

ప్రబుద్ధాంధ్ర

కలాభివర్ధనీపరిషత్తుపక్షమున ప్రకటింపబడు మాసపత్రిక

సంపాదకుడు : శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

95

సంపుటము ౧ } రాజమహేంద్రవరము జనవరి 1934 { సంచిక ౧

పునః పూజ

ఆంధ్రసోదరసోదరీమణులకు ఈ ప్రబుద్ధాంధ్రపత్రిక చిరపరిచితం గాని కొత్తది కాదు. నా ఆరోగ్యం చెడిపోవడంవల్ల ౧౯౨౫ వ సంవత్సరంలో దీన్ని నిలుపు చేసి నా స్వగ్రామం మహేంద్రవాడ నీరు కన్నాను. ఈ యెనిమిదేళ్ళలోనూ మళ్ళీ ప్రకటిం చడాని కన్నోమాట్లు ప్రయత్నించాను ; గాని కొనసాగలేదు. సంవత్సరం కిందట రాజమహేంద్రవరం ప్రవేశించాను. ఇప్పుడు దీన్ని మళ్ళీ ప్రకటిస్తున్నాను.

మునపటిలాగే యిప్పుడుకూడా చందా వొక్క రూపాయే ; కనక నా దేశీయులకు ఇది మరొక బగువులా చేరదు. ఇందుకు నిదర్శనంగా ఆనేకులు ఈ పునఃప్రయత్నం చూసి మగీమరీ ప్రోత్సహించారు. సాయంచేస్తా మని మాట యిచ్చారు. కొందరు చేశారు. ఇంకొందరేవారి సంఖ్య హెచ్చుగానే వుంది.

జనకి చందాదార్లుగా వుండిన వారుకూడా చాలా చాలా వుబలాటపడుతూ యెదుగు చూస్తున్నారు.

ఈసారి యీ పత్రికలో పద్యాలు ప్రకటించ తలుచుకోలేదు. ఇప్పుడు మనకి వచనవాఙ్మయం చాలా అవసరంగా వుంది. జనసామాన్యంలో విద్య వ్యాపించాలన్నా, విజ్ఞానం వ్యాపించాలన్నా వచనవాఙ్మయమే ఆధారం. ప్రముఖులలో గూడా వచనవాఙ్మయం యెన్నో అభివృద్ధులు కలిగివుంది.

ఈ పునఃప్రారంభం విని వాఙ్మయపోషకు లగు సంపన్నులు చేయూత యిచ్చారు. శత్రువాత్కు లగు గ్రంథకర్తలు సహకారంచూపారు. శ్రీఅశ్వేపతి లక్ష్మణస్వామినాయకుగారు పూర్వాభిమానంతో తన సురస్వతీపవరుముద్రాకాలలో ముద్రించి యివ్వడానికి పూనుకున్నారు. అందరికీ నా కృతజ్ఞత తెలుపుతున్నాను.

ఇట్లు

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

ఆశీస్సు

పత్రికా ప్రారంభమును తెలుపుచు తమ రచనలు కోరగా ఆచార్య సర్. రాధాకృష్ణయ్యగారు మా యుద్యమము నాశీర్వదించుచు ఇట్లు ప్రోత్సహించినారు.

ఆంధ్రయూనివర్సిటీ వాలేరు, 15-9-33

అయ్యో !

ఇప్పుడు నేను ఎక్కువ పని తొందరలో నుండి నందున మీ పత్రికకు ఎట్టి వ్యాసమును వ్రాయజాల మన్నాను ; కాని మీరు ప్రకటింపదలచుకొన్న పత్రికవంటి పత్రిక ఆంధ్రజాతీయపునరుజ్జీవమునకు తోడ్పడగల దని నే నంగీకరించుచున్నాను. ఈ కొత్తరూపమున అది విజయము బడయుగాక యని నేను కోరుచున్నాను.

ఇట్లు

యస్. రాధాకృష్ణయ్య

‘ప్రబుద్ధాంధ్ర’—పద్యవాఙ్మయనిషేధము

గన్నవరపు సుబ్బరామయ్యగారు

భారతీ సంపాదకులు

జెనుక కొన్నియేండ్లు ప్రవర్తిల్లి ‘ప్రబుద్ధాంధ్ర’ ఆంధ్రుల హృదయమును చూరగొనినది. అది మరల నిపు డవతరించుచున్నది. అందు ‘పద్యవాఙ్మయములను ప్రకటింప’ మని సంపాదకు లొక నియమమును బూనిరి. ఈ నియమము ప్రతీకృతప్రపంచమున ననిదం తూర్వము. దీనివలన విజ్ఞానవికాసాధనమగు గద్య వాఙ్మయము విస్తరింపట కవకౌశ మేర్పడినది. ఇట్టి విశిష్టనియమముతో పత్రికను ప్రకటింపబూనిన సంపాదకులకు ధన్యవాదములు.

పద్యములు గణయత్తి ప్రాసబద్ధములు. వానియందు ద్విభావముకొరకు ప్రయాసముతో జెడకులాపి వలసియుండును. కావున జ్ఞానికవిషయముల పద్య ములరూపమున వివరించుట దుష్కరము. ఒక్కచో నుకరమయ్యును నిష్ప్రయోజకము. అదియును గాక, నాటికి నాడు బహుముఖముల పెరుగుచున్న వాఙ్మయమును మనుపటివలె నీకొలమున కంతసము కావించుకొనుట వట్టిమాట. అట్లుచేయుట కవకౌశమును లేదు. ఇప్పుడు జనసామాన్యమునకు సుఖ మయజీవనమునకు వలసిన విషయము లన్నిటితోను మంచిపరిచయ ముండిన జాలును; చక్కని పాండిత్య మక్కరలేదు. అన్నిటను గట్టిపాండిత్యము సంపాదించగలుగుటయు కలలోని వార్త. ఇక నిదనములలో మానవుని నిత్యజీవితమున కవశ్యక ములగు విషయములను ‘అక్షరాలా’ స్పష్టముగ— అనగా దృష్టికి పడములును, మనస్సునకు వానియర్థ మును ఒక్కమాటే—తెలుపునట్టి గ్రంథములు జెలు వడవలెను. అవి సరళమగు గద్యరచనమున నుండ వలెను.

వివిధదేశవాఙ్మయవిజ్ఞానముల సంబంధమువలన నిశాంతముల కభిరుచులు మారినవి; విజ్ఞానార్జన

నాంధ్ర అశిశయిల్లనని; సంస్కారమునెడ కే ముఖ్యమై తుదిరినది. వారిదృష్టికొత్తికొత్తపుంత; ముందున కురుకుచున్నది. తదనుకూలముగ ప్రపంచ మున నన్నిభాషలయందుగా వివిధవిజ్ఞానవిషయములను గూర్చిన వాఙ్మయ మనంతముగ విస్తరించు తదభిరుచులకు దోహద మొసగుచున్నది. అవాఙ్మయ ములయు గద్యరూపముననే యుత్పత్తి నొందు చున్నది.

అన్నిభాషలయందువలెనే తెలుగునను గద్యవాఙ్మయమునెడ నాదినండియు నాదరము లేకపోయినది. ప్రాచీనాంధ్రగ్రంథములయందు గద్యము విరళముగ నున్నను భావార్థప్రకటనమున పద్య రచనమున కొకపెట్టు పయిననే యున్నది. మధ్యకాలమునాటి ప్రబంధాదులయందును విరళమే యయ్యును గద్యము రాతినార పాకమునబడి కొరక రానికొయ్యయియిపోయినది. ఇంతయేల? నిర్వచన గ్రంథములుగూడ కొన్ని పుట్టి గద్యరచనమునెడ నానాటి యనాదరము. కు నిదర్శనము లయినవి. పదునేవ శతాబ్దిప్రాంతముల దక్షిణాంధ్రరాజుల ప్రాప్తన రెండుమాడు, భారతవిష్ణుపురాణాదిగద్య గ్రంథములు వెలసినవి. అవియయిన ననువాదములె కాని స్వతంత్రములు కావు; తుదకు నిండుగనేని లభించినవియు కావు. శైలివహిత్రము తత్పూర్వపు గద్యము శైలికన్న కొంత సరళముగా నుండుట వానియందలి గణవిశేషము.

దేశమున నాంగవిద్య పెరుగుచున్నకొలది గద్య వాఙ్మయమునెడ నాదరము పెరుగ జొచ్చినది. అర్వాచీనులలో డి. శ్రీ. కందుకూరు వీరేశలింగము పంతులుగారు గద్యవాఙ్మయ శిక్షపురుషులన బ్రసీధి గాంచిరి. వారు జనసామాన్యమున కుపయోగించు

విషయములను వస్తువులుగాగొని గద్యగ్రంథములను పెక్కింటిని రచించిరి. వాని శైలియు వాని యందలి విషయములవలె సుసము, మృదులము నయి చదువరుల మనముల నాకర్షింపజాలినది. కావుననే యది మొదలుకొని ప్రజలకు గద్యవాఙ్మయము పయి నభిరుచి మెండు కాజొచ్చినది. పలువురు గద్యగ్రంథముల ననేకములను రచించిరి గద్యవాఙ్మయమునకు క్రమముగ పుష్టిని నమకూర్చుచు వచ్చిరి. కాని వానియందు తొంబదిసాళ్లు నవలలు, కథలు, పద్యములు, పాటలు విరళముగాగల నాటకములు మొదలగునవే కాని జైజ్ఞానికగ్రంథములు కానరావు. అవియు నించుమించు భాషాగ్రంథముల కనువాదములే కాని స్వతంత్రములు కావు. వానివలన జనులకు గలుగఁ లాభమును చాలకొలది. రాసురాసు పాఠశాలల బాల్యమున నున్నారనులకు గద్యగ్రంథము లసంఖ్యములు పుట్టగొడుగులవలె బయలుదేరుచున్నవి. వీని యుత్పత్తికి ప్రకృత మనులునందున్న విద్యావిధానము కారణము.

గద్యవాఙ్మయము వృద్ధి నొందుటకు పత్రికలు సుపకరించుచున్నవి. రచనావిధానమును, శైలిని పాడుచేయుటకును అవియే యుపకరించుచున్నవి.

శబ్దతత్త్వమును, తత్ప్రయోగాచిత్రమును, భావార్థప్రకటనసౌకర్యములను దెలియక గణయంప ప్రాసబంధముల దగిలియుండుటయే పరమావధిగ చూచుకొని పనికిమాలిన పదములను పేర్చి సులభముగ పద్యములను రచించుట నేటివారికి పరిపాటి యయినది. గద్యరచనము పద్యరచనమువలె సులభమయినది కాదు. ఉద్దిష్టము నెచ్చుతగ్గులులేక స్పష్టముగ దెలియవచ్చునట్లు, ఉచితములగు పదముల నేర్చి, యాచిత్యానురోధముగ కూర్చవలసియుండును. వాక్యములు నాటిదీరములుగను, శైలి సరళముగను ఉండవలెను. అనావశ్యకమయినను వర్ణనపదములతో పెంచుటయు, అవశ్యకమయినను విషయమునే త్రుంచుటయు గద్యము ప్రయోజన

మును పాడుచేయును. చక్కని గద్యరచనమున చేయితిరుగుటకు కేవలపాండిత్యము సాధనము కాదు. శబ్దార్థముల శక్తి చక్కగా తెలిసియుండవలెను; విషయపరిజ్ఞానము, మంచిఅభ్యాసము కావలెను.

నేటికాలపు పత్రికలును, గ్రంథములును సృష్టించుచున్న గద్యవాఙ్మయమున నొప్పిదమగు శైలి నున్నది యత్యల్పము. పద్యవాఙ్మయమున నంతకంటె నల్పతరము. కాని పద్యవాఙ్మయమువిషయమున చింతింపబనిలేదు. పద్యవాఙ్మయము మానసికానందమును గూర్చుటకే అధికముగ నుపయోగించును. అందుకు జాలిన పూర్వగ్రంథముల నేకములు గలవు. పూర్వముగాని, నేడుగాని లేకున్నది అనఁపద్యమగు గద్యవాఙ్మయము. శరీరమునకు సౌఖ్యమును గూర్చు జ్ఞానమును ప్రజలకు పంచిపెట్టుట కదియే ప్రధానసాధనము. దానికి సంప్రాప్తమయిన దుర్దశకే యిపుడు చింతింపవలసియుండునది. శరీర సౌఖ్యము గుదురనపుడు మానసికానందము దేనను కలుగజాలదు.

ఇట్టియదనున ‘ప్రబుద్ధాంధ్ర’ యందు పద్యవాఙ్మయమును నిషేధించి, గద్యవాఙ్మయమునకే ప్రాధాన్య మొసగి తదభివృద్ధికి మార్గముదీనిన తత్సంపాదకుల నెంత యభినందించినను చాలదు. కాని పద్యవాఙ్మయనిషేధముతోడనే వారి బాధ్యత తీరిపోవునది కాదు. గద్యరచనములయందును అదర్శప్రాముఖ్యములగు మేలివానినే ఏరి ప్రకటించుచుండవలెను. అటులయిననే వారి పత్రిక ‘చిత్రోడ’ సికతాన్వాయము, ననుసరించివాఙ్మయమునకు, ప్రజలకు నొకింతయైన మేలుకూర్చునది కాగలదు; తన పేరును సార్థకపరుచుకొనునదియు కాగలదు.

నూతనగుణసంపన్న మై యాంధ్రలోకమున నవతరించుచున్న ‘ప్రబుద్ధాంధ్ర’ కాంధ్రలోకము సహృదయతతో స్వాగతము చెప్పి తత్సంపాదకులకు విశేషముగ ప్రోత్సాహము గలిగించదగును; పత్రిక ద్వారమున స్వయమును ప్రబుద్ధము కాదగును.

సుప్రహృద్యాశాస్త్రి—సంపాదకుడు

“బారెడు పొద్దెక్కిం దప్పుడే. పూరందరూ సాచీ పని చేసేసుకున్నాగు ; గాని మా కింకా కోడే కుయ్యలేదూ”

“.....”

“మొగుడాడు నాలుగళ్ళరాత్రవేళే లేచిపోయినా, చదన్నాలవేళదాకా గదిలోనుంచి యివతలికే రాకపోతే యింకలాగా వేగడం?”

“.....”

“లేవడానికి తొందర ఆక్కర్లలేదు ; గాని లేచిన వెంటనే కాఫీ కాచుకోడానికి మాత్రం పరుగూ, ముందు కుంపట్లో నిప్పు పడేసే తరవాతి మొగం కడుక్కోవడం. ఛీ! గేదీ తాగుతుంది కుడితి”

“.....”

“రెక్కల్లో సత్తువ వుండి కదా చెయ్యక యేం చేస్తుందని దిలసా. ఆ తిమండలు బతికి వుండవలసిన రోజులు కావినీ”

“.....”

“వాగివాగి అదే పూరుకుంటుందని మొండితనం కూడానూ. సిగూ బిడయమూ, భయమూ భక్తి లేని వాళ్ళ నెన్నంటే మాత్రం యేం లాభమూ?”

“.....”

“రెండుగుళ్ళ పొద్దెక్కిదాకా పడుకుంటే నాకు మాత్రం సాగదా యేమిటి?.....కాని “సిక్కుడా సిగ్గులేదా” అని చివరికి నాకే గడ్డి పెడతారు లోకులు. మండయినా చెడ్డయినా యజమానులకే గాని మధ్యస్థత్రగాయ పీనుగులకేం వుందీ?”

“.....”

“వాకటిరెండూ కాదు, పదిహేడేళ్ళు వెలిగించాను కజ్జాకోరు అత్తగారి దగ్గర కాపరం. కిక్కురుమని యెరగ నెప్పుడూనూ, తూర్పు తెల్లవారు తోందనగా మొగం కడుక్కొని చీపురుకట్ట

పుచ్చుకుంటే రూంపొద్దెక్కిదాకా వొకటే తుడుపూ. ఆకాలంలో యిలా అయితే మేం కాపరం చేశామే”

“.....”

“మనలాగే వైదీకంలో వున్నవాళ్ళ పిల్లని చూడమని యెన్ని విధాల పోరినా, యిదేదో మంచి సంప్రదాయం అని మురిసిపోతూరు ; గాని నా మాట విన్నారా? ఏది యెలాగయినా యీమాల కూడేమీ యెరక్కండా చివరికి ఆ మహారాజు బాగానే దాటారు ; గాని యిద్దరివంతు నాపాల బద్దెబ”

“.....”

“దానిల్లు వల్లకాడుగానూ, ఈ కొంపలో గాజులమలారం దింపడం యెప్పుడైనా తగులడిందా? ఇంకోరెండు జతలు బంగారపువే యేడవరాదూ? ఏంలాటూ?”

“.....”

“రామరామా! వాకలంతా వులిపాయలపొట్టే నేను తుడిపలేనుబాబూ నానా పెంటలూనూ”

“.....”

“రోజూ నానీత గోమూత్రం తాగించాలని—నన్నేడిపించే పీనుగులు పుచ్చి పురుగులొడిపోయా? మళ్ళీజన్మలో మాలమాదిగల్లో పుట్టయా? దేవుడు లేదూ?”

“.....”

“వాకట్లో తుక్కుంటే వాడు గింజుకుంటాడు. పోనీ నానాగడ్డి పెరట్లో జయ్యవద్దని బుద్ధి చెబుతాడా అవతలివాళ్ళకీ?”

“.....”

“ముసిముసి నవ్వులు నవ్వుతూ—అవన్నీ దొంగవేషాలు. నాకు తెలవదూ? ఇంటికి వచ్చాటప్పటికి తిమ్మతూ తారుతూ యెడట నుంచుంటే యిక పొట్ల తెలిస్తేనా ఆవాజమ్మ?”

“.....”

“మేం యెరగమమ్మ యీ సానిటక్యులూ. వాకట్లో మొగాడి కెదురుగా నుంచుని—ఛీ! తలుచు కుంటేనే ప్రాణం చచ్చిపోతోంది”

“.....”

“సంసారిషుగులే యిలాగ నడమంత్రపు నేపాలు వేస్తే యిక బోగంవాళ్ళెందుకూ అడుక్కోవాల్సిగానీ”

“.....”

“అమ్మయ్యా, రామయ్యతండ్రి! నడుం పడి పోయిందోయి నాయనా! అరవైయేళ్ళకే ముద్ద చని మూలపడేస్తావా మహారాజా!”

“.....”

“ఇదీ వొక దారే. మూడు యజ్ఞాలు పెసింది రామసోదెమ్మ. చచ్చిముందు నాలుగుమాసాలు మంచంపట్టి—అవి కిరస్తాసి సిల్వా, అది మాల కూడా, అవి యీనడింపులా—మహాప్రభా! పగ వాళ్ళకేనా వొద్దు అలాంటిది. కిందపడేసీదాకా వొకళ్ళచేత చాకిరీ చేయించుకొనే యోగంమాత్రం నాకు కలిగించకునుమా తండ్రి!”

౨

“సాడుమొఘం. మంచం దిగాటప్పటికి తయారూ దిప్పిపిడితలాగ. ఇంతకంటే నల్లపిల్ల మొఘంనయన”

“.....”

“నేను చీకటితోపే లేవకపోతే తన పుట్టేం మునిగిందీ? యేచిన్నకథో యే నవలో చదువు కుంటూనో, కులాసాగా కథలు చెప్పుకుంటూనో మేము రాత్రి వొంటిగంటదాకా మేలుకొంటాం గనక నాకు తెల్లవారగట్ల గాడ్నిద్ర పట్టిపోతుంది. నేను పెందరాడే లేవనందుకు వారికిలేని బాధ తన కెందుకూ?”

“.....”

“ఎవరో అడిపోసుకుంటూ కూనోడమేకనక

తన కెప్పుడూ నిద్రే పట్టదు. తన కర్మం, నాకేం కళ్ళనిండా నిద్రపోకుండా యిదవడానికీ?”

“.....”

“చాకిరీ చేసుకుంటేగాని సాగనివాళ్ళూ, తన లాంటి దరిద్రగొట్టుపీనుగులూ లేస్తారు తెల్లవార కుండానూ, నా కర్మం యేం కాలిందీ?”

“.....”

“తెల్లవారకుండా లేస్తుందని గోదావరికి జెళ్ళి స్నానం చెయ్యడమా, రామా కృష్ణా అనుకొంటూ కూనోడమా? ఎంతసేపూ యెవరో చెప్పడమా, చూసి వోర్పులేకపోవడమా—యెప్పుడూ వంకర బుద్ధే, ఛీ! సాకీదీ బయలుదేరుతుంది చీకటితోపే చీపురు పుచ్చుకొని”

“.....”

“మానమనా, అభిమాన మనా? బోలెడుజీతం పుచ్చుకొనే దానీపీనుగుండగా తన కందుకూ అా పుణికింతాలూ! తను చేసే నేనుకూడా చెయ్యక పోతానా? చెయ్యకపోతే సోరంటాలు పెట్టవచ్చు గదా—మొగం నేలబెట్టి యీడిపిస్తాను గాని వాకలి తుడుస్తానేం నేనూ?”

“.....”

“కాఫీకోసం నేను కుంపటి అంటించాటప్ప టికి లబోలబో అని మొత్తుకుంటుంది గదా ఆడేం పుట్టుకో గాని. నేను చేసుకొంటూన్నందుకూ, పుచ్చుకుంటూన్నందుకూ గింజుకోకపోతే తనకా యోగం లేనందుకు యేమరాదూ?”

“.....”

“మామయ్యగా రెప్పుడేనా నోరుచేసుకు అడి గినా కాఫీ యిచ్చి యెరగదీ యిల్లాట. యెంత సేపూ యేకారంరాసిన అటుకులో యిన్ని మొగాన కొట్టి చెందెడు మంచినీళ్ళు తాగమనేది. సరసం యెరిగి వుంటేనా?”

“.....”

“వోమాటు ఆ విసిరికొట్టడం చూసి నేను నోటిదగ్గర పెట్టుకోపోతూవున్న కాఫీ పట్టుకుజెళ్ళి

యిచ్చాటప్పటికి పాపం బ్రహ్మానందపడుతూ పుచ్చుకొన్నారు. కాని యెంత రగడపెంచిందీ అవేళా? మరిచిపోతానా? ”

“.....”

“నిజంగా చచ్చే ముఖపడ్డారాయన. ఆయన నవ్వుతూ మాట చెప్పవస్తే ధుమధుమ లాడుతూ అందుకొనే దీవిడు. అసాధు మొఘమ్మిద నవ్వే కనపడదమ్మా అదేం పాపమోగానీ”

“.....”

“మావల్లిపాయల పులుసుకోసం గోల పెట్టవద్దని యెన్నిమాట్లాడేనా గడ్డి పెట్టారుమామయ్యగారు. వింటేనా? ఇంతకీ: తను వండాలా పెట్టాలా? నల్లరాయి నయం యింతకంటేను”

“.....”

“మేము నాటకానికినా సినిమాకేనా వెడితే కళ్ళలో నిప్పులు పోసుకుంటుంది. వీధిభాగోతాలూ, బొమ్మలాటలూ ఆయితే తను పరగె తవచ్చు”

“.....”

“కొడుకు వీగట్లో కాస్తమీగడ వేసేనేకళ్ళ చినుచిను లాడిపోతాయి. ఇక నేను కాఫీ పుచ్చుకుంటే కళ్ళలో కారం చల్లుకోవడం అశ్చర్యమా? ”

“.....”

“గోనీపెట్టి బట్ట కట్టుకుంటే “కోమటిపద్మతుల మేం యెరగం బాబూ” అంటూ గుర్రాలక్కలాగ మొగం ముడుచుకుంటుంది. గూడె కట్టు కట్టుకుంటే “బోగం పీనుగు” అంటూ పూల్లోవాళ్ళని మాడా దీవిస్తుంది. నూర్లా, నూటయా ఛైలూ పోసి కొనుక్కొన్న దిక్షిణాచీరలూ, బనారసు చీరలూ కట్టుకొంటూ మడికచ్చా పోసుకోనా? ”

“.....”

“శిఖ చుట్టుకుంటే వోర్చలేదు కదా? జారుముడి వేసుకుంటే చూడలేదుకదా? తల్లో పువ్వులు ముడుచుకుంటే గుడ్డు మిటకరించుకుంటుందెకదా? యిక యీదెయ్యాన్ని నేను పెద్ద చేస్తానా? ”

“.....”

“కొడుకు చెయ్యమన్న కూర యెప్పుడూ చెడుకదా? నేను మడికట్టుకొని చుద్దన్నాల పొయి నిప్పు జెయ్యనిరోజు వారికి యేకొదలేగదా? ”

“.....”

“కొడుకునే అన్నివిధాల సిడించే తల్లివిన కోడిలికి “అత్తయ్యగా” రవుతుందా?”

“.....”

“మెడలో రుద్రాక్షతావళి వేసుకుంటే వసుందా యేమిటి యెత్తుకుపోకడానికి విమాన నన్ను నాలంటివాళ్ళని తిట్టేటిల్లు లెక్క పెట్టడాక్కాని జపం వేసుకోడానికా యేమిటి పూసలు?”

“.....”

“ఈనాటికి నీళ్లు మరిగిపోతాయి. ఈరొక్కా యేడుపుకి విరగడ అంటూ లేదు. యేడువని. హాయిగా కాఫీ పుచ్చుకొని నిన్నుచేసిన ఖర్చులు పడ్డరాసుకోవండా ఈ దిక్కుమాలిన గొడవ యేమిట నామా? ఇంకా రైతులికి రాసిన వుత్తరిలికి నకళ్ళ కూడా రాయాలి. బాబోయ్! అప్పుడే అరున్నర అయిపోయింది. వచ్చేకాలో వచ్చేస్తున్నారో! పొడిబట్టలు కట్టుకొని, క్రాపింగు చువ్వుకొనేటప్పటికి కాఫీకప్పు నోటి కంకించడానికి నా కీవేళ యింత బద్ధకం వచ్చిందేమిటమ్మా!

3

“ఇంత చెమట పట్టిందేం యివాళా?”

“ఫాల్గునమాసం జొరబడింది, ఆశ్చర్యమా? యేమిటి? కాకపోయినా వేడివేడి కాఫీ పుచ్చుకొన్నది మొదలు తిరగడమే అయ్యే. ఇక ఆరడానికవకాళం యేదీ? ”

“చొక్కా తీసెయ్యండి వినుచుతాను”

“వుం...గానే బాగుంటుంది”

“అయితే కండువా— నేను తియ్యగూడదా?”

“నేను తియ్యకపోతేగా?”

“చూస్తూ నుంచోనా నేను?”

“నువ్వు కండువా జాగ్రత్తపడి వచ్చిదాకా పూచుకుంటూ కూచోనా నేను?”

“బాగానే వుంది”

“ఇంకేం మరీ?”

“.....”

“కొంచెం నింపాడిగా”

“.....”

“ఇంకా కొంచెం”

“ఏం?”

“అంతగట్టిగా విసరితే నీకు చెమటలు లాగుతాయి. పైగా నీకు చెమట పడుతుంది. నాకు నువ్వు, నీకు నేను——”

“పూరుకోండి”

“తప్పేం? అసలందం చెప్పవలసివస్తే అందుకోనే వుంది”

“అవ్వ”

“పోనీ—చూడూ. పొలమూరునుంచి రావటానికి ముందు మామగారు వచ్చారు”

“ఏమి?”

“బజారు పని చూసుకొని పదింటికి వస్తారు”

“భోజనం యిక్కడేనా?”

“అహా!”

“అయితే, వంట అయిపోయినట్లుంది. అరిటి నాయ పప్పులో వేసింది కాబోలు, బాగుండా?”

“బంగాళాదుంపలు వేయించు నువ్వు”

“.....”

“జెల్ల మరీ”

“వోళ్లు కాస్త ఆరనిస్తారా?”

“అయినా పొద్దు—అసలు కాఫీ పుచ్చుకోకుండా బయలుదేరరు గాని ఆయన——”

“ఇంకేం? కాకపోయినా పల్లెటూరివారికి పదింటి భోజనం అలస్యం కాదులేండి”

“మీగడ యేమేనా వుండేమా”

“సారి, మీకే వుంచడూ మీదమూ”

“దాని గుణం అది మానదు. ఏం చెయ్యి?”

“.....”

“అప్పుడే అందుకుంది చూశారా? ఈగోడ పక్కని నక్కిందండీ మీరింటోకి రావడం చూసే. మీరూ నేనూ యింటో వుంటే పొంచుండి వింటుండండీ. వొక్కమాటు చీవాట్లు——”

“పూరుకో. నామాట విను”

“నేనూరుకోను. నన్నలా తిడుతూవుంటే——”

“ఇప్పటిదాకా వున్న మంచితో యేమైపోయిందీ?”

“మంచి, మంటగడ్డ లూనూ. మంచివాళ్ళకి మంచిగాని మంకు పీనుగులికీనా? ముక్కుకి మసిరాసుకొని అలాగ—అలాగ మీదకి వస్తూవుంటే—ఏం? ఎంతో! ఎందుకూరుకోవాలి? నీకుందా భయం? నీకుందా సిగ్గు?”

“అమ్మా!”

“అమ్మా బామ్మానూ. అలాకెచ్చిపోతూవుంటే చచ్చుపెద్దమ్మలాగ పూరుకుని నాకోసం యేడుస్తావేమిటా నీసిగ్గు బుగ్గిగానూ. నువ్వు మొగపీనుగువు కాదుట్రా?”

“నీసిగ్గు చిమడాలి. నీబుద్ధి బూడిదకావాలి. నువ్వు అడదానివే? నువ్వు తల్లివే? దేవుడులాంటి కొడుకు నిలా తిట్టమనిషి——”

“నువ్వు పెళ్ళానివే? నీక్షేపంలాంటి నాకొడుక్కి మందులుపోసి, వాడిబుద్ధి విరిచిసి, నామాట వినకుండాచేసి——”

“నీమాట యేం వినడం లేదమ్మా నేనూ?”

“ఏం విన్నావు నాయనా? నన్నేం చెప్పనిచ్చావు నాయనా? దాన్ని అణచగలిగేవా? దానికి భయభక్తులు చెప్పగలిగేవా?”

“నువ్వణిగేవా నేనణగడానికి? నీకు భయభక్తులున్నాయా నాకుండడానికి? నోరులేనిదాన్ని చేసి——”

“నీకే నోరులేకపోతా? నీకే వాయిలేకపోతా? రాకొనీలాగ అలామీద పడుతున్నావు——”

“ఏకంటేనా? ఏకళ్ళకి నేను రాకొనిలావున్నానా? చెయ్యపుకట్లు. పిశాచపునోరు. ఛీ!”

“పూరుకోవూ?”

“పెళ్లాం పీనుగుని గడ్డిం పట్టుకొని బతిమాలుకుంటావుట్రా సబరుకు—”

“పోసీ నువ్వుపూరుకో ఆమ్మా!”

“దాన్ని లాంగడియ లేవుగాని నన్నాజ్జపెట్టవస్తావా? పెళ్లాం పీనుగమాటవిని తల్లిగ లోకువచేస్తావా?”

“నువ్వే లోకువ? నువ్వే తీసికట్టు? సోలో సరిగ్గా మొగడైనా జవాబు చెప్పగలడా?”

“నువ్వు నంగసాచివా? నువ్వు—”

“మొగుడే యెగేసి తెగనరికేవు కొడుకులెక్కొసకు?”

“మొగుడ్ని వాజమ్మనిచేసి కూచోపెట్టావు. ఏకు అత్తగారు లెక్కొయిక?”

“అమ్మా! రామదీక్షితులుగారు వచ్చారు. మన యింటికి వచ్చేవేళ ఆయింది. నా మర్యాదా తక్కునవ్వవూ?”

“రామదీక్షితులు వస్తే రానియ్యి. నాకేం భయమా? తేరతిళ్లు తినడానికి వచ్చివాళ్లని అత్త పెడతానేం నేనూ?”

“తేరతిండి కోసం వస్తున్నారా ఆయనా? పూరుకుంటాచేసుండీ?”

“పూరుకోకపోతే పురిపెట్టుకోమను. లేకపోతే నువ్వుపెట్టు. ఏకడ్డే? నిన్నవల్లం చెయ్యగలరా? ఇదితరకే కుక్కనిచెప్పావు. పురిపెడిలేమాత్రం ఏకు సాగదూ?”

“అమ్మా! నన్నేమన్నా సంతోషమే; గాని యింటికి వచ్చిన పెద్దమనిషి—”

“పెద్దమనిషా? యెలాంటి పెద్దమనిషి? నెలకి నాలుగురోజులు నెత్తిమీద కూచునే వాడు పెద్దమనిషంటే యేమిటి?”

“అయ్యో, అయ్యో! ఈ మాటలు బాబుగార్లు నింటే యింకేమన్నా వుండా? మర్యాదా నిలుస్తుం

దా? నలుగురిలోనూ తల యెత్తుకోగలమా?”

“ఏకేవుంది మహామర్యాద. ఏకేవుంది గౌరవం. ఏకే పట్టింది యింటి పరువంతానూ?”

“దానిక్కొను, ఏకేపట్టింది. నిజమే. అయితే ఆపరువు తక్కించుకోడం యిలాగేనా?”

“ఇలాగేనా అంటే మరెలాగ? నేను పప్పు కూడా, చారూ చేసివుంచితే మళ్ళీ తను బంగాళా దుంపలు వేయించడానికి సిద్ధపడుతుందా? నేను కొంత వడ్డనా, అది కొంతవడ్డనానా?”

“నారియింటికి వెడితే నన్ను మనుగులపు పెళ్లి కొడుకుని చూసినట్లు చూస్తారు. దిక్కుమాలిన పప్పుకూరా ఆయనకి వడ్డించడం?”

“పల్లెటూరివాళ్ళకి అంతకంటే యెక్కువ వస్తుండేం? కాకపోయినా, రెండోమనిషి వడ్డనలోకివస్తే నా మర్యాదా యేదింకా?”

“పోసీ బంగాళా దుంపలు నువ్వు వేయిస్తావా మరి?”

“వేయించవద్దూ మరి ఏ సెలవయ్యా? ఇవాళ కన్ను తెరిచిన పీనుగువు. నువ్వుచెబితే నామడితగు లడిపోయినా సరే, నానిష్ట గంగలో కలిసినా సరే యిక చేతులుకట్టుకొని చెయ్యగద్దూ?”

“అదండీ యేడుపూ? మీరు చెప్పిందిచస్తే యిక తన పెత్తనం యేదీ అసీ. చూశారా?”

“చూడండి యెందుకూ? చూసేం చెయ్యగలవే నువ్వు? ఏ వల్ల యే మవుతుండీ?”

“యే మవుతుందా? యేం చెయ్యగలనా?—”

“పూరుకో నువ్వు. అమ్మా!”

“ఏం?”

“ఏమిద్దులో నువ్వుంటావా, మాటతక్కుతుంది. లేకపోతే లోకంతో పాటే. తెలిసిందా?”

“ఏమిటా తెలిసీదీ?”

“ఏదిలో పడితే పోయాడేమీ లేదు; గాని అయినా యెందుకని చూస్తున్నాను. నువ్వు ఏతా మాలేమిటో, ఏమాయా మెంతవరకో చిత్తోదించుకోడం లేదు. ఏకు లోచకపోతే యెవన్నీ నా అడుగు

నువ్వు దానికి అత్తగారి నంటే నుట్టరికిం లోనే నీ అత్తరికం గాని వ్యవహారం లో నీవు నాన్న బడికి వున్నంతకాలమూ నువ్వేమన్నా చెప్పింది. నీ పెత్తనం సాగింది.

“ఇప్పుడు మాత్రం యెందుకు సాగదా!”

“ఎందుకు సాగదా అంటే సాగనివ్వను కనక. ఇక నువ్వే తప్పించుకోవాలి. ఏమర్యాదా, మా మర్యాదా కూడా నిలవాలంటే నువ్వీ పద్ధతి కట్టి పెట్టాలి. వీధిలోకి వెళ్లి వ్యవహారం చేసుకోనే వాణ్ణి నేను. నాకష్టసుఖాలను బట్టి, నాపీలు చాళను బట్టి యింటోవాళ్లు మనులుకోవాలి. నీ కది యిట్టం లేకపోతే యిక నీకు వున్న గోడు గూడా నిలవదు”

“నిలవక యేం చేస్తుంది?”

“గంగలో కలుస్తుంది. అడిగేదేమిటి?”

“నన్ను గంగలో కలుపుతావుట్రా?”

“ఇక పెడరాలు మానెయ్యి. ఏమంటావు? నా చెప్పచేట్లో వుంటావా వుండవా?”

“పెళ్లాంపీనుగు చెప్పినట్లలా తగులడశావుట్రా?”

“నాయింటో నా పెళ్ళానికుం డే స్థానం వేరూ, నీకుం డే స్థానం వేరూనూ? మీ రెవళ్ల స్థానంలో వాళ్ళుంటే నాస్థానం నాకు తక్కుతుంది. నాస్థానాన్ని నేను నిలుపుకోవా లంటే యిక మొగ మాటం కట్టిపెట్టవలసి వస్తుంది.”

“నన్ను మనోహరి పీనుగులా వుంటుంటావా?”

“నీకు చాళిరీ అక్కర్లేదు. కంగారిక్కర్లేదు. పిట్టినకాడికి భోజనం చెయ్యి. రామాకృష్ణ అంటూమానో. కావలసింది చెప్పి యిందుకో. ఇక నీకు రాణిగారికి సాగినట్లు సాక్కపోతే—”

“నారాణి తనం నాడే కూలిపోయింది?”

“ఇంకేం మరీ? దేనికేనా హద్దుంది. ఆ సంగతి తెలుసుకోకపోతే చిక్కువస్తుంది”

“.....”

“ఏమంటా కమ్మా?”

“నేను బడికి వున్నంతకాలమూ పెత్తనం నాది కాని మరొకళ్లది కాదు. నన్ను వొక్కణ్ణి చెయ్యి లేదు. ఆయినవాళ్ళూ కానివాళ్ళూ నాయింటో పెత్తనం చేస్తావుంటే నేను చూడలేను”

“అది బాగా నిశ్చయించుకోన్న మాటేనా?”

“ఏమయితే నీకేం?”

“నేనడిగి దానికి జవాబు చెప్పాలి”

“నేను చెప్పను. నన్ను నిలవబెట్టి అడగడానికి నీకేం అధికారం వుందీ?”

“నా సంగతి నీకు బాగా తెలుసు. నేను మాటంటే తిరగను నుమా”

“నా సంగతి నీకు తెలుసు. అన్నమాట నేనూ తిరగనూ”

“తొందర పడకండి”

“దూరంగా వుండు. ఏమమ్మా? అంటేనా?”

“అహా!”

“సరే—”

“వొద్దు కుమండీ, నన్ను చంపుకుతిన్నట్టే. నేను చచ్చినట్టు పడివుంటాను. అల్లరి చెయ్యకండి”

“ముందు చేతులు వదులు, మాట్లాడకు. ఈపూటలో వంటలు వేరూ—”

“అయ్యో, అయ్యో! నా మాట వినరూ?”

“జెల్లి తోరగా మడికట్టుకుంటావా లేదా?”

“అంతపట్టుబడితేయెలాగండి? నామాటకాస్త—”

“నోరెత్తవద్దు”

“నే నేం చేతునమ్మా!”

“నే నేం చేతునమ్మా యేమిటి యింకానూ? నసాళం అంటిదాకా తీరిపెట్టావు, యేమీ యెరగ నట్లు నట్టిస్తున్నావు. ఎంతదానవే నీ మొగం మండా. చులితేలులాగ యెంతపని చేయించావే నీవాళ్లు మండిపోనూ. పెళ్ళాం పీనుగు మాట విన యింతపని చేస్తావుట్రా? వోరి చెవలవాజమ్మా నువ్విక సంసారం చెయ్యగలవుట్రా? నా పెత్తనం తప్పించి యిక నువ్వు ముందుకు వస్తావుట్రా?”

ప్రాచీన కాలపు జనాభా లెఖలు

మారేమండ రామారావుగారు ఎమ్. ఏ. బి. ఇడి

ఆధునిక కాలమున బదిలీసంవత్సరముల కొకసారి ప్రభుత్వమువారు జనాభా లెఖలను వేయించుట యొలరకును విధితమే. దీనివలన రాష్ట్రమున కౌఠికముగను రాజకీయముగను ఔక్మలొడ్లములు గలుగ గలవు. ఈ యాచారమును బాశ్చాత్యు లీ దేశమున బ్రవేశపెట్టలేదనియు, భారతదేశమున ప్రాచీన కాలము నుండియు నిట్టి యాచార ముండినదనియు ననేక ప్రమాణములవలన తెలియుచున్నది.

చంద్రగుప్తమౌర్యుని కాలమున మన దేశమున కేతెంచి యిచ్చటి పరిస్థితులను గమనించిన మెగాస్థీనీస్ అను యవనదేశీయు డాకాలపు ప్రభుత్వ విధానమును వర్ణించుచు “...మూడవతరగతికి జేరిన యుద్వ్యోగులు గొందరు గలరు. వీరికి వర్ణమత వివక్షత లేక జనులలో గలుగు జననమరణములను విచారించు టాక ముఖ్యకర్తవ్యము.” అని వ్రాసినాడు. కాటిజ్యుని యర్థశాస్త్రమునం దీవిషయమును గూర్చి విశేషాంశములు గలవు.

నేడు జనాభాను దీయు నియోగము దాత్మలికముగ నిర్మింపబడి యనతికాలమున, గార్యమయిన వెంటనే యుపసంహరింపబడుచున్నది. చంద్రగుప్తుని కాలమునం దిట్టి నియోగ మొకటి శాశ్వతముగ నెలకొల్పబడియుండి యొలకాలమును పనిచేయుచుండెడిది. మఱియొక విశేషము. ఈ నియోగము కేవలమును జనసంఖ్యనేగాక జనుల యాదాయవ్యయములను, దేశమునందలి గృహారామజ్జేత్రాదికములను, రాష్ట్రీయదాయమును గూడ లెఖించుచుండినది. సమాహారమునత దీనియోగమునకు బ్రధానాధికారి. దేశ మంతయు నాల్గు విభాగములుగ జేయబడెను. ఒక్కొక్క విభాగము నకు సానికు డను నొక యుద్వ్యోగి యుండెను. ఇందలి గ్రామములలో నెదింటి కొక గోవుడును నధికారి యుండెను. ఈ యుద్వ్యోగుల కార్యము

లను బరీక్షించుటకై, ప్రదేష్ట (Inspectors) లుండిరి. వీరందఱును గాక సమాహార ప్రత్యక్ష నియమమున గొందఱు చారు లుండిరి. ఇహోద్వ్యోగులతో జోక్యము లేక వీరును విశేషములను గ్రహించుచుండిరి. గోవుల నెడి గ్రామాధికారులకు, గ్రామములలోని నాలుగు వర్ణముల వారి సంఖ్యను గన్గొనుట; వృత్తులనుబట్టి కిర్రకులు, గోపాలకులు, వర్తకులు, పారిశ్రామికులు, నని వారిని విభజించుట; బ్రలియింతును గల స్త్రీ పురుషబాలవృద్ధుల సంఖ్యను శీలహను, కుటుంబాదాయవ్యయములను లిఖించుట; పశువులను లెఖించుట, పన్ను నిచ్చెడి భూములను, ఈయని వానిని తెలిసికొనుట; గ్రామమునుండి వసూలు చేయబడు బంగారము, సుంకములు మున్నగువాని పరిమితిని నిర్ణయించుట—మొదలగునవి కర్తవ్యములు. సమాహారచే నియమింపబడిన చారులు గూడ స్వతంత్రముగ నీయంశములను గూర్చి విచారించుచుండిరి. అదిగాక, వీరలు గ్రామములలో రాకపోకలు చేయువారి సంఖ్య, అందులకు గారణములు, అనుమానింపదగిన ప్రవర్తన గలవారు—మన్నగు విషయములను గూడ చూచుచుండిరి. గృహస్థులవలెను, తాపసులవలెను, చోరులవలెను మారువేషములు ధరించి వీరు తమ ధర్మమును నెరవేర్చుచుండిరి.

రాష్ట్రమునకువలె రాజధానికి గూడ నిట్టిజేయొక నియోగ ముండెడిది. అంగు బ్రధానాధికారి నాగరకుడు. నగరము నాల్గు విభజింపబడి, యొక్కొక్క విభాగమున కొక్కొక్క సానికుడు నియమింపబడెను. ఈతనికి లోబడి యిరువది ముప్పది యిండ్లను గూర్చి విచారించు నధికారము గల గోవు లుండిరి. ఈరాజధానిశాఖోద్వ్యోగులకును రాష్ట్రీయోద్వ్యోగులకును విధు లొక్కటిగనే

యుండినవి. గణనాసౌకర్యమునకై, సత్రములు మున్నగు ధర్మసంస్థల యధికారులు దైనందినికొక తానాగతులను గూర్చియు, గృహాయజమానులు రాకపోకలు చేయు బంధువులను గూర్చియు, జనాభానియోగమువారికి చెలియజేయవలెనని శాసింపబడెను.

జనసంఖ్యనుగూర్చియేగాక ఇతరు విషయములను గూడ ననియోగమునందలి యుక్త్యగులు విచారించుచుండిరి. గ్రామములయొక్క సరిహద్దులను నిర్ణయించి, మొరకపల్లమువంతున భూములను విభజించి గుర్తులను వేయుట, అడవులు, తోటలు, దేవాలయములు, యాత్రాస్థలములు, సత్రములు, నీటివనతులు, బాటలు, శ్మశానములు, గడ్డిమొదానములు మున్నగువానిని వివరించుట, వారికి గర్తవ్యములు.

ఈ జనాభా నియోగమువలన రాష్ట్రమునకు గొన్ని లాభములు గలుగుచుండినవి. ప్రజల గణాశీలములును, బ్రవర్తనయు గనిపెట్టబడుటచే, రాజద్రోహాది ప్రమాణములను గమనించుట సులభమయ్యెను. ప్రజల యాసిని గూర్చియు, భూమిని గూర్చియు విశేషములు చెలియుటచే, పన్నులను విధించునెడ సౌకర్యము గల్గెడిది. అదియునుగాక ననియోగము నివేదికలనుండి రాజును బరిపాలకవర్గమును, దేశముయొక్కయు బ్రజలయొక్కయు గవ్వనిపురముల నెప్పటికప్పుడే చెలిసికొని యథోచితముగ బ్రవర్తింప నవకాశము లేర్పడినవి. ప్రాచీనభారతీయపరిపాలనావిధాన మిట్టి చిక్కని కట్టుబాటులకు లోనై యుండినది.

ఈ మాట నిజం

చింతా దీక్షితులుగారు బి. ఏ. ఎల్. టి

మొన్న నే వచ్చాడు.

నన్నయభట్టు రాజమహేంద్రవరం వచ్చాడు. ఎంతమాత్రమూ సందేహం లేదు. ఈ నాకళ్ళకి దృష్టిగుణము దోషించ లేదు. ఈ నాత్మస్కృతు స్వర్ణగుణం నశించలేదు, ఈ నాచెవులకు శ్రవణశక్తి మందగించలేదు మొన్న నే వచ్చాడు నన్నయభట్టు రాజమహేంద్రవరం. నే నాయన్ని చూచాను. నేనాయన్ని తాకాను. నేనాయన్ని విన్నాను. ఎంత మాత్రమూ సందేహంలేదు, ఈ మాట నిజం.

గోదావరి ఒడ్డున ఒక నాడు ఊసుపోక తిరుగుతున్నాను. గోదావరప్పుడు వరదలలో ఉంది. సాయంత్రము. గోదావరిలో తేలి కొట్టుకుపోతున్న కలపను పట్టుకొని పట్టుకొని ఆలిసి తెప్పలు బుజాలమీద పెట్టుకొని జాలరు లింటికి పోయారు. వరదలలో కొట్టుకుపోయే పెద్ద మ్రాకులమీదవారి

పురుగులను తింటూ, నదీగర్భం మీద సవారిచేసిన కాకులు గూళ్ళకి పరుగెత్తుకు పోయాయి. భక్తితో పళ్ళూ పసుతూ కుంభం సాగరసహధర్మచారిణి కర్పించడానికి వచ్చినభక్తులు ఇంటిముఖము పట్టారు. విహారార్థమువచ్చి వినోదముగా గోదావరిని కొంత నేపుచూచి ప్రజలు ఇండ్లకు వెళ్ళారు. గోదావరి హోరున ప్రవహిస్తోంది. ఆ హోరునింటూ నేను గట్టున నిలబడ్డాను. శిక్షల గోదావరిమీద పండుకొన్నది.

రాత్రి ఎంతపొదు పోయిందో తెలియదు. శిక్షలలో పెనవేసుకొని ప్రవహించే గోదావరినిచూస్తూ పరధ్యానముగా ఎంతనేపు నిలబడ్డానో నేనక్కడ, తెలివితెచ్చుకొని ఇటూ అటూ చూచాను. ఎక్కడా మనవ్యులు దృగ్గోచరము కాలేదు. జంతువులైనా కానరాలేదు. మార్కండేయుని ఆలయపు

తలుపు సందులోనుంచి దీపకాంతి బయటికివచ్చి నాలోపాటు గోదావరీ వైధివాన్ని ఆంధ్రీస్తోంది. చెట్లకు లల్లాడడంలేదు. వాయువుపీచిడిం లేదు. ఆకాశాన్ని మబ్బులులేవు. నిలాంబుము మీద నుండి పడుకొన్న నవప్రకాశమున్నాడు. గోదావరీ హోరున ప్రవహిస్తోంది.

దురాన గోదావరీ వంతెన నల్లగా కనిపిస్తోంది యాభై ఆరు కాళ్ళ రోకలిబండిలాగ. ప్రవహించి గోదావరీ పైని ఆడుకొనే చిన్న కెరటాలకు మాణిక్యోద్భవమిస్తుంది. ఊరు నిశ్శబ్దముగా ఉన్నది. పగలుచూచిన గోదావరీని రాత్రికలలు గంటున్నారని ఇళ్ళలోనున్నవారు. నిద్రను ధిక్కరించి నేనొక్కడనే గోదావరీని చూస్తున్నాను. గోదావరీ హోరున ప్రవహిస్తోంది.

ఇది నేను రాజమహేంద్రవరములో నన్నయ్య భట్టును చూచిన సమయము. మొన్న మొన్న నన్నయ్యభట్టును ఈ కళ్ళతో చూచిన సమయము. నారాయణభట్టుతో కలిసి భారతాంధ్రీకరణ ముపక్రమించి కొంతవరకు సాగించిన నన్నయ్యభట్టును చూచిన సమయము.

రాజరాజనరేంద్రుడు మహావైభవముతో రాజ్యము చేసిన రాజమహేంద్రవరము తొమ్మిదిశతాబ్దాలు దాటినప్పటికీ ఏలాగున ఉన్నదో చూడడానికి వచ్చాడు కాబోలు ఆ తేజోమూర్తి. పూర్వపరిచిత్తలములను చూచుకో వచ్చినాడు కాబోలు అదికవి. తన్ను పోషించిన మహారాజుతో తాను విహరించిన పుణ్యస్థలములు నేడెట్లున్నవో చూచి వచ్చాడు కాబోలు ఆ బ్రాహ్మణుడు. సార్వభౌముని వైభవముతో పెనవేసుకొని విజృంభించిన తన వైభవానికి ఆకర్షమైన రాజధానిని దర్శింపవచ్చాడు కాబోలు ఆంధ్రీకవిశాసిత. మదపుటేనుగుల ఘోరకారాలతో, రణహయముల కేషలతో, రథ నేముల శబ్దములతో వీరహంకారాలతో మారుమోగే ఘంటాపథములను తిరుగ చూడ మనసుపుట్టి అవతరించాడు కాబోలు ఈ దేశాభిమాని. నేడ

ఘోషలతో. వీరఘోషలతో. పండితవాదములతో కనిపాల్చులతో. కనితల గానముతో కలకలలాడే తనపురరాజము నేడెట్లున్నదో చూచుకో వచ్చినాడు కాబోలు రాజరాజ తిలకబ్రాహ్మణుడు. తన కాలపు స్త్రీ పురుషులకలన, వాంఛనీతివారన నేటి స్త్రీ పురుషులకూడా. సామాన్యయున్నూ, అభీమానవంతులన్నూ, ధన్యులైనవలన్నూ, దేశాభిమానులన్నూ వైభవములనాడున్నూ ఇది ఉన్నానో లేనో సరిశీలించవచ్చు ఉంటాను నన్నయ్యభట్టు. కావట చీనలే నాటి గానల బ్రేవేయె తనుండునారన తాను వినిచిలచిన భారతము ఎంత వరకూ వారిని సంస్కరించిందో తెలుసుకోవడానికి వచ్చి ఉంటాడు ఆ మహాకవి. తాను క్రుంకులిడిన గొతమి, తానుపూజించిన దేవతలను, తాను విహరించిన ఉద్యానములు, తాను వాదించిన స్థలాలు, తాను పెట్టిన రాచనగురు, నేడు ఎట్టిస్థితిలో నున్నవో చూడవలసి వచ్చి ఉంటాడు కాగి నాశాసనుడు. తాను పాలించిన కవిత్వము, తానుశాసించిన వాక్కు ఎట్లా వృద్ధిజేసి దేశాభివృద్ధిలనవో పరికింప నుత్సహించి వచ్చి ఉంటాడు ఈ కవిశక్రవర్తి.

గోదావరీ హోరున ప్రవహిస్తోంది. చంద్రుణ్ణి చిన్న మెఘుశకలము కప్పింది. చినుగాలి వీచమొదలు పెట్టింది. ఎందువల్లనో గోదావరీ హోరు పాల్చిల చినట్లు తోచింది, ఎందువల్లనో అని అటూచూచాను. గోదావరీ గర్భాన్ని చీల్చుకొని ఒక తేజస్సు బయటికి వస్తూన్నట్లు కనిపించింది. ఆశ్చర్యమువేసింది. గోదావరీమోహపద్మ. జన్మలంతా ఒకచోట పోగు సజ్జెట్లయింది. ఆ తేజస్సు నన్ను సమీపించుచున్నట్లయింది. కంటపూచి చప్పుపడలేదు. చెవులకొరత అతీతయించింది. హృదయము వేగముగా కొట్టుకోవడం ప్రారంభించింది. ఆ తేజస్సు గట్టు మీదకు వచ్చింది. పరకాయించి చూచాను. నేను పారపాటు పడలేదుకద. తేజ స్సుకొన్నది నా సమీపాన్ని తేజస్సులాగ లేదు. ఒక పురుషరూపములాగ ఉన్నది. ఆ పురుషుడు వర్షుణ్ణి, ఉష్ణు

దేహుండు ; విశాలవక్షుడు. సన్నజాజి పూలదండ
లాగ యజ్ఞోపవీతం ప్రకాశిస్తోంది. ఆ పురుషుడు
గోదావరిపైపు తీరిగి నమస్కరించాడు. రాజమహేంద్ర
వరపు కోటపైపు తీరిగాడు. పైతుల జోడించాడు.
అతని పెదవులనుండి వెలువడి యీ శ్లోకము విన
పించింది.

“శ్రీవాణిగిరిజా శ్చిరాయదధితోవక్షోమఃఖాగ్గ
మయే । లోకానాంస్థితి మామహా న్యవినాతాం శ్రీ
పుంసయోగోద్భవామ్ । తేనదవ్రయమూర్తయ శ్రీ
పురుషస్సంపూజితావస్సరై । రూఢయాసుః పురు
షోత్తమాంబుజభక్తకంధరా శ్చేయనే॥

శ్లోకము ముగిసింది. ఎవరుమీదని అడగాలను
కొన్నాను. ఈ సంకల్పము శ్రద్ధయై బయటకు
రాకముందే ఆ పురుషుడు నన్నయ్యభట్టనే భావము
నా మనస్సుకు కలిగింది. నేనడగ దలుచుకొన్న
ప్రశ్నకు జవాబు ప్రశ్న బయటికి రాకముందే నా
హృదయానికి తాకింది.

ఆ పురుషుడు వెనుదిరిగి చూచాడు. తన వెనక
రమ్మని నేతితో సంజ్ఞనేశాడు. ఆకాశాన్ని చిన్న
చిన్న మేఘము లలము కొంటున్నవి. తుంపరపడు
తోంది. గోదావరి హోరున ప్రగహిస్తోంది.

పురుషుడు ముందునడుస్తున్నాడు. ఆశ్చర్యము,
భయము, వింత ముప్పిరిగొనగా అయనశెంటు నేను
నడిచి వెళ్తున్నాను.

పరిమపదించిన మహాకవి ఒకడు సాంఘికభౌతిక
దేహముతో దర్శనమిస్తే ఎలాగ ఉంటుంది? పరిమ
పదించిన తోమ్మిదివందలసంవత్సరములకు ఈ దర్శ
నమైనట్లుండో? నా సంతోషాన్ని, దాని ఛాయనే
పొందుచున్న నా అపనమ్మకాన్ని, నా ఆర్ప
వట్ట దాని ఛాయనే పొందుచున్న నాసందేహాన్ని,
ఇది స్వప్నస్థితి కొదనే నాధైర్యాన్ని, దానిఛాయనే
పొందుచున్న నా విచేదనాశక్తిని నేను వర్ణించదల
చుకోలేదు. మీరే ఊహించుకొండి.

ఊరంతకూ ఎత్తైన ఒక మెట్టుపై నిలబడ్డాడు
నన్నయ్యభట్టు. అతని వెనక నేను నిలబడ్డాను.

అతడు నాలుగువైపులా కలయచూచాడు. తన
రాజకుశేంద్రవరమును పరికిలించి చూచాడు.
అతని దృష్టికి గోదావరిమీద వంతెన తగిలింది.
అతని భావము నా మనస్సుకు గోగురించింది. ధర్మ
సంస్థాపనముకోసము శ్రీరాముడు సముద్రాన్ని
బంధించాడు. ఎత్తి సత్కార్యము నశేక్షించి ఈ
గోదావరి సకాలపురా రిట్లు బంధించారు? అతడు
ఒకమాట కళ్లు మూసికొన్నాడు. తనకాలపు రాజ
మహేంద్రవరమును తలచుకొంటున్నాడుకొబోలు.
తేగుంటే ఆకాలము నా హృదయములో ఎట్లా
ప్రతిఫలిస్తుంది. ఆకాలపు తెలుగువారి ఆభిమానము;
ఆత్మగౌరవము ; ఆకాలపు గంటముయొక్క
సూటి, దృఢత్వము ; ఆకాలపునాక్కుయొక్క
కండ, సార్థకత్వము ; ఆకాలపుసత్యము, ధర్మము—
ఇవన్నీ నామనస్సులో పరుగులు వారేయి. తక్షణమే
ఈకాలపు తెలుగువారి చచ్చి, నివృప్తియోజ
కత్వము ; ఈకాలపు ఊటకలయుల డాబు, దుర్బ
లత్వము ; ఈకాలపు నాక్కుయొక్క పేలవ
త్వము పెంకితనము—ఇవి గోచరించాయి. సిగ్గు
పడ్డాను. ఎంత తీసికట్టులోనున్నా నేటికాలపు
ఆంధ్రత్వము అంతహింసాత్మకతలోలేదని చెప్పడానికి
పూనుకొని నన్నయ్యభట్టు నుద్దేశించి అన్నాను.
“అదికవి, మీకాలమున భారతము ప్రారంభమైనది.
మాకాలమున భారతము పూరియినది. మాకాల
మున వ్యక్తిస్వార్థంత్ర్యములేదు. నేడు అది మా
సామ్యు. మానవుని సుఖములను పెంపొందించేనే
వాహనములు, కాలమును జయించి వాహనములు
మీకు కొత్తలు.....” నేను పూర్తిచెయ్యక
మునుపే నన్నయ్యభట్టు నాచెయ్యిపట్టుకొని నడిపిం
చుకుపోయాడు. నానోటికి తాళముపడ్డది. కాని
నాప్రశ్నలకు అతని సమాధానంమాత్రం నా హృద
యానికి తట్టింది. అది ఇది. చురికికాలవలో బతికే
పురుగు తలయై నా సూక్ష్మజ్ఞిమానిధికిరిస్తోందా
అని.

నన్నయ్యభట్టు గారి కరస్పర్శకు నాకు కొత్తకి

వచ్చింది. భయము పోయింది. ఏవిధముగా తీసుకు
జెళ్ళాడో తెలియదు. ఎక్కడికి తీసుకొనిజెళ్ళాడో
తెలియదు. కాని కొంతనేపైన పిమ్మట గ్రహిం
చాను మేము భూమిమీద లేమని. భూగర్భ
ములో ఉన్నామని. రాజరాజనరేంద్రుడి నగరు
కింద భూగర్భములో ఒక విశాలమైన గదిలో
మేమున్నాము. ఎక్కడినుంచి వచ్చిఉంటోందో
జెన్నెలకొంతి జ్ఞాపకము చాలదు కాని గదిలో
మాత్రము వెల్తురు ఉన్నది. నన్నయ్యభట్టు ఒక
మూలకు నన్ను తీసుకుజెళ్ళాడు. అక్కడ తాటా
కుల పుస్తకాలరాసులు కనబడ్డవి. రాగిరేకుల
కుప్పలు కనపడ్డవి. ఇంతకాలమూ పాపక
మండా ఆ తాటాకు లేట్లా నిలిచాయో! ఇంత
కాలమూ చిలుముపట్టి చెడవండా ఆ రాగి
రేకులట్లా ఏవిధముగా నున్నవో! ఇది చూచి
నప్పుడు నా కొక ప్రశ్న తోచింది. నన్నయ్యభట్టే
కనిపించినప్పుడు అడగవండా ఎట్లా ఉండడం?
భారతము నిజముగా రెండు పర్వాలున్న మూడవ
పర్వములో కొంతభాగమున్న మాత్రమే నా
నన్నయ్యభట్టు రాస్తా? అరణ్యపర్వము వ్రాసేట
ప్పుడు పిచ్చిపట్టి చనిపోయినమాట వాస్తవమేనా?
సారంగధరుడు రాజరాజు కుమారుడేనా? నా
ప్రశ్నలకు జవాబుకాబోలు— ఒకరాగిరేకు తీసి
నన్నయభట్టు నాకిచ్చినాడు. నేను దానిని జాగ్ర
త్తుగా కండువాలోచుట్టి చంకను పెట్టినాను.
లోకములోని ప్రవాదములు తప్పున్న రాగిరేకు
లోని విషయములు సత్యనిరూపణచేస్తవి ఊహిం
చాను. ఆంధ్రులు అర్ధవృత్తవంతులని తెలపోశాను.

అక్కడ ఎంతనేపున్నానో తెలియదు. ఎట్టి
శక్తి ఆనయమున నన్నయభట్టు నాకు ప్రసాదిం
చాడో తెలియదు. కాని నన్నయభట్టు ప్రోత్సా
హముమీద, నన్నయ్యభట్టు సహాయముతో ఆ తాళ
పత్రగ్రంథములలో విషయాలు తెలుసుకొన్నాను.
రాగిరేకులవృత్తాంతము గ్రహించాను. ఆకాలపు
తెలుగుభాషతో నాకు పరిచయములేదు. ఆకాలపు

ఆచారవ్యవహారాలు నాకు తెలియవు. ఆకాలపు
రాజ్యములవృత్తాంతములూ, ఆకాలపురాజుల మర్యా
దలూ, ఆకాలపుప్రజల సరిసితులూ నాకు తెలియవు.
కాని సర్వమూ నేను గ్రహించాను. నన్నయ్య
నాకు ప్రసాదించిన శక్తిగాక ఇంకొకటిమీ కాచి
ముంటుంది!

ఉదయము కాబోతోందకాబోయి. రాత్రి
నాలుగోజాము కాబోయి. గోదావరి హోయన ప్రవ
హిస్తోంది. ఆహోయ నాకు అస్పృశ్యముగా నిలికే
స్తూనేఉంది.

ఎట్లా బయటికివచ్చుమో తెలియదు. గోదావరి
గట్టుమీద ఉన్నాము. వెన్నెల తగ్గుతోంది.
చంద్రుడు అస్తమించబోతున్నాడు. గోదావరి
హోయన ప్రవహిస్తోంది.

“చూడు” అన్నాడు నన్నయ్యభట్టు.

చూచాను. గోదావరిమీదికి దృష్టి నిగిడించాను.
కనురెప్ప పాలనియ్యవండా చూచాను. ఒక పెద్ద
మంట కనిపించింది. బంగారిపుమంట. ఆమంటలో
తెన్నెలములేదు. ఆమంటలో తీవ్రత లేదు. ఆ
మంటలో చలన ఉన్నది. ఆమంటలో సుఖము
ఉన్నది.

కల్పమెన్నిదహించి మంట అది.
ప్రేమను పురిగొల్పే మంట అది.
శత్రుత్వాన్ని జయించే మంట అది.
సత్యాన్ని సాపించే మంట అది.
ధర్మాన్ని సాపించే మంట అది.

ఎందరు మహాపురుషులూ ఆమంటలో ప్రవేశ
శక్తున్నారు. దివ్యశరీరములు పొందుతున్నారు.
ఎందరు తల్లలో ఆమంటలో ప్రవేశిస్తున్నారు.
మహాలక్ష్మ్యులౌతున్నారు.

ఎంతటిమంట! లోకాన్నంతటి ఆవరించిన
దామంట. నవ్వునాగరీకాన్ని దహించి సవిశ్రము
చేసే మంట అది.

ఈ మంటకు బుద్ధుడు అశోకుడు ప్రజ్వలించ
చేస్తున్నారు. శంకరుడు పోషిస్తున్నారు. అగ్గురు

వృద్ధిపొందిస్తున్నాడు. మహాత్ముల మంటను లోక మంతా వ్యాపింపజేస్తున్నారు.

నన్నయ్యభట్టు నాకు చెప్పదలుచుకొన్న సందేశము నా హృదయానికి తట్టింది. ఆసందేశము నన్నయ్యభట్టు విజ్ఞానానికి వారసులైన తెలుగు వారి నుద్దేశించింది. ఆసందేశమిది „కల్పమెన్ని శత్రుత్వాన్ని దహించి ప్రేమను పురిగొల్పి సంకల్పను సడల్చే ఈమంటలో ఒక విస్ఫులింగగౌరవము సంపాదించుకోవడానికి, శాశ్వతమైన సుఖప్రేమైన జీవనానిశోసము మీచిన్ని బ్రతుకులు బలికావూరదా? ఇంతటితరుణ మెన్నడువస్తుంది?”

మంట మాయమైనది. కళ్లునులుపుకొని ప్రక్కకు చూచాను. నన్నయ్యభట్టులేడు. అంతటా మంచాను. ఎక్కడా లేడు. ఆవిశాలనేత్రములూ, ఆ ఆజాను బాహువులూ, ఆ సాత్త్వికతేజస్సూ, మనస్సులో జారిపోకుండా నిలుపుకొంటూ, చింకనున్న రాగి రేకు భద్రముగా పట్టుకొని బిక్కిమొగముతో

ఇంటికి వెళ్ళాను. గోదావరి హోయన ప్రవహిస్తూనే ఉన్నది. జరిగిన సర్వమూ గోదావరిమాస్తూనేఉంది. నేను చెప్పినసంగతుల యదార్థమూ గోదావరికే తెలుసును. నన్నయ్యభట్టు రాజమహేంద్రవరం వచ్చాడు. ఈ మాట నిజం.”

*	*	*	*
*	*	*	*
*	*	*	*

పై విషయములన్నకాగితాలు నాకు చిత్రాంగి మేడప్రక్కను దొరికినవి. వ్రాసినవారెవరో తెలియదు. చివర వ్రాలులేదు. వ్రాసినవాడు తనస్వప్న వృత్తాంతమే వ్రాశాడో, స్వకపోల కల్పిత విషయమే వ్రాశాడో, యదార్థమే వ్రాశాడో తెలియదు. యదార్థమే అయితే అతడు తెలిసికొన్న కొత్తవిషయాలు అతనివద్దనున్న రాగిరేకు ఆంధ్ర చరిత్రకు ఉపయోగకారులుకావచ్చు. ఇంతకీ అతడు చూచేడుకొన్న వ్యక్తి నన్నయభట్టే అయితేను.

శ్రీరంగరాజు చరిత్ర

ఊకుమళ్ల కామేశ్వరరావుగారు బి. ఏ. బి. ఇడి

శ్రీరంగరాజు చరిత్ర లేక సోనాభాయి పరిణయము నవలను నరహరి గోపాలకృష్ణమసెట్టి 1872 లో ప్రకటించేడు. ఈనవల అయిదు ఉల్లాసాల గ్రంథం. డెమ్మినైజాన ౮౮ పుటల పుస్తకం. దీనికి రెండు ఉపోద్ఘాతాలున్నాయి; ఒకటి తెలుగున, ఒకటి ఇంగ్లీషున.

గోపాలకృష్ణమసెట్టిని గురించి మన కేమీ తెలియదు. గ్రంథంలోని ఉపోద్ఘాతాన్ని బట్టి యితను కర్నూలు నివాసముడని మాత్రం తెలుస్తూంది. ఇతని జీవితచరిత్ర సేకరించడానికి నేను కొంత ప్రయత్నం చేసేను. కాని లభించలేదు. ఇంతలో శ్రీమున్నంగి లక్ష్మీనరసింహశర్మగారు

తాము రాయలసీమ కవుల చరిత్రలు సేకరిస్తున్నామని చెప్పి ఆంధ్రపత్రికలో ప్రకటించేరు. నరహరి గోపాలకృష్ణమసెట్టి చరిత్రకూడా సేకరించవలసిందని నేను వారినిశోచేను. అలాగే చేస్తామని వారు నాకు వాగ్దానం చేసేరు.

గోపాలకృష్ణమసెట్టి యింకా యేవేనా యితరపుస్తకాలు రాసేడో లేదో మనకు తెలియదు. ఈపుస్తకం మాత్రం అప్పుడు రాజప్రతినిధిగా వుండిన లార్డుమేయోకు అంకితమిచ్చేడు. శ్రీరంగరాజు చరిత్ర “హిందువుల యాచారము తెలుపునట్టి నవీన ప్రబంధము”ని గ్రంథకర్త చెబుతున్నాడు.

ఈనవల రచనకు గల కారణం ఉపోద్ఘా

తంలా యిలా చెప్పబడింది. “పది నెలలనాడు లూరుమేయోగాగు బాగాశుల యాచారంబులు తెలుపు ప్రబంధము గావించు వానికి బహుమానంబు కాయబడునని ప్రచురము చేసిరి. అది నేను చదివి నప్పుడు తెలుగుదేశమువారి యాచారంబులు తెలుపునట్టి ప్రబంధం బొకటి రచియించుట తెలుగు వారి మనయుక్తం బగునని తలంచి నా నేర్పు కొలఁ దిని ప్రబంధంబు చెప్పబూనితిని.” పైవాక్యాల వల్ల యీ గ్రంథరచనలో గ్రంథకర్త ఉద్దేశం సాం ఘికమని తెలుస్తూంది. అంతేకాదు తెలుగులో ఆచారవ్యవహారాలు తెలిపే వనప్రబంధం అంతకు మునుపు లేదని యిదే మొదటిదని కూడా తెలుస్తూంది.

కం. వీరేశలింగకవి రాజశేఖరచరిత్రను 1878 లో ప్రకటించెడు. శ్రీరంగరాజు చరిత్ర 1872 లో ప్రకటించబడింది. అంటే రాజశేఖర చరిత్రకు ఆరేళ్లముందు శ్రీరంగరాజు చరిత్ర ప్రక టించ బడిందన్నమాట. కాని వీరేశలింగకవి తన స్వీయచరిత్ర రెండోభాగంలో ౨౩౨ వ పుటలో “తెలుగులో మొదటి వచనప్రబంధమును నేనే చేసితిని” అని రాసేడు. (వచనప్రబంధమంటే యిక్కడ నవల అని అర్థం) ఈమోస్తరుగా రాయ డానికి కారణం వీరేశలింగకవి శ్రీరంగరాజు చరి త్రను గురించి యెరగకపోయేనా వుండాలి. లేక యిది ప్రశస్తమయిన గ్రంథం కాదని ఉద్దేశించి దీని సంగతి చెప్పక తన రచించిన రాజశేఖర చరిత్రే మొదటి వచనప్రబంధమని చెప్పి వుండాలి.

వీరేశలింగకవికి శ్రీరంగరాజు చరిత్రను తెలి యడా అన్న సంగతి మొదట చూద్దాం.

శ్రీరంగరాజు చరిత్రను నేను వీరేశలింగగ్రంథాలయం లోంచే తీసుకు వచ్చినా. ఇది వీరేశలింగ కవి నేకరించిన గ్రంథమే కాని మఱివ్వరూ నేక రించినది కాదని గ్రంథాలయ కార్యదర్శులయిన శ్రీ అడవి శంకరరావుగారు చెబుతున్నారు. శ్రీరంగ రాజు చరిత్రను వీరేశలింగకవి పూర్తిగా యెరిగి

వున్నాడు అని ఆనడానికి యంతకంటే ప్రబలమైన కారణ మింకొకటి వుంది. అదేదంటే, శ్రీరంగ రాజు చరిత్రలోని కొంత వస్తువుని వీరేశలింగకవి తన రాజశేఖర చరిత్రలో వుపయోగించుట. శ్రీరంగ రాజు చరిత్రలోని భాగం—

“.....నొకనాడు మంచి యెండును మూడు యానములే మిక్కిలిపిన్ని, నిరుపట్టునం బుంచుచు బాటను బండుకొనియె- అది నెలను గోతంతోడయి చున్న కొందఱు మాలలు చూచి-యెవరో బంగళిక నెత నెలం బడిరని యుటికి వచ్చి నీరిచ్చుటకుం దగినవారు కామింజేసి మఱి యెవరి నయినను దగు వలమువారిని విలచుకొని వత్తమని చేతినున్న నీరియ్యకయె మఱి పోయిరి. ఆబలము జూచి పుచ్చుకొందమా యని—యతని కాసుక్తియుం డియు—పాడు వర్ణాచారపు బంధములందేసి ముట్టఁ జేతులాడక యతండు పొందిన మనోవేదన యేమని చెప్పదు—

౨౩. ఇట్లు పరితపించుచుండఁగాఁ గొందఱు కౌంపువారు తమ తెచ్చుకొన్న సంకటియు నీరును దీసికొని యుటికి వచ్చిరి గాని యతండు త్పత్రి యుపాగుట యెఱింగి నీరిచ్చుటకు జెనుకముంగు చూచుచుండిరి. రాజు దప్పిచి వర్ణాచారంబులకు సయితము జరకక నీరు తెచ్చుని సంగపె-పుచ్చు కొమ్మని యొకండు నీటిదుత్త యియ్యబోయె రాకొమరుండు హస్తంబు సాఁచి నంతలో మఱి యొక కాపు తటుకున దుత్తను గుంకొని, యెన్ని సాపమాల చేసినీమో, యీ సాధుకులంబున బుట్టి తిమి, నీరు బ్రాహ్మణులో త్పత్రియులో వీరి కేదె నయిన శూద్రులు నీరిట్లుకే ; వీరు తాపంబున కోర్వ లేక నీరు త్రావెదమని చెప్పెదగుగాని, మనము పిల్లలు గలవారము, మనకేల యీ సాపంబు—వేగఁ బోయి చల్లఁ చెమ్మని యొకరిని గ్రామంబునకు బంపె.

హా-యేపుజ్యాత్తుండు గల్పించెనో యీవర్ణా శ్రమధర్మంబులు—ప్రాణంబులు పోవుచున్నను—పాని

బంధంబుల పోకపోయే అట్లైన రాజునుగని చిత్తం బేసిగా తిలకించు డెనో యాపనివాత్తు నికే కొని యొరుల కెఱుకయే! అట్లుంటుంటు తెంపవలెనని యున్నప్పుడం బయిన గాని—నాని చెంచుట నున్నప్పుడయ్యెంగా! వానిని గట్టిచిన వాని మహిమ యేమని చెప్పవచ్చు.

౨౮. ఇట్లు సుబ్రహ్మణ్యుని పంపు యను నితో జీవంబు పోరాడుచుండగా చెనుక జిక్కిన చెలికొండు వేగంబున వచ్చి పీఠమిచ్చి ప్రాణంబులు దక్కించె—

(శ్రీరంగరాజు చరిత్ర, పు 22, 23)

పైభాగం రాజశేఖర చరిత్రలో యీ కింది మోస్తరుగా రాయబడింది. “.....మార్గమునకు కొంచెము దూరములో కక్షిణపు దిక్కున మూగి యున్న గుంపులోనుండి “శుద్ధిముటువ చుజ్జగి” యని కేకలు చేయుచు కొందఱు పరుగెత్తుకొని వచ్చుచుండిరి. రాజశేఖరుడుగారు వాఁడైన జూచి యానందడి యేమని యడుగగా. వారిలో నొక గొల్లవాడు ‘రాజశీమారు డొకండు వజ్రగొట్టె యారాచెట్టు కింద పడిపోయినారని చెప్పెను.

రాజు:—మీ రాతని గొంతుకలోఁ గొంచెము నిట్ల పోయితే పోయినారా?

గొల్ల :—మొట్టమొదట మేము నిల్లియ్యఁ బోఁగా, కూర్రులము కాబట్టి మావేసి నిల్లిత్రాగ నని యారాజు పుచ్చుకొన్నాఁడు కాఁక. తరువాత దేహమునకు తాళితే మావేసి నిల్లిత్రాగుట కొప్పుకొన్నాఁడు. కాని మా వారిలో పెద్దనాఁడు వచ్చికూర్రుండు రాజునోటిలో నిల్లపోసిన పంపు వచ్చునని చెప్పి, నిల్లి శుద్ధిముటువకై మజ్జగ నిమిత్తము మమ్మఁ బంపినాడు. మాపల్లె యిక్కడికి పొవుత్రోసు దూరమున నున్నది. మీరు బ్రాహ్మణులుగాఁ గనబడుచున్నారు. మీవద్ద నేమయిన మంచితీర్థ మున్నయెడల, వేగిరము పోయి యాతని గొంతుకలో నాలుగు చుక్కలు పోసి పుణ్యము కట్టుకొండి.

ఆ మాటలు విని రాజశేఖరుడుగారు రక్తిణి నోటిలోనున్న మంచినిశ్చయించును పుచ్చుకొని, చెట్టు దగ్గఱకు పరుగెత్తిపోయి గుంపులో నుండి త్రోవ నీకొని ముంటు నదచి గుంపునడుమున చెట్టున పను కటిక నేటను పుండి వేతితో నోరుజూసి నిల్ల నిమిత్తము పైగ నేయునున్న యొక మనుష్యుని చూచిరి. ఆ మూఁకలలో నొకఁడు నిశ్చయించెను జేతిలోఁ బట్టుకొని ‘ఈ రాజు నిష్కారణముగా జచ్చిపోవు చున్నాడు; ఏ వోషము వచ్చినను సరే నిశ్చయపొసి బ్రతికించెద’నని చేరువకు బోవుచుండెను. అప్పుడొక మనుషివాడొడము వచ్చి వాని చేయి పట్టుకొని నిలిపి. ‘ఈ వరుకు బూర్వజన్మము లో మన మెన్నియో పాపములను జేయుట చేతనే మనకిప్పుడీ సూర్యజన్మము వచ్చినది; ఇప్పుడీ రాజును జాత్రిస్తున్నది జేసి యీ పాపము సమీతము కట్టు కోవలెనా? నా మాటవిని నిశ్చయపలద’నని నివారించుచుండెను. ఇంతలో రాజుకన్నులు తేలిపి వైచి, చేయి నోటివద్ద కెత్తబోయి వసకించుచు క్రిందఁ బడతాచెను. అప్పుడు రాజశేఖరుడుగారు వెంటనే పోయి మంచినిశ్చయించుచుగా వెండుకొని పోవుచున్న పెదవులను దడుప చప్పురింప నారంభించెను. అంతట రాజశేఖరుడుగారు తనచేతిలోని యురకముతో మొగమును దడిపి మఱికొర చెము నీరు లోపలికిఁ బోయంగా త్రాగి కన్నులు విప్పిచూచి రెండువ్రక్క కొత్తిగిలి మఱికొంతసేపు నకు నేడలేటి, ఆ రాజు తన జీవములను నిలిపినం దులకై రాజశేఖరుడుగారికి కృతజ్ఞతతో బహు నమస్కారములు చేసి లేచి కూరుచుండెను. ఇంతలో పల్లెవోయిన వారు మజ్జగయు, కొన్నిపండ్లను దీసికొనివచ్చి యిచ్చిరి. ఆ రాజు కొన్నిపండ్లను లోపలికిఁ బుచ్చుకొని మజ్జగత్రాగి స్వస్థుడైన.” (రాజశేఖరచరిత్ర, పు. 110, 112). రాజశేఖరచరిత్రకు మూలగ్రంథమైన ‘వేక్సీల్డ్’ మత గురువులో పైభాగం లేదు. ఇది శ్రీరంగరాజు చరిత్రలోంచి తీసుకోబడినదే.

వీరేశలింగ కవి నవలకు వచనప్రబంధమని వాడేడు. అంతకుపూర్వమే గోపాలకృష్ణమసెట్టి నవలకు వచనప్రబంధమని పేరుపెట్టేడు.

గోపాల కృష్ణమసెట్టి తనకథ నాలుగువందల యేళ్లకిందట జరిగింట్లుగా రాసేడు. వీరేశలింగ కవి తనకథ రెండువందలయేళ్ల కిందట జరిగింట్లుగా రాసేడు.

నవల కళాసాధన గ్రంథం. నవలలో ఆచార విమర్శవుండడం సహజంకాదు. కాని గోపాల కృష్ణమసెట్టి తననవలలో ఆచారాలు విమర్శించేడు. అసలు పుస్తకమే “హిందువుల యాచారములు తెలుపునట్టి నవీనప్రబంధం” మన్నాడు. వీరేశలింగ కవి రాజశేఖరచరిత్రలో ఆచారవిమర్శ చేసేడు. గ్రంథంలో లేనటువంటి ఈ ఆంకాన్ని రాజశేఖరచరిత్రలో చేర్చేడు. నవలకళలో ఆచారవిమర్శను చేర్చడమనేది వీరేశలింగకవి గోపాలకృష్ణమసెట్టిని చూసి నేర్చుకున్నదనే నా ఉద్దేశం.

ఇంక రెండోసంగతి. శ్రీరంగరాజు చరిత్ర గొప్ప గ్రంథం కాదుకాబట్టి వీరేశలింగ కవి దాని మాటయైతే తమ తమరానినదే మొట్టమొదటి నవల అని చెప్పేడు అన్న సంగతి చూద్దాం.

శ్రీరంగరాజు చరిత్ర అసమర్థరచన కాదు. గోపాలకృష్ణమసెట్టి యీ నవలలో ఆచారాలను చక్కగా విమర్శించేడు. కథాకల్పన నేర్పుగా చేసేడు. శైలిలో కొత్తమార్గం తొక్కేడు. అందుచేత యిది అల్పమైన రచనకాదు. వీరేశలింగ కవి గణించలేకని గ్రంథంకాదు. ఒకవేళ శ్రీరంగరాజు చరిత్ర అసమర్థరచన అయినా అదే మొట్టమొదటి సాంఘికనవల అనడంవల్ల దాని తర్వాత రాయబడ్డ మరొకపుస్తకాన్ని మొట్టమొదటి నవల అని చెప్పగూడదు. వీరేశలింగకవి తనదే మొట్టమొదటి నవల అని చెప్పడం తప్పుని చెప్పక తప్పదు.

గోపాలకృష్ణమసెట్టి తన నవలను గురించి యీ మోస్తరుగా చెప్పుచున్నాడు. “ఇది కేవలము కల్పితంబు కథానాయకుండు—మహాకులీనుడై యుండ

వలయునని యా దేశంబున మున్ను దొరతనముచేసిన విద్యానగరరాజు పంశయు వారిలో శ్రీరంగరాజును పేరు గైకొంటిగాని యిందుచెప్పిన చరితము యథార్థముగా జరిగిన కథయని యెంచుగూడదు. ఇందుఁజెప్పిన యాచారములు మాత్రము యథార్థముగా నాచరింపబడునని. పుకర్త రంగం సవత్సరములనాడు జరిగింట్లుగా చెప్పబడియెగాని యప్పుటియాచారములకు నిప్పటి యాచారములకును లేశంబుగాని భేదంబు లేమింజేసి యిందుచూపబడిన యాచారంబులన్ని యిపుడాచరింప బడుచున్నవని యెఱుంగునది—కేవల గద్యాత్మకములయిన తెనుఁగుప్రబంధములు—నిశేషము లేమింజేసి యిది తెనుఁగువిద్యాగులకు సయితంబు సయోగించునని తలఁచెద.”

శ్రీరంగరాజు చరిత్ర కేవలం వచనప్రబంధమనే చెప్పవచ్చు. మనము సాధారణంగా చదివే పద్య ప్రబంధాలకి దీనికి వుండే భేదం ఒక్కవచనమే ఈ వచనప్రబంధంలో ప్రబంధనియమాన్ని పాటించబడ్డాయి. ప్రబంధంలో వుండవలసిన యిరవైరెండు వర్ణనలు యించుమించుగా దీట్లో కనబడుతున్నాయి.

కథాసంగ్రహం :-

మొదటి ఉల్లాసం :- విద్యానగరాన్ని ఒకరాజు పాలిస్తున్నాడు. అతనికి శారద అనే వేళ్ళవుంది. అవేళ్ళకు కృష్ణమసెట్టి కొడుకు వున్నాడు. కొన్నాళ్ళకు ఆ రాజుయొక్క పట్టపుదేవి కుమారుణ్ణి కంటుంది. శిశువుయొక్క భారసాలకు శారదకన్యకుంది. రాజుయొక్క రాణలవలె శారద పరివంచబడుతుంది. అందరిమీద కనితీర్పుకు టానని శపథంచేసి శిరపోతుంది. శిశువుకు శ్రీరంగరాజుని పేరు పెడతారు.

శ్రీరంగరాజు పెద్దవాడవుతాడు. కృష్ణమసెట్టి పెద్దవాడవుతాడు. ఇద్దరూ కలిసి ఒకమారు వేటకు వెళ్తారు. నాకర్లంత కృష్ణమసెట్టి శ్రీరంగరాజుతో సమంగా గొలిచిస్తారు. అదిచూసి శ్రీరంగరాజు కొంచెం కోటకు వెలిపోయి శారదను, కృష్ణమసెట్టి

కోటనుంచి పంపించి పెయ్యమని తండ్రితో చెప్పాడు. తండ్రి తటమటాయిస్తూవుండగా అతను రామయ్య అను చెలికొడుతో కూడా దేశాంతరం వెలిపోతాడు.

రెండవ ఉల్లాసం :—ఒక పల్లెటూళ్ళో శ్రీరంగరాజు ఒక బ్రాహ్మణిలో పట్టువానం, పల్లెటూరి నివాసం గురించి మాట్లాడతాడు. అటుతర్వాత వర్ణాశ్రమాలను గురించి ప్రసంగిస్తాడు.

మూడవ ఉల్లాసం : రాజు తనకోడుకు కోసం సేవకుల్ని వెతకపంపుతాడు. శారద కోట విడిచి వెలిపోతుంది. రాజుకు ఆకాశరామన్న వుత్తరాలు వస్తాయి.

నాల్గవ ఉల్లాసం :—శ్రీరంగరాజు సంగమేశ్వరం నుంచి వేటకు బయలుదేరుతాడు. అక్కడతనికీ రామయ్యకూ విషమ సంభవిస్తుంది. అటు తర్వాత వాద్దరూ దోపిడీపిరియి శ్రీశైలం దగ్గరవున్న చంద్రగుప్త చేరుకుంటారు చంద్రగుప్తీల రాజు సోనాభాయి అను ఒక లంబాడీ కన్యను చూసి ప్రేమిస్తాడు. సోనాభాయి తల్లి, రామయ్య కూడా ఆ సంబంధం నుంచి రాజును తప్పించుచూస్తారు. రాజుమట్టుకు లొంగడు. ఆ తర్వాతరాజుకు తెలుస్తుంది, సోనాభాయి నిజంగా లంబాడీకన్య కాదని రాచకన్యే అని. ఇలాగుండగా—ఇంతకుముందు సోనాభాయిని భీమానాయకుడు పట్టావేసిచేసుకోవ్రయ్యిస్తాడు. కాని సోనాభాయి తల్లి ఆ సంబంధానికి వ్యతిరేకతను వున్న సలంనుంచి చంద్రగుప్తికి వచ్చిస్తుంది. భీమానాయకుడు కొండ పీటిరాజుదగ్గర సోనాభాయిని వివాహం చేసుకోమని రాజుతో చెప్పి, జంగమ మల్లమ్మ అనేదాన్ని సోనాభాయిని వెదకపంపుతాడు. మల్లమ్మ సోనాభాయి సంగతి తెలుసుకుని భీమానాయకుడి దగ్గరికి వస్తుంది. ఆ తర్వాత భీమానాయకుడు సోనాభాయిని యెత్తుకువస్తాడు. సోనాభాయి తల్లి యీ సంగతి శ్రీరంగరాజుకు తెలియజేసి వెలిపోతుంది.

ఐదవ ఉల్లాసం :—శ్రీరంగరాజుకూడా కొండ పీడు చేరుతాడు. అక్కడ అందరూ అనేక మోస్తరుగా ప్రయత్నం చేస్తారు కొండపీటి రాజు సోనాభాయిని వివాహమాడకుండా పెయ్యడానికి. చివరికి కొండపీటిరాజు తల్లి సోనాభాయిని గ్రహస్థంగా కోట అవతలికి పంపేస్తుంది. అప్పుడు వారంతా కలిసి విద్యానగరం వెలిపోతారు. అక్కడ సోనాభాయి తల్లి సోనాభాయి చరిత్ర చెబుతుంది. రంగనాయికి (సోనాభాయి) రంగరాజు యొక్క మేనత్త కూతురే అన్న సంగతి తెలుస్తుంది. కొండ పీటిరాజుకు రంగనాయికి పింతండ్రి కూతురన్న సంగతి కూడా తెలుస్తుంది. శ్రీరంగరాజు రంగనాయికిని వివాహమాడతాడు. కృష్ణాడికి ఒక పరగణా యిస్తాడు. శ్రీరంగరాజు చాలాకాలం సుఖంగా రాజ్యం పరిపాలన చేస్తాడు.

ఈ కథావ్యాసానంతరి కథలు మనవిజ్ఞానం లోనూ సాంప్రదాయక విజ్ఞానంలోనూ చాలా వున్నాయి. పాశ్చాత్య వాఙ్మయంలో యిటువంటి వ్యాసాలకుల నవలలు వున్నాయి. ఈ నవలలో సాంప్రదాయక విజ్ఞానంలోని గంగాగౌరలపాట కొంతమట్టుకు వుపయోగించబడింది.

ఈ నవలలో మెచ్చుగోతగినది కథాకల్పన. అంతకంటే విశేషమైన సంగతి మగోకటివుంది ; అదేదంటే శైలి. ఈపుస్తకం చాలా సులభశైలిలో రచించబడింది. ఆకాలం యొక్క శైలి సాంప్రదాయాలు యిందులో కనబడవు. ఇదే యారచయిత యొక్క ప్రజ్ఞను పూర్తిగా తెలియజేస్తూంది. వచన శైలి ప్రబంధాలలోని వచనంలాగవుంది. విరతి సుజ్ఞలు యొక్కడా వాడుక చెయ్యబడలేదు.

ఈ నవలలోని వర్ణనలు రచయిత యొక్క సూక్ష్మపరిశీలనను తెలియజేస్తూన్నాయి. ఈరచయిత యొక్క సాంఘిక పరిశీలనను గురించి వేరే చెప్పక్కర్లేదు. వేశ్యజాతి, ప్రసవం, నామకరణోత్సవం, వివాహాలు, వర్ణవిభజన, గ్రహశాంతులు, శకునాలు

మొదలైనవాటిని గురించి చక్కగా విమర్శించేడు. అక్కడక్కడ రాజకీయమైనవాటినికూడా కాస్త కాస్త విమర్శించేడు. శ్రీరంగరాజు చరిత్ర తెలుగులోని మొదటి

సాంఘికనవల అని చెప్పవచ్చు. ప్రథమప్రయత్నమునకు ప్రతి బిట్టలో కొన్ని లోటులు వున్నాయి. కాని రచయితయొక్క అపూర్వప్రతిభ, పుస్తకమంతటా విశదమౌతూనేవుంది.

ఉత్తరరామచరితము*

డాక్టర్. చిలుకూరి నారాయణ రావుగారు ఎమ్. ఎ., సి. ఎచ్. డి. ఎల్. డి.

భవభూతి రచించిన ఉత్తరరామచరితనాటకమును ఇంతవరకు చాలామంది తెలిగించినారు. ఇప్పుడు తిరిగి మ. రా. రా. జయంతి రామయ్యపంతులు గారును తెనుగు చేసినారు. శ్రీరామయ్యపంతులు గారిని ఆంధ్రదేశమున తెలియని వారుండరు. వీరు ప్రెసిడెన్సీమేజిస్ట్రేటు పని చేసి విశ్రాంతి వేతనము పుచ్చుకొంటున్నారు. లెజిస్లేటివ్ ఎసెంబ్లీలో కొంతకాలము మెంబరుగా ఉండిరి. ఆంధ్ర మద్రాసువిశ్వవిద్యాలయాలలో సెనేటు మెంబరు గాను, తెనుగుపాఠ్యపుస్తక నిర్ణాయక సభలలోను, తెనుగు పరిశుకవర్గ సభలలోను, అధ్యక్షులుగాను ఉండిరి. ఆంధ్రసాహిత్యపుష్కతును స్థాపించిన వారిలో వీరు ముఖ్యులు; పరిషత్తు భారీ మంతా నితంతరముగా వీరే వహిస్తున్నారు. ప్రారంభవిద్య నుంచి విశ్వవిద్యాలయవిద్యవరకు విద్యార్థులకు బోధకము గ్రాంథిక భాషామూలముగానే జరుగవలె నని సభలలో తీర్మానములు చేయించిన్ని, మహా జర్లు పంపించిన్ని, రాజులతోను మంత్రులతోను చెప్పిన్ని, ఎన్నో విధాల నిద్రాహారాలు లేక కష్ట పడినారు. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయములో అధ్యాపకాంధ్రభాషాపండితులమును ఏర్పాటుచేయడానికి నియమింపబడ్డ సభలో వీరు ఎక్కువపు సభ్యులు.

పరిషత్తు పక్షమున గొప్ప నిఘంటువు ప్రాధాన్యము వలె నని, అందున్న ఆకాశ్యం లో వాల్కంటూ, కృషిచేస్తున్నారు. నేటికీ వీరికి సువర్ణరసుల వయస్సుయినా. గ్రాంథికభాషాదేవీ సాక్షాత్కారము కోసము ఇంకా గొప్ప తపస్సు చేస్తున్నారు. కాని, అదేవి వీరి కప్పుటికిన్ని సాక్షాత్కారంలేదు. “వత్సా. నేను నిత్యకళ్యాణిని. నిత్యయౌవనము, అజరామాను. నిన్ను కనుక్కోకలె నని ఉంటే, నీవు వెతుకుతూ ఉన్న దిగ్గున నీవు సుప్రాధిముగా కనబడను; బీబించి ఉన్న నారి నాయికలమీద నిత్య తుండెనులు ఉన్నా. అనేకవిధాల లోకాలకు అనందము కలుగజేస్తూ ఉంటాను. నేను గీర్వాణిని కాను; గీర్వాణి స్వగ్గములో ఉన్నది; అమ అంశతో భూలోకములో అవతరించినాను; జీవ లోకములో నన్ను శీఘ్రముగా తెలుసుకోగలవు; చెవి బిగి నింటే, కళ్లు తెరిచి చూస్తే. నాస్వరూపము నీకు బోధపడుతుంది; అట్లు చేయకపోతే నీ శ్రమ అంతా వర్ధము” అని ఇంటాభూషణముగా పలుకుతూ ఉన్నా. శుక్కుభాగనాసనలకు వలె, ఈ సత్యవాణి వీరికి హృదయగతము కాలేదు. నలభై యేండ్ల వయస్సుయేసరికి మానవుల అభిప్రాయాలు స్థిరము లయిపోత వనిన్ని, అట్టి వారితో

* మ. రా. రా. జయంతి రామయ్యపంతులు బి. ఎ., బి. యల్., గారి ఆంధ్రానువాదము. సరస్వతీ పవర్ ముద్రాక్షరశాలలో ముద్రితము, 1831.

వాదించి వారి ఆభిప్రాయాలు మాన్పిడమ సాధ్యము
కాదనిన్ని మన స్పృశాస్త్రజ్ఞు లంటారు. అంతకు
కండింజులు వయస్సు కలిగిన వీరి వ్యావహారికభాష
వైవిధ్యము గ్రహింపకొనిపోయి ఉంటుంది. వీరితో
వాదించడమువల్ల కార్యము లేదని తెలిసినా, ఇటూ
అటూ ఊగుతూ ఉన్న ఇతరుల కయినా పనికి
వస్తుం దని ఈ వ్యాసము వ్రాయడానికి పూను
కొన్నాము.

శ్రీ రామయ్యపంతులుగా రింత వరకున్న
కావ్యము లేదనిన్ని వ్రాయలేదు. గ్రంథాలకు పీఠిక
లున్ను, పత్రకలకు వ్యాసములున్ను, అనేకములు
వ్రాసినారు. ముక్తే (క్షీ?) శ్వరశతక మొకటి
వ్రాసినారు కానను అను కొన్నిటిని పరిశోధించి
ప్రకటించినారు. వీరు ప్రయత్నించి వ్రాసిన పెద్ద
గ్రంథాలలో ఈ ఆంధ్రీకృతోత్తరరామ చరితముట
కము మనకు తెలిసినంతములు మొదటిది.
ఈ ఆంధ్రీకరణవిభానమును తె" మీక్రింది రీతిగా
పీఠికలో వివరించినారు.

“(1) ఆంధ్రభాషాసంప్రదాయముల బాటింప
నా శక్తికొలది యట్నంచినాడను” ఉపోదాతము
i. ప. 5, 6.

(2) “పలుకుబడి వేటు పద్యరీపాలు వేటు,
రీతులును వేటు యన్వయరీతి వేటు భాషభాషకు
నను మూల భావమందు జేర్చి సంస్కృతమును
జేల్గు సేయవలయు.” అవతారిక, ప. ౮.

(3) “తెలుగునె పుట్టె నీకృతి తొలుత ననెడు
భావ మాత్మక దోచెడు ంగిక, జెలగిన యను
వాదము, సరసుల కింపా, గాక యున్న శోభింప
దిలన్.” అవతారిక, ప. ౯.

(4) “దీటుగ సంస్కృతంబుచమఁ జెల్లొన
రించెడు వారు మూలమాన్,”

దాటక, భావమున్ రసము తప్పక వచ్చెడు
నట్లు లెంతయున్

దీటుగ వేటు మాటలను జెల్పిన బొల్పుఁ
గాక యెట్లులా

మాటకు మాటఁ బెట్టి యొక మాడ్కిని
మాటిన మెత్తురే మధుల్.

అవతారిక. ప. 2.

ఇట్లు తా మేర్పాటుచేసుకొన్న నియమాలను
శ్రీరామయ్యపంతులుగా రెంతవరకు తమ అనువాద
ములో సాదించినాడో విచారితము.

I

ఆంధ్రభాషాసంప్రదాయము

ఆంధ్రభాషాసంప్రదాయ మంటే పంతులుగారి
ఆభిప్రాయము గ్రాంధికాంధ్రభాషాసంప్రదాయమని
అనుకొంటాను. గ్రాంధిక, వ్యావహారికభాషాసంప్ర
దాయములు రెండున్ను ఆంధ్రభాషాసంప్రదాయమే
అంటే మాకు కొంతసంతోషమే. కాని, గ్రాంధిక,
వ్యావహారికభాషాసంప్రదాయాలురెండున్ను ఒక్క
టే రచనలో అతక గని మాత్రము మా ఆభిప్రాయము.
వ్రాస్తే తమ హండిత్య మం చూపి, సరు
స్తాంధ్రగ్రంథములను పరిశీలించి. గ్రాంధికసంప్రదా
యమును నిర్ణయించుకొని దానిని తప్పకుండా వ్రాయ
వలెను. లేదా, కేవల నిత్యవ్యావహారికభాషలో
నయినా వ్రాయవలెను. సహజముగా వచ్చి వ్యవ
హారికభాష తప్పకుండా, గ్రాంధికసంప్రదాయము
తెలియక గ్రంథరచనను దిగేనారు (అ) కృతక
రూపాల నయినా సృష్టిస్తారు; లేదా, (ఆ) వ్యవ
హారికభాషను వ్రాసి అది గ్రాంధికభాష అని లెమ్ము
మోసగించుకొని ఇతరులను కూడా మోసగిస్తారు.
వ్యావహారికభాషావిముఖులై, దానిమీద కృత్రిమ
వారు కాబట్టి పంతులుగా రిచ్చెడు పనులనున్ను
చేసినారు.

(అ) కృతకభాష

(1) “సహాశ్రేయోవృత్తాంత మిందునకు దృష్టాం
తము”. (ఉపోదాతము. పు. iv)

“నిపుట్టువు, చిట్టచివర కిందుక కైనదా?”

(పు. 88.)

అందు, ఇందు, ఎందు, ల మీద 'ఇకా' నూత్రము ప్రకారము నగాగము రా దనిన్ని, ప్రాతభాషలో అందులకు, ఇందులకు. ఎందులకు' అని రూపా లుంట వనిన్ని; అంబోచీనగ్రంథాల లోను వ్యవహారములోను అందుకు, ఇందుకు. ఎందుకు, అని ఉంట వనిన్ని చిరకాలమునుంచిన్ని మేము ఘోషిస్తూ ఉన్నా, మేము చెప్పినాము గదా అని కౌబోలు ఈనాటి గ్రంథకర్తలు నగా గమమును తప్పుకుండా చేస్తూ ఉంటారు. రామయ్య పంతులుగారు 'ఇందు' మీద నగాగమును పేసి 7వ పుటలో 'లేచి ముందుకు నడిచి' అని ముందుకు అని ప్రయోగించినారు. 'ముందునకు' అని వ్రాయలేదు. ఇందుకు చాలా సంతోష మయినది.

(2) "నిన్నిచటకుఁ బిలిచికొని రాలేదు" — పు. 6.

'ఇచటకు' అనే రూపము కృతకము. ఏ ఆధునిక మహానుభావుడు మొదట వాడినాడో కాని, రామయ్యపంతులవా రంతటి వారికి కూడా ఈ రూపము ప్రమాద మయినది.

(3) "తోరపుఁ బూజల్ సలిపెడు నిదె" — పు. 10.

"పూర్ణగర్భ నిదె కటికనై త్రోయఁగా నెంచి నాడె" — పు. 26.

"పికడికవనార్థము వచ్చి రిదె యవని పాలా" — పు. 26.

"కనుపట్టుచు నున్నది యిదె — పు. 18౪.

'ఇది' మీద ఎత్వము చేర్చి వస్తునిర్దేశము చేయ దానికి 'ఇదె' అని కవులు వాడితే, 'ఇని' కి రూపాంతరము 'ఇది' అన్నది కాబట్టి, రామయ్య పంతులుగారు దానికి కూడా ఎత్వము చేర్చి 'ఇదె' అని వాడినారు. వీరు పాటించిన ఆంధ్రభాషాసంప్రదాయ మిదే.

(4) "క్రోత్తగా సారివచ్చిన కూర్చి సతుల గలసి" — పు. 11.

'సారి' అని గ్రంథములు, వ్యవహారము. శబ్ద

రత్నాకరము లో 'సారి'; ఈశ్వరములో 'సారి' లేదు. పంతులుగారు వ్యుత్పత్తి మూలంచి 'సారి' అనే రూపమును కల్పించి ఉంటారు. 'కోరిక' మొదలయినవి అసాధువులు, 'కోరిక' 'కోరిక' అని ఉండవలె నని పండితులచే నిని వ్యవహారము చేసి ఉంటారు.

(5) "జనకజాచినిహం బిపు డిబ్బినట్టులన్" — పు. 17.

"మే లతనము లట్టులన్" — పు. 31.

"కుసుమము లట్టులన్" — పు. 90.

"ఇట్టులనే చిరకాల ముండు" — పు. 158

"అట్టులన్, ఇట్టులన్" అనేవి "అట్లా, ఇట్లా" అనే వ్యావహారిక నిరూపణలు ఇప్పటికైనా కల్పించిన కృతక రూపాలు. గ్రంథాలలో ఉంటే చూపించ వచ్చును; వ్యవహారములో లేవు. 71వ పుటలో "అట్టులే కానిమ్మ" అని పంతులుగారే ప్రయోగించినారు. పద్యములో కుడక 'అట్టులన్, ఇట్టులన్' అని కల్పించుకోవలసినవచ్చినది.

(6) "కొలుపు పిడిచి నగపతి లోపలకు నరిగె" — పు. 4.

"లోపల, వలపల, దాపల," మొదలయినవి జౌపవర్తికము అని నిఘంటునిర్మాత లయిన పంతులుగారికి తెలియక కాదు. ఆధునిక పండిత కృతికసంప్రదాయానికి వీరు కూడా లోబడినవలసి వచ్చినది.

(7) "అర్చుని యొక్కయు రాక్షసుల యొక్కయు" — పు. 17.

దీనికి ప్రమాదప్రయోగము పురాణము శాస్త్రాల "అయొక్కనున్న, ఈయొక్కనున్న" గ్రంథాలలో 'యొక్క' కనబడదు.

(8) "రామవృషచంద్రముడై" — కృతసమర్పణము.

చంద్రమశ్శబ్దము తత్వము మైనప్పుడు 'చంద్ర మునుండు' అని కాని 'చంద్రము' అని కాని లక్షణము ప్రకారము కావచ్చును. కాని, 'చంద్ర

ముండు' అని కావడానికి కాస్త్రము గాని, ప్రయోగము కాని లేదు. వ్యవహారములో తత్త్వముగా దానికి రూపము లేదు.

(9) “కావ్యంపు గుణగణంబు తప్పె”—అత తారిక.

షష్ఠీసమాసములో మువ్వరానికి పుంపులు రావచ్చునా? వస్తే, వైకల్పికముగా వస్తవా, నిత్యముగా వస్తవా? ప్రయోగాలు? ‘గుణగణంపులదప్పె’ అని ఎందుకు వ్రాయలేదు?

(10) ‘మాబోటులు’—అవతారిక.

‘మముఁబోనివారు, మముఁబోంటు’ అని గ్రాంథికకారకము. షష్ఠీకారకమునకు ప్రయోగమున్నదా?

(11) ‘పాదపదుల్ తగు నరన్య మివుతన్... శైత్యవనాని మల్ల నీవుతన్’—పు. 64.

‘చు, చుచు’ అంతముం గుండే భాతువు లన్నిటి మీదను ఇట్టి అశీరిరూపాలు వస్తా? వస్తే, ‘తేవుతన్, క్రోవుతన్, చావుతన్, మోవుతన్’ మొదలయిన రూపాలు కూడా సాధువులు కావలెను గదా. ప్రమాణము?

(12) “క్షైలము మాల్యవంత మను త్నాధర రాజము చుమ్మి”—పు. 17.

“అవి యెల్ల మాటలు కావు చుమ్మి”—పు. 69.

“సంప్రసారనాకా దీత్” అని చదువుకొన్నాము కాని ‘ఇత్’ అని లేదు.

‘ఇత్తు’కు ప్రమాణ మేమో?

(13) “పగమపవిత్రుఁగాఁ దనను భావన నేయును”—పు. 88.

‘తన్ను’కు రూపాంతరముగా పంతులుగారు ప్రయోగిస్తే, వారిమీద ప్రమాణబుద్ధి గలవారు ‘నన్ను, నిన్ను’ లకు ‘ననను, నినను’ అని ప్రయోగించవచ్చును గదా.

(14) “చిలునలుక”—పు. 106.

‘చిలు, కులు, కడు, నడు, నిడు శబ్దంబుల’ మొ. చిన్నయనూరి.

‘చిట్టలుక’ అని కావలసి ఉండె. ‘చిలు’ మీద ద్విరుక్తకారము రాకుండా ప్రయోగాలున్నవేమో!

(15) “హబలము నారు, కట్టలుక కొక్క కబళ మాఁగాన మిపుడు”—పు. 110.

‘కాపుతన్’ మీద అచ్చు వస్తే మాజేశము రావడము సుప్రసిద్ధము.

‘కాతన్’ మీద కూడా వస్తుందా? ఉదాహరణము?

(16) “ఈవీరుని నన్నువలెనే చూతుగు గాక”—పు. 127.

“నన్నుంబోలె” అని గ్రంథాలు. ‘వలె’ ప్రయోగించి వస్తు డేమి కారక ముంటుందో?

(17) “క్రొత్తిది పోలె”—పు. 85.

క్రొత్తదియ పోలె. క్రొత్తదియుం బోలె, అనే రూపాలను గ్రంథాలలో చూచినాము. కేవల ప్రభమారూపముమీద కూడా ‘పోలె’ ను ప్రయోగించవచ్చునా?

(18) “ననుఁ జాలని వాఁడు”—పు. 115.

‘నానుఁ జాలని వాఁడు’ అని మేము చూచిన కారకము. ద్వితీయాకారకము కూడా ఉంటుందా?

(19) “గ్రామము నంత నొక్కచోఁ జేర్చి”—అవతారిక vi

‘అంతన్’ అంటే ‘అప్పుడు, ఆతరువాత’ అని అర్థము. ఆరూపమును ‘అంతటిని, సమస్తమును’ అనే అర్థములో వాడవచ్చునా?

(20) “మఱి మఱి చెప్పు మనిరి”—పు. 6.

‘మఱిమఱి’ అనే వ్యావహారికరూపానికి ఇది గ్రాంథికీకరణము.

(21) “విద్య మతిమాలిన దానికి నంట దేమి”—పు. 81.

‘ఏమిన్ని’ అనే వ్యావహారికరూపానికి వచ్చిన పాటిది.

(22) “వత్స కంఠానువృత్తచాతుర్యము కూడ నేర్చును”—పు. 59.

“తలచినప్పుడు కత్తులకొరకు వలయు (151).
‘వత్స’ సుస్పృహములొ పుంలింగశబ్దము.
అకారాంతము. ఇక్కడ మహద్వాచకముగా వాడి
నారు. కాస్త్రము ప్రకారము తెనుగులో దీనికి
ప్రథమైకవచనరూపము ‘వత్సుడు’ కావలెగా.
‘వత్స’ అనడానికి కాస్త్ర మొప్పుకొను. క్యవహర
రూప మగుట అక్షేపణే లేదు.

(28) “నా గుణ్య” “బుస్సు” కొట్టుదు” —పు. 39.
‘బుస్సు’ గా ‘బుస్సు’ అని రూపాంతరం పొన్నదా?
(24) “పగడేకిని గాన నడగుచున్నాను” (2)
“కొన నారెండు శాంతి ముగంక యిపుడు 101. —
‘కొన’ కలియే అని ప్రభాకరశాస్త్రిగారి బసవ
పురాణాధీశ. దీనినిగురించి పంతులుగారు నిర్ధారణ
చేసినారా! ఎట్లు? (సంకేపము)

సుస్వాగతం

కొడవటిగంటి కుటుంబరావుగారు

ఇద్దరు కుర్రవాళ్లు విద్యార్థిదశలో ఎంతో ఆన్యో
న్యంగా ఒకటే న్రాణంగా ఉన్నప్పటికీ—ఉన్నంత
మాత్రాన—తదనంతరం కూడా ఆవిధంగానే ఉంటా
రని భావించ నవసరం లేదు. వారల్లా ఉండాలని
ప్రయత్నం చెయ్యటంకూడా ఒక్కొక్కసారి విన
సానిక్కొరక మవుతుంది. ఇక అందులో ఒకడి
కోసరం మరొకడు పన్నెండు గంటలు ప్రయా
ణం చేసి, మూడు రైళ్లు మారి, చివర నాలుగైదు
మైళ్ళూ పడినంతప్పురాలనించీ మరొక్క తన్ను మాట
ఎరగని రోడ్డుమీద ఊగిసలాడే గుర్రబృండిలో
ప్రయాణం చేసి నూర్చాస్తమయం అయ్యేసరికి ఒక
అయోమయపు పల్లెటూరు పరట మనే దుండే,
నిద్రనవ్వు, శరీరకష్టం మొదలయిన వటుంచి,
తీండికైలే నేం కూలీల కైలే నేం తాతరాల కైలే
నేం, ఏడురూపాయల ఎనిమిదజాల తొమ్మిది
పైసలు దండగ. సరిగా జోగారావువంటి మనిషి
చెయ్యవలసిన పనే! ఒకరకం మనిషి ఏవని తల
పెట్టినా చుక్క ఎరు రవుతుంది. జోగారావు
మనిషి.

రాజమండ్రి వచ్చేవరకూ అతనికి ప్రయాణం
నల్లరమీద బండినడక లాగే ఉంది. తరవాత
కొంతకాలం వరకూ రైలు పోతున్నది, ఇది

ఏదేకం, మనుష్యు లెట్లా ఉంటారు. ఊల్లెట్లా
ఉంటై అనే అలోచనలు వచ్చినై: ‘కొని ఏలూగు
రాకమునుపే వాటిని గురించి అలోచనలు మానే
శాడు. తెనాలిలో రైలు మారిన తరవాత అంతా
ఒకటిగానే ఉంది. బొంబేతో పరలోకానికి
శుల్కితే ఇట్లాగే ఉంటుంది కదా అనుకున్నాడు.

అనుకోకుండా, అసందర్భంగా ఒక్క ఇల్లన్నా
లేని ఏట అతని ప్రయాణ ముగిసే నయింది. బండి
వాడు దిగి చున్నాడు. జోగారావు కిది చాలా
అన్యాయంగా కనపడింది. ఇంకే బళ్లు కూడా
ఆక్కడే ఆగి ఉండిటం చూసి కొలూగు చూసిన
పొలిటివాళ్లు బళ్లను ఊరికి మైలుబోవలికి రానివ్వ
టం లేదేమో ననుకున్నాడు. అతను బండివాడికి
పక్కనున్న బయలుచూపింది “ఇదేనా కొలూగు?”
అన్నాడు. ఆవు నన్నాడు బండివాడు. అయితే
బండి దిగ నన్నాడు జోగారావు. దానిమీదట
బండివాడు కొంతసేపు మొహాన అశ్చర్యరిసం
ఒప్పించి, తురకం తెలుగు కలగలుపుతో స్వగతం
ఒకటి వినపడీ వినపడకుండా చెప్పి, చివరకు
“మీ రెవరింటికి పోతారండీ?” అని అడిగాడు.

“డాక్టరు సుబ్రహ్మణ్యంగా రిటికి” అన్నాడు
జోగారావు.

“ఏది? కొత్త డాకటేరుగా రింటికా?”

“నిస్సందేహంగా”

“గోపాలంగా రబ్బాయి గారు?”

“అలాగే విన్నాను నే కూడా!” జోగారావు నిట్టూర్పు నిడిచాడు.

“అంటే పాటి సుబ్బెరమన్నెంగారు కాదంటండీ!”

“నే కాదన్నానా?”

బండివాడు తృప్తిపడి “పదం డయితే!” అన్నాడు. అతడు చూస్తే వాడికి తప్పింటికి పోవటం నామాషీగా కనపడ్డది.

కొల్లూరు మునిసిపాలిటీని తొందరపడి నిందించి నందుకు జోగారావు నొచ్చుకున్నాడు. బండి యాభై గజాల దూరం పోయి అగింది. కాని తప్పు అంతా జోగారావుది కాదు. కొల్లూరు నడివీధి పాలిమేరలా గుండటం కొంతవరకు కొల్లూరు తప్ప నే చెప్పాలి సుంటుంది. ఒక్క నిట్టూర్పు విడిచి జోగారావు తోలుపెట్టే తీసుకుని బండి దిగాడు. అతని కష్టాలు గట్టెక్కినై. భయాలు పరారయినై.

(నిజంగా కొల్లూరుందా? ఉంటే తను పోతున్నది సరి అయిన మార్గమేనా? రైలు వాళ్లు పారసాటు పడలేదు కద? ఇంకొక కొల్లూరు కాదు కద? బండివాడికి దారి సరిగా తెలుసునా? అప్పుడే సాయంత్రం ఆరుగంటలయిందే! రాబోతున్న చీకట్లో తన గతే మవుతుంది-ఇది కొల్లూరు కాకపోతే! మొదలయిన భయా లన్నీ అంత రించినై. ఇది కొల్లూరు కావటమే కాకుండా ఈ కనపడుతున్న ఆరుగంట ఇల్లు సుబ్రహ్మణ్యం గారిది. ఇక దాని యిష్టం వచ్చి నప్పుడు రావచ్చునని జోగారావు చీకటి కనుజ్జు యిచ్చాడు.)

భయం పోగానే దాని స్థానంలో ఆశ్చర్యం వచ్చింది. సుబ్రహ్మణ్యం ఈసంవత్సరంలో ఏమైనా మారాడా? తన్ను చూడగానే ఏమంటాడో? తన్ను మళ్లీ త్వరగా పోనిస్తాడా? జోగారావు మొహం ఒక విధమైన చిరునవ్వు మొలకెత్తింది.

అతను కావాలని చెండు నిమిషాల స్వంత చేశాడు తలుపు తట్టడానికి. లోపల సుబ్రహ్మణ్యం ఏం చేస్తుంటాడు? తన సోపాన వస్తాడని అతనికి తెలుసును. బండి చప్పుడు విని గ్రహించే ఉండాలి. దొంగ! బయటికి రాడు!

చివరకు జోగారావు ఆరుగంట మధ్య ఉన్న రొండుమెట్లు ఎక్కి మెల్లిగా తలుపు తట్టాడు. జవాబు లేదు. మళ్లీ తట్టి చెవులు రిక్కించి విన్నాడు. చదీ చప్పుడూ లేదు. కొంచెం గట్టిగా తట్టి “సుబ్రహ్మణ్యం!” అని పిలిచాడు. లోపల ఎక్కడో కొద్ది అలికిడి. తరవాత కొద్ది సేపటికి “ఎవరు, నాయనా?”-స్త్రీ కంఠం. అతని తల్లెమో?

“సుబ్రహ్మణ్యం ఉన్నాడాండీ?”

“లేదు నాయనా!” ఈ సారి మాట తలుపు వెనక నించే వచ్చింది. వెంటనే తలుపు తెరుచు వుంది. యాభై ఏళ్లు చాటిన వితంతువు మొహం బయటికి పెట్టి అతన్ని చూసి సంబోధన మార్చి, “పొద్దునే జెల్లూరు వెళ్లాడండీ! ఈవూరే వస్తాడో, రేపే వస్తాడో?” అనుకుంటూ తలుపు చూసి వెళ్లి పోయింది.

జోగారావు మొహం చిరునవ్వు నిశ్శేషంగా మాయమైంది. దీని ఆర్థమేమిటి? తను రాసిన ఉత్తరం ఏమయింది? వాల్తేరు నించి ఇచ్చిన తంతి ఏమైంది? ఈ చీకటి అప్పుడే వచ్చి పడ్డదే!

౨

కొల్లూరు గ్రామస్థులు ఈకష్టసమయంలో జోగారావు నాడుకోలేదా అని అనుమానం రావచ్చు. ఆదుకున్నారు. అవితంతువు తలుపు చూసి పోయిన ఆయిదు నిమిషాలకు ఒక ముసలా యన నిర్మానుష్యమైన వీధివెంట పోతూ అతన్ని చూసి అగి “ఎవరది?” అన్నాడు. ఆమనిషి కనపడేవరకూ కొల్లూరువాళ్లు దీపాలు పెట్టిన తరవాత బయటికి రాతేమో నని సందేహిస్తున్న జోగారావు

అట్లాలో కనిసం ఒక్కడైనా దైర్యము దున్నందుకు సంకోషించి, ఆయన తన కేదైనా సహాయం చేస్తాడని ఒక వాక్యంలో తన గద్య చెప్పి రొండో వాక్యంలో క్షుప్తంగా తన ప్రయాణాన్ని గురించి ప్రారంభించాడు. కాని ఎందువల్లా అతను మాట్లాడటం పూరి కాకపూర్వమే ముసలాయన సాగిపోయినాడు. ఇంకో పడుచాయనా ఈవిధంగానే చేశాడు. జోగారావు ఇటువంటి అవమానాలు రొండు సార్లు మించి భరించే స్వభావం కలవాడు కాదు. అందుచేత తరవాత తన్నాడుకో వచ్చిన వాళ్లతో నోటి కొచ్చిన అబద్ధాలన్నీ ఆడి సాగనంపాడు.

ఒక చెంపనించి నిశ్చయ అతని మనస్సు నావ రిస్తున్నది. ఆశలో నిరాశ—కాదు, నిరాశలో ఆశను గురించి ఒక మహాకవి పాడనే పాడాడు. జోగారావు కూడా ఈ కొరుపుబుల్లోనించి వస్తున్న మెరుపును చూశాడు. తీరా ఇంకో గంటలో కుబ్రహ్మణ్యం రానే రావచ్చును. లేదా గుర్రబుండీ ఎక్కి పోతే స్టేషను దానిలో బెంచీ ఉండనే ఉంది రాత్రి గడవటానికి.

వీధిపెంట ఒక అండి మెల్లిగా రావటం మొదలుపెట్టింది. జోగారా వాబండి కడ్డం తగిలి ఒక అరగంట అండి రైలుకు బండి కడతావా అని అడిగాడు. బండివాడు రా నన్నాడు. అరోజుల్లో కొల్లూరు రోడ్డుమీద వేమూరు కొల్లూరు నవీన రొంగల సమాజంవాళ్లు జోరుగా వనిచేస్తున్నారు. జోగారావు నిశ్చయ పరిపూర్ణ మైంది. కవిగాడు పక్షులలో కాలేశా డనుకున్నాడు జోగారావు. కాని రవి గాననివో కవి గాంచు నన్న వాళ్లు పొరపాటు పడలేదు. ఆ కటికచీకట్లో అచుక్కల నల్లని కాంతిలో వీధి చివర ఒక తెల్లని ఆకారం కనిపించింది. ఆ ఆకారం మెల్లిగా సమాపించి తనకు మూడు గజాల్లో ఆగే వరకు ఆమనిపిల్ల వ్రేలి అని జోగారావు గ్రహించలేదు. కేవలం వ్రేలి కూడా కాదు. పడమూడు పడమూడు గళ్ల పిల్ల!

ఆమె అతని వంక ఒక్క త్తణం చూసి మెల్లిగా గడపమె టైక్కి తలుపు తెరిచి లోపలికి వెళ్లింది. లోపల మాటలు వినపడే.

“ఏమిటే అమ్మాయి! అట్లా మీది కొసావు? సూతకం మయిలదానిది! మడికట్టుకుని ఏడేసిని కదా! మీబనీ వేసాలూ మీరూను!”

తరవాత చిన్న గొంతు.

“అది కొదమ్మా! బయట మార్పున్న చెవరే!”

“ఏమోనే? నే చూసే లేదు. ముందరవత్తికి పోదూ, తల్లీ!”

“అందుక్కడే ఇవాళ అన్నయ్యకు తెలి గ్రాం రాలా? ఆయ నేమో?”

“.....”

“కనుక్కోనా?”

“సీ కందుకు పోవే!”

కొంచెం నేపు నిశ్శబ్దం.

“కనుక్కుంటానే!”

“అట్లాగే? పోవే!”

“అయ్యో తల్లీ!”

లాంతర తీసుకుని అపిల్ల బయటివచ్చింది. జోగారావు గుండె దడదడ లాడటం మొదలుపెట్టింది.

“మీ రేపూ రండీ?”

జోగారావు చెప్పాడు.

“మీరేనా తెలిగ్రాం ఇచ్చింది?”

“అవును”

“లోపలికి రండి. మీతెలిగ్రాం వచ్చి నప్పుడు మాఅన్నయ్య ఊలో లేడు. ఎవరి చేతనో చదివిస్తే సరిగా చదవ లేదు. పాపం, మీరు వచ్చే సమయానికి ఊలో లేకుండా వెళ్ళాడు.

జోగారావు అరుగుమీదినించి పాతుకుపోయి నట్టు మెల్లిగా లేచి పటి పెట్టె తీసుకుని లోపలికి వెళ్ళాడు. అపిల్ల దేవతలాగ రాకపోతే తన గతి ఏమై ఉండును? అతని కింకా ముళ్లమీద ఉన్నట్టే ఉంది. కుబ్రహ్మణ్యం వస్తే కాని అసితి అంత రించదు.

అపిల లోపలికి వెళ్లి తల్లితో చెప్పింది. అవిడ ఒక చెంబుతో నీళ్ళిచ్చి “కాళ్ళు కడుక్కుని చా పేసు క్క్కుర్చి, నాయనా!” అంది, మళ్ళీ సంబోధన మార్చి,

అతను చాప వేసుకుని కూర్చున్నాడు. అపిల వెళ్లి వంటఇంట్లోనే ఒదిగింది. తల్లి కూతుళ్ళు ఏదో చిన్న గొంతుతో మాట్లాడటం మొదలుపెట్టారు. అతనికి ప్రతిమాటా వినపడుతున్నది. కొంత నే పయిన తరవాత అతనికి చిత్ర మయిన ఆలోచన వచ్చింది. అత నాపిలను చూసి కొద్ది నిమిషాలయిందో లేదో అప్పుడే ఆమెను గురించి ఎంత తెలుసును!

ఆమె పేరు జానకి. సుబ్రహ్మణ్యం చెల్లెలు. వితంతువు. మొగుడు పోయి అప్పుడే నాలుగేళ్ళయింది. పెళ్ళయి యెంతకాల మయిందో? తెలివి కలది. నేర్పరి. కొంత కాలం బస్తీలో పెరిగింది. “జానకి వదనంబు చంద్రబింబం” అనుకున్నాడు జోగారావు. అతని కకస్మాత్తుగా కవిత్వం అబ్బింది.

3

“మడి గట్టుకో, నాయనా, వంటుంది” అన్నది మనసలావిడ.

తలుపు తెరుచుకుని సుబ్రహ్మణ్యం ప్రవేశించాడు. జోగారావు కొంచెతనానికి ఉలక్కుండా పలక్కుండా కూర్చున్నాడు.

సుబ్రహ్మణ్యం స్నేహితుణ్ణి చూసి ఎక్కువ సంతోషం కనపరచ లేదు.

“ఎప్పుడొచ్చావు?” అప్రశ్నలో ఎండు కోహ్లా వన్న ధ్వని వినపడ్డది జోగారావుకు.

“ఒక గంట టుంది” అన్నాడు జోగారావు. అతను స్నేహితుడి ప్రశ్నలో ఉన్న ధ్వనికి కూడా సమాధానం ఇచ్చాడు-అబద్ధం మాత్రం ఆడాడు. “బెజవాడలో మాబంధువు లున్నారు. అంత దాకా వచ్చి నవ్వుడు నిన్ను కూడా చూడాలని పించింది.” (జోగారావు బెజవాడలో దిగ లేదు.)

సుబ్రహ్మణ్యం మొహం కొంచెం తేరిపిచ్చింది. “రొండు రోజు లంటావా?” (ఎప్పుడు పోతా వని ధ్వని)

“ఉండను. రేపు సాయంకాల మయినా పోక తప్పదు.”

సుబ్రహ్మణ్యం మొహం మరింత తేరిపిచ్చింది. “అబ్బాయి! వంటయింది. లేవండి” అన్నది తల్లి లోపలినించి.

భోజనం చేస్తూ జోగారావు “నాఉత్తరం అందిందా?” అన్నాడు.

“ఏం ఉత్తరం? అంద లేదోయి!”

“దాస్” నే నిలా రాబోతా నని రాశాను. అందకేమో! ఈ ఊరికి ఉత్తం చేరకపోయినా నాకొర్చర్యంగా ఉండను సుమీ. టైముకు మాత్రం ఊళ్లో లేకుండా పోయావు.” సావిట్రి నించి సంభాషణ అంతా వింటున్న జానకి జోగారావును చూసి బాలిపడ్డది. జోగారావు రాసిన ఉత్తరం రావటం సుబ్రహ్మణ్యం విసుక్కుటం జానకి అప్పుడే మరచ లేదు.

భోజనా లయిన తరవాత స్నేహితు లిద్దరూ చల్లగాలికి వాకిట్లో ఆరుగుమీద కూర్చున్నారు. కొంత నేపు ఎవరిలోకంలో వా రున్నారు. జోగారావు లోపల తల్లి కూతుళ్ళకు జరుగుతున్న సంభాషణ వింటున్నాడు.

“అన్నానికి రావే అమాయ” అంటున్నది తల్లి. “స్నేహిత్తీ నెట్లా ఉంది?” అన్నాడు సుబ్రహ్మణ్యం.

“అలా అలా ఉంది!...”

“నాకు ఆక లవుతున్నదే!” అంటున్నది జానకి.

“నేను రమ్మంటూనే ఉంటిని గాడుటే?”

“నీకేం లే! మీనాన్నగారి ప్రాక్టీ సంతానదేగా? నాబోటి వాడికి...” సుబ్రహ్మణ్యం.

ఇంతలో జానకి మాట చెవిన పడేటప్పటికి సుబ్రహ్మణ్యం అంటున్నది వినటం మానేశాడు జోగారావు.

“ఎక్కడో మైలుదూరం వెళ్లి విస్తరి
పారెయ్యాలి మమ్మా. అక్కడ పాములు—”

“మీ నాన్నగారి ప్రాకారం పెట్టా ఉంది?”

“బాగానే ఉంది.”

“అంత ఒళ్ళు బరు వేమే!”—తల్లి.

“పాములే! పోనీ ఈ మూల పెట్టి రేపొద్దున—”

జానకి.

“ఈ పల్లె టూల్లో ఏం డబ్బాబుంది? బస్తీ
చేరతాను.” జోగారావు వినుక్కునే మనిషి కాదు.
కాని సుబ్రహ్మణ్యం కాస్తేపు కట్టెపెడితే బాగుం
డునని పించిం దతనికి.

“చాలాల్లే. నేర్చుకు పోతున్నావు. నేరీతూట
ఇల్లు కడుక్కోవద్దా ఏమిటి?”—తల్లి.

“పోనీ నాకంత అకలిగా లేదు.”—జానకి.

“అస లదీ ఉన్న సంగతి. ఆవైద్యు డేమింది
సున్నాడో చరచరా అకలే లేదు. తింటావా? నన్ను
కూర్చోసున్నావా?”

“నువ్వు కూర్చో!”

“బక్కపేగు మాడనీ!”

జోగారావు పరధ్యానంగా ఉండటం గమనిం
చాడు సుబ్రహ్మణ్యం.

“చంద్రోదయం అయింది కాలవల వైపు పో
దాం రావోయి, చాలా బాగుంటుంది.” అన్నాడు
సుబ్రహ్మణ్యం. జోగారావు మాట్లాడకుండా లే
చాడు.

జోగారావుకు కొల్లూరు రావటం నిరుత్సాహ
కర మైంది. అయినా దీనిలో కూడా ఒకటి రొండు
విశేషాలు లేకపోలేదు. మొదటిది జానకి. రొండ్లోది
కాలవలు. అంతకు పూర్వం జోగారావు కాలవలు
చూడ లేను. కొన్ని వందల సార్లు సముద్రం మీద
చంద్రోదయం చూసిన వాడికి కాలవలు ఆకర్షణం
కలిగించటం చిత్రమే కాని అసంభవం కాదు.
మొదటినించీ చదువుకున్న పట్టణవాసపు అడవిల్లల
మధ్య తిరిగిన వాడికి పల్లెటూరి వింతలువును చూడ
గానే గుండె ఎగిరి పడటం కూడా అటువంటిదే!

ఇద్దరూ ఇల్లు చేరేటప్పటికి పడకొంతు గంటల
యింది. జానకి ఒక మూల చాపమీద పడుకుని
నిద్రపోతున్నది. అన్నం లేకుండా? పల్లెటూరివా
ళ్ళెంత క్రూరంగా ఉంటారు పిల్లల విషయంలో
కూడా! జానకి చాపపు ఇవతలగా వంచం వేసుకు
న్నాడు సుబ్రహ్మణ్యం. ఆరేని పక్కన జోగారావు
మరో మంచంమీద పడుకున్నాడు.

జోగారావు చాలా సేపు మంచి నిద్ర పోయి
నాడు కాని తెల్లవారుఝామున అతనికి కలవచ్చింది.
అకల్లో జానకి తనూ కలిసి చదువుకున్నారు. తనేమో
అచ్చంగా జానకి మొగు డెల్లే ఉన్న ఒక పెద్దమని
షికి రొండ్లో పెళ్లి చెయ్యాలని ప్రయత్నం చేస్తుం
డగా మసలావెడ వచ్చి “అమ్మాయి! అమ్మాయి!
నేను కాలవకు పోతున్నా తిలు పేసుకోవే” అం
టోంది. జోగారావును మెమరువ వచ్చింది. అతని కళ్లు
తెరిపి టప్పటికి అంతా ప్రళాంతంగా ఉంది. ముస
లావెడ జానకి తన కేక విన్నవీ లేందీ కూడా గమ
నించకుండా కాలవకు బయలుదేరి పోయింది. సుబ్ర
హ్మణ్యం జానకి నిద్రపోతున్నార. జోగారావు
జానకి వంక నిరాంతరపోయి చూశాడు. అదేం నిద్ర!
జోగారావు కళ్ళకు జానకి నిద్రపోతున్న మని పల్లె
లేదు. చాలా సేపు బాధపడి చివర కట్లాగో బాధ
నివారణ అయిన ట్టుంది. ఆఖరు నిద్రేమో? రాత్రి
జానకి అన్నం తిన లేను. శోష వచ్చింది. దేమో!
అమె వంక అతను అయిదు నిమిషాలు నిదానించి
చూశాడు. ఏమీ చలనం లేదు. ఊపిరి పీలుసున్న
లక్షణాలైనా లేవు. జోగారావు కంగారు పడ
టం మొదలుపెట్టాడు. నాలుగు చుక్కలు గొం
తులో నిల్చియున్నా పోస్తే—తనిపై దేం చెయ్యాలి?
దీపం పెద్దది పస్తే జానకిని బాగా చూడవ
చ్చును కాని జెల్తురుకు సుబ్రహ్మణ్యం లేచి ప్రశ్న
లువేస్తే సమాధానం చెప్పటం కష్టం. ఇంతకూ ఆ
పిల్ల జీవించి ఉన్నదీ లేందీ చూడటం ఎట్లా?

జోగారావు మెల్లిగా పక్క దిగి జానకివైపు
రెం డెడుగులు వేసి దబదబా తిరిగి వచ్చి పక్క

మీద గాఢనిద్రలో ఉన్నట్టు పడుకున్నాడు. అంత భయం వేసింది. ముచ్చెమటలు పోసివై. నూర్చుణ్ణి సమీపించబోయిన సంపాతి కథయింది. ఎందుకంత భయం? మూడు నిమిషాలిండి జోగారావు మళ్ళీ లేచాడు. ఎంతో కష్టంమీద జానకిని సమీపించాడు. అతని గుండెలు కొట్టుకోటం పద్ధతి చూస్తే నాటి బతుకు నిమిషాలమీద ఉన్నట్టు కనపడ్డది. అయినా సరే! మెల్లిగా వంగి జానకి ముక్కు దగ్గర వేలు పెట్టాడు. అమృత్యు! ఊపిరాడుతూనే ఉంది. ఘరవా లేదు.

“జోగారావు!”

జోగారా వదిలిపడి లేచి నిలుచుని జెనక్కు తిరిగి చూశాడు. సుబ్రహ్మణ్యం పక్కమీద శిలావిగ్రహమల్లే లేచి కూర్చుని ఉన్నాడు.

“ఏమిటో యది!”

జోగారావు మాట్లాడ లేదు. ఏముంది మాట్లాడటానికి? సెచ్చెల్లు జీవించి ఉండో లేదో చూస్తున్నా ననటం కన్న అనేకరెట్లు అనకపోవటమే మంచిది.

జోగారావు మానం సుబ్రహ్మణ్యానికి గట్టిగా మాట్లాడటాని కవకాశ మిచ్చింది. సుబ్రహ్మణ్యం మాట్లాడాడు కూడాను. ఉపన్యాసం, చదువుకున్న అజ్ఞానులతో ప్రారంభమై, ఇంట తిని ఇంటి వాసాలు లెక్కపెట్టటం దగ్గర తారట్లాడి, బ్రహ్మాండ మైన సీటిలో కొట్టుకుని కాస్తేపు ఈదులాడి, జోగారావు ఇష్టం వచ్చినప్పుడు వచ్చిన దారి పట్టగలండులకు పాస్ పోర్టుతో అంత మయింది.

ఈఅల్లరిలో జానకి లేచి కూర్చున్నది.

సుబ్రహ్మణ్యం వికారంగా నవ్వుతూ, “ఏమే, అమ్మాయి నిన్ను దొరగారు తాకాడా? ఎందుకంటే, దాని మంచిచెడ్డ లట్లా ఉంచి వారు మైలపడ్డందుకు స్నానం చెయ్యవలసి ఉంటుంది!” అన్నాడు.

జానకి చప్పున కథపట్టు అందుకోలేకపోయింది. ఆమెకోసం తను పావుగంట నించీ దొంగనిద్ర

పోతూ గమనించి దంతా సుబ్రహ్మణ్యం చెప్పుకొచ్చాడు. జానకి నిరాంతపోయి నిజ మేనా అన్నట్టు జోగారావు వంక చూసింది.

సుబ్రహ్మణ్యం కోసం జోగారావు నోరు చేసుకోదలచక పోయినా జానకికోసం నిజం చెప్పేశాడు ఆమె నవ్వి నా సరే నని.

“నమ్ముతావా?” అన్నాడు జోగారావు చివరకు సుబ్రహ్మణ్యంతో.

సుబ్రహ్మణ్యం ఒక్క ఊణకాలం కలవరపడి, “అయితే నవ్వు రాత్రి భోంచెయ్య లేదా?” అన్నాడు చెల్లెలితో

“చేశాను—”

చెల్లెలి కడ్డం వచ్చి సుబ్రహ్మణ్యం మాట్లాడబోయినాడు కాని జానకి అతని కా అవకాశం ఇవ్వకుండానే జోగారావు వైపు తిరిగి, “మీమాట నేను నమ్మాను. మీరు నాకు చూపించిన దయ—జాలి—మరవను. కాని మీకిది ఉండదగిన చోటు కాదు. మాఅన్నయ్యకు మీరు రాసిన ఉత్తరం అందింది. అదీకాక నిన్ను మాఅన్నయ్య ఊరికిపోవటాని కూడా కారణం ఏమిలేదు, మీరు వస్తారేమో నని భయం తప్పితే. ఆయన అవస్త చూసి నేను మీరిట్లా ఉంటా రని—ఇంకో విధ మైన మనిషేమో నని కూడా అనుకున్నాను. జెంటనే జెల్లి పొండి!” అన్నది.

* * * *

రైలులో జోగారావు మనస్సుతో పెద్ద ఘర్షణ పెట్టుకున్నాడు.

“నా కా జానకి కావాలి” అన్నాడు జోగారావు.

తీర్పు మనస్సు చేతులోనే ఉంది.

“ఓరి జోగులూ! మెరుపు మెరిసి పోవలిసిందే! ఆకాశాన అట్టే ఉండి మంటే ఎలా ఉంటుంది?” అన్నది మనస్సు నిర్దయగా.

వేదికలు—పత్రికలు

కవులు

అటోబరు చివరి వారమున విశాఖపట్టణమున కవిత్వ సమితివారు జరిపిన ఆంధ్రకవుల ఛాయాచిత్రప్రదర్శనము తెరుచుచు మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ గారు తమ యువస్వాసమున కవుల నిట్లు పేర్కొనిచినారు.

“జాతీయజీవితమున సమగ్రముగ ఆవరించువారు కవులు. కవిసృష్టి పరిపూర్ణమైనది. మీకును నాకును తెలియని రహస్యము లెన్నో కవికి తెలుసును. తూలిక చూపలేని భావభింగిమలు విన్యాసములు, కంఠము కనుబరుపలేని సున్నితములైన నాదపు ఒరపులు, ఒడ్దికలు కవి సృష్టియందు సహజములయిన రంగులతో పడగై నాట్య మాడగలవు. అందువల్లనే పరమేశ్వరుని సృష్టికి పరమావధి కవి. సాహిత్యమే ప్రథమకణ్య మయిన కళ. తలచెనా కవి సిటిలో నిష్పన్నుడగుటడు. అగ్నిలో చందన తైత్లమును గిలకొట్టగలడు. చుఱువారానిని స్వర్గ ధామము జలయింపగలడు. గగనకుసుమమును మణిగొట్టి దానికి తావి కల్పింపగలడు. ఈయకటావికటపు భేదత్వసృష్టిని మధురాతిమధురమైన యొక పాటగా దిద్ది మరలి మ్రోయించగలడు. అణువు అణువు అతిశ్రావ్యమైన పాటలో తీయని తేటగా చాత్తుకొనిపోవును. అంతటి చతురుడు, అంతటి యుద్ధండుడు కవి. శాపానుగ్రహశక్తి యుక్తుడు. నిరంకుశుడు. రాజ్యభ్రష్టుని రాజ్యమెక్కించగల నేర్పుకూడ అతని కున్నది. తెనుగు వా రెరుగని చరితములాయెవి?”

అముక్తమాల్యద కర్త...

నవంబరు 10వ తేదీని విశాఖపట్టణమున ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తుయొక్క తెనుగుసంఘము పక్షమున ఆంధ్రవికారద క్రీతాపీ ధర్మారావునాయుడుగారు

అముక్తమాల్యదాకర్తృత్వమును నిర్ణయించుచు నిట్లు నాట్రుచ్చినారు

“.....ప్రతి కవికని ఒక ప్రత్యేకని యుండును. అది దానికి తక్కి ఇంకొకనికి చెప్పరాదు. నును చరిత్రమున తెలి ఛారాక గుగన. స్వయంభువును సరళముగను పర్చిడుచున్న అముక్తమాల్యదయందు కళనముగ, ప్రవాహము లేక పంటువడుచు ఉండును. కృష్ణదేవరాయలు సమూహము అను అర్థము మీర్చునపుడెల్ల ‘కదంబము’ అనియే వాడుచుండును. ఇది వీని ఆభిమానపదము. ఇట్టి భేదములు మనములయందును, వృత్తుల యెత్తుబడి యందునుగూడ గాన నగును. రాయల కదంబవ్యము అన్ని విధములను ఎన్నుకొన దగినది. సరళమైన నడక, చిక్కని ఎత్తుబడి, లదనుగుణ్యమైన పదముల సూర్పు, విపులమైన వర్ణన గలిగి తరుచు సగణముతో శ్రారంభమగును. నీసముల తరువాత సాధారణముగా రాయలు అటజలదినే వ్రాయుచుండును. ‘కొని పెద్దన గీతమును వ్రాయును. నును చరిత్రమున నీసము వర్ణమునకు వర్ణమునకు విరుగుచుండును. రాయల నీసములు ఒక వర్ణమునుండి వేరొక వర్ణమునకు పదములు వచ్చుచుండును. పెద్దన ఈహా ప్రపంచమున నున్న వానినే వర్ణించిన, ప్రత్యేకముగా చూచిన దానినే రాయలు వర్ణించును. భిన్న భిన్న అవస్థలలో, భిన్న భిన్న ప్రదేశములందు భూమి, ఆకాశము, పరిసరవస్తువునూ దాయము— వీటి రంగు ఎటుల మారుచుండునో రాయలు ప్రత్యేక శ్రద్ధతో కనుగొనును. అముక్తమాల్యదలో ఈ వివేచనమే కనపడును. రాయలు భోగశాలి కనుక వివిధ కాలములలో వివిధభిక్ష్యులను వేర్వేర్చెను. ప్రయాణసన్నాహవేళ ఒక వస్తువు నైనను మరువక వలయు భోజనసామగ్రిని వర్ణించి చెప్పెను.

సహజముగా రాయలు సంస్కృతకవి అయి యుండుటనే ఆంధ్రమున సులభముగను, సరళముగను, ధారాశుద్ధితో చెప్పలేకపోయెను. ఇట్టి కవిత్వమును పెద్దనవంటి కవిపుంగవుడు వ్రాయడు. వ్రాయ జాలడు. మనుచరిత్రమునందలి ధారాశుద్ధి గల కవిత్వమును చెప్ప నేర్చినవాడు సాండిత్య ప్రకర్షయే యెక్కువగా గన్పడు ఆముక్తమాల్యదను వ్రాయలేడు. ఇంతకన్న మిన్న యగు తార్కాణ మరియొకటి లేదు. రాయలకు సర్వతో ముఖసాండిత్యమును ఉపజ్ఞయు గలవు. పండితుడైన జాత్యంధుడు మనుచరిత్రమును వ్రాయగలడు; గాని ప్రత్యక్షముగా చూచిన గాని వ్రాయజాలని వర్ణనలు ఆముక్తమాల్యదయందు గలవు. మనుచరిత్రములోని వర్ణనలు సమయసిద్ధములు. ఆముక్తమాల్యదలోనివి స్వభావసిద్ధములు. ఇన్ని మహత్తర భేదములు ఈరెండు గ్రంథములకును, ఈ యిరువురు కవులకును గన్పడుచుండగా ‘కవితాప్రావీణ్యపక్షిణి’ అని పేరు గాంచిన వాడును సర్వకాలమును కవి తాగోష్ఠి నే గోరుచు అప్పటిగ్గజము లనంబరగిన మహా కవులను దన యండ నుంచుకొనినవాడు నగు రాయలకొరకు పెద్దన ఆముక్తమాల్యదను వ్రాసె ననుటకన్న మహాపరాధ మేమి గలదు? వృత్తముల యెన్నిక, పదముల హిచ్చ, సాధారణముగా సీసము తరువాత అటశెలదియే యుండుట, ప్రత్యక్షవర్ణన, విపులపరిశీలనను, కందపద్యముల నడక మొదలగున వన్నియు ఆముక్తమాల్యద కర్త అల్లసాని పెద్దన కాడనియు, కృష్ణరాయలే అనియు నిరాఘాటముగ చాటుచున్నవి.”

కృత్యవిభాగము

నవంబరు మొదటివారమున ఏలూరిలో జరిగిన ఏడవ ఆంధ్రమహిళాసభకు ఘంబంధించిన అహ్వనసంఘము నకు ఉపాధ్యక్షురాలగు చుండూరి రత్నమ్మగారు తమ ప్రారంభోపన్యాసమున ‘సంసారనిర్వహణ’ మనుశీర్షికలో యిట్లు చెప్పినారు.

“విద్యావిషయములలో ఆసక్తిపట్టి విద్యాపథ తులు పురుషులకును స్త్రీతికముగను, అర్థికముగను అనర్థదాయకముగ నుండి నిరుద్యోగసమస్యను అధికము చేయుచు నేవకతకు దారి చూపుచుండ స్త్రీలను గూడ ఆదారినే నడిపిండుట ఒక గొప్ప లోపము. జీవితయాత్రలో పురుషుడు నిర్వహించ వలసిన పనులు కొన్ని, స్త్రీ బాధ్యతలు కొన్ని గలవు. స్త్రీ పురుషులు ఉభయులు గృహకృత్యములలోనే యుండుటయు, లేక యివి వదలి వారు లౌక్యవ్యవహారములయందే నిమగ్ను లగుటయు సంసారనిర్వహణముల కసంభవము. ఈసమస్యనే జర్మనీదేశపు (ఛాన్సలరు) హిట్లర్ ఈమధ్య పరిష్కారము చేసెను. స్త్రీలను గృహనిర్మాణమునకు రాణులుగను, స్త్రీ జనాభ్యుదయమునకు బ్రహ్మాండ మగు ఒక శక్తిగను, ఏర్పాటు చేసి పురుషులను లౌక్యవ్యవహారములయందును, రాజ్యాంగనిర్మాణ ముందును కర్తలుగా కానించెను. స్త్రీలను ఉద్యోగ పదవులలో నుండి తప్పించి పురుషుల నిరుద్యోగ సమస్యను పరిష్కరించి ఆర్థసాంప్రదాయముల ననుకరించెను. అంతమాత్రమున స్త్రీ యితరవ్యవహారములలో అడుగు బెట్టగూడదని కాదు. అవసరము వచ్చిన స్త్రీలు పూర్వభారతనారీమణులవలె సకలకార్యకలాపములలో ముందంజ వేసి తమ సహజశక్తిసామర్థ్యములను ప్రకటింపగలరు. అట్లుగాక సమానహక్కుల పేరిట గృహకృత్యములను, సంసారబాధ్యతను ఉపేక్షించి స్త్రీలు పూర్తిగా రాజ్యాంగవ్యవహారములలోను, అటపాటలలోను, స్వేచ్ఛావిహారములలోను, తిరుగ నేర్చిన గృహములలోను బయటను ఉభయులకు పోటీ వచ్చును. సంతానమును శరణాలయములతో, బోర్డింగులతో, హోటళ్లతో వప్పజెప్పట, వంటయిండ్లు వంటలక్కలకు వప్పజెప్పట, ఉదయం మిత్రగోష్ఠి, సాయంత్రం క్లబ్బులు, అటపాటలు, తాత్త్విక సినిమాలు, నాటకాలు, సభలు మొదలగునవి యిప్పటి నాగరికపద్ధతులు. ఇవేమన అదర్శములుగా

చాలమంది భావించుచున్నారు. ఈ ఆదర్శములకు అలవాటు పడిన స్త్రీపురుషుల మధ్య అనురాగము దూర మగుచున్నది. పాశ్చాత్యదేశములలో స్త్రీ స్వాతంత్ర్యము పేరిట సంసారములు కూలిపోవుచున్నవి. ఈసాంప్రదాయములు మన విద్యాలతులగు కొందరు సోదరీమణుల హృదయములలో నాటుకొనుటవలన ఆదర్శగృహిణులని అనిపించుకొనజాలకున్నారు. పాశ్చాత్యదేశములను పీడించుచున్న మహాసంకటము నేడు మన సంఘములో ప్రవేశించుచున్నది. స్త్రీల బాధ్యత పురుషులకు, పురుషుల బాధ్యత స్త్రీలకు గల దని అందరను తెలిసికొనిన చాలును. ఒకరికింకొకరు అపకారము చేసిన దేశము కూలిపోవును. కుటుంబములు నశించును. దేశసౌభాగ్య మడుగంటును; గావున మన సంఘమునకు సంబంధించిన వ్యవహారములలోనే మనము నిమగ్నులమయి మానవకల్యాణమునకును, స్త్రీజనోద్ధరణమునకును మనము కంకణము కట్టుకొని, తక్కిన లౌక్యవ్యవహారములను పురుషులకు వదలి సంఘములో పోటీ వ్యవహారములను అంతరింపజేయుట మన కర్తవ్యమని నామనవి.”

మారకపురేటు

వేమవరపు రామదాసుపంతులుగారు 17-11-88 శ్రేణి ఆంధ్రపత్రికలో రిజర్వ్ బాంకీని గురించి చక్కని వివరణము లిచ్చుచు మారకపురేటును గురించి యిట్లు తెలుపుచున్నారు.

“...కొంతకాలమువరకు 1 రూపాయి పానులో 10 వ పంతుగా అనగా 2 పిల్లింగులకు సమానముగా నుండునట్లు నిర్ణయింపబడినది. ఈసంబంధమునే రేషియో అనియు, ఎక్స్చేంజి అనియు అందురు. ఈసంబంధము తరుచుగా మారుచుండుటవల్ల వర్తకమునకును, పరిశ్రమలకును చిక్కులు కలుగుటయే గాక ముడిపెట్టువులయొక్కయు, తయారుకాబడిన సామగ్రియొక్కయు ధరలు కూడ తరుచుగా మారుచుండును. ఒక ఉదాహరణము నిచ్చెదను.

రూపాయి 2 పిల్లింగులకు సమాన మైనచో 10 రూపాయలకు ఇంగ్లాండువారు మనకు 1 పాను విలువగల సామగ్రిని అమ్ముగలరు. ఒక రూపాయి $1\frac{1}{2}$ పిల్లింగులకు అనగా 18 పెన్నులకు సమాన మైనచో 1 పాను విలువగల సామానులు మనకు రు18-5-4లకు విక్రయింపగలరు. ఒక రూపాయి $1\frac{1}{3}$ పిల్లింగులకు అనగా 16 పెన్నులకు సమాన మైనచో ఒక పాను విలువగల సామానులు మనకు 15-0-0 లకు విక్రయింపగలరు. ఇట్లే మనము ఇంగ్లాండువారికి గాని ఇతరదేశములకు గాని 1 పాను సామానులు విక్రయించినచో, రూపాయి 2 పిల్లింగులకు సమాన మైనచో 10 రూపాయలును, $1\frac{1}{2}$ పిల్లింగులకు సమాన మైనచో 18-5-4 లును, $1\frac{1}{3}$ పిల్లింగులకు సమాన మైనచో రు 15-0-0 లును మనకు లభించును. ఈయుదాహరణముచే రేషియో యెక్కువగా నున్నచో ఇంగ్లీషువారు వారి (తమ) సరకులను తక్కువ ధరకు అమ్మి మన ముడిపెద్దార్థములను తక్కువ ధరకు కొనగలుగుచున్నారని తెలియగలదు. ఇంగ్లాండువారి పద్ధార్థములు మనకు తక్కువ ధరకు దొరకుట యిండియా ప్రజలకే తేమ మని యింగ్లీషు వారి వాదము. అటు వారి సరకులు తక్కువ ధరకు విక్రయించుటచే మన పరిశ్రమల యభివృద్ధికి అటంకము కలిగి సర్వకాలము మనము ఇంగ్లీషు మిల్లుల మీద నాధారపడియుండువలె ననియు అందువల్ల ఎక్కువ ఎక్స్చేంజికంటే తక్కువ ఎక్స్చేంజీ మనకు లాభ మనియు తక్కువ ఎక్స్చేంజి యుండినచో మన రైతులకు వారి పంటలకు ఎక్కువ ధరలు లభించి లాభకరముగ నుండు ననియు మన వాదన. మరియు ఇండియాదేశములో ఉద్యోగీయులుగా నున్న బ్రిటిషువారికి ఎక్కువ ఎక్స్చేంజి లాభకరము. రూపాయి 2 పిల్లింగులుగా నున్నపుడు వారు 10 రూపాయలు ఇక్కడ బాంకిలో కట్టితే వారికి ఇంగ్లాండులో 1 పాను వారి బాంకిలెక్కలో జమ తగులును. రూపాయి 18 పెన్నులకు ($1\frac{1}{2}$ పిల్లింగుకు) సమానముగ నున్న యెడల వారు రు 18-5-4

ఇక్కడ బాంకిలో కట్టితే గాని వారికి యింగ్లాండులో 1 పౌను లభించదు. మనము కోరిన ప్రకారము రూపాయి 16 పెన్సులకే (అనగా 11½ పిల్లింగులకు) సమాన మయినచో వారు 15 రూపాయలు ఇక్కడ బాంకిలో కట్టినచో గాని వారికి యింగ్లాండులో 1 పౌను వారి లెక్కను జమ తగలదు.”

తెనుగున తెనుగుదనము

మార్గశీర మాసపు భారతీ తన మనవిమాటలతో ఇట్లు మందలించుచున్నది.

“.....నాడు నాటికి తెనుగుతల్లి పారతంత్ర్యము బలకొనినది. ఆమెకు స్వరూపమునను, స్వభావమునను మార్పు కలిగినది. గుణములు, రీతులు, వృత్తులు, నడతలు సకలలక్షణములును ‘అక్షరాలా’ సంస్కృతమువే అబ్బినవి. అలంకారములు గూడ సంస్కృతమువే గతి అయినవి. సంస్కృతము చేయి తప్పిన యెడల ఆమె నునికినే సంశయింప వలసినంతవరకును వచ్చినది. సంస్కృతము దాస్యమువలన తెనుగుతల్లి ఇట్లు వీధినాటకమునందలి పాత్రగా తయారయినది.....ఇది యంతయు కనియే ఆమె బ్రతుకు ‘అయోమయ’ మని కొండొక్కరు పరిహసించిరి. ‘తెనుగు కూడ ఒక్క భాష అని చదువవలసిన దేనా?’ అన్న వారును గలరు... ఆంధ్ర, ఆంధ్రజబ్బములు సమానార్థకము లను కొందరు చరిత్రకారుల సిద్ధాంతము తర్వము వారియెడ చరితార్థమై యున్నది. వారు వాక్యాత్రమున స్వతంత్రులు. కార్యసాధనమున కేవలము పరతంత్రులు. ఇంకను తెనుగుతల్లిని సంస్కృతభాషాదాస్యమునుండి తప్పింపవలయు నని ఒక వంక నే కొందరో బొబ్బలిడుచున్న యీనాడును ఆమె శరీరము నిలువున నూది మోప నేని తావు లేకుండ సంస్కృతపదార్థమునే ‘ఇంజెట్టు’ చేయుచు మరి సిపోవుచున్నార కొందరు తెలుగు బిడ్డలు... ఎట్లయిన నేమి? మనము తెలుగునుగొని నది తెనుగు కాక సంస్కృతప్రాయ మయి నిలిచినది. అందు తెనుగుదనము లేదు. ఆ తెనుగు నందుకొనుట కెటు

చూచినను సంస్కృతము నాశ్రయ మావశ్యక మైనది... తెనుగు గతి యింతేనా? ఇది యేర్పడిన ప్రశ్న. ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు దీనికి కార్యరూపమున సమాధాన మియ్యవలసినది. తెనుగునకు ప్రాధాన్యమియ్య వలసినదియు, స్వాతంత్ర్యమును గడించ వలసినదియు నగు ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు జన్మమెత్తి ఆరే డేడు లయినది. తెనుగున కేమి చేసినది? ఎట్టి ప్రాధాన్య మిచ్చినది? స్వాతంత్ర్యసంపాదనమున కయి ఏ పరికరములను కల్పించినది? వీనికి సమాధానము మాట యటటుండు గాక, ప్రత్యేకము తెనుగు చదువుటకు గూడ దానికంటె నధికముగ సంస్కృతమును చదువవలెనని శాసించినది. నానాటికి సంస్కృతముతో సంబంధమును తగ్గించి తెనుగునకు స్వతంత్రస్థితిని సమకూర్చుటకు తగిన మార్గము నరయ వలసిన ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు దానికి మరింత పారతంత్ర్యమును కలిగించు నియమములను శాసించుట అనాలోచితకార్యమే; కాని సంస్కృతమయ మయి యున్న ఆంధ్రమునకు సంస్కృతసాహచర్య మనివార్యమే. సంస్కృతప్రాబల్యమును సాధ్య మైనంత వరకు తగ్గించుచు తెనుగున నూతనముగ వాఙ్మయమును సృష్టించుటయే దీనికి తరణోపాయము. స్వాతంత్ర్యప్రియులు, విద్యాధినులు నగు తెనుగువారును, తెనుగువారికొరకు పుట్టిన విశ్వకళాపరిషత్తును ఈ యుపాయమునకు రూపము నొసగ వెంటనే దీక్షతో పూనుకోవలెను”

నిలకడమీద నిజము

వెన్నెలకంటి అప్పారావుగారు “సానిక సంసల నెత్తివేయు” డను కీర్తి కతో (13-12-38) ఆంధ్రపత్రికలో ఒక వ్యాసము ప్రకటించుచు సానిక సంసలకు అధికారలే అధ్యక్షులు లగుట శ్రేయస్కరమని స్వానుభవముతో ఇట్లు సమర్థించుచున్నారు.

“...ఈ సంసల నెత్తివేయుచో దేశమునకు ఏ విధ మయిన ముష్పయినను తట్టనించు నేమా విచారితము. విద్యాశాలల విచారణకు విద్యాశాఖనా

రుండునట్లే రోడ్ల విచారణ'కు డి. పి. డబ్ల్యూ వారుండకచ్చును. ఆయా శాఖలవారు అన్యాయము చేయకూడదా అని విచారించుము. అనధికారాధ్యక్షులు ఎట్లు ప్రవర్తించవలసిన దనుటను గురించి రూల్సు లేవు. గవర్న మెంటు ఉద్యోగస్థుల అన్న నో అట్లు కాదు. వారికి పైఅధికారు లెంద రేనియు మందురు. వారు స్నేచ్ఛగా వర్తించుటకు వీలే యుండదు. ఎవరి కైనను అక్రమము జరుగుచో అట్టివారు గౌరవోద్యోగులగు ప్రెసిడెంటువలన న్యాయము పొందుటకన్న ఎట్టి దుర్మార్గుడైనను గవర్న మెంటు ఉద్యోగివలన న్యాయము పొందుట సులభము. రూల్సు ప్రకారము నడచుటకు గవర్న మెంటు ఉద్యోగిని బలవంతపెట్టగలము ; గాని అనుద్యోగిని బలవంతపెట్టజాలము. అందువలననే ప్రజాస్థానిక సంస్థల నిర్మూలమునకై ఎదురుచూచుచున్నది. కంట్రాక్టుల విషయమున, డి. పి. డబ్ల్యూ, అధికారులు అంచములు పుచ్చుకొనుచుండవచ్చును ; గాని వారు నిర్భయముగ డబ్బు పుచ్చుకొనుటకు గాని, పుచ్చుకొనిన ద్రవ్యమును ఎన్నికలయందు వినియోగించుటకు గాని వీలుండదు. అందువలననే కంట్రాక్టుల

వలన ఇంజనీయర్లు అంచము పుచ్చుకొనినను వారు ప్రజాస్వాతంత్ర్యమునకు భంగకరము లగు పనులు చేయజాలనందున ప్రస్తుతపు పేర్పాటుకన్నను రోడ్ల మరమ్మత్తు కంట్రాక్టులు డి. పి. డబ్ల్యూ, వారి పరమొనర్చుటే మే అని జనులు భావించుచున్నారు. అదియును గాక, కొలది రోజులలో రాష్ట్రపాలనయందు సరిపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము లభింప నున్నది. అట్టి తరి విద్యావిధానాది విషయములయందు వలయు మార్పులు చుండుటే నీయగలదు. వారి యుత్తరువులు అనధికారులకన్న అధికారులే తృప్తికరముగ నెరవేర్చగల రనుటలో సందియ ముండదు. కనుక మనము సరియైన వారిని శాసనసభలకు సంపగలుగుదు మేని దేశలాభమునకు వలయు పనులన్నియు శాసనసభలయందే జరుగగలవు. ఏతా బేదారయినను అంచములు పుచ్చుకొన్నట్లు గాని, అక్రమములు చేసినట్లు కాని తెలియుచో నెంటునే అట్టి వారికి తగు శిక్ష పడునట్లు మనము చేయగలుగుదుము ; కాని ఈస్థానిక సంస్థల పోవుటకు సమ్మతించనివారు ప్రస్తుతపు శాసనసభల నలంకరించు వారే అయి యున్నారు."

కవులకూ, వ్యాసకర్తలకూ పిన్నపం

ప్రబుద్ధాంధ్రకు ఎవరూ పద్యాలు పంపవద్దు. ప్రస్తుతరాజకీయాలకు సంబంధించినవి వచనంలో నైనా పంపవద్దు. కథలూ, ఏకాంకనాటకాలూ, వ్యాసాలూ, విమర్శలూ, మొదలయినవి తక్కిన ఏ విషయంలో నైనా సరే వచనంలో మాత్రమే కావాలి. సాధ్యమైనంత చిన్నవిగా వుండేవే పంపవలసిందని మనవి. కర్తలకు వారి రచన పడిన సంచిక మొదలు పన్నెండు సంచికలు పంపుకుంటాం. ఇంతే మేము చెయ్యగల సత్కారం. తరుచు రోనే వారికి ఎప్పుడూ పంపుకుంటాం. విమర్శకోసం పుస్తకాలు పంపేవారు రెండేసి ప్రతులు పంపాలి. వొకటి పత్రికాభాండాగారానికి, వొకటి విమర్శ చేసే వారికిస్తే.

వ్యాఖ్యానములు

ప్రకటనోద్దేశం

ప్రబుద్ధాంధ్రప్రతికను యథాపూర్వంగా ప్రకటించడానికి మళ్ళీ పూనుకున్నాను.

సరిగా యీ సమయంలో దేశం, డబ్బు లేక చాలా యిబ్బంది పడుతూ వుండడం యెరుగుచును; కాని యీకారణంచేత యిది మానుకోవడానికి వీలు లేదు. నవనాగరికత మనల్ని చాలా ముమ్మరంగా అలుసుకొని వుంది. ఏమి బేమిటో ఆవసరాలు బలిసిపోయి మనకి నిరాడంబరత్వాన్ని, తృప్తిని దూరం చేసేశాయి. అతిసులభమైన మన జీవనవిధానం అమితధనసాధ్యం అయిపోయింది. అయితే: కన్ను పొడుచుకున్నా డబ్బు మాత్రం కనపడం లేదు. పంటలు దిగలేనినాయి. ధరలు పడిపోయినాయి, వర్తకం మందగించిపోయింది. రకం తిరగడం లేదు. సంసారాలు ఉట్టా నీదా అయిపోతున్నాయి. దాచీ తెన్నూ తోచక దేశీయులు అటమటించిపోతున్నారు.

ఇది యిలా వుండగా; సర్వతోముఖమైన మన జాతీయవికాసానికి అత్యావశ్యకమైన ఆంధ్రరాష్ట్రం నిర్మింపబడే చిహ్నాలు మాపుచేర దూరంలో యొక్కడా కనపడం లేదు. గంజా మాంధ్రభూభాగాన్ని గురించే మనం తహతహలాడిపోతూ వుండగా, విశాఖపట్టణం హార్బరు, ఆమండలమూ సుదృఢపరగజాల స్వాధీనం అయిపోయే సూచనలు పొటమరిస్తున్నాయి. ఆంధ్రోద్యమం వుందా లేదా అన్నకాడికి వచ్చింది,

ఇంగ్లీషుమీదనుంచి యిప్పుడిప్పుడే కొంచెం. కొంచెం మళ్ళీతూ వున్న భాషాప్రితిని మన ఆంధ్రం మీద కేంద్రీకరించకుండా శుశ్రూషాజీయప్రచారకులు మరొక పక్కకి లాగేస్తున్నారు. మన వాఙ్మయంలోనే నిక్షిప్తం చేసుకోవలసిన నవనవిజ్ఞానాన్ని

విద్యాధికులై వున్న వారు యింకొ పరవాఙ్మయాలనుంచే యెరువు తెచ్చుకుంటూ భావదాస్యాన్ని పెంచుకుంటున్నారు. అనేక ప్రలోభనాలనుజయించి అతనిరుత్సాహకరపరిస్థితుల్లో కూడా ద్విగుణితో త్యాహంతో, నిష్కామంగా నవీనాంధ్రవాఙ్మయాన్ని నిర్మిస్తూ వున్న మెరికల్లాంటి యువకులు పైకి వచ్చే మార్గాలు లేక కొందరూ, రుణదాతల చేతుల్లో యిరుక్కుపోయి కొందరూ నిస్తేజులైపోతున్నారు.

నాదబ్రహ్మమును నిజమాతృవాఙ్మయశరీరంలో ప్రతిష్ఠించిన త్యాగయ్య మన ముత్తాతి అయినా సాటి లేని అపైతృకధనం భద్రపరుచుకో లేకపోవడం అలా వుండగా ఆంధ్రేతర్ర వామలు నోటిసాటలతో అచ్చతెనుగునీమని ముఖరితం చేసుకుంటూ మనం కూడా రసికులమని ధన్యనాదాలు చెప్పుకుంటున్నాం. మన చిత్రకారులు ఏ విషయంలోనూ యితర్రకి తీసిపోరు. వొక్కొక్క సందర్భంలో వారిని కిందికి లాగేస్తారు; కాని ఆంధ్రేతర్ర చిత్రపటాలతో మన గోడలు నిండిపోతున్నాయి. తమ చిత్రాలు పైకి వచ్చే మార్గాలు లేక మనవారు కుంగిపోతున్నారు.

సంఘం విధినిషేధాలు విడిచి విచ్చలవిడిగా సంఘస్టోంది. చివరికి సనాతనధర్మవాదుల దృష్టితో చూసినా సంఘాన్ని మళ్ళీ నిర్మించవలసిన అగత్యం కనపడుతోంది. సంస్కర్తలు యురపియను సంఘాల ఆదర్శాల్లో పడి, దేశీయుల కెక్కడి కక్కడికే సదృశత కలిగించే ప్రాథమికసంస్కరణాలను విడిచిపెట్టి, కేవలమూ వివాదాస్పదాలైన విషయాలయందే తమ పరిమితశక్తిని ధారపోస్తున్నారు.

పాడి పంటలు సమకూర్చే వ్యవసాయదాతులూ ముడి వస్తువులను భోగ్యపదార్థాలుగా మార్చే పాత్రామితులూ, వాటిని దేశం అంతటా సరఫరాచే

వరకులూ, ఈతైగల వారి కందరికీ వెన్నముకలై వుండి చెమట రూపంగా తమ రక్తాన్ని వోడ్చే కార్మికులూ డబ్బు లేకా, ఐకమత్యం లేకా, స్వాతంత్ర్యం లేకా దిగ్భ్రాంతు లైపోయి వున్నారు.

అయితే : అంత కంతకి అతితీవ్రహూపం తాలుస్తూ వున్న నేటి ఆర్థికసంకటం మన కొక గొప్ప ప్రయోజనం కలిగిస్తోంది. వాస్తవంగా యిదే మన కళ్ళు తెరిచిందని చెప్పవచ్చు. ధరలు పెరిగి పనికి డబ్బు పుస్తలంగా వచ్చినంత సేపూ మనకి పాశ్చాత్య వ్యాపారం పెరిగిపోతూనే వచ్చింది. ఇప్పుడో! “ధారావాహిక మైన మన సంప్రదాయం యెట్టిది? మన మిప్పుడెలాంటి స్థితిలో వున్నాము? దీనికి కారణం యేమిటి? ఇదియెలా పరిణమిస్తుంది? మన మిప్పుడు చెయ్యతగ్గ పని యేమిటి?”—ఇలాంటి జటిలసమస్య రెన్నో అడుగడుక్కి మనకి గత నిరోధం కలిగిస్తున్నాయి.

వీటి నన్నిటిని పరిష్కరించి యిప్పుడు ‘ఇదీదారి’ అని నిరారణ చేసి చూపించగలవా రెవరూ? పండితులు చర్చలు చేసి నిగ్గుతేల్చవచ్చు. వక్తలు గంభీరోపన్యాసా లిచ్చి ప్రబోధం కలిగించవచ్చు. అయితే ఈ చర్చలూ, ఈగంభీరోపన్యాసాలూ స్థానికాలు; గాని సార్వత్రికాలుకావు. తాత్కాలికాలు; గాని సార్వజనినాలు కావు. ఐకదేశికాలు; గాని సార్వజనినాలు కావు. సావధికాలు; గాని నిరవధికాలు కావు. పైగా, పచ్చిపాలను పొంగించేవే; గాని పరిణతి కలిగించేవి కావు.

కాగా, పత్రికలే యీ నిరీష్టఫలాలు సాధించగల పరికరాలు. పాశ్చాత్యదేశాలలో పత్రికలునేడు విప్లవాలను కలిగిస్తున్నాయి. కాంటిని నెలకొల్పుతున్నాయి. రాజుల్ని పదభ్రష్టుల్ని చేస్తున్నాయి. మానవమాత్రుల్ని దేశాధ్యక్షులీతాలు యెక్కిస్తున్నాయి. నిజంగా పత్రికలకు యెంతటి శక్తివుందో అది సోదాహరణంగా ప్రకటపడుతున్నాయి.

ఈసంగతులుబాగాగుర్తించి అదేశాలవారుపత్రికల్ని ఈశ్వరుణ్ణి కంటే హెచ్చుగా పూజిస్తున్నారు.

మన దేశంలో మూడూ పుత్రకులు చాలా మార్పులు తెచ్చిపెడుతున్నాయి. ప్రజలలో కొత్త భావాలనూ, కొత్త రుచులనూ, కొత్త వాంఛలనూ, కొత్త సిద్ధాంతాలనూ, కొత్త సంకల్పాలనూ, వ్యక్తపరుస్తున్నాయి. ఇరవై ముప్పయి సంవత్సరాలుగా ఆంధ్ర పత్రికలు ఆంజునిసిటిలో మన సంఘంలో కలిగించిన పరిణతి ఇప్పుడు అతిస్ఫుటంగా కనపడుతూనే వుంది.

సంసాదకుడు ఎలాంటి పరిస్థితుల్లోనూ మూడూ తన స్వాతంత్ర్యాన్ని అమ్మకొనుండా నిలకగలిగితే, తన ఆంతరార్థాన్ని చంపుకొనుండా వుండగలిగితే, తన ధర్మాన్ని విడిచిపెట్టుకుండా పని చెయ్యగలిగితే, తన సాధనమంచి విద్యనుకుండా కాకుండా ఆగగలిగితే, తన ప్రాశస్త్యమునుంచి తప్పిపోకుండా నడవగలిగితే, నిజంగా పత్రికాప్రచారం కంటే దేశసేవ లేదు. పత్రికాప్రచారంకంటే మానవసేవ లేదు. పత్రికాప్రచారంకంటే ఈశ్వరసేవ కూడా లేదు.

కనకనే ఈశ్వరసమయంలో నేటి ప్రబుద్ధాంధ్రను ప్రారంభిస్తున్నాను.

నాదృష్టిలో రాజీయాంతు ప్రాధాన్యం లేదు. ఆంధ్రుడు సర్వభా ఆంధ్రుడు కాగలిగినప్పుడే రాజకీయాలలో విజయం సాధించగలడు. ముస్సుండు ఆంధ్రచరిత్ర సుపరిష్కృతం అయి, ఆంధ్రశిల్పాలు ఉత్తేజితాలయి, ఆంధ్రలలితకళలు గురుపీఠం అధిష్టించి, ఆంధ్రపరిశ్రమలు దేశం అంతటా నిండిపోయి, ఆంధ్రవాఙ్మయం నవీనవిజ్ఞానంతో పరిపూర్ణం అయి, ఆంధ్రసంఘం నూత్నజవనశ్శాలతో సంపన్నం అయి—ఇలాగ ఆంధ్రజాతి సర్వతోమఖంగా నూత్న చైతన్యవిలసిలతం అయితే గాని ఆంధ్రుడికి స్వస్వరూపప్రాప్తి లేదు. అప్పుడు గాని ఆంధ్రదేశం తోటి దేశాలతో సమానప్రతిపత్తిని పడయలేదు. అప్పుడు గాని ఆంధ్రుడు తన రాజకీయప్రాబల్యాన్ని ప్రదర్శించలేడు.

ఇప్పుడు ఆంధ్రుడు కలం పట్టితే యలాంటి

విజ్ఞానం కలిగించే వాజ్మయం నిర్మించాలి. నోరు విప్పితే యిలాంటి ఉండేకం పుట్టించే ఉపన్యాసం చెయ్యాలి. నడుం కట్టితే యిలాంటి ఫలితం యిచ్చే కార్యక్రమం నెరవేర్చాలి.

ప్రబుద్ధాంధ్రుల ఆంధ్రదేశమే కార్యక్షేత్రం. ఆంధ్రవికాసమే ప్రాప్యం. ఆంధ్రుడు “నే నాంధ్రుణ్ణి నాపూర్వుల రకమే నాశరీరంలో ప్రవహిస్తోంది. నాపూర్వుల తేజస్సే నన్ను నిలపుతోంది. నాపూర్వుల చెతస్యమే నన్ను నడిపిస్తోంది. భరతవరానికి నేను ప్రవర్తనణ్ణి. ప్రపంచకానికి నేను ఆదర్శపురుషుణ్ణి” అని చెప్పుకోగలడమే పరమావధి.

ఆంధ్రోద్యమం

“నన్ను తేలిస్తే నిన్ను తేలుస్తా” నంటుంది బర్రుకుణ్ణి లెక్క. అలాగే “నన్ను బలపరిస్తే మిమ్మల్ని వుద్ధరిస్తా” నంటోంది మరల్ని ఆంధ్రోద్యమం. పాపం వొకప్పుడు అది అలాంటి చిన్నెలు కూడా కనపరిచింది; కాని మన అనుకరణపరాయణత దాన్ని పూర్తిగా—

మనకి ఆంధ్రోద్యమం “నే నాంధ్రుణ్ణి” అన్న అభిజ్ఞానం కలిగించింది. మన నికృష్టస్థితిని పండు వొలిచి చేతిలో పెట్టినట్లు విప్పి చూపించింది. “నే నింతగా కూలిపోయానా?” అన్న అనుతాపం కలిగించింది. “నేను మళ్ళీ బాగుపడాలి” అన్న ఆవేదన కలిగించింది. “నాకు ప్రత్యేకరాష్ట్రం అవసరం” అన్న ఆశ పుట్టించింది. “దీన్ని సాధించాలి” అన్న నిశ్చయం కలిగించింది. సంతకాత్ముల్ని లాంగదీసి, యింట గెలిపించి రచ్చ కెక్కించింది. నలుగురి దృష్టి మనమీదకి తిప్పింది. మనల్ని సర్కారు నోటీసులొకటి తీసుకుపోయింది. “అవు” నని వారితో తల వూపించింది. “ఇదే దీక్షగా పని చెయ్యవలసిన సమయం” అని మనకి చిలకల్ని చెప్పినట్లు చెప్పింది; కాని యీస్థితిలో కాంగ్రెసు జైలు వచ్చి అంతా తుడిచేసింది. పెగా “ఆంధ్రులు బహునాయకత్వంతో కుళ్ళి పోతున్నా” రని ఘుద్ర కూడా వేసేసింది.

మన కాంగ్రెసుకి ప్రత్యేకంగా కాంగ్రెసు కమిటీ యేర్పడక పూర్వం జరిగిన ఆంధ్రమహాజన సభలు చూడని ఆంధ్రుడి జన్మ వొక జన్మ కాదు. “కాంగ్రెసు కూడా అంత వైఫల్యంగా జరుగుతుందా” అనిపించే పని. వొక విధంగా కాంగ్రెసు కంటే మన ఆంధ్రమహాసభే వుత్తమంగా వుండేది. ఏమంటే? మన వారు ఎంత కష్టపెట్టుకున్నా కాంగ్రెసులో భిన్నజాతుల ప్రత్యేక సౌకర్య వాంఛలు అక్కడి వాతావరణాన్ని కలుషపరుస్తూనే వుంటాయి. జనకటి ఆంధ్రమహాసభలో అలాంటి దేమీ వుండేది కాదు. అక్కడ అందరికీ వొకటే దృష్టి. అందరికీ వొకటే ఆవేదన. అందరికీ వొకటే ప్రాప్యం. అందరికీ వొకటే దీక్ష. అందరికీ వొకటే మార్గం. అందరికీ వొకటే పరిచూరణ. ఆప్పుడు ఆంధ్రరాష్ట్రప్రసాదానికి ప్రతిఫలంగా వుండే వొక రిడరు— అంటే న్యాయపరిమళాన్ని పుష్పంతులు, మోచర్ల రామచంద్ర రావుపంతులుగార్ల వంటివారు ఏకాగ్రతైపోయి పురకలు వేసుకు వచ్చే జాతీయవాంఛాప్రవాహాన్ని ప్రతిఘటించి నిలవలేక పక్కపక్కకి వొత్తిగిలి వుండేవారు. ఆ సభామండపాలూ, వాటిలో నిండి వుండే ఆ ఆంధ్రతేజస్సు చూస్తే ప్రతీవాడికీ ఆంధ్రత్వం పొంగిపోయింది. ప్రతీవాడికీ పూర్వ వైఫల్యం కళ్ళకి కట్టినట్లు తోచి పారవశ్యం కలిగించేది.

ఆ సభలకి దక్షిణాంధ్రులు వచ్చేవారు. కర్ణాటాంధ్రులు వచ్చేవారు. నైజామాంధ్రులు వచ్చేవారు. బొంబాయి (కొమాటిలు) ఆంధ్రులు వచ్చేవారు. ఇంకా యెక్కడెక్కడా వుండే ఆంధ్రులూ వచ్చేవారు. అందరూ యేదో సభకి జడుతూ వున్నట్లు, చర్చలు చేసి తమ తమ పంతాలు నెగించుకోడానికి ఆశ్రయస్థలంతో తయారై ముందుకి పురుగుతూ వున్నట్లు కాక ఎక్కడెక్కడో ఎవరెవరితోటో ఏవేవో అటు అటు అడుగుని అడుగుని అలసి అలసి బిడ్డలు తల్లి అడ్డాలలో చేరి కమ్మనే

పాలు తాగి హాయిగా విశ్రమించడానికి వచ్చేటట్లు వచ్చేవారు. అందరూ యేకవేదికమీద కూచునే వారు. అందరూ యేకబంతిని ఆరగించేవారు. అందరూ యేకవరసని శయనించి సుఖస్వప్నాలు కనేవారు. అందరూ సోదరసోదరోమణు లొక్క చోట చేరినపుడు సన్నిధి చేసే తల్లి మందహాస చంద్రికల్లో తేలియాడుతూ అందరూ వొకరి స్థితి గతులు వొకరికి, వొకరి అనుభవాలు వొకరికి, వొకరి ఆవేదనలు వొకరికి చెప్పుకుంటూ, తనువులు దూరమైనా మనస్సులు కలిసే వుంటాయో, వునికి భేదించినా జాతి భిన్నం కాదని నిరూపిస్తూ, ఎన్నడో దూరందూరంగా విసిరేసిన సందర్భాలనూ, కొన్ని శతాబ్దాల దాకా తిరిగి కలుసుకో నివ్వని సన్నివేశాలనూ జయించి మళ్ళీ మాతృక్రోధం చేర్చిన ఆంధ్రోద్యమాన్ని తుల్యమొక్కతూ, కంఠా రెత్తి కీర్తిస్తూ ఆనందతాండవం చేస్తూ వుండే వారు.

అలాంటి సమయంలో ప్రోవిన్సియల్ కాంగ్రెస్సు కమిటీ ఝంఝూమారుతం లాగ వచ్చిపడి నవనవ లాడుతూ వున్న ఆంధ్రోద్యమలతని నేలబెట్టి కొట్టేసింది. వాస్తవంగా యిప్పటికి గూడా అది వొక్క వరసని ప్రళయతాండవం చేస్తూనే వుంది; గాని పరప్రత్యయనేయబుద్ధి గల ఆంధ్రు డిది యేమీ తెలిసికోలేకుండా వున్నాడు.

ఇటీవల శ్రీ బొబ్బిలి రాజావారు “మనకి ప్రత్యేక రాష్ట్రం అపాయకరం” అని చెప్పాటప్ప టికి కాంగ్రెస్సు వైఖటలో నుడితిరిగిపోతూ వున్న ఘనవారు వులిక్కిపడి “యేమి చేమి” టంటూ కాపాలదాకా వెళ్లారు; గాని మొన్నటి మదరాసు కాన్సిల్లో ఆంధ్రరాష్ట్రానికొక యేదో విధంగా నెగ్గగానే మళ్ళీ మరొక అప్రమత్తప్రళంభలో పడిపోయారు.

మొదట్నుంచీ యూనిషయం యిలాగే రసా భాసం అయిపోతోంది. ఏమీ యెరుగని దేశీయు లకి అశ పుట్టింది, చిన్న యెత్తున అందోళనం

సాగించిన మన ప్రముఖులికి సరియైన పరిణాతి లేక పోవడం వల్ల కలుగుతూ వున్న చిక్కింది. ఆంధ్ర రాష్ట్రానికొక రాష్ట్రానికొక యిదివరకే మదరాసు కాన్సిల్లో రెండు మాట్లా నెగ్గి వుంది. ఇది మాడో మాట్లా, అయితే : ఆరెండు మాట్లా లేని విశేషం యిప్పుడేం వారిగిందీ? శ్రీ బొబ్బిలి రాజావారికి సలుకుబడి కల కాన్సిల్లో మనవారు వారికి వ్యతిరేకమైన తీర్మానం నెగ్గించ గలిగారు. అంతే. కాని దీనివల్ల అధికారానికి సుముఖత గాని, తొందర గాని కలగలేదు. దేశీయులకి ప్రబోధంగాని. చురుకు గాని పుట్టలేదు. బొబ్బిలి రాజావారికి పోయింది కూడా యేమీ లేదు.

అమాయకాంధ్రుడా! ఇంకా యెన్నాళ్లు నీకి అనుకరణపరాయణతా? ఇంకా యెన్నాళ్లు నొక్క అడుగులో అడుగులు వేస్తావు? దక్షిణభారతదేశాన్నంతా అపోశనం పట్టిన వాడవు నువ్వు. మగధ దేశంలో సింహనాదం చేసిన వాడవు నువ్వు. మహారాష్ట్రలో రాజ్యతంత్రం వేర్చిన వాడవు నువ్వు. వొకళ్లు నీకు చెప్పడమా? నొక్కళ్లమాట విని నీ ఆత్మోద్ధరణప్రయత్నం నువ్వు మానుకోడమా? ఢిక్క! మేముకో. సింహనాదానికి నం చేసుకో. నీ ఆంధ్రోద్యమం మళ్ళీ ప్రారంభించి నీ వున్నతినీ సువ్వే సాధించుకో.

రథం మళ్ళీ కదిలించా యేమిటి?

అక్కడక్కడ కొత్త గ్రంథాలయాలు నెలకొల్ప బడుతూ వున్నట్టు, సాతవి కూడా మళ్ళీ బూజు నులుపుకుంటూ వున్నట్టు తెలుస్తోంది. ఇదివరకే లేంది కొత్తగా తెలిసిన గ్రామపంచాయితీలు గూడా కొన్ని గ్రంథాలయాలు నెలకొల్పు తున్నాయి. పల్లెటూళ్లలో మళ్ళీ నిజమైన చైతన్యం ప్రతిఫలిస్తోంది.

ఇవంతా యేమిటి అని చూస్తే, మిత్రులు అయ్యింకీ వేంకటరమణయ్యగారు విప్పారిన ముగంతో మళ్ళీ దర్పనం యిస్తున్నారు.

వేంకటరమణయ్యగారు రంటే గ్రంథాలయోద్యమానికి భౌతికరూపం అని ప్రసిద్ధి. అయితే వారు కూడా ఆంధ్రులే కాదా? కనకనే పది సంవత్సరాలు వెయ్యని శిక్ష. శిక్ష అనంతరం కూడా వారికి పూర్వస్మృతి నశించకుండా వుండడం మాత్రం గొప్పమాట.

వేంకటరమణయ్యగారికి మేము ప్రశంసా పూర్వక మైన స్వాగతం యిస్తున్నాము. వారి పదవి వారికి సిద్ధంగా వుంది. దాన్ని యెవరూ అక్రమించుకోలేదు. అది వారికే తగింది. వారికే భుక్తం అయింది. వారికే స్వాధీనం అయింది కూడానూ.

వేంకటరమణయ్యగారు విడిచిపెట్టడం వల్ల గ్రంథాలయోద్యమం శల్యావశిష్ట మైపోయింది. దాన్ని విడిచిపెట్టడంవల్ల వేంకటరమణయ్యగారు—పుట్టిగానే వున్నారు; గాని పది సంవత్సరాల జీవితం వ్యర్థం చేసుకున్నారు. నిజంగా యీ పాటికి ఆంధ్రగ్రంథాలయాలు కలకల్లాడుతూ వుండేవి. వేంకటరమణయ్యగారు ప్రతీ యింట్లోనూ యిలువేల్చి పూజింపబడుతూ వుండేవారు.

ఇప్పుడైనా మించిపోయింది లేదు. కొత్తగా తయారు చెయ్యడం ఆలస్యం గాని నివృత్త గిప్పిన నిప్పుని రెచ్చగొట్టడం తుణుకు. పైగా గ్రంథాలయోద్యమాన్ని దిగతీసినా కౌంగెగ్గు, వేంకటరమణయ్యగారికి ఆంధ్రుల ముక్తి యెందులో వుందో బోధపరిచి వుంటుంది.

గ్రంథాలయోద్యమం నిర్వహించడం కూడా దేశభక్త అని యిప్పుడు వేంకటరమణయ్యగారికి యెవరూ చెప్ప నక్కర్లేదు. గ్రంథాలయాలు చదువుకున్న వారి బుద్ధి మారాకు పెట్టిపోయి, చదువు కోని వారికి విద్యాత్మస్థా, జ్ఞానాన్ని గురించి అవేదనా కలిగిపోయి, ఈ ఫలితం కలిగించడం మాటలతో కాదు. ఇది యెలా నిర్వహించాలో వేంకటరమణయ్యగారికి బాగా తెలుసు.

వేంకటరమణయ్యగారు వెనక పూరూర గ్రంథాలయాలు ప్రతిష్ఠ చేయించడానికి పాటుపడ్డారు. ఇప్పుడు వాటికి జీర్ణోద్ధారం చేయించడానికి పాటుపడాలి. ఇది వారికి కొత్త పని. లేనిచోట ప్రతిష్ఠ చేయించడం వారికి తెలిసిందే.

ఆంధ్రగ్రంథాలయోద్యమమీద ఇతరుల కొందరు కొరడాలు విసురుతున్నారు. వారిమీద కొప్పడితే లాగం లేదు. వారు అతిశయోక్తులు పలికి వుంటారు; గాని అసలబద్ధం కాదు. ఇంతకీ: “మీది తప్పు”. అని మనం వారిని మాటలతో గాదు యెదిరించడం. చడీచప్పుడూ లేకుండా, మన దగ్గర యే లోపం వుందోదాన్ని సవరించుకుంటే అప్పుడు వారు తమ పణం చెప్పుకుంటారు. లేక, వారు కూడా చడీచప్పుడూలేకుండా దిద్దుకోనేనా దిద్దుకుంటారు.

వేంకటరమణయ్యగారు మళ్ళీ యెలాంటి సందర్భాల్లోనూ కూడా స్వధర్మంనుంచి విచ్యుతులు కాకుండా వుంటారని నమ్ముతున్నాం.

ప్రతికలు - గ్రంథములు

ఆంధ్రసహకారపత్రిక

ఇది మాసపత్రిక. రెండవసంపుటము నందలి ౧, ౨, ౩, ౪ సంచికలు (౧౯౩౩ వ సంవత్సరము జూలై ఆగస్టు, సెప్టెంబరు, అక్టోబరు నెలలవి) మా కార్యస్థానము చేరినవి. ఈ పత్రిక ప్రధాన సంపాదకులు వి. వేంకటసుబ్బయ్య బి. ఏ. గారు. సహాయ సంపాదకులు జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి ఎం. ఏ. బి. ఎల్. గారు. తెనుగుకూర్పు యొక్క కార్యక్రమ మంతయు శ్రీ సత్యనారాయణమూర్తి గారివలననే నెరవేర్చబడుచున్నది. మూర్తిగారు సంగభాషనుండి డి. ఎల్. రాయగారి ప్రఖ్యాత నాటికమాలను, ఇంకను పెక్కు నవలలను ఆంధ్రీకరించి (ఇవి సరస్వతీ గ్రంథమండలిలో ప్రకటింపబడియున్నవి) మన ఆంధ్రులకు చిరపరిచితులైయున్నారు. ఆంధ్రసహకారపత్రిక సహకారమునకు సంబంధించిన ప్రచురణములలో మిన్నయని చెప్పగలిగినదిగా నున్నది. అయితే ఈ పత్రికవలన విశేష పయోజనము బడయవలసిన వారు పల్లెటూరివారు; గావున కైలి సులభముగా నుండుట అగత్యము. గ్రామమునకు సరియైన (వాడుక) తెనుగుమాటలు కొరక వచ్చుచే సంస్కృత పదములను వాడుచుండినవో మూర్తిగారు పల్లెటూరి వ్యవసాయదారుల నుద్ధరించుటయే గాక ఆంధ్రవాఙ్మయమునకు గూడ ఎన్నదగిన ఉన్నతి కలిగించినవారగుదురు. సంవత్సరమునకు చందా ౩-౧-౦. విడిపత్రిక ౦-4-౦ వలయువారు మదరాసు ప్రోవిన్షియల్ కో ఆపరేటివు యూనియన్, రాయపేట, మదరాసు అని వ్రాసి కొనవలయును.

తెనుగు ప్రేమ ప్రచారక

ఇది మాసపత్రిక. మొదటి సంపుటము ౧, ౨, ౩, ౪ సంచికలు మా కార్యస్థానము చేరినవి. ఇది ఆంధ్ర

సత్సంగసంఘము వారిపై ప్రకటింపబడుచున్నది. సంపాదకులు వి. రామబ్రహ్మము బి. ఏ. గారు. ఆంధ్రదేశమున రాధాస్వామి మత సిద్ధాంతములను వ్యాపింపజేయుట కిది ప్రారంభింపబడినది. ఈమత ధర్మము ఆంధ్రదేశమున ౩ వేలకు మించి యున్నారు. ఈ మతము యొక్క సిద్ధాంతములు చిత్తమును సంస్కరించి దేశీయులకు నవజీవితము సంఘటింపజేయ జాలునదిగా నున్నవి. స్వదేశీయవస్తువులను వాడుటకు దీక్షబూని యున్నవారు గయాల్యాగు పేరు అనుక్షణము వినుచుందురు. రాధాస్వామి మతమునకు ఆ గ్రామము రాజధాని. ఈ మతము వారే ఆ వస్తువుల నన్నిటిని తయారుచేసి దేశముయొక్క ఆర్థికసంపదను నిలుపుచున్నారు. రాధాస్వామి మతము ఇట్లు పౌరమార్గము గను, భౌతికముగను గూడ దేశీయులను సంస్కరించి మహాపౌరము చేయుచున్నది. మన ఆంధ్ర భాషలో ఈ పత్రికను ప్రారంభించిన సంపాదకులు రామబ్రహ్మముగారు వాస్తవముగా దేశధర్మలలో నుత్తమశ్రేణికి చెంది యున్నారు. వారి సత్కార్యకూరతకు మా ప్రకంసను తెలుపుచు పత్రికకు విజయము నాకాంక్షించుచున్నాము. సంవత్సరమునకు చందా 1-4-౦. విడి సంచిక ౦-2-౦. వలయువారు: సంపాదకుల పేర భీమవరము వ్రాసికొనవలెను.

కృపాంభూనిధి

కర్త చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు, 218 పేర్లములు గలవు. శ్రీరాజా రామ మోహనరాయలు వారి నిర్వాణకాల వార్షికోత్సవ సందర్భమున ప్రకటింపబడినది, వెల తెలియదు. గ్రంథకర్తకు రాజమండ్రి వ్రాసి కొనవలెను.

౧

“తా మంపిన పత్రిక చేరినది. ప్రబుద్ధాంధ్ర చేసిన సేవ ఆంధ్రదేశానికి చిరపరిచితమే. తత్త్వనర్థము అనందసంధాయక మైనది. జీవము గల తెలుగు, పరిణతి చెందిన వివేచనమూ, సార మెరుగని ఆంధ్ర త్వమూ కలుగ మి మేలి రచనములు ఆంధ్రజాతికి ప్రబోధమును, ఉజ్జీవమును కల్పించుచు, నూత్న చైతన్యమునికొను నవ్యశక్తిని కారణభూతాలు కాగల వని విశ్వసించుచున్నాను. వచనరచనావిష్కరణమే నియమముగా పెట్టుకొన్న మీ పత్రిక మేలిమి బంగారు పండ్లను ఫలించు నని విశ్వసించును.”

యస్. వి. సరళాదేవి

౨

“పరిమిత ప్రయోజనము గల ఒకద్య వాఙ్మయమును నిరాకరించి ఆంధ్రజాతీయాభివృద్ధికి తోడ్పడగలది, సామాన్యజనులకు విజ్ఞానము కల్పించుటకు ఉపకరించునదియు అగు కేవల గద్యవాఙ్మయమునే ప్రకటింపబూను కొని ప్రబుద్ధాంధ్ర పత్రికామాలమున మీరు చేయగడంగిన ప్రయత్నము మిక్కిలి ప్రశంసాపాత్రము. ఈ మీ మొదటి సంచికయందలి వ్యాసము లన్నియు వివిధ విషయములై ఆంధ్రుని షనస్సు నాకరింపగలవై యున్నవి. ‘జాగ్రత్త పడవలసిన ఘట్టాలు’ ‘సుస్వాగతం’ అను కథలు ప్రకృతినిదములును, అనుభవబద్ధములును అయి మానవహృదయమును సంస్కరింపఁదగియున్నవి. దీక్షితులుగారి ‘ఈమాట నిజం’ అను కథ రమణీయమై గద్యకవిత్వ మనిపించుచున్నది. ‘శ్రీరంగరాజు చరిత్ర’ ‘ఉత్తరరామచరితము’ అను భాషావిషయిక విమర్శవ్యాసములు ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్రమునకు మిగుల ఉపకరించును. పత్రికలనుండియు, ఉపన్యాసములనుండియు ఏర్పి కూర్చిన విషయములును, వ్యాఖ్యానములును మీ పత్రికకు అలంకారములు; ఆంధ్రవిజ్ఞానమును పెంపొందించుటకును, ఆంధ్రోద్యమ వికాసమునకును మిక్కిలి ఉపయోగ

కరములు, ఇట్టి సర్వతోముఖ ప్రయోజనము కల వ్యాసరాజములతో మీరు జలయించిన ప్రబుద్ధాంధ్రకు సర్వదా ఆంధ్రులు కృతజ్ఞులై యుండుదుగాక. మీ పత్రికారాజము ఆంధ్రుల యాదర ప్రోత్సాహములకు భాజనమై చిరకాలము జలయుగాక.”

వజ్రల వేదకటేశ్వరకవి. బి. ఏ.

౩

“మీరు కొంత కాలము విశ్రమించి యున్న ప్రబుద్ధాంధ్రను మరల మేలుకొలిపినందు కెంతయు సంతోషము. ఈకాలములో, అందుకు మన దేశములో దేశీయపత్రికలకుఁ బ్రోత్సాహము మిక్కిలి తక్కువ. ఇందుకు దేశీయుల యుపేక్షాభావమే కారణము. అయినను వాఙ్మయమనకును, భాషకును సేవ చేయు తలంపున గవ్వనవ్వముల కోర్చి పత్రికానిర్వహణమునకు సమకట్టిన మీకు దైవ మనుకూలించుగాక. ఈకాలమున చిన్నకథలు వ్రాయువారందఱుఁ గూడ ఎట్లో నాయితో నాయకుల యనురాగము వర్ణించుటతోనే సరిపుచ్చుచున్నారు. సంఘధర్మము తెన్నో వర్ణింపవలసినవి లేకపోలేదు; కావున సంఘమునందలి యితరగుణ దోషములను విశదీకరించుచు నీతి జ్ఞానదాయక మగు రీతిని చిన్నకథలు వ్రాయుచున్నచో స్త్రీపురుష పాతకులందఱుఁ గూడ వాని వలన నుపయోగము నందగల రని నాయాశయము. కథారసయిత లీవిషయ మాలోచింతురు గాక.”

మల్లాది నూర్యనారాయణశాస్త్రి
(ఆంధ్రయూనివర్సిటీ కాలేజీ పండితులు)
౪

“...మీపత్రిక ప్రథమ సంచికయు చేరినది. మీ పత్రిక నిజముగా ఆభిరుచికరముగా నున్నది”
తాత కృష్ణమూర్తి బి. ఏ. ఎల్. టి.

౫

“మీ ప్రబుద్ధాంధ్ర పత్రిక తొలి సంచిక (జనవరి ౧౯౩౪ ది) చదివినాను, “ఇప్పుడు మనకి వచ్చు

వాఙ్మయం చాలా ఆవసరంగా వుంది” అని మీరు వ్రాసిన సంగతి యెంతో నిజం. అట్టి వాఙ్మయ ప్రచురణమునకే మీపత్రికను మీరు వినియోగింప తలచుట మేలైన పని. తెనుగు జాతీయతను పెం పందించు సంశయాలను ప్రబోధించుచు మీ పత్రిక ఆచంద్రార్కము జెలయుగాక”

కవికొండల వేంకటరావు (బి. ఏ. బి. ఎల్. కలీలు)

==

“చిరవియోగానంతరమున ప్రియమిత్ర సందర్శనము లాగు “ప్రబుద్ధాంధ్ర” పునర్దర్శనము హృదయాన్ని నిర్మలానందంతో నింపేసింది. ప్రబుద్ధాంధ్రకు నాహృదయపూర్వక సుస్వాగతము. పూర్వం లాగే ప్రబుద్ధాంధ్రకు శక్తివంచన లేకుండా సేవ చెయ్యడానికి ప్రయత్నిస్తాను. ప్రబుద్ధాంధ్రను అమూల్యగ్రంథంగా చదివాను. పద్యాలను నిషేధించడం చాలా మంచి పని చేశారు. భాషప్రకటనకు స్వేచ్ఛాపకౌశములు పద్మరచనములో బహు తక్కువ. ప్రధానము భాషమే కాని పద్యమే గద్యమా అన్నది కాదు. అలాగని సేవ పద్మరచనను కాదనడం లేదు. మహోన్నతమైన— ఉత్కృష్టమైన పరిమితవిషయాలకు మాత్రం కొన్నిటికి పద్మరచనయే ఆవసరమై వుంటుందని

నేను గమనించక పోలేదు. అలాగ కాకుండా సాధారణవిషయాలను కూడా పద్యాలలో రాయడానికి ప్రయత్నించి భావాన్ని కుంటుపడచేసుకుంటున్నారు చాలామంది యీరోజుల్లో. ప్రతికాధిపతులు సుపాదకులు పద్మవ్యాసనిషేధాన్ని అమలలో పెట్టడంవల్ల విలేఖకవర్గంలో ఉన్న ఈభ్రమ అచిరకాలంలోనే అంతరించి పోగల దని ఆశిస్తున్నాను. రక్తాన్ని ఉడుకెత్తించగల వీరగాధలు, హృదయాన్ని కరగించగల కరుణారసప్రధానములగు చరిత్రలు, మహోన్నతాశయప్రస్ఫుటములగు కథలు, మనోహరశృంగారభావపూరితములగు ఘట్టములు వేనవేలు వచనంలో అతి సులభంగా

మృదుమధురకైలిలో వ్రాయబడిన వాటిని నేను స్వయంగా చదివాను. చదవగా విన్నాను కూడాను. జాగ్రత్తగా వ్రాసిన వాట్లలో వచనమే కానియ్యండి రసపుష్టికి ఎన్నడూ లోపం రాదు. మీరిల్లా పద్యాలను నిషేధించడంలో చాలా ధైర్యమైన పనే చేశారు. మికథ యథాప్రకారంగా అంధ్రబ్రాహ్మణ గృహజీవితచిత్రమును చిత్రించుటలో మీలేఖనికీ గల గల ప్రజ్ఞను చాటుతూ హృదయంగమంగా ఉంది. శ్రీ సుబ్బరామయ్యగారు పద్యవ్యాసనిషేధావసరమును చక్కగా నిరూపించినారు. ఊహాప్రపంచంలో చాలామారం యిదివరకే విహరించిన అనుభవశాలి దీక్షితులుగారికి— ఎల్లప్పుడూ ఉన్నతపవిత్రతాశయముల వేపే దృష్టి సారినూ ఉండే దీక్షితులుగారికి వాగనుశాసనమని దర్శనము దొరికిం దంటే ఆశ్చర్యపడవలసిం దేమీ లేదు. ఇన్నిటి కేం గాని నాకు వ్యక్తిపరంగా మికథలయం దుండే గౌరవంచేత వాటికోసం ఆతురతతో నిరీక్షించే వాణ్ణి ఇదివరకు. ఇకనించి నెలకొక కథ మాకు తప్పకుండా దొరకుతుంది కనక సంతోషము. ఆంధ్రదేశానికి శ్రీనివాసవారు అనేకకారణాలచేత గణించరాని ఆస్తి అయిపోయినారు”

కాళూరి వేంకటరామారావు

2

“సర్వవిధముల మీ పత్రిక హృదయరంజకముగా ఉన్నది. సర్వంకష మగు వాఙ్మయసేవకు అను వగు మూలమాత్రములతో బ్రతికొనిర్యహణమునకు మీరు సమకట్టిరి. అందులకు దగిన యోగ్యత మీయెడల గల దగుటకీ ముందటి పత్రికయే సాక్ష్య మగును. వ్యావహారిక భావవ్యాసములు నాకు జాల అభిరుచి కలిగించినవి. ఇట్టి వాని నాదే సగునా యను సంశయము నాకు మికథ కలిగించినది. పనితోందరలచే వచ్చు నెల పత్రికకు వ్యాస మంపజాలను; గాని తరువాతి పత్రికలకు దఅచుగఁ బంపఁ బ్రయత్నించెద. నాశక్తి, విశ్రాంతి సామాన్యములు. ఎట్టి వ్యాసములు నన్ను వ్రాయు

మందురు? పద్యముల నిషేధించుటచే నా లేఖినికి నిరాశ కలిగినది”

దుపాటి వేంకటరమణాచార్యులు
(శేషాద్రిరమణకవులు)

౮

“ప్రబుద్ధాంధ్రలో పద్యములు వెయ్యకపోవడమును కొరణము వచనవాఙ్మయమును పోషించడానికే గాని పద్యవాఙ్మయమును తృణీకరించడానికి కాదని సంపాదకులు చెప్పుతున్నారు. వచనముతో పాటు పద్యములు పత్రికలలో వెయ్యడము సంప్రదాయసిద్ధముగా తెలుగులో జరుగుతూ ఉన్నది. నేడు యీ సంప్రదాయానికి విచ్ఛిన్న కలిగించిన ప్రబుద్ధాంధ్ర సంపాదకుల పని కొందరికి నచ్చక పోవచ్చును; కాని అది ప్రశంసింప తగదే అని నా అభిప్రాయము. ప్రతీకళా, ప్రతీకాస్త్రము ప్రత్యేకముగా వృద్ధి చెందవలె నంటే వాటివాటికి ప్రత్యేకముగా పత్రక లుండితీరవలెను. వచనవాఙ్మయాభివృద్ధి కొర కేర్పడిన ప్రబుద్ధాంధ్ర నిజాళయమును నెరవేర్చుకో గలుగుతుం దని నమ్ముతున్నాను”

చింతా దీక్షితులు బి. ఏ. ఎల్. టి
[గవర్న మెంటు ట్రైయనింగుస్కూలు హైదరాబాద్]

౯

“శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిలుగారు మళ్లా ‘ప్రబుద్ధాంధ్ర’ ప్రకటిస్తారంటే సంతోషించిన వారిలో నే నొకణ్ణి. వారి పూర్వ ప్రబుద్ధాంధ్రతో నాకు పరిచయం తక్కువయినా ఉన్నంతవరకూ వారి సారస్వత వ్యవసాయం పట్ల చాలా ఆదరము, గౌరవము ఉండేవి. ఉన్నవి... అంధ్రులు ప్రబుద్ధులు కావడానికి చాలా మంది, చాలా విధాల తాపత్రయ పడుతున్నారు. అయితే ఎంతవరకు ప్రబుద్ధులయ్యా రని ప్రశ్నిస్తే ‘ఖిన్నాచనము’ తప్పితే సమాధానం లేదు... లేక్క వేస్తే చూస్తూండగా ఇట్టే కవు లయిపోయేవారు అంధ్రులలో ఉన్నంతమంది ఇంకే దేశంలోనూ ఉండ రనుకుంటాను. ఏవారూ పత్రికల్లో చూసినా, ఏ మాస

పత్రికల్లో చూసినా అయోమయపు పద్యాలు అనంతం గా వస్తున్నవి. వీటివల్ల ఏమి ప్రయోజనం ఉండేకొస్తోందో ఆక విమమారులు... దేశం తగినంత విజ్ఞానసమృద్ధం కావాలంటే వచనరచన తామర తంపరగా ఉండాలి. పద్యంలో భయపడుతూ, వణకుతూ, ఇరుకుగా కూర్చున్న దివ్యసందేశములు, మహాశయములు వచనంలో హాయిగా, విచ్చల విడిగా వికాలంగా ఉండి సర్వగమ్యములుగా ఉంటవి... కృతత్వదృష్టితో శాస్త్రీగారు పద్యాలు తమ పత్రికలో ప్రకటించడం మానినా రనుకుంటాను. అంతే గాని పద్యాలు అనవసరం అని గాని, ఇష్టం లేక గాని ప్రకటించక పోవడం కాదది. వీరు కూడా పద్యాలు వ్రాస్తారు. పూర్వ ప్రబుద్ధాంధ్రలో పద్యా లుండేవి. దీనికి కూడా సవాంధ్రుల సహకారం అబ్బితే దేశం ప్రబుద్ధం అవుతుం దేమో”

ఇంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్రి
(శ్రీ సూతన విద్యాలయ పండితులు)

౧౦

“మీరు పంపిన ప్రబుద్ధాంధ్ర జనవరి సంచిక చేరినది. ఆమూలాగ్రముగ చదివినాను. మీ పత్రిక అంధ్రవాఙ్మయమున రాసున్న నూతనసృష్టిని వంది వలె సూచిస్తున్నది. పద్యవాఙ్మయమును త్రోసివేసి గద్యవాఙ్మయమునే ప్రధానముగా చేసికొనిన మీ పత్రిక శపథము అపురూప మైనది. మీ పత్రిక అంధ్రవాఙ్మయ పునరుజ్జీవనమునకు తప్పకుండా తోడ్పడగల దని నేను విశ్వసించుచున్నాను. మీ పత్రిక జయశీలయై వరిలుగాక”

గోపరాజు రాజన్న

(‘రీడరు’ సహాయ సంపాదకులు)

౧౧

“మన యాంధ్రవాఙ్మయమున నెన్నదగిన గద్య కృతులు చాలఁ బరిమితముగ నున్నవి. గద్యవాఙ్మయము సర్వసులభ మగుటం జేసి దేశ ప్రబోధమున కది యెంతయు సావశ్యకము. ఇది గద్యయుగము.

గద్య సర్వతో ముఖముగ నభివృద్ధి చెందవలసియు నుద్దిష్ట. ఇట్టి సీతీలో శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యకాస్తులుగారి పద్యబహిష్కార మాంధ్రజేతీయ పత్రికా చరిత్ర మన నొక నూతనాధ్యాయమును బ్రారంభించుచున్నది యని నాయాశయము... జేతనున ధనా భావము మిక్కుటముగ నున్నది. అనేక పత్రికలు, పుబ్లిలో, బుట్టి ముఖలో మాడుచున్నవి. ఇట్టి సీతీలో ధైర్యముతో, బ్రబుద్ధాంధ్రను బునరుద్ధరింప సమకట్టిన శ్రీ కాస్తులుగారి ధైర్యము, వాఙ్మయాభిమానము ప్రశంసార్హములు... వాఙ్మయాభిమానులు, విశేషించి స్త్రీలోకమును వారి యుద్యమమునకుఁ దోడ్పడి తమ భాషాభిమానమును జెల్లడింతురు గాక ”

విద్యానాథ, బతుల కామాక్షమ్మ
(ఆంధ్రయువతీ సంస్కృత కళాశాల, ప్రిన్సిపాల్)

౧౨

“మహాశయా, మీ పత్రికలో పద్యములు ప్రచురింపకపోవడము చాలా విధముల మంచిదే. ప్రస్తుతము ఆంధ్రోద్ధరణమునకు ఉపయుక్తమైన విషయములను గురించి చర్చచేయడము అత్యవసరమైనది. అందుకు గద్య ఉపచరించుట పద్యము ఉపచరించదు. విదేశీయ గద్యరీతులలో కొత్తపుంతలు చాలా ఏర్పడి యున్నవి. అందులో మేలైనవి ఆంధ్రవాఙ్మయమున చేర్చుకొనవలసి యున్నది. ఆంధ్రగద్యశైలి ఏర్పడవలసియున్నది. ఇన్ని పనులు గద్యలో చేయవలసి యున్నది; కావున మీ ఏర్పాటు కాలానుగుణ్యముగా నున్న దని చెప్పవచ్చును ”

శ్రీపాద కామేశ్వరరావు. ఎం. ఏ. ఎల్. టి.

(ట్రెయినింగు కాలేజీ లెక్చరరు, రిటైరు)

౧౩

“రాజమండ్రి కలాభివృద్ధి పరిషత్తు పక్షమున ప్రకటింపబడు మాసపత్రిక. రాయల్ సైజు 40 పుటలు. సంవత్సరపు చందా రూపాయి. విడిసంచిక అణానది. సంపాదకులు శ్రీ పాద సుబ్రహ్మణ్య

కాశ్రిగారు. రూపాయి పత్రికను తెనుగున శ్రీ కాశ్రిగారే ఆద్యబ్రహ్మలు. తరువాత ఆట్టి రూపాయి పత్రికలు తెనుగున పదింటికి పైగా జెలసినవి. చెండు మూడు నేడును జీవించి యున్నవి. దాదాపు పది సంవత్సరములకు పూర్వము ప్రబుద్ధాంధ్ర సంపాదకుల అనారోగ్య కారణమున నిలిచిపోయినది. నిలిచి పోవునదికి దాని చందాదారుల సంఖ్య 2700. నేడు ‘వివేచిని’ని తప్పించినచో అందఱు చందాదారులు గల మాసపత్రిక మఱియొకటి లేదు. ఆట్టి ప్రబుద్ధాంధ్ర పునరుద్ధరింపబడి, తెనుగు వారి అప్పుడర్థుల అన దగిన రాజమహేంద్రవరపు క్షీరిని విస్తరింపజేయ నుండుట యెంతయు సంతోషింపదగినది. రెండు, స్వానుదారుడు ఒక్కడే అయిన సంపాదకులను నోచి పుట్టిన తెనుగు మాస పత్రికలలో ప్రబుద్ధాంధ్ర యొకటి. జనవరి మాసమున జెలువడిన విదవ సంపుటపు తొలి సంచికలో ‘జాగ్రత్తపడవలసిన ఘట్టాలు’ అను సంపాదకులు వ్రాసిన సాంసారిక కథావ్యాసము గొప్ప సీతని బోధించుచున్నది. ప్రఖ్యాతాంధ్రకథకు లగు శ్రీ చింతా దీక్షితులుగారు వ్రాసిన ‘కళమాట నిజం’ చమత్కారముగ నున్నది. శ్రీ కొడవటిగంటి కుటుంబరావుగారి ‘సుస్వాగతం’ అను కథావ్యాసమున ప్రతి అక్షరమును షాద్రిభోషణగుణసంపన్నమై తెనుగువారి స్వతంత్ర కథావ్యాసములలో అత్యున్నతస్థాన మందజాలి యున్నది. డాక్టరు, చిలుకూరి నారాయణరావుగారు, (ఎం. ఏ) జయంతి రామయ్యపంతులుగారి ఉత్తరభాషాచరిత్రముపై విమర్శకవ్యాసమును, శ్రీ మేకుంజయ్య కామేశ్వరరావుగారు, వి. ఏ. 1872 లో ప్రచురింపబడిన నరహరి గోవిందకృష్ణమృత్యుగారి ‘ప్రేమదాహ చర్మిత్ర’ అను నవల 1878 లో ప్రచురింపబడిన వీరేశలింగము పంతులుగారి రాజశేఖర చరిత్ర రచనకు ఎంతవరకు తోడుపడినదో చూపు పరిశోధక వ్యాసమును, శ్రీ మాకేసుండ్ల రామారావుగారు

(ఎం. ఏ.) ‘ప్రాచీనకాలపు జనాభా లెఖలు’ అను విజ్ఞాన వ్యాసమును రచించి ఈ సంచిక విలవను పెంచుచున్నారు.”

ఆంధ్రభూమి [మే 1934]

౧౪

“ఆంధ్రులకు చిరపరిచితమైన యీ పత్రిక పునరుద్ధరింపబడినది. మునుపటివలెనే రూపాయ చందాతో ప్రారంభ మగుటవలన ఆంధ్రుల యాదరణకు బాత్రము కాగల దనుటలో సందేహము లేదు. శ్రీ చింతా దీక్షితులుగారు, చిలుకూరి నారాయణరావుగారు, టేకుమళ్ల కామేశ్వరరావుగారు మొదలగు వారి రచనలు దీనిలో గానించుచున్నది. ప్రస్తుతరాజకీయవిషయములకు సంబంధించినవి తప్ప తక్కిన అన్ని విషయముల న్యాసములును వచనములలో ప్రకటింతు మని సంపాదకుల నూచన. దీని ప్రత్యేకత యేమనగా, పద్యవాఙ్మయమును నిషేధించుట. ఈ పత్రికలో పద్యములు ప్రకటింపబడవు. ఈయపూర్వశపథమును సమర్థించుచు శ్రీ సుబ్బరామయ్యగారు రెండు పుటల వ్యాసమును రచించిరి. అందలి మాఖ్యవిషయములు గమనింప దగినవి.

! “ఈదినములలో మానవుని నిత్యజీవితమున కొవశ్యకము లగు విషయములను ‘అక్షరాలా’ స్పష్టముగ—అనగా దృష్టికి పడములును, మనస్సునకు వాని యర్థమును ఒక్కమారే—తెలుపునట్టి గ్రంథములు తెలువడవలెను. అవి సరళమగు గద్యరచన మన నుండవలెను.... నేటి కాలపు పత్రికలును గ్రంథములును సృష్టించుచున్న గద్యవాఙ్మయమున నొప్పిద మగు తెలి నున్నది యత్యల్పము. పద్యవాఙ్మయమున నంతకంటె నల్పతరము; కాని పద్యవాఙ్మయము విషయమున చింతింపబని లేదు. పద్యవాఙ్మయము మానసికానందమును గూర్చుటకే అధికముగ నుపయోగించును. అందుకు జాలిన పూర్వగ్రంథము లనేకములు గలవు. పూర్వము గాని నేడు గాని లేకున్నది, అనవద్య మగు గద్య

వాఙ్మయము. శరీరమునకు సౌఖ్యమును గూర్చు జ్ఞానమును ప్రజలకు పంచిపెట్టుట కదియే ప్రధాన సాధనము. దానికి సంప్రాప్తమైన దుర్లభతేయపుడు చింతింపవలసి యుండునది. శరీరసౌఖ్యము గురుర నపుడు మానసికానందము దేనను గలుగజాలదు?”

ఈవాక్యములలో గొంత యన్యాయ మున్నట్లు గోచరించుచున్నది. మానసికానంద మొనంగుటే పద్యవాఙ్మయ ప్రయోజనము కావచ్చును; కాని అందుకు చాలిన పూర్వగ్రంథము లనేకము లున్నవా? అంతేనా? అపూర్వమైన అనందవిశేషమును గూర్చు అర్వాచీన గ్రంథములు లేవా? అపూర్వ గ్రంథములతో సంతృప్తిపడి, యిక నానంద సంధాయక మగు పద్యరచనమునకు స్వస్తి చెప్పవలసినదా? ఇంకను కృషి సల్పుచో నీవర కున్నవాని కంటె నత్యున్నతము లైన కొవ్వవిశేషములు సృష్టింపబడుట కవకాశము లేదా! ఆంధ్రకవిత్యాభివృద్ధి యగు నన్న ఆశయే యిక లేదా? ఆంధ్రకవితా సాధన మాదికాలమునందే యొక్కసారిగ నుజ్వెత్తుగ లేచి యాకాశ మంటి నేలఁ గూలిపోయినదా? సంపూర్ణముగ శిథిల మైపోయినదా? ఇక దాని నుద్ధరించుట కెవ్వడును జన్మింపజాలదా? ఏమో! మాకు మాత్ర మంతటి యాశాకూన్యతకు హేతువు కనిపించుట లేదు. పోసి అసంగతీ యెట్లున్నను “శరీరసౌఖ్యము గురుర నపుడు మానసికానందము దేనను గలుగజాలను” అని మరియొక మాట యున్నది. ఇది వింత కాదా? కవిత్య మనునదే ప్రపంచమున లేనిచో కళ యనునదే సృష్టింపబడకు న్నుచో ఈవాక్యము యభారము కావచ్చును; కాని కళ యేర్పడిన చెందులకు! సుఖసమయమునందే అనందమును ద్విగుణీకృత మొనర్చుటకు గాదు; కష్టసమయములయందు దోదార్చి కాంతి యొసంగుటకు గూడను ‘శరీరసౌఖ్యము గురురనపుడు మానసికానందమును గలిగించుట’కే, ఆశ యను దానిని చూపించి దుఃఖోపశమనము గావించి, బ్రతుకునందొంకను ఇచ్చు కలిగించుటకే కళ యనునదేర్పడినది

“And from your work will every feeling bosom such nurture in its melancholy passion” అని జర్మన్ మహాకవి గాటీ కనిపెట్టినాడు. యీట్స్ కవితో నొక సుప్రసిద్ధవంగదేశీయుడు స్వానుభవమును బట్టి “I read Rabindranath everyday, to read oneline of his is to forget all the troubles of the World” అన్నాడు. దైహికము లైన కష్టము లనుభవించు వేళలలో కళోపాసనకు దిగిన బ్రహ్మానందసహోదర మగు నానందము పొందవచ్చునని పెద్దలన్నారు. ఇంతకును చెప్పవచ్చిన విషయమిది. నుబ్బరామయ్యగారి ప్రశంస యెట్లున్నను, ప్రబుద్ధాంధ్ర వహించిన యీనియమును గూర్చి మాకొక సందేహమున్నది. పద్యములు కథానాటికాదులు — అన్నియు కళకు సంబంధించినవే; అన్నియు మానసికానందమును ప్రధాన ఫలముగా నుద్దేశించినవే. అట్టిచో, మూడు కథలను ప్రకటించి, ఏకాంక నాటకములను గూడ తాపీయదలచిన యాపత్రిక పద్యములను నిషేధించుటలో గల యాచిత్య మేమో మాకు గోచరించుటలేదు. సారస్వతమునం దివి యన్నియు సమానమైన హక్కు గల భాగములు. ఇట్ల మైనచో సారస్వతమునే సంపూర్ణముగా నిషేధించి కేవల కావ్యయవిద్యా పార్శ్వకామికాదిక విషయములనే ప్రకటింపదలచుట నియమ మగును; కేవల కారికశుఖమునే సమకూర్చగల జైజ్ఞానిక విషయములనే గ్రహించుట లెస్స యగును. అంతియ కాని కళాధిదేవత తలకూత్రము త్రుందివైచి తక్కిన యవయవములతో నాటక మాడింపవలదని ప్రార్థించుచున్నాము.”

విశ్వకళ (జనవరి 1934)

గ౯

“రాజమహేంద్రవరంలో శ్రీమత శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారి సంపాదకత్వమున జేలువడు మాసపత్రిక, ఇదివరలో వీరి పత్రికను నాలుగు

వత్సరములు నిర్వహించి ఆశోగ్యము చెడిపోయినందున 1925 లో నిలిపివేసిరి. మరల యీ జనవరి నుండి ప్రచురించుచున్నారు. గద్యవాఙ్మయము నభివృద్ధిపరచు నుద్దేశముతో పద్యవాఙ్మయమును ప్రకటింపక గద్యవాఙ్మయమునకే సంపాదకులు ప్రాధాన్య మొసగుచున్నారు. దీని చందా సంవత్సరమునకు ఒక రూపాయ మాత్రమే. ఆంధ్రుల అభిమానమునకు పాత్రమై వర్ధిలుగాక యని కోరుచున్నాము.

సుబోధిని (20-1-34)

గ౯

“కొంతకాలం క్రితం నిలుపుదల చేసి మరల రాజమహేంద్రవరమునుండి పండిత శ్రీ పాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారి సంపాదకత్వముననే పునరుద్ధరింపబడిన ఆయిదవ సంపుటము ప్రభవసంచికను వందనపురస్థరముగా నందుకొని యందలి స్పష్టిత యములు పఠించి యమందానంద హృదయుల మైతిమి. శ్రీ శాస్త్రిగారి రచనాసామర్థ్యము లోకమెరింగియుండుటచే నెక్కువగా వ్రాయ బనియుండదు. అస్ఫుట విమర్శనలు, విరోధ మై, కథలతో ప్రతినేలారంభమున జేలువడుచున్నది.”

అదికేవల పత్రిక

(శ్రీమతి మాఘము)

గ౯

“ఈ మాసపత్రికను శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు రాజమండ్రినుండి తిరిగి యీసంవత్సరములో పునః ప్రకటితమున కియ్యకొని విదవసంపుట ప్రభుసంచికను జేలువడదీసి పంపిన ప్రతిని వందనములతో నందుకొంటిమి. వీరి ఆనాశోగ్య కారణమే యింత కాలము యీపత్రికా ప్రచురణ విరమించుటకు కారణ మని దెలియుచున్నది. ఆంధ్రుల వాఙ్మయాభివృద్ధికే లక్ష్య ముంచి పత్రిక నడుప వాంఛించుచున్నటుల పత్రికాధిపతులు విన్నవించుచున్నారు. లేట తెనుగు పదములతో జనసామాన్యమునకు గ్రాహ్య మగు మాటలతో నవరసము

లొలకు విషయసంపుటితో ఆహ్లాదము నిచ్చు కథా పథితో ప్రథమసంచిక విరాజిల్లుచున్నది. శాస్త్రిగారి యుద్యమము వరిలనటుల ఆంధ్రులు ప్రోత్సహించెద రని నమ్ముచు ప్రబుద్ధాంధ్ర దీరాయుష్మంతురా లగునటుల ఆశీర్వాదించుచున్నాము.

దీనబంధు (3-1-34)

౧౮

“ఈ పత్రిక తెనుగువారికి ఆపరిచిత మయినది కాదు. ఇదివరకు కొన్నాళ్లు నడచి కారజాంతరములచే నడుమ నాగిపోయి యిపు డిది పునరుద్ధరింపబడినది. సుప్రసిద్ధవచన రచయిత లగు శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు పత్రికా సంపాదకులు.

భాషాభిమానులకు సంతోషమును కల్పించు చాక పత్రిక” ధర్మసాధని [25-1-34]

౧౯

“ఇది పండిత శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారి సంపాదకత్వమున రాజమహేంద్రవరము నుండి ప్రకటింపబడుచున్న మాసపత్రిక. 1925 వ సంవత్సరమున నిలుపు చేయబడిన నీ పత్రిక నీ నెలనుండియే పునరుద్ధరింపబడినది. శాస్త్రిగారి రచనాసామర్థ్యము లోక మెరిగినదియే. ఇది చక్కని కథలు, అద్భుత విమర్శనములు, సాంపైన సాహిత్యచర్చలతో ప్రతి నెలా రంభమున వెలువడుచుండును. ఇది ఆబాలగోపాలము చదువ దగినది”

రెడ్డిరాణి [31-12-33]

పత్రికా స్వీకారము

శ్రీ ఆంధ్రభూమి వేవేరి మద్రాసు

ఇది సర్వవిషయములను చర్చించు సచిత్రాంధ్ర మాసపత్రిక. సంవత్సరచందా 8-0-0. సంపాదకులు ఆంధ్ర శేషగిరిరావుగారు బి. ఏ., విద్యార్థిగా నుండినపుడే చక్కని వ్యాసములు వ్రాసి కాగలవాడని పేరు, బహుమతులు పొందిన మా మిత్రులు శేషగిరిరావుగారు ఇట్టొక మంచి రకపు మాసపత్రికకు సంపాదకు లగుట న్యాయ్యముగనే యున్నది. సహజముగనే వీరి రచనములు సరళములును, విషయగౌరవము కలవియును. గృహలక్ష్మి సంపాదకులుగా నుండి చేసిన భాషాభివాద్యముల సేవ వీరి నిసర్గప్రతిభకు అనుభవనైతిత్వములను గలిగించినది. శేషగిరిరావుగారు ఇప్పటికి ఆంధ్రభూమి తొమ్మిదిసంచికలు ప్రకటించినారు. ఒక దానిలో కంటే నొకదానిలో విషయగౌరవము, నవీనత, శైచత్యము కనపడుచున్నది. వీరు తమ రచనముల యెడల శ్రద్ధవహించుటే కాక ఇంగ్లీషులోనే

ఉల్టాసీదా లగుచుండిన పట్టభద్రులను కొందరిని తెనుగురచనలలోనికి దింపినారు. వాస్తవముగా ఇది ప్రశంసింపదగిన విషయము. ఆంధ్రభూమి ఆంధ్రవాద్యమునకు అమాత్యమైన ఆభరణముగా నున్నది. కేవలాంధ్రులకు అనేక నూతనవిషయములు ఆంధ్రభూమిద్వారా తెలియుచున్నవి. స్త్రీలకు గూడ ఇది చాల ఉపయోగకరముగా నున్నది. పెక్కుమంది యువతీమణులును తమ వినూత్నరచనలతో నీపత్రికను ఆలంకరించుచున్నారు. సంవత్సరమైన నిండకపూర్వమే ఇంత ప్రజాదరమును సంపాదించిన ఆంధ్రభూమి ముందుముందు వడయునున్న తిని గురించి వేరుగ చెప్పనక్కరలేదు. సర్వాంగముందరమైన ఆంధ్రభూమిపత్రికకు విజయమును గోరుచు మేము మా మిత్రుల సదవ్యవసాయమును ప్రశంసించుచున్నాము. ఆంధ్రసోదరులు, సోదరీమణులు ఆంధ్రభూమిని గౌరవించి తామును గౌరవము పొందెదరు గాక.

4 గృహలక్ష్మి — ఎగ్నూరు మద్రాసు

స్త్రీల సమితియు ఆంధ్రమున ప్రకటింపబడు పత్రిక యిది యొక్కటే. సంపాదకులు కే. యన్. కేశరిగారు. విద్యావతి, వినయవతి, సుగుణవతి, సౌందర్యవతి అగు కుల స్త్రీవలె గృహలక్ష్మి ఆదర గౌరవములకు ఆరయై యున్నది. ఆంధ్రరమణులు చాలమంది గృహలక్ష్మి సాయమున ముందుకు వచ్చియున్నారు. ఇంకను పెక్కుమంది రాగలరు. స్త్రీల వ్యాసములే ఇంద నేకము లంటున్నవి. సర్వాంగసుందర మైన యీపత్రిక ద్వారా డాక్టరు కేశరిగారు స్త్రీలోకమునకు చేయుచున్న సేవ ఉత్తమశ్రేణికి చేరచున్నది. సంవత్సరచందా 4-0-0. విడిసంచి 0-6-0. గృహలక్ష్మి ఇంకను సుందరమై ఇంకను ఉన్నతి పొందుగాక యని కోరుచున్నాము.

5 ధర్మసాధని గుంటూరు

పక్షపత్రిక. సంవత్సరచందా 2-8-0. సంపాదకులు పాలపర్తి నరసింహము గారు. బ్రహ్మసమాజ ధర్మములను తెనుగువారిలో వ్యాపింపజేయుట కిది చాల పని చేయున్నది. తప్పుకుండా చదవవలసిన తెనుగు పత్రికలలో ఇది యొకటి. ఇప్పుడు ౨౧ వ సంవత్సరము నడుచుచున్నది.

6 రెడ్డిరాణి రాయవరము తూ. గోదావరి

సచిత్ర మాసపత్రిక. సంవత్సరచందా 8-0-0. సంపాదకులు మల్లిడి సుబ్బరెడ్డిగారు. రెడ్డిలో చాల పలుకుబడి కల పత్రిక. ప్రఖ్యాతి పొందియుండిన మాసపత్రికలలో ఇది యొకటి.

7 విశ్వకళ గుంటూరు

మాసపత్రిక. గజా కౌగితములు, డబ్బులొక్కొను సెజు. సంచిక 16 పేజీలు గలవు. సంవత్సరచందా 1-0-0.

8 లోకలుబోర్డు కపిలేశ్వరపురం తూర్పు

గోదావరి

మాసపత్రిక. సంవత్సరచందా 3-0-0. సంపాదకులు చాగంటి శేషయ్యగారు. రెండవ సంపుటము 8 సంచికలును మాకౌర్వ సానము చేరినవి. లోకలుబోర్డులకు, మనిసిపాలిటీలకు సంబంధించిన సకల విషయములను ఇది చక్కని సులభతైలిలో ప్రకటించుచున్నది.

9 ఎళుసంతుణ. అంగలూరు కృష్ణాజిల్లా.

ద్వైమాసిక పత్రిక. సంవత్సరచందా 1-0-0 సంపాదకులు డాక్టరు యేజెళ్ల శ్రీరాములు చౌదరిగారు. చౌదరిగారు పశువైద్యమున లభ్యప్రతిష్ఠలు. పశువైద్యమునకు సంబంధించిన గ్రంథములు అనేకములు రచించినవారు. పత్రికలో చక్కని పశువుల చిత్రపటములును ప్రకటింపబడుచున్నవి. పశు సంపద గలవారి కిది చాలా ఉపయోగకరము.

10 ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్, కళాశాల

తెనుగుసంఘపత్రిక. విశాఖపట్టణము.

ఇది నాలుగు మాసముల కొకసారి ప్రకటింపబడు పత్రిక. సంవత్సరచందా 1-0-0. విడిసంచి 0-8-0. సంపాదకులు విఖ్యాతకవు లగు పింగళి లక్ష్మీకాంతముగారు. రెండవసంచిక మొదటి సంచిక మాకౌర్వసానము చేరినది. విలువ గల వ్యాసాలతో చక్కగా నున్నది.

11 ఆదితైవ పత్రిక. చిలుమూరు, అనంత

వరం పోస్టు, గుంటూరుజిల్లా

సంవత్సరచందా 1-8-0. సంపాదకులు చిలుమూరు పురుషోత్తమ గురుక్కుళుగారు. తొమ్మిదవ సంపుటము పదవ సంచిక మాకౌర్వసానము చేరినది. ఇది శైవ సంఘాధ్యక్షుడును నిమిత్తము ప్రారంభింపబడినది. చూరదీక్షలు దీనిని ఆదరించి ఉన్నతి పొందవలగాక.

ప్రబుద్ధాంధ్ర

కలాభివర్ధనీపరిషత్తుఁజేయున ప్రకటించబడు మాసపత్రిక

సంపాదకుడు:—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యకౌశ్యమి

సంపుటము ౫ } రాజమహేంద్రవరము పిబ్రవరి ౧౯౩౪ { సంచిక ౨

సిద్ధవటముకోట పతనము

మల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మగారు

ఎన్నడో పాతకాలము నాటి గాథ యిది. అప్పటి కింకను కుంభిణీవారికి మన దేశము స్వాధీనము కాలేదు. మొగలాయిప్రభువులదే రాజ్యము. వారి తరపున నైజాముల్ ముల్క్ అను పేర ఒక నవాబు హైదరాబాదు రాజధానిగ దక్కను దేశమును పరిపాలించుచుండెను. ఈ హైదరాబాదు నిజాము నాడే మన యుత్తరగర్భారలందలి జమీకాదారీలు ఏర్పడినవి. కడప, కర్నూలు మొదలగు దక్షిణాంధ్రమండలములు నిజాముకు వశపర్చులై సామంతులగు నుండిన నవాబుల పరిపాలనక్రింద నుండినవి. ఇట్టి నవాబులలో ఒకరికి అర్కాటును, మఱియొకరికి కడపయును గుఖ్యస్థలములు. అర్కాటు నవాబుల రాజ్యానకు, కడప నవాబుల రాజ్యానకు సరిగా హద్దులు నిర్ణయించి చెప్పట కష్టము. పను నెనిమిదవ శతాబ్ది మొదటి పాదములో అర్కాటు గుబాను సామంతులైనాడును, కడప గుబాను అబ్దుల్ నబీఖానుడును పాలించుచుండిరి. కడపకు చేరువగు నుండినప్పటికి సిద్ధవటము, పోరుమామిళ్ల, బద్వేలు పరగణాలు అర్కాటు నవాబుక్రిందనే ఉండెను. ఈమూడు పరగణాలోను ఉండే గొప్ప కోట లన్నిటిలోకి సిద్ధవటము కోట పేరెన్నిక గన్నది.

కృష్ణదేవరాయల కాలమునుండి సిద్ధవటము సేను ననుభవించుచు వచ్చిన వారు మట్టివంశజు లయిన నూర్యవంశజుత్రియులు. వీరు ఈసీమలో ప్రజోపయోగకరము లయిన కార్యములు కొన్ని చేసి ప్రజల యాదరము గడించినారు. విజయనగరప్రభువులతో సంబంధబాంధవములు కలిపి వీరు కొంత పేరు ప్రతిష్ఠలు సంపాదించి ప్రముఖు లయినారు. పదునేవ శతాబ్ది ప్రారంభములో మట్టి అనంతరాజు రాజ్యమేలిన నాటికి ఇప్పటి బద్వేలు, పుల్లంపేట సిద్ధవటము తాలూకాలు మట్టివారి క్రిందనే యుండెడివి. మట్టి అనంతరామరాజు అను అనంతరాజు తాను రచియించిన 'కమత్ సభిజయ' మను ప్రబంధము ద్వారా తెలుగువారికి శ్రుతపూర్వదే. ఇతడును, ఇతని తండ్రి యెల్లమరాజును ఈవంశమున కడు ప్రసిద్ధులు. అనంతరాజు సిద్ధవటమున దేవాలయమండపాదులు కట్టించి సిద్ధవటము కోట కట్టు దిట్టపరిచెను. తరువాత కొంతకాలమునతడు సిద్ధవటమే మట్టివారికి రాజధానిగ నుండెను.

ఇట్లుండగా హిందూరాజ్య సాధానికి చిచ్చర పిడుగు లాగు తేకోట యుద్ధము దాపురించినది. ఆయుధధూమిలో హిందువుల కార్యము పరాక్రమము, సర్వము—అన్ని ముట్టిపోయినది. తరువాత

కోసమా గుఱ్ఱపు స్వాగులమీద కానవచ్చి కోజులవి. ఇక నేమి? ఉపాయము తట్టినది అబ్దుల్ నబీ ఖానునికి.

తనను మహారాష్ట్రులకు రాజకార్యము తలపించిన దని వేసినా డొక యెత్తు అబ్దుల్ నబీ ఖాను. 'నా జనానా కుషద్రవము శంకించుచున్నాను. దగ్గఱ నున్న వార ముగ్గురు పితమన మొండొరులకు సాయము చేసికొనుట యుక్తము. నాను మహారాష్ట్రులతోడి రాజకార్య ముగ్గురులపడునంతవఱకు నా జనానా డేనుముగా నుండుటకు సిద్ధవటము కోటలో తా విచ్చిన చాలును. ఇదే నాకు మీరు చేయగల గొప్ప యుపకారము. రాజకార్యము వదిలిన పిదప నా జనానాను మరల కడపకు గొంపోయెదను' అని అబ్దుల్ నబీ ఖాను తన మనుష్యుల ద్వారా కిల్లేవారు రాజా ఫతేసింగునకు కబురు పంపెను.

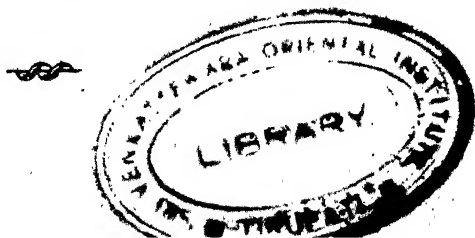
రాజా ఫతేసింగు అబ్దుల్ నబీ ఖాను పంపిన సమాచారము నాదరముతో వినెను; దగ్గఱ నున్న కారణమున ఒండొరుల కుపకృతి చేయవలసినదే యని యాలోచించెను; నిష్క్రపలహృదయునుతో అబ్దుల్ నబీ ఖాను కోరిక కంగీకరించెను.

శెంటనే కడపకుండి నూటయేబది డోలీలు బయలుదేరినవి. ఒక్కొక్క డోలీయందు నలుగురేసి పతాజీలు సాయుధులు లయి ప్రవేశించిరి. పైని బురకాలు కప్పిరి. ఫారాచాజీలతో డోలీలన్నియు సిద్ధవటమునకు వెళ్లినవి.

అబ్దుల్ నబీ ఖాను శెంటనే కొంత సైన్యమును జేర్చి రహస్యమార్గములగుండ సిద్ధవటమునకు పంపి కోటకు చేరువగ నుండ నియుమించెను. కోటలోపల చేరిన పతాజీలు లోపలి వారి పయి తరుగబాటు

చేసి విజృంభించిన శెంటనే కోట యవతలి వారు వారిని గలసికొని కోటను ముట్టడించి దానిని స్వాధీనము చేసికొనుట కేర్పాటులు జరగెను. అంతయు అనుకొన్న ప్రకారము జరిగిపోయెను.

ఫతేసింగు ఇట్టి మిత్రద్రోహమునకు సిద్ధపడి యుండలేదు. కడప నవాబు ఇట్లు చేయు నని యైన తలంచి యెఱుగడు. అందువలన అతని సైన్యము లేవియు యుద్ధమునకు సిద్ధమయి యుండ లేదు. అబ్దుల్ నబీ ఖాను కుట్ర ఫలించినది. సిద్ధవటము కోటలో చేరిన పతాజీలు రాచనగళ్లలో దిగిన శెంటనే బురకాలు తీసి ఆయుధసాధులు లయి ఫతేసింగు, నేవలను భటులను దురుమాడి సైన్యముల పయి కురికి వారిని వధించి మహాభీకృత్యము కావించిరి; పిదప కోట బురుజుల నాక్రమించుకొని ఆవేరువను పొంచియుండిన తమ సైన్యములను తమ విజృంభణము నూ నించుటకు గుడ్లు కేల్పిరి. శెంటనే శిక్షపల దాగియున్న కడప సైన్యములు సిద్ధవటము కోట నివశలీనుండి ముట్టడించినవి. తుద కి అక్కిర్రుకొలములో కోటలోపలివారును శిక్షపలివారును గలసి ఫతేసింగు సైనికులను చాలమందిని వధించి కోట స్వాధీనము చేసికొనుటయే కాక కిల్లేవారు ఫతేసింగును కూడ కైవేగ దీసికొని పోయిరి. అబ్దుల్ నబీ ఖాను కృతకృత్యు డయ్యెను; నాటనుండి సిద్ధవటముకోట మీద, కడప నవాబుల సగారా నౌబత్తులు ప్రోగినవి. అప్పటినుండి కడపనవాబుల కుటుంబము నందు సిద్ధవటము యువరాజుసానము నది. ఈ ప్రాంతమును హైదరాబాద్ టిప్పసుల్తానులు జయించునంతవఱకు సిద్ధవటము కడపవారి పాజీము క్రిందనే యుండిపోయెను.

“చిన్నమ్మమ్మ వస్తోందే ఆమ్మాయి!”

“నలగా పిలిచింటు వచ్చావు. రావే పిన్ని!”

“వుత్తరమా యేమిటే అదీ!”

“మరే నమ్మా!”

“ఎవరు రాశారూ?”

“రాజం అక్కయ్య రాసిం దమ్మమ్మా!”

“నెల పట్టేక యిది నాలుగో వుత్తరం. రకరకాలుగా—కవిత్వం కడతారుట యెవళ్ళోనూ? అలాగ—అదే రాసుందో మరి, అతనే రాయిస్తాడో గాని, యేం మాటలే పిన్ని అవే! నాకూ తున్నీ నేను మెచ్చుకోవడం కాదు; గాని మొగాళ్లు కూడా రాయలే రలాగ?”

“ఏం రాసిం దేమిటి?”

“ఇప్పటికి మాడుమాట్లు చదివింది రక్కమ్మ. ఇంకా నాకు సరదా తీరలేదు—”

“ఆమ్మమ్మాయి! మాచిన్నక్క, మాచిన్నబావా, మాచిన్నతా బజారుకి వెళ్లారుట యొచ్చక్క! మాఅక్క యెంతో మంచి జామారు చూసిందిట. కడుటే పెద్దక్క!”

“చేరీ, నువ్వీలా రా. చిన్నపిల్లలు వింటూ కూచోవాలి, మాట్లాడగూడదు!”

“మరి నాకు కొత్త గొను కుట్టించ మంటావా పండుక్కి ఆమ్మని?”

“నేను కుట్టిస్తా నిలా రా జానీ!”

“వోయ్, వోయ్! నాకు చిన్నమ్మమ్మ కొత్త గొను కుట్టిస్తుందిట. ఇక మాట్లాడు. ఏం ఆమ్మమ్మా?”

“అలా కూచోవాలి మాట్లాడకుండానూ, ఏం?”

“ఈ ఇక నవ్వు చెప్పవే ఆమ్మా!”

“సంతోషానికి తన మొగుణ్ణి పిలవడం మానేస్తా మేమే—ఇక దాని అనురా యేమని చెప్పను? అయినా యేం చెప్పండి? చూడూ మని జవాబు

రాయనిచ్చాను కాను నేను. ఇది చివరి వుత్తరం. ఏమిటేమిటో—నేను చెప్పలేనే పిన్ని!”

“నన్ను పూరింస్తున్నావు నవ్వు!”

“దాని మాట లెరుగుచువు కదా చిన్నప్పణ్ణం చీని? ఆపైన వయస్సుతో కూడా నెరజాణ తనం—”

“పైగా మొగుడు నీడరు కూడా ఆయె!”

“అవు నవ్వు. ఆదోటి కూడానూ. ఏదీ పిన్ని వింటుంది మళ్ళీ చదువు రుక్కా!”

“నాక్కూడా వొకమాట వినిపించవే మనసు రాలా! నువ్వు మాట్లాడుకుండా వినే? ఏం జానీ?”

“ఇవారే కుట్టించాలి పరికిణీ. ఏం మరీ?”

“అలానే!”

“విన నమ్మా, ఆమ్మమ్మా! “ఆమ్మకి కణ్ణాలు. నాన్నగారికి నానమస్కారాలు చెప్పవలసింది. అక్కయ్యకి కూడా చెప్పవలసింది. తమ్మమ్మా, చెల్లాయీ కలసాగా వున్నా రని తలుస్తాను!”

“నామాట కూడా రాసింది చిన్నక్కయ్య. అవునా ఆమ్మమ్మా?”

“మరే నమ్మా?”

“ఇక్కడికి లాంఛనా లయినాయి. ఇక గొడవ మొదలు. బాగా విను. చదవ్వే ఆమ్మాయి!”

“నాలుగు వుత్తరాలు రాశాను. వొక దానికీ జవాబు లేదు. నేను మీకు కోపం తెప్పించి వుంటాను. లేకపోలే యిలా జరగదు—”

“విన్నావా? దీని పే రేమిటమ్మా? దీనితో యెలా గమ్మా వేగడం?”

“నిజమే!”

“పెద్ద పండుగు ఇక అరు కోజాలే వుంది. అంటే అవేకొ, ఇవారొ, కాక మధ్యని నాలుగు దినాలే వున్నాయి—”

“అయితే యేమిటో?”

“మాకు రాయవం యెందుకే పిన్ని అమాటా ?
మాకు మాత్రం లెక్క తెలవదులే!”

“నాన్నగారొక్కో రాలేదేం అని అడగడం
అది”

“జనా బేనా రాయకపోతే యేం చేస్తుం
దమ్మమ్మా అది మరి?”

“మరి మీ అయన యెప్పుడు వస్తాడే?”

“మా అమ్మ నడుగు”

“నా కేం తెలుస్తుందే పిన్ని?”

“పుత్రం రాయించావా?”

“అలా అడుగు నిలవతీసి”

“అడిగితే మాత్రం నాకేం భయమా? నువ్వు
స్వామ్యం చెప్పవే పిన్ని! రాజా ఇక్కడ లేను
కనక దార్లు, దాంతో పాటు దాని మొరణ్ణి
మేం పిలవాలి. తా నిక్కడ వున్నప్పుడు తన
మొరణ్ణి మే మెందుకు పిలవాలి! రమ్మని తాను
పుత్రం రాస్తే, అతగాడు వస్తే మేము పప్పు
వణ్ణి పట్టి, మాతాహతుని బట్టి యిద్దరికీ పచ్చం
చుల బట్టలు వేడతాం, అంతేనా పిన్ని?”

“స పట్టింటికి రమ్మని పిలవడానికి నీకేం అధి
కారం వుందంటే నే నేం చెప్పగలనమ్మా
అమ్మమ్మా?”

“అదీ నిజమేనే పాపం”

“నువ్వు దాని మాట అడుగున్నావు. నే నెక్క
నా అ డెక్కనా నీకు?”

“నువ్వే యెక్కన. కానీ—”

“ఇక కానీ యెందుకూ?”

“చెప్పనియ్యా, మళ్ళీని అడ్డు వస్తావే?”

“నీకూ నాకూ కూడా యిష్ట మయిందే కనక
అదీ యెక్కనవే”

“ఏం, ఏం? అమ్మమ్మ, నిజం చెప్పింది. ఇక
నాన్నగారితో చెప్పి పుత్రం రాయినావా మరి?”

“నువ్వే చెప్పరాదూ మీనాన్నతోటి?”

“మాశావులే అమ్మమ్మా మరి?”

“దగ్గరుండి నేను రాయినాను గానీ, అపుత్రం
యేమిటో చదు వమ్మా న వ్వు”

“ఈయేటి పండుక్కి మస్త్రుల్ని తీసుకు వెళ్ళడా
నికి యిప్పు లేకపోతే మా నెయ్యవమ్మ; కానీ—”

“ఇక కానీ యేమిటో మరి?”

“అదీ లెక్క. ఇంకా విను. చదవ్వే”

“పిన్ని నేనూ, మీ అల్లుడుగారూ, మా అత్త
గారూ బజారుకి వెళ్ళాం. మా మరిది అత్తగారికీ,
మామగారికీ, మరదలికీ బట్టలు కొనడం కొనం
వెళ్ళాం. నన్ను మా అత్తగారు బలవంతపెట్టి తీసుకు
వెళ్ళారు”

“పిలవగానే యెందుకు వెళ్ళగూడదో?”

“కొకపోయినా లక్ష పనులు చేసుకుంటారు
వాళ్లు. అవన్నీ మాకు రాయవం యెందుకే?”

“అవు నవును. అదీ నిజమే”

“వ రకుడు నాలుగు చావులూ, అయిదు చీరలూ,
మూడు తానులూ ముందు పడేశాడు. అందులో
నొక జామారు మద్దులు మూట కడుతోంది”

“అయితే?”

“మీ అల్లుడుగారు దాన్ని విడిచిపెట్ట లేక
పోయారు”

“బోధపడుతోందా?”

“హు, హు, హు”

“మమ్మల్ని కొనమని”

“మరే, మరే”

“అది చూసి మా అత్తగారు “ను వ్విప్పుడు
కొనుక్కొ నక్కర లేదోయ్! మీ అనార
పండుక్కి యీ మాత్రం జామారూ పెట్టరా
యేమిటి!” అన్నారు”

“పెడతాం, మాంతాం; అవిడ కందుకే అదీ?”

“మీనాన్నగారితోటి, మీఅమ్మతోటి చెప్పవే
నువ్వు” అన్నారు మా అత్తగారు”

“ఇక్కడ మా యిష్టం వచ్చింది కొంటాం.
ఈపురమాయిం పేమిటే మామగ!”

“పండుక్కి మీ రెలాగా పెడతారు. సందేహం లేదు. అయినా అలాంటి జామారు ఈవూళ్లో దొరకవదూ?”

“దొరుకుతుండే అనుకో. అయినా అతగాడి కూడా తాను కోరిందే పెట్టాలన్న పట్టుబందేమిటమ్మా మామూ?”

“అదీ నిజమే”

“నువ్వుకూడా అలా అంటా వేమిటమ్మమ్మా? అల్లళ్ళకి పెట్టే బట్టలు కూతుళ్ళ కళ్ళకి నచ్చునటమ్మా?”

“అవునేవ! కూతుళ్ళకి మంచిమంచి చీర లిచ్చి అల్లళ్ళకి యే మడిబట్టలో యిస్తే కూతుళ్ళు చిన్న పుచ్చుకోరులే?”

“నువ్వు వాళ్ళలోనే కూడుతున్నావు”

“స్వామీ చెప్పకలసినస్తే కూడాదాయేమిటమ్మా మరీ?”

“నువ్వు మరీస! చెల్లాయి మొగుడికి మంచి చావు పెడితే సీమెగుడి కూడా అలాంటిది పెట్టక తప్పదు గదా అని దాని మాటలు బలపరుస్తున్నావు నువ్వు. ఇలా అయితే మేం అల్లళ్ళని పిలవనే పిలవం యీ యేడు”

“పోనీ, మానుకో. మాకోసం పిలుస్తానా యేమిటమ్మా?”

“నువ్వు మంచి చావులు పెట్టకపోతే మానగాని పండుగుల్లో వాళ్ళని విడదీస్తానా యేమిటే అమ్మాయి?”

“మాన బాగా అడిగావు. మరి అమ్మమ్మ కేం చెబుతావో చెప్పు”

“.....”

“మాట్లాడవేం! నవ్వుకుని పూసుకుంటావేరీ?”

“తరవాత వెబుతుంది లే అమ్మా! ఏదీ, వుత్తరం చదువు”

“దేని కేనా గియిక్కు. ఆమోద హస్తం గారున్నారు. మీ రీయేడు మమ్మల్ని తీసుకు వెళ్ళాంని తలుపుకోకపోతే యిబ్బంది లేదు”

“అలా అయితే ఆమాట యిన్నిమాట్లు రాయడం యెంచుకూ మ?”

“నే న నేదీ అదే నే. ఇది “తీసుకు పెడితే గాని వాప్సకో” నంటూ ధరణా మామోడు అంటావా, కొదంటావా?”

“సందేహ మేం యింకానూ?”

“ఈయేడు మమ్మల్ని తీసుకు వెళ్ళడానికి పీలు లేకపోతే ఆమాటేనా రాస్తే—”

“రాయరు మీరు. తనే ఉస్తు దేమిటి?”

“విన వమ్మా తల్లీ!”

“నా డబ్బు పెట్టి నేనేనా కొని మీరు ఇప్పించిన టిస్తా నిక్కడ?”

“అ! ఎంత వాడుకూ!”

“మే మతగాణ్ణి తీసుకురాకపోయినా జామారు ఖరీదు మాత్రం మాకు తప్పకుండా చూశావా?”

“వోశావ! ఇది గోకేస్తుంది నుమా మిమ్మల్ని. సంవత్సరానికి రెండు వంద లేనా మూటకట్టి వోక చోట దాచాలి దీనికోసం”

“అ! రమ్మన్నార తిమ్మన్న బంతికి. తతిమ్మా వాళ్ళో మరీ దానికే అంత పెడితేనూ? ఇలాగ వున్నదంతా అడపిల్లలికి పెట్టేసి మొగిల్లాణ్ణి పాడువీసుకోమా?”

“మాకు పెడితే తమ్మణ్ణి పాడుచెయ్యడం టమ్మా అమ్మమ్మా!”

“కొకపోయినా, మాయి టికి మేం తీసుకు వస్తే పెడతాం గాని యిదేం ముడుపుటే పిన్ని?”

“నిజమే, ఇది కొత్తవస్త్రం”

“ఇంకలో వున్న రహస్యం కనిపెట్టే లేక పోయావు నువ్వు. కూతుళ్ళని మాత్రం పండుక్కి తీసుకు వచ్చి యేదో యోచనకాడికి పెట్టడం వుంది లోకంలోను. కూతుళ్ళకి పెడితే అల్లళ్ళకి కూడా పెట్టాలని నిర్బంధం లేదు యే శాస్త్రంలానూను. కాని అల్లళ్ళకి పెట్టకూతుళ్ళకి మానుకో రెవరూను”

“మరే నేవ! ఎంత యెతు వేసిందే రాజా!”

“పెద్దది యెలా నవ్వుకుంటోందో చూశావా? అంతా నాడు పుట్టాడే”

“అలాగే మరీ, వాళ్లు పట్టుకు వెళ్లతగ్గవాళ్లు కాకూరూ?”

“అయితే: అంత తొందర యెందుకో తెలుసా?...చదవ్వే రుక్కూ!”

“అలస్యం చేస్తే ఆచాపు మరెవ శ్లేసా పట్టుకు పోవచ్చు. అందకోసం యింతగా రెస్టున్నాను”

“కా—బా—నూ”

“అలా అయితే ఆతగాడు కొనుక్కోవాలి. తన కెందుకే ఆపురపురా?”

“పోసి, అమాటే రాయించరామా నువ్వు చెల్లాయీ?”

“మాకేం? నేను రాయినే గాని వాళ్లు ఏమీ కొనుక్కోరా యేమిటి? ఏమే పిన్ని?”

“అవును; గాని—అయినా యిదలాంటిది కాదు; గాని—”

“ఇంతకీ ఖరీ చెంతో విన్నావా?”

“అది కూడా రాసిందీ?”

“ఏం చెప్పకోనే! చదువు రుక్కూ!”

“వర్తమా దాని ఖరీదు యిరవై రూపాయలు చెప్పాడు. పదహారు రూపాయల కిన్నే మనకి లాభం. పక్కనిమిది కిచ్చినా బాగానే వుంటుంది. అది సరికొత్త రకం కనక. వర్తమా అడిగినంతా యిచ్చినా నష్టం వుండదు.”

“ఊబ్బు పెట్టుకుని వాళ్లు పైగా వుంటే యెంతకీ కొన్నా నష్టం వుండదు?”

“మా బాగా చెప్పావు. ఏదో సామెత చెప్పి నట్లు—”

“కానెలే ఖరీదు ఎక్కువే; గాని అజామారు ఎంతో మెరిసిపోతోంది.”

“అంత మెరిసిపోయే జామారు కొనడానికి మాకు శక్తి లేదు సుమా.”

“అ! తప్పకుండా ధనుకుంటున్నావు కాదోలు పాపం”

“కాకపోతే: యే గోరంచులు బావులూ కొంతా వునుకుంటున్నావా యేమి టమ్మా! పల్లకాదు”

“దీనివరస చూశావుటే పిన్ని?”

“పుట్టింటి ఆక అలా వుంటుంది. ఇప్పటిక్కూడా తెచ్చుకుంటున్నావు కాదా యేమిటి నువ్వు తమ్ములతో పోరి?”

“మా బాగా అడిగా వమ్మా!”

“.....”

“మీ అల్లుడుగారు బిల్లికన్నులు పోసి కట్టుకుంటారు: కనక మరీ బాగుంటుందది”

“ఆతగాడు అది కట్టుకుని యెవట నుంచున్నట్లు తోపిస్తోంది చూశావా?”

“కొనమ్మా, కొను. పిల్లల వుబలాటం తీర్చక పోలే యిక పండుగు చేసుకున్న అందం వుండవచ్చు”

“మాంతానూ? మానగలనా వీళ్ళ వరస చెబుతున్నాను గానీ”

“ఎక్కడ నేర్చుకుందే యింతానూ?”

“స్వయంగా పుట్టుకు రావాలి; గాని నేర్చుకుంటే చచ్చిని టమ్మా యివే! ఇంతకీ అలాంటిది వొక్క చాపే వుంటే యెలాగా మరీ? ఇద్దరికీ వొక్క రకం పెట్టక పోతే—”

“పోసి, రెండోది నేలంచావు కొనూ”

“చూశావా పిన్ని? అది యిరవై రూపాయలతో సరిపెడుతోంది గాని యిది యాభై దాకా డేకించింది”

“కనక తొరగా కొనిపించెయ్యి అలాంటివి రెండు చావులూ”

“పొద్దుటి బండికి వెడతారు మీ అల్లుడు”

“మంచిదే. ఇంట్లో కూచోలేక యిట్టే వచ్చి నడుము మంచి మాటలే చెప్పి పడ్డాయి. మరి పోతా. ఇంకా పిండికూడా కనుకునేవాలి”

“కాననేవు కూచోవే మాతల్లీ!”

“కూచోవమ్మా! మా వాడి భావమరిచి వచ్చాడు పండుక్కి పిలవడానికి. కాన కాఫీ యేనా చెనీ యివ్వుకపోతే కాగుంటుందో. అదిగో, మాడు

కొడుతోంది. బాబోయ్ నా కొడుకేం కంగారు పడుతున్నాడో యేమిటో?”

“ఇదిగో.....రేపు వస్తావు కామా సావకాశం గానూ?”

“.....”

“ఏమిటి అంటోంది అమ్మమ్మ!.....నీకేనా

వినపడిందా?”

“ఏవో..భోజనం చేశాక” అంటోంది. రాత్రి

రేపు కుఢ్యాన్నామా ము?”

“చిన్నమ్మమ్మ నాకు పనికిస్తే కొనిపెట్టింది కాదు చూశావుటే అమ్మా?”

“బుల్లిమామయ్యతో చెప్పు పెళ్లి”

ఆంధ్రులు-ఆంధ్రము

భావరాజు వేంకటకృష్ణారావుగారు బి. ఏ., బి. ఎల్

ఆంధ్రుడు ఊరకే, ఆంధ్రుడ నని గర్వించడము, మరిసిపోవడము తప్ప. తా నెందులను గర్వించ వలెనో తెలుసుకొనడు. ఆంధ్రునకు తన దేశము యొక్క రూపము ఎటున్నదో, సిగ్గు యొక్కదో, శీతోష్ణోతులు ఎట్టివో ఏమీ తెలియవు. పాఠశాలలో చెప్పురు. పాఠశాల విడిచిపెట్టిన తరువాత ఆంధ్రుడు తెలుసుకొనడు. తెలుసుకొనడానికి ప్రయత్నమైన చేయడు. పాశ్చాత్యుల నెవరినైనా కనబడి నపుడు అడిగితే వారి దేశము గురించి అన్ని సంగతులు చక్కగా ఉత్సాహంతో, గర్వంతో చెబుతాడు. అంత దూరం పోనక్కరలేదు. మన భరతఖండంలో మహారాష్ట్రానికి గాని గుజరాతీని గాని బీహారీని గాని, బంగాలీని గాని, అడిగితే అతడు అన్ని సంగతులు చెప్పగలడు. వాళ్ల దేశాభిమానము, దేశారాధన ఒక్కటే! దేశారాధనకై మాతృదేశ రూపాన్ని వారు గ్రహించి చిత్రించు కుంటారు. అచిత్రించుకోవడం కాగితంమీదే కాదు. హృదయఫలకంమీద కూడా చిత్రించుకుని ఆరాధిస్తారు. ఆంధ్రులను ఆంధ్రదేశ స్వరూపమే తెలియదు. మిగిలిన వాటి ప్రసక్తి యెందుకు?

ఆంధ్రులు దేశారాధన చేయురు. దేశమంటే వారికి మనుష్యులని గాని మట్టి అనిగాని భావం మనసులో

యేర్పడ లేదు. దేశానికి స్వరూపము ఏర్పరచి— దేశపటమును చిత్రించి అందు మాతృస్వరూపమును కల్పన—ని ఆరాధించడం ఆంధ్రులను లోచలేదు. ఆంధ్రులు కేవలము నిజోపాసకులు గారు, రూప కల్పనయందు వారి కెట్టము లేదనుటకు. ఆంధ్రులు నిస్సంశయముగా నగుజోపాసకులు. సౌందర్య తృప్తి కలవారు. భరతఖండ పటమును చూచి అందు ఆంధ్రదేశమును భ్యాసం చెసి చూస్తే శిల్పి యైన ఆంధ్రునను—కళోపాసకు యైన ఆంధ్రునను ఆంధ్ర దేశము శుక్లావ్వమినాటి చంద్రాకృతిగా మనోహరముగా కనుపట్టి ఆకరించును. జీవవాహినులు మహా నదులు గోదావరి, కృష్ణ, తుంగభద్రానదులు ముత్యాల కంఠమాల ముప్పేటవలె ప్రకాశిస్తూ ఒయ్యారముగా పడమటి దిక్కునుండి తూర్పునను ప్రవహించుచుండును. దేశమును చెండు పాయలుగా జేసి ఒక భాగమున విశాలమైన సీతభూమిని మరి యొక భాగమున సత్యశ్యామలయై ఏటవాలుగ నున్న కేదారక్షేత్రమును ప్రదర్శించు పర్వతశ్రేణి ఒక్కొక్క ప్రాంతమున ఒక్కొక్క పేరున పిలువబడుచు ఉత్తరమునుండి దక్షిణముగా పోవును. మనోజ్ఞుడైన ఈ దివ్య రూపమును మందరాకృతిగా కావగల భాగ్యశాలికి ఆంధ్రు

నకు గర్భము గాక మరేమి? ఆంధ్రదేశము భరత ఖండములో గల అన్ని రాష్ట్రములకంటె ఎక్కువ అదృష్టశాలి. ఇక్కడ శీతోష్ణస్థితి సర్వదా సర్వ ఋతువులలోను సుఖకరమైనదేయమైయుండును. ప్రకృతి అప్రయత్నముగానే ఆంధ్రునకు అన్నియు సుఖిత్వముగా నిచ్చును. భాగ్యవంతురా లైనఆంధ్ర గర్భమున బుట్టిన ఆంధ్రుడు శ్రీమంతులగు బాలికా బాలికలకు ఉండు లక్షణములనే గలిగి ప్రకృతించుచున్నాడు. ఇన్ని మాట లే? ఆంధ్రదేశమున పంటకాపు యేటి కేడాదియు భూమిని వ్యవసాయము చేయడు. సుమారు ఆరు నెలల కంటె నెక్కువ పంటపడదు. మిగిలిన కాల మాత్రమే సోమరియై వ్యర్థము చేయును. అతడు కష్టపడనక్కరలేదు. తల్లి ఆంధ్రభూమి ఇచ్చినది పదిలపఱచుకొన్న జాబును. అదియును చేయడు.

ఆంధ్రుడు తన పూర్వుల గొప్పవారని అప్పుడప్పుడు వారిని స్మరించి వివశుడగుచుండును. వివశుడైన నేమి ఫలము? పూర్వు లిచ్చిన భాగ భేయమును యథావిధిగా జాగ్రత్తపెట్టుకొని తన సంతతికి ఇచ్చుటకై ప్రయత్నించుట లేదు. మాగన్ను జెట్టి నిద్ర పోవుచున్నాడు. తన సొత్తు నితరు లపహరించుకొని పోవుచున్నా రని తెలుసుకొనియు నిద్రలోనే యిది కల యని భావించుకుంటున్నాడు. ప్రసిద్ధమైన అమరావతినూపము—లోకములో అతి సుందరమైన అమరావతినూపము ఆంధ్రునిదే. అయితే ఏమి ప్రయోజనము? పోయినది పోగా మిగిలిన దానిని శిల్పముతో ప్రకృతించు శిలలను ఆప్రాంతమునకు ఈప్రాంతమునకు పట్టుకొనిపోతూ వుంటే—చివరకు ఏమియినా సరే వలదని అయినా పెదవి కదల్చడు. అమరావతి అయింది, జగయ్య పేట మొదలయినవి యెన్నో అయినవి, చివరకు జగత్ప్రఖ్యాతి గాంచిన శ్రీపర్వతస్వామియొక్క ప్రాసాదములోనివి నాగార్జునకొండ శిల్పములు పైకి పట్టుకొని పోతూ ఉంటే మాటలాడక ఊరుకుంటాడు. శిథిలమై ప్రాణావిశేషమైన అమరావతి

శ్రీపర్వతప్రాసాదములు బ్రతికి చెడిన ఆంధ్రమహా ప్రామాజ్యమును తలపునకు తెస్తూ ఉన్నవి. ఆంధ్రుడు వాటిని స్మరించనైనా స్మరించడు. పంచారాములు, విజయవాడ, రాజమహేంద్రవరము, పావనము లైన వేంగీ పితాపురక్షేత్రములు చాళుక్య ప్రామాజ్య ఛాయలను మనసునకు ఒక విధముగా తోపింపవేస్తూ ఉన్నవి. ఒక వంక పాడైన పెను గోటగోడల దీర నిద్రలు పోవుచున్నది కాకతి ప్రాభవము. ఒక జైలు తుంగభద్ర కెరటాల రోదలో కలిసిపోవుచున్నది విజయనగరప్రామాజ్యశైభవము గోడు. వీటిని ఆంధ్రుడు వినుట లేదు, కనుట లేదు, తలచుట లేదు. పూర్వులవలన తనకు సంక్రమించిన భాగభేయమును ఆంధ్రుడు పాడుచేసుకున్నాడు—“తెలివి ఒకింతయు లేక తృప్తుడై కరిభంగి గర్విత మతియై” వ్యవహరిస్తూ ఉన్నాడు.

ఆంధ్రుడు పూర్వం జరిగిన దానిని తెలుసుకోవడం లేదు. ముందు చేయవలసిన కర్తవ్యాన్ని అలాచించుకొనడం లేదు. తాను ముందడగు ఎందులో నేస్తున్నాడో గమనించడం లేదు. ముందు జనుకలు అరయకుండానే పరుగు లెత్తుతున్నాడు. చివరకు త్రోవతెన్నులు గానక ఎచ్చటనో కూలి అలసట చెంది పరవశుడైపోవును. అపారవశ్యములో పూర్వవృత్తాంతమును పూర్తిగా మరచి పోవును. జి పికి సైతము తెచ్చుకొనడు. అట్టి పని అతనికి సిగ్గుచేటు. తన దేశస్థిని అతడు ఒక్కసారి అయినా తలచుకొనడం లేదు. ఒక వేళ తలుచుకున్న నాడు సానుకూలం అయే తరుణంలో స్వలాభ పరుడై ఉన్న తాళయములను సంపూర్ణముగా జార విడిచి వేయుచున్నాడు. అట్టి అవినీతికి జంకడు. సిగ్గున చెందడు. అతనికి దేశాభిమానము కలదా అని తోచును. ఆ ఉన్న దేశాభిమానమే శ్రీమంతుడై పుట్టడంచేత త్రాగుబోతు పేలాపనవలె మైకము తగ్గిన తరువాత మటుమాయమై నిశ్చబ్దములో కలిసిపోవును. భరతఖండములో ప్రతీదానికి

మేముకూడా వున్నా మని ముందుకు వచ్చి ప్రగల్భాలు కొట్టి అడంబర జీవితంతో సంతోషం చెందే వారిలో అంద్రుడే అగ్రగణ్యుడు. అంతే కాదు. అట్టివాడు అతడొక్కడే. అతని కార్యకూరత్వముమాటలయందే. చేతలయందు శూన్యము. తన సంగతి పర్యాలోచన చేసుకొనడు, తప్పు చేసినా నని గ్రహింపడు. గ్రహించినా దురభిమాన పూరితుడై వప్పుకోడు.

ఆంధ్రులు పూర్వము కారవుల వంటివారు. తిక్కనసోమయాజి తన జాతిని మనసులో బెట్టుకొనే కాబోలు కారవుల నుద్దేశిస్తూ “వారొక శ్లోకశ్చ మాటలం బోయెడు వారు గారు. కౌపున వారి సంత యనం బని లేదు” అని ముద్దుగా మందలించి విడిచినాడు. మనకు వేషమునందు సయితము వికృతభావము లేదు. భాషయందు వికృతము మొదలే లేదు. వేషభాషలయందు ఎకభావము కుదురనప్పుడు జాతీయత యందు ఎట్లు అలవడును? తన పూర్వస్థితి, యిప్పటి స్థితి తెలిసిన నాడు కదా వికమత్యం కోసము ఉద్రౌత లూగడం?

దేశం ఏలాగున ఉన్నదో మన భాష కూడా అలాగే ఉన్న దని వేరే చెప్పనక్కర లేదు. దేశానికి పట్టిన చార్భాగ్యమే తెలుగునకు కూడా పట్టి యేడిపించుతూ ఉన్నది. అసంగతి గ్రహించకుండా అంద్రుడు సిలుగుతున్నాడు. అంద్రులలో తెలుగు వ్రాయను చదువనూ నేర్చినవారు ఎంతమందిలేరు? కాని రెండు కోట్ల ముప్పుయి లక్షల అంద్రులకు ఒక్క దినపత్రిక భరించడం వెక్కసంగా ఉన్నది. భారతి, గృహలక్ష్మి, ప్రబుద్ధాంధ్ర వంటి ఉత్తమ పత్రికలకు పట్టుమని చదివేవాళ్లు పదిరెట్లు ఎక్కువ మంది వున్నా పోషించే చందాదారులెందువేలకు మించి లేరు. అదరణీతో కూడి వున్నది ఆభివృద్ధి!

తెలుగుభాష నానాటికి చిక్కి శల్యమైపోతూ ఉన్నది. ఆంధ్రులలో కథ, నవల, పద్యము, పదం రాయడానికి తప్ప మిగిలిన వాటికి తగిన భాష లేదు. ఇంతవఱకు ఇతరాభరణాలతో ఆంధ్రసార

స్వతలక్ష్మి యీవలకు రాలేదు. చివరకు ఒక్క ప్రహసనం కావాలంటే యింగ్లీషు మాటలతో మిళితం చేస్తేనే గాని అంధునికి చమత్కారం తోచుట లేదు. హాస్యం పుట్టి నవ్వు రావడం లేదు. ఇంక అంద్రుడు రాజనీతి, ఆర్థికవిషయము, భూగోళ శాస్త్రము, పదార్థవిజ్ఞానశాస్త్రము, రసాయన శాస్త్రము, ధర్మశాస్త్రము, అలంకారశాస్త్రము, యింకా యిలాంటి సకలశాస్త్రాలు తెలుసుకోవా లంటే యింగ్లీషు చదివి తెలుసుకోవలసినదే కదా! పైన చెప్పిన శాస్త్రాల వంటివి ఆంధ్రంలో వ్రాయాలని పూనుకుంటే యింతవరకు మన జౌదాసీన్యం వల్ల తగిన భాషయే ఏర్పడ లేదు! పట్టు మని పది వాక్యాలలో ఒకడు తన భావాన్ని స్పష్టముగా, సంగ్రహముగా, సూటిగా చెప్పటకు రగిన పదములు ఆంధ్రభాషలో కనబడడం లేదు. లేవంటే లేవని కాదు. మనకున్న గమలలో దిగి రత్నాలు ఏరి తెచ్చుకొని ఆభరణాలు చేయించుకోవచ్చును. కాని ఆపరిశ్రమకు శ్రద్ధ యేది? పూర్వగంధాలు చదవకుండా జీవచ్ఛవమై మనకోసం ఎదురుమాస్తా ఉన్న—మనకు ఎలా అలవడుతుంది? ఒక భావమును వ్యక్తీకరించడానికి తెలుగులోనే పదములున్నపుడు వాటి వంక చూడకుండానే, అక్కడ సిగ్గులేకుండా యింగ్లీషు పదమో లేకపోతే బంగాళీ పదమో లేకపోతే హిందీపదమో తెచ్చి వాడుతాడు. అంతటితో తెచ్చుకున్న దాన్ని అయినా నిలబెట్టుకోడు. మరునాడే విడిచిపెడుతాడు. అంద్రుడికి క్షీణ అవసరము లేదు; దీక్ష కెట్లుదు. అభ్యాసము అవసరము లేదు. అందుచేత నేటికి మన ఆంధ్రమునకు సన్యాసి శిష్యుడికి జాబ్బుదగ్గరనుంచి అంతా ఎరువే అన్న సిద్ధి తటస్థ మయింది.

ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణమును సాగించు కోజాలని తెలివితక్కువ అంద్రుడు, చీలేగాని అంద్రుడు, మాతృర్యపూరితుడైన అంద్రుడు, తన భాష నెట్లా ఉదరించగలడు? అంద్రునకు తెలివి యున్నంత పరిశ్రమ లేదు. ఉత్సాహ మున్నంత

దీక్ష లేదు. కోరిక ఉన్నంత కార్యవాదము లేదు. అంతయు సగము సగమే !

ఇట్టి విపరీతపరిస్థితుల్లో అమాయకుడై ముందు వెనుకలు చూడకుండా తన మాతృభాషను ఉద్ధరించడానికి రెక్కలు చాలని ఆంధ్రుడు హిందీ భాషను వ్యాపింపజేయుటకు ఆగ్రులు చాస్తున్నాడు. నిజంగా ఆంధ్రుడు పరమమూర్ఖుడై వ్యవహరిస్తున్నాడు. హిందీభాషాప్రచారమునకై చేసే ప్రయత్నంలో, పడే శ్రమలో చూపే ఆందోళనలో ఒక వీసం ఆంధ్రోద్యమమునకై ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణానికై ఆంధ్రభాషోద్ధరణకై శ్రమపడితే ఆంధ్రుడి యిల్లు, వాకిలి, దేశము, భాష అవిచ్ఛిన్నంగా బాగుపడు తవి. ఆంధ్రునికి యిప్పుడు యింగ్లీషుభాషాదాస్యము హెచ్చుగా నున్నది. దీనిలోనుంచి తేలవండానే హిందీభాషకు కూడా బానిసగా కట్టుబడుతున్నాడు. ఈరెండుభాషలకు చేసే దాస్యము కంఠాన్ని చుట్టి ఊపిరాడకుండా చేయకమునుపే మాతృభాషనేవ చేయుట కర్తవ్యము. హిందీభాష యెన్నటికైనా రాష్ట్రభాష రాజకీయభాష కావచ్చును. కాని ఆంధ్రుడు ఆంధ్రాన్ని సంపూర్ణంగా త్యజించి హిందీనే మాతృభాష చేసుకుంటా డని తోచదు. ఎప్పటికైనా యెన్ని బాధలు పడ్డా ఆంధ్రుడు తన నిత్యవ్యవహారములు ఆంధ్రములోనే జరిగించుకోవాలి. ఇంటిలో ఆలుబిడ్డలతో అక్కచెల్లెండ్రెంతో బంధువులతో వీధిలో నలుగురితో, రచ్చలో అందరితో తెలుగులోనే మాట్లాడుకోవాలి. అది మాత్రం తప్పదు. దైవం రక్షించి లేపో యెల్లండో మనకు భాషాప్రయుక్తరాష్ట్రం వస్తే, ఆ ఆంధ్ర రాష్ట్రంలో అన్ని రాజకీయవ్యవహారాలు ఆంధ్రం లోనే జరుగవలసి వుంటుంది ; గాని హిందీలో కాదు. అరవవారు తమ అరవం కన్నడిగలు తమ కన్నడం మహారాష్ట్రులు తమ మహారాష్ట్రం, గుజరాతీలు తమ గుజరాతీ మంట గలిపికోని అంతా

హిందీభాషలో మునిగిపోరు. అలా మునిగిపోయిన నాడు ఆయా బాతులకే కాదు సకల భారత భూమికి కూడా దుర్గతియే పట్టును. అప్పుడు మన నాగరికత స్వాతంత్ర్యము, జాతీయత నశించి క్రొత్త సంకెళ్లు క్రొత్త దాస్యము మనలను జుట్టుకొనును. ఇతిరజాతులకు అట్టి దుర్గతి పట్టని నాడు మన ఆంధ్రమున కేల అట్టి దుర్భరస్థితి సంభవింప జేయవలయును ?

ఆంధ్రుడు ఇక్కనైనా తన ప్రస్తుతము విడిచినాడు కోవలయును. అవివేకముగా ప్రవర్తించినందులకు పశ్చాత్తాపపుడై కావలయును. కర్తవ్యమును చక్కగా నాలోచించుకొని దీక్షతో కార్యరంగమున ప్రవేశించవలయును. ఏమహావేళమున అరించి తన పూర్వులు ఆప్రతిమాన మైన యశస్సును గడించిరో, అఖండ సామ్రాజ్యములను నిర్మించిరో ఏనాగరిక తను తమ సంతతికి సంక్రమింపజేసిరో ఆమహావేళమును మరల అరించి ఆంధ్రులు ఉచ్చదశ నందుటకై ఎడతెగనికృషి నలుపుదురు గాక. ఆంధ్రులకు మేధాశక్తి యున్నది; బాహుబల మున్నది. విశ్వవిద్య మున్నది. ఉత్సాహ మున్నది. మంత్రశక్తి యున్నది. ప్రభుశక్తి మాత్రము లోటు. ఆంధ్రులు దత్తుడైన నాయకుని ఎరిగి అనుసరింపవలయును. ఆంధ్రులు ముందుగా తమ యింటిని చక్కబెట్టుకొని తరువాత పొరుగిండ్లు దిదుటకై పోదగును. తమ తెలుగుపలుకు తీయదనము లేనివిధి గ్రోలి పిమ్మట అన్యభాషా మృతము చనిచూడ బోవలయును. ఇంట గెలిచి కదా రచ్చ గెలువవలయును ? ఇంటిని, భాషను వలకాడుగ చేసి ఎదురుగా నున్న జలాశయములను విడిచిపెట్టి, మృగతృప్తలందు దాహము తీర్చుకొనుటకై ఆంధ్రులు పరుగెత్తుచున్నారు. ఆంధ్రులు ఒకసారి వెనుకకు దిరిగి సింహావలోకనము చేసికొని ముందు అడుగు వేయదగును. లేకున్న మహాపద మనలను ఆక్రమించుకొనును. చరిత్ర చదివిన వారికి ఇది క్రొత్త విషయము గాదు.

జనమంచి కామేశ్వరరావు గారు

“అమ్మాయి! ఉషా! మంచినిళ్లయిపోయాయి, నాతల్లివికదూ! చెరువుకళ్లి బిందెడు నీళ్లు తే అమ్మా!” అందామెతల్లి.

తల్లి మాతుర్ని చూచి నిస్పృహతో,

“అయ్యో! నాబంగారుతల్లి రేపిపాటికప్పుడే ఎక్కడుంటుందో గదా!” అని నిట్టూర్చింది.

సహజంగా హిందూస్త్రీకి ఉండవలసిన సాధుత్వంతో ఉషలేచి తీనెమిది యిత్రడిబిందె ఎత్తుకుంది. అదివట్టిదైనా బరువుగానేవుంది. బిందెమూలి చేతులోకి జారుకుంది. నడుముమిదికి దాని బరువంతా అన్యుకుంది. భావిజీవితంలో చంకనేసుకుని పిల్లన్ను ఎల్లా ఎత్తుకుంటుందో జ్ఞాపకం చేస్తోంది, ఉష అబిందెను మోయడం చూస్తూంటే. తలకు పావడలేదు. పాదాలకు రక్షలులేవు. అల్లాగే ఒంటిగా కాలిబాట నంటి నడుస్తూ చెరువువైపు వెళ్తోంది. ఆ చెరువు నీళ్లు వాన నీళ్లయినా నిర్మలంగా, కలుపు రొడ్డు లేమీ పెరక్కూండా, వున్నాయి. సన్నగా చీమ గంగాయాత్ర చేసున్నట్టే ఉష, వెన్న వేసి పసిమిరంగు హాయిలుతో కులుకుతూన్న వరిచేలను దాటుతూ, వెండిజువ్వల్లా మెరుస్తూన్న జనుము చేలను దాటి, మధ్యమధ్యను వాలిన కొంగల మల్లే కదలాడు రెల్లుదుబ్బులుదాటి, కాస్తభయంకరంగా చిట్టడవిలాఉన్న ప్రదేశమంతా గమించి చెరువు చేరుకుంది. యావనోన్నిషిత రాగంతో, మట్టియల చప్పుడు మెల్లగా అనాలాచి తంగా రాగాంకితంచేస్తూ మీటుకుంటూ కదలుచున్న ఉష దివ్యమంగళ రూపాన్ని చూసి, ఊగులాడే ఆకుపచ్చని చేలు తలవాల్చినట్టుగా వొంగి పోయినాయి. ఆమె ఆచేలనైనా చూడలేదు. అవి తన తండ్రిగారి పాలాల్లోని సౌందర్య ప్రభలైనా జపిలేను.

అది ప్రకాంత సాయంసమయం. ఆక్రింద విశాల ప్రదేశంలో కోతకుచచ్చిన పంటకారు. పైన నీలి

మాకాకం క్రుంకు నూర్యుని వింతరంగులను మేన పూసుకుంది.

ఉష నిశ్చలంగా నిల్చుంది. దోరభాన్యపు పాట్లను కొట్టుకొని పోవాలనే సక్షులలోవుండే చలనమేనా ఆమెలోలేను. కాని ఆమె ఎగయు చూపులలోనూ, కలలను పొదివిన ఫాలంలోనూ ఎదో ప్రపంచాలు కనలిపోయే విషాదజ్వాల తిరుగుళ్లు పడుతోంది. సాపం! శిరోవేదనతో బాధపడుతోంది. హృదయం ఎదో బాధతో దద్దరిలిపోతోంది.

ఉష కన్నెరికం వదిలి పెద్దమనిషయి మూడేళ్లయింది. రేపటినుండి ఆమె “అమ్మాయిలనం” అంత మాతుంది. ఇంకామె నిజాలకు భార్య కాబోతోంది. రేపే అత్తారింటికి ప్రయాణం.

ఆమె కిప్పుడు ఒకటే ఆలోచన,—ఎదో భార్య నవాలి కాబోలు. అడకువతో మెలుగుతూండాలి కాబోలు—అనేమీ కాదు.

భర్తను గురించి మనిముసి తలపోతలా? అవీ ఏమీ కావు. అల్లా అలోచిస్తూ నిమిలితనేత్రయై నిల్చుండగా గుంపులు గుంపులుగా ఎవరో ఎరగని బంధుజనం ఆమెకు కనబడారు. వాళ్లందరిలోనూ ఎల్లా మసలగలను అనే ఆమె జిజ్ఞాస. ఆమె మనస్సు నూరికే కలత పెడుతోన్నది మరేదీ కాదు, యిదే. ఎల్లాగ యివన్నీ—ఈ తెలిసిన వాటి నన్నిటిని వదలుకుని—ఒంటరిగా తమోనిలయ మైన ఆశిశిరగృహ రహప్రదేశాల్లో జీవితం గడపగలను అనే—

నిర్మలంగా వున్న ఆనీళ్లలో కనబడుతూన్న తన నడను “అబ్బా! ఎల్లా నేను అమ్మనీ, నాన్ననీ, మామ్మనీ, అన్నయ్యను, బుల్లిచెల్లినీ వదలిపోగలను బాబూ!” అంటూ పలకరించింది.

“ఇంక నాపావురాలను ఎవరు చూసేవారు? ఆదూడముండ పెడ గోకుతూ అడించే దివదీంక?”

అసలు యింక ఆవు పా లెల్ల యిస్తుంది ఆ పాలు పిడికే వేళ్ళకు నేను దాని దగ్గర లేకపోతే?

దూరాన రాగిదైన రంగుతో పడమరదిశ పులు ముకు పోయింది. పంటకారు ఆకు పచ్చదనం, సముద్రంలా అంతు లేకుండా పాకిపోయింది. కల కత్తాలోని ఫ్యాబ్రికీ చిమ్మిపోగ ఎక్కడో సిరా మరకలాగ ఆకాశంమీద దూరాన పొడనూపు తోంది. ఈదృశ్యం మరికొన్ని బాధానీలినభావా లను రేపింది.

ఉష ఎప్పుడూ కలకత్తా వెళ్లేదు. ఆమె చిరుత జీవితంలో చేసిన ప్రయాణాలన్నీ పొరుగునన్న పల్లె టూళ్ళ పశువుల పాకలవరకే. యింకా మహాఅయితే దోసేమిద వరదకాలంలో కాస్తదూరాన్నున్న సంతలకూ, బజారకూ వెళ్లేది. కలకత్తా అంటే ఆమె శ్రేణిహీనపోవాలికోక మహాదృష్టాలన్నీ జరిగే ప్రస్థానపురమని అనుకుంటుంటుంది. అన్నింటి లోనూ అత్యద్భుతమైన దేమంటే అది, ఆ“గారడీ గృహం”—మ్యాజియానికి ఆ పల్లెటూరి జనం అదీ పెట్టింది చేరు. కలకత్తా వెళ్లే అపల్లెటూరిప్రజ కందరికీ అదొక పెద్ద తీర్థ స్థలం. ఇంక దాన్నిక సారి చూసాచ్చి వారు చెప్పుకునేవి అవి వింతలే కావు. అవి విశేషాలే కావు. వాటికింక అంతూ పొంతూ వుండదు.

“అసలు ముందు తాతగారు నన్నక్కడికి తీసు కెళ్లారనుకునే దాన్ని. సరే అయిన వెళ్లిపోయారు. తరువాత నాన్నగారు. బాగా డబ్బున్నప్పుడు ఆయన్ని తీసుకెళ్లుకున్నాను. సరే యిప్పుడాయన పసంతా అయింది. నాపెళ్లితోటి ఆయన లొగసా నులో పడ్డారు. భౌతిక డీలా అయిపోయినారు. పోసి, మామయ్యఅంటే అతగాడు పట్నంలోకి ఎన్నాళ్లో అయింది పనిలోకివెళ్లి మళ్లిరాలేదు.

సరే యిప్పుడింకేమీ లాభంలేదు. నన్నెవ్వరింక తీసుకెళ్లేవారు? అత్తాగారు ఎంతోదూరం. సరే! అక్కడ నాయందంత ఆపేక్షచూపి “గారడీ గృహం”కి తీసుకెళ్లే వారెవరున్నారు నాకు? పాపిడిమిదికి కొంగుతీసుకొని మొహానికి ముసుగే సుకొని కిమ్మనకుండా యిట్లో కూర్చోవాలి. అంతే! పంజరంలో పట్టలా వుండవలసిందే. అదే రాశాడు నాకు. అంతే తప్పుదు” ఆమె ముందుకు వంగి, యిత్రడిబిందె నీళ్లలో ముంచింది. నీటి బుడ గలూ, చిరు కెరటాలూ నీళ్లలోని ఆమె నిర్మల మూర్తిని చెరిపేశాయి. బిందె బరువుగా ఆమె చిరుతన్నీగహృదయం మల్లనే పైకివచ్చింది.

“ఉహూ! ఉహూ! నే నెప్పటికీ చూడలేను ఆ“గారడీగృహం” నాకింకేమీ సరదాలండవు. నాకుబాగా తెనుసును. యింక నాకేమీ వుండవు” ఇల్లా అనుకుంటూంటే ఆమె అంతటి అందమైన నేత్రాల్లోనూ గిర్రన నీళ్లు తిరిగాయి.

దొడ దొడ నీళ్లుకారాయి. పొంగిపోయి అబిం దువులు బిందెమూతికి తగిలి చిటిలిపోయినాయి ఆమె దానివైపు వంగినప్పుడు—,

అసాయంకాలం ఉష యింటివా రంతా రాత్రి భోజనాలదగ్గర ఆమెతెచ్చిన మంచినీరే పుచ్చుకు న్నారు. కొని వారే మిరుగుదురు, అనీళ్లలో ఆమె కన్నీటిజాలులుకూడా జారి కలిసినాయని? అనీటికి ఆమెకన్నీటివల్ల ఒకమోస్తరు ఉప్పుదనం వచ్చిందనీ?

అంతే. అంతా భోజనానికి కూర్చున్నారు. ఉష కూడా ఒకమూల కిమ్మనకుండా కూర్చున్నది మాయరేపు వస్తోందికదా!—అని.

పూడిపెద్ది వేంకటరమణయ్య గారు

అంధమున గల వెనుకటిరచనలలో మూడువంతుల ముస్సొటిక ఆన్నియును పద్యపు ట్లకలలోనే యున్నవి. అందు కథాభాగములును వర్ణనాంశములును గూడ పద్యరూపమునే దాల్చును వచ్చినవి. కొన్నిట వర్ణనాంశములు గద్యరూపమున నక్కడక్కడ కదముద్రొక్కినవి. పద్యమున కనువగు భాగముల గద్యము గద్యమున కనువగు భాగముల మాటల బెంచిన బూటకపుపది యములునుగూడ గలవు. ఇప్పుడు పద్యమేది గద్యమేదియను సమయము వచ్చినది. పద్యనిర్వచనము కావలసియున్నది. కొలదికొలముక్రిందటివరకు ఛందోబద్ధమై రెండుగాని నాలుగాని, మెండుగాని, చేసిన పాదరచనము పద్యముగా తలపోయబడినది. (పద్యమునకు లయ ప్రాణమై గేయమువలె గానమున కనువయిన నిర్మాణముతో ప్రాసమైత్రి మున్నగు నాలోచాణావరోహణసాహసముచలతో లక్షణము లేర్పడినవి. ఇవి రాసురాసు భావసౌమహార్యమునకు చోటిచ్చి తాము బంధవిముక్తి నొందుచున్నవి. భావమునది హృదయవికారము. ఇది బాహ్యేంద్రియ సంఘటన సంబంధమున సంతరంగమున గలుగు మార్పు. ఈ మార్పును నూచించు వాక్యోచ్ఛారణ భావరచన. దాని నవసాధేదమున కనువయిన గళనినాదమున పొదిపై కూచుట పద్యరచనగాననంబంధము లేక వెలిబుచ్చు నూహల రచనము గద్యము.) ఈ సందర్భమున కవి హృదయము గూర్చి ఇంచుక చెప్పవలసి యున్నది.

(కవి హృదయము మైనమువంటిది. అది రక్తసాళ సంఘటనమున కరిగి యెప్పుటికప్పుడు తన పరిసరపరిస్థితుల కనువగు పోతంబడి యేదోయాకృతి దాల్చి కవికిమాత్రము ప్రదర్శిత మగును. అలలిత రూపప్రదర్శనముననే గీతరచనమయినది. అగు పగీతముతోడి వికారమే కవిహృదయము. అక్షరరూపమున, రాగరూపమున, శిల్పరూపమున కవిభావనూ

చకములగు నిబాహ్యరిచనములు పొల్లించి కవిహృదయారూపములు ప్రతిబింబములుగాని కవిహృదయములు గావు.) ఈ ప్రతిబింబనిర్మాణము ముత్తరగులయినది. గద్యవిధానము, పద్యవిధానము గేయవిధానము.)

వీనివలన నెప్పుటి కెవరికి తోచినట్లువారు వారి వారి యూహల నూచించుచునో చెప్పుచునో వచ్చిరి. ప్రద్యరచన గాన రూపమున లయతో వస్తు విలాసమునే చూపి శ్రోతలకు దగునట్లు వర్ణించును. గద్యరచన మట్లుగాక వస్తువును సేర్పొని తల్లక్షణముల సువ్యక్తముగ పూనగ్రుచ్చినట్లు చెప్పివేయును.) ఈయాయవస్థల ననుసరించి పద్యగద్యరచన సాగవలెనని కొందరి యభిప్రాయము. ఇటీవలివారి యూహ యదికొదు. వాక్యములు పొడవయిన వయినను, పొట్టివైనను, పదములు సాధువులయినను అసాధువులయినను, రచనము సరళమయినను కౌకున్నను—అది ఛందోబద్ధమా లేక స్వేచ్ఛాప్రవాహమా యను వితర్కరమే లేక భావగర్భితమయిన హృదయవికారప్రదర్శనము చేయుటయే పద్యరచన మనియు తక్కుంగల నూటిగ చెప్ప శుష్క వాక్యములు, గ్రుప్పడులో నెట్లున్నను గద్యమే యనియు కొంద రనుచున్నారు.

అట్లుగుటవలన పద్యగద్యము గద్యపద్యమునని రెండువిధానము లేర్పడినవి. రచయిత తన వర్ణనాంశము నేవిధానమున వర్ణించినను సరే దానిని పద్యముగా గాని, గద్యముగా గాని శ్రోతలు, పాఠకులు నిర్ణయింపవలసినదే. అందులకే కావ్యము భావప్రధానమయినది. అనగా భావతత్త్వప్రధానమయినది. ఈ తత్త్వమునుబట్టి పద్యగద్యవిభేదమేర్పడుచున్నది.)

మను వొక్కటేయయినను బాహ్యేంద్రియప్రవృత్తినిబట్టి తద్విషయకమయిన యాంతరంగికవికారము గలుగుచున్నది. ఈ వికారము మనస్సును

స్వాధీనము చేసికొనునా లేక మనస్సునకు స్వాధీనమా? అది రచనలవలన గాక యనుభవమువలన తెలియునది. రచనమాత్రము మనస్సునకు స్వాధీనమయిన భావమునే చిత్రింపగలదు. అట్లగుటవలన మనస్సును స్వాధీనము చేసికొన్న భావము లంతరంగముతో గూడ నంతరింపవలసినదేనా? ఈ యనుభవమే పరిత్యక్తము నెట్లు జెలిబుచ్చుట? అట్టియవసరములలో కవి హృదయతత్త్వము చూచాయగ నూచినగ తలపుపాలిమేరయయిన తెలుపురచనలు వలదా? కావలయును. వానినే యిప్పుడు భావకావ్యములనుచున్నారు. ఈ రచన నెరుగవలెనన్న పాఠకుడు ఈతనేర్చికొనువానివలె నీ రచనాపాఠమున మున్ముందుగ మునిగిపోయి కిమ్మట కాలుసేతులాడింపవలెను. వట్టిపెదవి కదలికవలన, ఆర్థగ్రహణమువలన పాఠకున కిందలి కవిహృదయము హృద్గోచరము కానేరదు. ఆత డిందీద నేర్చికొన్నచో నీ రచనాప్రవాహమును దాటి యేదోతీరమును చేరగలడు. అట్లయ్యెనేని ఆ భావకావ్యమున గల కవి వానికి దృగ్గోరించును. ఇట్టి కావ్యపఠనమువలన పాఠకునకు హృదయవికాసమే గాక హృదయసౌమ్యతగూడ పొనుపడగలదు. ఇందొక్క విశేషాంశము గలదు. కవి కావలె నని భీష్మించికొని భావకవి కాజాలడు. ప్రకృతింద్రియముల సంఘరణమున రేగు భావలేశము దీని కాధారము. ఇదిలేనిది భావకవిత్వము కాదు!

ఇదియటుండ మనసాధీనమయిన భావరచనమును కవిత్వమే. ఇందు పాఠకునికి మారుగకవియే రక్కలుగట్టికొని, తనవస్తువునకు తగినచోటునవాలి, కవి దృష్టితో దానిని పరిశీలించి, ప్రకృతిని సృష్టించికొని, ఇంద్రియముల నానాళముల రేపి, హృదయవికారము గల్పించికొని భావప్రసూనముల విరిసి పరిమళించుచున్నాడు. ఇట్టి సంపాదితావస్థనుగూడ సహజావస్థగ చేసికొని భావగీతరచనమునకు కొందరు గడంగుదురు. ఇది యతుకుడువని వలెనే కొఠుకుపడియుండును.

ఇక గద్యవిషయము

ఒకటో రెండో ఎన్నో కొన్ని మాటలకూర్పులలో వస్తువును యధార్థముగ నిరూపించుట గద్యరచనము. ఈ యధార్థనిరూపణమున రచయిత ప్రసక్తి లేదు. ఇచ్చట వస్తువే ముఖ్యమయినది. రచయిత తన పాండిత్యమును జెలిపుచ్చికొనుటకు, పదముల నేరికొని నియమముల నిలిపికొని తీగయల్లికపని నెంటేని యిందు చూపవచ్చును. దీనివలన నీతడు కవి కాజాలడు. రచయితమాత్ర మగును.

ఇట్లగుటవలన నేమయినది? పద్యగద్యవిభేదము భావప్రదర్శనవిధానమున నున్నదిగాని పదముల కూర్పులోగాని, బంధుకట్టలోగాని లేదు. తెగిన యసంపూర్ణ వాక్యమే యొక్కప్పుడు పద్యమై పాఠకుని హృదయవీధిని దూసికొనిపోవును. దీర్ఘసమాసములతో తీర్చికట్టిన పలుకుల దండయొక్కప్పుడు హృదయాంచలముల నంటి వని వాడిపోవుచున్నది. దీనికి రచయిత పేరుపెట్టి పని లేదు. పాఠకుడే పద్యగద్యనిర్ణయము చేసికొనవలెను. ఈ నిర్ణయమును పాఠకసామర్థ్యమునుబట్టి తారతమ్యములం బడును.

కాబట్టి మనము పద్యగద్యవిభేదముల రచనను బట్టి నిర్ణయించుకొనవలసినదే గాని లేనిపోని వాదప్రతివాదములవలన ప్రయోజనములేదు.

జెనుకటిది రచనాకాలము. ఇప్పటిది భావకాలము. భావము స్వేచ్ఛాప్రచారము గలదియగుట దానిరక్కల బలమే యిప్పుడు మనము తెలిసికొని నిర్ణయింపవలసినది.

ఈ కాలమే మిక్కిలి సున్నితమయి కానవచ్చుచున్నది. ఇప్పటి రచన లీపరస్పరవిభేదమును పాటింపకపోవుటయే గోగుచున్నది. కాలక్రమమున నింకేదయిన నిరవయిన రచనావిభేద మేర్పడిన నగుగాక. ఆంధ్రలోకముమాత్ర మొనవీనభావజీవనమున వన్నెయు వానియు గాంచుగాకయని నాకొరిక.

మల్లాది రామకృష్ణశాస్త్రి గారు

కమ్మకుని వికసించిన గులాబీపూలు, ఎవరన్నా కోసుకుంటూ రేమోనని, ఎత్తుగా ఉన్న గోడ మీదుగా కొమ్మలెవరికీ అందవు. యావనపు ముమ్మరంతో చూసిన వారిని సొమ్మసిల్ల చేసే ఆకొమ్మ కూడా ఎందరెన్ని విధముల ఉవ్విళ్ళూరినా ఎవరికీ అందదు.

జెన్నెల రాత్రుల్లో చంద్రశాలాసవిధసీమను తరంగిత మయే గీతికారసవాహిని కోసం చాలా మంది కాంచుకుని ఉంటారు. హాయిగా పాట విని ఆనవమోహిని పొరబాటున నైనా కనబడుతుంటే నా నని ఎక్కడ తలలు వంచుకుంటూ చూసి చూసి. భగ్నహృదయాలతో తిరిగి పోతుంటారు. కాని, ఆ అమ్మాయిలో స్నేహం...దర్శనం...

... ..
సుందరం మద్రాసు ఎంగుతు వచ్చాడో అతనికి తెలియదు. బయలుదేరినది అసలు ఎక్కడికో తెలియదు; కాని చుల్లగాలికి బీబివద్దకు జేరుకున్న తరువాత నైనా, రేడియో ఆవలంబనాన బొంగురు గొంతుతో అశవపాట వినబడే దాకా తాను చివరకు అక్కడ తేలా ననే విమర్శనే లేదు. చిత్రశోభలు లేని సామాన్య సాంసారికజీవనం అతనికి నచ్చలేదు. కాంచనసమ్మిది కలిగినా, కాంతాసమ్మి తత్వము కలలో నైనా అనుభవించని యోగంచేత అర్థం చేసుకోలేని అవేదనతో సంతోషం తెప్పించుకోవా అని...దాన్ని వెదుక్కుంటూ, దోవ తెలియకుండా తిరుగుతున్నాడు.

పట్నం కూడా పాతపడిపోయింది నాలుగు రోజుల్లోనే అతనికి. ఏమీ తోచదు. కాలం గడపడానికి మారాలు కనిపించడం లేదు. స్నేహితుల మాట ఎత్తడింతోనే ఎక్కడ లేని విసువూ వచ్చేది. ఏదైనా రచించడానికి యత్నం చేసినా...మరల చదువుకునే టప్పుటికి రసవిహీనంగా, జీవకళ కొరవడినట్టుగా తోచి నిస్సృహతో వ్రాసిన వాటిని చించివేసేవాడు.

తోటివా రండియా ఎంగుతు...ఎలా, సంతోషంగా ఉండగలరో అతనికి ఆర మయేది కాదు. తనకు ఏమీ కావలెనో, దేన్ని అన్వేషించుతున్నాడో, తెలియదు. ఎరు గున్నవాళ్లు ఈనిపరీతపు అవేదనను ప్రవర్తన చూసి, కవికి అలవడే లక్షణాలలో ఆది ఒకటి అనుకుని, లక్ష్యపెట్టకుండా ఉరుకునేవారు.

క్రమంగా ఎవరి సాహచర్యాన్ని ఇచ్చగింపకుండా, ఒంటరిగా షికారు బయలుదేరడం మొదలుపెట్టాడు:—కాని ఏమీ లాభం కనిపించడం లేదు. పారసారధి దర్శనంకోసం శుక్రవారంనాడు తయారయే తమిళాంగనాపద్మప్రభావన్ని బలవంతాన భేదించుకుంటూ వెళ్లే ఆవసరాల్లో నైనా అల్లుకుపోయిన అంత అందమూ కూడా అతన్ని లాలకుని చేసేది కాదు. వాలు చూపులూ, చిరునగవులూ, లక్ష్యపెట్టడం అలవాటయింది కాదు.

... ..
మంచు తెరలు ఇంకా కమ్మకుని ఉండటంచేత, ఎండ బాగా పురి విప్పలేదు.

సుందరం మెలాపూరులో ఆ—వీధినే నడిచి వెళుతున్నాడు. అక్కడికి...అమేడ ప్రాంతాలకి వచ్చేటప్పటికి కొంచెం నెమ్మదిగా అడుగు వేశాడు:—సమీపించి, ఆ చక్కదనాన్ని చూస్తూ సాఫుగా ఆగిపోయినాడు.

కనపడ్డవి హిమానీసంస్పర్శచేత రసార్ద్రములైన గులాబీపూలు.

అవి పలుకరించినట్లుగా అయింది అతనికి. ప్రహరీవద్దకు వెళ్ళాడు. బరువుగా ఉండటంచేత కొమ్మలు అందుబాటులోనే ఉన్నవి. పూలని—చూసి—సంతోషిస్తూ నిలువబడినాడు.

పూల దొంతరల మీదుగా—మేడమీద ఆ అమ్మాయి...కనబడ్డది.

అదృష్టితోనే ఆ పిల్ల వంక చూసి, అక్కడ నిలువకుండా నడచిపోయాడు.

మరునాడు... ఆవేళకే... అక్కడికి వచ్చి, గులాబీల చిరునగవును గమనించాడు. ఊరుకోలేక, వాటిని కోమలంగా స్పృశించి, పరవశుడైనాడు. ఆ అమ్మాయి అందుబాటుగానే కనబడ్డది. కాని, చేయి చెప్పిన మీట వినలేదు. ముందుకు సాగలేదు.

నవోదయముతో కోరికలు విజృంభించినవి. తనవి-తనకోసమే వికసించినవి తనకు కావాలి అనుకున్నాడు; పూసిన పూలన్నీ... మొగ్గలను మాత్రము కనికరించి విడిచాడు.

కనబడకుండానే ఆ అమ్మాయి తోటలో నుంచి తీయని గొంతుతో 'ఎవరు ఆలా కొమ్మలు లాగేది?' అని కసరి అడిగింది.

ఆతడు ఆనవాలు పట్టి పులికితుడైనాడు. జవాబు ఏమీ చెప్పకముందే... ఏమిచెప్పాలో తెలియక ముందే... ఆ అమ్మాయి కనిపించింది. గ్రీన్ పాస్ తీన్నెమీద నిలుచుని ఉన్నది. మొగం మాత్రము ఆగుపడుతున్నది.

'ఎవరు...నీ...మీరు?'

సుందరం కొంచెం తటపటాయించి,

'నే...ను' అన్నాడు:

ఆ అమ్మాయి, చిరునగవుతో చూసి... చూస్తూ ఊరుకున్నది...

'పూలు...కోసుకోవచ్చునా?' అని ఆతడు సిగ్గుపడుతూ ప్రశ్నించాడు.

నవ్వుతూ... ఆతని వంక చూస్తూనే

"మొగ్గలు... కూడా కావాలి సుంటే..."

అని తనలో తాను నవ్వుకున్నది ఆమె.

సుందరం అమాయకంగా నవ్వుతూ గోడ మీదికి... ఎగువకు... చేజాపి

'ఇవి...మీరు...తీసుకోండి'— అని కోసిన పూలను అందియబోయినాడు;

ఆమె వద్దని సైగతో బతులు చెప్పింది: చిన్న బోయి తరువాత కథ ఏలా నడపాలో తెలియక చూస్తూ నిలువబడిపోయాడు. ఏమీ మాటాడలేదు ఆ అమ్మాయి. రోషంతో, అభిమానంతో వెనుదిరిగి నాలుగు అడుగులు వేసి... ఇక మనసు పట్టలేక మళ్లా అక్కడికే తిరిగి వచ్చాడు.

ఇంకా ఆలాగే నిలువబడి ఉన్నది. ఆతని రాక చూసి బహుళార్థసంభరితమైన అసాంగ వీక్షణకటాక్షముతో దిగిపోయింది.

'ఔన్నెల వస్తేనే కాని... జాబులు... వికసించవు...' అని ఆ అమ్మాయి పలుకులే విస్పష్టముగా వినపడ్డాయి:

... ..

ఆ రోజంతా ఏలా గడిచిపోయిందో సుందరానికే తెలియదు. చంద్రుడికన్న తాను ముందుగా బయలుదేరడానికి పంతము పట్టినట్లు సహన మనే మాటే లేక పోయింది. కాని, మామ రాకతో కాని మనసులోని కోరికలు తీర్చేందుకు మాకుమారుడు కూడా ఆయత్తుడు కాదు గాదా?

ఎవరినీ లక్ష్యం నేయనట్లు యకాయకిని రాచబాటను నిర్భయముగా తోటలో పువేసించాడు సుందరం. ఎవరినీ కన్పించని రా నవనరము లేని వైఖరితో ఆమె సమీపించింది.

ఎవరు ముందు కాగలిగివున్నారో, ఎంతనే పలా ఉండిపోయినారో... ఎవరికీ తెలియదు; కాని ఆ అనుభవానందముద్రలో రేకులుగా విడిపోతూ, గులాబీ లన్నీ సన్నజాజుల సైదోడున అవాబ్బుధుర ధోరణిలో అబ్బ! అనినట్లయింది. విడిసి కాగిలిని, విడువజాలని హృదయంతో, విడిపించుకుంటూ, ఆ అమ్మాయి కూడా 'అబ్బ' అన్నది. అంత చక్కగా ఆనగలిగిన పెదవులను ఆతడు సత్కరించాడు.

"నేను...నీతో... మాటాడను" అన్నది కొంచెం ఓసల్లి ఆ అమ్మాయి.

సుందరం మరీ దగ్గరగా కదలి 'పోనీలే...' అన్నాడు. చిన్నపిల్లల మారాం లాగా... 'నా... పూ లన్నీ...' అని అభంగిమం నిలువలేక నవ్వేసింది.

'మరి... ఎందుకు మాటాడావు?' ఇద్దరూ ఒకరిని చూసి ఒకరు... ఒక మాటే కలసి నవ్వుకున్నారు; తమ చెలిమి నభిలషించలే దని కలువ రిన్నూ జాబితో తన నెచ్చెలి వేణిని అలంకరించాడు. ఎంతో వెదికి మారుమూలల ఆకుల మాటున అణిగి మణిగి సిగ్గుపడుతూన్న ఒకటిరెండు ఆరవిచ్చిన గులాబీల జన్మ కూడా సారకం చేశాడు.

'కొని ఆప్రణయసమ్మోహనంలో ఎంతకాలము అవి రేకలు విడకుండా నిలువగల వని చందమామ సర్వజ్ఞుడలాగా నవ్వుతూన్నాడు.

... ..

జెన్నెల పక్షపాతం వహించిన దోషాన సన్న గిలిపోయే రోజులు వచ్చినవి. మంచు చినుకులలో ముత్తైపు తళుకు మాసిపోయిన తరువాత విరికన్నెలకు కూడా తొలి ప్రాయము విరిసిపోయినది. గులాబీలకు మొదటి పరువము లేదు.

సుందరం రచనలో నవచైతన్యధుని పరవళ్లు కొడుతూన్నది. కావ్యాత్మ అతని ఆలోచన లన్ని

సాంతం వేసుకుని మనసు జోలికి మరి వేనిని రాని యడం లేదు.

మరచిపో లేదు... లేదు; కొని మళ్లా, ఆ అమ్మాయికోసం కలువరిం 'అలనత్వం దరికేరడం లేదు. ఆ సంతోష మంతా సంతోషముగానే ఆగిపోయింది...

ఆమె గీతికాలాసాల్లో మును మొలవని రసాంకురములు తలచూపుతున్నవి; కొని ఆతని చెలిమికి నిలుకడ తీసుకుని వచ్చే కవళికలు లేవు. తళుక్కుమని మెరసి నిలువకుండా మాయ మయే చిన్నెలు లేవు. అందరికీ ఆస్వాదనంగా కనబడుతుంది; కొని ఆజ్ఞ లూరించుడు.

ఒకరి నొకరు విడువ మనుకుంటూనే విడబాలకుండానే—విడిపోయినారు.

... ..

గులాబీలు వృంతాల్ని వీడకుండానే వయస్సు కొనసాగించుకుని విడివిడిగా రేకలుగా రాలి పడుతూ జీవనసంస్కృతు సమీచీనముగా చేసుకుంటున్న అనుష్ఠానాల్లో ఆప్పడప్పడు తాత్కాలిక విభ్రమాన్ని ప్రవర్తింపజేస్తూంటాయి. అవి కూడా ఎప్పటి లాగనే అందవు. అందుకోసంవు. అలా ఉండిపోవాలినించే.

బిడ్డల శిక్షణ

శ్రీమత్తు కామేశ్వరరావు గారు బి. ఏ ; బి. ఇడి

బిడ్డల శిక్షణ, లేక బిడ్డల్ని పెంచే విధం అనే పుస్తకాన్ని గుడిపాటి శంకటచలంగారు రాసేరు.

పిల్లల్ని పెంచే విధం మీద ఇంగ్లీషులో అనేక పుస్తకాలున్నాయి. కొని తెలుగుభాషలో శంకటచలంగారు ఇది ప్రకటించే వరకూ పేరు కొక్క

పుస్తక మేనావున్నట్టు కనపడదు. ఇంగ్లీషులో అనేక విషయాలను గురించి అనేక పుస్తకాలున్నాయి. కొని వాటివల్ల మన కేమీ లాభం లేదు. రాజుగారి కోటలో ధనం వ్రందంలే యెంతలా భిక్షా ఇంగ్లీషులో పుస్తకాలున్నాయన్నా మన

కంటే లాభం. మన దేశపు ప్రజలకు లాభదాయకంగా ఉండాలంటే విజ్ఞాన భంజిత దేశభావలోనే ఉండాలి.

పెంకటచలంగారు యెంతో శ్రమపడి అనేక ఇంగ్లీషుపుస్తకాలు పరిశీలించి, తమ అనుభవాలను చేర్చి బిడ్డలను పెంచే విధానం గురించి తెలుసుకోరావలసింది.

ఇతరనాగరిక దేశాలన్నీ—ముఖ్యంగా పాశ్చాత్య దేశాలు పెద్దవాళ్ళ విషయంలో కంటే పిల్లల విషయంలో యెక్కువగా శ్రద్ధ తీసుకుంటున్నాయి. కారణం మేమిటంటే? ముందుముందు ప్రపంచం యంతకంటే సామ్యవంతంగానూ, జ్ఞానవంతంగానూ ఉండాలంటే ముందుముందు ప్రపంచజాతులుగా ఆయేటటువంటి పిల్లలని గురించి యెక్కువ శ్రద్ధ తీసుకోవాలి. అందువల్లే పాశ్చాత్యదేశాలూ, ఒకటి రెండు ప్రాచ్యదేశాలూ పిల్లలని గురించి ఎక్కువ శ్రద్ధ తీసుకుంటున్నాయి. * మన దేశం సంగతి! వేరే చెప్పనక్కర్లేదు. ఎదుగు కనపడక పోయినా తరుగు పూరాగా కనపడుతుంది. అనేకవిధాల అజ్ఞానం, అవిద్య నిండి ఉండడంవల్ల దేశస్థి అధోగతిగా ఉంది. ఇప్పటి ప్రజలలో ధైర్యం, శౌర్యం గౌరవం, స్వాతంత్ర్యప్రియత్వం, త్యాగం మొదలైన గుణాలు బాగా తక్కువగా ఉండడానికి కారణం చిన్ననాడు తలిదండ్రులు చేసిన చెడ్డ తరఫీదే. ఈ జాతిలో ధైర్యం, శౌర్యం, గౌరవం, స్వాతంత్ర్య ప్రీయత్వం, త్యాగం మొదలైన గుణాలు ముందుముందైనా పూర్తిగా కలగా అంటే యిప్పటి పిల్లలకు మనం పొందిన తరిఫీదు గాక మరొక మోస్తరు తరిఫీదు యివ్వాలి. ఈ జాతి యెప్పటికీ యిదే మోస్తరుగా ఉండకూడదు కదా? తక్కిన జాతులలో యిది మాడా సమానమైన సీతినే పొందాలి కదా? అయితే ఈ కొత్త సీతినే రావా అంటే దేశప్రజలలోనే కొన్ని కొన్ని

మార్పులు రావలసి ఉంది. 'మాకు యంతకంటే మంచి సీతినే యెన్నో అక్కర్లేదు' 'ఇప్పటి సీతినే కన్నా మంచి సీతినే భూలోకంలోనే లేదు' అనే భావాలు మనసులలోంచి తొలగిపోవాలి. పూర్వచారిత్ర్యం, సంఘానికి భయపడడం మొదలైనవి నశించిపోవాలి. ఈ విషయాలను గురించి బిడ్డల శిక్షణలో పడేపడే చెప్పబడింది. ఈ మోస్తరుగా మనుష్యులెప్పుడు పూర్తిగా మారతారంటే? సంఘంలో ఉండేటటువంటి లోటుపాట్లు బాగా తెలిసినప్పుడే, బిడ్డలను పెంచే విధానం గురించి పుస్తకం చదవండి అంటే అనేకమందికి విచిత్రంగా కనపడుతుంది. మన పెద్దలు బిడ్డలు పెంచే విధానం గురించి యేమే పుస్తకాలు చదివేరు మనని పెంచడానికి! అని అశ్చర్యంగా అడుగుతారు. బిడ్డలను పెంచే విధానం గురించి మన పెద్దలు యేమీ పుస్తకాలు చదవకపోడం చేతే మన జాతి పైన చెప్పబడిన సీతినే ఉంది. కనుక మన జాతి మంచి సీతినే రావాలంటే మనం కొత్త పద్ధతులు నేర్చుకొని పిల్లలను పెంచాలి.

బిడ్డలను పెంచే విధానం గురించి ముఖ్యంగా స్త్రీలు యెక్కువగా నేర్చుకోవలసి ఉంది. తల్లుల తరిఫీదు మీదే ముఖ్యంగా పిల్లల బాగుగులు ఆధారపడి ఉన్నాయి. కొని యిప్పటి స్త్రీజాతినగురించి వేరే చెప్పక్కర్లేదు. అజ్ఞానసింధులుగా ఉన్నటువంటి యిప్పటి స్త్రీలు యెంతో విద్య, జ్ఞానం నేర్చుకుంటే కొని పిల్లలకి సరియైన శిక్షణ యివ్వలేరు. ఈ పుస్తకాన్ని స్త్రీలు విశేషశ్రద్ధతో చదివి లాభం పొందుతారని తలస్తున్నాను.

పిల్లలని బాగుచెయ్యాలంటే ఆపని చిన్నప్పుడే జరగాలి. "మనుష్యస్వభావాన్ని అభివృద్ధి పరచేందుకు బాల్య యొక్కంటే తగిన వయస్సు. అప్పుడు గనక బిడ్డను తగిన శిక్షణలో ఉంచితే అది పెద్దదైనప్పుడు, యిప్పుడు ప్రజలకి ఉండే మూఢత్వమూ.

* 1933 డిసెంబరు 'భారతి'లోని నార్ల వెంకటేశ్వరరావుగారి 'నేటిరహస్య' అనే వ్యాసం చదివితే రహస్య విషయమై కొంత తెలుస్తుంది...టే. కా.

భయమూ, కలిగివుండక, ఉన్నతూర లవుతుంది. అనే సరిక స్వభావేన్న త్యాన్ని బిడ్డలకు యివ్వగలిగితే, యింక చట్టాల వల్లా సంస్కారవల్లా, బోధనవల్లా, కలిగించడానికి ప్రయత్నించే మార్పులు యే శ్రమా లేకండానే ప్రజలలో తల పిస్తాయి.” (పుట 4.) “బిడ్డను కవీశ్వరగాలూ, శూరురాలూ, ఆరోగ్యవంతురాలూ, నిలివంతురాలూ, చివరకి పెద్దవానిలో కొంతవర కన్నా వుంది. ఆశక్తి వున్నా లేకపోయినా బిడ్డమాత్రం దుర్మార్గురాలూ, అవి వేకి నిష్ప్రయోజనురాలూ ఐతే అతిపిదం చాలా వరకు తలిదండ్రులది.” (పుట 46.)

ఈ బిడ్డల శిక్షణ ముఖ్యంగా ఆశ్రయకరణాల కింద విభజించబడింది; తలిదండ్రులు, శరీరం, శిక్ష, బిడ్డా—ప్రపంచమూ, భయమూ—నీతి, విద్య అనేవి. ఆయా ప్రకరణాలకింద తెలియవలసిన సంగతులన్ని చెప్పబడ్డాయి. తల్లి దండ్రులు యెందు చేత పిల్లల్ని గురించి యెక్కువ శ్రద్ధ తీసుకోవాలి, తల్లిదండ్రులు పరిశీలించ వలసిన సంగతు లేమిటో, తలిదండ్రులలో రావలసిన మా శ్రేయిటో మొదటి ప్రకరణంలో చెప్పబడింది. బిడ్డల శరీరం విషయమై తీసుకోవలసిన జాగ్రత్త అంటే బిడ్డలయొక్క భోజనం, నిద్ర బట్టలు, శుభ్రం, వ్యాయామం, యేడుపు, అలవాట్లు మొదలైన వాటిని గురించి చెప్పి ప్రకరణంలో చెప్పబడింది. బిడ్డలకు చేసే అలవాట్లలోనే బిడ్డల క్షేమం విశేషంగా వుంది. అంచేత అలవాట్లను గురించి అనేక అంశాలు పుస్తకంలో చెప్పబడ్డాయి “మనుష్యజీవితం అలవాట్ల సమూహం” (పుట 41) “శ్రమపడి బిడ్డలకు మంచి గుణాలే అలవాటు చేసి, దుర్గుణాల్ని నివారించి, నేర్పుననే దుర్గుణాల్ని పోగొట్టగల శక్తి తమలో వుందని పెద్దవారు నమ్మాలి. పుట్టేప్పడే పూర్వ జన్మకర్మ ప్రకారం యేవో గుణాలతో పుడతారు. వాటిని మార్చడం యీశ్వరుడి తరం కాదనే కర్మవేదాంతం వాదించినా, దాని ప్రకారం నడచుకునే మార్పు చూడబోము, అట్లానే నమ్మితే

యీ పుస్తకం చదవనూ అబ్బలేదు బిడ్డల యెడల శ్రద్ధ తీసుకోనూ అక్కరలేదు. బిడ్డని బాగుచేస్తామనుకుని వారిని కొట్టేస్తున్నా అట్టేస్తున్నా ఆవేదాంతాన్ని మర్చిపోతోనే వున్నాను. కిర్మసిదాంతంలో నైనా మనిషికి జరిగే కష్టసుఖాలు శాసింపబడతాయన్నారు గాని, అతిని గణాని నిర్ణయింపబడతాయన లేదు. సుఖసుఖాలు పూర్వజన్మకర్మ ప్రకారం కలిగినా వాటిని అనుభవించే వద్దతీ, వాటివల్ల సాతాల్ని నేర్చుకుని బాగుపడడమూ, వాటివల్ల నాశనము కావడమూ, మనిషి గుణాల మీదా, స్వభావంమీదా ఆధారపడి వుంటుంది. అలవాట్ల ద్వారా అగుణాల్ని పెద్దవాళ్లు చాలావరకు బిడ్డలో యేర్పరచగలరు.” (పుటలు 41, 46) “పెద్దవాళ్లు నేర్పినా నేర్చుకోపోయినా పుట్టిన నిమిషంనుంచీ పిల్లకి అలవా టేర్పడుతోనే వుంటాయి. మంచి వాటిని ప్రవేశపెట్టక పోతే చెడ్డవి అలవాటువుతాయి.” (పుట 48)

మూడవ ప్రకరణం శిక్ష. ఈ ప్రకరణం చాలా ముఖ్యమైనది. ఇప్పటి వరకూ దేశంలో యీ ప్రకరణంలో చెప్పబడ్డ సంగతులకి వ్యతిరేకంగా జరుగుతుంది. బిడ్డల శరీరమూ, మనస్సు కూడా చెడి పోకుండా వుండా అంటే యీ ప్రకరణంలో చెప్పబడ్డ ప్రతి ఆక్షరం తలిదండ్రులు వాటించవలసిందే. ఇదివరకు తలిదండ్రులు కని విని యెరగని అనేక సంగతులు యీ ప్రకరణంలో చెప్పబడ్డాయి.

నాలుగవ ప్రకరణం ‘బిడ్డా—ప్రపంచమూ’ దీనిలో ఆటా—పని, తక్కిన పిల్లల, పెద్దవాళ్లు, నేనా—అర్జనా మొదలైన వాటిని గురించి తెలుపబడింది. పెద్దవాళ్లు పిల్లలకు ముఖ్యంగా నేర్పవలసిన సంగతి, “కొని బిడ్డకి నడవడేని లోకాభిప్రాయంమీద ఆధార పెట్టుకోకండా వుండడం నేర్పాలి. లోకాన్ని ప్రేమించాలి గాని, లోకం తప్పుమార్గంలో వుందని విశ్వసించి నష్టం, నిరక్ష్యంగా, తిరిగబడాలి. తన అంతరాత్మకి తోచినట్టు చేసితిరాలి. యెవ రేమన్నా సరే, వాళ్ళే

కష్టాలను, నిర్లక్ష్యంగా సంతోషంతో, దౌర్జన్యంతో భరించాలి. 'కొని ముఖ్యవిషయాలలో ఆరగిబడ్డా సాధారణ విషయాలలో లోకంలో నేనుగా వుండడానికి ప్రయత్నం చెయ్యాలి.' (పుట 88) "...బిడ్డ ప్రవర్తన యితరుల అభిప్రాయ మీద ఆధారపరుచుకోవడం నేర్పడం చాలా తప్పు. ఆ ఆల వాలువలనే యీకాలపు ప్రజలు, స్వంతఅభిప్రాయాలనేవే లేక సీతీకి మర్నీటీకి విచక్షణను ఎరగనే యెరగక, తక్కినవారు మంచిదనే దాన్ని తాము అనుసరిస్తా; అంతరాత్మల్ని చెంపుకుని తిరుగుతున్నారు. బిడ్డ అట్లాంటి అవస్థలో పడకండా కొనాడెంత తలదండ్రుల విధి. తనకు మంచి దని తోచడం చాతనే తన స్వబుద్ధిని వ్రుపయోగించి తన నడవడిని నిరారణ చేసుకోవాలి బిడ్డ." పుట 102.

అయిదో ప్రకరణం భయమూ. సీతీ; దీంట్లో భయమూ, సీతీ. వ్యక్తిత్వం—స్వార్థం, అబద్ధం—సానుభూతి మొదలైన అంశాలను గురించి తెలుపబడింది. పిల్లలను చిన్నప్పుడు పెట్టిన భయాలు యెంత మట్టుకు అనర్థం తెస్తాయో చూడండి. "ఈచిన్నప్పటి, భయాలే లోకంలోని యీమూర్ఖానికీ, బానిసత్వానికీ క్రూరత్వానికీ కారణం. కనక భయాలను నిర్మూలం చెయ్య కలిగితే ప్రపంచం యంత కన్న చాలా ఆశోగ్యవంత మవుతుంది. ప్రజల స్వభావాలు యంతకన్న చాలా ఔన్నత్యాన్ని పొందుతాయి." పుట 96. పిల్లలకు నేర్పవలసిన ఇదర్హాలను గురించి, "లోకంలో ఆచరణలో వున్న వాటి కన్న వున్నతదర్హాలను బోధిస్తే పిల్ల వ్యర్థరాలు కావొచ్చు. 'కొని లోకంలోని సాధారణ శుష్కజీవనలవలె నిరర్థకంగా బతికి డబ్బు సగపాపించి క్రిటి పొందడంతో సంతృప్తి పడడం కంటే, యీగోష్ఠి ఆదర్శాలతో అపజయం పొందడమే ఉత్తమం." (పుట 106., అని చెప్పబడింది.

ఆరవ ప్రకరణం విద్య. దీంట్లో బడి, కథలు, కళలు సృష్టిజ్ఞానం గురించి తెలపబడింది. సృష్టి

జ్ఞానం గురించి అనేకమంది శాస్త్రజ్ఞులు యేకగ్రీవంగా చెప్పిన సంగతులే చెప్పబడ్డాయి.

పైమొస్తరుగా పుస్తకంలోని అంశాలున్నాయి. ఈ అంశాలన్ని సంగ్రహంగా తెలిసివుంటే గాని బిడ్డలిని యిప్పటికంటే బుద్ధిమంతుడగానూ, ప్రయోజనులుగానూ, ఈ శ్వరప్రేయముగానూ చెయ్యలేము.

రంగ్రాన్వేషణ పరులకి యీపుస్తకంలో కొన్ని వ్యతిరేకాంశాలు—అంటే, మొదట మంచి దని చెప్పినదే తర్వాత చెప్పి దని చెప్పడం—వున్నట్టు కనపడుతుంది. 'కొని నూత్నంగా పరిశీలించి చూస్తే అలాంటివి కనపడవు.

ఈ పుస్తకం తెలిసి గురించి కొంచెం చెప్పవలసి వుంది. తెలి వ్యాకహాంకం. చాలా సులభం. బహురసవంతం. 'కొని ఆకృష్టకృష్టి సామట్టుకు కొన్ని చిన్న లోపాలు కనపడుతున్నాయి. వాటిని గురించి కొస్త చెప్తాను. వ్యావహారికభాష అయినా పూర్తిగా ద్యోతకం గానూ, గౌరవదాయకంగానూ వుండా అంటే మనం చిన్నచిన్న నియమాలను పాటించక తప్పదు. ఈ చిన్న నియమాలనుకూడా పాటించకపోతే భాష దారితెన్ను లేని అరణ్యం అయిపోతుంది. ఈ కింది మాటలు చూడండి. 'పూర్వారోగ్యం, విస్తీర్ణం, సంస్త, నిర్ణయం, మాత్రుదేవతలు, రుషులు, అవస్త, సక్రతు, దుఖాలు, నితి, ఆజీర్ణం, పరిస్థితులు మొదలైన మాటలు తప్పుగా రాయడంవల్ల లాభం కంటే నష్టమే యెక్కువగా వుందని అభిప్రాయపడుతున్నాను. వాక్యం మొదట యీ మొస్తరుగా రాయబడాయి. 'యిష్టం, వురుమూ, యీ శిక్షణ, వోదార్పులు, యేపిల్లలు, యీ సమస్యలు' వాక్యం మొదట అచ్చుతో ప్రారంభించబడవలసిన యీమాటలు హల్లుతో ప్రారంభించబడాయి. వాక్యం మొదట యిట్టిమాటలు అచ్చుతో వుండాలి అన్న స్వల్పనియమం పాటించకపోడంవల్ల భాష ఆలవి 'కొని దయిపోతుందని అనుకొంటున్నాను.

పుస్తకంలో కొన్ని యింగీషు ముక్కలు ఆన వసరంగా ప్రయోగించబడ్డాయి. వీటికి తెలుగు వుం డనే వుంది స్త్రీలు ఉదవళలసిన పుస్తకంలో ఆన వసరంగా యింగీషు మాటలు ఉంచుకొండ దనుకుం టున్నాను. ఏదైనా యీ మాటలు ఆట్టే లేవు. (ప్రిన్సిపిల్స్, టెంకర్ మెంట్, ఎట్రాన్సియర్, ఇన్స్టిట్యూట్, ప్రహారీ కేట్, ఎన్క్రేజ్, ఎప్రిసి యేషన్)

ప్రకటన కర్తల అశ్రద్ధవల్ల ఈ పుస్తకంలో ఆ చ్చుతప్పులు ఎక్కువగా ఉన్నాయి.

ఈ పుస్తకం స్త్రీపురుషులందఱా చదివి తాము బాగుపడి, పిల్లలను బాగుచేసి జాతీని బాగుపరచ వలసివుంది. ఈ పుస్తకం ప్రతి ఆంగ్లశాస్త్రవేత్త చదివి దేశాన్ని బాగుచేస్తారని నమ్ముతున్నాను. *

రావుసాహేబు, మహాపాఠ్యాయు, గిడుగు వేంకట రామమూర్తిపంతులుగారికి

విజయపట్ట ప్రదానం

బాగా జూపకం వుంది.

కవిశేఖర (ఇప్పుడు) పడ్డాది సుబ్బారావుడు గారు వొకప్పుడు కొన్ని పద్యాలు చదివారు. అది 1913 వ సంవత్సరం ఏప్రిలు నెల. రాజమహేంద్ర వరంలో ఆంధ్రసాహిత్య పరిషద్వార్షిక సమావేశం జరిగింది. అప్పట్లో ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తు ఆంధ్ర భాషా వాఙ్మయాల వికాసం సాధించడానికి పుట్టిగ దన, సాధిస్తుందన, “పరికరా లన్ని అనురేయి కనక అవు”నని అందరూ భావిస్తూ వుండేవారు. ఆసమావేశానికి ఆనేక పండితులూ, కవులూ, భాషాభిమానులూ, వాఙ్మయ ప్రియులూ దూర దేశాలనుంచి కూడా ఆహ్వాయనంగా వచ్చారు. గిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారు కూడా తమ శిష్య బృందంతో వచ్చారు; కాని వారికి తమ వ్యావహారిక భాషావాదం వినిపించడానికి యెవరూ అవకాశం యివ్వలేదు. పైగా కొందరు పండితులు రామమూర్తిపంతులుగారూ, జయంతి రామయ్య పంతులుగారూ వాది ప్రతివాదులని రూపిస్తూ రామమూర్తిపంతులుగారు వోడిపోయా రని, తిరస్కృతు

లైపోయా రని-ఇంకో-ఇంకో-అన్నారు. అప్పుడు వసురాయడుగారు చదివిన పద్యాల్లో వొక దానిలో యిప్పుడవసరమైన భాగం యిది.

“గిడుగు రామమూర్తి సుడుగు నిల్వకపోయె
నొగి జయంతి రామయ్య కి గలిచె”

వసురాయడుగారి కెప్పుడూ సభాసదుల భాషా జ్ఞానంమీదా, గణితమీదా విశ్వాసం వుండదు. అంతేత వారు తమ పద్యాలు ఏసెట్లో చదివినా విధిగా అర్థం కూడా చెబుతూ వుంటారు. అప్పుడు కూడా ఆలాగే నెల విచ్చారు.

“కామ వుండేది గొడుగు. కామ లేనిది గిడుగు. గిడుగు గాలికి యెగిరిపోతుంది. రామమూర్తి పంతులుగారి వాదం గిడుగులాగ ఎగిరిపోయింది జయంతి అనగా జయశీలము. రామయ్యపంతులుగారి వాదం జయశీలం కనక అది గెలిచింది”

అప్పుడు ఈస్వారస్యం చాలా కరతాళాలు పొందింది.

ఇది యిరవై యేళ్ల నాటి మాట. హేళనచేస్తూ, పెదవులు విరుస్తూ, లేచిడిలు కొడుతూ గ్రాంథిక

* ఈ గ్రంథం నెల 0-8-0. కొవలసినవారు కలాభివర్ధన పరిషత్తు, రాజమండ్రి అని వ్రాయవలెను.

మార్గో ఆవిశ్వమూర్తి అవతరించిన స్థలం. జనకటి జన్మాలలో చేసిన పుణ్యం కొదీ ఈజన్మలో ఇన్ని నాల్గవ అంధ్రపండితుణ్ణి అనే పేగు పెట్టుకొన్నందుకు కలలో గూడా ఇట్టి భాగ్యం లభిస్తుందని అనుకోని నాకు శ్రీరామమూర్తిపంతులు గారికి కమెమొరేషన్ వాల్యూం సమర్పించే మహాభాగ్యం కలిగింది.”

“రాజశలైకభూషణుడు రాజనరేంద్రుడి కాలంలో గానీ, తెలుగువల్లభుడూ, తెలుగింకండ అని చెప్పకోగల్గిన రాయల కాలంలో గానీ ప్రభువీతాలు, పండితపూజలు మహాశైశవంతో జరిపివున్నాయనుకొన్నా. జనసామాన్యానికి అందుబాటులో వుండేటట్టు విజ్ఞానాన్ని వ్యాపింపజేస్తానని కంకణం కట్టుకోని దాన్ని సార్ధకం చెయ్యగలిగిన మహాసత్త్వం ప్రజ్ఞానిధిని పండితుని కృతజ్ఞతతో సత్కరించేందుకై ముక్కుటి మతభేదాలు గల మమకొట్టి ఆంధ్రులూ ఏకగ్రీవంగా సిద్ధపడి మనీషి నాడువుందా అని ఆశంకిస్తున్నాను.”

“ఆంధ్రదేశంలో ప్రజ్ఞాప్రభావనిధులగు పండితులకు గానీ, ప్రభువులకు గానీ నేటికీ కొరత లేదు. అనంతసత్వసంపన్నులయిన అన్నలూ, తమ్ములూ అనేకులున్నారు. వారు పూనుకొంటే ఇట్టి మహోత్సవాలు అనేకం నిర్వహిస్తారు నిస్సందేహంగా. అయినా అవి వారి ప్రజావిభవాలను శ్లెషిస్తాయే కానీ ఆంధ్రజనసామాన్యపు హృదయానందాన్ని, కృతజ్ఞతాసారమ్యాన్ని శ్లెషింపలేవేమో అని నా ఊహ.”

“రామమూర్తిపంతులుగారి అమూల్యమైన జీవితకాలంలో ఇది డెబ్బయి వకటో యేడు. అయినా సింహగర్జనంతో సారస్వతక్షేత్రానికి వరకే వారి మూర్తిని చూస్తే “వృద్ధాశ్విష్యా గురుర్యవా” అనిపిస్తుంది. పంతులుగారు వ్యావహారికాంధ్రానికి యుగపురుషులు. అంటే వారి సృష్టి అనుకోరాదు. ఇది తెనుగుతల్లి ఆనాడైన లీలావిభవం. పంతులుగారున్నా ఆతల్లియొక్క

రూపాల్లో చేరినవారే, అయినా ఆయన ఆతల్లికి వక అర్చాప్రవిక్షం కనిపించకలిగినారు. కాబట్టి ఆయన్ను యుగపురుషునిన్నాను.”

“వ్యావహారికాంధ్రం ఆయన శత్రుల్లో వప్పగింపబడింది మొదలుకొని నేటినాకా ఈరెండు పుష్కరాల్లోనూ దాని, సూపుమాపుటకై మనలో కొందరు చూసిన ప్రతీప్రతికి ఏమీ లోపం లేదు. కావలసినంత ప్రాతిపదిక ప్రవాహం ఉరకడించే కొద్దీ అతిశాస్త్రైవోనావ నడిచి ఒడును చేర్చిన కర్ణధానుడు రామమూర్తిపంతులు. కాబట్టి జనసామాన్యకోటిలోని మనం కొందరం ఆయనకు కృతజ్ఞత శ్లెషించుకొనేందుకు ఈ ఉపుత్సవం ఏర్పాటు చేశారు. ఉద్యానప్రవృత్తి సమస్తానాల్లో వకటి. పంతులుగారి నిరంతరకృషివల్ల ఏర్పడ్డ వ్యావహారికాంధ్రోద్యానం శాశ్వతమైంది. కాపు పట్టింది. వీదా సాదా భేదం లేకుండా పండితుల దగ్గర్నుంచి సామరల వరకూ ఆకరించి హాయిని, సాయిని, ఆనందాన్ని యిస్తున్నది. అజరామరం అయింది కాబట్టి వారి యా డెబ్బయ్యో జన్మదినో త్వవం లో వారి ఊటలో పూచినట్టి, పండినట్టి పుష్పాలనూ, ఫలాలనూ వారికి యీ కమెమొరేషన్ వాల్యూములు రూపంగా కృతజ్ఞతతో సమర్పిస్తున్నాము. ఈకొన్నలో పంతులుగారి భాష వ్యవసాయాన్ని పాండిత్యప్రకరనూ మెచ్చుకుంటూ స్వదేశులూ విదేశులూ అయిన విబుధులు వ్రాసిన ఆంధ్రాంధ్రవ్యాసావళి వకటి. రెండోది భాషాతత్వప్రదర్శనపూర్వకంగా ఆంధ్రభాషాపరిణామాన్ని నిరూపించే స్వకీయవ్యాసావళి. మూడోది వారి వాదాన్ని నిరూపించే శబ్దాలను నిరుష్ణము లని ఋజువుపరిచే లక్షణాగ్రంథం. పేగు బాలకవిశరణ్యం. నాలుగోది ఆంధ్రపండితభిషక్కుల భాషాభేషణం. అయిదోది వ్రాచినకాలపు వచనరచన తెలిపే గద్యచింతామణి అనేది.

“ఆంధ్రాంగవ్యాసావళిలో ముఖ్యాలు— సెన్ కోనోగారు వ్రాసిన ముండాభాషలు అనే వ్యాసం,

సీతాపతిపంతుల పరేన్ భాషను గురించిన వ్యాసం, ఎల్. వి. రామస్వామి అయ్యంగారి ద్రావిడిక్ గైడ్స్ మున్నగునవి. ఇవి అచ్చం ఆంధ్రపండితులుగా వున్నవారికి ఎంతో విజ్ఞానాన్ని కలిగిస్తవి. డాక్టరు, నేలటూరి వేంకటరమణయ్యగారి చారిత్రికవ్యాసం అమోఘపరిశోధన జెల్లడిస్తున్నది. పాశ్చాత్యపండితులు నేటి ఆభివృద్ధిపండితుల పరిశ్రమనూ, ఉత్సాహమునూ ప్రశంసించిన వ్యాసాలున్నవి. ఆంధ్రవ్యాసాలలో పండితులూ పామరులూ కూడా గమనింపదగ్గవి అనేకం వున్నవి. అందులో శ్రీకోరాడ రామకృష్ణయ్యగారి “ఆంధ్రభాషాపదములు—వాటి నిష్పత్తిక్రమము” అనే వ్యాసమూ, డాక్టరు చిలుకూరి నారాయణరావు పంతులుగారి “మాత్రాఛందస్సులు” అనే అమోఘమైన వ్యాసమూ, శ్రీశివశంకరకాశ్రిగారి “పదకర్తలు” అనే వ్యాసమూ, వేదుల సత్యనారాయణకాశ్రిలుగారి హాస్యం వ్యాసమూ, “మాతృభాష—పరభాష” అనే వెంకటరత్నం గారి వ్యాసమూ వివిధవిషయపరిశోధనలను జెల్లడిస్తూన్నవి. చింతా దీక్షితులుగారి ‘లీలాసుందరి’ అనే బాలానందం నిజంగా బాలానందమే. భమిడిపాటివారి “అన్నీ తగాదాలే” అనే వ్యాసం, తెలికిచర్ల కృష్ణమూర్తిగారి “అణువులు—వాటి పరిమాణము” అనే వ్యాసం, విస్నా అప్పారావు పంతులుగారి “చెవి చేయు పని” అనేదీ చాలా ఉత్తమవ్యాసాలు. రాళ్లభండివారూ, చిలుకూరి వారూ జాయంటుగా వ్రాసిన “తూర్పుగాంగరాజులను గురించిన ఆరు క్రొత్త కాసనములు” అనేదీ, సోమశేఖరశర్మగారు వ్రాసిన “పాట్లదుర్తి మాలెపాడుకాసనవ్యాసం” అనేది అద్భుతములగు అనేక చారిత్రకాంశములనూ, తత్కర్తల విజ్ఞానమునూ చాటుతున్నవి. రెండోదీ, మూడోదీ, నాల్గోదీ శ్రీరామమూర్తిపంతులుగారి గ్రంథాలే.”

“మొత్తం యీ అయిదు గ్రంథాలనూ ఆంధ్రదేశీయులందరూ కలిసి అచ్చువేయించివారు. వాటిని

ఈసగ్గలో శ్రీరామమూర్తిపంతులుగారికి అర్పించే పనిని సభవారు నాకు ఏర్పరచినందున విశ్వేశ్వరునికి విశ్వగతమైన వస్తువులనే అర్పించిన రీతిగా సభవారి అనుమతితో వారు ప్రోది చేసిన వ్యావహారికాండ్రం అనే ఉద్ఘాటనలోని ఈదివ్యము లయిన గ్రంథరూపమైన పుష్పాలనూ, పండ్లనూ వారికే సమర్పిస్తున్నాను. శ్రీరామమూర్తి పంతులుగారు వీనిని స్వీకరించి ఆశీర్వదించుదురగాక.”

తరవాత డాక్టరు చిలుకూరి నారాయణరావు పంతులుగారు తాము క్రొత్తగా రచించింది ఈసందర్భంలో ప్రకటించడానికే అచ్చువేయించిన అంబలేక-మొండిశిఖండి అనునాటకాన్ని వొక రంగంచదివి సభ్యులకు వినిపించి శ్రీరామమూర్తిపంతులుగారికి అంకితం చేశారు.

పిమ్మట రామమూర్తిపంతులుగారు వయస్సును బట్టి వృద్ధులయినా సింగపుకొదమలాగ లేచి మేఘగంభీరగర్జనలతో యిలా నెలచివారు.

“ఏవిషయమైనా మంచిదో చెడ్డదో నిర్ణయించుకొనే భారము మనిషిమీద ఉంటుంది. ఒకరికి మంచిదని తోచింది వేరొకరికి మంచిది కాకపోవచ్చు. కాని మనస్సాక్షిగా తనకు మంచిదని తోచింది తానాచరించడము తన విధి. నేను నాకు మంచిని తోచిన విషయమును గురించి పరిశ్రమచేసి అందలి సత్యము గ్రహించి జెల్లడిస్తాను. బాల్యము నుంచీ ఇట్టి నియమమునే నేను పెట్టుకున్నాను. ఆ నియమము ప్రకారమే నడుచు కొంటున్నాను. ఇక నావాదన సంగతి.

లోకమంతా వకటి, తక్కిన భాగాలతో సంబంధం లేనిదే అది ఉండదు. ఒక వేలు యింకో వేలుతో కూడిలేనే గాని ఏ పని చెయ్యలేదు. విశ్వము అంగి. తక్కినవి అంగములు. శరీరము అంగి. ఆవయవములు అంగములు.

* * *

వివాహము ఒక institution దానిలో system

ఉంటుంది. దేవతార్చన కూడా అట్టిదే. వివాహములో మాటలూ దేవతార్చనలో మాటలూ వాటితో సంబంధం ఉన్నవాటికి తెలుస్తుంది.

యజ్ఞము కూడా ఒక (System.) కాని దాని నేవరూ చెయ్యడంలేదు. అమాటల కిప్పుడు అర్థము తెలియదు. యజ్ఞ అనే ధాతువునుండి 500 మాటలు పుట్టినవి. ఇప్పుడు వాటి అర్థమేమి తెలుస్తుంది? సత్యనారాయణ వ్రతమునకు సంబంధించిన మాటలప్పుడు తెలుస్తుంది. system కీ తదంగముల కూపరస్వర సంబంధం ఉంటుంది.

భాష కూడా అట్టిదే. “భగవంతుడు మనుష్యునకు వాక్కు ప్రసాదించాడు” అని పేర్లీకరించి అన్నాడు.

అరేండ్ల బాలడికి ఆతని లోకజ్ఞానముతో సమానమైన భాష అతని కుంటుంది. అదే మాతృభాష; జీవదాష్ట్య.

* * *

పూర్వము కాలమును తెలియ జేయడానికి గడియలు వాడుక చేసే వారు.

ఇప్పుడు గంటలు వాడుక చేస్తున్నారు. కాలము ఒక (System) దీనికి అంగములకూ పరస్పర సంబంధం లేనిదే అర్థం కాదు.

నన్నయ్య ఈగోదావరిలోనే స్నానంచేసి సంద్యభార్యేవాడు. నన్నయ “నేడు, ఎల్లి” అనే సందర్భములో మనము “ఈవాళ్ళ, రేపు” అంటున్నాము. నన్నయ కాలముతో “రేపు” అనగా “మాపు” కాని దన్నమాట.

ఈ system లో వ్యత్యాసం కలిగింది.

నన్నయ్య కాలాన “సాని” అనగా “తల్లి” అని అర్థము. ఈ కాలములో “తల్లి”ని “సాని” అనరు. ఇప్పుడు “సానెలు” ఏ అర్థములో వాడుతున్నామో అప్పుడు “అంజియలు” అని అర్థములో వాడేవారు.

నన్నయ కాలమునాటి ఉద్యోగాలు నేడు లేవు. నేడున్నవి అప్పుడు లేవు. ఇన్ స్టిట్యూషన్లు, కళాక్షేత్రం,

ఓవర్సీయర్, హెడ్మాస్టర్ మొదలైన పదములు ఈ కాలపువి. ఇప్పుడు అర్థమౌతవి. నన్నయ కాలమునాటి పదములు ఇప్పుడు అర్థమౌతున్నవి. ఎక్కువ పరిశ్రమ చేస్తే కొన్ని అర్థమౌతవేమో.

* * *

భారతంలో శబ్దములన్నీ దేశభాషలో సంబంధం కలిపి గనక సార్థకములు.

* * *

ద్రావిడులు వేసిన పప్పుడు background జ్యోతి. అది లేనిచో చిత్రాని కర్థం లేదు.

ఒక చిత్రములో గోపురము ఎత్తు తెలియజేయవలసి వచ్చినప్పుడు ఒక చెట్టుతో సంబంధం ఏర్పరచాలి. ఒక బెలూన్ (balloon) ఎంత ఎత్తు పెల్లిందో తెలపడానికి ఒక విప్లవైన మేఘములతో సంబంధం ఏర్పాటు చేసి చిత్రించిన చిత్ర మొకటి ఒక ప్రాచీనచిత్రంలో నేను చూచాను.

* * *

నన్నయ కాలమునాటి దేశభాషలో ఒక నూతనమైనా మిగలలేదు. అంతా కొట్టుకుపోయింది. నన్నయ కాలంలో అప్పటి వారి కర్థ మయ్యే పదాలు మన కిప్పుడు కావు. వేద కాలమునాటి పదముల కర్థము గాక వేదపండితులు వాటిని గురించి యద్వా యద్వా అంటూ ఉంటారు.

భారతభాషలో మాటలకు శబ్దరత్నాకరంలో అర్థము వ్రాయవలసి వచ్చినప్పుడు చింత్యము, అస్పష్టము ఇత్యాదిగా వ్రాసినాడు తద్గ్రంథకర్త.

నన్నయ కాలంలో ఏపదము ఎట్లా ఉండేదో తెలుసుకోవడం కష్టము.

నన్నయగారి తాటాకుల ప్రతి ఇప్పుడు దొరకదు. దానినుండి వ్రాసిన ప్రతులో ఆ ప్రతుల ప్రతులో మన కాలమున దొరుకుతవి. అది ఏవలో లేఖకులు వ్రాసుకొన్నవి. వారు చూత్యకనుండి సరిగా వ్రాశాకా అంటే—అది దైవాంశము. “నడుచు, నడచు”—ఇం దేది సరియైన రూపమో విధియించడం

మెట్లా? యత్నిస్తానంటా? చూపాలిగితే తెలుస్తుంది లేకుంటే తెలియదు.

“సాలయ్య, సాలమ”—ఇం దేది సరియైనదో తెలుసుకోడానికి ప్రాసస్తానంటా? చూడాలి. లేకుంటే తెలియదు. అది చె నాయత్తం. శకటరేఫల విషయమూ అంతే.

నన్నయ కాలమునాటి భాష శిలాక్షరములలో నందంపూడి శాసనరూపమున ఉన్నది. దానిని చిట్టి నాటి దేశభాషస్వరూపం కొంత తెలుస్తుంది. జయంతి రామయ్య పంతులుగారు దాని కర్థము చెప్పలేక పోయారు అనాటి భాషాస్వరూపం తెలియక పోవడంవల్ల. చరిత్ర తెలుసుకోవడంకోసమే భాష. నన్నయ కాలమునాటి భాష మళ్ళీ ప్రయోగించడానికి కాదు. నన్నయ భారతమును అచ్చునేసి నపుడు పరిష్కారాలు రూపాలు మార్చారు. రెండు స్తర పర్వాలలో భాష ఇదవిత్థము చెప్పడానికి వీలులేదు.

* * *

కవిత్వము ఒక కళ. కళకు దేశభాషలో ఉన్న అన్ని శబ్దాలూ అవసరము లేదు.

భాష వనసువంటిది. భాషలో ఎవరికి కావలసిన మాటలు వారు తీసుకొంటారు. నన్నయ కాలమునాటి దేశభాషంతా నన్నయ భారతములో ఉన్నదని చెప్పడానికి వీలులేదు. తెలుక్కు మారుగా సంస్కృతం వేసినచోట్ల తెలుగే వేస్తే నన్నయ భాష ఇంకా తెలిసిఉండేది. ఒకమాట. “అట్టిడు” అనే పదము ప్రథమావిభక్తి. దానికి ద్వితీయావిభక్తి ఏమిటి? నన్నయ వాడలేదు కాబట్టి మనకు తెలియదు. “కురియ్య”—దీనికి ప్రేరణార్థకము “కురిసిరి.” నేడు “కురియించు” అనే పదమునకు మారుగా గ్రాంథికులు “కురిపించు” అని వ్రాస్తున్నారు. ప్రాచీనభాష తెలియక వ్యావహారిక పదములను వాడి దానిని గ్రాంథికమని లోకులను భ్రమింపజేస్తున్నారు. తిక్కనాదుల విషయములో కూడా ఇట్లే చూచుకోండి.

గ్రాంథికభాష అతుకులబాంక. స్పెన్సరు అనే అంగకవి ఫెయిరీక్లీన్ అనే కావ్యము యిట్టి భాషలో వ్రాస్తే పండితులు అది ఏభాషా కాదన్నారు. అట్లాగే గ్రాంథికభాష ఏభాషా కాదు. ప్రాచీన భాషా కాదు, దేశభాషా కాదు. అందరు కవుల భాషలా కలయిక. తెలుగులక్షణంవట్టి దెబ్బలాట వ్యవహారం. సంస్కృతం ఇట్లా ఉండదు. పతంజలి ఎంత చెప్పితే అంత.

* * *

గ్రాంథికభాషకు లక్షణం లేదు. “చేతురు కోతురు” ఇత్యాదులు చిన్నయ్యనూరి తప్పవ్వాడు. గ్రాంథికు లంతా ఈ పదాలు వాడుతున్నారు. “ఉన్నాను” అనే మాట చిన్నయ్యనూరి వప్పుకొన్నాడు. నన్నయ, తిక్కన, శ్రీనాథుడు, జక్కన వరకూ ఎవరూ ఈ రూపము వాడనే లేదు. జయంతి రామయ్యగారు “ఉన్నాను ఉన్నారు” అనే ప్రయోగములు చేశారు. చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంగారి గ్రంథాలలో ఈ ప్రయోగాలు కావలసి నన్ను ఉన్నవి. వ్యవహారభాషనే వ్రాసి ఉన్నట్లయితే వారి రామచంద్రవిజయం ప్రమాణగ్రంథమయ్యేది.

* * *

గురజాడ అప్పారావు, పి. టి. శ్రీనివాస అయ్యంగారూ నేనూ ఈ వాదన లేవదీస్తే అప్పుడు మమ్మల్నందరూ దూషించేవారు.

The three tailors of the Tanning street అన్నారు మమ్మల్నప్పుడు.

* * *

వీరేశలింగంగారు బ్రతికున్న కాలంలో వారు నాతో భాషవిషయమై స్నేహితుగా వాదించారు. నా వాదనలో సత్యం ఆయన అంగీకరించారు.

నన్నయ మొదలు వీరేశలింగంగారివరకూ భాష మారలేదని చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంగారన్నారు. వీరు వ్రాసిన భాష నన్నయ భాష కావలసి వస్తే రెండువేల శతాబ్దాలు సవరించవలసి ఉంటుంది.

వడ్డాది సుబ్బారాయడుగారు మహాగ్రంథాగ్రాసే కవి. వారు “అగుపడు” అనే పదం వాడారు. “అగుపడు” అనే పదము తప్పనిన్ని, “అగపడు” “అగపడు” అనే రూపములు సరియైనవినిన్ని, “అగపడు” అనే పదమునకు అరము “స్వాధీనమగు,” “చిహ్న” అనిన్ని నేను వారికి చెప్పాను. వేదం వేంకటరాయశాస్త్రిగారు “జ్ఞాపర్వ” “జ్ఞాపించు” అనే వింత కృతక రూపాలు వాడారు. నేను చెప్పినమీదట వసురాయకవిగారు దిద్దుకొన్నారు. ఇందును గురించి వ్యాకరణములో నూత్రము లేదు కాబట్టి కవులు తమకు తోచిన రూపములు వాడారు. వావిలాల శివావధానులుగారు “అందరికి” అనే పదము మొదట వాడి తరువాత ఎవరో పండితులు తప్పున్నారు కాబోలు దానిని “అందరకు” అనే కృతక రూపముగా దిద్దారు.

గ్రాంథికభాష యిలా ఉన్నది.

అరవై సంవత్సరముల వయస్సు వచ్చినవారికి కూడా ఈభాష రాకుండా ఉంది. ఆకారమధ్యమో, ఇకారమధ్యమో, ఉకారమధ్యమో తెలియదు కొన్ని పదముల విషయమున ఈ పండితులకు. ఇంకెందుకు ఈ భాష!

గ్రాంథికభాషను పండితులు అందుకోసాండి. మీరు దేశభాష వాడండి.

* * *

నా చిన్నతనంలో తీర్పులు తెలుగున వ్రాసే వారు. పండితుల అభిప్రాయాలు తీసుకొనేవారు. వాటికి ఫట్వాలు అని పేరు. ఈ ఫట్వాలు తీర్పులు వ్యావహారిక భాషలోనే ఉన్నవి. వచనగ్రంథములలో వ్యవహారభాషనే సంప్రదాయనిధముగా వాడేవారని నా గడ్డచింతామణి అనే గ్రంథములో అనేక గ్రంథములనుండి ఉదాహరణలతో నిరూపణ చేశాను.

నన్నయ తిక్కనలు తమ గ్రంథాలలో శుద్ధదేశభాషనే వాడారు.

నాకు ఎన్నో సన్మానప్రతాలు సమర్పించి నాకు లేని యోగ్యత మీరు ఆరోపించారు. నాకింత గౌరవ మిక్కడా జరుగుతుందని నేననుకోలేదు. మీకు నాయందు గల దయవల్ల నాయందు లేని గుణములు నాకు ఆరోపించారు.

* * *

ఈవాదము నాకు నచ్చింది. దేశభాషపై ఉన్న నిరోధం తొలగించడం మన కర్తవ్యము. స్వభాషలో మాట్లాడానికి ధైర్యం లేకపోవడం ఏల? గ్రామీణులు కాబట్టి. ఈ నిరోధం తొలగిస్తే స్వేచ్ఛ కలుగుతుంది. గవర్నమెంటుకంటే ఎక్కువగా పండితులు Liberty of speech (వాక్స్వి తంత్రము) తీసివేశారు. మనకు వాక్స్వి తంత్రము లేదు. గ్రామ్యత్వం తొలగించమంటున్నాను నేను. పండితులూ కవులూ శిష్టులూ వాడేభాష తప్పనడం అవివేకం. ఎలమంచిలి సభలో మహామహాపాఠ్యాయ తాతా సుబ్బారాయశాస్త్రిగారు శిష్టవ్యవహారమందున్న భాష గ్రామ్య మనరాదని తీర్మానించారు. ఆపద్రంశ మనే మాటఉన్నది. గ్రామ్యం అనే మాట లేనేలేదు. గ్రామ్య మనేది పారిభాషిక పదము. వ్యుత్పత్తి నిరూపిస్తుందిగాని ప్రయోగము తప్పని నూచించదు. దేశభాష అపరిమిత ప్రయోజనముకలది. వ్యవహారములో లేని భాషలు పరిమిత ప్రయోజనముకలవి. పాణిని, పతంజలి కాత్యాయని వ్యవహారశిష్ట పదములు వాడరాదని అనుకాసిం చారు.

గురజాడ అప్పారావు నేనూ బాల్యము నుండే విద్యాభ్యాసము చేశాము. చిన్నతనంలో మేమంతా కలిసి నలనాటకం ఆడాము. అప్పారావు కన్యా శుల్కం వ్రాయడాని కిదోకారణం

ఇంగ్లీషు ప్రైమరీ పరీక్ష పాఠ్యము మన దేశము ఏపోలీసు నూపరెంటు ఉద్యోగము చెయ్యడానికో ఇంగ్లీషు వాడు వస్తాడు. అతడు మాట్లాడే ఇంగ్లీషు చక్కని ఇంగ్లీషు అంటారు. యమ్మో పాఠ్యముచేసిన విద్యార్థికుడు మాట్లాడే తెలుగు తెలుగు కాదం

టారు మన పండితులు. పండితులు వ్యవహార భాష లోనే బోధిస్తారు. మేము వ్రాస్తే తప్పంటారు. సత్యం తెలిసేవరకూ తిడతారు.

ఈ ఊళ్లో జనక సభ చేసినప్పుడు నామాట ఎవరూ విన లేదు. అప్పుడు కొవ్వూరిలో సభజరిగింది. అసభిలో పోలవరం జమీందారు గారూ, దివాకర తిరుపతిశాస్త్రిగారూ నావాద మంగీకరించారు. పీఠేశలింగంగారూ నావాద మంగీకరించారు.

ఇరవై సంవత్సరాలకు క్రితము వ్యవహారభాష బోధించ వచ్చునని తీర్మానిస్తే పనికిరాదని 20,000 మంది వ్రాశ్తో రెండువందల టిల్లి గ్రాములతో గవర్నమెంటు వారికి మహజరు పంపించినారు. అప్పటికేది అగిపోయింది.

ఇప్పుడు ఏమి చేయవలెనో మీకు తెలుసును. రెండుకోట్లమంది సాము చేశ భాష. హక్కు కాపాడగలవారు మీరు.

శివశంకర శాస్త్రిగారు నాచెయ్యిచూచి ఇంకా పదకొండు సంవత్సరాలు బ్రతికి ఉంటావని సాము ద్రికం చెప్పినారు. నేను జీవించి ఉంటే నేను పూనుకొన్న నిఘంటు కార్యము పూరిచేస్తాను. శబరత్నాకరములో 2000 తప్పులున్నవి. నేనన్న మూటే కాదిది. మానవిల్లి రామకృష్ణకవిగారూ నూర్యరాయ నిఘంటుకారులూ కూడా ఈమాటే అన్నారు. వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు అనేక వందల మాటలు శబరత్నాకరములోకి ఎక్కలేదని చెప్పినారు.

వ్యాకరణమూ నిఘంటువూ—ఇవి record వంటివి. ఇవి ప్రమాణము కావు. శిష్టవ్యవహారమే ప్రమాణము.

వైయాకరణులూ, నైఘంటికులూ శిష్టపదములు వేసుకోకుంటే వారిదే తప్పు.

వాక్కు ఆత్మను ప్రకాశింపజేసేది. లోకానికి నూగ్యనివల్ల ప్రకాశము కలుగుతోంది. నూగ్యుడు లేనప్పుడు చంద్రుని ప్రకాశ ముంటుంది. చంద్రుడు లేనప్పుడు నక్షత్రములు ప్రకాశిస్తవి. నక్షత్రములూ లేనప్పుడు, అగ్ని. అగ్ని లేనప్పుడు వాక్కు.

ఆత్మను ప్రకాశింపజేస్తుంది వాక్కు.

“శబ్దబ్రహ్మత్యనే శివాయ నమః”

పంతులుగారు ఉపన్యాసం చేసినంతనేపూ శ్రీ పురుషు లందరూ—సభ అంతా నిశ్రంగనముద్రం లాగ గాంభీర్యం వహించింది.

మనవాళ్లు పదిమంది యొక్కూ కూడినా గుస గుసల్లో పడిపోతారని చొక నింద వుంది; కాని నేను దాని కంగీకరించను. సభ్యుల ప్రవర్తన ఉపన్యాసకుని వాక్పాధుర్యాన్ని బట్టి, ఉపన్యాసవిషయాన్ని పట్టి మారుతూ వుంటుంది. రామమూరి పంతులుగారి వంటి వకలు మనలో అరుదుగా వున్నారు. వా రెక్కడో యెప్పుడు ఉపన్యాసం చేసినా సభ్యులు గాంభీర్యముద్రనే వహిస్తారు. అనాటి సభలో కుమారకవిసింహులుకూడా చాలా మంది వుండడంచేత సభ అంతా గాంభీర్యాన్నే గాక జౌదార్యాన్ని కూడా ప్రకటించింది.

గోదావరితల్లి యిదంతా చూసింది. ఇదంతా వింది. అదికవీ, అదివాగను శాసనుడూ అయిన నన్నయ్య ఢిల్లీరకుని లీలావిలాసా లన్ని చూసి ఉప్పొంగిన మహానుభావురాలామె. అదివ్య పురుషుని, పరమ పవిత్రైదినిక జీవితాన్ని మన కిప్పటికీ అస్పృష్ట కలకల నినాదంతో వినిపిస్తూ వున్న వాత్సల్యకతి ఆమె. రాజరాజనరేంద్రుని నిడుకొలుకై కవితా వినోదాలతో ఘూర్చిలిపోయిన రాజమహేంద్రవరంలో యిప్పటికీ, ఎప్పటికీ గూడా కవితావిలాసాలూ, వాఙ్మయప్రీతి ప్రోదిచేసే అమృతపయస్సిని. ఆమె. ఆమె రామమూరి పంతులుగారి మహాతు గ్రహించింది. వారు నన్నయ ఢిల్లీరకుని పదవిలో నిలిచివుండడం గు రించింది. సమగ్ర మైన ఆంధ్ర జాతి ఈ ఆధునిక వాగను శాసనుడికి వాదపూజ చేస్తూ మళ్ళీ తన భవిష్యదున్నతికి పునాది వేసుకుంటూ వుండడం గ్రహించింది. ఆమెకి పులకలు పేటెత్తాయి. హృదయం ఉప్పొంగిపోయింది. ఆనందమూ పారవశ్యమూ తలమునక లెపోయాయి.

నామాటమీద మీకు నమ్మకం లేకపోతే ఆమె జీవనంలో కొంతభాగం, ఆమె నడికలో కొంత భాగమూ, ఆమె కలకలనవ్వలో కొంత మాధుర్యమూ కలిగాయో లేదో జలిచూడండి.

(శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి)

వేదికలు — పత్రికలు

“మనకిప్పుడెలాంటి నాటకాలు కావాలి?”

జింజులూరు చివరివారంలో మద్రాసులో జరిగిన మూడో ఆంధ్రనాటకకళాపరిషత్ శ్రీమావేశానికి అధ్యక్షత వహించిన శ్రీ. టి. రాఘవాచారిగారు ఈ విషయం యిలా సెల విచ్చారు.

“...ఇప్పుడు నాటకరంగములందు పాడబడుచున్న సంగీతము శిరోవేదనమును కలిగించుటకు మాత్రమే ఉపయోగించుచున్నది. నాటకములలో సంగీత ముండగూడ దని నేను చెప్పట లేదు. సంగీతముతో గూడిన నాటకములను మనము ప్రదర్శించి అందువలన ప్రేక్షకుల కానందము కలిగింప గలుగుదుము. కావున నిపుడు రంగస్థలములలో మనము వినుచున్న సంగీతము నాటకముల కంత మాత్రమును పనికిరాదు. ఇప్పుడు ప్రేక్షకులు గూడ పూర్తిగా సంగీతవ్యామోహమునకు దాసు లగుట వేమన నాటకములు పాటకచేరింపగను, హరికథాకాలక్షేపములుగను మారిపోయినవి. ప్రదర్శింపబడవలసిన నాటకముల సంగీతాన్ని ప్రేక్షకులు పూర్తిగా మరిచిపోయి, నటులు రంగస్థలమున కూర్చుండి తాము కోరిన పాటల నన్నిటిని పాడవలె నని నిర్బంధించునట్టి మనస్థితి గూడ నిపుడు తలపించినది. ఇంతకంటె అవమానకర మగు విషయము మరేదీయు నుండదు. ఆంధ్రనాటకరంగ మింతటి నీచస్థితికి రాగల దని నేనెన్నడును తలచియుండలేదు. ఆంధ్రనాటకములు అధమాధమము లగు యక్షగానముల స్థితికి వచ్చినవి. దీనికి గల కారణమందరికిని తెలిసినదే. ఇదివర కీపరిషత్తువారు రెండు పాఠికసభలను జరిపిరి. ఇది మూడవది ఆంధ్రనాటకరంగమునకు సంప్రాప్తమైన ఈదుస్థితిని తొలగించుటకు మీ రేమి చేసితి రని విజ్ఞానధను లగు మిమ్ములను నే నడుగుచున్నాను. ఇందులకు మీరే బాధ్యులు. విద్యాధికులారా! యువజను

లారా! విద్యార్థులారా! ఆంధ్రుల ఉదార మగు నాటకకళను హత మొనరించుచున్న యీక్రూర పితాచిమును మారణహోమము గావించుట యను ఘనతమ మగు కార్యభారమును మీరు వహింపవలెను. ముందుగా ప్రాంతనాటకములను మూల బెట్టి సరియైన పద్ధతిని క్రొత్తనాటకములను వ్రాయించవలెను. యువకులలో గ్రంథకర్తలును కవులను నడుములు కట్టి మన కళాప్రకాశమును మందీకృత మొనరించుచున్న మాధవీశ్వాసములను సంప్రదాయములను తుడిచివేయవలెను. విశ్వామిత్రుడు నూతనసృష్టి చేయగలుగుటకు సహాయభూతమైన నిర్భయత్వ మును రసాయనమును తనివెదిర మీరాస్వాదింపవలెను. తనతో పాటు శునకమును గూడ సురపురికి గొంపోవలె నని దేవేంద్రుని నిర్బంధించిన యుధిష్ఠిరునకు గలిగిన జీవకారణ్యమును మీ రలవరుచుకొనవలెను. ఇట్టి జీవకారణ్యమే ఆధునికులలో తుకారాము, తన చెంత నన్న ఒక్క రొట్టెముక్కను హరించిన కుక్కకు ఘృతమును గూడ ఒసంగునట్లు చేసినది. నూరు మంది భార్యలుండినను జాలక నూటయొకటవ భార్యను పెండ్లియాడి గోరునట్టి పురుషాధములను దమ నాటకములలో నాయకులనుగా జేయనట్టి కవులును గ్రంథకర్తలును నాకు కావలెను. కణ్వాశ్రమమున నమ్మించి పెండ్లియాడి మరిచిపోయిన దువ్యంతుని వంటి భర్తలను పాద ప్రహరముల వ బహూకరించు శకుంతలలను, విశుంతు శరణాలయములను నమర్చించు నట్టి సావిత్రిలను నాయకులనుగా నొనరించు కవులు నాకు కావలెను. ప్రాచీనకాలమునందువలె మరల నాటకరంగమును విద్యాలయముగా చేయగలిగిన కవులు కావలెను. మానవునకును మానవునకును, మానవునకును సృష్టికర్తకును గల సంబంధమును బాగుగా బోధింపగల

విద్యాలయముగా రంగస్థలమును మార్చునట్టి కవులు
కొవలెను. జీవిత మెటు లున్నదియును, ఎటుల
నుండవలసినదియును రంగస్థలమునందు స్పష్టపరుప
బడవలెను. పౌరాణికనాటకములను బ్రదర్శింప
దగిన కాలము గడచినది. సుబ్రహ్మణ్యునకు పెండ్లి
యైన నేమి కాకున్న నేమి? సత్యభామకు రుక్మిణి సే
సవతిమాత్రస్య ముండిన నేమి లేకున్న నేమి? ప్రజ
ల నిత్యజీవితమునకు సంబంధించిన విషయములను
ప్రదర్శించుట వసరమును ప్రయోజనము నగును;
గాని పురాణగాథలను ప్రదర్శించుట నిరుపయో
గము. మన నిత్యజీవితమునకు సంబంధించిన సమ
స్యలు వేలకొలదిగా నున్నవి. మనము కని విని
యెరుంగని విషయములను ప్రదర్శించుట మాని
మన మనుదినమును కనుచు వినుచుండు విషయము
లనే ప్రదర్శించుచుండవలెను. మన ప్రాచీనజ్ఞాన
మును, జాతీయధీశక్తిని, విశ్వమానవజీవితమునకు
సంబంధించిన సమస్యలను గ్రహించి పరిష్కరింప
బూనిన కార్యనిరతని నాటకమును జ్వలంపగలిగి
యుండవలెను. వ్యక్తిజీవనమునందు గల ప్రబలశక్తు
లను గూడ జ్వలించుచుండవలెను. శ్రీరామచం
ద్రుడు తన భార్యను హరించిన రాక్షసుని హత
మొనరించె నని మనము భావించుటకంటె అతడు
తన దేశమునందలి ప్రజల మేలుగోరి పరిపాలనకు
సంబంధించిన సమస్యలను పరిష్కరించిన రీతిని
గూర్చి మనము భావించుటవలననే అధిక మగు
ప్రయోజనము కలుగలదు. మానవోత్తముల జీవి
తమే సామాన్యప్రజలకు మత మగుచున్న దని తెలు
పబడెను. మనుజుడు కార్యసిద్ధిని, విజయమును,
సమగ్రతను బడయుటకు చేయునట్టి ప్రయత్నము
లలో మొదట కలుగునట్టి సంఘరణములు పరాజ
యములు మున్నగువాటి నెదుర్కొనుట కతడు
చూపిన పట్టుదలను పరికించుటయే మిక్కిలి ఆకర్
శముగా నుండగల దని నేను తలచుచున్నాను.
మనుష్యునియందు గల దైవత్వమును ప్రకటింపు
టయే విద్యయొక్క ముఖ్యప్రయోజనము. కళల

వలనను, ముఖ్యముగా నాటకప్రదర్శనముల వల
నను ఆప్రయోజనము సిద్ధింపగలను.”

విశ్వరూప సంకర్షణము

గావునాహేలు, మహాసాధ్యాయ, శ్రీగిడుగు
శేంకటరామమూర్తి పంతులు గారికి డబ్బయ్యో
పుట్టిన రోజు మహాత్మ్యవంశో వారి మిత్రులూ,
అభిమానులూ, శిష్యులూ సమర్పించిన వివిధవిష
యిక వ్యాససంగ్రహంలో “శ్రీరామమూర్తి కి తొలి
జోహారు” అనే శీర్షికతో వొక వ్యాసం ప్రక
టిస్తూ శ్రీజొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తిగారు
అందులో శ్రీపంతులుగారి నిలా వర్ణించారు.

“పూలచెండు వడునది శ్రీరామమూర్తి భాష
నేవ మీదనా, శ్రీరామమూర్తిమీదనా?” అని
కాదా తొలి ప్రశ్న? ఒక విధమైన భాషనే
వయందీతడు. ఒంటరియై యున్నట్లే తక్కిన గుణ
ములందు గూడ సిత డించుమించుగ నొంటరియై
యున్నాడు. సాహసము, ఇచ్ఛాశక్తి, దృఢనిశ్చ
యము, స్వాతంత్ర్యేచ్ఛ, విరంతర పరిశ్రమ మున్నగు
మహాపురుష లక్షణములు కలిసి శ్రీరామమూర్తి
అయినవి. ఈత డేగురువు నొద్దను విద్య నభ్యసించ
లేదు. తనంత దాను చదివి తుదికొమ్మ నెక్కిన.
తన భాషసంస్కరణోద్యమము పెంపొందుటకై
నిస్సహాయుడై ఆంధ్రమందును, ఆంగ్లమందును
ఈతడు కొంతకాలము పత్రికలు నడిపెను. తొ
లుత సితడు సింహనాద మొనరించినపుడు ఆంధ్ర
పండితులు గదలు చుబూనిరి. మత సంస్కరణము
నకు కందుకూరి పంతులు తొడరినపుడు తోచిన
కన్నెట్టులను జెక్కిరింతలును మాతి విజుపులును,
చేతిజూపులును ఈతనిని గూడ మార్కొనినవి.
మార్కొనినపుడు సర్లాకిమిడి రాముడు భార్య
రాము డాయెను. “హతోస్మి” యనుట గాని
సరు నమలుట గాని యీతని ప్రకృతికి బిరుదము.
ఈమహారథుని మ్రోల పలువుగు పండిత్రులకొండులు
జయద్రథులైరి. రాము బాణము మ్రోల భరదూష్ణ

బులు నిలువజాల రైరి. పిడివాదము లీతని వాదమును మార్చుకొని తుత్తునియలై నేల రాలినవి. శ్రీరామమూర్తి అయుగము విజ్ఞానము. ఈవిజ్ఞానమున తల్లిగొత్తు నవి నిరపాయ మైన వజ్రపు మెఱపులు కావు: ప్రతికక్షిని పీడని వెనూవియన్ జ్వాలలు. సభాంగణమున నీతని యెగుటనిలిచిన పండితుడు ఆంధ్రమండలమున లేడు. ఎనుటివా డెంత దుండగి డియినను ఒక మాఱు చెంపపెట్టు పెట్టి నట్లును, వేరొకమారు ముక్కుగను నూటిగా గ్రుద్ది నట్లును, ఇంకొకతూరి చింతబరిక చేబూని మీది కురికినట్లును, మరొక్కప్పుడు కుతుక పట్టి చిత్తు చేసినట్లును ఈతడు వాదించును. ఈతని పండ్ల పట పటయందు వాడి యైన తర్క మున్నది. ఈతని తీక్షణదృక్కులందు మిరుమిట్లు గొలుపు సారస్వత మున్నది. ఈతని బల్లెంపుటుపులయందు కొసైన మీమింస యున్నది. ఈతని పిడికెలియందు బల మైన ఆత్మవిశ్వాస మున్నది. సభాంగణములందితని యంతరంగమందలి శక్తి ఈతని నీతే చేసివైచును. ఈతని బ్రహ్మచేమడు ఎనుటివాని డాలు. చెళ్ళ పిళ్ళకని నిశితవ్యంగ్య మీఠాలు నంటి నిరపాయ ముగ నెన్నిమాటలలో సభలయందు నిలువగలిగినది. ఈతని చూచి అడలనివారు చెవియొద్ది నీతని “డ్రమ్” చూచి తోక ముడుచుకొని పరారి యగుదురు. సహవాసఫలమున నీతని చెవియంత్రము కూడ చేతనశక్తి నందెను. “నీది తప్ప” అని కొమ్ములు తిరిగిన విద్వాంసులను నిలువం బెట్టి గూబకు బెత్తెడు చూచిన టీతడు పలుమారులు వాకొనెను. “నీదే తప్ప” అని మరల తెరలలో గారు ఎగుట పలికి ఈతని ముందీపటలో నెవ్వరును నిలువలేదు. ఈతని వాదనయొక్క పోటును, వాక్కుయొక్క ధాటియును ఎన్నో కాల్యాలను చింపి మూటగట్టి మూల నుంచెను. ఎన్నియో మండలములను ఆట్టిబు లాడించినవి. గంటలకొలది చదువుట యెట్టితని కలవాటో గంటల కొలది ఉపన్యసించుట ఈతని కట్లే అభ్యాసము. ఈతని చదువు

వుల గదిలో ప్రవేశించి చూడుడు. ప్రపంచము యొక్క యెన్ సైన్లో పీడియాలు - ఎన్ సైన్లో పీడియాను మించిన ఎన్ సైన్లో పీడియాలు అందుండును. ఈతడు ఉత్తరములను గూడ కంఠన మొనరించును. కామా, పుల్లపూపుల నైన ఈతడు కదల్చక ఉండెడు. తాను వ్రాయు యుఖ్యలేఖలను నకలు పైలు నుంచుకొనును. రాయసంవారి కీతిడు ఒకప్పుడు వ్రాసిన ఉత్తరముయొక్క కాపీ నేడును ఈతని షెల్లులో నున్నది. ఈతని యుత్తరపుటు ప్తలకు గూడ నూది మొన లుండును. ఈతని చదువు ఈతని యింటి వాసములను పెండెములను పట్టి యున్నది. ఈతని దొడ్డిలోని అవుకూడ పైలాలజీ సూత్రములతో అంబా ఆనును. శ్రీరామమూర్తి వంటి భీమకర్ములు ఆంధ్రులందు మిక్కిలి తక్కువగా నున్నారు.”

గురజాడ వాల్మీకి

రాజమండ్రిలో జరిగిన ఆధునికాంధ్ర కవి పండిత సభలో (౨౯-౧౨-౩౩) గురజాడ అప్పారావు గారి కవిత్వాన్ని గురించి మాట్లాడుతూ ఉభయ భాషా ప్రవీణ ఇంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్రిగారు ఇలా చెప్పారు.

తమన ఒడ్డున తాతపామని జేవురించిన ముఖం నుండి నిజ మైన కవిత్వం ఉట్టిపడ్డది. Electric shock వంటి అనుభవాలుటనం ఏనవ్వుదయ్యణ్ణి కొట్టి వివశుణ్ణి చేస్తుందో అతని హృదయాన్ని చీల్చుకొని కవిత్వం ఎగనీపడుతుంది. దానికి తగిన భాషా సహకారం దొరికితే అదే స్వాదయోగ్యమయిన కావ్యం అవుతుంది. ఆ కావ్యంలోని ప్రతీ మాటా పరితను పట్టుకుని అంతరింధ్రియాలలో మారుమ్రాగుతుంది.

కామ మోహిత మయిన క్రాంచదవ్యంద్యంలో కలిగిన విషమపరిణామం పాపం అతపస్విలో అవుకో లేని దురంత కేదనను చేపింది. ఆ ఆవేశంలో వివశుడై నిషాదుణ్ణి చావ మని శపించాడు. అంతే.

శమే సంస్కృత వాఙ్మయమునకు మేఘబంతి, మొదటి కాణాచి, మహాకావ్యబీజం అయింది.

మహ్మదపచ్చలారని బాలికల దుస్థితిని, విరుదు కొని పడ్డ జీవనభారంతో పుడమి కంటా అంటు కొనిపోయిన అనాథలనూ చూచి వలవల వాపోయి మొరకు మానవుల మీద గుడ్డెరజేసినాడు అప్పారావు. ఆ ఎరుపు మంటలో నుంచే కన్యాశుల్కం ధామ్యుని పేలింది. ఆధ్వనితో ఆంధ్రదేశం దద్దరిల్లింది. ఈజెబ్బ దేశానికి కాకుండా ఇనసగొలుసులతో కట్టిన తెలుగు సారస్వతంమీద కూడా పడి లింకులను వదులు చేసింది. ఒక్కసారి అందరూ అదిక్కుకే చూశారు. అప్పారాయ కవీంద్రుని చేతులలో ముత్యాల సరాలు తిళతళ మెరసినవి. ఇవే నవ్యాంధ్ర వాఙ్మయమునకు తలకట్టులు, మేలు బంతులు, విజ్ఞాన కోశములు.

ఈయనతో నవ్యసారస్వతయుగం ప్రారంభమయినది. భిన్న భిన్న ప్రవృత్తులతో పెరిగిపోయిన ప్రబంధవాఙ్మయమునకు నూతనాదర్శములతో తల రెత్తిన ఆధునిక కావ్యములకు ఈయన కవిత్వము సీమాచిహ్నము. ఈయన కావ్య వ్యవసాయమూ చాల క్రొత్త. పెట్టినది కొంచె మయినా తెనుగు పొలాల బంగారపు పంట పండుచున్నది. ఈయన పోకడ చాలా స్వతంత్ర మయినది. మొగమాటం లేకుండా అనవలసిన మాట ఘాటుగా అనేస్తాడు. ఈయన హృదయావర్తంలో “లోక మందలి మంచి చెడ్డలు లోకు లెరుగుదురా” అనే ప్రశ్న గిరున తిరిగి తిరిగి అవిఘ్నణి చేసింది. ఈ Inspiration తోటే కావ్య మంతా ఉట్టిపడింది.

కావ్యమును సున్నితముగా ఎత్తుకొని అక్కడక్కడ అమృతం చిలికిస్తూ నడిపించడంలో అప్పారాయకవి అద్వితీయుడు. పద్యాల్లో చిన్నకథలను తీర్చి చిత్రించడానికి ఈయనే ప్రారంభమంగళదినం తెనుగు సారస్వతానికి. ఆతీర్పులో కావ్యానికి ఉండవలసిన జీవకళలు, మెళుకువలు, పువ్వులకు మల్లె విరిసికొంటాయి.

ఇంద్ర ధనమువలె ఈమహాకవి నూత్న రక రకముల మెరుపులతో మనోజ్ఞముగా ఉంటువి, చూడండి!

“వేలు మబ్బుల అందు లంటను రగిలె రత్న రుమల్” అనే మాటలోని వర్ణనానైపుణ్యమూ,

“తాటి వనమున అగి చంద్రుడు తాను చెవి యొగ్గెన్” అను దానిలోని నూతనోక్తి చాతుర్యమూ,

“మంచి చెడ్డలు ముఠజాలందున ఎంచి చూడగ రెండె కులములు” అనే మాటలోని మహా దార్యమూ,

“కతి చంపును, మాట వాతలు, మాన వేనా డున్” అను దానిలోని తత్వానుభవ కథనమూ ఏ సామాన్యకవికి సాధ్య మవుతుంది?

గాజు రామమోహన రాయలు, వీరేశలింగ విజ్ఞాడు దిక్కులు పిక్కటిల్లే ట్టులు కేక పెట్టి చెప్పిన మహాసందేశం గడుసు అప్పారాయకవి ఘాటుగా త్రినూత్రిలో ముద్రించినాడు— “మనిషి చేసిన రాయి రప్పకి మహిమ కల దని సాగి మొక్కుతు మనుషు లుంటే రాయి రప్పల కన్న కనికెప్పం”

అప్పారాయ కవీంద్రుడు రససిద్ధుడు. ఏపాత్రను సృష్టించినా అమృతజ్ఞి చేసి వదులుతాడు. ఈయన కలము ఇంద్రజాలపింఛిక. కథను చూపుతుంది కాని చెప్పదు. ఈయన Patent హాస్యం ఎవ్వరికీ సాధ్య మయినది కాదు. ఈయనలో ఇంకో విశేషం. హాస్యం కోస మని ఎట్టి కృతక మయిన వ్రాతా వ్రాయడు. ఒక రచన ముఖ్యముగా సాగుతూ ఉంటే పక్కనుంచి హాస్యం పరిమళిస్తుంది. వేయేల? అసాధారణుడు, నవీనాంధ్ర సారస్వతమునకు క్రిరాములు చుట్టిన ఆదికవి, అభినవయువకులకు స్వాతంత్ర్యపు టూర్పు పోసిన పగమేష్టి”

మంత్రోపదేశము
రాజమహేంద్రవరంలో డిసెంబరు 28 రేదీని కూడిన రెండో అభినవాంధ్రకవి పండితసమ్మేళనానికి ఆధ్వ

క్షత వహించిన ఆచార్య, రాయప్రోలు సుబ్బా రావుకవిగారు నవకవులకు ఇలా ఉపదేశించారు.

‘అభినవవాఙ్మయమునందు అప్రభంశము నేయన్యే పించు పండితులను విడుపుడు. మార్పున కులికి పడు మహానియుల నుపేక్షింపుడు. మార్పు జగల్లక్షణముగానే తోచుచున్నది. గృహనిర్మాణము మాతినది. వేషములు మాతినవి. పాకములు, రుచులు మాతినవి. బురులు మాతినవి. పఠనపాఠన విధానములు మాతినవి. జీవితాశయములు మాతినవి. ఇంక సాహిత్యము మాతకుండునా? మాతకుండఁగలదా?’

వాఙ్మయమునందుఁ దారతమ్యచర్చ తేలని ప్రశ్న. కాళిదాసమహాకవి వాఙ్మయము సర్వాంగ సుందరముగ నున్నది. దాని నతిక్రమించిన రచన యింతవఱకును రాలేదు. కాని మిగిలిన కవులు మానివేసిరా? అన్వమించిన సూర్యచంద్రులు తిరిగి ఉదయించుచునే యున్నారు. విడిచిన రాసులలోనికి నక్షత్రములు తిరిగి వచ్చుచునే యున్నవి. ఏదేంటి కాయేడు తొలకరించుచునే యున్నది. ఎండిన తటాకములు మరల నిండుచునే యున్నవి. వీళ్ళలోని ప్రాతేరు ఖైలా క్రొత్తేరు తటాయిం చుచున్నది. క్రొత్తవిద్యములో తీపి యొక్కన. జున్ను పాలలో జిడ్డులేన్న. క్రొత్తవకాయలో రుచి కాంతులు ప్రాతదానిలో లేవు. కావున క్రొత్తయే లేదనుట ఉత్తచితండ్లవాదము.

తెనుఁగతొటలో నిపు డొక క్రొత్తపూత పూచుచున్నది. దాని కింత యలజడి యేల? సజీవ వనస్పత్యులు బుతువు రాగానే పల్లవింపక మానవు. అట్లే సజీవసాహిత్యములును.

ఇది యొక ప్రబలమైన ప్రభుమార్గప్రయోగము. దేశకాలపాత్ర పరిజ్ఞానము అపారముగా విస్తరించి నది. అన్యదేశ జనసంపర్క మధిక మైనది. భిన్న భాషా నాగరకములకు సంగమస్థానములు పెక్కు లైనవి. అనేక విజ్ఞానవికాసములకు ఆస్యోత్పత్తిస్థానా చర్యయు కుదిరినది. దేశాంతరవస్తుదర్శనమునకు

వాణిజ్యము రహదారులు నేసినది. ఈ సంఘరణ మందు పాదులు కరులును; రంగులు మారును. ఈమార్పే భావకననమందలి స్వగభేదమునకుఁ గారణము; రూపకల్పనకు లక్ష్యము; రచనకు రీతి.

అత్తులైన కవిసోదరుల కొక విజ్ఞప్తి. జీవితము క్లిష్టసమస్యలలో నుక్కిరి బిక్కిరి యగుచున్నది. శాస్త్రవిజ్ఞానము మానవసుఖలాలస కెంత యుపకరించెనో దుఃఖభీషిత్యమునకును అంతకంటె నధికముగా సహకరించినది. జాతులు ఆర్థదూషితములైనవి. ఆత్మవివాసము పరత్రాసమునకు తావిచ్చినది. మతమును మాతృగృహమునకు మార్గములు తీసినవి. ధర్మనూత్రములు ధనసంపదయ రభసమునందు తెగిపోయినవి. బుద్ధికాశల్యములను యంత్రము లాపాశనము పట్టినవి. ఈ మహాకల్లోలమందు, ఈ విభ్రాంతిలో చైతన్యదీప మాతీపోకుండ నిలుపవలెను; కర్మయోగము కూలిపోకుండ కాపాడవలెను; విజ్ఞానపీఠాతంత్రులు తెగనియక రక్షింపవలెను. ప్రాణులను పాంచాలికలగా మాఱునకుండు. ఈ మహోద్ధరణము ఆనందోపాసన వలననే సాధ్యము. మీరు ఆనందవత్తులు. సౌందర్య మున్నను, రసమన్నను, ఆనంద మున్నను మనకు ఏకావరణ జన్యములే. మీరు ఆనందగీతమునే పాడుండు. ఆనందనూత్రములనే అల్లుండు. ఆనంద మూర్తినే చిత్రింపుండు. స్వచ్ఛందముగా బాడుండు. సుఖముగా నల్లుండు. సర్వతోముఖముగా చిత్రింపుండు”

ఇప్పటికీ అనాఘాతమే

పాటిబండ మాధవశర్మగారు ఈనెల భారతిలో “ప్రబంధయుగము” అనే శీర్షికతో ఒకవ్యాసం ప్రకటినూ నవకవులకు ఉపదేశము మైన వస్తువు నిలా నిరూపిస్తున్నారు.

“క్షిప్రవృద్ధివార్యులు దేశదేశములను జయించి వ్యాధు. అంద్రదేశమును కుబిక్షముగావించినాఁడు. రాజకీయముగను, సాంఘికముగను దేశమునందెట్టి

కల్లాలములు లేవు. ఓడిపోయిన రాజుల మాత్రం ప్రశు జయలక్ష్మి వేషము వైచి క్రీడించిన రాయలు రసిక ప్రభువు. 'యథా రాజా తథా ప్రజా' అని రాజుతో పాటు సామంతులు, మంత్రులు, ప్రజలు అందఱును కేవలము విలాసప్రియులై యుండిరి. అనాటి విజయనగరములోని వారవసితా జనమే దీనికి ప్రబలసాక్ష్యము. ఇట్టి తరుణమున నుద్భవించిన రచనావిశేషము ప్రబంధము. పురాణ కవితృపు సేతులతో విసివిన ప్రజల కవితాపద్ధతిలో మార్పునకై తహతహపడిరి. ఈతృప్తికు ఫలితముగా పెద్దన్న గారి మనుచరిత్ర పుట్టినది.

(ఇట్లు విలాసారము పుట్టిన రచనావిశేష మగు టయు, రాజులు, కవులు, ప్రజలు భోగపరాయణులగుటయుఁ గారణములుగా ప్రబంధము శృంగార రసప్రధాన మైనది. పెద్దన్న ప్రబంధమునందు శృంగారము అంగి యగుటకు కేవలము కాలమహత్వమే కారణ మైనను రాసురా నది యొక మూఢాచారమై ప్రబంధము లన్నియు శృంగారరస ప్రధానములే యగుట తటస్థించినది. ఈశృంగారము గూడ రాసురాను సభ్యతను విడిచి మోటుదేరినది.)

(తేదరులు యోగసమాధిలో ఆనంద స్వరూప మగు బ్రహ్మమును దర్శించి కవితృము చెప్పిరి. అట్టి ఋషుల వాక్యములు ప్రేరేచి పురాణకవులు కవితృము చెప్పిరి; కాని ప్రబంధకవికి పద్యము రావలయు నన్నచో "నిరుప హతిసలంబు, రమణీ ప్రియదూతిక తెచ్చి యిచ్చు కప్పరవిడెము, అత్యై కింపయిన భోజనము, ఉయ్యెల మంచము" నుండవలయును.) ఇత వ్యయమున కొన్ని రాయలవంటి రసిక ప్రభువు పోషించుటచేతనే పెద్దన్నవంటి కవి మనుచరిత్ర వంటి గ్రంథమును వ్రాసినాఁడు. రాయలు రసత్పవ్వలో కవులను పోషించినాఁడు. కనుకనే నాటి కావ్యములును రసమహితములు గనే యున్నవి. తరువాత ఆసానములకు వారకొం

తలు, కొజ్జాలు అలంకారము లైనట్లే కవులును అలంకారము లేనారు. వారి గ్రంథములను అట్టివయైనవి.

(నేటి కవికి తన సితియే కావ్యరచనకు ప్రేరక మగుచున్నది. అనగా సేతని యభిరుచి, ఆశేశము ఆత్మశ్రయములే; కాని పరప్రేరితములుకావు.)

(ప్రబంధములు కేవలము బుద్ధిప్రేరితములు— ఆనఁగా మెదడునుండి పుట్టినవి. మానవహృదయ మతో వాని కంతగా సంబంధము లేదు. ఇవి పఠితకు బుద్ధిగ్రాహ్యములే. హృదయమును తాకు శక్తి ప్రబంధములకు లేదు. అనగా ప్రబంధములోని పాత్రములతో పఠితకు సహానుభూతి కలుగుట లేదు, మఱియు నలంకారములలోఁ జాల భాగము ఊహా ప్రేరితములు. అట్టి యలంకార ప్రధానము లగు ప్రబంధములు పఠితకు ఊహాగ్రాహ్యములే యగుచు న్నువి. ఉత్పేక్షాద్యలంకారములు, క్లేషాదిపద బంధ చాతుర్యములు, యమకాది శబ్దాలంకారములు ప్రబంధమునకు ముఖ్యలక్షణములు. ఇవన్నియు కవితృమునకు బాహ్యరూపమే; కాని రాసురాను ఇవి తప్ప కవితృమే లేదను స్థితి వచ్చినది.

పురాణములలోని వస్తుప్రధానత్వమును వదలించుకొనుటలో ప్రబంధములు కొంత యభివృద్ధి గాంచినట్లే తోచినను ప్రకృతిని వ్యాఖ్యానము చేయుటలోఁ గొంత కొఱవడిన వనియే చెప్పవలయును.

వేదములు భగవంతునకు మానవునకుఁ గల సంబంధమును నిర్ణయించినవి. పురాణములు మానవునకు మానవునకుఁ గల సంబంధమును బోధించినవి. ప్రబంధములు ప్రకృతిని వర్ణించినవి; గాన ప్రకృతికిని మానవునకును గల సంబంధమును నిర్ణయింపఁజాలక పోయినవి. ఈ యుత్కృష్ట విషయము అధునాతన కవితృమున కింకను మిగిలిదేయున్నది?)

వాక్య భాగ్య న ము లు

అభినవాంధ్రకవిపండితసమ్మేళనం

“నేటి కుమారకవిసింహుల కర్తవ్యం యేమిటి?”

ఇది వొక విలక్షణ మైన ప్రశ్న. లోకసామాన్యం కాదు. ఇతరకవి దీనితో పని లేదు. ఇతరకవి తోచనే తోచదు. సృష్టిస్థితి సంహారాలకి అధికారులైన కవులకే యిది అన్వయిస్తుంది. ఇది కవులకే తోస్తుంది. విశ్వమోహనగానం ఆలాపించే కవిచక్రవర్తుల హృదయవిపంచీలోల తంత్రుల్లోనే యీ మంజులనాదం ఉప్పటిటుతుంది. ఏమంటే? కవే విశ్వానికి ఉపదేష్ట. మార్గదర్శి. మేలుకొలుపులు పాడే వంది. నవశక్తి సంఘటించే అమృతహంసుడు.

కవికి ప్రబోధం చెయ్యతగ్గ ప్రాణి ప్రపంచంలో యితవరకూ పుట్టలేదు.

అయితే: చాలా కాలం కిందటే తెనుగుకవి తన కర్తవ్యాన్ని మరిచిపోయాడు. తన తాహతు విస్మరించాడు. తన పదవి కోలుపోయాడు. తన శక్తిని, తన సత్తాని దుర్వినియోగపరుచుకున్నాడు. తన ప్రాప్త్యంనుంచి విమృశకుడైపోయాడు పర్వత శిఖరంమీదనుంచి అమాంతంగా లోయలో కూలి పోయాడు.

కారణం? ప్రధానమైనది దేశీయుల దౌర్భాగ్యం. దేశీయుల అభిరుచులు అనుభవమార్గాలు పట్టాయి. హైందవప్రభువులు కవిత్వాన్ని తమ తుచ్ఛసృజనాభిలాషకి ఉద్రేకం పుట్టించే మత్తుపదార్థంగా వుపయోగించుకున్నారు. కవి సుపర్లముగ్ధుడై తన కీలాన్ని అమృతమని లోకాన్ని కాపించే తన ప్రభుత్వ క్రింది బురదలో పూరతొక్కు కున్నాడు.

జాతి మరింత అడుగున పడిపోయింది. ఇంతే కాదు. ఈస్టి మనకి చిరకాలం అనుభూతమయి పోయింది.

ఈస్టిలో మనకి అంగసంపర్కం కలిగింది. మంత్రించినట్టు జాతి కళ్లు తెరిచింది. సర్వతోమఖమైన అంగసంపర్కంవల్ల కొన్ని కష్టాలూ, కొన్ని నష్టాలూ కలిగినా దేశానికి అపారమైన ప్రబోధం కలిగింది. మన స్థితి, మన గతి, మన మత బోధపడ్డాయి.

కవికి కళాఘాతం తగిలింది.

“నాబతుకు ఇంతేనా?” అని జాతికి అవేదన కలిగింది.

తన యింటో కూచుని అంగవాద్యయం చదువుకునే అంధుడు మారాడు. ఇది యిలా వుండగా, అంగేయపత్రికలు వచ్చి ప్రపంచాన్నంతా చక్కగా విప్పి చెప్పాయి. సినిమాలు వచ్చి పాశ్చాత్యుల ప్రవృత్తి, పదవీ, స్థితి, ఉత్సాహమూ, శౌర్యమూ, ధైర్యమూ, సాహసమూ, ఆశలూ, అభిరుచులూ, అనుభవాలూ, అంగ్రుడికి తన యింటోనే చూపించాయి. అపైన అంధుడు ఖండంతరయాత్ర చేసి ప్రపంచయొక్క వర్తమానపరిస్థితులు అవగాహనం చేసుకున్నాడు.

దీనితో ఆ అవేదన మరింత పెరిగిపోయింది.

ఈ అవేదన తెనుగుకవికి ఉద్రేకం కలిగించింది.

అతను సంఘమూ, దేశమూ తన అమృతవాక్కు కోసం యెదురుచూస్తూ వుండడం గ్రహించాడు. రుద్ధ మైసోయి వున్న అతని కంఠం ముక్తమయింది.

ఇంకేమీ?

శుభి కలిసింది. సాయి కుదిరింది. అయితే యేమిటి గానం చెయ్యడం? జనసామాన్యం యొక్క భాషలో యిదే “నేటి కుమారకవి సింహుల కర్తవ్యం యేమిటి?”

ఈ ఆశంకతోటే అభినవాంధ్రకవిపండితులు మొన్నటి డిసెంబరు 28న లేదీని రాజమహేంద్ర

వరంలాఁ రెండో సారి సమావేశం అయినారు. ఆచార్య, రాయప్రోలు సుబ్బారావుకవి కులపతియై ఆపూర్వఫణిలో మంత్రోపదేశం చేశాడు.

ఏకఫలాపేక్షతో, ఏకదీక్షతో, ఏకవేదికమీద అసీనులై వున్న కవిజమారల ముఖ బింబాలనుంచి తెల్లవిరిసిన దివ్యలేజస్సువల్ల ఆకాశమూ దివ్యులూ ధగధగితాలైపోయినాయి.

కాని—

కాని—

వచ్చిన పని—కూడిన కారణం— తేల్చుకోవలసిన ప్రశ్న అందరూ మరిచేపోయారు.

అశ్రుబిందువులు

ఈనెల 16వ తేదీ రాత్రి చల్లా శేషగిరిరావుగారు పరమపదించారు. ఆంధ్రపత్రిక కిది వొక పెద్దచెబ్బ. ఆంధ్రసంపాదకలోకానికి తీరని లోటు. శేషగిరి రావుగారి కుటుంబానికి కడుపుకోత. మిత్రవర్గానికి పిడుగుపాటు.

ఆంధ్రపాఠశ్రుల్లో శేషగిరిరావుగారి ఆకాలమృతికి వగవనివారు లేరు.

ఆంధ్రపత్రిక జాతి కంటకీ ఏకైకదినపత్రిక. అధిపతి నాగేశ్వరరావుగారు చేతి కముకలేని త్యాగి. సంపాదకులు శేషగిరిరావుగారు పట్టభద్రులు. కొన్నాళ్లు న్యాయవాది. ఉత్తమశ్రేణికి చెందిన దేశభక్తులు. దేశంయొక్క అవసరాలు కూడా అనంతాలు. సన్నివేశాలన్ని చక్కగా గుదిరాయి. కాని ఆకాలమృత్యువు శేషగిరిరావుగారిని కబళించివేసింది.

పదహారు సంవత్సరాలు వొకరి చేతికింద ఏకటాకీని పనిచెయ్యడం అంటే మాటలు కాదు. అందులోనూ వందలమీద వున్న అనుచరులతోటి, సహచరులతోటి కలిసిమెలిసి, పొరపొచ్చాలు లేకుండా వుండడం నిజంగా అసాధ్యమైన విషయం. కాని శేషగిరిరావుగారు ఏ విషయంలోనూ వేలు పెట్టి చూపించుకోలేదు.

శేషగిరిరావుగారు ఆంధ్రపత్రికను నమ్మారు. ఆంధ్రపత్రికను పూజించారు. ఆంధ్రపత్రికలో లీనమైపోయారు. తద్వారా వారు పరమేశ్వరునిలో మిళితం అయిపోయారు.

అయినా కళ్లలోనుంచి అశ్రుబిందువులు రాలుతున్నాయి. మానవహృదయం మోక్షాన్ని చూసి తృప్తిపడలేదు. ఇలాంటి ఆఘాతాలు తగిలినప్పుడు అది కరగకుండా, ద్రవించకుండా వుండలేదు.

ఈ దుఃఖసమయంలో మేము శేషగిరిరావుగారి కుటుంబానికి మా సానుభూతిని విన్నవించుకొంటున్నాము.

ఆంధ్రగ్రంథాలయ మహాసభ

పదహారో ఆంధ్రగ్రంథాలయసభ కాకినాడలో వేమవరపు రామదాసుపంతులుగారి యాజమాన్యం కింద జరిగింది. ఈ మాట కార్యక్రమంలో కొంత మార్పు కనపడింది. పెద్దపెద్ద సంఘాలేర్పడ్డాయి. పని యెలా జరుగుతుందో చూడవలసి వుంది.

యువకులు మళ్ళీ గ్రంథాలయోద్యమంలో ప్రవేశించడం సంతోషపతక విషయం. ఈ అసహాయస్థితిలో మనం సంఘపరంగా చెయ్యవలసిన పని అపారంగా వుంది. జనసామాన్యంలో విద్యా, విజ్ఞానమూ వ్యాపించకుండా యెవ రలాంటి అభూతకల్పనలు చేసినా ప్రయోజనం వుండదు. అమాయకులైన ఆంధ్రులు ఉద్రేకం కలిగిస్తే అగిలో నేనా వురుకుతారు; కాని ఆ సాహసానికి, ధైర్యానికి పునాదిగా సరసద్విచారశక్తి వుంటే గాని త్యాగం అంతా బూడిదలో పోసిన పన్ను రయి పోతుంది.

పల్లెటూళ్ళలో నవీనవిజ్ఞానం వ్యాపింపచెయ్యాల్సిన గ్రంథాలయాలకు గల ఆవకాశాలు మరే సంస్థలకూ లేవు. గ్రంథాలయనిర్వాహకు లీ విషయం గమనించి, తమ ధర్మాలనుగూడా గుర్తించి మనులుకోవలసి వుంది.

కాని రామదాసుపంతుగారి వ్రుపన్యాసం కాసన సభలో వున్న గ్రంథాలయాలబిల్లు విమర్శించడం

తోనే సరిపోయింది. సమస్త లైన పంతులుగారు ఈ యొక్క విషయానికే యంత ప్రాముఖ్యం యివ్వడంలో జౌచిత్యం లేదు. ప్రజలు చూపవలసిన పురుషకారం అపరిమితంగా వుంది. గ్రంథాలయ నిర్వాహకులు నెరవేర్చవలసిన కార్యక్రమంకూడా సముద్రం అంత వుంది. ప్రభుత్వపక్షంగా గ్రంథాలయాలకు కలిగే పుష్టి చాలా తక్కువ. గ్రంథాలయనిర్వాహకులకు అలసత్ పోయి ఏకాగ్రత, ఏక దీక్ష కలిగేటట్లు వారు ప్రోత్సాహపరుస్తారని నిరీక్షించినవారికి ఆకాశంగ మైనది.

అయ్యకి వేంకటరమణయ్యగారికి మా ప్రశంసలు విన్నవిస్తున్నాము. గ్రంథాలయోద్యమంలోనే వారికి జీవితసాఫల్యం వుంది. మధ్యమధ్య పక్కలకి తప్పకున్నారా?—ఎందుకూ పడేపడే చెప్పడం?

గొత్త అధ్యాయం

రెండో వాగనుశాసనం లైన రామసాహేబు గిడుగు వేంకటరామమూర్తి పంతులుగారికి సమగ్ర మైన ఆంధ్రజాతి తనతాహతుకు చాలని దైనా సన్మానం చెయ్యడంతో ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రలో వొక కొత్త అధ్యాయం ప్రారంభమయింది. తెనుగుభాషవిషయంలో తమ రక్తం అంతా ధారపోసిన ఆధునికాంధ్రులు కైలాసవాసి కందుకూరి వీరేశలింగం పంతులుగారూ, బ్రహ్మశ్రీ గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారూ—ఈ ఇద్దరే కనపడుతున్నారు. అయితే వీరేశలింగంపంతులుగారిని మనం సత్కరించలేకపోయాం. ఇప్పుడు రామమూర్తి పంతులుగారి నైనా సత్కరించడం మనం మన విధులను గుర్తించుకుంటున్నామనడానికి గొప్ప చిహ్నంగా వుంది.

రామమూర్తి పంతులుగారి పదవి యిప్పట్లో యేమో సాధించుకోలేనది. భాషయొక్క పుట్టుపూర్వోత్తరాల్ని అంత తీక్షణంగా తెలిసినవారెవరూ లేరు; కాని వారు వృద్ధులైనారు. మొన్న నేడప్పు యి వొకటో సంవత్సరం ఆరంభమయింది. వారి వయస్సులో కూడా పట్టిగడియలూ భాషనైన

చేస్తూ వుండడం నిజంగా మనం గర్వించ తగ్గవిషయం. మంచివయస్సులో వుండేకూడా మనం వారు చూపుతూవున్న శ్రద్ధాసత్వంలో అక్షాంశమైనా చూపలేకుండా వుండడం మనం సిగ్గుపడవలసిన విషయం కూడానూ.

ఏతావతా: రామమూర్తి పంతులుగారే చెయ్యవలసిన పనులు రెండు మూడు ఉన్నాయి. వారిచేత అని చెయించుకోలేకపోయామా, తరవాత మనం దిక్కులు చూడవలసిందే. సమగ్ర మైన నిఘంటువూ, ఇప్పటిమట్టుకు సమగ్ర మైన వ్యాకరణమూ—ఈ రెండుపనులూ చెయ్యడానికి వారికి తప్ప మరెవ్వరికీ అర్హత లేదు.

నిజానికి మనం బీదవాళ్లమే; కాని మన డబ్బు ఖండాంతరాలతో బాటు ఇతర ప్రాంతాలకు గూడా చాలా వెల్లిపోతోంది. మన డబ్బు మన ప్రత్యేకోన్నతసాధనాల కేమీ వినియోగపడడం లేదు. ఈ విషయంలో మనలాగ యితరెవరూ మన కేని చూడరు. కనక వెంటనే శ్రధపట్టి తగినంత ధనం కూడా బెట్టి రామమూర్తి పంతులుగారి విజ్ఞానానికి మనం గ్రంథరూపం కలిగించుకోవడం చాలా ఆవసరం.

రామమూర్తి పంతులుగారికి మావినయవిధేయతలను విన్నవించు కొంటున్నాము. మాలేఖసికి స్వాతంత్ర్యమూ, నిరాశూట ప్రచారమూ కలిగించిన మహానుభావులు వారు. మరిన్ని కృతకభాషలో పడి కూరుకుపోవలసిన మెరికిల్లాంటి అనేకాంధ్రయువకులకు అధునికాంధ్ర వాఙ్మయక్షేత్రంలో అనన్యసామాన్య లైన పదవులను కలిగించినవారు వారు. వాస్తవంగా వారి ప్రతిభ వాఙ్మయనిర్మాతలను తయారు చెయ్యడంలోనే వినియోగపడింది.

రామమూర్తి పంతులుగారు నన్యయ్య తిక్కన సోమయాజులు గార్లతో సమాన మైన పండితులు. భాషకి అంత నేపా చేశారు. తమ జీవితాన్ని అంతగానూ సార్థకపరుచుకున్నారు. భాషని కాసిందే యోగ్యత అప్పుడు ఆదికవుల కిదరికీ వుంది.

ఇప్పుడు ఈ రామమూర్తి పంతులుగారి కొక్కరికే వుంది.

శివశంకర శాస్త్రిగారు, రామమూర్తి పంతులు గారు యింకా పదకొండు సంవత్సరాలు నిరాశూటంగా భాషాపరిసాలనం చేస్తా రని చెప్పారు. మన అలసత యెదట పదకొండేళ్లు పదకొండు మాసాలను పోలవు. అయినా మాకు చాలా ధైర్యం కలగుతోంది. రామమూర్తి పంతులుగారి చిల్లని చూపు ఇంకా చాలా రోజులు యువకవులకు నవ శక్తి సంఘటిస్తూ వుంటుంది.

భోగమా ? ఇప్పుడా ?

“కవిత్వం వల్ల కలిగే ప్రయోజనం యేమిటి?”

దీనికి జవాబు దేశమూ, జాతీ, భాషా వీటి సీతినీ పట్టి వుంటుంది. రసగంగాధరమో, సాహిత్య దర్శనమో, ప్రతాపరుద్రయమో విప్పి “యదిగో మన పెద్ద లిలా చెప్పా” రంటే ప్రయోజనం లేదు. అనువాగ్రంథాలు పుట్టినప్పు డున్న దేశసీతీ వేరు. ఇప్పటి సీతీ వేరు.

శ్రీ సుకుమారు రాలే. సుఖమూ, ఆనందమూ కావా లంటే పురుషుడికి శ్రీ సహకారం కావలసిందే! కాని ఆమె యెప్పుడూ ప్రియురాలై అంతఃపురంలోనే వుండిపోడానికి వీలు లేదు. ఆమె తల్లి ఆయి బిడ్డల జీవితాలు సంస్కరించాలి. క్షమాపతి ఆయి గృహకృత్యాలు నిర్వహించాలి. తంత్రజ్ఞురాలయి సంసారంలో వచ్చిన వడిదుడుకులు దిద్దాలి. శక్తిస్వరూపిణియై భగ్నాశుడైన పురుషుడికి నవశక్తి కలిగించి మల్లీ కార్యరంగం లోకి వురికించాలి. కాళికామూర్తి ఆయి ఖడ్గం చేతపట్టి యుద్ధరంగంలోకి దూకాలి. ఇంకా యిలాంటి మహాకార్యా లెన్నో నిర్వహించాలి.

ఇలాంటి విధులతో సాటు ఆమె విలాసవతిగా వుండవలసిన ఘట్టాలు కూడా చాలానే వున్నాయి.

కవిత్వం కూడా శ్రీ వంటిదే.

ఆంధ్రకవిత్వచరిత్రలో కూడా ఇలాంటి భిన్న

సన్నివేశాలున్నాయి. కడుపులో చల్ల కదలని సీతీలో నన్నయ్య ధర్మనిర్వచనానికి పూను వున్నాడు. అంతఃకలహాలు ప్రారంభమైన సీతీలో తిక్కన్న రాజ్యతంత్రాన్ని నిర్వహించాడు. మన శౌర్యం శాస్త్రవదావాన్ని చల్లార్చి విజయపరంపరలను చేకూర్చినప్పుడు శ్రీనాథుడు, పెద్దన్న, తిమ్మన్న, సూరన్న మొదలైనవారు లీలావిలాసాలు ప్రదర్శించారు.

అంతే.

మన కవిత్వం సద్వినియోగం అయిందంత వరకే.

తరవాత మనవాళ్లు పతితులైపోయారు. కవిత్వాన్ని దుర్వినియోగం చేసి జీవచ్ఛవాలు అయిపోయారు. గానురాను కవిత్వంయొక్క శక్తిని, ప్రయోజనాన్ని కూడా మరిచిపోయి తిట్లలోకి దింపేశారు.

మనం యిప్పుడు తెరపీఠరవుల మధ్య వున్నాము. కళ్లు విప్పాము; కాని మైకం యింకా వదలలేదు.

కవిత్వం యీమైకాన్ని వదలగొట్టగలదు. మల్లీ మన రికాన్ని వుడుకొత్తించగలదు. మనకి మల్లీ ప్రశంసింపతగ్గ సభ్యత చేకూర్చగలదు. ఆంధ్రుడంటే భారతదేశంలో—పూర్వ పశ్చిమగోళాల్లో ఉన్నతాసనాన్ని నిర్ధించేసి వుంచగలదు.

అంటే?

భారం ఆంతా యిప్పుడు ఆంధ్రకవిది. ఆంధ్రకవికి ఇనప్పెట్టెలు తెరుచుకుని కూచోవలసిన కాలం కా దిది. చిందనచర్చకోసం ఎదురొమ్మ విరుచుకోవలసిన రోజులు కా వివి. పుష్పహారాల కోసం మెడ వంచవలసిన దినాలు కా వివి. శాలువుల కోసం బుజాలు ఎగరజెయ్యవలసిన సమయం కా దిది. విలాసిని విభ్రమాలు తలుచుకుని కుల్లకుతూ కూచోవలసిన సందర్భం కా దిది. ఇనకతిప్పలమీద కూచుని కోకిలగానాలు వినిపించవలసిన వేళ కా దిది.

ఆంధ్రకవి యిప్పుడు తన రక్తమాంసాలు వోడ్చి ఖంటాపథాన్ని నిర్మించాలి.

స్వస్వరూపజ్ఞానం కలిగించి, గమ్యస్థానం నిర్దేశించి, ప్రాప్యాన్ని బోధించి జాతి సంతన ఆఘం టాపడం మీద నడిపించాలి.

ఏం చేస్తే, ఎలా చేస్తే, ఎంత చేస్తే ఈ ఉత్కృష్ట ఫలం లభిస్తుందో అది, అలాగ, అంతవరకూ చెయ్యాలి.

జ్ఞానం కలగ సంతసేపూ—ఈ పని చెయ్యనంత వరకూ ఆంధ్రకవికి ప్రశంస దాకా యెందుకూ? గతి కూడా లేదు.

ఆంధ్రుని స్వదేశీ

స్వదేశీ అంటే ఆంధ్రుడు ఎగిరి గంతు వేస్తాడు. పాటలు పాడతాడు. ఉపన్యాసాలు చేస్తాడు. పత్రికలు ప్రకటిస్తాడు. ప్రదర్శనాలు ఏర్పాటు చేస్తాడు. కొంటాడు, వాడు కుంటాడు.

అంటే.

అంతటితో ఆంధ్రుడు తనకి తానే ధన్యవాదాలు చెప్పుకుంటాడు. మరిసిపోతాడు.

కాని దేశీయపరిశ్రమలు వొక్క ఆంధ్రదేశం లోనే అడుగంటిపో లేదు. విదేశాలనుంచి వచ్చే దిగుమతులవల్ల వొక్క ఆంధ్రదేశం మట్టుకే నష్టపడడం లేదు. ఈ విషయంలో హిందూదేశం అంతా వొక్క విధంగానే అటమటించిపోతోంది. అన్ని ప్రాంతాలవారూ వొక్క మోస్తరుగానే యిబ్బంది పడుతున్నారు.

అయితే యితర ప్రాంతాలవారు పరిశ్రమలు సొంతంగా సాగించుకొంటున్నారు. వాట్లని ప్రోత్సహించుకొంటున్నారు. ఆంధ్రుడలా కాదు. తాను పరిశ్రమలు సాగించడం లేదు. కాని ఇతర ప్రాంతాలవారి వస్తువులతో తన యిల్లా వాకిలీ నింపేసుకుంటున్నాడు.

ఇప్పటిదాకా ఆంధ్రుడి ప్రస్థానం యిలాగే వుండిపోయింది.

కాని యిప్పు డిప్పుడు ఆంధ్రుడు కళ్లు తెరుస్తున్నాడు. చిన్నచిన్న పరిశ్రమలు ప్రారంభించాడు. తప్ప టుడుగులు వేస్తున్నాడు.

ఈచిన్న పరిశ్రమల్లో రాజమహేంద్రవరంలోని ఆజంతాకంపెనీవారు ప్రారంభించిన కొమ్ము దువ్వెనల పరిశ్రమ అశాసనకంగా వుంది.

ఆజంతా కంపెనీవారు తయారు చేయిస్తున్న దువ్వెనలకు వాడే కొమ్ము ఆంధ్రదేశంలో దొరికిందే. పనివాళ్లు ఆంధ్రులే. పెట్టుబడి ఆంధ్రులదే. లాభం అంటూ వస్తే అది కూడా ఆంధ్రులే అనుభవిస్తారు.

ఈవిధంగా ఆజంతాకంపెనీవారి కొమ్ము దువ్వెనలు సర్వవిధాలా అచ్చుతెనుగువి. ఆంధ్రులకు ఇంతకంటే నికరమైన తెనుగు సరుకు ప్రస్తుతం మరి వొకటి లేదు.

తల దువ్వెనలతోనే దువ్వెనలు ఖండాంతరాలనుంచే కాదు, ఇతర ప్రాంతాలనుంచి తెప్పించుకోడం కూడా మనకి సిగ్గుపట్టు. ఇలాంటి చిన్న విషయాలు కూడా మనం మరిచిపోతే వాస్తవంగా మనకంటే ఆత్మగౌరవహీనులు మరివొకరుండరు.

ఆజంతాకంపెనీవారి కొమ్ముదువ్వెనలు తెనుగు సరుకు కావడంచేత మాత్రమే మేము ప్రశంసించడం లేదు. మన్నిక, చౌక, పనితనము, చక్కదనము అపైనే తెనుగు తనము, ఇన్నీ కలిసిన వస్తువు లవి. వాస్తవంగా ఆంధ్రుడి పనివానితనానికి అవి బలమైన సాక్ష్యం చెబుతున్నాయి.

మా తెనుగుసోదరులు, మనవారు ఇంకా ఇలాంటివి చిన్నవీ పెద్దవీ కూడా పరిశ్రమలు పెంటనే ప్రారంభించే టట్టు ప్రోత్సాహం చూపకోగుతున్నాము.

౨౦

“జెనుక నాలు గేడుల పాటు (నాలుగు సంపుటములు) ప్రకటిత మయి ౧౯౨౫ వ సంవత్సరమున అగిపోయిన ‘ప్రబుద్ధాంధ్ర’ (అయిదవ సంపుటము తొలి సంచిక) కడచిన జనవరి నెలలో మరల వెలువడినది. ఈపత్రిక కప్పడును ఇప్పడును సంపాదకులు శ్రీశ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యకృష్ణగారు జగ మెరిగిన బ్రాహ్మణులు; ‘సావంత్రియాన్ని అమ్ముకొనని’, ‘అంతరాత్మను చంపుకొనని’, ‘స్వధర్మాన్ని విడిచిపెట్టని’, ‘సాధననుండి విమృశుడు కాని’, ‘ప్రాప్త్యమునుండి తిప్పిపోవని’ సంపాదకుడు కాదగిన లక్షణములు కలవారు. వివేకము, ప్రతిభ, ధైర్యము వీరి కగున బెట్టినవి. పలుకుబడి బాగును, కూరుపు నేరుపును, కల అందమును, ఆర్థము సామర్థ్యమును చవిగొనినది వీరి లేఖని. ఇట్టి సంపాదకుని సంపాదకత్వమున “అంద్రవికాసమే ప్రాప్యం” గా గల ప్రబుద్ధాంధ్ర తన “కార్యక్షేత్ర” మగు “నాంద్రదేశమున” కెంత యైన మేలు నొనరింపవచ్చు నని తలచుట పొరపాటు కాదు”

“ఈసారి యాపత్రికలో” వీరు “పద్యాలు ప్రకటించ తలచుకొలేదు” “ఇప్పుడు” “జనసామాన్యంలో” “విద్య” “విజ్ఞానం” “వ్యాపించు”టకు “చాలా అవసరం”గా ఉన్న “వచన వాఙ్మయం” ప్రకటింపబూనినారు. ఇది చాల మంచి పని”

“అక్షరాస్య మగు నభివాంధ్రలోకమున ననేకులు పద్యముల నల్లుదున్నారు. వానిలో భావములు, పోకడలు సంస్కృతము ఇంగ్లీషు, బెంగాలీ, హిందీ వాఙ్మయములను తిరిప మెత్తి దొంగిలి తెచ్చుకొనినవి. పదములు సంస్కృతము ద్రపు టంచుల నేరికొనిన గుల్లలు. (ఈ విషయమున యిప్పటివారిలో పెక్కురకంపె జెనుకటివారే మేలనిపించుచున్నారు) వానిలో తెనుగుదనము గున్న. కొన్నిటికి రూపములు మొదలు కొన

లేరుపడని మొండెములు. అందు కవిత్వము కానరాదు; ‘కల’ కల్ల, నేడు పుట్టకొక్కుల వలె పుట్టుచున్న పద్యములలో నూట తొంబది తొమ్మిదిటి గతి యిట్లు బున్నది. ఆంధ్రకవిత్వాలత కవి శేరు పురుగులు. వానిని ప్రకటింపకుండుటయే వాఙ్మయమునకు మహాపాపము”

“గణయతిస్రాసముల దగులబడిన చెత్తపదముల ప్రోవులే ‘కల’ యనియు, వానిని ప్రకటింపక పోవుటచే నది రూపుమాసి పోవు ననియు దురపిల్లవారు కలయొక్క స్వరూపమునే యెరుగని వారు. మానవుని సుఖమయజీవితమున కుపయోగించు విజ్ఞాన మంతయు కలమయమే. సంస్కారానుగుణముగ దాని స్వరూపమును తత్వమును ధీమంతులు తెలియగలుగుదురు”

“ఈ సంచికకు వ్యాసములు వ్రాసిన వారిలో అనేకులు తెనుగు సారస్వత ప్రపంచమున పేరు మోసిన పెద్దలు. వ్యాసములలో ‘శ్రీరంగరాజు చరిత్ర’ అనునది వీరేశలింగముపంతులుగారి గుట్టును బయటబెట్టునది. శకపురుషుడుగ నారాధింపబడుచున్న పంతులుగారే గ్రంథాపహరదోషమునకు పాలయిరి! ఆంధ్రజాతిని వెన్నంటిన గుణ మది!!! మొట్టమొదటి నవల వీరేశలింగముగారిదే యని నమ్మియున్న యాంధ్రలోకమునకు తత్సూర్యమే ముద్రిత మయిన ‘శ్రీరంగరాజు చరిత్ర’ మను నీనవల చరిత్ర మొక నూతన విషయము. ఉత్తరరామ చరిత్రము జెక్కిరింపు విమర్శనము. దీని విషయము మూలానువాదముల తారతమ్యము కాదు; అనువాద గ్రంథము భావ. అనువాదకులు గ్రాంథికాంధ్రమునకు పట్టుగంబము; విమర్శకులు గొడ్డలి పెట్టు. ఇద్దరు పెద్దరికము పేరిమికి మరయు వారే. ఇక విమర్శ సాగను ఊహాతీతము కాదు. అనువాదకుల గ్రాంథికాంధ్రము సౌనవము జారిన దని జెక్కిరించిన విమర్శకుల వ్యవహారాంధ్రము సయితము ఒక తీరు, ఒక తెన్ను లేక తన సౌవ్యమును జార్చుకొన్నది. ఇది ‘సకేషము’ వ్యాసము. ఇంత చిన్న

పత్రికలో ఇట్టి వ్యాసములను, అపయ 'సశేషము' లను ప్రకటించుట ఉచితము కాదు. 'ఈ మాట నిజం' అను వ్యాసము భావగర్భముగా నున్నది. ఇది బుద్ధికి పనిని గల్పించును. ఇందు నేటి వ్యక్తుల ననేక సహస్రముల కలికమున కయిన దొరకని 'కల' ఎక్కువ కలను, తెలిసికోగలవారుండి చో. "జాగ్రత్తపడలసిన ఘట్టాలు" 'ఇవి మూడు' ఇట్టి 'ఘట్టాలు' ఆంధ్రుల నిత్యజీవితమున ననేక ములు. ఎన్ని సంచికల కయిన తిండి పెట్టగలవి. ఇదియు కలకు నెలవు. మరియు సప్తక కుంజలసిన లక్షణము అమరియున్నది. సంపాదకుల వ్యాఖ్యానములు చూటిగ, సమదృష్టితో చదివినవి. పత్రికా 'ప్రకటనోద్దేశాలు' సంపాదకులు చక్కగా వివరించి నారు. ఈయెత్తుననే క్రమముగ సాగుచు నీ "ప్రబుద్ధాంధ్ర" నిక్రమగ ప్రబుద్ధాంధ్ర కావలెను"

"ఈకరవుకాలమున పత్రికను ప్రారంభించుట ఎంతవారి కయినను సాహసకార్యము. సాలు చందా ఒక రూపాయయే యగుటను జనసామాన్యమునకు దీని యందుబాటు సుకరము. కౌపున ఎల్లరును దీనిని పోషించుచు లాభమును పొంద దగుదురు"

భారతి (ఫిబ్రవరి ౧౯౩౪)

౨౧

"ప్రబుద్ధాంధ్ర ఆంధ్రమానవపత్రికలలో మంచి పేరుగల పత్రికయై యుండెను; కాని సంపాదకుల అసాధోగ్యమువల్ల గత ఏనిమిదేండ్లనుండి ఆగిపోయి యుండెను. ఇప్పుడు తిరిగి ప్రారంభమైన దని, తెలిసికొనుటకు మిగుల సంతోషించుచున్నాము. ఇప్పుడు విదవసంపుటయొక్క మొదటి సంచిక (1934 జనవరి) మా కార్యాయము నలంకరించినది. ప్రబుద్ధాంధ్ర నిరంతరాయగా ము కొనసాగు గాక. ఈ పత్రికయందు భాషాచారిత్రిక విషయములు, ఆధునిక సాంప్రదాయముల ననుసరించి వ్రాయబడు చిన్ని కథలు, వివిధవిషయములగుర్చి

వ్యాఖ్యాన సంపుటి మొదలగునవి కూర్చబడినవి. పత్రికయందలి రచనలు చిత్రాకర్ణణముగా నున్నవనుటకు సందేహము లేదు. ఆంధ్రోద్యమమును గూర్చియు, ఆంధ్రగ్రంథాలయోద్యమమును గూర్చియు సంసాగుకుల రచనలు ఉత్సాహజనకములుగా నున్నవి. ఈపత్రికయందు పక్షముల ప్రకటనమును, వివాదాస్పదము లగు రాజకీయ సమస్యలను నిషేధించుట యెంతయు సమంజసముగా నున్నది. సమస్తాంధ్రుల యభివృద్ధిని గోరు ప్రబుద్ధాంధ్ర ఈ నిజాము రాజ్యములోని 70 లక్షల ఆంధ్రుల యభివృద్ధిని గూడ గమనించుగాక యని కోరుచున్నాము"

గోల్కొండ పత్రిక (29-1-1934)

౨౨

"ఎనిమిది యేండ్ల యుడాటమునకు పిదప ప్రబుద్ధాంధ్రపత్రిక యీ నాటి కైనను మరల జెలుగు మొగము చూడగలిగెనందులకు మిక్కిలి సంతసించుచున్నాము. జగ మెరిగిన బ్రాహ్మణులగు శాస్త్రిగారి సంపాదకీయము చదివట పెర్మొన నవసరముండదు. ఈనూతనప్రారంభమునందు సంపాదకులు పద్యవాఙ్మయమును శాశ్వతముగా త్రోసి రాజా జేసి గద్యవాఙ్మయముచే ప్రాధాన్య మొసగ ప్రతిపత్తిరి. అపరిపుష్ట మగు అవాఙ్మయభాగమును సర్వాంగ సుందరము గావింప బూనుకొనుట యుక్తముగానే యున్నది. కాని వీరు రాజకీయములు గద్యరూపమున గూడ ప్రకటింప నొల్లమని స్పష్టపరిచిరి. భారతదేశము, తదభాగ మగు నాంధ్రదేశమును నేడు రాజకీయాగ్నిపరిక్షలో మిడుతుచుండ వాని సంబంధము ఎంత వల దన్నను సమకాలికభావనలలో, వాఙ్మయములో నుండక తప్పదు. ప్రాచీనవాఙ్మయమునం దన్ని దేశములలోను నిట్టి సంఘటనము కలిగియే తీరినది. వ్యాఖ్యానములలో బ్రకటనోద్దేశము, ఆంధ్రోద్యమము అను వానిలో గల కొన్ని ప్రక్కచెబ్బలు రాజకీయవాసవల గుమాయించుచునే యున్నవి. నేటి కిష్టపరిస్థితులలో నివి రాజకీయములు, నివి రాజకీయేతరము అని నిర్ణయింపదగి

లేవు. సంపాదకులు తలచినట్లు ఆంధ్రుడు స్వధా ఆంధ్రుడు కావలయు నన్న నాతడు రాజకీయముల గూడ నారితేరవలయును. అని ప్రత్యక్షరాజకీయములతో నీపత్రిక నొక వార్తాపత్రిక జేయుట మా మతమును కాదు. ఆంధ్రజాతిని సర్వతోముఖ మైన నూతనచైతన్యముతో నుజ్వలితము చేయదలచినవో ప్రాచీనుల రక్తతేజస్సులతో నాంధ్రుడు పూరించి భరతవర్షమునకు ప్రవర్తకుడు కావలసియున్నచో నేటి వాఙ్మయమున ఛాయారూపమున నైన రాజకీయములు వానించి తీరు ననియే మా యూహ. శాస్త్రీగా రెంతవరకీ పరిశీలకు—”

“మా కాగ్యాలయము నలంకరించిన ఆయిదవ సంపుటము తొలి సంచిక చాల మనోహరముగ నున్నది. ప్రాతజనాభాలెఱ్ఱలు, పద్యవాఙ్మయముపేధము లను వ్యాసములు ప్రోత్సహకరిములుగా నున్నవి. సంపాదకుల జాగ్రత్తపడవలసిన ఘట్టాలు ముద్దు లాలుకుచున్నవి. కలుహరివారి ఉత్తరరామచరిత్ర విమర్శనము వాఙ్మయజిజ్ఞాసువులకు మిక్కిలి యుపకారి. చింతా దీక్షితులు, కొడవటిగంటి కుటుంబరావుగార్లు మొదల లగు కథకుల వ్యాసములు ప్రబుద్ధాంధ్రుల పెట్టని నగలు. చిరకాలమునకు నేడు ముద్దు నడలతో నరుడెంచిన చిరంజీవి ప్రబుద్ధాంధ్రకు నీ నూతనరూపమున నఖండవిజయము గల్గు గాత మని ఆచార్య సర్. రాధాకృష్ణుని యహోషువాక్యములతోనే యాశీర్వదింపుచున్నాము”

ప్రజామిత్ర (౧౪-౨-౧౯౩౪)

౨౩

“ఆంధ్రులకు పరిచితమై కొంతకాలము క్రిందట నిలిచినాయన యీ “ప్రబుద్ధాంధ్ర” పునఃప్రచార మారంభింపగల్గిండుకు సంకల్పించుచున్నాము. సంతతభాషాసేవారితు డగు సంపాదకుని పట్టుదలయే ఇప్పటి కాల పరిస్థితులలో సముతము దీనిని ఆంధ్ర మహాజనసమర్పణమునకు తయారు చేసినది. ఆయినను ఈ సారి కూడ ప్రబుద్ధాంధ్ర దేశమున పరిపూర్ణాదరణమును బడయగల దనుటకు ఈ “ప్రశంససంచిక”

లోని పునఃపూజ” యందు తెలుపబడిన సహాయ వాగానములే సూచన లగుచున్నవి. ఇక ముందు పద్యవాఙ్మయము ప్రకటింపబడెదను నియము మొకటి పత్రికయొక్క క్రొత్తవిశేషము. అందలి వ్యాసరాజములలో సంపాదకుని “జాగ్రత్తపడవలసిన ఘట్టాలు” శ్రీచింతా దీక్షితులుగారి “ఈమాట నిజం” ప్రత్యేకప్రశంసకు పాత్రములు. కొడవటి గంటి కుటుంబరావుగారి “సుస్వాగతం” చక్కని చిన్న కథ. ఇవి గాక “శ్రీరంగరాజుచరిత్ర” “ఉత్తరరామచరితము” లను సారస్వతవిమర్శనాదికము లగు రచనలు గలవు. సంపాదకవాఙ్మయముల యొక్క ఖండితోద్బోధములకు ప్రబుద్ధాంధ్ర ప్రశంసమునుండియు కేరళియే యున్నది. ఆంధ్రమహాజను లెల్లరు ప్రబుద్ధాంధ్ర నాదరింతు రని విశ్వసించుచున్నాము.

సమదర్శిని (౭ ఫిబ్రవరి ౧౯౩౪)

౨౪

“తమరు దయతోఁ బంపిన ప్రబుద్ధాంధ్ర పత్రికలు చదివితేని. తమరు పూర్వము ప్రబుద్ధాంధ్ర ప్రకటించినపుడు సంస్కృతమునను, ఆంధ్రమునను గూడ రచించిన వ్యాసరాజముల భాషాశైలియు, రచనా చమత్కృతియు బండితులకు మనోహరములయి యాంధ్రలోకమునకుఁ గొంత ప్రయోజనము కల్గించిన వని యొప్పుకొనక తప్పదు. ప్రకృతము తమరు ప్రకటించు పత్రిక పండితపామరసామాన్యముగా ప్రబోధము కలిగించు సార్వజననోపయోగకరము గాఁగలదు”

“పత్రికలలోని వ్యాసములు భావప్రధానములు, రసప్రధానములును గావలయును. అందలి భాష సుబోధ మైనపుడే యందలి భావము హృదయము నకు దట్టును; గాని దురవగాహము, గృత్రమునైన యపుడు మనమున భావ మంటదు. రసానుభవమున కవకాశమే గలుగదు”

“తమ రా తత్వము గ్రహించి యాంధ్రజనమున అక్షరజ్ఞానము కలవారి కెల్ల సుబోధ మగునట్లు

వాడుకభాషలో వ్యాసములు రచించి ప్రకటించుట ఆంధ్రజనసామాన్యమునకు ప్రబోధము గలిగించి మహాపకారము చేయుట. అది యెంతయు బ్రశం సనీయము. వాడుకభాషలో వ్యాసములు రచించుట అందలు ననుకొనుచున్నంత కులభము గాదు. ప్రత్యయములు మాత్రము వాడుకలో నున్న రీతిని జేర్చి గ్రాంథికభాషను మించునట్లు కొందరు వ్యాసములు రచించుట గలదు. అటు గాక వాడుకలో నున్న రీతిని గ్రహించి పదాచిత్యము, భాషాచిత్యము పాటించి రచించిన మీ వ్యాసములు భాషకు సరి యగు నలంకారములు అని చెప్పటకు సందేహ మేమియు లేదు.”

“ఆరికవిషయమున నిబ్బంది గల యీ కాలమున ధనవంతుల సహాయము లేకున్నను లోకారాధనమే ప్రధానలక్ష్యముగా జేసికొని పత్రికను నడుపఁబూనిన తమకుఁ దగిన తోడ్పాటు చూపవలయునని ప్రబుద్ధాంధ్రయే ప్రబోధింపగలదు. ప్రజలకుఁ బ్రబోధము గలిగిన సాధ్యము గాని దేమి యుండును? ”

“ప్రబోధప్రధాను లగు తమకు భగవంతుడు సర్వవిధములను కార్యసిద్ధిని గావించు గాక”

“మీ పత్రికలో పద్యములు ప్రకటింపకుండుట యొక విశేషము. రసవంత మగు వాక్యమే కావ్యము గాని యితరము గాదు. అది పద్య మైన నేమి గద్య మైన నేమి? సార్వజనిసేవయోగము లక్ష్యముగా గ్రహించిన పత్రికకు సర్వజనసహజ మగు వచన మందే లక్ష్య ముండుట కార్యసాధకునకు లక్షణము”

“ప్రకృతకాలమున యుపయుక్తముగ సాంఘిక విషయములు ప్రధానముగా జేర్చుట యెంతయో యుపయోగకరము”

“వాడుకభాషయందే గాక గ్రాంథికభాషయందు రచించిన వ్యాసములు గూడ ప్రకటించుట తమ సర్వసమదృష్టిని ప్రకటించుటయే గాక ఆంధ్రలో

కమునకుఁ బ్రబోధము గలిగించుటయే ప్రధానలక్ష్యమని చాటుచున్నది”

శ్రీపాద లక్ష్మీపతిశాస్త్రి
౨౩

“ప్రబుద్ధాంధ్ర—రాజమహేంద్రవరము కలాభివర్ధినిపరిషత్తువారి ప్రకటింపబడు చక్కని తెలుగు మాసపత్రిక. మనోహరాంధ్రసాంఘికకథారచనానిపుఁబడును, మధురశయ్యావలీనియు నగు శ్రీయుత శ్రీపాద కుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు దీని సంపాదకులు. వీరు కాని, వీరి పత్రిక కాని ఆంధ్రులకు నూతనపరిచితులుకావు. కొన్ని సంవత్సరముల క్రిందట నాలుగు సంపుటములను ప్రకటించి ఆంధ్రులకు క్రొత్తక్రొత్త సాహిత్యపాఠములను చవి జూపించినారు శ్రీ శాస్త్రిగారు. బహుజన సమ్మత మైన “నిరుష్క” వ్యావహారికశైలికి శ్రీ శాస్త్రిగారి రచనలు వరవధు లని చెప్పగోరుచున్నాము. నేడు పునఃప్రారంభ మగుచున్న వీరి యత్నమున కికమీద నెట్టి యంతరాయమును కలుగకుండవలె నని మాగృహలక్ష్మి యాశీర్వదించుచున్నది. మాకార్యాలయమునకు వచ్చిన జనవరి ఫిబ్రవరి మాసపత్రికలోని కథలును, వ్యాసములును ఒకటి కొకటి యీడుతీయకున్నవి. సంపాదకీయములు ఆంధ్రులకు ప్రబోధదాయకంబులై పత్రిక నన్వర్థనామధేయగా నొనర్చుచున్నవి. కాంగ్రెస్సుపైని కాని అఖిలభారత జాతీయతపైని కాని, హిందీపైని కాని కారము నూరకుండనే యాంధ్ర ప్రబోధమును సాగించుటకు కూడ మిగుల వీలు గలదు. ఇట్టి ప్రశస్తపత్రికకు సంవత్సరమున కొక్క రూపాయి కారుచాక యగు చందా. ఆంధ్రులు వేనవేలుగా చందాదారులుగా చేరి దీనిని నిలువబెట్టుదు రని నమ్ముచున్నాము”

గృహలక్ష్మి (మార్చి ౧౯౩౪)

౨౩

“ఇది మాసపత్రిక. రాజమండ్రీనుండి వెలువడుచున్నది. బ్రహ్మశ్రీ శ్రీపాద కుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

గారు సంపాదకులు. నూతన విషయములు జనసామాన్యమునకు తెలియు లాగున వ్యవహారిక భాషలో పేరుపొందిన పెక్కు పండితులు ఈ పత్రికలో వ్రాయుచున్నారు. ఇది ఆంధ్రజాతీయ పునరుజ్జీవనమునకు తప్పక తోడ్పడగల దని మేము దృఢముగ నమ్ముచున్నాము. ఆంధ్రవికాసము ముఖ్యాదర్శముగ నిడుకొని ఆంధ్రుని ఆదర్శపురుషునిగ జేయ సమకట్టుకొనిన ఈ పత్రిక కడుంగడు శ్లాఘనీయము. సంపాదకు లగు శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారిని ఎరుగని వారు మన ఆంధ్రదేశములో లేరు. ఇది వరకే ప్రబుద్ధాంధ్ర మన దేశములో విశేషసేవ చేసి యున్నది. శ్రీ శాస్త్రిగారు అనారోగ్యస్థితిలో నుండిన కారణముచేత కొంతకాలము ప్రబుద్ధాంధ్ర ప్రకటింపబడలేదు. భగవంతుని దయచేత ప్రబుద్ధాంధ్రయొక్క దర్శనభాగ్యము తిరిగి మనకు గలిగినది. వీరి పునఃపూజ ఆచరకాలములో ఫలించు గాక.” తెలుగు ప్రేమ ప్రచారలో (ఏప్రిల్ 1934)

౨౩

“ఆర్య? తమ పత్రికయొక్క జనవరి సంచికను చదివితినీ. అందువలన నాకు విశేషానందము కలిగినది. అందలి కథలును, విమర్శనములును, వ్యాసములును—నవి యివి యన నేల? తుదకు నితరపత్రికలనుండి యుద్ధాటించిన వ్యాసఖండములును కూడ నత్యంతము హృదయంగమములుగ నున్నవి. విషయబాహుళ్యమున మాత్రమే కాక రచనానైపుణ్యమున కూడ నింత ప్రశంసనీయమై యున్న తమ పత్రికకు చందా రూపాయి మాత్రమే యగుట కూడ నిది యచిరకాలములోనే యాంధ్రపత్రికారాజావళిలో నద్వితీయాదరణమును పొందగలదాయను నాశ నాకు గలిగినది. తాము కోరినట్లు నేని పత్రికకు వ్యాసములు వ్రాయుచుండవలె ననియే సంకల్పించితిని. అవకాశము గైకొని ప్రథమవ్యాసము పంపెదను. నాయభినందనములు గ్రహింపుడు” జటావల్లభుల పురుషోత్తమ

(ప్రిన్సిపల్, సంస్కృత కాలేజీ కొవ్వూరు.

౨౪

“ఇది మాసపత్రిక:—విదవ సంపుటమునందలి మొదటి సంచిక (౧౯౩౪ వ సంవత్సరము జనవరి పత్రిక)ను కృతజ్ఞతాపూర్వక వందనములతో అందుకొంటిమి. దీని సంపాదకులు శ్రీ శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు. శ్రీ శాస్త్రిగారి రచనలను ఆంధ్రులీవరలో చదివించియే ఉన్నారు—భాషాసేవ యందు వీరు కావించు పరిశ్రమ ప్రశంసనీయమైనది. తమ పత్రికను నేడు పునరుద్ధరించి దేశసేవకు వీరు నడుము గట్టిరి. “ప్రబుద్ధాంధ్ర” యందు వీరు వాడుకమాటలనే ఉపయోగించుచున్నారు. చిరకాలము ఆంధ్రదేశములో నిలిచియున్న శైలి సాంప్రదాయమును శ్రీ శాస్త్రిగారు మెడపట్టి నులిమివెచిరి. తాము ముందంజ వేసి తోడి ఆంధ్రులను ముందుల కురుకు డని హెచ్చరించుచున్నారు. ఆంధ్రసారస్వతమునుండి వెలి యైన వాడుకమాటలను ఉద్ధరించుటకై బద్ధకంకణులైన వీరికి మాధన్యవాదములు. ప్రజాసేవయే పరమావధిగా నెంచిన వీరు వాడుకమాటలనే ఆవలంబించుట సంతోషకరము. వ్రాయును, చదువను నేర్చినవారు మన నీమలో మిగుల తక్కువగా నున్నారు. కొంత డొక్కశుద్ధి గలవారు నిత్యము తాము వాడుచున్న మాటలనే బోధపరుచుకొనగలరు. వీరిని ఉద్ధరించవలె నన్న వీరికి తెలియని భాషను వీరి మ్రోల యేకరువు పెట్టిన యెడల ఏమో పెట్టిమెట్టి వాగుడని యెంచి నిలిచిన బురదలోనే నిలిచియుండ నూహింతురు; గాని సమున్నత జ్ఞానశిఖరమును చేరవలె నని వీరు ఉద్దేశింపరు. హమరుల తోడిదే నేటి లోక మని గుర్తించిన విజ్ఞానులలో నొక్కరైన శ్రీశాస్త్రిగారు పద్యములను త్రోసిరా జని వాడుక మాటలకు గురుపీత మిచ్చిరి. భాషకు స్వాతంత్ర్యము అవసరము; కాని స్వేచ్ఛ యను పేరున విచ్ఛలవిడియైన గంతులాట కొంత నేడు తెలుగుసీమకుండు పొడగట్టుచున్నది. సారస్వతహృదయము గంభీరమైనది. సారస్వతవదనము సాంద్ర్యోపేతమైనది.

సహజమైన మాటలను విడిచి ముక్కును చేయుచు అవి వాడుక మాట అని చెప్పు మహాకవియులు తెలుగునీమయంబు పెక్కుండు ఉన్నారు. కూడని ఊహలను క్రింద గూర్చి ప్రజాసేవ చేయుతరీఖావయంతి కళాకాశ్రయమును లేటపరుచుట తమ కర్తవ్యమని కళాభివృద్ధి పరివర్తనవారు గురించి నట్లు చక్కని జాతీయములతో నిండిన శ్రీశాస్త్రిగారి శైలి ధ్రువ మొనరించుచున్నది. ఈ పత్రిక దిన దినాభివృద్ధి గాంచుగాక యని ఆకాంక్షించుచుంటిమి. పత్రిక యెల్లరకును అందుబాటు ఉండుటకై సంపాదకులు ఒక్క రూపాయ మాత్రమే చిండాగా నేర్పించిరి”

ఆంధ్రసహకార పత్రిక (జనవరి ౧౯౩౪)

అ

“రాజమహేంద్రపురికలాభివృద్ధి పరివర్తనారోపే ప్రకటితమగు మాసపత్రిక. ఏతత్ప్రతికూసంపాదకులు సువనీధి ఆంధ్రవ్యాపరచయిత లగు శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు. సంపాదకులు ప్రత్యేకముగ గద్యవ్యాసములనే ప్రచురింపసమకట్టుటలో కొంత న్యాయమును ధర్మమును గూడ నున్నట్లు గోచరించుచున్నది.”

“ఏవాఙ్మయమునందైనను ప్రప్రథమమున గేయములును, తరువాత మానవుని హృదయకమలము వికసింపదొంగిన కొలదిని పద్యములును, క్రమముగా విజ్ఞానసముపార్జనము సేయ, బుద్ధివికాసము గలిగినపుడు గద్యవాఙ్మయమును వృద్ధిపొందును. ఏ దేశమునందైనను ఇదియే క్రమపరిణామము; కాని మన ఆంధ్రభాషలో నొక్క విశేషము మాత్రము గలదు. పద్యవాఙ్మయముతో బాటు గద్యవాఙ్మయముగూడ కొంచెముగా నైనను ప్రథమము నుండియు గలదు. పద్యమునకు గల ప్రాధాన్యము గద్యకు లేకున్నను వాఙ్మయమున తొలినుండియు దీనికి స్థానము మాత్రము లేకపోలేదు”

“కొని వాఙ్మయములో క్రమముగా రాదగిన మార్పు ఈ శతాబ్దిని చూపట్టినది. పద్యములపై

నెక్కువ మక్కువ గలవారు గూడ గద్యరచనల నాదరింపదొడంగిరి. ఇట్టి భేదము క్రమముగా ప్రాచీనులలో గూడ గల దనుట కొక నిదర్శనము— ఒక తత్త్వమును ప్రబోధింపవలయు నన్న, మనసు నకు హత్తుకట్టుగా చెప్పట కుపయోగకరము లగు సాధనములలో నాటకమున కగ్రస్థానము గలదు. ఇట్టి నాటకరచనలో మేటియగు Shakespheare రచించిన ౩౯ నాటకములలో ప్రథమమున రచించిన ౧౧ నాటకములను పద్యమయము లే. నాటక మంతయు పద్యపాదములతోడనే నడచును. (Blank Verse); కాని రానురాను గద్య, పద్య స్థానము నాక్రమించుటచే అంత మందలి ౧౪ నాటకములును గద్యప్రాధాన్యములుగనే వ్రాయబడెను”

“ఈపరిణామము ఎప్పటి కైనను తప్పదు. సర్వ జనసమాదరణీయమగునది గద్యయే యని యెరింగి కావలయు శ్రీ వీరేశలింగం పంతులుగారు ఎన్నుకగా గద్యనే వ్రాసిరి”

“ఇం దేమాత్రము న్యాయము లేదనియు, ‘అనవద్యమగు గద్యవాఙ్మయము’న, ‘పద్యములు’ గూడ నున్న హృద్యముగా నుండుననియు కొందరు తలంపవచ్చును; కాని యిది యొక మతము. ఏ యొక్కటియు సర్వజన సమ్మతము కాజాలదు కదా! అట్లే యైనచో ఇన్ని దేవు క్లేల—ఇన్ని మతము లేల—ఇన్ని గీత లేల—ఇన్ని న్యాఖ్య లేల? ఇంతకును ‘మహాముషీకాం మతము శృభిన్నాః’”

“శ్రీ సుబ్బరామయ్యగారు వ్రాసినట్లు—“మానవుని నిత్యజీవితమున కావశ్యకము లగు విషయముల దెలుపునట్టి గ్రంథములు వెలువడవలయును. అవి సరళము లగు గద్యరచనమున నుండవలయును” ఇట్టి రచనలను ప్రోత్సహింప సమకట్టిన శ్రీ శాస్త్రిగారు మానసియులు”

ఆంధ్రవిశ్వ కళాపరిషత్ కళాకాల

తెనుగు సంఘ పత్రిక.

(సంక్రాంతి సంచిక జనవరి ౧౯౩౪)

౩౦

“తమరు సంపిన ప్రబుద్ధాంధ్ర పిబ్రవరి సంచిక చేరినది. నవీనాశయములతో పునర్జన్మించిన ‘ప్రబుద్ధాంధ్ర’ జగత్ప్రకృతిని గుర్తించినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. కథారచనలో అంతకైనన చేయి, మీ సంపాదకత్వమున ‘ప్రబుద్ధాంధ్ర’ ఆంధ్రులకు అత్యంతము సేవ చేయగల దని నమ్ముచున్నాను. ప్రబుద్ధాంధ్ర చిరకాలము వర్ధిల్లు నని యాశించుచున్నాను”

పాటిబండ మాధవకర్మ

౩౧

“రాజమహేంద్రవరంనుండి కళాభివర్ధన పరిషత్తుపత్తమున గద్యరూపంతో వెలువడుతున్న మాసపత్రిక. సంపాదకులు ఆంధ్రలోకానికి చిరపరిచితులైన శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు. విజ్ఞానవికాసాన్ని పెంపొందించే వచనవాఙ్మయాన్ని మాత్రమే సత్కరించడానికి నడుగు కట్టుకొన్న యీ త్రోత్పత్తిక అచిరకాలంలోనే ఆంధ్ర భాష కొక మాత్మ తేజన్నా, చైతన్యవికాసమూ కలిగిస్తాదని మా విశ్వాసము. ఉద్దేశములైన ఉన్నతరచనలతో విరాజిల్లుతున్న యీ తొలి సంచికకు మా స్వాగతం చెబుతూ శ్రీ శాస్త్రిగారి యుద్యమానికి విజయము నాకాంక్షిస్తున్నాం”

శశి (పిబ్రవరి ౧౯౩౪)

౩౨

“ప్రబుద్ధాంధ్ర:— మాసపత్రిక. సంపాదకులు శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు. ఆంధ్రదేశమున పీరిని చెలియని వారుండరు. విషయములన్నియు వచనముననే వ్రాయబడియున్నవి. భాషప్రకటనమునకు వచనము తోడ్పడునట్లు పద్యము తోడ్పడదు. అందున వాడుకభాష—వచనమునే ప్రాధాన్యమియ్యబడినది. కావున ఆంధ్రవచనశైలి కూడా అరితేరుతుంది. “ఆంధ్రులు— ఆంధ్రము” అను వ్యాసము ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్రకును, ఆంధ్రోద్యమమునకు సాయపడుచున్నది. “ఆంధ్రుడు ఇక నైనా తన ప్రభుత్వము విడిచిపెట్టకపోవలయును. అవివేకముగా ప్రవర్తించినందులకు పశ్చాత్తప్తుడు కావలెను” పత్రిక దినదినాభివృద్ధిని గాంచునని కోరుచుము”

౩౩

“ప్రబుద్ధాంధ్ర శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారి సంపాదకత్వము క్రింద రాజమహేంద్రవరంనుండి వెలువడుతున్న మాసపత్రిక సం॥ చందా ఒక రూపాయి 48 పేజీలతో వెలువడుతున్న ఈపత్రికలో మలం పల్లివారు, భావరాజువారు, మల్లాదివారు, టేకుమల్లవారు, జనమంచివారు, చింతావారు మున్నగు పత్రికాలోకమునకు పరిచితులైన వారంతా రసవంతమైన వ్యాసాలు కథలు వ్రాస్తున్నారు. “నేది కలు—పత్రికలు” “వ్యాఖ్యానములు” అనే శీర్షికలక్రింద ప్రకటింపబడిన విషయములు ఆకరవంతగా వున్నాయి. శాస్త్రిగారి ప్రయత్నానికి ఆంధ్రులు చేయూత నియ్యాలి.

చిత్రగుప్త (1 వ మార్చి, 1934)

౩౪

“ఉభయభాషావిజ్ఞానము గల శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు ప్రబుద్ధాంధ్రపత్రికను బునరుద్ధరించుటలో నాశ్చర్యమేమియు లేదు. వారు సమర్థులు. పత్రికను జక్కగా నడిపింపగలరు. శిష్టసమృత మగు శైలి నే యవలంబించి యాంధ్రుల నాకరింపగల రని నా నమ్మకము. పద్యములకుఁ దా వీయలే దని నేను విచారింపను. వరమానమున రసవంత మగు వచనమునకై యనేకులు తానూహపడుచుండుటను వారు గ్రహించి రమకొనెదను. కవులును ధనవంతులును వారికి సాహాయ్యమొనరింపవలసియున్నది. భగవంతుడు వారి యుద్యమము నాశీర్వదించును గాక”

క్రొవ్విడి శేషవేంకటకాశీపతి

౩౫

“ప్రబుద్ధాంధ్ర:—రాజమండ్రి కళాభివర్ధన

వత్తు పక్షమున, సుప్రసిద్ధవచనరచయిత అగు పండిత శ్రీ సాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారి సంపాదకత్వమున మునుపటివలెనే ఒక రూపాయి చందాతో ఆంధ్రులకు చిరపరిచితమైన యీమాసపత్రిక పునరుద్ధరింపబడినది. ఇప్పుడు మనకు చాల అవసరముగా నున్న వచనవాఙ్మయము నభివృద్ధిపరుచు నుద్దేశముతో సంపాదకులు ఈసారి ఈపత్రికలో పద్యములను ప్రకటింపక, చక్కని సులభశైలిలో గద్యవ్యాసములను తేటతెనుగుపదలులతో వినిోదమైన, సీతీదాయకమైన కథలను, చక్కని విమర్శనలను ప్రకటించుచున్నారు”

లోకబుబోధు (ఫిబ్రవరి ౧౯౩౪)

౩౬

“చక్కని సాహిత్యముతో నిండి యున్నది. ఇంత స్వల్పమూల్యమున నిట్టి సర్వాంగసుందర పత్రిక లభించుట వరప్రసాద మనదగియున్నది”

రెడ్డి. (౩-౨-౧౯౩౪)

౩౭

“ప్రబుద్ధాంధ్ర రెండవ సంచిక చాలా ముచ్చటగా వుంది. ఆంధ్రసోదరసోదగ్గమణు లంతా ఈపత్రికను ప్రోత్సహిస్తూ రని నానమ్మకం”

నరహరిశెట్టి శేషగిరిరావు

స్వీకారము

పత్రికలు

నమదర్శిని

ప్రజామిత్ర

గోల్కొండపత్రిక

చిత్రగుప్త

వినోదిని

నరహరి

శశి

త్రిలింగ

రెడ్డి

హిందూసుందరి

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక

Vizagpatam Medical College
Magazine

భారతీపత్రిక

కృష్ణాపత్రిక

సుబోధిని

కల్యాణి

గ్రంథములు

జాతకనారాయణీయము

రామప్రియ

ప్రేమతత్వము

ఆంధ్రభాషానాననము

భాగవతావతరణము

చంద్రహారము

భూగృహము

పల్లెటూరిపడుచులు

వీటిని ముందుసంచికలో విమర్శింతుము.

ప్రబుద్ధాంధ్ర

కలాభివర్ధనీపరిషత్తుపక్షమున ప్రకటింపబడు మాసపత్రిక

సంపాదకుడు:—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

సంపుటము ౧ } రాజమహేంద్రవరము మార్చి ౧౯౩౪ { సంచిక ౩

“అపిదళతివజ్రస్య హృదయమ్”

సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి—సంపాదకుడు

“బాగా ఆలోచించుకొండి”

“నాకే కాని నీ కక్కర లేదా యేమిటి ఆలోచన?”

“.....”

“.....”

“కాని కాలం వచ్చి పడింది. మూడే శ్లయ సమర్థుడిన కోడల్ని పుట్టింట అట్టే పెట్టేసి పూరు కోడం—అపవాదు పుట్టిందంటే మాపుకోలేము సుమండీ”

“తల్లికీ, తండ్రికీ లేని బాధ మనకేం?”

“మనం మాత్రం తల్లిదండ్రులం కామూ యివ తలా?”

“అయితే?”

“మన కోడలు—”

“కార్యం అయి మన యింటికి వచ్చిదాకా కోడలంటే యేమన్న మాట! ఇప్పుడు మన కేమీ పూచీ లేదు, చల్లగా పూరుకో”

“వద్దు సుమండీ! తనువులు కాళ్ళతాలు కావు”

“నిజమే”

“మాట కలకాలం వుండిపోతుంది”

“అదీ నిజమే”

“.....ఇంకేం చెప్పగల నమ్మా నేనూ?”

“నువ్వు చెప్పగలగడానికి నుం దంటూ వుండ నీ నే కాదు టయ్యా నేనూ?”

“.....”

“పూరికే దొడదొడ మాట్లాడగానే సరా? లాపాయం టుండాలి—”

“ఇంకా చెప్పకోవాలి తగుదు నమ్మా అనీ”

“ఏం లోటు వచ్చిందీ?”

“నలుగురూ యేమనుకుంటున్నారో?”

“అనాథ లాగ నేను వియ్యాలవారికి లొంగిపోలే అప్పు డేమనుకుంటారో?”

“ఇ చెక్కడి అభిమాన మండీ?”

“బజార్లో దొరికే రకం కాదిది”

“దొరికినా అక్కర్లేదూ”

“.....”

“పోనీ నోళ్ళలో పడండి”

“నువ్వే పడేశావు నన్నిదివరకేను”

“చూశారా?”

“విన్నావా?”

“.....”

“మాట్లాడవేం?”

“రెండో కొడుకు పెళ్లాంతో కాపరం చేసుకుంటూ వుండడమూ, పెద్దకొడుకు అన్నీ వుండీ మాడా ఘోటక బ్రహ్మచారిలాగ—”

“వాళ్ళకి మాత్రం లేదూ అలాంటా? చెండ్లో మాతురు లక్షణంగా కావరం చేసుకుంటూ వుండడమూ, పెద్దమాతురు మొగుడు విడిచిపెట్టిన దాని లాగ—”

“చాలెండి నేర్చుకు పోయారు”

“లాక్షనాలు నీ కేం తెలుసునూ? భారత భాగవతాలికి ఆరం మాడా చెబుతావు మల్లీనీ. కాని వోనమాలు రాని వియ్యపురాలు నయం నీకంటేను?”

“ఏమిటో అనయం?”

“అలా అడిగావు, బాగుంది. విను మరి. ఈ పట్టదల అంతా రాజమృ దంటున్నారు కాని గుండరప్ప దనడం లేదు యెవరూను”

“అయితే?”

“వాడు నిర్భయంగానే తల యెత్తుకు తిరుగు తున్నాడు వీధిలోను”

“తిరిగితే?”

“అడది యింటోనే వుండిపోయింది కనక వీధిలో యెవ శ్లో మనుకున్నా లెక్క లేదు. మొగాడు నలుగురిలోకి వెడతాడు కనక భారం అంతా అడది తనమీద వేసుకుంటే—”

“బాగుంది అలాచన. మంచి మాటే! ఇప్పు టికే అడా శ్లోతా నన్ను పీకేస్తున్నారు”

“రాజమృ నెవరూ యేమీ అనరే?”

“మీరు వింటున్నారా?”

“అంటే మరి మన కిచ్చిది యిచ్చెయ్యడే?”

“మొండి కత్తినవాళ్ళ నెవ శ్లో చెయ్య గలరూ?”

“నువ్వు బండ కెత్తు”

“అడుక్కు తిన్నట్టుంటుంది”

“.....”

“అయితే నా మాట వినరూ?”

“నువ్వు చెప్పిందేదీ?”

“మనకే కట్నాలూ వద్దు, కానుకలూ వద్దు. అబ్బాయి పెద్ద చదువులు చదివాడు. నెలకి నూరు

రూపాయలు తెచ్చుకుంటున్నాడు. మన దేనా వోహో అన్న సంసారం కాని మరోటి కాదు. ఏం లాంటా? వొకళ్ళు పెట్టలేదని, పొయ్యిలేదని మనకి బెంగెందుమా?”

“.....”

“.....”

“తేల్చెయ్యి తొరగాను”

“మన కేమీ వొద్దు. పిల్లని తీసుకువచ్చి కార్షం చేసేసి యిద్దర్నీ చెన్నాపట్టం పంపెయ్యండి”

“ఏడిసినట్టుంది నీ సలహా”

“.....”

“ఇక మొత్తుకోడం వొక్కటే తరవాయి”

“.....”

“మొగుణ్ణి వీధిలో పెట్టిన పీనుగువు, నిన్ను సలహా అడగడం యేమిటి కాకపోలేను?”

“ఇక పరువుకీ, ప్రతిష్ఠకీ నీళ్లు వొదులుకున్నట్టే?”

“పట్టదల నెగించుకోలేకపోతే యిక పరు వంటే యేమిటి, ప్రతిష్ఠ అంటే యేమిటి?”

“వియ్యపురాలితో సమం అవుతారా?”,

“తీసిపొమ్మంటావా?”

“ఇంకా యిద్దరు మొగపిల్లలికీ, యిద్దరు అడ పిల్లలికీ పెళ్ళిళ్ళూ పెరంటాలూ చెనుకోవాలిమాడాను. ఇలా అయితే వాళ్ళకి మంచి సమ్మంధాలు లేగల మా?”

“ఇప్పు డీ కట్నపు భూమి వొదులుకుని తెల మొఘం వేస్తే తరవాత మాడోవాడికీ, నాలుగో వాడికీ కట్నాలు లేగలమా?”

“ముందు పుచ్చుకునే తర్లి వెడదాం”

“ఇవ్వడం అంటూ వుంటేనా?”

“వులకం!”

“.....”

“కాకపోయినా, వీధిలోకి వెళ్ళి మొగ మనిషికి పట్టా విడువూ వుంటాయి. అడదానికంటే కని కేవలం అయితే యింకేమిటి చెయ్యడం?”

“.....”

“మాట్లాడక నన్నేం వుదరిస్తారా యేమిటి?”

“.....”

“మీకు తగిన వియ్యపురాలు దొరికింది. అనుభవించండి”

“.....”

“నాదగ్గర కొతలు కొయ్యడం కొదు ప్రయోజకత్వం”

“.....”

“ఆ యాభై సెంటు భూమి వియ్యాలవారి దగ్గిరుంచి పుచ్చుకో గలిగితే - ఈకళ్ళ కి రెప్పలు దూరం కావు”

“.....”

“తల్లి పెంకితనానికి ఆక్కడ ఆ దెంత యేడుస్తోందో, మీ పట్టుదలకి యిక్కడ అచ్చాయి యేం రుసరుస లాడుతున్నాడో - నాకేం??”

“.....”

“మీ యిష్టం వచ్చినట్టు చేసుకోండి. ఇక యీ పూసె త్రితే ఛీ అనండి నన్ను”

“రక్షించావు. మాటిమాటికీ యిక నన్ను వేపుకు తినక అమాటమీద వుండు”

౨

“పోసి అదలా వుంచు. వియ్యపురాలికి ఆడ పడుమలికి యివ్వవలసిన లాంఛనాల బాపతు మాడు వందల నలభై యెనిమిది రూపాయలూ యిచ్చేస్తే నాళ్ళ యివాళ పిల్లని తీసుకుపోతారు. దీని కేం చెబుతావురా?”

“అదీ వొక దాచే”

“అదేం దారండి గోదారీ? దీక్షితు లన్నయ్యా! ఈపురమాయిం పెవరి దయ్యా?”

“ఎవరి దయితే నీ కెంమూ?”

“ఇక చెప్పనక్కర్లేదు. తెలిసే పోయింది. వియ్యపురా రెంత యెత్తు యెత్తోందో చూశారు టండి? ఈవంక పన్ని ముందు తనకీ, తన మాతుళ్ళకీ

రావలసింది మెల్లిగా లాక్కుంటుంది. తరవాత పిల్లని తీసుకు వెళ్ళి కొడుకు నుసికొలుపుతుంది. ఇక పిల్లని, మనల్ని మాడు చెరువుల నీళ్ళ తాగిస్తా దా అచ్చాయి! అబ్బో! ఎంత నెరవారా అయింది వదినా?”

“పాపం ఆవిడ నాతో మాట్లాడనే లేదు యేమిని”

“ఆవిడ నీతో ఎందుకు మాట్లాడాలి? నేనా యేమిటి వచ్చి దేమిటో పోయా దేమిటో అలా చించుకోకుండా వడవడ వాగడానికి? మొగుడికి పాఠం చెప్పింది. యేమీ యెరగనట్టు తను అంతః పురంలో కూచుంది బూబమ్మ లాగ”

“జానకమ్మ నేనున్నా పాపం చుట్టుకుంటుంది”

“అలాగటండి? పెత్తాత మనమరా అయినందుకు బాగానే పూసుకు వచ్చారు పాపం; అయితే, మీకే గాని ఆవిడకి లే దిలాంటి అభిమానం యెప్పుడూనూ; పోనీ గాని, దీక్షితు లన్నయ్యా! లాంఛనాల సొమ్మిచ్చేస్తే యివాళ పిల్లని తీసుకుపోతారన్నావు గదా! అంటే యే మన్నమా టయ్యా?”

“దాల్లో తెలవం దేం వుందీ?”

“తరవాయి మా టేమిటి! కొంచెం చెబుదూ?”

“అంటే?”

“రాకపోకలూ—”

“నేను పూచీ పడలేను”

“అయితే వలకాదు”

“ఇలా అట్టేపెట్టుకుంటావా?”

“ఎటు చూసినా చిక్కే వచ్చిందయ్యా నా కూ. ఇక్కడ పిల్ల గోల పట్టలేకుండా వున్నాను. అక్కడ వారు పట్టు విడవకుండా వున్నారు. తప్పేవనిదో తెలుసుకోకుండా పూళ్ళో అమ్మలక్కలందరూ నన్నాడిపోసుకుంటున్నారు చాటునా మాటునానూ”

“నువ్వు మాత్రం పట్టు విడిచిపెట్టావా?”

“వారి కిస్తా మన్నది యివ్వ మన్నాము టయ్యా?”

“ఏమిస్తా నన్నావు, యేమిచ్చావు? ఇచ్చేస్తే
యీ తగువు లేదుమా?”

“యకరమే కాదు—”

“నీ మొగుడు యకరం నర యిస్తా నన్నాట.
ఏమిరా, యిస్తా నన్నావా లేదా?”

“అన్నమాట నిజమే”

“అయన మాట లెక్కేమిటయ్యా అంటే
మాత్రం? అయన కేం తెలుసునూ? వాళ్లెంత
అడిగితే అంతా యివ్వవలసిందే?”

“మొదటి తప్పు మీదీ, తరవాతి తప్పు వాళ్లదీనీ,
ఉభయులూ పేచీలకే సిద్ధపడ్డారు”

“మే మేం సిద్ధపడ్డామూ? ఇచ్చేయ్యడాని
కిప్పటికీ సిద్ధమే కాదా?”

“చిన్న కూతురి కమ్మన యిచ్చి పెద్ద కూతురికి
తమ్మన యివ్వడం యేం సబబూ?”

“వాళ్లు వొప్పుకో లేదు టయ్యా మొదట?”

“అసలేం జరిగిందిరా? బాగా చెప్పు నీ పెళ్లాం
యొడటా”

“పెద్ద పిల్లకి యకరం భూమి యిస్తా నన్నాను.
వియ్యపురాలి కో నూటపదహార్లు, అడపడుగుల
కిద్దరికి చెరో నూటపదహార్లు—”

“వందవంద కంటే యెక్కువ యివ్వడానికి
వల్లకా దంటే పై పదహార్లు మీ బావ పెట్టారు.
యీ యెక్కువ రూపాయలు—మాటలా?”

“వాణ్ణి పూర్తిగా చెప్పనియ్యా”

“దానికి వాళ్లంగీకరించారు; కాని తరవాత
చిన్న పిల్లకి యకరంనర యివ్వవలసినచ్చింది. దాం
తో పేచీ వచ్చింది”

“పెప్పుడు వచ్చిందీ?”

“పెళ్లి వారం వుం దనగానూ”

“వస్తే?”

“మాక్కూడా అలా యిస్తే కాని వల్లకా దని
బోగన్న కబు రంపాడు. అందుకు మా మామగారు
మాట్లాడకుండా వొప్పుకోమన్నారు”

“వొప్పుకున్నావు”

“అవును”

“తరవాతా?”

“తరవాత మా మామగారు యకరమే రాయించి
పరమరహస్యంగా టిజ్జెర్లీ చేయించారు. మూడు
మళ్ళూ పడ్డ తరవాత కట్నం చదివినప్పుడు వాడి
దేమిటన్నాడు. అంటే, మొదట అంతే వొప్పున్న
మన్నార మా మామగారు”

“అంటే?”

“ఇంకేం వుందీ? పెళ్లివారు వొక్క పూట
యినా భోజనాలికి రాలేదు, పెళ్లికొడుకు కూడా
యే వొకటి రెండు మాట్లో తప్పు మా యింట్లో
భోజనం చెయ్యలేదు. అగ్నిహోత్రాలూ, జరగవల
సిన తంతూ మాత్రం—ను క్షరగంగా యేమిటి
అదంతాను?!”

“వొక పూరేగింపా, వొక నలుగులూ, వొక
బంతులాడింపా, వొక సదస్యమా—యేం ముచ్చట్లు
తీరాయి అన్నయ్యా మామా? చిన్నపిల్లకి అన్నీ జరు
గుతూ వుంటే పెద్దపిల్ల యింట్లో యేడుస్తూ—”

“అంత అల్లరి కేనా వొప్పుకున్నావు; గాని
అన్న యీ యెక్కువ యివ్వనిచ్చావు కాదు నువ్వు.
నీదీ శక్తి అంటేను”

“యీ యెక్కువ కాదు, వొక్క సెంటివ్వనివ్వను.
నాకు పిసాళం యెక్కువ వచ్చిందంటే అలాంథ
నాల సొమ్ము కూడా యొగబెట్టిస్తాను. నాపిల్ల
నాకు పెద్దకొడుకు కనుకుంటాను”

“కాని ఆపెద్దకొడుక్కి పెళ్ళాన్ని మాత్రం
తెచ్చిపెట్టవు. కదా?”

“పెట్టి పుట్టందే యెలా వస్తాయీ నుఖాలూ,
అందాలూనూ? చిన్నపిల్ల యెక్కువనంది చిలక
లాగ కాపరం చేసుకుంటోంది. పెద్దదాని కర్మం
కాకపోతే యిదేమిటి!..

“ఇంతకీ మీరు పెట్టు దిగకపోతే నీ కూతురికే
చిక్కూ, మీకే అప్రతిష్ఠ”

“వాళ్లెందుకు దిగరా?”

“దిగారు కొరూ? లాంఛనాల సామిచ్చేస్తే పిల్లని తీసుకుపోడానికి సిద్ధంగా వుంటేనే వాళ్లు?”

“రాకపోక లుండే వని నువ్వే చెబుతూ మళ్ళీ దిగారు దిగా రంటా వేమి టయ్యా?”

“మీ కంటే దిగారు?”

“పెళ్ళిలో ముచ్చటూ లేవు, వల్లకామా లేదు, యిప్పు డేనా లేకుండా—”

“అంటే?,”

“నలుగురూ బిల్లిలాడుతూ రావడమూ, సలక్షణంగా కొర్రం చేసుకోవడమూ, పిల్లని పంపుతూ వుండడమూ, అల్లుడువస్తూ వెడతూ వుండడమూ—”

“ఇక అవేమీ జాంటే నై. కొర్రానిక్కూడా యిక్కడికి రాదు. పిల్ల నేనా కట్టుకుంటే పంపెయ్యాలి. ఏమీ—పసుపు కుంకుమా—”

“అలా వొక్కనాటికి జరగదు. నా పిల్ల నా యింటోనే వుంటుంది. కన్న వాళ్లం పోషించలేమా యేమిటి దాన్ని?”

“.....”

“ఇలాంటి రాయబారం యెలా తెచ్చా వన్న య్యా నువ్వు?”

“ఏ మంటావురా?”

“అయి న్నడిగి దేమి టయ్యా? అయినేం చెప్ప గలరూ? చుట్ట కాలుస్తూ, కొరాకల్లి నములుకుం టూ చీట్లాటలో కూచోడమే; గాని వొక్క దమ్మిడీ తేలేరు. ఇస్తా ననరూ అయినా? అయిన లెక్కేమిటి? వాళ్లడిగిం దల్లా అడిగినంతా యిచ్చి మొగపిల్లల్ని పాడుచేసుకోమా?”

“అయితే యిక నేను వెళ్లిపోతాను. ఇంక రెండు నిమిషాలు గడువు. ఈ లోపుగా నేను వెళ్లి అప్పుచెయ్యకపోతే నీ అల్లుడు వెళ్ళి పోతాడు. జట్కూలో సామాను వేయించుకొని యొక్కడా నికి సిద్ధంగా వున్నాడు వాడు. మీరు రాజీకి అంగీకరిస్తే వారంరోజు లుండి, కొర్రం చేసుకుని మీ పిల్లని కూడా తీసుకుపోతాడు”

“అంత చెప్పట్లో కొల్లంచుకొని మాట్లాడితే తేలీదిట్రా యిదీ?”

“రాజీపడ్డా పిల్లని వూళ్లో వుంచడమా? అయితే పొమ్మను. చెన్నాపట్టం వెళ్ళినా సరే శిఖాకోశం వెళ్ళినా సరే యికా?”

“.....”

“అబ్బో! ఇలాంటి యెత్తు వేశారూ వియ్యాల వారూ? మహా బాగుంది. ఇక ఆ యాభైసెంట్ల కొడు. లాంఛనాల బాపతు పై పదహారుకూడా యివ్వనివ్వను?”

“అస లంతా యివ్వనివ్వకపోతే మాత్రం యేమీ?”

“అయితే మూడో మేలు. సొమ్ము చేదా యే మిటి మాకు?”

“పిల్లల సుఖం చేదు; గాని సొమ్ము చేదుకాదు మీకు?”

“ఇంచేతే నిన్ను చూస్తే నాకు—ఏమవుతున్నావ?”

“ఏ?”

“వాళ్లు తిన్న నైన వాళ్ళా?”

“అక్కడ నే నెంత చెబ్బలాడి వచ్చానో యెరుగుదువా నువ్వు?”

“.....”

“పెత్తనాలకా యేమిటే బయలుదేరావూ? “కాడే?”

“ను రక్కడికి?”

“.....”

“మాట్లాడ వేమే?”

“ఎందుకే?”

“పో, పో. పిన్ని గా రింటికి మాత్రం రోజూ యెందుకూ?”

“పోతున్నాను”

“.....”

“.....”

“పోవేం?”

“పోతూంటేనే?”

“.....”

“పిడిలోజట్కా అగినట్టుం చెరిదన్నయ్యా?”

“చుట్టాలో స్నేహితులో మరే?”

“వెళ్ళి చూడండి యెకరోనా?”

“గుమ్మంలోకి వచ్చినవారు లోపలికి రారా యేమిటి?”

“.....”

“యెవర్రా?”

“చె—ప్రా”

“.....”

“సీ ఆల్లడే రోయ్!”

“లోపలికి పోవే, వెళ్లి పోవే, పోవేమే?”

“.....”

“సీ కెవరు కావాలి? మీ ఆమ్మా నేనా?”

“మీరే?”

“అయితే నాతో వచ్చేసెయ్యి”

“పదండి”

“.....”

“ఎక్కడికే?—ఎక్కడికే?—నీయిల్లు వల్ల కాదు—వెనక్కి మళ్ళుతావా మళ్ళవే?”

“.....”

“ఛూస్తా రేమండీ! బందిపోటు దొంగలాగ పట్టపగలు వచ్చి పిల్ల నలా లాక్కుపోతూ వుంటే నిరాంతరపడి ఆలా పూరుకుంటా రేమండీ?”

“.....”

“బెల్లం కొట్టిన రాయిలాగ మాట్లాడ రేమండీ”

“అయ్యో, అయ్యో! బండి కదిలింది వెళ్ళి పోతోంది. మేఘాలమీద యెగిరిపోతోంది. నువ్వే నా అడ్డుకున్నావు కాదేమి టన్నయ్యా?”

“మొగుట్టి పెళ్ళాన్ని విడలియ్య మంటావా?”

“నిన్ననడం యెందుకూ నా వస్తువు మంచి దైతేనూ? ఎక్కడ యెడ్చిపోతుందో అని వెయ్యి విధాల—అందర్నీ వొక యెత్తునా దాన్ని వొక

యెత్తునా చూస్తూ వుంటే యెంతవని చేసిందీ విశ్వా సమాతుకురాలు!”

“.....”

“ఇందుకే అడ్డాల్కి పెట్టడం అంటే నాకు తల నొప్పి”

“నిన్న దానికి పెట్టడం మానేశావా?”

“అది యిలాగే చెసిందా?”

“మీరుమాత్రం దాన్ని యిలాగే చూశారా?”

“పోవయ్యా నేర్చుకున్నావు మాటలూ? ఇక దాన్ని నా యింటికి రానిస్తానా యెప్పుడేనా?”

“వుండగలవా?”

“కరా పట్టా నంటే నా సంగతి ఏమీ తెలవదు. చూస్తూ వుండు దాని మొఘు మేనా చూస్తూ నేమో యింక”

“ఈకభర్త కేం లే? మళ్ళీ ఈరోజుల్లో నువ్వు చెన్నపట్నం బజారుదేరకపోతే నా చెవి తెగ్గో యించుకుంటాను”

“ఎందు కమ్మా?”

“కూతురికి పురుడు పోయ్యడానికి”

“ఛాల్లేదయ్యా”

“ఆలాగే నమ్మా? ఇప్పు డలాగే వుంటుంది.

“ఏమయ్యా, అన్నయ్యా! మీ బావకి తీరుబడి

లేకపోతే నువ్వేనా కాస్త సాయం కాగుడదు

టయ్యా! పిల్ల యెంతి కష్టపడుతోందో నయ్యా

చేసుకోలేకా. ఎనిమిదో నెల వెళ్లవచ్చిందీ య్యా

సాపం! రావయ్యా! నన్నక్కడ దింపేసి—

క్షణం వుండవద్దయ్యా అక్కడ నువ్వా. ఆరాత్రి

మెయిలుకే వచ్చిస్తువు గా నయ్యా” అని అప్పుడు

నన్ను చేతులూకాళ్ళూ పట్టుకు బతిమాలకపోలే—

“అంత బేలపీనుగు ననుకున్నావు టయ్యా

నన్నూ?”

“అకాశా న్నుంచి వూడిపడ్డావా యేమిటి

నవ్వు మాత్రం?”

“ఇం కెందుకూ? అయిందేదో అయిపోయింది,

మందు సంగతి మందు చూసుకుందాం. ఇప్పుటి కింతటితో వూరుకోండి గప్పిప్పుగా”

“మిమ్మల్ని చూసే వాళ్లు మండిపోతోందినాకు. మళ్ళీ మాటాడా రంటే చూట తక్కుదు. ఇప్పుడా వేళ్ళోకోళ్ళోలా, వెక్కిరింతలూను?”

“వారే బావా, నువ్వవతలికి పోరా కాస్తేపూ”
“బతికించావు”

3

“చెల్లీ!”

“ఎం—ను—క—న్న—య్య?”

“అదేమిటమ్మా? శుభ మల్లే కూతురు తన మొగుడితో వెళ్ళడం యేమిటి, నువ్వు కళ్ళలో నీళ్లు పెట్టుకోడం యేమిటి? తప్పు, తప్పు, వూరుకో, వూరుకో”

“ఎం—త—ప—నీ—జ—రి—గిం—ద—య్య?”

“ఎప్పుడేది యెలా జరుగుతుందో మన కేం తెలుసుం దమ్మా?...అయినా యిదేనా బాగానే వుంది. నీ తప్పు నీ కూతురు దిద్దేసింది”

“కనిపెట్టలేకపోయా నయ్యా దాని తపనా! యెంత యిదీ కాకపోతే కార్యం కాకుండా మొగు డితో లేచిపోతుంది టయ్యా అయిన యింటి పడుమా?”

“నిజమే”

“ఎంత బలగం వుందయ్యా దానికీ? గుమ్మానికి తోరణం కట్టుకున్నా మంటే వందమందికి తక్కువ వస్తారుటయ్యా నాయింటికి చుట్టాలూ? అలాంటిది యెవళ్లూ రాకుండా—చివరికి తిల్లిపీను గేనా దగ్గర లేకుండా—యెంత వుసూరు మంటుందో నోయ్ వెర్రిపిల్లా!”

“.....”

“వొక తలంటు లేకుండా, వొక కాళ్లు కడ గడం లేకుండా—కొనకి మంగళార తేనా లేకుండా అయ్యా! ఇంటికి పెద్దాడబడువోయి తండ్రీ!”

“అవును మరి. నిజమే; కాని చాటిపోయాక యేం చేసామా?”

“ఇహ నే నుండలే నోయ్! నన్ను కూడా చె న్నారటం తీసుకువెళ్లవూ! వూరుకుంటావేమయ్యా”

“సంవత్సరాని క్కొని కలగ దనుకున్న తొం దర నీ కివాళే—ఈక్షణంలోనే కలుగుతోంది!”

“ఇంకా “కలుగుతోం” దేమిటి కలిగిం దయ్యా! నాతండ్రివి కాదూ? తీసుకు వెళ్లవూ!”

“నే నో మాట చెబుతాను వింటావా?”

“ఏమిటన్నయ్యా ఆదీ?”

“నీకు కోపం వస్తు?”

“ఇంకక్కడి కోప మయ్యా కడుపుతరుక్కు పోతూ వుంటేనూ?”

“కాని, యిప్పుడు వెడితే నువ్వు లోకు వైపో తావు”

“అదెవ్వరి యెప్పుడు వుట్టిందో అప్పుడే లోకు వైపోయాను, యిప్పుడు వచ్చిన విశేషం యేమిటమ్మా?”

“నిజంగా?”

“వుండు మీద కారం చల్లుతావా అన్నయ్య?”

“నే నలాంటి వాణ్ణి?”

“కాదు, కాదు. నీ స్నేహమా నేనూ? దిక్కు మాలిన కర్పం తిక్క వస్తే తిప్పుకో లే నయ్యా. నేనూ! అందుకు తగిన కాస్తీ చేశా డయ్యా దేవుమా”

“.....”

“మాటాడ వేమయ్యా?”

“నా కేమీ తోచడం లే దమ్మా”

“నీకు తోచకపోతే నేను చెబుతాను విన వయ్యా”

“విన యేమిటి చెయ్యడం? నీ అల్లుడు వెనక్కి రాడు. నీ కూతుర్ని కూడా రానివ్వడు. అసలతను రానివ్వడం చాకా యెందుకూ, అదే రాదూ”

“వాళ్లు రావడం యెందు కయ్యా? మనమే పెడదా అక్కడికి?”

“వెడితే మాటాడకపోతే—”

“నాకూతు రలాంటిది కాదోయ్!”

“వాడు?”

“పాపం మాట లెందుకూ? అత నేనా చాలా వోషిక కలవాడు; కాని తొందర మనిషికాడు?”

“నవ్వు వస్తోంది నాకు”

“ఏం?”

“ఇప్పుడే కాదు టమ్మ బందిపోటుదొంగ న్నావు?”

“వాళ్లు తెలవనప్పు డన్నా నామాట. ఇప్పుడు మజిలీనా అని తోస్తోంది. కాకపోతే నా మాటల్ని విడిచిపెట్టి మరోక పిలని—పిలలు దొరకరు టయ్య ఆతగాడికి? కురూపా, చదువు లేని వాడా, చేతగానివాడా?”

“అలాంటివాడికి యెంత అయాసం కలిగించా వో యిప్పు డేనా తెలుస్తోందా?”

“.....”

“ఇక నే నక్కన్న పట్టలేను. వున్నమాట వున్నట్టేస్తాను”

“అనే నెయ్యి”

“ఇక్కడ నువ్వు అక్కడ జోగన్నా చేశా రిదంతాను”

“వియ్యపురాలు—”

“దా న్నన్నవాళ్లు పురుగు లోడి—”

“ఏం?”

“కట్నం కోసం పట్టు పట్టవ దనీ, తనూ, పిల్ల లూ లాంఛనాలు వొడులుకుంటూ మనీ అపవాదలు వుడిలే తీసేసుకో లే మనీ, కార్యం చేసేసి కోడల్ని తీసుకు రమ్మని శతవిధాల పోరుతోం దది రోజూ నూ; కాని జోగన్నే—”

“నిజం గాను టయ్య?”

“చివరికి కొడుక్కి యీ వుపాయం చెప్పింది కూడా అదే అనుకుంటాను నేను”

“మాకావా? ఇంత కంటే దారి కనపడ లేదా యిల్లాటికి పాపం; కాని ఆవి ణ్ణెంతలేసి మాట లన్నావయ్యా నేనూ?”

“దాన్ని పూసుకువచ్చా డని యిందాకా నీ మొగట్టి కూడా యీసడించావు—”

“ఎంత పాపానికి వొడికట్టా నయ్యా నేనూ?

ఇ డెలా పోతుం దయ్య?”

“నువ్వే అలోచించు”

“వదిన కాళ్ళమీద పడితే?”

“అ దొక దారి”

“మరో దా రెందుకూ యింకా? అవిడికి పెద కొడుకూ నాకు పెద్దమాతురునూ. ఇద్దరూ దిక్క లేనివాళ్లలాగ యెక్కడో చెన్నాపట్టంలా—”

“వాళ్లు కూడా యేదో పాపం చేసుకున్నా రేమో వెనకటి జన్మలో?”

“మాకడుపుల్లో పుట్టడమే వాళ్లు చేసుకున్న పాపం. అన్నయ్యా! ఇక నేను నిలవలేను. నా నరాలు పట్టు తప్పిపోతున్నాయి. ముందు నన్ను తీసుకువెళ్లి జానకమ్మ వదిన కాళ్ళమీద పడేయ్యి వయ్యా”

“.....”

“నాకు లేకుండా చేసుకోవడమే కాకుండా అవిడక్కూడా యీముచ్చట లేకుండా చేశాను నేను. పద వయ్యా బలిమాలి అవిడ్లీ పిల్లల్ని కూడా తీసుకు వెడదామా”

“ఈలోపునే—రేపు రాసిన ముహూర్తంవుంది. నీకూతురకీ అల్లుడికీ తారాబలం కుదిరిం దేమో కూడానూ”

“అయ్యో, అయ్యో ఏం తొందర పడతారో యేమిటో?”

“వా డలాగ తొందరపడే వాడు కాదు. నీ మాతురే యే మేనా—”

“నన్ను నూచులతో పాడవక తంతి కొట్టెయ్యి వయ్యా శెల్లీ. నాతండ్రివి కాదూ? నా నాయ నవు కాదూ?”

“వెడతాను లే”

“ముందు శెల్లాలి. అయితే మనం యెప్పుడూ శెల్లడం?”

“నీకూతురూ అల్లుడూ వొంటిగంట పాపెంజ రులో వెడుతున్నారు. మన మంతా రాత్రి మియ్య

లుకి వెడదాం. వాళ్లు పదిన్నరకి గాని చెన్నపట్నం వెళ్లేరు. మనం యెనిమిదిన్నరకే వెడతాం. శంట నేనేను బజారుకి వెళ్లి గంపెడు పూలదండలు తెస్తాను. రైలు దిగాటప్పటికి యెరురుగా వెళ్లి నీ కూతురుకీ అల్లాడికీ మెడ తిరక్కుండా అంతా తలో దండా వేద్దాం”

“ఏడుస్తూ వున్న దాన్ని నవ్విస్తా వోయ్ నువ్వు”

“అయితే మంచిదే కాదా?”

“మనం అలా చేస్తే నా శ్రేణికి యెంత సిగ్గుపడు తుందో పాపం!”

“అది సిగ్గున్న మనిషే అయితే పట్టపగలు లేచి పోతుంది టమ్మా?”

“మేనగోడల్ని ను వేస్తామన్నా ఆనతిగ్గవాడవే. నువ్వు చేస్తే వుపకారానికి—”

“ఇంతకీ వారుకూడా రావాలి కదా?”

“మావది నవ్వుం దయ్యా! ఆవిడ అలాంటి పెంకి మనిషి కాదు పాపం! కాళ్ళమీద పడి నేను బతిమాలకుంటాను కాదూ! తతిమ్మా యేర్పాటంతా నువ్వు చేస్తూ తొరగానూ”

“అన్నకాడికి యిచ్చెయ్యకుండా వాళ్లు—”

“ఇంకెందుకూ? యకరంనర భూమి, మూడు వందల నలభై యెనిమిది రూపాయలూ, వాటి కన ఫాయదా—”

“అదిగదీ మాట”

“నాకు తెలవ దనుకున్నావా యేమి టయ్యా మంచి చెడ్డానూ?”

“తీరా అంతా నిద్రి మైనాక మీనాన్న—”

“వూరికే పేరు మట్టుకి మానాన్నది; కాని—”

“ఇదంతా నువ్వే చేస్తా?”

“దెప్పిపొడుస్తావా అన్నయ్యా?”

“లే దమ్మా లేదు, వూరికే తెలుసుకోడానికి—”

“తరవాత చెబుతా కాదా అదంతానూ? ఇదిగో నేను వెళ్లి మా వదిన్ని బతిమాలకుంటున్నాను. మీబావతో చెప్పి ప్రయాణం నిదం చేయించు నువ్వు. పాలికాపుని రాయారం పంపి జట్కాలు

తెప్పించ మను ముందు”

“నుంచున్న వళ్ళంగా యింత యెక్కు యెక్కు తే యింత డబ్బు తేగలనా అంటాడేమో బావ?”

“నిన్న రాత్రే నయ్యా వొక రయితు తెచ్చి పదిహేను వందల యెనభై రూపాయలు గుమ్మరించాడు వాకట్టోనూ. అమ్మి కర్చుపెట్టేస్తా నివ్వడు. వెళ్లేది చెన్నాపట్నం కనక అక్కడ ముద్దినను వస్తువులూ దొరుకుతాయి యించక్క”

“.....”

“నవ్వు వస్తోందా అన్నయ్యా?”

“లే దమ్మా లేదు”

“నవ్విలే నవ్వాపు; గానీ, యిదంతా చేసిపెడి తివా మళ్ళీ జన్మలో ఏ కడుపున పుడతాను”

“ఇప్పుడు మాత్రం నాకు నువ్వు తక్కువ దాన వా యేమిటి?”

“అవు నవ్వు. నీ కలాంటి దయ వుంది కనకనే నా కిప్పు డిలాంటి సాయం చేస్తున్నావు నువ్వు”

“ఇదీ వొక దయలోనే లెక్కా?”

“అదంతా తరవాత మాట్లాడుకుందాం. పండు గు పేరు చెప్పి రావడంచేత నమయానికి మాపిల లూ, వారి పిల్లలూ కూడా యిక్కడే వున్నారే కంగారు అక్కో రేకుండానూ. ఇదిగో! నుండ రమ్మ వొడిన్న పిల్లల్ని కూడా తీసుకురాకపోతే నేను వొప్పుకోను సుమా”

“.....”

“మాట్లాడ—తీసుకు వస్తా నన వేమయ్యా మరీ?”

“నది వెర్రి కాదు, వేషమూ కాదూ”

“అదంతా నాకు తెలవదు—”

“ఇదంతా తెలుసుకుంటే యెంత ఖర్చువు తుందో—”

“నుమయం వస్తే వెనక్కి తీస్తానుటయ్యా? ఇంతకీ:పుభయభర్చులూ నేనే పెట్టుకుంటానుసుమా,,

“అయినా, వాళ్లు కూడా యెందు కమ్మ యిప్పుడూ?,,

“పెళ్లి ముచ్చట్లూ, శోభనపు ముచ్చట్లూ వొక్క మాటే తీరాలి కాదు టయ్యా మరీ?,,

ఉభయభాషా-సాహిత్యవిద్యా-ప్రవీణ బులుసు వేంకటరమణయ్యగారు

దేశభాషలు అభివృద్ధి పొందా అంటే నవ్యత అనేది ఉండి తీరా లని యిప్పటి చాలామంది నమ్మకం. నవ్యత అనే దానికి గిరాకీ జాస్తీ అయి, చెలామణి యెక్కువగా అవడం సర్వత్రా కనబడు తూనే ఉంది. ఒక భాషావిషయంలోనే కాదు, మన జీవితానికి-నాగరకతకీ సంబంధించిన ప్రతి విషయానను నవ్యత యొక్క బావుటా ఎరుగు తూనే ఉంది. అప్పుడు పుట్టిన బిడ్డలగాయితూ ఆరున్నోకటో పది దాటిన వారి వరకూ-అందరికీ దాని మీదే కోరిక-వేలాంపెరి. కొత్త వింతా పాత రోతానూ. నవ్యత గారిలా ఏకచ్ఛత్రాధి పత్యంగా రాజ్య మేలుతూ వున్నందున-అది లేక పోయినా, దాని పేరెత్తిన మాత్రాన-అట్టి వారిదే సభాతాంబూలం. ఏదేనా పదార్థం తనలో నవ్యత ఉన్నట్టు నటిస్తే చాలు బ్రహ్మరథం పట్టే న్నుంది లోకం, అసలు పదార్థంలో పస వున్నా లేకపోయినా అడ్వర్టైజ్మెంట్లు డాబు చూసి టోపీలో పడటం.

ఈ నవ్యత-అనగా క్రొత్తదనం-అనేది వేషాల్లోకి భాషల్లోకి ప్రవేశించి క్రమక్రమంగా వాఙ్మయంలోకి-అంటే గ్రంథాలకి కూడా ఎక్కడం ప్రారంభించింది. ఆలా ప్రారంభించి నలుగురి కళ్లల్లోనూ దుమ్ముగొట్టి నన్నయాడుల గ్రంథాలకి నా మంపెట్టేసి నాయుడుబావ పదాలకి ప్రాముఖ్యం యిప్పించింది. పది పేజీల గ్రంథానికి వకరూపాయి ఖరీదు పెట్టినా నవ్యత ఉన్నా దనుకొనబడే పుస్తకానికి చెలామణి వుంది. ఎంత చక్కగా అమ్మినా ప్రాచీనకవుల గ్రంథాల్ని కొనక “మాకు ఉత్తనే యిచ్చినా వాద్దోయి దేవుడా!” అంటూ ప్రజ మొరపెడుతుంది.

మంచి చెడలకీ క్రొత్త పాతలకీ యేమీ సంబంధం లేదు. పాత వన్నీ మంచి వనిన్నీ కొత్త వన్నీ చెడ వనిన్నీ తలంచడం పొరపాటు. కొత్తలోనే

భాషాతత్వ మంతా యిమిడివున్న దరిన్ని పాత వాఙ్మయ మంతా పనికిమాలిన చెత్త అన్నిన్నీ, శుద్ధబద్ధ నానిన్నీ అనుకోవడం అంతకన్నా మరీ తప్పు.

“తెలుగు మొదట్నుంచి సంస్కృతం అనేటటువంటి ఒక డెజేలాంగ్లేజి నాథారం చేసుకుని దాని పాదనేత చూూ జీవితం నిలుపుకుంది. అంచేత దాన్లోలాగే దీల్లో కూడా భావప్రాధాన్యం లేని కవిత్వమూ, కవి స్వేచ్ఛాగానానికి ప్రతిబంధకాలయిన నియమాలూ దాపరించి భాష పాడయిపోయింది స్వయంవ్యక్తిత్వం లేకా” అంటూ ఒకాయన ఉపన్యాసిస్తాడు

“కవిత్వంవల అందరికీ రసం కలగాలి, గాని కథ యెవడిక్కావాలి? మన ప్రాచీనాకావ్యాలలో కథాప్రాధాన్యం తప్ప భావప్రాధాన్యం యేదీ? ఒకవేళ కొన్ని గ్రంథాల్లో కథ తక్కువై వర్ణన లెక్కువగా వున్నా అవన్నీ అతిశయోక్తులే గాని భావానికి ఉపయోగించేవి కావు. మనప్రాచీనులు సర్వత్రా కోతలు కోశారే గాని-అందులో స్వభావం కనపడదు. అంచేత నవ్యకవిత్వంలో భావానికి ప్రాధాన్యం యియ్యబడి సహృదయులకీ ఆనందం కలిగించడంలో యేమీ అభ్యంతరం లేదు” అంటూ యింకొక పెద్దమనిషి చెప్తాడు.

“కవి అన్నవాడు నాయకుడిలో లీన మయి పోయి తన జీవితాన్ని నాయకుడి జీవితంలో మేళవించి స్పష్టంగా ప్రతిబింబించచెయ్యాలి. లేకపోతే అది కవిత్వ మేమిటి? అంటూ మరొకాయన లెక్కరిస్తాడు.

“మనవాళ్ల దృష్టంతా గాజులూ, రాజ్యాలూ, ఉద్యానాలూ యేనుగులూ, గుర్రాలూ మొదలైన వాటిమీదనే పోయింది. గ్రంథాల్లో కూడా—సంఘంలో మల్లే, తక్కువ జాతుల వారిది, బీదవా రిది, అడుక్కి తొక్కినీ అన్యాయం చేశారు. ఇ

లోనించి చూస్తే వాళ్ళ జీవితాలే చదర్చడాల్సిందే. అసంభవం. ధన్యులున్నా. నిశ్చయపాతంగా, వాళ్ళకి చేయడానిక అవకాశాన్ని పూర్తిగా నాశనం చేయడానికి సంకల్పించాడు” అంటూ ఒక మహాభావుడు వ్రాస్తున్నాడు.

“అదా మొగా భేదం లేకుండా చిన్నా పెద్దా భేదం లేకుండా ఎక్కువ తక్కువ భేదం లేకుండా అందరికీ సరిసమాన మయిన హక్కు యివ్వడమే మా అభిప్రాయం. విశ్వప్రేమ మా ఉదారాశయా ల్లో ముఖ్యం. జగత్తు తా ప్రేమమయ మైపోవాలి” అంటూ యింకో ఆయన వాదన.

“అన్ని విధాలా సంస్కృతాన్నే పట్టుకు దేవు లాడి ఆధారమవులే అప్పు తెచ్చుకొని పద్యాలు వ్రాస్తే తెలుగు ప్రత్యేకతా, జాతీయతా తెలువారి నట్లే. అంచేత యిప్పుడు తెంకి కొంత విశ్వా మిత్రస్పృహ అవసరం వచ్చింది గనక ముత్యాల సరాలూ, స్వేచ్ఛాగానములూ, గేయాలూ వ్రాసి వికాసపూరితం గల కవి స్వేచ్ఛగా ప్రకృతిని గానం చేయడానికి అవకాశాలు కల్పిస్తున్నా” అంటూ ఒక వాఙ్మయోద్ధారకధరుంధరుడి అభిప్రాయం.

ఇలాగ ఒక మూలనుంచి కొత్త గోదావరి వచ్చి నట్లు కొత్త వాఙ్మయం పొంగి వస్తూ వుంటే దాన్ని అడ్డదానికి ప్రయత్నం చేసే భాషోద్ధారకులు కొందరు “నలుగురూ మాట్లాడుతున్న వ్యవహారభాషలో పుస్తకాలు రాస్తే వాఙ్మయం కుక్క ముట్టు కుపోతుంది. అంచేత వ్యాకరణశుద్ధ మైన భాష లోనే పుస్తకాలు వ్రాయించి అచ్చుత్తించి లెదరు డైండు కట్టించి వీర్వాలలో పేర్పా” అంటూ భీష్మించుకు ఒక మూల కూచున్నారు.

బాగా ఆలోచిస్తే, ఫలానావారి వాదన బాగుంది. ఫలానావారిది బాగు లేదు. అంటూ యిద మధ్య మని నిశ్చయించడానికి వీలు లేకపోయినా, కొంతవరకే నా ఉన్న సంకల్పిని బయలుపెట్టడానికి వీలుంది.

అది డెజ్ లాంగ్వేజి కోసిండి, మరేమన్నా కోసిండి, సంస్కృత మీ తెలుక్కి చాలా వరకూ గతి అయింది కిన్న మాట ఒప్పుకోవలసే వస్తుంది. అమూల్య మైన పుస్తకాలన్నీ సంస్కృతంలోనే వున్నాయి. భావం-రసం ప్రధానం కాని కవిత్వాన్ని సంస్కృతం వారిలో పూర్వీకులు కూడా వప్పు కోనే వొప్పుకోరు. “కథలకోసం కాదు కావ్యాలు రాయడం, రసం కోసమే గాని-” అంటూ కావ్య తత్వాన్ని వివరించే అలంకారశు లందరూ ఘోష పెడుతూనే వున్నారు. సంస్కృతంలోని యీ తత్వాన్ని గ్రహించలేక చాలామంది సంస్కృతాన్ని అనుసరించడం చేతనే తెలుగు పాడైపోయి దని ఆర్థం లేని అర్థాటం చేస్తారు.

సంస్కృతంలాంటి ఉదారవాఙ్మయాన్ని అదర్శంగా ఉంచుకుని కూడా తెలుగువారు ఆమోద రుగా భావించరనుభావంగా గ్రంథాలు రచింపక పోవడం తెలుగువాళ్ళ లోపమే గాని మరొకటి కాదు. తెలుగుకవులు తాము ఆశ్రయించుకున్నవాడిని బట్టి-అతగాడి వంశాలూ తమ వంశాలూ అతి శయోమలతో నింపి చాలభారతం లాగ గ్రంథాల కెక్కిస్తారు. యిలాంటివి సంస్కృతంలో చాల అరుదు. ఇంచుమించుగా పుస్తకాలని అంకితం యిచ్చే పద్ధతి కూడా తెలుగులోనే పుట్టింది దని చెప్పవచ్చు. కాళిదాసాదిమహాకవులెవ్వరూ అంకితాలూ, అతిశయాలూ వ్యవ్యంతాలూ-సప్తమ్యంతాలు పెట్టి రెండేసి మూడేసి స్థలం రాసేసి రాజుల్ని యెత్తపారెయ్య లేదు.

తెలుగుయొక్క ప్రత్యేకత్వం కోసం దేవులాడే యిప్పటి రకం వారీ వారు కూడా “భావం ప్రధానంగా గలవి” అని అనుకొనబడే తమ కావ్యాల్లో నాలుగు పాదాలకీ ఒక్కటే సంస్కృతసమాసం పెట్టి చివర తెలుగుప్రత్యయాలు తగిలించే ఖరచాలామంది వున్నారు. ఇం తెందుమా? తెలుగు అభివృద్ధిపరచడానికి పుట్టిన విశ్వవిద్యాలయంకూడా తన పేరు “ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్” అని చాలా

కుంటూ, అలాగే మాద్రలు నేనునుంటూ తనకి గల పారతంత్ర్యాన్ని, సంస్కృతానుసారిత్యాన్ని మూడు మూర్తులా కృతం చేస్తానే వుంది. „అంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్తు” అని వుంటే „త్తు” అనే దేనా తెలుగుని అనుకోడానికి పీలుంది కొని అట్లా గైనా లేదు గాను రిక్కడ!—

మన ప్రాచీనతెలుగు ప్రబంధాల్లో కథాభాగం చాలా తక్కువగా నున్నా వర్ణనాభాగమే చాలా యెక్కువగా నున్నా ఉన్నా దన్న సంగతి అందరికీ తెలుసును. యిప్పటి భావకవులు—కవిమూర్తులు మొదలైనవారి గ్రంథాల్లో కథాభాగం కూర్చున్న మై ఆయోమయ మైన భావానికి ప్రధాన్యం ఉన్నా దని అనుకుంటున్నారు కాదూ కొందరు? అంచేత కథకి ప్రాధాన్యం అక్కరనే లేదు. ప్రాచీనల తాలూకు ఆ గ్రంథాల్లోని వర్ణనలు ఏమాదిరిగా నైనా రసానికి గాని భావానికి గాని కొరత మాత్రా యంటారా కా దంటారా? భావప్రధాన కావ్యంలో కథ సుతరామూ ఉండనే కూడ దని కామోను కొందరి ఆభిప్రాయం. యిప్పటి వాళ్ళ నవీనఖండికావ్యాల్లో కూడా కవి ఎల్లాటివారికో నాయకనాయకుల్ని కల్పించి ఏ తుప్పల దగ్గిలో యేయేటి దగ్గిలో కలిపి—(వాళ్ళని కాకపోయినా వాళ్ళ చూపుల నైనా కలిపి) కొంత దాకా అటాడిస్తారు. కొని ఊరికే అమాత్ర మేనా లేకుండా భావం అనేది గజ్జ కట్టుకొని గంతు లెక్కుదు గదా?

మన పూర్వీకులు రాసిన కవితల్లో అతిశయోక్తులు చాలా ఉన్నాయి. యిప్పటి వాళ్ళ కవితల్లో స్వభావమే గాని అతిశయంగా చెప్పి పాకకుడికి విసుగు కలిగించడం లేనే లేదంటూ అనుకోవడం వట్టి పొరపాటు. కొంతవరకూ అతిశయం లేందీ కవితల్లో లేదు. కావ్యానికి సాగను దనం యిచ్చేది అలంకార మనీ, అతిశయోక్తి మొదటి అలంకార మనీ అందరూ వప్పుకున్నారు. నవకవిత్వంలో కూడా “అవిడ ముఖం సౌందర్యం వోలు

మతున్నా” దన్నప్పుడు—స్వభావ మైనవర్ణనలో మాత్రం అతిశయం ఉం దంటారా! లేదంటారా?

ఇప్పట్లో చాలామట్టుకు నవీనఖండికావ్యాలు శృంగారరసం ప్రధానంగా గ్రహించినవే. నాయకుడు నాయక సౌందర్యానికి ముగ్ధుడై రసపిపాసి అయిపోయి ఆభావోద్రేకంవల్ల తన్మయుడైపోయి కన్నీళ్లు బాగా కారుస్తాడు. ఇక కవి ఆనాయకుడిలో లీన మైపోయి—అంటే కవి తన్నే నాయకుడిలా స్పృహపరుచుకొని ఆపారమైన అనందాన్ని అనుభవిస్తాడు. అంచేత నాయకుడికి మల్లే కవి కూడా శృంగారరసపిచ్చి యెక్కువ అవుతుంది. తన మాటలు ఇతరులకి అర్థమవనిండి... కాకపోసిండి. తనకి అందిం గలిగితే చాలు. తన భావ తరంగాలు తన హృదయంలో తగుతుతగుతు మని అంటే చాలు. ఇల్లాంటి పాత్రలీనత్వం ప్రాచీన కావ్యాల్లో లేదంటూ ఆక్షేపణ. కేవలం కవి ఒక్కడి అనందానికే అయితే అతగాడు తను ఒక్కడూ గాలిమేడలు కట్టుకొని అనందించ కూడదూ! కలం కాగితం వుచ్చుకొని కాలం వృధా చెయ్యడం యెంచు కంటాను. మరోసంగతి. శృంగారం యెక్కువగా ప్రాచీనప్రబంధాల్లో వర్ణింపబడ్డా దని అంటూంటారే—కేవలం యిప్పటి వారు ఆరసం మినహాయించి గ్రంథాలే రాయరే, అది మహా బాగుంది కామోను. జనకటికో పెద్ద మనిషి పెంటపప్పలో దొర్లాడుతూ వెంకన్నగాడి వెర్రి యెలా ఉందిరా అంటూ ఇంకొ హాణ్ణి పరామర్శించినట్టు.

ఇల్లాంటి కవితా లన్ని వాఙ్మయానికి పురోభివృద్ధికి మూలమంటూ కొందరి యువకుల ఆశయం. ఇల్లాంటి వాట్లోనే జీవితాదార్యం ప్రతిబింబిస్తూ ఉంటుందిట. ఇప్పుడు కొందరు నెలల పిల్లలు కూడా కవయిత్రులూ, కవీశ్వరుల్నూ అయిపోయి పత్రికలకి ఎక్కుతున్నారు—జీవితాదార్యం అనుభవ పూర్వకంగా ప్రతిబింబించ చెయ్యడానికి ఇలాంటివి అనుగుణాలా? పోసిండి! అపసీబిడెలు—వాళ్ళకి మాట

లు రాకపోతేనేం తెండి—లోకానికి హితోపదేశం చెయ్యడం మాత్రం మంచిది కాదా?

ఒక చిత్రం, ఈమధ్య ఒకాయన ఒకభావ కథ కాబోలు, రాస్తూ మంచి కవులు పాడుచేసిన పసిపిల్లాడ్ని తల్లి మందలించ సందర్భంలో “నాన్నా! మంచి వన్నె యిలా పాడుచేస్తే ప్రకృతి శృణానమయం అయిపోదూ!” అంటూ తత్వోపదేశాన్ని దబాయించేడు. ఆతత్వాన్ని ఆపసిబిడ్డ అవలీలగా గ్రహించి “అమ్మా! చమించాలి. తెలియక చేచాను” అంటూ క్షమార్పణ చేశాడు. ఆపిల్లాడికి అట్టి తత్వం బోధపడ్డానికి ఆశ్చర్యపడాలో, ఆనందించాలో తెలియం లేదు.

ఆడాళ్లకి మొగాళ్లతో గూడా సరిసమాన మైన హక్కులు యిచ్చి వాఙ్మయతత్వాన్ని సాంఘిక తత్వంతో మేళగించి నవ్యతలో ఒక అడుగు ముందు వెయ్యాలని కొందరి సిద్ధాంతం. భావకథలు కొందరు ఈనూత్రానికి ఉదాహరణ లిస్తూనే వస్తున్నారు. ఒకా పదిహేడు పద్దెనిమిదేళ్ల అమ్మాయి ఒక్కరే ఒకా ఊర్నించి మరొకా ఊరికి ప్రయాణమై తన్ను నేషనులో కలుసుకోవలసిందని తనకిప్పుడైన—పరిచితుడైన స్నేహితుడికి ఉత్తరం రాస్తూ, అతణ్ని అట్లాగే కలుసుకుని, రాత్రి తొమ్మిదిగంటలప్పుడు ఆతగాడితో చెట్టాపట్టాలు వేసుకుని, బీచి యిసకతిప్పల్లో ఎదురుగుండా, అతనికి తగులూ కూర్చుని (అంటే తన ఉత్తమ ధర్మానికి యేమీ లోటు రాకుండా ప్రవర్తనూ అన్నమాట) ముచ్చట లాడుతూ కూర్చుంది. ఆఖరికి అన్నేహితుడు కొంచెం ప్రణయం రకంవారీగా మాట్లాడగా, ఆవిడ అతగాడియందు పశుత్వాన్ని ఆరోపిస్తూ తన సతీత్వాన్ని ప్రకటిస్తుంది, వెనకటి కోహాయన ఆతిథికి విస్తల్లో వడించి, అతడు పరిషేచనం చెయ్యబోతూ వున్నప్పుడు “ఎవడ్రానిన్ను రమ్మన్నది తిండికి?” అంటూ అన్నట్టు, యిల్లాంటి వాటినిపట్టి చూస్తే యాతావతా యేమిటి తేలుం దంటే—ఒకావిడ యితరుడితో గూడా గది

ప్రవేశించి తలుపులు బిడాయించుకుని తెల్లారూ ఉండి ఉదయం తన సాతీత్రత్యమహిమని ప్రజల్లో ప్రకటించుకోవచ్చు నన్నమాట, ఇల్లాంటి స్వేచ్ఛే గదా అదదాని క్కొవా లంటూ అందరమూ ఘోషించేది?

ఇప్పటి కవికుమారల దృష్టి చాలావరకూ రాజుల్నీ, రాజ్యాల్నీ విడిచిపెట్టి సామాన్యులు, బీదలు, వారి జీవితాలు మొదలైన వాటి మీదికి మళ్లించి, ఇల్లాంటి బీదవార్ల జీవితతత్వాన్ని నిర్ణయనూ యీ మ్యూనొకాయన ఒక కథలో ఒక మహాదయా మయురాలు ఒక బీదముష్టిపిల్లవాడికి కొంచెం చను విచ్చి, క్రమక్రమంగా వాడు చిన్నచిన్న మాటలచేత తన్ను స్వాధీనం చేసికోగా తన మొగుడి మాట లక్ష్యపెట్టక వాడిమూలాన్ని తనకి, భర్తకి కూడా హాని తెచ్చుకున్నట్టు వర్ణించాడు. అది స్వాభావికంగా ఉందని ఆయన అభిప్రాయం కాబోలు. కాని అందులో సంగతంతా స్వభావానికి విరుద్ధంగానే వుంది. రసం ప్రధానంగా ఉంటే పెదవాడి చరిత్రే బాగుంటుంది—తక్కువ వాడిది బాగుండును—లేక తక్కువవాడి చరిత్రే బాగుంటుంది. రాజులు మొదలైన వాళ్లని గొప్పగా వర్ణించడం విరుద్ధం అనడానికి ఏమీ పీటలేదు.

అంచేతే, నవీనులు కోత్త ఛందస్సు ఆశ్రయించి నంతమాత్రాన కవిత్వంలో నవ్యత కలగదు. రసం చిప్పిలుతూ వున్నప్పుడు ఏఛంద స్సయినా బాధలేదు, అది ప్రధానం కాకపోతే ఎన్ని ముత్యాల సరాలూ పగడాల సరాలూ కూర్చినా ప్రయోజనం లేదు.

గ్రాంథికభాషలోనే వాఙ్మయం అంతా ఉండి తీరా లని మడికట్టుకొని కూచోవడం కూడా అంత సరసంగా లేదు. మొదట్నుంచీ తెలుగులో పద్య కవిత్వమే ప్రారంభమైంది—సంస్కృతంలోలాగ. పద్యకవిత్వానికి కావలసివచ్చింది కట్టుబాటు. మాట్లాడుకుంటున్న భాషలో పద్యాలు రాస్తే బా

గుండ వన్న సంగతి అందరూ అంగీకరిస్తారు. స్వేచ్ఛని చంపుకోవడంచేత—కట్టుబాటుకి లొంగ వలసిన అవసరం కలగడంచేత—అనవసరపదాలు పద్యకవిత్వంలో తమ ప్రాభవం చూపించాయి.

మన పూర్వీకులైన లాక్షణికులు పద్యభాగాన్ని వ్యాకరణసంస్కృతమైనభాషలోని, గద్యభాగాన్ని వాడుకభాషలోని వ్రాస్తూ వచ్చారు. గద్యం వ్యవహారభాషలో ఉండొచ్చునని వాళ్ల మతం. అంచేతనూ, పాత్రోచితమైన భాషనే వాడడం ఉచితం కాబట్టి వ్యవహారభాషను నిరసించడం కూడని పని. అంధరికి గ్రాంథికం వాడా లంటే ఒకాదానీది (గొప్ప పండితుల యింటోది లేండి) బిచ్చగాడితో “ఇచ్చో బిచ్చం బిచ్చువా రెవ్వరున్ లేరు, పోరా!” అని జెనక ఒకాచోట పలికినట్లు పలకడం సభ్యం కాదనుకుంటాను.

ఇదివరలో కొందరు పండితులు పలికినట్లు మన బాబ్బయ్యా న్నుద్ధరించడానికి పద్యంకంటే గద్యమే

ఎక్కువ అవసరమైనది. జెనుకటి వాళ్లు రాసిన పద్యగ్రంథాలు చాలినన్ని ఉన్నాయి మనకి. భారతభాగవతాదులకంటే రసవంతంగా పద్యాలు రాస్తున్నామని కొందరు నుకోవడం ఉత్తమాట. అంచేత మన పూర్వీకులు యేవిషయంలో ప్రయత్నం చెయ్యడం మానివేశారో అందులో అంటే గద్యలో బాగా పరిశ్రమ చేసి గ్రాంథికంలో గాని వ్యవహార భాషలో గాని, ఏవిషయానికి ఏది సరిపడి—సాగుగా ఉంటుందో అలోచించి పుస్తకాలు గాని, వ్యాసాలు గాని రాస్తే బాగుంటుంది. సామాన్యంగా కథలూ, నాటకాలూ, కొన్ని రకాల విమర్శనలూ వ్యవహారభాషలో రాస్తేనే మేలని తోస్తుంది. ఈపై సంగతుల్ని కవులు, పండితులు బాగా అలోచించాలి; గాని ఏదో కవిత్వం చేస్తున్నాం, ఏవో పుస్తకాలు అచ్చుపడి అమ్ముడయి పోతున్నాయని ఆత్మతృప్తి పని పొందడంవల్ల ప్రయోజనం లేదు.

సబ్బుబిల్గలు

భారతుల పున్నయ్యశాస్త్రిగారు

“ఇదిగో”

“అలా”

“మాచారా?”

“ఏమిటి?”

“మామిడుంటే కనబడటం లేదూ?”

“కనబడుతూనే వున్నది”

“మరి యేమి టంటారేం మామూనే?”

“నే మామిడుంటే మటుకూ నీవు చెప్పకూడదా యేమిటి?”

“అయిపోవచ్చింది.”

“సబ్బుబిల్గేనా?”

“అలా”

“సరే దాని కిప్పుణ్ణించి...”

“మరి మీతో ఏదైనా మామిడు నెలలు ముందుగా చెబితేనేగా...”

“అందుకేనా?”

“అలా”

“సరేలే”

౩

“ఎక్కడికి?”

“బజారుకు”

“ఎందుకు?”

“సిగిరెట్లకోసం?”

“సబ్బు కూడా పట్టుకరండి?”

“ఉండంగానే హతం చెయ్యకు.”

“అవసరానికి తెచ్చే మామూలు లేదుగా మనకు?”

“తెస్తారులే?”

“సబ్బు తీసుకరావద్దు?”

“ఏం? ఏం వచ్చింది యింతటోకే? అంటిని గా?”

“ఏమని?”

“తెస్తానని?”

“అహ! ఏదో ఒకటి నేర్చి వుండ మన్నారు.”

“.....”

“తెస్తారులే, అని కసరుకోలే?”

“ఇంత కోప మైతే యెలాగా కావరం?”

3

“నిత్యం చెబుతూనే వున్నా”

“నే మటుకూ తెస్తా నంటం లేదా?”

“సరే. యింకా ఏం? ఐనట్లే పని?”

“ఇంకా యేమిటి? తెస్తా నంటూంటే చెపట మెందుకు?”

“రోజూ తెన్నూనే వుంటారా యేమిటి?”

“ఒకనాడు తెస్తే రెండోనాడు అడుగుతావా ఏం?”

“లేకుండా మాటలు మాత్రం కోటలు ధూకించండి”

“ఇదిగో, మీ అన్నయ్య గోడలు ధూకుతాట్టే నిజ మేనా?”

“సిగ్గు లేకపోతే సరి. మీ తమ్ముడు ధూకాడు గా మొన్న చాలదూ?”

“మీ అమ్మకు ఉత్తరం రాకావా?”

“కార్డు తెచ్చి యిస్తేనా యివ్వందా?”

“ఇవాళ్ల లేనా?”

“తెచ్చేవారడగడ మెందుకు?”

“.....”

“ఏవో కబుర్లు చెప్పి సబ్బు మాత్రం తేవడం మానెయ్యండి”

౪

“చూశారా? నాలుగు రోజులు కన్ను రాదు”

“సిఫ్త రోజంటే అది వారం రోజులు వొస్తుంది”

“అంటారు గాని ఇంత చిన్న సబ్బుతో అసలెవ్వరూ తోముకోరు”

“సిఫ్త కాబట్టి పొదుపు చేస్తున్నావు”

“నిజంగానూ?”

“సబ్బు బిళ్లలు మానెయ్య మంటున్నారు స్వదేశం వారు”

“పోసియండి. సిగిరెట్లు మాత్రం కాల్చినీస్తే బ్రతుకుతాం”

“అప్పీ వద్దన్నార”

“పోసి స్వదేశపు సబ్బులే తీసుకరండి”

“అసలు మానెయ్య మంటూంటేనే?”

“అబ్బ! ఏమి దేశభక్తి కారితూన్నది?,,

“కాక మరేమిటి నాశనమాతుంటే దేశం సబ్బులతోటి అడవాళ్లతోటిని”

“అట్లాగేం?”

“మరి యేమి టనుకున్నావ్?”

“నామాట మటుకు మరిచిపోవద్దు”

౫

“జ్ఞాపకం వుందా?”

“మరిచిపోతానా?”

“ఏం తెస్తారు?”

“వైట్ రోసు లేనా?”

“వాడించేగా?”

“పియర్లు లేనా?”

“విదేశాలు గా?”

“అక్క”

“విదేశం. పైగా నున్న ప్రవాసన గూడానూ..

..మరేదో పురమాయించండి రాణిగారు,,

..మైనూరుసబ్బులు బాగుంటాయిగా? పట్టుక రండి,,

..తెచ్చిన తరువాత రాణిగారికి నచ్చకపోతే యేలాగ?..

..నాలు గైదు రకాలు పట్టుకరండి చూచి తీసుకుంటాను,,

..ఏలే సబ్బుల లిప్తు తెచ్చి యిస్తాను చదువు కోని మంచిది పురమాయించు,,

..చివరకి సబ్బూ వుండదు. లిప్తూ వుండదు. ఇదొక తంతు,,

..ఎబ్బే? లిప్తు సాయంత్రానికి తెస్తే సరిగా?,,
..చూడకబోతాం,,

౬

..తెచ్చారా?,,

..ఏమిటి? సబ్బుబిళ్లెనా?,,

..అదుగో?,,

..ఏమిటి?,,

..లిప్తు తెస్తా మన్నారు గాదూ?,,

..అరె...మరచిపోయా,,

..చాలెదురూ. నే చెప్పలేదూ తంతని?,,

..లే లే లే. నిజంగానే మరచిపోయాను,,

..నాకు లిప్తూ వద్దు గిప్తూ వద్దు సబ్బు పట్టుక రండి,,

..ఇవాళ్ల తెచ్చి యిస్తే సరిగా లిప్తు?,,

..వదంటినిగా,,

..అంత కోప మైతే యేలాగా?,,

..కోప మేమిటి నాకు లిప్తు వద్దు,,

..ఏలే సబ్బు బిళ్లె లేనా?,,

..సాయంత్రానికి తప్పకుండా తీసుకరండి,,

..సాయంత్రం గాదు రేపు,,

..సరే. ఇహను మీయివ్వం,,

..అదేమిటి?,,

౭

..లేలేనుగా?,,

..తెద్దా మనుషుంటూంటే.....,,

..మరి యివాళ్ల లేదు,,

..రేపు తప్పదు. ఒక్కనాటికి ముంచుకోని పోలేదు లే,,

..ఎన్నాళ్లనుంచి చెబుతున్నాను?,,

..నిజమేలే. మరి జ్ఞాపకం.....,,

..ఏమంటే ఏం తీసుకోనిరానికాడికి?,,

..మరిచిపోయా నని చెప్పావు గాదూ?,,

..ఒకనాడా రెన్నాళ్లా?,,

..ఏం చెప్పనూ?,,

..నే నంటే అంతే లేదురూ?,,

..నీ వేమిటి ఎవ రైనా అంతే జ్ఞాపకం లేక పోతే,,

..మీ యివ్వం. తెస్తే తెండి లేకపోలే లేదు. ఇహను మాత్రం చెప్పను,,

..ఎందు కంత కోపం?,,

..కోపమూ లేదూ గీపమూ లేదు,,

..మరిచేపోయినందు క్కూడా మూతి బిగించుకుంటే యేలాగా?,,

౮

..ఇదిగో కానిని మంచిని క్లెత్తుకురా?,,

.....,,

..ఈగ్లాసు ఎక్కడిదే? మందేనా?,,

.....,,

..గోదావరి వేనాయా నీళ్లు? అప్పుడే యెప్పుడు తెచ్చా?,,

.....,,

..అబ్బాయి ఏదీ?,,

.....,,

..వంట విందా?,,

.....,,

..ఈచీర మీ అమ పండక్కు పెట్టిందికాదూ?,,

„తాకవాకండి,,

„ఏం?,,

„ఎందుకూ తాకడం?,,

„.....,,

„కోపం వచ్చిందా యేమిటి నబ్బు తేలేదని?,,

„.....,,

„పిచ్చిపిల్లా! ఇంత మాత్రానికే కన్నుల్లా?,,

„ఎన్నాళ్లనుంచి చెబుతున్నాను?,,

„తేలే దనే నీ నమ్మకం! సిట్రంకులో చూచు

కో ఎన్ని సబ్బులున్నాయో?,,

„.....,,

„నవ్వు ఆపుకోకూడదు,,

„చాల్లేదుమా?,,

„.....,,

„చిలిపి నేట్టు పోలే పెద్దవా రైనాను,,

గంగాధరుఁడు

శ్రీ శేషాద్రి రమణ కవులు

కాకతీయ సామ్రాజ్యధూర్వహులగు మంత్రి సత్తముల జీవిత చరిత్రము చాలవఱకు మరుగుపడి యున్నది. ఈమధ్య మేము గడించిన నగనూరు శాసనమువలన గంగాధరుఁ డను మంత్రివర్యుని గూర్చిన విశేషములు గొన్ని తెలిసినవి. ఇవి చరిత్ర జిజ్ఞాసువుల కత్యంతోపయోగము లను తలంపుతో బ్రచురించుచున్నారము.

ప్రకృతశాసనము నిజాము రాజ్యము నందలి కరీమునగరమునకు ఆరుమైళ్ల దూరమునఁగల నగు నూరులోని జీర్ణాలయము చెంతఁ బ్రాంత పడి యుండఁగా నొక రాజకీయోద్యోగి కరీమునగరము నకుఁ దెప్పించి తన కార్యస్థానమునఁ బ్రాతించి నాడు. తెలుపువన్నె గల సాధారణ శిలపయి నాలుగువైపుల నిది వ్రాయఁబడినది. పడమటివైపు బైత్తిక లేదిపోవుటచే ౩6, ౩7, ౩8, ౩9, 40 పంక్తులలోఁ గొంతయంశము లోపించుటచే విషయసమన్వయమునకుఁ గొంత యిబ్బంది కలిగినది. శాసన మంతయు నింకొకమాటు ప్రచురింపఁబడినది ముఖ్యాంశముల మాత్రము దృష్టాంత సమన్వితము గాఁ బ్రచురించుచున్నారము.

శాసనపద్యకవిత ధారాళముగను మనోజ్ఞధారా శోభితముగను నిర్వచ్యముగనుండి తిక్కననాటి యాంధ్రకవితను జ్ఞాపకమునకుఁ దెచ్చుచున్నది. శాసనకవి పేరులేదు. రసవత్తరమగు ప్రథమ పద్య మిది.

శ్రీరామాధిపుఁ డింద్రసింహ నిభ కా + రీరుండు
దారుండు గౌ
రీరామాధిపుఁ డుజ్జ్వల స్ఫటిక కా + రీరుండు
ధీరుండు భా
షారామాధిపుఁ డబ్బకేసర లస + చ్ఛాయా శరీ
రుండు నుం
గారుణ్యంబున మాకు సీవుత సదా + కౌలంబు
గామూర్ధముల్.

చరిత్రాంశములు

వేంగిదేశమున చెల్లకయను పురవరంబు గలదు. అచట అత్రేయగోత్రులు పలువురు గలరు. అందుఁ గొమ్మనార్యుండు జనించెను. ఆయనకు నారాయణుడను తనయుండు జనించెను. నారాయణుని భార్య వితమాంబ. ఈదంపతులకు గోవిందుండు జనించెను. ఈయనభార్య తురకమాంబ. ఈదంప

తులకు మన కథానాయకుడగు గంగాధరుడు జనించెను.

గంగాధరుడు విష్ణు భక్తుడు. సకల కళావిధి జూడు. ఈయన కాకతి ప్రోలరాజు పిలుపు పేరి దేశమునుండి ఓరుగంటి సామ్రాజ్యమునకు వచ్చి నగరకార్య నిర్వాహకుడుగఁ జిరకాలము పని చేసెను. ప్రోలభూపాలుని యనంతరము గంగాధరుడు కాకతీయ రుద్రదేవునికిడ నమాత్యుడై నియోగవృత్తులు, అందలము, శ్వేతచ్ఛత్రము, వస్త్ర స్వాస్థ్యములు బడసి దేవబ్రాహ్మణ శ్రీతీకరములగు కార్యములు పెక్కు లొనరించినాడు. ఇంతియ గాక, రుద్రదేవుని యనుగ్రహమున దొండండు అను నగ్రహారములు విద్యాంసులగు బ్రాహ్మణులకు ధారాపూర్వకముగ నొసంగెను. మఱియుఁ దా నొసంగిన యగ్రహార గ్రామమున త్రికుటరూప మగు శివాలయము తటాకము పుష్పవాటికలు ప్రతి ప్తించెను.

రుద్రదేవుని యనుగ్రహితీయమున గంగాధరుడు అనుమకొండలో భుజేశ్వరము చెంతఁ బ్రసన్న కేశవాలయమును బ్రతిష్ఠించెను. పున్నే శ్వరాలయముచెంత శివాలయ మొకటి నెలకొల్పెను. అందే త్రిమూర్తుల యాలయము, గంగాచెయ చెఱువుచెంత కేశవాలయము నెలకొల్పి సమాపమున బ్రాహ్మణుల సంధ్యాదిక్రియలకొక యాశ్రయము గట్టించెను.

ముప్రసిద్ధమగు హిడింబక్షేత్రమునం దిదివఱకే పెక్కు దేశములు ప్రతిష్ఠింపఁబడియుండ నచట విష్ణుప్రతిష్ఠయు, బట్టకాల యను క్షేత్రమునందు “జనోహరి” యను వాక్యైసుసారముగ హరి బుద్ధస్వరూపుఁ డను భావనతోడ బుద్ధప్రతిష్ఠ యొన రించెను. ఉత్తమతీర్థముగు సంవర్తకేశ్వరము నందు శివాలయము నిల్పెను. కాకతీయరుద్రదేవుని యను గ్రహంబున రుద్రేశ్వరసమాపమునఁ ద్రిమూర్త్యాలయమును నెలకొల్పెను. మంత్రకుటమునం దొక నిశాలతరముగు నీశ్వరాలయమును బ్రతిష్ఠించెను.

నగునూగులో ఇరువది నాలుగు మూర్తులతోఁగూడి యున్న అమృతాన్ని బ్రక్షింపించి యట మహాత్మిరము లగు ఆలయములను గట్టించెను. నవసంతానములతో బాలుగు గంగాధరుడు కృష్ణగూడ నొంచెను.

ఈశాసనమును గంగాధరుడు శా॥ శ. ౧౦౯౨ వికృత సంవత్సర మాఘశుద్ధ పంచమి బుధవారము నాడు (క్రీ. శ. 1170) ప్రతిష్ఠించెను.

ఈ శాసనమునందు ప్రోలభూపాలుఁడు, ఘోర తరాజిలోలుఁడు, ఆతి ఆకుటిలదితుఁడు అని ప్రశంసింపఁబడినాడు. ఈ ప్రశంస తగియేయున్నది. ప్రోలభూపాలుని జీవితమంతయు సామ్రాజ్యస్థాపనము నకుఁ దీర్చకృషి చేయుటతోఁ గడిచినది. అవి యన్నియు గంగాధరుఁడు స్వయముగా నెఱింగినవే గాన మొక్కవోని ప్రోలుని బీరమునకు మెచ్చి ఘోరతరాజిలోలుఁ డను విశేషణము జేర్చినాడు. ప్రోలరాజు కాలమున గంగాధరుని రాజకీయపరిజ్ఞానము ప్రఖ్యాతమయ్యెను. అతని మరణానంతరము రుద్రదేవుఁడు రాజ్యమునకు వచ్చుటయు గంగాధరుఁడు మంత్రియగుటయు నొకకాలము నందె జరిగియుండనోవు. ప్రోలభూపల్లభుని మరణమును గూర్చిన కథ యెంత సత్యమో నిరూపింప వీలులేకున్నను ప్రోలుని పరోక్షమున గంగాధరుఁడు మంత్రియగుటకుఁ గొంత కారణమేదేని యుండ వచ్చును. గంగాధరుని ఇతరశాసనముల యంశమును బలపఱచునేమో ఔదకవలసి యున్నది. రుద్రదేవుఁడు కాకతీయులలో మిగులఁ బ్రతాపవంతుఁడు. అంధ్రవాఙ్మయాభిమాని. ఈయనను తృతీయావిభక్తి విశేషణములతో గంగాధరుఁ డీ క్రిందివిధముగాఁ బ్రశంసించినాడు.

శ్రీ కాంతాకాంతుచే నా

శ్రీతదిబుద్ధ జనాభిసేర ప్రాజ్యరాజ్య

శ్రీ కాంతాకాంతుచే వి

స్తృత నిజభుజ నిస్త్రైంశ నీతాన్యరాజ

శ్రీ కాంతాకాంతుచే దిక్

క్షీతి గగన సమాశ్రిష్ట విస్ఫువ్యక్షిరి

శ్రీ కాంతాకాంతుచే నూ

క్షిత మృగరాజీ మృగారాతిచేతన్.

చం॥ పరనరసాలహాళి మణి భాస్వరదీపితా ని
తాంత వి

స్ఫురితపదబుజ్జే, నహిత భూతలనాభ వరూ
ధిని సరో

వర మధనప్రభూత మదవద్విరదాధిపుచే, వి
రోధి భూ

ధరశిఖరప్రభిన్న విదిత త్రిదశేంద్రనిశాత
హేతిచేన్.

కం॥ సురకరిపతి మృగపతిహరి

సురసతి ధవల సరసిరుహ శుక్తి సదృక్

సురుచిరవిశద యశో భా

సురనిధిచే సుకవితరణి సురనిధిచేతన్.

కం॥ శరనిధి పరితథాశ్రీ

పరిపాలితదక్షిణప్రభాసి [త] భుజవి

స్తరుచేత నశ్చకుండా

పురనాథుండైన రుద్రభూపతిచేతన్.

ఈ విశేషణములు రుద్రదేవుని పరాక్రమజీవిత
మునకును రాజధాని శాసనకాలమున అనుమకొం
డలో నుండె ననుటకును ఆనాటి శాసనకవితారచ
నము గ్రంథకవితకుఁ దీసిపోవ దనుటకును జాలును.
అనుమకొండలోని రుద్రదేవుని యాలయశాసనము
కీ శాసనము ఎనిమిది సంవత్సరముల కాలము నెల
కొల్పఁబడినది కానినే గంగాధరుడు గావించిన
రుద్రేశ్వరమునందలి ప్రత్యక్షాదికములు సమన్వయింప
వీలైనది

లఘువిమర్శనము

గంగాధరుడు నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు.
ఈయన ప్రాలరాజు కాలమున నగరాధికారిగాను
రుద్రదేవునికాలమున మంత్రిగనుండెనుటచే రుద్ర
దేవునికంటె వయస్సుదాటిన వాడనిచెప్పవచ్చును.
ఆకాలమున జైనమతము మంచి విజృంభణముగ
నుండెను. జైదికమతమువారు జైనుఁడు బుద్ధుఁడు
నొకఁడె యనియు జినోహరి యను నూక్తి

ననుసరించి జైనపూజ చేయవచ్చునని యుఁ దలంచి
నటులఁ గానఁబడుచున్నది. తరువాతకాలమున
గణపతిదేవుఁడు శైవవిద్వాంసుల కాశ్రయమిచ్చిన
కొలఁది జైనుల కవలంబనము తొలంగి వారి మతము
దుస్థితికి వచ్చినదని తోచుచున్నది. రుద్రదేవుని
కాలమున జైదికమతమువారు జైన బౌద్ధులయొడ
సాదరభావముతో వర్తించిరనుటకుఁ గాకతీయ
సామ్రాజ్యనిర్వాహకుఁ డగు గంగాధరుని శాసన
నములోని జినప్రతిష్ఠ చాలును.

గంగాధరుఁడు మతిప్రభాతీయంగు సురగురు
వనియు సకలకల్యాణిజుఁడనియుఁ బ్రశంసింపఁ
బడుటెకాక కృష్ణగూడ నందినటులఁ జెప్పఁబడి
నది. ఆంధ్రుల దురదృష్టవశమున ఆగ్రంథరాజ
మింతకలుకు వెలవడలేదు. ఎండైనఁగలదో కాల
గచ్ఛిమునందు జీర్ణమయ్యెనో తెలియవన్నది.

అనుమకొండలోని గంగాధరుని ప్రతిష్ఠలన్నియు
దాదాపుగ నశించినటులే తలంపవచ్చును. గంగా
చేయఁచెఱువు పున్నేశ్వరాలయము ఎవటనున్నది
తెలియదు. శాసనములోఁ బేర్కొనఁబడిన మంత్ర
కూటము గోదావరీతరమున నిజాము రాజ్యములోఁ
గల మంత్రేయె. సంపర్కేశ్వరము బహుశః మాను
కోటకుఁ జెంతగల సంకీర్ణగానోపు. అంబుధి
వేష్టితావనికి నాభరణం బగు హిడింబక్షేత్రమున
గంగాధరుఁ డాలముప్రతిష్ఠ లొనరించెనట.
అట శివాలయములంతకుమున్నె కలవట.
ఈ హిడింబక్షేత్రము మెట్టుగుట్టయను పేరుతో
ఖాజిపేట రైలుస్టేషనునకు మెల్లదూరములోనున్నది.
ప్రతాపరుద్రీయము ప్రతాపచంద్రత్రయ సానికవృత్తాం
తము లీయంశమును నిరపటమదున్నవి. ఇవిగల
యాలయములలోను నగమారులోగల యాలయ
ములందును గంగాధర ప్రతిష్ఠితక్షేత్రముల గుర్తింపఁ
గల యవకాశములు నశించినంతవఱకు వక్షవలసి
యున్నది.

గంగాధరుఁడు నగునూరిలో చతుర్వింశతిమూర్తి

యుక్తమగు విష్ణువిగ్రహమును బ్రతిష్ఠించినటుల
సీక్రింది పద్యమునఁ గలను.

“ఉ. శంశిత భక్తియు క్తి ననిశంబు నిజాంఘ్రలు గొ
ల్పు నబ్జ భూ
వంశము శోభిలన్ బ్రజల వాంఛిత పుణ్యశల
ప్రదున్ సురా
ర్యంశజ దర్పహరు?—నమృతునిన్ నగునూరనే
జతు

ద్వంశతిమూర్తి యుక్తమగు విశ్వమయాత్ముఁ
బ్రతిష్ఠ సేసితిన్.”

ఇరువదినాలుగు తీరం కరులతోఁ గూడిన జైన
విగ్రహ మె యిందు విష్ణువిగ్రహముగఁ జేర్చొనఁ
బడినది. లేకున్నఁ జతుర్ద్వంశతి యవతార సహితమగు
విష్ణుప్రతిష్ఠయే పురాణానుసారముగఁజేయ వీలగును?
నగునూరులొని యొక జీర్ణాలయముచేత చతుర్ద్వం
శతి తీరంకర సహితమగు జైనవిగ్రహము గోచరిం
చినది, జినోహరి యనుటయు బుద్ధుఁడు జినుఁడు
విష్ణునిమూర్త్యంతరము లనుటఁ బట్టి చూడ నగు
నూరిలోఁ గావించిన చతుర్ద్వంశతి రూపవిష్ణుప్రతిష్ఠ
జైనప్రతిష్ఠ య.

ప్రకృత శాసనమునందు రుద్రదేవునకు “సుకవి
తరణిసురనిధి”యను విశేషణముపయోగింపఁబడినది.
ఇంతకుమున్నుఁ గనుగొనఁబడిన యితని విద్యాభూ
షణ బిరుదమును సుకవితరణి సురనిధియను విశేష
ణము బలపఱచుటకొక యీ నరపాలుఁడు కవి
తాభిమానియని తెలియఁజేయును, వేంగిరాజ్యము
రాజనీతి విదులకు నెలవు. చాళుక్య సామ్రాజ్యమున
నెందఁజెందఱో రాజనీతి విదులు ప్రతిష్ఠగడించి
సామ్రాజ్య నిర్వహణ చాకచక్యము గనుబటుచు
టచే రాజకీయ కార్యనిర్వాహకుల నటనుండి పిలి
పించుకొను నాచారము కాకతీయులలోఁ దఱు
చుగా నున్నటులఁ గొన్ని శాసనములవలనఁ దెలియు
చున్నది.

శాసన లిపిపట్రురగనుండి కాకతి రుద్రదేవుని
శాసన లిపికంటె విలక్షణముగనుండి యాంధ్ర
లిపికెగల ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వము సూచించుచున్నది.
శాసనము మొదటివైపు ౪౧ పంక్తులు రెండవవైపు
౪౪ పంక్తులు మూడవవైపు ౪౩ పంక్తులు నాలుగవ
వైపు ౪౦ పంక్తులుగ వ్రాయఁబడినది. పాదాంత
మునందలి నకారపాలునకు నువర్ణము, అర్ధాను
స్వారమునకుఁ బూర్ణానుస్వారము, యకారమునకు
వలపలికక యిచ్చు చొద్దిత్వము ఋత్వముగల
తావుల గుడికికొవడి, లోనగు సామాన్య వాఙ్మయ
విశేషములే యీ శాసనమునందును బాటింపఁ బడి
నవి. మొత్తముమీఁద శాసన పద్యసంఖ్య ౩1. పద్యా
దిని కందమును కందయనియుఁ జంపక మాలికా
దుల వృత్తయనియుఁ జేర్చొనెను. వచనమునకుఁ
జేరులేదు. పురుషోత్తమ యనుటకు బురోత్తమయని,
లోలేక్షణియని యు రూపములిందుఁ జెప్పఁబడినవి.
మొత్తముమీఁద శాసనము నిర్దుష్టమగు గ్రాంధిక
భాషలో సమర్థుఁడగు ప్రబంధ కవిచే వ్రాయింపఁబ
డెనని తోచును.

శాసనము నందలి పద్యములను బ్రకృత కాల
మున వ్రాయఁబడు విధముగ సంస్కరించి యిందు
లిఖించితిమి. శాసనకాలమగు పండ్రెండవ శతాబ్ది
మున మహావైభవోపేతముగను, మనోహర శిల్పి
సంవృతములుగను నలరారిన నగునూరు, అనుమ
కొండ, సంకిన, మంతెన, హిడింబాశ్రమము (మెట్టు
గుట్ట) దేవళములు నేఁడు శిథిల శిలావృతములై పరి
నశోధదృష్టికి మాత్రము పూర్వస్వరూపము గోచ
రింపఁ జేయుచున్నవి.

ఆంధ్రుల చరిత్రమునఁ గాకతీయుల చరిత్ర
ములోఁ బ్రోలరాజు రుద్రదేవుల కాలమునందును
బండ్రెండవ శతాబ్దమునాటి యాంధ్రభాష పోష
కుల పట్టికయందును గంగాధరని చరిత్రము లభించి
నంతవఱకేని జేర్చినచో భవిష్యత్పరిశోధనమున నింకఁ
గొన్ని విశేషములు లభింపవచ్చును.

మచ్చల నన్నిటిని నే నెలా మాసిపోవేస్తున్నానో మీకు తెలియునుగా—ఎవ్వరు మీకు మచ్చలు వచ్చి నట్లే తెలిసికోలేదు. మీకు చూపించకపోతే నేను బాగుచేయడమెలాగు? నేను బాగు చేయలేను...” అన్నాడు డాక్టరు.

ఆమె లోలోన గొణిగిపోయింది.

“మీకు చూపించడానికి నా కీషణ్యాత్రమయినా అశ్శంతరము లేదు...కొని మీతో వచ్చిన వారిని నే నెరగను...” అని నెమ్మదిగా అన్నది.

“అలా మీ సందేహము. అందుకు మీ రెంత మాత్రం సందేహించవద్దు...ఆ కుసు కూడా డాక్టరు గారే. ఈవిషయాల్లో సందేహమును” అని డాక్టరు చెప్పి నమ్మించిన మీదట ఆమె ముసుగు సడలించినది. ఆమె ఉద్రేకపూరితమై భీతావహ అవడానికి నాకు కారణాలు గోచరించలేదు. మా పరిశీలనను తప్పించుకుంటూ ఆమె మొగము వంచికొన్నది. ఆమె వదనంమీద ఒక గుర్తు గాని, ఒక చుక్క గాని అధవా ఒక చిన్న గీత గాని లేదు. ఆమె ఊర్ధ్వముఖమై నాతో “మా అబ్బాయికి వచ్చిన జబ్బులో నేను పరిచర్యలు చేయడంచేత నా కీ భయంకర మయిన వ్యాధి తలపించి...విశేష సవర్యలు చేసి వానిని బ్రదికించుకొన్నాను...కొని నా కీ రోగం వచ్చి పడింది. సాధారణంగా లోకం లో వనితలు దేనిని మహాభాగ్యంగా చూచుకుంటారో దాన్ని నా కన్నకుమారుని కోసం—అతని ప్రాణరక్షణ కోసం త్యజించాను...నా ధర్మాన్ని నేను ఆచరించడం చేత నాహృదయం ప్రకాంతంగా ఉంది. అయినా ఈనారకయాతనము అనుభవించక తప్పదు” అన్నది.

ఇంతలో డాక్టరు మందులలో ముంచిన బ్రహ్మను తీసి “ఇది సరి చేయనియండి” అన్నాడు.

ఆమె తన కపోలాన్ని పైకి ఎత్తింది. డాక్టరు ఆ బ్రహ్మను పుచ్చుకొని లేచి మచ్చలమీద అద్దినాడు. ఫాలభాగాన్ని కపోలభాగాన్ని కూడా అమరుతో

అద్దతూ “ఇప్పుడు చూడండి—ఒక్క మచ్చయినా లేదు. ఒక్కటి” అన్నాడు డాక్టరు.

ఆమె అద్దంలో మొగం చాలా సేపు చూచుకొని అనంతభాధ నిర్వృత్తి అయినట్టాక దీర్ఘ నిశ్వాసం విడిచిపెట్టింది.

“నిజమే. ఒక్క మచ్చా లేదు. లేదు నిజమే. మీకు చాలా కృతజ్ఞురాలను” అన్నది.

డాక్టరు లేచాడు. మే మామెవద్ద సెలవు పుచ్చుకొని బయటకు వచ్చాము.

3

ఆమె గదితలుపు మూసి డాక్టరు “ఆ దురదృష్టవతి అత్యకథ చెప్పతాను విను” అన్నాడు.

ఆమె ఒకప్పుడు స్ఫురద్రూపి. ఆమెకు జీవితం సుఖస్వప్నంగా ఉండేది. ఎన్ని నాళ్లు గడచినా జీవితం మీద ఏవ్యాభావం గాని విరక్తి గాని కలగలేదు. ఆమె సౌందర్యపీఠాసువు. సౌందర్యం కోసమే అవిడ జీవిస్తున్నది. సౌందర్యార్చనయే అవిడకు జీవితపరమావధి. ఎప్పుడు ఏనిముసం ఆమె శరీరం సడలిపోతుందో ఏమో అనే భావన హృదయాన్ని కలగించడంవేత నిరంతరం శరీరపోషణలో నిమగ్న అయ్యేది.

ఇలా ఉండగా ఆమె భర్త పరమపదించాడు. ఆమె వైధవ్యజీవితం నెరవలసివచ్చింది. ఆమెకు ఒక్క గాని ఒక్క కొడుకు కావడంచేత ఎంతో మురిపెంగా ఎంతో అపరూపంగా పెంచుకునేది. ఎంతో శ్రద్ధగా చదువు చెప్పించుకొనేది.

ఆ అబ్బాయి పెరిగి పెద్దదడం ఆమెకు అశని పాత మయినట్లయింది. తన కుమారునికి యావ నాంకుర మవడం తన వారకదశకు నాంది అయిందని గ్రహించుకొన్నది. కొలానికి రక్కలుంటవి. దాని పురోగమనాన్ని ఎవరూ నిగ్రహించలేరు. అనాటినుండి ఆమె భీతావహ యైపోయింది. నిరంతరం పరితాపంతో కొట్టుకొనిపోయేది. అనాటినుండి ఒక చేతి అడ్డాన్ని స్వదా దగ్గర ఉంచుకునేది. ఆమె లలాటభాగాన్ని వనితాసౌందర్య

వివాళకము లైన మడుతలు పడుతున్న వేమో అని పడేపడే పరిశీలిస్తూ ఉండేది. సాందర్యపోషణ కరా లగ్న మనువులను ఎన్నిటితో ఆమె భద్రపఱచేది. నానాశీకాలముడి కచ్చే విలాసద్రవ్యాలతో ఆమె గది శోభస్మరంగా ఉండేది. మానవులు జీవి తాన్ని ఎలా వంచించుమాస్తాలో అలా ఆమె ప్రకృ తిని వంచించ చూసేది.

ఆమెకు ముప్పది అయిదేండ్లు ఉంటవి. అప్పుడు ఆమె కొడుకు జబ్బుపడ్డాడు. మొట్టమొదట ఆతని శోగకారణం గుర్తించడం కష్టమయింది. రోగిని ఆస్పత్రికి తీసికొని వెళ్లారు. ఆమె ప్రతి ఉదయం ప్రతి సాయంత్రం చక్కగా దిద్ది తీర్చికొని జబ్బు గా ఉన్న కొడుకుని చూడడానికి ఆస్పత్రికి వేళ్లేది. వెళ్లి ద్వారము దగ్గరే నిలిచి నవ్వుతూ “అబ్బాయి! ఎలా గున్నది. కులాసాగా ఉన్నావా” అనేది.

జ్వరంతో బాధ పడుతున్నా ఆపిల్లవాడు “కొంచెం నిమ్మళంగానే ఉంది అమ్మా” అనే వాడు. మళ్ళీ ఇంకోసారి వచ్చి “అబ్బాయి! డాక్టరు ఏ మన్నాడు” అని తొందర తొందరగా అడిగేది.

ఒకనాడు ఆమె మామూలుగా సింగారించు కొని ఆస్పత్రికి వెళ్లింది. అక్కడి వారు “అమ్మా! సిగ్గుడుక్కి స్ఫోటకం వచ్చింది” అన్నారు. ఆ మాట విని కెవ్వున కేక వేసింది. చరాచరా అగది విడిచి వెళ్లిపోయింది.

అమరునాడు దాని నిద్రలేపడానికి వచ్చింది. అగది నిండా మందు చల్లబడి ఉంది. రాత్రి తెల్ల వార్లు కంటికి కూర్మలేకపోవడంచేత ఆమె పాలిపోయి ఉంది. వడకడ వడకిపోతూ ఉంది.

దానిని చూచి “అబ్బాయికి ఎలా ఉంది” అని ప్రశ్నించింది. “బాబుగారికి సుతలాం బాగా లేదు” అని జబ్బా బిచ్చింది దాని. మధ్యాహ్నం లేచి సరిగా భోజనం చేయకుండాగానే వైద్యుని వద్దకు వెళ్లి స్ఫోటకం రాకుండా కాపాడుకోవడానికి మందులు అడిగి తెచ్చుకున్నది.

అమర్నాడు కూడా ఆమె కుమారునికి నిమ్మ లించలేదు. ఆమె గదివిడిచి ఒక్క నిమిషం బయటకు రాలేదు. రోజురోజుల ఆమె మూలగులతో గడిపింది దని దాని చెప్పింది పది రోజులు గడిచాయి. కాని ఆమె బయటకు రాలేదు.

పదకొండో రోజున కొడుకు ట్యూటరు ఆమెను చూడడానికి వచ్చి లోపలికి కబురు పంపాడు. ఆమె లోపలికి రయ్యచేయ మన్నది. కుర్చీ చూపించి కూర్చోమన్నది. అతడు కూర్చోడానికి నిరాకరించి “అమ్మా! మీ అబ్బాయి చాలా రుజావద్దలో ఉన్నాడు. మిమ్మల్ని చూడా లని తపిస్తున్నాడు” అని చెప్పినాడు.

“అయ్యో దేవుడా!” అని వెక్కిరించి ఏడుస్తూ మంచంమీద కుంచుకునిపోయింది.

“డాక్టరు ఏమీ ఆశ ఉన్నట్టు చెప్పడం లేదు. మీ అబ్బాయి మీకోసం అంగలారుస్తూ మీ రెప్పుడు వస్తారా అని నిశ్చీస్తున్నాడు” అని చెప్పి ప్రత్యుత్తరాన్ని అనింపక ఆయన వెళ్లిపోయినాడు.

రెండు గంటలయిన తర్వాత రోగి తన అంత్య దశ దగ్గరిన దని ఎరిగి తల్లికోసం పలవించాడు. ట్యూటరు మళ్ళీ తల్లి దగ్గరకు వచ్చాడు. అతడా గది విడిచి వెళ్లే బప్పటికి ఆమె ఏ అవస్థలో ఉన్నదో ఇప్పటికి ఆమె ఆ అవస్థలోనే ఉన్నది. వెక్కిరించి ఏడ్వడం కూడా మాన లేదు.

“అబ్బా! నేను...నాకు చాలా భయముగా ఉంది. నేను రాలేను.....అన్నది. ట్యూటరు ఆమెను శాంతింపచేయడానికి చాలా ప్రయత్నించాడు. ఆమెను రోగి దగ్గరకు బలవంతముగా నైన తీసికొని వెళ్లడానికి ప్రయత్నించాడు. కాని ఏమీ లాభం లేకపోయింది. ఆమె రోదనధ్వనులు మాత్రము విశేషించిపోయినవి. కాని ఏమీ ప్రయోజనము లేకపోయింది.

డాక్టరు కూడా వచ్చాడు. ఆమెను బలవంతముగా కుమారుని దగ్గరకు తీసికొని వెళ్లా లని భావించాడు. ఆమె ద్వారమువద్దకు వచ్చి ద్వార

మును పట్టుకొని వ్రేలాడింది. తరువాత ఆమె డాక్టరు సాదాల మీద పడి తనని త్నమించాలని తాను చాలా పిరికిదాన నని, తన కుమారుణ్ణి తాను అత్యంతంగా ప్రేమిస్తున్నా నని, అతడు తప్పుక జీవించు నని అతడే తన జీవనైక సారమని..... ఎంతో జాలిగా ప్రాధేయపడింది.

౪

ఆమె కొడుక్కి అంత్యకాలము ఆసన్న మయింది. మరణభాధ పడుతున్నాడు. చావు తెలివి రావడం వల్ల తన తల్లి మనస్సును గ్రహించుతున్నాడు. అన్ని సంగతులు బోధపరచుతున్నాడు.

“మా అమ్మ నన్ను చూడడానికి ఇష్టం లేక పోలే దూరంగా కిటికీకి అవతలగా నైన నిలబడి మనండి. నే నామెవద్ద నుంచి కళ్ళతో నెలపు పుచ్చుకుంటాను” అని గొణుగుతున్నాడు. డాక్టరు మళ్ళీ ఆమె దగ్గరకు వచ్చి “నీ కిప్పు డేమీ అపాయం కలగదు. ఎందు కంటే నీ వాతనికి చాలా దూరంలో ఉంటావు. కిటికీకి అవతలగా నిలబడు” అన్నాడు.

ఆమె అందుకు అంగీకరించింది. చేతితో స్పెల్లింగుసాట్టు నీసా పట్టుకుని బయలుదేరింది. కొంత మంతా కప్పేసుకుంది.

“నాకు ధైర్యం చాలదు. నాకు చాలా సిగ్గుగా ఉంది. భయంగా ఉంది” అని ఆమె గొణుగు కొంటూనే ఉంది. ఆమెను బలవంతంగా నిర్ణీతస్థలానికి తీసికొని వెళ్ళారు. ఆమె అక్కడనుంచి ఒక్క అడుగు అయినా ముందు వేయలేదు. దారి బోయే వాళ్ళు వివేటట్టుగా మూల సాగింది. ఆమె కొడుకు కిటికీకేసి తల తిప్పాడు. మూసికొని పోతున్న కన్నుల నెత్తి పవిత్రమయిన తల్లిని—అందాలరాసి అయిన తల్లిని—అంత్యకాలంలో తుదిసారి చూచాడు.

అతడు అలా చాలా కాలం చూచాడు. ఆరరాత్రి వరకు ఆగోడవైపు తల త్రిప్పుకొని కన్నులు మూసి కొన్నాడు. అత డొక్క పలుకయినా పలకలేదు. మరునాటి యుదయాన్ని ఆ అమాయికుడు మరణించాడు.

ఆమె ఉన్నత యైపోయినది.

(ఇది ఒక ప్రాంతికథకు తర్జుమా)

ఉత్తర రామచరితము

డాక్టర్. చిలుకూరి నారాయణరావుగారు ఎం, ఏ., పిఎచ్, డి, ఎల్. టి.

(మొదటి సంచిక తరవాయి)

అరవ తెనుగు

“నీరసమైన కావ్యమును నిండ రసావహమాను (విమర్శకుల స్నేహము కల్గిని)—అవతారిక.

“ఈ దినము నిండ శుభావహమయ్యే”—పు. 28. అరవవారు ‘ఱంబా చందోచం’ అన్నట్టు.

కేవలశాస్త్రంపుం గంపు.

(1) “వచ్చితి నిపుడు వాల్మీకి వలన నుండి”—పు. 29.

“హిమగిరి వలన నుండి గంగవొడమె”—చిన్న నూరి.

(2) “ఓ జననిరొ!...ఓ తల్లిరో!”

(3) “దుగిణుండు”—పు. 181 ఇది ద్రుహిణశబ్ద భవముగా అచ్చ తెలుగు కావ్యాలలో వాడేమాట.

అచ్చ తెనుగు కావ్యాలవాసన.

(1) దూషణఖ్యాండు నలఖరుండు మూండు తల్లలవాండు”—పు. 88.

త్రిశిరుడు అనే సంజాహుతిక శబ్దానికి తెనుగు,

(2) “నా కూతును బరిశోధించుట కన్నియె వడు?”—పు. 89.

“అతనికి బ్రీతి యెక్కువ యీ రాజు కూతు నందు?”—పు. 92.

చిన్న యసూరి లక్షణానికి సరిపోయినా, అర వము చిరువు కొన్న వానికి ‘కూతు’ అంటే అట్టి లాక్షణము స్ఫురిస్తుంది. అరవములో ‘కూతు’ అంటే ‘యోని’ అని అర్థము. కృష్ణవహరములో కూతును, కూతునందు అనే రూపాలులేవు కూతుని, కూతు రియందు అని ప్రయోగాలు కృష్ణులు తీర్పులుగా ఉం డగా కన్నయ్య పరమప్రమాణము కావడమువల్ల ఈ అనర్థము వచ్చినది.

సంధులు.

ఎచట నుండిట వచ్చెనో (52); ఏలినాతనిన్ (ఆవతారిక).—ఈ సంధులు పంతులుగారి కిష్టము యితే మాకు సంతోషమే. కాని, ‘గులగులనుచు’ (45) అని సంధిపై నే చెవికనవ్యాసుగా ఉంటుంది. వచనదోషము.

“ఎవరురా సేవకుడు (27); మాన్పు వారు సర సులెకాదే (ఆవతారిక); వదినెగారడుగు చున్నది. (11); పూనె మా యన్నగారు (12); జనకసుత నాకుఁ గూతురే యనెడువారు మహారా జెప్పు డును (91); దేవర యిట్టి నిశ్చయ మెట్లు చేసితిరో గదా (28).

లింగదోషము.

“సల్లకి వృక్షపంక్తులన్ (సల్లకి), 41;

పురుష వ్యత్యయము.

(1) “దేవర యిట్టి నిశ్చయ మెట్లు చేసితిరో గదా?”—(28)

ప్రథమపురుష కర్తకు మధ్యమ పురుషక్రియ, ‘వాడు వచ్చినావు’వలె.

(2) (మీరు) “ఏమని పిలిచిరి యింతకు ముం దు?”—(109) మధ్యమ పురుషకర్తకు ప్రథమ పురు షక్రియ, ‘నివు వచ్చినాడు’ వలె.

గ్రాంధిక సంఖ్యాపరిజ్ఞానము.

‘పదియు నాలుగు వేలును బయగురు మతి నలు గురును’—(88)—‘పదియు నాలుగు వేవురు’ అని ఉండవలెనేమో!

అరసున్నలు.

(1) సిద్ధములైన అరసున్నలు తెలియక పోవ డిహ : ‘ఏంగుచినా’ అని లక్షణ ముదాహరించి, సార్ధానుస్సార్థముగా ‘ఏంగు’కు ప్రయోగా లిచ్చి చూపినా, మేము చూపించినాము గదా అని పం తులుగారు అరసున్న ఉంచడము మాని ఉంటారు. చూ. అవతారిక ౧, 8, 92 102; ‘ఏటికి’లో అర సున్న ఉండవలసినా విడిచిపెట్టినారు (110).

(2) ‘పరగు’లో అరసున్న లేదయ్యా అని మొర పెట్టుతూ ఉన్నా పంతులుగారికి తమ పట్టుదలే తమది. చూ. 40, 42, 88.

(2) సాధ్యములైన అరసున్నల తబ్బిబ్బలు : ద్రుతముమీద అరసున్న వస్తుందా, ద్రుతము లో పించి నప్పుడు వస్తుందా అని పంతులుగారు చాలా తికమకలు పడ్డారు. మొదట వ్రాసినప్పుడున్ను, పుస్తకమంతా అచ్చయి నంతవరకున్ను కూడా ద్రు తము మీద అరసున్న తగిలించినారు. దిద్దుకొన్న అరసున్నలు ఏ మును గురువులము 6, 8 సిద్ధివర్ణము లకు ముందు అరసున్న ఉండిదని మొదట మరచి పోయినారు. ‘రామభద్రునికిఁ గూడ’—6;—అదిగోఁ జూడు (12);—భయఁపడి (88)—మువర్ణము లోపిం చింది కాబట్టి ఇప్పుట అరసున్న ఉండవలెనని భ్రమ పడ్డారు;—దిద్దుకొన్నారు కారా అంటారేమో! పరిచితము కాని దాని నొకరి నడిగో, పరిశోధన చేసో దిద్దుకోవాలి. డబ్బెయ్యేట్లు వచ్చినా, ఇంత కృషిచేసిన వారయినా ఈ స్వల్పవిషయాలలో కూడా పంతులుగారికి సందేహాలు విడలేదే. బడి పిల్లలు, జ్ఞానశృష్ట గణిగన పామరులు, వీరిమాట యేమిటి? కడవరకున్ను అరసున్నలు నేర్చుకొంటూ ఉండడమేనా? దేశములో విద్యావ్యాప్తి ఇం

దుమాలముగా అవుతుందా? ఇన్నిచోట్ల పంతులు గారు కష్టపడి దిద్దుకొని 29 వ పుటలో 'నిన్ను నే నెవరినిగా నెఱుంగవలయును' అనిన్ని, 22 వ పుటలో 'లోకప్రీతిని గాదే' అనిన్ని ద్రుతము మీది అరసున్న ను తీసివేయ కుండా ఉంచినారే! 48 వ పుటలో 'అలుంగు'=(ఖడ్గము)లో అరసున్న ఉంచినారు, దీనికి ప్రయోగము? శబ్దరత్నాకరములో ఉన్నది గనుకనా? అచ్చట ప్రయోగ మివ్వలేదు. పంతులు గారై నా యిస్తే నేర్చుకొంటాము. 112 వ పుటలో "మెఱుపుఁ దమము నుగ్రంబుగాఁ బెరసినట్లు" అని వ్రాసినారు. 'పెరయు' ధాతువు పరుషాది యని పంతులుగారి ధ్రువ.

ఈ రీతిగా మాకు గ్రాంథిక భాషలో అనేక సందేహములున్నవి. అడుగుడుగుకు మా పని తడవు కొనడమే, చూడండి, ఒక్క ఉదాహరణము: 'మెఱుపు' అనవలెనా? 'మెఱుపు' అనవలెనా? ఎంతో చిన్న విషయము. కలిసికొట్టా కనుకరింగా అనే వారిలో చేరితే సందేహానికి అవకాశములేదు. కాని, చూచునస్సొప్పుకొడు. పంతులుగారు 'మెఱుపు' అని ప్రయోగించినారు. శబ్దరత్నాకరములో 'మెఱుపు' ఉన్నదిగాని మెఱుపు లేదు. శ. ర. లో ఇచ్చిన ప్రయోగమువల్ల సందేహము తీరదు. ఏమిచేయడము."

మాముద్దుల వ్యవహారము.

పంతులుగారు పరిషద్వస్తా)చ్చా దితులయిన వారున్న మావంటినారే. వారు మాత్రము రసికులు కారా? లాక్యములో అరితేరినవారు లోక వ్యవహారము నెట్లు తప్పించుకొగలరు? వారు మావలెనే నవ్వుతారు, మావలెనే ప్రశ్నిస్తారు, మావలెనే సందేహిస్తారు, దేశకాల పాత్రముల ననుసరించి సంభాషిస్తారు, మావలెనే కోపము, సంతోషము, హర్షము, అంతా మావలెనే. మడికట్టుకొన్నప్పుడు మాత్రము యథాశక్తి జపము, అంతే. ఆభేషజము మాత్ర మెందుకుఅని మాప్రశ్న. ఎవరేమనుకొన్నా. పంతులుగారు మా వ్యావహారిక భాషా పోషకులే.

కాకపోలే చూడండి వ్యావహారిక భాషకు ఆధారముగా ఎన్ని ప్రయోగాలు చేసినారో!

1. "నాయిక నాయకులలో ఒకరు మరణించగా వారు తిరిగి వచ్చువఱకు రెండవవారు పొందు దుఱ్ఱము కరుణమనఁజెల్లదు." (ఉపో. iii)

"నాయిక నాయకులలో నొకరు లోకాంతర గతులై తిరిగి లభింపఁదగిన వారగుచుండ వారికై రెండవవారు దుఃఖించినచో." (ఉపో. iv)

పెనాటిలో ఒకరు, వారు, అనేవి ఉభయలింగాలుగా వ్యవహారములో ఏర్పడ్డ ఏకవచనాలు. గౌరవారములో బహువచనాలనిచెప్ప వీలులేదు.

2. "ప్రత్యా కారూపకమైన రతి లేనిదే కరుణ విప్రలంభము పుట్టనేరదు." ఉపో. v.

2. అట్టి తలంపేమాత్రమున్న నతఁడు రాముఁడే కాకపోవలసినచ్చును. ఉపో. vi.

4. 'విదూరసా' యనుదుపలోఁ బడివలయుగాని సీత మతియొక పదులొక బడుట కవకాశము లేదు గదా. ఉపో. vii, viii.

5. మాటకు మాటపెట్టి యొక మాడ్కిని మాటిన మెతురేమధుల్, అవ. 2. అత్తగార్లకు (5) వియ్యంకులు (10); కుదుపు (18) ఈ అరములో శ. ర. కారుడివ్వలేదు; ఇది యరవాదములే (22); బొత్తిగా (56);

అకస్తాత్తుగా (56), పిల్లలు (మనువ్య కిశువులు) 30, 60, 98; పెళ్లు (ఇది కొందరు గ్రాంథిక వాడుల మతములో గ్రామ్యము) 35, 45, 46, 47, 50, 87, 95, 157; అట్టెయున్న (అట్టేఉండు, అట్టేపెట్టు మొ. వలె) 81; ఐనట్లా లేనట్లా 83; నాప్రియసఖియునైన కాసల్యా? (86); కురుపు (87); తన్నీమి త్రమెయే (87); కాస్తీ (100); మూసు కొనియె (72); ఈమె కాదూ? (73); బాట (77); తట్టెమడికి (107); ఇదుమలు సైతము (49); వినికిడి (52); పైని (17); గిరులు మాత్రము (44); ఈమొదలగు (65); మాయ మొనరించు (66); వితిగాదు

(67); ఆ 65, 89; ఊఁ హూఁ, 82, 97; నన్ను వేఁపుచున్నదానవు (71); నాతపంబు ఫలమే [అవధారణము], 87, తొడిమ (50); నామీదనే యీ కనుభూమల ముడిపెట్టుట? (122); ఈమె యేనా యాకాసల్య? (91); అంటించు (92); కావి పంచెయున్ (94); ఇదిగో (109); ఎంతకాల మేడి పింపను? (78); సిమితపడుము (78, 80, 87); చూడను జూచినాడను తెలియను తెలిసినది (103); మాటుగచున్న (114); విలుగుడు (114); కురిపించు (124, 156); గట్టిగా కౌఁగిలింపు (127); ఏమీ! రఘునాథుఁడే; (129); వినియోగపడియొక గదర (184)- దీనికి ప్రకాణము మా (1) చెల్లొక్కనారం గా పాట; (2) గదరాసుమతీ. చెవులు (187)- ఇది అప్పకవి ప్రకారముగ్రామ్యము;

పాదపూరణాలు.

తలఁపన్ (8); లలిన్ (12); చూడఁగ (19); పరఁగ (40, 42, 88); ఇచ్చుచో (118).

వాక్యోనన్వయము.

ఇచ్చట రతి యవఁగాఁ బునస్సమాగమాభిలాషా రూపకము. (ఉపో. V.)

అధ్యయన హేతువులగుచు గడ్డమఁలు నరసిన యీ తపోధనులకు (81).

శ్రుతిదుర్బలములు.

బాలిక, ఈపెద్దది (20); నాకూతును పరిశోధించుటకు (89); ఈ రాజు కూతునందు (92).

ప్రాసగణాదులకోసము కక్కుర్తులు.

“పలుకు బడివేలు పదపాటి వేలు, రీతులును వేలు యన్వయరీతివేలు” (అవ. 2)

“రుదితముచ్చాస ఫలదంబయదియు మేల”- 67; రాముండు లేడన్నవార్త లేద” (68)-వైవాటిలో అవధారణమునకు ప్రయోజనము కనబడదు.

“సురక్షకాళి” (119), “సంపరిశుద్ధి” (86), పద్మగంధ లసితవారి...అవక కాండ లసిత పద్మ

పత్రము” (60), “తృక్తాకాంతా తనయనైన (7), దండకాఖ్యవనవీధి, కాళికాఖ్యమాని, భూరిదకోదరస్థలల బుస్సలు కొట్టుచు నిద్రవోవునీ, భూరి ఫణిందదేహముల (89).

పూర్తిగాను (119), అరయఁగాను (153)-మొదలయినవి.

తెనుగు సంప్రదాయము.

“పుగువుల్ మేయంగ (కామలు), 86.-పత్తుల పడ్డను, పురుగులని తింటవిగాని మేయపు; మేత మే సవి.

“అనంటి యారముల్”-62, ఈరము అనే మాట మాండలికము; ఇది యిప్పటికిన్ని మారాయలసీమలో వాడుకలో ఉన్నది. అతలగుంపు ఈ రముని ఇచ్చటి వాడుక. ఇతరప్రాంతాలలో ఇది వాడుకలో ఉన్నట్లు కనబడదు. చెట్ల యారము అని ప్రయోగించుకూడ దేమా.

తెనుగులోని సంస్కృతసంప్రదాయము.

ఈ విషయమై భేదాభిప్రాయా లుండవచ్చును. సంస్కృత నిఘంటువులలోని యే పదాలైననా తీసుకొని; వాటిని వ్యస్తముగానో సమస్తముగానో, వ్యాకరణావిరుద్ధముగా ఉంటే చాలును తెనుగులో వాడుకో వచ్చునని, కొందరి అభిప్రాయము. మే మా అభిప్రాయముతో ఏకీభవింపలేము. అట్లే ఒక మాటకు మరి ఒకటి పర్యాయపదము గదా అని నిఘంటువుల నాధానిముగా చేసుకొని వాడకూడదు. తెనుగులో కొన్ని సంస్కృతశబ్దాలు కొన్ని సంస్కృతసమాసాలు మాత్రమే కవులు వాడుకొన్నారు. అది ఒక సంప్రదాయముగా ఏర్పడినది. దానికి విరుద్ధముగా ఇప్పటివారు ప్రయోగిస్తే, ఆప్రయోగము నిఘంటు వ్యాకరణాలకు విరుద్ధము కాకున్నా అనాచిత్యదోషానికి పాలవుతుందని మా అభిప్రాయము. అట్టివి కొన్ని- ‘అస్మదాక్షి సహితలు’ (80), గంభీరమాంసల సునితము (52), త్రస్తహరిణాక్షి (భీత) 58; జ్యోహోష

రణితాస్త్రము (ఘోషము రణితము కానేరదు), పుత్రభాండము (101), శత్రుమలధాని (అంగార ధాని, గోపాలధాని, రాజధాని, అగ్నిధాని, త్సర ధాని, రజ్జుధాని, మొదలయిన ధానములన్నివిధాని, శత్రుమలధాని ఉంటుందా?) 120; ఆహో! 100, 108, 110 సంస్కృతిములోని ఆవ్యయాలను అదే రీతిగా తెనుగులో వాడవచ్చునా? 'ఆహో' కుమా కాక్షేపణము లేదుగాని, 'హంత' నే నెంత క్రూరు డను (90) అనే ప్రయోగము మాత్రము తెనుగు మర్యాద ననుసరించినది కాదు.

కవితాధార

ఉత్పల, చంపకమాలలు, శార్దూలములే భవిష్యీడి తములు, వ్రానేటప్పడు పంతులుగారికి కొంతధార కుదిరినది, కాని, కందములు, తేటగీతములు, అట జెలదులు, ధారాశుద్ధిగా వ్రాయడము అలవాటు కాలేదు. అందుచేత చాలా పద్యాలు కంటుగా నడుస్తున్నవి. కొన్ని ఉదాహరణాలు—

క. ఉత్తరరామచరితముఁ బ్రయోగింతుమిదే (1)

గీ. శాంతయను కన్యబడిసి దశరథవిభుడు (2)

గీ. వనితల యెడలను గవుల వాక్కులందు (3)

గీ. జనకుండు మఱిలి మిథిలమఁ జనియెనుపుడే (4)

గీ. యాగము వలన మేమిట నాగినాము (7)

గీ. కలసి మనమున్న యాదినములుచినెఁగట (11)

గీ. బృందము నివరియన్నంబుఁ బ్రీతితోడ (14)

క. ఏకార్య మయిన నొనరై రెప్పుడు నుజునుల్

(22)

గీ. వచ్చితి నిపుడు వాల్మీకి వలననండి (29)

క. అలరులకంటె స్మృతులు నై యుండు

మహా (84)

గీ. ముజులవలని చావును శుభకరంబి (87)

గీ. అల్ల దక్షిణపునగము అక్కె నుచ్చు (48)

ఆ. వె. అతిగ భీరమగుట నగపడదు పంకి

కుతుకుతునును నుడుకు పుటపాకముగతి

గురుతరమగు రాము కరుణరసము. (47) [(50)

గీ. కారదతపనుండుకేతకీగర్భందశముఁబోలె

ఆ. వె. ఇప్పుడు నవి విడువ వీగ్ధలంబు (62) మొదలయినవి.

అతిః గ్రహ చాలును. పుటపుటకును ఇట్టి పంటు పాదములు దొరలినవి. గణాను కుదుర్చుకొనడానికి పంతులుగారు చాలా శ్రమపడి ఉంటారు. వచనము వ్రాస్తే బాగుండునే!

పంతులుగారు మిక్కిలి చిన్న విషయాలలోనే క్రిందా మీదా పడినారు. చూడండి. 'వసిష్ఠ' అన వలెనా 'వసిస్థ' అనవలెనా అని సందేహము. 'వ్ఠ' రూపాలను కొన్నిటిని తప్పుపైపుల పట్టికలో చెప్పి 'వ్ఠ' గా దిద్దుకొనున్నారు. కాని, కొన్ని చోట్ల దిద్దక విడిచినారు. (82, 152); 'వస్త' (ఉపో. ix) అని వ్రాసినారు. 'వస్తి' అనిదిద్ద మరచి నారు. ఈ పొరబాటుకు కారణము 'వస్తి=అరవై; వస్తి=అశోతిధి; వస్త=అశో; అని వేర్వేరుగా ఉన్నవని గుర్తింపకపోవడమే. ఈ సందేహాలు నావంటి సాధారణుల కందరికీ కలుగుతవి. పంతులు గా రంతటివారికి కూడా కలిగినవి. 'సురచిరా కాయండు' (128) అని ప్రయోగించినారు. అరవ వారినుంచి నేర్చుకొన్న తెనుగుపిల్లలు 'వరవీణా మృగుపాణి, వనుచులోచనురాణి, సురచిరబంధర వేణి' అ. పాడుతారు. అట్లే చాలామంది పండి తులు కూడా అనవసర వ్రాయడము కలను.

విమర్శించడానికి దొరకి దొరకి ఈ ఉత్తరరామ చరిత నాటకమా మీకు దొరికింది? దీనిమీద విని యోగించిన కాలము మరేదయినా మంచి పనిమీద వినియోగిస్తే బాగుండునే అని నా స్నేహితులు కొందరు నన్ను మందలించినారు. కాని, అనేక ప్రయోజనాలు ఏక దేశములో లభించడముచేత ఈ అవకాశమును వదలుకొనడానికి నామన స్సోష్ఠ్యకో లేదు. 1. లోకములో అనేకులు గ్రాంథికవాదుల మని చెప్పుకొని, వ్యావహారిక వాదులను బహిరంగము గాను చాటుగాను మాటతో నిందిస్తూ, చేతితో అపకారము చేస్తూ ఉన్నవారున్ను, వారి అను యాయులై, వారి అగ్రహానికి ఎక్కడ పాత్రుల

మాతామౌ అని దిగులుపొందేనరున్ను, ఎన్నో
గ్రంథాలు వ్రాస్తున్నారు. సాధారణముగా ఇట్టి
అన్ని గ్రంథాలలోను గ్రాంథికభాషామర్యాదల
నతిక్రమించడము, వ్యావహారికభాషను విచ్ఛలవిడి
గా, అప్రయత్నముగా ఉపయోగిస్తూ ఉండడము
జరుగుతున్నది. అట్టివారు చేస్తూఉన్న దోషాలన్ని
ఈ అంధీకృత తర రామచరితములో గుమిగూడి
మూర్ఛింపించినవి. దీనిని పట్టకొంటే ప్రతీగ్రంథ
మును వేర్వేరుగా విమర్శింపవలసిన పని పడదు.
(2) గ్రాంథికవాదులలో పంతులుగారు అగ్రే
సరులు. ఇదిగాక, మరెవ్వరయినా అయితే 'చిత్త
ము, చిత్తము, పొరపాటు కలిగినదండి, దిద్దుకొం
టాను; 'ప్రమాదోద్ధమతామసి' అని ఉన్నదిగా
అండి. మేము కూడా మనుష్యులమే. తప్పులు కలుగ
కుండా ఉంటావా' అని తప్పించుకొంటారు. కాని,
పంతులుగారికి నిద్రలో కూడా గ్రాంథికవాదుల
మీద కత్తులు నూరుతూ ఉన్నట్టే కలవరింత. ఈ
విషయములో శ్రీవారికి గల పట్టుకల మరేవిషయ
ములో నయినా ఉంటే, దేశానికెంతో మేలుకలిగి
ఉండేది. మొన్న మొన్న ఆంధ్రయూనివర్సిటీ
కమీషనులో తెనుగుకు ఎక్స్ సర్టు సభ్యులుగా ఒక
కాలేజికి పోయి, ఒకానొక పండితునితో
"ఏమండీ, ఇక్కడికి పర్లాకిమిడి గాలి ఏమయినా
పోకిందా" అని అడిగినారట. పర్లాకిమిడి కొండ
గాలివల్ల శరీరానికి మంచి బలము కలుగుతుందని
పంతులుగారికి తెలియదు. కొండగాలి తీవ్రమైన
స్వాతంత్ర్యబుద్ధిని, సాహసమును, ధైర్యమును

వృద్ధిచేస్తుందని చరిత్ర చదువుకొన్న వారికి తెలు
సును. స్వతంత్రబుద్ధిని కోరి చంపుకొన్నవారు, ఇత
రుల స్వాతంత్ర్యమునకు కూడా నిరోధము కలిగిం
చవలెనని ఉబలాటపడతారు. పరిషత్తుకుంటు
ని గాత్రము మందగించడానికి కూడా పంతులుగారి
వ్యావహారిక భాషాద్వేషమే కారణమని వినికిడి.
(3) మొదటిలో వ్యావహారిక భాషావాదానికి
నిష్కారణముగా అడ్డుతగిలి, లోకమును భ్రమ
పెట్టి, దేశాభివృద్ధికి పంతులుగారు తీరరాని అప
కారము చేసినారు. అప్పుడూ, ఇప్పుడూ కూడా
ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయములో తమకుగల పదవిని
దుర్వినియోగము చేస్తూ అనేకవిధాల భాషకు అప
కారము కలుగజేసి, చేస్తున్నారు. ఆంధ్రవిశ్వవి
పరిషత్తులో ఉన్న భాషాప్రవీణ పరిష్కారకాళికును
తగలబెట్టినది వీరే. ఆవిషయమున వీరు చేసిన కృషి
వల్ల తెనుగుభాషకు ప్రాధాన్యము సంపూర్ణముగా
తొలగిపోయినది విద్యాభివృద్ధి విషయములో వీరు
చేసిన ఘనకార్యమిది. (4) ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయ
కమీషనులో ఎక్స్ సర్టు సభ్యులుగా వేసుకొంటే,
వీరు తమ రిపోర్టులో తెనుగు భాగా వ్రాయడానికి
మఖ్యోపాయము ఆరసున్నలను, బండితాలను
సరిగా వాడడము నేర్చుకొనడమే అని ఒక్క
మాటతో తీర్పు చెప్పి నారు ఈ ఉపాయమును
మొదటినుంచీ అందరు పండితులున్న ఉపదేశిస్తు
న్నదే. అందుకోసమే కళాశాలలో తెనుగు అభి
వృద్ధికి రాకుండా ఉండడము.

కవులకూ, వ్యాసకర్తలకూ విన్నపం

ప్రబుద్ధాండ్రకు ఎవరూ పద్యాల పంపవద్దు. ఆంధ్రోద్యమమూ, చరిత్రా, సంఘాచారాలూ, మతాలూ
వగైరాలను గురించిన వ్యాసాలూ, ఏకాంకనాటకాలూ, కథలూ విమర్శలూ మొదలయినవి వచనం
లోనే కావాలి. ప్రకటించని రచనలు పోస్టుబిళ్లలు పంపిన గాని తిరిగి పంపబడవు. కర్తలకు వారి రచన
పడిన సంచిక మొదలు ౧౨ సంచికలు పంపుతాము. తగదు రానేవారికి ఎప్పుడూ పంపుతాము. ఇంతే
మేము చెయ్యగల సత్కారం.

ఇట్లు వ్యవస్థాపకుడు.

వ్యాఖ్యానములు

సంధానకరణి

ప్రబుద్ధాంధ్రను ప్రశంసించినట్లే ప్రశంసించి (౨౯-౧-౧౯౩౪) గోల్కొండ పత్రిక చివరికి యిలాగ వొక పెద్ద భారం మోపింది.

“సమస్తాంధ్రుల యభివృద్ధిని గోరు ప్రబుద్ధాంధ్ర పత్రిక యీ నిజాము రాజ్యములోని ౭౦ లక్షల ఆంధ్రుల యభివృద్ధిని గూడ గమనించుగాక యని కోరుచున్నాము”

గోల్కొండ వొకప్పుడు దక్షిణాపథంలో అపారప్రాభవం అనుభవించిన గొప్ప రాజ్యం. అనేక శత్రురాజులను చెరపట్టి, పారదోలి, సంహరించి—పరభయంకరమైన మహాన్నతయరం. ఆంధ్రదేశానికి చాలాకాలం రాజధానిగా వుండిన మహానగరం. దక్షిణాపథ చరిత్రలో విశేషభాగం ఆక్రమించిన ఘట్టం.

గోల్కొండ అనగానే అనేక సుఖమయస్వపాల్లు కలుగుతాయి. అనేక సన్నివేశాలు జ్ఞాపకం వస్తాయి. మనస్సు ఏమిటో గుబగుబలాడి పోతుంది.

ఆపేరిట వెలసిన యీ పత్రిక యిప్పుడు నిజామాంధ్ర భూభాగానికి శోధనజ్యోతిగా వుంది. పెన్నిధిగానూ వుంది.

అలాంటి వొక గొప్ప పత్రిక ప్రబుద్ధాంధ్రవంటి చిన్న పత్రికమీద యిలాంటి భారం మోపిందంటే అక్కడి ఆంధ్రుల ఆవేదన యేవిధంగా ముప్పిరి గొంటోందో చెప్పకుండానే తెలుస్తోంది.

అయితే;

నిజాము రాజ్యంలో ఆంధ్రులు డబ్బయి లక్షల మంది వుంటే వుండవచ్చు. అది చాలా పెద్ద సంఖ్యే కావచ్చు. వారూ, మనమూ వొకరి కొకరం సరిహద్దులోనే వుండవచ్చు; కాని వారికి మనకి సమ్మంధం యేమిటి?

వారిదీ మనదీ సంప్రదాయం వొకటే అంటే నిజమే. భాష వొకటే అంటే సత్యమే. జాతి కూడా వొకటే అంటే అదీన్నీ వాస్తవమే; కాని యేదో వొక ప్రతిపూలకై వారిని మనని చెరో వేపుకీ జబ్బలు పట్టుకు లాగేస్తోంది.

మనని విడిచిపెడితే వారికి ఆంధ్రత్వం లేదు. అలాగే వారిని విడిచిపెడితే మనకిన్నీ ఆంధ్రత్వం లేదు; కాని వారికి మనకీ యిప్పుడునుంధం యేమీ కనపడం లేదు. వారు యీవేపుకి వచ్చా రంటే యేదో కాకతాళియం. మనం ఆవేపుకి వెళ్ళామంటే కూడా యేదో మార్గవశం.

సంప్రదాయాలూ, భాషా, జాతీ వేరయినా అరవలకీ మనకీ వున్నంత కలయిక అయినా వారికి మనకీ వున్నట్టు లేదు.

కాని చరిత్ర విప్పండి. ఇప్పుడు నిజామాంధ్ర భూభాగం అనిపించుకుంటూవున్న ఆప్రదేశం ఆంధ్రదేశాని కంతటికీ వొకప్పుడు గుండెకాయ. ఇప్పుడు ప్రత్యేకజాతిగా కనపడుతూ వున్న అడబ్బయి లక్షల ఆంధ్రులూ, వొకప్పుడు జగజ్యోతి అనిపించుకున్న మహాసామ్రాజ్యాన్ని నిర్మించి, పాలించి, దేవేంద్రవైభవం అనుభవించిన మహాపురుషుల సంతతివారు.

కొన్ని శతాబ్దాల కాలం అఖిలాంధ్రజాతి యొక్క చైతన్యం అంతా అక్కడ కేంద్రీకరించి వుండింది.

ఇప్పటికీ ఆంధ్రజాతి చరిత్రలోని వొక గొప్ప అధ్యాయం నిపురుగప్పిన నిష్పలాగ అక్కడ నిక్షిప్తమై వుంది.

తెలుసుకోగలిగితే యిప్పుడు అక్కడా, అక్కడా కూడా యేదో విధంగా—వైశాఖమాసపు సెలయేటిలాగ ముందుకి సాగగలుగుతూ వున్న ఆంధ్ర

జీవనవాహినికి జన్మస్థానమూ, సంగమస్థానమూ
వొక్కటే గాని రెండు కాదు.

కాని వారికీ మనకీ ప్రభుత్వాలు వేరయినాయి.
భౌతికసంబంధం శాశ్వతంగా తెగిపోయింది.

అయితే మాత్రం?

సంప్రదాయాన్ని యెవరు చీల్చగలరూ?

రక్తసంబంధాన్ని యెవరు భేదించగలరూ?

జాతిని యెవరు విడగొట్టగలరూ?

ధిక్!

ఎక్కడి మాట యిది? ఎక్కడి స్వప్నవ్రలాపం
యిది?

అంతా అడవిని గాసిన వెన్నెల. బూడిదలో
పోసిన పన్నీరు.

ఇప్పుడు వారి ఆశ లటూ, మన ఆశ లటూనూ.

వారి మొగం అటూ, మన మొగం యిటూనూ.

అక్షరాలా వారు వేరూ, మనం వేరూనూ.

అయితే యింతేనా?

నిరవధిక మైన ఆంధ్రత్వం అంతా వొక్కటి
కాలేమా?

అక్కడి ప్రభువుని వారూ, ఇక్కడి ప్రభువుని
మనమూ కొలుచుకుంటూనే సమయం వస్తే కోవ
వొక్కటే అని అనిపించుకోలేమా?

నిరాశ అక్కలేదు.

ఎక్కడా అకు అల్లాడకుండా, రెండో కంటి
వాడికి తెలవకుండా ఎక్కడెక్కడ చెదిరిచెదిరి
వున్న ఆంధ్రజాతీ వొక్కటి అయిపోడానికి తగిన
సాధనం వుంది.

వొక్కప్పుడు భరతవరాకాశం అంతటా జగిజగా
మెరిసిన ఆంధ్రలేజస్సుని మల్లీ తళుకుతళుకు మని
పించే నికషం వుంది.

అదే ఆంధ్రోద్యమం.

ఆంధ్రోద్యమానికి ఏ ప్రభుత్వంతోటీ సమ్మంధం
లేదు. ఏ ప్రభుత్వంతోటీ సంఘర్షణ లేదు.

ఆంధ్రోద్యమం ఆంధ్రరక్తాన్ని మొదట శుద్ధి
చేసి, తరువాత వుడుకెత్తిస్తుంది. ఆంధ్ర సంప్రదా

యాన్ని మున్నందు సంస్కరించి పిమ్మట పురియె
క్కిస్తుంది. ఆంధ్రజాతినీ ప్రథమంలో మల్లీ నిర్మించి
అనంతరం గద్దె యెక్కిస్తుంది.

ఆంధ్రహృదయాని కది నూదంటురాయి.

ఆంధ్రజీవనాని కది సంధానకరణి.

ఆంధ్రులు నిజాము రాజ్యంలో వుండవచ్చు.
మైసూరురాజ్యంలో వుండవచ్చు. తమిళదేశంలో,
బొంబాయిలో, మధ్యపరగణాలలో, బర్మాలో,
చివరికి ఆఫ్రికాఖండంలో—ఎస్కిమోల మధ్య
కూడా వుండవచ్చు; కాని ఆంధ్రోద్యమం వారి
అందరిదృష్టి వొక్కచోట కేంద్రీకరిస్తుంది. వారి
నందర్నీ వొక్క నూత్రాన్ని బంధిస్తుంది.

ఆంధ్రోద్యమం మహిమ అలాంటిది.

వొక్కప్పు డది తన ప్రభావం చూపించింది. ఎక్క
డెక్కడ వున్న ఆంధ్రుల్నీ వొక్క కంచందగ్గరికి,
వొక్క మంచంమీదికి చేర్చసాగింది.

ఖండఖండాల్లె చెదిరిచెదిరి వున్న ఆంధ్రప్రకాశా
న్నంతటిని వొక్క తేజఃపుంజంతో ఆతకసాగింది.

ఓహో! ఎలాంటి సన్నివేశం అదీ! అప్పుడే
ప్రారంభ మైన ఆ ఆంధ్రోద్యమం ఎంత సురభిశమై
ఎంత మధురమై, ఎంత తేజస్వంతమై ఎంత ఆశా
జనకంగా వుండేదీ!

కాని అదంతా మనమే చెరువుకున్నాం.

మన చేతులారా మనం లేనూలేనూ వున్న ఆ
దివ్యసాధాన్ని నేలమట్టం చేసేసుకున్నాం.

సుడిగుండాలో నిండి వున్న కాంగ్రెస్సు జైలు
వలో పడి మనం యొక్కడెక్కడికో కొట్టుకు
పోయాం.

ఇరుగుపొరుగువారు—తోటివారు తాము తాము
గానే వుంటూ, కాంగ్రెస్సుని యధోచితంగా మా
త్రమే అనుసరిస్తూ వుండడం చూస్తూనే కూడా
మనం సర్వనాశం తెచ్చిపెట్టుకున్నాం.

అయినా ఆంధ్రోద్యమం యింకా స్మృతిపథం
దాటిపోలేదు.

అంధ్రజాతీయుక్క పునరున్మతీసాధనం యింకా వివక్షం కాలేదు.

ఇంకా నిరాశపడనక్కరలేదు.

కాని అంధ్రుడు వొక్కమాటు నిలిచి, కండ్ల మసకలు తుడుచుకొని, తా నిష్ప డెక్కడ ఏ స్థితిలో వున్నాడో నిదానంగా చూసుకుంటే చాలు.

“దుమంగుమంటే గేలం”

అప్పుడు మనవాళ్లు రాయలసీమవారిని అంధ్ర విశ్వవిద్యాలయంలోనుంచి “పోతే పోండి. వుద్ధరిస్తారా యేమిటి?” అన్నారు. ఇప్పుడు “అయ్యో! మీరు లేకపోతే యెలాగా? నిధిగా వచ్చితిరాలి?” అంటున్నారు.

అప్పుడా నిర్లక్ష్యని కేమి కారణమో? ఇప్పుడీ బేలతనాని కేమి హేతువో?

అప్పుడు మనవాళ్లు ఏ అరవవారి వోటుబలంతో విశ్వవిద్యాలయాన్ని విశాఖపట్నానికి గెంటుకు వచ్చారో ఆ అరవవారి సాయాన్నే రాయలసీమ యువకులు ఇప్పుడు పొందితే “ఎబ్బే! తప్పుతప్పు. జాతీకి అప్రవృత్త కాదూ?” అంటూ పెదవులు విరుస్తున్నారు.

ఇలాంటి వన్ను చూపే రాయలసీమవారు సర్కారులమీద ఆసుమానపడితే—కాదంటే మాత్రం యేమి లాభమా?

ఇంతకీ :

రాయలసీమవారు అంధ్రవిశ్వవిద్యాలయంలోకి రాకపోతేనూ, మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయంలో వుండిపోతేనూ వచ్చే అప తేమిటి?

అప్పుడు మనవాళ్లు రాయలసీమవారిని తోసేస్తే కలిగే నిజ మైన ఫలితం యేమిటో తెలవకుండానే “గెలిచాం” అనుకున్నారు. రాయలసీమవారు కూడా మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయంలో వుండిపోతే వచ్చే లాభం యేమిటో పూహించుకోకుండానే “సర్కారులవారికి బదులు తీర్చా” మనుకున్నారు.

కాని వుద్దేశా లే మైనా, ప్రయత్నం తెలాంటి నైనా జరిగింది మాత్రం చాలా మంచి పని.

ఏమంటే?

అరవవారిలో కొందరు అణ్ణామలైవిశ్వవిద్యాలయంలో చేరారు. కొందరు మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయంలో వుండిపోయారు. అలాగే కొందరు అంధ్రవిశ్వవిద్యాలయంలో చేరితే తత్సమ్రాజ్యవారు మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయంలో యెంచుకు వుండిపో గూడదూ?

మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయంలో పదకొండు జిల్లాల అంధ్రుల కాయకస్తమా వుంది. దాన్ని అరవవారి కొక్కరికీ భుక్తిపరచడం యేం వివేకమా?

మద్రాసు అంధ్రదేశంలోది; కాని అరవదేశం లోది కాదు. అంధ్రనగరం; కాని అరవనగరం కాదు. అది ఇంగ్లీషువాటికి అంధ్రరాజు ఇచ్చింది; కాని అరవరాజు ఇచ్చింది కాదు. అక్కడి విశ్వర్యంలో, వర్తకంలో అంధ్రుల పా లెక్కవగా వుంది; గాని అరవవారిది కాదు.

ఇలాంటి సిద్ధిలో మన కక్కడ పలుకుబడి లేక పోయినందుకే మరపిల్లవలనివుండగా మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయాన్ని పూర్తిగా అరవవారిపరం చెయ్యడం యేం తెలివీ?

సర్ రాధాకృష్ణయ్యగారు రాయలసీమవారే. వారు జగత్పండితులే. మహానుభావులే. వారు అంధ్ర జాతికి భూషణమే. వారు అంధ్రైక్యం కోసమే ప్రయత్నిస్తూ వుండడం వాస్తవమే; కాని వారేనా యీ సంగతి ఆలోచించకదూ?

ఇవాళ ఓధ్ధులికి యేమీ అధిక్యం లేకపోయినా వారు గంజాంమండలంలోనుంచి చాలా అంధ్రభూభాగాన్ని కొట్టుకుపోతూ వుంటే మనం తెల్లమొగాలు వేసుకూచున్నాం. ఇప్పుడు మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయాన్ని అరవవారి చేతులో మనం స్వయంగానే పెట్టి—అంధ్రరాష్ట్రం యేర్పడమే వస్తే అప్పుడు మద్రాసును గురించి, తత్ప్రాంతాన్ని

గురించీ మనం యేమి చెయ్యాలి? ఏమి చెయ్యగలం?

కనక—తొందరపడడం మంచిది కాదు. ఇప్పుడు రాయలసీమవారు ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయంలో చేరకపోవడం ఉత్తరోత్తరా మనకి లాభకరమే గాని అపాయకరం కాదు. శాసనసభలో బిల్లు దిద్దేసి మెజారిటీ సంపాదించి వారి నాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయంలోకి తీసుకురావడం పొరుగువారితో మనం వ్యవహరించవలసి వచ్చినప్పుడు తప్పకుండా వుండవలసిన బలాన్ని కుంగదీసుకోవడం గాని మరొకటి కాదు.

అయితే: ఇప్పుడు రాయలసీమవారు మనమూ నిజానికి ఎడమొకం, పెడమొకంగా వున్నాము. దీనికి కారణాలు ఇక్కడ ఆతిథేయివీ, అక్కడ అమాయకత్వమూనూ. ఇక్కడ “ఎప్పటి కేయ్యది ప్రస్తుత” మనే నీతి అక్కడ అనుమానమూనూ.

వాస్తవంగా ఈవైమనస్యాలు జాతికి నేరుగులు. ఇవి మన ప్రతిభకి కళంకం కలిగిస్తున్నాయి. మన పతనానికి దారి తీస్తున్నాయి.

ఇవి పోవాలి. నిజమే.

సర్కారులవారూ, రాయలసీమవారూ ఆంధ్రులైపోవాలి. వాస్తవమే.

అయితే దీనికి సాధనం ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయం కాదు. ఆంధ్రోద్యమం.

మన మెప్పుడు దుడుంగుమంటే గేలం జెయ్యకుండా దూరదృష్టితో వ్యవహరిస్తామే, యెప్పుడు నిర్వికారబుద్ధితో ఆంధ్రమహాసభని మళ్ళీ సమకూర్చుకుంటామే అప్పుడు మనం వొక టయిపోతాము. ఆంధ్రజాతి అంటే అప్పుడు ఇరుగుపొరుగుల వారికి భయమూ భక్తి కూడా వుండతాయి.

ఎలాంటివారికి రాష్ట్రం సిద్ధిస్తోంది?

రావుసాహేబుగిడుగు వేంకటరామమూర్తిపంతులుగారు ఇలా చెబుతున్నారు.

“ఓడ్రులు పర్యవేక్షకులు. వీరెప్పుడూ సముద్రతీరాల్లో నివసించి యెగగడ. ఎప్పుడూ వొకచోట కలిసిగాని, వొక ప్రభుత్వంలో గాని వున్న జాతివారు కూడా కారు. అసలు వీరొకచోటే వుండేవారు కారు. “ఒడ్డెర” అనే మాటకి తిరిగేవారనే ఆధారం. సైమనుకమిషను కూడా వీరిని చెదిరి చెదిరి వుండేవారనే చెప్పింది. రాష్ట్రానికి పట్నాలవసర మని వీరివన్నడు బరంపురం, ఛత్రపురం మొదలైన పట్నాలడుగుతున్నారు; గాని అసల్లో వీరికి పట్నాలు లేవు. బరంపురం తెనుగుదేశాంగులు కట్టింది. ఓడ్రరాజులు కూడా పట్నాలు కట్టించలేదు. కటకం, బాలనూరు, పూరి ఈజిలాలు మాత్రమే అసలు ఓడ్రదేశం. పల్నాకిమిడిలో కాలేజీ వుందంటే అది టెయిలరుగారి ప్రసాదం. రసూలుకొండ అంత పట్నం అయిందంటే రసూలుగారే దానికి కారణభూతులు. ఓడ్రులు పరమఅనాగరికులు. మిథునపురంలో వున్న ఓడ్రులు బంగారీల సహవాసంవల్ల నాగరికులైనారు. వారు ఓడ్రులకు ప్రత్యేకరాష్ట్రం అక్కరలే దనేవారు. గంజాం ఓడ్రులు తెనుగువారి సంపర్కంవల కటకు ఓడ్రులకంటే వేయింతలు బుద్ధిమంతులైనారు. మిథునపురఓడ్రుల లాగే వీరుకూడా ఈదగ్గర, అనాగరిక, ఓడ్రరాష్ట్రం అక్కర్లే దని అనవలసింది”

సంఖ్యలో నైనా ఓడ్రులు మనలో సగం. అలాంటివారికి ప్రత్యేకరాష్ట్రం వస్తోందంటేనూ, పేగా అన్నివిధాలా వారి కంటే అర్హులమై వున్న మనకి రాలే దంటేనూ ఏమిటి ఆధారం?

దొరతనంమీద ఆరోపణలు చేయడంలో జౌచిత్యం కనపడదు. మద్రాసురాష్ట్రాన్ని విడతయ్యకపోయినందువల్ల వారికి పరిపాలనలో ఏమీ అటంకాలు కలగడం లేదు. అయితేమాత్రం పాలితుల శాకర్వాలు గమనించవద్దా అంటే మన విషయం మన మేనా చూచుకున్నప్పుడు గదా ఈఆక్షేపణ చెయ్యడానికి మన కధికారం? ఖిలాఫత్తుమీద

వుండినంత శ్రద్ధ మనకి ఆంధ్రోద్యమమీద లేక పోయింది. బాడ్డోలీమీద వుండినంత పూనిక మనకి ఆంధ్రరాష్ట్రమీద లేకపోయింది. ప్రకృతపు అస్పృశ్యతానివారణోద్యమంలో వున్న అసక్తిలో సహస్రాంశ మేనా మద్రాసురాష్ట్రంలో మనజాతి అనుభవిస్తూ వున్న అస్పృశ్యతను గురించి మనకి లేదాయే. పైగా ఓడ్డలలో జమిందార్లు, నాయకు లూ, సంపాదకులూ - అందరూ వొక తాటి మీద నిలిచి గంజాం, విశాఖపట్టణం జిల్లాలలోనుంచి విశేషాంధ్రభూభాగాన్ని కొట్టుకుపోవడానికి కుమ్మక్క చేసుకుంటూవుంటే ఆవిషయంలో ఆజిల్లాలఆంధ్రులు ప్రత్యేకసభలు చేసే, ప్రత్యేక ప్రతిఘటనలు చేసే తంటాలుపడవలసి వచ్చింది; గాని అఖిలాంధ్రమహాజనులకి చీమ కుట్టినట్టేనా లేకపోయే. అనేకవిషయాలను గురించి ఆంధ్ర మహాసభాసాయి సంఘాన్ని సమకూర్చా లని కార్యదర్శి యెన్నిమాట్లు వాయిదాలు వేసినా మన కౌంగ్రెసు ఆంధ్రభక్తి దాన్ని జరిగనివ్వడం లేదాయే. ఇలాంటి పరిస్థితుల్లో మనకి రాష్ట్రం యెలా వస్తుందీ? మద్రాసుకొన్నిల్లో తీర్మానం

సెగించడం వొక్కటేనా యిందుకు మార్గం? అదేనా బాబ్బిలిరాజావారిని ప్రతిఘటించడాని క్కొని నిజంగా రాష్ట్రమీద శ్రద్ధ వుండాలి?

ఓడ్డలు తమకి ప్రత్యేకరాష్ట్రం సంపాదించు కోడానికి మాత్రమే ప్రయత్నించడం లేదు. ఆంధ్ర ప్రదేశ్కాలన కలుపుకోడానికి వారు ప్రయత్నం చేస్తున్నారు. వారి ప్రయత్నం సఫలం కాబోయేటట్టుంది. మనం ఆంధ్రరాష్ట్రం తెచ్చుకోలేకపోతే పోయాము; మన ప్రదేశాల నేనా మనం రక్షించుకోవద్దూ? ప్రతికూలప్రయత్నాలు జాతిపరంగా సాగేటప్పుడు ప్రతిఘటనప్రయత్నాలు గూడా అలాగే జరగనక్కరేదూ?

మన వారి ప్రవృత్తి నేమనాలో తోచడం లేదు. దానికి వొకరి ఆడుగులలో ఆడుగులు పెయ్యడం - వొకరి ననుసరించిపోవడం తప్ప స్వతంత్రత వున్నట్లు లేదు. శుష్కరాజకీయాందోళనం వచ్చాక ఈ సిలి మరింత విషమించింది. రాతుకొద్దీ గుర్రం అన్నారు పెద్దలు. మన యీ ఔదాసీన్యం చూసి ఓడ్డలు మరింత విజృంభిస్తే అశ్చర్యం యేమిట?

వేదికలు - పత్రికలు

రాత బాగుండాలి

కైలాసవాసి చల్లా కేశవగిరిరావుగారి జ్ఞాపకార్థం మిత్రులు ఏర్పరచ తలుపును వక్రత్వ, వ్యాస లేఖకత్వ పరిక్షలను సమర్థిస్తూ చేతిరాతని గురించి శ్రీవెండ్లాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్యకృత్రిగారు పిబ్రవరి 1 వ తేదీ ఆంధ్రపత్రికలో యిలా రాస్తున్నారు.

‘లిపి’ యరవదినాలుగు కళలలో వొకటి. లిపి

జ్ఞానము, లేఖనము, ప్రాచీన విద్యలలో ముఖ్యమైనవి. ‘పాణిన్యా చార్యులు - కాదు. ‘శాకటాయనుడు’ కూడ లిపి విశేషముల గూర్చి చెప్పియున్నాడు. చాణక్యుడు తన యర్థశాస్త్రమున లేఖన, లేఖకోద్యోగల పరిక్షలగూర్చి నూచించియు

న్నాడు. 'మన' యాజ్ఞవల్క్యులు లేఖనముల గూర్చి చెప్పియున్నారు. చాణక్యది రాజులు శాసన లేఖనలకు దామిచ్చిన దానములలో భాగముల బంచిపెట్టి యున్నారు. అంధుల లిపి 'గౌతమీ పుత్రశాతకర్ణి, నుండి క్రమముగా నెట్లభివృద్ధి నొందినదియు శాసనశోధకులకు విదితమే. మనామృదీయ ప్రభువులు, హైందవ ప్రభువులు గ్రంథ లేఖనలకు, పసదనంబు లొసగయున్నారు. ప్రాచీనులు తాళపత్రములపైనేగాక భూర పత్రములపై, శ్రీతాళ పత్రములపై, ప్రాచీనములగు కాగితములపై తమ లిపికళను వృద్ధిపరచిరి. మహాకవులు తమ గ్రంథములను లిఖించినవారి పేగులు తమ గ్రంథములలో శ్వాతపరచిరి ఆ లేఖనలు నేటి ముద్రాక్షరములను మురిపించునట్లు వ్రాసియున్నారు. వైదికపు పెండ్లిమహారుగి బరిక్షించుటలో 'జండెములు' వడకుటయు, లౌకికపు పెండ్లిమహారుని బరిక్షించుటలో దస్తూరీపరీక్షయు పను సేనిమిదవ శతాబ్దముద్యమవకు నాంధ్రదేశమున సాంప్రదాయ సిద్ధముగా నుండెడివి. ఇంతయేల 1905 సం॥రము వఱకు 'మెట్రుస్యలేషన్' పరీక్ష కాగానే దస్తూరీ పరీక్షను గవర్నమెంటువారే చేయుచుండిరి. ఆ పరీక్షయందు తీర్పులైనవారికి గవర్నమెంటు నౌకరీ దొలుతుమండెడిది. మన పరిశ్రమలు, మనకళలు పాశ్చాత్య యంత్రసాధనములు వచ్చినపిమ్మట నెట్లొత్తరముగా నశించినవో, 'ముద్రాక్షరములు, 'తైపు' యంత్రములు వృద్ధి నొందుటచే లిపికళయు బూర్తిగా నశించుచున్నది. న్యూజ్ల్యండు 'కాపీ ప్రాయింతుట' వ్రాయుట నామ మాత్రమైనది. పాఠశాలలోని 'కాపీలు వ్రాయించుటలోని యనాదరితమే ఇందుకు ముఖ్యకారణము. పూర్వము లేఖకోద్యోగిగా నుండువాడు తనదస్తూరీని యోగ్యతా పత్రముతో సమానము చేసికొను చుండువాడు. ఇప్పటి లేఖకోద్యోగమునకు 'టైప్ మిషను' నామన్నదని దరఖాస్తులో వ్రాసికొనుచున్నాడు. 'రెండేండ్లనాడు, 'పి. సి.

రాయగారు మద్రాసున నుపన్యసించుచు నేటిది. యెలు-లేఖ కోద్యోగమునకు-యిరువది రూప్యములకు-అని తైపుమిషనుపై నెట్లు వేళ్లుకొట్టునో అట్లభివృద్ధి సభికులను నన్వించినారు. ప్రతి పత్రికలోను 'విలేఖనలకు హెచ్చరిక' అను శీర్షికతో స్పష్టముగా నక్షరము లుండవలెననియే వ్రాయబడుచు. డును. కాన శేషగిరిరావుగారి స్మారకచిహ్నముగు వ్యాసపరీక్షలో 'లిపి' పరీక్షగూడ నొకయంశముగా జేవైన మంచి దని నాయభిప్రాయము."

శ్రుతపాండిత్యము

శ్రీ అయ్యంకి వేంకటరమణయ్యపంతులుగారు పిబ్రవరి ౧౭ వ తేదీని పెదపాలెంలో జరిగిన గుంటూరు మండల గ్రంథాలయముహాసనికి అధ్యక్షత వహించి చదువు రాని వారికి జ్ఞానం కల్గించవలసిన ఆవశ్యకతను గురించి తమ ప్రారంభోపన్యాసంలో యిలా సెల విచ్చారు.

“అయితే మనమేమో “ఉప్పులేక ముప్పుందుము తాగినా” మని తలంపవద్దు. చేసినపని స్వల్పము. చేయవలసినపని హిమాలయ పర్వతమంత గలదు. అసలు గ్రంథాయోద్యమముయొక్క స్వరూప స్వభావము లెవ్వ? దానియొక్క ఉపయోగ మెవ్వరికి? సర్వజనులకు విజ్ఞానవ్యాప్తి పని గలుగజేసి, వారి జీవయాత్ర పవిత్రవంతముగను పురుషార్థసాధకముగను చేయుటయే ఈ యుద్యమముయొక్క పరమార్థము. ఇట్టి మహత్తరమైన ఆదర్శము గలిగియున్న గ్రంథాలయముయొక్క ఉపయోగమును జను లందరును పొందునటులు జూడవలయును.

దురదృష్టవశముచేత మనదేశమందున్న జనసంఖ్య యందు నూటికి తొంబదికంటె ఎక్కువమంది నిరక్షరకుటుంబులు. ఇట్టివారికి గ్రంథాలయము లేమి జేయును? గ్రంథములు చదువుకొనగలిగిన జనులకు వానిని అందిచ్చుటతోడనే గ్రంథాలయముల ధర్మము నిర్వర్తింపబడినదా? లేదు. గ్రంథములను చదువుకొనజేసి నానికి గూడ విజ్ఞానవ్యాప్తి పని గలుగజేయుటయే

గ్రంథాలయముల కర్తవ్యము. అందుచేతనే ఒక గ్రంథాలయముయొక్క గొప్పతనము అందుండు గ్రంథముల సంఖ్యనుబట్టి గాక, ఆ గ్రంథాలయము నందలి గ్రంథములను ఎంతమంది ఈవయోగించు చున్నారు; ఆ గ్రంథాలయము ఎంతమందికి విజ్ఞాన వ్యాప్తిని గలుగజేయుచున్నది. అను విషయములను బట్టి నిర్ణయింపవలసి యుండును. గ్రంథములను, పత్రికలను చదువుటమూలముననే గాక, కంటితో చూచుటవలనను, చెవితో వినుటవలనను గూడ చదువురాని జనులకు జ్ఞానవ్యాప్తిని గావించవచ్చును. మనదేశమున ప్రాచీన కాలమునుండియు శ్రుత పాండిత్యముయొక్క మహత్తు బాగుగా వ్యాపించి యున్నది. ఆ కాలముననే గాక పాశ్చాత్య నాగరికత వ్యాపించిన ఈకాలమున గూడ, శ్రుతిమూలకముగ జ్ఞానమును వ్యాపింపజేయవలసిన అవశ్యకము అవంతయైన తగలేను. ఇట్టి సీతి మిక్కిలి శోచనీయమే యైనను మనకు గత్యంతరములేదు. ఎందుచేతననగా, నూటికి తొంబదికంటె ఎక్కువమందికి జ్ఞానమును వ్యాపింపజేయుటకు మార్గమది యొక్క లేదు.

పల్లెటూరునం దుండెనీ, బస్తీయం దుండెనీ, కొండయం దుండెనీ, గుట్టయం దుండెనీ, అడవియం దుండెనీ బయలు ప్రదేశమం దుండెనీ—పురుషులైనను సరే, స్త్రీలైనను సరే, పిల్లలైనను, పెద్దలైనను—మానవు లందరికి ఎవరికి తగినట్లు వారికి జ్ఞానవ్యాప్తి కలుగుటకు తగిన సావకాశ ముండవలయును”

గొడవలు పెంచవద్దు

క్రొత్తగా వేర్పడే జిల్లాబోర్డులకు ఆధ్యక్షులను ఎన్నుకో మనడం కంటే నామినేటు చెయ్యడం మంచిదని సమర్థిస్తూ సమదర్శిని ఇలా రాస్తోంది.

“తానాకాబోర్డులను రద్దుసేయుటకయి, యిప్పుడు, కాననిర్మాణసభలో జర్చింపబడుచున్న సవరణచట్టపు (లోకల్ బోర్డ్ డ్యు ఆక్టు) వివరములు,

ఈసరికి, పాఠకులు, ట్రాన్స్మిషన్ డెలివరీనియుండు రని యెంచవచ్చును. దొరతనమువారు కొన్ని జిల్లా బోర్డులను రెండేసిగ పీల్చి, యాజిల్లాలలో రెండేసి లోకల్ బోర్డులను నిర్మింతురు. రెండు బోర్డు లేర్పడినచోట ఒక బోర్డునకు, ఇప్పుడున్న జిల్లా బోర్డు ప్రెసిడెంట్ ప్రెసిడెంటుగి నుండును. రెండవ క్రొత్త లోకల్ బోర్డునకు క్రొత్తగా వేర్పడు లోకల్ బోర్డు. సభ్యులు తమలో నొకరిని—తమ బోర్డున కధ్యక్షునిగ నెన్నుకొనవచ్చునని సవరణ చట్టములో ప్రతిపాదించబడి యున్నది. క్రొత్తగా వేర్పడు లోకల్ బోర్డులకు జెండు నామినేటెడ్ మెంబర్ల సంఖ్య (మైనారిటీసంఖ్యలు. నిన్ను బాతుల సంఖ్యలు—మహమ్మదీయ—క్రైస్తవ సంఖ్య ములు మున్నగువాని ప్రాతినిధ్యముకొఱుకు దొరతన ముచే నామినేటు సేయబడు బోర్డు మెంబర్లు) తగ్గి యుండినయెడల కొఱవడిన మెంబర్లను దొరతనమే నామినేటుచేయును.

క్రొత్తగా వేర్పడు బోర్డులు తమ ప్రెసిడెంట్లను ఎన్నుకొనవలసి వచ్చినయెడల—ప్రెసిడెంట్లు ఎన్నికల నిమిత్తము తలచూపు ఆర్భాటములు వృధా వ్యయ ప్రయాసలు అన్నియు ప్రారంభమగును. వర మానాధిగతులతీయం దట్టి వృధా వ్యయ ప్రయాసల కీ క్రొత్తబోర్డుల మెంబర్లను లోబరచుటకంటె—నీ క్రొత్తబోర్డులకు దొరతనమువారే ప్రెసిడెంట్లను నామినేటు సేయుట యుచితమని యొక యభిప్రాయము మిక్కిలి సహేతుకముగ బయలు వెడలినది. లోకల్ బోర్డులయొక్క జనరల్ ఎన్నికలు కొన్ని మాసములలో (అనగా ఈసవంబరో—డిసెంబరో) జరగవలసి యున్నదని తెలియుచున్నది.

ఈ కొలది మాసముల కాలమునకయి యెన్నికల యార్భాటములతో ప్రజల నానేకపెట్టుట మంచిపని కాదు. 1985 లో క్రొత్త కాననిర్మాణ యెన్నికలు జరుగవచ్చునని తలంపబడుచున్నది

గదా. ఆ యార్భటములకు, వృథా వ్యయప్రయాసలకు మితియుండదు గదా. ఎన్ని విధముల యోచించి చూచినను, క్రొత్త లోకలుబోరులకు, దొరతనమే నామినేటు సేయుట సభ్యమయ్యుండుననియు, ప్రజాలాభకరమయ్యుండుననియు చెప్పగలము, “జస్టిస్”. పార్టీవారు క్రొత్తలోకలు బోరులకు నామినేటెడ్ ప్రెసిడెంటు నేర్పాటు

చేయించుటకే యుద్యమింప దీర్చానించుట కంత యు సంతసము కలుగుచున్నది. శాసన నిర్మాణ సభ్యులందరు ఈ యభిప్రాయము నామోదించి సవరణచట్టములో ప్రతిపాదించబడి యున్న యెన్ని కల యధికారమును తొలగించి నామినేటెడ్ ప్రెసిడెంటును వేయింప సవరణచట్టమును సవరింపింప హెచ్చరించుచుచున్నారము.”

ప్రకీర్ణకములు

అభినవాంధ్రకవిపండితసభపై విమర్శలు

విమర్శలకు గురియైన “అభినవాంధ్రకవిపండిత సభ” లోకదృష్టి నాకర్షించుచున్న దన్న మాట. అది కొంత మేలే.

ప్రబుద్ధాంధ్రపత్రిక కర్తవ్యమును మరిచిపోయి నారని ఈసభను గూర్చి విమర్శించింది. భారతీపత్రిక కూడ తచ్చాయనే విమర్శనాదృష్టి సారించింది.

అయితే ఈసభ కర్తవ్యమేమిటిగా సభవారెంచు కున్నారు. ఆ కర్తవ్యమేనా ఈపత్రికాధిపతులు చూచించి చెప్పుచుంటే? ఈసభ వారి కర్తవ్యమేమో వీరు మొదట బరంపురములో జరిపిన సభను బట్టిన్నీ, అప్పుడు వారు తీర్మానించు కొన్న తీర్మానాల బట్టిన్నీ మనము ఊహించుకొవచ్చు. అభినవాంధ్రకవులనూ పండితులనూ ఒకచోట చేర్చడమున్నూ, వారివారి రచనలను జెల్లడి చేయడమున్నూ ఇదివరలో జరిగిన పని. రెండవ సమావేశములోకూడా ఆపనే జరిగినది. దీనివల్ల లాభమున్నదా అంటే ఉన్నదనే చెప్పవలెను. నేటి సారస్వతస్వరూపము ఎట్టి విధముగా పరిణమిస్తున్నదో తెలికొనుట కిది సహాయముగా ఉండును. ఇదిగాక మొదటి సభలోవలెనే ఈసభలోనున్నూ కడపటి దినమున కొన్ని తీర్మానాలు సభవారు చేసుకొన్నారు. అవి దరిమిలను ఆంధ్రపత్రికలో ప్రకటింపబడవి.

ఈపత్రికాధిపతుల కర్తవ్యమేమిటో? నేటి సారస్వత విమర్శ అయినట్లయితే అట్టి విమర్శ ఈ సభలో జరిగింది—భాషావిమర్శ—రామమూరి పంతులుగారు; బాలసారస్వత విమర్శ నీతాపతిగారు; ఏకాంకరూపక విమర్శ—గణపతి సాహిత్యశిరోమణిగారూ, కావ్యవిమర్శ—దిగుమరి రామారావుగారూ, ఇట్టివి చాలా జరిగినవి.

కవుల కృతుల వినిపించడమయితే—అవి కావలసినన్ని జరిగినవి—కవికొండల వెంకట్రావుగారు, వేదుల సత్యనారాయణశాస్త్రి, నాళం కృష్ణారావుగారు, నూర్యప్రకాశరావుగారు, శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు వగైరా చాలామంది ఉన్నారు.

ఉపనాసము లివ్వడమయితే—అవి అధికముగా జరిగినవి.

తీర్మానాలు అంగీకరించడమైతే అవిన్న జరిగినట్లు ఆంధ్రపత్రిక సాక్షి.

మరి వీరు చూచించిన కర్తవ్యము పై వాటి యందున్నట్లే గదా?

ఇట్టి కథలు ఉండవలెను, ఇట్టి నాటకము లుండవలెను ఇట్టి విమర్శలుండవలెను—అని ఒకవేళ ఇట్టి తీర్మానాలు చేస్తే ఈ సభ వారి మాట వినేవా రెవరు. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారి మాట ఎవరైనా వింటున్నారా? కవి తన శక్తి, ఉత్సాహము, ప్రతిభలను అనుసరించి తనకు మంచి

దని తోచిన కావ్యము రచిస్తాడు. అందు మంచి ఉంచే లోకు లామోదిస్తారు. కాని ఇట్టి కావ్యములే కవులు రచించవలసి ఉంటుందని ఎవరు వారిని కాశించగలరు.

కవులు తమ కృతులూ, తమ తండ్రుల తాతల కృతులూ చదివినారని యితో ఆక్షేపణ. ఎందుకు చదవకూడదు? పత్రికలలో పడ్డవి మాత్ర మెందుకు చదవకూడదు? పత్రికలలో పడ్డంతమాత్రమున వాటి నందరూ చదువుతున్నారా? శిష్టుల ఆభిరుచులకు ప్రమాణముగా అంగీకరిస్తే కావ్యముల మంచిచెడ్డలను నిర్ణయించేటందుకు యిట్టి సభలలో వాటిని చదవవలసి ఉంటుంది.

ఆంధ్రభూమి పత్రికలో ఒక సుప్రసిద్ధ స్త్రీని గురించి కట్టుకు గా విమర్శించారు. ఈసభల విశిష్టత ఏమిటంటే పురుషులే కాకుండా స్త్రీలు కూడా పాల్గొనడము. అట్టి స్త్రీలు పండితుల కాక, కవయిత్రుల కాక ఎవరు నిర్ణయించేది? ఈ పురుషులపట్ల నిర్ణయించే దెవరు? ఒక స్త్రీయే కాదు చాలామంది స్త్రీలు ఈ సభలలో పాల్గొన్నారు. ఇది ఆంధ్రులు గర్వించవలసిన విషయము. సారస్వతసభలలో స్త్రీలు పురుషులతో పాటు సారస్వతచర్చలు చేయడం ఆంధ్రాభ్యుదయానికి చిహ్నము. అట్టి సీతిలో “ఈదేశ బాంధవి భాషాబాంధవి ఎప్పుడైనది. ఈ పూర్వసువాసిని ఆభినవాంధ్ర కవయిత్రీ కూడ ఎప్పుడైనది” అని ఆంధ్రభూమివంటి పత్రికలు తృణీకారభావముతో తూలనాడడము మిక్కిలి విచారించవలసిన విషయము. సారస్వత సేవ చేస్తున్న స్త్రీ లెందరో మన ఆంధ్రదేశములో ఉన్నారు. వీరు కూడ యిట్టి సారస్వతసభలలో పాల్గొనేటట్లు పత్రికలు ప్రోత్సహించవలసి ఉంటుంది.

ఇట్టి సభలు జరగడానికి ముందుగానే సభలు జరుగుతవని పత్రికలలో ప్రకటనలు పడతవి కాబట్టి అప్పుడే యిట్టి సభల కర్తవ్య మెట్టిదిగా ఉంటే

బాగుంటుందో పత్రికలు నూచించడము మంచిది. ఇట్టి నూచనలను సభలు అంగీకరించకపోతే పత్రికలు సకారణముగా విమర్శించవచ్చును. అంత్య నిష్ఠూరం కంటే ఆది నిష్ఠూరం మంచిది.

చింతా దీక్షితులు, 2-8-34

(ప్రబుధ్ధాంధ్ర విమర్శనా మరివొక మాటు చదవవలసిందని శ్రీ దీక్షితులు గారిని కోరుతున్నాము. సంపాదకుడు)

కొన్ని సంశయములు

కొంతకాలం కిందట—నాలుగో ఫారం అయిందో ఫారం చదివేటప్పుడు—వాడుక భాషను చులకనగా చూసేవాణ్ణి. నేను తరవాత కాలేజీలో ప్రవేశించినప్పుడు భారతి మొదలైన మాసపత్రికల్లో వాడుకభాషలో రాయబడ్డవి చాలా అందమైన వ్యాసాలు చదివాను. నామండు గ్రాంధికభాషకూ వాడుకభాషకూ మధ్య ఊగుతూన్న సమయంలో గిడుగు రామమూరి పంతులుగారు మాహాస్థలము దయచెయ్యటం కాలేజీలో ఉపన్యాసం ఇవ్వటం జరిగినై. అప్పుడే వారు “అట్టిడు” అనే పదానికి ద్వితీయాదిభక్తి బహువచనం ఎవరైనా చెప్పగలిగితే తమ ప్రయత్న మంతా మానేసి గ్రాంధికభాష సేవ చేస్తా నని ఛాలెంజి చేశారు. అక్కజినించీ నాకు గ్రాంధికభాషమీద అభిమానం పోయింది. కాని అప్పటినించి ఇప్పటివరకూ ఒక సంశయం ఉండనే ఉంది.

అదేమిటంటే—అందరికీ ఉపకరించే తెలుగేదీ?

తూర్పున “అలా” అంటారు. మాజైపున “అట్లా” అంటారు. మేం “ఏమిటి?” అంటారు. ఒంగోలు జైపున “ఏంది” అంటారు. ఇటువంటి భేదాలు ఉండితీరాలి. వాటిల్లో ఒక విధమైన మాధుర్యం లేకపోలేదు ఇన్ని లక్షల ఆంధ్రులతో పనికొచ్చే భాష ఒకటి ఉండాలా వద్దా? ఇది కాస్త్రుసమ్మతమైన ఇంగ్లీషూ, ఇది వాడుకభాష

అని ఉంది. ఇది శాస్త్రసమ్మతమైన తెలుగు, ఇది వాడుకభాష అంటూ ఏది? శాస్త్రమేది? పోనీ తెలుగులో నిఘంటువు ఒకటి వచ్చి ఇది స్థాపించు తెలుగు మాట, ఇది వాడుకపదం అని చెప్పే వరకూ కాస్త ఆటూ ఇటూగా వాడుకభాషే రాద్ధా మనుకున్నాను.

అందువల్లనే ఓమిడిపాటి కామేశ్వరరావుగారూ, గుడిపాటి వెంకటాచలంగారూ, కవికొండల వెంకటరావుగారూ (వీరు రాసినట్టే మాట్లాడతారని నాకు నమ్మకం లేదు. మాట్లాడతారని తెలిస్తే మాత్రం నేను చాలా ఆశ్చర్యపడతాను.) వారివారి భాషల్లో రాస్తుంటే చదివి సంతోషిస్తున్నాను.

ఫీబరరిలో “బిడ్డల శిక్షణ” తలపేర ప్రచురింపబడ్డ లేకుమళ్ల కామేశ్వరరావుగారి వ్యాసంలో చివర భాగం చూస్తే నేనింకా పెరటిదానినే ఉన్నట్టు కనిపిస్తుంది!

కైలీ. ఎవరు మాట్లాడే భాష వారు రాయటాని కుపయోగిస్తున్నారని నా ఉద్దేశం. “పూర్ణా రోగ్యం, విస్తీర్ణం, సంస్త, ” మొదలైనవాటిల్లో ణావత్తూ, పొట్టలో చుక్క భావత్తూ వెంకటాచలంగారు సరిగా పాటించక పోవటం వారి కైలీలో లోపంగా కామేశ్వరరావుగారు రభిప్రాయపడ్డారు. మరి వెంకటాచలంగారు “పూర్ణారోగ్యం, సంస్థ” అనరు నోటి వెంట. అనకపోయినా వారి నెవరూ అటకాయించటం లేదు. పొట్టలో చుక్క భావత్తులు కాశిలో వదిలేసి వచ్చినవాణ్ణి నే నొక ణ్ణున్నాను. అనేకమంది మి వాడుకభాషలో రాయనిచ్చిన తరవాత దాన్యవిముక్తి లభించినట్టు ఫీ లవుతున్నాం. కామేశ్వరరావుగారు చెప్పేది చూస్తే అటువంటి విముక్తి మాకింకా లభించినట్టు కనపడదు.

వాక్యారంభంలో అచ్చులు. “యిష్టం, వురుమా, యీశిక్షణ,” మొదలైనవి వాక్యం మొదట వచ్చినప్పుడు అచ్చుగానే ఉంటే బాగుంటుందని కామేశ్వరరావుగారి అభిప్రాయం. “ఉండాలి”

అనే మాటను “వుండాలి” అని కామేశ్వరరావుగారు రాస్తునే ఉన్నారు. ఉ|| “...యిష్ట మాటలు అచ్చుతో వుండాలి...” (“వు” అచ్చు పొరపాటయితే నేను జవాబుదారీ కాదు.) “తో” అనే ప్రత్యయం “తోన్” కానంతవరకూ “ఉండాలి” అనే మాట “తో” తరవాత వచ్చినా వాక్యారంభంలో వచ్చినా ఒకటే.

తెలుగు మధ్య ఇంగ్లీషు కాలక్రమాన బండీరాలు అరసున్నాయి, అదేమి టిడేమిటి? మొత్తం మొత్తంగా గ్రాంథికభాషనే విసర్జించిన వారిలో కూడా అనేకమంది సంస్కృతపదాలు దొర్లితే గమనించరు కాని ఇంగ్లీషుముక్క దొర్లినట్లాయనా గుర్రమంటారు. సంస్కృతపండితులు సంస్కృతం మనస్ఫూర్తిగా (సరియైన తెలుగు మాట ఉన్నా) వాడవచ్చును కాని తప్పని సరిగా ఇంగ్లీషు చదివిన వాడు ఒక్క ఇంగ్లీషు ముక్కరాయ రాదు! కామేశ్వరరావుగారు ఈవిషయం అంత పట్టుదలగా ఉండలేదు. వునకం ఆడవారి కోసం రాయబడ్డది కదా ఇంగ్లీషుండు కన్నట్టు చెప్పారు. “ప్రిన్సిపిల్సు, టెంపరిమెంట్” మొదలయిన మాటల జాబితాలో ఒక్క ముక్కను కూడా నాకు తెలుగు తెలీదు. శంకరనారాయణ డికనరీ చూస్తే తెలుగు తెలుసుం దేహా కాని ఆమాటలు ప్రతిరోజూ ఉపయోగించనివి కావటం చేత తర్జుమాకన్న ఇంగ్లీషుముక్కే రాయబుద్ధవుతుంది.

కామేశ్వరరావుగారియందు నే నేవిధమైనతప్పు ఆరోపించబోవటం లేదు. వారు భాషను గురించి ఈ మాడు విషయాలూ బయటపెట్టారు. ఈవిధంగానే మరొకరు మరికొన్ని కట్టుబాట్లు కోరవచ్చును. ఈ విషయాల్లో ఒకరు చెప్పవలసిందీ మిగిలినవారు వినవలసిందీ కాని గత్యంతరం లేదు. కట్టుబాట్లు వద్దనటానికీ వీల్లేదు; మనిషి కొక తెలుగై ఊరు సుంటుంది-ఇప్పుడు కానే అయింది. అటువంటప్పుడు చేయదలుచుకున్న కట్టుబాట్లన్న ఒక

గ్రంథంలో రాసి పబ్లిషు చేస్తే అందరం కొనుక్కుంటాం. నామటుకు నాకు ఇంగ్లీషుమాటలకు సరియైన తెలుగు రాదని చెప్పకోటం నామర్దా లేదు. ఉన్నదే ఒక ఇంగ్లీషు-తెలుగు డిక్ నరీ. ఆది సరయిన దని నమ్మకం లేదు. సంస్కృతం చదువుకోలేదు. నామర్దా ఏదన్నా ఉంటే చక్కని తెలుగు మాని ఇంగ్లీషు చదువుకోటంలోనే ఉండాలి. కాని అదీ అనటానికి వీలేదు. తెలుగులో కృషి చెయ్యా అంటే ఆపని కాలేజీలో జరగదు (ఆంధ్రా యూనివర్సిటీలో కూడా!) ఇంగ్లీషులిటరేచరు చదివే విద్యార్థులు ఎం. ఏ. కు పాఠ్యేవరకూ చాసరు గాని అంతకు పూర్వపు రాతగాళ్ల రాతలు గాని చదవనక్కర్లేదు. తెలుగు సారస్వతం చూడబోతే నన్నయభట్టారకుడితో ప్రారంభమై పెద్దనదగ్గిరో ఆప్రాంత్యాలలో ఆగిపోయినట్టు కనిపిస్తుంది. ఈ కాలపు తెలుగు రాస్తే నన్నా పెడతారు పరీక్షల్లో. ఇక వాడుకభాషలో రాస్తేవాళ్ల గతి ఏమిటి? తాత్కాలికంగా ఒక సారి చదివి అనందించి ఆవతల

పాకేనే కథలు (వాటిల్లా ఒక మొగుడూ, ఇద్దరు పెళ్లాలూ ఉంటే ఒకత్తై చస్తుంది. అంతా బాగుంటారు) ఏదో భాషలో రాస్తారు. ఇబ్బంది లేదు. అదంతా లైట్ లిటరేచర్. రేపు నేను చుక్కల మీద ఒక వ్యాసం రాయాలనుకుంటాను. వ్యాస హరికభాష అనే పదం ఆధారం చేసుకుని చూస్తూ చూస్తూ కోగ్గుభాష ఎట్లా ఉపయోగించను? చాతయిన దేదో మాట్లాడేదే ఉపయోగిస్తే ఎవరి ఇష్టం వచ్చిన తప్పులు వారు పడితే నేనేం కావాలి?

కాబట్టి రాయగల ప్రముఖులను ప్రబుద్ధాంధ్రలో వ్యాసాలు రాసి, భాషకు అవసరమైన కట్టుబాట్లన్నీ చేసి, ప్రతిగాలికీ ఎగిరిపోకుండా అవయవాలు స్వేచ్ఛగా కదిలించడానికి వీలు లేకుండా వుండకుండా తగిన ఏర్పాటు చేసి తెలుగుభాషను కూడా సాంఘికజ్ఞ చేసి పుణ్యం కట్టుకో మని ప్రార్థిస్తున్నాను.

కొడవటిగంటి కుటుంబరావు

గంధర్వ కస్తూరి మాత్రలు

చంటిపిల్లలు గల ప్రతియింట నుండలేగినవి. జలుబు, దగ్గు, బడిసెము, అజీర్తి, విరేచనములు, ఆకలి లేకపోవుట, అన్నహితవు లేకుండుట, సాలు త్రాగకుండుట, కడుపు ఉబ్బరము, కడుపునొప్పి, డోకులు, జ్వరము, ఆయాసము అతి శ్రమముగా తగ్గించును. బాలెంతలకున్న మిల్క్ లి మేలు చేయును. 100 మాత్రల సీసా 0—8—0

వాతగజాంకుశము

80 వాతములను హరించును. ఊరు సంభవాత మునకు ప్రత్యేకాషధము. వాతపుకొప్పులు, వాతజ్వరము, అనువాతము తగ్గించును. తులము 0—12—0

గంధర్వ దంతచూర్ణము

ఇది బజారు బూడిదలరకము కాదు. ఆయుర్వేదయోగము. దంతవ్యాధులను, ముఖవ్యాధులను పోగొట్టును. నోటి ఆరుచి, దుర్వాసన, పూత, దంతములనుండి రక్తమువడుట తగించును. ఘుమ ఘుమ లాడు చక్కని చూర్ణము. డబ్బీ 0—4—0

సిందూర భూషణము

గర్భవతుల కుపయోగము. ఛర్ది, అన్నహితవు లేకుండుట, జ్వరము, తాపము, ఉడుకు, పైత్యము, గుండెలలో మంట మున్నగు బాధలను తగించును. తులము 2—0—0

గంధర్వ ఫార్మసీ, ఇన్నీ నేపేట, రాజమండ్రి

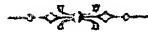
ప్రబుద్ధాంధ్ర

కలాభివృద్ధినిపరిపక్వమున ప్రకటింపబడు మాసపత్రిక

సంపాదకుడు: - శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

సంపుటము ౫ } రాజమహేంద్రవరము ఏప్రిల్ ౧౯౩౪ { సంచిక ౪

తెనుగు పత్రికల సంపాదకులకు

తొమ్మిదేళ్ల కిందట రాజమహేంద్రవరమునందు ప్రాచీనాంధ్రభాషాభిమానులు కొందరు వర్తమానాంధ్రమును ఆరంభించియున్నందున ఆయుధాలు యుద్ధింపించినప్పుడు, ప్రబుద్ధాంధ్ర, సుజనరంజని అడ్డపడి దానికి చాలా సాయము చేసినది. ఆ పత్రికలు పిమ్మట అంతరించినందున దానికి తగిన పట్టుగొమ్మ లేకపోయినది. ఇప్పుడు ప్రబుద్ధాంధ్ర మళ్లీ పాడి చూపడము వర్తమానాంధ్రభాషాభిమానులకు మిల్కిలి సంతోషకరముగా ఉన్నది. ఈ మధ్యకాల మందు అభినవాంధ్రభారతికి ఆశ్రయము లేక తిరుగుతూ ఉండడము చూచి, కనికరించి, ఆంధ్రపత్రిక, కృష్ణాపత్రిక, భారతి, గృహక్షేమ మొదలయిన పత్రికల సంపాదకులు కొందరు, జోదార్యవంతులు, మునుపటికన్న ఎక్కువగా తమ పత్రికలలో, వెలివాడనే అయినా, స్థల మిచ్చి దానిని ఆదరిస్తూ వచ్చినారు. అందుకు అభినవాంధ్రభారతిభక్తులు కృతజ్ఞత కలిగి ఉన్నారు; గాని, కొందరు సనాతన ధర్మావలంబులు హరిజనులు అంటరానివాళ్లు అని సిద్ధాంతము చేసి తమ భూతదయ ప్రకటించుటకు వీధిలో ఆరుగు పక్కను వాళ్ళను నిలబెట్టి, తమకు మెల అంటకుండా ఎడముగా ఉండి, వడుగు కాని పిల్లలచేత పట్టెడన్ను వాళ్ళ ఒడిలో ఎత్తివేయించినట్లుగా, ఈ పత్రికల సంపాదకులు తమ వ్యాసము

లుండే గడిలోనికి అభినవాంధ్రభారతిని రానియ్యకపోవడము చూచి, ప్రాచీనాంధ్రభారతిని ఆరాధించడమువల్ల ఎక్కువ పుణ్యము దొరుకుతుందన్న భ్రమ లోకులకు కలుగుతున్న దని చింతిస్తున్నారు. శిష్టులు ఏది ఆచరిస్తున్నారో అదే ఆచరించుటకు ప్రయత్నిస్తారు ఇతరులు కూడాను; సాధ్యాసాధ్యములూ, హితాహితములూ విచారించరు. నన్నయూదుల ప్రాచీనాంధ్రము వ్యవహారభ్రష్ట మయినందున, అది నేడు మాడుట ప్రాచీనాంధ్రభాషాపాండిత్యము సంపాదించిన వారి కైనా చుష్కరము. ఈ కాలమందు పిల్లలకూ, పామరలకూ విద్యలు బోధించుటకు సాధనముగా ఇప్పటి శిష్టవ్యవహార మందున్న భాష వాడవలసినది; పత్రికాసంపాదకులు కూడా అట్లే చేయవలసినది. అందుకు విరుద్ధముగా శిష్టులు ఆచరించడముచేత, దేశభాష వికాసము పొందకుండా సంభాషణకే ఉపచరిస్తున్నది. వాస్తవమైన దేశభాష శిష్టవ్యవహార మునున్నదే. అనాదిగా బ్రహ్మముఖునుండి కెల్వడి బ్రహ్మ పుట్టించిన మనుష్యుల నోటిలో ప్రవేశించి, ఒక తరము వారి నోటినుండి ఇంకొక తరమువారి నోటిలో చొచ్చి, ఎవతెగకుండా దేశకాలోచితములైన మార్పులు పొంది మన నోటిలో నేడున్న వాగ్దేవి ఒక్కరే; రూపము మార్పుకొంటూ ఉంటుంది

ఏ రూపము సాక్షాత్కారము చేసుకోవడము లోకుల కందరికీ సాధ్యము?—నేడు శిష్టవ్యవహార మందున్నదా? నన్నయ్యాదుల వ్యవహార మందుండేదా?

ప్రబుద్ధాంధ్ర వంటి అభినవాంధ్రభారతీభజన మందిరములు అక్కడక్కడ ఇప్పుడు భక్తులు ప్రతి పిన్నా ఉన్నారు. స్వభాషాభిమానమున్నూ స్వదేశాభిమానమున్నూ అంధ్రదేశమందంతటా ఆంధ్రులందరిలో వ్యాపించి నెలకొనుటకు ఈ పత్రికలు చిన్న వయినా అనుకూలసాధనములుగా ఉపచరిస్తున్నవి. అయినా, ప్రతికూల మయిన సంస్థలు ఇంకా ప్రబలముగా ఉన్నవి. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారు “మాలిని గనుంగొన్న యుత్తమద్విజాని క్రియను” అభినవాంధ్రభారతి మొగము కనబడితే మొగము మడుచుకొని సచేలస్నానము చేసి, మైల పోగొట్టుకొంటారట! అయితే, “ఆ అమ్మవారు సదా వారి నోటను వివరిస్తూ ఉంటుండే! నాలిక తెగ్గోసుకొన్నా వదలచే!” అంటే “నోటికి అంటు లేదు; కంటికి అంటు” అంటారు! సనాతనధర్మ పరాయణులవంటి సనాతనాంధ్రభాషాభిమానులకు ఈ పరిషత్తువారి పత్రిక ప్రథానాశ్రయము; అక్కడ అభినవాంధ్రభారతి సంపర్కమేమీ ఉండదు; మైల పడకుండా అంతా ‘మడి’ గానే ఉంటుందట. కాగితము మీదికి ఆంధ్రభారతిని అవాహనము చేసి, ఆరాధించడము యజ్ఞకర్మ వంటి దట; అప్పుడు అపశబ్దము వాడరాదట. “బ్రాహ్మణేన న స్వేచ్ఛితై నాపభాషితైః; స్లేచ్ఛాహ నా ఏష యదపశబ్దః” అని పతంజలి అన్నాడు గనుక, నన్నయ్యాదులు ఆరాధించిన ప్రాచీనాంధ్రభారతినే మనమున్ను గాగితముమీద ఆరాధింపవలెనట. వారారాధించే భారతికి గ్రాంధికాంధ్రభారతి అని పేరు పెట్టినారు; వారి నోట నుండేది. “గ్రామ్య” భాషట; అశుద్ధభాషట; అంటరాని దట; చెప్పరాని దట! ఇది ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారి సిద్ధాంతము! అభినవాంధ్రభారతీదేవిని ఆరాధించేవారు నరకము

లో పడతారు గనుక చిన్న బడులలోను, పెద్ద బడులలోను ఎక్కడా, ఎవ్వరూ అభినవాంధ్రభారతినీ ఆరాధించకుండా పరిషత్తువారు కట్టుదిట్టములు చేయించి కృతకృత్యులయినారు.

ఇకను, బడులలో పిల్లలచేత చదివించవలసిన పుస్తకములు ఎంచడమునకు గవర్నమెంటు విద్యా శాఖాధికార్యు, విశ్వవిద్యాలయాధికార్యు ఏర్పర్చిన పరిషత్తులవారున్నారు. వారు ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారి వత్తమునే ఆవలించించి, పుస్తకాలలో అభినవాంధ్రభారతి సంపర్కము లేకుండా చేస్తున్నారు.

ఆంధ్రగ్రంథాలయములు అనేక గ్రామములలో ఉన్నవి. వీటిలో కూడా ప్రాచీనాంధ్రభారతినే వ్యవహారము అధికముగా ఆరాధించినా అభినవాంధ్రభారతినీ వెలిపెట్ట లేదు; గ్రామదేవతగానో, తుండ్రదేవతగానో భావించి ఒక మూల ఒక చిన్న గూటిలో ఆమెను ఉంచినారు.

ఇప్పుడు ఆంధ్రభారతినీ ఆరాధించే గొప్ప సంస్థలలో గొప్పవి ఆంధ్రపత్రిక, కృష్ణాపత్రిక, భారతి, గృహలక్ష్మి మొదలయిన ఆంధ్రదినపత్రికలు, ఆంధ్రవారపత్రికలు, ఆంధ్రమాసపత్రికలు వీటి సంపాదకుల ప్రధానోద్దేశము ఆంధ్రులను అందరినీ ఉద్ధరించడము. బంగళీవారు, మరాఠీవారు, అరవవారు మొదలయిన ఇతరజాతులవారితో సరిసమానముగా ఆంధ్రులు అభివృద్ధి పొందేటట్లు చేయడమే ఈ పత్రికాసంపాదకులకు విహితధర్మము. ఈ ధర్మము సాధించడమునకు పండితపామర సామాన్య మైన శిష్టవ్యవహారస్థభాషలోనే సంపాదకులు తమ వ్యాసములున్ను వ్యాఖ్యలున్ను వ్రాసి ప్రకటించవలెను. ప్రజాస్వామికపరిపాలనము ఏర్పడదేశములలో, ప్రజల పత్రికలలోని సంపాదకీయవ్యాసములు, ప్రజలతో ముఖాముఖీ మాట్లాడినట్టే సంపాదకులు రచిస్తారు; అట్టి వ్యాసములలో సంపాదకుల భాషాపాండిత్యము ప్రకటించడము హాస్యా

స్వద మన, వ్యర్థప్రయాస మన, నింద్యమన, ప్రఖ్యాతపత్రికాధిపతుల అభిప్రాయము.

ఇంగ్లండు, ఫ్రాన్సు, జర్మనీ, రష్యా, తుర్కీ, చీనా, జపాను మొదలయిన దేశములలోని వార్తాపత్రికల సంపాదకులు తమ వాడుక భాషలోనే తమ వ్యాసములు రచిస్తున్నారని ఆంధ్రపత్రిక, కృష్ణాపత్రికల సంపాదకులకు తెలుసు ననుకొంటాను; తెలిసిన్న ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్ పత్రికాసంపాదకుల వలెనే వారున్న తమ వాడుకభాషను బహిష్కరించి, వ్యవహారభివ్యము లయిన ప్రాచీనాంధ్రశబ్దములు ఎందుకు తమ వ్యాసములలో వాడుతున్నారో నాకు బోధపడదు. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారు నేటి శిష్టవ్యవహారమందున్న భాష 'గ్రామ్య' మని నిషేధించి, తమ పత్రికలో ఎక్కడా అది కనబడకుండా కట్టుదిట్టములు ఏర్పర్చినారు, వారి సిద్ధాంతమును అనుసరించి వారు ఆచరిస్తున్నారు. ఆంధ్రపత్రికలోను, కృష్ణాపత్రికలోను, "స్వకీయవిలేఖకులు", "ఉపవిలేఖకులు" మొదలయినవారు వ్రాసే వ్యాసములూ, జాబులూ వ్యాఖ్యలూ వార్తలలో కాక, కథలున్న, నాటకములున్న తరుచుగా వాడుక భాషలో రచించినవి కనబడుతున్నవిగనుక, ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారువలె వీరు వాడుకభాషను, బహిష్కరించినారని అనలేము; వార్తాపత్రికలలో వాడవలసిన "దేశభాష"ను గురించి తమ అభిప్రాయము స్పష్టముగా వీరు ఇదివరకు తెలియజెప్పలేదు; వీరి సంపాదకీయవ్యాసములలోని భాషకున్న, వీరి "స్వకీయవిలేఖకులు" మొదలయిన వారి జాబులలోని వాడుక భాషకున్న గల వ్యత్యాసము 'తెలి' లోని భేదమువల్ల ఏర్పడదేకాదు; వైదికభాషకున్న, పాణిన్యాదులు అనుశాసనము చెసిన తాకికభాషకున్న గల వ్యత్యాసము వంటిది. మొదటిది ధ్యానదేవుని మూరాటి, చండిదాసు బంగాళీ, నారసింగు గుజరాతీ భాషల వంటిది; రెండవది తంజే మరాఠీ, రవీంద్రనాథుని

బంగాళీ, గాంధీమహాత్ముని గుజరాతీ భాషల వంటిది. పత్రికాసంపాదకులు ఆంధ్రుల కందరికీ తెలిసేటందుకు గదా తమ అభిప్రాయములు వ్యాసములుగా రచించి పెద్ద అక్షరములతో మొదటి పుటలో మొదటి గడిలో ముద్రించి ప్రకటిస్తారు? ఈ సంపాదకీయవ్యాసములు పత్రికలలో ప్రభావాంగముల వంటివి. వాటి ప్రాభవము వల్లనే పత్రికలకు దేశమందు ప్రఖ్యాతిన్న, రాజ్యవ్యవహారమందు పలుకుబడిన్న గౌరవమున్న కలుగుతవి. పరిసాలకులను గగజలూడించి, ఒక్కొక్కప్పుడు వారిని స్థానస్థితులుగా చేయగల ప్రభావము ప్రజాస్వామికపరిపాలనము గల దేశములలో వార్తాపత్రికలకు ఉంటుంది. అట్టి ప్రభావము ఆంధ్రపత్రికలు సంపాదించవలె నంటే, పత్రికాధిపతులు ఎంతటి భాషాపాండిత్యము గలవారయినా తమ పాండిత్యము తమ తోడి పండితులతో గోష్ఠి నలిపి నప్పుడే ఉపయోగించవలెను గాని, తమ తోడి పాఠులతో కలిసి వ్యవహరించేటప్పుడు ప్రకటించకూడదు; లోకవ్యవహారము నిర్వహించడమునకు నేడు వాడుకలో ఉన్న సుపరిచితమయిన దేశభాషలోనే పత్రికాసంపాదకులు ప్రజలకు తెలియజెప్పవలసిన విషయములన్ని వ్రాయవలెను. దేశోదారకులు సభలలో నోటను చెప్పిన విషయములు చెవులతో వినేవారికి తెలిసినట్లు, ఆ విషయములే సంపాదకీయవ్యాసములలో ప్రకటించినప్పుడు ఆ వ్యాసములు కంటితో చూచి చదివే వారికి గాని, చదివించి వినేవారికి గాని అవిలంబముగాను, స్పష్టముగాను తెలియవు గదా. అందువల్ల గ్రాంధికాంధ్రములో వ్యాసములు రచించే వారికి వాటిని చదివే వారికి వ్యర్థప్రయాసము కలుగుతున్నదని ఒప్పుకోక తప్పదు. సహజమయిన వాగ్రూపముతో నోట నుండి పైకి వచ్చే మనోభావములు ఆరూపముతో ఉన్నప్పుడే అందరికీ సుబోధము లవుతవి. కాని

తము మీద ఆ భావములు ప్రకటించినప్పుడు లేఖకులు 'గ్రాంధికీకరణము' చేయవలసిన దుర్బంధము లవుతున్నవి. అలాగున రచించిన వ్యాసములు చదివే వారున్ను, చదివించి వినేవారున్ను ఎంతో కొంత ప్రయత్నము చేయనిచే వాటి అర్థము తెలుసుకొలేరు. శబ్దమున్ను అర్థమున్ను ఒక దాని నొకటి అత్రయించుకొని ఉంటువి గనుక, సుపరిచిత మైన శబ్దము ద్వారానే అర్థము స్ఫురిస్తుంది. వ్యాసములలో సుపరిచితములు కాని శబ్దము లున్నప్పుడు, వాటి పర్యాయపదములు సుపరిచితము లయినవి చట్టున స్ఫురించకపోతే, చదివేవారికి వినేవారికి వాటి అర్థము తెలియదు. ఒకొక్కప్పుడు అపరిచిత మైన శబ్దము ఒక వాక్యమందుంటే, ఆ వాక్యమంతా దుర్బంధ మవుతుంది; అంతే కాదు, దానిమీది వాక్యములకూ, దాని కింది వాక్యములకూ దానిని గల సంబంధము తెలియక వ్యాసకర్త చెప్పనిలదు కొన్న విషయము వినే వారికి కాక, చదివే వారికి కూడా బోధపడకపోవడము సంభవిస్తున్న దని నేను బాగా ఎరుగుదును.

సుపరిచిత మైన దేశవ్యవహారము గురించి రచించినది (వ్యాసము గానీ, జాబు గానీ, పుస్తకము గానీ) ఏ దయనా దేశములు చదివేటప్పుడు, ప్రయత్నరము కూడ బలకుతూ శబ్దములూ, వాక్యములూ విడివిడిగా చదవరు; అలాగన చదివడము చదువు అని పించుకొందు. చదువు నేర్చునారు కాగితము మీది బంతులు కలయజూచి వాక్యములూ వాటి అర్థమూ వాటిలో ఇమిడి ఉన్న పనిభావాలూ కూడా అవి లంబముగా గ్రహిస్తారు. ప్రతి వినబడేటట్లు చదవడముకన్న తమలో తాము చదువుకొనడము మరి త్వరితము. (ఇంగ్లీషు నేర్చినవారు మనవారు కూడ కొందరు) ఇంగ్లీషువారైపత్రికలు ఎంత సుఖపుగాను ఎంత ప్రేమముగాను చదువుతారో చూడండి, అనేక వాక్యములు కలయజూచి అవిలంబముగా అర్థము గ్రహిస్తారు. ఇంగ్లీషునవలలు చదివేటప్పుడు, ఇంగ్లీ

షువారు (స్త్రీలు గానీ, పురుషులు గానీ) గంటకు నూరుపుటలు చొప్పున పత్రములు తిప్పతూ ఒక్కొక్క ప్రసంగము ఒక్కొక్క విగిని. పుస్తకము కడవరకూ చూచి, కింద పడవేస్తారు. వారైపత్రికలు కూడా అలాగుననే ఒక్కొక్క గడి ఒక్కసారి కనిపింజూచి ఇంగ్లీషువారు కనిగి పారవేస్తారు. రాజ్యవ్యవహారము నిర్వహించేవారు, వాణిజ్యవ్యాపారాలు చక్కబెట్టేవారు, న్యాయమూర్తులు, పత్రికాసంపాదకులు, పత్రికాపరిశ్రమకులు, శాసననిర్మాతలు మొదలయిన వారు ప్రతిదినమూ దినపత్రికలే అనేకము చదవవలసి ఉంటుందే, పండితులూ, పామరులూ (పూర్తివాళ్లు కూడా) వారైపత్రికలు చూడకుండా ఉండలే; అవి సుపరిచిత మయిన వ్యావహారికభాషలో రచితమయి ఉండకుంటే, అట్టిపని సాధ్య మవునా? 'దేశభాష' అనే దానిలో వైవిధ్య మున్నా సంఘములోని శిష్టుల వ్యవహారము దేశములకు సుపరిచితమే; పామరుల కైనా అపరిచితము కాదు. సంఘములో ఒకరు సామాన్య మైన దేశభాష ద్వారా నోటను చెప్పినది మరి ఒకరు కవిత్వో విని చట్టున గ్రహించినట్టే, కాగితము మీద వ్రాసి తెలియజేసినదికూడా కంటితో చూచి గ్రహిస్తారు. మాతృభాషాభ్యాసము బడులలో పనిగ పాఠికి అది అలవాటవుతుంది. సామాన్య సంభాషణలో నోటిలో మాట నోటిలో ఉండగానే వాక్యము పూర్తి కాకమునుపే, ఒకరి మనోభావము ఒకరు గ్రహించి, సంభాషణోద్దేశము జనులు నెర నిర్వహించెదము ఏలాగున సాధ్య మవుతున్నదో అలాగుననే వారైపత్రికలు గానీ, కథలు గానీ, నవలలు గానీ మామూలు జాబులు గానీ ప్రతి శబ్దమూ, ప్రతివాక్యమూ సావధానముగా చూడనక్కర లేకుండానే, చదవడము సాధ్య మవుతుంది కాగితము మీద నున్న దంతా కన్ను కలయ జూస్తుంది. మనస్సు దాని భావం గ్రహిస్తుంది. కంటికి గానీ, మనస్సుకు గానీ ఆయాస ముండదు. వాటి పని ప్రయత్నిపూర్వకము గాదు.

ఇంగ్లీషువారు ఇంగ్లీషువారాపత్రికలు చదివినట్లు ఆంధ్రపత్రిక, కృష్ణాపత్రిక మొదలయిన వార్తాపత్రికలలోని సంపాదకీయవ్యాసములున్ను, గ్రాంథికాంధ్రమున రచించిన ఇతిరవ్యాసములున్ను, జాబులున్ను తెలుగువారు చదవలేరు. ఈ విషయము అనేకసార్లు పరిక్షించి చూచినాను. ఇంగ్లీషునేర్చిన తెలుగువారయినా ఇంగ్లీషువార్తాపత్రికలు చదివినట్లు సుళువుగా తెలుగువార్తాపత్రికలు చదవలేరు. ఇందుకు కారణము తెలుగు ఆక్షరములు చదవడము వారికి అలవాటు లేకపోవడము కాదు; గ్రాంథికాంధ్రము సుపరిచితము కాకపోవడము.

తెలుగు పత్రిక లన్ని తెలుగుదేశ మందున్న తెలుగువారి కందరికీ తెలియపలసిన విషయములు తెలియజేసి, వారిని ఉద్ధరించెడిమునకు పుట్టినవి; గాని పండితుల కోసము పుట్టలేదు. పత్రికాసంపాదకులు ప్రాచీనాంధ్రభాషా పాండిత్యము లలవా రయినా వారి పాండిత్యము వార్తాపత్రికలలో ప్రకటించడము వ్యర్థప్రయాసము. ప్రజాస్వామికపరిపాలనము ఏర్పడజేయులలో ప్రఖ్యాతి పొందిన వార్తాపత్రికల సంపాదకులు అట్టి పాండిత్యప్రకటనము వట్టి దంభ మని నిందించినారు; వాస్తవ మయిన పాండిత్యము తక్కువయిన కొందఱి పండితహూసులు వ్రాతలో దంభము అధికముగా ప్రకటిస్తారని ఆక్షేపించినారు. తెలుగువారిలో నూటికి పదిమందైనా సంతకము చేయగలవారు లేనప్పుడు, వార్తాపత్రికలలోని సంపాదకీయవ్యాసములు చదవగలవారు ఎందరుంటారు? పత్రికలలోని వార్తలు వినడమునకు తెలుగుదేశమందు ప్రజలకు అభిలాష ఈ పది యేళ్లలో ఎక్కువయినది. పట్టణములలోనే కాక, పల్లెలలో కూడా పురాణము చదివించి విన్నట్లు ప్రజలు ఆంధ్రపత్రిక చదివించి వినడము నేను స్వయం చూచి సంతోషించినాను. అయితే వారి శ్రమకు అనురూప మయిన ఫలము కలుగలేదు. భాష సుపరిచితము కానప్పుడు ఉత్సాహభంగము అని

వార్యము గదా? సంపాదకీయవ్యాసములు పరభాషనముగా కొందరు వినడము నే నెరుగవను. కృష్ణజిల్లాలోని పల్లెటూళ్లలో కృష్ణాపత్రిక చదవగలవారందరూ చదువుకొంటా రనిన్ని, చదవలేనివారు అనేకులు చదివించి వింటా రనిన్ని నాకు తెలుసు. కాశీలోను, అలహాబాదులోను హిందీ దినపత్రికలు బజారులో చిల్లర గుఱాణదార్లు కూడా కొని చదవడము నేను చూచినాను; అట్లే కలకత్తాలో బంగాలీదినపత్రికలు; లండనులోను, పారిసులోను, న్యూయార్కులోను, బెర్లినులోను, మాస్కోలోను, దినపత్రికల ప్రతులు అనేకలక్షలు ప్రతిదినము చిన్నపిల్లలు వీధులలో ఆమ్ముతా రట! కొన్ని దినపత్రికలు రోజుకు రెండు కూర్పులుగా అచ్చుపడతవి. ప్రజలు గ్రంథాలయాలలోను, విశాసగృహములలోను, పత్రికాపతనమందిరములలోను, దినపత్రికలు వారపత్రికలు, మాసపత్రికలు ప్రజాసేవ చేసే అనేక సంఘముల వారు ప్రకటించే కరపత్రములూ చదువుకొనేవారికి దమ్మిడీ అయినా ఖర్చు లేకుండా దొరుకుతవి. ప్రజలు చదువుకొనే టందుకు ప్రకటించిన పత్రికలు గానీ, కరపత్రములు గానీ, పుస్తకములు గానీ కేవలవ్యావహారికభాషలోనే రచితమయి ఉంటవి.

తెలుగుదేశమందు గ్రంథాలయములు ప్రజలకు ఉపచరించేటట్లు చేయడమునకు అనేకులు అనేకమయిన ఉపాయములు ఉపదేశించినారు. ఆంధ్రపత్రికాసంపాదకులు ఈ సంవత్సరము జనవరి నెల లేని 22 సంచికలో ప్రధానవ్యాసమందు చేసిన ఉపదేశము నా బుద్ధికి అందరూ కొనియాడ దగినదిగా తోచినది. “గ్రంథములు వ్యావహారికభాషలో ఆనగా మామూలు మాటలలో సులభశైలిని వ్రాయబడవలెను. గ్రంథాలయములలో వార్తాపత్రికలు గూడ నుండవలెను. ఈ గ్రంథములను, పత్రికలను ప్రజలకు ఉచితముగా బడయగలుగుచుండవలెను. ప్రతిగ్రంథమునందును గ్రంథాలయము ప్రజలకు కూడలి స్థా

నముగా నుండవలెను. స్త్రీలును, పురుషులనుగూడ పీటిని పూర్తిగా నుపయోగించుకొనటకు తగిన సౌకర్యము లుండవలెను. పీటిని ప్రజలు ఉపయోగించుటకు గట్టి ప్రచారము జరుగవలెను. ప్రజల నధికముగా నాకరింప గల యేర్పాటు లన్నియును జరుగవలెను.” ఇది ఆమూల్య మయిన ఉపదేశము. “గ్రంథములు వ్యావహారిక భాషలో అనగా మూమూలా, మాటలలో సులభమైనవిని వ్రాయబడవలెను” అనే వాక్యము పెద్దఅక్షరములతో పలకమీద వ్రాయించి, అందరికి కనబడేటట్లు, ప్రతిగ్రంథాలయము ద్వారము మీదను ఉంచవలసినది.

దేశభాషాభిమానము తోడిదే దేశాభిమానము ఏ కులమునా రైనా, ఏమతమునా రైనా, ఏదర్జానా రైనా తెలుగు మాతృభాషగా గలవారందరూ ఒక్క సంఘము వారనిన్ని, సంఘములోని వారందరూ ఆభివృద్ధి పొందితేనే కాని, సంఘము ఆభివృద్ధిపొంద దనిన్ని, ఎవరు జెనుకబడ్డాసంఘమునకు నష్టమే అనిన్ని, ఎవరు త్రికరణమిదిగా భావిస్తారో వారే దేశాభిమానము గలవారని చెప్పవలెను. వ్యావహారికభాషను పెద్దలు తృణీకరించి, వ్యవహారభ్రష్టమైన భాషను కొనియాడడమువల్ల ప్రజలకు “దేశభాష” యెడల ఉండవలసిన గౌరవభావము, అనురాగము, ఆభిమానము కలగవు. ప్రాచీనాంధ్రము రానివారు వాడుకభాష గ్రామ్యమనుకొని, తమ్ముతామే లాఘవపర్చుకొంటారు. స్వాభిమానము లేనివారికి స్వాతంత్ర్యవాంఛ పుట్టదు; గ్రాంధికాంధ్రము కష్టపడి నేర్చుకొన్నవారూ, ఇంగ్లీషు నేర్చుకొన్నవారూ అవి నేరనివారి కన్నతాము గొప్పవారయినట్లు ఈ కాలమందు భావించడము ఎరుగుదుము గదా. ఇట్టి అంతరములు సంఘములో ఉన్నతకాలము “పౌరసౌఖ్యము” ఏర్పడదు; పౌరసౌఖ్యము లేనిదే దేశోద్ధారకుల ప్రయత్నములు కొనసాగవు. ఇట్టి అవస్థలో మన సంఘ

మున్నప్పుడు, ఆంధ్రపత్రికాసంపాదకులు చేసిన హితోపదేశము, మీదను నేను ఉదాహరించినది, పుస్తకాలు రచించే వారే కాక పత్రికాధిపతులు కూడా ఆవలంబించువలెను. ఆ ఉపదేశము చేసిన ఆంధ్రపత్రికాసంపాదకులే మార్గదర్శకులయితే, తక్కిన పత్రికలవారికి ఆ ఉపదేశము చొప్పున అచరించడము సుకరమవుతుంది. ఏ నాడు ఆంధ్రపత్రికలోను కృష్ణాపత్రికలోను సంపాదకీయవ్యాసములు యథోచితమయిన వ్యావహారికభాషలో రచితమవుతవో, అనాడు తెలుగువారికి పండితపామరసామాన్యమైన దేశభాష కలదన్న మాట ప్రస్తుతముగా ప్రకటితమవుతుంది; ప్రజాస్వామిక పరిపాలనను నిర్వహించడమునకు తగినవారుగా తెలుగువారిని తర్ఫీయిత్ చేసే సంస్థలు స్థాపితమవుతవి. అన్ని విద్యలూ తెలుగువారికి నేర్పడెనునను తెలుగే తగిన సాధనమని అందరూ అంగీకరిస్తారు. ఆఖిరివాంధ్రభారతీని ఆంధ్రసారస్వతపీఠము మీద కూర్చుంటే బెట్టి ఆ దేవికి పట్టాభిషేకము చేసే గౌరవము ఆంధ్రపత్రికాధిపతులు పొందుదురుగాక అని కోరుతున్నాను.

తెలుగు పత్రికలలో ఆంధ్రపత్రిక అగ్రస్థానము పొంది ఉన్నది; తెలుగువారిని ఉద్ధరించడమునకు దీక్ష పట్టినది. పత్రికాధిపతులు నిర్భీనులు; తమకు ఉచితమని తోచిన మార్గమున నడవగలవారు; బౌదార్యకంతులు; సత్యమేవ జయతీ అనే సిద్ధాంతమును పరమవిశ్వాసము గలవారు. మీద నేను ఉదాహరించిన సంపాదకీయవ్యాసములో వారు చేసిన హితోపదేశము భాషాతత్వశీతల సిద్ధాంతమునకు అనుగుణముగానే ఉన్నది. మన పూర్వుల సంప్రదాయమునకు విరుద్ధము కాదు. (చూ. గద్యచింతామణి). బుద్ధదేవుడు, యేసుక్రీస్తు మొదలగు మహాత్ములు వ్యావహారిక భాషలోనే ప్రజలకు ధర్మము ఉపదేశించవలెనని శిష్యులకు విధించినారు. పండితపామరసామాన్యమైన వ్యావహారికభాష

విద్యాబోధకూ గ్రంథరచనకూ రాజ్యవ్యవహారనిర్వహణమునకూ సాధనముగా ఏ దేశమునందు ఏర్పడినదో అదేశమే ఔన్నత్యము పొందిన దని చరిత్ర ఘోషిస్తున్నది. వ్యవహారక్షిప్త మయిన భాషలను పండితులకు విడిచిపెట్టి, వ్యవహారసభాషల ద్వారా లోకవ్యవహార మంతా నిర్వహించడము ఆచార మయినందున, ఇంగ్లాండులో ఇంగ్లీషువారున్ను, ఫ్రాన్సులో ఫ్రెంచీవారున్ను ప్రజాస్వామిక పరిపాలనమునకు ముందుగా అర్హు లయినారు. వారి ఆచారమును తక్కిన జాతులవారు అవలంబించి, తెలివితేటలు సంపాదించుకొని వృద్ధి పొంది స్వతంత్రులవుతున్నారు. మనకాలమందే రష్యాదేశమున ప్రజాస్వామికపరిపాలనము నిర్విఘ్నముగా సాగుటకు గాను ప్రజలకు వాడుక భాషలోనే చదువు నేర్పి, వారు సుఖపుగా చదివి గ్రహించేటట్లు పుస్తకములూ, పత్రికలూ, ఆ భాషలోనే రచించి ప్రభుత్వమువారు వారికి అందజేస్తున్నారు. ప్రాచీనాచారములు పట్టుకొని పాకులాడే వారిలో మొట్టమొదటి వారని అందరూ చీనాదేశపువారిని మొన్న మొన్నటి వరకూ పేర్కొనేవారు; అట్టి చీనావారు కూడా ఇప్పుడు తమ వాడుకభాష విద్యాబోధకూ గ్రంథరచనకూ తగిన సాధనముగా చేసుకొన్నారు; ఒక్క తరములోనే, మనము చూస్తూ ఉండగానే, నిరక్షరాస్యత చీనాలో నిర్మూలము కావచ్చినది. ఈ విషయమును గురించి ఆంగ్లపత్రికలో శ్రీ. ఆమ్యుదేవర కాళేశ్వరరావు గారు కొంచెము కాలము కిందట నాలుగయిదు వ్యాసములు వ్రాసి ప్రకటించినారు. జపానుదేశము వారి మాట వేరే చెప్పనక్కరలేదు; వారి వాడుక భాషతో కూడా, వారి సామ్రాజ్యమూ, వారి వాణిజ్యమూ, వారి విశ్వర్యమూ విజృంభించినవి; ఆధునాతనప్రపంచమందు జపాను అత్యున్నతి వహించి ఉన్నది.

అయ్యో! ఇంచుమించుగా ఇరవై ఏళ్ళ కిందటను నేనున్న నా మిత్రుడు శ్రీ. కే. గురజాడ

అప్పారావున్న వ్యావహారికభాషాభ్యాసము బడులలో నెలకొల్పవలసిన దని వాదించినప్పుడు, రెండుకోట్ల మంది తెలుగువారికి ప్రతినిధులుగా ఈలాగున వాదించడమునకు మా ఇద్దరికీ అధికారము లేదని ఆంగ్లసాహిత్యపరిషత్తువారు హేళన చేస్తూ ఆక్షేపించినారు. ఆ ఆక్షేపమును ఖండిస్తూ దేశములో ఉన్న నిరక్షరాస్యులందరున్ను, గ్రాంథికాంగ్లభాష రానివా రందరున్ను మా ఇద్దరితో ఏకీభవించిన వారే అని శ్రీవింజమూరి రంగాచార్యులవారు పత్రికలలో వ్రాసినారు. పిమ్మట శ్రీ ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణపంతులుగారి నవల 'మాలపల్లె' అనేది విమర్శిస్తూ వాడుకభాషలో గ్రంథాలు రచించవచ్చునా మాడడా అనే కాలముగతించిన దనిన్ని వాడుకభాషలో వార్తాపత్రికలే ప్రకటితము అవుతున్న వనిన్ని ఆచార్యులవారే తెలియజేసినారు. ఇప్పుడు, వ్యావహారికభాషయొక్క ఆవశ్యకత, దాని ప్రయోజనము తెలుసుకొని దానియందు అభిమానము, అభినివేశము గలిగి ఉన్న వారు వేలకొలదిగా కనబడుతున్నారు. 'సారస్వతపరిషత్తు', 'కళాపరిషత్తు', 'సారస్వతసమితి', 'సాహితీసమితి', 'కవిమండలి' మొదలయిన పేళ్ళతో అనేకసంస్థలు దేశమందు వెలసి ఉన్నవి. వీటిలోని సభ్యులు యధోచితముగా అభినవాంగ్లరచన అభ్యసిస్తున్నారు. వారు రచిస్తూ ఉన్న గద్యకావ్యములూ, పద్యకావ్యములూ సహృదయుల మెప్పు పొందక పోవడము లేదు. ఆంగ్లసాహిత్యపరిషత్తువారే ఈ భాషను వెలివేసిన సంస్థ నాకొకడనూ కనబడలేదు. ఈపరిషత్తువారు తప్ప తక్కినవారందరూ వ్యావహారికభాష దేశభాషగా నెలకొనవలసిన దనే అభిప్రాయము కలిగి ఉన్నారనే నమ్మవచ్చును. ఆంగ్లపత్రికాసంపాదకులకు ఉద్దేశించి నేనీ జాబులో చేసిన ప్రార్థన అభినవాంగ్లభాషాభిమానుల మతమునకు విరుద్ధము కాదు. ప్రబుద్ధాంగ్లపత్రిక అభినవాంగ్లభాషనేవాసదన మనిన్ని, తత్ సంపాదకులు

ప్రధానాచార్యులనిన్ని భావించి, వారి ద్వారా నా విశ్వాసన ఆంధ్రపత్రికా సంపాదకులకు విషయ పూర్వకముగా సమర్పిస్తున్నాను. వారు దానిని అభినవవాంధ్రభారతీదేవి లోకహితార్థము పంపిన సందే

శముగా భావించి, గౌరవించే టట్లు మా ఆచార్యులు ప్రబోధింతురుగాక !

ఇట్లు అభినవవాంధ్రభారతీ దాసానుదాసుడు,
గిడుగు వేంకటరామమూర్తి

వర్గాకిమిడి

6-3-34

(ఆంధ్రపత్రికల సంపాదకులందరూ యీ సందేశంలో వున్న పరమార్థాన్ని గ్రహించి, తమ రచనలు జనసామాన్యం చక్కగా బోధపరుచుకొని బాగుపడడానికి వాడుకభాషలోనే ప్రకటిస్తారని నమ్ముతున్నాం. ప్రబుద్ధాంధ్ర సంపాదకుడు)

?

మల్లాది రామకృష్ణశాస్త్రిగారు

కలా నిజమా? కవుల కల్పనలలోనివా వాస్తవంగా ఈలాటి ఘోరాలు జరుగుతాయా? విధికి అంత ఓర్వలేనితనం ఎందుకో?

* * *

మామూలు కన్న కొంచెం ఆలస్యంగా నిద్ర లేచాడు. బద్ధకం తీరేదాకా పక్క దిగకుండానే రాత్రి మొదలువేసిన నవలను ఆఖరు చేశాడు: అద్దం దగ్గర నిలుచుని క్రాప్ సరిచేసుకుని తన అందాన్ని చూసి మురుస్తూ...ముసిముసినవ్వుతో చిత్రమూర్తిగా ఉన్నా, నవకాలు చిందిస్తూ ఉన్న హైమ ఫోటోగ్రాఫును చాలానేపు సామాతంగా పీక్షించాడు...“ఎన్నా శ్లయింది వెళ్లి-ఎప్పుడు వస్తుందో? ఈ ఆడుపడుచుల మోరాయింపులకు అంతు ఉంటేనా? పుట్టింట్లో విందులు కుడుస్తూ కూర్చుంటే ‘ఇయం గేమ్ లక్ష్మీ’ అని నమ్ముకుని అసపడుతుండే వాళ్ళ పని మరి ఇంతేనా? చెపుతుంటాను, కథ వ్రాసిపెట్ట మంటే ఏవో సాకులు

చెప్పి తప్పించుకునే అలసత్వం అంతా ఎక్కడికి పోయింది? ఎక్జిబిషన్ కోసం వాళ్ళ ఆమ్మ ఏవో కుడుతుంటే తను కూడా అది అయిపోయేదాకా అక్కడే ఉండాలేం?...నడుము వాల్చకుండా రోజూ పొద్దు సమానమూ కూచుంటున్నా మంటే నా కేమన్నా బలికిందా ఇక్కడ?...నా జేబు రుమాళ్ళకు పోగులు తీసి అంచులు కుట్టిపెడతా నని ఇక్కడికి ఎన్ని వాయిదా లయినాయి? పైజా వస్తుందిట. నేనున్నాను చాలదూ?...వాళ్ళ నాన్న చవుకగా విడువందలకి దొరికా నని కొని ఇచ్చాడుకా? అబ్బ ఈపెళ్లా లన్న వాళ్ళ ఎప్పుడూ ఇంతే...”

మెట్టు దిగి వస్తున్నాడు. అంతలో అగిపోయి కల కంటున్నానా, అని భ్రాంతితో హఠా విస్ఫూరితనయనాలతో చూసిస్తాడు. నిజమే. హైమ-కటకటాలను ఆడుకుని నిలుచుని ఉన్నది.

మెట్లు లెక్కపెట్టుకుంటూ చిక్కులు చూస్తూ తాపీగా దిగే అలవాటు అనిమిషాన మాయమై పోయింది. ఒక్క చెంగన అమె వద్దకు దూకేశాడు వరదరాజు—హైమ అతని ఆవేగాన్ని గమనించి కొంచెం వెదొలిగింది.

“నిజమేనా?”

“ఏమిటి?” అని హైమ అమామికంగా చూస్తూ ఏమీ తెలుసుని దాని లాగా అడిగింది.

“నిజంగా...నివు-నీ వేనా కనబడుతుంది?”

హైమ నవ్వింది.

“నిద్ర లేవగానే ఎవరి మొగము—నామఖమే కదూ చూసుకుంది? నుంచిదే నన్న మాట—”

“ఇప్పుడేనా నిద్ర లేవడం?”

“కాదు చాలానే పయింది;” కాని

“ఇంత సేపటి దాకా ఏం చేస్తూన్నారూ మరి క్రిందికి రాకుండా?”

“కల గంటూన్నాను. తమ దర్శనభాగ్యం ఇంత త్వరగా ఈలా తలవని తలపుగా—”

“చాలైంది మరి నేర్చుకుంటున్నారు...”

“నేర్పడానికి ఏపు దగ్గర లేందేనా?”

“అన్ని ఉత్తరాలు వ్రాయకపోతే మీరు రాలేక పోయినారా? సెలవకోజాన వస్తే మన ఇద్దరం కలిసి వచ్చేసేవాళ్లం కాదా?”

“నేను వస్తే...మరి రాణిగారికి తీరా దయవస్తుందో రాదో—అసలు దర్శనమే కర వాతుండేమోనని భయపడ్డాను”

“ఈ తలాయింపుల కేం లెండి? బయలుదేరడానికి బడక మనరాదా?”

“పోనీ దయ తలచి నీవే రావా అని—”

“అవును. ఈ మొగవాళ్ల మతమే ఇది. ఎవరి కోసం వస్తుంది అని దిలాసా. పండించి, తిరిగి మొగమైనా చూడ రమ్మా. ఈవాతి లక్షణమే ఇది”

వరద, మారు మాట చెప్పకుండా లోపలికి వెళ్లిపోయాడు. స్నానాదికములు పూర్తిచేసుకుని

వచ్చి హాల్లో కూర్చున్నాడు. హైమ వేపం మాల్చే సువని సరిగపని చేసిన రాజ్ కుట్రానా నీల్కు చీర కట్టుకుని వచ్చి అతని సుసను నిలుచున్నది.

“మోహిని లాగా ఉన్నావు...”

హైమ చిరునవ్వుతో అతని ముంగురులు సరి చేస్తూ “నాకు తెలుసు లెండి మీ యెత్తు. అమృత దాన—కాఫీ...కోసం ఇన్నివగలా?”

కాఫీ కప్పులో పోసింది. అతడు చూసి ఊరుకున్నాడు.

“తాగండి”

వరద, పసిపిల్లవాడి లాగా మారాం చేస్తూ బుంగుమాతితో “భోజ్యేషు మాతా...” అని హైమనంక చూసి నవ్వాడు. ప్రేమ వెల్లివిరుస్తూ ఉన్న చూపులతో అమె కాఫీ అతని నోటికి అందించింది. అవకాశాన్ని పురస్కరించుకుని అతడు హైమను దగ్గరకు లాక్కున్నాడు.

“ఊ ఊ—ఉండండి—చూడండి మరి, చీరంతా కాఫీ తొణికింది...ఇంతే మీరు ఎప్పుడూను...”

“పోనీలే. నాకేగా వైసు? చెల్లారాం మెపును మళ్లా ఒకమారు తాము పగ్గితం చెయ్యాలినిన అవసరం కలిగిందన్న మాట. ధన్యజ్ఞి...”

“ఈమారే. తేత ఊవాలో కొనండి. ఎంబ్రాయిడరీలో చక్కని సన్న అంచులవి వస్తున్నాయి...”

“జోహుకుం”

హైమ అతని బుగ్గలు సాగదీస్తూ “అంత నవ్వుగా ఉండేం? చెపుతా నుండండి మీపని. నాసంగతి అసలు మీరు—”

“మళ్లా దేవిగారు పుట్టింటికి ప్రయాణం—”

“అ! అదే పని!...మీరుకావాలిస్తే వెళ్లండి... అత్తవారి యింటికి...”

కాఫీ తాగడం అయింది. వరద, మర్నీలోనుంచి లేచాడు. సిగరెట్టు ముట్టించవలెనని అపేక్షపడి, మళ్లా మానివేసి, నిలుచుని, హైమ భుజములమీద

చేతులు వేసి, ఆమె చక్కదనాన్ని చూస్తూ “నీకు కోపం వస్తే తాళుకోలేను బాబూ! నాకు భయం వేసుకోస్తుంది. నీవు మీవాళ్ళ యింటికి ప్రయాణం కట్టవా అంటే—”

హైమ ఆతన్ని కాగలించుకుని నిగ్గతో—విలాసంతో—గార్చికంతో—“మిమ్మల్ని...విడిచిఉండలేను...నేను అడిగినా, మావాళ్ళ యింటికి పంపకండి” అని దీనంగా చూసింది.

ఆతడు, “అ! అంతా నిజమే” అని ఎకసక్కము చేసినట్లు నటించాడు.

హైమ, చెఱవూడ చిన్న క్లౌయిచ్చి లోపలికి సారిపోయింది. వరద, సూట్ వేసుకుని కారులో కాలేజీకి వెళ్లిపోయినాడు.

* * *

వికసించినవి జాజి
విరులు నీ వేడిలో
ప్రకటించినది వలపు
సుకుమారతనువల్ల...ఇక నేటి నే చెలి!
నన రెత్తినవి భావ
నానవ్యమాధురిని
నవనవోదయజీవ
నాలనవిలాసాలు.....
ఆభికుమారీగీతి
కాలాలితమ్మై
అలయించినవి మల్లి
కామదహనాలు...

వెన్నెల రేని లోపం తీర్చడానికి “జలుగు దీపాలు” తంటాలు పడుతున్నాయి. హైమ, డ్రెసింగ్ టేబిల్ దగ్గర నిలుచుని తలలో పూలదండ సరిజేసుకుంటూన్నది. “మొగవాళ్ళు ఎంత కైనా తగుదురు. ఎంత నిష్పరు! నాకోసం ఎంత ఉబలాటపడుతున్నా—తేసిస్తూన్నా—ఎరుటపడేటప్పటికి ఎందుకో అంత అభిమానం ఆదర్శా ఆనిపించలేక పోయినానుగా ఆయనంత? నానోటి పెంట చెప్పించారు. కానీ, ఇంటికి రానీ, భోజనం అయిన తరు

వాత నిద్రపోతాను. ఉహు...! సినిమాకు వెళ్ళా మని పట్టుపడతాను. నాకిది తీరా—ఏం—నన్ను విడిచి ఉండలే ననీ ఎవరూడే?”

చీకటి పడింది బాగా. కారు చప్పుడొత్తుం బేమా నని హైమ చెవి ఒగ్గి ఏం ద్వని అయినా విటూంది. “అబ్బ ఇవాళ కూడా అలస్యమేనా? రెండు నెలలకీ—ఈరాత్రి ఇంకొక నేపటికి వస్తారో? ఇవిగో ఈ కొత్త పుస్తకాల వొంత గల్తు మల్లా వచ్చేపడ్డాయి. మా అమ్మో! చదవనిస్తా ననుపంటున్నారు కాబోలు. ఆన్ని దాచేయాలి. ఎప్పుడూ చదువేనా?...ఈ స్కింప్షన్లు ఎప్పుడు ముట్టించుకున్నారో? బాగన్నాయి. ఇవాళ ఇదే తొడుక్కోమంటూ. మా నాన్న పెట్టిన పంచలమిడికి ఇవి చాలా చక్కగా ఉంటాయి. ఆ!...ఇవిగో ఆసలు సంగలే మరచిపోయినానేం? చాలా ఈ సిగరెట్లన్నీ? కౌల్చిపాగ నామిడికి ఉడుతారు బాబోయ్!...అవి ఉన్నంతసేపూ నేనైనా కనబడుతానా? సొరుగులో పెట్టి తాళం వేశేస్తా. ఎప్పుడన్నా ముచ్చటగా నే నిచ్చినప్పుడు కానీ ఎప్పుడూ అగ్నిహోత్రాలేనా?”

ఇంకా కొంచెం పొద్దు పోయింది. మామూలు వేళ కూడ దాటిపోతుంది....

“రావాలిసిందేనే ఈసాటికి? ఎక్కడ—ఇంత. నేను ఏం చేస్తున్నారో? అదా సంగతి? పెందరాడే వచ్చేస్తే నాకోసం పరిగెత్తుని వచ్చారని ఉడికిలిస్తా ననీ—ఎక్కడో తిరుగుతూ ఉండాలి... ఏం? అంత నమరేం? అబ్బ! ఈలా గైతే నేనుండలేను. రేపల్లెంచీ కారు వెళ్లేటప్పుడు నేను కూడా బయలుదేరుతా. అక్కడనుంచి ఆలాగే షిక్కార్లు కొట్టి ఇంటికి చేరుకోవచ్చును. అంతే ఇకనుంచి అపనే చేయాలి.”

ఫోను మ్రోగింది.
హైమ, వినికూడా విసువుతో ఉరుకుంది; కానీ అవలెవాళ్ళు వదిలిపెట్టలేదు. రింగ్ చేస్తూనే ఉన్నారు.

...“ఎవరో బాబూ! వేశకు సరిగా నిర్ణయమైనారు. ఎవరన్నా పిలిచారంటే ఈ మన ఇల్లా వాకిలి వదిలి పరుగెత్తుతారు. ఈవేశే—ఈరాత్రే ఏమంత పని మంచుపొతూందో! నేను పలకను, ఎంతనే పలా పిలుస్తానో చూస్తాను కామా?”

అగిపోయింది.

‘...అమ్మయ్య!...గండం గడిచింది...—... ఎనిమిది దాటుతూంది. ఇంకా రాత్రే చేమో? ఈ పాటికి వస్తూండాలి. రాన, పని పట్టిస్తా. మరీ బాత్తుగా భయం లేక చెడిపోతున్నారు. చక్కగా అలంకరించుమని ఎప్పుడు వస్తానో అని ఎదురుచూస్తూంటే తమ చిత్తం వచ్చినప్పుడు దయచేస్తారే?’ మళ్ళా, ఫోను.

అవతలవాళ్ళు మనసుతోనే మ్రొగేనే కోపంతో హైను రిశీవర్ ను ఆందుకుని పరధ్యానంగా—
‘హలో’, అన్నది.

‘జనరల్—హాస్పిటల్’

‘ఆహా!’

‘డాక్టర్ రాముని మెనజ్ మాట్లాడుతూన్నది. ప్రొఫెసర్ వరదరాజుకు—ప్రాణాపాయ—’

‘ఏమిటి—ఏమిటి—!’

‘కారు ట్రాముతో కొట్టుకున్నది...’

‘ఆ! ఆ! ఎలా ఉన్నారు, చెప్పండి. ఎలా—ఉన్నా—రు—’

‘స్పృహ లేదు. వారి స్నేహితు—భార్యను రమ్మనండి...’

ఇవుడు మనకు ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణం అవసరమా?

భావరాజు వే.కటకృష్ణ రావుగారు బి. ఏ. బి. ఎల్.

“ఇవుడు మనకు ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణం అవసరమా?” అన్న ప్రశ్న ఆంధ్రుల మనసులో మాటిమాటికి రేకెత్తుతూ ఒకనాడు గడ్డకట్టిన ఉత్సాహమును సెటికంటే పల్లవ చెముడు ఉన్నది. ఉత్తరస్కారులవారు ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణ మయితే చాలా లాభాలు ఉన్నాయి అని వికృతశక్తుతో ఘోషిస్తు ఉన్నారు. ‘ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రం’ ‘మంచిదే’, ‘కాని’ ‘అయితే’ అంటూ నిల్లు నమలుతూ రాయలసీమాంధ్రులు శంకిస్తున్నారు ఆ అనుమానాస్పద మైన మాట మనుపటి సంగతి. ఇవుడు ధైర్యం చిక్కబట్టి మనసులో లేని పోని అనుమానములు, అనుమాను కల్పించుకొని వైమనస్యంతో ఇవుడు అనావశ్యకం అని చెప్పుకున్నారు “అనవసరం” అని నోటితో మొగ మోబును విడిచి అనలేమిదా పోయినా “ఇవుడు మాకు అక్కర

లేను; మీతో మేము కలవజాలము” అని చెప్పడానికి సాహసించి ఉన్నారు. బాగా ఆలోచిస్తే యిది ఒక మేలే! అన్నదమ్ములు ఇరువురిలో, ఒకడు నాకది కావలె నంటూ యుంటే, రెండవవాడు ‘అది నాకు పనిలేదు’ అని పెడమొగం పెట్టి కత్తు సాధిస్తూ యున్నట్లు భావించడం, ఎంతటి దుస్థితో ఎట్టి కష్టకాలమో ఉభయులముక్కు శ్రేణుస్సు కోరినానికి ఊహించుకొనడానికి సముతము చాలా దుస్సహంగా ఉంటుంది. ఈ యుభయులకు నిజంగా ఏకీభావమే మనము వాంఛించేటట్లుయితే వారిద్దరు మొదట ఏకాభిప్రాయానికి రావాలి. ఉత్తరస్కారుల ఆంధ్రులు కూడా దత్తమండలవాసులవలె “మాకు అక్కరలేదు ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణం” అని నిశ్చయించుకోవాలి. నిష్కల్మషహృదయంతో మనసు మల్లించుకొని చెప్పాలి;

తమ ఉద్యమానికి స్పృహ చెప్పాలి. లేదా దక్షమం
డలవాసులు పనితీరు సమగ్రంగా బోధపరుచుకొని
సహృదయతతో ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రం మనకు నిచ్చి
యంగా ఆవసరమని, పూర్వాంధ్రనీమవాసులతో
చేయి చేయి కలిపి దీక్షగా పని చేయాలి.

ప్రస్తుత పరిస్థితులన్నింటినీ ఆలోచిస్తే యీ సమ
స్య యంతలో తమల్పబడుతుంది దని తోచదు. ఆం
ధ్రేశ్వరుడు; ఇప్పుడున్న పరిస్థితులు ఇంకా కొంతకొ
లము ఈలాగే ఉంటే ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రనిర్మా
ణం కొన్ని దశల దాకా ఆంధ్రులకు ఆవసరం కా
దేమో అని స్పష్టంగా మనసుకు తట్టుతుంది. ఇప్పు
డాంధ్రభూమిని అవరించి ఉన్న సమస్యలు చాలు
ఆంధ్రజాతినీ వట్ల తెలియకుండా, కర్తవ్యము తోచ
కుండా, అస్యకార్యాంతరనిమగ్నను చేసి మృతజీవి
గా చేయడానికి, గడిచిన గడియకు మతి పెడదా
రిని బట్టి క్రుంగింత లాడే యీ విపరీతకాలములో
'ఆంధ్రులకు ప్రత్యేకరాష్ట్రనిర్మాణం అవశ్యకమా'
ఇప్పుడు, అన్న ప్రశ్న ఎందుకు కలగవలెనో తెలియ
కున్నది.

రాయలసీమవాసులకు ఉత్తరస్కాంధ్ర ఆంధ్రు
లంటే హృదయంలో నిష్కల్మష మైన ప్రేమ
లేదు. ప్రేమ వరకు అక్కర లేదు. అసలు మొదట
బామనస్యమే లేదు. అన్నిటికంటే ముందుగా రాయ
లసీమవాసుల హృదయక్షేత్రంలో అవిశ్వాసము
అమాయ, అనుమానము మొదలయిన విషఅలకర
ములు మొలకలెత్తి వేళ్లుబారి ప్రానుకట్టుకొని
ఉన్నవి. అన్నదమ్మల కిద్దరికీ అయిష్టము కుదిరిన
తరువాత వేరుపడి యుండుట మంచిది గాని కలిసి
యుండుట మేలు గాదు. కలిసి యుండే ప్రయత్నిం
చడం కూడ ఉభయభివృద్ధికారణంగా పరిణమిస్తుం
ది. దానివలన వారిరువురు శత్రువులకు లోకు జైపో
వుదురు. అంతటితో అది అగదు. ఈ పాడు ప్రపం
చములో పగ వృద్ధిపొందించువారలే గాని పగ అలా
గించువారు కానబడరు. మనలో మనకు ఇప్పుడేర్ప

డిఉన్న జైతునస్యము పూర్వకరించుకొని మనశత్రు
వులు కుటుంబకలహం వృద్ధి నున్నారు. అది యి
జ్ఞాపకాలే సవజివ్యాలతో ముంటి కలిసి పోతూ
వున్నది. దానిని ఆర్పగల పుణ్యశ్లోకుడు, దక్షుడు
ఇంకా పుట్టలేదు. భావికాలం ఎలా ఉంటుందో?

రాయలసీమవాసులపై పూర్వాంధ్రనీమవారికి
స్త్రీహము ప్రేమ ఉన్నదా అని ప్రశ్నను వేయవ
చ్చును. నిజమైన ప్రేమ కలదో లేదో రాయల
సీమవారివలె చితలయందు కనబరచనలెను గాని
నోటి మాటలతో ఎంత నొక్కి చెబుతే నేమన్నది.
ఉత్తరస్కాంధ్రుల ఆంధ్రులు, మాకు రాయలసీమ
వాసులంటే ప్రేమ గలదు? అని యెంత చెప్పినా
నమ్మని దుశ్చిత్తిలో రాయలసీమవా రున్నప్పుడు ఇవ
లెలవారు గొంతుకు చించుకొని ఘోషిస్తే మాత్రం
కలిగే మహాప్రయోజన మేమి? గ్రుడ్డివానికి అద్ద
మెదడు చూపగలదు? చెవిటివాని చెంత శంఖం
పూరిస్తే యేమి ప్రయోజనము?

మొదట ఆంధ్రోద్యమం పూర్వాంధ్రనీమలో
ఉద్భవించింది. నెల్లూరిమండలవాసులకు ఆంధ్రోద్య
మభివృద్ధి తల కెక్కేటప్పటికి మిగిలిన ఉత్తరస్కాం
ధ్రవాసులకు తలప్రాణం తోకకు వచ్చింది. కాని
విశ్వప్రయత్నం చేసినా ఆంధ్రోద్యమమూలతత్వము
రాయలసీమవాసులకు బోధపడినట్లు లేదు. పాతి
కేండ్లు తలక్రిందుపడి తపస్సు చేసినా రాయలసీమ
సోదరులకు దీని నిజం తలకెక్కించలేకపోయినా
రంటే తప్పు, తెలివిపాత చితికొనిననము, అన్ని
ఉత్తరస్కాంధ్రుల ఆంధ్రులవే అని అనక తప్పదు.
కాని పాపాణ మయినా కంగిరెగి చదునవునుగాని
లోహము, వజ్రమన్ని భయ అయిన కస్తురలు చలింప
వు. ఉత్తరస్కాంధ్రులవారు ఏ యుద్ధముం తలపె
ట్టినా అది ఏదో జైటో, పాపా, విషమో అని
మొనటినుంచి భయ, శంకలతో పరికిలించి, అడు
గడుక్కి అనుమానపడే అలవాటు రాయలసీమవా
సులకు పరిపాటి అయింది. ఈ భయము, శంక,

అనూయ మొదలయిన రాజులసీమవారికి చిలు త్రసాయనాడే ఉగ్రులతో పెట్టినట్లున్నది. అవి వాని వదలిపెట్టేటట్లు కనుపించడం లేదు. ఉత్తరస్కాంధ్రుల ఆంధ్రులు ఎంత తిన్నకుచచ్చినా ప్రయోజనం ఉండబోదు అని భయం వేస్తున్నది. చివరకు మన గతియింతే కాబోదు! ఈ మాట నిస్సంశయంగా చెంది చెప్పింది కాదు సుమచీ. నిశ్చలంగా కూర్చుని నిశ్చలచిత్తములో బుద్ధిని ఏకాగ్రం చేసుకొని నిశితంగా ఆలోచించుకొని తేల్చిన సారాంశమిది.

భరితఖండంలో ఏ జాతులవారికైనా ప్రత్యేక రాష్ట్రం అవసరము కావచ్చును గాని ఆంధ్రులకు మాత్రం అవసరము కాదని నిస్సంశయముగా చెప్ప సాహసినాను. ఆంధ్రులు దక్షిణాపథ మంతా పాకి ఉన్నారు. అటు పడుమట జాంబాయి రాజధానిలో ఉన్నారు; ఉత్తరాన మధ్యపరగజాల లలో ఉన్నారు. దక్షిణాన ఆరవదేశంలో ఉన్నారు. మైసూరులో ఉన్నారు. ఇటు త్రిలింగరాము లో ఉన్నారు. అటు రాయసీమలో ఉన్నారు. ఒక ఉత్తరస్కాంధ్రుల వారు తప్ప మిగిలిన వారు ఎవ్వరూ ఆంధ్రుల మని అనుకొని గర్విస్తూ యున్నట్లు కనుపించడం లేదు. మధ్యపరగజాలలోని ఆంధ్రులన్న స్వల్పభాగం ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రం లోనికి రావడానికి వీలుంటే ఉండవచ్చును గాని నైజాం ఆంధ్రభాగము మైసూరు ఆంధ్రభాగము మాత్రం రాజాలవు. దక్షిణానికి పూర్వం వలస బోయి ఆరవదేశంలో మేము కూడా తెలుగువారమున్నా మని చెప్పుకుంటూ ఉన్న ఆంధ్రులు తెలుగు భూమిలోనికి మరల వలస రాజాలరు. ఒకవేళ ఆంధ్రరాష్ట్రం నిర్మాణం కావడమే తటస్థమై ఒక పెద్ద ఖండం అన్యరాజ్యంలోనే ఉండిపోతుంది. ఇప్పటిసంగతి ఆలోచిస్తే ముగ్గురు సోదరులలో ఒకడు దత్తుడైపోయినాడు. ఇంకొకడు బుద్ధిపూర్వకముగా వేరుపడతా నంటాడు. పెద్దవాడు ఇక

వికమత్యం కలిగి సమిష్టిగా ఉండా లంటే వినే దెవరు! ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రం నిర్మాణం అవడం ఎలాగ?

పూర్వపు ఆంధ్రులు యశోమరంధరకుభశీలరు. వారి సుచరిత్రము తేజస్సు ప్రచండప్రభావము, ప్రజలకిసామర్థ్యములు ఆభినివేశము. ఉత్సాహము మొదలయినవి బ్రహ్మాండ మంతా నిండి పదిహేనుశతాబ్దములు మహావిభవముతో కలిగి చివరకు దక్షిణదేశంలో తంజావూరు మధురాంగరరాజ్యములలో మిశ్రమయిన మంటూ ఆస్థమించిపోయినవి. ఆంధ్రుల సుఖరాంభలని చూచి ఆత్మర్యము, భయము సంభ్రమము పొందిన అరవవారు దాక్షిణాత్యులు వాటిని, ఆంధ్రుల వెలుగు చల్లగిన వెంటనే అరవరచుకొన్నారు; ఉత్తర్యులయి ఆభివృద్ధికి వచ్చినారు. కాని తెలుగువారు తమ జాతీయైక్య శక్తి సామర్థ్యములను సుఖరాంభలని పూరిగా మంచి పోయి బ్రతికి చెట్టవారి దుర్గతిలో మునిగియున్నారు. మనము ఆరవదేశమునకు సంక్రమింపజేసిన సుగుణసంపత్తిని నాగరికతను తెలివితెచ్చుకొని మరల సంపాదించుకోవలయును. అంత వఱకు మనము ఆరవలతో సంబంధము వదలకూరాదు. అంత వఱకు మనము వారితో పాటు కలసి చెన్నరాజధానియందే యుండుట శ్రేయస్కరము. సత్సహవాసము విడిచిపెట్టితే మంచి అలవాట్లు అలవడవు.

సైన్వాసిన దానికి రెండుమాడు ఉదాహరణము లిస్తాను. ఆంధ్రులలో ఆసలు ప్రజల కలదా అన్న సంతకము గల వృద్ధమతులన ప్రత్యుత్తిరమిది. జాతీయోద్యమము బుగాలీలు తిలపెట్టిన తరువాత ముంపు అందు కున్నది ఆంధ్రులు. వంగ రాష్ట్రము ఒక్కటిగా నుండవలెను గాని చీలదీయరాదని ఆందోళనము చెలరేగినపుడు వంగదేశము లకు సానుభూతి జూపి సాహసముతో చేదోడు వాదోడు అయి దేశాభిమానము ప్రకటించినది ఆంధ్రులు. రాజాంగప్రజలకి ఆంధ్రుల రక్తనాళా

లలో అతరించిపోయిన దని కొందరు మహారాష్ట్రులు దురభిమానముతో అక్కడక్కడ చాటుతూ వచ్చినా చివరకు వాటికంటే హాంకూలు ఉద్యమంలో ముందుగా ఆంజనేసింది ఆంధ్రులు, సహాయునిరాకణోద్యమము తుపానువలె వీచిన నాడు దానిలో మిళితమై చిరులు ద్రోక్కినది ఆంధ్రులు. చీరాలపట్టణాన ఆంధ్రుల ఉత్సాహ ప్రభుమంత్రశక్తులు ఎంత పని చేయగలవో అనాడు చేసి నిరూపించిన గోపాలకృష్ణయ్య మన ఆంధ్ర రత్నము. అతని కృత్యములు భారతీయుల కందరకూ అచ్చెరువు కలిగించినవి. మాంటిపర్ దురాజ్యాంగ సంస్కరణములు అమలులోనికి వచ్చినపుడు తమ రాజువీరిని వెల్లడించి, తమ పూర్వుల ప్రజలను తలపునకు దెచ్చుకొని ద్వంద్వప్రభుత్వ విధానాన్ని జయప్రదంగా నడిపి రని చెన్నపురి రాజధానికి అద్వితీయ మైన యశస్సు ప్రశంస గడించినది ఆంధ్రులు. రాజ్యాధికారం కైవసం చేసుకున్నప్పుడు దురాశాపరుడై తమకు రొట్టె యితరులకు మక్క అన్నట్లు అరవజాతివలె చేయక వికాల హృదయంతో జైదార్యంతో చెన్నరాజధాని సంతా ఒక్క ఉమ్మడిని అభివృద్ధికి తీసుకొని రావడమనకు పూనుకొన్నది ఆంధ్రులు.

ఒక విధంగా అనాడే ఆంధ్రుల శిఖ బయలుపడింది. ఆంధ్రులకు ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వం ఏర్పడింది. పూర్వం మన ఆంధ్రులను కూడా మద్రాసీలనే అంటూ ఉండేవారు. నేటికీ ఉత్తిరహిందూస్థానీలు మద్రాసీ అంటే ఒక విధ మైన నైచ్యభావం ప్రకటిస్తారు. ఆంధ్రులు చెన్నరాజధాని దాటి వెళ్లితే ఇప్పటికీ మద్రాసీల కిందనే పరిగణింపబడుతున్నారు. కాని ఆంధ్రులు తమకు ఆత్మవికాసం కలిగిన నాటనుండి మద్రాసీలని పిలిపించుకోవడంలేదు. వారు తమ్ము మద్రాసీలని పిలుస్తే రోషం తెచ్చుకుని స్వాభిమానం చెందుకొని వినయంగా, గర్వంగా, “మేము మద్రాసీలము కాము

ఆధులము” అని జవా బిస్తున్నారు. ఇట్టి స్వాభిమానం ఏర్పడిన నాడు ఆంధ్రులకు ప్రత్యేకవిశ్వకళాపరిష్కర్త స్థాపింపబడింది. చెన్నపట్టణముం చున్నటువంటి పెద్ద జంతుహాస్పిటలు వంటిది దానికి పోటీగా వికాఖపట్నంలో వెలిసింది. దానితో పాటు మేలయిన మెడికలుకాలేజీ యొకటి సంప్రాప్తమయింది. ఇది అంతా ఆంధ్రుల దేశాభిమానం స్వాభిమానం పాలు పొంగింట్లు పొంగడం చేత కలిగిన ఫలము. అనాడు ఆంధ్రులలో రాయల సీమ ఉత్తరస్కారులు అను భేదభావములు ఏర్పడి ఉండలేదు.

నేడు కూడా మన చెన్నరాజధానియొక్క రాజ్యాంగమునందు ఆంధ్రునిదే నాయకత్వము. ఆధులు రాజసము ప్రధానముగా గల శక్తిసంపన్నులు. నాయకత్వము వహించడానికి ఆంధ్రుడే సర్వవిధములా సమర్థుడు. సమర్థత తోడుగా ఆంధ్రులకు సచ్చరిత్రము, జైదార్యము మొదలయినవి ఉంటున్నవి. క్రొంగేసు రంగమునందు గాని, ఖాది పరిశ్రమాభివృద్ధియందుగా, హిందీప్రచారణోత్సాహమునందు గాని ఆంధ్రులు ఏమాత్రం కూడా వెనుకబడి ఉండలేదు. కొందరింటే ముందంజ వేస్తున్నారు కొంచెం మందు అడుగు వేస్తున్నామని అనుకుంటున్నవారితో సమాన మనడానికి కౌలు సాదులకు ప్రయత్నిస్తున్నారు.

కొన ఆంధ్రుల ప్రతిభ, ప్రజాసామర్థ్యములు దీక్ష ఇవన్న బహుముఖములుగా నిష్ప్రయోజనంగా ప్రవహించిపోవడం కంటే యేకముఖమై యేకలక్ష్యంతో కార్యసిద్ధికై వినియోగింపబడడం అన్ని విధములచేతను కొరదగినది. పూర్వజన్మసంస్కారము ఇంకా ఆంధ్రులకు కలగలేదు. ఆసంస్కారం కలిగిననాడు ఆధిపత్య సానబెట్టిన జాతింన్నిమువలె దేదీప్యమానముగా ప్రకాశిస్తుంది. ఇంకా కొంత ఆనుభవం కలిగితే గాని ఆంధ్రజాతికి పూర్వజన్మసంస్కారం కలుగదు. ఆంధ్రజాతి తన పూర్వ

పునరుద్ధరణని చూర్తిగా అలవరచుకొనడానికి యింకా కొంతకాలము చెన్నపురిరాజధానియందే యుండడం శ్రేయస్కరము. తనకిపు డేది లోప మో దానిని ఆంధ్రజాతి సంపాదించుకోవలసి యున్నది. ఆంధ్రుల హృదయవివంచి శిథిల మై పోయింది. దాని కిప్పుడు పూర్వపు తీగెలు లేవు. ఇపుడు కట్టుకూ ఉన్న క్రొత్తతీగెలు సయితము కాలోచితమైన నూత్న దివ్యరాగాన్ని ఆలాపించ డలెదు. ఆంధ్రుల సంగీతము అరవదేశములో కాలవిడిగి దిక్కుమాలి కూలిపోయి పడివుంది. ఆ యశ్వకు ఉపశమనం కలుగజేసి, లేచిదీసి తాదాస్య మిచ్చి ఆమెకు ఆంధ్రదేశానికి మల్లీభీషుకొనిరావల సిన బాధ్యత ఆంధ్రులయం దున్నది. అరవజాతికి మన సంగీత ములవడ్డది ; గాని అది సుస్వరబద్ధమైన వధురగానం గాదు, అందు సాహిత్యము సున్న. అది సుందరమైన వట్టి కొయ్యబొమ్మ. కొయ్య బొమ్మలు మెచ్చుకోలేని మన ఆంధ్రజాతి మరల కోమలినే తెచ్చుకోవలయును. త్యాగయ్యగారు పరమపదించి యించుమించుగా నూరు నూట యేళ్ళయి యేండ్లయింది. మల్లీ ఆ పుణ్యమూర్తి తరు వాత యిప్పటికీ ఆంధ్రులలో వినతగిన సుస్వరసం యుతమైన మధుర గానము వినిపింప గల దట్లు డెవ్వరూ ఆంధ్రభూమిని ఇంకా జన్మించలేదు. పూర్వచరిత్రకజ్ఞానం పూర్తిగా కలుగకపోవడంచేత ఆంధ్రులు శుష్కమైన అనుకరణాలతో కాల్గిడ్చు కుంటూ వస్తున్నారు. ఇది ఆభివృద్ధిని నూచించు నది కాదు. ఆంధ్రగాయకులు నేడు పాడివినిపిస్తూ యున్నది శుద్ధకర్ణాటకం గాదు, శుద్ధహిందూస్థానీ ఖత్తున్న కాదు. ఇది కొంచెం యిది కొంచెం అవకతవకగా కలిసి రసాభాసపాకంలో కుదినన సంకర సంప్రదాయము. శుద్ధమై జాతీయసంప్ర దాయనిదమై, మన జాతికి ఉత్తేజ మిచ్చే సంగీత కళను దాక్షిణాత్యులతో కలిసిమిలిసి యుండి గ్రహించి అలవరచుకొని మన దేశానికి తీసుకొని

వచ్చి నిలపాలి. దాని కింకా తీరని పని చాలా ఉన్నది. దాని మాట అటుంచండి. ఆంధ్రకంటే మున్నాగ్న మైన విషమ మైనది ఇంకొకటి ఉన్నది. మన సారస్వతలక్ష్మీ—మన నాగరికతాచిహ్నము దిక్కుమాలి తంజావూరునందు మూలబడి కుండు చున్నది. శ్రీరామనికై పరితపించుచు ఆశోకవనం లో ఉన్న శీతామహాలక్ష్మీలాగ, ఆ ప్రసిద్ధ తంజాపురస్రకభాండాగారమును సేకరించిన పుణ్య స్థానము, మహామతి, యశశాకాయుడైన రఘునాథ భూపాలుడు. చెన్నపట్నం ఆంధ్రరాష్ట్రం ఏర్పడి నపుడు అందులోనికి వచ్చినా రాకపోయినా ఆంధ్రుల కంత విచార ముండబోదు. ఎందుకంటే ఆమహాపట్నం కట్టుటకు ఆంధ్ర ప్రసిద్ధికి వచ్చుటకు ఆంధ్రులు తోడ్పడినా, అటువంటి మరయొక పట్నాన్ని, లేదా ఆంధ్రకంటే ఎక్కువ భాగ్యవంతమైన దాన్ని రమ్యకరమైన దాన్ని యింకొకచోట నిర్మించుకొనడానికి ఆంధ్రులకు శక్తిసామర్థ్యాలు కలవు. అటువంటి మహాపట్నం ఒకటి నిర్మాణం కావడానికి అప్పుడే ఒకమూల పునాదులు వేయ బడినవి. కాని నేటి ఆంధ్రుల నీచదశను, చరిత్రను చూచి విలపిస్తూ శోకమూర్తియై తంజావూరునందు నిలచిపోయిన పుస్తకభాండాగారలక్ష్మిని, మన ఆంధ్రభూపాలు డుత్సాహముతో కూడపెట్టిన దానిని ఆంధ్రులు తమ దేశమునకు తర్లించుకొని రాగలగా? ఈవిషయ మొక్కటి తలుచుకొన్న ప్పుడు ఆంధ్రు డన్న వాడి హృదయం అవేదనలో కరగి నరై, కనుకొలకులనుండి స్రవిస్తూ ఉంటుంది. అరవవారు ఆభాండాగారము నంతా మనకు ఈయ వన్న యాయవంతురు గాక ; కాని మన ఆంధ్ర గ్రంథము లయినా, పోని వాటికి ప్రభు లయినా వ్రాసుకొనిచ్చి మన దేశానికి తెచ్చుకొనుకుండ అవకాలర కదా? అవని చేయించే భారం మన రాజ్యాంగం నడిపిస్తూ యున్న నాయకుడైన రాజ శేఖరుని చేతిలో ఉన్నది. ఇట్టివి మనము చెన్నరాజ

ధానిలూనుండి విడిపోవక పూర్వము సంపాదించు
కోవలసినవి ఎన్నో ఉన్నవి. వాటి నన్నింటిని
వినుగు పుట్టే టట్లు ఇక్కడ వికరించజాలము.
మిగిలినవాటి అన్నిటి కంటే ముఖ్యమైనది మన
ఆంధ్రజాతి విస్మరించిన తన పూర్వులయొక్క
సచ్చారిత్రము, సుగుణసంపత్తి; ఓటిని నిర్వచనం
చేయడం అవసరం. బుద్ధిశాలురైన ఆంధ్రులు
వాటిని సులభముగా గ్రహింపగలరు. మన పూర్వ
సిల్పిని జరిగి దెచ్చుకొని ఆనాడు మనజాతిని ఆర్థి
ంచిన మహావేమును నేడు మనము అలరచుకో
వలసియున్నది. కాట్టి ఆంధ్రులు ఇంకా కొంత
కాలము చెన్న పురిరాజధానియందే యుండుట లేన్న
ఆని తోచుచున్నది. ఇంకా తో ముఖ్యమయిన సు
తీరవలసి యుండగా తొందరపడి యిప్పుడే ఆరవ
లతో వేరుపడడానికి ప్రయత్నం చేయడం కూడా
యందులకు? ఏం లాభం మనకు వెనువెంటనే ఒలిక
డానికి సిద్ధమై యున్నట్లు?

ఈ పరిస్థితి లన్ని యిలాగన ఉండగా రాయల
నీమవాసులు ఉత్తరస్కాంధులవారు ఏం చేసినా,
ఏమట అడినా, ఏం తలపెట్టినా చాటి నన్నింటిని
అవిశ్వాసంతోనే, అనుమానంతోనే పరిశీలిస్తున్నా
రు. ఉత్తరస్కాంధులవారి యెడల దత్తమండల
వాసులు యింతటి వైమనస్యం పెంచుకొని శంకతో,
అనూయతో మెలగుతూ ఉండడం అవశ్యకమా,
ధర్మమా అని అనిపిస్తూ ఉంటుంది. దత్తమండల
వాసుల చిర్యలు గమనిస్తూ ఉన్న పూర్వాంధ్రనీమ
వాసులకు తీరని సంతాపము కలుగుచున్నది. దత్త
మండలవాసుల మనసులో అనూయ, అవిశ్వాసం,
మాత్సర్యం మెరుగుచూ ఉన్న న్నాళ్లు; ఉత్తరస్కాం
ధులవాడికి వారికి పొత్తు కుదురుజాలదు. ఈరెండు
కక్షలవారి విధం పరిక్షించినపుడు కురుపొండవుల
కథ జ్ఞప్తికి వస్తుంది. రాయలనీమవాసులు చాటి
మాటికి ఉత్తరస్కాంధులవారు మోసగాండ్రని,
వంచకులని ఎల్లపొదుస్తూ ఉంటారు. తమ సోద

రుల మోసమును గ్రహించగల దత్తసుండలవాసుల
అమాయకత్వము నిర్మలచిత్తవృత్తు ఉత్తరస్కా-
రులవారి కాక సాగి పరీక్షియవలసి ఉంటుంది. తన
చిత్తవృత్తుని జటిల పరుల మనసును నిర్ణయించుకునే
అలవాటు ఆసులు మానవునికి నైజగుణము. తాను
లోభి అయితే గారుగునాదూ లోభియే అని
భావించి మాట్లాడుతాడు. తాను దుష్టుడైతే
ఎరుటివాడూ చుట్టూడే అని శంకతో భయంతో
వాడితో పరిచయం ప్రారంభిస్తాడు. ఉత్తరస్కా-
రులవారు బెజవాడలో ఉండిన అంధ్రవిశ్వకళా
పరిషత్తును మోసము చేసి విశాఖపట్నం లాగుకొని
పోయి దత్తసుండలవాసులను తీసిని ఒక మహాప
కారం చేసినారని ఒకవాదం ఉన్నది. కాని
ఆనాడు రాయలసీమనామస్థలు చూపిన రాజసీతి,
చాకచక్యం మాత్రం సక్రమ మైనవి, ధర్మసమ్మత
మైనవి కాబోలు. గురువిందగింజవలె రాయలసీమ
వారు తాము చేసిన తెలివైన గ్రహించకున్నాగు-
పోనియ్యండి దాని కేమి? జరిగిన దేదో జరిగింది.
ఇలాగున జరగడం దైవాయత్తమే అని భావించు
కొని శాంతి చెందాలి. ఈవిషయసమస్యలో రాయల
సీమవాసులకన్న నిజంగా రాజమహేంద్రవరరానికే
ఎక్కువ గొప్ప అపకారం జరిగింది. జరిగిపోయిన
దానిని గురించి వైషమ్యాలు పెంచుకుంటే పురోభి
వృద్ధి కలగడం ఏలాగు? చేసినది పొరబాటు
అయినా, కాకపోయినా, శాంతికోసం, సంతృప్త
హృదయంతో ఉత్తరస్కారులవారు జరిగినది
పొరబాటు అని అనుకున్నారు. ఈలాగున జరిగి
యిండ కూడ దనుకున్నారు. మళ్ళీ రాయలసీమ
వారిని అంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తులోనికి రావలసిన
దని స్నేహపూర్వకంగా, మనస్ఫూర్తిగా కోరుతూ
పంపిన ఆహ్వానమును రాయలసీమవారు మాత్రం
దురాగ్రహంతో నిరాకరించినారు. కారణం
అందరికీ తెలిసిందే! కురుపాండవయుద్ధమునకు
పూర్వము ఉభయపక్షములవారికి రాయబారం

నడిపిన శ్రీకృష్ణగవానునివలె పాత్తు కుదుర్చుటకై కాంతికిరణకై రాయలసీమవారిలో రాధాకృష్ణపండితుడు సీతీసమ్మతముగా నిండు ప్రేమతో రాయబారం నడిపినాడు. తుగ్గుపాండవసంతతికి సంఘటిల్లిన వినాశహేతుకరమైన సంక్షోభము మనకు మాత్రం దైవం సంఘటిల్లచేయకుండును గాక! రాధాకృష్ణపండితుని ప్రయత్నము, శ్రీమహాభారతమున రాయబారఘట్టమనగు తొలినాడు విదురినితో సంభాషిస్తూ శ్రీకృష్ణుడన్న మాటలను అప్రయత్నంగా తలపునకు తెస్తూ యున్నది.

‘చుట్టములలోన నొప్పమి వుట్టినప్పు
డడపడి వారిలోడఁ గొట్లాడి యైనఁ
దాని యుడుపంగఁ జొరకున్నవాని గ్రూర
కర్కండని చెప్పదురు కర్కకాండవిదలు.’

కావున ఏవిధంగా నైనా యీరెండు పక్షముల వారికి కాంతి సమకూర్చుతా నని విశ్వప్రయత్నం చేసిన సర్ రాధాకృష్ణపండితు డంతవారి ధర్మార్థ సహితములైన మాటలు అనుమానగ్రస్తులయిన దత్తమండలవాసులకు హితవు కాకపోయెను. ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తులపతి జగద్విఖ్యాతయశోమూర్తి, శుభ్రచంద్రుడు, పండితుడు విశేషించి చిత్తూరుమండలవాసి అగు డాక్టర్ సర్ రాధాకృష్ణమహాశయు నంతటివానిని ఉత్తరస్కూరులవాడని, పక్షపాతంతో చెబుతున్నాడని శంకించి తమకు హితమైన దానిని, వందన లేక చెప్పిన దానిని, దత్తమండలవాసులు వినకపోయారు. మీదు మిక్కిలి వంచకులని ఉత్తరస్కూరులవారిని నిందపాలు చేస్తున్నారు. హేమకేదారఖండములు దేవమాతృకలు గల పావనమైన భాగ్యభూమి యీ పూర్వాంధ్రదేశభాగము. జీవవాహినులయిన మహానదులు ప్రవహించి యీమహాంధ్రభాగమును సర్వసమగ్రసస్వాధ్యయముగా చేస్తూ ఉన్నవి. శ్రమ పెట్టకయే అడిగిన మాత్రాన ఫలము సమృద్ధిగా నొసగే జనని దివ్యభూమి యిది. ఇట్టి మెత్తని

మట్టిపై పుట్టి పెరిగిన పూర్వాంధ్రసీమల ప్రజలు జన్మభూమివలె మెత్తని మనసు గలవారు, ఉదార హృదయులు, ఉత్సాహవంతులు, కల్లకపటము లేరుగనివారు. వంచన నేయుటకు ఒల్లనివారు. అధర్మప్రవృద్ధి, దుశ్చరిత్రము, దుష్ప్రవర్తనము వాగుత్రాగే పుణ్యనదీఅమృతతోయములందే లేవు. వారు పీల్చు గాలియందే కానబడవు. రాయలసీమాంధ్రులవలె వారు కర్మశ మైన పాపాభూమిలయందు పుట్టి పెరిగినవారు గారు. బోడికొండల నడుమన నిస్సారములయిన లోయప్రాంతములలో నీటిచుక్కలు నిలువని ఎర్రమట్టి నేలపై పుట్టి పెరిగిన రాయలసీమవారికి తమ జనని మాతృభూమి యందే విశ్వాసము లేదు. రక్తమాంసములు ధారవోసిన గాని ఆభూదేవి జీవనాధారం చూపించదు. పోసి అనుకున్న దానిలో సగం ఫలమైనా ఒసగదు. అట్టి గట్టి నేలపై ఊసరక్షేత్రమాలపై పుట్టి పెరిగిన దత్తమండలవాసుల మానసములు పాపాభాసన్నిభములయి శంకతో, అనూయతో, మాతృద్యమతో, వక్రబుద్ధితో నిండియుంటవి. అందులో ఆశ్చర్యం ఏమున్నది? వారు తమ విపరీతచిత్తవృత్తిని బట్టి యితరుల చిత్తవృత్తిని నిర్ణయించుకొంటారు. తాము వ్యవసాయం చేసే జన్మభూమినే రాయలసీమవాసులు విశ్వనించనపుడు ఉత్తరస్కూరులలో ఉన్న తమ ఆంధ్రసోదరులను ఏలాగున విశ్వనించగలరు? ఈవిషయప్రవృత్తి దత్తమండలవాసులకు నైజగుణము. ఇది వారు త్రాగే నాపరాళ్లు, పలకరాళ్లపై ప్రవహించే నీటియందే యున్నది. పీల్చే గాలియందే యున్నది.

పూజ్యుడైన సర్ రాధాకృష్ణుని హితవాక్యములను బ్రతుకు తెరువు ఎరుగని దత్తమండలాంధ్రులు గ్రహించలేకపోయినారు. అంతటితో ఊరుకోలేక తాము ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తులో మరల కలియ రాకపోతే ఉత్తరస్కూరులతో పాటు గూడకపోతే పూర్వాంధ్రసీమవాసులకు, ఆంధ్ర

విశ్వకళాపరిషత్తునకు, ఏదో ఒక మహాపతౌరం సంభవింతుం దని, ఒక లోటు కలుగఁతుం దని యెంతో భ్రమపడ్డారు. ఇది ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రం నిర్మాణం కావడమునకు ఎత్తన పన్నాగ మని శంకించారు. ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రం ఉత్తరస్కూరుల వారికి ఒక్కరికే మేలు గూర్చును. ఆంధ్రులన్న వారందరికీ లాభకారి అవుతుంది. అయినా ఉత్తరస్కూరులవారికి ఏదో నష్టం సంభవింపగలదని పేరాసతో రాయలసీమవాసులు, స్కూరుల వారితో పాత్తు వాంఛింప మని నిరాకరించి తామేదో ఒక ఘనకార్యం జరిగించా మని తెలివి తక్కువ గర్వంతో పొంగిపోతూ ఉన్నారు. తమ కృత్యంలో ఎంత తెలివిహీనత కలదో యొచిం చుకోలేకుండా ఉన్నారు. ద తమండలములు ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్తులోనికి వస్తే కలిగే లాభాలు వారు గ్రహించుకోలేకపోయారు. ఈ విశ్వవిద్యాలయం వల్ల కలిగే భాగ్యం అన్నదమ్ములు ఇరువురు సమం గా పంచుకొని అనుభవించవచ్చునని తలచి స్నేహముతో, సద్భావముతో, ధార్మికబుద్ధితో అవిశ్వకళాపరిషత్తువారు ద తమండలము వారిని పిలువ నంపించారు; గాని మరియొక దురుద్దేశముతోకాదు. రంధ్రాస్వేషణమే పరమార్థముగా నెంచుకొని అనూయాగ్రస్తులయిన ద తమండలనాయకులు లేని పోని శంకలలో బడి వ్యాకులత నొందుతున్నారు. ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తువారు తిరుపతి దేవస్థానం నుంచి వచ్చే ఆదాయానికి దురాశపడిడం లేదు. ఆ ఆంధ్రదేవుని సొమ్ముకు ఆంధ్రులందరు హక్కు వారులే అమాటకు వస్తే. అది ఒక్క ద తమండల ములవారిది మాత్రం కాదు. తిరుపతిలో విశ్వవిద్యాలయం వస్తే రావచ్చును. దానిని రాయలసీమవారే అనుభవించవచ్చును. దానికి ఉత్తరస్కూరుల వారు అడ్డుపెట్టరు; కాని తమ కాణాచి నంతా అపహరించుటకు ఉత్తరస్కూరులవారు పన్నిన పన్నాగ మని అలోచించే ద తమండలముల

నారి కట్ట యింతవఱకు ఉన్న దని ఉత్తర స్కూరులవారు గ్రహించలేకపోయినారు. ద తమండలముల వారి చిత్తవృత్తి యెట్లున్నా ముందుముందు తిరుపతి విశ్వకళాపరిషత్తు పెర్పడినా ఎగ్గుడకపోయినా, సుహృద్భావముతోనే ప్రేమతోనే ద తమండలముల వారిని ఆంధ్రవిశ్వకళాపరి షత్తులోనికి రావలసిన దని పిలువనంపారు. కాని రాయలసీమవారు “మితోడి పాత్తు మాకు అవసరము లేదు. మేము మీదరికి రాము” అనఁచూస్తే “శ్రీ రామోకా లాడ్డిన వారి విధాన” ఉన్నది. తిరుపతి నేంక శ్రేష్ఠురని సొమ్ము లేక పోయినా అదేవుని దివ్యానుగ్రహంవల్ల ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు భాగ్యవంతురాలై, కులపతి, పుణ్యశ్లోకుడు అగు సర్ రాధాకృష్ణపండితుని చేతులలో అల్లారు ముద్దుగా పెరుగుతూ ఉన్నది. దినదినాభివృద్ధి గాంచుతూ ఉన్నది. ఇప్పుడు దాని కున్న లోపము లేదు. దాని ప్రసిద్ధి యితరవిశ్వవిద్యాలయముల దీటునకు ఏమాత్రం తీసిపోదు. కొన్ని సందర్భములలో ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు ఇతర ప్రాంతముల వాటికంటె ముందంజ వేస్తూ ఉన్నది. ఇంతటి గొప్ప సంస్థయొక్క భాగధేయము ద తమండలములవారికి జెక్కస మైతే కానిండు పూర్వాంధ్ర సీమజనులే అనుభవించెదరు. ఉత్తర స్కూరుల వారితో నాటు మీరుకూడా యీ మహాభాగ్యమును వీరికి పంచి యిమ్మునమని రాయలసీమవారికి రాయబార ముంపలేదు. ద తమండల వాసుల బెడరింపులు విని పూర్వాంధ్రసీమ ప్రజలు తమ భవిష్యత్తును గురించి శంకింప నగత్యం లేదు. ఏనాడు రాయలసీమవారు పశ్చాత్తప్తతయి తమకు కూడా ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తే ఏదగుడ యని తెలుసుకొని, ఉత్తరస్కూరులవారితోడి పాత్తును ఆశ్రయిస్తారో అనాడే వారికి స్వాగతం ఇచ్చి ఆదరంతో, స్నేహపూరితస్వరంగా ఉత్తరస్కూరుల వారు తమ భాగధేయమును పంచి యిస్తారు. అనా

డే రాగలను ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రము. అంతవఱకు అత్యురత పడ నక్కర లేదు. అంతవఱకు రాయల సీమవారి మాట తలపెట్టకుండా ఊరకుని కాలచక్రము చూపించే చిత్రాలు తిలకిస్తూ పూర్వాంధ్ర సీమల ప్రజలంటారు. తమ్ముల రాకకై ఎదుళ్లు చూస్తూ ఆవరముతో హృదయద్వారం ఎప్పటికీ తెరచి ఉంచగలరు పూర్వాంధ్రసీమలవారు.

ఇన్ని చెప్పిన తరువాత, ఇంకో విషయం కూడా చెప్పక తప్పదు. ఉత్తరస్కంధుల వారు కూడా కొన్ని విషయములందు ధర్మం తప్పి నడుస్తున్నారు. అది వప్పుకొని నిగ్గుపడాలి. ఇట్టి అధర్మప్రవృత్తి యెంతకాలం దాకా మనవాళ్లని పట్టుకొని పిశాచం లాగున ఏడిపిస్తూ ఉంటుందో అంతవఱకు ఆంధ్రులకు ఏమీ మోక్షం లేదు. ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రం కావాలని పెద్ద గొంతుకతో ఘోషించే పూర్వాంధ్రసీమల వారికి గంజాం విశాఖపట్నం మండల వాసుల ఘోష చెవి సోకకుండా ఉండడం చాల దుఃఖకరమైన విషయము. ముచూరు నూటికి ఆరవై, డబ్బయి పాళ్లు తెలుగువారు ఎక్కువగా ఉన్న ఆంధ్రసీమలను అనాయంగా ఓడ్రజమీం దారులు పట్టుపట్టి తమ నూతనబరిస్సారాప్రతినిధినికీ బలవంతంగా ఈడ్చుకొనిపోవడం కనుకనూంపే దానిని ప్రతిఘటించడానికి గంజాంమండల ఆంధ్రు

లు చేస్తూ ఉన్న ఆందోళనకు మాటవరుస కైనా చేయూత, సహాయము చేయకుండా తమ సంగతి కాదన్నట్లు ఊరకున్నారు గోదావరి, కృష్ణా, గుంటూరు నెల్లూరు జిల్లాలలోని ఆంధ్రనాయకులు. ఈ ఆంధ్రదేశంలో పౌరుషము కార్యకూరత్వము, చచ్చి జీర్ణమైపోయినవా? తోటి ఆంధ్రుడి కష్టము తనదిగా భావించని యిగోదావరి, కృష్ణాగుంటూరు నెల్లూరు ఆంధ్రుల ఆంధ్రోద్యమ ఉబలాటము నిజముగా వ్రేళ్లుబారి యున్నదా, లేక పైపైనుంచి యెగిరిపోవు గాలిదుమారము వంటిదా? నిజంగా యీ ఆంధ్రోద్యమము నిర్మలమైనది, జనులందరూ ఏకగ్రీవంగా వాంఛించేది అయిన టయితే గంజాం విశాఖపట్టణమం శిలములవారి ఆంధ్రోద్యమమునకు యితరజిల్లాల వారు సహాయకారులు కావలసినదే. కాని యీ బూటకపు దేశాభిమానంతో ఉప్పొంగిపోయే ఆంధ్రుడికి—కాంగ్రెసు వెలువలో మునిగిపోయిన ఆంధ్రుడికి నిజమైన దేశాభిమానం లేదు. అది కలిగేవఱకు ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రం రాజాలదు. నిజమైన దేశాభిమానం కలగడానికి యింకా ఆంధ్రులు చెన్నపురిరాజధానిలోనే ఉండి కొన్ని క్రొత్తసంగతులు మంచి విషయములు నేర్చుకోవాలి; అవలంబించాలి.

వి రా గి

కొల్లూరు ధర్మారావుకవిగారు బి. ౬

బంధుదర్శనానికై వెళ్ళిన ఒక కుగ్రామంనుండి తిరిగి వస్తున్నాను. మార్గశిరమాసం. వేకువ వెన్నెట్లో బైలుదేరి కాలినడకను ఆరుమైళ్ళ దూరంలో వున్న ఒక చిన్న రైలుస్టేషనుకు ప్రయాణం సాగిస్తున్నాను. సస్యసమృద్ధమైన భూదేవి నిండుచూలాలు వలె

నిదిస్తూంది. పచ్చికమీద తాపినట్లున్న మంచు ముత్యాలు నాకాలిజోడుతో విరజిమ్ముకు పోతున్నాయి. ప్రకృతి సౌందర్యాన్ని పాడుచేస్తూన్న పాతకుణ్ణి కాబోలు చెవిలో యిల్లు కట్టకుని యీదురుగాలి ఘోషిస్తూంది.

కొని రైలు నిమిత్తమే పోయే నా నడకకు ఒక పే తొందర. కీ యివ్వడం మరిచిపోయిన రిస్కువా చీతో పాటు కాలమే స్తంభించిపోయిన టుంది. టైము తెలియకుండా వుంది. అయిదున్నర కౌతుండా స్వేషను చేరాలి.

కొంత సేపటికి దూరదేశంలో ఆ ప్రబంధపుల్లాగు రైలుపట్టాలు కనపడ్డవి. కొంత మనస్సు మడుట బడ్డది. ఇకను వాటిబట్టి నడచిపోతే స్వేషను సుళువుగా చేరొచ్చు. దట్టంగా ఆవరించి వున్న మంచు లో ఒకపే నూటిగా కనుచూపుమేరకు బావుల్లా దూసుగుపోతున్నాయి రైలుపట్టాలు. ఎంత నడచినా నడక తరుగన టుంది. దూరముగా రక్తపు చుక్క యెరుట కనపడగానే స్వేషను సిగ్గుబుకడా అని ధైర్యం తోచింది. మరి పావుగంటకు స్వేషను చేరుకున్నాను. దీపం లేదు. నిర్మానుష్యంగా వుంది. టిక్కెట్ల కిటికీ కూడా మా సివేయబడి వుంది. లోపల యెరుక కొరుకుతూన్నట్టు డెమ్మో చప్పుడును, ఒక మనిషి గుర్రను తప్ప మరేమీ శబ్దం లేదు. చేతి నున్న “ఆంధ్రరత్న” ఖద్దరు సంచి తలక్రింద పెట్టుకుని కన్ను మూతా మని ఔంచీకోసం నాలుగువంకలా పడికొనాంటే ఒక మూలనుంచి,

“ఏవూరు?”

“మాది విజయనగరం.”

సిగరెటు ఆలవాటు లేని లోకం యీ నాటికి కనిపించింది. గుడ్డి గుడ్డి జెలుగు. ఈ చీకటిలో, నిశ్శబ్దంలో నన్ను ప్రశ్నించిన కంఠధ్వని యెవరో అని నిదానించి చూసేను.

సుమారు నలభై అయిదే క్లుంటాయి. సన్యాసి ముఖవర్చస్సులో బ్రహ్మతేజం వొలుకుతూంది. అంత వికాశవత్వంలో వున్న హృదయం కష్టసుఖాలన్నిటికీ యెలాగు కరడుగట్టిందో అనిపించింది.

“స్వామి! తమ రెక్కడనుంచి వస్తున్నారు?”

“రాయపురంలో యెక్కేను. ఈ ప్రాంతంలో దిగిపోయేను. ఇక్కడనుంచి మీవూరే వస్తున్నాను. అక్కడ పాలగుమ్మవారిల్లు మీ రెరుగుదురా?”

“కన్నాలోనా?”

“కాదు. మహారాణీపేటలో.”

“తెలియదు.”

గణగణ మని గంట మోగింది, రైలు పైటయినట్లు. గూడు కిటికీ తలుపులు తెరిచి, మాయద్దిరి మొగాల్ని రెండు టిక్కెట్లు కొట్టి బుకింగుగుమ్మా మళ్ళీ తలుపులు మూసేసేడు, కళ్ళు నులుముకుంటూ.

* * * *

రైలులో యేకదొమ్మి. ఇంత కుమ్ముకుంటూ నైనా ప్రయాణం చెయ్యకలసిన అగత్యం యీ బండిలో ప్రతి మనిషికి వుంది కాబోలు... ఈ సన్యాసి పూర్వాశ్రమం యేమిటో... యేం మాట్లాడుదా మన్నా, కొండ పిండి చేస్తూన్నంత రొద యీ రైలు.

“అర్హులారెయ్, మన దేశంలో అనేకమంది,” అంటూ ఒక మిసాలవాడు పన్నాసం యెత్తుకున్నాడు. అన్నిజాడ్యాలూ కుదిర్చే ఘటిక అసలు జెల అణా ఆయినప్పటికీ మాబండిలో కూర్చున్న వాళ్ళ మీద వున్న ప్రత్యేకాభిమానం కొద్ది ఒక పైసాకే యివ్వడాని కేర్పాటు చేసేడు. పిల్లలు లేని ఒక యిల్లాలు “పూచీ పడితే కావా” అని చెప్పి ఒక గుటిక పుచ్చుకుని పైట చెంగున కట్టుకుంది. ఓ ముసలమ్మ బుగ్గమీద వేలుంచుకొని “యేపుట్టలో యేపామా” అంటూ తల పంకించినది.

* * * *

“స్వామి, మీరు మాగృహపావనం, చెయ్యాలి యీపూట” అని రైలు దిగుతూనే సన్యాసిని ఆహ్వానించేను. ఒక మూల జట్కూవాడు, నాచేతులో సంచి బలవంతంగా లాగేస్తూన్నాడు.

“అయ్యో. ఈ రైలు చుట్టరికొలు మీరు పాటించినందుకు సంతోషం. నాతో మీరు పాలగుమ్మవారింటికి మాత్రం రావాలి.”

“అవశ్యం”

జట్కూమా యంటివద్ద విగేం. సన్యాసి కళ్ళలో పూర్వాశ్రమస్మృతులు ద్యోతక మైనట్లయింది.

“ఈ యిల్లైనా మీది?”

“ఉం.”

“జగన్నాథాని కేమవుతారు మీరూ?”

“మా నాన్నగారే.”

“వారిని చూడాలి వకసారి. ఆయనా నేనూ బాల్యస్నేహితులం.”

“వారు గతించి ఆరే శ్లయింది!”

సన్యాసి ముఖం వెలవెలబోయింది.

“ఈ తీసెమీద కూర్చోవచ్చునా?”

“లోపలికి దయచెయ్యండి.”

“చిన్న నాటి మాతీనె.”

నాకు మరి ఉండబట్టింది కాదు.

“స్వామీ, తమ పూర్వాశ్రమవృత్తాంతం...”

సన్యాసికి నాతనుపే లేదు. ఒక పావుగంట తీసెమీద నిలుపుగన్నులతో బయలు పరికిస్తూ కూచున్నాడు.

“సరే. వస్తారా మా...పాలగుమ్మవారింటి కడదాం?”

* * * *

“అమ్మా!”

“ఎవరూ!” అని వెరట్టించి కాబోలు.

“ఒకసారి తలుపు తీస్తారా?”

నేనూ సన్యాసీ బైట పదిమినిట్లు నిల్చున్నాం. సుమా రిరై యేళ్ల ఆమ్మాయి వచ్చి తలుపు తీసింది. సావిట్రి చాప వేసి “కూర్చోండి” అంది.

ఎందుకు వచ్చేమో నాకు తెలీదు. సన్యాసి చతికిలపడ్డాడు. ఆమ్మాయి నిశ్చేరపోయి అర్థం కౌన్లు చూస్తూంది. సన్యాసి మాట్లాడడం ఆరంభించే సరికి నాకు నాకటైంది.

“ఈ యిల్లు మీస్వంతమేనా?”

“మాదే. అంటే మాపుట్టి లిది. ఇక్కడనే వుంటున్నాం.”

“పాలగుమ్మవారి పిల్ల వమ్మా?”

“అవును.”

“మీ....” సన్యాసి గుటక లేసేడు. ఆ ఆమ్మాయి మీద లగ్నమై వున్న కళ్లు పీడివేపు తిప్పుకొని, దండపీఠం మీద అనుకున్న బుజం చాటునకు మొగం వంచి,

“మీ తలిదండ్రు లిక్కడే వున్నారా?”

“మాఅమ్మ నేపుట్టగానే పురుట్లోనే పోయింది. మానాన్న అప్పడు బొంబాయిలో వుండేవారట; ఆయన మరి దేశం రాకుండానే హరిద్వారం వెలి పోయేరుట. నాబుగేళ్ల కిందట మాపెద తగారు కాశీనుంచి వచ్చి ఆయన కూడా గతించినట్లు చెప్పేరు. మా మామయ్యే నాకు పెళ్లి జేసేడు.”

సన్యాసి కళ్లు రెండు నడబాపు లయ్యాయి. గిర్రన సీళ్లు తిరిగిపోయాయి. గుండె బరు వంతా గుటుక్కున మ్రింగి, కలవరపాటు నణగద్రొక్కుతూన్న కంఠంతో “కూర్చో ఆమ్మా—నిలబడి వున్నావు” అన్నాడు.

బట్ట వియ్యాలలోంచి పిలు పొచ్చిం దని, ఆ ఆమ్మాయి వెళ్లి శిశువును చంకపెట్టు కొచ్చింది. ఏడాది వెళ్లింది, కుర్రాడు.

“అమ్మా! తాత” అన్నాడు.

“తప్పమ్మా”

ఒక గగుర్పాటు సన్యాసిని భూకంపంవలె వణికించింది. తటాలున లేచి, “అమ్మా, తలుపు వేసుకో” అని చెప్పి దారిబట్టేడు. అతని దృష్ట లోంచి వెలవడ మూగ ఆశీస్సు ఆమాతాశిశువుల శిరస్సులు ముద్దాడింది!

* * * *

ఈస్మృతినాటకంలో నాసాత్ర యేమో నాకే బోధపడటం లేదు.

మారేమండ రామారావుగారు, ఎం. ఏ., బి. యిడి

ఆంధ్రులారంభించని పుణ్యమాలే లేవు. అయితే జయప్రదంగా కొనవరకూ సాగించబడినవిమాత్రం చాలాతక్కువ. ఏమూలే నా ఒక కొత్తపని ఆరంభించబడిందంటే ఆంధ్రుడికి ఉండేకం కలుగుతుంది. అంతటినుంచీ ఆ పుణ్యమమే జీవితపరమావధి అనుకొని దానిమీద తనశక్తినంతా వినియోగిస్తాడు ఆంధ్రుడు. ఈ లోగా మరొకటి వస్తే దాలోకిమాకు తాడు తానిదివరకు చేస్తూన్నపనిని వదిలిపెట్టి. ఈ చాంచల్యానికి ప్రతిఫలం ఒకపని పూర్తికాకపోవడమే. ఈయీ పుణ్యమాలు బయటచేరతీసిన యితరులు క్రమాభివృద్ధిపొందుతూంటే, మనం ఒక్కొక్కపనినే మరచిపోతున్నాం. ఇందువల్ల ఎన్నో నష్టాలు కలుగుతున్నాయి.

ఆంధ్రుడంటే ఎవరో, అతని కుండే గౌరవమేమిటో, ఇతిరరాష్ట్రీయులతో సరిపోల్చిచూస్తే అతనికుండేసాన మేమిటో తెలియనిరోజుల్లో కొనురాజు లక్ష్మణరావుగారు, చిటకూరి వీరభద్రరావుగారు ఆంధ్రుని చరిత్రను నిర్మించి, ఆంధ్రునికి ఆత్మజ్ఞానమూ, ఆత్మవిశ్వాసమూ కలుగజేశారు. ఇది సుమారు ఇరవై యేళ్ల నాటి మాట. ఇంతలో గ్రంథాలయోద్యమం, భాషావివాదం, అసహాయోద్యమం బయల్దేరాయి. అంతవరకూ మేజాబల్లమీద వుండి నిత్యపారాయణార్హమైన ఆంధ్రుల చరిత్రని మూలకి విసిరేసి, నడుముకట్టి యీ కొత్తపు ధ్యమాల్లోకి దూకేశా డాంధ్రుడు. ఆత్మచరిత్రవిచారాని కంటితో పుల్స్తాపు పెట్టేశాడు. ప్రజాసామాన్యంతో బాటు పరిశోధకులు కూడా ఇతరరంగాలకి వలసపోయారు. ఏ ఒక్కపరిశోధకమండలో యీ చారిత్రకోద్యమాన్ని పట్టుకు తంటాలు పడుతూన్నా బాహుశ్యంమీద దానిపైన ఆభిమానం, ఆభిరుచి పోయినాయి. ఆందువల్ల ఇరవై యేళ్లనాడున్న చోటే వున్నాం మనం.

ఈ లోగా ఇతరప్రాంతాల్లో ఎంతో ఆభివృద్ధి జరిగింది. ప్రతివారూ తమ తమ రాష్ట్రముల చరిత్రని పరిశోధించి దేశభాషల్లోనూ, ఇంగ్లీషులోనూ కూడా చక్కని గ్రంథాలు రాసుకున్నారు. అందువల్ల ఆ చరిత్రలు వ్యాప్తి చెంది, హిందూదేశచరిత్ర మూలో యథాయోగ్యము లయిన సానాలని అలంకరించాయి. ఇక మనమో? ఆంధ్రదేశచరిత్రను తెలిపే గ్రంథాలే తక్కువ. ఉన్న వైనా తెలుగులో వున్నాయి. ఇవి ఇతరులకి అగమ్యాలు. అందువల్ల హిందూదేశచరిత్రలో ఆంధ్రదేశపు ప్రశంసే కనబడకుండా పోయింది. క్రమంగా ఆంధ్రులని గురించి రెండు ముఖ్యాభిప్రాయాలేర్పడ్డాయి యితరుల్లో. దాక్షిణాత్యులు “ఆంధ్రులకి ప్రత్యేకచరిత్ర లేనేలేదు. ఉన్నా అది సమగ్రంకాదు. ఎక్కడో ఒక నాలుగేళ్ళు తప్పు మొదటి నుంచి తుదవరకూ ఆంధ్రులు పారతంత్ర్యంలోనే వుండే వారు” అని అంటున్నారు. బౌద్ధిరాచులుమాత్రం కొంచెం ఉదాసీనంగా “మీకేమి చరిత్ర వుందో మాకు తెలియదు. మాయిల్లే మేము దిద్దుకోలేకుండా వున్నాము. మీ యిల్లెక్కడ చక్కబెట్టగలం? అంచేత మీ కుండే చరిత్రని మీరే రాసి మా కందచేస్తే సంతోషిస్తాం” అని అంటున్నారు. ఈ విధంగా ఒకరొకరు మనకి చరిత్రే లేదంటున్నారు. ఇంకొకరు ఉంటే అని యేది? అని అడుగుతున్నారు.

ఈమధ్య ఇంకొక వింత జరిగినది. కాశీ ప్రసాద్ జయస్వాల్ అనే సుప్రసిద్ధ పరిశోధక పండితుడు (క్రీ. శ. 150-350. నాటి హిందూదేశ చరిత్రము’ అని ఒక పుస్తకం రాశాడు. అందులో ఉత్తరదేశచరిత్రంతో తృప్తి పొందక అయిన ఆంధ్రదేశచరిత్రలో కూడా వేలుపెట్టి, పల్లవులు వాకొటకులలో ఒకశాఖవారస, కాలంకాయ

నులు మాగధకులు అని వారిదరూ కూడా ఉత్తరం నుంచి వచ్చి వుంటా రని అభిప్రాయం కలగచేసి కొన్ని తలక్రిందులు సిద్ధాంతాలు చేశాడు. ఈమహా సియుడే మొన్న డిశంబరు నెలలో బరోడాలో జరిగిన Oriental Conference కు అధ్యక్షుడు గా వుండి మరి యొక విపరీతపు ఉద్యమాన్ని నూచించాడు. భారతీయులే భారతదేశముయొక్క చరిత్రను రచించడం అత్యవసర మనిచెపుతూ, ఈయన ఆవిషయమై ఒక ప్రణాళిక నూచించాడు. అందులో యీ ఉద్యమానికి తోడ్పడి భావి హిందూదేశచరిత్రలో భాగాలని రచించడానికి తగిన వారిని పేర్కొన్నాడు. అందులో ఆంధ్రుల పేరెక్కడా లేదు. అంతా ఇతరరాష్ట్రాల వారే. ఇదివరకే వారంతా చరిత్రను తమలో తాము విభజించు కొని రచన కూడా ప్రారంభించా రని దర్శాపునల్ల తెలిసింది. ఇట్లా ఆంధ్రుల్ని వదలి వేయటంలో వా పుద్దేశ్యం తాము రచింపబోయే హిందూదేశచరిత్రలో ఆంధ్రదేశచరిత్రం అవసరం లేదనో, లేక ఆంధ్రులలో పరిశోధకులు లేకపోవడం వల్ల తామే వారి చరిత్ర వ్రాయవలె ననుటో తెలియదు. ఇక పీరు రాయగల ఆంధ్రదేశ చరిత్రం యొక్క రుజుత్వానికి ప్రాశస్త్యానికి జనుస్వాలో గారే తార్కాణము. ఇలాంటి గ్రంథమే ముందు కళాశాలల్లో పఠనయగ్రంథ మవుతుంది. అప్పుడు ఆంధ్రయువకులు, ఇంకొకరు తమన్ని గురించి తలక్రిందులుగా వ్రాసిన తమ చరిత్రను తప్పనిసరిగా నేర్చుకోవలసిన దౌర్భాగ్యం పట్టగలదు. ఇదిగాక Oriental conference లో జరిగిన విషయము, ఆంధ్రుల అత్యగౌరవానికి, పటుత్వానికి కూడా భంగకరంగా వుంది. ఈ అవమానాన్ని గుర్తించి మన పూర్వులు మన కొసంగిన చరిత్ర యొక్క మహత్వాన్ని పురస్కరించుకొని, మనము మన ఆంధ్రత్వాన్ని తిరిగీ సార్థకం చేసుకోవలసిన అవసరం వచ్చింది.

ఈ మహాకార్యం నిర్వహించడానికి కొన్ని సులభమార్గా లున్నాయి. వాటిలో క్రిందివి ముఖ్యమైనవి.

(1) ఇంతవరకూ ఆంధ్రపండితులూ, ఇతరరాష్ట్రాలవారూ, పాశ్చాత్యులూ ఆంధ్రదేశచరిత్రాన్ని గురించి వ్రాసిన గ్రంథాలని వ్యాసాలని సమకూర్చడం.

(2) ఆంధ్రపరిశోధకు లందరూ సమావేశమై సమగ్ర మైన చరిత్రను రచించడానికి కావలసిన ఉపకరణాలని చర్చించి, ఒక ప్రణాళికను ఏర్పరచటం.

(3) ఒక్కొక్క విభాగాన్ని ప్రత్యేకకృషి చేసిన ఒక్కొక్కరు తీసికొని, ఆచరిత్రను వారు వారు రచించడం.

(4) ఇలా యేర్పడిన చరిత్రను మరియొక సమావేశంలో పండితు లంతా కలసి చర్చించి, దాన్ని తెలుగులోనూ, ఇంగ్లీషులోనూ ప్రకటించడం.

(5) ఆంధ్రదేశంలో అంతటా చరిత్రాత్మకతైన ఉపన్యాసాలు, ప్రదర్శనాలు ఏర్పాటు చేసి ప్రజలలో ఉద్రేకాన్ని చరిత్రయం దభిమానాన్ని కలిగించటం.

ఈపని జరిగించడం ఆంధ్రులకి పిల్లలాటవంటిదే. ఆంధ్రులలో సరియైన ఉద్రేకం కలిగిం దంటే మళ్ళీ సంవత్సరాదినాటికి ఆంధ్రుల చరిత్ర రెండవ రూపంతో ఆంధ్రదేశంలో విలాసనాట్యం చేయగలదు. ధనంకొరకై ఏమీ జంక నక్కర లేదు. ఏ అఖిలభారతోద్యమం చూసినా ఆంధ్రుల విరాళాలే ఎక్కువగా కనబడతాయి. సరియైన ఆభిరుచి దేశంలో కలిగితే, అ, ధనప్రవాహాల్ని యీ ఉద్యమంలోకి సులభంగా మళ్ళించ వచ్చును. అదిగాక ఆంధ్రదేశంలో విద్యాప్రియులు దేశాభిమానులు అయిన ధనికులు, జమీందార్లు ఆసక్తులున్నారు. వారికి యీ ఉద్యమంలో ఆభిరుచి కలిగిన వారు ఒక్క ఆంధ్రుల చరిత్రనే కాదు పండినీ గూడా

సానుకూలం చేస్తారు. కార్యక్రమం లోకి దిగితే సహాయం చెయ్యటానికి, పన్నెండేళ్ళనుంచి యీ కార్యాన్ని నిర్వహిస్తూన్న ఆంధ్రేతిహాసపరిశోధక మండలి ఉన్నది. గనుక, దేశంలో సరియైన ఉద్రేకాభిమానాలు కలిగించి, సమగ్రమైన ఆంధ్రదేశచరిత్రాన్ని రచించి తమయొక్క ఆంధ్రదేశముయొక్క

కీర్తిగౌరవాల్ని కాపాడుకోవలసిన బాధ్యత ఆంధ్రులందరిపైనా, విశేషించి నేటి చరిత్రపరిశోధకులపైనా వుంది. ఆంధ్రులు వెంటనే మేలుకొని, యీమహాకార్యాన్ని జయప్రదంగా నిర్వహించవలె నని నేను మనవి చేస్తున్నాను.

ధర్మపత్ని

ఆచంట సత్యవతమ్మగారు

మండువేసవికాలము. గ్రీష్మఋతు వగుటచే నీచెవిగా దప్పచెవికి గొట్టుచుండెను. గ్రీష్మోత్సవమున కాహుతి కాని ప్రాణికోటి లోకమున లేదు. పదిగంట లగుసరికే పశుపక్ష్యాదులు గూడ నెండవ తాళజాలక తలడ్లిలుచుండెను. కాని వంట మొదలగు గృహకృత్యముల భారము వహించు గృహిణీ లోకమునకు మాత్రము విశ్రాంతి లేదు. పంచాన్ని మధ్యమ తప్పదు, కచేరీలకు సెలవు, బడులకు సెలవు. ధనాధ్యులు నీలగిరి మొదలగు హిమప్రాంతముల కేగి చల్లబడుచుండిరి. బీదలు ధనాభావముచే తాళవృంతములనే ఆశ్రయించుచుండిరి. కాని స్త్రీలకేసి చూచేవారు లేరు సరికదా ఉదయా సమయములు పొయిదగిరి మ్రగి చేసిన వంటలకు వంకపెట్టుచు మరింత ఉడికించుచుండిరి.

ఇట్టి దినములలో లండనులో నైదేండ్లుగా ఐ, సినిస్ చదువుచున్న తన కుమారుడు వచ్చుచున్నాడన్న ఆనందముతో కామేశ్వరమ్మ అతిశ్రమ పడుచు మితాయి, జలేబి, రవలడ్లు మొదలగు ఫలాహారములు సిద్ధపరచుచుండెను. బిడ్డయందలి ప్రేమ గ్రీష్మమును కనబడసికుండెను.

అమె కోడలిని పంపవలసినదని ముందుగనే వియ్యాలవారికి కార్డు వ్రాయించెను. విదుసంతత్సర

ముటుగా మగని ముఖమునకై చంద్రకాంతికి వేచుచుకొర మట్లు వేచియున్న జానకి మామగారివద్ద నుంచి వచ్చిన జాబు చూడగనే ముఖమింత చేసికొని తలదండ్రులను బ్రోల్చుపించి సమస్తపరికరములతో నన్నగారు తీసికొనిరా రాజమండ్రి వచ్చి చేరెను. కామేశ్వరమ్మ అందరి అత్తల వంటిది కాదు. మంచి మనిషి. కోడలి సుగుణములు గ్రహించి, ఆదరించు సుగుణవతి. అప్యాయముగా కోడలి నాదరించి అమె యన్నను రెండు దినము లాపుకొని మర్యాద జేసి నూతనవస్త్రబహుమానపురస్కరముగా బహూకరించి పంపించెను. పిదప అత్తగారికి విశ్రాంతి కలుగజేసి సమస్తగృహకృత్యము జానకి పరమోత్సాహముతో జేసిజైచుచుండెను.

ఆనందగావు పచ్చి రోజు వచ్చెను. ఉదయము తొమ్మిది గంటలకే మొయిలు. ఇంట్లో జానకి కామేశ్వరమ్మగారి ఆనంద మమితముగా నుండెను. ఉల్లగడ్డ ఉల్లిపాయ మసాలతో నొకకూర. మువ్వంకామ కూర. కొబ్బరి కోరు పెరుగు పచ్చడి. పప్పు. తెల్ల అప్పడములు, వడియములు, పులుసు మిరియాల పొడి చారు మొదలగు పదార్థములతో వంట సిద్ధమైనది. శేమియాపులిహారీ చిత్రాన్నము సాజ్జప్పములు తన కొడుకు కిచ్చ మని చేయించెను. ఇండ్లన్ని

కడిగి ముగ్గులు పెట్టిరి. పెళ్లివారియిల్లలాగ అలంకరించిరి. సముద్రయానపు చెలు లీకొఱములూ లేవు గనుక వెలుగువారికేసలి. వారి యుఖ్యబంధువులను కుమారుని పంక్తి కావ్యనించిరి.

అను లింత పెద్ద యెత్తులే యిట్టము లేరు శ్రీరాములనకు. తన ఆదాయమున కనుగుణ్యమును విద్యయే చాలు నని అతని తలంపు. అతనికి అనందమొక్కడే కాని, మరి కుమారులు లేరు బాల్యమాదిగా అనందరావున కతిమఱుకుగా విద్య వచ్చుచుండెను. ఒక్కొక్కసైన ఫెయిలై యెరుగడు. అందుచే నింటిపట్టున రాజమండ్రిలో నెంతకఠినమైనవిద్య యున్నదో అంత పర్యంతము చదువు చెప్పించి ఉద్యోగములో ప్రవేశపెట్టించెద నని తండ్రి తలంపు. అటు కాని. ఒక్కొక్కసా నొక్కొక్కమారుని పెద్ద చదువు చదివించి ఏకలక్ష్మరీయోచనూ నాకర్లు చాకర్లతో పాటు కట్టుకొని క్రింది యుద్యోగములు నిలిచి దాసోహ మనుచుండె తన కుమారుని ధర్మస్థాయములు కనవలె నని తల్లి పట్టు. అబ్బాయి కనలే పట్టు. తండ్రి నెదిరించి లండను వెళ్లవలె నని అతను గట్టి పట్టు పట్టలేడు. మనసునందలి కోర్కె మళ్ళించుకోలేడు. అట్టివారి కంచుబాటు పాలిచ్చి పెంచిన తల్లియున్ను తాళి బంధరూపమున తన పాల బడిన భార్యయున్ను కదా? వీరిద్దరి చెవులు గుసగుసలతో కొఱికి తన కగు ఖర్చులకు కొంత సొమ్ము దాదినాడు. పెళ్ళినాడు పెట్టిన నగలు భార్యవి తీసి అమ్మినాడు. తల్లి తన మగనితో జగడ మాడియో, ప్రార్థించియో తన యెడలిమిది రెండువేల రూపాయల అక్షరణము లమ్మి కొడుకు దోసిలి పోసెను. భార్య నగల తాలూకు రెండువేల, మొత్తము నాలుగేల తీసుకున్నాడు. తండ్రి నెట్లో వేడి కప్పించుకున్నాడు. “లండనుకు జే” యని వెళ్ళినాడు. నాలుగేలెన్నాళ్ళు వచ్చు నా మహాపట్టుములో? అందులో విద్యయే ప్రధానముగా గల్గిన వా రెట్లో కాలము వెళ్ళిబుచ్చుదురు కాని మన అనందరావువంటి పోకే

భావురవుల కా అవరణ పదిరెట్లు ధనవ్యయము చేయించును. చదువులోను శ్రద్ధయే. సారూప్యమంటుటలోను శ్రద్ధయే.

ఇంక తెలిగ్రామములకు మొదలు, తీరా అబ్బాయిని పంపాము. పొరుగువారిలో అందులో విదేశములో వా డెట్టి పాట్లు పడుచుండెనో యన్నదిగులుగేత నైతే నేమి భార్య పోగువలన నైతే నేమి శ్రీరాములు కుమారునికి ధనము ప్రసహింపజేయుచుండెను. నిల్వసొమ్ము గాక యీ యెను సంవత్సరములకు భూములు యిల్లు తనఖాలు పెట్టి మరిపదివేలు పోసెను. అప్పటికే ఆయన మనస్సు చివుకు తాటాకు ననుకరించెను. ఆస్తి అంతయు కరహస్తగత మాయెనే యన్న బెంగతో తిండి సరిగ తినక, చిరాకుపరాకులతో కాల మెట్లో గడుపుచుండెను అడదాని కిదంతయు నక్కరలేదు. ఇంత తగలేసిన కొడుకు ఉద్యోగము చేసి అప్పంత దీర్చి త్రివ్వి తలకెత్తుతాడనె కామేశ్వరమ్మ నమ్మకము. ఈపెరితి నుపన్యసించుచు మగని నోదార్చుచుండె నాయమాయికసాధ్య. “చూచెదము కదా అబ్బాయి ఆదరణ? ఈకన్నుల కీరప్పలు దూరము కావులే” అంటూ జవాబు చెప్పిదివాడు శ్రీరాములు అనుధవకాలియు ప్రపంచపరిజ్ఞాతయు గనుక.

బడెండ్లు ఈ తీరున గడచెను. పుత్రప్రేమచేత శ్రీరాములు పెద్ద ప్లేషనికి, స్నేహితులతో, కారు తీసుకు వెళ్ళినాడు.

ఇంతలో మెయిలు వచ్చి అగింది. ఫుల్లుకాసు బండిలోనుండి, దొరగార్లు దిగుచున్నారు. మామూలు, యింటరుక్లాసు జెరుకుచున్నాడు శ్రీరాములు. ఇంతలో దొరగా రొకరు వచ్చి తండ్రిప్రక్క నిలబడిన నూటు ధరించిన స్నేహితుని పట్టుకున్నారు. అతిడు కుమారుని అనవాలు పట్టలేక, ఎవరో యెరిగెను యే యూరేషియనో, మాట్లాడుచుండెనని తలచి, పుత్రాగమనముకై వేచియుండెను. ఇట్టి స్థితిలో “కారెక్క వోయి, అనందా” యను స్నేహితుని వాక్యములతో స్మృతి గల్గి శ్రీరాములు

దొంగారిచెస పరికింప తన కుమారరత్నమే. నూటు, బూటు, వ్యూటుతో ఆనలే ఎర్రనివాడేమో ఆ చ్చుముగా పాశ్చాత్యునివలె తయారైనాడాయెడ. పంచెధరించిన తండ్రితో భాషింప నామర్దా కాబోలు, ముక్తసరిగా మాటాడి కారెక్కెను. తండ్రి కప్పుడే తల తిరిగింది. కుమారుని వెంట నిడుకొని యెట్లో యింటికి ఘటము జేరజేసెను.

హిందూమర్యాదలు వేరు. యూరపియులవి వేరు. ఐదేండ్ల ప్రవాసములో అక్కడి నడవడిక లిట్టే పట్టుకుని యిప్పటి మన యువకులు పుట్టి యిరువదేండ్లుగా పెరిగిన హిందూధర్మముల నిట్టే మరచు తెంతటి యవివేకమో గ్రహింపుడు. ఆనందు డీ తరగతి మహానుభావుడైనాడు.

అనాడెట్లో ఎదురుగా వచ్చిన తల్లికి బంధువులకు అతిముక్తసరిగా విధిలేక జవాబులు చెప్పి, భుజించి లేచెను. కాని అందరు వింతగా మూగుట, తల్లి పల్లెటూరిదానిలాగ పదేపదే పరదేశవార్తలగుట భార్య తొంగిచూపులు తండ్రి అచారవ్యవహారములు తల్లివడి, నేలమీద విస్తరిలో వడించిన పదార్థములు చేతితో కలిపికొని తినుట ఘోరకృత్యములుగా నాతనికి దోచుచుండెను. హిందూసుందరి, భార్య యింపుగా చూపట్టుట లేదు. ఆనగ లేమిటి? అ దిగింపు సిగ యేమిటి? ఆకుంకుమ బాట్టెందుకు? అ నల్లిని మనేమిటి కళ్ళకు? ఆసి గ్గెందుకు? అనందరా వంటా లేమిటి? ఆతడు లేబిలు, కుర్చీ, పింగాణీ పాత్రలు తెచ్చుకున్నాడు. తండ్రి పంక్తికి భోజన మునకు వచ్చుట లేదు. విను గెక్కు వైనది. ముఖ ము చిట్టింపు హెచ్చినది. తల్లితో ప్రేమగా మాట్లాడుట లేదు. భార్యను పలుకరించుట లేదు. ఆ వేళ కింత తన గదిలో బల్లపైని ఆహారము తినుట, సిగిలో సిగార్లు బలిసినవి.

ఇంక చేయున దేమని ముఖాముఖములు చూచు కున్నారు తల్లి దండ్రులు. “నీకు కావలసిందే. చేతులు కాలాయి, అకులపట్టుకుంటే కార్యమేమని, కామేశ్వరమ్మను, కసిరినాడు శ్రీరాములు, అంత

గా తను ప్రేమించిన కుమారుడు ఒక్క కన్న కొడుకు భవిష్యత్తును నమ్మి యావదాశ్రియు, వ్యయ పరపించిన తన యవివేకమునకు కర్మరూప గాల్చి, తన విద్యకై తండ్రి నడుగుటకు ధ్యేయపడి, నక్కవినయములుగా తన్ను ప్రార్థించుచున్న ఆనందుని వెనుకటి సితికిని, అతిదిట్టయై నిగ్రయాత్ముడై, తలిదండ్రులవంక జూడక, నిరాకరించుచున్న యిప్పటి ఆనందుని అవతారమునకు మనసులో, నామెకాసా యుధములు పరపుచుండెను. కాని, ఏమిచేయ గలదు? “అడ్డాలనాడే బిడ్డలు కాని గడ్డాలాచ్యుక బిడ్డలా” అన్న సామెత ఉత్తదా? ఇక ఆనందునివలన సుఖపడుద మనెడి ఆశ నున్న యెనది. ఇక జానకి మనోవ్యధకు సారమే లేదు.

ఇంతలో ధగలు మంద మగుటచే, తణఖాఅస్తితో అప్పు తీర దేమో యన్న భయమున అప్పల వారు శ్రీరాములుపై వ్యాజ్యము వేసి, డిక్రీలుపొంది ఇల్లు పొలములు వేలము వేయించి తమ సొమ్ము రాబట్టుకొనిరి. వారు ఉండ యిల్లు, పండ మంచము లేకుండ బికారు లెరి. కాని, అనందరావునకీ పరివరనము చీమ కుట్టిన లైన లేదు. తనవల్లనే వీరి కింత దళ వచ్చిన దన్న సంగతే గ్రాహ్యము లేదు. ఇంతలో, డిప్యూటీకలెక్టరుపదవి అనందరావునకు లభించెను. లభించుట తడవుగా సమస్యధారపోసిన తలిదండ్రులకు జెప్పక, భార్య నైన తీసికొనక తన మాట ముల్లి సర్దుకొని శ్లాఘేపోయెను. ఈ చర్యతో తలిదండ్రుల హృదయములు బ్రద్దలయ్యెను. జానకి మనోవ్యధతో గ్రంగిపోయెను.

నిలుచుటకు నీడ లేక, శ్రీరాములు, భార్య, కొడలి సహితముగా బంధువు లింట తల దాచుకొనిరి. తెప్పలుగ చెరువు నిండిన గప్పలు పదివేలు జేరు” నన్నట్లు, ధన మున్నప్పు డతిథులుగా వచ్చి తినిన బంధువు లీదశలో నాదరించెదరా? కొన్నాళ్లు యూరుకొని, వారు మ యింట్లో శుభకార్యము గాన యిల్లు ఖాళీ చేయ మని చల్లగా జెప్పిరి.

జానకిని, పుట్టినింటికి బామ్మని బతిమాలిరి; కాని, అగుణవతి “ఎట్టి సామ్యులకును పుట్టిన యిండ్లకు, పెద్దకాల మునికి తద్ద తగ దన్ను” కణ్ణుమహర్షి వాక్యములు తలచి వప్పు దయ్యెను.

“బదేడు లిదివరకే మీ యండ నుండక పుట్టింట బడి యుంటిని. మరల నే మని పోగలను? అందులో ఇట్టి హైన్యదశయందు, పుత్రునిచే పరిభవంపబడి దీవత నున్న మాన్యులగు అత్తమామల వదలిపోవుట నాకు ధర్మమా? ఆదియును గాక పతి నేకమనోచ నైతిని. పూజ్యులగు పెద్దల నేక కూడ నాకు లేకుం డచేయుట మీకు న్యాయమా? యని భేడికొని కష్ట ములలో వారి ననునయించుచు; మహారాజు పు త్రిక యయ్యు, రాజ్యహీను లగు అత్తమామల నే వించి ఆరణ్యక్షేత్రము లనుభవించిన సావిత్రివలె వారి నెడబాయకుండెను.

కష్టపడివారు ముఖపడుట సులభము కాని సు ఖపడి కష్ట మనుభవంప గున్నవారు, స్వయంకృ తాపరాధమునకే విలపించుచుండిన కామేశ్వరమ్మ ననవరతము క్రీరాములు, మన దశ సీవిధముగా మా ర్చిన దానపు నీ నే యని చెప్పని గడియ లేదు. దీని కామె సంగంపలేక కొడుకున్న అమలాపురముజేరి, కగుణముగా విలపించి యడిగిన మంచి దని, తన నమ్మకము మగనికి చెప్పెను. “అంత కింతైనది. ఇంత కంతగునో? సర్వము వాడి కామవతి జేసి సన్యాసుల మైతిమి చాలక వానిని యాచించి ఆవ మానము కూడా పొందాలా” యని త్రాచుపాములా కఱవవచ్చెను. “సీయ్య మెట్లనో ఏడు మంచిగా వచ్చిన సరే సరి, అవమానము పడి వస్తినా, నీ కిక్క డ తావు లే దని ఖండితముగా చెప్పెను.

కొడుకు కదా యని తలచి ఎట్లనో అమలాపురము జేరి, ఆనందరావు బహుమారుగా రున్న బంగళా ప్రవేశించి, అక్కడ నున్న నౌకర్ల ద్వారా “మీ తల్లిగారు మాట్లాడ వచ్చినా” రని కబురుచేయగా “యిప్పు డెవరితోడను మాట్లాడుటకు వలనుపడదు. అఖీను కాగితములు మాచుకొనుచున్నా” రని జవా

బువచ్చెను. దానితో కామేశ్వరమ్మ కాగ్రహము జనించి, “ఏడి కింత పొగరా? తన చదువునకై న స్నేంతగా వేడెను? అప్పటి దీనాలాపముల కింత పొగరా? నాకు వీర అజ్ఞ యేల” నని బిరబిర మేడ పై కేగి, ద్రుమ్మ వేసికొని తల్లి వచ్చిన దన్ను నెప మున, నెచ్చటికో బోనున్న కుమారుని యెగుట నిలచి “అనందా! ఎంతటి వాడ వైతివి” అని పుత్ర ప్రేమచే బారన నేడ్చెను. ఈ రీతి తల్లి బీదరాలై, పెద్ద హోదాలో నున్న తన యెగుట విలపించు టసహ్యమై ఏమీ! మంచిచెడ్డ తెలియక ప్రవరింప న్నావు. నౌకర్లయెగుట నా “అనందా! అనె దవు? ఎల్లకాలము ఆనందు డేనా? కలకత్తరీపద విలో ఘనీభవించిన నన్ను యెట్లుగా పిలువవలెనో, తెలియదా? తక్షణము నాయెగుటచుండి పొమ్ము, అనెను.

“మూరుదా? కచేరిలో కలకత్తరువు కాని, తల్లి వద్ద కలకత్తరువా? నీ కంతహోదా అబ్బిననూ నాకు బిడ్డ వేకదా? తెలియకుండా మాట్లాడెద నేమి? రెక్కలు వచ్చేవరకు నాయుండ కావలసి వచ్చినా? నీకీజ్జక సర్వ మర్పించి నీకగురుటకు రెక్కలు కల్పించిన తలిదండ్రు లనామకు లైరా? దీనావస్థలో తలిదండ్రులను వదలి, వారి నాకటి పాలు జేసి, నీవు ముఖపడ జూచి తిదియా పుత్ర ధర్మము. తిన తిండియు, కట్ట వస్త్రము లేకుండ మేమిట్లుగా నగుట నీకీజ్జకే కదా? ఇట్టి మా దశ నరయక వర్తించిన నీ కీలోకముననే కాదు. నరక ముద్దు కూడ చోటు లేక అధోగతిపా లగుట కిం చుకయు సుంజేపాము కలదా? ఓరీ, సిత్తుద్రోహీ! కులాంతకా, “మాతృదేవో భవ”యన్న వడుగునాటి మాట మరచితివా? ఘాతుకమ్మగ మైన తల్లిని చూడగనే ఆనందమున చెంగున గంతువైచి తల్లి చెంగుట నిలచునే? మానవాకారరాక్షసుడవై నీవు చదివిన చదువునందలి సారమింతయా? ధర్మపత్నిని షోభపెట్టిన ఘాతుకా, నన్ను పొమ్మనెదవా? నిన్నింతవాడిని చేసిన దెవరి సొమ్ము? నీ పూర్వచరి

త్రను దలచికొనుము. డబ్బుకై యెట్టి దీనాలాపములాడితివో? మారివై నాచేత జనకునకు చెప్పించి ఉద్యోగార్హత నొంకజేసిన తల్లిదండ్రుల రుణ మెట్లుగా దీర్చికొనగలవు? “మాతాపితల నా దరించని మనుజుడే? మా యుసురు నీకు తగిలిన జయ మందెదవా? పుత్రరూపశత్రువా? నేనిదే పోవుచుంటిని. ఈ జన్మమున నీకిక తల్లి లే”దని మెదడు చెడ కేకలు జెచుచు ఆమె బిరబిర మెట్లు దిగి వెడలిపోయెను. ఆనందుని యెడద చింతాకంఠై చలించుచున్నది.

అట జానకి ఆత్మగారు కుమారుని చూచి నేగి రానందున నాలుగైదు దినములు జూచి, మామగారన్నంత పని జరిగి తీరినది. అవమానపడి నావద్దకు రావల దనుటచే నాసాధ్యు యెట కేగెనో, లేక, ఆత్మహత్య గావించుకొనెనో యని విచారించి మామగారిని వేడికొని, ఆయన సహితముగా అమలాపురము జేరి దర్బాపు జేయగా అచ్చటి నొకర్లంతయు జెప్పిరి. ఆమె యెవరో కాని మతి చలించి “నమ్మకు డయ్యా! పుత్రరూపశత్రుల నంటూ” కేకలు జెచుచు అమలాపురపు పీఠుల రెండురోజులు తిరిగిందికాని మరల నామె జాడలేదనిరి. వారు చెప్పిన యానవాళ్లను బట్టి శ్రీరాములు, తన పత్నియే అవమానభరింబున పిచ్చిదై యెచ్చటికో బోయియుండు నని తలచి కొడలి నొక న్నేహితుల గృహమున నుంచి తన భార్య నన్వేషింప నేగెను.

ఇక ఆనందుని సిద్ధి నవలోకింతము. “కాల మెల్ల నొక్క రీతి నే నడచునా? ఋతువులలో శిశిరము వస్తే ఆకురాలి చెట్లు మోడుపడుచు. గ్రీష్మోత్పమునకు నదుల నీరింకి తిప్పలు బయలు పడును. మనుజుని అహమిక, మదము గర్వమునడగించుటకు అనాలోగ్యము దరిద్రము సాధనములు. తల్లి నవమానించిన వారము తిరుగకుండనే దీప్రపక్ష రోజులలో నుద్యోగీయులను దీనివేతలో మన ఆనందుడుండెను. ఆయినది అయ్యగారి ఎగిసిపా

టని ఉద్యోగము వాసుతుతో ఆధికారగర్వము తారుమారై పూర్వపు చిన్ననాటి విద్యార్థి జీవిత మందలి దృశ్యము స్మృతిపథంబున తాండవించుచుండెను. మాతృప్రేమ మూర్ఛిభవించి మానస వీధిని సంచరించుచుండెను.

ధనాంధాంధత యుగుటతో పాటు, తన కను సన్నుల నాసోహ మని సంచరించు. నేవకులును, అనుగ్రహము సంపాదించు తలంపున వెన్వెంటు తిరుగు క్రింది ఉద్యోగీయులును కూడ నెడమై ఏకాకిత్వము సంభవించెను. అస్థాయపు తీర్పుల వలని బాధ నొందువారి వేదముగూలు మనోవిధిని పొడగట్టి బాధింపుచుండెను. మామనాల్ల ముచ్చట వలని గర్వమున్ను తనయందే ప్రాణము లుంచికొని, తన భావి యాన్నభ్యమునకై, సర్వసంగపరిత్యాగులై పంచల వాలైన పూజ్యులగు తలిదండ్రుల నిరాకరించిన దుష్టత్వమునకు ఫలముగా మనోవ్యాధి యంకురించి క్రమముగా మంచము పట్టెను. దాహశాంతికి నీర ముదించుట కైన నా యన్నవా రెవరును లేరు. తన చిన్ననాడు సన్నిపాతజ్వరపీడితుడై యున్నప్పు డత్రిపేమతో నిద్రాహారము తెరుగక తన సేవయందే నిమగ్నయై యున్న తల్లి యీసమయమున జన్మికి వచ్చి, తన యధికారతీవ్రో, దీనా తీదీకముగా “అనందా! యగు దుఃఖసూచకస్వరమున పలుకరించిన తల్లిని కఠినభాషణంబుల నొప్పించి పారద్రోలిన మథాంధున కింత కావలసినదే యని, పశ్చాత్తాపహృదయుడై యేడ్చెను.

జానకి, ఆత్మమామల జాడ నెన్నాళ్లనును గానక వారి వీరి వలన తన మగ డున్న యిల్లు విచారించుకొని, చూడ నేగెను. అదరించిన సరియే లేనియెడల తన దారి దైవ మెరుగు నన్న ధీరత్వమున ఆనందుని గృహమున కేగి చూడగా నేమని నుడువగలము? అడకు చిక్కి శల్యమై, ఏకాకిగా మంచమున బడి దీనుడై పలలించుచుండెను. ఇట్టి దృశ్య మవలోకించునట్టి, జానకి ప్రాణములు నిలుపున నెగిరిపోవు నట్లయ్యెను. అంత హాదా యే

మాయెనో యాగిసితి యెట్లు వచ్చెనో అమెకు తెలియక తలదిట్లుచు చూటాడుటకైన శక్తి లేని తన పతిని జేరి సమస్తోపచారములు చేయుచు తన మగ పుట్టుగా మిగిలిన చిల్లరవస్తువులన్నివైచి, మంచి వైద్యుని రావించి, మందిట్టుంచుచు, పథ్యశానంబులు సకాలంబున నిమ్ముచు క్రమముగా కోగనిముక్తిని జేసెను. ఇంతటి పరివర్తన చేయుచు తన్ను తిట్టెక్కితలతో కొలుచుచు, భాగ్యవారిద్రవ్యములందు కూడ సమానభక్తివిశ్వాసములుంచి నేవించు నది తనధర్మపరియగుట యెఱిగి, అనందుడు జానకి రెండు కరములు బట్టుకొని బతిమాలునట్లుగా జూచెను. రెండు వేడి కన్నుటిచుక్కలమె కరములపైబడెను. జానకి వడికుచున్న కరములతో అనందుని నయనముల దుడిచి, పూర్వచరిత్ర పురుషవలసిన దని వేడికొని, శరీరము బలపడువరకు నే విచారములకు హృదయమున తాపీయవల దని బతిమాని, తాను జీవించియున్నంతవరకే కొంత గలుగజాల దని నుడిచి, ధర్మపత్నీత్వము సారక మగునట్లు ఉపచరించుచు అనందుని, యథాశోగ్యంతునిగా నొనర్చెను.

అతడు తన భార్యవలన తలదండ్రుల వృత్తాంతమెరిగి, వారికై విచారించుచు అనేకపట్టణాగ్రామంబుల వెదకించెను; గాని లాభి మినుమంతయు లేకపోయెను. కొన్నాళ్ల కొక స్నేహితుని ద్వారా కాశీయందలి బైరాగిమఠమున సోకాయన కలిసెననియు, గృహకల్లోలములచే సంపూర్ణవిరక్తుడైనందున, చివరి దశ, సివిశ్వేశ్వరసేవ చేకృతారత నొందింప ధృఢనిశ్చయుడై నైతి నని యొకరితో వచింప వింటి ననియు స్నేహితుడు పలుక నాతడే తన తండ్రి యని నిర్ధారణ చేసికొని, క్షమార్పణ వేడి తీసికొనరాకాశి కేగెను; కాని, తండ్రి పట్టుదలగా మరల గృహమగ్గమున నుండ నని “పుత్రులు శత్రులు గాక మిత్రులే” యనియు, అట్టి శతృమగ్గమున నుండ నని నిరాకరించెను. మాతృదేవత జాడ మరి లేదు ఇక చేయునది లేక ధర్మపత్నీద్వితీయుడై స్వస్థలము చేరి అనందు డధికారము మరలిరా, సుఖముగను అనందముగను జీవించుచుండెను.

వేదికలు - పత్రికలు

‘బటకే వుంది’

ఆవధానిశిరోమణి, పండిత, కాశీ కృష్ణాచార్యుల వారు తమకు ౬-౩-౩౪ తేదీని నిజదవోలుపాటలు స్వాగతసత్కారాలు చేసినపుడు సంస్కృతభాష యొక్క సజీవనీతినిగురించి యిలా సెల విచ్చారు. “ఇప్పుడు చాలమంది సంస్కృతభాష నిరీవభాష యని పలుకుచున్నారు. నిజము చూచినచో మన దేశమున సజీవభాష సంస్కృతి మొక్కటి తప్ప మరేదియును లేదు. అనాదికాలమునుండియు సం

స్కృతమే తక్కిన అన్నిభాషలను మూలాధారముగా నున్నది. సంస్కృతభాషపై నాధారపడిని భాష మరేదియు లేదు. హిందీ, మహారాష్ట్రము, కన్నడము, తెలుగు, ఉత్తరభాష, మున్నగు దేశభాష అన్నియును సంస్కృతపదములతోనే నిండియున్నవి. అర్యభాషల కన్నిటికిని ప్రాణభిక్షను బెట్టునది సంస్కృతమే. అభాషలలో నున్న సంస్కృతపదములను దీసివేసినచో నవి అంతరించిపోవుట నిశ్చయము; కావున సంస్కృత మొక్కటియే

సజీవ మగు మాతృభాష. అది స్వతంత్రము. తక్కిన వన్నియు దానిపై నాధారపడినవే. ప్రాచీనకాలపు అర్యులు దేవికానదీతీరమున నివసించుచుండిరి. అచట సంస్కృతము, లేక దేవభాషయే వాడుక భాషగా నుండెనని మహాభారతమునం దున్నది. అర్యభాషలు కావనబడునట్టి యితరభాషలలో గూడ సంస్కృతపదముల అక్షణము గోచరించుచు నేయుండును. తగిన గురువు లభించినచో సంస్కృతభాషను మిక్కిలి సులభముగానే అభ్యసించగలుగుదుము. ౫, ౬ వింశత్య బాలరకుసు, బాలికలకు గూడ సంస్కృతభాషయందాసక్తి కలిగించుటకు తగిన విధానమును నేను చాల విద్యాలయములలో చూపించియుంటిని; గాన దీనిని సామాన్య మగు తెలివితేటలు గలవారు గ్రహింపజాలరనుట వట్టి దుర్భ్రమ. యజ్ఞసలములలో తప్ప తక్కినస్థలములలో సంస్కృతభాషను వాడుటకు కఠిననిర్బంధము లవసరము లేదని మహాభాష్యము మున్నగు ప్రామాణిక వ్యాకరణగ్రంథములలో స్పష్టముగా తెలుపబడెను. సంస్కృతము మొదట వాడుక భాషగానే యుండెను. తరువాతనే అది గ్రాంథికభాష యైన దను విషయమును ప్రజలు కాలక్రమమున మరచిపోవుటచే మధ్యకాలముననే కఠిననిర్బంధము లేర్పరుపబడెను. మన దేశీయులందరును ఇపుడు జర్మనీదేశమువారిని చూచి యైన సంస్కృతముయొక్క విమలయశస్సునకు భంగము కలుగకుండ కాపాడెదరుగాక యని నమ్మెదను”

పర్లాకిమిడి ౨, ౪ భాగాలు

పర్లాకిమిడితాలూకాలోని ౨, ౪ భాగాలైనా ఒరిస్సారాష్ట్రంలో కలపకపోలే వొప్పకో మని బెదిరిస్తూ వున్న ఓడ్రుల వాదాన్ని శ్రీ గండికోట సత్యనారాయణమూరి ఎం. ఏ. గారు (౧౨-3-3౪ తేదీ) ఆంధ్రప్రదేశ్ లో యిలా ఖండిస్తున్నారు.

“.....చరిత్రాత్మక, ఆర్థిక, పరిపాలనా విషయిక, జాత్యాధారవిషయిక, భాషావిషయిక

సందర్భములను గమనించినచో పర్లాకిమిడితాలూకాలోని ఏ భాగమును గూడ ఒరిస్సాలో కలుపగూడదని విశదము కాగలదు. ఈ తాలూకా ఒరిస్సాలో అంతర్గతమైన భాగముగా నెన్నడును లేదు. కాననుమలం బట్టి విమర్శించినచో ఈతాలూకాకు ఓడ్రులకన్న తెలుగువారే ప్రాచీనులని తెలియగలను. దేశపు టాదిమనివాసులలో చేరినవారగు సవరలు తెలుగువారికన్న ముందే ఈతాలూకానాక్రమించియుండిరి. సవరభాష కీతాలూకాలో తెలుగుభాష సంపర్కమే యొక్కది. ఈతాలూకాయందు సవరలు చాలమంది కాపుసవరలు. ఓడ్రభాష బొత్తిగా మాట్లాడలేని సవరలనేకులున్నారు. పర్లాకిమిడి లేని ఒరిస్సారాష్ట్రము శిరస్సు లేని మొండె మని ఉత్కలశోధకులు చెప్పిడి మాటలు అలంకారయుక్తముగా కానవచ్చుచున్నను అవి వాస్తవముగా ఆర్థము లేని మాటల ప్రోగు. ఏమన? ఏయుగమునందు గాని ఒరిస్సాకు పర్లాకిమిడి శిరోమాణికృతమువలె నుండుట గాని, పర్లాకిమిడి పురాతనపురాజులు ఒరిస్సారాజులకు సామంతరాజులుగా వ్యవహరించుట గాని లేదు. జాతీనిబట్టి చూచినచో ౧౯3౧ వ సంవత్సరపు జనాభాప్రకారము ఈ తాలూకాయందు ౨౯33౧౯ జనులలో ౧౫౬౮౫౯ మంది తెలుగువారున్ను, ౬౭౫౨౨ రు మాత్రము ఓడ్రులున్ను కలరు. ౧౦౦ కి ౫3 రు తెలుగువారున్ను, ౨3 రు మాత్రము ఓడ్రులున్ను ఉన్నారు. శేషించిన ౨౪ రున్ను సవరలు మొదలైనవారు గాని ఓడ్రులెంతమాత్రము కారు. భాషనుబట్టి చూచినచో తెలుగు మాతృభాషగా గలవారు ౧, ౯3, ౪౭౫ రు. ఓడ్రము మాతృభాషగా గలవారు ౬౦, 3౨౦ మంది మాత్రమే. అనగా ఈ తాలూకాలో ౧౦౦ కి ౬౫8 కి తెలుగు మాతృభాష. ౨౧ మందికి మాత్రమే ఓడ్రము మాతృభాష. ౭౫౨౦ మంది మాత్రమే ఓడ్ర భాష యితరభాషగా మాట్లాడువారు. ౪౫, 3౪3

మందికి తెలుగు రెండవ భాష. ఈ తాలూకాయందున్న (?) గ్రామములలో ౬ గ్రామములలో మాత్రము నూటికి నూరుకు ఓద్రులున్నారు. అయితే వీరి జనసంఖ్య ౧౦౦౦ కి తగ్గియే యున్నది. ౫౧ గ్రామములలో నూటికి నూరుకు సవరలున్నారు. ౩౫౦ గ్రామములలో నూటికి నూరుకులో లేక ౯౦ మందియో తెలుగువారున్నారు. తాలూకాయందలి ఆత్మధికసంఖ్యాకులగు జమిందారీ రైతులున్న, ఇనాందారున్న తెలుగువాళే. చెన్నపురి సెన్ససు నూపరం పెగడెంటుగారి విభజనము ప్రకారము ఈ తాలూకా రెండవభాగములో నూటికి సుమారు ౩౦ మంది తెలుగువారున్న, ౨౦ మంది ఓద్రులున్న. ౫౦ మంది సవరలున్న ఉన్నారు. అవిభజనము ప్రకారము తాలూకా నాల్గవభాగములో నూటికి ౬౦ మంది తెలుగువారున్న, ౩౫ గురు ఓద్రులున్న, ౪ మాత్రము సవరలు మొదలయినవారున్న కలరు. ఈ నాల్గవభాగములో పర్లాకిమిడిపట్టణమున్న సుమారు ౧౩౦ గ్రామములున్న కలవు. ఈ ౯ వ భాగపు జనసంఖ్య సుమారు ౮౩౦౦౦. జనాభా లెక్కలప్రకారము విశద మగు మీది వివరణముల వలన ఈ తాలూకాయున్న, ముఖ్యముగా ఇప్పుడు ఓద్రులు ఒరిస్సాలో కలుపు డని కోరుచున్న తాలూకాయందలి రెండవ, నాల్గవభాగములున్న కేవలము తెలుగు ప్రాబల్యము కల వని విశద మగుచున్నది. ఈ భాగములలోని జనాభాలో చాల తప్పులున్నట్లున్న, తెలుగువారికింద నమోదుకొనడవలసిన అసామీలున్న గ్రామములున్న ఓద్రులకింద నమోదైనట్లున్న తెలియవచ్చుచున్నది. ఈజనాభావిషయమే యుంటియమాలమేషనుసానైటీవారి ప్రత్యేకమిటీవా రిప్పుడు చెయుచున్న విమర్శనము పూరితగానే గవర్నమెంటు లెక్కలలోని తప్పులున్న, ఉత్కళసోదరుల ఆనందర్షపు వాదనలున్న వివరణప్రణాళికలతో గవర్నమెంటువారి పరిశీలనార్థము ప్రచురింపబడును. ౧౯౩౧ వ సంవత్సరపు జనాభాలెక్కలమీద నాధారపడినను ఈ

తాలూకాయున్న అందలి ౨ వ ౪ వ భాగములున్న కేవలము తెలుగుప్రాబల్యము కల వని తేటపడకమానను, ఇట్టి తెలుగుమయమగు తాలూకాయందేభాగము ఒరిస్సాలోకలిసినను తెలుగువారి ఆచారవ్యవహారములనున్న, భాషనున్న, సారస్వతముననున్న, ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వముననున్న తీరని కష్టనష్టములు వాటిల్లును. ఓద్రుల శ్రేయస్సునకే ఉద్దేశింపబడిన భావి ఉత్కళరాష్ట్రపుకానసంస్థలో తెలుగువారికి పలుకుబడి కుదురదు. జాతీని బట్టి వైష్ణవ్యభావములు కలిగియున్నట్టియు, రాజకీయముగా వెనుకబడియున్నట్టియు, ఆర్థికముగా నిలుచుటకే శక్తి లేనట్టియు ఓద్రుల పరిపాలనకు నాగరికతగల తెలుగువారి నున్న డును లోబడియుండనొలగ. ఎక్కువ పరిపాలన సౌకర్యముల నొసగు చెన్నపురి ప్రభుత్వము ను వదలి, జానీపన్నులను ధరించెడు శక్తి లేనట్టియు, వరదల వలనను, కాటకములవలనను ఇంచుమించుగా వ్రతీ సంవత్సరము ఆదాయముకన్న వ్యయమే అధికరించునట్టియు, కేంద్రప్రభుత్వమువారి సాంవత్సరికధన సాహాయ్యము లేకుండ రాజ్యాంగవ్యవహారచక్రమును నడిపించుటకే ఆవశ్యకము లేనట్టియు ఒరిస్సాప్రభుత్వమునకు లోబడి ఈ తాలూకా తెలుగువారు కష్టముల పాలవుటకు ఒప్పుకొనరు. మిడ్చెపూరు ఓద్రులే ఒరిస్సాసమ్మేళనమును బహిరంగముగా నిరాకరించియుండ ఈ తాలూకా తెలుగువారు రాజావారి కోరికప్రకారము ఒరిస్సాసమ్మేళనమును వాంఛించుచున్నారనెడు వాదము వ్యర్థవాదము. ఈ వాదమందలి రహస్యము గవర్నమెంటువారికి అనేకవిధముల తాలూకా తెలుగువారు విశదపరిచియుండిరి. ఈ తాలూకాయందలి కొన్ని భాగముల నైన ఒరిస్సాలో కలుపకపోయినయెడల భావిఒరిస్సారాజ్యాంగక్రమము నడిపించమని ఉత్కళసోదరులు బెదిరించిన మాత్రమున యుక్తాన్వేషణ చేయకుండ గవర్నమెంటువారు ఈ తాలూకా తెలుగువారిని అధోగతిపాలు చేసినదా?

ఉత్సాహము ప్రత్యేకవ్యక్తివిజృంభణము కావలసిన వ్యయము ఆంధ్రులకు మాత్రము ప్రత్యేకవ్యక్తిత్వవిజృంభణము అక్కరలేదా? ఓధ్రులు ప్రత్యేకోత్కృష్ట శ్రావ్యసౌరభమును కోరుచున్నట్లే ఆంధ్రులు కూడ ప్రత్యేకాంధ్రశ్రావ్యసౌరభమును వాంఛించుచున్నారు. కేవలము తెలుగుప్రాంతకు అనుబంధము లో చేర్చినచో ఆంధ్రులు మాత్రము ఆంధోభావము చెయరా? ఆంధ్రలోక మీసంగతి గమనింపవలెను”

వేశ్యలు పనికిరాదా?

కృష్ణాపత్రిక చెసిన “కాలేజీగర్ల్” నాటక విమర్శను పురస్కరించుకుని “నైతికజీవనానికి, కళాకాళలానికి సంబంధం యేమిటి?” అని నిక్కచ్చిగా అడుగుతూ (౧౦-3-౧౯౩౪) కృష్ణాపత్రికలో శ్రీ పింగళి నాగేంద్రరావుగారిలా రాస్తున్నారు.

“పాత్రయొక్క విశిష్టభావాభినయమును రసవంతంగా, సమచితంగా నిర్వహించి ప్రదర్శించే నటుని యొక్క గాని, నటియొక్క గాని ‘అభినయ-తాహతు’ కున్నా, వారి సామాన్యజీవన విధానానికిన్నీ కళావిషయికంగా ఎట్టి సంబంధము ఉండదు. ప్రదర్శనం సజీవంగా, ప్రభావవంతంగా ఉన్నంత కాలం ప్రేక్షకుల దృక్పథాన అవిశిష్టభావాభినయోన్మేషణమే ప్రతిఫలిస్తుంది. అక్కడినుంచి నైతికఛాందసాలు తోక రుద్దాడించాలిందే. అనటులు రంగంమీద ఉన్న ఆకాశేపు అది అభినయకార్యం. కావ్యకర్త, కడుపుకన్నులకి కనపడవాలేక కపాలమోక్షా లిప్పించేవాడని రామాయణ ప్రభావం కుంటుపడుతుందా? అసమయానికి అతిథు సృష్టికర్త, మహాయోగి, కాలం అరికట్టింది కనక, పగలు బానిసగ పడి ఉంటాడు; కాని బానిసవృత్తి రాత్రి రాజువేషం వేయడానికి అడ్డురాదు. అసలే నటన. నటనాకాళం ఉంటే కావ్యానికి వ్యాఖ్యానాన్ని మార్చవచ్చు. రామదాసునాటకానికి

నాటకగౌరవమే చింతించుం. దాన్ని కీ. శే. కం దాడై శ్రీనివాసయ్య గారు పేపర్లలో పబ్లిష్ అది తానీమనాటకంగా చూపించెను. ప్రేక్షకుల మోజంతా అ సేవమీద ఉండేది గనుక. శ్రీరాఘవాచారిగారి ఆరాలోకి వచ్చి తరువాత భద్రాద్రిరామదాసు భక్తితన్మయత్వం అంతా తొందరూపం తాల్చుచుంటే దాన్నే రామదాసునాటకంగా చూస్తున్నాం. ఇద్దరూ సుసాధనయ్యచలులైన నటులవడంచేత ఎవరు రంగమునకు వెలసిన మొగ్గావైపు. మరి గోల్కొండనవాబు దర్జాల్ని, విలాసాన్ని, భోగలాలసతనూ దొరసామయ్యంగారికి గాని, రామదాసు పాఠవ్యముద్రను ‘రాఘవుని’కి గాని అంటగట్టలేం గదా? జీవితానికి సంబంధించిన నీతి అవినీతులు అభినయవేశ అక్కరకురావు. పుష్కరానికి ఓమాటు ఓబరామర్ద (Obera-mergue) లో క్రీస్తునాటకమును (The Morele Play) పాత్రముల నన్నిటిని ఆయాప్రవృత్తులు గల మనుష్యులనే యేరి కోరి తెచ్చి పాత్రధారణ చేయించి ప్రదర్శిస్తూ ఉంటారు. కళోపాసకులు కూడ దాన్ని ఒక ఉత్సవంగా పరిగణించి చోద్యం చూడానికి వెళతారే కాని రసనీధిని అభిలషించి వెళ్లరు; కాని (Matheson Long) అవేషమును వేసినప్పుడు ప్రేక్షకులు కళాభిలాషులై తిలకించేవారు. నందనారు నాటకంలో నరసింహంగారు రంగానికి వస్తే నవ్వుకుంటూ సమస్కారము చేశారు; గాని నటనానైపుణికి పరవశులైపోయారా? ప్రచారనాటకాలకి కూడా అభినయకాళం గల నటులే అవసర మౌతారు. వారి కళాప్రతిభచేతనే రంగముమీద ఏది గాని చలామణీ జౌతుంది, కళా కుశలు లెప్పుడూ రసజగత్తులో వివరిస్తూ ఉంటారు. మనం లక్ష్యం చేసే నీతులకు నియమాలకు వాళ్లు అందరు. మనం చలాయిస్తున్న పాతివ్రత్యపద్ధతులు మతనీతులు వాళ్లకి హితవుగా ఉండవు. ఈ ఛాందసావరణంలోంచి తప్పించుకుంటేచాలు అవ్వలి అవ

రణ ఎట్లాంటి వైనా సరే అచుకుంటారు. అందుకనే
 “ In short, the artist can be a Prostitute,
 a Pander, and a flatterer more easily,
 as far as external pressure goes, than
 a faithful servant of the community,
 much less the founder of a school or
 the father of a church ” అని డెర్మాడ్ హె
 అన్నాడు. అనుభవంలో కూడా స్టేజీమీద, ఫీల్డు
 ల్లోన్నూ నీత. సామిత్రి మొదలైన పరిస్థితుల కళలు
 వేశ్యలు వేషం కట్టి ఆభినయిస్తుంటే విశంతువులు,
 విభూతిశాస్త్రులూ అందరూ అనలక్ష్యమనే ఉన్నారు.
 పేషెంట్ ను మామూలువంటి పాశ్చాత్యకనితలు కాళీ
 మొదలైన వేషాలు వేస్తే చేతులు జోడించి చెంప
 లేసుకుని మ్రొక్కి మరీ జిల్లారు. వేశ్యలైనా ఆభి
 నయసామర్థ్యం గలవారైతే మన్నిస్తారే. రంగం
 మీద వలశ్రీలైనా అసామర్థ్యం లేకపోతే పరి
 రాక గర్హిం. కన్యాశుల్కంలో మధురవాణి
 “వేశ్యలంటే అంత చురుకైనా అండీ పంతులు
 గారూ?” అన్నట్లు, వేశ్యలు కళాధురీణలై రంగం
 మీదికి వచ్చేటప్పుడు ‘థియేటర్ న్యూరాలలు’ వెను
 కటిపతల ఉండవు.”

శత్రుచికిత్స

శ్రీ బాబ్బిలి రాజావారి చాకచక్యాన్ని మెచ్చుకుం
 టూ తాలూకాబోర్డుల నిర్మాణనాన్ని (2-3-34)
 రంగ్రాస్వేషి యిలా సమర్థిస్తోంది.

“ప్రజాస్వామ్యం కల్లేశవం అని మసోలిని ఆన
 టంలో ఘనతరసత్యం వున్నది. బహునాయకత్వం
 అన్ని అందాలా అనర్థం. గత ఐరోపాసంగ్రామా
 నంజరం ప్రజాస్వామ్యవికృత రూపం బయటపడి,
 నిరంకుశమైన, ప్రజానురంజకమైన ఏకవ్యక్తిపాలన
 మే మేలను సిద్ధాంతము బయలుదేరి చాలాదేశాల
 లో నెరవేర్చ బడుతున్నది. నిన్ను అస్తమించిన

మనకొకటా బోర్డులు తుదసంస్థలైనా స్వపా
 లన మనే మిత్రుడొ పెద్దసంస్థల కుటుంబం, ఆధికార
 దుర్వినియోగాలకు నెలకై మంచికంటే చెడ్డనే
 ఎక్కువగా కలుగు ప్రస్తుతనివి.

ఇవి స్వర్ణలకు పెంచటం అంటుండనిచ్చి,
 జోహాకుం అనే ఒక బానిసజాతిని సృష్టించి-బోర్డు
 ల నిర్మించిన రిప్పన్ ప్రభువుగారి ఆకయాలకు భిన్నం
 గా స్వపరిపాలనకు దుష్పరిపాలనగా మార్చినవి.
 యుగయుగాలనుండి భారతభూమిలో రాజ్యాం
 గానికి ప్రాతిపదికమైన గ్రామసంస్థను పగలగొట్టి
 గ్రామాన్ని నీగం చేసివేసినవి. ఇవీగాక జిల్లా
 బోర్డు వున్నంతవరకు వీటి వునికికే ఆవసరంలేదు.

ఇంతవరకు ఇది ఉదారాశయులైన ప్రజల వాద
 మై వుండింది. నేడు తాలూకాబోర్డులైన ప్రభు
 త్వ తీవ్రవిమర్శనలకు పాలై భారతీయులు స్వపాల
 నానికి ఆసక్తులనే చార్చల్ వాదానికి సహాయ
 భూకం కొవటం ఆశమానకరం. ఈమధ్య ప్రభు
 త్వం ప్రతిష్ఠానికి స్వపరిపాలన సంస్థకు ఒక ఉద్యో
 గిని నియమించిందంటే ఆసంస్థపై మోజుగలిగిన
 వాళ్లు ఆశమానపడాల్సిన విషయం. ఇప్పటికైన
 గవర్నంటు మొగమాటపడకుండా తవధర్మాన్ని
 నెరవేర్చినందులకు అభినందించాల.

ఇప్పటివరకు ఏమంతరికి ధైర్యంగాని,
 సత్పాలనా నిరతిగాని లేదంటే అతిశయోక్తి కా
 జాలదేమా! గర్భోద్దేశం ఏమైతేనేం యువకుడు-
 తాననుకొన్నది ఎట్టిపరిస్థితులలోనైనా జంక చేసే
 నిట్టడు- బాబ్బిలి రాజాగారు తాలూకాబోర్డుల
 నిర్మాణించి చిరవాంఛను నెరవేర్చినారు. వీరి
 మేలు జాతీయభారతం మరువజాలదు. వేరొకరు
 మందు ఆధికారంలోకివచ్చి అనుచరుల ప్రీత్యర్థం
 బోర్డుల పునర్జన్మ ఎత్తించకుంటే దేశానికిమేలు!
 ఇంతవరకు ప్రభుత్వాన్ని పడేపడే కొనియాడా
 ల్పించే!”

వ్యాఖ్యానములు

పత్రికలభాష

“తెనుగు పత్రికలలో సంపాదకీయా లలాంటి భాషలో వ్రండారీ!” అంటూ యిదివర కెవరూ యిది వొక పెద్ద సమస్యగా అలోచించి నిరారణ చెయ్యలేదు. కానైతే తెనుగు భాషలో పత్రికలు ప్రారంభమై యాభై సంవత్సరాలకంటే యెక్కువ కాలమే అయింది. అప్పట్నుంచీ సంపాదకులు ఎవరికి ననుసరించి వారు, ఎవరికి నచ్చిన శైలిలో వారు వ్యాసాలు రాసి దేశనే వస్తున్నారు. నిజానికి, భాషావిషయం నిర్ధారణ కాకపోయినా, సంపాదకులు, పండితులతో సం గ్రంథాలు రాయతగ్గ భాషలోనే తమ రచనలు ప్రకటిస్తున్నా యీ పత్రికల ప్రచారవల్ల ప్రజలలో విజ్ఞానం బాగానే వ్యాపిస్తోంది. అయితే; సంపాదకులు, పండితభాషలో కాక దేశంలో వాడుకలో వున్న భాషలోనే తమ వ్యాఖ్యానాలు రాస్తూ వుంటే విజ్ఞానం యింకా శీఘ్రంగానూ, యింకా యెక్కువగానూ వ్యాపించదా?

ఇవాళ యిది వొక గొప్ప సమస్యగా పాడుచూపింది. ఈ సందికలోనే ప్రకటించబడ్డ రావుసాహేబు శ్రీ గిడుగు వేంకటరామమూరిపంతులుగారి దివ్యసందేశం దీన్ని తెనుగు పత్రికల సంపాదకుల యెడట వుంచుతోంది.

ఇప్పుడు మన తెనుగువారిలో సంపాదకులే కాదు, యెవరూ కూడా సమష్టి బాధ్యత వహించి నడవడం లేదు. ఇప్పటికూడా తెనుగు రచయితల్లో గ్రాంథిక వ్యావహారిక భాషావివిధం యింకా తీవ్రంగానే జరుగుతూ వుండడం మాకు తెలుసు. కొన్ని కొన్ని సన్నివేశాలను పురస్కరించుకుని, అంత రాత్రి యేం చెబుతూ వున్నా దాన్ని లెక్క చెయ్యక

కొందరు కొందరు లింకో మారుదారిలోనే వుండడం కూడా మేం యెరుగుము. అయితే అలోచించడం వేరూ, ఆమోదించడం వేరూనూ. అలాగే ఆమోదించడం వేరూ, అవలంబించడం వేరూనూ.

నిజానికి పత్రికలు ప్రజల కందరికీ వుద్దేశించబడ్డవి; కాని యే కొద్దిమంది పండితుల కోసమే కాదు. జనసామాన్యంలో వున్న ఆజ్ఞానాన్ని తమివేసి, స్వతంత్రభావాలను చెప్పిస్తూ, ప్రజాశక్తి నంతటినీ యేకముఖం చేసి దేశోన్నతిని సాధించడానికి; గాని పండితులు రెడ్డికల వేసుక్కూచుని వినోదంగానూ, మడికట్టుక్కూచుని మోక్షం కోసమూ చదువుకోడానికి కాదు. అయినప్పడు పత్రికల సంపాదకీయాలు పండితభాషలో వుంటే యేం లాభమూ?

మంచి చెడ్డా, లాభమూ నష్టమూ చట్టున నిర్ధారణ చేసుకోవడం అందరికీ సాధ్యం కాదు. వొకరు బోధించడం, కొందరు వినడం అనేది జనసామాన్యంలో అంతటా సాధ్యపడదు. పత్రికల ప్రయోజనం అలాంటిది కాదు. రమారమి వొక అణా పెడితే పత్రిక వస్తుంది. నడుస్తూ నడుస్తూ, పని చేస్తూ చేస్తూ, చివరికి భోజనం చేస్తూ చేస్తూ కూడా పత్రిక విప్పితే లోకం యే సీతీలో వుందో తెలిసి పోతుంది. ఏం చేస్తే యెలా అవుతుందో, యెవరి కేది మంచిదో, యెప్పు డేది అవసరమో బోధపడి పోతుంది. ఇలాంటి పత్రికలు విచారణ చేస్తే గాని బోధపడని భాషలో వుంటే యేం లాభమూ?

మనలో చదువుకున్నవారి సంఖ్య నూటికి పది కూడా లేదు. ఆచదు వేనా ప్రైమరీతో ముగిసిపోయిందే; యెక్కువ. కొందరి విషయంలో నైనా యింకో మెట్టు పైకి వెళ్ళి వుంటే ఆ వెళ్లడం యింగ్లీషులో గాని తెనుగులో కాదు. కాగా చదువు

వచ్చిన మనవానిలో భాషాపరిచయం తక్కువ. ఎక్కువగా వున్నా పత్రకలు ప్రపంచజ్ఞానాన్ని కలిగించివి; గాని సాంప్రదించాము కావు. అదలా వుండగా మేడితోక పట్టుకుని అరక సాగిస్తూనే చెతు పత్రక విప్పవలసి వుంటుంది. చుకోణంమీద కూచుని భోజన దార్ధాలు తూచి యిస్తూనే వరకుడు పత్రక చదవవలసి వుంటుంది. గోచిపాత పట్టుకుని చెమట వోడిస్తూనే కాన్సిక్కుడు పత్రక చూపవలసివుంటుంది. కక్షిదారు వెళ్ళేది వింటూనే అతనికి, కొద్దుగా చప్పవలసిన సంగతులు హితం చెబుతూనే న్యాయవాది పత్రక తిరుగవెయ్యవలసివుంటుంది. ఇలాగ యింకా చాలా తరగతుల వారు ఏదో పనిలో మునిగివుండే పత్రకలు చదవవలసివుంటుంది. అలాంటప్పుడు పత్రకలు, ప్రయత్నంగా బోధపడే వాడుకభాషలో కాక, వొక పక్క వ్యాకరణమూ, వొక పక్క నిఘంటువూ, పైగా వొక పక్క పండితుణ్ణి వుంచుకుంటే గాని కొరకబడని భాషలో వుంటే యేం లాభమూ?

సాక్షాత్పదేశాలవారంతా యిప్పుడు భౌతిక విజ్ఞానశిఖరంమీద వుండి ప్రపంచకా న్నంతటిని అడిస్తూన్నారు. ప్రాచ్యదేశాలవారిలో చీనావారి కంటి నల్ల మంచుభాయీలు కూడా యిప్పుడు ముందుకు వెళ్ళిపోతున్నారు; కాని మనం ముందుకు సాగ లేకపోతున్నాం. ఈ స్వతః వెంటనే వదిలి పోతే గాని మనం అడుగున ఆడిగిపోతాం. ఇప్పుడు మహాపండితు డైన బ్రాహ్మణుడు మొదలుకుని కుటుంబవ్యవహారాలు సరిపెట్టుకోడానికి చాలిన యే కొద్ది మాటలు మాత్రమే బోధపరుచుకోగల నిమ్నజాతీయుని దాకా అందరూ అచిరకాలంలో నిమిషాలమీద విజ్ఞానవంతులు కౌవాలి. తమ స్థితి బోధపరుచుకుని, అవేదన పొంది, అవేశం కలిగి, అందరికంటే యెక్కువ సానంబో వుండడానికి కాకపోయినా, నలుగురితో పాటు సమంగా వుండడానికేనా “జే జగన్నాథా!” అంటూ ముందు

కురకాలి; గాని గోళ్లు మీటుకుంటూ, మీనమే నాలు లెక్కపెట్టుకుంటూ పడివుండడానికి వల్ల కాదు. మరికి యీస్తితి రావా అంటే-యీ అనేదనా, యీ అవేశమూ కలగా అంటే అది పత్రకల కల్లనే సాఫ్య మవుతాయి; గాని ఇతరసాధనాల వల్ల కాదు. అలాంటి పత్రకలు, “సామాన్య సంభాషణలో (నోటిలో మాట నోటిలో ఉండగానే), వాక్యము పూర్తి కాకమునుపే, ఒకరి మనోభావము ఒకరు గ్రహించి సంభాషణోద్దేశము జనులు నెరవేర్చుకోవడము ఏలాగున సాఫ్య మవుతున్నదో అలాగుననే” ఉపయోగించా అంటే వాడుక భాషలోనే ప్రకటింపబడితే గాని యేం లాభమూ?

మనలో యిప్పుడు శాతీయొక్క సర్వతో ముఖ వికాసం కోసం పాటుపడే వారిలో పత్రికా సంపాదకులకు సాటి అయినవారు మరొక తరగతి వారు లేరు. రాత్రంబగళ్లు నిద్రాహారాలు మాని తల చించుకుంటూ, చేతికి వచ్చిన ప్రతీ దమ్మిడి గుడ్డిగవ్వ లాగ వెచ్చించి సంసారం గుల్ల చేసుకుంటూ, సుఖాన్ని, ఆరోగ్యాన్ని, ధనాన్ని, సంసారాన్ని-చివరికి జీవితాన్ని కూడా మానవసేవకోసం సంతోషంతో త్యాగం చేసే పత్రికా సంపాదకుల కంటే ఉత్తమశ్రేణికి చెందినవారు మరొకరు లేరు. అలాంటి పత్రికా సంపాదకులు అత్యవసరమైన యీ విషయం ఆలోచించకుండా, తొందలతోనూ, యెక్కువగానూ జీవితసాఫల్యం కలిగించే యీ భాషావిషయం నిర్ధారణ చేసుకోకుండా పత్రకలు నడపడం యేం లాభమూ?

ఇప్పుడు మన సాంకేతికలలోనూ, కాలేజీలలోనూ మన బాలికలకీ, బాలురకీ సకలవిషయాలూ యింగీపులో బోధించబడుతున్నాయి. అది మన భవిష్యత్పౌరుల కాలాన్ని ప్రాప్త్యం చేస్తోందని, మొదటిని కలిగించిచేస్తోందని, విజ్ఞానాన్ని సమకూర్చవలసిన గ్రహణశక్తిని దుర్వ్యయం చేస్తోందని, యావనరక్తా న్నంతటిని ఆక్రమమార్గంలో నీరు

చేసేస్తాం దుర, గొప్పగొప్ప ఖలాలు సాధించవలసిన జవనశ్వాసలు ధ్వంసం చేసి నశిచుడమన్నలో ముసలి తనాన్ని మీదబెట్టి రుద్దతోం దని - జాతినంతటినీ నిర్వీర్యం చేసేస్తాం దని మనం ఉండరమూ ఆన మృతి తెలుపుతున్నాం. ఆగ్రహాన్ని ప్రకటిస్తున్నాం. నిందిస్తున్నాం. ఖండిస్తున్నాం. ప్రతీకారం చెయ్యాలని వూహిస్తున్నాం. ఇందులో పత్రికా సంపాదకుల చెయ్యి యెక్కువగా వుంది. అలాంటి సంపాదకులు ప్రజల కందరికీ ఆం బబాటులో లేని భాషలో తమ వ్యాఖ్యానాలు రాసి ప్రకటింపడం యేం ధర్మమూ?

వాస్తవంగా రామయ్య రిపంతులుగారు వినిపించిన యీ విషయసందేశం కోట్లు వెలచేస్తుంది. పైగా యిది తెనుగు పత్రికల విజయానికి కీలకంగా వుంది.

ఆత్మవసర మైన యీ విషయం యిప్పటికే పరిష్కరించబడి వుండవలసింది. అయినా యిప్పుడేనా డీన్ని గురించి శ్రద్ధ చెయ్యడం చాలా అవసరం.

ఇప్పటి తెనుగు పత్రికల సంపాదకుల పరమావధి మానవసేవ గాని ధనాజ్ఞన కాదు; కనక వారంతా పంతులుగారి సందేశాన్ని మననం చేసుకుంటూ, అనుసరిస్తూ కృతకృత్య అవుతూ రని నమ్ముతున్నాం.

సింహనాదం

ఇప్పుడు వచ్చిన ఆపత్తీ.

వొక పెద్ద తెనుగు గడ్డని విరుచుకుపోవడానికి ఓడ్డులు దృఢదీక్ష వహించి వున్నారు.

వొక్క గంజా మాండ్రులకు తప్ప తతిమూల పది జిల్లాలవారికీ యిది చీమ కట్టిన క్లేనా లోచనం లేదు.

ఇలాంటి సితిగో వేంకటగిరికుమారాజాగారూ కిల్లంపూడి జమీందారుగారూ డాక్టరు ముబ్బరాయను గారితోటి మరి కొందరితోటికలిసి గవర్నరు

గారి దగ్గికి రాయబారం వెళ్ళి, పర్యాకిమిడి తాలూకాలో కొంతభాగం ఒకిస్తార్వాప్తంలో కలపవచ్చు' నని సిఫారసు చేసి చక్కవచ్చారు.

ఇంకేమిటి చెయ్యడం? ఆంధ్రవాప్తం ఏర్పడకపోతే సోయింది. యిప్పుడున్నంత మట్టు కేనా మన మంతా కలిసివుండడం పడుతుందా పట్టదా?

వెనక దొరతనంవారు బంగాళాదేశాన్ని విడదీశారంటే బంగాళీలకి రెండు రాష్ట్రాలేర్పడ్డాయి; గాని యిప్పుడు మనకు వచ్చిన విభజన అలాంటిది కాదు. ఇది కాశ్వతంగా, బలవంతంగా కొన్ని లక్షల ఆంధ్రులు దత్తుపోవడమే.

వెనక యెప్పుడో మనవాళ్లు సామ్రాజ్యాలు నిర్మించారుట. బహుశాదేశం అంతా యేలేరుట. తుదకి మగధదేశం కూడా జయించారుట; కొని యిప్పుడు మనం వున్నంత అపస్మారసితీలో మరెవరూ యెప్పుడూ వుండరు.

ఇల్లాంటి పరిస్థితుల్లో మనం రాజకీయం దోళనంలో మునిగిపోయి వున్నామంటే యేమేనా అర్థం వుందా?

ఏట ముంగుడాని కేనా, పాల ముంగుడాని కేనా మనకి సమర్థుడైన నాయకు డేడీ? మనకి జాతీయాభిమానం యేదీ? ఆత్మగౌరవం యేదీ?

బంగాళీలను నిలవగా చీల్చేకా డని కర్జను ప్రభువుమీద కొరాలూ మిరియాలూ నూరిన ఆంధ్రుల మేనా మనం?

ఖిలాఫత్కు ఆక్రమం చేసిందని బ్రిటిషు ప్రభుత్వాన్ని నిందించిన ఆంధ్రుల మేనా మనం?

బాద్షాల్ని రైతులు కోరి తెచ్చుకున్న ఆపత్తుకు ప్రతీకారం చెయ్యడానికి కైదుకొట్టు నింపేసిన ఆంధ్రుల మేనా మనం?

తకపోతే, గంజామాండ్ర భూభాగాన్ని ఒకిస్తార్లో కలపడానికి వల్లకా దని తీవ్రమైన ఆందోళనం సాగినూ వున్న వారు మన ఆంధ్రులు కారా?

పర్లాకిమిడిరాజుగానికనుకూలం గా రాయబారం వెళ్లిన మన రాజులు మాత్రం యేమటోచించారూ?

పర్లాకిమిడిరాజుగారు తనకు తోటి సభ్యులూ? సహచరులకి సాయం చెయ్యడం తమకి ధర్మమా?

అయితే ఆంధ్రులు తమ కేసువుతారు? ఆంధ్ర దేశంతో తమ కలెంటి అనుబంధం వుంది?

తమ తోటి సభ్యుల జాతికి చెందిన ప్రదేశాన్ని ఆక్రమించడానికి ప్రయత్నించడం తప్పని, ద్రోహ మనీ, అసభ్య మనీ ఆ పర్లాకిమిడిరాజుగా రాలో చించారే? కొంచె మేనా జంకరేం?

వారు తా మెలా గేనా ఒకస్సారాష్ట్రంలో చేరా లని చూస్తూన్నట్టే కిరీడు తమ జాతివారి నెలా గేనా తమతోటే వుండకోవా లని చూడరేం?

* * * *

ఎలాంటి జాతికి ఎలాంటి గొట్టు వచ్చాయో? ఎలాంటి ప్రతిభ యొత మందగించి యొత కలుషి తం అయిపోయింది?

ఇప్పుడు మనం ఒడ్డునతో డీకొనగలమా లేమా అనే విషయం వేరు. వారిని ప్రతిఘటించడమా మానడమా అనే విషయం కూడా వేరే.

“మనం యెక్కణ్? ఆంధ్రదేశం అంటే యెక్కణ్? యెక్కణ్? ఆంధ్రులంటే యెవ రెవరు?”

మన మిప్పు డీప్రాతిపదికదగ్గరికి పోవాలి. తరాలకి తరాలు, శతాబ్దాలకి శతాబ్దాలు ఆఖండపై భవం అనుభవించిన మన పూర్వుల ఆభిమానమూ పట్టుదలూ, ధైర్యసహసాలూ యెలాంటివో తెలుసు ని మనం వాట్ల నిప్పుడు ఆవాహన చేసుకోవాలి.

తరుణ ఆంధ్రమా! మేలుకో. ఇరుగు పొరుగుల వారు నిన్ను చూసి నవ్వుతున్నారు. నిన్ను భావదాస్యంలో ముంచేస్తున్నారు. నిన్ను తమ ఉన్నతిసాధానికి సోపానపరంపరగా ఉపయోగించు కుంటూ న్నాగు. లే. నీ అభిజాత్యాన్ని ప్రకటించుకో. నీ సంప్రదాయాన్ని వెల్లడించుకో. ఆంధ్రుల డంటే కొదమసింగ మని బోధపడేటట్టు సింహ నాదం చెయ్యి.

ఆశ్చర్యం యెరగని సలహా

౧౯౩౩ జూన్ ౨౨వ తేదీని బెజవాడలో వొక బాల్యవివాహం జరిగింది. వధువు యెనిమి రేళ్ల పసిబిడ్డ. వరుడు పదిహేనేళ్ల పిల్లాడు. ఈ సందర్భంలో వొక పెద్దమనిషి కేసు పెట్టడమూ, కృష్ణ జిల్లా మాజస్ట్రేటు విశ్వంసుల కిద్దరికీ యేడేసి వందలూ, వియ్యపురాళ్ల కిద్దరికీ మారెనీ, పుళోహి తుల కిద్దరికీ మూడేసి వందలూ మొత్తం ౨౨ వందల రూపాయలు జరిమానా విధించడమూ సక్రమంగా జరిగిపోయాయి.

దీనిమీద వ్యాఖ్యానం చేస్తూ (౨౫-౩-౩౪) ధర్మసాధని యిలా అంది.

“.....ఈ జరిమానాలు మొదట కనిపించినను వివాహవిషయమన వధూవరుల కుండు దగు స్వయంనిర్ణయాధికారమును పాటింపక అభిమతభ మెరుగని పసిపిల్లలపై సంసారభారమును మోపిన మహా నేరమునుబట్టి చూచిన నవి యొత మాత్రమును యెక్కువ యనిపించవు. బాల్యవివాహ నిరోధకాసః మున్నును అని నేడు దాదాపుగ నామ మాత్రమే యై యున్నది కొద్ది జరిమానాలకు జనులు లక్ష్యపెట్టుట లేరు. బంధు జిల్లా మాజస్ట్రేటు మార్గము ననుసరించి యిరమాజస్ట్రేటులు గూడ హెచ్చు జరిమానాలను విధించినచో బాల్యవివాహముల సంఖ్య త్వరగా తగ్గిపోగలదు”

నిజంగా, యిలాంటి బాల్యవివాహాలను మేమే సందర్భంలోనూ ఆంకికరించలేము. అలాగే సనాతనధర్మవాదుల అనేకకృత్యాలను సమర్థించడాని క్కూడా మేము సాహసించలేము; కొనియీ వ్యాఖ్యానంలో ధర్మసాధని చూపించిన తర్కం మాత్రం చాలా అసభ్యంగా వుంది.

హిందూ సంఘంలో బాల్య వివాహాచారం వొక్కటే గాదు, మాన్వించవలసిన దురాచారాలింకొ అనేకం లున్నాయి. వాటి నన్నిటిని సంస్క-

రించి జాతినీ మళ్ళీ నిర్మిస్తే గాని మనకి సిర మైన మోక్షం లేదు. అయితే ఈ పునర్నిర్మాణం సాంఘికంగా జరగవలసిందే; కాని శాసనాల ఆధారం వల్ల జరగరాదు. ఏమంటే? ఇప్పటి శాసనసభ్యులలో అనేకులకు సాంఘిక శాసనాలను సభలో ప్రవేశపెట్టడానికి గాని, సమర్పించడానికి గాని చివరికి వోటు చెయ్యడానికి గాని ఆసక్తి లేదు. అంతేకాదు బాల్యవివాహానికోడకాననం జల్లెడలాగ భద్ర బహుళమై, ఇటు సంస్కారపక్షంవారికి, అటు సనాతనధర్మపరాయణులకు గూడా అగంత్యం కరమై, తనకి తానే అగౌరవకరంగా తయారయింది. ఇట్టి శాసనాలను ప్రజలమీద ప్రయోగించడం చాలా అపాయకరమైన విషయం.

ప్రాధానివాహాలను షార్ట్ లిస్ట్ లోకి లేవడమే ధర్మసాధనీ వుద్దేశ మని మాకు తెలుసు. ఈ వుద్దేశం చాలా న్యాయధర్మసమ్మతమని, తెనుగు దేశంలో గార్హస్థ్యం ప్రేమధర్మమై వుండాలన్నా, ధర్మసమ్మతమై వుండాలన్నా, సర్వవిధాలా బలీష్ఠమైన భవిష్యత్ పురజాతినీ నిర్మించడానికి తాహతు కలదై వుండాలన్నా యుక్తియుక్తమైన వచ్చిన పథావధుల యిష్టం మీదే వివాహాలు జరిగే ఆచారం ప్రారంభం కావాలని మేము చెప్పగలం. కాని ప్రజలలో బాల్యవివాహాచారాన్ని తగ్గించడానికి యిలాగ సహింపరాని జరిమానాలను విధించవలసిందే అధికారులను ప్రోత్సహించడం బాధ్యత యెరిగిన సలహాలలో చేరదు.

కఠినకారాగారశిక్షలు విధించి, ధరి పరాని జరిమానాలను విధించి సర్కారు, మన కిప్పటిసిటిలో వివాహకరమైన శాసనోల్లంఘనోద్యమాన్ని ఆణిచి చెయ్యగలిగినట్లే యిలాగ బరువైన జరిమానాలను విధించి బాల్యవివాహాచారాన్ని గూడా ఆణిచి చెయ్యవచ్చు; కాని దీనివల్ల సంఘంలో కల్లోలాలు పుడతాయి. కక్షలు పెరుగుతాయి. సనాతనధర్మ పరాయణులకు నోరు లేదు గాని సంఖ్య అధికం

గానే వుంది. వారంతా సరియైన కట్టుబాటుతో ప్రచారం సాగించారంటే రాజకీయంగా యేపత్తానికి చెందినా శాసనసభలో మెజారిటీ సంపాదించి యిలాంటి శాసనాలను రద్దు చేయించగలను. కొంత వాటికి ప్రవేశం లేకుండా చెయ్యాలరు. ఇంతకీ సంస్కారపక్షంవారిలో గూడా వొక దాకీ తెన్ను లేదు. ఆత్మవిశ్వాసం లేదు. దృఢశక్తి లేదు. ఏకాగ్రత లేదు. తరిఫీయకు కూడా యేమీ లేదు. సామ్యపద్ధతులను ప్రయోగించి అపజయం దాకా యెంచుకూ. చారించులో తమ శక్తి నంతా వినియోగించి కూడా చూడలేదు. వారు ప్రజలలో యేవిధమైన ప్రచారమూ సరిగా చెయ్యలేదు. ఈ సీటిలో మొట్టమొదటే చారీలాంటి శాసనాలను నిర్మించి తొందర తొందరగా తాముప్రవృత్తితో ప్రయోగించవలసిందని సలహా చెప్పడం శోచనీయంగా వుంది.

అనేక స్త్రీవేళాలను పురస్కరించుకుని ఇవాళ మన సంఘం అంతా గజగజలాడిపోయివుంది. ఏకాసనమూ లేకుండానే అమానుషమైన చాలా కట్టుబాట్లు సవరించుకున్నాయి. వితంతువివాహాలు సామాన్యాలయిపోయాయి. సముద్రయానం అలవాటయిపోయింది. రజస్వలావివాహాలూ, కాఖాం తరివివాహాలూ, వర్ణాంతరవివాహాలూ—మతాంతర వివాహాలూ గూడా జరుగుతూ చెల్లిపోతున్నాయి ఇంకా యెన్నో మంచి మంచి ఆచారాలు జరుగుతున్నాయి. ఇలాగ సంఘం అంతా సంస్కరణ పరాయణులకు అనుకూలంగా వుంది. ఈ సందర్భంలో వారు తగిన దీక్షతో, దృఢమైన పట్టుదలతో ప్రచారం ప్రారంభించారంటే అశ్చర్యకరమయిన ఫలితాలు కలుగుతాయి. ఇప్పుడు సంస్కరణ చెయ్యవలసిన పని అభిమానంతోటి, అనుకంపంతోటి, ప్రేమతోటి, దీపికతోటి ఉపదేశమూ, బోధా చెయ్యడం గాని అత్యుబలం యెరగని యిలాంటి సలహాలు కావు.

ఆంధ్రులు— హిందీ

ఈ ఫిబ్రవరి ప్రబుద్ధాంధ్ర పత్రికలో “ఆంధ్రులు ఆంధ్రము” అను వ్యాసమున శ్రీ భా. వెం. కృష్ణారావుగారు ఆంధ్రోద్యమము అందు ముఖ్యముగా ఆంధ్రభాషాభివృద్ధి విషయమున మనవారు ఆశ్చర్యవహించుచున్న సంగతి వివరించి, ఇకముందైనను ప్రముఖతమ విశేషాది కార్యకారులు కావలెనని చక్కగా సూచించిరి. కొని యీ సందర్భమున ఆంధ్రుడు హిందీభాషను వ్యాపింపజేయ యత్నించుచు నిజముగా పరమమార్గు దేగుచున్నాడనియు ఇంగ్లీషువలె హిందీకిని బానిస యగుచున్నాడనియు వ్రాసి, హిందీప్రచారముచే ఆంధ్రభాషాభివృద్ధికి హాని కలుగుచున్నట్లు లభిప్రాయమును చెల్పిరి. మనవారు ఆంధ్రభాషాజ్ఞానమునకై కృషి చేయుకేవలము హిందీప్రచారమునకే ప్రయత్నించుచో అందుచే స్వభాషకు నష్టము కలుగుట నిజమే; కొని హిందీప్రచారకుల భావ మిది కాదు. మన స్వభాష అందు కృషి చేసుకొనుచునే వీలైనంత వరకు హిందీని జాతీయభాషగా వ్యాపింపజేయవలె ననియే హిందీప్రచారకుల యుద్దేశ్యము. దేశాభిమానులు, తమ తమ ప్రాంతము దభిమానమును, ప్రాంతాభిమానులు దేశాభిమానమును విడిచిపెట్టి నవసరము లేదు. ఇట్లే జాతీయభాషాభిమానమును, స్వభాషాభిమానమునకు భంగకరము కాగూడదు. సామాన్య భాష యనగ మన ప్రాంతీయభాషను నశింపజేయున దను భావము తప్పు. ఇతిరర్థాప్రముల వారితో కలిసి వ్యవహరించుటకును, వ్యాపారాదుల యభివృద్ధికిని, జాతీయతాభివృద్ధికిని సామాన్యభాష అవసరము. యూరపుఖండమున స్వతంత్రరాజ్యపు ప్రజలు కూడ సామాన్యభాషావశ్యకతను గమనించి ఇంగ్లీషు జర్మను మొదలగు వారిలో చాలామంది జనులు ఫ్రెంచిభాషను నేర్చుకొనిరి. అందుచేతనే సామాన్యభాష యనుటకు “Lingua Franca” అని వాడుక వచ్చినది. అట్టి సితిలో ఏక దేశీయుల

మగు మనలో సామాన్యభాష లేకుండుట అనేక అనర్థములకు కారణముగా నున్నది. మఱియు వా జ్ఞయజ్ఞానాభివృద్ధికి గూడ సామాన్యభాష అవసరము. మన దేశభాష లగు బంగాళీ, హిందీ, మరాఠీ గుజరాతీ, అరవము మొదలగు వానిలో అనేక ఉద్గ్రంథములును పత్రికావ్యాసములును మన దేశీయులచే వ్రాయబడుచున్నవి. వానిలో చాల కొద్దిగ మాత్రమే ఇంగ్లీషుభాషలోనికి తర్జుమాయగుచున్నవి. మన దేశీయుల ఉద్గ్రంథములు యిటీవల సామాన్యభాష యగు హిందీలోని కనువడింపబడుచున్నవి. ఇప్పుడు స్వభాషకు తోడు హిందీ కూడ నేర్చుకొని మన దేశభాష అన్నిటిలోని మంచి గ్రంథముల సారమును గ్రోలగలుగుము. మఱియు వీలైనంత వరకు హిందీలోని ఉద్గ్రంథములను పత్రికావ్యాసములను మన స్వభాషలోని కనువడించి స్వభాషావాఙ్మయమును గూడ వృద్ధిచేసుకొనవచ్చును. హిందీప్రచార మారంభించిన తరువాత హిందీలో నుండి కొన్ని మంచి గ్రంథము లాంధ్రీకరింపబడినవి. జాతీయభావవ్యాప్తి మొదలగు కారణములచే హిందీవాఙ్మయ మిటీవల నతివేగముగా వృద్ధి గాంచుచున్నది. అందువలన మున్నందు హిందీవాఙ్మయసహాయమున మన వాఙ్మయమును వృద్ధి నొందవచ్చును. మన ఆంధ్రములోని గ్రంథములకును పత్రికలకును తగు ద్రవ్యసహాయమును లేఖకసహాయమును లేకపోవుటకు మనలోని ద్రవ్యాధికులకును విద్యాధికులకును దేశీయవాఙ్మయమునం దభిరుచి లేక ఈ ఆరికడుసితిలో గూడ కేవలమిందొలతో కాలక్షేప మగుటయే ముఖ్యకారణము. హిందీ అభిమానులు సాధారణముగా ఆంధ్రమందును అభిమానము కలిగియే యున్నారు. వారిలో చాలమంది అస్తివరులు కారు. ముఖ్యముగా శ్రీమంతులును అంగవిద్యాధికులును సాధారణముగా వాఙ్మయమనకు ప్రోత్సహ మొనగకున్నారు. ఆంధ్రసాహిత్యాభిమానులలో గూడ చాలమంది గ్రాంథిక వ్యావహారికతైలిని గూర్చి యతివాదవివాదములలోను “నన్న

యజ్ఞదీక్షియా నియోగియా” మొదలగు ప్రస్తుతో పకారులు కాని విషయములలో కేవలవిరోధకవల లోను చాల వరకు తమ శక్తులను వృథాచేయుచు న్నారు. భాషాభివృద్ధికి లేఖకులును సాహిత్యులును వికాసహృదయులు సంఘోషకౌభాషపూరితులుగ నుండుట యావశ్యకము. లేనిచో చాజ్ఞయమునను నిజ మగు ఆభివృద్ధి లేకపోవుటయే గాక అట్టి గ్రంథములకు ప్రతికలకు జనాదరము కూడ తగ్గుట సహజము. సాహిత్యులకు సద్విషయములం దభ్యసించి గల్గించుటకు గూడ లేఖకులు వీలైనంత వరకు యత్నించవలెను. ఈ సంగతి చాలమంచి గమనింపకపోవుట చేతనే వాఙ్మయము సంకుచిత మగుచున్నది. ఇంగ్లీషునకు వలె హిందీకిని ఆంధ్రులు బానిస లగుచున్నారనియు, ఇది ముందు మన ఊపిరాడుకుండ జేయు ననియు కూడ శ్రీకృష్ణారావుగారు తమ వ్యాసమున నూచించిరి. ఈసందర్భమున ఇంగ్లీషునకును హిందీకిని గల భేదము గమనించుట అవసరము. ఇంగ్లీషు పరభాష. ప్రస్తుత మున్న రాజకీయపరాధీనత తిప్పినచో ఇంగ్లీషుతో మన దేశపు జనసామాన్యమునకు జోక్యముండదు. ఇంగ్లీషువారి నాగరకత మనదానికి వ్యతిరేకము. మఱియు దాని అక్షర, శబ్ద, వాక్యమల రచనామలే గాక ఆభాషయందలి భావముల పదలి కూడ మన ఆంధ్రభాషపదలికి కేవలము వ్యతిరేకము. కాని మన దేశభాషలకు చాల వరకు పరస్పరసంబంధము కలదు. హిందీ యిదివరలోనే కొట్కొలిది మన దేశీయులకు స్వభాషయగుటయే గాక చాలవరకు ఇతరప్రాంతీయులకు గూడ తెలిసిన భాష. హిందీ, హిందూస్థానీ తెలిసిన మార్వారీలు, బొంబిలిలు, మహమ్మదీయులు మొదలగు వారు మన ఆంధ్రదేశమునందు గూడ ఇది వరకే చాలకాలమునుండి వ్యాపించి యున్నారు. మఱియు ఆంధ్రదేశము చిరకాలము మహమ్మదీయ పరిపాలన క్రింద నుండుటచేతను, ఇప్పటికిని నిజాం రాజ్యమందలి ఘమారు 80 లక్షలమంది ఆంధ్రులు హిందూస్థానీనే అన్ని లోకీకవ్యవహరములకును తప్ప

క వాడుచు, స్వభాష యగు ఆంధ్రమున గూడ చాలవరకు హిందూస్థానీపదములనే వాడుచుండుట చేతను, వారితో వీడని సంపర్కము గల మన వాడుకభాషలో కూడ అర్జి అసల్, కసరత్, కిమత్, కిరానా, కిస్తీ, ఖాతా, బులాసా, గస్తీ, గల్లీ, చందా, చంచా, మామూల్, జరురు మొదలగు వందల కొలది హిందీ హిందూస్థానీ పదములు ఇదివరకే ఆంధ్రపదములుగా వాడబడుచున్నవి. మఱియు ఆంధ్రము ప్రథమమున ద్రావిడులుంబులు చేనను, మన వాఙ్మయప్రారంభమునుండియు సంస్కృతభాషామూలముగను ఆర్యనాగరికతద్వారాను వృద్ధి నొందుటచేతను అరవవారిలో వలె గాక ఆంధ్రులలో ఆర్యరక్త మధికముగ నుండుటచేతను సంస్కృతప్రాకృతపరిణామ రూపమును ఆర్యావర్తి యుల ముఖ్యభాషయు నగు హిందీకిని ఆంధ్రము నకును శబ్దజాలపు వాడుకలోను భాషావిషయము నను వాఙ్మయవిషయమునను చాల సామీప్యము కలదు. మఱియు ఆర్యావర్తము వారికి మనకు ఒకే నాగరికత యగుటచే ఇంగ్లీషు సంపర్కము వలన కలుగు భావదాస్యము హిందీసంపర్కమువలన కలుగదు. మఱియు ఇంగ్లీషువలె గాక హిందీ నేర్చుకొనుటకు విశేషవ్యయప్రయాసలు అక్కర లేదు. అందుచే దానిని స్త్రీలును పల్లెటూళ్లలోని జనములు సులభముగ నేర్చుకొనుచున్నారు. అమెరికాసంయుక్త దేశము, స్విట్జర్లండు, రష్యా మొదలగు కొన్ని దేశములలో గూడ మన దేశమందువలెనే ఆయా భాగములందు నేరునేరు ప్రాంతీయభాషలు వాడుకలో నున్నవి. వాటికిని ప్రత్యేకవాఙ్మయములున్నవి. అయినను జాతీయసౌకర్యముల నిమిత్తమై ప్రాంతీయభాషల వారు తమ స్వభాషలను తమ ప్రత్యేకవాఙ్మయమును విడనాడకయే సామాన్య భాషను నేర్చుకొని అందలి వాఙ్మయపు లాభమును గూడ పొందుచున్నారు. మన దేశపరిస్థితిని బట్టి మనమును అట్లే జరిగించుట యుక్తముగా కనపడుచున్నది.

కొమాండూరి శతకోపాచార్యులు,

ప్రబుద్ధాంత్ర

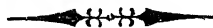
కలాభివర్ధనీపరివత్తుపక్షమున ప్రకటింపబడు మాసపత్రిక

సంపాదకుడు:—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

సంపుటము ౫ } రాజమహేంద్రవరము మెయి ౧౯౩౮ { సంచిక ౫

మొదటి దాడి

సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి—సంపాదకుడు

“నువ్వింత పిరికిపంద శైపోతా వనుకో లేదు నే నెప్పుడూను”

“.....”

“సిగు లేదూ?”

“అ చెలా వుంటుందో యెరుగుదువా నువ్వు?”

“మాటలు నేర్పావు”

“.....”

“నూల్లు ధైర్యంలో తప్పిపోయినప్పుడు చదువు మానేస్తే నా కీయేడుపు లేకపోవును. బి. ఏ. ఆని పించుకుని కూడా యింత అమృతమృత శైపోయినం దుకు నేను విచారిస్తున్నాను”

“క్షమించు”

“అమాట తీసెయ్యి నాదగ్గర.....నిన్నేం చేసినా నాకని తీరదు”

“.....”

“జోన్ ఆఫ్ ఆర్క్ లాగా, మిస్ నైటింగేలు లాగా జీవితం సఫలపరుచుకోవా లని ఉద్దిష్టారే దానవు. “మళ్ళీ పెళ్ళో అంటూ యేడుస్తా” వని నన్ను కోసుకు తినేసేదానవు. ఇప్పు డీ వాలకం యేమిటి?”

“.....”

“పెళ్ళిమీదికి పోతోందా యేమిటి చూపు?”

“ఈకయస్సులో ఆకోరిక పుట్టడం తప్పా?”

“ఛీ! బుద్ధి లేని పీనుగా!.....మళ్ళీ మొగాడి

చేతికి జాట్టందిస్తావులే?”

“మొగాళ్లు నాకు చేసిన అపకారం యేమిటి?”

“వెధవముండని చెయ్యలేదూ?”

“తరవాత ఆచేతోపే బి. ఏ. దాకా చదువు

చెప్పించలేదూ?”

“శుభవరకం తప్పించా?”

“పెళ్ళి కాని మా మాడో చెల్లెళ్ళి నాకూ భేదం యేమిటి?”

“దాని కుండే గౌరవం నీ కందుకు వస్తుందీ?”

“.....”

“కోరచూపులు చూస్తే నా కేం భయ మను పన్నావా?”

“బి. ఏ. అయినవాళ్ళ కందరికీ ఆత్మగౌరవం అంటే యేమిటో తెలుస్తుం దని, తప్పుకుండా వుం టుం దని అనుకుంటున్నాను నేను. నా వూహ తప్పే”

“పెద్దపెద్ద మాటలు విడిచిపెడుతున్నావు”

“అనిషయంలో నీతో నాకు పేచీ లేదు”

“అబ్బో.....”

“.....”

“చివరి కే మంటావా? మాత నిన్ను నన్ను పిలుస్తోంది”

“చివరకుతోంది—కొంచెం—కొంచెం”

“కొంచెం కొంచెమా?”

“అవును. అంతే”

“హృదయం అంటూ వుంటే ఆ కొంచెమే చాలు”

“.....”

“మరి రావే?”

“.....”

“మాట్లాడ వేమే?”

“.....”

“ని న్నే మనాలో నాకు తోచడం లేదు”

“పూరుకోరాదా?”

“నిన్ను విడిచిపెడతా ననుకున్నావు కామోసు పాపం”

“.....”

“జెయి లంటే భయమా?”

“జెయిలుకి వెళ్లడమే ప్రధానమా?”

“అది దేశాభిమానానికి యేకమాత్ర మైన గుర్తు”

“రాజకీయంలో దిగితే అంతే కావచ్చు”

“ఇప్పుడు రాజకీయం తప్ప మరో సమస్య లేదు మనకి”

“నే నలా అనుకోడం లేదు”

“ను జ్వంతిటిదానవు? నీ లెక్కేమిటి? నీ అభిప్రాయానికి విలవ కూడానా?”

“.....”

“మహా మహా వాళ్లంతా యీ ప్రవాహంలో పడి కొట్టుకుపోతున్నారు. నీ తాహ తెంత నీ హయా మెంత?”

“నీ భోరణే నీదీ, అలాగే నా రుచే నాదీ అనుకోరాదా?”

“నీకు రుచంటూ కూడా వొక టేడిసిందా?”

“.....”

“ఇక నేను నింపాడిగా మాట్లాడలేను. వస్తావా రావా? అగ్నిహోత్రంలా వురుకుతావా, వురకవా?”

“నే నురికే అగ్నిహోత్రం వేరు”

“పొయిదగిర పడి యేడవడమా, పశువులాగ పిల్లల్ని—”

“నోరు సమాళించుకో. ను జ్వవరితో మాట్లాడు తున్నావో తెలిసే—”

“ఇప్పటికి వస్తోంది కామోసు పొరుషం”

“వొక మూల మొగాళ్లని తిడుతూ మళ్లీ పొరుషమో అంటూ యేడుస్తావే?”

“.....”

“.....”

“నీతో మాట్లాడడం తప్పే నాది”

“తరవాతి మాట కూడా అనేసెయ్యి”

“అసలు నీమొగం చూడ్డమే మొదటి తప్ప”

పళ్లు కొరుకుతూ యిలా అని సుభద్ర తారా జువ్వలాగ లేచింది. చీడీలు దిగేటప్పుడు రంగూన్ సిప్పర్లు బెసికిపోగా తూలి ముందుకి పడ్డంత అవస్థ అయింది; కాని ఆమె చాలా ప్రయత్నంమీద అపుకొని కోపానికి వుడుకుమోతనం జోడించగా తోకతోక్కిన అడతాచులాగ రోజుకుంటూ చక్కాపోయింది.

౨

జానకమ్మ, సామంత్రం ఆరు గంటల వేళ డాబామీద పచారు చేస్తూ, అప్పుడే తల అంటు కొని వుండడంవల్ల యింకా తడిగానే వున్న జుట్టు ఆరదీకుకుంటూ “ఏమిటి చెయ్యడం?” అని అలా చించుకుంటూ వుండగా సుభద్ర వచ్చి, యిలాగ తరనవర్జన చేసి, మనస్సు కలిచేసి వెళ్లిపోయింది.

కానీతే జానకమ్మ చాలా గంభీరురాలే; అయినా పక్కా పావు గంట దాకా ఆమె మనస్సు నిమిషపడ లేదు. ఈ లోపుగా చీకటి

పడింది. దీపం లేదు. పైగా తల్లి చెడు మాడు మాట్లు పిలిచింది; కాని ఆమె యివ్వేమీ గమనించ లేదు. “ఏమిటి చెయ్యడం?” ఇది వొక్కటే ఆమెకి ఆలోచన.

ఇప్పుడు రాజకీయంలో పని చేసే వారికి గల పలుకుబడి ఆమెకి తెలుసు. పైగా పింతండి కూతురైన సుభద్ర మాడు మాసాల కిత్త కూడా ఆసుభ వించి రావడంవల్ల స్వర్గంలోనుంచి దిగివచ్చిన దేవ కన్యలాగ ఎక్కడికి వెళ్లినా చాలా గౌరవం పొందుతోంది. చివరికి వాలంటీర్లు గూడా మహారథి కులుగానే చెలామణీ అయిపోతున్నారు రాజకీయంలోకి దిగితే తనకిగూడా అలాగే ఆసాధారణాలైన ఆదరగౌరవాలు లభిస్తాయి; కాని యాసితిలో కేవల రాజకీయ ప్రచారంవల్ల జాతీకీ దేశానికీ మోక్షం కలుగుతుందని ఆమెకి నమ్మకం లేదు. ఎన్నో వర్గాలు, వొక్కొక్క వర్గంలో యెన్నో శాఖలు, మళ్లీ అవొక్కొక్క శాఖలో యెన్నోనోనో తేగలు—వాటిలో కాలం యాడుపుకొని పోయినట్లల్లా పోయే వాళ్లు కొందరు, సనాతన ధర్మవాదులు కొందరు, సంస్కార పరాయణులు కొందరు, వారిలో బ్రహ్మసామాజికులు, ఆర్యసామాజికులు—హైందవుని నెత్తిమీద ఎన్నె పెంట్లుకలో హైందవులలో అన్ని భేదాలు, అన్ని స్వార్థవృష్టులు—ఇలాంటి సీతిలో సంఘపునర్ణర్యాణాన్ని నిర్లక్ష్యం చేసి రాజకీయంలో తాండవం చెయ్యడంలో ఆమెకి సబబేమీ కనపడలేదు. ఆమెకి మొదట్నుంచీ సంఘసంస్కారం అంటే అభిమానం. ఆంగ్లవాఙ్మయపరిచయమూ, కాలేజీలో పాశ్చాత్య స్త్రీల తోటీ, కన్యలతోటీ కలిగిన సాహచర్యమూ ఆమెకి రుచిని పెంచుచేయాయి. పైగా తొమ్మిదో యేట నితంతు వయిపోయి నిర్భాగ్యురాలుగా తలంపబడుతూ వుండడం కూడా ఆమె కీ దృష్టిని బలపరిచింది.

ఈదృష్టే ఆమెని వుద్యోగం కోసం కూడా ఆశపడనివ్వలేదు. “మళ్లీ పెళ్లి చేసుకోడమో మాన

డమో యేమేనా నిశ్చయించుకున్నావా?” అని తల్లి యే డెనిమిదిమాట్లాడింది; కాని యీ దృష్టి వల్లనే జానికి “అప్పుడే తొందరే?” అంటూ కాలం గడుపుకొని వస్తోంది.

అయితే సంఘసంస్కారంలో యెందుకు ప్రవేశించకూడదా అంటే యేమిటి చెయ్యడం? “సంఘం అంతా వొక్క మోస్తరుగానే యెగుడు దిగుడుగా వుంది. ఎక్కడా హెచ్చుతగ్గులు లేవు. వొక దారి తెన్ను లేదు. ఇందులో యెక్కడ దిదుబాటు మొదలు పెడితే యెక్కువ పని జరుగుతుంది?” ఇదీ ఆమెకి ప్రశ్న. వొక్క సంవత్సరం నుంచీ—అంటే బి. ఏ. ఆయినప్పట్లుంచీ ఆలోచిస్తూనే వుంది; కాని ఆమె కేమీ సాలిపోలేదు. ఆమె గంటలకొద్దీ యోచిస్తుంది. ఎన్నో ప్రణాళికలు పన్నుతుంది. ఎంతో వోషికతో కష్టసుఖాలు భేరిజు వేస్తుంది. మేలులో కీ డెంచుతుంది. కీడులో మేలెంచుతుంది; కాని చివరికి “యిదీ పని. ఇదీ దారి” అని తేలదు. చేసిన యోచనా, పన్నిన కల్పనా—అన్ని చిందర వందర అయిపోతాయి.

రోజూ రోజూ ఆమె కిదే అనుభవం.

దీనిమీద ఆమె యిలా నిశ్చయం చేసుకుంది.

“నాకు ఈశ్వరప్రేరణ అయింది; కాని యింకా తపస్సు చాలదు. నిశ్చయజ్ఞానం కలగడాని కింకా మననం చెయ్యాలి. ఈశ్వరప్రేరణ స్ఫులంగా అయిందంటే యీ సంతృప్తికల్పా లుండవు. ఈసాధ్యాసాధ్య విచారమూ, యాకర్తవ్యాకర్త వ్యసందేహాలూ వుండవు. ఆసితి వచ్చిందంటే ముందుకి పురకడం తప్ప మరేమీ వుండదు. వాళ్లని వాళ్లని చూసి “అయ్యో! ముందుకి జ్ఞేపొతున్నారే” అని కంగారుపడితే లాభం లేదు”

ఇప్పుడు కూడా ఆమె సరిగా “యేమిటి చెయ్యడం?” అని మననం చేసుకుంటూ వుండగా “జానీ!” అంటూ వొక యువకుడు పైకి వచ్చాడు. చేతిలో ఫూరీకేలాంత రుంది. మొగమ్మీద ఆత్రం తొణికిసలాడిపోతోంది.

“ఎందుకరా బావా?”

“ఇప్పుడు నీవంటు వచ్చింది. వున్న పాళంగా నువ్వు లేచి రావాలి”

“ఇదిగో సిద్దం”

“దబ్బన్న మామగారి నుండరికి పెళ్లి”

“ఎవరూ చెప్పకోలేదే?”

“అంతా రహస్యం—”

“పెళ్లికొడు కెవరు?”

“వేంకట సోమయాజులు తాత”

“ఏమిటి?”

“దబ్బన్నమామ యాజులు తాతకి రెండువేలివ్వాలి. తాత ఆ నోటిచ్చేకాడని వుఖారు”

“నుండరిని అమ్మే డన్నమాట”

“అత్తరాలానూ, కానీ అచ్చమ్మత్త కిది సుతరామూ యివ్వం లేదు. కూతుళ్ళు కూడా వొప్పకోలేదు. నుండరి కంటికి మంటికి యేకధారగా రేడుస్తోందిట. కానీ కొడుకులు చిన్నవాళ్లు కావడం వల్ల నిలవతీసి అడిగీవాళ్ళు లేక దబ్బన్నమామ బండకత్తాడు.”

“పెళ్లి యొక్కడా?”

“మనవూళ్ళోనే—గుళ్ళో—అదిగో బాజులు వినపడ్డం లేదా?”

“.....”

“అరగంటలో మూడు మళ్ళూ పడిపోతాయి”

“అయితే పద. మూడు మళ్ళూ పడిపోతారేం? అబ్బా! ఏం లోకువగా వుందీ ఆడాళ్ళ బతుకూ? ఈరోజుల్లో కూడా యింకా నరమాంసవిక్రయ మేనా? అందులోనూ పప్పిపూర్తి అయినవాడికా? !.....”

“నువ్విక్కడ ఆవేశం పొంది కూచుంటే—”

“ఇదిగో మేడ దిగేశాను”

ముందు జానకీ, లాంత రక్కడ వుంచేసి తరవాత యువకడూ మేఘాల మీద యెగిరిపోయారు.

3

“దబ్బన్నా! నువ్వు “బహూ వుత్తమ” మైన ఘనంటి కర్మ చేశావు. మన ఆగ్రహారంలో యాజులికి వున్నంత కర్మక్రద్ధ యింకా వ్వరికీ లేదు. నువ్వు ఆతగాడికి సంగవిందిన అయొక్క యిది వుండే లోటు? అది తీర్చేశావు. “దశ పూర్వేషం, దశాపరేషం” అన్న సంకల్పం విషయంలో అరవతుంధి అయింది”

“ఇంకా సందేహమా? కయస్సు తక్కువయినా దబ్బన్న చాలా దీరాలోచన చేశాడు. “కరాకారయితా” కదూ? యాజులు అగ్నిహోత్రాలు నిలిపిన దబ్బన్నకి అశ్వమేధయాగఫలం లభించడానికి యత్నించి త్రయినా అన్యంతరం వుందిపోయి చయసులూ?”

“నింపాదిగా పృచ్ఛ చేస్తున్నావా నువ్వు? అసలు వాడి తాత సర్వతోముఖం చేసినవాడు కాదు పోయో? ఆఫలం యావద్విష్టమూ వంశం పొడుగునా కనబడక యే మయిపోతుం దనుకున్నా వోయో?”

“పైగా యాజుల లకారం సమీపిస్తూ వున్నవాడు; గానీ “లాకాయ లూకాయగాడు” కాదు. ఇహమూ, పరమూ గూడా—ఏ మంఛావు రా రామకాస్త్రీ?”

“తమరు సెల విచ్చింది అత్తరాలా—విన్నారూ? వేదమూర్తులు అన్యధా సెలవిస్తారా మహానుభావా!”

“పైగా పిల్లా పీమా—ఆ వొక్క వితంతువు త్రికా నున్న సంసారం అంతా చక్కబెడుతూ వుంటే నూత్నవధువుతో యాజులు—ఏం లోటయ్యా సుబ్బావధానీ?”

“చిత్తం, చిత్తం. అవొక్క వితంతువుత్రికా గూడా నలభై చాటింది కనక దబ్బన్న కూతుర్ని—చిత్తగించారూ? చిలకని తయారుచేసినట్లు—మహాబాగా వుంది కాదూ అంతానూ?”

“అయ్యా! చయసులుగారూ! అవధానులుగారూ! కాస్తులుగారూ! సుముహూర్తం సమీపిస్తోందంఛున్నారు సిద్ధాంతిగారు, సెల వయితే—”

“అలాగాలా మమ్మల్ని? ఏదీ తెల బాగా పట్టుకున్నారా? మరి కానియ్య దీక్షితులూ!”

జానకమ్మ, యువకడూ వెళ్ళిపోతుంటే సీతయిలా వుంది. పెళ్ళికూతురు బుట్టలో కూచుని కుమిలిపోతూనే వుంది. లచ్చమ్మకూడా ముగ్ధమగ్ధ కళ్లు తుడుచుకుంటోంది. తతిమ్మ (స్త్రీ) కూడా యే మంత వుత్సాహం గా లేదు. పెద్ద అంతా పొగుడుతూ వున్నా దబ్బన్న కూడా కత్తెనే రక్తం లేకుండా కన్నంలో పట్టుబట్ట దొంగలాగ ధైర్యం చేసి మొగ మెత్త చూడలేకుండా వున్నాడు.

పెద్దలు నెల విషయంతో పేపుకోహితుడు “అందరికీ ఆషీంత లివ్వరా” అని శిష్యుడికి చెప్పి మంత్రాలు ప్రారంభించాడు.

ఇదంతా చూశాటప్పటికీ జానకమ్మకి రక్తం వుడుక్కోపోయింది. శరసంధానం చేసిన ధనుస్సులా వున్న ఆమె కనుబొమ్మలు చూసి యువకుడు కూడా చకితు డయిపోయాడు.

“నువ్విప్పుడు చేస్తూ వున్న పనేమి టయ్యా యాజులు తాతా!”

“తరవాత మాట్లాడుకుందాం”

“అడా శ్లోదరి లాగే నువ్వు కూడా చూస్తూ కూచోరాదులే జానకి!”

“అలాగ టయ్యా చయనూ తాతయ్యా? నేను కూడా తెల్లపోయి కూచుంటే మీ రంతా సుందరి మెడకి ప్రరితాడు బిగిద్దా మనుకుంటున్నారేం! ఈ పాటికి దిగండి గుర్రం. యాజులుతాతా! ఇది తరవాత మాట్లాడుకోవలసిన విషయం కాదు. ఇప్పుడే జవాబు చెప్పాలి నాకు”

“నా కా ఆవసరం లేదు.

“అయితే వున్నప్పుడే చెబుతువు గాని లే. తొలి దర లేదు. దబ్బన్న బాబూ! సుందరి నేం చెప్తా తలచుకున్నా వయ్యా నువ్వు?”

ఇది విని “అమ్మయ్యా! బతికాను” అని లచ్చమ్మ తెప్పిరిల్లింది. జలసిక్త మైన గ్రీష్మలత లాగ సుందరి ఆశాధిరతురాలై తల యెత్తి చూసింది. (స్త్రీ)

అంతా స్త్రీశక్తి అంటే యేమిటో మొదటి మాట చూడగలిగాను. అరచచ్చి పడివున్న వాడిలాగ దబ్బన్న మాట్లాడలే: పోయాడు.

“మాట్లాడ మేముయ్యా?”

“అంతా—సిద్ధ—ము—పోయింది. ఇప్పుడింకేం చెయ్య—డానికి ఆవకాశం లేదు”

“జ్ఞానం వుంటే అంతా ఆవకాశమే. నుందరికీ పెళ్ళి చెయ్యవలసిన వూచి నీకు హెచ్చుగానే వుంది; కాని శవానికి అంటదీసి కట్టిపెట్టడానికి అధికారం లేదు”

“.....”

“బాగా అలోచించుకో”

“.....”

“నీకు తోచకపోతే బుద్ధి కలవాళ్ళని సలహా అడుగు”

“.....”

“వూరుకుంటే పనికి రాదు. ఈనాటకం అంతాయీ పాటికి కట్టిపెట్టాలి. ఏ మంటావ్?”

“మానడానికి ఏ లేదు. నువ్వు దూరంగా వుండు”

“నువ్వా నేనా దూరంగా వుండవలసింది! తొందరపడకు. ఏమమ్మా పిన్నీ! నీ కెలా చెతులవచ్చా యమ్మా చూస్తూ చూస్తూ పిల్ల గొంతు కొయ్యడానికి?!”

“పోక్క మోస్తరుగా రాసి రంపాన బెడుతూ వుంటే నన్నేం చెయ్య మంటావు మాతురా?”

“అయితే నువ్వివతలికి వస్తావా రావా?”

“ఇంకే మయినా సరే; నువ్వు నా కాసరా దొరికావు గదా?”

ఇలా అంటూ కాళ్ళు కడుగు చెంబు అక్కడ విడిచిపెట్టేసి లచ్చమ్మ జానకమ్మ దగ్గరికి వచ్చి నుంచుంది.

ఇదంతా చూసి అందరూ మాట్లాడలేకపోయారు; కాని దబ్బన్న మాత్రం అతికష్టమీద నాలిక స్వాధీనం చేసుకొని “ఇలా వస్తావా రావా?”

అని వురిమాడు. దానికి “నేను రా” నంటూ లచ్చమ్మ ధూంకారంగా జవాబు చెప్పి జానక మృతి యింకా దగ్గిగా పెట్టింది.

“మొండిపీనుగా? నిన్నేం చేస్తానో వోపిక పట్టు. నువ్వు రాకపోతే అగిపోతుం దనుకున్నావు కామోను. నీ రిచిక నా మొల్లో దోపుకొని—”

“సెబాస్! సవంశప్రతిష్ఠ నిలిపావురా దబ్బన్నా!

“అలాగ బయ్యా నుబ్బావధానులు ముత్తాత య్యా? నిలపడూ మరీ దబ్బన్న బాబు మీ రంతా పెనక్కొల తాళం కేస్తూ వుంటేనూ?.....పిన్ని రచిక మొల్లో పెట్టుకుని కన్యాదానం చేస్తా వేం బాబూ నువ్వు!”

“వోక చెబ్బని”

“ఆలా ఆయితే నువ్వుకూడా లేచి రా సుందరీ”

ఈఅజ్ఞ యింకా పూర్తికాకుండానే నూత్న వేశంతో సుందరి బియ్యబుట్టలో నుంచి దిగింది. అది చూసి యాజులు “ఆ, ఆ” అంటూ చేతులు చాపాడు; గాని యేడుపూ, రోషమా కలిసిన విల త్కణస్వరంతో “మునిలిపీనుగా” అని యీనడించి తిట్టి సుందరి వొక్క ఆంగలో ఆడాళ్లలో పడి జానకమ్మని కాగలించుకుంది.

శిష్టు లంతా మొగమొగాలు చూసుకున్నారు. యాజులు దబ్బన్న కేసి చూడగా అతగాడు మొగం వంచుకున్నాడు. శ్రీ లంతా నవశక్తి ఆవహించిన వారిలాగ గంభీరమద్ర వహించారు.

ఇటు కన్నెత్తి చూడగా జానకమ్మ వొకచేత్తో మార్కండేయుణ్ణి బుజ్జగిస్తూ, వొక చేత్తో శూలం యెత్తి యముడిమీద విసరబోతూ వున్న కాలాగ్ని రుద్రుడు లాగ భయంకరంగా—నిష్ఠులు కమ్మతూ చూస్తూ నుంచుంది.

౪

భజంత్రీల మంగళవాద్యాలతోటి, పురోహితుని మంత్రపఠనంతోటి, శిష్టుల ఛతారషకారాలతోటి, శ్రీల సన్నాయిసొక్కులతోటి మహాకోలాహలం

గా వుండవలసిన పెళ్ళిపందిరి చీను రాలితే చిటుక్కు మనేటంత నిశ్శబ్దం ఆయిపోయింది.

పది నిమిషా లలా గడిచాక నడుం పిరిగిన నల్ల తాచులాగ లేవలేక లేవలేక లేచి దబ్బన్న గుడి పెనక్కొలకి పోయి కూలబడ్డాడు. తరవాత పరా భవఖిన్నుడై పెళ్ళితాత * గూడా వుత్తరద్వారంలో నుంచి బైటికి వెళ్ళి చెరువుగట్టుమీద తులనీకోట దగ్గర చదికిలబడ్డాడు.

అతరవాత పురుషులు కొందరు యాజులు దగ్గి రికి, కొందరు దబ్బన్న దగ్గిరికి వెళ్లి చుట్టూ మూగారు.

యాజులు చయనుల్ని దగ్గిర కూచో మని

“యేమంఛా” వన్నాడు.

“గట్టి చిక్కే వచ్చింది”

“అడదానికి లొంగిపోవలసిందే?”

“అది అడది పోయే?”

“ఈమండ యొక్కడ దాపరించి దోయి నా ప్రాణాలకి? సిద్ధాన్నం—మళ్ళీ ఆరు మాసాల్లో పెళ్ళా మన, యిల్లనీ—ఆంతా యెంత తల్లకిందు లైపోయిందీ?”

“.....”

“ఎంత దారుణానికి వొడికట్టిందో చూశావా?”

“ఇంగ్లీ పోయ్, ఇంగ్లీషు. ఆసలు ఆవిద్యలో నే వుంది అదారుణం. పైగా అడపీనుగులు కూడా బి. ఏ. లయిపోయాక యిక మనకి గతి యొక్క డయ్యా?”

“పుట్టగతు లుంఛాయా దీనికి దీనబ్బకీసీ?”

“మహేంద్రసేనుయాజుల మా టైతకు. వాడు పింఛన్ పుచ్చుకున్న డిపిటీ కలెక్టరూ. వాడు తలుచుకున్నా డంటే—”

“చంపావు. శారదాబిల్లు కూడా పై కెక్క దీస్తాడో యేమిటో ఆ అప్రమ్యాడు”

“వివాహం కానిదే మక కేం భయమా?”

* వయస్సు మళ్ళిన వాణ్ణి ‘పెళ్ళికొడుగు’ అనడానికి వ్యావహారికాంధ్రభాషావ్యాకరణంలో సూక్ష్మ లేదు.

“.....”

“.....”

“దబ్బున్న యే మంఛాడో?”

“నడుం విరిగిపోయింది”

“లాభం లే దంఛావా?”

“మొత్తానికి కష్టమే”

“వూరుకో మంఛావా?”

“వోపిక పట్టడమే నా నలహా”

“అయితే నా నోటు నాకు పారెయ్య మను?”

“అది నిజ మేనా?”

“అసలు పదమూడు వందలు, ఫాయదా అయిదు వందల చిల్లర, మొత్తం రెండు మూరెండు సొం చులు—”

“నాతో చెబితే దీ నబ్బ సమ్మంధం లేకపో దునా?”

“వచ్చింది యిం తయింది గదా?”

“.....”

“వొక మాట జెల్లరా”

“రెండు రోజులు ఆగలేవు?”

“ఇక వాడివల్ల కాదు, ఆ దిక్కుమాలిన పిల్ల నా కక్కరలేదు కూడానూ?”

“.....”

“కా నె లే నలుగురిలోనూ మాట పడిపోతుం దని భయపడేనా పెళ్లానికి నచ్చచెప్పుకో లేకపో తాడా అని అశగానే వుంది; కాని—”

“ఈసంగతి యిప్పుడే వెల్లడి అయితే జానకి మరింత పురస్కృతుం డేమో?”

“అయ్యో”

ఈసమయంలో కంతం సవరించుకుంటూ సుబ్బావధాని వచ్చి పక్కని కూచున్నాడు.

“ఏ మంఛాడు?”

“అడాళ్ల చిక్కు వాదిలించుకో గలిగితే తన అభ్యంతరం యేమీ లేదు”

“ఏమిటి?”

“రెండో మాట లేదు”

“వొకమా టిలా తీసుకురా గలవా?”

“తుపాక్కి కూడా అంద డిక వాడు”

౫

పురుషు లిలా కిందా మీదా యి దవుతూ వుం డగా అక్కడ శ్రీ లంతా జానకిని చుట్టవేశారు. “నిమూలన నుందరి కీ గండం తప్పిందే జానకి” అంది వెంకటసుబ్బయ్య. “మనం యిలా యెదురు కుంటూంటే యీ మొగాళ్లం చెయ్యగలరే?” అంది లక్ష్మీనరసమ్మ కళ్లు తీవ్రమంటూనూ. “కా కపోయినా మన వూరు మరీ చెడిపోయిందే, మే మమ్మా మహామహా చదివేశా మని అవధాన్ల వారూ శాస్త్రులివారూ, సోమయాజులవారూ నానా మా లకూడూ—యాక్కరా! డోకొస్తోంద్రా తలు చుకుంటేనూ” అంది కామశాస్త్రిగారి పార్వతమ్మ “రెండువేల రూపాయలనోటు మీద పాకే కారుషే సోమయాజులుగారూ దబ్బున్న చెతులు విరి చీ! ఆయన కిప్పుడు పెళ్లేమిష్రా విపరీపు బుద్ధి కాకపోలేనూ? మంచో చెడ్డో యేదో వుండనే వుంది కదా అబోగందానితోటే ఆకాస్తకాలమూ గడిపేస్తే—” అని నిలన్నగారి సీతామహాలక్ష్మి అంటూ వుండగా చావలాంబ అడ్డు వచ్చి “యిప్పు టి కిది కాస్త నయమే. వుంచుకున్న దాని మేళం తీసుకువచ్చారు కారు తాతగారు. అందుకు సంతోషించండి” అంది. దానిమీద అందరూ పకపకా నవ్వారు. ఆనవ్వులతో గుడి ఆవరణ అంతా గుమ్మ యిపోయింది.

అప్పుడు పెల్లితాత కూతురు రామలక్ష్మి సిగ్గు పడుతూ విచారిస్తూ ముందుకు వచ్చి “యిప్పు డీ పెళ్లేమిటి నాన్నా?” అని నే ననేకవిధాల యే డాచును. కష్టసుఖాలన్నీ విప్పి చెప్పాను. ఎంత చెప్పినా ససేమిరా అంటే నే నేం చెయ్యనరా? ఇది మానేసి పోసి పిల్లాణ్ణి పెంచుకో మన్నాను. ముందిది అయితే గాని ఆ చెలా గని నన్ను కొట్టి నంత పని చేశాడు మానాన్న. “అయితే మీక ర్మం” అని నేను చచ్చినట్టు పడివున్నాను. ఇంత

రగడ యెందుకు పెం గాల్ కర్చుం కాకపోతేనూ?” అంది కళ్ళలో నీళ్లు పెట్టుకుని, అప్పుడు జానకి అందుకుని యిలా వ్రువననీచింది.

“రామలక్ష్మీ మాటలు విన్నారా మీ రంతా నూ? కాని మొగాళ్లం మన కేమని వీళ్ళకి మహా అండబ్రహ్మ ప్రబలిపోయింది, దీని కంతా కారణం మనమే. మనం ఢీప్పించుకొనుంటే వీళ్ళేం చెయ్యగలరా? మన శక్తికి మనం నురిచిపోయాం. మన అధికారం మనం వోచుకున్నాం. మనకి మనమే చేతులారా బానిసల మైపోయాం. అడదాని బతుకు మొగాడి కాలికింద వుండి యిప్పుడు, ఇతరదేశాల్లో అడవి మొగాడితో సమంగా బతుకుతోంది. మన తెలివితక్కువకి యీ వుదాహరణం చాలదూ? పైగా రామలక్ష్మీ వెర్రిబాగుల తనం చూడండి. తండ్రి నది యీపెళ్ళి మానేసి పిల్లాణ్ణి పెంచుకో మందిట. కడుపున పుట్టిన తా నుండగా యొక్కణ్ణుంచో వొక అంటుమొక్కని తీసుకురావడం యేమీ? సీమలో కొడుకులు లేని తండ్రి చచ్చిపోతే అని అంతా మాతుళ్ళకి వెడుతుంది. యాజులు తాత లక్షరూపాయల సంసారి. అతని తరవాత యొక్కణ్ణుంచో వచ్చినవా డాసామ్మ అనుభవించడమూ, కడుపున పుట్టిన రామలక్ష్మీ వాణ్ణి ఆశ్రయించి, వాడి పెళ్ళాం యీసడింపులు పడుతూ శవంలాగ బతకడమూనా?.....మనలో యిలాంటివి చాలా వున్నాయి. ఆవన్నీ మీకు రోజూ బోధపరుస్తాను. నేను మన అడాల్స్ బాగు కోసమే వాణీవతం అంతా గడపాలని నిశ్చయించుకున్నాను. నేను వ్రువోగం చెయ్యను. మా అమ్మో, మా నాన్నగారూ ఇట్టమైతే పెళ్ళాడ

మంటూనే వున్నారు; గాని యిందుకోసం నేను పెళ్లి మానుకున్నాను. మన వ్రువో మన అడాల్లంతా యెంతెంత యమనర అనుభవిస్తున్నారో మీ రంతా యెరుగుచు. అదంతా పోగొడితాను నేను. మీరంతా నాకు సాయం ఆయితే మీరే సుఖపడతారు”

ఇది విని అందరూ “అవునరా” అంటే “అవునరా” అన్నాడు. నరసింహ చయనులుగారి మూడో పెళ్ళాం వెంకటరత్నమ్మ “మేమంతా రేపు మీ యింటికి వస్తాం, మంచి చెడా చెప్పమూ” అనగా వెంకటశాస్త్రిగారి రెండో పెళ్ళాం కృష్ణవేణి “రేపే అన్నమాటేమిటి? పని లేని పుణికింతాలు కల్పించుకుని కేవలం పడ్డ యీగలాగ కొట్టుకోడమే కాదూ యిళ్ళలోనూ? రోజూ వెడదాం, మాకు సంగతు లన్ని చెబుతూ వుండవే కోడలా” అంటూ జానకి చెయ్యిపట్టుకుంది.

“అయితే మరి మంచిది, మీకందరికీ నేను చదువుకూడా చెబుతాను. మధ్యాహ్నం రెండుమొదలు అయిదింటి దాకా యెవళ్ళకీ పనులుండవు. మొగాళ్ళేం అడుపెట్టినా మీరంతా మాయంటికి రావాలి” అని జానకి వారికి ప్రోత్సాహం చేసింది.

అప్పుడులచ్చమ్మ జానకి రెండుచేతులూ పట్టుకుని “నువ్వీరాత్రి మాయంటో వుండవులే మాతురా” అని ప్రార్థయిపడింది. సుందరి కూడా “రావులే అక్కయ్యా?” అని జాలిగా అడిగింది. దాని మీద జానకి ఆత్రప్రేమతో సుందరి కణతలమీద మొటికలు విరిచి “నురి నేను చెప్పిన టలా వింటావా యెప్పుడూనూ?” అని అడుగుతూ గట్టి మని చంక బెట్టుకుని ముందుకి అడుగు వేసింది.

శ్రీ జమ్మలనుడక మాధవరామశర్మగారు

రూపకములు పరస్పర మధినయాత్మత నభిన్నము లైనను నాయకభేదమున భిన్నము లగుచున్న వని “వస్తు నేతా రస స్తేషాం భేదకః” యని దశరూపకము పల్కుచున్నది. నాయకుండు శృంగారి యయిన నవశ్యముగ నాయికా ప్రతిపాదన ముండును. యువతీవిషయికచగ్ధలు గ్రన్థమున స్థానమును గైకొనినపుడు లలితము లగు వారల గుణముల స్వభావములఁ జెప్పక తప్పదు. ఉంచువలననే యాలంకారికులు తమ గ్రన్థములందు నాయికా నిరూపణావసరమున దత్తచ్ఛేదముల బరిగణించి వారి మాన్యభదశలను జెప్పి స్వాభావిక హావభావాదులను, వికృతిజన్యభావాదులను నిరూపించుట యాచారముగ నున్నది.

విభ్రమ మనునది శృంగారభావములం దన్యత మము. దీని వికృతిజన్యత లక్షణమువలననే వ్యక్త మగుచున్నది. ధనంజయుడు “విభ్రమ స్వరయా కాలే భూషాసానవిపర్యయః” అని దాని లక్షణమును జెప్పుచున్నాడు. నాయిక యలంకరణాభిలాషిణియై శిష్యముగ నలంకరించుకొనుచున్నప్పుడు మన మన్యాసక్త మగుట భూషలకు స్థానవిపర్యయము గలుగునేని విభ్రమ మని లక్షణాభిప్రాయము భూషలకు స్థానవిపర్యయము విభ్రమమే యగును; కాని యావిపర్యయ మన నెట్టిదో విచారణీయాంశము. ఇది యాచితీరసహిత మని మనము భ్రమ నొందక నుదీర్ఘముగ నాలోచించితి మేని విభ్రమ తత్వమును గ్రహింపజాలదుము. పరమముగ యగు యువతీయు కశ్యప మూసికొని యైనను మన మన్యాసక్త మగుట నవశ యైనను గడియమును జేతికి గంకణమును గాలికి ధరింపదు. ఉంగరమును మెట్టెగ జేయదు. కంఠెను మొలకు ధరింపదు. వలయుమును మెడలో ధరింపదు. ఇవి లోకప్రకృతి యని సర్వలోక విదితము. స్త్రీలు పరవశ లయి

నపుడు భూషావ్యత్యయము జరుగ దన సాహసింపకు. కాని యది యాచితీవిశిష్టముగ లోక సంభాష్యముగ నుండు నని మనవి. తొందర యగుట కలన నొకరిని వేరొకరు ధరింపవచ్చును. నామ మజేర మువాసు స్తమ కావచ్చును. దక్షిణకర్ణపూర మదక్షిణకర్ణపూరము కావచ్చును. ముక్కుల పుడకలు వ్యత్యస్తములు కావచ్చును. కజ్జలధారణాదు లందు శలాకావిపర్యాసము గలుగవచ్చును. ఉత్తరీయపరిధానియవ్యత్యయము సంభవింపవచ్చును; గాని మన యాలంకారికులు కొందఱు వర్ణించినటుల కాదని యావర్ణనలు ప్రకృతివిగుప్తము అని లోకా సంభాష్యము అని యాచితీరసహితము లగుట నవిశ్వసనీయము అని హాస్యాస్పదము లగు నని నాయూహా. ఇట్టివర్ణనము సామాజికహృదయోద్వేగజనక మగు ను గాన జైరస్యాపాదక మయి వారి చిత్తవృత్తిని జర్వణోన్మథి మొనర్పలేదు. ఒక్కొక్కచో ననాచిత్యము రసోద్బోధనసమర్థనము రసపోషకము కావచ్చును; గాని ప్రకృతము చర్చింపబడు విభ్రమా నాచిత్య మెట్టి పోషణమును జేయలేదు. ప్రతినా యకాదిగతముగ ననాచిత్యము ఘటింపబడినపు డది ప్రకృతరసప్రాతీపకము కాకపోవుట “బ్రహ్మన్నశ్యయనస్య నైష సమయ న్మాష్టిం బహి స్థీయతామ్” ఇత్యాదులందు దృష్టచరము. సజాతీయ గతముగ ననాచిత్యఘటనము ప్రకృతరసప్రతికూలము కాకపోదు. ఈవిభ్రమవర్ణన మనునది సజాతీయ ప్రతిష్ఠము. ఇందలి యనాచిత్య ముద్వేగకరము. అలంకారములకు గుణములకు నుచితస్థానవిన్యసనమున నాచితీకైశిష్ట్యముననే శోభ గల్గు నని లేకున్న నవి యాశ్చర్యవహార్యములు కాజాలవని జేమేంద్రుడు తన మహదాశయమును

“ఉచితస్థానవిన్యాసా దలంకృతి రలంకృతిః జైచిత్యా దచ్యుతా నిత్యంభవన్త్యేవ గుణాగుణాః”

“అలంకృతి రుచితస్థానవిన్యాసా దలంకరం
క్షమా ధకతి. అన్యథా త్వలంకృతివ్యపదేశ మేవ
నలభతే; తద్వ దాచిత్యా దపరిచ్యుతా గుణాగుణతా
మాసాదయన్తి. అన్యథా పున రగుణా ఏవ” అను
గ్రన్థమువలన వ్యక్తము చేయుచున్నాడు. అనాచిత్య
ప్రతిభానమున గల్గు సామాజికోపహాసమునకు బర్యా
ప్రము కాగల్గుటయే విశ్రమకృత్య మని “ఉప
హసితు మేష ఇష్టః” యను రసమీమాంసయందలి
జడ్యుపనామక గంగారామైక్తి నూతగా గొని
వల్చిన “విభ్రమాయ నమో నమః” విభ్రమ
ప్రయోజన ముతియ కాదని తత్వజ్ఞు లెగుంగుదురు.
అలంకారికులు తమ గ్రన్థములందు విభ్రమము నేరీతి
వర్ణించిరి, యెంతటి అనాచిత్య ముం దున్నదో
యందలి ఘటన రసపోషక మగుచున్నదో లేదో
సహృదయులు ప్రజ్ఞాదృష్టితో జూడవలయును.
అపార్వరాయశశ్చంద్రోదయమున (ఆజివిల్ల వేం
కటకాస్త్రి) గారు దీనికర్తలు) విశ్రమలక్షణము.

“విభ్రమ స్త్వరయా కాలే భూషాస్థానవిపర్య
యః” అనియే యున్నది.

దీని యుదాహరణము.

నిశమ్య కేళీశ రణప్రయాణం
అభీముఖా త్వమ్మదనిర్భరాంగీ।
కాంచీనాణం కంఠతలే న్యధత్త
బబంధ హరం జఘనే నృసింహ॥
అని యున్నది.

పర్వతజఘన ధరించు కాంచీనలయ మెంత
యుండునో. కంబుకంఠమున నుండు హర మెంత
వలయును గలిగియుండునో యాభూషణ విపర్య
యసహము అగు నేమో సహృదయు లాలోచింతు
గాత.

(2) హేమచంద్రుడు కాన్యానుకాసనమున

“వాగంగ భూషణానాం వ్యత్యాసో విభ్రమః”
అను విశ్రమలక్షణసూత్రమునకు “వచనేనన్యథా
వక్తవ్యేనన్యథా భాషణం వాచే నాదాతవ్యే పాదే

నాదానం రసనాయాః కంఠే న్యాసః” అను
వృత్తినిగూడ విస్పష్టముగ వ్రాసి

“నకార కాచి త్ప్రతీచందనాంకే
కాంచీకలాపం సునభారవృష్టే।
ప్రియం ప్రతిప్రేషితై తవృష్టైః
నితంబబింబే చ బబంధ హరమ్”

అని మూడవ భేదమునే యుదాహరించెను.
జెనుకటి యుదాహరణను వలెనే యిదియు నున్నది.
భూషావిపర్యయసార్థమును గూడ నితడు వృత్తిలో
జూపినాడు. 3 విద్యానాథుడు భూషల విపర్యయ
మున విశ్రమలక్షణముగ చెప్పి “శృత్వా సఖీ
ముఖా ద్వికసో విరత ఇతి సంభ్రమేణ వధూః
హస్తయోగ్యుపురై చరణయోఃకరోతివలయాని”
అని యుదాహరణమును వ్రాసినాడు. ఇచట నూ
పురవలయములకు సమానవలయత్వ ముండవచ్చు
నను నూహతో గవి వ్రాసియుండవచ్చును. కాని
వలయములు చరణముల కెట్లు సరిపడనో సహృ
దయు లాలోచింపవలయును. (4) సాహిత్యరత్నా
కరమున

“రామాసంగవ్యసనరథస

స్వాంతయా కాంతయా సీత్

పాణౌ హరో ఝడితి ఘటితః

కంకణం కంఠ నాశే

కాంచీనూత్రం కచపరిసరే

కాంచనస్రజ్జీ నితంబే

లాటాలక్ష్మీ ర్ణయనసలినే

కజ్జలం పాదపద్మై—”

అను సుదాహరణ మున్నది. ఈయది బాగుగ
గుడిగిన దని కవి తలచి యుండును. ఇదివరలో
వ్రాసిన పద్యములందు నాయిక లొనరించిన చేష్ట
లను నావర్ణనలను నేదో విధముగ (కష్టముగ సము
ర్థించుకొని) సంగీకరించినను సేవద్యమునం దెట్లు
సమర్థింప నగు? కంకణము కంఠనాళమున నెట్లు
పట్టును? కరమున హరము సంగత మగునా?

వెంటనే జారి యాభరణము ధృత మయిన దలి
యనుకొనుటకు గూడ నవకౌశలము లేకుండు పడి
పోకుండునా? కంఠములే కృశకరమున జారినవని.

యామి న యామీ తి ధవే
వదతి పురసాత్ జ్ఞజేన త్వంగాః
దలితాని పురో వలయా
స్యపరాణి పున సత్తవ గతితాని,
మొదలగు పద్యములు చెప్పుచున్నవే. లక్షకు
కండ్లకా? కాటుక వాదములకా? మూడు కాటుక
భరణుల కాటుక యయిన నొక పాదమునకు
జాలదే ఎట్లామగున సరిపుచ్చుకొనినదో?

సాహిత్య దర్పణము నిర్ణయసాగర యంత్రము
ద్రితగ్రన్థమున.

త్వరయా హర రా గాడేః సయితోగమునాదిషుః
అస్థానే విభ్రమాదీనాం విశ్వాసో విభ్రహమతః
అని లక్షణమును.

శృత్వా యంతం బహిః కౌంత
మనమాప విధూషయా।
ఫాలేంజనం దృశో ర్లాఙ్ఘ
కపోలే తిలకః కృతః॥

అని రత్నాకరో దాహరణ సదృశో దాహరణ
మును గలదు. ఇట్లాలంకారికుల గ్రన్థములనే కాక
గొన్ని కావ్యములందును నాచితి లేని యుదాహర
ణములు గన్పించుచున్నవి. మాఘుని కావ్యము 13
సరలాని.

రభసేన హరపద దత్తకౌంచయః
ప్రతిమూర్ఖం నిహితకర్ణ పూరకాః।
పరివర్తితాం బరయుగా స్సమాపతన్
వలయా, కృతశ్రవణ పూరకాః స్త్రియః॥

శ్రవణ పూరకములు వలయాకరణము నొందునా?
యని సహృదయు లాలోచింపవలయును. అంద్రా
లంకారిక గ్రంథములందును నిట్టి లక్ష్యములు కన్ప
డుచున్నవి. అనంతామాత్యుని రసాభరణమున.
“సంభ్రమమున దొడిగెన్ గరిముల నంది యలం

గాల్గ గరవలయహల్.” అని ఉదాహరణము
గలదు దీని యుపపత్తి యెట్లో విచారింపవలసిన
భారము పాఠక భ్రాతలపై నున్నది. కవుల గ్రంథ
ములందును నిట్టివి గలవు.

“అన్నులమిన్న యోరు వసు
ధాధిపనందను జూడగోరి వా
లన్నుల గుంతుమంబు నొస
ల న్ననకజ్జలమున్ ధరించి లో
నెన్నగరాని తత్తరము
హెచ్చగ నచ్చగ రాజపదతీన్
గ్రన్నగ వచ్చె దాని గని
గామిను లందరు నవ్వి రొక్కటన్”

(రసికజన మనోభిరామము 1-18-89)

విరరి యోరు ముచ్చియపు
పేగు వెలగ్నమునన్ ఖుటించి కే
లుత్రపు చన్నుదోయి నొన
గూర్చి రయంబున జూడ వచ్చె.

(మనుచరిత్ర 6-14)

కవులందరు నిట్టి పద్యములనే రచించి రస
సాహసింపను.

రమ్య తరములు నుపపన్నము లగు సుదాహరణ
ముల నాలంకారికులు గూడ రచించిరి. భాను
దత్తుడు దసతరంగిణిలో.

త్వక్తే కేలివిధా నిజాంశుకధియా
పీతాంబర స్వాంశుకం
పద్మాయాః పరిధాయ సదృశయనాత్
ప్రాతః ప్రయాంత్యా బహిః
అదాతుం వసనాంచలం చపలయన్
కోపం దృశా దర్శయన్
వాచా కౌతుక మాచరన్ స్మితనుధా
స్మిగ్ధో హరిః పాతు నః॥

అని యుదాహరించెను. ఇచట వస్తు వ్యత్యే
యము జరిగినది. ఇం దనౌచిత్యము ప్రతిభా
మగుట లేదు. మాఘునిపై యుదాహరణమున గూడ

“పరివర్తితాం బరయుగాః” యనునది యొంతయు రమ్యతరము.

నరస భూసాలియగతి మగు.

అదన నృసింహభూమిరమ

కాగ్రణి వచ్చిన సంభ్రమంబుతో

సుదతి నభోవలగ్నమున

జాక్రలపేరిటి కంఠమాలయున్

బాదలు కుచాచలంబుల న

మజ్జలమేఖలయున్ ధరింపగా

నది క్రమ మయ్యె దొయ్యిటికి

నక్రమ మయ్యె విలాసవైఖరిన్.

అను పద్యమున రెండు భూషణములకు సమాన వలయత్వ మంగీకరించి సమర్థింపదలచినపుడు కృత మధ్యమున గంఠమాలయు గుచాచలముల మేఖలయు నుంట నంతగా నుపపత్తిహీనము గాదు. అయినను హారమున గట్టిపై ధరించుట ఎట్లు పొసగునా యని సంశయము. ఒడ్డాణము వలె దీసి తగిలించుటకు దగినట్లుగా జాక్రలపేరిట కంఠమాలలప్పటిలో నిర్మింపబడెనను నిశ్చయము మన కున్నపుడు సభోవలగ్నముల నట్టి వాని ధరించుటలో సందియ ముండదు. తీసి తగిలించుటకు తగియుండుటలు వానికి లేనపుడు మాయా యాక్షేపము ప్రసక్త మగును. “ముత్రియపుపేరు వలగ్నమునన్ ఘటించి” యను వసుదత్త పద్యభండమునకు వ్యాఖ్యాత యభిప్రాయాను గుణముగ “ముత్రియల హారము నడుమున దోపుకొని” యను నరమునే యొప్పికొందు మేని ప్రసక్తాక్షేపము పరాస్థ మగును. ఈ విభ్రమబాహారణములందు దరచుగ ప్రాచీనులు ట్టంకించిన యభిప్రాయమునె నవీనులు వాడుచున్నారు. ఇందు ప్రదర్శించిన యుదాహరణములందే “హారమున గట్టిపై ధరించుట, మేఖలను మెడలో ధరించుట, లాక్షాద్రవ్యమును నేత్రముల బెట్టికొనుట, కాటుకను పాదముల బెట్టుకొనుట, వలయములను గాళ్ల ధరించుట కడియముల (అంది

యల) కరములకు దగిలించుట” యను నవి సాధారణముగ నన్నిటియందును గానవచ్చుచున్నవి. ధర్మసూరి, విశ్వనాథ, మాఘ, భానుదత్త, కూచిమంచి తిమ్మకవుల పద్యములందు బూర్వపు నిర్ణయమును గొంత నూతనత గన్పించుచున్నది. ప్రభువు పట్టణమున బ్రవేశించునపుడు స్త్రీలలంకరింపదలచుట, యాయలంకరణ కృత్యమున వ్యత్యయము జరుగుట ఇదియే అన్నిటియందును గల సందర్భము. భానుదత్తుని పద్యమున నూతనతాభిశక్తి యున్నది. విభ్రమవర్ణన మాచారముగ బెట్టుకొని కవులు వర్ణించినట్లుగ వోచుచున్నది. అలంకారికులు అక్షరాలగుట వారు పై యుదాహరణముల దీసికొని యుందురు. ఉచిత ప్రతిభాగ ముండగా ననుపవన్నత్వ శంక యుత్పన్నము కాదని విభ్రమతాహీనిని దలపరాదు. ఔచితీ సహిత పద్యభావచర్యజాన మకాలమున భూషణములకు సానవ్యత్వ సత్వకృత మగు జమత్కారము సామాజికపు బెద నుత్పన్నము కాకమానదు. ఔచిత్యము ప్రతిభాస మగుచు నుండునట్లుగా భూషావ్యత్వ సత్వ మున్నచోట విభ్రమత్వభంగము లేదు. ఇచట నొకటి యాలోచింపదగిన విషయము. భూషణవిపర్యయము భ్రాంతివే జరుగును. భ్రాంతి సాదృశ్యమాలక మని సర్వప్రతిపన్నము. సమానాకారత్వ పరిమాణతాదులున్నపుడే సదృశజ్ఞాన ముత్పన్న మగును. కథితో దాహరణములందు సాదృశ్యమాలక భ్రాంతియే యే యాభరణములందు గలుగుట కవకాశము గలదో భావుక సోదరులు భావింపవలయును.

ఒకమేండుడు విభ్రమోదాహరణములందుచిత త్వభంగము నుపలక్షించియే.

“కంఠే మేఖలయా నితంబఫలకే

తారణ హారేణ వా

పాణౌ నూపురబంధనేన చరణే

కేయూరపాశేన వా।

శౌర్యేణ ప్రణతే రిపా కరుణయా

నాయంతికే హస్తతాం

జౌచిత్యేన విహ రుచిం ప్రశనుతే

నాలంకృతి ర్నోగుణః ||

అను శ్లోకము నుదాహరించినాడు.

భూషాసాన విపర్యయత్వమే విప్రమలక్షణ మనుట యపర్యాప్తము. హేమచంద్ర భాసునత్తాదులు చెప్పినట్లు వచన విపర్యయము, అంగ విపర్యయము (హస్తే నాదాత్యై పాదే నాదానం) అను నట్లు మాత్ర విప్రమలక్షణములు క్రియము. ఇందు వలన గోత్రస్థలనను విభ్రమ గృహీతము కాగలదు. రసమీమాంసక రయు దన ఛాయాటీకలో “అన్యదీయ నామగ్రహణ ప్రసంగే న్యదీయ నామగ్రహణం విభ్రమకః” అనుచున్నాడు. దీనికి.

పద్యే త్వన్నయనే స్మరామి సతతం

భావోభవ త్కృంతతే

నితే మహ్యతి కిం కఠోమి మహితైః

క్రీతోన్మితే విభ్రమైః |

ఇత్యుత్సవవో నిత్యమి సమహ

నిర్భక్తితో రాధయా

కృష్ణ సత్పర మేవ తద్యోపదిశ్

క్రీడావితః పాతు వః ||

అనునది యుదాహరణము కాగలదు. అంగవ్యత్యయరూప విభ్రమమున కుదాహరణ మన్వేషింప నగును. కవులు రచనీవితభూత మగు నాచిత్యము చ్యుతము కావండునట్లు రచనల జేయుట రసస్పృహ రణహేతు వగును. అనాచిత్యము గూడ రసపోషక మగు నని తలంచి యంతట యుక్తాయుక్త విచారణ లేక ననాచిత్యమును ఘటించవలయుట మహా నర్థదాయకము. జౌచిత్యభంగముననే మహాకవులకు గూడ నాలోచనాకూన్యత్వము కల్పిత మయినది. వ్యంగ్యసర్వస్వభవన మని తలంపబడు “భ్రమ ధార్మికవిస్తబ్ధః” అను కావ్యంలో ననాచిత్యము నుట్టంకించి మహిముండు దూషించినాడు. కాన సహృదయులు ఈవ్రాతల జూచి జెంటునే యుపగారాని యుద్వేగమును బొందక తత్వపరిశీలన మెత్తుచు,

“తస్మా ద్యత్నేన కర్తవ్యం

కావ్యం రసనిగంతరమ్ |

అన్యథా కాస్త్రవిద్వోష్ట్యాం

తత్స్యాదుద్వేగకారకమ్ ||

అను శృంగారతీలక కర్త వాక్యమును దమ సుహృదయమును భావన చేయుచు లోక కల్యాణమును బరచందమును గూర్చి బ్రతుక్తించుట యుచితము. (శ్రేయము.)

త గి న శి క్ష

శ్రీ శేషాద్రి రమణకవులు

భరతఖండమునఁ గల యితరప్రదేశముల కంటె మహారాష్ట్రదేశము భక్తపూజనమున అగ్రగణ్యము. నిజానందస్వామి మహాత్మ్యవము ప్రతిసంవత్సరము కప్రాడులో మహావైభవముగ జరుగును. త్యాగధనుండు శివాజీచక్రవర్తి తన బొక్కసమునుండి నల

సినంత ధన మా యుక్తవ వ్యయములకుఁ బంపుచుండును. ఉత్సవదినములలో నిజానందస్వామి సమాధిచైత గల శిలామండపము లన్నియు జనాకీర్ణములై యుండును. ఒకచోట భజనములు, ఇంకొకచోట హరికీర్తనము, ఒక యెడ ఉపన్యాసములు

ఇంకొకయెడఁ బురాణకాలక్షేపములు ఎచటఁజూచిన భక్తిరసప్రవాహమున భక్తుఁ ఁలలాడుచుండురు. ఆవతారపురుషుఁ డగు నిజానందుని లీలల స్మరించుచు ఆమహానుభావుని దివ్యచరిత్రామృతము గ్రోలుచు భక్తులు క్రమోద్గుణగరము నామహాత్మ్యవ దినములలో భూలోకస్వర్గముగఁ దలంతురు.

ఒక్కొక్కతఱి శివాజిచక్రవర్తియు నుత్సవము ను సందర్శింప సముచితపరిపాఠముతోఁ బాదచారియై నిజానందుని సమాధికిఁగతు వచ్చి సామాన్యజను నివలె వర్తించుచు. ప్రత్యేకపరిచయము గలవారు దక్క సామాన్యులు శివాజిని గుర్తింపఁజాలరు. నిరాడంబరులును భక్తిరసమగ్నులు నగు భక్తులలో నాఁడు శివాజి యొకభక్తుఁడు. ఒక గాయకుఁడు. ఒక ధర్మోపన్యాసకఁడు. ఒక కవిదాంతి. ఇంత యేల? ఒక సామాన్యభిక్షుకుఁడని గూడఁ జెప్పవచ్చును.

నిజానందుని సమాధి క్రమోద్గుణగరమునఁ గొంత దూరమునఁ గలదు. చెంగట నలుకెలంకుల పిఠాల మగు శాద్వలముగలదు. దాని కన్నివైపులఁ బట వుటీరములు నిర్మింపఁబడెను. నడుమ నొక వేదిక వైచి దానివయి నొక విచిత్రమగు తిపాఠపఠచి నిజానందుని చిత్రపటము నటనుంచిరి. ఆ వేదిక చుట్టును మూగియున్న ప్రజలసంఖ్య గణనాతీతము. ఆ వేదికపయి నొక మహాత్ముఁడా సీనుఁడై భజనగా వించుచుండెను. ప్రజలందఱు ధన్తయులై భజన గావించిరి. అనంతరము నృత్యము గావించెను. ప్రజలందఱు నృత్యము గావించిరి. తరువాత కక్షపాల లోనుండి యొక లిఖితగ్రంథమును దీసి మహాహర స్వరముతో గాన మొనరించి సభ్యుల నుద్దేశించి చెప్పఁదొడంగెను. నాటి ప్రసంగమున నావక్త నోటినుండి పరిశుద్ధమగు గ్రాంథిక మహారాష్ట్రభాష లో జీవన్ముక్తుఁడు, నవవిభక్తులు, ఆత్మనివేదనము, సాధుసందర్శనము మున్నగు నపూర్వవిషయములు బయలు వెడలెను. ఆసమావేశమునఁ బాల్గొన్న

యితరదేశస్థులను విషయ మవగతిమగుటకై వక్త తన యభిప్రాయమును కర్ణాటాంధ్రభాషలలోఁ గూడ సంగ్రహమాపముగ నుపన్యసించెను.

ఆపరమ భక్తుఁడెవఁడు? ఆజీవన్ముక్తుఁడెవఁడు? ఆ లోకోద్ధారకుఁ డెవఁడు? వాక్కులలో నమృతము, ముఖమున నిస్కళంక మగు ప్రేమరసము, ఆవయవములలో నిండు జవ్వనము నిండాదు నాయోగి స్వస్థిపఠించి నాటి యుపన్యాసము ముగించి యెందేని చనెను. జనసమూహములో నున్న ముప్పది మంది బాలసన్న్యాసులు జయ జయ, మహావీర, జయజయ సమరరామదాన, జయజయ యనుచు జయనినాదములతో వెంటనేగిరి. సింహాక్షలాక వ్యాఘ్రుని క్రూరమృగశరణ్యమగు నొక పర్వతరా జమునకి యోగి బృందము జేరి యనంతర మదృశ్యులైరి. సభ్యులందఱు తమ ముందు ధర్మోపన్యాస మొసంగిన మహాత్ముఁడు శ్రీసమర్థ రామదాసస్వామి యనియు నాటియుత్సరమునకు శివాజిచక్రవర్తి రానికత నీయన యరుడెంచి ప్రజలఁ బవిత్రులగా వించెనని సంతసించిరి. ఏ మహాత్ముని దివ్యబోధ నమునకై శివాజి సామ్రాజ్యమును వదలి నెలల తరఁబడి యడవులదిరిగి సందర్శించి ధన్యుఁడయ్యెనో ఎవడవతార పురుషుఁడని యశేషజనులచేఁ బ్రశంసింపఁబడుచుండెనో ఆ లోకోత్తరమూర్తి రామదాసస్వామి యుత్సవాగతులకు దర్శనభాగ్యము సమ కూర్చి నాటి నిజానందమహాత్మ్యవమునకుఁ జీవము గల్గించెను.

౨

రామదాసస్వామి యింత దనుక నిచట నుపన్యసింది యంతరి తుండయ్యెనను వార్తపని సాధువులు సంతలు, సన్యాసులు భక్తులు మహాత్ముని వైదిక నలుకెలంకుల బయలుదేరిరి. శివాజిని సందర్శింప సజ్జగడమునకుఁ బోవుచుండ నోవునని కొందఱు నగరబహిః ప్రదేశమున కేగిరి. కొందఱు కొండగుహలు మతములు గాలించిరి. కొందఱు సాధు

నిలయములఁ బరిశీలించిరి. లోకోద్ధారకుడగు రామ దాసస్వామి యునికియే యొకటిఁ జెలియలేదు. అయిన యెట్లు విశ్రమించెనో భిక్ష యెచట స్వీకరించినో యీ యర్థరాత్రము నెంచు జేరెనో యని ప్రజల చెట్టుకొకరు గట్టుకొకరై ఖడకఁజొచ్చిరి. ఎచటఁజూచిన రామదాసస్వామి దిక్కునామస్మరణమే! ఎటఁగాంచిన రామదాసస్వామి నన్నేషి. చు యోగి సముదాయమే లెక్కించు మిక్కుటము య్యెను. ఈ నేల యాననటులన్న యోగి బృందములో రామదాసస్వామి యెవఁడై యుండునో యెవరు నిర్ణయింపఁగలరు. నిజానరుని యుత్సమంతతో నాగి యది రామదాసస్వామి యన్వేషణగా మారిపోయెను.

మిట్టమధ్యాహ్న మాయెను. రామదాసస్వామి కొఱకు ఖడకి వేసారిన యోగిగణము గ్రామములకుఁ జేరుచుండెను. కొందఱు ముందుగా సజనగడమునకుఁ బోలిమేని శివాజీని దర్శింపనేగు రామదాసస్వామిని జూడనగునని ప్రోవయనక దొంకయనక రాజమందిరము నభిముఖముగా నడుచుచుండిరి. ఈ యలబడి యంతయు జూచుచు శిష్యులకుఁ బరమార్థరహస్యముల నుపదేశించుచు నొకయోగి చెంతగల నెలయేట స్నానాదికృత్యములఁ గావించుకొని యొక్క జొన్నచేని మధ్యగల కాలిబాటను బోవుచుండెను. అపరిపక్వ బుద్ధులగు శిష్యులకు గురూపదేశమునకంటె జొన్నచేని యుత్సాహకరముగ నుండెను.

శిష్యులందఱు గురుని సమీపించి “ఇప్పటికిఁ బదిగడియలకఁ బైఁ బ్రాద్దెక్కువయెక్కినది. ఎండ తీవ్రతరముగఁ గాయుచున్నది. ఉపవాసలోలురగు తమ సంగతి మేము తెలుపఁజాలము గాని మాకు మాత్రము కాళ్లు తడవబడుచున్నవి. దుస్తరముగు తుద్బాధచే నవయనములు శక్తిహీనము లగుచున్నవి. ఈచేనిలోనికిఁ బోయి జొన్నకంకులఁ దినుట కౌఞ్జయింధు. లేకున్న బ్రదుకఁజాలమని బ్రతిమాలుకొ

నిరి. గురుని హృదయము కఱగిపోయెను. బాబరు ముకుమారులు నగు శిష్యులు తీవ్రతతోపవాసములచేఁ గృశించుచున్నారు. సజ్జనగడమునకేగి శివాజీ వృత్తుని ధన్యనత్రమున విందానగించు వఱకుఁ బ్రార్థుతిరుగును. అంతననుక వీరభాగఁ జాలరు. సజ్జనగడము ఇంక నెంతలేదనినను జాము ప్రయాణము, పోని ముక్త. కంకులఁ దినుమని యానతిమనా! ఈ డ్డేత్ర పాటు ధనము అన్యాయముగ నేను హరించినట్లు గును. కర్తవ్యమే! అంతదనుక వచ్చిన డ్డేత్రస్వామిని దృష్టిపఱుపలేక పోవుననా! యని యోగిశిష్యులకు బదులు చెప్పక చేతుకట్టపయిఁ గల తాటిపయిఁ గూర్చుండి జపము చేసికొను చుండెను.

జొన్నచేను మంచి ఊఁచబియ్యపుఁ దరుణమున నుండెను సారవంతముగు డ్డేత్రముగుటచేఁ గంకికి దోనెఁడుగింజలు రాలు నటులుండెను. ముప్పుది శిష్యులు చేను నలుగెలంకులఁ దిరిగి పరువముగు కంకుల మోపుచెచ్చి యొక సమప్రదేశమునఁ గూర్చుండి గింజలుదీసిరి. భిక్షాపాత్రములలో నూచ బియ్యము పోసికొని సంతోషముగా నందఱు నమలుచుండిరి. యోగీశ్వరుఁడీ శిష్యులచర్యల పయి లక్ష్యముంచక సమాధిమగ్నుఁడై యుండెను. పొలముకాపు చేనిలోనికి వచ్చుసరికి శిష్యులు ఊచబియ్యము నమలుట, చెంత కంకులు రాసిగనుంట, యీక్రియ యంతయు నడుపుచున్న పడుచుసన్యాసి శిలపయి కూర్చుండి జపము గావించుట గోచరించెను. సన్న్యాసుల త్యాగజీవితము, యోగీంద్రుని నిశ్చలసైద్యము నెఱుంగని యాకాపుచేతనున్న కట్ట విసరుచు బాలసన్యాసుల వెంటబడి దొంగలారా! నిలుపుఁడు. మీచక్కము లాలిచెదను. మిమ్ము చేనికి బలి పెట్టెదను. పాతిపాకుఁడని వెంటబడినను. శిష్యులందఱు చికిత్తులై తలకొక దిక్కునఁ జిదరి పారిరి. కాపువాఁడు సన్యాసుల భిక్షాపాత్రములు పగులఁగొట్టి క్రోధముతీతక ఒకసన్న్యాసివైనఁ గనె దీఱఁ గొట్టనెత్తినే యని చేను నలువైపులఁ దిరుగ సాగెను.

మంచె చెంతగల నిలువ్రాతాపయి గూర్చుండి సమాధిని వలలోనున్న యోగిండుని సమీపించి కాపు చాలనేపు పరుషభాషలాడెను. ప్రత్యుత్తరము రాజేను. వీడె దొంగసన్యాసి. శిష్యులచే జేనుచోయించి కొంగజపము జేయుచున్నాఁడు. వీనిని శిక్షించినగాని క్షత్రోహము నడచు పాట సారలకు బుద్ధిరాదు. అని చేతిలోని కఱతో యోగి చంద్రునియొకలెల్ల నెత్తురుక్రమిల్ల కడుములుగట్టు నటులఁగొట్టి కాపు వెనుకకుముఱలెను. దూరము నకుఁ బరుగిడినశిష్యులు వెనుదిరిగి తమదేశికుని నకారణముగాఁ గాపువాఁడు కొట్టినందులకు మిగుల వగచి ఒంటరిగానున్న సితని పొగిరణఁపవలయునని కాపును గొట్టబోయిరి. యోగిశ్వరుఁడిది యంత యుజ్జూచి శిష్యులనందఱుఁ జేరఁబిల్చి బిడ్డలారా? క్రోధమునకు మీ పవిత్రహృదయములలోఁ దావొనంగకుండు. కొలఁదికొలములోఁ బశ్చాత్తాపతప్తుడై కాపువాఁడు తగుశిక్ష నొందకపోయెను. వెనుకకుఁ దిరుగుండు. నేటి యావిపరీతకథ మీ రెవరికి నెఱింగింపకుండు. గతమునకుఁ జింతింపకుండు అనుచు సజ్జనడమునకుఁ బ్రయాణమయ్యెను.

ఒడలెల్ల రక్తముక్తముటవే యోగి నడచుటకళ కుండయ్యెను. తూలితూలి పడుచుండెను. శిష్యుల యవలంబనముతో నెటులో గడియ కొక యడుగిడుచు భాధాలక్షణముల మొగమున దోపనిక శరీరమును గాఢాయుతోఁ గప్పకొని యోగిశ్వరుండు శిష్యసహితముగ సజ్జనగడము చేరెను.

3

రామదాసస్వామి తీర్థయాత్రలకు జనోద్ధరణము నకుఁ బోయి చాలకాలమయ్యెను. శివాజిచక్రవర్తి గురువర్యుని వైదకుటకుఁ బరివారమును బంపెను. తాను స్వయముగ వైదకుటకు బయలుదేరెను. ఎటు నుండెనో యెన్నుండువచ్చునో తెలియదు. నాఁడు గూఢచారులు రామదాసస్వామి కప్రాడునుండి సజ్జనగడమునకు బయలుదేరెనని శివాజి కెఱింగి

చిరి. శివాజి యానందమునకు మేరలేదు. గురు వర్యుని సందర్శనభాగ్యము చిరకాలము పరితపింప నాఁడు లభింపనున్నది. ఎంతధన్యుఁడు. శివాజి ఎంతధన్యుతరుండు.

శివాజి సపరివారముగా గురువర్యునెదుర్కొని కొనవచ్చుటకుఁ బురబహిర్భాగమునకుఁ జేరుసరికిఁ బరస్పర సమ్మేళనము జరిగెను. శివాజి నయన ములనుండి యానందరసము ప్రవహించెను. ఒడలు పులకించెను. కంఠము గాఢద్యము వహించెను. సువర్ణస్థాత్రముతోఁజచ్చి గురువర్యుని పాదములు గడిగి యుత్తరీయముతోఁ దడియొత్తి శివాజి గురు వర్యుని యడుగుజాడల ననుసరించి నడచుచుండెను. ప్రేమరసదృష్టితో శివాజినిజూచి మీఁదఁ జేయి వైచి రామదాసస్వామి యిట్లు మధురస్వరమునఁ బలికెను.

“శివబాబా! ఒక భిక్షువునకి గుప్పెడుగింజల గంజి బోయుటకింత యాడంబరము ప్రకటించుకొన వలయునా?”

“గురుదేవా! ఈసామాజ్యము నీది. నీ ప్రధాన ఛేటుండ నేను. వీరందఱు మీ పాదసేవకులు ఈరాజ్యమే భిక్షుకరాజ్యము. ఇందాడంబర మేమున్నది.”

“ఈతేప దక్షిణభారతమును సమగ్రముగా దర్శింపఁ గలిగితిని. లోకవృత్త మెంతయో కనుగొంటిని?”

“స్వామీ! మీ కసాధ్యమేమున్నది? నాప్రారన మిది. మీను నలుబదియేండ్లు దాటుకున్నవి. ఉపవాసపశ్చమున మీ యొకలిలో రక్తమాంస ములు తగ్గినవి. మొగమంతయు వాడిపోయినది. నడచునపుడు మాటలాడునపుడు ఏదో యశ క్తత గోచరించుచున్నది. స్వామీ! ఈదీనుని కటాక్షించుచు దాము నా జీవితశేషమువఱ కైన సజ్జనగడమున వసింపరాదా?”

“శివబాబా! లుప్తమైన ధర్మమునుబునరుద్ధరించుట నా యాశ్రమధర్మము. నీ ధర్మము నీవు సక్ర

మముగా నిర్వర్తించుచున్నటుల నేనుమాత్రము నిర్వర్తించవలదా? ఉండవలసిన తరుణమున నీయొద్దకొక యింక నే నెట్లు నుండును? ”

[ప్రసంగ మింకను జరుగుచు నేయుండెను. రామ దాసస్వామియు శివాజియు అధ్యంతరమందిరమున కేగిరి. శిష్యులందఱును భీక్షుకాలకు వెడలిరి. ఏకాంశగ్రహమున శివాజియు రామదాసస్వామి యుం గొంతసేపు మాటలాడుకొనిరి. ప్రజలసందడి తగ్గెను. నాఁడు బహుళికాగున్నదని స్వామి శివాజి నిర్బంధముచే రెండు మూఁడు ఉద్ధరింప ఆవుసాలు త్రాగివిశ్రమించెను. శివాజికి జాల యూదోళన కలిగెను. నేటి పరిచయమా గురుదేవునితో! బహుళిక యేమి? మొగమేల వాడినది. మాటలలో నాయా సమేల? ఆ నిట్టూర్పులేమి? శివోబాధకూడ నుండ నోపు. ఎందులకుండెను. ఎన్నఁడైన వేశకు ఆహారమా? సంవత్సరమున కొకమార్చైన అధ్యంగస్నానమా? నాగురుదేవునకు స్వయముగ అధ్యంగస్నానము జేయించి బహుళిక తొలగించెద నని శివాజి తలంచెను. పరివారజనము శివాజియాజ్ఞచినుటయే తడవుగ స్నానమందిరమున నుచితవస్తువుల సమకూర్చిరి. శివాజి గురువర్యుని బలవంతపఱచి తన చునువునంతయు నుపయోగించి స్నానమందిరము నకుఁ గొనిపోయి తలయంటెను. తైలము ఒడలి నిండ రాయుటకై కాషాయవస్త్రము విప్పఁగా దేహమంతయు రక్తసిక్తముగ నుండెను. ఒకటి రెండు చోటులఁ జర్మముపగిలి రక్తము కాటుచుండెను. ప్రతి భాగమునఁ గడుమఁజ గట్టెను. లోకాద్ధారకుఁడు గురుదేవుఁడు నగు రామదాసస్వామికి శివాజికంతమున జీవముండఁగ నే యింత యపచారము కలుగవలెనా? స్వామి! సిదేహమున నిట్లు దండఘాతముగావించిన పాపి యెవఁడు. స్వామి! లోకపాలకుండవు. ఆపతారమూర్తివి యగు నిన్ను ఈస్థిలోఁగాంచినజన్మ మీశివాజికింక నెందులకు? ఈయపచారము నేఁడు జరిగినదే? నారాజ్యపరిసరమున జరిగినదే? నా పౌరుడొనరించినదే? స్వామి

వోషి నెఱింగింతురా? పాణత్యాగము జేసికొమ్మందురా? యని శివాజి సమస్థుని పాదము తాతుమఁ బ్రార్థించెను.

సమర్థుఁడు చిఱునగవృత్తో శివాజిని జూచి శివ బాబా! ధైర్యఁడొకఁడు గురుపూజ యీవిధముగ నొనరించినాఁడు. ఇందు నివాందోళన పడఁబనిలేదు. ప్రపంచాతీతులకు దూషణభూషణ తిరస్కారములు సమానములు. అని శివాజి నోదార్చెను. శివాజి వెంటనే భిక్షుకాలయమునకేగి శిష్యులను బ్రశ్నింపఁ జరిగిన సంగతీయంతయుఁ బూసగ్రచ్చి నటులఁ దెలిపిరి. ఉగ్రమూర్తియై శివాజి భటులఁ జూచి తేఱపు తెల్లవారుపఱకు నాగురుదేవుని శిక్షించిన ష్టేత్రపాలకుని రాజసభకుఁ గొనిరండని యాజ్ఞాపించి గురుసేవ కరిగెను. శివాజి శిష్యుల వలన జరిగినసంగతి గ్రహించియుండుననియు తేఱపు దురదృష్టవంతుఁడగు రైతు శిక్షాపాత్రుఁడగుననియు స్వామి యూహించి యాద్రసంగము శివాజితలపు నకు రాసక యధ్యంగక్రియలతో దినశేషము ముగింప జేసెను.

శివాజికొ రాత్రి నిదురలేచు. తన గురుమూర్తికింత శ్రమ కలిగినందుల కౌతఁడు తెల్లవారులు బరితపించుచు నిట్టూర్పులతోఁ బ్రభాతమంగళగీతములు జతపేసి శయ్యవదలెను. స్వామి నిర్విచారముగ నిద్రాసుఖము ననుభవించి తెల్లవారఁగనే శివాజిని జూచి శివబాబా! వీర జాగరణము గావించితివి కౌఁబోలు. ప్రతిక్రియాకౌంతు రాజులకలఁచునునుమా? యని నవ్వుచుఁ బలికి కౌల్యకృత్య పులకై వెడలిపోయెను.

౪

రత్నఖచితమగు సువర్ణసింహాసనముచెంత కాషాయ పతాకము నిలువఁదెట్టబడెను. ఆ రత్నపీఠము పయి కాషాయవస్త్రము బఱిచి యందుఁ గౌసిన ధారియగు సమర్థరామదాసస్వామి యుపవిష్టుండయ్యెను. చెంత నొక మువ్వరాసనముపయి రాజలాంఛనములతో శివాజి యాసీనుఁడయ్యెను. ప్రకృతి

వరము తనుతను తావులలో నధికనించిరి. అప్పు టికి జాము ప్రాద్దేశియుండునేమో! రాజభటు లొక కౌపువాని గొనివచ్చి రాజానుయయ నిలువఁ జెట్టిరి. శివాజీ వానిని జూడఁగనె న్యాయాధిపతు లతో “ఈపాపీ నాగురుమూర్తిని గొట్టినాఁడు. తగినశిక్ష విధింపుడు” అని పత్కెను. కౌపు గడ గడ వడఁతుమఁ గన్నరుగార్పమఁ దడఁబడునడుగు లతో రామదాసస్వామి పాదములపయి వ్రాలి స్వామీ! యమింపుడు గడ్డిగఱచితిని. నాబుద్ధిసం చినది. ప్రాణదానము గావించుడని కంటికి మిం టికి నేకధారగ నేడ్చుమఁ గూలఁబడెను.

ధర్మశాస్త్రజ్ఞులు శిక్షాస్మృతిలోని స్లోకములుదా హరించి రాజాముఁ దభియోగఫలితము జేర్చిరి. శివాజీ ప్రధానదండనాధికారికై వార్తనంపెను. కౌపువాని ప్రాణములు నిలుపునఁబోయినవి. రామ దాసస్వామి తన పాదములపయిగల కౌపును లేవ నెత్తి ఒడలిపయియుమ్మ కౌషాయ వస్త్రముతోఁ దుడిచి కరకా! నీక్షేత్రములు ద్విగుణముగా ఫలించుగాక. నీగృహము ధనధాన్యసమృద్ధిగా నల రారగక యని దీవించెను. అనంతరము సమ

యఁడు శివాజీని జూచి రాజేంద్ర! అపరాధము చేసినది నావిషయమున—కౌనఁ దప్పనకుఁ దగిన శిక్ష విధింపవలసినది నేను. నాయాజ్ఞ నిర్వహింప వలసినవాఁడవు నీవు. అది నీ వంగీకరింతువా? యనెను. శివాజీ, స్వామినిజూచి గరుడేవా! మీ యాజ్ఞకు భిన్నముజరుగునా? మీహాసంగిన శిక్ష మీ కనులముందె యాచరింపబడును” అని పత్కెను.

శివాజీ చేతులుకట్టుకొని గురుదేవుని యాజ్ఞ కొఱకు నిరీక్షించుచుండెను. రామదాసస్వామి రైతుని నోదార్చి శివాజీబాబా! ఏక్షేత్రమునందు నన్నిరైతు కొట్టినాఁడో ఆక్షేత్రమునంతయు రైతు నకుఁ బుత్రపౌత్ర పరంపరగ ననుభవించునట్లుల మాన్యక్షేత్రముగా వ్రానియిమ్ము. ఇదియే వీనికిఁ దగిన శిక్షయని పలికెను.

జయజయ శ్రీ సమర్థరామదాస.

“క॥ సురసాలము ఫలప్రసాదే

త్కరమునుబరహేతుకమగ దానమునేయున్

నఱకెడువానికిసైతము

దొరికించునుగాదె ఫలము తులనీదానా.”

ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రము

కొమాండురి శతకోపాచార్యులుగారు ఎం. ఏ., బి. ఎల్

ఇటీవల ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణమును గూర్చి తిరిగి చర్చయు ప్రయత్నమును జరుగుచున్నవి. భాషాప్రయక్తరాష్ట్రనిర్మాణమాత్రము అంగ్లోద్య మమూలముననే ప్రాముఖ్యమునకు వచ్చినను మన వారి కన్న ఓడ్రులకే ముందుగా ప్రత్యేకరాష్ట్రము నిర్మించుటకు ప్రభుత్వము పూనుకున్నందున ఆసం దర్భమున అంగ్లదేశపు ఉత్తరసరిహద్దును గూర్చియు తన్మూలముగ మన రాష్ట్రసందర్భమును గూర్చియు

చలనము కలిగినది. భాషను బట్టి రాష్ట్రము నిర్మిం చునప్పుడు సరిహద్దుప్రాంతము ద్విభాషాయుతముగ నుండుటచే అచ్చట తగాదాలు వచ్చుట సహజము. బిహారు ప్రత్యేకరాష్ట్రముగ జేయబడిన 1911 వ సంవత్సరం నుండియు వంగీయులధికముగా నుండు సింహభూమి జిల్లా మొదలగునవి బీహారులో చేర్చి నందులకు అందులకుభయప్రాంతములవారు తగాదా పడుచున్నారు.

సరిహద్దునిభజన పుణ్యయులలో నెవరికిని పూర్తిగా తృప్తికర మగుట దుస్సాధ్యము. అందుచే గంజాంజిల్లాలోని కొందఱాంధ్రులు ఓడ్రరాష్ట్రములో జేరిపోవుట తప్పదు. కాని ఆంధ్రజనభూయిష్ట మగు ప్రాంతము లయినను ఆంధ్రప్రాంతముననే వుండునట్లు ప్రయత్నము చేయవలసియుండును. అధికారులు శ్రమింతు లగు జవ్హర్‌దాసల సలహాలు మాత్రమే వినుట ప్రజాసామాన్యపు కేకలు వారి చెవులలోనికి జొరకుండుట 'పరిపాటి' అయినది. అందుచే యీ సమస్యపరిష్కారము కేవలము జన సామాన్యపు ఆభిప్రాయముపయి ఆధారపడునట్లు కనబడదు. నూతనరాష్ట్రము నిర్మించునప్పుడు దాని ఆదాయము మృద్ధిగా నుండుట ఆవసరము. అందుకై వీలైనంతవరకు హెచ్చుభూమిని ఆరాష్ట్రపు సరిహద్దులోనికి చేర్చుచుందురు. ఓడ్రరాష్ట్రమువలెనే ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రము గూడ ఇప్పుడే నిర్మించుచున్న గంజాంమండలమందలి కొంత ముఖ్యభాగము ఆంధ్రరాష్ట్రమునందే వుంచుట న్యాయము అవశ్యకము అని ప్రభుత్వమునకు బోధపడును. అందుచే ఆంధ్రరాష్ట్రమును వెంటనే ఏర్పాటుచేయు మని కొందరు కోరుచున్నారు. కాని కొందరు సందేహము చెప్పుచున్నారు. ఈ యేషియలు నెల ప్రబుద్ధాంధ్రలో "ఇప్పుడు మనకు ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణం ఆవసరమా?" అను శీర్షికతో ప్రచురింపబడిన వ్యాసమున ప్రస్తుతము కొంతకాలమువరకు మనము చెన్నరాష్ట్రములో కలసియు యుండుట మంచి దని ప్రత్యేకరాష్ట్రము మన కిప్పుడు వాంఛనియము కాదని తుదకు తేల్చిబడినది. ఇందుకు వారు తెల్పిన మొదటి కారణము, 'ఆంధ్రుల సంగీతము అరవదేశములో కూలిపోయి' పడివున్నందున యీలోగా ఆమెను ఆంధ్రదేశమునకు 'శుద్ధసిద్ధి'లో తెచ్చుకొనవలె నని; రెండవ కారణము తంజావూరు లైబ్రరీలోని ఆంధ్రగ్రంథములకు మనము ప్రతులను వ్రాసి తెచ్చుకొనవలె నని; కాని మనకు ప్రత్యేకరాష్ట్రము ఏర్పడినంత

మాత్రమ న గాయకులు గాని లేఖకులు గాని ఒక రాష్ట్రమునుండి రెండవ రాష్ట్రములోనికి వెళ్ళి వెరుకటివలెనే పనులు చూచుకొనుటకు యెట్టి అటంకమును కలుగదు. రెండు రాష్ట్రములును ఒక రాజ్యముననే వుండును. బొంబాయి పూనా మొదలగు సలగులవలెనే మన రాకపోకలకు గాని ఆదరమునకు గాని అటంకము వుండదు. ఆంధ్రరాష్ట్రము వచ్చిన తరువాత కూడ అనేక కార్యములకై దక్షిణ దేశమున కొందఱాంధ్రులుండకమానరు. మరియు ఆంధ్రదేశమున సుమారు మూడులక్షలమంది మాత్రమే వలసవచ్చిన (domiciled) దాక్షిణాత్యులు కలరు గాని ద్రావిడదేశమున ముప్పది లక్షల ఆంధ్రులు చెంగలట్లు మొదలు కన్యాకుమారి వద్ద నున్న శుచీంద్ర గ్రామమువరకు వ్యాపించి వలసగా నున్నారు. ఆంధ్రరాష్ట్రము యేర్పడినను వీరిని మన దేశమునకు పంపివేయుట యసంభవము. నిరుద్యోగసమస్య తీవ్రముగా నున్న యీరోజులలో వారి నందరిని ఇక్కడకు తెచ్చుకొనుట మనకును సుఖకరము కాదు. అన్నిటికన్న ముఖ్యమైనది ఆంధ్రులు విస్మరించిన తమ పూర్వుల సచ్చారిత్రము సుగుణసంపత్తి తిరిగి అలవరచుకొనుటకై చెన్నరాష్ట్రముననే మన ముండవలె నని వ్రాయుచు తిరిగి ఆంధ్రులకు ప్రజ్ఞ సామర్థ్యము బోధార్యము నామకత్వము-వీటికి లోటు లేదని శ్రీకృష్ణారావుగారే యావ్యాసమున వ్రాసిరి. ఆశక్తి సంపదను యితర విధముల వినియోగించుచున్నామని అట్లుగాక మన ప్రత్యేకోపయోగమునకై వినియోగించవలెనని వారు తెల్పిరి. అందుకు రాష్ట్రనిర్మాణము నిల్పించుటకన్న వెంటనే రాష్ట్రనిర్మాణము చేయుటయే యవశ్యకము. ప్రత్యేకరాష్ట్రనిర్మాణము కాగానే మన శక్తిని ముందుగా మన కార్యములకై వినియోగింతుము. ప్రస్తుతద్వందప్రభుత్వమును జయప్రదముగ నడిపించి మద్రాసు రాజ్యాధికారము తమ చేత సుంచుకొని రని కృష్ణారావుగారు చెప్పిన యాంధ్రాధికారులు తమ యాంధ్రప్రాంతమునకు సిగ్గు

నుపకార మేమియు నింతవరకును చేయ లేరైరి. కొండ రున్నతోద్యోగ లగుట వారికి మాత్రమే లాభకర మగుచున్నది కాని వారు ప్రజాసామాన్య మున కుపకారము చేయ గల్గుట లేదు. ప్రత్యేక రాష్ట్రమును నిలిపియుంచుటకు నిజ మగు కారణము పశ్చిమాంధ్రులు ఆంధ్రరాష్ట్రమునకు ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయముకు విముఖులుగా నున్నారని వారిని కూడా మినహాయించుచో మిగిలిన వుత్తరసర్కారులు మాత్రము ప్రత్యేక రాష్ట్రముగా నేర్పడుటకు వీలుండదు. అను నిరాశచే పశ్చిమాంధ్రుల బుద్ధి మారుకరకు ప్రస్తుతము మనకు రాష్ట్ర మనరము లేదని నిజభావము వారివ్యాసమున గోచరించుచున్నది. పశ్చిమాంధ్రుల సద్భావము పోవుటకు కారణములు తెలుసుకొనుట యావశ్యకము. విశ్వవిద్యాలయ కార్యస్థానము బెజవాడనుండి విశాఖపట్టణమునకు మార్చుట పశ్చిమాంధ్రుల విముఖతకు కారణ మని క్రీకృష్ణారావుగారావ్యాసముననే వ్రాసిరి. పశ్చిమాంధ్రులలోను నెల్లూరివారిలోను చాలామందికి బెజవాడకన్న మద్రాసే అనేకవిధముల ఎక్కువ సుపాయముగ నున్నను బెజవాడ కార్యస్థానముగా నుండుచో ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమునను రాష్ట్రమునను ఉండుట కంగీకారమే యనియు అంతకన్న దూరముగ విశాఖపట్టణమున పెట్టుటచే ఇంకను రెండువందల మైళ్ళపైగా దూరమగుటచేత తమ కంతమాత్రము వీలుండదని పశ్చిమాంధ్రులు తెలుపుచున్నారు. ఇందు ఆసత్య మేమియు కనబడదు. పశ్చిమాంధ్రజిల్లాలలోనే కార్యస్థాన ముండవలెనని వారనుటలేదు. బెజవాడ వున్న కృష్ణాజిల్లాకు దక్షిణ పశ్చిమము అందు ఆరు ఆంధ్రజిల్లాలును వుత్తరమున మూడు నాలుగు జిల్లాలు మాత్రమును ఉండు ననియు బెజవాడ తక్కిన నగరములకన్న వేగముగ వృద్ధియగుచున్న దనియు వ్యాపారాభివృద్ధి కల దనియు మంచి రైల్వేసౌకర్యములు కల దనియు బెజవాడ ఆంధ్రజిల్లా లన్నిటికిని నిజాం ఆంధ్రులకును గూడ

మధ్యగనుండి సుపాయముగ నుండునని పశ్చిమాంధ్రులు తెలుపుచున్నారు. పశ్చిమాంధ్రప్రదేశము ఊషరక్షేత్రము రాతినేల యని తమ వ్యాసమున వ్రాసిన క్రీకృష్ణారావుగారికి పశ్చిమాంధ్రులు మనకన్న గూడ చాలా బీదస్థితిలో నున్నందున వారి యభివృద్ధికి మనము సహాయము చేయుట మన ధర్మమని తెలిసియే యున్నది. ఆంధ్రులందరు ఏకాభిప్రాయము లేనచో కార్యస్థానము విశాఖపట్టణమునుండి తిరిగి మార్చుట దుస్సాధ్యము కాదు. కార్యస్థాన మనుకూలముగా నుండుచో పశ్చిమాంధ్రులు విముఖులుగా నుండరు. పశ్చిమాంధ్రు లాంధ్రోద్యమమునకే విముఖులని తలచుట పొరపాటు. పశ్చిమాంధ్రుల మొర విని వారిని సంతృప్తుల జేయుటచేతనే వికమత్యము కార్యస్థానము కలుగును. క్రీకృష్ణారావుగారు తమ వ్యాసమున ఆనుమానము, అనూయ, మాత్సర్యము పశ్చిమాంధ్రుల నావహించియున్న వని అవి వారి కుగ్గపాలతో వచ్చిన సహజగుణములని మొదలగు సంగతులు నిందాపూరితముగ పలుతావుల వ్రాయుట యెంతయు విచారకరము. విద్వాంసులు యిట్లు వ్రాయుచుండుటచే సోదరసంఘముల మధ్య మరింత విముఖత విరోధభావము హెచ్చు అయి ఆంధ్రోద్యమమునకును ఆంధ్రజాతికిని అంచుచే చాల అపకారము కలుగుచున్నది. ఒక సంఘము నంతము అనూయ మాత్సర్యాదిపరు లని నిందించుట యెన్నటికిని మంచిది కాదు. మన సోదరసంఘము నట్లునుట మరియు హానికరము. మరియు క్రీకృష్ణారావుగారు క్రొంగువరలన ఆంధ్రోద్యమమునకు హాని కలుగుచున్న దని నూచించు “క్రొంగువరలలో మునిగి పోయిన ఆంధ్రునికి నిజమైన దేశాభిమానం లేదు” అని కూడ రాజకీయవిషయములకు తావొనగని ప్రబుద్ధాంధ్రలో వ్రాయుట యెంతయు శోచనీయము. క్రొంగువరల దేశభాషలందే సభాకార్యముల జరిగించుచుండుటయు ప్రజలలో దేశభాషలందాసక్తిని కలిగించుటయు భాషాప్రయత్నరాష్ట్ర

పదతిని ముందుగా నంకికరించుటయే గాక కాంగ్రెసు ప్రాంతీయభాగముల భాషాప్రయుక్తములు గానే యేర్పరుచుకొనుటయు కాంగ్రెసు ఆంధ్రోద్యమమునకు సహకారియే అనుటకు నిదర్శనములు.

(ఈసంచికలో యిలాంటిదే యింకో వ్యాసం ప్రకటించబడింది. ఇలాగ సర్కారులవారే యిద్దరు విద్వాంసులు శ్రీకృష్ణారావుపంతులుగారికి జవాబు చెప్పడం బాగానే వుంది. అందులోనూ రాయల సీమవారు మనయెడల అనుమానగ్రస్తులై వుండడానికి మన నడవడికే కారణమని శుకోపాచార్యులు గారు వొప్పకోడం మరి బాగాంది. అయితే యింత మాత్రాన రాయలసీమవారికి సంతృప్తి, అది కలగనంత నేపూ ఆంధ్రవికాసమూ సాధ్యపడవు.

కృష్ణారావుపంతులుగారు రాయలసీమవారిని యేమిటేమిటో విశేషజాలతో నిందించా రంటే దానికి బాధ్యులు వారే; అయితే, రాయలసీమ వారిని మేమలా భావించడం లేదు. రాయలసీమ అంటే ఆంధ్రదేశానికి గుండెకోయ. అది నేడు నీటివనరులు లేకా విశ్వర్యం లేకా నికృష్టస్థితిలో వుండంటే ఆంధ్రజాతికి తీవ్ర మైన గుండెజబ్బు వుందన్నమాట. సర్కారుల మెత్తని మట్టిలో విశిష్టత వుంటే మరి ఆజబ్బు కుదర్చడానికి ప్రయత్నించడం?

నిజం చెప్పవలసినదే ఆసూ జబ్బు సర్కారుల లోనే వుంది. హద్దు లేని అహమిక, ముందూ వెనకా తెలవని చుడుకుతనం, ప్రతిఘటనలు వస్తే గభక్తుల చప్పుబడిపోవడం, తన సంగతి విడిచి పెట్టి పరాయివాడి వెనక్కొల పరిగెత్తడం, వచ్చిన గాలికల్లా యెగిరిపోవడం, వొక టేమిటి యిలాంటి లోపాలనేకాలు సర్కారులలోనే వున్నాయి. “రాయలసీమవారు అనూయాగ్రస్తులై వున్నారు కనక ఆంధ్రరాష్ట్రం యిప్పుడు మనకి

వద్దు” సరే. బాగానే వుంది. అయితే అజైవున ఓడ్డులు పెద్ద తెనుగుగడ్డిని సాయంపట్టేస్తున్నారే? ఏదీ సర్కారులవారి ప్రతిఘటనం?

ఇంతకీ: కృష్ణారావుగారి వ్యాసంవల్ల రాయలసీమ వారికి మనమీద కొత్తగా కలిగే ద్వేషం యేమీ లేదు. అది యిదివరకే కొవలసినంత వుంది. వారి క నదులు యెన్ని వచ్చినా సముద్రానికి వుల్బణం కలగదు. కాని ఆంధ్రరాష్ట్రం కొవాలనే సర్కారులవారికి రాయలసీమవారిని కూడగట్టుకోవాలనే జ్ఞానం లేదు. ఈస్థితిలో మేము ప్రకటించిన కృష్ణారావుగారి వ్యాసం రాయలసీమవారి ద్వేషాన్ని పెంపుచేస్తుందనుకోడం కంటే సర్కారుల ప్రముఖులకు కర్తవ్యపాలనం విషయంలో కళాసూతంగా వుపచరిస్తుందని అనుకోవడం మంచిది.

ఇంకోక్క సంగతి. ఎలాంటి హేమాహేమిలు వచ్చి బుజ్జగించినా రాయలసీమవారు ఆంధ్రవిశ్వ కళాపరిషత్తు విశాఖపట్టణంలో వుండిపోడానికి అంగీరించకుండా వుంటారనే మేము నమ్ముతున్నాం. శాశ్వతాలూ మహోన్నతాలూ అయిన యిలాంటి సంసల విషయంలో స్థానికాభిమానం చాలా అపాయకర మైనది. ఇవాళ విశాఖపట్టణం ఆంధ్ర విశ్వత్కళాపరిషత్తు ప్రధానస్థానంగా వుండడానికి చల్లగా వుండడమూ, హాల్బరు వుండడమూ ముఖ్యకాంక్షాలయితే రేపొద్దున్న ఆంధ్రరాష్ట్ర ప్రధానసలం కావడానికి మాత్రం అది కారణాలు కాకపోతాయో? ఏమయినా ఈవిషయంలో రాయలసీమవారి పట్టుదల ముందుముందు ఆంధ్రదేశాని కంతటికీ లాభకరంగా వుంటుంది. మైగా శుకోపాచార్యులుగారు గూడా ఆంధ్రవిశ్వకళా పరిషత్తును బెజవాడకు మార్చాలనే చెబుతున్నారు. ఇది చాలా దూరదృష్టిని నూచిస్తోంది. దీన్ని మనం నెరవేర్చగలిగితే ఆక్షణంలో ఆంధ్రరాష్ట్రం నిర్మింపబడిందన్నమాట. సంపాదకుడు)

వజ్రుల వేంకటేశ్వరకవిగారు బి. ౪

“నేను మొదట్నుంచీ వద్దంటూనే ఉన్నాను. అయితే నామాట కానిచ్చేరా? ఒకటేపోయి ఇంట్లో అందరూనూ! నాసాక్షాతుల మీకీకేర కదూ ఆవును కొనిదాకా! ఒకటూ రెండూ? మున్నెరూపాయలు చెత్తేటలా నాచేత ఇచ్చించి కేరు. ఎలాగైతే కొన్నాం ఆవుని! అనుభవించండి పాడి!” అంటూ ఇంట్లో అందరి మీదా ఉగ్రుడై పోతున్నాడు మా అన్నయ్య. కోపం వచ్చిందంటే అతని ధాటికి ఎవరూ అగలేరు. కాని అతనిది ప్రథమకోపం. తాళేట మంటలాగ ఆప్పుడే చల్లారిపోతుంది. జవాబు చెప్పడం మానవలసిన సహజం కాబట్టి మావది నెగారు ఊరుకోలేదు.

“అయితే యెందు కందరి మీదా అలా కేకలేస్తారూ? మీరు ఆవుని చూడడ మేమిటి, కొని కొని యింటికి లేవడ మేమిటి, మమ్మల్ని అనడ మేమిటి?”

“ఒకే ఊరుకుందూ! పిల్లడికి తులం బంగారం కొని ఒత్తులు చేయిస్తా నంటే విన్నా? ఒకటే పోరేట్టేవు అవో అవో అని, పాలూ పెరుగు అనుభవించవచ్చునని. కష్టపడి మిగిల్చిన 80 రూపాయలూ బూడిదలో పోయిందేవు!”

“నాయనా! దాన్నెందు కంటావు?” అని అందుకుంది మాఅమ్మ.

“ఆవు నంటే కొనమన్నాం గాని యిలాటి ఆనంటే మేం మాత్రం ఇష్టపడతామా? పెద్దవరస ఆవు, పూటకు రెండుశేర్ల పాలు నిరాఘాటంగా యిస్తుంది అంటూ సువ్వా రుద్రాభిక్షుగారూ పొగిడితే మేం కొనమన్నాం. ఆ మాత్రం ఆవుని కొన్నప్పుడు సువ్వు చూచుకోకదూ?”

“ఊరుకుందూ అమ్మా! దాన్ని వెనకేసు కొన్నావు! అంతా వొక్కలాటి జెడవలే! నేను ఏజన్సీలోనైనా ఆవుని కొన్నానా? చూశానా? ఆవు బేరం చెయ్యడానికి మీరు నన్ను పంపడమేమిటి

లేకపోలే? ఆరుద్రాభిక్షు గారికే తెలియకుంటే నాకేం తెలుస్తుంది?”

“నాయనా! అయితే ముక్కుకు కన్నం పొడిచి తాడుదూచ్చి మూతికి కట్టేడుగదా, అదెనువ్వు చూడకపోయేవా? అసంగతి మాటో చెబితే మేం పెంటనే చెబుచుము, అది పొడుపులగొడ్డూ, తాపులగొడ్డూ, కొనవద్దని. నీలో తప్పు పెట్టుకొని మమ్మల్నెందుకూ అనడం?”

“మహాప్రభో, నాకు మూలుకెళ్ళి సానిం చెప్పడం తప్పు మరేమీ తెలియదని మొదటే మనవిచేసుకుంటే మళ్ళీ నాది తప్పుంటా నేమిటి! నాకు ఆవు నాడెంట్లో అనుభవం లేదని నీకు చెప్పలేదూ! పొడుగు గుల్లగా ఉందో లేదో పాలు ఎన్నిస్తుందో చూడమన్నావు. అవి సరిగ్గా చూశాను. అనుకూలంగా ఉన్నాయి. ముక్కులో తాడుంటే వొద్దని చెప్పలేకపోయేవా? పోనీ నాకు జ్ఞానం లేకపోలే ఆరుద్రాభిక్షు చెప్పాడూ?”

అంటూ మా అన్నయ్య పళ్ళు కొరుకుతూ విజృంభించేడు. నేను ఈఘర అంతా వింటూ పక్కమీద పడుక్కుని (నాకు రెండు రోజుల్నించీ జ్వరం) నాలో నేను నవ్వుకుంటున్నాను. నేను జ్వరి ఉంటే కొంత జాగ్రత్తగా పరిశీలించి ఉంచునేమా! “పెద్ద సైన్సు మాస్టరుగదా, ఈపాటి పరిశీలన లేక పోయిందా, మా అన్నయ్యకి; ఆవుకి ముక్కులో తాడూ, మూతనిండా కట్టూ ఏమిటి? అని తోచలేదా?” అని మనస్సులో అనుకున్నాను. మైకి అనలేదు నుమండీ! అంటే వుందామరి? అగ్గి మీద గుగ్గిలం జల్లిపట్టు కాదూ?

మా అన్నయ్య కోపానికి, ఆవుని కొనడానికి, మా అమ్మా వాళ్ళూ కొంచెం నవ్వడం ప్రారంభించేరు. దానిమీద అతనికోపం మరింత మండింది.

“నాచేత దెబ్బ తగల్గింది తిరిగి నవ్వుకూడా నూ సిగ్గులేని మొగాలికి! వీధులో అందరికీ ఆవు

లుంటే మన కందుకూడదా? మేష్టరందరికీ ఆవులుంటే మనకందుకు లేకపోవాలి? మొదట్నుంచీ యిలాగేకదూ విముఖత్వం చూపేనన్న ఆవు బేరం లోకి దింపేరు? నెల్లాళ్లయింది ఒకటే గోల! “ఆవు” అన్న పదం నాచెవిలో ప్రతివ్వనించని డ్డణంలేదు! పోలేపోవు గాక నెలకు పదిహేను రూపాయలు! కడుపులో చల్ల కదలకుండా అగౌడుది రోజూ రెండుశేర్లపాలూ ఇచ్చి పోతూవుండేది. నెలకూ యింత ఖర్చేమిటి? ఈ కరువుకాలంలో పొందికి చెయ్యాలని ఒకమూల మాతమ్యుడు! అవుకి నెలకీ ఎంతబాగా మేపు పెట్టినా ఎనిమిది రూపాయలకు మించుకదా, నాలుగైదు నెల్లలో ఆవుసాము వచ్చేస్తుంది. పైగా ఇంటినిండా పాలూ, పెరుగు నెయ్యి, ఆవు మిగులు, ఇలాగే కిమ్మతులు చెప్పి నచ్చజెప్పేరు. వాళ్లమాటలు విని నేనూ బాగుంది అనుకున్నాను. అప్పటికీ అద్దెల్లలో మారుతూవుండే మనకు ఆవుని కట్టుగోదానికి సాల యేదీ అనికూడా అడ్డు చెప్పేను. ఏం లాభం? ఆరుద్రాళ్లు ఊరు కున్నామా? సాల యిస్తా నన్నాడు. కనబడజ్జడల్లా ఒకటేబోధ: నామాట విని ఆవుని కొనండి. పెద్దబీతగాళ్ళు మీలాటివాళ్ళు వెనక తీస్తారేమిటండీ? మీరేం అవుకి మేత పెట్టలేరా? పైగా మీకు ఆవుని పెంచడం అనేది మహాపుణ్యం. ఆలోచించు కొండి!—అని. ఇందరు మంది పట్టుపడితే ఒక్కజిగి నే నేమిచెయ్యగలను? వాళ్ళు చెప్పినవన్నీ నాకు రైటుగా తోచేయి. ఆవు కొనడానికి నిశ్చయించేను. ఇంతట్లో ఆవులు ప్రపంచంలో ఎక్కడా లేనట్లు నాపాలిటి శనిలాగ “భేసిన ఆవు. ఆలోచిస్తే మించిపోతుంది” అంటూ మా అమ్మ వార్త తెచ్చింది. రుద్రాట్లుగారు ఆవునిచూచి బాగుండన్నారు. కడవరికి ఆశ్చర్య పొడుపుల గొడ్డుని అందరూ కలిసి నాచేత కొనిపించేరు. వాళ్ళకేం పోవాలి? డబ్బు ఖర్చుపెట్టింది. నేనూ!” అంటూ లెక్కరు అరంభించేడు మా అన్నయ్య.

“ఆవుని కొన్నప్పుడు నాయనా ఒంటిమీద ఒక మారు చెయ్యేనా వేసి చూశేవుకానా?” అంది మా అమ్మ ఊరుకోక.

“ఊరుకుందూ అమ్మా! ఇప్పుడున్న అడుగు తావు! అప్పుడేమైంది నీబుడి? ఆరుద్రాళ్లు మాత్రం ఆవు వొంటిమీద చెయ్యి వేశాడా మేమిటి? ఆవును రెండుగజాలమేరలో ఇదరం నిల్పున్నాం. ఆవుని ఒక యిరుకుసందులో కట్టిడు కదలలేకుండా! ఎదురుగా సాలరాట. ఒకమనిషి నాడు మాతి తాళ్ళు పట్టుకుంటే ఇంకొకడు తాళ్ళకి బందంవేసి బ్రహ్మాండంమీద తీశేడు శేరుపాలు. నాదృష్టి వేధవసాలమీదనే ఉందికాని ఇవన్నీ ఆవుడు పరిశీలించలేదు. ఒక్కొక్కటే ఇవుడు బోధ సడుతున్నాది నాడు వేసిన దగా. శేరుపాలకీ మన మిష్టపడ్డాంగదూ? తిండి బాగా పెడితే శేరున్నరా, రెండుశేర్లూ కూడా యిస్తుందనుకున్నాం. ఏమైతే నేం? మోసం జరిగింది. నావి కదా రూపాయలు పోయేయి? మీకేంబాధ?”

“నాయనా! మాకు మాత్రం అక్కర్లేదూ? నీదైతే మాదికాదూ? ఏదో కొంచెం కొతవాళ్ళవడంచేత బెదురుతుందంటే అవునుకాబోలు అనుకున్నాంగాని ముక్కుతాళ్ళ పొడుపుల గొడ్డనీ, ఇంత పెంకజంతువనీ కల్లానైనా మే మూహించలేదు. పోనీ ఇంటికి తెచ్చేక మావాళ్ళకి చూపించి డబ్బిస్తా ననలేకపోయేవా?”

“అమ్మా! యెందు కింకా నన్ను ప్రశ్నలు వెయ్యడం! డబ్బిస్తేనేకాని ఆవుని తోలుకురా నన్నాడు అగాడిదకొడుకు. రుద్రాట్లు సలహా పుచ్చుకుని డబ్బిచ్చిశేను. ఏదో గతజల నేతుబంధనం. అట్టే పెంచక ఊరుకుంటే మేలు!”

ఈవిధంగా ఆవునికొన్న మరునాటి సాయంత్రం మాయింట్లో సంభాషణ సాగింది. తొలినాడు ఆవుని రెండుపూట్లా చూడడం, సాయంత్రం యింటికి తోలించుకురావడం, మర్నాడుదయం పాలు తీసే

టప్పుటి నాట్లు అనుచివడం, ఆయన మీదట జరిగిన ప్రసంగం అది. సాయంకాలం ఆరుగంటలైంది

“అమ్మా!” అని పిలుపు. పాలవాడొచ్చి పాలు తియ్యడానికి పిలుస్తున్నాడు.

“ఇంక ఉందిగా బాబూ అవుతో యుద్ధం. దిక్కుమాలినగోల చూవావాలు వచ్చిందవడం గా వుండా. పైగా ఆవుకి చాకిరీ, రెండుపూట్లా పాలు తీసేటప్పుడు ఘోరిమైన ఖోభ. ఇంతా చేసే నా లిస్తుందో యివ్వదో అని బెంగ. ఎందుకొచ్చిన బాధరా దేవుడా!” అంటూ విసుక్కుంటూ లేచేడు మా అన్నయ్య. పాలు తియ్యడం అనే తమాషా చూడడానికి అందరూ బైలేలేరు. అనేళ్ల జ్వరం తగ్గడం వల్ల నేనూ లేచేను. అందరం సాల చేతుకున్నాం. సాల కొంచెం పురాతనమైనది, ఒక రాటకి ఆవు కట్టబడివుంది. మేం వెళ్లేసరికి సింహంలాగ బుర్రయెత్తి చూడడం మొదలెట్టింది. పాములాగ బుస్సునుంది. పెయ్యని వదిలేరు. పాలవాడు ఎలాగైతేనేం మెల్లిగా దగ్గరికొచ్చేడు. ఒకడు దైర్యంచేసి ముక్కుతాడు రెండు చేతుల్లోని పట్టుకున్నాడు. ఆవు బుర్ర తిప్పుతునే వుంది. పాలవాడు కాళ్ళకి బందం వేదామని తాడు విసిరేసరికి ఘడిమని తన్ని ఒక్కమాటు బుర్ర తిప్పి రాటచుట్టూ గిరిగిరా తిరగడం ప్రారంభించింది. పాలవాడు వెనక్కి పడ్డాడు. రెండోవాడి చేతుల్లో ముక్కుతాడు టఫీమని తెగింది. ఇద్దరూ తప్పించుకుని పైకి వచ్చినారు. కొంతసేపటికి

ఆవు నిల్చుంది. పెయ్యి పాలు కడుసుంది. మళ్ళీ పాలు తియ్యడానికి ప్రయత్నం. మేం మాత్రం దూరంగా నిల్చుని ప్రేక్షకులమై నాటకాన్ని చూస్తున్నాం. ఈసారి ఏమైందనుకున్నారు! ముక్కుతాడు తెగి స్పృహవైంది కాబోలు తిరిగి తిరిగి ఆవు ఒక్కయెగురు ఎగిరింది. దాంతో కూడా రాట మొదటికి విరిగింది. టఫీమని సాల కూలి పడింది. ఆవూ. పాలవాడూ. లోపల చిక్కడ్డారు. ఎలాగైతేనేం పాలవాడు అలిసిపోయి, ప్రాణాలు విగబట్టుకుని పైకి ఊడిపడ్డాడు. యజ్ఞం చేసినంత అయింది. రెండోపూట పాలు తీయడం ఈవిధంగా జరిగింది. సొమ్మా నవ్వు; నాలా శూన్యం; యథా ప్రకారం పాలు కొనడం తప్పింది కాదు. ఆవు నిప్పు డేం చెయ్యడం? పోషించకపోతే తిండి లేక చస్తుంది. పుణ్యానికి బదులు గోమాతృపాపం ఒడిగట్టుకోవాలి.

“ఎవడికేనా బ్రాహ్మడికి నీవేత దానం యిప్పించేసే ఈ ఆవు వదిలిపోతుంది” అన్నాడు మా అన్నయ్య అమ్మతో. అయితే ఆవుసంగతి విన్నవాడయితే ఎవడు దానం మాత్రం పడతాడు?

కొబ్బటి పాతకులు ఒక సంగతి గమనించాలి. సాధ్యమైనంతవరకూ ఆవుని కొనకుండా కాలక్షేపం చెయ్యడం ఉత్తమం. అంతగా కొనడం తప్పకపోతే జాగ్రత్తగా పరిశీలించి ముక్కులో తాడులేని ఆవుని చూచి కొనుక్కోవాలి. లేకపోతే మాలాగే బాధపడవలసివుంది.

కవులకూ, వ్యాసకర్తలకూ విన్నపం

ప్రబుద్ధాంధ్రకు ఎవరూ పద్యాలు పంపవద్దు. ఆంధ్రోద్యమమూ, చరిత్రా, సంఘాచారాలూ, మతాలూ వగైరాలను గురించిన వ్యాసాలూ, ఏకాంకనాటకాలూ, కథలూ విమర్శలూ మొదలయినవి వచనం లోనే కావాలి. ప్రకటించని రచనలు పోస్టుబిల్లుల పంపినగాని తిరిగి పంపబడవు. కర్తలకు వారి రచన పడిన సంచిక మొదలు ౧౨ సంచికలు పంపుతాము. తరుచు కాసేవారికి ఎప్పుడూ పంపుతాము. ఇంతే మేము చెయ్యగల సత్కారం.

ఇట్లు వ్యవస్థాపకుడు.

మారేమండ రామారావుగారు ఎం. ఏ., బి. ఇ.సి

ఈతడు ద్వైతమతగురువులలో నగ్గణ్యుడు. ఈ తనిజీవితము కేవలమును ద్వైతమత చరిత్రమునకే గాక విజయనగరసామ్రాజ్యచరిత్రమునకును, దక్షిణహిందూదేశమతవాఙ్మయచరిత్రమునకు గూడ మిగుల ముఖ్యమైనది. 15 వ శతాబ్ది ముత్తరార్థము మొదలు 16 వ శతాబ్ది ప్రథమ శతావధ్యము వరకును గల దక్షిణదేశచరిత్రమునందలి కొన్నిఘట్టముల నవగాహన మొనర్చుకొనుట కీవ్యాసరాజస్వామి జీవితము విశేషముగా దోడ్పడుచున్నది.

ఈమహాపురుషుని జీవితమును దెలిసికొనుటకు సోమనాథుడను కవిచేరచింపబడిన “వ్యాసయోగి చరితం” అను సంస్కృతకావ్యము ముఖ్యసాధనము. ఇదిగాక వ్యాసవిజయం, బ్రహ్మణ్యతీర్థవిజయం, అను సంస్కృతగ్రంథములును, న్యూనిజ్ అను పోర్చుగీసుచరిత్రకారుని వ్రాతలును, పెక్కు శాసనములును గూడ వ్యాసరాజస్వామిజీవితమును దెలిసికొనుట కుపయోగించుచున్నవి. ఇందు సోమనాథకవి వ్యాసరాజస్వామికి శిష్యుడై, విజయనగరములో అయనవద్దనే పెక్కుసంవత్సరములుండి అయనజీవితచరిత్రము నొకకావ్యముగా రచించినను ర్పించి అయనచే మిక్కిలి గౌరవింపబడెను. అటులే వ్యాసవిజయమును రచించిన శ్రీనివాసతీర్థుడును వ్యాసరాజస్వామికి మేనల్లుడును శిష్యుడునై యుండెను.

ఈయతివర్యుని తల్లిదండ్రులను గూర్చియు, జననమునుగూర్చియు అభిప్రాయభేదములు గలవు. స్తోత్రమహాదధిలోని యొకశ్లోకమునుండి యీయన రామచార్యులను నతనికి బ్రహ్మణ్యతీర్థస్వామి పుత్రులన ప్రభవసంవత్సర శైశవాభిరుద్ధి సప్తమి అది వారమునాడు జన్మించెనని తెలియుచున్నది. ఈకాలము క్రీ. శ. 1447 సంవత్సరము ఏప్రిల్ 22 తేదీకి సరియగుచున్నది. సోమనాథకవి గ్రంథములో వ్యాసరాజస్వామితండ్రి కాన్యవగోత్రుడైన బల్లణును

మతి కునియు నతనికి మొదటిభార్యయగు సంతానము కలంగకుండుట కైకొన్నితీర్యము నామెను పెండ్లాడెననియు శామెవలన భీముక్కుయనుమాతరును మధ్య యతిరాజ అను పుత్రులను బుసెననియు చెప్పబడియున్నది. వ్యాసవిజయమున మాత్రము బెల్లణుణుమతి చనిపోగా బ్రహ్మణ్యతీర్థస్వామి యతనిని బ్రతికించెననియు వారిలో యతిరాజ మొదటివాడనియు గలను. పిమ్మట నతనితండ్రి యతిరాజును బ్రహ్మణ్యతీర్థుల కిచ్చివేసెదనని వాగ్దానము చేసెనట. ఈబాలునికి 16వ సంవత్సరమువచ్చినపిమ్మట నతనిని పూర్వము చేసిన వాగ్దానము ప్రకారము తమ వద్దకు బంపుడని బ్రహ్మణ్యతీర్థులు శిష్యులనుబంపిరి. అంతట యతిరాజ తల్లిదండ్రులు అతనిని వెంట బెట్టుకొని మఱుమనకేగి యాబాలుని గురువుకు సమర్పించిరి. అచ్చట నతడు విద్యాభ్యాసము చేయుచు విశేషముగ ప్రతిభను, అద్వితీయమగు శైరాగ్యమును కనబఱచెను. దీనినిచూచి గురువు తనయనంతరము పీఠమునకు రాదగినవాడు ఈ శిష్యుడేయనియు, నాతనిసాండిత్య ప్రతిభచే ద్వైతమతము ప్రబలగలదనియు నూహించుకొని, యతనికి ఆశ్రమము నొసంగెను. క్రీ. శ. 1467 లో బ్రహ్మణ్యతీర్థులు మరణింపగా యతిరాజ వ్యాసతీర్థులను పేరుతో పీఠాధిపత్యమునకు వచ్చెను.

ఇప్పటి కీయనకు వయస్సు 20 సంవత్సరములే యొక నెయన విజ్ఞానమును పాండిత్యమును అద్వితీయములై యుండినని. త్వరలోనే ఈస్వాముల వారు దేశాటమునకు బయలుదేలిరి. క్రీ. శ. 1467 లో వీరు కాంచీపురమున నెండటిసో ప్రతిపక్షులను వాదములలో నోడించిరి. అటుపై నితరసలములలో వీరు సంచారము చేయుచుండగా వీరి విద్యాగురువులగు శ్రీపాద రాయలవారిని విజయనగరరాజగు సాళువనరసింహుడు తన సింహాసనమున గూర్చుండబెట్టి తనభక్తిని తెల్లడించెను,

క్రీ. శ. 1471-74 నడుమ వ్యాసరాజస్వామి ఉత్తర హిందూదేశమున సంచరించెను. ఇంతకుపూర్వమే బంగాళాదేశమున జయప్రభాచార్యుడు ద్వైతమతమును వ్యాపింపజేసెను. అందువలన వ్యాసరాజస్వామి కేంద్రలో కిష్కంధాపాతమున పూజలొనర్చిరి. అట్టివారిలో నొక బ్రాహ్మణుడు స్వామిలవాడనై సన్యాసమును స్వీకరించెను. 1475 లో వ్యాసరాజస్వామి ముల్ బాగల్ అను గ్రామమును జేరిరి. శ్రీపాద రాయలను యతి యర్చిలు నెందరికో విద్యోపదేశము జేయుచుండెను. ఇటు గొంతకాలము గడసినపిమ్మట శ్రీపాదరాయలు “సీవు మహాకార్యముల నెన్నిటికో చేయవలసియున్నది. సాగువనర సింహుడు చంద్రగిరిపట్టణమున నున్నాడు. అతడు నిన్ను మిక్కిలి సన్మానింపగలడు. గాన సీవు తిరుపతికి పోవచ్చుని యాహ్వానించెను. అంతట 1476 లో వ్యాసరాజస్వామి తిరుపతికి పోయెను. కొంత కాలమునకు పిమ్మట నచటి వేంకటేశ్వరాలయము లోని యర్చకులందరును కుట్రచేసి దేవునియాధరణములను దొంగిలించిరి. ఈవార్త రాజగు సరసింహరాయలకు దెలిసి యతడు ధర్మకాన్త్రము ననుసరించి యాదేవస్వామివారలకు మరణదండనను విధించెను. కాని యందుమూలమున దేవుని నిత్యపూజాదికములకు చిక్కువచ్చెను. అంతట రాయలు తిరుమలపై తపస్సుచేసికొనుచుండి, యప్పటికే విశేష విఖ్యాతిగాంచిన వ్యాసరాజస్వామివద్ద కేతెంచి తన్నుగ్రహించి దేవకార్యమునకు విఘ్నముగాకుండజేయువని భక్తిపూర్వకముగ బ్రార్థించెను. స్వామియు గుర్యాజ్ఞనుదలంచుకొని యందుల కంగీకరించెను. అంతటినుండియు వస్వామి పండ్రెండు సంవత్సరముల కాల మిస్థలముననే యుండి శ్రీమధ్వాచార్యులవారు నిర్ణయించిన తంత్రసారము ననుసరించి దేవుని పూజావిధానమును నిర్వహించుచుండిరి. పూర్వము కిష్కింపబడిన యర్చకులలో నొకని భార్య భర్త మరణించునాటికి గర్భవతిగ నుండి పిమ్మట నొకపుత్రుని గనెను. అతనికి పండ్రెండవ

సంవత్సరము వచ్చినపిమ్మట వ్యాసరాజస్వామి యతనిని తిరిగి యర్చకత్వమున నెలకొల్పి తిరుపతినివీడి తిరిగి సంచారమున కై యేగెను.

ఈలోగా విజయనగరాజ్యము నందెన్నియో మార్పులు గల్గినవి. సాళువవంశజులను బారదోలి తుళువ వీరన సింహుడాయుని సింహాసనమునకు వచ్చెను. అప్పటికి వ్యాసరాజస్వామి పాండితీవిధవమును, తపశ్శక్తియు దేశమంతటను వ్యాపించినవి. క్రీ. శ. 1498 లో రాయలు తనమంత్రులను బంపి స్వామిని తనరాజధానికే తెంచి తన్నుగ్రహింప బ్రార్థించెను. వ్యాసరాజస్వామియు నందుల కంగీకరించెను. ఈయశివర్ష్య డింకను గొంతదూరమున నుండగానే రాయలు మంత్రసామంతులతోను, పరివారముతోను, సైన్యముతోడను యెదురేగి, యతని నేనుగ్గుపై నెక్కించి పాదచారియై యనుసరించి విజయనగరమును బ్రవేశింపజేసెను. పిమ్మట వ్యాసరాజస్వామి నొకహర్త్యమున విడియజేసి భక్తిపూర్వకముగ బూజించి, యాతనిని తనరాజ్యమునకు “రక్షామణి” (Guardian Saint) గా బ్రతిష్ఠించెను. అంతటినుండియు రాయలు వ్యాసరాజస్వామిమందిరముననే సాయుకాలము తనదర్బారును జేయుచు నాస్వామి యుపదేశముల ననుసరించి రాజకీయకార్యములను నిర్వహించుచుండెను. అంతటితో దృష్టినందక సరసింహరాయ వీస్వామిని విజయనగరసింహాసనమున గూర్చినజేసి సర్వవిషయముల నాయనకు నివేదించుచుండెను. అనేకప్రాంతములనుండి విద్వాంసులు వేనవేలగ విజయనగరమున కేతెంచుచుండిరి. వీరిలో నెందరో వ్యాసరాజస్వామితో వేదాంతవాదములను గావించిరి. అట్టివారిలో కలింగదేశము నుండివచ్చిన బసవభట్టును నతడు ముఖ్యుడు. కొన్నిరోజులు వాదించి యీ పండితాగ్రణి యోడిపోయినను, వ్యాసరాజస్వామి యతని నెక్కుడుగ గౌరవించెను. ఇతరుల నేకులీయతనర్పణవద్ద విద్యనభ్యసించుచుండిరి. ఇట్లు విద్యానగర విద్యాపీఠమున కీవ్యాసయోగీంద్రుడు కులపతిగ నుండెను.

కృష్ణదేవరాయలు సింహాసనమునకు వచ్చిన పిమ్మట వ్యాసరాజస్వామి కీర్తనార్చనము లింకను పెంపొందినది. రాయలనాటి ప్రతిరాజకీయకార్యమునందును వ్యాసత్థిరుల పాత్రబడి గల్గించుచున్నది. రాయల పురోభివృద్ధికై స్వామి తుంగభద్రాతీరమున యత్రోద్ధారక హనుమత్ప్రతిష్ఠలు జేసెను. హంపిఠేత్రమున కోదండరామస్వామి యాలయమునకు సమీపమున నొక చిన్నగుట్టపై నున్న యీ యాలయము నేటికిని గాంచనము చున్నది. కృష్ణరాయలు వ్యాసరాజస్వామిని తన 'కులదేవత' గ బరిగణించి తన సర్వస్వము నాయన యారాధనకై వినియోగించుచుండెను. క్రీ. శ. 1514 లో రాయల దయగిరి విజయమునకై మనుజునడుగగా నాయలవర్యుడనెడి కృష్ణవిగ్రహమును దెచ్చి యిమ్మని గోచెను. విజయలక్ష్మీనహమ్మడై మరలివచ్చి రాయలు కృష్ణవిగ్రహమును దెచ్చి గురువర్యునకు సమర్పించి, యొక కుందరముగ దేవాయతనమును నిర్మించెను. స్వామియే స్వయముగ నా విగ్రహము నందు బ్రతిష్ఠించి నిత్యపూజాదికములకై యేర్పాటైనట్లును ఇదియే 'నేడు హంపిఠేతిలములలో గాంచనగు "కృష్ణస్వామిదేవళయ" మరుసటి సంవత్సరము కొండపీఠమున్నగు స్థలములను జయించిన తర్వాత గూడ రాయలు వ్యాసరాజస్వామి కన్నియోదాసములను జేసెను.

క్రీ. శ. 1520 లో ముఖ్యమగు కార్యమొకటి జరిగినది. అప్పటికి దక్షిణదేశమున వ్యాసయోగిండునితో వాదించగల పండితులు లేరైరి. ఆతని యాజ్ఞ ననుసరించి నిర్వహింపబడిన ప్రతిరాజకీయకార్యమును సఫలమగుచుండెను. రాయలకు రానెయున్న యాపదల నెన్నిటిలో యీ యతివర్యుడు తన తపోమహిమచే నివారించెను. రాయమారు దుర్గమును వశపరచుకొని మహమ్మదీయులను కృష్ణా తుంగభద్రా మధ్యదేశమునుండి పారదోలవలెనని రాయలు ప్రయత్నములు సలుపుచుండెను. ఈమహాకార్యమును సాధించుటకై కులదేవతానుగ్రహమువ

సరమని రాయలు తలంచెను. ఒక శుభదినమున ముత్రి పరివారవైస్యసామంతసమేతుడై మఱియు కేతెంచి, రాయలు వ్యాసరాజస్వామిని గజారూఢుని జేసి మహాత్మాహముతో నగరమంతయు నూరేగించి, తన సాధమునకు తీసికొనిపోయి, బంగారు సింహాసనమున గూర్చినజేసెను. అంత ననేక మంది పండితులును, రాజకీయోద్యోగులును, సామంతులును, సైనికులును స్వామికి సాష్టాంగనమస్కారముల నొసర్పిరి. పిమ్మట బ్రాహ్మణులు వేదమంత్రముల నుద్ఘోషించిరి. తట్టలతో రత్నములను దెప్పించి, చూపరు లెల్లరును జనుజయధ్వనములను జేయుచుండ, నొక బంగారు గిన్నెను గైకొని, యానందబాష్పములతో రత్నరాజములను రాయలు వ్యాసరాజస్వామి కభిషేకము చేసెను. నగరమునందలి జను లాబాలగోపాలము నచటనే యుండిరి. పిమ్మట ప్రశాంతవదనడై స్వామి యచటివారి నెల్ల నాశీర్వదించి, తన కభిషేకము చేయుచున్న రత్నములను జనులకు బంచిపెట్ట నాజ్ఞాపించెను. దాని సనుసరించి రాయలు సామంతులకును, హిందూ మహమ్మదీయుల సైనికులకు నారత్నములను బంచియిచ్చెను. పిమ్మట గురుదేవుని యాశీర్వచనమునంది రాయలు రాయమారు దండయాత్రకు దరలెను.

కృష్ణరాయల కాలమున జరిగిన మరియొక విశేషము కుహూయోగము. ఎప్పుడైనను అమావాశ్య నాడు దినాంత్యభాగమున త్యాజ్యసమయమున చంద్రుడు గన్పించకుండు సమయమున రవి కుజ శని రాహువులు లగ్నమునగాని, అష్టమవ్యయముల గాని గలనెనియెడల కుహూయోగమనియు, నట్టి లగ్నము గల రాజు మరణించు ననియు జ్యోతిషశాస్త్రమున గలను. కృష్ణరాయ అది కుంభిలగ్నము. పైన చెప్పబడిన గ్రహసంయోగము 1519-24 సంవత్సరములలో గాంచనయ్యెను. 1520 లో రాయమారు యుద్ధమయిన వెంటనే పైయోగము తటస్థమయ్యెను. దానివలన రాములకు గల్గు దుష్ఫలితమును

వ్యాసరాజస్వామి నివారించెను. వ్యాసయోగి చరిత్రమును రచించిన సోమనాథకవి యీ విషయము నిట్లు కర్ణించి యున్నాడు. కుహూయోగ మారంభించిన వెంటనే వ్యాసరాజస్వామి నిజయనగర రత్నసింహాసనమున గూర్చుని రాయలపై సామ్రాజ్యమును, ధనకనకవస్తువాహనములను స్థితిని ధారాపూర్వకముగ బరిగ్రహించెను. కొలువుకూటమునందుండిన మంత్రిసామంతాని సభ్యులెల్లరును చికిత్సలై యీ దృశ్యమును జూచుచుండగ నే యొక మూలనుండి పెద్ద సర్ప మొకటి సింహాసనము వద్ద కేతెంచి యట్లే దానిపై నున్న యతివర్యుని గాంచి వెనుకకు బోయి తన పడిగ నాతనికి చిత్రముకలె బట్టెను. కుహూయోగము సమాప్తమైన వెంటనే యాసర్పము నిష్క్రమించెను. అంతట వ్యాసరాజస్వామి సామ్రాజ్యమును తిరిగి గైకొనుమని రాయల నడుగగా నతడు దత్తపరిగ్రహము చేయనని బదులు పత్కిను. కొంత వాదము జరిగిన పిమ్మట గురువు నాజ్ఞ నుల్లంఘింపజాలక కృష్ణరాయలు తన గురువర్యుని ప్రతినిధిగ రాజ్యభారమును వహించుట కంగీకరించెను. దీనితో వ్యాసరాజస్వామి మహాత్వము విశ్వవిఖ్యాతి నందినది.

కొంతకాలమునకు బిమ్మట కృష్ణరాయని యొక పుత్రుడగు దిరుసులరాయడు మరణించెను. అంతే రాయలు దేశాటనమునకై వెనలెను. రాజధానిలో రాయల తమ్ముడుగు నచ్యుతదేవరాయలు నలుడుగు రామరాయలును విజృంభించిరి. రామరాయలకు బ్రాహ్మణమతద్వేష ముండినది. ఈపరిస్థితులనుగాంచి 1524 లో వ్యాసరాజస్వామి తాను నిర్మించిన వ్యాససముద్రమును గ్రామమునకు జెడలి మరి మూడేండ్లకు విజయనగరమున కేతెంచెను.

అచ్యుతదేవరాయల కాలమునగూడ వ్యాసరాజస్వామికి పూర్వపు బలుకుబడియు, నాయనయొడ రాయలకు భక్తిగౌరవములు నుండినవి. 1532 లో నీస్వామి వితలదేవాలయమున యోగానందస్థానింహస్వామిని బ్రతిష్ఠించెను. ఈకాలము

ననే రాయలకు ద్రవ్యావసరము గలుగ స్వామి శిష్యులలో నగ్రగణ్యుడగు వాదిరాజస్వామి యొకగుపనిధిని రాయలకు జూపించెను.

కర్ణాటకభక్తాగ్రగణ్యులును వ్యాసరాజస్వామి శిష్యులందరలోనివారు నగు శ్రీపురందర దాసులచే రచింపబడిన యొక కీర్తనలోని “విశంబినంప త్వర దల్లి బిజయరంగరదల్లి ఘాల్గుణ బహుళ చతుర్థి సిరవారి” యను భాగము వ్యాసరాజస్వామి సిద్ధి నందిన కాలము తెలుపుచున్నది. ఆకాలము క్రీ. శ. 1539 వ సంవత్సరము మార్చి నెల 8 వ తేదీకి సరియగును. హంపిత్తేత్రమునకు మూడు మైళ్ళలో దుంగుభద్రలోని ‘నవబృందావన’ మను ద్వీపములో నీ యతివర్యుని బృందావన మున్నది.

వ్యాసరాజస్వామి యొక యద్భుత వ్యక్తి. బాల్యముననే సన్మనించి పరమహంసాశ్రమమున నుండిన నిష్కామి యయ్యు, విద్యారణ్యస్వామి వలెనే హిందూమతోజ్జీవనమునకు కంఠము గట్టుకొనిన మహానుభావుడీ యతివర్యుడు. అయిదుపురుషాంతరముల విజయనగర పాలకులచే నితడు సామ్రాజ్యరక్షామణిగను, కులదేవతగను బూజింపబడెను. విద్యాధికారిగ నుండి యీ పండితాగ్రణి విజయనగరము నొక విద్యాపీఠము నొనర్చి, పండితులందరితో వృత్తుల గల్పించెను. ఈయన యాలోచన ననుసరించియే రాజులు వ్యవహరించిరి. అనేక సమయములలో నీయన హిందూరాజ్య రక్షణార్థమై మహమ్మదీయులకు దాత్మాలికముగ లాభమును గల్గించెను. ఇందులకు బ్రతిఫలముగ నొకప్పుడు బిజాపురములూరగు యుసుఫ్ అదిలా యొక యొంటెను పచ్చని ధ్వజము నీస్వామి కర్పించెను. ఈ పతాకము నేటికిని వ్యాసరాజ మఠమున గలదు. దేశాంతరమునుండి వచ్చి రాయల యనుగ్రహము సంపాదించి దలచిన పోర్చుగీసు రాయబారులు వ్యాసరాజస్వామి నాశ్రయించి కృతకృత్యులగుచుండిరని “ద్వీపాంతర భూపాలక సంప్రేక్షిత ప్రధానపురుషై రనకృత్యమర్పమాణాని బహు

విధోపహరపూజనానిచ” యను వ్యాసయోగి చరితము నందలి గద్యభాగమునుండి తెలియుచున్నది. “The King of Bisnaga is a Brahmin. Everyday he hears the preaching of a learned Brahmin who never married nor ever touched a woman” అను న్యూనిజ్ వ్రాతగూడ యీ స్వామికిగల కీర్తిని చెప్పుచున్నది.

దైవతమతమునకు వ్యాసరాజస్వామి పనిసేవ నిరుపమము. ఈయన మూలముననే విజయనగర సామ్రాజ్యమున నీ మతమునకు విశేషముగ వ్యాప్తి గలిగినది. ఈయనచే రచింపబడిన “తాత్పర్యచంద్రిక న్యాయామృతము, తర్కతాండవము” నను పేదాంతగ్రంథములు నేటికిని పండితలోకమునందగ్రస్థానము నలంకరించుచున్నవి వీరక్షేప్రలుఙ్ఘనోప

యోగాధ్యమై పాటలను, పదములను, ద్విపదలను రచించినటులే యీ స్వామిగూడ దైవతమతసిద్ధాంతమును సామరజనోపయోగాధ్యమై కీర్తనారూపమున బోధించెను. ఈ కీర్తనలు నేటికిని గ్రంథమున ప్రతివారినోటను విశవస్సుచున్నవి. వీనిని పాడుచు హరిభజన చయుచారును, స్వశాంతిరచనల జేయువారు నెందరో దాసులు బయల్పడిరి. ఈ పదతికి “దాసుపాట” మని పేరు.

వ్యాసరాజస్వామి యీ సంగ్రహ చరిత్రము వారి శిష్యుడగు సోమనాథుడు రచించిన “వ్యాసయోగి చరితము” ననుసరించి వ్రాయబడినది. ఇందుల కుపకాండకు విశేషాంశములను చెల్లు శాసనాదికము లెన్నియో గలవు. చరిత్ర జిజ్ఞాసువు లీ మహాపురుషుని జీవితమును బరిశోధించి సమగ్రముగ రచింతురుగాక!

ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణావశ్యకము

ప్ర. పార్థసారథిగారు బి. ఏ. బి. కామ్. ఎల్. ఎల్. బి (Bom)

శ్రీ భావరాజు వేంకటకృష్ణారావుగారు ఏపిలునెల ప్రబుద్ధాంధ్రసంచికలో “ఇపుడు మనకు ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణం అవసరమా” అనే కీర్తిక క్రింద స్వాభిమానపూరితమైన వ్యాసం ఒకటి ప్రకటించినారు. ఆవ్యాసంలో వారి మూలాభిప్రాయం ఆంధ్రులందరు సంఘభావము కలిగి ఏకమనస్కులై కలిసికట్టుదనంతో ఉండి, “యశోధురంధర శిలరై తమ సుచరిత్రము ప్రచండప్రతాపము ప్రజ్ఞ

శక్తిసామర్థ్యములు ఆభినివేశము ఉత్సాహము మొదలైనవి బ్రహ్మాండ మంతా నింపి 15 శతాబ్దములు మహావిభవముతో జెలిగి చివరకు దక్షిణదేశంలో తంజావూరు మధురానగరాజ్యములలో మిణుకు

మిణుకుమంటూ అస్తమిచిపోయిన పూర్వపురంధ్రుల” యకళ్ళందరికీను తిరిగి పునరుద్ధరించవలెనని. ఈ ఆశయం మహాత్మ్యవృత్తి మైనది. మన అధికృతము యితరులకు తెలియవలె నన్నా, మన మాట నలుగురిలో నెగవలె నన్నా, మనలో మనం వికమత్వం కలిగి యుండవలె. మన వ్యక్తిత్వాన్ని మనం స్థాపించుకొనలె నన్న అంశకు అడ్డంకు లన్ని తప్పించి అవసరమైన సమస్యలను లన్ని సమకూర్చే ప్ర

త్యేకరాష్ట్రం చాలా అవసరమే. అయితే మనం నలుగురు కలిసి ఏదైనా పని చేయవలసిఉంటే, అందులో ఒకరి నొకరు తిట్టుకొనుచు, ఒకరి నొకరు జెక్కిరించుకొనుచు కబుర్లతో కాల్క్షేపం చేయ

టం వల్ల పని సాగదు. పైపెట్టు “త్వం శుంతా త్వం శుంతా” అని ఒకరితో నొకరు కలహించుటంవల్ల ఏనడాశయంతో అయితే యీపనికి పూనుకొన్నాకో, తొందరపాటులవల్ల అనవసరమైనదూ పక్షాల్ల చరస్పరజైషమృన్ని పెంపొందించి, అవికమత్యానికి ఇదివరకేమన్నా అవకాశం ఉంటే దానికి కూడా అంతరాయం కలిగిస్తూన్నారు.

శ్రీరావుగారి క్యాసం లో ముప్పాతిక మూడు పాళ్ళంతా దత్తమండలవాసులపై తమకు గల స్పర్ధను, ఏహ్యతను దుస్సహమైన కఠినపదాలతో జేల్లడిచేసారు. “రాయలసీమవాసుల హృదయతే త్రంలలో అవిశ్వాసము; అనూయ, అనుమానము మొదలైన విషయంవరకు లు మొలకలైత్రవేల్లిబారి ప్రానుకట్టుకొని ఉన్నవి..... పాపాణ మైన కరగి చదు నవును గాని లోహము వజ్రసన్నిధి మైన వస్తువులు చలింపవు... ఉత్తరసర్కారులవారు ఏయు ద్యమం తలపెట్టినా అది యేదో జెట్టో, పాపా, విషమే అని మొదటినుంచి భయం శంకలతో పరిశీలించి అడుగడుక్కి అనుమానపడే అలవాటు రాయలసీమవారికి పరిపాటి అయింది..... దత్తమండలవాసుల మనసులో అనూయ అవిశ్వాసం మాత్యర్థం పెరుగుచున్నాళ్ళు ఉత్తరసర్కారువారికి వారికి పాత్రు కుదురజాలరు..... ఉత్తరజేత్రములపై పుట్టి పెరిగిన దత్తమండలవాసుల మానసములు పాపాణసన్నిధిములై శంకతో, అనూయతో మాత్యర్థముతో వక్రబుద్ధితో నిండి ముంటవి... ఈ విషమప్రవృత్తి దత్తమండలవాసులకు నైజగుణము, రంధ్రాక్ష్యషణమే పరమార్థముగా నెంచుకొని అనూయాగ్రస్తులైన దత్తమండలనాయకులు లేని పోని శంకలలో బడి వ్యాకులత నొందుచున్నారు. దత్తమండలమువారి కుట్ర యంతకణకు ఉన్న దని సర్కారులవారు గ్రహించలేక పోయినారు” మొదలైన నిందావాక్యాలతో ఆతిపరుషంగా ఉద్రేకొధి క్యంతో తాము చెస్తున్న పని తెలుసుకోకుండా, భాషలో ఎన్ని కఠినోక్త లున్నవో అన్నిటిని ఆతి

తీక్షణంగాను వివిధగాను ప్రమోగించి దత్తమండల వాసులని అనరాని మాటలన్నారు.

“తమ చిత్తవృత్తిని బట్టి పరుల మనసును నిర్ణయించుకొనుట మానవుని నైజగుణము” అని శ్రీరావుగారే తమ వ్యాసమండు వ్రాసియున్నారు. పైజూపిన శ్రీరావుగారి నిందావాక్యము లన్నియు గూడ అనూత్రముపై ఆధారపడి వ్రాయబడిన వని నమ్మకలసిన దేనా!

ఇట్టి వ్రాతలు పరస్పరస్పర్ధలను పెంచుటకు దోహదము చేయుచు, ఆంధ్రజాత్యైక్యమునకు అంతకంతకు అటంకమును కలిగించుచున్నవి. సంఘీభావమెన్నడు తీట్లవలనను హేళనమువలనను కుదురదు. వికమత్యము “కావలె నన్నచో, పరస్పరసహాయము, అన్యోన్యము కావలె. అందుకు ముఖ్యసాధనములు ఇచ్చిపుచ్చుకొను పద్ధతి. వారికి వలయు సదుపాయముల తాము గూర్చవలె. తమకు వలయు సదుపాయముల వారు గూర్చవలె. సదుపాయము లన్నియు మాకు, ఇబ్బందు లన్నియు మీకు అను స్వలాభపద్ధతి ఎంతమాత్రము పనికిరాదు. విశ్వవిద్యాలయమున దత్తమండలమువారు కలియలే దని ఘోషించిన ఏమి ప్రయోజనము! వారు “బ్రతుకు తెరు వెరుగని” వారన్న ఏమి ప్రయోజనము! ఆంధ్రనీమ కంతకు నొకమూల నెచ్చటో సరిహద్దుప్రాంతమున (గంజాంజిల్లా కూడ ఓడ్రరాష్ట్రములో జేర్చబడుచో విశాఖపట్టణము జిల్లాయే ఉత్తరసరిహద్దగును) విశ్వవిద్యాలయమును తత్సంబంధ మగు కళాశాలలను బెట్టి 7, 8 జిల్లాలు దాటి రమ్మని దత్తమండలవాసుల నాహ్వానించుట ఇనుమంతయు సమంజసముగ లేదు. ఇల్లంత దూరము వచ్చుటకు దమ కష్టముల దెలుపుచు సమీపమం దున్న మరియొక విశ్వవిద్యాలయమునకు వారేగుచుండ వారి నీరీతి నిందించుట అంతకన్న తప్పు. ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు ఒక్క విశాఖపట్టణము, రాజమండ్రి వారి సొత్తు కాదు. అది ఆంధ్రనీమ కంతటికిని సంబంధించిన సంస్థ.

అది అన్ని జిల్లాలవారికి అందుబాటులో నుపయోగ కరముగ నుండువలె, స్వాభిమానపూరితము లగు సంఘచిత్ర భావములతో మాపట్టణ మనాదినుండి విద్యాస్థాన నుండి కొని మాపట్టణ మెక్కడో గొప్ప శేష్పట్టణము కాబోవు నని కొని, మాపట్టణము చారిత్రకప్రసిద్ధి మైన దని కొని మొదలగు కొరణములనే అట్టి సర్వరాష్ట్రోపయుక్త మగు సమస్థితమ పట్టణములందే యుండుటయల యత్నములు తగదు. సర్వజనోపయోగకరముగ నుండునట్లుగా సర్వ ప్రయోజనమే పోవును. నేటి ఆంధ్రవిశ్వకళా పరిషత్తు మొత్తముమీద ఉత్తరస్కూలుల విశ్వకళా పరిషత్తుగా తేలివది. బెజవాడలో విశ్వవిద్యాలయమేర్పాటుపై యుండెడిచో, అన్ని జిల్లాలను సరియగు కేంద్రస్థానమున నుండి ఏకరీతిని సంకొనుమన కవకాశ మేర్పడింది కాదు. ఇట్టి సమస్యల పరిష్కరింపవలసి వచ్చినపుడు ప్రతివాదును సంఘచిత్ర భావముల విడనాడి, విశాలబుద్ధితో నాలోచించి, తన పట్టణముపై గల యభిమానము, తన పేటపై గల యభిమానము వదలి, జాతీయముతో సహృదయముగ మెలగవలె. నేటి రాష్ట్రాభిమానము (Provincial feeling) నానాటికి జిల్లా ఆభిమానముగను, జిల్లా ఆభిమానము పట్టణాభిమానముగను, పట్టణాభిమానము పేట ఆభిమానముగను మారి, సంఘచిత్రభావము వృద్ధి జెంది, జాత్యైక్యము నకును, రాష్ట్రీయమునకును అడ్డు తగలచున్నది. ఈ సంఘచిత్రభావములు మాని, విశాలచూడయం ఏర్పడితేనే గాని జాతీయత్యం కలగను.

శ్రీరావుగారు దత్తమండలవాసులు చేరకపోతే ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయాని కేమి లోటు రాలే దని వ్రాసినారు. ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణసమస్యలో కూడా శ్రీరావుగారి అభిప్రాయ మిదేనా? అది చాలా పొరబాటు. ఆంధ్రదేశంలో సగం మంది దానిలో చేరకపోయిన తరువాత అది ఆంధ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు ఎట్లా ఆవుతుంది? ఒక్క విశాఖపట్టణం, ఉభయ గోదావరి, కృష్ణా, గుంటూరు జిల్లాలు మాత్రమే

ఆంధ్రదేశం కొనుగదా! ఆంధ్రప్రతిభను, ఆంధ్రవాద్యయపోషణను మూలాధారము 5, 6 శతాబ్దిములు ఆంధ్రజీవనాన్ని పెంపొందించిన శ్రీకృష్ణ దేవరాయునిస్మృతులు, చెడ్డెంజులు, శ్రీరావుగారి పూర్వఆంధ్రజిల్లాలవారు కోరు. కునాడు కూడా ఆంధ్రప్రతిభ అంతరించుచుండా అక్కడక్కడ మిలుపుమిలుపు మంటున్న దంటే అందుకు పునాదులు నేసివచ్చారు. మధ్యయుగంలో మహమ్మదీయుల దాడినుండి ఆంధ్రకళను, ఆంధ్రవాద్యయాన్ని, ఆంధ్రజీవనాన్ని రక్షించి, పూర్వఆంధ్రజిల్లాలో అంతా నివసించుచుండగా దేశమునకు బాసటయై నిలచినది దత్తమండలవాసులు. వారిని విస్మరించి మా అంకిట మేమే ఆత్మయు నేర్పాటు చేసుకొనెన మరుబ చాల పొరబాటు. విశ్వవిద్యాలయము ఆంధ్రులందరి నొక్కడరి జేష్టుటకు చాల సహాయకారి యగు ఆయుధము. దాని నన్ని జిల్లాలవారికిని సమసాయముగ నున్న కేంద్రస్థాన మగు బెజవాడలోనే యుండనిచ్చినచో ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణవిషయమున చాల కాలము క్రిందటనే కట్టుదిట్టము లగు యేర్పాటులు జరిగియుండెడివి. విశ్వవిద్యాలయము విషయముననే, ఇట్టి సంఘచిత్రాభిమానముతో ఏమూలకో ఈడ్చుకొనిపోయిన ఉత్తరస్కూలుమహానియులు, రాష్ట్రకేంద్రస్థానమును గూడ నట్టి మారుమూల కీడ్చెద రని భయము జెందుట కవకాశము లేకపోలేదు. అందుచే దత్తమండలవాసులు సంశయించుటయం దాశ్చర్యము లేదు. దత్తమండలవాసులు మాత్రము విశ్వవిద్యాలయమును, కళాశాలలను, ఏలినంతపురమునందో తెచ్చిపెట్టవలె నని మనవలె కోరుట లేదే! అట్లు విశ్వవిద్యాలయకేంద్రస్థానమును రాష్ట్రకేంద్రస్థానమును ఏకదశలోనో కర్నూలులోనో ఏర్పరచుచో పూర్వాంధ్రులు విముఖులు కాకుండురా? అప్పుడు మనము (పూర్వాంధ్రులు) అనూయాపూరితులమని, మాతృస్వరూపితులమని పశ్చిమాంధ్రులన్నచో మన కెటుండును? వారు మాత్రము మనవంటివారు

కారా? వారు కోరునది నలుగురకు అందుబాటులో నుండునటుల ఏర్పాటుచేయవలసిన దనియే కదా!

ఆంధ్రరాష్ట్ర మేర్పడుకలె నన్న ప్రభుమున విశ్వవిద్యాలయమును బెజవాడకు మార్చి, అన్ని జిల్లాల వారికిని సరియగు ఏర్పాటుల జేయుటకు నిరముగ నున్న సంగతి నూచింపవలె. బెజవాడ, ఆంధ్రదేశములో నితరపట్టణము లన్నిటికంటె అతి శీఘ్రముగ నభివృద్ధి జెందుచున్నది. 1891 మొదలు 1931 వరకు జనాభాతెల్లల వివరముల బట్టి జూచి నచో మిగిలిన పట్టణము లన్నియు తాబెటి నడక సాగించుచుండ బెజవాడ ఎంత స్వల్పకాలమున ఎంత ఉన్నతస్థితికి వచ్చుచున్నదో తెలియగలను. బెజవాడలో, విశాఖపట్టణము రాజమహేంద్రవరం మొదలగు పట్టణములలోవలె ప్రభుత్వమువారి జిల్లా కేంద్రకార్యాలయములు (District Head quarters) గాని, కళాశాలలు గాని లేవు. సామాన్యముగ నట్టి కార్యాలయము లన్నియు నుండెడి చోట్లు ప్రాముఖ్యమునకు వచ్చుటయు, జనాభా నానాటికి వృద్ధి జెందుటయు సహజము. ఈ అభి

వృద్ధిని బట్టి చూచినచో అత్యల్పకాలముననే బెజవాడ ఆంధ్రరాష్ట్రమున అన్ని పట్టణములకంటె పెద్దది కాకమానను. ఇప్పటికే ఆంధ్రప్రాంతమందలి మునిస్పాలిటీ లన్నిటిలోను బెజవాడకు మిగిలిన వాటి కన్న రాబడి నాలు యొక్కవరకు నుండుట అనగరాభివృద్ధి చూచించుచున్నది బెజవాడ కీవలి జైపున కృష్ణా, ఘోయగోదావరి. విశాఖపట్టణము జిల్లా లుండి, అవలి జైపున నింత కన్న అధికముగ గుంటూరు, నెల్లూరు, కడప, కర్నూలు, అనంతపురం, బళ్లారి జిల్లా లున్నవి. ఇది గాక నైజాం రాష్ట్రములోని స్వభాష కెట్టి హోషాయు లేని 80 లక్షలకు పైబడిన తెలుగువారికి, అవసర మైనచో దాక్షిణాత్య, మైసూరు ఆంధ్రులకు గూడ అందు బాటులో నుండి వారికి విజ్ఞానోపదేశమునకు సహాయకారి యగును. అందుచే సర్వవిధముల విశ్వవిద్యాలయకేంద్రస్థానమునకు బెజవాడ మిగిలిన పట్టణములకంటె ఎంతయు తగియున్నది. బెజవాడకును విశాఖపట్టణమునకును గల తారతమ్యము ఈ క్రింది వివరాలవలన తెలియగలను.

ఎచటినిండి	బెజవాడకు			విశాఖపట్టణమునకు			మద్రాసుకు		
	మొత్తదూరము	రైలుఛార్జీ			మొత్తదూరము	రైలుఛార్జీ			మొత్తదూరము
		రూ.	అ.	పై.		రూ.	అ.	పై.	
అనంతపురం	323	6	11		540	10	10		319
బళ్లారి	310	6	7		527	10	6		306
కడప	393	7	15		610	11	14		162
గుంతకల్	280	5	14		497	9	13		276
నెల్లూరు	160	3	7		376	7	10		109
విశాఖపట్టణము	217	4	10						2

కడప, కర్నూలు, అనంతపురం, నెల్లూరు మొదలగు పట్టణములకు మద్రాసు బెజవాడ కన్న సమీపమైనా, రాష్ట్రాభిమానంచేత వారంతా బెజవాడకే వస్తా మన్నారు; విశ్వవిద్యాలయం అక్కడ ఉంటే బెజవాడ కూడా దాటి యింకా 217 మైళ్లు వాళ్లని రమ్మన మనటంలో సబబు లేదు. అన్ని

జిల్లాలవారికి సరియగు కేంద్రస్థాన మేర్పడుచో ద తమండలవాసులు ఉత్తరస్కాగువారితో చేయి కలిపి రాష్ట్రభాషాగోష్ఠిదయమునకు తమ సర్వ శక్తుల వినియోగించుటకు వెనుదీయరు. విశాఖపట్టణమున అధికధనము వెచ్చించి నిర్మించిన భవనముల నేమి చేయవలె నని కొంద రడుగవచ్చును.

సాంకేతికకళాశాల మున్నగు కొన్ని కళాశాలలన్నీ టనే యుండనిండు. విశ్వకళాపరిషత్తు కార్యాలయమును నురికొన్ని ఇతరకళాశాలలను బెజవాడకు మార్చు చేయవలె, ఉత్తరసర్కారువారు దత్తమండలములవారి కష్టసుఖములందు బాల్కనీలుటకు వెనుదీయరని, తా మెందోరులకు విభేదములు లేవని తమ ప్రవర్తనలన తెలియజేయవలె. “మాకు రాయలసీమవాసులంటే ప్రేమ గలరు, అని ఎంతో నొక్కి చెప్పితే సేమన్నది? నిజమైన ప్రేమ యున్నదో లేదో చేతలయందు కనబరచువలె” శ్రీరావుగారే చెప్పినట్లు.

అంతియే కాని, తప్పు మనయొద్ద నుంచుకొని వారి కన్ని విభముల ఇబ్బందులు కలిగించి ఆంధ్ర విశ్వకళాపరిషత్తునుండి తొలగిపోవలసినంతటి మరవనను కలిగించుటయే గాక మీదునుక్కిలి వారి నిషేధముగ శ్రీరావుగారికంటి విజ్ఞానులు కూడ తూలనాడి అవమానపరచుట మన ఉత్తరసర్కారులవారి ఇంగితజ్ఞానకూన్యతను సంతకవితృప్తదయమును బ్రకటించుచున్నది. కాలు జారిన తీసుకొనవచ్చును గాని, మాట జారిన తీసుకొనలేము. మంచి మాటలచేతను, సాహసము చేతను దత్తమండలము వారి హృదయముల నాకరింపవలె కాని, చీవాట్లచేతను, వెక్కిరింపవలె కాదు. ఏదో విధిశక్తి మన డెల్టాభూమి యగు గోదావరి జిల్లాలో మనము జన్మించి యిట నుండుట ఏర్పడినంత మాత్రమున మనము “మెత్తని మట్టిపై పుట్టి పెరిగినందున మెత్తని మనసు గలవా” మనియు, ఉదారవంతులము. ఉత్సాహవంతులము, కల్ల కపటము లేరుగనివార మనియు, దత్తమండలప్రజలు కర్మశ మైన సాహజీభూమిలందు పుట్టి పెరిగి బోడికొండల మధ్య నిస్సారము లైన లోయప్రాంతములలో నీటిచుక్క నిలువని ఎర్రమట్టి ఊసర డ్రేత్రములపై పుట్టి పెరిగిన వారగుటచే వారి మానసములు సాహజీనన్నిభము లయి శంకతో అనూయతో మాత్సర్యముతో వక్రబుద్ధితో నిండి

యుండు” ననియు మొదలగు నిపరీతభావములు శ్రీరావుగారికంటి మహానియుల లేఖనినుండి వెలువడుట మిక్కిలి శోచనీయము. అంతగా తమ ప్రశస్తిని వారు వ్రాసుకొనినందున ఒక ప్రశ్న మాత్రమడుగవలసి యున్నది. “హేమకేదారఖండములు దే? మాతృకలు గలిగి పావనమైన.....జీవహినులైన మహానులు ప్రవహించి సద్వనముగ సస్యసాధ్యముగా.....త్రమ చెట్ట కయే అడిగిన మాత్రాన ఫలము సమృద్ధిగ నొసగే జనని యగు మెత్తని మట్టిపై పుట్టి పెరుగుటకు” మన స్వప్రయోజకత్వ మేమైన కారణమా? తోటి సోదరులు శ్రీరావుగారు వ్రాసినట్లు “బోడికొండల నడుమ నిస్సారము లయిన లోయ ప్రాంతములలో నీరు చుక్కలు నిలువని ఎర్రమట్టి నేలపై రకమాంసములు ధారబోసిన గాని జీవనాధారం” దొరకని దుర్బరసితిలో నుండుట జూచి, వారి కష్టముల నివారించుటకు గాని, వారికి జలాధారములు మొదలగువసతుల నేర్పరచుటకు గాని ఇంతవరకు అధికారంలో ఉన్న “ద్వంద్వప్రభుత్వవిధానాన్ని జయప్రదంగా నడపి రని చెన్నరాజధాని కద్ది తీయ మైన యశస్సు, ప్రశంసగడించిన ఆంధ్రులే” మైనా చేసారా? మన సోదరుల దౌర్భాగ్యము నునది కాదా? వారి కష్టసుఖములు మనవి కావా? స్వతంత్రరాష్ట్రమే ఉంటే ఇంతకాలంవరకు మన దత్తమండలసోదరుల కట్టి ఇబ్బందులు, అట్టి ఇబ్బందుల గూర్చి శ్రీరావుగారి వెక్కిరింపట వంటి పారువుమాటలు పడవలసిన దౌర్భాగ్యదశ యుండెడివికాదు.

“మాంటుఫర్డ్ రిఫారములు అమలులోనికి వచ్చినది మొదలు ద్వంద్వప్రభుత్వాన్ని జయప్రదంగా సాగించి మద్రాసురాజధానికి పేరు ప్రతిష్ఠలు తెప్పించింది ఆంధ్రులే” అయినా “చెన్నరాజధాని రాజ్యాంగ మందు నేడు కూడా ఆంధ్రుడిదే నాయకత్వ మైనా ఇంతవరకు అట్టి అధికారాలవల తమ బంధుగు లేవరికో నాలుగు ఉద్యోగములు దొరక

టము తప్ప అంద్రదేశం మొత్తాని కంతా తుంగ భద్రాప్రాజ్ఞప్రపంచం ఒక పెద్ద ఉపకార మైనా జరిగిందని నేలవంచి చెప్పలేము.” అయినా శ్రీరావుగారు “భరతఖండంలో ఏజాతులకైనా ప్రత్యేక రాష్ట్రం అవసరం కావచ్చును కాని ఆంధ్రులకు మాత్రం అవసరం కాదని నిశ్చయంగా చెప్పసాహసించా” మన్నారు. పైచెప్పు “ఆంధ్రజాతి లేన పూర్వపు శక్తులన్నింటిని పూర్తిగా అలవరచుకోవటానికి ఇంకా కొంతకాలం చెన్నపురిరాజధాని యందే యుండడం శ్రేయస్కరం,” అంటూ దీనికి రెండు కారణాలు చెప్పారు. ఒకటి, “ఆంధ్రుల సంగీతము అరవదేశములో కాలువెరిగి దిక్కుమాలి కూలిపోయి పడివుంది. ఆ యుక్త కుపశమనం కలుగజేసి తారాగ్రామిచ్చి ఆమెను అంద్రదేశానికి మరల తీసుకొనిరావలసిన బాధ్యత ఆంధ్రులయందున్నది.” రెండవది “మన సారస్వతలక్ష్మి—మన నాగరికతాచిహ్నము దిక్కుమాలి తంజావూరునందు పడుచున్నది. దీనిని ఆంధ్రులు తమ దేశంలోనికి తర్లించుకొని రాగలరా?.....మన ఆంధ్రగ్రంథము అయినా వాటికి ప్రతులైనా వ్రాసుకొనిచ్చి తెచ్చుకోవలె. ఇట్టివి మనము చెన్నరాజధానిలోనుండి విడిపోవక పూర్వము సంపాదించుకోవలసినవి ఎన్నో ఉన్నవి.” ప్రత్యేక రాష్ట్ర నిర్మాణానికి యీపై జెప్పబడిన రెండు అడ్డంకాలకీ ఏమాత్రం సంబంధం ఉన్నదో చదువరులే యూహింతురుగాక. పుస్తకముల ప్రతులు వ్రాసి తెప్పించుకోవడానికైనా మనవారి నందరిని దాక్షిణాత్యుల కన్న గొప్ప గాయక శిఖామణులుగా తయారుచేయడానికైనా మరే యితరకార్యం చేయడానికైనా మనకు స్వతంత్ర రాష్ట్ర ముంటే ఉండే శక్తిసామర్థ్యాలు మరొకరి పంచ నొదిగియున్నప్పుడుండవు. కష్టం ఒకరిది అనుభవం మరొకరిది అవుతున్నది ప్రస్తుతం. శ్రీరావుగారే తమ వ్యాసంలో మరొకచోట “రాజ్యాధికారం కైవసం చేసుకొన్నప్పుడు దురాశాపరుడై తమకు రొట్టె యితరులకు ముక్క అన్నట్లు అరవ

జాతి వలె” అని వ్రాసిఉన్నారే? అన్ని అసందర్భాలు తెలిసి ఉండి కూడా “మద్రాసీ లని పిలిపించుకోవడం కూడా” యిష్టం లేనప్పటికీ, “యిప్పుడే అరవలతో పేరుపడడానికి ప్రయత్నం చేయడం కూడా యెంచు కని” ప్రశ్నించే శ్రీరావుగారి పరస్పరవిరుద్ధ మైన మాటలలో ఇంచు కైనా దూర దృష్టి పూర్వాపరాలోచన ఉన్నదా అని సందేహం.

ఇంతే కాకుండా శ్రీరావుగారు “ఆంధ్రులు దక్షిణాపథ మంతా పాకి ఉన్నారు. అటు పడమట బొంబాయిరాజధానిలో నున్నారు. ఉత్తరాన మధ్యపరగణాలలో ఉన్నారు. దక్షిణాన అరవదేశంలో ఉన్నారు. మైసూరులో ఉన్నారు, ...ఒక ఉత్తరసర్కారులవారు తప్ప మిగిలిన వారెవరూ ఆంధ్రుల మనుకొని గర్విస్తున్నట్లు కనుపించడం లేదు.....నైజాం ఆంధ్రభాగం మైసూరు ఆంధ్రభాగం ప్రత్యేక ఆంధ్రరాష్ట్రంగా రాజాలవు. దక్షిణాదికి పూర్వం వలసపోయి మేము కూడా తెలుగువార మున్నామని చెప్పుకుంటున్న ఆంధ్రులు తెలుగుభూమిలోనికి మరల వలస రాజాలరు. ఒకవేళ ఆంధ్రరాష్ట్ర నిర్మాణం కావడమే తటస్థినే ఒక పెద్ద ఖండం అవ్యరాజ్యంలోనే ఉండి పోతుంది.” అంటూ యేమోమో వ్రాసినారు. ప్రత్యేక రాష్ట్రం నిర్మాణం కాగానే, అనేక తరముల క్రిందటనే వలసపోయి అక్కడ మడిమాన్యముల సంపాదించి నివసించుచున్నవారు, ఎక్కడో నాలుగు డబ్బులు తెచ్చుకొని బ్రతుకుతున్నవారంతా పరుగెత్తుచు ప్రత్యేక రాష్ట్రంలోకి వచ్చినే యవలె ననే నూచన విచిత్రంగా ఉంది. అమ్మ పెట్టదు. అడుక్కొని తిననియ్యదనే విధంగా ఉంది. మన ప్రాంతములలో తగు వసతి జీవనాధారం లేకుండుటచేతనే కదా, మనవారి తరప్రాంతముల కేగిభుక్తి గడించుకొనుచుండిరి. ఇక్కడ ఉన్న వారికే తిండిలేక మాడుచుండ, ఎక్కడనో నుఖము

గా జేసింపువారిని గూడ వారి ఆహారముల నెల్ల విడిచి, తిరిగి వచ్చి ఇచ్చో కుడుని గూడులేక కృశింపు మనుట భావ్యము కాదు. అంధు డెట నున్నను అంధుడే యగును కాని మరొకడు కాదు. శ్రీరావుగా చెరుగుదుకో, ఎరుగకో కాని బొంబాయి కలకత్తా ఖర్చులము మొదలగు అంధులను ప్రతివోటను అంధ్రసంస్థములు, అంధ్రసంస్థలు, అంధ్రకట్టములు, నెలకొల్పబడి, అంధ్ర మన్న కిమ సర్వస్వము వినియోగించునంతటి అభిమానమును రాష్ట్రేతరాంధ్రులు చూపుచున్నారు. అట్టి రాష్ట్రేతరాంధ్రులకు గూడ దగు సగుపాయముల నొడి గూర్చుటకు గాని విజ్ఞానోన్నతికి గాని తోడ్పడుటకు మనకు తగు స్వాతంత్ర్యము సామర్థ్యము ప్రత్యేక రాష్ట్ర ముండిననే కాని లభింపను. అంధ్రుడే రాష్ట్రములోనో గొప్ప పదవిలో నున్నాడంటే ఆ ప్రత్యేక యావదాంధ్రదేశానికి చెందినది కాని ఒక వ్యక్తికి చెందినది కాదు. శ్రీకాతా రామమోహన శాస్త్రి చిత్తరువుల కన్నెరు వంది ఆమెరికొవారు బహుశాకరించినారన్న ఆ ప్రతిభ అంధ్రదేశ యంత టిది. అంధ్రదేశ మంతటిది. తన కళకు తగు సన్మానము గల ఏ ఆహమ్మదాబాదులోనో గౌరవముగా

జీవనము / దురుదున్న రామమోహనశాస్త్రిని ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రం రాగానే యిక్కడకు తిరిగి వచ్చి వేయ మంటే యేమైనా అర్థం ఉందా? అప్రకారం కూపనసుండ్రాకాళం లాగ బయటకు పోకుండా యిట్లోనే కూడుంటుంటే అంధ్రుల గొప్ప అంధ్రుల ప్రతిభ, బయటివారి కెల్లా తెలియదా?

శ్రీరావుగారు అంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణం ప్రస్తుతం అవసరం లేద నేనుకు చెప్పే కారణాలలో ఒకటి సరి అయినది కాదు, సాధ్యమైనంత త్వరలో తమ పరస్పర వైషమ్యాన్ని మరచి అంధ్రులంతా ఒక్కమై డిగా అంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణానికి నడుము కట్టుకొని, ప్రత్యేక రాష్ట్రం నిర్మించుకొని, అంధ్రకళ, అంధ్ర జీవనము, అంధ్రసాహిత్యము, అంధ్రప్రతిభ, అంధ్ర యశశాంత తిరిగి తలయెత్తుకొని వర్తమాన నిర్భీతిగ, నిరాటంకముగ తన వెలుగుకీరజాలని జడ జల్లుతూ సంచరించునటుల చేయవలసిన బాధ్యత అందరిపైనా ఉంది. అంధ్రసోదరుడా! మేమునుము. పరస్పరదూషణములు నిరుపయోగములు. వాణకలహములు వ్యర్థములు. వికమత్యము కలిగి అన్యోన్యసహాయమున జాత్యభ్యుదయమునకు దోడ్పడుము.

రామాయణ ప్రక్షిప్త భాగ విచారణ

మల్లాది సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు

బ్రహ్మాండపురాణాదులు రామాయణ గ్రంథసంఖ్య నూలుకొట్లు ఏబదికొట్లు పదికొట్లు కొటిగా దేవ గంధర్వాదిలోకములందు వ్యాపించినదని వివరితము గా వర్ణించియు, మానవలోకమందు విస్తరించినది యిరువది నాలుగువేల గ్రంథమేయని నిర్ణయించి నవి. దీని కాండాంతగద్యలు నిట్లు చెప్పుచున్నవి.

గాయత్రీమంత్రములోని యిరువది నాలుగుక్షరము లొక్కొకటి యొక్కొక్క వేయిగ్రంథము మొదలగు గ్రంథముగానున్న వని గాయత్రీరామాయణము నిరూపించినది. వీటినిబట్టి రామాయణమాఱుకొండములలోని గ్రంథమిరువది నాలుగువేలని ప్రసిద్ధి వచ్చినది. కాని బాలకాండము నాలవసర్గలోని

యోగోక్తము—“చతుర్వింశత్యహస్రాణి శ్లోకానా ముక్తవాక్యషిః, తథా సర్గతాన్ పఞ్చ షడ్భాగ్యాని తథోత్తరమ్” కృత్యాపితన్తహస్రాజ్ఞస్స పిష్యంస హోత్తరమ్”

అని చెప్పిన దానినిబట్టి ౨౪ వేల శ్లోకములు, ౫ వందలసర్గలు, ఆఱుకొండములలోనివా, లేక యేడుకొండలలోనివా యని కొందఱికి సంశయము కలుగవచ్చునని నేను గణింపఁగా వచ్చిన మొత్తములివి—

1 షట్కొండసర్గలు ౫౩౩, అందలి శ్లోకములు సుమారు ౨౦౩౦౦, అధికపాతశ్లోకములు సుమారు ౫౦౦, ఉత్తరకొండసర్గలు ౧౧౧, శ్లోకములు సుమారు ౪౫౦౦, అధికపాతసర్గలు ౧౩, శ్లోకములు సుమారు ౧౨౨౨.

చూచితిరా? ఎట్లుచూచినా, పూర్వోక్తశ్లోకమిచ్చిన మొత్తములకును పైమొత్తములకును సరిపడదు. అందుచే శ్లోకమిచ్చిన లెక్క-లాఱుకొండముల నుద్దేశించినవే కాని, ఏడుకొండముల నాశ్రయించినవి కావనుట నిజము. అయితే, పైశ్లోకమునకును, అందలి సర్గశ్లోకసంఖ్యల భేదమునకును గతియేమి? ఇంచు కూహయేగతి. ఈ లెక్కలుచూపిన వారన్యలుగాని వాల్మీకికొండు. తరువాత నెవరో సర్గశ్లోకసంఖ్యలు గణించు నాటికిది పైలెక్కలకు సరిపడియుండును. పిదప మఱియొక కాలమునకు ౩౩ సర్గలు పెరుగుటయు నింకొకకాలమునకు సుమారు మూడువేల శ్లోకములు తఱుగుటయు సంభవించి యుండునని యూహింపవలసి యున్నది. ఇందుకు షట్కొండములలోని యధికపాతము లొకనిదర్శనము. కావున నాఱుకొండములలోని తెలియని లుప్తభాగముల మాటయేమైనను, తెలియచున్న యధికపాతములు ప్రక్షిప్తములనుట స్పష్టము. మఱియుఁ గుండలి కృతములై ముద్రితపుస్తకములఁ

గనవచ్చు శ్లోకములే కాక బాలకొండము మొదటి సర్గలోఁ గుండలికృతములు కాని కొన్ని భాగములు కూడ నట్టివేమనియు, యుత్తరకొండమంతయుఁ గూడ వాల్మీకి కృతముకాదనియు విశ్వసింపవలసి యున్నది. ఇపుడీ మూఁడువిషయములు నిశ్చయింప నించుక యత్నింతము.

కైకేయి రామప్రవాసాని వృత్తాంతము చెప్పిన పిదప భరతుఁడు దుఃఖితుఁడై పలికిన మాటలతో సర్గయారంభమైనది. అట్లుగుట సహజము సముచితమునై యుండఁగా ముద్రితపుస్తకములలోఁ బని శ్లోకము లెక్కువగాఁ జేరినవి. అవి కుండలికృతములై తమప్రక్షిప్తత్వము వెల్లడించుచునే యున్నవి.

బాలకొండము మొదటిసర్గలో సకలసర్గలపూర్వఁడగు మహావీరుఁడైనఁడెన్న వాల్మీకి ప్రశ్నకు శ్రీరాముఁ డట్టివాఁడని నారదుఁడు సమాధానమిచ్చుచు, దశరథుఁడు రామ ని యువరాజును జేయనెంచుట మొదలుగా రాజవధానంతరము రామఁడు వచ్చి రాజయ్యె నన్నంతవఱకుఁ గల రామచరితము లోని విషయముల పట్టికయిచ్చి నట్లున్నది. రెండవ సర్గలో, క్రొంచపక్షి కథాదులు వర్ణింపఁబడినవి. ఈరెండు సర్గలు రామాయమునకుఁ బునాదులై సర్వవిధముల గ్రంథావతారికలై యొప్పుచున్నవి. మఱియు ద్వితీయసర్గాంతమందలి “రఘువరచరితం మునిపణీత” మిత్యాదిశ్లోకమునకుఁ బంచమసర్గారంభమందలి “సర్వాపూర్వమియయేషు” మిత్యాది శ్లోకము చక్కఁగా నతుమచున్నది. ఇట్లుండగా

మూడవసర్గయంతయు మరల భంగ్యంతరముగా విషయసూచికయై కథకడ్డమయినది. అట్లే షట్కొండశ్లోకసంఖ్యదులతోడి నాల్గవసర్గయు సందర్శించి తముగాక కథ కడ్డమైనది. ఈరెంటియందును, ఉత్తరకొండకు సందర్భము కలిగించు కొన్ని మాటలుండుట చూడఁగా, ఉత్తరకొండము వెలసిన పిదప

1 ఏప్రతినిబట్టి చూచినా, శ్లోకసంఖ్య ఒకటి రెండు వందల తేడాతో సరిపడును.

దానికనుకూలముగా నివి తరువాతజేసినవని తెలియుచున్నది. కొవున ను తర్రకొండము మాటయొక్కంతమాత్రము.

ప్రాప్తరాజ్యస్య రామస్మేత్యాదిశ్లోకముతో ను తర్ర కొండ మారంభమగును. అందు, ఋషులొనర్చు రామసుతితోను మానుమదాది పీఠలవృత్తాంతములతోను ౪౦ సర్గలు గడచినవి. తరువాత సీతా విసర్జనకథా బీజమంతుకొందినది. దానికి ౧౨ సర్గలు పట్టినవి. అంత నృగనిమగ్నముల కథలతోఁ గొన్ని సర్గలు గతించినవి. ఇట్లు ౫ సర్గలు కైత్రీనతిరువాత, కృశలవ జన్మవృత్తముదయించినది. తరువాత మరల నేవో కథలు. పిదప ౯౯ వ సర్గనుండి భవిష్యత్తు తర్రకథ. వీని నడుమ నధిక పాఠసర్గలు. ఈ విధముగాఁ బూర్వ రామాయణకథావచనముతో నెట్టి పోలికయులేని డొంకతిరుగుడు రచనయు, అందలి కవిత్వమున కీడుగాని సాధారణకవిత్వము, అందలి మాధుర్యములో నావగించుటైన లేని వర్ణనలును గలిగిన యు తర్రకొండము వాల్మీకి మహర్షి కృతము కాదని రెండును బరించినవారికిఁ జెలి

యనిదికాదు. కాని, కొందఱు, చిరకాలముగా వచ్చు పురాణపసినికి విరుదముగాఁ జెప్ప జడియుచు ను తర్రకొండము వాల్మీకి కృతమే యని చెప్పటకలను. కాని యది సరికాదు. కొవున రామాయణ మహాభారతములు దేశమున బాగా వ్యాపించిన పద్య వానిం జనివిన యొకవిధ్యాంసుఁడు భారతకవితోఁ గృష్ణవైష్ణవాయనుఁకిఁ గల్పింపఁబడిన సంబంధముచూచి, రామకథతో వాల్మీకికి సంబంధము కల్గియుండుటకై యు తర్రకొండకథ కల్పించి యుండుననియు పూర్వ రామాయణము ను తర్రామాయణమును జదివిన తరువాతి పండితుఁడొకఁడు, ఉ తర్రకొండ కథాప్రసక్తి కలుగునట్లు బాలకొండ డిముఁద దృతీయవర్ణనసర్గలు కల్పించి చేర్చియుండుననియు నమృతమచ్చును. ఈవిశ్వాసము నక్కఱుమాలిన విషయసూచికతోడి తృతీయసర్గ తుదిశ్లోకములును, అసంగతముగా నున్న చతుర్థసర్గోపక్రమోపసంహారములును బలపఱుచును గావున దీనిని గూర్చి యింతకంటె వ్రాయఁబనిలేదు. కాని కొందఱాంగవిమర్శకులు తలంచినట్లు బాలకొండమంతయుఁ బ్రక్షిప్తమనుట మాత్రము శక్యముకాదు.

‘కొన్ని సంశయాలకు’ జవాబు

ప్రబుద్ధాంధ్ర ౫వ సంపుటం ౨వ సంచికలో నేను శ్రీ గుడిపాటి శంకటచలంగారు ప్రకటించిన ‘బిడ్డలశిక్షణ’ పుస్తకం మీద విమర్శచేశాను. అవిమర్శలో శ్రీ శంకటచలంగారి కైలినగురించికూడా కొంత విమర్శించేను. ఈకైలీ విమర్శకు కొడవటిగంటి కుటుంబరావుగారు ప్రతివిమర్శ రాశారు. అవసర ముడంచేత ఆ ప్రతివిమర్శకు చిన్న జవాబు రాస్తున్నాను.

(౧) శంకటచలంగారి కైలీలో ఈకిందిమాటలు నేను ఆక్షేపించేను. పూర్వారోగ్యం, విస్తీర్ణం,

సంస్త, నిర్నయం, మాత్రుదేవతలు, రుషులు, అవస్త, సక్రతు దుష్టులు, స్త్రీతి, అజీర్ణం మొదలైనవి. ఈమాటలలో వర్ణక్రమం పాటించకపోవడం తప్పన్నాను. పై మాటలలో కుటుంబరావుగారు ప్రత్యేకంగా భావత్వము తావత్వ ప్రయోగించడం గురించే తమ అభిప్రాయం చెప్పేరు. ఎంచేతంటే వారు కూడా ఆమాటలు అలాగే రాస్తారుకాబట్టి. తక్కినవాటిని గురించి, ఎవరు ఎలా ఉచ్చరిస్తే అలా రాయవచ్చు అన్నారు. అలాగు అన్నారన్నమాటేగాని వారి కైనా అలాగ రాయడం యొక్కవ యిష్టంకాదు.

వారి యీ కిందివాక్యాలు చూడండి. 'కట్టుబాట్లు వదలటానికి పిల్లలు; మనిషి కొక తెలుగు వూరు కంటుంది.....భాషను ఆకస్రమైన కట్టుబాట్లను చేసి, ప్రతిగాలికీ యెగిరిపోతుండే ఆవయవాలు స్వేచ్ఛగా కదిలించడానికి పీటలేకుండా వుండే కుండా తగిన యేర్పాటు చేసి తెలుగుభాషను కూడా స్వాంత్రజాతీయ పుణ్యం కట్టుకోవాలి' అని కుటుంబ రావుగారు రాసేరు. మనం మాట్లాడేటట్లు మనం రాయలేము. కనుక మాట్లాడేటట్లు రాయడమన్నది అసాధ్యమైనపని. భాషను అనకస్రమైన మార్పులు చేసుకుంటే మనమే నష్టపోతాం. వెంకట చలంగారు చేసిన మార్పులు అనవసరమని తలచున్నాను.

(2) అచ్చుతో ప్రాకంభించే టటువంటి మాటలు వాక్యాలిని వచ్చినప్పుడు అచ్చుగానే వుంటాయి. అవే వాక్యం మధ్యవస్తే అచ్చులే మరొక రూపం పొందవచ్చు. వాక్యాలిని శ్రీవెంకటచలంగారు 'యిష్టం, వురుము, యీమధ్య' మొదలైనవి ఉపయోగించేరు. ఇది తప్పు. నేను వాక్యం మధ్య, వుండాలి' అని రాసేను. దాన్ని కుటుంబరావుగారు ఆక్షేపించేరు. వాక్యం మధ్య అన్ని అచ్చులే

అయితే వుచ్చరించడం కష్టం. అయినా సందర్భాలనుబట్టి మారుస్తాం.

(3) 'బిడ్డలశిక్షణ'లో కొన్ని ఇంగ్లీషుమాటలు అనవసరంగా వాడబడ్డాయి. వాటికి తెలుగు వుండేనేవుంది. ప్రిన్సిపులు అనేమాటను నియమాని, టెంపర్ మెంటు అనేమాటను తత్వమని అంటున్నాము. అయినా సందర్భాలనుబట్టి పై చెండిటికీ మరికొన్ని మాటలకూడా ఉపయోగించవచ్చు. కుటుంబరావుగారు రాసిన యీ చిన్న విమర్శలో అనకస్రంగా ఇంగ్లీషుముక్కలు, డిక్ నరీ, ఛాలెంజి, పబ్లిషు, ఇంగ్లీషులిటరేచరు' మొదలైనవి ఉపయోగించేరు. వీటి కన్నిటికీ తెలుగు వుండేనేవుంది. శేకుమళ్ళ కామేశ్వరిరావు.

గ్రాంధికంబునుండి వ్యావహారికంలోకి "ఈమధ్యనుండి మీరు సంపాదకీయంబులు గ్రామ్యంబున వ్రాయుమందుటకు గారణంబేమి?" "ప్రబుద్ధాంధ్రలోని గిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారి వ్యాసం మాలో మార్పు కలిగించింది. అప్పటినుంచి సంపాదకీయాలు గ్రామ్యంలోనే వ్రాయాలని శిష్యుల చేసికొన్నాం"

ప్రజామిత్ర (౧౫-౪-౩౪)

వ్యాఖ్యానములు

చచ్చినా సరేట

"నాట్యకళ సంసారులు అవలంబింపదగినది కాదని సిద్ధాంతీకరించిన యెడల అట్టి నాట్యకళ నైనను నాశనము చేసి వేశ్యల నుద్ధరించుట పరమ కర్తవ్యము"

కళావంతుల తొమ్మిదో మహాసభని గురించిన

సంపాదకీయంలో (3౧-౩-౧౯౩౪) కృష్ణాపత్రిక అన్న మాట యిది.

కాలం మారిం దంటే వొప్పకుంటాం. రుచులు మారాయన్నా సమ్మతిస్తాం. కులధర్మాలు మారిపోతున్నాయన్నా అంగీకరిస్తాం. చివరికి దృక్పథమే మారిపోయిం దంటే గూడా మాభాగే

అంటాం: కాని “కళ చచ్చినా సరే” అంటే మాత్రం “యేమిటి?” అను లిసివస్తుంది.

బహిరజీవితం యాతనాబంధురం: కాని సౌఖ్యభూయిష్టం కాదు. అయినా మానవులు “యింకా యింకా బతికివుండా” లని ప్రబలాటపడుతూవుండడం కళామాధుర్యానికి చొక్కీ కాని మరొకందుకల్లా కాదు.

భగవంతుడి సృష్టి అంతా కళాభరితం అన్నంత మాత్రాన చాలదు. కళకోసమే సృష్టి.

మానశబ్దితానికి కళే ప్రాణం. నాగరికతకి కళే నిగు.

కళ లేదా, విజ్ఞానం లేదు. సస్యత లేదు. జీవితశక్తి.

దానివల్లం అంటే బహిరజీవితంలో కళని అనుభవించడానికి అవకాశం లేకపోవడం. సాపం అంటే పరలోకంలో కళానుభవానికి వీళ్ళు లేకపోవడం.

సత్యం కళకి సంబంధించిన ధర్మమాత్రం. ధర్మం కళకి ఆతివ్యాప్తి, అవ్యాప్తి, మిథ్యావ్యాప్తి కలగనివ్వని కొలబద్ద. సత్యత కళయొక్క సమ్యగ్వినియోగం.

కళ మానసికవ్యవస్థలకి అండే కాదు. అది నూటిగా హృదయమీద అంకితం అయ్యేది. కాగా కళ అక్కరలేదంటే అక్కడ హృదయం లేదన్నమాట.

ప్రపంచకంలో అనేక జాతులున్నాయి. అన్ని జాతులవారూ యీ నాట్యకళని శిరసా వహిస్తున్నారు. నాట్యం లేని రోజు వారికి దుర్దినం.

పాశ్చాత్యదేశాలలో చొకడి పెళ్ళాన్ని యింకొకడు గట్టిగా కాగిలించుకోడానికి కూడా సంఘభర్తా లంగీకరిస్తున్నాయి; గాని నాట్యకళని విడిచిపెట్టడానికి వొప్పకోవడం లేదు.

ఇక్కడ వేశ్యలుండాలా అక్కరలేదా అని కాదు ప్రశ్న. నాట్యకళ మాట యేమిటి?

అయితే, నాట్యకళ సంసారి స్త్రీలకి ప్రసాదేయం కాదేమో అని కృష్ణాపత్రికే సందేహిస్తోంది. మరి వేశ్యలు లేకపోతే యెలాగా?

పాశ్చాత్యదేశాలలో వేశ్యాకులం లేదు కనకమన దేశంలో కూడా వుండకూడదు. సరే. అయితే పాశ్చాత్యులు యీ కళని సంసారుల్లోనే వ్యాపింప చేసుకున్నారే? మనం మాత్రం అలా యెందుకు చేసుకోగూడదు?

వున్న దల్లా యేమిటంటే?

జర్మనీలో మైపోయివున్న మన సంఘాన్ని దిద్దుకోవడంలో నేడు చిత్రాకర్త కాలే వున్న పాశ్చాత్య సంఘాలను యెదట మాత్రమే వుంచుకునివుంటే మన కీచిక్కులు రాకపోవును. మన సంస్కృతలకు అవి వరవల్లయిపోయాయి. దానితో యిక్కడ ఆసాధ్య సమస్య లేర్పడ్డాయి.

“అచ్చే! వేశ్యాకులం యేమిటి?” అని వారాక్షేపిస్తే మనవారు “ఛా, ఛా! దిద్దేసుకోవా” అనుకున్నారు; గాని యిది తెచ్చిపెట్టుకున్న వుద్దేశం కావడం వల్ల నాట్యకళాసమస్యని విడదీసుకోలేక పోతున్నారు.

ఇక వీరికి సులభంగా కనపడే దల్లా నాట్యకళని చంపుకోవడం. అయితే, తీరా దీన్ని సమూలంగా నాశనం చేసేసుకున్నాక అప్పుడు మళ్ళీ పాశ్చాత్య లేమని అక్షేపిస్తారో?

ఏతావతా: మన దేశంలో వేశ్యాకులం వుండాలా అక్కరలేదా అంటే అవిషయంలో మాకెట్లా పట్టుదల లేదు. వేశ్యలు పెళ్ళిళ్ళు చేసుకుంటే అది వారి యిష్టం. మాకేమీ అక్షేపణ లేదు. ఈసందర్భంలో వారితో మాకేమీ ప్రసక్తి లేదు.

మే మడిగేది సంస్కృతలను.

నాట్యకళకి దారి చూపించండి.

పోనీ, మనలో గూడా స్త్రీపురుష సంబంధాలు పాశ్చాత్యసంఘాలలో వున్నట్లు ఏర్పరచుకుందామా?

బోధపడిందా ?

మొన్నటి ౨౦ వ తేదీని బరంజురంలో సమావేశమైన ఓడ్రయువజనుల రెండో సమావేశానికి ఎస్. సత్యమూర్తిగారు అధ్యక్షత వహించారు.

సత్యమూర్తిగారిని చూటలపోగుగా మాత్రమే మనం యిదివర కెరుగ్గుదుం; కాని ఆయన యిప్పుడు పక్కా రాజనీతివికారిను డని చెల్లడి అయింది.

ఆయన వెళ్ళింది ఓడ్రయువజనుల సమావేశానికి అధ్యక్షత వహించడానికి. ఇల్లి చేసింది ఓడ్రులకు ఆంధ్రభూభాగాన్ని ఆక్రమించుకో మని సలహా. కటకం సమావేశపు తీర్మానాలకు తగ్గిపోవ ద్దని తీవ్ర మైన ఉద్బోధనం.

శ్వేతపత్రంలో నూచించబడ్డ సరికూర్పులతో ఓడ్రరాష్ట్రం లాభకరం కాదని, అందులో చేర్చని జయపురం, పర్లాకిమిడి పట్టణం, తత్సంస్థానం, మాగువాలు, మందసా, టెక్కలి, జలంత్రా, బుడారి సింగి, సింగభూము, ఫుల్ బార్ మొదలగు సలములన్నియు ఓడ్రరాష్ట్రమన కలిపితీరనలె నని వారు తీర్మానం నెగించారు. ఈ తీర్మానం వారే ప్రతిపాదించారు కూడానూ.

౨౦ వ తేదీ ఆంధ్రపత్రిక లాగ పాపం సత్యమూర్తిగారు మన కనుకూలంగానే ఓడ్రులకు వచ్చు చెప్పారనుకోడం చాలా పొరపాటు. మూర్తిగారికి మన యెడల యెప్పుడూ కూడా సచ్చింత లేదు. వారి ఆంధ్రద్వేషం ఇదివర కనేక సందర్భాలలో చెల్లడి అయే వుంది.

అద్వేషినికి కారణమూ వుంది. ఆంధ్రమండలాలు ఎప్పటి దాకా ప్రత్యేక రాష్ట్రంగా విడిపోవో అప్పటిదాకా అరవదేశంలో ఎన్నో పెద్దపనులు సులభంగా చేయించుకోవచ్చు. విడిపోతే అరవదేశపు అదాయం తన ప్రభుత్వవ్యయాలకు కటాకటిగా సరిపోతుంది. ఎన్నదగిన పనులు యిప్పుటిలాగ

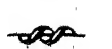
ఒక దాని తరవాత ఒకటి చేయించుకోడానికి పీటండను.

సైగా అటు ఉత్తరపు లిప్పుడు ఒక విధంగా మనకి స్రవ్యర్థులయి వున్నారు. ఇటు తమిళులు గూడా అందుకు పక్కాచాంగు చేస్తే మర పని అడక తైలలోపడ వక్కగతిగా కిక్కురుమనకుండా చెయ్యవచ్చు. ఇవీ గాక, ఆక్కడ—ఉత్తరశీమ దగ్గర మనం తెల్లమొగం వేస్తే ఎన్నటి కేనా మనకి ఆంధ్రరాష్ట్రం వచ్చే యెడల తమిళనీమ దగ్గర తాము నిర్లక్ష్యంగా మన లైదిరించవచ్చు. ఓడ్రుల దురాక్రమణం అడుకోలేని మనం తమిళుల అటంకాలు మాత్రం తిట్టించుకోగలుగుతాము కనకనా?

తన ప్రత్యర్థికి అవతలి సరహద్దులో వుండేవారి తో స్నేహం చెయ్యి మని రాజనీతిలో సామాన్య మాత్రం. సత్యమూర్తిగారు దీన్నిప్పుడు లెస్సగా అనుసరించారు.

ఓడ్రయువకులు తమ సమావేశానికి సత్యమూర్తిగారిని అధ్యక్షులుగా ఆహ్వానించడంలో కూడా చాలా అర్థం వుంది. ఏమంటే? స్వరాజ్యవత్సంపేరితో కాంగ్రెసువారు మళ్ళీ శాసనసభలో ప్రవేశించబోతున్నారు. ఇదివరకి మ దాసుశాసనసభలో ఆంధ్రరాష్ట్ర ప్రస్తావం రెండుమాట్లు నెగివుంది. ఇప్పుడు సత్యమూర్తిగారిని ఈవిధంగా కట్టుకుంటే వచ్చే యెన్నికలలో వారు యెలాగా నెగెతారు గనక అప్పుడు వారి సాయంతో ఈ తీర్మానాన్ని సులభంగా తిరగ తోడెయ్యడవచ్చు. లేదా వారి మంత్రాంగంతో జయపురం, పర్లాకిమిడి వగైరా ప్రదేశాలను సులభంగా ఓడ్రరాష్ట్రంలో కలుపుకోవచ్చు.

నిజమే. మన కంటే ఇత ర్లంతా రాజ్యతంత్ర వికారయలే. అరవవారిని సాంబారుమూరు లని ఎగతాళి చెయ్యడం తప్ప మన కేవలీ తెలవదు. గుజరాతీల వెనక్కాలా, హిందూస్థానీల వెనక్కాలా బుర్ర వంచుకు వెళ్ల మంటే—అడిగారా?

పూలదండ

శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారిచే రాయబడిన చిన్న కథలు పూలదండ అనే పేర సంపుటలుగా ప్రకటించబోతున్నాము. మొదటి సంపుట (భాగం) అచ్చులో వుంది. వెల వొక రూపాయి. పోస్టుఖర్చులు తొమ్మిదణాలు అవుతుంది. ముందు వొక రూపాయి మాకు అందచేసేవారికి పోస్టుఖర్చులు మేమే భరించి వున్నకంతయారు కాగానే అనర్జిస్తర్జు పార్శులుగా పంపుతాము.

తా. క. ఇదివరలో వున్న మొదటి భాగానికి దీనికి సంబంధం లేదు. దీని సైజు వేరు. కాగితాలు వేరు. కథలు వేరు. వెల కూడా భేదమే.

పలయువారు :

కలాభివర్ధనీ పరిషత్తు-రాజమండ్రి

అని రాయండి.

అభకభస్తము

శరీరదార్ద్రము, వీర్యవృద్ధి, బుద్ధిసూక్ష్మతకలిగించును. క్షయ, ప్రమేహములు హరించును. మధుమేహము, నిక్కాక, శాపము తగించును. అనుపానభేదములతో అనేక రోగములను వాడవచ్చును. తులము 2—0—0.

అయస్కాంతభస్తము

ఉబ్బు (నంజు) పొండువు, క్షయ, క్వాసకాసలు, తిమ్మెరలు తగించును. రకశుద్ధి చేయుటలో చాల శక్తి కలిగి. బలము, కాంతి, వర్చస్సు, నరములకు బిగి కలిగించును. తులము 2—0—0

లోహభస్తము

రకవృద్ధి, బలము, లేజస్సు కలిగించును. ఉబ్బు (నంజు) పొండువు, తిమ్మెరలు, కూల, అజీరము, గుల్మవ్యాధులు తగించును. అనుపానభేదములతో అనేక రోగములమీద వాడవచ్చును. తులము 3—0—0.

వైక్రాంతభస్తము

కఫవ్యాధులలో చాల పనిచేయును. శ్లేష్మతడుకు, మూతకృచ్ఛములు తగించును. వీర్యవృద్ధి లేజస్సు కలిగించును. అనుపానభేదములతో అనేక గుణములు కలిగించును. తులము 1—0—0

గంధర్వఫార్మసీ—రాజమండ్రి

౩౨

“తమరు వయతో పంపిస్తూన్న ‘ప్రబుద్ధాంధ్ర’ తొలి మూడుసంచికలు అందుకున్నాను. కేవలగద్య రచనలకే తావివ్వడం సమంజసంగాను, ఆంధ్రభాషాభివృద్ధికారకంగానూ వున్నది. భాషాదేవికి కథలు గూర్చిన “పూలదండె” కంఠాభరణంగా యిచ్చినది మీరే మొట్టమొదట. మీ కలం మళ్ళీ ప్రబుద్ధాంధ్రలో కనిపించేసరికి సాతన్నేహితుణ్ణి చాలా కాలానికి చూచిన టయింది. “ఆంధ్రమహాసభను మళ్ళీ నాలుగు పాదాల మీద నిలబెట్టి బాధ్యత ‘ప్రబుద్ధాంధ్ర’ది. ఆకార్యసాధనకు కావలసిన ఆరోగ్యము, ఆయుర్దాయము ‘ప్రబుద్ధాంధ్ర’కు కలగా లని ప్రార్థించాలి మనం”

కొల్లూరు ధర్మారావుకవి వి. ఏ.,
(ఆంధ్రగీర్వాణసాహిత్యపరిషత్తు)

౩౩

“జీవము కలిగిన భాషతో సునిశిత మైన భావాన్ని ప్రకటించే ఆంధ్రవిలేఖక వర్ణములో క్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యకాశ్రిగారు పెట్టింది పేరు. అటు గ్రాంథికభాషలోనూ, యిటు వ్యావహారిక భాషలోనూ కాశ్రిగారి కలం మనోహరంగా నృత్యం చేస్తూ వుంది. సారస్వతసేవ చెయ్యాలనే సంకల్పంతో కాశ్రిగారు పది సంవత్సరాలకు పూర్వము ప్రబుద్ధాంధ్ర అనే పక్షపత్రికను సాగించారు. సంస్కృతాంధ్రభాషలలో శక్తివంచన లేకుండా ఒక సంవత్సరము పని చేశారు. ప్రజాదరణం తక్కువగా ఉండడంచేత పత్రికను మాసపత్రిక చేసి కొంతకాలము నడిపారు. చందా తక్కువగా ఒక్క రూపాయి చేసి కొంతకాలము పని చేశారు. అనారోగ్యమువల్లనో, ప్రజాదరణ తక్కువచేతనో పత్రికను ఈమధ్య కొంతకాలము నిలిపివేశారు. “మిగడితరకలను భారతి” కందిస్తూ

కొంతకాలము సారస్వతార్చన సాగించారు. తిరిగి జనవరినుండి పత్రికను కాశ్రిగారు బయలుదేరదీశారు. పద్యవాఙ్మయాన్ని ప్రకటించక గద్యానికి మాత్రమే తా విచ్చి పత్రికను నడపటానికి కాశ్రిగారు పూనుకున్నారు. కాశ్రిగారి ఆంధ్రత్వాభిమానములో శతాంశ మైనా ఆంధ్రులకు కనపరిస్తే ప్రబుద్ధాంధ్ర ఆంధ్రులకు చేసే సేవ అద్వితీయమని ఖుంటాపథంగా చెప్పవచ్చును”

పద్మకాలి. (పిఠవరి ౧౯౩౪)

౪౦

“ప్రబుద్ధాంధ్ర-మార్చిసంచిక. “తెలుగువారి దేశభాషాభిమానం” అను వ్యాసమును చదివితీరవలయును. నవీనఖండకావ్యములు శృంగారరసము నే ప్రధానముగా గ్రహించినవి. కావ్యమునకు భావమును రసమును ప్రధానము గాని క్రొత్త చందస్సు కాదు. గ్రాంథికభాష గద్య కుపయోగించినట్లు పద్యమున కుపయోగింపజేయ ను సందేహము గలుగుచున్నది. క్రీశేషాద్విరమణకవుల “గంగాధరుడు” అను మంత్రివర్యుని చరిత్రము చరిత్రజిజ్ఞాసువుల కత్యంతోపయోగము. ఆంధ్రుల చరిత్రమును కాకతీయుల చరిత్రము నామంత్రివర్యుని చరిత్రముతో కలిసియున్నవి. వ్యాఖ్యానాలలో చెప్పినట్లు రాయలసీమవారికి సర్కారుల ఆంధ్రులకూ శైమన స్వాలు జాతికి వేరుపురుగులు. ఇవి మన ప్రతిభకి కళంకం కలిగిస్తున్నాయి. సర్కారులవారూ రాయలసీమవారూ ఆంధ్రులైపోవాలి. వాస్తవమే. కాని “దీనికి సాధనం ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయం కాదు, ఆంధ్రోద్యమం” అన్నారు. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయం ఆంధ్రోద్యమానికి సాధనమని మామనవి. వేదికలు వ్యాసకర్త అందరూ చదివి అందలి విషయములను గ్రహించవలయును”

సరస్వతి (౧ వ సంపుటం, ౨౩ వ సంచిక)

౪౧

“రాజమండ్రి కలాభివర్ధింపరిషత్తుపక్షమున శ్రీ యుత శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారి సంపాద కర్తవ్యమున జెలువడుచున్న ప్రబుద్ధాంధ్ర యను మా సప్తత్రిక మా కార్యాలయ మలంకరించింది. ఆంధ్ర దేశమున విజ్ఞానమును పెంపందించగల వచనవాఙ్మయమును సంస్కరించుట కీప్రతిక పాటుపడుచున్నది. ఇందు ప్రచురింపబడు వ్యాసము లన్నియు నాంధ్రమండలమున పేర్వడిసిన మహాపండితవిరచితములై రసభరితములై మనోరంజకములై పాఠకులను మరల మరల పఠింపజేయుచున్నవి. సర్వజన సమాదరణీయ మగు సప్తత్రిక ఆంధ్రదేశమున ప్రతి వ్యక్తియు తప్పక ఆదరింపదగియున్నది.

హిందూసుందరి (మార్చి ౧౯౩౪)

౪౨

“ప్రతిక దినదినాభివృద్ధి చెందుగాక యని కోరుచున్నాను”

దంతుర్తి శాంతయ్య

౪౩

“ప్రతిక సకాలమునకు జెలువడుచున్నందుకు సంతోషము. అంతయు భాషావిషయిక వ్యాసములే యున్నవి. గ్రామపురస్థి రాణివిషయమును కూడ చేప్పింపజేడదను”

నరసింహదేవర సత్యనారాయణ

౪౪

“తమ జాబు చేరింది. ప్రబుద్ధాంధ్రను మళ్ళీ ప్రారంభించా రని తెలుసుకోవడంవల్ల బ్రహ్మానందం పొందాను. శ్రీపాదవారి లేఖనజలయంత్రం నుండి జెలువడే కథాధారల్లో ఆంధ్రదేశం మొదటి నుంచీ మునుక లిడుతూనే వుంది. అయితే దురదృష్టంవేత అందుకు అంతరాయం కలిగింది. ఇప్పుడు మళ్ళీ దైవికంగా తమ లేఖనయంత్రం పని సాగించడం మొదలైంది. ఇది తెలుగుపెద్దలు చేసుకున్న పుణ్యవిశేషమే కాని యింకోటి కాదు. అనేక విధాల అనర్థ దాయకంగా వుండే పద్ధతవిత్వానికి మీ ప్రతికలో తావియ్యకపోవడం మంచిదే. ఈ సాహసానికి—కాదు. ఈ పుణ్యకార్యానికి మీరు అభినందనయులు”

బై రెడ్డి రంగారెడ్డి

స్వీ కారము

౧౨ గోల్కొండప్రతిక రెండోసంవత్సరాదిసంచిక

ఇది మా కార్యసాన మలంకరించింది. ప్రతికను ప్రకటించడంలో కంపే యీ సంచికను ప్రకటించడంలో సంపాదకుల శ్రద్ధ యెక్కువగా కనపడుతోంది. ఇంకా కొంచెం శ్రద్ధ చేస్తే యిది యింకా చాలా బాగుండి వుండును. ఇందులో ౨౬ విషయాలున్నాయి, వాటిలో ౯ పద్మవ్యాసాలు, వాటివిషయంలో సంపాదకులు మొగమాటపడినట్లు తోస్తుంది. అవి సంచిక విలకని తగ్గించాయి; గాని వున్నది వున్నట్టేనా వుంచలేదు...

వచనవ్యాసాలలో ౧ బూర్గుల రామకృష్ణారావు బి. ఏ. ఎల్. ఎల్. బి. గారి నిజామురాష్ట్రరాజ్యాంగచరిత్ర ౨ వారిదే మర ప్రస్తుతరాజ్యాంగ విధానము, ౩ శ్రీమతి ఎల్లాప్రగడ సీతామహారి గారి స్త్రీలు—ఆర్థికస్వాతంత్ర్యము, ౪ ఎల్. శంకరనారాయణరావు ఎం. ఏ. ఎల్. ఎల్. బి. గారి లలిత కళలు, ౫ సురవరము ప్రతాపరెడ్డిగారి టిప్పాచరిత్ర, ౬ ఇ. రామచంద్రరావుగారి ప్రజారక్షణము ౭ శ్రీమతి లోకనంది సత్యవతిబాయిగారి ప్రస్తుత

విద్యావిధానము, ౫ వి. ఆర్. అవధానిగారి ౧౯ వ శతాబ్దమునాటి కలుపు, ౯. ఇల్లిందల సీతారామారావు బి. ఏ. ఎం. ఎస్సిగారి నిజాముప్ర్యము జనపరిగణననివేదిక, ౧౦ శ్రీమతి కనపర్తి వరలక్ష్మమ్మగారి భారతమహిళోద్యమము అమూల్యవ్యాసాలు. ఆదిరాజు వీరభద్రరావుగారి శ్రావణి అనేకథ కొత్త భావాలను రేపెడుతోంది; గాని అవేశం చాలదు. ముడుంబ వేంకటరాఘవాచార్యులు బి. ఏ. బి ఇడిగారి ఆధునికభావకవిత్వతత్వంలో ఎత్తుగడ బాగానే వుంది; గాని నిర్వహణం కుంటుపడిపోయింది. పైగా శైలిని గురించి ఆచార్యులుగారు లొందర పాటు కనపరిచారు... సంపాదకుల ప్రయాస సార్థికం అయింది. ఏమంటే ఈ సంచికలో నిజామురాప్ర్యము చక్కగా ప్రతిఫలిస్తోంది. గొప్పవారి చిత్ర పటములు సంచిక విలన హెచ్చించాయి. సంచిక ౭౪ పేజీలదే అయినా ఆధునికవాక్యాయానికి మంచి భూషణంగా వుందని మేము భావిస్తున్నాము. ఇది గోల్కొండపత్రిక చందాదాలకు ఉచితం. ఆంధ్రులందరూ గోల్కొండపత్రిక నాదరించి సంపాదకులకు ప్రోత్సాహము కలిగింపకోరుతున్నాము.

౧౩ భాగవతావతరణము :

నోరి నరసింహశాస్త్రిగారు రచయిత, సాహితీ సమితికి చెందినవారు.

సభాపతి శివశంకరశాస్త్రి ప్రోదిలో పెరిగిన వనవాటిలో నవ్యత వాసించినది, నిజమే, కాని అది పలువోకల వోయినది. ప్రతిభావంత మైన నవ్యత మనోజ్ఞమే యగును. కావ్యము రెండు విధములు: దృశ్యము, శ్రవ్యము. దృశ్యఫక్తిక సంస్కృత సారస్వతమున మెరుగులు దిద్దుకొన్నది.

బహుశముగా తెలుగున నాడునాటికి మెరుగుగా తరుగుగా చిందరవందర అయినది.

వాక్యాయానరసఖ్యమున ఒక విధముగా తెలుగు కొత్తదనమే నేర్చుకొన్నది. అయినా. పద్యనాటికలు తెనుగు కనులకు కొత్తవి. శివశంకర శాస్త్రిగారి పద్యావతీచరణ చారణచక్రవర్తి పద్యనాటిక. దీనికి ముందును వీరిని యిట్టివి కలవు. బహుశః యిట్టి రచనను వీరే ఆద్యు లేమో. శివశంకరుని పద్యనాటికలు తత్రాపి—చక్రవర్తి సుపరిణతము. పాత్రవిన్యాసములో వస్తుసంఘటనలో రూపకత్వము చిందులు ద్రోక్కినది.

నరసింహశాస్త్రిగారి భాగవతావతరణము గూడ పద్యనాటిక. భాగవతము అవతరించుట యిందలి వస్తువు. దీనికి రూప మిచ్చుటలో కావ్యత్వము కనిపింపదు. దృశ్యకావ్యము శ్రవ్యకావ్యముకంటె విశిష్టమయిన దను విషయము రూపక కర్తలు మరువరానిది. దీనికి ఫలితముగా ద్రవ్యలకు కాక, పఠితలకు సుగమత్వము ప్రయత్నదాసియము. ఇందు కొంత వరకు శ్రవ్యకావ్యఫక్తిక నడచినది. రూపకత్వము యెడనెడ లేతలేతగా గోచరించును. ప్రౌఢత్వ మున్నది. రచనాసౌష్ఠవ మున్నది. ఈ రెండును రూపకత్వమునో శ్రవ్యత్వమునో అధిగమించిన ప్రాప్యత కరబదరసమానము.

“నాటకాంతముకవిత్వమ్” కా.

ఇందు “వైశంపుండు” వంటివి ప్రౌఢప్రయోగము లున్నవి. ఇవి సమూలము లయ్యె నేని సంతోషము.

‘హనుమచ్ఛాస్త్రి’

ప్రబుద్ధాంధ్ర

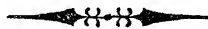
కలాభివర్ధనీపరిషత్తుపక్షమున ప్రకటింపబడు మాసపత్రిక

సంపాదకుడు :—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

సంపుటము ౫ } రాజమహేంద్రవరము జూన్ ౧౯౩౪ { సంచిక ౬

ఆంధ్రులకు ఎంతవరకు సంస్కృతం కావాలి?

ఉభయభాషాప్రవీణ ఇంద్రకంటి హనుమచ్ఛాస్త్రిగారు

ఈ ప్రశ్న చాలా విషయ మయినది.

మనము ఉగ్రా, నాలూ, ఎవరిదగ్గర తాగినాము? ఏతల్లి ఒడిలో పెరిగినాము? అని ప్రశ్నించుకుని వెనక్కి తిరిగి చూస్తే మనలి అవ్వ గీర్వాణి కనిపిస్తుంది.

మనం కన్నులు తెరిచి మనసారస్వతాకాశమును కలయజూస్తే ఆంతటా సంస్కృతముద్రలు కానవస్తాయి. “తల్లి సుమస్తభాషలకు వైవరభాష” అంటే నిజమే అనుకున్నాం. శైకృత మని స్వతంత్రమయిన మన మాతృభాషకు పేరు పెట్టుకున్నాం. అన్వయపద్ధతీ, పదస్వభావమూ, విభక్తివిన్యాసమూ చూసిన కొద్దీ ప్రకృతి, వికృతిభావము సందేహగ్రస్తమే అయింది. అశ్చర్యమే వేసింది. కాగా ఇన్నాళ్లు మన్ని పెంచిన ఆమె మనకు ధాత్రి అవుతుందికాబోలు. అయితే మన తెనుగు ‘పరభృతా?’ అవును కనుకనే “దేశభాషలందు తెనుగు లెస్స”

దేశభాషాకావ్యములు చదివితే “రారవం నరకం వ్రజే” త్రనే టంత షెరిభక్తి కుదిరింది ఒకప్పుడు సంస్కృతంమీద మనవానికి, ఆ అనుశాసనకు

‘నమోవాకం’ చెయ్యడం ఎవ్వరికీ అవజ్ఞాకరం అని పించలేదు. అందరూ నిష్ఠతో దానినే భజించారు.

నన్ను పాఠ్యుడు విచక్షణుడు. రాజరాజ ‘కుమకు’తో అనుశాసనకు ఎదురు తిరిగి “రసప్రబంధధియః—లోకే బహుమన్యంతే శైకృతకావ్యాని చాన్యదపహయ” అని దేవదత్తం పూరించాడు. తన భారత భాగంమీద, తన అనుశాసనమీద చెయ్యి తిరిగినంతవరకు స్వాతంత్ర్యం ముద్రించాడు. కాని.....అనుమగ్రమే.

కొద్దిగానో గొప్పగానో మనకూ భాష ఉన్నది. మనకూ వాఙ్మయం ఉన్నది. విద్వాంసులూ, గ్రంథకర్తలూ ఉన్నారు. కాని ఒకరి లక్ష్యమునకూ, ఇంకొకరి అదర్శమునకూ సమన్వయం లేదు. నన్నయ స్వాతంత్ర్యకొంతను, అధర్వణుడు కాని అహోబిలుడు గాని అర్థం చేసికొని ఉండరు. వారి కాలంలోనే నన్నయ ఉంటే లేటతెనుగుభాషలోనే అభాషకు వ్యాకరణం ఉండడం సమంజసం. అన్న విషయం తప్పక గ్రహించి ఉండును. పందొమ్మిదవ శతాబ్దివరకూ లేటతెనుగులో సరి

యయిన కట్టుబాటుతో (సంస్కృతవాసన ఉన్న దనే కట్టండి) వ్యాకరణం పుట్టడానికి వీలు లేక పోయిందని ఏ ఆంధ్రేశ్వరుడు విన్నా ఎంత నవ్వు కుంటాడో అనిపిస్తుంది. ఆనలు ఆంధ్రవ్యాకరణ చరిత్రే చిత్ర మయినది. వ్యాకరణం అనగానే ముని త్రయం కావలసినచ్చింది. పాణిన్యాచార్యనిపదవి నన్న పాఠ్యుని కిచ్చి ఖాళీ పడిన కాత్యాయనపతం జలిపీతములను, అధర్వణాహోబలులు ఆక్రమించారు.

ప్రదప్రాయంగా ఉన్న సంస్కృతభాషకు తదనుకూలములు నాలుగు ప్రక్కలా గట్టు వెయ్యడంలో ఆరంభమైంది. అక్కడికే కొట్టిన ప్రతి గండికీ అడ్డు వేసుకుని ఫరవా లేదు అంటూ వచ్చారు వారూను.

మహాప్రవాహమావంగా ప్రవహించే దేశభాషలను చలనం లేని భాషలవలె నాలుగు గిరులు గీసి వాటిమధ్య నిలబెట్టి కదలితే చూడు' అని కట్టెర చెయ్యడం వివేకదూర మయిన పని. "కాత్యాయనో వాచసో శ్చాస్త్రం బలవదుచ్యతే | అనిష్టమ్నే పదే తేన ప్రయోగాశ్రయణం మతమ్ ||" అనే అనుశాసనను భజించి అహోబలాదులు "అసాధు లేన-కాగతి రితి న విద్యః," అయ్యది యనిచార మూలకంబు ఇయ్యది నిరాకరంబు అని సంస్కృతాన్ని చూసి.....వాతలు పెట్టుకోవడం హాస్యాస్పద మయిన విషయం. సంస్కృతవ్యాకరణం ముందు వాఙ్మయం తరవాత. అనుశాసన కురుకుతుంది. అన్నట్టు చెల్లుతుంది. మనకు వాఙ్మయం ముందు వ్యాకరణం తరవాత (చింతామణి ఆసమగ్రం గనక) కనుక సత్కవిప్రయుక్తులన్నిఉపాదేయమలే అవుతాయి. అకాళం మీద ఉన్న నక్షత్రములను బట్టి పంచాంగములు ఉండడం సబబు. ఈ తాత్వికాంశమును గుర్తించిన తెనుగులక్షణకర్తలు అరుదు. సంస్కృతీయసంధులు, క్షారకారసంధులూ, వక్షినుమాగమాభావమూ అఖండయతులూ,

రలయతులూ, రేఫశకటరేఫమైత్రీ. అన్నీ సత్కవి ప్రయుక్తులు లయయే ఉన్నవి. కాని ఏమయినా ఇవి ప్రయోగించితే తప్పు. ఇదంతా సంస్కృత రీతిని ఆర్థంచేసుకోకపోతే వచ్చిన ముప్పు.

మన వాఙ్మయమున సాహిత్యమీమాంసాగ్రంథములు ప్రతాపరుద్రీయమునకు తెనిగింపు లయిన పెద్దన కావ్యాలంకారచూడామణి, భట్టాజు కావ్యాలంకారసంగ్రహమును. కావ్యాలంకార సంగ్రహం వంటి గ్రంథం వ్రాసి వాఙ్మయాన్ని కలత పెట్టడం కంటే వేరే పని చూసుకుంటే బాగుండును. ఇందలి రూఢిమూలాభిద, సారోపలక్షణ, అజహలక్షణ, ధ్వనిప్రసక్తి చూస్తే అడిపి ముల్లూను. మూలగ్రంథమే సందేహం తీర్చాలి. లక్షను మీరిన ధ్వనులూ, తెలుగునకు పనికిరాని దోషములు, ప్రయోగమునకు రాని అలంకారములూ కావ్యాలంకారసంగ్రహంలో ఉన్నవి. ఇదంతా తెనుగు దృష్టి లేకుండా చేసిన పారపాటు. ప్రతాపరుద్రీ యసిద్ధాంతములు నిరస్తములై దాని తరవాత ఎన్నో నవ్యసిద్ధాంతములు పుట్టినవి. ఇటీవల తెలుగులో 'కావ్యాదర్శము, కావ్యాలంకారనూత్రవృత్తి, కావ్యమీమాంస, పుట్టినవి. ఇవి మదిత పురాణాభిక్తి నే తెలుపుతవి కాని నవ్యరీతులను చూపలేవు. 'ఆంధ్రధ్వని' పుట్టినది కాని 'ఆలోకం' లేదు. చేతికి దొరికిన సంస్కృతగ్రంథం తెనిగించి ఆంధ్ర సారస్వతానికి వేసి కట్టడం వాపు కాని బలపు కాదు. తన వాఙ్మయమును చూసుకుని, దానివిశిష్ట లక్షణములను గుర్తించి దానికి సరి యయిన సంస్కృతగ్రంథం తెనిగించినా సరే, ఆరబ్బిగ్రంథం తెనిగించినా సరే, ఒప్పుకుంటాం. పదకొండవ శతాబ్ది మొదలు, పందొమ్మిదవ శతాబ్ది వరకూ ప్రవృద్ధ మయిన ఆంధ్రవాఙ్మయమును చదివి దాని గుణదోషములు కనిపెట్టి, అందచందములూ, జొన్న త్యమూ, గుర్తించిన మహానుభావు డున్నాడా? ఉంటే అవిజ్ఞానమూర్తి ఒక సాహిత్యదీపం వెలి

గిస్తే ఆశెలుగులో ఆయన మహాభక్తునికి కృతజ్ఞుల ముపుతూ ఆంధ్రమాతను ఆరాధిస్తాం. నన్నయలోని, తిక్కనలోని, సోమనాధునిలోని, శ్రీనాధునిలోని, పోతనాచలలోని విశిష్టగుణదోషములను చెప్పే గ్రంథం ఆవశ్యం మనకు కావలెను. ఈప్రధాన లక్ష్యముతో రచించబడే గ్రంథమునకు మహాన్నతము లయిన సంస్కృతసాహిత్యమీమాంసలు సహకారపడతవి గాని గుడ్డిగా సంస్కృతసామగ్రిని తెనుగుదేశానికి దిగుమతీ చేసి లాభం లేదు.

ఒకప్పుడు రాజరాజు సాయిసేనేం, కవిరాజు ఆభినివిష్టు డయితేనేం పంచమవేదం తెనుగు పాలిమేరల్లో అడుగుపెట్టి “అయం మహారస్సుము హూర్తో ౭స్తు” అన్నది. “విశ్వక్సేయః కౌవ్యం” అని కవిరాజుకలం శ్రీవాణిగిరిజాధిపులకు సంస్కృతపు గొంతుతోనే నమస్కరించి సన్నద్ధమయింది. భారతసంహితను సంస్కృతహిమశిఖరములనుంచి సకలకష్టాలూ పడి తెనుగు భూములకు దించి విశ్వక్సేయస్కర మయిన కౌవ్యత్వమును అంతర్వాహినిగా ఆంధ్రులో కలిపి ఇదిమహాపుణ్యక్షేత్రం, అందరూ ఇందులో అవగాహించి జీవన్ముక్తులు కండి అని ప్రబోధించి నన్నప పరలోకములకు వేంచేసివాడు. నన్నపార్యుని ఉన్నతలక్ష్యమును గుర్తించినవాడు తిక్కయజ్ఞు. నన్నయలోనుంచి ఒక దివ్యసందేశమును అతడు విన్నాడు “సంస్కృతసారస్వతమును గుడ్డిగా భజించకండి. అది మహాసముద్రం. ఏమాత్రం ఏమరుపాటుగా ఉన్నా మిమ్మల్ని కబళిస్తుంది. దానితో స్వతంత్రత నశిస్తుంది.” అని అతని చెవులలో గింగురు మంది. వెంటనే హృదయంలో స్వాతంత్ర్యోద్రేకమే పొంగువారింది.

స్వాతంత్ర్యకాంతే పరుగు లెత్తింది.

తత్ఫలితముగా భారతోత్తరసంహితకు, అతడు తెలుగు ప్రాణమే పోసి, తెలుగు తొడవులే తొడిగాడు. కొత్తరూపం ఇచ్చి దీనికి సంస్కృతమేనామాలం అనిపించాడు...అంతే—

ఆంధ్రప్రముఖులు ఇంక పలువోకల పోయినారు. కౌవ్యములు తెలిగించినారు. కతలు పన్నినారు. ఏమైనా చదవవలసిన శతాబ్దివరకూ తెనుగు సారస్వతమునకు సంస్కృతమును విడిచిన నూతనోజ్జీవనం రాలేదు. పెద్దనార్యుని నూతన “సుధాపథాలి”లో నడిచిన తెలుగురాణి ‘అహం’ ఆనగలిగింది. పదిహేడవ శతాబ్దిలోని సముఖమువారి వచనకౌవ్యము స్వతంత్రమే; కాని సంస్కృతవాసన జానీ. సంస్కృతపు ‘మడతపేచీ’ అన్వయాలూ, గోలాంగూలకర్ణనలూ మన వచనవాఙ్మయం మీదకు కూడా ప్రాకి వారి వచనవాఙ్మయం లాగనే, తక్కువగాను వికృతంగాను చేసినవి.

తెలుగులో నాటకములు లేని లోపం కంటే సంస్కృతనాటకములు తెలిగించిన అనర్థమే ఎక్కువ.

ఇరువదవ శతాబ్దిలో ఆధునికకవులున్నారు. వీరిలో సంస్కృతం ఎరిగిన వారు నూటికి పదిమంది. విశేషసంస్కృతజ్ఞానం కలిగిన అదికవులు చెడినట్టే అసలు సంస్కృతం ఎరగని ఈ అంతకవులూ పనికిరానివారయ్యారు.

మనముబాగా అలోచించి చూస్తే సంస్కృతము మనకు గొప్ప ఉపకారమే చేసింది. కనుక దానికి కృతజ్ఞత చూపుతూ దాసులముకాకుండా చూసుకోవడం ఒప్పు.

తేలిక సారాంశ మేమిటంటే—

మనం వ్యాకరణాన్ని అనసరించవలసిన అవసరం లేదు. స్వతంత్ర మయిన ప్రాథవ్యాకరణము వంటి ప్రయోగశరణము లయిన వ్యాకరణములు మనకు కావలెను. సీతారామాచార్యులుగారు చూడని ప్రయోగములు, క్రొత్తప్రయోగములూ ఉన్నవి. వాని కంటటికి ఒక వృద్ధవ్యాకరణము వ్రాసుకోవలెను. సాహిత్యసమీక్షలో సంస్కృతవాఙ్మయం బహువికాసము పొందినది. కనుక మన విశిష్టలక్షణములను ఏమరకుండా రసగంగా

ధరము వంటి ఉద్గ్రంథములను తెనిగించుకోవలెను. కవిభావనైకశరణ్యము లగు కావ్యములను వాఙ్మయంతరములనుండి తేవడం నిరుపయోగము. దీని వలన స్వతశ్చక్తి నశించి విడిపించుకోలేని దాస్య భావం ఏర్పడుతుంది. చవి చూడ దలచితే ఒకటి రెండు తెనిగించి చాలు. కనుక సంస్కృతకావ్యములను తెనిగించ నక్కర లేదు. అయితే ఒకటి రెండు మంచి నాటకములను సంస్కృతంలోనుంచి ప్రసన్న మయిన వ్యావహారికాంధ్రవచనములో ఎవరయినా చూపవలసి ఉన్నది. సంస్కృతపురాణ వాఙ్మయం విజ్ఞానపురాణము. కొన్ని వందల ఏళ్లు తలచింపుకొని కనిపెట్టవలసిన విషయములూ, రసస్నిగ్ధము లయిన సన్నివేశములూ అందులో ఉన్నవి. అగ్నేయపురాణం కాళిదాసు కుమారసంభవమునకు దారి చూపిన దంటే దాని ఉన్నతి గుర్తించవచ్చు. గరుడపురాణములో ఎన్నో గొప్ప విషయములు ఉన్నవి. ముఖ్యమయిన పురాణములను మంచి తెనుగులో వ్రాసుకోవడం మనకు చాలా అవసర మయిన పని. సంస్కృతతర్కశా

స్త్రుతూ, మీమాంసా, గణితతూ, ధర్మసూత్రములు, ఉపనిషత్తులు, వేదతూ, పూర్తిగా మనకు స్వాధీనం కావాలి. విజ్ఞానభాజనము లైన సంస్కృతగ్రంథములను ఇంగ్లీషువారు వారి భాషలోకి పరివర్తించుకుని చాలా రోజు లయినది. సంస్కృతపరిసరములయం నున్న మనకంటే వారికి సంస్కృతవాఙ్మయములోని, గొప్పవిషయములూ, రహస్యములూ, బాగా తెలుసు. ఒక జాతి ఉచ్చు నీతికి రావా లంటే తగినంత విజ్ఞానసమృద్ధ మయిన వాఙ్మయం దానికి ఉండాలి. ఈ లక్ష్యమును కావ్యము తిన్నగా అందుకో లేదు. పరంపరగా సాధించుతుంది. 'పరివర్తయి విణ్ణాణం' అన్నా రనే కట్టండి. ఆది కేవలం ప్రళంసామాత్రసారమే. ఏతావతా—విజ్ఞానమును పెంపొందించే గ్రంథాలే మనకు సంస్కృతవాఙ్మయంనుండి కావాలి. మన జాతికీ, మన వాఙ్మయమునకు నిర్బంధము చేసి మన వ్యక్తిత్వమును, విశిష్టతను ఆరికట్టే నియమాలూ గ్రంథాలూ మనకు అక్కరలేవు. (సాహిత్యమగదరమునుండి)

ఛాయా దేవి

కొవ్వలి లక్ష్మీనరసింహారావుగారు

మొదటిదృశ్యం

[స్థానం—మగధదేశపు రాజహమల్—సమయం పగలు ౧౨ గంటలు]

(చెలికత్తె అయిన కూమారితో ఛాయ)

కూమారి—ఛాయా! నువ్వు, మహారాజా, ఏరోజుకోసం పరితపించారో, ఆరోజు వచ్చింది. బజారు మసాలా చేసేరు. పీఠులన్నీ ఆలంకరించబడ్డాయి. రాజదర్బారుకూడా—

ఛాయ—ఎన్నో రోజులు ప్రతిక్షించాక ఇప్పుటికి వచ్చిందారోజు. ఈదినం మహారాజు సంతో

షానికి హాద్యం చేసు. ఆయన ఈఉదయం నన్ను కలుసుకొన్నప్పుడు, ప్రపంచంలో ఉండే అనందం అంతా ఆయనకు లభించిందని నేను గ్రహించాను. చెలీ! నీతో ఏమని చెప్పను? ఆయన నన్నెంతో గాఢంగా ప్రేమిస్తున్నారు. ఈనాడు ఆయన తన హృదయాన్ని ప్రకటించినప్పుడు నాకిరప్పు సిగ్గుచేత భూమిలోకి వంగిపోయిందంటే నమ్మ్య.

కూమారి—కాని, ఇప్పుడీ విషయమంతా ఎందుకు ఛాయా?

ఛాయ—క్షణకాలం ఆయన స్థితి నాలోచించి, తరువాత నావైపు ఒక్కసారి చూడు కుమార్! వారు నేడు భారతదేశపు చక్రవర్తులు. వారి ప్రతి మాటా శాసనం—ప్రతి సంజ్ఞా ప్రబలమైన అజ్ఞ. నేనో—ఒక చిన్న ‘పర్యవేక్షకు’ పుత్రికను. ఆయన కూ నాకూ పోలి కెక్కడ చెప్పా.

కుమారి—ఛాయా! నీనిషయంలో పొరపడుతున్నావు.

ఛాయ—కొని, వారు నన్ను గాఢంగా ప్రేమిస్తున్నారు. వారెల్లప్పుడూ నన్నే కోరుతున్నారు కూడా. నేను లేనిది వారు బ్రతుకలేన.

కుమారి—ప్రేమవాసిని కూడా ఒక్కొక్కప్పుడు ఎండిపోతూ ఉంటుంది సుమా.

ఛాయ—ప్రపంచకంలో ఉండే ప్రియతమమైన వస్తువుల్లో కెల్లా నువ్వు ప్రియతమరాల వని, నీకోసం పరిపాలించే భారతవరాన్ని కూడా ఆవు సర మయితే విడిచిపెట్టడానికి కూడా సంసిద్ధంగా ఉన్నా ననీ ఆయన చెప్పారు.

కుమారి—ఎందుకు కాకూడదు? నువ్వు రెండు మూడు సార్లు ఆయన ప్రాణాలను రక్షించావు.

ఛాయ—అందుకోసం వారు నన్ను ప్రేమించారా? సఖీ! నువ్వు మహారాజును ఎరుగవు. వారి ప్రవృత్తి నీకు తెలియదు. నువ్వు ఆయన శిలాన్ని—ప్రేమనూ—ఉదారభావాన్ని—అవమానపరిచావు. నేను ఆయన ప్రాణాల్ని రక్షిస్తే మాత్రం అది ఉపకార మవుతుందా?

కుమారి—కాదు మరి? నాఉద్దేశప్రకార మంటే.

ఛాయ—నీఉద్దేశ్యం సరైంది కాదు. నేనకుడు తన యజమాని ప్రాణాలను రక్షిస్తే అది ఉపకార మవుతుందా? తన నాయకుని మీదికి దుమికే శత్రు గణాలను ఎదుర్కొంటే వాడు వాని కుపకారం చేసినవాడవుతాడా? కాదు. అది అతనికి కర్తవ్యం—మనుష్యత్వమూను. వారు భారతవరం కోసం ప్రాణాలను సహితం లెక్కచేయకుండా శత్రువుల నెదుర్కొనే సమయంలో నేను వారికి

కొద్ది సహాయం చేస్తే అది వారికి ఉపకారం చెయ్యడమా? నేను భారతదేశపు గడ్డలో పుట్టాను—ఆదేశపు అన్నాన్నే తిన్నాను—అనిరు త్రాగి—అగాలి నే పీల్చాను.

కుమారి—నువ్వు చేసిందంతా ధర్మం కోసమే. కొని దాన్ని మహారాజు మరచిపోతాడని నే ననుకోను.

ఛాయ—మరచిపోరు—మరచిపోలేరు—మరచి పోకూడదు. కొని, వారు నన్ను ప్రేమించడానికి అదే కారణ మని నే ననుకోను. రేపు ఇంకో స్త్రీ ఎవ రయినా ఆయనకు తన ప్రాణాలను అర్పించడానికి సిద్ధపడితే, ఆయన ఆమెను ప్రేస్తూ రని నువ్వు అనుకొంటావా? కుమారి! పురుషుల హృదయాలు అంత చురుకైనవి కావు సుమా!

కుమారి—అయితే, ఆయన నిన్నెందుకు ప్రేమిస్తున్నారు?

ఛాయ—“ఛాయ నన్ను పూజచేస్తాం”దనీ, “నన్ను తప్ప ఇతరుల నెవ్వరిని కన్నెత్తి అయినా చూడ”దనీ, అపుణ్యమూర్తి పూర్తిగా నమ్మాడు. ప్రేమపూరితమైన ఆయన హృదయం అనమ్మకం మీదనే ఆధారపడి ఉంది. లేకపోతే నాలాటి స్త్రీలు.....అహా! ఆయనకు నేనంటే ఎంత దయ! వారు నిజంగా దేవతలే. ఆదేవతాస్వరూపాన్నే నేను ఆరాధిస్తున్నాను—

(ప్రవేశం—చంద్రగుప్తుడు)

చంద్ర—ఎవరిని ఆరాధిస్తున్నావు ఛాయా?

ఛాయ—(మాటాడక తలవంచుకొని సిగ్గుపడుతుంది)

చంద్ర—నే నిక్కడకు రావడం నీకు ఇష్టం లేదనుకొంటాను. ఈమాత్రానికే అంత సిగ్గా! బాగుంది—అవులే ఇదిగో వెల్లిపోతున్నాను. (వెల్లి పోబోతాడు)

ఛాయ—లేదు మహారాజా లేదు—నే—

చంద్ర—నాకన్నీ తెలుసునులే—ఇలాగువరా—అవైపు చూడు. (ఛాయ చంద్రగుప్తుని దగ

రగా వచ్చి, ఆతడు చూపించిన రాజవీధిపైపు చూసి)

ఛాయ—ప్రతివాగరికుడును తన పరిపూర్ణశక్తిని వినియోగిస్తూన్నట్లు తోస్తుంది.

చంద్ర—ఎందుకు వినియోగించరు? ఈనాడు వారి ప్రభువు యొక్క వివాహదినం.

ఛాయ—(విచారంతో) కాని—మహారాజా—

చంద్ర—(అతురతతో) ఎందుకు ఛాయా? నీ కంతం అలా శోకరద్ధం ఆయిపోయిందేమి? నీ ముఖకొంటి వాడిందేమి? కళ్లనుంచి ఏమిటి ఛాయా? ఇటువంటి సుఖప్రదమైన సమయంలో ఎందుకు విచారిస్తావు?

ఛాయ—(కన్నీరు కుడుచుకొంటూ) మహారాజా—నేను—

చంద్ర—చెప్పు ఛాయా! చెప్పు. నీరుదకంత మూ—వాడిపోయిన ముఖము నాహృదయాన్ని చెదరగొడుతున్నాయి చెప్పు మరి. ఊర!

ఛాయ—మహారాజా! నేను ఈ ప్రేమవల్ల పూర్తిగా దీనురాలైపోయాను—(ఒక్కసారిచంద్ర గుప్తుని పైపు చూసి తలవంచును)

చంద్ర—(వ్యాకులస్వరంతో) అంటే!—ఛాయా!

ఛాయ—మహారాజా! నేను పేదరాలను, మీకు తగనిదానను—అయినా మీరు నన్నింతగా ప్రేమిస్తున్నారు. ఈ పవిత్రమైన మీప్రేమ ఎప్పటికీ ఇలాగునే ఉంటుందా? ఈ మీప్రేమ దృష్టి ఎప్పుడైనా ఇంకొక పైపు ప్రసరిస్తే—(కళ్లనుంచి కారే నీటిబిందువులను కొనగోళి మీటుతుంది)

చంద్ర—(తోందరగా) ఛాయా! అనవసరమైన ఈ విచారాన్ని నీహృదయంలోనుంచి త్వరగా వేరుచెయ్యి. ఛాయా! నువ్వు నాప్రేమను పరీక్షిస్తున్నావా? అందుకు నేను సునిధిడనే.

ఛాయ—(అతురతతో) లేదు ప్రభూ!—లేదు—నావిచారానికి అర్థం అది కాదు.

చంద్ర—మన యిద్దర జీవితాలకూ కూడా సుఖప్రదమైన ఈనాడు నువ్వు ఎందుకు అనవసరంగా నీ

హృదయాన్ని ఊబింపజేస్తావు ఛాయా? సర్వశక్తి సంపన్నుడు—భారతదేశపు చక్రవర్తి—అయిన చంద్రగుప్తుడు నేడు నీయెదుట నిలచి ప్రేమను—కేవలము ప్రేమభిక్షను మాత్రం వేడుకొంటున్నాడు. మాణిక్యస్థితికిరీటుము—రత్నసింహాసనము—చిరుముఖ సర్వరాజ్యములును నీదగ్గర నూర్చుని మందు నక్షత్రాలు.

ఛాయ—(ఉత్సాహముతో) బాగుంది మహారాజా—బాగుంది. ఇటువంటి పవిత్రమైన మీప్రేమ తప్ప ఈ లోకంలో నేను కొరదగిన దింకేముంది?

చంద్ర—దేవుని ఎదుట నాప్రేమను నీ అధీనం చేస్తున్నాను ఛాయా!

ఛాయ—ఎప్పుడూనా?

చంద్ర—అ! దైవసాక్షిగా ఎప్పుడూను.

ఛాయ—(చంద్రగుప్తుని కళ్లల్లోకిచూసి) అయితే, ఈకళ్లు ఎప్పుడూ ఇలాగునే ప్రేమజ్యోతులై వెలుగుతూఉంటాయా?

చంద్ర—తప్పకుండా.

ఛాయ—అయితే నాకంటె అదృష్టవతు లింక ఎవరుంటారు?

చంద్ర—ఉన్నారు ఛాయా!

ఛాయ—ఎవరు?

చంద్ర—నేను—నాప్రియమైన ఛాయా! నేనే! కొన్నిగంటలలోనే నువ్వు నాదాన వైపోతావు. అప్పుడు ఏప్రబలశక్తి కూడా మనలను వేరుచెయ్యలేదు.

ఛాయ—భగవంతుడు మనలను వేరుచెయ్యగలడు స్వామి! ఆనుస్సహమైన కాలం త్వరలోనే వస్తుందేమో! అందుకే నాహృదయం ఇంతగా ఊబింపజేస్తూంది ప్రభూ!

చంద్ర—ఇటువంటి తలంపులు దరికి రావీను ఛాయా! రాచకర్మాలు నన్ను తొందరపెడుతున్నాయి, మరి యిక శిక్షనా? కాళ్లు అడడం లేదు. ఏం చెయ్యను చెప్పు.

ఛాయ—వెళ్ళండి మహారాజా—వెళ్ళండి.

చంద్ర—(వెళ్ళిపోబోతూ) నవ్వు 'మహారాజా!
ఆని పిలవడం నాకు బాగు లేదు ఛాయా!

ఛాయ—ఎలా పిలువే బాగుంటుంది?

చంద్ర—అర్యశ్రీ లందరూ తమ భర్తలను
ఎలాగున పిలుస్తారో ఆలాగున—

ఛాయ—అంటే—

చంద్ర—ఆవిషయం నీకు కొద్ది సేపటిలోనే
తెలుస్తుందిలే.

ఛాయ—అయితే అప్పుడే ఆపేతుతో పిలు
స్తాను. (నలువైపులా చూసి) కుమారి ఏదీ? (నిష్క్రమించును.)

చంద్ర—(తనలో) ఈప్రేమమూర్తి ప్రేమను
తప్పు ఇంక దేనిని కోరదు. పాపం! నన్ను మన
సారా ప్రేమిస్తూంది. నాఆదృష్టాని కింకేమిలోటు?
(చంద్రగుప్తుడు నిష్క్రమిస్తాడు.)

(ప్రవేశం: ఛాయా, కుమారీని)

ఛాయ—(నలువైపులా చూసి) వెళ్ళిపోయారా?

ఏమో—ఎక్కడయినా ఉన్నా రేమో.

కుమారి—పిలుతునా?

ఛాయ—ఎవరిని? నువ్వెవరినిగురించి మాటాడు
తున్నావు? ఏమాటలు నేను కొంచమైనా వినలేదు.
వేరే విషయాన్ని గురించి ఆలోచిస్తున్నాను. ఆవిష
యం నీకు తెలుసునా?

కుమారి—(నవ్వుతూ) బాగా తెలుసును. నవ్వు
మహారాజా విషయమే ఆలోచిస్తున్నావు.

ఛాయ—అమ్మా! ఎంత చమత్కారం! (ఆమె
ముఖంలో విచారం కనపడతుంది. కుమారి ఆమె
వైపు చూస్తూ ఉంటుంది.)

ఛాయ—(ఊలికపడి) కుమారి!

కుమారి—మహారాజీ!

ఛాయ—వద్దు కుమారి—వద్దు—అప్పుడే అంత
పేరుతో పిలవకు—తెలిసిందా?—ఇన్—నవ్వు ఏమిటి
అంటున్నావు? నన్ను ఎవరు కలసికొన గోరుతు
న్నారు?

కుమారి—వాచాలుడు నీతో ఒక్కగంట మా
టాడడానికి బయట వేచియున్నాడు.

ఛాయ—ఒక్క గంటేనా? (అలోచించి) సరే
పిలు. (కుమారి వెళ్ళును)

ఛాయ—(తనలో) ఇత నిష్పాదు రావడం ఎందు
కోసం? అతనికి నావల్ల ఏమి కావలసి ఉంది? పా
పం! ఆ అభాగ్యుడు ఇంకా నాకోసం—

(కుమారితో వాచాలుడు ప్రవేశం)

వాచా—(ఛాయవైపు చూసి) ఛాయా!—నన్ను
క్షమించు—మరి—

ఛాయ—స్వాగతం! రండి. క్షేమమా?

వాచా—భగవంతుడి దయవల్ల—

ఛాయ—మీ శుభాగమనానికి కారణం?

వాచా—దేవీ! నువ్వు నేనూ అనేకసంవత్స
రాలనుంచి ఒకే చోట గడిపాము. చిన్నప్పుడు
ఇద్దరమూ ఒకే చోట అడుకొనేవాళ్ళం. జ్ఞాపకం
ఉందా? నేను నిన్ను ప్రేమిస్తూ ఉన్నట్లు కూడా
ఒకప్పుడు నీతో చెప్పాను—మరి—

ఛాయ—ఆప్రేమ అనే శబ్దాన్ని నీముఖతా
ఎప్పుడూ విన నని అప్పుడే చెప్పాను కదూ?

వాచా—అప్పటినుంచీ నీఅజ్ఞను పాటించాను
కదా?

ఛాయ—ముట్టి తిరిగి ఇప్పుడు మాత్రం ఎందుకు—

వాచా—అందుకే క్షమింపు మని కోరుతున్నా
ను. నీదగ్గరనుంచి కడసారి శలవు పొందడానికి
వచ్చాను. ఈఅభాగ్యుని ముఖం ఇంక ఎప్పుడూ
నీకు కనపడదు లే. తొలిసారి నేను నీముఖం చూసి
నప్పుడు నాప్రేమ ఇలాగున కిథిలం అయిపోతుం
దని అనుకోలేదు.

ఛాయ—అదంతా ఇప్పుడేందుకు?

వాచా—మోడువారిపోయిన నాహృదయం
ఎప్పటికైనా మట్టి చిగురుస్తుండేమో అని ఇప్పటి
దాకా నిరీక్షించాను. అనిరీక్షణకు కూడా ఇంకా
క్కడా తావు లేకుండా పోతుంది.

ఛాయ—నేను నిన్ను సోదరభావంతోనే మొదటినుంచీ ప్రేమిస్తున్నాను. ఆసోదరప్రేమ ఎప్పటికీ అలాగే ఉంటుంది. నాహృదయం ఇంకొకరి ఆధీనం. ఒక స్త్రీయొక్క ఇటువంటి సుఖప్రదమైన వివాహసమయంలో ఇట్లాంటి వ్యాకులప్రసంగాలు తెచ్చి, కష్టపెట్టడం తప్పని సీతు తెలీదూ?

వాచా—కాని—పరిపూర్ణత చెందిన నాహృదయాన్ని నేను ప్రేమించిన స్త్రీకి ఆఖరుసారి విప్పి చూపిద్దామని వచ్చాను. నాలో ఉండే జీవశక్తి క్రమంగా క్షీణించిపోతుంది. నేను జీవించు నంత కాలమూ నానర్వశమైతోనూ నిన్ను ప్రేమించుకొంటూనే ఉంటాను. దాని నెవరూ ఆడ్డుపెట్టలేదు—కాని ఇంక ఎప్పుడూ నాప్రేమ విషయం తెచ్చి నిన్ను విచారపెట్టను. ఎప్పుడయినా వాచా లుడు చచ్చిపోయాడని నువ్వు వింటే, ఒక్కవేడి నిట్టార్పు నయినా విడుస్తావని నేననుకొంటాను. అనుజ్ఞ నియ్యి— ఇక శలవు.

(వాచాలుడు నిష్క్రమిస్తాడు)

కుమారి—(ఛాయ వైపు తిరిగి) ఎటువంటి పీరుడు! ఎటువంటి సదాచారుడు! పాపం! అతన్ని చూస్తే నాకు జాలి కలుగుతుంది.

ఛాయ—(నిట్టార్పు విడిచి) కుమారి!

కుమారి—ఏమి మహారాజీ!

ఛాయ—మహారాజాగా రెక్క డున్నారో చూడు.

కుమారి—ఇప్పుడాయనతో ఏమి పని?

ఛాయ—అయనతో ఒక్క విషయం మాట్లాడాలి. వెంటనే తీసుకొని రా.

కుమారి—మంచిది (నిష్క్రమిస్తుంది)

(ఛాయాదేవి ఆకాశంవైపుచూసి నిట్టార్పులు విడుస్తూ ఉంటుంది.)

రెండో దృశ్యం

(రాజమహాలులో రెండో గది—సమయం: పగలు
రెండు గంటలు—చంద్రగుప్తుడు వాచాలుడు చెతో కుర్చీమీదా కూర్చుని ఉంటారు.)

వాచా—(విచారముతో) మహారాజా! నేను నాడు మగధదేశాన్ని విడిచిపెట్టి వెళ్లిపోతున్నాను. మీఆజ్ఞకై వచ్చాను.

చంద్ర—వాచా! సమాఖం అంత విచారనూచకంగా కనపడుతూం చెందుకు? నీ విచారకాంక్షాన్ని చెపితే, దాన్ని పోగొట్టడానికి ప్రయత్నం చేస్తాను చెప్పు.

వాచా—(ఊరకుండును)

చంద్ర—మాట్లాడ వేం వాచాలా?

వాచా—మాట్లాడకుండా ఉంటేనే మంచిది. నేను మాట్లాడితే మీకు కూడా విచారం కలుగుతుంది.

చంద్ర—ఫరహ లేదు. చక్రవర్తి నైన నేను నిన్ను ఆజ్ఞాపిస్తున్నాను. నీ విచార కారణాన్ని చెప్పు.

వాచా—(అశతో) నిజంగా మీరు నావిచారాన్ని పోగొడతారా ప్రభూ?

చంద్ర—అది చంద్రగుప్తుడి శక్తికి మించని దవులే—

(ఒక సేవకుడు ప్రవేశం)

సేవ—రాజగురువు లయిన చాణక్యులవారు వచ్చారు. (వాచాలచంద్రగుప్తులు చాణక్యుని కనులేగి తీసికొని వచ్చి ఉచితాసనాశీనుణ్ణి చేస్తారు. సేవకుడు నిష్క్రమిస్తాడు.)

చాణ—చంద్రగుప్తా! ఈనాడు నీవివాహం కాదూ?

చంద్ర—అవును గురుదేవా!

చాణ—నువ్వు నాశిష్యుడ వేనా?

చంద్ర—(ఉలికిపడి) చిత్రము.

చాణ—నేను చెప్పి నట్లు చేస్తావా?

చంద్ర—అ! చేస్తాను.

చాణ—దైవసాక్షిగా—

చంద్ర—అ! దైవసాక్షిగా.

చాణ—అది నీఇచ్చానిమదమయితే

చంద్ర—అవు గాక!

చాణ—అయితే విను. ఇది నీకు పరీక్షాసమయం.

చంద్ర—(కంగారుతో) ఏమిటి గురుదేవా!

చాణ—ఛాయాదేవిని నీవు పెండ్లాడరాదు.

చంద్ర—(తోటుపాటుతో) గురుత్తమా!

చాణ—ఇది చాణక్యుని యాజ్ఞ.

చంద్ర—అయితే—

చాణ—నీశ్రేయస్సును కోరి నేనిలా చెపుతున్నాను. ఛాయతో నీకు వివాహం పనికిరాదు.

చంద్ర—ఏమి?

చాణ—రాజగురువు నీచక్షుల కన్నిటికి సమాధానం చెప్పడానికి బాధ్యుడు కాడు.

చంద్ర—క్షమించండి.

చాణ—చంద్రగుప్తా!

చంద్ర—గురుదేవా!

చాణ—నువ్వు చక్రవర్తివి. నీదేశానికి—నీజాతికి నీమీద అధికారం ఉంది.

చంద్ర—అవును.

చాణ—ఛాయ ఒక సామాన్యపురాజు మాత్రం

చంద్ర—అయితే—

చాణ—అవివాహం భారతవర్షానికి ఎటువంటి ఔన్నత్యాన్ని లేలేదు.

చంద్ర—కాని—గురుదేవా! నాహృదయం—

చాణ—భారతవర్ష ఔన్నత్యం సీత్యాగాన్ని కోరుతుంది. ఒక్కసారి వెలుపలకు వెళ్లి చూడు. ప్రజలు నిన్ను ఎలాగున నిందిస్తున్నారో తెలుస్తుంది. అది నీకు ఇష్టమేనా?

చంద్ర—గురుదేవా! కేవలనిందామాత్రం అయితే, అది నాప్రేమవాహినిలోని తుంపర.

చాణ—మరి భారతదేశమా? వల్లకారు చంద్రగుప్తా! ఛాయతో నీకు పెళ్లి వల్లకాదు.

చంద్ర—ఛాయవంటి ప్రేమమూర్తితో ఇంకేదీ సాటి కాదుస్వామి—ఛాయ ప్రేమజ్యోతి—ఆమెది పవిత్రప్రేమ—

చాణ—చంద్రగుప్తా! అయితే ఈపెళ్లి మానవూ?

చంద్ర—మానలేను గురుదేవా!

చాణ—మానవా?

చంద్ర—ఆ పవిత్రప్రేమమూర్తి జీవితాన్ని వ్యర్థం చేస్తారా గురుదేవా! ఆమెతో పెళ్లి నా ప్రబలప్రతిజ్ఞ. ఆమె నన్ను తన ప్రాణంకన్నా కూడా అధికంగా ప్రేమిస్తుంది. ఇప్పుడు నేను ఆమెతో ఏమని చెప్పాలి? (నిట్టూర్పు విడచి) అయ్యో! ఈవిషయం ఆమెకు తెలుస్తే, ఆమె హృదయం తుత్తునియలై పోతుంది కాని ఇంకే మయినా ఉందా? ఆమె కప్పుడు మానుషత్వంమీదనే అసహ్యం పుడుతుంది—పురుషజాతి నామె జ్యేష్ఠవిధాల శపించక మానుతుందా?

చాణ—చంద్రగుప్తా! అయితే నువ్వు నా ఆజ్ఞను పాటింపవా?

చంద్ర—దేవా! నాకా శక్తి లేదు.

చాణ—చంద్రగుప్తా! నేను నిన్నింతవరకూ తెలుసుకోలేకపోయాను. ఇప్పటివరకూ నీభుజబలం వల్ల ఆర్జించిన యశాన్ని ఒక్క అబల చేతులో పెడుతున్నావా? ఈపెళ్లి వద్దని, నీదేశం జ్యేష్ఠ విధాల ఘోషపెడుతుంది. చివరకు ఈ వివాహ పరిణామం, నీవర్సరాజ్యవిధ్వంసానికి మూలం అవుతుంది సుమా! బాగా ఆలోచించుకో. చంద్రగుప్తా! ఆలోచించు. నీభావిగుంతానంచేత నువ్వు గర్హింపబడతావు. అది నీకు సమృతమేనా?

చంద్ర—నేనేం చెయ్యగలను గురుదేవా? ఈ పరీక్ష చాలా కఠినమైనది.

చాణ—వత్సా! నీదేశం వైపు ఒక్కసారి సీంహవలూకనం చెయ్యి.

చంద్ర—అందువల లాభం?

చాణ—అది నేనెరుగుదును. వత్సా! నేను చెప్పినట్లు చెయ్యి. నీకు శుభ మవుతుంది—ఇంక ఎదురాడకు.

చంద్ర—మంచిది—కాని—గురు—

చాణ—ఇప్పుడు నువ్వు చంద్రగుప్తుడు చెప్పవలసిన మాట చెప్పావు. ఇకలే—నాతోరా—(వాచాలుని వైపు చూసి) వాచాలా!

వాచా—(తలవంచుకొని) గురుదేవా!

చాణ—నువ్వు ఛాయదగ్గరకు వెళ్లి, ఈ వివాహం జరగ దని చెప్పి—ఇది చంద్రగుప్తుని దృఢ నిశ్చయ మని చెప్పి—

వాచా—మంచిది.

చాణ—చంద్రగుప్తా! నువ్వు చెయ్యబోయే ఈ ఘనకార్యాన్ని నిప్రజలు వేసోళ్ళ కొనియాడుతారు.

(చంద్రగుప్తుడు చాణక్యనితో తలవంచుకొని

పిచ్చివానిలాగ వెళ్ళిపోతాడు.)

వాచా—(తనలో) ఈదుర్భరసందేశాన్ని ఛాయకు ఎలాగ తెలియపరచడం? అయినా నాకర వ్యాన్ని నెరవేర్చి, నాదారిని నేను పోతాను అరణ్యాలపడి. (నిష్క్రమిస్తాడు.)

మాడో దృశ్యం

(ఛాయాదేవి విచారముతో ఒక సోఫాపై కూర్చునియుండగా కుమారి ప్రవేశం)

ఛాయ—(ఆతురతతో లేచి) కుమారీ! మహారాజును కలసికొన్నావా? ఎప్పుడు వస్తారు? ఏమి చేస్తున్నారు? ఆయన ఏమన్నారు? త్వరగా చెప్పు.

కుమారి—మహారాజు ఇప్పుడు చాణక్యని దగ్గర ఉన్నారు.

ఛాయ—ఏమి చేస్తున్నారు?

కుమారి—ఆయన కళ్ళనుంచి వేడివేడి నీటి బిందువులు జలజల రాలిపోతున్నాయి.

ఛాయ—ఊ!

కుమారి—చాణక్యడు ఆయన మాటల సెంత మాత్రము వినడం లేదు.

ఛాయ—(విచారంతో) నిజమేనా కుమారీ!

కుమారి—నిజమే. మహారాజు పిచ్చివానివలె అయిపోయారు.

ఛాయ—కాదు కుమారీ! కాదు—అది కూడ మోసమే. పురుషులు మోసగించడంలో చాలా నిపుణులు. ఆయన నన్ను మోసం చేశారు అనడానికి ఏమీ సందేహం లేదు. ఇంతవరకూ జరిగిన

వివాహప్రయత్నానికి ఇంతలోకే సర్వవివాళనమూనా?—కుమారీ!

కుమారి—దేవీ! శాంతించు. నిశ్చయదయానికి తీరని ఊిధ కలిగింది.

ఛాయ—(నిట్టూర్పు విడచి) కుమారీ—ఇలారా!

కుమారి—(ఛాయకు దగ్గరగా వస్తుంది.)

ఛాయ—కుమారీ! ఈ వస్త్రాలంకారాలను నీ చేతులతోనే ధరింపజేస్తావు కదూ?

కుమారి—ఇలాగున జరుగుతుం దని నాకేమి తెలుసును దేవీ?—మరి—

ఛాయ—వీటి నన్నిటిని మళ్ళీ సీచేతులతోనే తీసేయ్యి.

కుమారి—(మాట్లాడదు)

ఛాయ—సివల్ల కాదూ? పోనీలే! నేనే తీసేసుకొంటాను. (సర్వాలంకారాలను తీసివేసి, ఒక పాతచీర ధరిస్తుంది)

కుమారి—ఏమిటి ఛాయా? ఏమిటిది!

ఛాయ—మహారాజు వస్తున్నారా?

కుమారి—అవును—అటు చూడు—

ఛాయ—ఆయనను నేను కలుసుకో నని చెప్పు. (వడివడిగా నడచి వెళ్ళిపోతుంది. కుమారి ఛాయ విడిచిన వస్త్రాలంకారాలను మూటకడుతూ ఉంటుంది—అప్పుడు చంద్రగుప్తుడు చిన్నపోయిన ముఖంతో ప్రవేశం)

చంద్ర—కుమారీ! ఛాయ ఎక్కడ? ఆమె వొక్కసారి తీసుకొని రా.

కుమారి—(తలవంచుకొని జెల్లుతు.)

చంద్ర—(తనలో) ఆఖరికి ఆసమయం వచ్చింది. ఇప్పుడు ఛాయతో నేనేమని చెప్పాలి? ఒక అమాయకపు బాలికయొక్క ఆశయాలను—కోరికలను—నాచేతులారా నాశనం చేస్తున్నాను. అమూల్యమైన అప్రేమలత నాపదఘట్టనంచేత నలిగిపోతుంది, ఇది వీరత్వం కాదు—కేవలం అత్యాచారమే. ఆ ప్రశాంతతేజోమయుముఖపద్మంనుంచి కన్నీరు కా

ల్పలై పారడం నేనిప్పుడు చూడాలి. (చాణక్యని ఉద్దేశించి) ఓగురుదేవా! క్షమింపుడు. ఈ యగ్ని పరీక్షను నేను తాళలేను. (అటూ, యిటూ, పచారకేస్తూ, ఛాయాదేవిచే విడువబడిన వస్త్రాలంకారాలను చూసి) పాపం! ఆమె హృదయం ఎంత ఖోభించక పోతే ఇంత పని చేస్తుందా? వాచాలుని వల్ల ఆకటనసందేశం విన్నప్పుడు ఆ అమాయకురాలు నన్ను ఎన్ని విధాల దూరిందో కదా! కాని ఇంను లో నాదోషం అణుమాత్ర మయినా లేదు.

(కుమారితో ఛాయ ప్రవేశం)

ఛాయ—(చంద్రగుప్తుని చూచి) మహారాజా! మీరు వాచాలునిచేత పంపిన సందేశము నిజమైనదేనా?

చంద్ర—నాదీనావస్థను చూసి, కొంచెం జాలి కపించు ఛాయా! నావంటి నిర్భాగ్యు డీభారత వర్షంలో ఇంకెక్కడా ఉండడు.

ఛాయ—అదంతా నే నడగలేదు— వాచాలుని చేత పంపిన సందేశము యథార్థము అవునా? కాదా?

చంద్ర—నువ్వీలాగు నాపై కోపదృష్టి బరిపితే నేను మాట్లాడలేను ఛాయా! ఇదివరకు అనేక చిక్కుపరిస్థితుల్లో నువ్వు నాకర్తవ్యాన్ని నూచించావు. ఇప్పుడు కూడా ఆ వీరత్వమే అవలంబించి నాకర్తవ్యం నెరవేరేటట్లు చెయ్యి ఛాయా! అబ్బా! ఈమార్గం ఎంతకంటకంగా ఉందీ!

ఛాయ—(నిట్టూర్పు నిడచి) మహారాజా!

చంద్ర—దేవీ!

ఛాయ—మీరు— నన్ను.....

చంద్ర—దేశం— దేవీ! ప్రజలు—

ఛాయ—(కళ్లనుంచి కౌరే నీటిని తుడుచు కొంటూ) దేశమా! ప్రభూ! దేశ మేమంటుంది?

చంద్ర—మన వివాహం అనుచిత మని.

ఛాయ—ఏం?

చంద్ర—ఇప్పుడు దేశానికి కొంత శక్తి అవశ్య కమై ఉంది—

ఛాయ—అంటే—

చంద్ర—నువ్వు సాధారణపు రాజకుమార్తెవు.

ఛాయ—ఊ?

చంద్ర—నువ్వు—ఒక—

ఛాయ—(ఉద్దేశంతో) నేను ఒక సాధారణ పర్వతరాజకుమార్తె నయినంతమాత్రాన్ని నాపై దోషారోపణమా? నాశీలానికి ఏమి కళ్లంకము? నేను కౌరు-చీకటికంటే నల్లగా ఉన్నానని, నాహృదయం కూడా పాపభూయిష్టమై అపవిత్రమని తలుస్తున్నారా? మీకు శక్తి ఉంటే నాహృదయాన్ని చీల్చి చూడండి దాని పవిత్రత మీకు తెలుస్తుంది—శరీరాన్ని కోసి చూడండి ప్రతిరక్త నాళంలోనూ పవిత్రప్రేమ ప్రవహించడం మీరు చూసారు—

చంద్ర—అవును ఛాయా! కాని, ఈవివాహం వల్ల సామ్రాజ్యం ఏవిధంగానూ వృద్ధిపొందదు.

ఛాయ—(ఈర్ష్యతో) ఆయితే రాజ్యం విస్తీర్ణం అయ్యేటందుకు ఏమి ఆలోచించారు?

చంద్ర—ఇది గురుదేవుని యాజ—

ఛాయ—ఏ మని?

చంద్ర—శల్యాకన్— కూతురు...

ఛాయ—అవును. ఆమె చాలా అందమయినది. ఆరబలం, అంగబలం కూడా ఉందామెకు. మరి నేనో! (విలపిస్తూ) ఒక సాధారణపు రాజా కూతుర్ని. సరే, మీకోరికకు నేను అడ్డురాను. ఆసాందర్యరాశితో సుఖించేటప్పుడు ఎప్పుడైనా నన్ను మీహృదయంలో స్మరించండి— ఇదిగో జ్వలి పోతాను— కడసారి అనుజ్ఞ నియ్యండి. (చంద్ర గుప్తుని కంఠానికి తన చేతులను బెనవైచి విలపిస్తూ ఉండగా చాణక్యడు కోపంతో ప్రవేశిస్తాడు— ఛాయా చంద్రగుప్తులు లేచి దూరంగా తొలుగు తారు.)

చాణ—(కోపంతో) ఏమి చంద్రగుప్తా! నిప్రజలు నిన్ను వేనోళ్ల నిందిస్తూ ఉంటే, నువ్వింకా

ఈఛాయా ప్రేమవల్లరిలో పడి కొట్టుకొంటున్నావా?
(ఛాయవైపుతో) ఛాయా! నువ్వింక చంద్రగు
ప్తుని విడిచిపెట్టవా?

(ఛాయవైపుతో) కుమారి వెనకాలవెళ్లును)

చంద్ర—(వణకుతూ) గురుదేవా?

చాణ—మారుమాటాడకు—రా—

(తెరలో మహారాజా ఛాయ-విషము రక్షించండి)

చంద్ర—చాణ—(ఒకేసారి) ఏమది?

(కుమారి, ఛాయను మెల్లగా నడిపిస్తూ ప్రవేశం)

కుమారి—మహారాజా! ఛాయాదేవి విషమును
మ్రుంగినది.

చంద్ర—(పడిపోతూన్న ఛాయను పట్టుకొని)
అయ్యో! ఎంత పని చేశావు ఛాయా! కుమారీ! రాజ
వైద్యుని పిలు.

ఛాయ—(కవ్వంతో) వైద్యుడు నాకేమీ చెయ్య
లేడు—రాజా! నాకుది దినం నేడే—నేను—నాకర్

వ్యాన్ని నెరవేర్చుకొన్నా—ను— మీరు మీ కర్
వ్యాన్ని—నెర—వేర్చు—కొం—డి. (పడిపోతుంది).

చంద్ర—(ఛాయముఖంమీద ముఖంపెట్టి విల
పిస్తూ) ఛాయా! ఛాయా!

చాణ—చంద్రగుప్తా! నువ్వు ఎవరికోసం విలపి
స్తూన్నావో—వారిక ఈలోకంలో లేరు.

చంద్ర—(విలపిస్తూ) గురుదేవా! ఛాయ ఇక
లేదు! నిర్మలాకాశంలో కోటిసూర్యప్రభగా వెలి
గిన తార పాతాళంలోనికి క్రంగిపోయింది—ఒక
మధురగానతరంగం ఈయనంతవాయువులో లీన
మైపోయింది— నవవిక సితసుకుమారపుష్పం దుమ్ము
లో కలిసిపోయింది— అయ్యో! పవిత్ర ప్రేమమూర్తి
ప్రాణవాయువు లీయనంతమైన ప్రకృతిలో విలీన
మైపోయాయి— గురుదేవా! ఇన్నిటికీ నేనే— నేనే
కారణం— ఛాయా! ఛాయా!

(ఛాయమీద చంద్రగుప్తుడు మూర్ఛిల్లిపడిపోతాడు)
తెరపడుతుంది

హరిజనులజాతి

కొమాండూరి శతగోపాచార్యులుగారు, ఎం.ఎ., బి.ఎల్

మన దేశమున ప్రస్తుతము పంచము అను పేర నొక
ప్రత్యేకజాతినంతను అస్పృశ్యులనుగాంచుచున్నా
ము. హరిజనులని యిటీవల పిలువబడు యీజాతి
వారు మన ఆంధ్రదేశమున మాలమాదిగ అనియు,
తమిళప్రాంతమున పరయ అనియు కన్నడప్రాంత
మున 'హాలియ' అనియు మళయాళప్రాంతమున
'పుళయ' అనియు బంగాళా మొదలగు ఉత్తర
ప్రాంతములందు 'నామకూద్ర', 'దోం', 'చమార్',
'మెహతర్' మొదలగు పేర్లతోను పిలువబడుచు
భారతదేశ మంతటను వ్యాపించియున్నారు. వీరి
సంఖ్య సుమారు ఆరుకోట్లు—అనగా హిందువులంద

రిలో 1/4 వంతుకు పైగా నున్నారు. తిర్యగ్జంతువు
లు కూడ మన యిండ్లలోనికి దేవాలయములలోనికి
వచ్చుచుండగా మానవకోటిలోని యీహిందూని
వ్వుజాతిన బహిష్కరించి అస్పృశ్యులుగా నెంచు
ట మానవధర్మమునకు వ్యతిరేకమని యెంచి వా
రల అస్పృశ్యతను నివారణ చేయుటకు గాంధీజీ
మొదలగు కొందరు మహానీయులు ప్రయత్నించు
చున్నారు. కొందరు తీవ్రసనాతనశాయకు లిందుకు
వ్యతిరేకముగా ప్రచారము చేయుచున్నారు. ఈసం
దర్భమున ఈ అస్పృశ్యుల నబద్ధులవారు హిందువు
లేనా? హిందువులే అయితే అందులో వీరిది

ప్రత్యేకముగ పంచమజాతియూ అను ప్రశ్న చర్చకు వచ్చుచున్నది.

వీరి జాతి సీక్రింద పరిశీలింతము. ఇటీవల మన ప్రాంతమున వీరిని అది ఆంధ్రులని, తమిళదేశమున అదిద్రావిడులని పిలుచుట, వీరు మన అదిహిందువులని చెప్పటం కలుగుచున్నది. పూర్వకాలమున మన దేశమును ఆర్యులు ద్రావిడులు అను రెండు జాతులవా రుండినట్లును వీరందఱు బహుళః అస్య దేశములనుండి హిమాలయముల ద్వారా మన దేశమునకు వచ్చి యుండు రనియు చారిత్రకవిద్వాంసులు చాలామంది తలచుచున్నారు. అప్పటికే భారతదేశమున నొక జాతి జనులు వసించుచుండినట్లు స్పష్ట మగు నిదర్శనములు కలవు. వీరినే చారిత్రకులు తురేనియను లని కొరేరియను లని చెప్పుచున్నారు. ఆర్యవాఙ్మయములో అత్యంత ప్రాచీన మగు ఋగ్వేదములో కూడ 'దాస్' 'దన్యు' అను అనార్యజాతివారు ఆర్యులతో యుద్ధము చేసినట్లున్న ఆర్యులలోనే పరస్పర యుద్ధము కలిగినప్పు డందులో నొక కక్షవారి 'దాస్'జాతుల సహాయము కలిగి రెండవజాతితో యుద్ధము చేయుచుండినట్లును వర్ణింపబడినది. తరువాత రామాయణమునను ఆర్యులు కొక వానరులు రాక్షసులు అను రెండు ప్రత్యేకజాతు లుండినట్లు చెప్పబడినది. వీరిలో వానరులు ద్రావిడజాతి అనియు రాక్షసజాతి అదిమజాతి యనియు తలచుటకు చాల యవకాశ మున్నది. రాక్షసుల అప్పటికి నిశాచరులు, క్రవ్యాదులు, (పచ్చిమాంసము తినువారు), సరాశనులు (మనుష్యులనే తినువారు Cannibals) అగుటచేతను మన దేశపు కొండలలోను, మహాటవులలోను మారుమూల లన్ని గుర్రెరిగిన మాయావు లగుటచేతను రాక్షసు లన్న ఆర్యుల కెక్కువ భయమును క్రోధమును కలిగియుండుట సహజము. కాని శ్రీరాములు రావణుని జంపి లంకావిజయము నందిన మీదట భారతదేశము

ఏకచ్ఛత్రాధిపత్యమునకు వచ్చెను. అనగా భారతదేశ మేకసామ్రాజ్యములోనికి వచ్చి ఏకజాతి కలిగినది. వానరరా జగు గుగ్రేవుడును రాక్షసజాతిరా జగు విభీషణుడును శ్రీరామ పట్టాభిషేకమున సామంతరాజులుగా వచ్చియుండుట యిందుకు చిహ్న మయ్యెను.

దైవీప్రకృతికిని ఆసురిప్రకృతికిని జరుగు నిరంతర యుద్ధములో ఆసురిప్రకృతి కొంతకాల ముచ్చదశలో ఉన్నను చివరకు దైవీప్రకృతికే జయము కలుగు నను ఆభ్యాత్మికరహస్యమునే గాక యుగపురుషు లగు శ్రీరాములవారి రాజ్యకాలమున దక్షిణహిందూదేశీయులును లంకాప్రజలును కూడ ఏకరాజ్యములోనికి వచ్చి భారతజాతి యను ఏకజాతి యేర్పడిన దను చారిత్రకసిద్ధాంతమునుగూడ రామాయణమువలన మనము గ్రహింపవచ్చును. (దన్యులు, రాక్షసులు' అను జాతి అనలు అనార్యజాతి కాదనియు ఆర్యజాతిలోనే అనాగరికులుగా నుండునల్లరంగు గల ఒక కాళివా రనియు శ్రీ అవి నాశచంద్రదాసుగారు Rigvedic India అను తమ గ్రంథమున తెలిపిరి; కాని యీనూచనను చారిత్రకపరిశోధకులలో చాలమంది అంగీకరించలేదు. అసురజాతి రాక్షసజాతి ఒక్క జాతియే అని తలచుచున్నారు. కాని అది సరికొ దని వేదములవలన స్పష్టపడుచున్నది. అమరసింహుని నిఘంటువులో గూడ అసురుల పర్యాయపదము లొక చోటను రాక్షసుల పర్యాయపదములు వేరుగా మరియొక సందర్భమునను వ్రాయబడి యీరెండును వేరు జాతులుగా ఎంచబడినవి).

రక్షోజాతి కూడ పూర్వము యక్షులు గంధర్వులు కిన్నరులు సింధులు వంటివారే అని అమరసింహుని, విద్యాధిశోప్పకోయక్ష రక్షోగంధర్వకిన్నరాః 1 పిశాచో గుహ్యకస్సిద్ధో భూతోమీ దేవయోనయః॥ అను శ్లోకమువలన నూచన యగుచున్నది. తరువాత మహాభారతకాలమునకు క్రమ

ముగా యీ ఆదిమజాతివారు ఆర్యద్రావిడులలో సంబంధములు చేసుకొనుచుండినట్లు హిండిచి చరిత్ర మొదలగు వానివలన గ్రహింపవచ్చును. నిశాచర, క్రవ్యాద, నరాశనాది స్వభావములు కౌలక్రమమున వదలిపోయి ఆర్యనాగరికతయే ఆదిమజాతిలోను వ్యాపించినందున ఆర్యద్రావిడులను ఆదిమజాతివారును కలిసి హిందూజాతిగా యేర్పడినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. ఇటీవల కొందరు తీవ్రసనాతనాయకులు ఆస్పృశ్యతను సమర్థించు సందర్భమున హరిజనులు హిందువులు కౌరని నూచించిరి.¹ కౌని మాలలు మొదలగు యీనిమ్మ జాతివా రందరు హిందూ ఆచారములనే అవలంబించియున్నారు. మనవలెనే వీళ్ళను రాముడు, కృష్ణుడు, మొదలగు హిందూచారిత్రిక నామములు కలిగి వినాహములు ఉత్తరక్రియలు మొదలగు పనులు హిందూపురోహితులద్వారానే చేయించుకొనుచున్నారు. వీరును హిందూదేవతల నారాధించుచున్నారు. వీరు చేయు గ్రామదేవతారాధనయందు చాకళ్ళు మొదలగు మిగతా హిందూజాతులు కూడ పాల్గొనుచున్నారు. వెలమవారు మొదలగు కొందరు తమ వినాహములందు వీరి నాహ్వనించి వీరిని మన్నించు ఆచారము కలదు. మరియు వినాహము

దత్తత, వారసత్వము సమిష్టికుటుంబపదతి మొదలగు అన్ని విషయములను వీరు హిందూధర్మశాస్త్ర ప్రకారమే చేసుకొనుచున్నారు. అందుచే యిప్పటికిని తక్కిన హిందువులకువలెనే హరిజనులకు కూడా హిందూలాయే మన కోర్టులలో ఆమలు చేయబడుచున్నది. మన కోర్టు లన్నిటిలో గూడ వీరు హిందువులుగానే పరిగణింపబడుచున్నారు.² యూరపియనులకూడా హిందూమతములో చేరినవో వారిని కూడ హిందువులుగానే ఎంచవలెను.³ నూరుసంవత్సరముల క్రిందట హిందువులలో చేరిన ఆదిమజాతి వారిని హిందువులుగానే ఎంచవలె నని ఒక కేసులో ప్రీవీకౌన్సిలువారు తీర్పుచేసిరి.⁴ అయితే వీరు హిందువులే కౌని వీరిది ప్రత్యేకపంచమజాతి అని వీరు కూడ్రజాతిలో చేర రని కొందరు అవ్రసనాతనియు లనుచున్నారు. కౌని యిందుకు ప్రాచీన శాస్త్రములం దాధారము కనబడదు. అన్నిటికన్న ప్రాచీన మగు ఋగ్వేదసంహితలో 10 వ. మండలములోని పురుషనూక్త మనబడు 18 వ. ఋక్కులో మాత్రమే బ్రాహ్మణాదులు ఎత్తి చెప్పబడిరి. ఇందు జాతివిభజన నూచింపబడిన దని కొందరి యభిప్రాయము. ఇది విరాట్పురుషవర్ణన సందర్భమున కౌని యిచ్చట కూడ బ్రాహ్మణత్వత్రియ

1 గురువాయూరిలో వర్ణాశ్రమ స్వరాజ్యసభయందు ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షులుగా దివాన్ బహద్దరు టి. ఆర్. రామచంద్రకయ్యర్ గారిట్లే యుపన్యసించిరి. తరువాత మద్రాసులో జరిగిన సనాతనధర్మ పరిషత్తులో అధ్యక్షులుగా శ్రీ. వి. వి. శ్రీనివాసకయ్యంగారు (ఇదివరలో హైకోర్టుజడ్జిగా నుండినవారు) ఆస్పృశ్యతానివారణ కోరు గాంధీగారు ధర్మశాస్త్రములకు వ్యతిరేకులైరని అందువలన గాంధీగారును హిందువులు కౌరనినెలవిచ్చిరి.

2 ఇం. లా. 8. 31 కలకత్తా 11 (ప్రీవీకౌన్సిలు) తీర్పు చూడుడు.

3 33 మద్రాసు 342 (చమరలక్ష్మి)

4 2 పాట్నా 280 = 18 లావీక్స్ 597 P. C. 44 మద్రాసు 740 = 15 లావీక్స్ 521 P. C.

5 బ్రాహ్మణోఽస్య ముఖ మాసీత్ | బాహూరాజన్యః కృతః | ఊరూ తదస్య య ద్వైత్యః, పద్భ్యశ్శం శూద్రోఽజాయత ||

వైశ్యకూట్రులే చెప్పబడిరి కాని పంచమజాతిని దేనిని నూచింపలేదు. యజుర్వేదమునందును యిట్లే చెప్పబడినది. భగవద్గీతలో కూడ నాలుగువర్ణములే చెప్పబడినవి.¹ మహాభారతముందును విష్ణుపురాణముందును² నాలుగు వర్ణములే ఉదహరింపబడినవి. మనుస్మృతిలోను నాలుగు వర్ణములే చెప్పబడి³ “వర్ణో నాస్తి తు పంచమః” అనగా పంచమవర్ణమని వేరే లేదని కూడా స్పష్టము చేయబడినది. పంచమజాతి యని ప్రత్యేకజాతి రామాయణ భారతాదులందు గూడ ఉదహరింపబడినట్లు కనపడదు. అట్టి సిద్ధితిలో హరిజనులు ప్రత్యేక మగు పంచమజాతి యనియు అనర్హులనియు ఆకొండనున వారి నస్పృశ్యులనుగా యెంచవలె నని వారినికూడ్రజాతిలో అంతర్భాగముగాను స్పృశ్యులుగాను ఎంచుకూడ దనియు చెప్ప వాదమున సారము కనబడు. ప్రస్తుత క్రొత్తలలో గూడ యీవిషయ మనేకసందర్భములలో చర్చకు వచ్చినది. క్రైస్తవులు హిందువులలో జేరినచో వారు కూడ్రులుగ ఎంచబడుదు రని⁴ మద్రాసు 342 లో తీర్పు చేయబడినది. మెనారెండా అను ఒక ఆస్ట్రీయాజేకపు దొరసాని హిందూమతములో జేరి నులోచన అను పేరు పెట్టుకొని మెరార్జి అను ఒక భాటియాను (వైశ్యకులమని) వివాహ మాడెను. అవివాహము చెల్లు నని 52 మద్రాసు 160 లో తీర్పుచేయబడినది. ‘నోం’ కలపు హరిజన శ్రీని ఒక కాయస్థజాతి హిందువు వివాహ

ము చేసుకొనెను. ఒక మజహబీ చమారు శ్రీని జాట్ జాతి పురుషు డొకడు పెండ్లి చేసుకొనెను. ఈ శ్రీనిలను అస్పృశ్యజాతి వారినిగా ఎంచుచున్నను వారు లాప్రకారం కూడ్రజాతిలోనే చేరుదు రని అకేసులలో తీర్పుచేయబడినది.⁵ ఇటీవల పూంగవనమ్మోళ్ అను ఒక అద్విదానిడ శ్రీని మాణిక్యం అను నాయడు కులముడు పెండ్లి చేసుకొనిన మీదట అభివాహము శాస్త్రసమ్మతమా కాదా అని మద్రాసు హైకోర్టులో చర్చకు వచ్చెను. హిందూ ప్రకారం భిన్నజాతి శ్రీపురుషుల మధ్య వివాహము సివిల్ మారేజి అష్టప్రకారం రిజిస్టరు కానిచో చెల్లును⁶ ఈవివాహము రిజిస్టరు కావండా మామూలు కులాచారప్రకారం జరిగినది. అందువల్ల అది ద్రావిడులు కూడ్రజాతిలో వారాలేక వేరే పంచమజాతి అగునా అనే సంగతి ప్రత్యక్షముగా తీర్పుకొనలసి వచ్చినది⁷. ఈపూంగవనమ్మోళ్ అస్పృశ్యురాలు అవర్ణురాలు అగుటచే కూడ్రజాతి కాదని మాణిక్యం తరపుర చేసిన వాదమును త్రోసివేసి హిందువులలో నాలుగు జాతులే కల వనియు అద్విదావిడులు మొదలగు నిష్పజాతు లన్నియు కూడ్రజాతిలోనే చేరిన వనియు అందువలన ఆపెళ్లి శాస్త్రసమ్మత మైనదీ లాప్రకారం చెల్లు నని మద్రాసు హైకోర్టువారు ఈసంవత్సరమే తీర్పుజేసిరి. అందుచే ప్రాచీనధర్మ శాస్త్రప్రకారమున్న ప్రస్తుతపు కోర్టుల తీర్పుల

1 చాతుర్వర్ణ్యం మయా సృష్టం గుణార్మవిభాగశః తస్య కర్తార మపి మాం విధ్యకర్తార మవ్యయం॥
భగవద్గీత 4 అ. 18 శ్లో.

2 అరణ్యపర్వ అ. 149 శ్లో 18.

అయా జాతుల గుణభేదములు చెప్ప సందర్భమున గూడ గీతలో నాలుగుజాతులే చెప్పబడినది.

అ. శ్లో. 17 బ్రాహ్మణక్షత్రియవిశాం కూడ్రాణాం చ పరంతపగీత అ. 18 శ్లో. 41-44.

3 51 కలకత్తా 488 10 లాహోర్ 372

4 48 అలహాబాదు 670

5 39 లాహోర్ 439-ఆలిండియా రిపోర్టరు 1984 మద్రాసు 116 చూడుడు.

ప్రకారము మాడ హరిజనులు హిందువులగుటయే గాక నారు ప్రత్యేకజాతి కారనియు కూడ్రజాతి కులములలో చేరియున్నారనియు తేలుచున్నది.

మరియు హూణులు మేధులు మొదలగు అన్య జాతీయులను స్పృశింపమాడ దని కొన్ని మధ్యకాలపు శాస్త్రగ్రంథములలో కలదు; కాని దేశకాల

సందర్భమును బట్టి ఆప్రకార మాచరణ జరుగుట లేదు. అటుజరుగుట యిప్పుడు సాధ్యమును కాదు. వారికన్న హిందూజాతీయులే అగు హరిజనులను నికృష్టులనుగా ఎంచుటకు శాస్త్రధర్మము కనబడదు. అందుచే హరిజనుల అస్మృత్యతకు ఆచారమే కారణమని యెంచవలసియున్నది.

వర్కింగు కమిటీ

కొలికుడు

సలం పాండురంగవికల్మషం. హాల్లో వొక మూల బట్టకప్పిన మృతకేబరం వుంటుంది. హాటుమధ్య కొండయ్య స్తంభానికి చేరబడి కళ్లు మూసుకుని కూచుని వుంటాడు. నుమారు ఉదయం యెనిమిది గంట లయ వుంటుంది. అలాంటప్పుడు ధునుధును లాడుతూ తిక్కయ్య వస్తాడు.

కొండయ్య—బావాజీగారు సిద్ది పొందారు. సమయానికి నే నొక్కణ్ణే వుండిపోయాను.

తిక్కయ్య—అయితే!.....ఎవ డిచ్చాడు నీకీ అధికారం?

కొండయ్య—ఏ మధికారం?

తిక్కయ్య—ఎవ డిచ్చా డన్నాను. ఇంకా యే మధికారం అని నింపాదిగా అడుగుతున్నావా?

కొండయ్య—నే నిప్పు డే అధికారమూ చెలాయించలేదే!

తిక్కయ్య—పైగా—నోరు ముయ్యి. ఎవ డిచ్చాడు నీ కీ భరవసా? నోరు పెగలదేం?

కొండయ్య—ఏమిటోయి నీ ధోరణి?

తిక్కయ్య—ఎవ డిచ్చా డంటున్నాను. టముకు నేయిస్తావా?.....ప్రజాప్రభుత్వం వచ్చి మీద

పడిపోయే రోజు లివి. వొక్కడి మాట చెల్లడానికి వల్లకాదు. చెల్లదు. నేను చెల్లనివ్వను కూడానూ. తెలుసా? టముకునేయిస్తావా? ఎన్ని వేల గుండెలున్నాయి నీకు?

కొండయ్య—ఇందులో—

తిక్కయ్య—ముందు నాకు సమాధానం చెప్పకోవాలి. ఏ మనుకున్నావ్?

కొండయ్య—ను వ్యనే దేమిటో నా కేమి బోధపడలేదు.

తిక్కయ్య—నే నే మన్నా సరే. నా మాటే చెల్లాలి. చెల్లితీరాలి. చెండు సంవత్సరాలు శ్రీకృష్ణ జన్మస్థానంలో కూచుని వుగ్రతపస్సు చేసిన మాట నాది. కనీసం కద్ద రేనా కట్టని నువ్వు అందర్నీ కా దని ముందుకు వస్తావేం? దిగు గర్రం.

కొండయ్య—సంగి లేమిటో చెప్ప మంటే వ్రపన్యాసం పేలగొడతా వేమిటోయ్?

తిక్కయ్య—వ్రపన్యాసం పేలగొడతానా నీ మీద అవిశ్వాసతీర్మానం లేవగొడతానా? టముకు నేయిస్తావా?

కొండయ్య—ఎందు కలా కోప్పడతావా? మంటి చెడ్డా—

తిక్కయ్య—కట్టిపెట్టు వేసాటు. మళ్ళీ మిలేవా
దుల ప్రభ వెలిగిద్దా మనుకున్నావేం సాపం! సిగ్గు
సిగ్గు! ముందు త్తమాపణ కోరుకో.

కొండయ్య—ఏం తప్పు—

తిక్కయ్య—నల్లకాదు. పూల్లో యింతమంది
వుండగా—హేమాహేమిలు— నేను— సుశ్లక్షణ
వంట?

కొండయ్య—వుంటే?

తిక్కయ్య—ఎవరితోటీ చెప్పకుండా—

కొండయ్య—ఏమిటీ చెప్పడం?

తిక్కయ్య—ఎవరూ రాకుండా—

కొండయ్య—రావడానికే కాదు టనుకు
వేయించానా?

తిక్కయ్య—ఎవ డిచ్చాడు టనుకు వేయించ
డానికి నీ కథికారం? అది చెల్లదు. గ్రామనాకర్ని
నేను తీసుకువచ్చేశాను, వాడి కివ్వవలసిన కూలి ను
వ్వికడవే యిచ్చుకోవాలి.

కొండయ్య—మరింతాలూకు సొమ్ము—

తిక్కయ్య—నీతాత సంపాదించాడా యేమి
టది?.....ముందు వర్కింగుకమిటీ యేర్పడాలి.
ఏం చెయ్యడాని కేనా ఆకమిటీ నిశ్చయించాలి.

కొండయ్య—దీనికి కమిటీ యేమిటోయ్?

తిక్కయ్య—తీసెయ్యి. బావాజీగారు నీకో
క్కడికే గురు వసుకున్నావా యేమిటి? ముందు
బావాజీగారి శవాన్ని కమిటీ కప్పగించాలి. అప్పుడు
గాని—

కొండయ్య—అంతా దారుణంగా వుంది.

తిక్కయ్య—నోరెత్తవద్దు.

కొండయ్య—అయితే నీయిష్టం వచ్చినట్టు చేసు
కో. నా కందుకూ యీ గొడవా? (తప్పించుకుని
జెల్లిపోబోతాడు)

తిక్కయ్య—ఏక్కడికి? (గుమ్మాని కడ్డంగా
నంచుని) కదలడానికి వల్లకాదు. శవాన్ని యెవరి
కప్పగించా వోయి పప్పు?

కొండయ్య—నువ్వు న్నావు కాదా?

తిక్కయ్య—నా కిదొక్కటే పనా!

కొండయ్య—నాకు మాత్రం?

తిక్కయ్య—బావాజీగారు తమ శరీరాన్ని నీ
కప్పగించారు. నువ్వు కమిటీకి—

కొండయ్య—నే నింకా దంతధావన మేనా
చేసుకోలేదుకదా—

తిక్కయ్య—శవాన్ని కమిటీ పప్పగించుకుని
దాకా పూచీ నీదీ. తెలిసిందా? చచ్చినట్టుకునో.
బావాజీగారికి జెయ్యి! (జెల్లిపోతాడు)

కొండయ్య—ఇదేమిటి యీ దారుణం? మతి
వుందా లేదా యితనికి?...కానీ యేం జరుగుతుం
దో చూద్దాం. (అలోచించి) కమిటీ యేర్పడు
తుందా? దానికి అసిస్టంటు క్రెటరీ షిప్పేనా
కొట్టెయ్యాలి మనం. ఇదీ వొకంయకు బాగానే
వుంది. (మళ్ళీ అలోచించి) ఇతగాడు చూడవచ్చా
డాయేమిటి? దొడ్డిదారిని జెల్లి శంకరయ్యరు
హాటల్లో కసిన్ని కాఫీనల్లు తాగేసి వచ్చేస్తాను.
(జెల్లిపోతాడు)

రెండోరంగం

సలం వొక వీధి. ముందు సుబ్బయ్య, తరువాత శం
కరయ్య నడుస్తూ వుంటారు. తొమ్మిదయి వుం
టుంది.

శంకరయ్య—బావా! నీవోటు నా కివ్వాలి.

సుబ్బయ్య—నువ్వు నీ సైన్సుకోవాలి.

శంకరయ్య—నావంటివాళ్ళ గొప్పతనం నువ్వు
కనిపెట్టవలసిన సమయం యిది. అనేకమాట్లు నేను
శ్రీకృష్ణజన్మస్థానానికి జెళ్ళడానికి సిద్ధపడ్డాణ్ణి.

సుబ్బయ్య—వందలకొద్దీ అనేకమాట్లు చందా
లిచ్చినవాణ్ణి నేను.

శంకరయ్య—అలా కాదు.

సుబ్బయ్య—ఇలాగా కాదు.

శంకరయ్య—వో టంటే యేమిటో నీకు తెల
వదు. నామాట విను.

సుబ్బయ్య—నీను తెలిస్తే అదేమిటో చెప్పు చూస్తాను.

శంకరయ్య—నాతో నువ్వు వాదిస్తా వనుకో లేదు.

సుబ్బయ్య—ముందు నువ్వే మొదలుపెడతా వనుకోలేదు నేను.

శంకరయ్య—కొంచెం యోచించు.

సుబ్బయ్య—బాగా నిదానించు.

శంకరయ్య—నువ్వు చిన్నవాడవు—

సుబ్బయ్య—భారం అంతా చిన్నవాళ్ళమీదే వుండన్నారు గాంధీగారు.

శంకరయ్య—నిజమే. చిన్నవాళ్లు పెద్దవాళ్లు చెప్పేట్లు పని చెయ్యా అని దాని కర్పం.

సుబ్బయ్య—పెద్దవాళ్ళకి శ్రమ కలిగించకూడదని దాని భావం. దేశం అంతా గాంధీగారిని ప్రేమిడెంటుగా ఎన్నుకుంటే వారు దాన్ని సెప్రూ గారి కిచ్చేవారు మరిచిపోయావా యేమిటి!

శంకరయ్య—వోరి నీయిల్లు బంగారం—

సుబ్బయ్య—వోరి సితస్నా—

శంకరయ్య—సరే మరిచిపోకు.

సుబ్బయ్య—డైరీలో యెక్కించుకో నువ్వు.

(వెళ్లిపోతారు.)

మాడోరంగం

సలం మరో వీధి. తిక్కయ్య రామయ్య నడు న్నూ వుంటారు.

రామయ్య—ప్రతిదానికీ పుత్రయ్యని నువ్వు పెంటబెట్టుకువెళ్ళడం యేమీ బాగా లేదు. నీకు చాలా అపకీర్తి వస్తోంది.

తిక్కయ్య—వాడు లేకపోతే నేను వొప్ప కోను. మాయద్దరికి వొకటే స్రాణం.

రామయ్య—అయితే ఆమాట నాకెందుకు గాని—ఈమాట బావాజీగారు టచ్చిపోయిన కమి టీకి నన్ను నువ్వు ప్రేమిడెంటుగా ప్రతిపాదించాలి.

తిక్కయ్య—అదేమిటి!

రామయ్య—రూల్స్ను తెలిసినవాణ్ణి నేను. అనేకమాట్లు నాకు అదృష్టం తప్పిపోయింది. ఇప్పుడేనా నువ్వు కొంచెం ఆలోచించాలి.

తిక్కయ్య—మరి నామాట!

రామయ్య—మరొక్కప్పుడు నువ్వు నిలుస్తువు గాని.

తిక్కయ్య—నువ్వే వుండరాదూ అప్పటిదా కానూ?

రామయ్య—నిన్నింతవాణ్ణి పసినవాణ్ణి నేను. జ్ఞాపకం వుందా!

తిక్కయ్య—నువ్వు నాకు చేసిం దేమిటి!

రామయ్య—అలా అంటా నేం! ఏదోకమీ షన్ డబ్బు లేరుకుంటూ వుండేవాడికి వ్యవహారం అంతానేర్చి—

తిక్కయ్య—నువ్వు కాకపోతే మరొకడు నేర్చుతాడు. నీ నొప్పనే పొడిచిందా యేమిటి పొద్దు! కాకపోయినా నా కేమీ చేతకా దనీ, అంతా నువ్వే నేర్పా వని చెబుతున్నావుట అంత టానూ. జాగ్రత్త. ఏమనుకున్నావో నీ మట్టుకు.

రామయ్య—అబద్ధమా?

తిక్కయ్య—ఆమాటకి వస్తే నీ కేం తెలుసు నాకు చెప్పడానికి! ప్రతిదానికీ నీసిఫార్సు విం టూ వుంటే యిలా లోకువ కట్టావా? కబడ్డార్!

రామయ్య—ఇంకలలో లోకువ యేం వుందీ! అంతా సత్యం—

తిక్కయ్య—చాలించు నీ పాండిత్యం ఇక నాపెంట రాకు. దూరంగా వుండు. ఓహో!

(వెళ్లిపోతాడు)

రామయ్య—ముదిరింది. ఇక పడగొట్టాలి వీణ్ణి. అడుగు ముందుకు పడనివ్వను.

నాలుగో రంగం

సలం మఠందొడ్డిలో చింతచెట్టుకింద. రామయ్య శంకరయ్య, కొండయ్య, సమాద్రయ్య అలోచన లో వుంటారు.

శంకరయ్య—ప్రతిదానికీ తిక్కయ్య ప్రెసిడెంటు, పుత్రయ్య కోశాధికారిని, మనం చచ్చుపెద్ద మృల మైపోతున్నాం.

కొండయ్య—ఇంకా అవుతున్నా మేమిటి, ఆయోపోయాం. చివరికి నాకు అసిస్టెంటు సెక్రటరీ పనేనా వచ్చింది కాదు చూశారా?

రామయ్య—నేను తయారు చేశా నయ్య వీణ్ణి. నా చేతులారా పెంచాను వీడికి గర్వం. వీడికి కళ్లు నెత్తిమీదికి వచ్చివాకా నేను తెలుసుకోలేక పోయాను. చివరికి నాకే పంగనామాలు పెట్టాడు.

సముద్రయ్య—నీ మేనమామ కొడుక్కి అపకారం చేసినప్పుడు నే నెంత చెప్పినా విన్నావా?

కొండయ్య—అదంతా యిప్పు డెందుకూ? ముందు సంగతి యోచించండి.

రామయ్య—సంగతి కల్లా యేం వుందీ? మాట్లాడితే నేను డెడ్డాకు వేస్తాను. మీరు నావెనక్కొల భరిభరీ అంటూ వుండాలి.

సముద్రయ్య—మాకు కూడా నేర్చి మాచేత కూడా కొన్ని నేయంచా లవి. లేకపోతే—

రామయ్య—మనకి పని కావాలా, పేరా?... పోనీ... నేర్పుతాను. ఇప్పుడు పై మేదీ! ఇప్పుటికి కానివ్వండి. తిక్కయ్య నోరెత్తితే మనం అడ్డు చెప్పాలి. చెప్పి నెగించుకోవాలి. ఇది అయిపోయాక రోజూ మీకు ఇలాంటి సంగతు లన్నీ నేర్చేస్తాను. మన కల్లుబ్బకి నేను ప్రెసిడెంటుగా వుంటాను కదా?... ఏమంటారు?

కొండయ్య—నేను జైన్ ప్రెసిడెంటుని.

శంకరయ్య—నేను శక్రటరీని.

సముద్రయ్య—నేను ప్రైజరరుని.

రామయ్య—సంయే,

కొండయ్య—వొప్పుకున్నాను.

శంకరయ్య—నా వో టిచ్చేకాను.

సముద్రయ్య—ఏక్స్ పెక్ట్.

రామయ్య—ఇక మన నలుగురిదీ వొకటే మాట. అవునా?

శంకరయ్య—అవును.

కొండయ్య—వో.

సముద్రయ్య—భేష్ గా.

రామయ్య—మరి లేవండి,... ఇంకోటి. పుత్రయ్య యెంత డబ్బు వసూలు చేశాడో అది ముందు చెప్పించాలి. ఏమంటారు?

కొండయ్య—తప్పుపండానూ.

శంకరయ్య—ఇక వాడికి దమ్మిడీ ముట్టనివ్వకూడదు. వాడిలాంటి డబ్బుతోటే కుటుంబపోషణ చేసుకుంటున్నాడు.

సముద్రయ్య—నేను మన కల్లుబ్బకి ప్రైజరరుని. ఆప్రశ్న నేను వేస్తాను. ఏం?

రామయ్య—సరే.

శంకరయ్య—శక్రటరీ కాదూ అది అడగవలసినవాడూ?

కొండయ్య—ఆసలు ప్రెసిడెంటు కనుక్కోవాలి. అయితే పెద్దమనిషితరహాకోసం అతను పూరుకుంటే జైన్ ప్రెసిడెంటుని అఅధికారం. నేనూ పూరుకుంటా నిప్పుడు మీకోసం. తరవాతి అధికారం శక్రటరీదీ. ఏమంటే? కల్లుబ్బ వ్యవహారం అంతా నడిపేవాడు శక్రటరీ. అయితే సామ్మతో పని కనక ప్రైజరరు అడిగితేనే బాగుంటుంది. ఏమంటావు రామయ్యా?

రామయ్య—నువ్వు బాగానే చెప్పావు. సంగతి వొక్కొక్కటే తెలుస్తోంది నీకునూ.

కొండయ్య—హిందూ పూరికనే తెప్పిస్తున్నా ననుకున్నావా యేమిటి నేను. ఈమధ్య చదివి ఆరంభం చెప్పేవాడు ఎవడూ దొరక్కుండా వున్నాడు. లేకపోతే యీ రూల్స్ న్ని యీ పాటికి తెలుసుకోక పోయినా?

రామయ్య—ఇక మనం ఆలస్యం చెయ్యకూడదు. (గడియారం తీసి చూసి) ఈపాటికి పద కొండు గంటలు కాదూ?

శంకరయ్య—(తానూ గడియారం తీసి) సరే, ముప్పావు కూడా అయి వుంటుంది.

రామయ్య—మరి లేవండి, ... నాకు చాలా నీరసంగా వుంది. మీలో యెవరైనా శంకరయ్యరు హొటలికి వెళ్లి వొక కప్పు కాఫీ తెచ్చిపెట్టాలి.

శంకరయ్య—శక్రటరీ ఆపని చెయ్యవచ్చునా?

సముద్రయ్య—త్రైజరరు తెప్పించాలి గాని స్వయంగా లేవచ్చునా?

రామయ్య—ప్రెసిడెంటు ముండాకొడుక్కి చెయ్యడాని కందరికీ బాధ్యత వుంది. ఇంతకీ యిప్పుడు మనం తిక్కియ్యని పడగొట్టాలి. నాకు నీరసంగా వుంటే యెలాగా?

కొండయ్య—పోనీ నేను తీసుకువస్తాను. ప్రెసిడెంటుకీ, జైన్ ప్రెసిడెంటుకీ లేదా యేమీ లేదు కదా? (వెడతాడు.)

రామయ్య—భేష్! పూచీ అంటే అదీ. మరి పడండి.

శంకరయ్య—ఇకముందు నేనూ పూచీగానే వుంటాను.

సముద్రయ్య—నీతరవాత నేనూ వుంటాను పూచీగా. అందరూ వెళ్లిపోతారు.

అయిదో రంగం

సలం మంటలో వొక గది. మెంబరు అంటే తిక్కియ్య (ప్రెసిడెంటు) తుప్పయ్య (జైన్ ప్రెసిడెంటు) యల్లయ్య (శక్రటరీ) పుత్రయ్య (త్రైజరరు) ఇది వొక పక్షం) రామయ్య, కొండయ్య, శంకరయ్య, సముద్రయ్య, (ఇది వొక పక్షం) అడివయ్య, వనమయ్య (తరుమతటగులు) కూమని వుంటారు.

తిక్కియ్య—అనుచరులారా! మీ రంతా నన్ను బావాజీగారి కమిటీకి ప్రెసిడెంటుగా ఎన్నుకొన్నందుకు గ్రామం లంతా చాలా సంతోషిస్తున్నారు. ఈ గ్రామంలో యిందుకు నాకంటే తగినవాడు లేనందుకు నేను గర్వపడుతున్నాను. (చప్పట్లు కొడుతూ) మీరు కూడా చప్పట్లు కొట్టండి.

(కొందరు కొడతారు.)

సముద్రయ్య—సామ్రెంత వనూ లయిందో త్రైజరరు ముందు చెప్పాలి. నా తీర్మానం యిదీ.

శంకరయ్య—నేను దాన్ని బలపరుస్తున్నాను.

పుత్రయ్య—మీకు చెప్పవలసిన అవసరం నాకు లేదు.

కొండయ్య—చెప్పించి తీరతాం నీవేత

తుప్పయ్య—పుత్రయ్యకి నేను వోటిచ్చాను. మీరు మాట్లాడగూడ దింక.

తిక్కియ్య—మనం రూల్సుప్రకారం వెళ్లాలి, ముందు పెట్టవలసిన తీర్మానం అది కాదు.

రామయ్య—తప్పకుండా అదే ముందు పెట్ట తగ్గిది.

తిక్కియ్య—(తనలో) వీడు అడ్డంగా వస్తున్నాడా యేమిటి? (అలాచించి) ఇలా చెప్పి చూద్దాం. (ప్రకాశంగా) పుత్రయ్య తిరిగి తిరిగి వచ్చాడు. చాలాడబ్బు వసూలు చేసుకువచ్చాడు. అందుకు మనం కృతజ్ఞత తెహాలి. ఇంతకీ వాడు చాలా నీరసంగా వున్నాడు. కాఫీ తాగుదా మంటే అయ్యరు అయిపోయిం దని చెప్పాడు. కనక వాడికి నీరసం తగ్గాక నేను ఆసంగతి చెప్పిస్తాను. ముందు పని కానివ్వండి.

రామయ్య—(తనవారికి రహస్యంగా) ఇప్పటికి పూరుకొండి.

సముద్రయ్య—నా తీర్మానాన్ని ఆఖరుకి అట్టే పెట్టుకున్నాను.

తిక్కియ్య—యల్లయ్యా! నీ తీర్మానం చదవోయి!

యల్లయ్య—బావాజీగారు వొంటినిండా వీ భూది పూనుకువారు కనక శివుడి గుడి వెనక్కొల సమాధి చెయ్యాలి.

తిప్పయ్య—నే నొప్పకున్నాను.

శంకరయ్య—బావాజీగారు మాట్లాడితే హరిహరీ అంటూ వుండేవారు కనక విష్ణుమూర్తి గుడిదగ్గర దహనం చెయ్యాలి. ఇది నా తీర్మానం.

కొండయ్య—దీన్ని నేను బలపరిచాను.

యల్లయ్య—నే నొప్పకొను. నాతీర్మానమే నెగ్గాలి.

శంకరయ్య—నాతీర్మానమే స్వామి కావాలి.

తిక్కయ్య—యల్లయ్య సబబుగా చెప్పాడు.

శంకరయ్య! నీతీర్మానం నువ్వు తీసేసుకోవాలి.

రామయ్య—శంకరయ్య తీర్మానం రూల్సుప్రకారం వుంది. యల్లయ్యే కన తీర్మానం తీసేసుకోవాలి.

సముద్రయ్య—అదిగదీ. మాప్రెసిడెంటే నీకు కాస్తంత రూల్స్ చెప్పాడు. రామయ్యమాటకి అడ్డు చెప్పకు.

తిక్కయ్య—నాకు దేవుడు చెప్పాడుగాని మ రెవ్వరు చెప్పలేదు. రామయ్యకి నాకంటే యెక్కువ తెలుసునా యేమిటి?

రామయ్య—నీకే యెక్కువ తెలిస్తే కృతహారం నడిపించుకు జెళ్లు చూస్తాను

తిక్కయ్య—వోక్కడెబ్బని..... నేను యల్లయ్య తీర్మానాన్ని వోటుకు పెడుతున్నాను.

(రామయ్య, కొండయ్య, శంకరయ్య ఆడివయ్య సముద్రయ్య పక్షంగా వోటువేస్తారు)

సముద్రయ్య—నేనే గెలిచాను. నాకే వోక వోటు యెక్కువ వచ్చింది.

తిక్కయ్య—నా కేష్టింగువోటు యల్లయ్య కిచ్చాను.

రామయ్య—ఇద్దరికీ సమంగా వోటువచ్చాయి.

తిక్కయ్య—వనమయ్య! నువ్వు పూరుకు న్నావే?

వనమయ్య—నేను బావాజీగారిని గోదావరిలో ముంచేయ్యా లని తీర్మానం పెడుతున్నాను.

తిక్కయ్య—(కొంచెం నేపుచూసి) నీ తీర్మానాన్ని యెవరూ బలపరచలేదు, కనక అది పోయింది.

వనమయ్య—అయితే నావోటు యెవరికీ యివ్వను.

తిక్కయ్య—అయితే యిప్పుడు రెండుపక్షాలకీ వోటు సమానంగా వచ్చాయి కనక నేను ఇప్పుడు లాటరీ వెయ్యాలని ప్రపోజ చేస్తున్నాను.

రామయ్య—నేను వల్లకా దని ప్రోటెస్టు చేస్తున్నాను.

తిక్కయ్య—అయితే లాటరీ వెయ్యడమా మానడమా; దీనికి వోటివ్వండి.

యల్లయ్య, తుప్పయ్య, పుత్రయ్య, తిక్కయ్య పక్షం వోటు చేస్తారు. కొండయ్య, శంకరయ్య సముద్రయ్య, రామయ్య పక్షంగా వోటుచేస్తారు.

రామయ్య—ఇది కూడా సమానం అయింది.

తిక్కయ్య—నా కేస్టింగు వోటు—

రామయ్య—తీర్మానం పెట్టినవాడవు నువ్వే కనక యిక నీకు కేస్టింగు వోటు లేదు.

తిక్కయ్య—వుంది. నేను ఇచ్చేశాను. నాతీర్మానమే నెగ్గింది.

అడివయ్య—అయితే నావోటు రామయ్య కిచ్చాను.

తిక్కయ్య—ఇంతసేపటిదాకా యేం చేస్తున్నావ్రా? నీ వోటు చెల్లదు.

వనమయ్య—నువ్వుల్నిడిగావా నువ్వు? నావోటు కూడా రామయ్య కిచ్చాను.

తిక్కయ్య—మన కిప్పుడు పని ప్రధానం. అప్పుడే పన్నిండు గంట లయింది. కనక మీరంతా నా ఆజ్ఞప్రకారం నడుస్తూ రని నమ్ముతున్నాను.

కొండయ్య—వల్లకాదు. నీ ఆజ్ఞేమిటి మామ?

తిక్కయ్య—అయితే యిది యిలా అట్టే పెట్టి మరోపని చూద్దాం.

రామయ్య—అయితే యిప్పటికి పొద్దుపోయింది. కనక భోజనాలు చేసినదాం.

తిక్కయ్య—(స్వగతం) ఇదీ బాగానే వుంది. ఈలోపుగా అడివయ్యనో, వనమయ్యనో తిప్పేసుకోవచ్చు. రామయ్య చేస్తున్నా డిదంతా. వాడి కూడా ఏదో టాకీ వెయ్యవచ్చు. (ప్రకాశంగా) అలా చేద్దాం.

అంతా బాగుం దంటే బాగుంది అంటూ వెళ్లి పోతారు.

అశోరంగం

స్థలం గ్రామచాపడి మున్నబూ వొక నౌకరూనూ.

మున్నబు—శవం వెళ్లిందా లేదా?

నౌకరు—యింకా మతంలోనే వుండండి. ఇంకీ తగువులు తీరలేదుటండి.

మున్నబు—అప్పుడే రెండు డయింది. పూరంతా గోలపెడుతున్నారు. కొందరు వంటలు కూడా చేసుకోలేదు. కనక శవాన్ని ఆపడానికి పీలులేరు. ఈబీరు పుచ్చుకుని నువ్వు రాజమండ్రి వెళ్లి పోలీసువారి కిచ్చిరా.

నౌకరు—చిత్తమండి.

ఇద్దరూ వెళ్లిపోతారు.

ఏడోరంగం.

స్థలం మతంలో వసారాగది. మళ్ళీ కమిటీ అంతా కూచుని వుంటారు.

తిక్కయ్య—అప్పుడే నాలుగయింది. శవాన్ని అట్టపెట్టడానికి యిక పీలు లేదు. కనక మీరంతా నామాట విని తీరాలి.

పుత్రయ్య—ఇప్పుడు డిధికారం అంతా తిక్కయ్యది. కనక మీరేమీ చెయ్యలేరు.

రామయ్య—చూస్తాం కాదు.

యల్లయ్య—అయ్యో మనమంతా వొక పూల్లో వాళ్లం. బావాజీగారి శిష్యులం. కనక మనలో మనం తగువులాడుకోడం ధర్మం కాదు. ఇప్పటికే పొద్దుగూతుతోంది. మనకి ఈవిషయంలో రాజీ అయినా ఈచరిత్రంలో రాత్రి శవాన్ని నుట్టుకుని స్నానాలు చెయ్యడం కష్టం. కనక ఈ సభని రేపు పొద్దున్నకి వాయిదా వెయ్యవలసిందని నేను తీర్మానం పెడుతున్నాను. మీరంతా అంగీకరించాలి.

రామయ్యపక్షంవాళ్లు సరే అంటారు. తిక్కయ్య పక్షంవాళ్లు బాగుంది అంటారు. తిక్కయ్య

మతానికి తాళాలు వేసేసి బయటికి వస్తాడు.

తిక్కయ్య—మళ్ళీ రేపు పొద్దున్న యెనిమిది గంటలకి మీటింగు. (యల్లయ్యని దూరంగా పిలిచి) ఇదంతా రామయ్య చేస్తున్నాడు. యెలాగో విత్తరీ చేసి రంగసాన్ని తగిలిస్తేవా వాడు మనకి లొంగిపోతాడు.

యల్లయ్య—అది బాగుంది, మూడునిమిషాలలో ఆపని చేసేస్తాను.

(ఇద్దరూ వెళ్లిపోతారు)

రామయ్య—(తనవారిని చేదీసి) ఏం? ఇంకేం చేస్తాడు? మీరు తిరిగిపోగూడదు. తెలిసిందా?

అందరూ సరే అంటే సరే అనుకుంటూ వెళ్లి పోతారు)

తుప్పయ్య—(స్వగతం) మున్నబు బీరు రాకాడని తెలిసింది. యెక్కయ్యకిని నేను బెజవాడ వెళ్లి పోతాను. (వెళ్లిపోతాడు)

పుత్రయ్య—(స్వగతం) బావాజీగారిని సమాధి చెయ్యడానికి పాతక రూపాయలు చాలు. తతిమ్మా యాధ్యాయా నీలాచలానికి రెండు నెల్ల జీతం—సెబాన్! తిన్నగా రాజమండ్రి వెళ్లిపోతాను.

(వెళ్లిపోతాడు)

ఎనిమిదో రంగం

స్థలం మతం. పోలీసులూ, మున్నబూ, నౌకరూ ఆర్వోస్థానాలలో వుంటారు. తుప్పయ్య, పుత్రయ్య తతిమ్మా వర్కింగుకమిటీ మొదలంతా ఆరెస్టు చెయ్యబడి వొకపక్కని నిలవబెట్టబడివుంటారు.

ఇనస్పెక్టరు—మున్నబుగారూ! తుప్పయ్యనీ, పుత్రయ్యనీ కూడా ఆరెస్టు చేసి తీరాలి. పుత్రయ్య సానియింటో తప్పకుండా దొరుకుతాడు. వీళ్ల నందర్నీ మేము స్టేషనుకి తీసుకు పోతాం. మీరూ హెడ్ కానిస్టేబులూ దగ్గిరవుండి శవాన్ని సమాధి చేయించి తెల్లవారేటప్పటికి మాకు రిపోర్ట్ అంద చెయ్యాలి. తెలిసిందా?

మున్నబు—చిత్తం.

తీక్ష్ణయ్య—అయ్యో! ఇనస్పెక్టరు గారూ!
శవం వర్కంనుకమిటీ స్వాధీనంలో వుంది, కమిటీ
యేదో విధంగా తీర్మానించుకుండా శవాన్ని కదప
డానికి మీ కేట ఆధికారం వుంది!

ఇనస్పెక్టరు—అదంతా నేనువలూ చెబుతా
గామా?

తిక్కయ్య—సరే కానివ్వండి. ఈపట్ట అంతా మున్నబు చేశాడు. తాలూకాలోగ్గు ఎలెక్షనులు దగ్గరికి వస్తున్నాయి లెండి. అప్పుడు మున్నబుకి వొక్కవో లేనా రానిస్తా నేమో చూద్దరు గాని. ఇనస్పెక్టరు—పదపద.

(୧୪)

ಹೊತ್ತ ಸ್ಥಳ ವಿಷಯ

దువ్వూరి సూర్యనారాయణమూర్తిగారు

“గుణదోషాబుధా గృహ్లాన్ ఇందుష్వేకా వివేశ్వరః
శిరసా శ్లాఘతే పూర్వం పరం కంఠే నియచ్ఛతి”

అన్నట్లు ఓగ్రంధాన్ని గాని ఓవాఙ్మయవిషయాన్ని గాని ఓసాంఘికవిషయాన్ని గాని నిష్పక్షికంగా విమర్శించవలసివస్తే అందులో గుణదోషాల్ని రెండింటిని తీసుకొంటూ గుణాలనే చాటుతూ దోషాలని మనస్సులో పెట్టుకుని పూరుకోవడమే పండితలక్షణం. అయితే నిష్పక్షికానికి అరం ఏమిటని అంటే మండ బద్ధలకొట్టినట్లు మొహంమీదే చెప్పమని గాను, మొహమాటాలు మోక్షాలూ వదులుకొని దోషైకదృక్పథతో రంధ్రాలనే యేరి అవిష్కరించమని కాదు. కొంతకాలాని కైనా నవరి తప్పు వారే దిమ్మకోమంటుంది, కనక“నొప్పించక తా నొవ్వక తిప్పించక తిరుగువాడు ధన్యు”డనే రకంలోకి వస్తే లోకానికి విరుద్ధంగా వుండ దని నా వుద్దేశం. ఒకరి ఆశయాల్ని ఒకరి నియమాల్ని ఒకరి రుచుల్నీ పట్టి లోకం అంతా అల్లాగే నడవా అంటే అది అస్వాభావికంగా వుంటుంది. “లోకో భిన్న రుచిః” కాదు మఱీ!

ప్రబుద్ధాంధ్రలో పక్ష “తెలుగువారిదేశ భాషా భిమానం” అనే వ్యాసం రెండు మూడు స్థాన చది

వేసు. అది వ్రాసినవారు బులుసు జెంకట్రమణి
య్యగారు. వీరు నాకు చిరపరిచితులు. స్నేహకో
టిలోవారూ అవడంచేతనున్ను, వారి ఊహల్లో
నాకు అభిప్రాయభేదా లుండవలసివచ్చి దానిమీద
మామిత్రులతో కొన్ని విషయాలు చెప్పదలచు
కొన్నాను. లోకానికి మాత్రం కాదు సుమగడీ!
ఎంచేత నంటే ఎవడీ స్వేచ్ఛకి ఎవరు శాసకులు.
మాటవరసకి మనం అనుకోవలసిన మాటలు గాని
యినన్ని ని—

ఓదాన్ని పూర్తిగా నిరసిస్తున్నా మంటే ఆబా
పతు పుస్తకా లన్న బాగా చదవాలి. వాటిల్లో
భావాల పొందిక మనసుకి అందచేసుకోవాలి.
అప్పుడు పూర్వానుభూతాల రుచి ఈ త్రుచుచికన్న
జెకటా తియ్యనా అనేది ఆలోచించుకోవాలి.
అప్పుడు ఈవిషయాల్లో సాతవి బాగున్నాయి, ఈ
విషయాలు కొత్తలో బాగున్నాయి అని నిరూపిం
చాలి. అంటే గాని ఎవడో పుల్లాయి రాసే డని
ఓకథ మరో యెల్లాయి రాసే డని మరో ఘటం
చచ్చువి ఏది వాటిని పట్టి వాళ్ళయారికి కవులకీ
బలాదూ రెట్టడం అదో మోస్తరు దాంపత్యం లా
వుంటుంది.

ముఖ్యంగా ఈపాతక్రొత్తకవిత్వాల్లో మార్పు చేశాకాలపాత్రాన్ని, మనవంటి వాళ్ళ రుచిభేదాన్ని ఆనుసరించి బయల్దేరుతోంది. అందుచేతే అందుల్లో కొన్ని విషయాలు విరుద్ధా లయినా మామిట్రుల వుపన్యాసంలోని నాల్గవ పేరా మొదలుతోమ్మిదో పేరా వరకున్న కొన్ని సంగతులు నిజాలే. పరిచయం మనకి తక్కువవడం చేత మన కవి ఆసంగనాలను అనమ్ము.

అసలు వీరి మొదటి విసురు. “ఉదారాదర్శం గా సంస్కృతాన్ని గ్రహించి దాల్లోలాగ రసప్రధానగ్రంథాలు తెనుగులో లేకపోవడం లోకే” అనే దానిమీద పడింది. కొన్ని విషయాల్లో ఈ మాట నిజమే గాని అంతకన్న రసప్రధానమైన గ్రంథాలు తెనుగులో ఉన్నాయని ఆనాలి. పాండిత్యప్రకరణ కవనరుసుకోవాలి. కవిత్వం అంటే అదే అనే దృష్టితో సంస్కృతం వాళ్ళూ వాళ్ళని ఆనుసరిస్తూ తెనుగువాళ్ళూ కూడా పడడం చేత రస దృష్టి తగ్గి కథాప్రధానంలోను శబ్దాడంబరాలలోను విచిత్రయమకబంధాల్లోనూ పడి కౌత్సానికి తా విచ్చేరు.

ఇహ తెనుగువాళ్ళ అక్రితుల వంశాలు అతిశయోక్తులతో నింపకపోతే యెలాగ? వీరు రాయడం గూడా కొంత స్వలాభాపేక్షతోనే. ఏపోతన మహాశయుడో తక్కు మిగిలిన మహాత్ము అంతా పెళ్ళాంపిల్లల్ని పోషించుకోడానికి కవిత్వాన్ని చిల్లరక్రింద మార్చుకుని వాడుకొనేవారు. నాటి నించి నేటికీ ఏ వుద్యోగంకోసమో ప్రయత్నిస్తున్నామంటే ప్రసిద్ధులుగారి మీద “నీకళ్ళు చిన్నవి నీముక్కు పెద్దది ఉద్యోగమిప్పించ వోయి దేవ!” అని “నాకు డబ్బియవోయ్ నలిననేత్ర! అని గాని పొగడడం చాలామందికి అలవాటు. అలాటివి పుస్తకాల్లో వుంటేనేగాని కృతిభర్తలకి తృప్తి కలగదు చూడండి. ఇహ ప్రతాపరుద్రయం లాటి గ్రంథాల్లో లాగ ప్రతీ పద్యంలోనూ గూడా వర్ణించకపోవడం తెనుగుప్రబంధాల్లో ఓసుగుణమే.

ఇహ “అతిశయాలు అంకితాలు వృష్ట్యంతాలు కౌళిదాసాదికవులలో లే “ని” అన్నారు. అబ్బో. దాంతోనింకే కౌళిదాసు గారు ఈవిషయంలో. అసలు వృష్ట్యంతా అంటూ వుంటే దాల్లోనే అతిశయాలు అంకితాలు గర్భితంగా వుంటాయి. రఘువంశం మొదటి సర్గలో—

“సోహ మాజన్మశుద్ధానా మాఫలోదయకర్మణాం
అసముద్రక్షీతీకానా మానాకరధనర్తనాం”
యథావిధిభుతాగ్నినాం యథాకౌమార్జితార్థినాం
శైవేభ్యస్తవిద్యానాం యావనే విషయైషిణాం
వార్ధకేమునివృత్తినాం యోగే నాంతే తనుత్యజాం”
ఇలాగే ఇంకాను. ముచ్చ ఇది-ఇల్లాటివే మన తెలుగువారికి తెన్ను చూపించేయి తప్పకుండాను. అన్ని నిజాలు కాకపోబట్టి మామిట్రుల వ్యాసంలో విదో పేరాలో చెప్పినట్లు కోతలు పరమకోతలూ కూడా పైవృష్ట్యంతాలలో వున్నాయంటాను. ఇహ సప్తమ్యంతాలు మాత్రం ఎక్కడా లేవు. పృష్ట్యంతాలైనా కౌళిదాసుగారు విరచించే మన తెనుగు వారు మరో నాలుగు రాసి స్వతంత్రించేరు. ఎన్ని సారెయ్యడం ఎవ్వరికీ తప్పలేదు. ఈ విషయాలు మాత్రం అధునికకృతులలో ఎక్కలేదు.

“ప్రత్యేకత్వం కోసం దేవులాడుతున్న ఇప్పటి రకంవారీలచే భావం ప్రధానంగా” అని వ్రాసిన దాల్లో నాలుగుసాదాలూ ఒకే అనరసంస్కృత సమాసంగా వున్న అధునికకృతులలో పద్యాలని తీసి మామిట్రులు చూపిన పేరున్న వాట్లలోంచి వాట్లలో భావం ఉన్నదీ లేనిదీ కొంత తంటాలుపడి తేలుకుని వివాదానికి పాపాపాము. అప్పటికీ “నలినాలీకమృణాలనాలలికానన్య ప్రణాళిమిలల్ల నాలాపకధానుధానురసలిలాలోలచేతస్మ” లాంటిసమాసాలుంటే మేము మాత్రం తప్పకుండా నిరర్థకపదాలు చాలా వున్నాయని వప్పుకోమా? అంతేగాని శ్రూర్తిగా భావం లేదనిమాత్రం అనడానికి సాహసం చాలదు. ఎంచేత నంటే “నహి సర్వ

స్వర్ణం జానాతి" కనుక. అట్లాటి దీర్ఘ సమాసాలున్నా అచ్చతెనుగే బాగా నేటి వాఙ్మయంలో వుందని చెప్పడానికి దునకడుగు పడదు. | ఆయోమయ మైన భావానికి ప్రాధాన్యం అధునికు లిచ్చే రంటే ఆ ఆయోమయం మనబుద్ధిలోకి కొదుగదా? అని కొంత ఊహ ఉండాలి. తిప్పట. ఆతరువాత అడిగి తెలుసుకోవడం ముఖ్యం—)

1 ఇంక అతిశయోక్తుల విషయం మాట్లాడితే మామిత్రుల దృష్టి అధునిక కావ్యాలలో విసుగు కలిగించేలా వుండని ఫలితంగా చెప్పేరు. కావ్యానికి సాగసు తెచ్చేదే యీ అలంకారంట. ఇది పాతలోనే వుండడం చాలా పొరపాటుట, అసలు అతిశయోక్తిని రెండు రకాలుగా విభాగిద్దాం. వ్యక్తిగతం ఒకటి, ప్రకృతిగతం రెండూను. ఈ రెట్లోనూ పాతలో పాడైనచోట్లున్నాయి. అందమైన ఘట్టాలున్నాయి.

డిబ్బే ప్రధానంగా కవిత్వమకాదు పెట్టడం చేత ఏగట్టులంక వేసుగునే రాజాగార్నీ తీసుకొని లేనిపోని ఉత్ప్రేక్షలు అతిశయోక్తులుకల్పించి అబండి తోలే రాజానికి శరీరమీద ఎల్లాగో ధోరీదాత్త లక్షణం పూసి అలంకారపుస్తకాలకి అడ్డు లేకుండా కావ్యప్రశస్తి చెడకుండా, రాయం ప్రాచీనులలో కొందరి ఆచారం. చెనుకి సిరెట్టుగు నేటప్పుడు అడ్డొచ్చిన పదిమంది పంచమహాదర్శని పడతన్నిన వెలంధోరగా రైనా వారు మహాభూరసం గ్రామాలు చేసిన చక్రవర్తిభూములు. వారి కొంపలు పర్ణకాల రైనా అని చేసే పని "లిఖంతి విధు మండల" మే. తిండితిప్పి లేక చావడానికి సిద్ధం గా వున్న రెండేనుగులు చూడు కంచరగుట్టలు వుంటే చాలు ఇవా పాటి మదభారలతో కొత్తగా కాలవ విడిచిపెట్టినప్పుడు భూమి అంతా తడిసినట్లు తడిసి అంబరైపోయి అబాడి మార్గపులని దించుకు సోయాలా చెయ్యడమే.

జీతం నాశం లేని పదిమంది నౌకరు పనిపాటలు చేయడానికి కొంచెం వుంటే వాళ్లే మహానైన్యా లయిపోయి వాళ్ల నడకలకి రేగిన బూడిది నూర్చు చంద్రమండలాన్ని కప్పడమే. ఏమప్పివాడి కేనా గుప్పెడు బియ్యం చెడితే యాంకశబ్దం లేకుండా ఇవా ఆయం భూమి నుద్దరించీ రాజే. వారు పరం దేడి మాడిపరు పైనా అది బంగారందే వారు తినిది అన్న మైనా సువర్ణద్రావకమే. లేకపోతే డబ్బెల్లా వసుది బాబూ!

ఇంక ప్రకృతిగత అతిశయోక్తులని చూస్తే పైవాటిని మించిపోవలసిందే. మేనవిషయం చెప్పేరు గారు? ఇల్లాగే తోటలు వర్ణించా లంటే ప్రపంచ కంటూ మహారాజ్యాల్లోను దేశాంతరాల్లోను గాని బహుశా "సరళతమాలతాలహరిచందనచంపకనారి కేళికేసరకదలీలరంగపనసకముకౌరునకేతకీలతాగు రుధునసార" తున్ను వెలగ బూరగ మట్టి జలేగు మొకలైన అడ్డ మైన తుమ్మా ఆతోటలో నాటవ లసిందే. ఇవి అనాటివానికి రుచించినట్లు మనఇప్పు టి వారికి రుచించవు. వీళ్ల కెంతసేపూ ప్రేమతో పెంచుకొన్న సుపెంగ పొదలు, ఉల్ల మిడి పెంచుకొన్నట్టి మల్లతీగలు బిల్లగన్నేరు మహళ కేతకి లేరాడి గులాబి చేమంత్ర మొకలైన అంద మైన మొక్కలే పాతుగుని సంతోషిస్తారు. ఇల్లా అన్నా నని చెప్పి ఇల్లాటిని ప్రాచీనాల్లో లేవనడంకాదు. కాళిదాసు పువ్వులతోటలు కమ్మగా వుంటాయి. విజయవిలాసా నైనా తారాశకంఠవిజయా నైనా తీసుకుని ఇవాప్రబంధాలన్ని ఇదే రకం అని తిట్టడం చాలా తప్పుమాట. మొత్తం సకటు మీద మాట వ్యక్తిగతంగా కూడా భావకవుల అతిశయోక్తులు మానవత్వాన్ని అతిక్రమించవు. అల్లా రాయకపోయినందువల్ల వీరికిబ్బందులు లేవు. వీరిపుస్తకాయి స్నేహాధనమును గాని ప్రేమధనాన్ని గాని ఘటంగా ఆపేక్షిస్తాయి కనక ఒహన్ని "ఏ తా వా నస్య మహిమా" అనడం గాని, కోపంచచ్చిన

మహాత్ములకు పదబూతులు తిడుతూ శతకాలు దస్యాలు రాయడం గాని పీరికి అనవసరం. ఒక వేళ సంప్రాప్తించినా యెదిరివ్యక్తి తన జీవితంలో మెరిసిన రెండు మాడు నిజ మైన సంగతుల్నే సహజంగా చెప్పకలే గాని అధూతకల్పనలుండవు అయిన గుణాల్ని వర్ణించలేక శేషుడు పరిగెత్తిడు బృహస్పతి తలొంటిగోవడం గాని షణ్ముఖుడైన న్ముఖుడవడం గాని చతుర్ముఖుడు దుర్ముఖుడవడం గాని పుండ్రుడు చంద్రుడు గుంపిన అప్పలరాజు గారి కీర్తిలతాకుసుమం కాదు. నూన్ముడు తాతరాజుగారి తేజఃపుంజుం కాదు. ఇంకా కీర్తులు బయలుదేరి వనిపాజ్ఞు తారు కాటికలొంటి నల్లవస్తువుల్ని తెలుపు చేయలేదు. ఇల్లొంటిది పెద్దల వానన, అయితే యివర్కు తప్పు లని గాదు నామాట. ఆకాలాని కవిర్వచించేయి. రెండు పుంజీల వందల సంవత్సరాల నించి “పాడించే పాటరా” అన్నట్లు ఆభావాలే ప్రతిదాల్లా చదువుకోంటే వెకటించన? రెండు రోజులు వరనగా ఇంటోది పెసరపప్పు పచ్చడి చేస్తేనే రోజూ ఔధవ పచ్చడేనా? అని చావ తీవ్రతామే! కొత్త వింత పాత రోతా అని మనవాళ్లు ఊరికే అన్నారూ! ఎన్నాళ్లు ఆచిరుగుగుడ్డలు కట్టుకోవడం! ఓగుడ్డలో నేనా మానం కాపాడేటంతి జాగా వుంటేనా? బట్టబయలు.

మరిన్ని రసనిషయం ఎత్తేరు. ఎత్తి అధునికీకరి త్యాన్ని తిట్టి వారని మాటలే మామిత్రులు మాడా అన్నారు. ఆపేరా చివర “శృంగారం ప్రాచీనలలో ఎక్కువ వుండంటారు. ఇప్పటివాన ఆరసం తప్ప మహోదాన్ని కావ్యాలలో వర్ణించరే! ఇది మహా బాగుంది కామోసు” అని అన్నారు. ఏం! ఎందుకు బాగుండదు! ప్రాచీనశృంగారం అధునికశృంగారం ఓలాగే వుంటుందా? నిజంగా ఈవిషయం పుస్తకాలలోంచి ఎత్తి వ్రాస్తే ప్రాచీనలలో అడదీ మొగాడు అందుకే పుట్టినట్లున్ను అందులో అడదాని వర్ణన వస్తే చాలు అమె తల్లిలాటి దేవతైనా సరే కచమచజఘనవర్ణలతో కాళ్లదగ్గరనుంచి పెం

టుకలదాకా నో తిరగమరిగేలో వర్ణించేయ వలిసిందే! అవర్ణనలోను బాహుమూలరుమలతోను పెరుగబ్బించుదిబ్బలతోను క్రంగన వాగు గుబ్బలతోను త్రాచుపాము లొంటి నూగారుతోను ఇనకతిప్పలతోను రంధలతోను అపర్తాలతోను నిందిపోవలిసిందే. ఈక్రమం ఎప్పుడు లేప్పినా ఇమా వాడికావ్యం అధమాధమకృతన్నమాటే. ఆక్కడికిగాని అపూర్ణశృంగారరసంలో స్త్రీ తాండవించదు. పూర్వం రాసేవాళ్లు పురుషులే గనక ఆమె రహస్యస్థానాలని వర్ణించుకోలేదు. ఆరుదుగా వున్న అప్పటి కవయిత్రులు కూడా కవిరాక్షసులకి జడిసో మరేమో సాపం వారికిగులే వీరు తెగించలేరు. తెగించి రాయడం ప్రారంభిస్తే అశృంగారం మొగశృంగారం కలిసి బ్రహ్మనిష్పత్తి కలగవలసిందేమట. ఇల్లాటిది గదా పెద్దల ప్రబంధమారం—

అధునికులది ఇంతకన్న చాలా నాజుకనితప్పక వప్పుకోవాలి. ఎంత సభ్యమో అంతే రాస్తారు. ఆతి వితే రసాభాస జూడప్ప తప్ప మరే ముంది? ఇంక శృంగారమే తీసుకుందికే కొరణం ఏమిటంటే? ఇది రసరాట్టు గాదు మరి? అదిగాక అన్నిరసాలకంటే దీంతో మరుమ్యుల మన్న సంబంధం ఎక్కువ. దానిలోవున్న హాయి మహోదానిలో లేదు కనక దీనిలో నైనా కశ్యలం తీసి పారేసి సభ్యమైన శృంగారాన్ని రాయడంలో తప్పేమిటి?

“కవితన్నే నాయమడిలాగ స్పష్టపరుచుకుంటాడు. నాయమడికి లాగ కవి మూడా శృంగార రసపిచ్చి యెక్కువ వుతుంది” నిజమే. ఆలా కవి ఎప్పుడు నాయమల్లో లీనమయ్యేడో అప్పుడే తద్గతవీరం గాని శృంగారం గాని విషాదం గాని ఘోరుగా కవిత్వంలోకి కలంగుండా జూరడం. మైలరాళ్లు పాతుకుంటూ రాసే ఛందోబద్ధం మాట లన్నీ కవిత్వం కాదు కవిత్వం గాని. దీనికి తార్కాణం ఏమిటంటే? శృంగారరసపిచ్చికి కాళిదాసుగార్ని శోకరసపిచ్చికి భవభూతిగార్ని గాని తెనుగులో ఈతణ్ణి మించిన కంకంటి పాపరాజు

గాన్ని గాని దైన్యంలో పోతన్న గారి “లావోక్కిం తఱు లేను” గాని ఓమాటు తలుచుకంటే “అపి గ్రావాకోది త్వపి దళతి వజ్రస్యహృదయం” ఇల్లాగే క్రోధంలో వేణీసంహారంలో భీమన్న గారి “మధ్నామి కారవశకం” ఇల్లాటివి భావిస్తే తన్మయత్వం లేని కవిత్వం తంపటదానికి లా కనిపిస్తుంది. ఇల్లాటి వాటినే బామకట్టు కవిత్వా లంటారు. ఏభావం పద్మంలో రాస్తే ఆభామ్య కళ్ళకి కట్టాలి. అప్పుడు కవి తన్మయు డవడం ఒక విధమైన పాంగు తెచ్చుకోవడం. ఆవసరం. ప్రాచీనకావ్యాలలో లేశాలు గాను విరళం గాను వున్న దాన్ని మజ్జిగ మీద వెన్నపూసలాగ నివిరి పోగేసి అక్కడక్కడ ఇల్లాటి ఘట్టాలు తగులుతే వచ్చే సంతోషాన్ని ప్రారంభించింది మొదలు అనుభవించేదా మని ఏ విషయం చెప్పేటప్పుడు తదంతభావాలతో బిక్య మైపోయి రాయబడే కవిత్వం నేటిది. ఈతన్మయత్వం ప్రాచీనాల్లో అనలే లే దనడం అధునికాల ని ఆక్షేపించి నలే. ఇల్లాటి మాట ఆదీ యిదీచద వని ఆర్థనాశీత్వమిది—

“ఇల్లాటి కవిత్వా లన్న వాఙ్మయానికి పురోభివృద్ధికేమాల మంటూ కొందరి యువమల ఆశయం” అవును, కాకిపిల్ల కాకికి ముద్దు, పుట్టిన పిల్ల లంతా డిప్టి కలకరు, డియంవోలు అవుతారనే తండ్రి పెంచుతాడా? ఏవట్లగిజో గొంతుకలలో వేసి మర్రియా చేయకూడదు? తుప్పు ధూళి పట్టి బూజుకట్టి పోయిన పదరత్నాలని భావమణులని వృత్త ముత్యాలని తీసి మెరుగేస్తేడు. పాతలో యివి నూటికి కోటికి గాని దొరకవు. కష్టపడ్డాడు ఏర్పి కూర్చేడు వాఙ్మయోపకారం అయితే బేగాక. అంతే గాని వాఙ్మయాన్ని పాడుచెయ్యలేదు గదా? ఓపిసరేనా ఉపకారం చెయ్యదా?

“ఇప్పుడు కొంతమంది నెలపిల్లలలు కూడా కవయిత్రలు కవీశ్వరుల్లా ఆయిపోయి పత్రికల కెక్కుతున్నారు” తమకొ కడుపుబ్బు ఎందుకు మిశ్రమా! దినదినము మన సంఘంలో జ్ఞానజ్యోతి అభివృద్ధి

అవుణ్ణిందని సంతోషించవోయ్. కవిత్వం రాస్తే నేనే రాయా లని బొడ్డుకోసి నువ్వే పేరెట్టుగున్నావా? బాగుండకచ్చు బాగుండకపోవచ్చు. ఇది రంకూ బాంకూ కాదు గదా? సమృద్ధిగా పత్రికలున్నాయి. వేసీ ఎడిటర్లు మేం ఎరుగుదుం. మాకు బంధువులే నారు. “ఆక ననగ రాగ మణికయిలుచు నుండు” నాయనా విచారించకోయ్. తిట్టకోయ్! అని నాకో మిత్రుఁ డిచ్చిన సలహా. “న ధర్మవృద్ధేభ్యమయః సమాక్షతే” కనక ఏపుట్టలో ఏపాముందో? |

“ఒక చిత్రం ఈమధ్య”

తల్లి:—నాన్నా! మంచి వన్నె యిలా పాడిచేస్తే ప్రకృతి శృశానం బిపోదూ?

బాలుడు:—అమ్మా! చెమించాలి. ఎరగక చేసు—

విసుగా తల్లి రుసరుసలాడుతూ వచ్చి కొడుకుమీద ప్రేమతో చెప్తూకోపం మాటలోకి దింపి ఊతంగా “నాన్నా మంచి వన్నె పాడుచేస్తే” అనే సరికే పాడుచేస్తే వస్తవు అక్కడ పారేసి ఉలికిపడేదిగన లేచి పిల్లవాడు సైమాట ఆనడం స్వభావికమే. అప్పుడా పిల్లాడికి ప్రకృతి శృశానం సంగతి తెలియనక్కర్లేదు. ఎంచేత నంటే చెనేది తప్ప పనిగా! ఆపని చేస్తూ ఏసందునించి అమ్మొస్తుందో అని కనిపెడుతూనే ఉంటాడు ఆమఱు. ఇల్లాగే పిల్లలు మనం మాట్లాడే మాటల కన్నింటికి అర్థం గ్రహిస్తారు. చూడండి. కృష్ణుడు నాలుగేళ్ల పిల్లాడే. “నాన్నా! మన ఇంట్లో బోహణం దగ్గర పుస్తకం పెట్టుగునే వ్యాసపీట మీద నాపెద్ద లావుపుస్తకం భాగవతం ఉంది. ఇల్లా పట్రా” అంటే పెమాటలలో పిల్లాడు గ్రహించేది పుస్తకం పెట్టుగునే పీట పెద్ద లావు పుస్తకంయ. అవ్వే కళ్ళకి కడతాయి ముందు. పట్రమ్మనే చెయ్యూపులూ గ్రహించి దాన్ని తెచ్చి అన్న కిస్తాడు. అంతే కాని అపీట వ్యాసపీటో వసిష్ఠపీటో అపుస్తకం భాగోతమా తోలుబామ్మలాటో వాడి కేం తెలుస్తుంది? అల్లాటి

మాటల్ని గాని పనుల్ని గాని చూస్తే మామిట్రబు
రాసినట్లు అచ్చగ్రంథం పడాలి. అనంద పడాలి
అంతేనే గాని విచారించడం అనాసరం. ప్రకరణం
అది గాను కనక—

ఇంకా మంచి చూపించా అంటే చాలా
వుంది. కొత్త కవులలో గాని, వారి గ్రంథాలలో గాని
“సరసాగ్రే సరసాచి మంచినల భాస్వద్భాస్వరాకౌశ
శిన్ నిరక్షింన్ బహుశాస్త్రలక్షణమహాధీమంతుం
డన్” అని గాని “ఇది శ్లేషయమకచక్రవర్తిత్వనేక
విరుదాంకితచతుర్విధకవితాధురీణం” అని గాని
చేసుకునే స్వభావమర్థనలు ఉండవు. ఏదేనా రాయ
డానికి ప్రారంభిస్తే దాని కంటే ముందు ప్రతీ ప్ర
బంధకర్తల కలలలోనూ చాళ్ల తాతలో ముతాతలో
కనపడి రాయ మని చెప్పడం ఒక అలవాటు. ఇది
ముందే భారతకవులకో నిజంగానో కాదో జరిగి
ఉంటుంది. ఇహ శతాంధన్యాయంగా అందరూ
అంతే. ఇల్లాటి కలత నిద్రలు ఇప్పటి వారికి
లేనేలేవు.

మొత్తంమీద మంచి చెడ్డలు విమర్శిస్తే రెండింట
లోనూ వున్నాయి. అభిమానం గల దాన్ని ఎత్తేసి
రెండోదాన్ని తిట్టడం విమర్శకత్వమే గాదు.
ప్రపంచం అంతా మారేటప్పుడు కవిత్వం కూడా
మారాలినిండే. ఐతే కొత్తదారి తయారు చేస్తున్న
ప్పుడు చెత్త చాలా వస్తుంది. దాన్ని ఎల్లాగో
సహించడం మంచిది. తండ్రి చెప్పినట్లు కొడుకులే
విసని కాలంలో నే చెప్పినట్లే మీ రందరూ విసా
లంటే విసవా రుంటారా? వింటే చివరకి స్వరా
జ్యం లా తయారౌతుంది లోకం. కనక సాధ్య
మైనంతలో మంచినే తీసుకోండి. చెడ్డ చదవకండి.
రాస్తున్నా రని తిట్టకండి. కొనకి నిగ్గే నిలుస్తుంది.
పూర్వగ్రంథాలిన తిట్టాదు. ఇప్పటివాటిని తిట్టాదు.
కొత్త కవిత్వంలో కొత్త లేదనడం లోటే. ఈ
కొత్తచ్చాయలు ప్రాచీనులలో అక్కడక్కడ లే
వండిం లోటే. చూడండి—

“జలకము లార్చి పాండుజల
జచ్చదపాళిక గప్పి తమ్మిపం
కుల తెలిదేనె లుగులిడి
క్రాందరగల్ కదలించు కల్వ తొ
తెలల కుమారు కుమారు ఘ
టించి భజించు నవీలలామ కో
మలకుకు దాగతాళి కుల
మంజురవ బున హుటసాడుదున్”

“తనపం గొగిలి యీ వొకస్వడును నా
ధా ఏకరస్వర్థం
బున గిలింతలె యంచు పన్నిని కరాం
భోజంబున నృందమం
దనటద్వాయు చలనభాంసరులు గ
న్నట్టంగ నవ్వెలురా
యని రారా యని బిల్చె నా దగ్గ ద్వి కే
ఫాద్యంతదిర ధ్వనుల్”

అని వ్రాసేరు. ప్రాచీనులలోని గంపలకొలంది
పద్యాలలో ఈవైలాటివి అన్ని విషయాలలోనూ
భేదాన్ని చూపిస్తూన్నాయి—

“త ఏవ పదవిన్యాసా స ఏవార్థ విభూతయః
తదాపి నక్యం ఏవతి కోవ్యం గ్రంథనకాలాత్”
అన్నట్లు మార్పునేర్చు సేతను, హృదయపరిపక్వ
మాలినేతను, దివ్యానుభూతులతోనూ, ప్రతిభావిశే
షంతోనూ, నిర్మించిన కవిత్వశిల్పం గుండెను తాకు
తుంది. అల్లాటి దాన్ని విన్నప్పుడే సహృదయుడు
కంట నీరట్టడమో, వేడిరక్తం ఉప్పుంగి రాద్ర
మూరి అవడమో, కరుణమూరి అవడమో తటస్థ
స్తుంది—

య త్వంరభః కృతివిరచనే
సత్కవీనా మభేద్యో
య చైకాగ్ర్యం కనుచిత పదా
న్యేషణే చిత్తస్పృహయే
లభ్యం త చ్చేదపి కవయతా
మంతత స్త్రీణ్య హని
స్యా దేవం కిం సరసకవితా
రాజ్యదుర్భిక్షయోగః

అని ఓమహాత్ముడు చాలా విచారించేడు.

ఉభయ భాషా ప్రవీణ భవనగిరి లక్ష్మీకాంతమ్మగారు

ఒకమాలెత. భుజంమీద బిండెతో ఒక బ్రాహ్మణి.

బ్రాహ్మణి—ఎవరే! ఎవరే నువ్వు అంత రాసుకొన్నావా?

మాలెత—ఏ మమ్మాయి! నోరు మూసుకో. తలంటే పూసులు బాగా రానియ్యి. ఏ మనుకొన్నావ్?

బ్రాహ్మణి—నే నే మన్నానే నిన్ను? ఎవరు నువ్వన్నాను. తప్పా? బ్రాహ్మలం వస్తూవుంటే కాస్తంత తప్పుకోవద్దా? ఇంత దొడ్లదోవా?

మాలెత—ఎల వమ్మా ఊ! గుంజకోకా. ఏ మే. యేమే యేంటి! ఎవళ్లనుకున్నావ్?

బ్రాహ్మణి—ఏమే అంటేనే తప్పిచ్చిందా? మాలెత ఏమండీ, అనిపించుకోవడం మీకు మంచిది కాదు సుమీ.

మాలెత—ఏంటి? మాకూ మీకూ తేడా యేంటుమా?

బ్రాహ్మణి—మీకూ మాకూ తేడా లేనే లేదంటావా?

మాలెత—ఏం వుం దేంటి?

బ్రాహ్మణి—మీకు ఆచారకృతహారాలూ, శుచీ, శుక్రమూ వున్నాయితే? యిది తేడా కాదా?

మాలెత—మీరూ మానుకుంటున్నారుగా? కాదంటే మావాళ్లూ మిమ్మల్ని చూసి నేర్పుకుంటూనే వున్నారుగా? ఇంక తేడా యేదీ?

బ్రాహ్మణి—మీరు కల్లు తాగుతారు.

మాలెత—మీవాళ్లూ తాగుతున్నారు, గెపిలి చేసుకో.

బ్రాహ్మణి—మీరు పందిని తింటారు.

మాలెత—మీరు మేకల్ని తిండం లేదూ యే గేలోనూ?

బ్రాహ్మణి—మీరుగొడ్డు ఆమ్మకు బతుకుతారు,

మాలెత—మీరు బిడ్డల్నిమ్మకు బతుకుతారు.

బ్రాహ్మణి—అఁ, అఁ, ఏం చుండగం? కళ్లూ కాళ్లూమన్నొద్దులేయింకాయింకామిదికివస్తావా?

మాలెత—అసమానం నీళ్లలో నాన్నా వుంటే నీ కళ్లూ కళ్లేవన్నకుండా పోతాయి.

బ్రాహ్మణి—ఎదిరిస్తావా? ఎదిరిస్తావులే? నీకు తిండి దొరకొద్దా? ఇంతటితోనరా?

మాలెత—నా కే మమ్మాయ్! నీకే తిండి దొరక్కుండా పోతుంది. పాలా లమ్మకుంటావు. కూలి కల్లలేవు. పనివేతకాదు. కైత వులికి గాని వుద్దో గాలు లేవు. నువ్వే తిండి దొరక్క మాడి సత్తావు.

బ్రాహ్మణి—ఏమిటే?...ఏమిటే! నీ మొండి తనం! సిగ్గు బిడియమూ విడిచిపెట్టావా యేమిటే?

మాలెత—నీకా నాకా సిగ్గు లేకపోతా! మీ వోళ్లంతా మా మంచాలమీద కూచని, చూవోళ్లతో సావాసం చేసి, ఇళ్లలోకి, గుళ్లలోకి, చబల్లోకి, నూతులకాడికి బడిమాలి చూవోళ్లని తీసుకెళ్తావుంటే, కల్చి బోనాలు సేత్తూ వుంటే, నువ్విప్పుడు “అచుగుంటా” “అచుగుంటా” అని మొరుగుతున్నావు. సిగ్గులేని వో కైవరమ్మాయ్?

బ్రాహ్మణి—అయితే, ఆమ్మో! పెనా, పిన్నా కులమూ, మర్యాదా, అంటూ లేనుటే! మా పాలా లలో పని చేసుకు బతికేవాళ్లు గదా మీ కింత తుగ్గిపాటు తగునా!

మాలెత—డబ్బున్న వోళ్లే గొప్పోళ్లు. వాళ్లకే మరేద. అన్నికలాల వోళ్లనీ దేముడే పుట్టించాడు. ఎన కెప్పుడో మీరు మేము సాకిరి నేనే యిప్పుడు మీరు మీయీదుల తుడతం లేదటమ్మా?

బ్రాహ్మణి—ఇంతేనా! దేశ మంతా యిల్లా మండిపోవలసిందే యింకా?

మాలెత—వొక దేశపోళ్లం. మీలాగే మేమూ సీమూ నెత్తురూ వున్న వోళ్లం. మనుసులం. మమ్మల్నిలా తరిమికొట్టినట్లాళ్లూ మండిపో కే వూడి!

కొడవటిగంటి కుటుంబరావుగారు

అనేకమంది మాట్లాడేటప్పుడు ముందూ వెనకూ చూపకుండా మాట్లాడతారు; అనేకమంది ఆవిధం గానే రాస్తారు. వీరికి దేన్ని గురించి దీగంగా ఆలోచించటం ఆలవాటు ఉండును. చేతకొనూ కాదు. తాగిన వాడి శరీరం దానికి చెందిన చైతన్యం వాడి వశంలో లేనట్లు, వారి మనస్సులూ ఆలోచనలూ వారి కట్టుబాటులో ఉండువు. ఆటవంటి వారి ఆభిప్రాయాలను బులుసు వేంకటరమణయ్యగారు “తెలుగువారి దేశభాషాభిమానం” అనే వ్యాసంలో చక్కగా ఖండించారు. వారు కొత్త పాత వాఙ్మయాలను గురించి మూడో షేరాతోనే అపక చచ్చించుకుపోయినట్లయితే అవ్యాసం మరో విధంగా పరిణమించే దని నా ఆభిప్రాయం.

వేంకటరమణయ్యగారు సెలవిచ్చినట్లు కొత్త పాతలకూ మంచిచెడ్డలకూ సంబంధం లేదు. ఆ రొంటిలోనూ ఈరొంటిమీ ఉన్నై. కాని చెడును మంచి ఎట్లాగో పాతకు కొత్త అట్లా గని వారు గమనించలేను. మిగతా వ్యాసం అది రుజువు చెయ్యటానికి వినియోగిస్తాం.

ప్రకృతిలోనే పాతవి నశించి అవి నశించే లోపల కొత్తవాటి అంకురాలు ఏర్పడటం ఉంటున్నది. ప్రతీవస్తువు పాతపడుతుంది. వాఙ్మయం కూడా అంతే. కాళ్ళత వాఙ్మయం (books for all time) అనే మాట అక్షరాలా నిజం కాదు. షేక్స్పియరు పుస్తకాలకు చావు లేనటం కార్లైల్ మొదలయిన వాళ్ళ ఛాందసం.

వాఙ్మయంలోకి అప్పజెప్పడూ అమూల్యమైన గ్రంథాలు రాకపోవు. వాటినికైనా మనకు గల అభిమానంచేత మనం వాటిని వదిలిపెట్టకపోవచ్చును ఎంత కాలానికీ—మహాప్రస్థానానికి అర్జునుడు గాండీవం చంకపెట్టుకుపోయినట్లు—ఒక యిల్లాలు పెళ్ళికి పిల్లని చంకపెట్టుకుపోయినట్లు. కాని తెలివి

గలవాడు ఏపుస్తకం కని ఎప్పుడైపోయిందీ తెలుసుకోలిగి ఉండాలి. టఫ్ టవ్ మెంట్ రూములో వేసి వచ్చిన పకేమేనురూపాయల భోజనమైనా సరే ఇరవై నాలుగు గంటల్లో విసర్జించవలసిందే జీవములకోశాలమీద అభిమానం కలవాడైతే. అంటే ఇన్ని కోబల కోకొత్త పుస్తకం చొప్పున కావలిసిగస్తుందా అని ఎవరైనా అడగవచ్చును. శరీరం ఎంత సున్నితంగా క్రిమిషన్ తో పనిచేస్తుందో మనసు కూడా అంత సున్నితంగా పనిచేస్తే ఆటవంటిది జరగవచ్చును.

“అబద్ధం అడకూడదు” “దొంగతనం చేయరాదు” అన్న మక్కలక్కుడా మార్పు రావాలి. ఒకప్పుడు అబద్ధం అడకూడదనే నీతి చెప్పి హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానం ఉదాహరణగా చెబితే అద్భుతమైన పని జరగవచ్చును. ఇప్పటిక్కుడా ఈపని చేసే నీతికథామంజరులు లేకపోలేను కాని ఎప్పటికైనా క్లాసులో మర్రవాడు లేచి, “అయ్యా, హరిశ్చంద్రుడు అబద్ధం అడలేదేమో కాని అతని ప్రవర్తన చాలా అఘోరించినట్లున్నది. అందులో ఒక్కరన్న సత్యం లేదు. అస్తితిలో మేము ఏం చెయ్యాలి? నక్షత్రమడి గుడ్లు తోడాలా? బాకీ లేను పో పాన్సునాలా? లేక ఏపరమేశ్వరుడో అడ్డుపడకపోతాడా అని పెళ్ళాం గొంతు కొయ్యాలా!” అని అడిగితే ఏంచేస్తారు? వాణ్ణి రొండు గంటల నేపు తెంచి ఎక్కిస్తారా? లేక పాతపడక హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానం అవతల పాఠేనీ, “అబ్బాయీ, నిజం ఎందుకు చెప్పాలంటే, నిజం చెప్పటానికి భయపడటం నామర్రా కనక! నిజం చెప్పి ఎవరికి చెయ్యలేని ఉపకారం అబద్ధంతో చెయ్యగలిగితే అవశ్యం అబద్ధం అడు!” అని చెబుతారా?...ఈపదతి కూడా ఎప్పటికీ పనికొస్తుందనుకో బోకండి! దానికీ మార్పు రావాలి.

అమూల్య మైన పుస్తకం లన్న సంస్కృతం లోనే ఉన్న వన్నాడు వేంకటరమణయ్యగారు. ఇంగ్లీషులోనూ ఫ్రెంచిలోనూ రష్యన్ లోనూ ఇంకా అనేక భాషల్లో కూడా ఉన్నవి. నామతాత యొక్క గొప్పతనం నాకెంత ఉపకరిస్తుందో సంస్కృతంలో ఉన్న గొప్పతనం తెలుగు కంత ఉపకారం చేస్తుంది. నామతాత నాకట్లా బంధువో సంస్కృతం తెలుగుకు అంతే చుట్టొ. సంస్కృత పదాలు తీసుకుని భయంకరంగా మార్చి తజ్జలన్నారు. మృత్యువు అనే మాటను మిత్రిగా మార్చినవారు ఎంత కైనా సమర్థులే. ఏభాష చదివినవాడి కాభాషలో రాయా లని ఉత్సాహం ఉండటం సహజం. సంస్కృతం చదువుకున్న పండితులు జాస్తిగా తెలుగులో సంస్కృతం వాడారు. ఒక్క సంవత్సరం పై మినే ఇరవైవేల ఇంగ్లీషు మాటలనో వాటి తప్పవాలనో తెలుగులోకి తెస్తాను!

నేటి వాఙ్మయం యొక్క నమూనాలకింద రొండో మూడో చాతకాని వారు రాసిన కథలూ, కేవలం పదిమంది చదివి అవతలి పాఠశాల నిమిత్తం రాసిన కథలూ తీసుకోవటంలో వేంకటరమణయ్యగారు పొరపాటు చేశారు. అద్భుతం దల్లా వాఙ్మయమే అయితే మాఊళ్ళోనే అచ్చయిన కంపెనోటీసులతో ఒక గ్రంథాలయ మొతుంది.

ఈవ్యాసం పొడిగించి లాభం లేదు. నాఅభిప్రాయం ఏమి టుటే? గురజాడ అప్పారావు కంటే గొప్పవాడు అంతకన్న హృద్యంగా రానే వాడు కాదు. అంతకన్న ఒక అడుగు ముందుకు

వెళ్లినవాడు. ఈమందుకు వెళ్లటం ఏమి టుని అడగవచ్చు. ప్రస్తుతం సత్యాన్వేషణ అమలులో ఉంది. ప్రతివాన్ని గురించీ నిజం తెలుసుకో గోరుతున్నారు. ప్రతి రచయితా ఆపనిమీదే ఉండాలి. ఏదో రూపంలో ఆపని చెయ్యాలి ప్రతివాడూ. (అలెక్సాండ్ర్ కారం కూడా పద్యవాఙ్మయంతో మనకు పని లేదు.)

ఇట్లా పోగా పోగా సత్యాన్ని చేరుకుంటామనేది పొరపాటు. సత్యం తీర్థమైంది. అందరూ దాన్ని తేలి చూడలేరు. మూర్ఖుణ్ణి సమీపించిన సుపాతి మోస్తరుగా అవుతుంది మన గతి. అందుచేత మనం జటాయువల్లే త్వరలోనే మేలుకుని వెళ్తున్న తిరిగి పరిగెత్తుకొస్తాము. అప్పుడు గొప్పవాడు సత్యాన్ని కప్పిపెట్టేవాడు. ము రొమాన్సులకూ, కావ్యాలకూ, పద్యాలకూ భేదే టైం!

ఈసందర్భంలోనే ఇంకో పని జరిగితే చాలా బాగుండును. ప్రతివ్యాసం వాఙ్మయానికి బాజు పెంచుచున్న దరి, ప్రతి రాతగామా సారస్వత నేరకు డిన్ ఒక దురభిప్రాయం ఎక్కడ పడితే అక్కడ కనపడుచున్నది. ఒక చెంప మడిగట్టుకున్న వాళ్లనూ చూస్తే ఆరసున్నాడు సరిగా ఉంటే కాని తాకేట్లు లేరు. మరోచెంప ఒక్కొక్క పత్రికాసంవాదకుల ఆహంకారం చూస్తే “దు, ము, వు, లు ప్రథమావిధక్తి అవునా? కాదా?” అనే దానిమీద నాలుగు పేజీలు రాసి అవు నని తేలిస్తే కాని సాహిత్యం కాదు. ఏదో విధంగా తాత్కాలికవాఙ్మయాన్ని శాశ్వతవాఙ్మయాన్ని విడిచిన ఏర్పాటు జరిగితే బాగుండును.

“హిందీవల్ల తెలుక్కి జరుగుతూ వున్న అవకారం”

ఈవిషయాన్ని గురించి మాకు లేఖలు కావాలి. ఒక పావు టావు ఒక వేపుకంటే యుక్కువ వుండకూడదు. హిందీ ప్రచారికులను హిందీ వుంచడం మాత్రమే మా వుద్దేశం—

వ్యాఖ్యానములు

అదీ మాట

“అస్పృశ్యులను దేవాలయాలలోకి తీసుకు వెళ్లాలంటే కొత్తవాటిని నిర్మించడం యుక్తమైన పని; గాని శాసనాల క్షమ్మమ్మతో బలాత్కారంగా పాతవాటిలో ప్రవేశపెట్టడం నీతి గాదు. దేవాలయాల విశిష్టపవిత్రతనూ, బ్రాహ్మణగౌరవాన్నీ రక్షించుకోవడమే బ్రాహ్మణధర్మమని భావించే హిందువులు, దేవాలయాలకు సంబంధించిన తమ ప్రత్యేకాధికారాలను తమకి తామే వొదులు కోవడం కోరతగ్గది; కాని శాసనాలను నిర్మించి వారిని ఆలా చేసేటట్లు నిర్బంధించడం ధర్మం కాదు.”

అసెంబ్లీలో వున్న రంగయ్యగారి బిల్లును గురించి హోముస్ క్రెటర్ గారికి రాస్తూ, పంజాబు నందలి బ్రహ్మసమాజకార్యదర్శి అన్న మాట లివి.

పరమతసహనానికి యింత చక్కని వుదాహరణ మరొకటి దొరకదు.

ఈదేశంలో వర్ణాశ్రమధర్మాలు ఇవాళ యేర్పడలేదు. శాస్త్రసాక్షి మైనా కాకపోయినా అస్పృశ్యత కూడా నేటిది కాదు. ఇంతవరకూ పూజాపురస్కారాలు పొందుతూ వున్న దేవాలయా లన్నీ చాతుర్వర్ణ్యంవారికి తరతమ మైన ప్రవేశాధికారం యేర్పరిచి నిర్మించబడ్డవి.

“అస్పృశ్యులగూడా మనవంటి హిందువులే. వాటి కూడా మన కంటే సర్వాధికారాలూ వుండా” అంటే యిది కాలాన్ని బట్టి, ఉదారనీతిని బట్టి ధర్మసమ్మతమైనదే. అయితే చిరసందితమైన సంప్రదాయమే మంచి దని భావించే వారి మీద దీనిని రుద్దడానికి యెవరికీ అధికారం లేదు. “అస్పృశ్యత వుండితీరాలి, మతపావిత్ర్యానికి అది

అక్షరాలా ఆగత్యం” అని నమ్మేవారు తమ విశ్వాసాన్ని సంస్కారవాదుల మీద అమలుజరుపడాని కలా వీలు లేదో ఆలాగే యిదీని. అయితే సంస్కారవాదులకు వొక సవ్యమార్గం వుంది. అస్పృశ్యులకు ప్రవేశాధికారం యిచ్చే పద్ధతినీ తప్ప ఇక ముం చెవరూ ఆలయాలను నిర్మించగూడదు” అని వారు ప్రచారం చెయ్యవచ్చు. ఈ సిద్ధాంతానికి బలం కలిగే టట్లు వారు శాసనం నిర్మించుకోవచ్చు. అది నిక్కచ్చిగా అమలుజరుపబడేటట్లు శ్రద్ధతీసుకోవచ్చు. అంతే.

సనాతనధర్మవాదులను తమ పట్టుదల వదలుకొనే టట్లుగూడా సౌమ్యమార్గంలో వారు ప్రయత్నాలు చెయ్యవచ్చు; గాని వారికి వొక్క సనాతనధర్మవాది అయినా వున్నంతకాలమూ దేవాలయాలను గురించి ప్రయత్నాలు చెయ్యడానికి వారికి అధికారం లేదు.

ఈసందర్భంలో మా ఆంధ్రబ్రహ్మసమాజమిత్రులు గమనించ తగ్గ విషయం వొకటుంది. పంజాబు బ్రహ్మసమాజ కార్యదర్శి లేఖ ఈకింది మాటతో పూర్తి చెయ్యబడ్డది.

“బ్రహ్మసమాజసిద్ధాంతాల ననుసరించి ప్రజల మతధర్మా లన్నీ మారితేనే తప్ప సశ్యమైన దేశభ్యవయం కలదు”

లికరణశుద్ధి గల మతాభిమానానికీ, హృదయ పూర్వకమైన దేశాభిమానానికీ నిదర్శన మిది. అయితే ఆంధ్రబ్రహ్మసమాజములు కొందరు అస్పృశ్యులను దేవాలయాలలో ప్రవేశపెట్టడానికి కాంగ్రెసువారు చెనే ప్రచారంలో పాలుపుచ్చుకుంటూ వుండడం మాకు తెలుసు. దీనివల్ల సనాతనధర్మవాదులను జయిస్తే జయించవచ్చు; గాని వారు తమ

మతానికి అపచారం చేసినవారవుతున్నారు. క్రైస్తవమిషనరీలలాగ అస్పృశ్యులను ఉద్ధరించడానికి వారి కనేకమార్గాలున్నాయి. వర్ణశ్రమసర్వాలతోబాటు విగ్రహారాధన గూడా వారి దృక్పథంలో మూఢవిశ్వాసమే. దురాచారమే. అయినప్పుడు వారు అస్పృశ్యులను అలయాలమీదకి రెచ్చగొట్టడంలో యేమి నీతి వున్నదీ?

గాంధీగారు - అస్పృశ్యత

ఇవాళ గాంధీగారు పంచముల అస్పృశ్యత పోగొట్టడానికి తీవ్రప్రయత్నాలు చేస్తున్నారు.

వెళ్లిన చోటల్లా సభలు చెయ్యడం, వాటిలో సభ్యులతో పాటు అస్పృశ్యులను కూడా కూర్చోబెట్టించడం, సభ్యులకు నీతి బోధించడం, సభలలో నగలూ, సామ్యూ వసూలు చెయ్యడం, మాలమాదిగల గూడేలకు వెళ్లి చూసి హిబో చెయ్యడం—ఇదీ వారి కార్యక్రమం.

ఈమధ్య వారు రైట్లు మోటార్లు వుపయోగించడం మానేసి హతాశ్టగా నడక వ్రాచంభించారు. వొకటి రెండుమాట్లు పరిగెత్తారు కూడాను.

అయితే, ఈకార్యక్రమం మాలమాదిగల అస్పృశ్యులను పోగొట్టడంలో యేమాత్రం వుపకరిస్తుందీ?

ఇప్పుడు వసూలు చేస్తూ వున్న సామ్యూ ఎలా ఖర్చుపెడతారో, అదెలా పని చేస్తుందో తెలుసుకోవాలంటే కొంచెం వోషక పట్టి చూడాలి; కాని మతవిశ్వాసం మార్చడానికి డబ్బు మంచి సాధన మని మేము నమ్ములేము.

మన దేశంలో వొక పెద్ద అసౌకర్యం యేర్పడిపోయింది. అది యేమిటంటే? మనలో విద్య తక్కువ. ఏదో వొక విధమైన శిక్షణ కూడా లేదు; కాగా ప్రజలు తామే మంచి దని నమ్మింది సాహసించి ఆచరణలో పెట్టలేరు. చెడ్డ దని తెలుసుకున్నది చొరచేసి విడిచిపెట్టలేరు.

ఈసన్నివేశం మన ప్రయత్నాల నన్నిటిని బూడిదలో పోసిన పన్నుటిని చేసేస్తోంది.

ఇలాంటి సీతలో గాంధీగారు రైలులో—నడిచే కొవచ్చు, వచ్చి వొక గంట బోధించి వెళ్లిపోతే యేం పని జరుగుతుందీ? వారు ఉన్నంతసేపూ జనులు సభలలో అస్పృశ్యులతో కలిసి కూర్చోవచ్చు. తరవాత వొకటి రెండువారాలవరకూ వారి ఉపదేశాన్ని మనం చేసుకుంటూ వుండవచ్చు. కాని తరవాత మామూలు ధోరణే. యెప్పటి అటే. డబ్బు యివ్వడం లేదా అంటే ఇచ్చేకాక పూచీ వదిలిపోయినట్టే కాదా?

బుద్ధిమూశంక రాచార్యమూ మొదలైన పూర్వాచార్యులు తమ సిద్ధాంతాలు వ్యాపింపజేయడానికి ఇలా చెయ్యలేదు. వారు కొంతకాలం వొకచోట నిరంగా వుండేవారు. తమ దైవికశక్తివల్ల అప్రాంతాలవారిని తమ వలయంలోకి ఆకర్షించుకొనేవారు. వారికి నిరంధక్ష కలిగిన తరవాత అక్కడ వొక పీఠమూ, దానిమీద తమ ప్రతినిధిని నిలిపి ముగ్ధులతో కలిసి వెళ్లిపోయేవారు.

దీనితో పని చేసిన చోట ఫలం ప్రత్యక్షమవడమే కాకుండా నిరంగా వుండిపోయేది.

ప్రజల సంప్రదాయాలు మార్చడానికి యింతకంటే మంచి మార్గం మరివొకటి లేదు. అయితే గాంధీగారికి వొకచోట కూర్చోడానికి వల్లకాదు. వారు ఆనతల కాగ్రెగేషన్లని నడిపించాలి. రాజకార్యాలు చక్కబెట్టాలి. రాటం సంగతి చూసుకోవాలి. పైగా ప్రచారకులను నిలవబెట్టివుంచడానికి డబ్బు వసూలు చెయ్యాలి.

అస్పృశ్యతానివారణం వారికి ప్రధానమే కావచ్చు; గాని అది వొకటే ప్రధానం కాదు. దేనికదే “వ్రతానా ముత్తమం వ్రతమ్.”

మరొక లో తేమిటంటే? మొదలుంచేయాలి అస్పృశ్యతానిర్మూలనమీద వారికి ఆభిమానం వుందంటే అది శత్రుమే; కాని ప్రధానముగ

గారి సాంఘికపరిష్కారం మరొకలా వుంటే దీన్ని గురించి వారిపట్టి క్రద్ధ వహించి వుండరు. పైగా ఆపరిష్కారంలో యిప్పుడు మార్పు కలిగినా వారి కార్యక్రమం మారినావుంది. ఏమీ సందేహంలేదు.

ఇందులో యింకో అనుదర్శనం కూడా వుంది.

ఆస్పృశ్యులు తమకి దేవాలయాలలో ప్రవేశించే అధికారం కావా లని పాకులాడడం లేదు. గాంధీ గారు కూడా సాంతానికి దేవాలయంలోకి వెళ్లరు; కాని వారు దేశంలో వున్న దేవాలయా లన్నీ ఆస్పృశ్యులకు ప్రవేశం యివ్వాలంటున్నారు. గాంధీగారి తుమ్మలోగూడా బ్రహ్మిండ్ల మైన వేదాంతాన్ని వు దని వ్యాఖ్యానం చేసేవారు “ఇది ముఖ్యావశ్యకం” అని అంటే అశ్చర్యపడ నక్కరలేదు; కాని యిది అనవసరప్రస్తావన. ధర్మ బాహ్యం కూడాను.

వారి నడతనే వారు సింహావలోకనం చేసుకుంటే చాలు. ఏమంటే?

స్వరాజ్యం రావా లంటే వారు అందరూ కద్దరు కట్టాలన్నారు. కొందరు కడుకున్నారు. తతిమ్మవారిదేత కట్టించాలి. అయితే వారందు కోసం నిర్బంధానికి పూనుకున్నారా? శాసనప్రయ త్నం చేస్తున్నారా? ఆస్పృశ్యత ఆమానుషమే. పైగా మానవత్వానికి భంగకరమే; ఈవిషయంలో సూతములు ఇంత ప్రాతికూల్యం వహించడం యీ కాలంలో మంచిది కాదు; కాని వారిని బలాత్కారంగా అడగవొక్కడం సంస్కారవత్సానికి బల కరం కాదు. పైగా ప్రతికూలం కూడా కావచ్చు.

ఇంతకీ: ఆస్పృశ్యత యాదేశంలో చిరసంచిత మైన సంప్రదాయం. ఈక్షణంలో కావలసిన స్వ రాజ్యం వంటి వుత్కృష్టఫలాలకోసం దీన్ని నుంచుని వుండగా రూపుమాపాలంటే సాగే పని కాదు. తరవాత “నేను చెప్పినట్లు వినలేదు కనక మీకు స్వరాజ్యం రాలేదు” అని ప్రజలమీదే నింద వెయ్యడానికి తప్ప ఈతొందరపాటు మరొకందుకు

వుపకరించదు. వెనక డిసెంబరు ౩౧ వొకటి చల్ల చల్లగా గడిచిపోయివుంది. ఇప్పుడు ఆగిష్టు ౪వ తేదీగూడా ఆలాగే దాటిపోతుంది. సందేహంలేదు. అయితే అస్పృశ్యత యొంత తొరగా పోతే బాటి అంత తొరగా బాగుపడుతుంది. ఇది ముట్టుకు నిజం.

ఇతశ్చ-తతశ్చ

గ్రహించగలవానికి పాట్నా సమావేశం వొక అఖండసత్యాన్ని పండు వొలిచి చేతిలో పెట్టినట్టు విశదం చేసింది.

తగిలేదీ తప్పేదీ యొక్కండా శబ్దజాలం కరి నేనే సత్యమూర్తిగారు యెగిరి గంతు వెయ్యవచ్చు. మన తెలుగువారిలో వొడ్డూ పాడుగూ గల కొం దరు పెద్దమనుష్యులకు వుత్సవవిగ్రహాలయే అదృష్ట ముల్లీ పట్టవచ్చు. కాని కాంగ్రెస్సు పడిపో యింది. పూర్తిగా తలకిందు లైపోయింది.

నిజానికి కాంగ్రెస్సుయొక్క ఈదశావిపర్యయం అనుకంపాజనకంగానే వుంది; గాని యీపరిస్థితు లింతవరకూ కలక్కపోవడం ఆశ్చర్యకరమే. గాంధీగారి నియంతృత్వం దేశంయొక్క వర్తమాన సితికి అనుగుణ మయింది కాదు. అది సాహసించి కోడెతాచు తోక తొక్కింది. అంతే; కాని ఆ తాచు తిరగబడి కాటు వేస్తే తప్పించుకోలేక పోయింది.

గాంధీగారు అనేక వేలమంది యువకుల జీవితాల మీద ప్రళయతాండవం చేశారు. దీనివల్ల అనేక కుటుంబాల భావినిర్వహణం నిర్మూలం అయి పోయింది. శాసనోల్లంఘనం స్వయంగా విరమిం చిక యెలాగా తప్పించు కాదు; కాని యీవిర మించడం దొరకనంవారు చెప్పినప్పుడే చేస్తే యీ మాటయినా అనేకులకు జెయిలుబాధలు వెంట వెంటనే తప్పిపోయి వుండేవి. “గాంధీగారు సహ కారం అంటే పాకులాడతారు” అనే మాటలో

అర్థం కనపడి వుండేది. ఇప్పుడలా కాలేదు. ఏమీ కాలేదు.

శాసనసభాప్రవేశనిధాంతంమీద కాంగ్రెస్సు ముద్రని వెనక దాసు నేత్రులు వేయించుకోడానికి, యిప్పుడు అన్నాదేశాయాలు వేయించుకోడానికి చాలా వార వుంది. అప్పుడు వాణ్ణి కాంగ్రెస్సులో వొక విషయం లేవదీశారు. దేశం అంతా గడ్డలు పెట్టేశారు. లెక్కా పత్రం లేకుండా డబ్బు విజిమేళారు. చివరికి తమ అసమానతార్కిక శక్తివల్ల విజయం పొందారు. ఇప్పుడు వీరలా కాదు. కాంగ్రెస్సువారి పద్ధతిలో శాసనసభలకి జెల్లడం దొరతనానికి దేశానికి నూడా లాభకరం గా దని స్పష్టపడిపోయింది. పైగా ఈ విషయంలో ఏ కేమీ ప్రచారం చెయ్యలేదు. మల్లెగ్వరాజ్యపక్షం యేర్పడడం ఆనందం అని యొక్కడో వొక సన్నాయి నొక్కు వివరించింది. పెంటనే రాంచీలో సభ అన్నారు. గాంధీగారు అంగీకరించి దస్మత్తు చేశారన్నారు. పాట్నాలో ఢంకా మీద చెబ్బకొట్టి నెగ్గిందన్నారు. అప్పుడే సత్యమూర్తి ప్రభులు అనెంబ్లీలో కూచున్నంత వుబలాటపడిపోతున్నారు.

పైగా అప్పటికి యిప్పటికీ భేదం యేమిటంటే? అప్పుడు శాసనసభాప్రవేశంవల్ల తటస్థించే మంచి చెడ్డలికీ ఉత్తరవాదులు పూర్తిగా స్వరాజ్యపక్షం వారు. ఇప్పుడు కాంగ్రెస్సే ఆభారం నెత్తిమీద వేసుకుంది.

ఏం? అప్పటికంటే యిప్పుడు శాసనసభలలో వున్న నిశేషం యేమిటి? అప్పటి మాంటుఫర్డు సంస్కరణాలే యిప్పుడూ నిలిచివున్నాయి. అద్వంద్య ప్రభుత్వమే యిప్పుడూ ఆమలులో వుంది. అప్పటి

సంప్రదాయాలే యిప్పుడూ వున్నాయి. ఏమీ మారలేదు. కాంగ్రెస్సే పట్టిలు కొట్టింది.

పో-అప్పుడు చెయ్యలేని పని యిప్పుడు పీకేం చేస్తారు? ఇప్పుడు శాసనసభలలో ఆనన్య లభికంగా వున్నారంటే కాంగ్రెస్సువారిలో అంతికంటే ఆనన్యలున్నారు. ఇప్పుడు కఠినశాసనాలు తయారవుతున్నాయి కనక అడ్డుపడా లంటారా? వాటికి వీరి శాసనోల్లంఘనమేకారణం. వాటిని తిరగ తోడేస్తామంటారా? శాసనోల్లంఘనవాసన సహారలేశమేనా వున్నంత కాలయా అవి చెక్కుచెదరకుండా ఆలాగే వుంటాయి.

ఇక శ్వేతపత్రాన్ని తిరస్కరిస్తామనే మాట వొకటి వుంది. వాస్తవంగా యిది అర్థం లేని మాట. శ్వేతపత్రం అనెంబ్లీగుర్తులలోది కాదు. పైగా దొరతనంవారు ముందే మేలకొని వీరు కల్పించబోయే చిత్తుల కన్నీటికి పరిహారాలు ఏర్పరుచుకునే శ్వేతపత్రప్రతిపాదనాలను శాసనంలో ధ్రువపరుస్తారు. ఆలా అయితే వీరు “మేము దాన్ని అంగీకరించ” మంటారా? మాంటుఫర్డు సంస్కరణశాసనవిషయంలో వీరు చెసిం దేమిటి?

ఏతావతా: కాంగ్రెస్సువారు శాసనసభలను బహిష్కరించడం తప్పని యిన్నాళ్లకు పూర్తిగా గ్రహించారు; గాని అక్కడి కార్యక్రమాన్ని సుఖ సుఖాల జరగనివ్వరుట. అయితే దీనివల్ల ప్రభుత్వానికి కంటే దేశానికే యెక్కువ అపాయం వుంది.

ఇటు కాంగ్రెస్సువారి శాసనోల్లంఘనమూ దేశాన్ని ఊభ పెట్టింది. అటు శాసనసభాప్రవేశమూ కలతపెడుతుంది. దృక్పథం మారీదాకా కాంగ్రెస్సు ఏం చేసినా యిది తప్పు.

౧౪ నాకాభంగము :

కృత్తిక కజల వేంకటేశ్వరకవిగారు, బి. ఏ. క్రానస్టెజు ౧౧+౨౭=౯౯ వుటలు. ముచ్చటయినఅచ్చు. మంచికాగితము. వెలపండ్రించాటు. చలయువారు కృత్తికగారికి జయపురము విశాఖ జట్టణము జిల్లా అని వాయవయవము.

ఇది యేండు ప్రకరణముల పరిమితిగల పద్య రూపమగు నవల. దీనికి మూలమొక యాంగ్ల గ్రంథము. మూలమున కాంధ్రీ కరణము లిది మకే చాల వెలువడినవి. కవిగారు “ఆంగ్ల కావ్యము నందలి కథను మైందన సంప్రదాయ బద్ధముగా గావించి స్వతంత్ర కల్పనలు నేర్చి పద్య కావ్యముగా రచించి యున్నారు. ఇందు మేఘుని దాత్యము మొదలగు స్వతంత్ర కల్పనలు, వర్ణనలు, నెంతయు హృద్యములు.

వేంకటేశ్వరకవిగారు యువకులు. ఆయినను కవితలో వయసు మీతిన యనుభవమును, సాగును అల మచుకొని ఆంధ్ర దేశము నంతటను పేరు మ్రోసి యున్నారు. వీరి కవితలో నవీన రీతులు ప్రాచీన మార్గములు కూడ మేళవింపఁ బడుచుండును, ప్రాచీన నియమములను లొంగి భావ నవ్యత కొఱకుఁ బాటుపడు యువక కవులలో వీరికారు. వీరి యాశయములు వీరి కవిత యందును సుక్ష్మములు. “నాకాభంగ” మంతయు నవీన మార్గమునను, కృత్తి సమర్పణము మాత్రము ప్రాచీన పద్ధతిని రచింపఁబడి యున్నది. కృత్తి సమర్పణమునఁ బ్రాచీన కవితృపు పోకడ లెక్కువగఁ గలవు. దీనింబట్టి కవి గారికిఁ గల ప్రబంధ రచనా సాటవమును విశద మగుచున్నది.

ఈ గ్రంథమున శైలి మృదు మధురము; నిగన్ధము. “దోష్కేకదృష్టి” లోఁ జూచినను, “స్మృతిచి” అను పదము ఒక్కటి తక్కువేరెడియు నిందు వ్యాకరణ విరుద్ధమగు పద మగపడ లేదు. కవిత చక్కఁగ సాగినది. కవి గ్రంథరచనకుఁ దీసి

కొనిన కథ హృద్యమైనది. సర్వజనాకరకమైనది. కవిగా రొనరించిన స్వతంత్ర కల్పనలును ఆయా సందర్భములను బాగుగ ఆనువయి కథకు వన్నెఁ గూర్చుచున్నది.

కావ్యమున కానందము పరిమావధి. ఆయానంద మీ కావ్య సాహిత్యలకుఁ గలిగి తీరును. మఱియ నిందు జన సామాన్యము గ్రహింపఁ దగిన నీతులనేకములు కలవు. పండిత— సామర జనరంకజ మగు నీ కవిని కావ్యమును ఆంధ్ర సోదరు లెలఁపిరి, ఇట్టి గ్రంథములను రచింప గ్రంథకర్తను ప్రోత్సహించుట ఎంతయు సుచితము.

బులుసు వేదకటరమణయ్య

౧౫ చంద్రహారము :

రాజమండ్రి నాణిగ్రంథమాల వారి మూడో పుస్తకము. కర్త: అరవ వెంకటస్వామిగారు. వెల నాలుగణాలు. 1. సంక్రాంతిపహుమతి, 2. శాపం, 3. ప్రేమకి చిన్నతన మేమిటి?, 4. ఈరమ్య, 5. చంద్రహారము 6. తూచూర్పణ, 7. సుభామోహనులు. అని ఏడు కథ లిందున్నవి. ఇందులో ఒక్క ‘చంద్రహారము’ తప్ప మిగిలిన వన్ని గ్రంథకర స్వకల్పితాలట.

ప్రతికథలోనూ కథావస్తువు అకరణీయంగా ఉండి, ఆంధ్రుల నిరాడంబరనిత్యజీవితచర్య సహజంగా ప్రతిబింబిస్తూంది. సుభాషణలు అహోదకరంగా ఉన్నవి. ఘట్టములు (Situations) రెండు మూడు చోట్ల మాత్రం సాధారణజీవిత ప్రవృత్తికి వ్యతిరేకములై కొంచెం అసహజంగా ఉన్నాయి. కథకుడు గోదావరీ ప్రాంతము డగు యువకుడు. తరుచుగా మెలిగినై, గడిచినై, వర్షమైనై, పోయినై ఇలాంటి అన్యప్రాంతీయములను వాడే శైలి కొంచెం వంటుపరుచుకున్నాడు. “హాస్యరసపోయింది సౌభ్రాతాన్ని, అప్రస్థభావం, ఎక్కన్నుంచి, మెలో లేదు” మొదలైన తప్పు సమాసములును వర్ణకమము (Spelling) లో తప్పులును ఉన్నాయి. మొత్తముమీద కథలు ప్రతివాచూచదివి అనందించతగినవి మాత్రము అవును.

ప్రబుద్ధాంధ్ర

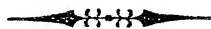
కలాభివర్ధనీపరిషత్తువత్సమున ప్రకటింపబడు నూనవత్రిక

సంపాదకుడు :- శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

సంపుటము ౫ } రాజమహేంద్రవరము జూలై ౧౯౩౪ { సంచిక ౭

హిందీ వెల్లువ

సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి:-సంపాదకుడు

ఇది యిప్పుడు తెనుగుదేశాన్ని ముంచేస్తోంది. అనలు దక్షిణదేశం మొత్తంమీదే దీని యరాక్రమణ యెక్కుగా వుంది; గాని తెనుగుదేశంలో చాలా యెక్కువ. హిందీపరీక్షలికి వెళ్ళే తెనుగువారి సంఖ్యలో తతిమ్మా అందరి సాముదాయికసంఖ్యా సగ మేనా వుండను. కలగాపులగపు పట్నాలమీద మాత్రమే పడి వూరుకుంటే దీన్ని లెక్కచేయకల సిన అవసరం అంతగా లేకపోవును. కాని జాతీయ మైన తెనుగుభాషకి స్థానా లైన పల్లెటూళ్ళ మీద కూడా యిది ప్రళయతాండవం చేస్తోంది. ప్రైమరీ కూడా పూర్తి కాని పల్లెటూరివా రనేకు లు హిందీలో పెద్దపెద్ద పరీక్ష లిచ్చి పట్టాలు సంపాదించుకుని వున్నారు. తెనుగులో నాలుగు బంతు లేనా ఉక్తలేఖనం సరిగా రాయలేని పల్లెపడుచులు కూడా హిందీపట్టభద్రురాళ్ళయి తెనుగుభాషకి వాఙ్మయానికి తీరని నష్టం కలిగిస్తున్నారు. ఇంతవరకూ ఆధునికాంధ్రయువతులు తెలుగుభాషలో పాండిత్యం సంపాదించనందుకూ, తెనుగులో గ్రంథాలు రచించి జాను తెనుగు నుద్ధరించనందుకూ విచారిస్తూ వుండగా వా రిప్పుడు హిందీవ్యా

పాహంలో పడి తమ ఆంధ్రత్వాన్ని చంపుకుంటున్నారు. హిందీపుస్తకాలు కొనడంలోనూ, హిందీ పత్రికలు తెప్పించడంలోనూ మొత్తానికి తెనుగువారు చూపుతూ వున్న వుత్సాహం హిందూస్థానీలకు గూడా వుండ దేమా అనిపిస్తోంది. ఈవుపద్రవం చాలనట్టు ఆంధ్రపత్రిక తెనుగురచనలకే చాలని స్థలంలో హిందీవ్యాసాలను ప్రకటిస్తూ అదియే మనిపించుకుంటుందో మరి-దాన్ని అపారంగా ప్రకటిస్తోంది.

హిందూస్థానీలు తమ మాతృభాషను దక్షిణభారతీయులమీద వేసి యదుతున్నారంటే అది వారి ఆత్మాశకు మాత్రమే నిదర్శనంగా వుండివుండును; కాని హిందీ అంటే మనవారు చూపిస్తూ వున్న భక్తికే పట్టపగ్గాలులేకుండా వున్నాయి. వార్తాపత్రికలు తిరగవేస్తే తెనుగుదేశంలో అయిదారు హిందీ ప్రేమిమండలు లేనా ప్రారంభం కాని రోజు కనబడదు. హిందీప్రచారకులు హిందీని తప్పకుండా విధిగా నేర్చుకోవా లని మనవారికి పదిపన్నెండు చోట్ల నైనా బోధ చెయ్యని రోజు లేదు. ఇది యింతటితో అగినా కొంత మేలే అనుకోవచ్చు;

కొని యీ ప్రచారకులు హిందీలోపడి కొట్టుకుపోతూ తెనుగుమీద జొరదానీనయ్యమా. నిరాదరణా, నిర్లక్ష్యమూ కనపడనూ వాటిని హిందీని అడ్డనించేవారికి కూడా వుపేక్షలున్నాయి. డాక్టరు భోగరాజు పట్టాభి సీతారామయ్యగారు రంతటివారే మొన్నటి మెయి నెలలో వొకనాడు

“కాకపోయినా యిప్పుడు తెనుగుపత్రికలు విపరీతంగా పెరిగిపోతున్నాయి”

“మరే పత్రికలు కానా లండి మనకి?”

“హిందీపత్రికలు”

అని ఝంకారంగా చెప్పినప్పుడు ఇక సామాన్యప్రచారకుల సంగతి చెప్పడానికేం వుందీ?

ఇంతకీ హిందీని సామాన్యభాషగా స్వీకరించాలంటే, దేశంలో ప్రస్తుతం యీ సామాన్యభాష యొక్క ప్రసక్తి యెంతవరకు? సామాన్యభాష అనగానే దానికి చాలా స్థలాల్లో ప్రవేశం వుండదనీ, సామాన్యవిషయాలలోనే దాని అవసరం అని స్పష్టపడుతోంది. దేశీయుల నిత్యజీవితంలో దానికి స్థానం లేదు. అంచేత దేశీయుల మాతృభాషకే కంటే దానికి నిమ్మపదవే గాని ఉచ్చపదవి యెంత మాత్రమూ లేదు. అకాస్త సామాన్యభాషావసరం వున్నవారైనా వేయింటి కొకరేనా వుంటారో వుండకో. అలాంటి భాషకే యింతప్రచారమూ, యింత కుమ్మక్కూ యెందుకూ?

ఎంత కుట్రామంలో—తెనుగు తప్ప మరే భాషాచెవికి కూడా తట్టని యెంత పల్లెలో నేనా సరే సభ జరిగిందంటే అక్కడ అధిపతియైన డైరెక్టరు అయినా హిందీలో చెయ్యడం, ఎలాంటి సంగతికీ వారి కొత్తవం జరిగినా అందులో వొక హిందీనాటకమో, చివరి కందులో వొక భాగమో అడడం, ప్రతీసభలోనూ హిందీలో గూడా కొందరు మాట్లాడడం, వొక గ్రంథాలయం వుందంటే అందులో తెనుగు గ్రంథాల స్థానాన్ని హిందీగ్రంథాల కివ్వడం, హిందీపుస్తకాలను డిబ్బిచ్చి కొని

తెనుగుపుస్తకాలను ఉచితంగా యిమ్మని ప్రకటన కర్రలను పీడించడం, తెనుగుభాషను బోధించడానికి తగినంత మంది పండితులున్నారేకపోయినా ప్రతిపాక్షకాలలోనూ హిందీబోధకుణ్ణి ఏర్పరచడం, తెనుగుపండితులకికంటే హిందీప్రచారకులకు పెద్ద జీతా లివ్వడం, ప్రైమరీస్కూళ్లలో గూడా హిందీని ప్రవేశపెట్టడం,—ఇదంతా సామాన్యభాష అయిన హిందీకి తెనుగుదేశంలో జరగవలసిన మర్యాదేనా?

వాస్తవంగా హిందీని ప్రోత్సహిస్తూ వున్న అంద్రప్రముఖులు ఈసంగతి లేమేనా యోచించారా? గాంధీగారు హిందీ నేర్చుకోమన్నారంటే వారికేం అనక? తెను గెలా పోతే వారి కేమీ?

అనేకప్రాంతీయభాషలు కల హిందూదేశంలో సామాన్యభాషయొక్క అవశ్యకం కలిగిందంటే దానంతట అదే అవకాశం అవుతుంది ప్రజలకి. అప్పుడు దేనికి అపదవి రావడానికి అవకాశాలున్నాయో దానికే వసుంది. ఎవరెవరు అభాషతో పనిగలవా రుంటారో వారంతట వారే దాన్ని నేర్చుకుంటారు. నేర్చుకుని తీరతారు. అప్పుడు అలాంటి వారికి సౌకర్యాలు కలిగించడమే ప్రముఖుల పనిగాని యిలాగ అత్యుపాత్య చేసుకోవలసిన అవసరం యేం వుంటుందీ?

ప్రభుత్వంవారు ఇంగ్లీషుభాషకే అలాంటి పదవి కలిగించాలని అధికారరీత్యా ప్రయత్నాలు చేస్తున్నారు; కనక దేశీయ మైన హిందీకి యిలాంటి ప్రోత్సాహం చెయ్యడం అవసరం అంటారా? ఇది చాలా దుర్బలవాదం. ఏమంటే? మనం సకలవ్యవహారాలూ ఇంగ్లీషులోనే నెరవేర్చుకోవా లని దొరతనంవారు మనల్ని నిర్బంధపెట్టడం లేదు. ఇంగ్లీషు మన జనసామాన్యాని కెలాగా అందుబాటు కాదు. మన యునివర్సిటీల విద్యావిధానంలో వున్న కాశిన్యాన్ని చూస్తే దొరతనంవారికి అలాంటి వుద్దేశం వుందని చెప్పడానికూడా అవకాశాలు కన

పక్షి, వున్నా మహాభాషని ఏర్పరుచుకొడానికి మనకి అధికారమూ, అవకాశాలూ లేకపోలేదు. మనం యెన్ని తీకమకలు పడి హిందీని నెత్తిమీద పెట్టుకున్నా ఇంగ్లీషుకి ఇప్పుడు భుక్తం అవుతూ వున్న పదవి రాజ్యాంగవిధానంలో మార్పు నూచిం పబడితే గాని హిందీకి రాదు. అంతవరకూ యీ హిందీవల్ల మన నెత్తికాటెక్కి బరువే తప్ప మహా ప్రయోజనం కలగదు.

ఇలాంటి సంగతు లెన్నో యోచించుకోవలసి వుండగా మనవారు ఇలాగ అక్రమ-వక్ర-ప్రయత్నాలు చెయ్యడం యెందుకో బోధపడదు. ఏం చేస్తున్నారూ అంటే చూడండి.

౧

మనవారు హిందీపాఠశాలల్లో హిందీ తప్ప మరే యితరభాషా మాట్లాడగూడదుట.

“సోదరులారా! ఈ హిందీకుటీరములందు యెవరును యెప్పుడును హిందీయే తప్ప మరి యేయితర భాషయు మాట్లాడగూడదు. అట్లు మాట్లాడవలసి నప్పుడు లోపల కాక అరుగుమీద మాట్లాడు నట్లుగా యీ కుటీరమువారు కోరుచున్నారు.

ఇట్లు

హిందీకుటీరము, సోదరులు.

ఈ హిందీకుటీరము (రామచంద్రపురం తాలూకా) వెదురుపాక గ్రామంలోది. ఇప్పుడు వుందో లేదో చెప్పలేను. ౩-౧౨-౨౩ తేదీన ఆ గ్రామం వెళ్ళినపుడు ఈ ఆజ్ఞాఫలకం చూడడం తటస్థించింది. అప్పు డక్కడ శ్రీమాన్ కొమాండ్వారి గారివింద రాజాచార్యులుగారు హిందీప్రచారకులుగా వుండే వారు.

౨

తెనుగుదేశంలో హిందీప్రచారం చేస్తున్నవారి వృద్దేశం మన తెనుగువారు హిందీ నేర్చుకోడం మట్టుకే గాదు. మనవారు తెనుగును విడిచిపెట్టేసి హిందీనే వ్యావహారికభాషగా స్వీకరించాలిట. చూడండి.

“తెనుగు. నవం ౨౧:—తెనుగులో హిందీభాషా భిమానులు సభ చేసిరి. వీరిపాటి సుబ్బారావుగా రువన్యసించిరి. దక్షిణదేశములోనివారు హిందీ భాషను కేవలము గ్రాంథికముగా వాడుచున్నారు; గాని వ్యావహారిక భాషగ నలవరచుకొనుట లే దని చెప్పుచున్నారు. దేశంబరు ౧౧వ తేదీని తేలు వులో హిందీసాహిత్య సమ్మేళనము.....”

ఇది ప్రీత్రెస్సు వార్త ౨౮-౧౧-౩౨ తేదీ ఆంధ్రప్రతికలో పన్నుండోనేజీ ఆఫ్ కాలంలో పడింది.

౪౫ గంటల లామెంబరు

ఇలాగ యీ హిందీప్రచారకులు, దాక్షిణాత్యులు తమతమ మాతృభాషలను విడిచిపెట్టేసి, మరిచి పోయి హిందీలోనే సర్వవ్యవహారాలూ జరుపుకొనే టట్లు చెయ్యడానికి చాలా కృషి చేస్తున్నారు. ఇందుకోసం వుపన్యాసాలు చేస్తున్నారు. పత్రికలు ప్రచురిస్తున్నారు. పాఠాలు చెబుతున్నారు. దేశ భాషలు జాతీయతకి అడ్డువస్తున్నాయని నిరసిస్తున్నారు. వీరి వృద్దేశం యిదే అనడానికి సాక్ష్యం కావలసే ౪౫ గంటల లామెంబరు టి. ఆర్. వేంకటరామశాస్త్రిగారు కేం చెప్పారో వినండి.

“మద్రాస్, మే ౧౧:—.....అధ్యక్షులు (శాస్త్రిగారు) చెన్నపురి పౌరుల పక్షమున యాత్రికులకు స్వాగత మొసగుచు ఉత్తరదేశసంచారమున వార లొనర్చిన ప్రచారమును నుతించిరి. భారతవర్షమున రాష్ట్రభాష కాగలిగిన భాష యేదేని యుండినచో అయ్యి హిందీభాషయే యనిరి. పల్లెలందును, గ్రామసీమలలోను సామాన్యజను లెల్లరును హిందీభాష నధ్యసించి, హిందీయందే సర్వవ్యవహారములను జరుపుకొనుటయు, కోర్టులు మొదలగువానియందు రాజకీయభాషగా నేర్పడుటయు యిరువది ముప్పది సంవత్సరములలోగా జరుగ గల దని తాము విశ్వసించజాల మనియు, కాని ఎన్నటి కేని స్వపరిపాలనమునం దైనను సా

మాన్యభాషగ వ్యవహరింపబడుటకు హిందీభాషకే అవకాశము కల దనియు పలికిరి.”

౧౧-౧-౩౪ ఆంధ్రప్రత్తిక. అయిదోపేజీ. మూడో కాలం.

3

భారతదేశభాషలన్నిటిలోనూ హిందీ చాలా పెద్దది—అంటే విశేషవ్యాప్తి కల దని, అంచేత భారతదేశంలో సామాన్యభాష కావడానికి దానికే అర్హత వుం దని—ఇదొక వాదం. అయితే దీల్లో కొంత నిజం లేకపోలేదు; కాని అంత మాత్రాన మనలో ప్రతివాడూ దాన్ని నెత్తెందుమని పూర్వకవలసిన పని లేదు. ప్రతిదేశంలోనూ కూడా సామాన్యభాషయొక్క వ్యాప్తి చాలా స్వల్పంగా వుంటుం దని, దాని అవసరం వుండేవారు చాలా చాలా కొద్దిమంది వుంటారని తెలిపివున్నాను. దాని అవసరం వుండేవారేనా తమకు జన్మజన్మాల నుంచీ పోషించుకుంటూ వస్తూ వున్న మాతృభాష వేరే వుం దని, తమ ఆభ్యుదయమూ, ముక్తి దాని లోనే వున్నాయని, ప్రపంచంలో యేభాషేనా తమకు దాని తరవాతదే అని, దాని సరసని నుంచో దాని కేనా వాటి కర్హత లే దని, దానికంటే పర భాషని అధికంగా పూజించడం మాతృహ్రోహ మని భావించడమూ, సామాన్యభాష అవసరం వచ్చినప్పుడు మాత్రమే దాన్ని స్మరించడమూ— ఇది సభ్యదేశాలలోనూ, సభ్యజాతులలోనూ వుండే మర్యాద. ఇది యిలా వుండగా నిత్యానుభవంలో వుండడంవల్ల మాతృభాషలో వుండే మాధుర్యమూ జాతీయతా, శబ్దకర్త, పదప్రయోజనమూ, సార శ్యమూ అప్రయత్నంగా తెలిసినంతవరకేనా, పర భాషలో యెంత కృషి చేసినా యెలాంటివాడికీ గూడా కొంతవర కేనా బోధపడవు. ఇలాంటి సీతిలో ఇవాళే మొదలుపెట్టి రెండు పుంజీల మాటలు—గాంధీగారు చెప్పినవల్ల హిందీ నేర్చు కుని సాంఘిక్యం పొంది వోహోహో అని దాన్ని

ఆకాశానికి యెత్తివెయ్యడం తనకి సొంత భాష వొకటి వున్న పెద్దమనిషి చెయ్యవలసిన పని కాదు.

చూడండి, నాటకాలకు హిందీతప్ప మరోభాష పనికిరాదుట.

“చెన్నపురిలోను తదితరప్రదేశము లందును, హిందీభాషలో నాటకము లాడబడుచుండుట మిగుల ప్రోత్సాహకరము. ఇట్టి యేర్పాటులు హిందీభాషావ్యాప్తికై విశేషముగ తోడ్పడగలవు. దక్షిణహిందీప్రచారసభవారు గతశనివారమునాడు చెన్నపురిలో విట్టోరియాపురమందిరమున ప్రదర్శించిన వీర ఆభిమన్యునాటకము నటనాకాశల్యమును ప్రదర్శించుటయ కాక అదృశ్యత వహించిన రా. బ. సంబంధమొదలిగారు తెలిపినటుల నాటకప్రద ర్శనమునకు హిందీభాష ఉపయోగపడునంత బాగు గ మరయొక భాష యుపయోగింప దను సత్వమును పరిస్ఫుటము గావించెను.”

ఇది ఆంధ్రప్రత్తిక సంపాదకీయం. ౧౨-౪-౩౩ తేదీ ఆంధ్రప్రత్తికలో ఆరో పేజీ, ఆరో కాలంలో స్ఫుటంగా ముద్రించబడింది.

హిందీ విశేషవ్యాప్తి కలదే కావచ్చు; కాని హిందూదేశభాషలో దానికి ఉత్తమపదవి లేదు. తెనుగు హిందూదేశభాషల్లో మూడో చైనా మధుర మైన దని ప్రఖ్యాతి పొందింది. అనేకభాషల అంతు తెలుసుకున్న శ్రీకృష్ణరాయుడు “దేశభాష లందు తెలుగు లెస్స” అన్నాడు. దీన్ని ఆత్మస్తుతి కింద జమకట్టినా ప్రపంచంలో వున్న భాషలనన్ని టినీ పరికిలించిన పాశ్చాత్యులు తెనుగును “Italian of the East” అన్నారు. ఇలాంటి సందర్భంలో, ఆ తెనుగు మాతృభాషగా (బాధ్యత కూడా) గల పెద్దమనిషి మనకి ఏకైకదినప్రత్తిక అయిన ఆంధ్రప్రత్తికలో—అందులోనూ సంపాద కీయంలో యిలాంటి భావం ప్రకటించడం కంటే ఆత్మమాతృ వేరేం వుందీ? నిజంగా మన తెనుగు

లోకాబట్టి యిలాంటి రాత చెల్లపోయింది: కాని మరో భాషలో ఆయితే యెంత రగడ పెరిగి వుండునో? ౪

హిందీ ప్రచారం చేస్తూ వున్న మనవారి వుద్దేశా లిలా వుండగా ఈ ప్రచారకులను ఆరుపు అజలలో వుంచడానికి యిక్కడికి వచ్చి పనిచేస్తూవున్న హిందూస్థానీలు దక్షిణదేశభాషలను చంపేసి హిం దీనే యిక్కడి స్థాపించడానికి ప్రయత్నిస్తున్నారు. ఈ విషయంలో ఇంగ్లీషుకి హిందీకి చాలా భేదం వుంది. దొరతనంవారికి దేశభాషలవిషయంలో యి లాంటి వుద్దేశం కనపడదు. వారు ఇంగ్లీషుకి ప్రాముఖ్యం యిచ్చారంటే వారి వుద్దేశం యే మయినా చాలాకాలం నుంచి అది పనికిరా దని మనం అక్షేపిస్తున్నాం. ఆయినా హిందూదేశ భాషలు ఇప్పటి అభివృద్ధి పొందడానికి కారణం దొరతనమూ, అంతకంటే అధికంగా అంగ్లభాషా నూ. అయినా ఇంగ్లీషు మనకి భావదాస్యం కలిగి చించి దని చేవుట్లాడుతూనే వున్నాం; కాని హిందీని ప్రజలే నెత్తి కెక్కించుకుంటున్నారు కనక యిదే సందని హిందూస్థానీలు దక్షిణదేశభాషల పేకలు నులిమివెయ్యడానికి ప్రయత్నిస్తున్నారు. మనవారు కూడా దానికి చాలా తోడ్పడుతున్నారు. ఈ నికే దిక చూడండి.

“జెజవాడ, అగస్టు ౧:—పై సభవారి సభ ౪-౨-33 వుదయం జరిగిన తరువాత సాయంత్రం సభకు కమిటీ జరిగి ౨ తీర్మానములు జరిగెను. తీర్గి ౬-౨-33 తేదీ వుదయం ౨ గంటలకు క్రిష్ణమ రాంబామల్లేశ్వరగ్రంథాలయభవనమునందు క్రిమతి దుర్గాబాయమ్మగారి అధ్యక్షతన సమావేశ మయి యీక్రింది తీర్మానములు చేయబడెను. వుపన్యా సము అన్నియు హిందీలోనే జరిగెను. మొదట కీర్తేశు అగు నేనగుప్రాగారి మరణమునకు విచారమును తెల్పుచు వారి ఆత్మకు శాంతి కలుగుగాక యని కోరుచూ తీర్మానించిరి. ప్రతివోటను

హిందీప్రేమమువలీలు యేర్పరిచి దానివ్వారా హిందీప్రచారము విరివిగా జేయించుటననియు. హిందీ పుస్తక భాండాగారములు ప్రతివో టను నిర్మించువలె ననియు, జిల్లాబోర్డులు మునిసి పాలిటీలు వారి పాలనలో వున్న విద్యాలయముల యందు హిందీని నేర్పుచున్నందులకు వారి నభీనం దించిన తీర్మానమున్ను, దత్తమండలములలో హిం దీప్రచారము బాగా సాగించువలె ననియు, ఒక ప్రతిప్రచారకురాలిని జెజవాడ పరిసరములకు నియ మించువలె ననియున్నూ, అంధ్రరాష్ట్రమునకు ప్రత్యే కహిందీశాఖను దక్షిణభారత హిందీప్రచారక సమి తినుంచి విడిదీయవలె ననియు, అందుకు గాను ఒక మీటింగు ప్రత్యేకముగ పిలువవలె ననియు, దానికి కన్వీనర్లుగా కార్యదర్శు అగు బాలచంద్రరాజు, పీన పాటి శంకటసుబ్బారావుగార్లు యేర్పాటు చేసిరి. మరియొక తీర్మానము. యుష్కడు ప్రచార ములో వున్న హిందీవ్యాపకము తృప్తికరముగా లేదనియు, దానిని మార్చి వృద్ధివిద్యలుగా యేర్ప రించి అన్నివృత్తులకు వాటివాటికి తగినట్లు హింగి విద్యావ్యాపకము చేయవలె నని బాలచంద్రరాజు గారు తెచ్చిన తీర్మానమును క్రియుత దేశోదారక కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుపంతులుగారు యీతి ర్మానమువల్ల యేమీ వుపయోగము లేదనియు, హిందీ తప్ప రెండవ భాష లేకుండా యుండే యెడల సంతోషించు వారలలో నే నొకడ ననియు, ప్రస్తుతం మన స్వభాష యగు తెనుగే సరిగా రాని మనకు యీతీర్మానం ప్రకారం విద్య నభ్యసింపజేయ ప్రస్తుతము పీలు లేదనియు, దీనికి కొంత కాలము పోతేనే గాని పీలు లే దనియు అందువల్ల యీ తీర్మానం నిరుపయోగ మయిన దనియు, ఆచరణ లేని తీర్మానములు చేయుట మంచిది కా దనియు కేల విచ్చిన మీదట వుపపా దకులచే తీర్మానము వుపసంహరించు కొనబడెను”

ఇది ఆంధ్రపత్రిక ప్రత్యేకవిలేజురి నివేదిక. ఇది ౫—౫—౩౩ తేదీని ఆపత్రికలో నాలుగో పేజీ, మొదటి కాలంలో పడింది.

ఇందులో వుదహరించబడ్డ ప్రతి తీర్మానమూ మన తెనుగుభాషకి గొప్పలిపెట్టుగా వున్నాయి. నరే, యిక బాలచంద్ర ఆస్టేగారి తీర్మానము సర్వాపొశనమే పడుతోంది. ఆయితే దక్షిణదేశ భాషలను సంహరించి జెయ్యడానికి యీ తెనుగు గొప్పకి వచ్చిన ఆస్టేగారికి అంతకంటే మంచి వుదేశాలు పుట్టకపోవడంలో ఆశ్చర్యం లేదు; కాని మన నాగేశ్వరరావుపంతులుగారి మాట యేం చెప్పకోమా? ఆంధ్రు డైనవాడు—తత్రాపి విశ్వ ర్యపంతు డైన పెద్దమనిషి ఆంధ్రభాషావాజ్మయాల విషయంలో పూనవలసిన—పూనితీరవలసిన బాధ్యతల నన్నిటిని యిచ్చాపూర్వకంగా స్వీకరించినవారు పంతులుగారు. ఇవాళ పంతులుగారు ఆంధ్రపత్రికను నిలిపివేస్తే ఆంధ్రదేశం ఆంధ్రకార బంధురం అయిపోతుంది. భారతీని నిలిపివేస్తే అధునికాంధ్రవాజ్మయ నిర్మాత లనేకులు నిరాశోప హతులైపోతారు. ఆంధ్ర గ్రంథమాలను విరమిస్తే గొప్పగ్రంథాలనేకాలు ఆంధ్రకారంలోనే వుండిపోతాయి. ఆంధ్రవిజ్ఞాన సర్వస్వాన్ని కట్టిపెట్టేనే ఆంధ్రవిజ్ఞానం—ఇప్పుడిప్పుడే కొంచెకొంచెం రేక తగలుగుతూ వున్న ఆంధ్రవిజ్ఞానం కొండలోయలో కప్పడిపోతుంది. పంతులుగారు చేతని ముడుచుకుంటే జాతికి ఇంకా యింకా అనేకనష్టాలూ వుపద్రవాలూ సంభవిస్తాయి. ఆయితే ఈపత్రికలవల్లా, యీగ్రంథమాలవల్లా, యీసర్వస్వంవల్లా, యీ ఆంధ్రజాతివల్లావారు కష్టపడుతున్నారు; గాని సుఖపడడం లేదు. నష్టం పొందుతున్నారు; గాని లాభం తినడం లేదు. అయినా వారు యీ కష్టంలోనే సౌఖ్యాన్ని, యీనష్టంలోనే అనందాన్ని, మేలెరగని యీజాతీని జూనే పారవశ్యాన్ని పొందుతున్నారు. ఆంధ్రజాతి అంటే, ఆంధ్రదేశం అంటే,

ఆంధ్రభాషావాజ్మయాలంటే ఇలాగ అపూర్వ—అసమాన—ఆనంత—ఉండ్రకంతో స్వహాస పరహాసాలతో నవీనసృష్టి చేస్తూ వున్న నాగేశ్వరరావు పంతులుగారు “దేశ మంతయు హిందీ తప్ప చెండవభాష లేకుండా యుండే యెడల సంతోషించు వారలలో నేనొకడ” వని హిందీకి అక్రమ మైన ఉల్బణం కలిగించే సభలో ఘంటాఘోషంగా చెప్పడం కంటే వాస్తవంగా విచారకర మైన సంగతి మరొకటి లేదు. పంతులుగారు నిజంగా ఆంధ్రోద్యోగదన ప్రయత్నాలలో నిష్ఫలు అయిపోయారా? నిర్వేదం పొందారా? ఆంధ్రభాషలో వారికి జీవం కనపడలేదా? యుగయుగాలనుంచి అనేకక్లిష్టపరిస్థితులను లెప్పించుకొని తన అమృత మూర్తిని మహాపర్వతశిఖరమీద ప్రదర్శించగలుగుతూ వున్న తెనుగుంటే యీజైముఖ్యం వారి కెందుకు కలిగింది?

మనకి స్వస్వరూపజ్ఞానం లేకపోవడంవల్ల కలిగే చిక్కు లివన్నీనీ. ఇతర అడుగుల్లో అడుగులు వేసే దురలవాటువల్ల వస్తూవున్న వుపద్రవా లివన్నీనీ. గాంధీగారు భారతీయుల కందరికీ యిప్పుడు సామాన్యభాష వొకటి అవసరం అన్నారు. అది హిందీయే అన్నారు. అందరూ అది నేర్చుకోవాలన్నారు. ఈదివ్యబోధమీద కాంగ్రెసు ముద్ర వేయించారు. ఇక యిది అందరిమీదా—ప్రత్యేకంగా మన తెనుగుదేశంమీద విరుదుకుపడిపోయింది.

౫

కాని ఆంధ్రజాతీని పరీక్షించి చూడండి. హిందీని నేర్చుకోకపోతే అది నశించిపోదు. బుదిబలం వుంటే, మాలికత్వం వుంటే ఆంధ్రజాతి యిప్పుడు ఈపునరున్మతి ప్రయత్నంలో తన వంతు పని చెయ్యలేకపోలేదు. కాని హిందీ మన బుదికి వేరు పురు గవుతోంది. మన మాలికత్వాన్ని ద్రష్టం చేసేస్తోంది. ఇదివరకు మనలో అంగమానసపుత్రులు మాత్రమే వుండేవారు. ఇప్పుడు హిందీమానస పుత్రులు దేశం నిండిపోతున్నారు. చూడండి.

“పాండుక్కు. జూన్ ౧౦ ది ౧౧-౧౨౦౩౪ సం॥రం తాత్పర్యమునకు ౧ ఘంటకు శ్రీరామ సుబ్బరాజేంద్ర గ్రంథాలయ భవనమునందు దక్షిణభారత హిందీ ప్రచారక అంధ్రశాఖామంత్రి శ్రీ పీనపాటి జెంకటసుబ్బారావుగారి ఆధ్వర్యమున బహిరంగసభ జరిగియున్నది.....తదనంతరం అధ్యక్షులు హిందీభాషావశ్యకతను గురించి తెలుగు హిందీ భాషలయందు అనర్గళ భారాప్రవాహమున హస్తస్థినించుచు హిందీ మన ప్రాచీనభాష. యనియు పూర్వకాలమున వాల్మీకికాది మహాముఖులు శ్రీరామ శ్రీకృష్ణులు మాటలాడు భాష హిందీయే అనుటకు అనేక నిదర్శనము లున్నవనియు నాటినుండి నేటి వరకు ఆయోధ్య గోపాలబృందావనమందు వనించు ప్రజ లందరూ హిందీయే మాతృభాష యనియు అంధ్రు లందరికి పవిత్రస్థలములగు ఆయోధ్య ప్రయాగ కాశీ గయ మొదలగు పుణ్యక్షేత్రములును గంగ యమున సరస్వతి మొదలుగాగల నదీజలంబులును దర్శించి జలకమాడి తరింప నుద్దేశ్యము గలవారందరూ హిందీభాష రాని కారణమున అచ్చటి ప్రజల భావములను తెలిసికొన గురూహల ముండియు తెలిసికొనజాలక నిరాశ జెందుచున్నారనియు దేశీయ మహాజనసభాపేదికపై చర్చించు ప్రతి విషయము ఇకముందు హిందీలోనే జరుపబడును గాన తప్పక హిందీ నేర్చుకొనుట చాల అవసరమనియు హిందీ నేర్చుకొనుట కగునంత తక్కువ వ్యయముల ను స్వయంకృషివల్లను మయే యితరభాష నేర్చుకొనజాల మనియు నిదియును గాక హిందీ రానివారెవరును నేను హిందువునని గాని భరతఖండవాసుడనని గాని చెప్పుకొనుటకు హక్కు లేదనియు మొదలుగాగల అనేక ఉపమాన ఉపమేయములతో మృదుమధురకైలిని సభవారందరూ అనందవారిధి మునుంగునట్లు సుమారు ౨ ఘంటలనే పుష్కలమింటుటయేగాక”-అంధ్రపత్రిక (౨౦-౬-౩౪) మూడోపేజీ, నాలుగోకాలం.

దీన్ని వేలకొద్దీ తెలుగువారు, చూసి వుంటారు. ఇది చదివినప్పుడు వారి మానసికప్రవృత్తు తెలు

పని చేశాయో నేను చెప్పలేను; గాని సుబ్బారావుగారి దౌర్భాగ్యసాహసాల అంతు తెలుసుకోవడం అసాధారణ విషయంగా కనపడుతోంది. వానవంగా అంధ్రుడైనవాడు ఇలా చెప్పడానికి ఆనోధారణ పరిస్థితు లేవో యేర్పడివుండాలి. దీన్ని బట్టి చూస్తే హిందీ, అంధ్రుల్లో యెటువంటి భావాలను, యెటుంటి సంకల్పాలను, యెంతటి త్రిలోకవిజయితృయోగ్యతను కలిగిఉందో బోధపడగలను.

ఇంకేం కావాలి? హిందీవల్ల అంధ్రభాషకి, అంధ్రజాతికి యెంత అపకారం-ద్రోహం కలుగుతోందో వేరే చెప్పడం యెందుకూ? అంధ్రప్రముఖు లేం చేస్తున్నారు? సామాన్యభాష అనే పేర హిందీని నెత్తికెక్కించుకుని మనం అత్యహత్య చేసుకోవలసిందేనా! ప్రపంచంలో యెక్కడైనా సామాన్యభాషకోసం యంత హైరానెహి యీతెగ వుందా? ఇలాంటి తెగవల యేమేనా పనికొనసాగుతుందా? ఇలాంటి తెగకు సామాన్యభాషయొక్క అవశ్యకం యేమేనా వుంటుందా?

ఇంతకీ: హిందీవిషయంలో యింకో చిక్కుకని పెట్టుకుని వుంది. మాహమ్మదీయులు, మనదేశానికి హిందీని సామాన్యభాషగా అంగీకరించడం లేదు. వారు వురూ కావా అంటున్నారు. పెగా సామాన్యభాషకి లిపి దేవనాగరి కాక సాస్కీ కావా అని కూడా అంటున్నారు. ఇలాగ యీతగువు యింకా పరిస్మరం కాలేదు. ఇది సులభంగా-అంటే మాటలతో తేలేది కూడా కాదు. ఇలాంటి సీతిలో మన తెలుగువారు యీ హిందీవ్యామోహంలో పడి దేవుళ్లాడడం యేం వివేకమూ? మన భాష యింకా నవీనవాచనరాలకు తగినట్లు సంస్కరించబడలేదు. నవీనవిజ్ఞానమూ, నవీనసభ్యతా కలిగించే వాఙ్మయం కూడా మనకి ఇంకా తయారు కాలేదు. మన కివి అవసరం కాని హిందీ యెంతమాత్రమూ కాదు. మన వాఙ్మయాన్ని సర్వాంగసుందరంగా దిద్దికోనంతసేపు మనం హిందీని, ఎంత నేర్చుకుంటున్నామో జాతీయతకి అంతదూర మెపోతాము. నలుగురిలోనూ అంత హాస్యాస్పదమలం కూడా అయిపోతాం. కనక తెలుగువారు దూరాలోచన చేసి హిందీని హడులో వుంచ గోరుతున్నాను.

మొదటి వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశర్మగారు బి. ఏ. బి. యి.

అయిన ఒక ఉద్యోగి కొంతకాలము క్రిందట, ఇప్పుడు కూడా ఉద్యోగం లేకపోలేదు. అపాద మస్తకం ఉద్యోగివాసనలు బయలుపెడలుతున్నవి. ఉద్యోగమునందు అరితేటి బట్ట తలయింది అయిన తల. అజ్ఞ లిచ్చిన పనిలో కొంత పాల్గొని, అజ్ఞ గ్నిని సూచించే నిశ్వాకాల వేడికి తెల్లవారినవి అయిన మీసాలు. అదే కారణంవల్ల అరిసి, వడలి విక్రాంతి తీసుకుంటున్నవి అయిన దవడలు. ఉద్యోగపు వాంఛ తీరింది కాబోలు నెలవు పుచ్చుకున్నవి అయిన పండ్లు.

ఇంకా ఉద్యోగమే. ఇంకా ఉద్యోగపు వాంఛ తీరలేదు అయిన మిగిలిన దేహానికి. అది నిమగు లేకుండా ఉద్యోగపు చిహ్నాలు ధరిస్తుంది. కోటు గాని, కోటుపై వల్లెవాటు గాని, ఛోవతి మడుపుల చాటున మేజోళ్లుగాని అన్నిటినీ మించిన తలగుడ్డ గాని లేకపోవడం భరించలే దా ఉద్యోగవాంఛ. నియమవివేరతం గాకుండా ముఖతొరము, బట్టతల పైన తలగుడ్డలను అపరిమితంగా ప్రేమించింది అది. ఇహ అయిన ఉద్యోగగౌరవాని కేమి లోటు?

అయిన పూర్వచరిత్ర, ఉద్యోగపు వెలుగు నడలలో దాగుకొన్నది. అయిన పూర్వీకుల చరిత్ర కాలపు జాడలలో నలిగి నలిగి ఇగిరిపోయింది. అయిన వంశచరిత్ర అయిన ఉద్యోగపు కౌంతుల చేత తలుసుబడి మారుమూలలో నక్కి దాగుడు మూత లాడుతున్నది.

అయిన ధనవంతుడు. ధనదేవత ఉద్యోగాన్నే ఆశ్రయించింది దాబోజుల్లో. ఇహ అయన్ను వరించడంలో ఆశ్చర్యము ఏమిటి?

కాని ఒక సందేహం అక్కడక్కడ ఆపట్టంలో తొంగి చూస్తున్నది. “అయిన ధనాన్ని అర్జించాడా? ధనం అయన్ను అర్జించిందా?” ఈప్రశ్న మీద

భేదాభిప్రాయాలు చాలా ఉన్నవి. ధనమే ధనాన్ని అర్జించింది అని, అయినే ధనాన్ని అర్జించా డనీ, కాదు అయిన అదృష్టదేవత అర్జించిందా ధనమనీ, ధన మక్కడనే ఉన్నది, అయిన త్రోవన పోతూ నాది అన్నాడు, కొన్నాళ్లు అయినదే ననీ, అధనము నకు అయిన ధర్మాధికారి అనీ, ధనమే అయన్ను అర్జించిందనీ, అర్జించడమే కాదు అయన్ను నేవ కుడిగా చేసుకుం దనీ పలువిధములైన అభిప్రాయాలు రహస్యంగా ప్రచారం అవుతున్నవి. ఒక్కటి బయలు పడలేదు. ఇందులో ఏది గెలిచేదీ చెప్పడం కష్టము.

దానిమీద మరియొక ప్రశ్న. ఉద్యోగం చేస్తున్నది అయినా? ధనమా? అని. ఈప్రశ్నకు సమాధానం మొదటి దానిమీద ఆధారపడి ఉన్న దనే కారణంవల్ల త్రోవేకారు.

కాని ప్రశ్న నిలిచే ఉంది. పక్షులు గూళ్లలో కూర్చొని ధనమా రాజ్యం చేయడం? అని ధ్వనిచేస్తున్నాయి. మీప్రపంచమే మీకా? మనుష్యలోకంలో ధనం రాజ్యం చేస్తున్న సంగతి మీకేం తెలుసు నని గాలులు ఊచుతున్నవి. ఆశ్చర్యపడుతున్నవి పక్షులు.

అయినే ఒక ధనం. పట్టంలో ఉండే ధర్మసంస్థలన్ని అయన్ను పొందినవి. అందువల్ల దేవుడికి దగ్గర అయినవి. దేవుడే అయన్ను పొంది ధనవంతుడైనాడని—అయిన ముఖతహా కాకపోయినా—వినబడుతున్నది.

అయిన లేని సంస్థ లేదు. ప్రతిదాన్ని అయిన పోషిస్తున్నాడు. ధనం తృణంగా ఉపయోగిస్తున్నాడు. కొంతమంది మానవులు—నిప్పుడూ భగవంతుడి ముందు కూడా సాగిలపడని కొందరు మానవులు అయిన పాదాల దగ్గర సాగిలపడు

కున్నారు. ఇకవంతుడు—మనకు కనపడే గుడిలో
ఇకవంతుడు సహితం—సాగిలపడే అందర్ని ఎ
దృష్టిలో చూస్తాడు. ఈపురుషుడో చిత్రచిత్ర మైన
చూపులతో చూస్తున్నాడు. ఇకవంతుడి కన్న
గొప్ప!

అయిన దాతృత్వము మూలమూలము పగుగెత్తు
తున్నదని ప్రతిసంస్థను అయిన పోషించడాన్ని బట్టి
తెలుస్తున్నది. అయిన ప్రతి మంచి వస్తువును తన
దాన్ని చేసుకున్నాడు.

మహానుభావు డని కొందరు హాళతు లిచ్చారు.
కొందరు పాటలు పాడారు. కొద్దిమంది భక్తి
యుతులై తన్మయత్వంలో నిశ్చేష్టులై చూశారు.
ఈజగత్తును మించే టటువంటి గొంతుకలో “అన్ని
టిని ఆయన కొన్నాడు. దాతృత్వం కాదు ఉద్యోగ
వాంఛ. దానం కాదు క్రయం” అని వెలుగు
రాచిన స్వరపు వదంతి ఒకటి బయలుదేరింది.
అందరూ విన్నారు. ఎవరు అన్నారని సమాధానం
చెప్పడం? అవదంతికి సమాధానమే లేకపోయింది.

ఆయన స్వగృహంలోనూ ఉద్యోగమే చేస్తాడు.
బహుశా ఆయనకు చావు కూడా ఉద్యోగపు విధు
లలో ఒకటి నని గట్టి పుకారు. నమ్మక మైన
సానంసుంచి వచ్చిన కలురు. ఉద్యోగపు విధి కాక
పోతే ఆయన చావనే చావ డని చెప్పుకుంటారు.
నిజం పరీక్షించడము ఎవరికి చేత నవుతుంది?

భార్యాదగ్గరా ఉద్యోగమే చేయడం. అక్కడ
నేవకత్వం. ఆయన వైవధ్యపుడు గూడానూ. రుద్రా
క్షమాలలు ఆయన తేజస్సు వల్ల గొప్పదనం సంపా
దించుకోవడానికి ఆయనకు తమ్ము దామే సమర్పిం
చుకున్నవి. తనకు పూజ్యార్హత సంపాదించుకోవ
డానికి విధూతి ధూళి ఆయన నొసటిని అలంక
రించింది. జీవతార్చనలో గంటలు గూడా తనం
తట తామే మ్రోగుతున్నవి.

ఆయన సంధ్యావందనమే చేయ డని కిట్టని
వాళ్లు అంటారు. వాళ్లు చాలా అన్నారు. కీర్తి

సంపాదించే వాడికి భవం సంపాదించే వాడికి
అందరూ విరోధులే మరి అనరూ?

ఇక తంతా విరోధులు కావడాకి తగిన కార
ణమో? ప్రజల ఆచూయే నని. కీర్తి, భవం సంపా
దించే ఉద్యోగిలో ఉండే అపరాధారం అని
ఎవరూ విస్పష్టంగా అనలేరు. అన లేరు. ఎవరైనా
రహస్యంగా అన్నా రేమో అవారు ఆయన కీర్తి
నినాదాలలో వీన మయి అంతర్హిత మయింది.
వెనుకనే దాగున్న ఆయన చరిత్ర, పూర్వీకుల చరి
త్రలు ఈవారును కూడా తమ చెంత జేర్చుకొని
జోకొట్టినవి.

ఆయన పేరిటో అపట్టణవాసుల కెవరికీ అవసరం
లేదు. పేరు పెట్టి పిలవేవా రే? అందరికీ ఆయన
పంతులుగారే. పంతులుగా రంటే అందరికీ తెలుసు.
ఫలాని వెంకయ్య అంటే అతన్ని ఎరిగి ఉన్నవా
ళ్లందరికీ అవెంకయ్య రూపం మనస్సులో ఎట్లా
స్ఫురిస్తుందో అలాగే పంతులుగా రంటే ఈవ్యక్తి
రూపం ప్రతివాడికి అపట్టణంలో తట్టుతుంది.
'పంతులు' నాణెము బాగా చెలామణి అవు
తున్నది.

ఎవరి కేనా వృద్ధులకు—ఉద్యోగి కన్న—అనగా
పంతులు కన్న వృద్ధులకు తెలుసు నేమో ఆయన
పేరు. అయినా ఎన్నాళ్లని జ్ఞాపక ముంటుంది?

౨

పంతులుగారే వృద్ధుడు ఆయన అనుకున్నా
అమాట అనుకోకపోయినా. ఇంకా ఎన్నాళ్లో
జీవించి ఉద్యోగం చేయాలె నని ఆయన తలంపు.
అందు కని తాను చిన్నవాడే నని తనకు నమ్మిం
చాడు.

ఆయన దగ్గర పని చేసే మాధవశాస్త్రి మరీ
వృద్ధుడు. పంతులుగారి తాతను ఎరుగు నట. ఆయ
న తండ్రి సమకాలికుడు. పంతులుకన్న ఘమాడు
పాతికేండ్లు పెద్ద.

అయిన చేనే పని గుమస్తాగిరి. దాన్ని ఉద్యోగం అనిదానికి పిలుస్తారు. ఉద్యోగలక్షణాలు వాని కేపీ లేవు. అతనికొకరము అడుక్కోవము, అతని బిరుదుమాటలు, అధనమదాంధ్రత్వము, అతిధి కారదుర్గయం అన్ని ఉంటేనే ఉద్యోగలక్షణాలు సంపూర్ణంగా ఉన్నట్లు. అవి కలయించే ఉద్యోగ మయితేనే ఉద్యోగం. మరి మాధవశాస్త్రి చేనే పని గుమస్తాగిరి అనండి, నాకరి అనండి ఏ దయనా సరే.

ఉద్యోగ మనేది అయిన కెట్లా అవుతుంది? ఉద్యోగం చదువుకున్నవాడికి. చదువుకోవడానికి డబ్బయినా ఉండాలే లేక అడుక్కోవడమైనా చేతకావాలి. అవి రెండూ లేని మాధవశాస్త్రి కేమి ఉద్యోగం?

అయిన చాలా బీదవాడు. ఉద్యోగాన్ని అశ్రయించిన ధనం అయిన కేలా అభిస్తుంది? తన యజమాని లాగా ధనం అర్జించడం చేతగాదు. పుట్టినప్పటినుండి ఇంతవరకు అన్నవస్త్రాలకు చాలీ చాలకుండా జీవనం చేస్తున్నాడు. ఇచ్చిన జీతం చాలకపోతే పై అర్జన నేర్చుకోవాలి; యజమాని నైనా సరే మోసం చేయాలి. లేకపోతే మాకున్నది, మాకున్నది అనే వారి కందరికీ డబ్బెక్కడినుంచి వచ్చినట్లు?

జీవితారంభం నుంచీ ఈ పెండెక్లలే అయితే, ఈ రుద్రాక్షమాలలే అయితే ఈ సహస్రనామార్చనలే అయితే, ఈ ముక్కుమాసుకోవడాలే అయితే, ఈ మడికట్టుకోవడాలే అయితే అందరిలాగానే ఉండేవారి ధనవంతులంతా.

మాధవశాస్త్రికి పిచ్చి పాపం! నమ్మకం అంటాడు. నమ్మిన స్వామిని ద్రోహం చేయడట. లాభం లేదు. అటువంటి మానవుడు ఈ కలియుగంలో పుట్టడానికే నాక్కు లేదు. జీవించడానికి చెప్పాలెనా?

మాధవశాస్త్రిని విధూతి తనంత తానే అలంకరించడం లేదు. రుద్రాక్షమాలలు అత్యర్చణం

చేసుకోలేదు. జీవితార్చనలో గంటలు తమంత మ్రోగడం లేదు. అన్ని అయిన స్వయంగా చేస్తాడు. అన్ని పూజలూ వేళ తప్పకుండా చేస్తాడు. అయిన సంధ్యాకండనం చేయడం వదలి లేదు. కొంత మంది ప్రజలు అయన్నూ—బీదవా డయినా—గొప్పవాడే నంటారు. ధైర్యంగా అయన్ను, అయిన గొప్పదనాన్ని మెచ్చుకున్నవాళ్లు లేరు.

తన జీతానికి అవసర మయిన దానికంటే ఎక్కువగానే పని చేస్తాడు శాస్త్రి. అయిన రక్తమాంసాలు ఈయజమాని నేవలోనే జీర్ణించినయి. ఇంటి పని, రాబడి వ్యవహారము, వ్యవసాయపు పని పిల్లల చదువు పని, పనులన్నీ అయిన పనే. తలచుకుంటే కుదేరుడు తొవచ్చు కూడానూ. కుదేరుడితోనూ, అంతకన్న గొప్పవాడైన తన యజమానితోనూ పోటీపడడం యిష్టం లేదు పిచ్చి శాస్త్రికి.

రక్తమాంసాలు భారపోసి చాకిరి చేస్తున్నాడని ఎవరికీ జాలి లేదు. జీత మిస్తున్నాం చేస్తున్నాడని యజమాని అభిప్రాయం. జీత మెక్కువేమోనని యజమానురాలి అభిప్రాయం.

ఉదయం యజమాని గృహానికి రాగానే చిన్నవాడని అయినా విచారింపకుండా యజమానికి నమస్కారం చేస్తాడు. అటువైపు చూడనే చూడడు పంతులుగారు. చూచినా చతురింద్రయజ్ఞానం ఉన్నవాడిలాగా కనపడడు. చేతులారా పోగొట్టుకొన్నవాడి కెవరేం చేస్తారు.

యజమాని యాజమాన్యం సర్వకాలసర్వాసలయందు వ్యక్తమవుతుండడం వల్ల నయితే నేమి, గుమస్తాకు తాను నేవకడ ననే మాట ఎప్పటికీ అప్పుడు జాపకం వస్తూండడంవల్ల నైతే నేమి, మాధవశాస్త్రికి పంతులుగారి నమ్మకాన అమితవి నయం. పంతులు తీక్షణమైన చూపులకు తోడు కూలం లాంటి మాటలు విసుగుతాడు. “ఈపని కాలేదే మని” యజమాని ప్రశ్న. “చిత్రం బ్రాద్దన పొలానికి వెళ్లను; ఈపూట.....” అని

కాశ్రీ శనాబు. యజమాని కండ్లెట్టినేసి “ఏమి పను లయ్యాయి! ఒకపని పూటపూటల్లా చేయాలి. ముసలివాడివి పని చెయ్యలేకపోతే చాలించుకో రాదూ? చిన్నవాళ్ళేనా దివ్యంగా చేస్తారు.” అని.

ఈలాంటి మాటలతో మాధవకాశ్రీ చెవులు చిల్లులు పడినవి. మెచ్చుకోబడని గుమసాగిరి మాని వేద్దామంటే అయిన స్వాధీనంలో లేదు. అడుక్కొని తినడానికైనా ఓషిక చాల దామనరు.

అనాడు రావడం ఆలస్య మయింది పంతులుగారింటికి. పంతులుగారి భార్య చూసింది. “గుట్టం గుడ్డి చెనా దానాకు తక్కువ లేదు. నెల అయ్యేసరికి జీతం కావాలి. ప్రతిరోజూ రావడ మాత్రం. పని కాదు.” అని కేక వేసింది. కాశ్రీగారు తల వంచుకున్నారు. మగవాడైనా కన్నీటిదుక్కలు ఆగలేదు. కొనగోటితో చిమ్మివేశాడు. పంతులుగారు వచ్చి మళ్ళీ ఆరంభించాడు. దేనికి మాట్లాడ లేదు కాశ్రీగారు.

ఆరోజున పని ఏమీ సాగలేదు. తలచుకున్నప్పుడల్లా కళ్ళజెర్లు నీళ్ళు కాలేవి. దానికి ప్రత్యేక కారణం కూడా ఉన్నది. ఏకపుత్రుడికి వారం రోజులనుంచీ జ్వరం. ఆరోజున కొంచెం ఎక్కువైంది. అందువలనే ఆరోజు ఆలస్య మయింది రావడం. దానికి తోడు యజమాని, యజమానురాలి క్రూరత్వము. వృద్ధుడు హృదయవేదన పడ్డాడు.

రెండు రోజులకు కాశ్రీగారి కుమారుడికి జబ్బు చాలా విషమించింది. మందుపోయించడానికైనా కాశ్రీగారి దగ్గర రాగిదమ్మిడి కనపడలేదు. ఆయన కేమీ తోచక పంతులుగారి వద్దకు వెళ్ళి తాను పనిచేసున్న నెల జీత మైనా యివ్వ మని అడిగాడు. నెల సొంతంగా పని చేయింది డబ్బివ్వడానికి వీలు లేదని పంతులు నెలపు. ముందుగా ఇస్తే వడ్డీ నష్టం కదూ!

కాశ్రీగారి కుమారుడు ఏమీ ముందు లేకుండానే మరణించాడు ధనం లేనిది జీవించడానికి హక్కు లేదు గనుక.

కాశ్రీగారు జీవించి మరణించిన వాడితో సమాన మైనారు. మరిషి అసావిస్త్రక్రింద పడ్డాడు. అయిన కడుపు తగుక్కుని పోయింది. పోయా చేసిది!

నాలుగు రోజులకు కబురు కాశ్రీగారు క్రమంగా పనిలోకి వస్తారా! రారా! అనీ, రాకపోలే అంతటితోనే పని చాలించుకోవలసింది అనీ. ఈ మాట విని మరీ కూలిపోయినాడు. ఏరసించిపోయినాడు. కరుణగా నాలుగు రోజుల భోజనమే చేయలేక గోరుచుట్టు మీద రోకటి పోటు.

ఇది మంచిది కాదని ఆపంతులుగారి కాపట్లం లో ఎవరు చెప్పగలరు? అందరూ ఆయన పాడిన పాటకు తాళం వేసే వాళ్ళే. అపట్లంలో ఉన్న ప్రతిసంసకూ ఆయనే అధికారి కావడంవల్ల ఈవిధంగా శ్రమపడేవాళ్ళకు తక్కువ లేదు. అయినా ఎవరూ ఇది తప్పని ఆనలేదు. అన్న మరునటి ఉదయం ఆసంసకు ఆయన చేసే సహాయానికి దేవిడి నున్నా చెబుతా డని భయం.

తప్పని చెప్పగలవాళ్ళనెట్లైనా ఉన్నా వాళ్ళకు ఆయన దగ్గిరికి రావలసిన ఆవసరం లేదు. ఆయన దుర్మయాల ఆటంకం లేకుండా సాగుతున్నవి. కాని ఆయనంత గొప్పవాడు, మంచివాడు, ఋషి ఆపట్లంలోనే లేడు.

కాశ్రీమంచం పట్టాడు. స్మృతి తప్పిపోయింది. నాలుగు రోజులనుంచీ ధారకం లేదు.

ఇంట్లో ముసాలి వృద్ధు కాశ్రీ భార్య. ఆమె ఒక్క కొడుకు పోయి పదిహేను రోజులయినా కాలేదు. ముసలాయనకు ప్రాణం మీదికి వచ్చింది. చిట్టడుకుని పోయడానికైనా ఇంట్లో బియ్యపు గింజలు లేవు. పంతులుగారింటికి వీరినీ, వారిని బ్రతిమాలుకుని కబురు చేసింది. అందరూ పంతులుగారు డబ్బు ఇవ్వడం లేదన్నా రని కబురే. చేసినంత వరకైనా డబ్బివ్వ మని ఆమె తుదిమారు కబురు చేసింది. నెలాఖరు కావాలి నన్నాడు ఉద్యోగి.

నెలాఖరువరకు ఉండి జీతము పుచ్చుకునే ప్రాప్తం లేదు కాస్త్రీకి. పరమపదించాడు. కాస్త్రీ గారి భార్య రోదనం భూమ్యుకొకాలు ప్రతి ధ్వనించింది. నెట్టు లేమివల్ల కొడుకు, భర్త ఇద్దరూ చనిపోయినారు. ఇవ్వవలసిన కొన్ని కూడా సమయానికి వచ్చక, కనికరం లేకుండా ప్రసరించాడు పంతులు. ఆమె కడుపు భగ్గు మన్నది. “నే నేడ్చి నట్లే వాళ్లు కూడా తిండికి లేక ఎప్పుడు ఏడుస్తారో” అని అందరితోటి అని ఏడ్చింది. ఏడ్చి ఏడ్చి ఆవిడ నేల కొరిగింది. ఆ ఇద్దరూ పన్నవోటే మట్టి అయినారు. ఇద్దరికీ ప్రకృతి కర్మాంతరాలు చేసింది. వరం ధర్మోదకాలు వదిలింది కాలం మాత్రాలు చదివింది.

అల్లెలూ చనిపోతూ అన్నమాటకు చాలామంది సంతోషించారు. ఎల్లకాలం ఒక మాదిరిగా ఉంటుందా? ఈకాలానికి అవిడమాట నిజం కాకూడదా?

3

అకస్మాత్తుగా అర్బుత్తునాటుకంపెనీ దివాలా తీసుం దని ఎవ్వరూ కలగన లేదు. ఏదో విధంగా న్యాయమో, అన్యాయమో డబ్బు పోగుచేయడం అర్బుత్తునాటుకంపెనీలో వడ్డీకి జెయ్యడము.

అందులో వడ్డీకి వేసిన వారి అందరి జాతకం ఒకే విధంగా ఉండాలి. లేదా అందరిదీ అన్యాయజ్ఞిత మైన విత్తం కావాలి.

ఒకరోజు తెల్లవారే సరికి అర్బుత్తునాటుకంపెనీ దివాలా తీసిందని వార్త. అదివాలాలో కాస్తో, కూస్తో నష్టపడని మానవుడు లేడు.

పంతులుగారి యావదాన్ని అర్బుత్తునాటు దేవుడికి దక్షిణ సహితంగా సమర్పణ మయింది. గుల్లో దేవుడికి కొబ్బరికాయ నివేదిస్తే సగభాగం ప్రసాద రూపకంగా మనకు చేరుతుంది. అర్బుత్తునాటుదేవుడు అమాత్రం ప్రసాద మయినా ఇవ్వదలచలే.

ధనం అవిధంగా నాశనం కాగా మిగిలిన చిల్లర అన్ని చిల్లర అప్పులకు సరిపోయి నెట్ట మిగిలాడు.

సంస్కలన్ని ఆయనకు క్రొత్త వయినవి. సంస్కలను కొనడానికి తగినంత ధనం ఆయనదగ్గర లేదు. పూర్వంలాగా ఆయన్ను కీర్తించే వారు లేరు. హారతు లివ్వడానికి కర్పూరం వెలిగించినా అరి పోతున్నది.

ఆయన పోషించని మాత్రాన సంస్కలు నాశనమూ కాలేదు. వాటి త్రోవన అవి ఉండనే ఉన్నవి. ఏసంస్కా ఇప్పుడు పంతులుకు వంగి నమస్కారం చేయడం లేదు.

ఆయన దైవభక్తి మిథ్య అనే వదంతి తిరిగి బయటికి వచ్చింది. ఇప్పుడు దాన్ని కొదన్నవాళ్లు లేరు. క్షిప్త వాళ్లూ ఆయన సంధ్యావందనం చేయడన్నారు.

ఆయన అహంకారానికి, ఉద్యోగవాంఛకీ తగిన తావు లేక ఆయన్నే అక్రమించుకుని తిని వేసినవి. ఆయన జీవచ్ఛవ మైనాడు.

విభూతి ధూళి తనంత తానే రాలింది. దేవ తార్చన గంటలు తమంతట అగినవి. రుద్రాక్ష మాలలు తెగి నేలకు రాలినవి. ఆయన తిరిగి వానిని ధరించలేదు. వాటి అవసరం ఆయనకు కనపడలేదు.

ఆయన పేరు అందరికీ జాపకం వచ్చింది. పంతులల్లా శివయ్య అయినాడు. ఉపపదం గూడా లేకుండా ఆయన ఇప్పుడు శివయ్యమాత్రం. పంతులంటే ఆయన రూపం ఎవరికీ జాపకం రాదు. “పంతులు” నామం మరెవరినో వరించింది.

ఆయన ఉద్యోగం పోయింది. ఇంట్లోనూ ఉద్యోగం లేదు. అహంకారం, తలబిరుసు ఇత్యాది ఉద్యోగలక్షణాలు నెలవు పుచ్చుకున్నవి. ఆయన దేహానికి గూడా ఉద్యోగవాంఛ క్లింది. ఆయన కోటూ, వల్లెవాటుపంచా భోజనానికి ఉపయోగించినవి.

ఆయన ధనాన్ని అర్జించాడా? ధనం ఆయన్ను అర్జించిందా? అనే ప్రశ్న మళ్లీ బయలుపడ్డది. “ఆయన్నే ధనం అర్జించింది. పెగా ఆయనమీద రాజ్యం చేసింది.” “త్రోవన పోతూ ఈధనం నా

దన్నాడు. కొంతకాలం, ఆయనచే? అన్న అభిప్రాయాలు గెలిచినట్లుగా ప్రకటితమైంది. తరువాత క్రమ-ధనమా రాజ్యం చేయడం? ఆయన! అనే ప్రశ్న-కూడా నిర్ధారణయింది. అనాలుగు నాళ్ళు ధనమే రాజ్యం చేసిందన్నారు.

పంతులు-ప్రస్తుతం శివయ్య-ఉద్యోగపు కొంతలు అన్వయించినవి. ఆయన పూర్వచరిత్ర బయటపడింది. పూర్వీకుల చరిత్ర అందరూ చెప్పవంటున్నారు. వంశచరిత్ర కూడా తెలిసింది. శివయ్య తండ్రి గుమస్తాగిరి చేసి యజమానిని మోసం చేశాడు. అధనంతో నే కొడుక్కు స్థిరచెప్పించాడు. శివయ్య తాతి ముప్పితుకుని జీవనం చేశాడు. అనంతం గ్రామ పాచికపు పురోహితవంశం. ఈసంగ

తులు చెప్పుకోవడానికి ఎవరూ నియమించలేదు. ఆయన చివరకు అడుక్కుని చింటూరులో "పూర్వీకుల ఉద్యోగమే ఈయనకు సరి. మధ్యచచ్చిన సరి నిలుస్తుంది!" అన్నారు.

శివయ్య చనిపోయింది ఉద్యోగపు విధి అని కాదు. చివరకోజులలో ముష్టికూడా దొరకలే. తండ్రి లేక మలమల మాడి కోపవచ్చి చనిపోయినాడు.

ఆ ఇల్లాల్ శాపం అంటిడి కాబోలు. పక్షులు చెట్లమీద కూర్చుని ధనం రాజ్యం చేయడమా? అని ధ్వని చేసినవి. "కొన్నాళ్ళు రాజ్యం చేసిన విలే. ఎక్కువ రోజులు నిలవక పోలేనే!" అని తిరిగి గాబులు ఊదినవి. పక్షులు కిలకిల నవ్వుతూ ఎగిరి పోయినవి.

పాత్రాభినయము

వసంతమూర్తి

నాటకము దృశ్యకావ్యము, అనగా ప్రేక్షకులు చూడవలసినది. శ్రవ్యకావ్యములలో ప్రేక్షకుల చూపు ప్రసక్తి లేదు. అంతవరకు ఎందుకు ప్రేక్షకుల ప్రసక్తి లేదు. దృశ్యకావ్యాలలో అంతా ప్రేక్షకుల కుద్దేరించినదే. మహాకవి షేక్స్పియరు తన కాలమునాటి అగ్రనాటక రంగానికి అనుకూలించే టట్లు రచించాడు నాటకాలన్నిటిని. సంస్కృతాలంకారికులు, భోజనము, రక సాతము మొదలైన చర్యలు కొన్ని రంగముమీద చూపకూడదని నిషేధించారు. కాబట్టి నాటకము మొదటినుంచీ, అన్నిదేశాలలోనూ కూడా కేవలము ప్రేక్షకుల దృష్టిని మాత్రమే గణించింది కాని నటుల సౌకర్యాలని గురించి ఆలోచించియుండనే లేదు.

నాటక రచన ఒక కళ. నాటక ప్రదర్శనము వేరొక కళ. తాను రచించే నాటకము (కథ)

సవ్యమైన రీతిని మనసుకు పట్టిట్లు రచయిత నాటకము రచిస్తాడు. ఈనాటకము కథ మన కన్నులకి కట్టెటట్లు ఉండడానికి నూత్రధారుడు నాటకము ప్రదర్శిస్తాడు. రచయిత సామగ్రి, పాత్రములు, ఘటనలు, చరిత్రలు; ప్రదర్శకుని సామగ్రి, రంగము, తెరలు, సుదులు, నటులు. ప్రదర్శకుని యాజ్ఞను తలను ధరించి అతడు చెప్పిన చొప్పున 'తువ' తప్పకుండా ప్రవర్తించడమే నటుని విధి. నీరమా (డైరెక్టరు) నూత్రధారుల పని గమనిస్తే ఈవిషయము బాగా బోధపడుతుంది. కథ సంతటిని ఏవిధముగా, ఏయే ప్రదేశములలో ప్రదర్శించవలసియుంటుందో ముందు (నెనేరయో) ప్రదర్శకుల తిరుమా వ్రాస్తారు. నటులూ, సామగ్రి, కలిసి ఒక పట్టికనీమక కదలిపోతా రనుకోండి. కథ మొత్తముమీద పర్యవేక్షణలో తీయవలసిన ఘట్టాలన్ని ఈ ఒక్కసమయములోనే ఫోటో తీశేస్తారు.

వేరొక సారి కాసారద్యక్తాలు. మనోమారు ప్రాసాదసంబంధములు నటించజేసి పోటో తీస్తారు. చివరికి కథకి సరిపోయే విధముగా వీటి నన్నిటిని అతికించి ఫిల్మ్ లు తయారుచేస్తారు. కొండమీద నుంచి దూకడము, శరీరాల్ని పాతిపెట్టడము, మొదలైన ఆసాధ్యవిషయాలు ఛాయాగ్రాహక యంత్రము వంచిచియో, మరే చిత్రము చేసియో జరిగినట్లు చూపిస్తారు. సినిమా నూత్రధారి తన తెలివితేటలవల్ల దుస్సాధ్యాల్ని సుసాధ్యాలుగా మార్చుకుంటాడు.

నాటక ప్రదర్శనములో నూత్రధాగుడి పని కూడా యింతే. కొని రంగము వైశాల్యము తక్కువ కాబట్టి కట్టా లెక్కువ. నటు లందరూ నూత్ర ధారి నిర్దేశాలను శిరసా వహించి పాలించాలి.

ఈ ఊహలు మనస్సులో పెట్టుకుని, నటుడు తాను ధరించే పాత్రములో లీనమైపోవాలా అక్కరనే లేదా? అనే ప్రశ్నకి జవాబులోచింతాము. నటుడు తాను ధరించే భూమికలో లీనమై నటించాలనే అభిప్రాయము చాలనుంది కున్నది. ఈయ భిప్రాయము ననుసరించి నటులుతే జరిగే పని అలోచింతాము. ప్రతినటుడూ తన శక్తి ననుసరించి తన పాత్రములో లీనమౌతా డనుకుందాము. వ్యక్తుల శక్తులకు తారతమ్య ముంటుంది. కాబట్టి పలవపురు నటులు తాము ధరించే పాత్రములలో 'లీనమై' ప్రదర్శించిన నాటకములో—ప్రహేళ అనుకోండి, ఒక హిరణ్యకశిపుడే మనకి కనబడి లీలావతి, అపాత్రధారియొక్క ప్రత్యేకాభినయకాశలము హిరణ్యకశిప పాత్రధారి శక్తికి తగిన పక్షమునందు కనబడకపోవచ్చును కదా? అలాగే ఒక పాత్రధారి హెచ్చు లీనమై మరో పాత్రధారి అంత కాలేక పోడనువల్ల—వికృత ఉండును “రామదాసు బాగా చేశాడురా! శోషనారా ఏమిటి అడ్డుతీతముగా నుంది కొని శివాజీ—చింతామణి టక్కులు బాగా చేశింది కొని, బిల్వమంగళుడు 'అమృతమృత'రా” అనే మాటలు బయలుదేరడాని కిదే కారణము.

ఏపాత్రధారి యిష్టము వచ్చినట్లు పాత్రధారి నటించితే నాటకము ఆతుకులబంత అయిపోతుంది.

అ. అలా గెందు కనుకోవా? ప్రతీపాత్రధారి బాగానే తానుహించినంతవరకు పాత్రములో లీనమై పోగలడే అనుకోవూడదా అంటారు సాంకులు. సరే. అప్పుడు నాటకంలో ఏమి కనబడుతుంది? రామారావుహించిన కృష్ణుడు, భీమారావుహించిన అర్జునుడు, ధర్మారావుహించిన ధర్మరాజు గోచరిస్తారు. నాటకం గయోపాఖ్యానం కాక ఏదో గమ్యుత్తు కథ అయిపోతుంది. రచయిత ప్రేక్షకులకి అన్యోపదేశముగా బోధించనెంచే సదాదర్శము మరుగుపడిపోతుంది.

కళాకారుడు తన భావాలు పరులకి కలిగించడానికి రచన చేస్తాడు. ప్రతినటుడూ కూడా, తన పాత్రములో లీనము కావాలంటే, ప్రతినటుడూ కళాకారు డౌతాడు. ప్రేక్షకులకు నాటకదర్శనానంతరము కలుగవలసిన బృహద్భావము ప్రతీ నటుడికీ కళాకారిత్వ మిస్తే మలిన మైపోతుంది. నాటక మంతా కలిసి కళ అవుతుంది కొని రంగము రంగమూ కళ కాదు. అటువంటప్పుడు నాటక మంతా మొత్తముమీద చేయగలిగే రసానుభవమే ప్రధానము గాని, ఒక పాత్రము జనింపజేసే సంచారీభావములు లెక్కలోకి రావు.

నాటక మంతా కలిసి కళ అయినప్పుడు నాటక ప్రదర్శనము మొత్తము మీద కళ అవుతుంది. రచయిత ఉద్దేశించిన సదాదర్శబోధనకి అనుకూల వాతావరణము నూహించి ప్రదర్శించే నూత్రధారుడు కళాకారు డౌతాడు. చింతామణి పాత్రధారి మంచి చీరలు తెచ్చుకోలేనంత మాత్రమున, చిత్ర పాత్రధారి ఎల్లాగో నాలుగు జతలు నగలు సంపాదించిన కారణమువల్ల వచ్చే విపరీత తారతమ్యము నూత్రధారి శాసనముల నశించిపోతుంది. ఏరంగము ఎట్లు ప్రదర్శించాలో ఏనటుడు ఏసలములో ఏరీతిగా నిలువబడి ఎట్లు నటించితే ప్రేక్ష

నల కెలాగు కనబడుతుందో అలాగే ఉన్నాడు సూత్ర
ధారుడు. కంఠ మంత్రా ప్రవేశము మొదలు చివర
మొదలువరకూ సూత్రధారుడి అదేశమునే ఆచరింప
చాలి. సూత్రధారుడు కోత నటునకి తోడ్పడ
డానికి ఎంతపాటి అవేశము కావాలో ఆ అవేశా
నికి సరిపోయేటంత వరకే నటుడు పాత్రములో
లీనము కావచ్చును. భరతముని స్వరములో ప్రద
ర్శించే నాటకములో విక్రమడు ఊర్వశి, శ్రేమ
దృష్టుల నెక్కువగా సారించుకొన్నారు. సూత్ర
ధారుడైన భరతముని కోపించి శపించాడు రసా
భాస మైందని. అచరము కన్న ఎక్కువగా
వాగు శ్రేమలో లీన మైనాడు. ఈనమాధి సాధ
నము కాని సాధించవలసిన పరమార్థముకాదు.
సాధించవలసిన పరమార్థము శ్రేక్షకులకు రసాను
భవము. అపనికి గాను నటుడు పాత్రమునందు
లీనము కానక్కరలేదు. నిష్క్రమించిన తరువాత
కూడా జెక్కిజెక్కి ఏడువరారు రత్నాంగి పాత్ర
ధారి. అనగా అతడు నిజముగా యేడువరారు.

ఏడ్చినట్లు శ్రేక్షకులను కమ్మించితే చాలా. పాదము
పీచ్చట అలవాటు లేనివాడు పాదము పీల్చి
కట్టెరు. రక్షించుకున్నా సరే. ముఖ్యముగా తొల
సినది కట్టెరు. అది ఎట్లు జనించినా సరే.

లీనము కాకుండా నటుడు సూత్రధారి కేనా
సంతుష్టి రియలే డని కొంద రనవచ్చును. ఇది
అందరిపట్లా నిజము కాదు. నిజ మైనా ఒక నటుడు
సూత్రధారునికి తొలసిన ఆభేనయము సమూర్ప
డానికి అవేకింపజేసుకోవాలి గాని అంతకంటె
హెచ్చుకూడదు. నాటక ప్రదర్శనములో నటుడు
కళాకారి కాదు. నటుడు కేవలము సాధనమే.
అతడు తొక, మాట్లాడగల జంత్రిపుబొమ్మ ఉన్నా
కూడా సూత్రధారుని కళాకారిత్వానికి భంగము
రారు. సూత్రధారునితో పని లేకుండా పలుపాత్ర
ముల ధరించి అడే పలువురు నటులకంటె యజ
మాని యిష్టము వచ్చినట్లు చేతు లూపే తోలు
బొమ్మలు ఎక్కువ సహాయకారుల కళాప్రదర్శ
నానికి.

భావకవిత్వము

కవికొండల వేంకటరావుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్

భావకవిత్వ మంటే పలువురు పలుతెలుగులుగా
అర్థం చేసుకొంటున్నారు. చివరకు ఏకవి కైనా
నలుగురు మఱదండ్రు వుంటే ఆమఱదండ్రు ఆకవి
కవిత్వాన్ని భావకవిత్వం అనడం దగ్గఱకు వచ్చింది.
అలాగా హేళన చేదామూ అంటే ఏపదాని కైనా
వుంటాయి ఆమాత్రం విలువులూ ఆమాత్రం అపా
రాలూ. 'రసినడు' అంటే విరసోక్తిగా అర్థం
చేసికొనే వాల్లెంతమంది లేరు? God the good
అని ఇంగ్లీషులో అంటే అజెనక గాడినగడ్డు అని
తెలుగులో జెక్కిరించే మహానుభావులు ఎంతమంది
లేరు? కాబట్టి అలాంటి పరాసికా లన్ని మందు

మఱచిపోవాలి మనోవాక్కాయశుద్ధిగా 'భావ
కవిత్వం' అనే డేమిటో తెలుసుకోవా లనే
మానిసి.

'సృష్టిసౌందర్యము' 'వీరధర్మము' లాంటి
పదమే 'భావకవిత్వము' అన్నా గాని అని నా
యుద్దేశ్యము. 'సృష్టిసౌందర్యము' అంటే సృష్టి
ప్రతిపాదంపబడే అందము ఆన్నమాట. 'వీర
ధర్మము' అంటే వీరుడు నిర్వర్తించే విధి అన్న
మాట. అలాగే 'భావకవిత్వము' అన్నా అని
అనుకోవాలి. భావము యొక్క కవిత్వాస్వభావము
భావకవిత్వము.

ఇది ఎట్లు అనుబంధానికి వచ్చిందీ అంటే పాశ్చాత్య సుఖభావని నాయూహ, సృష్టిసౌందర్యము తీసికొండి. సృష్టి ఎప్పుడూ ఓలాగే దాని పని అది చేస్తూవుంది. కాని దానియొక్క అందం ఒకానొకడు గ్రహించినప్పుడు అప్పుడే దృశ్యము బహుమందరంగా వుంది అంటున్నాడు. అప్పుడు వాని కారహస్యము గోచరించింది అన్నమాట. అలాగునే కవులెప్పుడూ వ్రాస్తూనే యున్నారు. భావాలెప్పుడూ ఒక్కడే వుంటూనే యున్నాయి. కాని యిప్పుడు కొందఱు పాశ్చాత్య కేవలం పదముల కూర్పునందలి కవితాతత్వమునే కాక భావమునందలి కవిత్యమును జూఱగొనుట ప్రారంభించి పైకి చెప్పడంతో ఈ భావకవిత్యం అనే పదము వ్యవహారంలోనికి వచ్చిందని నేననుకొంటాను.

భావ నేటు భావము నేటు అని అనవచ్చును. ఏమా అంటే ఒక మాట వేస్తే భావము కల్గింది అయ్యేటట్లు ఇంకో మాట వేస్తే అంత యూతము అంత నియతీ కుదురును. కాని భావమూ కవిత్యమూ వేరుట అని మీరనుకోవచ్చు.

ప్రతి ధర్మమూ తాను వ్యక్తిరూపం దాల్చేటప్పుడు రెండు విధాలుగా వుండక తప్పదు. ఒకటి పంచేర్లయిందా అంటే ఓదానికే నా గోచరించే బాహ్య స్వరూపమున్ను, రెండోది ఆత్మకు తట్టి అంతరంగికస్వరూపమున్ను అయి యుంటుంది. ఉదాహరణకు మళ్ళీ జెనకటి వానినే యోచించి చూతాము.

మానవధర్మముకు వ్యక్తిరూపం అపాదించి దృష్టించుకోబోతే ఆగవించే కన్ను ముక్కు నత్త న్థలము ఇత్యాదుల శరీరసౌందర్యమే కాకుండా ఏదో ఆత్మస్వరూపము ఆశరీరం అందంగా వుండి అందులో నివసినూ జీవకళ జెలిగ్రమ్మతూ వున్నట్లు తోచదూ? చిటుతవాని బోసినోరు, మనిలివాని పండ్లుండిన యిది రెండూ బాహిరమునకు బోసినవమే చూపిస్తూ వున్నా గాని చిటుతవాని మంతకరణము గుండా గోచరించే అమాయ

కత్వము అనే ఆత్మగణము అబాహిరరూపంలో అందం ఒలికిస్తూ వుంది. రెండో చోట అది నిరర్థకమనిపిస్తూంది.

ఒకటిగా కవిత్య మనే ధర్మం పైకి శ్రవణ యోగ్యం కావడం తోనే అది రెండు రూపాలు తాళుస్తూవుంది. ఒకటి శాస్త్రోద్రియ గోచరమైన పలుకుబడి స్వరూపమున్ను రెండు అంతర్వాహనిగ మృదయము నగ్ధము గావించు భావస్వరూపమున్ను తాళుస్తూ వుంది.

కొబ్బరి కొండలు బాహ్య స్వరూపమును దిలకించి అందలి కవిత్యమునే చూడగొనువారలైరి. వారు, శరీరసౌందర్యమునకు మాత్రమే యుపాంగు కిందితే కళోపాసకులవలె పరిమితజ్ఞులై భావకవిత్యము ననుభవించుచున్నారు. కొండలు బాహ్యస్వరూపము అయిన పలుకుబడికి జెనుక నున్న భావములోని కవిత్యమును గొల్లకొని ఆత్మసౌందర్యమున నుపాంగు ననుగ్రహకళోపాసకులవలె అపరిమితజ్ఞులై భావకవిత్యము ననుభవించుచున్నారు.

రూపమునందు ఆత్మసౌందర్యము ఎట్లు కాశ్యతానందమును ఒడగూర్చుచున్నదో కవిత్యమునందు భావకవిత్యము అట్లు కాశ్యతానంద మిచ్చుచున్నది. బోసినోరు సర్వదా హాస్యాస్పదమే అది విడిదిసి బాహ్యరూపమాత్రముగా బరిగణించు వారమేని, అదే యొకచోట ఉపకరణమాత్రమే అమాయకత్వము అనే వైవరణము కెల్లడించు నప్పుడు ఎక్కడలేని వాత్సల్యమునూ వుట్టిస్తోంది. అలాగే విడివిడిగా ఉచ్చారణకు అసాధువు లని, ఆకాశ్రియము లని శిష్టవ్యవహారములు కావని అనుకొనే ముక్కలు వాటి జెనుక భావకవిత్యము అనే గణమును కలిగివుంటే అవి మనకు వేదవాక్కులుగా అయిపోతూ ఆభావమును మనస్కరము గావిస్తున్నాయి.

కొబ్బరి వితర్కింపూ, వితండవాదమూ, జిజ్ఞాసా ఇవన్నీ లోతుగా ఆలోచించి చూస్తే భావము బట్టి భావాన్ని బట్టి తేవు. అసలు కల్గిందిన వాక్కులో

వెల్లడించిన భావములో కవిత్వము ఉన్నదా లేదా అనే మెట్టుమీద ఆధారపడియున్నది.

అందుకే కొందఱు భావము భాష విడిచిపెట్టి నేటి కాలపు కవిత్వం అని “నవ్యసాహిత్యము” అని “ఆధునికకవిత్వం” అని యిలాంటి నయానామాలు వాడుతున్నారు. అసమానపదములయొక్క తత్వము ఎక్కడ ఉంది! అసలు కవిత్వమందు ఉన్నది. అది వుంటే అన్నివుంటాయి.

కొబ్బటి భావకవి భాషకవి అనే ముక్కలు విడిచిపెట్టి అసలు వ్రాయనాడు కవిత్వం అని పేర్కొనచుంది. కవి అందరికీ గోచరిస్తాడు. కాని గ్రహించలేని మనిషి మనిషే గాదు.

“భావకవిత్వం అంటే యేమిటి?” అసలు ప్రశ్న యిది. నిజానికి యీ మాట ప్రచారంలోకి వచ్చి చాలా రోజులే అయింది: గాని యింతవరకూ యిది నినతైన శబ్దమే అని ధ్రువపడలేదు. దీన్ని గురించిన జిజ్ఞాస యింకా పుట్టింది పుట్టినట్టే వుంది. ఇప్పుడు వేంకటరావుగారి విషయం యెత్తుకుంటే యిది తేలిపోవచ్చు ననుకున్నాం; గాని ఆకాభంగం కలిగింది.....“పద్యకావ్యం,” “గద్యకావ్యం” అనే మాటలు చిరకాలంనుంచి వాడుకలో వున్నాయి. “పద్యకవిత్వం,” “గద్యకవిత్వం,” “పదకవిత్వం” అనే మాటలు కూడా అలాంటివే; కాని అగమ్యులుగా వున్నాయని యింతవరకూ వీటి నెవరూ ఆశ్చరించలేదు ఏమంటే? ఈమాటలు చక్కగా విగ్రహం చేసి చూపించవచ్చు. అర్థం సరిపుచ్చి వివరంగా బోధించవచ్చు: కాని “భావకవిత్వం” అనే యీ మీటకే చెప్పామన రడం లేదు. ఇంతవరకూ యెవరూ కుదర్చలేకపోయారు. వేంకటరావుగారున్నూ ప్రయత్నించారు; గాని అతికలేదు.....“భావముయొక్క కవితాస్వభావము భావకవిత్వం” మన్నారు వేంకటరావుగారు. ఇది చాలా సామానమైన నిర్వచనం. దీన్ని పండితులెవరూ అంగీకరించరు. ఈ అర్థవివరణ

పద్ధతి సంస్కృతమర్యాదలకి అతీతంగా వుండి....
...పోవ విగ్రహం సరిగా వుండా లేదా అనే చర్చ విడిచిపెట్టేసి వేంకటరావుగారి భావాన్ని గురించి ఆలోచిద్దాం. భావంయొక్క కవితాస్వభావమే భావకవిత్వం అయితే యిక కవిత్వం అంటే యేమిటి! భావం లేకుండా అసలు కవిత్వం వుంటుందా? ఛందోబద్ధమైనంత మాత్రాన—లేక—చక్కగా కూర్చబడినంత మాత్రాన మాటల పోగు కవిత్వం అనిపించుకుంటుందా? నన్నయ్య, తిక్కన, శ్రీనాథుడు, పోతన్న, సోమన్న, నూరన్న, పెద్దన్న మొదలైనవారి పుస్తకాల్లో వున్నవి మాత్రం భావంయొక్క కవితాస్వభావం కాదా? .....లలితకళల కన్నిటికీ భావమే ప్రధానం. అది లేంది కలే గాదు. గాయకుడు, ఆరోహణాపరోహణాలతో సప్తస్వరాలనూ ప్రసరించి ఆలాపన చేస్తాడు. అయితే అందులో భావం వుంటేనే అది రాగం అనిపించుకుంటుంది. వొక స్పష్టత, నల్లరాతని చెక్కి—లేక—యేదేనా లోహం కరిగించి పోసి స్ఫుటమైన వొక ఆకారాన్ని కల్పిస్తాడు. అదిన్నీ భావం వుంటేనే కల్పం అనిపించుకుంటుంది. వొక మచ్చి, కుంచె పుచ్చుకుని అనుజైన కస్తూరుమీద రంగులతో గీతలు గీసి రూపకల్పన చేస్తాడు. అది కూడా భావంతో కూడి వుంటేనే చిత్రం అనిపించుకుంటుంది. అలాగే వశ్యవాక్కు అయిన వొక రచయిత చక్కని మాటలతో వొక పద్యం గాని, గద్యం గాని కూరుస్తాడు. అయితే అదిన్నీ భావబంధురం అయినప్పుడే కవిత్వం అనిపించుకుంటుంది.....ఇలాగ భావంయొక్క కవితాస్వభావమే కవిత్వం అని పించుకుంటూ వున్నప్పుడు ఇక దాన్ని భావకవిత్వం అనడంలో యేం ఔచిత్యం వుంది? భావాన్ని ఛందోబద్ధం చెయ్యడంలో, లేక జటిలమైన పదనంలో కూర్చడంలో పూర్వాల అభిరుచి కంటేనూ, పదతి కంటేనూ నవీనుల—అందులోనూ

యితెగవారి అభిరుచి. పద్ధతీ చాలా భేదంగా వుంటే వుండవచ్చు. అలా అయితే వీరు తమ కవిత్వానికి చేర్చుకునే విశేషణం ఆభిన్నతను పరిచయం చేసేదిగా మాత్రమే వుండాలి; గాని యిలాగ ఆత కని పేరు పెట్టి ఆర్థం చెప్పడంలో సర్వాపోశనం పడితే యెలాగా?.....ఇంతకీ: “భావం,” “కవిత్వం” అని పొందిక లేని యీ రెండు శబ్దాలనూ మేకుబందీ చేసి దేశంమీద విడిచిపెట్టినవారు గాడిచర్ల హరిసర్వోత్తమరావు పంతులుగారుట. ఈనవీనకవిత్వం చేసేవారిలో శిరోమణి ప్రాచీనరూరాయప్రోలు సుబ్బారావుగారు రాజమహేంద్రవరంలో జరిగిన రెండో ఆధునికాంధ్రకవిపండితసభలో యీవిషయం నెలవిచ్చారు. వా రీపదం వాడవద్దని చాలా దూరం—అక్షేపించారుట గాని పంతులుగారు వినలేదుట. అప్పట్లో పంతులుగారు ఆంధ్రప్రతికకు ప్రధానసంపాదకులుగా వుండేవారు కనక వారండులో దీన్ని యథేచ్ఛగా వాడడమూ, తద్వారా యిది దేశంలో మూలమూలలా వ్యాపించ

డమూ జరిగిపోయింది. సుబ్బారావుగారి వంటి పండితుడు, కవి, సరసుడు బాధ్యతగల పెద మనిషి శతవిధాల పోరి చెప్పినప్పుడు విచకపోవడం పంతులుగారిది—అది యిప్పు డెందుకు లేండి. అయితే నవీనకవులేనా దీన్ని కొంచెం పరిశీలించవలసింది; కాని వారు ఏదో వొకశబ్దం దొరికి దొరకడం తోటే గట్టి మని పట్టుకుని వాడేయ్యడం మొదలుపెట్టారు. అయితే సర్వోత్తమరావు పంతులుగారు ఆంధ్రప్రతికకు ప్రధానసంపాదకులైనంత మాత్రాన వా రెలాంటి శబ్దాన్ని సృష్టించినా అది చెనిపోవలసిందేనా? అదిగాక: సరియైన కవిత్వం మేము రచిస్తున్నామని వొక పెద్ద బాధ్యతని మీద నేసుకున్న నవీనకవులు మొగ్గుపాటపడి యీ అపద్రంశరూపాన్ని స్వీకరించవలసిందేనా?... ..ఈశబ్దాన్ని సాధించాలంటే యెలాగా కుదరదు. విడిచిపెట్టేయ్యడం సరస మైన పని. అలవాటుపోయింది కనక—ఎందుకులేండి అంటారా? అయితే నిర్వచనాలు చెయ్యకుండా వుండడం సంపాదకుడు)

హిందీవల్ల తెనుక్కి జరుగుతూ వున్న అవకారం

(ఈవిషయమై జాన్ సంచికలో మేము చేసిన ప్రకటన ననుసరించి కొందరు యువకులు లేఖలు రాశారు. వాటిలో కొన్ని యిక్కడ ప్రకటిస్తున్నాము, తతిమ్మావి కూడా క్రమంగా ప్రకటిస్తాము. తెనుగు జాతిలో హద్దు లేకుండా వ్యాపించ తగింది వొక్క తెనుగు మాత్రమే. తతిమ్మా వాటి కన్నింటికీ విచ్చుకుతుల పారాలన్నాయి. అహద్దు మీరిన వాటిని వాటి స్థానాలలోకి నెట్టడమే మా పని. తెనుగు రాని తెనుగు వ్యక్తి హిందీ నేర్చుకోవడమూ, ఎవ రేనా సరే వీధిగుమ్మంలో వుండవలసిన హిందీని ఇంటికీ—తెనుగు స్థానంలోకి తీసుకురావడమూ, హిందీలోనే ముక్తి వుందని చెప్పడమూ, లేక రాయడమూ, లేక అనుకోవడమూ—ఇవి మాతృద్రోహంలో చేరతాయి. మాదేశీయులకు ఈపాపాలకు పాల్పడిన ద్దని మనవి చెయ్యడం కోసమే మే మి లేఖలు ప్రకటిస్తున్నాం. కనక లేఖకులు కూడా బొచ్చిత్యం పాటించి మరీ రాయవలసి వుంది. హిందీప్రచారకులు కాసారంలో నామలాగ తెనుగుదేశం అంతటా కమ్మి వున్నారు. వారు చేస్తూ వున్న ఆంధ్రాతిక్రమణమూ, అభూతకల్పనలూ వున్నవి వున్నట్లు రాసి మాకు పంపవలసిందని మేము తెనుగు యువకులనూ, యువకులనూ కోరుతున్నాం. వృద్ధులు కూడా

రాయరమ్మ, అష్టంతరం లేదు. ఈలేఖలలో పత్రికల సంపాదకీయాలు కూడా లెండున్నాయి. వాటిని ప్రకటించిన పత్రికలు ఆంధ్రభూమి, చంద్రికాను. హిందీవల్లన తెనుగుభాష వాఙ్మయాలమీద యినక మేటలు వేస్తూవుండడం మంచి సమయంలో గమనించిన యీపత్రికల సంపాదకులకు మాధవ్యవాదాలు చెప్పబడుతున్నాయి. సంపాదకుడు)

౧

కొంగ్రెసు అదేశాలు అన్నిటితో సాటు హిందీ ప్రాముఖ్యం ఒకటి మన దౌడల పడింది. కేంద్రప్రభుత్వవ్యవహారములు వికకత్వంగా నడపడానికి ఈమహాపథి అనావృతంగా పనిచేస్తుందని ప్రచారకళిపక్కులు బల్ల గుద్దుతున్నారు. యజ్ఞపీకాదనం

భారతదేశంలో బహుళంగా హిందీ గాని—దాని దగ్గర భాష గాని వాడుతున్నారు. కనక మనమూ అదే అభ్యసించి సామర్థ్యము కన్యవారాలు చక్కబెట్టుకుందాం అంటేనూ వద్దనం. కాని—

ఆంధ్రులలోని ఆంధ్రత్వం. ద్రావిడులలోని ద్రవిడత్వం దిగ్ద్రావిడి హిందీకి ఎగబడతాం అంటే అబ్బే అంటూ— ఆత్మోపహాతం అంటాం.

మహాత్ముడు ఆత్మకథ చెబుతూ “భరతవర్షము నున్నతదిద్యాప్రణాళికలో మాతృభాషయు, ఉపరిహిందీ, సంస్కృత, ఫారసీ, అరబీ, ఇంగ్లీ భాషలును పాఠ్యములుగా జేయఁగిన వని నాయాశయము”

అన్న మాట లేనా హిందీప్రచారకులు వినిపించుకుంటే ఎంత బాగుండును!

ఈహిందీ ఆరాటంలో తెనుగువాటిలోని రవంత తెలుగుతనమున్నూ రాలిపోతున్నది. అదిని సంస్కృతం మధ్యను అంగం, తలయెత్తకుండా చేసిన తెనుగు ఇప్పటికైనా “బతుకుజీవుడా” అనుకోకుండా హిందీ ఇనపపాదం కింద పడింది.

అభిమానపూరితంగా అడిగి “అస్మ దపహాయ” అంటే అనాడు, అంధవృద్ధయంతో అభినవాంధ్రుడు “అస్మ దపహాయ” అంటున్నాడు ఈనాడు. ‘హంత’ హనుమచ్ఛాస్త్రి

౨

“హిందీవల్ల తెనుగుభాషకి జరుగుచున్న అపకారం” గురించి వ్రాయుచున్నారు సంపాదకులు. ఒక భాష ఆభివృద్ధి అయిందంటే మరోభాష క్షీణించిందన్నమాటే. ముద్దుపజని, మొల్ల, శంకస్సు, మొదలైనవా రేముగ్గురో తప్ప, ఆంధ్రస్త్రీలలో కావ్యప్రణేత్రలు లేనే లేవు. నేటికి జాతీయోద్యమం ధర్మమా యని స్త్రీలలో కొంత ఉత్సాహము కలుగుతోంది. మూడువంతులు స్త్రీల యీ నూతనశక్తి ఇప్పుడు హిందీకైపు తిరిగింది. సారస్వతాభిలాష గల సోదరీమణులు పెద తల్లికి గాక తమ్ముకన్న తెనుగుతల్లికి సేవజేసేట్లయితే, తెనుగుభాషకి నూతనాలంకారములు లభించడమే గాక తెలుగువారికి స్త్రీవృద్ధులను కొంత బోధపడగలను. హిందీభాషవిజృంభణమువల్ల తెనుగు స్త్రీ కల్పనాశక్తి మరి కొంత కాలం మరుగుపడిపోతోంది,

శ్రీపాద గోపాలకృష్ణమూర్తి

3

హిందూదేశంలో నూటికి తొంభైముగ్గురికి ఓనమా లేనా రావు. మాతృభాషలో మాట్లాడడమే కాని రాముడం, చదవడం చేతకావు. అటువంటి సందర్భంలో నిరుడు గాంధీమహాత్ముడు మన తెలుగుదేశంలో ఒకరికి ఒక సందేశం పంపాడు, తెలుగుదేశంలో ప్రతి కగ్రామంలోనూ, ప్రతి వ్యక్తి హిందీ నేర్చుకోవాలని, అంతవరకు హిందీప్రచారం మానకూడదని. ప్రజలు అసలు చదువంటే యెరగని సితిలో ప్రతి వ్యక్తి హిందీ నేర్చుకోవా అంటే అర్థమేమిటి? మాతృభాషను మానేసి ఇక ముందు హిందీయే నేర్చుకోవా అనా?

ఏజ్జాన మైనా మాతృభాషలోనే కలగాలి కాని మరొక భాషలో కలిగితే మన కేమీ లాభం లేదని దేశనాయకులు గ్రహించారు. గడచిన నూరేళ్లనుంచీ విద్య ఇంగ్లీషుభాషలో వున్నందువల్ల మన ప్రజకు కలిగిన లాభం కూన్య మని తెలుసుకొని యిక ముందు మాతృభాషలోనే విద్య నేర్పాలని దేశ నాయకులు అన్నారు. ఆపని విశ్వవిద్యాలయాలు కూడా మొదలెడుతున్నాయి. నెమ్మదిగా దేశంలో ఇంగ్లీషు దాన్యం వదుల్చుకొంటున్నాం. ఇంగ్లీషు దాన్యం వదుల్చుకోడం హిందీదాన్యం తెచ్చిపెట్టుకోడం కోసమా?

గాంధీమహాత్ముని మాటలకు నిజంగా మన మేమీ భయపడ నవసరం లేదు. ఎంచే తంటే? మన తెలుగువారి స్వభావం మన మెరుగుదుము. తెలుగు వారికి కార్యోత్సాహమే గాని కార్యదీక్ష లేదని లోక మంతా యెరుగును. అంచేత హిందీ మన తెలుగుదేశంలో వ్యాపించిపోతుం దని మనం జడియక్కర్లేదు. ఏదైనా యీ హిందీప్రచారంవల్ల తాత్కాలికంగా నేనా తెలుగుకి కొంత నష్టం కలుగుతుంది. ఈమాత్రం నష్ట మేనా మన కెందుకు కలగా అని యీ కొత్త ప్రచారం.

ఇప్పటి తెలుగుభాషయొక్క స్థితి చూద్దాం. హిందూదేశంలో తక్కిన భాషలకీ దీనికి పోలిక యొక్కదా కనపడదు. మనము హేళన చేసే ఆరవ భాష కంటే మన భాష యెంతో హీనస్థితిలో వుంది. మన భాషలోని పత్రికలకు కొన్ని వందల చందాదారులుండడమే అబ్బురం. హిందూదేశంలో యితరభాషలలోని పత్రికలకో, చందాదారుల సంఖ్య వేల మీదే. తెలుగుదేశంలో పత్రికా ప్రచారం సంగతి యిలా గుంది. ఇంక పుస్తకాల విషయం—మన గ్రంథకర్తలు రాసిన పుస్తకాలకు తిరిగి అమ్ముఖర్చు లేనా రావడ మంటూ వుండదు, వారి పుస్తకాలు వారి యిళ్లలోనే చదవలసాలు కావలసిందే కాని. తెలుగువారి విద్యాభిమాన

మిది. ఆరవ హోతేల్లమీద వుండే భక్తి శ్రద్ధలు తెలుగు వారికి చదువుమీద వున్నట్లు కనపడదు. ఇటువంటి పరిస్థితులలో హిందీ నేర్చుకోవడ మంటే మాతృభాష కొంత కాలం వర కేనా మొదలంటూ పోగొట్టుకోవడ మన్న మాటే. ఇప్పటి కప్పిడే చూడండి హిందీ తమాషా—తెలుగుదేశంలో 'మాధురీ' పత్రిక్కి వున్నంతమంది చందాదారులు 'భారతి'కి లేరు—సిగ్గు పడవలసిన విషయ మిది, చెప్పగోవలసినదీవుంది కూడా. క్రమేపీ హిందీ పరీక్షల కేంద్రాలు ఎక్కువ అవుతున్నాయి—ఈ హిందీపరీక్షల నిర్వహణలో చాలా మందికి తెలు గంటే నిరసన. హిందీ ప్రతిస్థి నేర్చుకోవా అనీ, హిందీలోనే పురుషులు వుపన్యాసా లియ్యా అనీ, హిందీ వాడుకభాషగా యేర్పడా అనీ, హిందీ ఒక్కటే నాటకరచనకు సరిపోయిన భాష అనీ మొదలైన పిచ్చిపిచ్చి రాతలన్నీ ఆంధ్రపత్రికలో పడుతున్నాయి. మాతృభాషభక్తిహీనా లైన యీ రాతలకు ఆంధ్రపత్రిక తన సొంత వ్యాఖ్య అయినా లేకుండా ప్రచురించినందుకు మనం యెంత విచారించాలి. ఇంక ముందు ఆంధ్రపత్రిక యిటువంటి రాతలను జాగ్రత్తతో ప్రకటించవలసిందని ప్రారీక్షిస్తున్నాను, హిందీప్రచారాన్ని హద్దువద్దల్లో వుంది మాతృభాషకు ఉపకారం నేర్పవలసి వుంది కాబట్టి.

అయితే హిందీ మనకు అసలే ఆక్కరేదా అంటే అవిషయమై కొంత చెప్పాను. హిందీ రాష్ట్రభాష కాబట్టి కొంత అవసర ముంది. ఎటు వంటి వారికి అవసర ముంది? కాంగ్రెసు సమావేశాల్లో చర్చల్లో పాల్గొనేవారికి—ఈసమావేశాల్లో అయినా ఉత్తరదేశములు ఉర్దూలో కనక ముట్టాడడం మొదలెడితే మనవాళ్ళంతా కొంత నేపు తెల్లమొహాలు వేసుగు కూచుని ఆతర్వాత దిక్కులు చూస్తూ కూచోవలసిందే, ఇతరప్రాంతాలవాళ్లెవరైనా మన తెలుగుదేశంలోకి వచ్చి

హిందీలో మాట్లాడితే వాళ్ల ఉపన్యాసాలు మన వాళ్లకి ఆనువాదం చెయ్యడానికి హిందీపాండిత్యం వొకరిద్దరికీ ఉంటే చాలు. అంతేగాని ఓనమాలు రాని ప్రతివాడికీ హిందీ యెందుకూ? గాంధీసుహృత్తుని యొక్క తక్కిన ఆభీప్రాయాలతో మనం యేకీభవించవచ్చు గాని యీ ఆభీప్రాయంతో మట్టుకు యేకీభవించి అత్యున్నతం చేసుకోవాలను. ఈవిషయంలో అయినకి వ్యతిరేకప్రచారం చేశ మంతటా చేసి మాతృభాషాభివృద్ధి లేనదీ దేశభక్తి అంటూ లేనే లేదని చెప్పవలసివుంది.

మనం యిప్పట్లోనే తొందరపడి మాతృభాషకు హిందీవల్ల కలిగే రవ్వంత అపకారమూ కూడా కలగకుండా చేసుకోవాలి.

తెలుగుదేశ సీనియర్లు, ౨౦-౫-౩౪ ఆంధ్ర పత్రిక సంపాదకీయవ్యాసంలో “మహాచండిగో జరిగిన యార్యశైల్యమహిళాసభయందు శ్రీమతలక్ష్యం కొంతమృకుమారిగారు ప్రసంగించుచు రాయల సీమయందు స్త్రీలు విద్యావిషయములందు జెనుక బడి యున్నారనియు, హిందీ మాట యేల తెలుగు కూడ నేర్చుకోవలసినదిగా ప్రచారము చేయ వలసిన అవసర మున్న దనియు హెచ్చరించిరి” అని రాసి వుంది. చూశారా తెలుగు దేశసీని. తెలుగుదేశంలో తెలుగు నేర్చుకో మనే ప్రచారం చెయ్యవలసి వుంది. ఇంక హిందీ మాట చెప్పే జీమిటి! కాబట్టి హిందీ ప్రచారం కట్టిపెట్టి తెలుగు దేశంలో తెలుగు నేర్చుకో మని దేశభక్తులు ప్రచారం చేస్తారుగాక!

తా. జ. ప్రైలభ రాసిన తర్వాత కొన్నాళ్లకి నేను పాత తెలుగుపత్రికలు జెతుకుతూ వుండగా ‘తెలుగుదేశవాద్యపత్రిక’ ఒకటో సంపుటం ఎనిమిదో సంచికలో (౧౯౨౨వ సం॥) ‘ఆంధ్రజాతికి జాతీయభాష ఆంధ్రభాష గాని హిందీభాష కాదు’ అనే వ్యాసం చూశాను. ఈవ్యాసం మన ‘తెలుగు-హిందీ’ అంశాన్ని గురించే రాయబడింది. అందరూ

తెలుగుగోవలసిన చక్కని వ్యాసం. అంతే దీనిని తనుపత్రికలో ప్రకటించి మని ‘ప్రజాధాన్య’ సంపాదకులను కోరుతున్నాను.

జేమమ్మి కామేశ్వరరావు

౪

“ఆంధ్రుల హిందీభాషాభిమానము:—మిత్రమారి జెంటు వుట్టించు స్థితి వచ్చినది. ఆంధ్రనాయకుడు నోరు విప్పితే హిందీని ఆధ్వనించుచు ఉన్నాడని. ఆంధ్రవాగుక ర కలము పట్టితే హిందీ రావ్యభాష యని జేర్చొనుట. హిందీభాషలో కాలముల కొలది వ్యాసములు ప్రచురించుటకు గూడ కొన్ని తెలుగుపత్రికలు నేడు సత్వేషశక్త్యులు జూపుచుండుట కేలారాధ్యాభిమానులకు విచారము కలిగింపకమా నను. మదరాసునుండి ప్రచురింపబడు హిందీప్రచారకో పత్రికను ఆంధ్రదేశములో ఉన్నంతమంది అందా దాన లైనను యే ఒక్క ఆంధ్ర మాసపత్రికను ఆంధ్రదేశముననే లే రని చెప్పుట సత్యమార మని పించుకొన దని మా నమ్మకము. ఇట్లు తన జైన దానిని తలచుత్తి చూడకపోవుట, తన్నులాడినను తనది కాని దానికై ఇంత హాహుళుట ఆంధ్రుడు స్వధర్మము నేమరుచున్నా డనుటకు చక్కని నిద ర్యనము కాగలదు. బెంగాలీవాడు గాని, మహారాష్ట్రుడు కాని, భుకకు. సాంబారుస్వామి అని మనము అజ్ఞేపించు అరవవాడు కాని హిందీ అనిన నేటి ఆంధ్రు డట్లు పడి ప్రాకులాడుచున్నట్లు కాన ము. తన భాషనుగూడ మరచిపోవజాలు అశశ మతో ఆంధ్రుడు హిందీని నేపించుచున్నాడు. హిందీపుస్తకములు, హిందీమాసపత్రికలు కొనుటకు ఆంధ్రులు జెచ్చించుచున్న ధనము ఆంధ్రపుస్తక ములు, ఆంధ్రమాసపత్రికలు కొనుటకు జెచ్చించుచో మన గ్రంథకర్తల సీతీయు, పత్రికానిలేఖరుల సీతీయు నేడు ఉన్నంతటి శోచనీయస్థితిలో ఉండకుండును. పత్రికలు తెప్పింప కేటాయించుకొన్న ధనముతో మూడు నాలుగు హిందీ మాసపత్రికలకు ఆర్పరిచ్చి

ఇక తెలుగు పత్రికలను తమ గ్రంథాలయములను ఉచితముగ తెచ్చించుకొను ప్రయత్నమున ఉత్తరములవారి ఉత్తరములు వ్రాయుటకు గాను కాలమును తపాలాబిళ్లలను వ్యయము చేయుటకు జంకని గ్రంథాలయపాలకులు ఒక సారి తమ మూలమున ఆంధ్రసారస్వతమునకు లాభము లేకపోగా విశేషమైన కష్టము, నష్టము గలుగుచుండుటను గమనించుట లేదు. ఆంధ్రుని హిందీభాషాభిమానము ఆతనికి భారతరాజ్యాంగమున కలుగవలసినంత పలుకుబడిని కలిగింపకపోగా ఆంధ్రసారస్వతాభివృద్ధికి ఒక గొప్ప అడ్డంకిగా నున్నది విషము చెడుచున్నది; ఫలమును కలుగుట లేదు. ఆంధ్రు డీసితిని ఇక నైన తొలగింపవండుట వివేక మనిపించుకొనునా? ” ఆంధ్రభూమి (జూన్)

“ప్రస్తుతము మన యాంధ్రులకు బాగుంటి పుల్లకూర రుచి యైపోయినది. మనవారు మన దేశభాషాభిమానమును విడిచి తెనుగుతల్లిని గౌరవించుట మాని, హిందీభాషాభ్యాసమున మునిగియున్నా

రు-దాని వలన తెనుగు భాష యభివృద్ధిని పొందుటకు తీరని కొరత కలుగుచున్నది”

“హిందీభాష యభ్యసించుట తప్పని మాయభిప్రాయము గాదు. హిందీ హిందూసాన మంతటికి రాష్ట్రభాష యగుట కర్హమైయున్నది; కాని యాంధ్రమును విడిచిపెట్టి మాత్రము హిందీ నభ్యసించుట యుచితము కాదు. తెనుగుభాష హిందూదేశమున గల భాషలలో ద్వితీయ సానము నలంకరించి యున్నది. తెనుగు హిందూదేశమునందలి ఆంధ్రేయుల మన్ననలకే గాక ఖండాంతరుల మన్ననలకు గూడ మిక్కిలి సాత్రమై యున్నది. అది మిక్కిలి మధుర మగు భాష. విశేషించి యాంధ్రులందరికిని కన్నతల్లి”

“కావున దేశభాషాభిమాను లగు నాంధ్రులెల్లరును హిందీభాష యెడల బూను శ్రద్ధలో సగమైనను ఆంధ్రభాషపట్ల జూపిన భావమును వాఙ్మయమునకును వన్నెయు వానియు జేకూరగలవు”

చంద్రిక (జూన్)

భారతదేశపు నాణెములు

మారేమండ రామారావుగారు ఎం. ఏ. బి. ఇడి

శాసనములు, వాఙ్మయము, కట్టడములు, సమకాలికుల వ్రతలు, స్థానిక గాథలు, నాణెములు మున్నగునవి చరిత్రమును రచించుటకు పుకరించు ముఖ్యధారములు. ఇందు నాణెములు సాధారణముగ నితరధారములనుండి దెలియ నగు నంశములను బలపరచునజే యైనను, భారతదేశచరిత్రమును దెల్పు నెడ మాత్రము కొన్నికొన్ని పందర్భములలో ప్రత్యేక ప్రాముఖ్యము గలవిగ నున్నవి. వీనినుండి తెలియ నగు విషయము లెన్నియో మరి యే యితరాధారములనుండియు తెలియుట లేదు. కొన నీవాణెముల ప్రత్యేకోపయోగ మీవాఙ్మయమున సంగ్రహముగ జర్జింపబడును.

౧. రాజకీయ చరిత్రము:—క్రీ.పూ. ౨౫౦ నుండి క్రీ. త. ౩౦౦ వరకును మనదేశమునందలి పశ్చిమోత్తర ప్రాంతమును బాక్తీయనులు, సిథియనులు, పారియనులు, కుషానులు నను తెగలవారు పరిపాలించిరి. బాక్తీయనులను గూర్చి కొందరు విదేశీయుల వ్రాతలు గొన్ని విషయములను దెల్పుచున్నను, వాకు ౩౨ గురు రాజు లనియు, వారి వంశక్రమమును, కేవలమును నాణెములనుండియే తెలియుచున్నది. శారికి సమకాలికులుగ నుండిన సిథియనుల చరిత్రము నట్టిదే. అటులే కుషాన్ రాజులలో కనిష్కపునికి బూర్వ ముండిన యిర్మరు కొడే పైసిస్ల వృత్తాంతమునకును నాణెములే

మ ఖ్యాధారిములు. కతియవార్ మాల్వాలపై నధికారము చేసిన కచ్చిమహాత్రపుల నామములు. వంశక్రమము, కాలములును గూడ నాణెముల వలననే స్పష్టము లగుచున్నవి. ఇట్లేవంశమవార లేవంతియులను జయించికో, ఎవరి కెవరు సామంతులూ, ఏయే రాజ్యము లెంతవరకును వ్యాపించినవో తెలిసికొనుటకు భారతదేశపు ప్రాచీననాణెములు విక్సిల్లి తోడ్పడుచున్నవి.

౨. పరిపాలనా విధానము:—పూర్వీకాలమున మనదేశమునందుండిన పరిపాలనావిధానమును తెలిసికొనుటకు గూడ నాణెములు బహుకరించుచున్నవి. మహాభారతమునందలి కాంశిపర్వము నుండియు, కాటిల్యని యర్థశాస్త్రమునండియు, గొన్ని కాగనములనుండియు బూర్వము సాంఘికప్రభుత్వముండెడి దనియు నందు గణముల పరిపాలన మొక విధ మనియు తెలియుచున్నది. ఈపరిపాలనా విధానము పాశాత్యుల Oligarchy కి సరి యగును. ఇందు స్వార్థపరులగు కొలదినుండి మాత్రము పాలనము సాగింతురు. ఈ విషయమును నాణెములు నిరపరచుచున్నవి. మాలవ, యాధ్యేయ, వృష్టి గణముల నాణెము లింతవరకును బరిశోధకులకు దొరకినవి. అటులే పట్టణములలో నైగమములనియు, పల్లెలపై జానపదము లనియు రెండు విధముల బ్రజాస్వామిక ప్రభుత్వములు సాగుచుండినవి. పంజాబులో దొరకిన కొన్ని నాణెములపై నొక వైపు “నెగమా” యనియు రెండవ వైపు “డోజక” “తాలిమత” “అటకటక” మున్నగు నామములును గలవు. వానినుండి ఈరెండివ వైపున నుండు నామములు పట్టణముల వనియు నివి యన్నియు నైగమము లనియు మాహింపదగును. ఇందువలన ప్రాచీన గ్రీకుదేశములో వలెనే భారతదేశమన గూడ స్వతంత్రములును, ప్రజాస్వామికములు నగు పట్టణములు (Autonomous and Democratic city-states) గల వని తెలియుచున్నది. అటులే

మరికొన్ని ప్రాచీననాణెములు “రాజన్య జనపదము”ను “నిజినపదము”ను వేర్కొని యప్పుటిరాష్ట్రీయ ప్రజాస్వామిక ప్రభుత్వములను చెల్పుచున్నవి. (Provincial Democracies)

౩. ప్రజల చరిత్రము:—ప్రాచీనకాలమున మనదేశ మేయే విధముల విభజింపబడి యేయే భాగమేయే రాజులచేతను, ప్రభుత్వముచేతను పాలింపబడినది యను సమస్యకు గూడ నాణెములు చక్కనియుత్తరము నియ్యాలవు. మహాభారతమునను, పాణినియు నూత్రములందును యాధ్యేయగణముయొక్క ప్రళంస గలదు. ఈ యాధ్యేయులు క్రీ. శ. ౧౫౦. లో దుద్రహాను డను కకరాజునను, ౩౫౦. లో సుముద్రగుప్తునికిని బ్రత్యర్థులుగ నుండిరిని కాగనములు చెల్పుచున్నవి. వీరి నివాసమును గన్గొటకు నాణెములే మూలాధారములు. అవి పంజాబునందలి తూర్పుభాగమునను, నట్లీజ్ యమునానదుల మధ్యను దొరకినవి. వీనిని బట్టి నేమి జోహియ-బార్ అని పిలువబడు నట్లీజ్ నదీతీరమున నిరవడిన జోహియాలనువారు ప్రాచీనయాధ్యేయుల సంతతివారని కన్నింగ్ హం పండితునిచే నిర్ణయింపబడినది. మఱి యొక యుదాహరణము మాలవగణము. నేడు మాల్వా యని పిలువబడు దేశమునకు మాలవు అను తెగవారట నిగపడిన పిమ్మటనే వచ్చినది. ఆలె జ్ఞాంపరు కాలమున ఏమాలవులు “మల్లోయ్” అను పేరుతో పంజాబులో నుండిరి. దీనిని బట్టి మొదట పంజాబులో నివసించు చుండిన యీమాలవులు తర్వాత మధ్యదేశమునకు వచ్చిరిని తెలియుచున్నది నాణెము లీయూహను బలపరచి వీరు మాల్వాకు వచ్చుటకు పూర్వ మెట్లనుండికో చెబుచున్నవి. రాజపుత్రస్థానములోని జయపుర రాజ్యములో మాలవగణముయొక్క నాణెములు విశేషముగ లభించినవి. అయ్యవి క్రీ. పూ ౧౫౦ నుండి ౨౫౦ వరకును గల కాలమునకు చెందినవి. దానిని బట్టి మాలవు లీకాలమునందు రాజపుత్రస్థానమునందుండి రని

స్పష్టమగుచున్నది. అప్పుడు మధ్యదేశమున క్రీ. శ. ౧౦౦ లో పాలించిన ఉషవదత్తునికి మాలవప్రతిఘోయింద మెటుల సంభవించెనను చాిత్రక సమస్య నిర్ణయింప కలగుపడుచున్నది. పతంజలి తన మహాభాష్యమున నెవ డైనను తాను స్వయముగా చూచిన భూతకౌలమందలి యొక విషయమును జెప్పవలసిన రీతికి “అరుణత్ యవనః సాకేత్యం” (యవనుడు సాకేతనగరము నడిగించెను) “అరుణత్ యవనో మధ్యమికాం” యవనుడు మధ్యమికానగరము నడిగించెను) అనిరెం డుదాహరణముల నిచ్చియున్నాడు. ఇందలి మధ్యమికానగర మెద్ది యను సమస్యను పరిష్కరించుటకు నాణెములు చూత్రమే తోడ్పడుచున్నవి. శిలిగణముయొక్క నాణెముల నుండి మధ్యమికా యను నది వారినగర మనియు, వారు గొంతకౌలము రాజపుతానాలోని చితోర్ ఘర్ జిల్లాలో నుండి రనియు చెలియుచున్నది. వీనిని బట్టి డాక్టరు భండార్కర్యుపండితునిచే చితోర్ ఘర్ కు దగ్గర నున్న ప్రాచీనదుర్గశిథిలములు గల నగరీ యను పట్టణమే మధ్యమికా నగర మని నిర్ణయింపబడినది.

౪ మతము :—నాణెములు మతచరిత్రమునకు గూడ మిక్కిలి యుపకరించుచున్నది. వీనినుండి తాత్కాలికమతపరిణామము గోచర మగుచున్నది. ఈసందర్భమున బక్ష్మిమోతరమునుండి భారతదేశముపై దండెత్తి వచ్చిన విదేశీయు లీదేశమున స్థిరపడి హిందూమతము నవలంబించి హిందూసంఘమున గలసిపోవుట ముఖ్యముగ బేర్కొనదగిన యంశము. ఈవిషయమున నాణెములమూల్యములగు వింతలను వెలిబుచ్చుచున్నవి. పార్థియనురాజగు గాండోఫారిస్ నాణెములపై నొక కైపున క్రీకులంధారి యగు శివుని విగ్రహము గలదు. ఇదే చిత్రమును నందివ్యాఘ్రుచర్మములును కుషాన్ రాజులలో రెండవవాడగు వీమాకాడి ఫైసెస్ నాణెములపైనను గలవు. దీనినుండి విదేశీయులగు రాజులు

బ్రాహ్మణమతానుయాయితై శివభిక్షులుగ నుండినటుల స్పష్టమగుచున్నది. కనిష్కహవిష్ణుల కౌలమున నొక విధ మగు పరివర్తనము జరిగినది. వారి నాణెములపై కొలది మంది గ్రీసుదేవతలను విశేషముగ పరియను దైవములను, కొంతమంది హిందూదేవతలను గాంచనగును. ఈవిధమున కనిష్క-చక్రవర్తి కౌలమునం దప్పటి మతములలోని దేవత లందగు నారాధింపబడుచుండిరను ముఖ్యంశము మనకు నాణెముల మూలముననే తెలియుచున్నది. ఇదే విధమున నాచక్రవర్తి నాణెములపై నుండు బుద్ధుని బొమ్మ కూడ మతచరిత్రమునకు మిగుల ముఖ్యమైనది. నిశ్చయముగ కౌలనిర్ణయ మొక్క దగిన బుద్ధవిగ్రహములలో నిదియే మొదటిది, మానవరూపమున గౌతమబుద్ధుని జిత్రించుట కిదియే మొదటి పర్యాయము. ఇంతకు బూర్వపు శిల్పములలో బుద్ధుడొక సాంకేతికముచే నిరూపింపబడుచుండెను. శివునితో పాటు హవిష్మన్ని కౌలమునుండి నంది, స్కందుడు, కుమారస్వామి, విశాఖుడు, మహానేనుడు మున్నగు వారు గూడ నారాధింపబడుచుండు నటుల నాణెములనుండి తెలియుచున్నది. ఈరాజులు హిందూమతమునే గాక హిందూనామములను సహితము బర్హిహించినటుల నాణెములు తెల్పుచున్నవి. కుషాన్ రాజులలో నెడవ వాడగు వాసుదేవు డిందుల కొక యుదాహరణము. క్రీ. శ. ౨వ శతాబ్దములో గురాష్ట్ర మాలవదేశముల నేలిన చవ్వనవంశీయులగు రాజులు ౨౭ గురిలో నిరుపది యొరుగురికి హిందూనామముతే యుండినటుల వారి నాణెములు చెలుపుచున్నవి. మతాచారములను గూర్చి కూడ నాణెముల వలన గొన్ని సంగతులు తెలియుచున్నవి. ఇందు శివుని యారాధనలో జరిగిన పరివర్తనములు ముఖ్యములు. నేడు సామాన్యముగ నాదైవము లింగరూపముననే యారాధింపబడుచున్నాడు. గుప్తయుగారంభమున నీయాచార మారణ్యములోనికి వచ్చినది. దక్షిణ

హిందూదేశములోని గుడిమట్లం ఆను వొట్ట లింగ ముయొక్క చిత్రము గన్గొనబడినది. అది క్రీ. శ. ౪ వ శతాబ్దము నాటిది, ఇందు లింగమునకు ముందు కైపు శివుని విగ్రహము వ్రాయబడియున్నది. దీని వలన ౪ వ శతాబ్దము నాటి కింకను మానవరూప మున శివుని ఆరాధించుట పోయి తచ్చిహ్నులగు లింగము మాత్రమే విజృంభించలే కని తెలియు చున్నది. ౪౩౬ నాటి యొక శాసనము లింగముక్రింద చెక్కబడి భగవాన్ మహాదేవః యని పేర్కొను చున్నది. ఈకాలమునకు లింగమునకును శివునికిని ఐక్యము సిరమై లింగము శివునికి కేవలచిహ్నులుగ బరిణమించియుండును. ఇదివరలో వర్ణింపబడిన సిథియను, కుషన్ రాజుల నాణెములపై నుండు శివుని మానవాకృతి శివారాధనము నందలి ప్రాచీనతమసిథిని చెల్పుచున్నది. క్రీ.పూ. ౨వ శతాబ్దము నందుండిన పతంజలి కాలమున గూడ నారాధనము నకై శివుని రూపమే చేయబడుచుండెడిదని యారాధన మహాభాష్యమువలన తెలియుచున్నది. అనగా

శివారాధనలో మొట్టమొదట శివుని యాకృతియు బిగ్గుట మూర్తియు లింగమును గలనియు, కనకు లింగము మాత్రమును సాధనములగు నుండిన కని పై చర్చకులన తేలచున్నది. మఱియు నినాణెముల పై స్పృంద, కుచూర విశ్వాఖ మహానేన యను కైవదేవతలు ప్రత్యేకముగ జ్ఞింపబడుచున్నారు. పతంజలిమాద పీఠిని బ్రత్యేకముగ వివరించియు న్నాడు. అమరకొశమున పైనలురు దేవతలకు నొకొక్క శ్లోకపాదమున నితరనామము లీయబడినవి. ఆధునికులు శ్లోకమున గల ౧౭ నామములను కుచూరస్వామివని యెంచుచున్నారు; కాని నాణెములను బట్టి యాయూహ సరియైనది కాదనియు, నమర శ్లోకమున నొకొక్క పాద మొకొక్క దేవతను గూర్చి తెల్పుననియు చెప్పవలసియున్నది.

ఇట్లు నాణెములు భారతదేశపై భవసరిజ్ఞానమును చెలిసికొనుట కమూల్యము లగు సాధనములు. రాజ కీయ ప్రభుత్వ మతా చారచరిత్రములను చారిత్రక భూగోళమును తెలియుటకు నవి ముఖ్యాధారములు.

త గ న శా స్త్రీ

కొవ్వలి లక్ష్మీనరసింహారావుగారు

ఎన్నో రోజుల్నుంచి నాహృదయంలో చిత్రించు కొంటూన్న అఅమ్మాయిని తప్ప ఇంకెవ్వరూ పెళ్లి చేసుకో నని వచ్చిన సంబంధాల నన్నిటిని వెళ్ల గొట్టాను. చందమామలాంటి ముఖం-నొక్కు నొక్కుల జాట్లు-నవ్విలే సొట్టలు పడే నున్నవైన లేతచెక్కులు-నల్లటికళ్లు-కళ్లకంటే నలుపై, ఉంగ రాలు తిరిగిన ముంగురులు-ఉండి, మరీ పొడుగు కాకుండా, మరీ లావు మరీ సన్నమూ కాకుండా ఉండి నవ్విలే విలాసం ఒలికిపోయే అమ్మాయిని చేసుకోవా లని నాదాహ.

అటువంటి వాళ్లు పుస్తకాల్లో తప్ప ఇంకెక్కడా కనపడ రని ఎందరు చెప్పినా నేను వప్పుకో లేదు. అటువంటి అమ్మాయి దొరికినప్పుడే చేసు గుందా మని ఊహకొన్నాను. 'పెరివెంగళాయి గొంతేలప్పు కోరెకలు పెట్టుగుని వచ్చిన సంబంధాల నన్నిటిని వెళ్లగొడుతున్నాడు' అని మావాళ్లం దరూ నన్ను నిందిస్తూనే ఉండేవారు. అందరూ అంటున్నారని ఎవళ్లనో ఒకళ్లను చేసుకొని తృప్తి పడడ మెలాగు? నే ననుకొన్న అన్ని లక్షణాలు కలిగిన అమ్మాయి దొరికిన నాడే నాజీవితంలో

నిజమైన మాధుర్యం ఉంటుంది; ససారంలో ముఖం ఉంటుంది.

నేను చక్కనివాణ్ణి కాకపోతే మాత్రం నాకు చక్కటి పిల్ల దొరకకూడదని ఎక్కడయినా ఉందా యేమిటి? అయినా నాలండంలో ఏమి లోటుంది రంగు నలుపన్న మాట కాని? కాక పోతే పొట్టి, దేముడిచ్చిన స్ఫోటకపు మచ్చలకు మన మేమి చేస్తాము? మనుచికంటా చెయ్యి వెనక్కు లాక్కినిపోయిన సంగతి ఎంతో పరీక్షగా చూసేనే కాని తెలియకుండా! కోతిశబ్ద వలు, కాలేజీ కుర్రాళ్లు 'సాట్లగుమ్మటం' అని అంటే మాత్రం నాకు ఏమి లోటు? నాకున్న అస్తీ, చదువూ ఇంకెవళ్ల కంటేమిటి? ఇంతకూ, నేను అనుకుంటూన్న ఆమ్మాయి దొరకాలి, అప్పుడు నా అదృష్టం బయటపడాలి.

నాకు రోజూ అదే దారి, కాలేజీనుంచి ఇంటికి— ఇంటినుంచి కాలేజీకి. నేను అనుదినం ఆమ్మార్గాన్నే వస్తూ పోతూ ఉండేవాణ్ణి. అదొక చిన్న సందు. ఒకనాటి సాయంకాలం అసందులో ఒక యింటి అరుగుమీద నిలుచున్న ఆమ్మాయిని చూడగానే నాశరీరంలో ఏదో విద్యుచ్ఛక్తి ప్రవహించినట్లయింది. నా అభిరుచిని కనిపెట్టి భగవంతుడు ఆ ఆమ్మాయిని సృష్టించి ఉండాలి. లేకపోతే అటు వంటి సౌందర్య మెక్కడుంటుంది? ఏమైతే నేం? నాకోరిక ఫలస్ఫుట మయింది కాబోలు. సరిగా నేననుకున్న ఆచందమామ ముఖం— నొక్కు నొక్కుల పెద్ద జుట్టు—నల్లటి కళ్లు—ఇన్నెందుకు? నేకోరిన వన్నె ఆ ఆమ్మాయిలోనే ఉన్నాయి. కొంచెం దూరాన్నుంచి చూసి దగ్గర కొచ్చేటప్పటికి ఆ ఆమ్మాయి మెరుపులా మెరిసి, ఇట్టే లోపలకు జ్వలిపోయింది. ఆ ఆమ్మాయి నడచినప్పుడు నిజంగా విలాసం ఒలికిం దంటే నవ్వుండి. వెనుదిరిగినప్పుడు చూసిన అవాలజడ నన్ను తినేసినంత పని చేసింది. సరే. ఇంక ఆ ఆమ్మాయి ఎవరితాలూకో, ఆ యిల్ల

వరిదో తెలిసికోవాలి. ఆ ఆమ్మాయి కింతకు ముందే పెళ్లి అయివుంటే నాగతి ఏమి కావాలి? కాక పోతే మాత్రం నన్ను పెళ్లాడుతుం దన్న మా యేమిటి? ఆబ్బే! అయి ఉండదు... ఆ! పదహారే శ్లోటాయి, ఇంతవరకూ కావండా ఉంటుందా?... ఇలాగున ఏమేమో ఆలోచించుకొంటూ యింటికి జ్వలిపోయాను. ఆవేళ నాకు పరమానంద మయి పోయింది. మళ్ళీ ఆ ఆమ్మాయి నేప్పుడు చూద్దామా అని, ఆమె వివాహం సంగతి నెలా తెలుసుకొందామా అని, నాహృదయం తహతహలాడిపోయింది.

ఇంతలో దేముడల్లే ఆ ఆమ్మాయి ఇంటి కెదురుగా ఉన్న నాన్నే హితుడు మాయంటి కొచ్చాడు. ఆ ఆమ్మాయి సంగతిని వాణ్ణి నేను రహస్యంగా అడిగాను. అయింటిలో ఉన్న శంకరంగారికి ఆ ఆమ్మాయి మనుమరా లనిన్న గుంటూరునుంచి నిన్ను నే వచ్చిందనిన్న ఆమె కింకా పెళ్లి కాలేదనిన్న చెప్పి నాసంతోషాన్ని రెట్టింపు చేసాడు.

రోజూ నేను వచ్చేవేళకు ఆ ఆమ్మాయి వాళ్ల యింటి కిటికీదగ్గర నిలుచుండేది. తన నలని కళ్లలో నుంచి వలపుమాపుల్ని నామీద కురిపించేసేది. ఒక్కొక్కప్పుడు ఆవిర్రని కంపులాంటి పెదవుల మీద చిరునవ్వు కూడా ఎందుకో చిందులాడేది. అలా నవ్వినప్పు డెల్లా ఆమె చెక్కులమీద పడే గుంటలను నేను తడేశద్దప్పిలో చూసేవాణ్ణి. ఇంటి దగ్గర ఉన్నంతసేపూ ఎప్పుడు కాలేజీకి వెడదామా అని, కాలేజీలో ఉన్నంతసేపూ ఎప్పు డింటికి వెడదామా అని, ఉండేది కాని ఇంకే పని తోచేది కాదు నాకు. ఇంతకూ ఆ ఆమ్మాయిని చూడాలనే! ఇలాగు కొన్ని రోజులు గడచాయి. రోజురోజుకూ ఆ ఆమ్మాయిలో క్రొత్త అందం కనుపించేది నాకు.

ఒకనాడు నేను మామూలుగా ఆమ్మార్గాన్ని వస్తున్నాను. ఆ ఆమ్మాయి కనుపించలేదు. సాగుండెలు వేగంగా కొట్టుకోవడం మొదలుపెట్టాయి, ఆ

గుమ్మంలో నిలుచున్న ఎవరో ఒకాయన అబ్బాయి! మాట అని నన్ను పీడిచాడు. దానితో నా అవటు మరీ ఎక్కువయింది. ఎప్పుడూ లేని భయం కలిగింది. నిద్రాంతపోయి చెదరిపోయిన హృదయంతో అసమ్మతముందు అలాగే నిలిచిపోయాను. అయిన మళ్ళీ 'లోపలనరా!' అన్నాడు. నాకు తెలియకుండానే నాకొళ్లు నన్ను గుమ్మం ఎక్కించి లోపలకు తీసుకొని వెళ్ళింది. అక్కడ మనిషి కూర్చో మని నాకో వచ్చిని చూపెట్టాడు.

'నాయనా! ఎవ రబ్బాయివి?' అని నేను కూర్చున్నాక అడిగాడు. నేను ఎలాగో దైర్యం తెచ్చుకొని ఈ జనకాల విధిలో ఉన్న వెంకటేశ్వరుల గారి అబ్బాయిని అని సమాధానం చెప్పాను.

'నిన్ను సరించి వదియట్లు చేసి నేను సర్వం తెలిసికొన్నాను. నువ్వు అనుచున చూసే అమామి నాకుమార్తె. ఆమె నిన్ను హృదయపూర్వకంగా ప్రేమించింది. ఏకివ్వ మయితే రేపే వివాహం జరగాలి. కాలయాపన చెయ్యడానికి వీలు లేనటువంటి పరిస్థితులు వచ్చాయి. కట్నం కొనుగోలు ఇప్పుడోలేని పరిస్థితులు మాని.' అని అన్నా డాయన. అయిన చెప్పే ఒక్కొక్క మాటా వింటూంటే నాహృదయంలో ఒక్కొక్క సంతోషతరంగం పొంగి ప్రవహించిపోయింది. రెండు నిమిషాలు అలాగింది. సిరిరా మొకాలు ఒడ్డేనా రెవరుంటారు? ఎన్నో నాశ్చనుంచి కళ్ళు కాయలు కాసేటట్లు వెతుక్కుంటూ ఉన్న సౌందర్యమూర్తి నేడు దైవకాత్మా అభించినది. కాని కట్నం లేని ఈసంబంధాన్ని నాన్నగారు ఒప్పుకో రని నాకు బాగా తెలుసు. అందుచేత రెండో కంటివాడికి తెలియకుండా యీపని జరిగింది, ఆ అపురూపతే జోరాశితో కాశ్యతనుఖం అనుభవించడానికి నిశ్చ

యించుకొన్నాను. ఈసంగతి నేను అయినతో చెప్పి వివాహం ఆతిరహస్యంగా జరిగిపోనా అన్నాను.

అమరునాడే మావూరికి నాలుగు మైళ్ళ దూరం లో ఉన్న గోపాలస్వామి ఆలయంలో నేను కోరుకొన్న పిల్లకూ నాకూ పెళ్ళి జరిగిపోయింది. పిల్ల తరపువాళ్ళ మాత్రం కొద్దిమంది వచ్చారు. నాతరపున ఒక్కన్నేహితుడే నాతలిదండ్రులకూ-ఇతర బంధువులకూ ఈపెళ్ళి సంగతి అసలు తెలియనే తెలియదు. మూడునుళ్ళూ పడ్డాక చెబుదామని నాయూహ. అయినవేల రూపాయలు నష్టం చేసినందుకు నాన్నగారు తీట్లకమానరు. అయినా పాలకోసం రాయిమొయ్యాలి అన్నాడు కనుక జీవితానందం కోసం ఏబంధువులను లక్ష్యంచెయ్యకుండా స్వతంత్రించి ప్రవనిచేశాను. కనుచూపుమే రలోఉన్న ఆనంద మహాసముద్రాన్ని తలుచుకొన్నప్పుడు నాకింకేమీ కనబడలేదు. ఆది రజస్వలా వివాహము కనక పెళ్ళినాడే యథావిధిగా పునఃసంధానం చెయ్యడానికి ఏర్పాటు లన్ని చేశారు. నాశీవిత పరమావధిని నేను చేరగలిగినందుకు ఉప్పొంగిపోయాను. నావంటి అదృష్టవంతుడింకొకడు ఉండే డని భావించి మురిసిపోయాను.

కాని ఆ అశుభముత ఆనందసౌధాన్నుంచి ఒక్కసారి ఆఫోలోకంలోకి క్రుంగిపోయాను. ఇంతకు ముందు నేను పెళ్ళిచేసికో నని తీరస్కరించిన బాలిక లందరూ నవ్వుతూ కేరింథాలు కొడుతూ నన్ను వెక్కిరిస్తూ ఉన్నట్లు నాకళ్ళకు ఇప్పుడు చూడా కనిపిస్తోంది. నాకు తగిన 'శాస్తి' అయినందుకు బంధువు లందరూ సంతోషించారు.

అశ్చరం! పునఃసంధానపు రాత్రికరకూ అపిల్ల మూగ దైవట్లు నాకు తెలియనే తెలియలేదు. ఇంకేముంది?

శ్రీ కృత్తివాన తీర్థులుగారు

కుమారుడు చనిపోవడం తోతే ఒకగ్రీకు వేదాంతి దుఃఖపడినాడు. ఎవరేనా దుఃఖించి లాభం ఏమున్నదని ప్రశ్నిస్తే 'నేను అందుకోసమే ఏడుస్తా'నని ప్రత్యుత్తరం ఇచ్చాడు. వేదాంతాలు గతంకోసం కన్నురు కార్చరని మనము అనుకొంటాము. కాని వారినేత్రాల్లో కూడా దుఃఖపు పూట పూయతూనే వుంటుంది. ఆల్లా దుఃఖపడకుండా వుండడం కొన్ని సమయాల్లో అవివేకాన్ని ప్రకటిస్తుంది. దుఃఖం అనుభూతిమైన కష్టాలకు విస్మృతి కలిగిస్తుంది. ప్రథమంలో ఆదుఃఖం అతీతం కావచ్చును; అయితే అది క్రమంగా ఎండి బీటలు వారిన హృదయ కేదారానికి వర పాతం లాగ వర్తిస్తుంది; హృదయాన్ని చల్లార్చి వేస్తుంది, మనస్సుకు శాంతి ఘటిస్తుంది.

కొన్ని దుఃఖాలు మట్టుకు భరించడం చాలాకష్టం. ఆలాంటి సమయాలలో మనశ్శాంతిని వినియోగించి దుఃఖప్రవాహ వేగాన్ని నిరోధించాలి; దుఃఖాన్ని స్మృతికి తెచ్చుకోకుండా వుండడానికి ప్రయత్నించాలి; అయితే కొన్ని దుఃఖాలు మనస్సుకు క్రమంగా శాంతినిస్తాయి. మొదటి సారి పుట్టిన దుఃఖాన్ని అణచి వేసుకోమని చెప్పే బూటకపు వేదాంతానికి వేదాంతమే చెయ్యాలి. గడచిపోయిన దానికి వగచి లాభము లేదని చెప్పేవారి సానుభూతివల్ల ప్రయోజనం ఉన్న. ఆ స్వల్పమైన దుఃఖాల స్వరూపం శాంతమైనది; వ్యాజమైన సానుభూతికన్న గంభీరంకన్న, ఉత్సాహంకన్న అవి ఎన్నోరెట్లు మంచివి. ఇల్లాంటివే చంటిపిల్లలు చనిపోవడంకూడా. చంటిపిల్లనాడు పోయాక బంటనే మనం చాలా దుఃఖపడతాము. జనవిజనములు ఆ ప్రథమ సంతాపాన్ని ఎంతమాత్రమూ అరికట్టుకోలేదు. అందులో తల్లి బొత్తిగా పుత్ర దుఃఖాన్ని సహించలేదు. వారు నెమ్మది మిద ఆదుఃఖం తగ్గి

పోయాక తదితర పిల్లల్ని చూసుకొంటూ దుఃఖం దిగమింగు కోసం లేక ఉపశమించుకోవడమే చేస్తారు. ప్రథమ సంతాపం పడకపోవడమంటే వాళ్ళ హృదయాలు కఠినములై ఉండాలి, లేక అతి గంభీరాలై ఉండాలి, అదీకాక పోతే వాళ్ళ సామాన్య మానవులు కాకపోవచ్చును. మానవ స్వభావానికి పరితాపం సహజం; అయితే ఈసామాన్య మాత్రమునకు భిన్నంకూడా వుండవచ్చును.

చంటిపిల్లలు చనిపోయాక జనించిన ప్రశ్నలు సంతాపం మహావేగంతో జలపాతంలాగ ప్రవహించి, క్రమంగా శాంతం గా ప్రవహించే సమకాలం లోవున్న కాలులలాగ వర్తిస్తుంది. మనకు ఎంత అర్థహృదయుడైన మిత్రుడు చనిపోయినా అజన్మాంతం వకటేతీయన దుఃఖం తీవ్రరూపందాల్చి వుండు. కాలం అనేది చెదపురుగులాంటిది; అది దుఃఖాన్ని క్రమంగా తీసేస్తుంది. కాబట్టి కాలానికి దుఃఖానికి పరస్పరం విరోధము. కాలంగడిచిన కొద్దీ దుఃఖం క్రమంగా తగ్గిపోతూవుంటుంది. చనిపోయాక చంటివాళ్ళ మనస్మృతి పథులలో విహారం చేస్తోవుంటారు. వారి విషయాలన్నీ మనకు తలపుకు వస్తూవుంటాయి. వారినిగురించిన స్మరణకాలం గడిచినకొద్దీ మనకు హాయిని కలిగిస్తుంది. మనభావనా సాధాలో వాళ్ళ వుంటూనేవుంటారు. నేనిప్పుడీ వ్యాసురాస్తున్నప్పుడు కిటికీఎరుట కూర్చోన్నాను. కిటికీలోంచి తొంగిమాస్తే, నన్ను తనప్రాణనమంగా ప్రేమించిన యువతి భస్మసాత్మతమై పోయినతర్వాత ఆదివ్యరేఖపుల సముదాయం కనిపిస్తూవుంటుంది. ఆమెపేరట చిన్ని అందమైన స్మృతిచిహ్నంగా స్థూపంలాటిది ఒకటి నిర్మించుకొన్నా. దానిచుట్టూ విశాలములైన సస్యక్షేత్రాలు మనోహరంగా ఉన్నాయి. చిరుగాలికి ఆకులూ, కంకులూ అల్లలాడుతో నూపానికి వింజూమరలు

వేస్తున్నట్టున్నాయి. మేఘులకంటే మార్పరళ్ళిని కొంతవారినూ, కొంతవిడిచిపెడుతూ ప్రయాణిస్తున్నాయి. వసంతనాయువు కమ్మని సువాసనలు కొల్లగొట్టి, నన్ను ప్రేమించిన యువతి దగ్గరనుంచి సందేశాన్ని తెస్తోంది. అక్కడ ఆనూపం వుండడం మూలన ప్రకృతికి ఎంతో నవకంవచ్చింది. ఆనూపం తకాలపు లేతగాలి తరగలను ఆలాలిత్వం. ఆసాకు మార్పం, ఆ ఆనందం ఎక్కడినుంచి వచ్చింది? ఆపశ్చిమ దిన సజ్జకాంతుల్లో తపన ఎల్లావచ్చింది? ప్రకృతికి అంత సౌమ్యమార్పం ఎక్కణ్ణించినచ్చింది? వాటి అన్నింటికీ ఆనూపం కారణం—ఆ మెనుగూర్చిన తలపులునాకు బాధాకరాలుకావు. అయ్యో అలా కూడా అనకూడదు. నాకు ఆనందం సౌఖ్యం ఆమె చింతనమువల్లనే—ఆమె ఈవిహికరంగం నుంచి నిష్క్రమించినా, హృదయం మాత్రం వుండనే వున్నది. సూపంమీదనుంచి వచ్చిన గాలులను ప్రశ్నిస్తోవుంటా ఆమెవిషయం. ఆమె పెదవి మీద చిరునవ్వుమొలకలు, ఆముఖంలో లావణ్యం. ఆనే త్రాల్లో అమృతం ఆహ్లాదయంలో నవనీతు, ఆమె నోజ్జత్వం, ఆకోమలత్వం—ఆన్ని—ఆన్ని—ఒక్కటి కూడా మిగలకుండా, అన్ని నాచిత్తఫలకంలో ప్రతిబింబిస్తూ వుంటాయి! అయితే నేను జ్ఞాపకం వున్నానా?—ఆమెను. వుండకేమి! ఆమె భౌతికమైన క్షణభంగురమైన దేహాన్ని వదలినా, హృదయం మాత్రం నావద్ద వదిలిపోయింది. నాభావనలో ఆమెనిత్వం, ఆత్మయం, పవిత్రం, పవిత్రతరం, పవిత్రతమం—! నాభావనలో ఆమెకాశ్వతం. జనన జనకుల భావములలో చంటిపిల్లాడు చనిపోయినా కాశ్వతమే.

ప్రతీనాడు ఓచంటిపిల్లవాణ్ణి పోగొట్టుకోమనడం లేదు, మిగతావాళ్ళను చూసుకొంటూ ఆనందించ

డానికి. అలా పోగొట్టుకోవడానికేనా మన తరం కాదుకదా! చంటిపిల్లలు ఎప్పుడూ చనిపోకుండానే వుంటే. అంతా జీవిస్తూనే వుంటే వారంతా పెద్దవారవుతారు. చిన్న పిల్లవాడు, చిన్న పిల్ల భవిష్యత్తులో పురుషుడూ స్త్రీ అవుతాడుకద. అయితే చనిపోయిన చంటిపిల్ల మన భావాల్లో పెద్దవాడవుతాడా పెద్దకవుతుందా? కాదు మన భావనలో వాళ్ళు ఎప్పుడూ చనివుండటంనే వుంటారు. మన కలపుల్లో వాళ్ళు నిత్యం మెరుగుతో వుంటారు. మనం వాళ్ళను మరచిపోలేము. అందువల్ల చంటిపిల్లలు మరణించినా మనకు కాశ్వతంగానే వుంటారు. మృత్యుదేవత ఒక చేతితో కవనత్వాన్ని మరొక చేతితో కారుణ్యాన్ని బిడ్డమీద పెనజల్లింది. మృత్యువు చంటిపిల్ల భౌతిక రూపాన్ని క్రూరంగా హరించింది. ఆమె చంటి బిడ్డను మన భావాల్లో నిత్యం ఉండేలాగ చేస్తుంది. అందుచేత ఆమె కారుణ్యం కూడా కనిపిస్తుంది మనకు. ఆమె అక్షయమైన చంటిపిల్ల ప్రతిబింబం మనకు చూపిస్తుంది. ఆ అమాయకత్వం, ఆ వెన్నలాంటి హృదయం, ఆ ముద్దుల కరిపించే తియ్యని పలుకులు—మరిచిపోలేము.

ఆ అమాయకత్వమే ఆ వెన్నంటి హృదయమే ఉంటే మనం ఎల్లా వుంటాము! అప్పుడు మనం పూజ్యులం. స్వర్గధామంలో ప్రసన్నులం, అమాయకులు, ఆర్ద్రహృదయాలు మాత్రమే ఉంటాయి. అక్కడెన్ని స్నేగహృదయాలే. అంతా చంటి పిల్లలే. మనకు కూడా చంటిపిల్లలలాగా ఆ అమాయకత్వం ప్రసన్నత్వం వుంటే స్వర్గసౌఖ్యాన్ని అనుభవించవచ్చు. మొదటనుంచీ మంచినే గ్రహిస్తూ, మొదటినుంచీ మోసమనేది, కపటమనేది ఎరుగకుండా వుంటే మనల్ని భగవంతుడు స్వర్గధామంలోకి చేర్చుకోడా?

పూడిపెద్ది వేంకటరమణయ్యగారు

అన్ని పుత్రులవాళ్లకూ ఉగాది నామా అంతకు తొలి నామా కూడా అటవిడు చేను. ఈ గ్రామంలో అనాడు పెద్దలకూ చిన్నలకూ కూడా అటవిడు చేను. అటవిడుపంట అటను విడిచడం కాదు. ఉన్న పనులన్నీ అటనిమిత్రం విడిచడం. అనాడిక్కడి యాట అదో చిత్రమయిన అట. ఆకోజు ఉదయాన్నే నిద్రనుండి లేచిన దగ్గరనుండీ ఊరంతా సందడే! అందరి చతులలోనూ రంగుల కౌగితాలూ, పెయరు పుల్లలూ, తుమ్మబంతిపట్టలూ, దారుపుటుంగిలూ, ఎవరి యరుగుమీద చూచినా ఈ నాలుగు వస్తువులే! ఇది రేఖలతో వన్నెలతో చేసే చిత్రరచన కాదు. ఇది ఉలితోమలచే శిల్పం కాదు. వన్నెలకౌగితాల చిత్రరచన. ఇంకా చిత్రలేఖనం శిల్పం రెండూ కలిసిపోయినాయేమో అనిపిస్తుంది. ఇంకాలోనూ కళాప్రజ్ఞ చూపగలవా రంటారు. వారి నాశ్రయించి తీరగేవా రెందరో ఉంటారు. ఆ కలకలా, ఆ సందడి, ఆ రంగుపటాల జలజిలా, చూడడానికి చాలా అందంగానూ ఆపురాపంగానూ ఉంటుంది. ఈ రచనలో భేదాలు—గ్రద్ద, మొండిగ్రద్ద—పతంగి, రింగులపడగ, గందరపగడి (గంధర్వపటమయి యుంటుంది.) వీరు పయోగించే దారాలకు వేర్వేరు చేరులున్నాయి. వడి, వజావడి, మెనంచడి, అంబటి వడి మున్నగునవి.

పెయరుపుల్లలు వంచి దారాలు కట్టేవాళ్ళూ రంగులకౌగితాలు కొలకు తగినట్లు కత్తిరించి అంటించేవాళ్ళూ, దారాలకు పూత లెక్కించేవాళ్ళూ తోకలకయి ప్రాతబద్ధులమళ్ళూ పెట్టేవాళ్ళూ, పంటి కట్టలకు దారాలు చుట్టేవాళ్ళూ వీళ్లతో నిండి ఉంటాయి వీధులన్నీ.

వీనిలో పంచెముల పలుకులు:—దూరపుపంచెం, పోట్లాటపంచెం, పగడపెత్తనం, పనివానితనం,

ఈ పంతాలూ పైపంచెనూ, రోషాలూ, చాక చక్కలూ ఇవి కొంతనేపు సాగుతాయి.

ఇవి యేనాటి సాంప్రదాయమో ఎవరిని చూచి నేర్చుకొన్నదో గాని, చిరకాలంనుండీ ఈయూళ్లో ఈ యాచారం సాగినూండటం. ఈమట్టుప్రక్కల గ్రామాల్లో నయినా ఇది ఇంత ప్రబలంగా లేదు. ఈ జిల్లాలో కూడా చాలాచోట్ల యీ ఆచారం తెలియదు. ఈ యూరికి ముప్పది నలుబది మైళ్ల దూరమున నున్న పట్టణాల్లో కూడా ఇలాటి ఆచారం ఉందని తెలియదు.

పగలు పదిగంటలనేళ కప్పుడే ఆకాశాన ఆక్కడక్కడ ఇంద్రచాపపు తునుకలలాగు, రంగులు లేదన చుక్కలాగు, వన్నెల పులుగు రెక్కలాగు నింగికోకబుట్లాగు, మబ్బుతోట చివురులాగు, లేలి, పాడిచి, సాగి మెరసి విరిసి చూడడాని కందంగా ఉంటుంది మిన్నంతానూ; కొన్ని యెడల గాలిని మాసిన చప్పుడు, కొన్నిచోట్ల పట్టు కొట్టిన నడి, కొన్ని తావుల చితారు మీటిన రవం, కొన్నిట శ్రుతిలాటి ఝంకారం, ఈ చప్పుళ్లతో పగడం లెగుర వేసేవారి సందళ్లతో, చూపరుల మెప్పులతో, ఊరు కలకలలాడుతూ గలగలలాడుతూ ఉంటుంది. తోక తెగిన గాలిపటాలూ, తొట్టు పడిన గాలిపటాలూ, పలిటీలు గొట్టి చెటకొమ్మల చిక్కుపడ్డ గాలిపటాలూ, వడి తెగి పరగడలు తొక్కిన గాలిపటాలూ, తడవతడవకు తలలెత్తేవి, రెక్క చాచేవి, పచారుచేసేవి, పైకెగిరిపోయేవి. ఆక్కడక్కడ దూసే చంద్రకిరణాలాగు, ఎడప దడప జారే వానచినుకుల చాలులలాగు, మిన్నేట విరిగి వెడలే రవికిరణాలాగు; గాలివేళ్లలో తునిసిన పిణితీవలాగు మింటికి మంటికి పన్నిన నూత్రాలయి మిలమిలలాడే దారాలు.

జేను ; ఆ గాలిపటాలు వియచ్చరులై పీతానా దంచేస్తున్నాయి, ఆచ్చరలై ఆడుతున్నాయి. సురలై నుమవృష్టి కురుస్తున్నాయి. ఖగాలై యెగసిపోతున్నాయి, గగనారవిందాలై వినువాక విరుస్తున్నాయి.

వసంతారంభము. శిశిరాంతమున నేడదేరు వృక్షాలు, మంచుబరువు డించి నట్టూర్చే గాలి తరగలు.

నింగి, వసంతమును ప్రదర్శించు నీసిమా తెర ఆయింది. నేలవసంతము నటింపు రంగస్థల మయింది. పులుగుల శోభ, పుష్పాల శోభ! అది చైత్రమాస మయింది.

మాయూరి ప్రజలూనా డాకొకాన్ని చిత్రం చేరు. గాలికి జిబుగురెక్కలు కట్టేరు. ఉగాది కొప్పులో పూలు ముడిపేరు. ఉరంతటా కోలాట పంటపం తీర్చేరు.

ఆమరునాటి ఘోషపు శోభ మరింత బాగుంది. అశురాలైన చెట్ల చితుగల పూలయి విరిసేయి చినిగిపోయిన గాలిపటాలు. తంతులమీద మూర్తి పించిన వసంతవార్తలయినాయి చిమ్మపడ్డ గాలి పటాలు. గాలిపటం చిమ్మకొనని చెట్టే లేదు- తీగే లేదు.

ఆచార మెలా ఆరంభమునా ఉగాదినా డీ ఉత్సవం సాగించడం చాలా ఆదంగానూ సార్థకం గానూ ఉంది. (రాజారావు)

విరుదులు

గౌతముడు

ఇప్పుడు కావలసినవే అవి. బిరుదు అక్కర్లేని వాళ్ళేవళ్ళూలేరు. ఏమార్గంగా రాసింది. ఏమిరాసింది ఏవో ఒకాబిరుదంటూ సంపాదించి పెట్టు మంటే చాలు. వెనకటి కోపెద్దమనిషి ఓయెత్తాడు. వాళ్ళ వీధి తుడిచే ఆసామీ వీధి వాళ్ళు ఎన్నిమార్లు చెప్పినా బాగా తుడవక, మునిసిపాలిటీతో పోరియి చేసినా లక్ష్యపెట్టక, అంటూ వచ్చాడు. అసలు వాడోహ రాడీ కూడాను. ఇదంతా కనిపెట్టి ఆపెద్దమనిషి నలుగుర్ని కూడదీసి వాళ్ళచెవి గిల్లి “మన వీధితుడిచే మండాపి యెర్రన్నకి “మార్జనపరమేశ్వర” అంటూ బిరుదిస్తే బాగా వుంటుందన్నాడు. ఓహో అంటే ఓహో అని అందరూ యేక గ్రీవంగా తీర్మానం ఆమోదించారు. పత్రికలకి రాశారు. పటాటోపాలూ అట్టహాసాలూ చేశారు. వెనకటి యెర్రన్న ప్రబంధ పరమేశ్వరుడైనాడు. మన మండాపి యెర్రన్న మార్జన పరమేశ్వరుడైనా

డు. అమర్యాటినుంచీ అవీధిలో ముందు అడ్డాలు తీసికట్టు. అలాంటి బిరుదు కలిగినందుకు ఆయెర్రన్న కృతజ్ఞతానూచకంగా ఒకా అల్పాహార విందుకూడా జరిగిందన్న వినికిరి.

“రంగగార్దభ” బిరుదం వహించాక, రా. చ. ల. వి. రావుగారు తమ ప్రావీణ్యాన్ని బాగా వ్యక్తము చేసి నాటకమాడి, ఆవచ్చిన ధనమంతా భూకంప సహాయ నిమిత్తం వైస్రాయి నిధికి పంపి యున్నారు. బిరుదుల మహత్వం అలాంటిది. కొందరుపైకి బిరుదుల వ్యాపారం యేమీ లేనట్లు నటించి నా, ఎవరైనా ఆయాచితంగా ప్రసాదిస్తే తగుల్చు కోడానికి అధ్యంతరం లేదనే అభిప్రాయాన్ని కళ్ళలో నూచిస్తూ అలాటి వాళ్ళకోసం దిక్కులు చూస్తూ ఉంటారు.

ప్రభుత్వంచారు సగౌరవంగా ప్రసాదించేవి కొన్ని, యూనివర్సిటీలు పరీక్షలు చేసి అనుగ్రహించ

చేవి కొన్ని, నలుగురూ యేర్పడి యిచ్చేవి కొన్ని. డబ్బిచ్చి కొనుక్కునేవి కొన్ని, ఏరికిం వారికి అరకంవారి, అన్ని చోట్లా తయారు.

అసలు యింగ్లీషు పొడి ఆత్మరాల బిరుదులలో యేమీ చిక్కులేదు. చిక్కంతా స్వదేశీ బిరుదాలకే వచ్చింది. ఒక్క బిరుదాల విషయంలోనేకాదు. అసలు స్వదేశీ అంటేనే ఉంది చిక్కంతాను. అందులోనూ తెలుగువాళ్ళ స్వదేశీలో యీ చిక్కులకి తెయితక్కలాటలే. ఏమిటా చిక్కంటారా! అది చాలా గట్టిచిక్కు. పండితులూ పామరులూ అనే భేదం యేమీలేకుండా అందరూ అచిక్కు లో తగిలి ఉన్న నాకే. మన దేశంలో వుండుకున్న అనేక రికాల విశ్వకళా పరిషత్తులూ, కళాపరిషత్తులూ, లాపరిషత్తులూ పరిషత్తులూ అన్నీ కూడా అచిక్కుకు గురి అయినవే. అఖిరికి గవర్నమెంటువా రచ్చె వాటిక్కుడా యీ గాలి కొంచం తగిలింది.

మన తెనుగువాళ్ళు ధరించే స్వదేశీ బిరుదాలలో మూడు వంతుల ముస్మాతిక యిలాటివే. అవి పెవాళ్ళు బిరుదధారుల్ని సంబోధించడానికి వీలవుతున్నాయికాని బిరుదుధారులు సరదా తీకటట్లుగా తమ పేరు ముందు ఎక్కించడానికి వీలుగాలేవు. మహా మహాపాధ్యాయ, మహాపాధ్యాయ విద్యా ప్రవీణ-ఉభయభాషాప్రవీణ పండిత, విద్యాభూషణ మొదలైనవి యీ రకంవారిలోవే. ఒకర్ని ఇంకొకరు సంబోధించేటప్పుడే పెవి కుదురుతాయి. పేర్ల ముందు తరుబ్బుకోవా అంటే తెలుగు ప్రత్యయాల చెరుస్తే గానివీలేదు. అంటే మహాపాధ్యాయుండు, మొదలగు రీతులుగా అవి ఉండాలన్న మాట. ఊహించండి! ఇది సమస్త పదం ఆవుతుంది అంటారా! అంతకంటే వీలులేదు. అట్టేతే బిరుదు, ఇంటినేరూ, పేరూకూడా ఏకాండీ పదం అయిపోయి అందరికీ కొరకరాని కొయ్య అయిపోతుంది. అట్లాగ ఏకాండీ పదంగా యెవ్వరం వుచ్చరించిడం కూడా లేదు. అఖిరికి లేలిందేమిటంటే మన బిరుదుల్లో చాలామట్టుకు ప్రత్యయాలతో యెంతమాత్రం సంబంధం లేని ప్రాతిపదికలని—

పోనిండి—అన్న ప్రాతిపదికలగానే కనిపిస్తూ వుండుకుంటున్నవి గాక, బిరుదుల విషయంలో మాత్రం సమానం రాకపోయినా ప్రత్యయం లోపిస్తుందనిన్నీ, యిట్టి సభాలో మాత్రం సంధిరాదనిన్నీ కొత్తగా విశ్వామిత్రునేసి పాణిన్ని బాగా పల్లీలుకొట్టిదామా అంటూ ఒక ఊహతోచింది. అలాఅనడానికి మాత్రం—అన్నీ బిరుదులూ అలా ప్రాతిపదికలై ఒకేమార్గం తొక్కి ఉంటేగా?

ఇకారాంతంగా ఉండే బిరుదులన్నీ అంటే “కౌవ్యమహాదధి, శిరోమణి, అష్టవధాని, శతావధాని. మొదలయినవన్నీ ప్రాతిపదికలు కావనే అనుకొంటూ ఉన్నాము. మీదిపద్దులో కొన్ని—అంటే శిరోమణ్యంతంగా ఉండే బిరుదులు ప్రాతిపదికలేఅంటూ పట్టుపట్టి కూర్చున్నా, “అవధాని” పదానుమాత్రం అట్టివికావు. అవి ప్రాతిపదికలే అయితే “అవధానిన్” అని ఉండాలనివస్తుంది. అవితత్సమాలు, ప్రత్యయంవచ్చి కూడా నశించింది.

ఇంకా మరోవిశేషం. ప్రత్యయం చెయ్యకుండా ప్రాతిపదికల్ని ఉపయోగించడం మహాతప్పు. సంస్కృతంలో యొక్కడా అలాకనిచటం లేదు.

“విశ్వదాత” లాటివి తత్సమాలైన ప్రత్యయంతాలు. “మహాత్మాగాధీ” లాటి చోట్ల “మహాత్మా” అనేది, మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయంవారూ, ఇత్యాదులూ అనుగ్రహిస్తూవున్న “విద్వాన్” లాటి సంస్కృతబిరుదు.

“విద్వాన్” లాటి బిరుదులకొన్ని విద్యార్థులు పరీక్షయిచ్చేది తెలుగయినా విద్యాలయాలవారు ముడిపెట్టు తూన్నారు అసలు ఆకారేశీలో చెప్పేది తెలుగైనా “సంస్కృతకారేశీ” అంటూ పేరుపెట్టు కుంటున్నట్లు. ప్రైవిషయాల్ని బాగా

గురించామంటే మనవాళ్లుబాగా ఆలోచించివీటిని ఉపయోగంలోకి తెచ్చినట్లులేదని తోస్తుంది.

ఇదంతా మనకి ఒకాన్ని అనుకరించడంవల్ల వచ్చినఫలం. యింగ్లీషులో సామాన్యంగా మన స్వదేశీపదాలన్నీ, ప్రాతిపదికలోను, రూపంలోను కూడా అణుమాత్రమూ భేదంలేకుండానే వుంటూ వస్తున్నాయి. “రాముడు” అనేదాన్ని మనం యింగ్లీషులో “రామా” అంటూ వ్రాసున్నాం. కాబట్టి మీది రీతిబిరుదులు యింగ్లీషులో రాసేకొంత సమస్యయం కుదరొచ్చుగాని తెలుగులో కుదరదు.

ఈ తర హిందూదేశ భాషలోకూడా యింగ్లీషు రీతిగానే అసలుప్రాతిపదికీ రూపానికీ యేమి వ్యత్యాసంలేదు. అంచేత అదేశములు తమ శేర్ల ముందు మీది బిరుదాలు ధరించి సా అన్వయసరళి అరం యెంతమాత్రమూ చెడదు. అభాషల పంథా వేరు, మనభాష పంథావేరు. వాళ్లలా చేసున్నారు గదా అంటూ మనంకూడా అరం తెలియకుండా వాళ్లని వెంటడిస్తే—మనకి మిగిలేది నవ్వుభాటే.

ఫలితం యేమిటంటే—మన తెలుగువాళ్లు ఉపయోగిస్తున్న బిరుదులు దారీతెన్నులేక, కొన్ని కేవలం ప్రాతిపదికలూ, మరికొన్ని తత్సమాలూ, కొన్ని కేవలం సంస్కృత ప్రధమా విభక్తులూఅయి, ఒకదానితో ఇంకోదానికి సంబంధంలేని కచ్చట తపల్లాంటివని—.

ప్రశంసలు

౪౫

“పేరులో గూడా భావం గట్టితం చేసుకున్న ప్రబుద్ధాంధ్ర మధ్యవాదా లివ్వాలనే అభిప్రాయం కలిగింది. కవిత్వరీతుల్లో స్వాతంత్ర్యం కనపర్చటానికి అవకాశం నేటికీ కలిగింది. మానాన్న గారు “అంధ్రత్వం ఇప్పుడు ప్రబుద్ధ మెనట్టు రా! అబ్బాయీ!, ఈవిధానమే ప్రస్తుతకాలంలో అవసరం” అని అన్నారు. నవ్యగద్య సారస్వతానికి నూతనలాటిత్వం ప్రబుద్ధాంధ్ర సంపాదించాలని ఆనిస్తున్నాం. శ్రీపాదుల సమరసాకార మైన ఉత్సాహం ఆంధ్రమండలికి ఉత్తేజాన్ని అనుగ్రహిస్తోంది” జమ్మలమడుక మౌధవరామశర్మ.

87

ఇంగ్లీషువి ఆలా ఉంటున్నాయా! చూడండి. “బేచిలర్ ఆఫ్ ఆర్ట్స్, మాస్టర్ ఆఫ్ ఆర్ట్స్, డాక్టర్ ఆఫ్ ఫిలాసఫీ, డాక్టర్ ఆఫ్ లెటర్స్. డాక్టర్ ఆఫ్ సైన్స్” అని బిరుదులు తోకలు తెగిఉన్నాయా! మనం మాత్రం చేసుకున్న ప్రాలుభం ఏమిటి?

మన పూర్వీకులు యిట్టి చిక్కమీ పడలేదు. అప్పుడు బిరుదులపైని ఎవరికీ మోజు ఉన్నట్టులేదు. బిరుదులు వుంటేనేగాని వీల్లేదుఅన్న శాసనం లేదు.

గ్రంథాల్ని రచించినవాళ్ల గద్యల్లోనూ, వంది మాగధులు మహారాజుల్ని పొగిడే సుతులలోనూ బిరుదాలు వున్నట్టు కనిపిస్తుంది. ఆలా ఆయినప్పటికిన్ని గద్యల్లో ఉన్నవి సమాసాలమధ్యని ఉన్నందుననున్నూ, వైతాళికులు పఠించేవి సంబోధనలు ఆహ్వానతననున్నూ యేమిచిక్కులులేవు. పెన్లోట్ ప్రత్యయాలకి లోపపంస్తూంటుందని అందరికీ తెలుసుగుదా!

ఈబిరుదులశకం ప్రారంభం ఆయినది మొదలు నేటిదాకా అందరూ, వాటినిధరించే వారేగాని, మనంవాట్ని తగినరీతిని గౌరవించి వాడుతున్నామా! తోకతెంచేసి వాడుతున్నామా! అని ఆలోచించడానికి ఎవ్వరూ సిద్ధపడలేదు. నిజం అనుకోండి— వేళాకోళం అనుకోండి.

౪౬

“ప్రబుద్ధాంధ్ర ఆంధ్రసారస్వతమున నూత్న పథంబులు ద్రొక్కచున్నది. పద్యములలోని కవిత క్రొత్తనడకల బోవుమన్న సమయమున దాని అంత్య దశ రానున్న దని యూహించి, గద్యరచనకే తమ పత్రికారాజమున ప్రాముఖ్యమియ సాహసించినందులకు కాశ్మీరీగా రెంతయూ అభినందనియులు. శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్య కాశ్మీరీగారి నెఱుంగని ఆంధ్రులండరని నాయూహ. వారి కార్యమెంతయు కొనియాడదగినది. పత్రిక చిరస్థాయిగా నుండునట్లు భగవాను డనుగ్రహించుగాత!

పం. తెంకటేశ్వరప్రసాద్.

వ్యాఖ్యానములు

ఒక్కొక్క అనుభవం కలిగినప్పుడు

ఏలూరు నగరీయసంఘానికి జవాబు చెబుతూ మన లామెంబరు సర్, కూర్మా వేంకటరెడ్డినాయుడు గారు తెనుగు జిల్లాలను విడదీసి ప్రత్యేకరాష్ట్రంగా నిర్మిస్తే మనకే నష్టం అన్నారు.

“నే నిదివరకే ఆంధ్రరాష్ట్రం కావా లన్నాను; కాని యీమధ్య నాకు కలిగిన అనుభవంవల్ల—అనగా నాయవ్యపు సరిహద్దు రాష్ట్రం, సింధురాష్ట్రం, ఓడ్రరాష్ట్రం—వీటి విషయం గమనించగా ఆంధ్ర రాష్ట్రనిర్మాణం మనకే నష్టం కలిగిస్తుందని తేలింది. ఇలా నిర్మొగమాటంగా చెప్పినందుకు నన్ను త్తమించాలి. పైని చెప్పిన రాష్ట్రాల కోసం కేంద్ర ప్రభుత్వం కొట్లకొద్దీ డబ్బు ఖర్చుపెడుతోంది. మనకి త్వరలోనే గొప్ప సంస్కరణలు రానున్నాయి. ఈసమయంలో మనం ప్రత్యేకరాష్ట్రం కోరడం కంటే తమిళులు, కన్నడులు, మళయాళీలు—వీరితో కలిసి వాటి సమలులో పెట్టడానికి ప్రయత్నించడం మంచిది” ఇదీ నాయుడుగారి వాదం.

కాని—మనకి ప్రత్యేకరాష్ట్రం నష్టం కలిగిస్తుందనే సిద్ధాంతానికి యీ హేతువాదానికి అతుకు కలవడం లేదు. ఏమంటే? తెనుగు జిల్లాలను విడదీసి వాకరాష్ట్రంగా నిర్మిస్తే అది పైరాష్ట్రాల లాంటి నెలతక్కువబిడ్డ అవుతుందని యిప్పటి దాకా యెవరూ చెప్పలేదు. మద్రాసు పరగణాలలో వున్న భాషాభాషా అన్నిటిలోనూ తెనుగు మాగాణమే యొక్కవ రాబడికలది. అది ప్రత్యేకరాష్ట్రం కావడం అంటూ వుంటే తన కళ్లమీదే నిరాఘాటంగా నీలవగలదు. పైగా తమిళులవల్ల మనకి కొంత సొమ్ము ముదరా కూడా రావలసివుంటుంది కనక ప్రారంభవ్యయాలవిషయంలో కూడా మన మేమంత చిక్కుపడనక్కరలేదు, తెనుగు జిల్లాలకి

యిలాంటి తాహతు వుండడంచేతనే మన ప్రత్యేక రాష్ట్రం కోరుతున్నాం ; గాని ఓడ్రులలాగ కేంద్ర ప్రభుత్వాన్ని యెప్పుడూ డేవురిస్తూ కూచోడానికి కాదు.

కొద్దివో, గొప్పవో కొత్త సంస్కరణలు రాబోతూ వుండడం నిజమే. అయితే వాటిని మనం ప్రత్యేకంగా మాత్రం యెంచు కమలులో పెట్టగూడదా? తమిళులు, కన్నడులు, మళయాళీలు—వీరితో కలిస్తే సంస్కరణల సందర్భంలో మనకి వారిగే డేమిటి? అందరూ కలిసి వుంటే మదరాసు పరగణా పెద్దది కనక ప్రాతినిధ్యం యొక్కవ వుంటుందనే పక్షంలో—అదంతా తెనుగు జిల్లాలకే భుక్తపడుతుందా? పైగా “తమిళులు, కన్నడులు, మళయాళీలు, ఆంధ్రులు—వీ రందరితోటీ కలిసి మనం కొత్త సంస్కరణలను అమలుపరచాలని ఓడ్రులనుకోడం లేదేం?

ఈసందర్భంలో “ఇదివరకు ఆంధ్రరాష్ట్రం కోసమూ, ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయం కోసమూ తీవ్రంగా కృషి చేసిన వాళ్లలో నే నొకణ్ణి. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయం విషయంలో మన కోరిక ఫలించింది. అది మన వికాసానికి తోడ్పడగలుగుతుందని నమ్ముతున్నా” నంటూ నాయుడుగారింకో మాట చెప్పారు.

మదరాసు విశ్వవిద్యాలయానికి దూరంగా వున్నారనే కారణంతో మదరాసు పరగణాలలో వాక కొసని వున్న వారికి అందుబాటులో వుండడానికి ఏర్పడింది కాదు ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయం. ఇవాళ నేతివీరకాయ లాగే వున్నా అది ప్రత్యేకంగా “తెనుగు జాతి” యొక్క పునర్వికాసాన్ని సాధించడం కోసమే వుట్టింది. అలాంటి ప్రత్యేక సంస్థ మన వికాసానికి తోడ్పడుతుందని వాళ్లు కున్నారు నాయుడుగారు. అయితే ప్రత్యేకాంధ్ర

రాష్ట్రం విషయంలో మాత్రం యీ సూత్రం యెందుకు చెల్లదు?

ఎలా చూసినా, పక్కా తెలిగబడ్డ అయిన నాయకుగారి హేతువాదంలో వారి హృదయం ప్రతిఫలించడం లేదు.

ఇంతకీ: మాట అంటే యుక్తి కనపడాలి. వాదం చేస్తే 'కామోసు' అవుతుందోవాలి. చూడండి! లేకుండా పదస్థులైనవారే మన్నా దాని కడుపుడు: గాని లోటు కనబడుతూ చేస్తుంటుంది. ఏలూరి సనాతనధర్మసభ

ఇది ౨౫-౧-౧౯౩౪ తేదీని జరిగింది. బ్రహ్మశ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులుగారు యాజమాన్యం వహించి కార్యక్రమం నిర్వహించారు.

పంతులుగారి ప్రారంభోపన్యాసం ఆచులో ఆరేపుట లుంది; కాని ఆని సనాతనధర్మానికి ఉత్తేజకంగా గాని, సనాతనధర్మవాదులకు ఉద్బోధకంగా గాని, చివరికి సంస్కారవాదులకు వెన్ను తట్టగలదిగా గాని లేదు. రచన కూడా వారి కైదు స్వస్తికి, సంతతభాషాపరిశ్రమకే ఆనుకునిగా లేదు. ఏదో వదులు వదులుగా, బులబులాగా—చరచరా సాగిపోయింది. అంతే.

ఒక సనాతనధర్మవాది అనేకమంది సనాతనధర్మవాదుల యొక్క విలువప్రదాయమే వున్న సనాతనధర్మాన్ని పొగడడంలో యేమీ ఆరంభం లేదు. ఇది కాక అంతటితో తృప్తిపడి పూరుకోవలసిన రోజులు కూడా కా వివి. ఏమగుచే? దేశంలో యిప్పుడు ప్రచండమైన ధర్మవిప్లవం జరుగుతోంది. ఏది యేలా మారుతుందో, యేది యే మయిపోతుందో లేకమాత్రమూ బోధపడడం లేదు. హైందవధర్మం యొక్క ప్రాతిపదిక అయినా నిలుస్తుందో నిలవదో చెప్పడాని కవకౌశాలు కనపడడంలేదు. ఎటు చూసినా అంతా గమదగొయ్యిగానూ అల్లకల్లోలంగానూ వుంది. రోజూ సిద్ధి విషమిస్తుంది; కాని వున్న పాళంగా నేనా వుండడం లేదు.

అంటే వాక ప్రచండశక్తి యిప్పుడీ నూత్నావేశాన్ని యెదురుకోవలసివుంది. ఏళ్ళు గడిచింది 'కొవడంవలనూ, సంఖ్యాధిక్యాన్ని పట్టి, అన్ని తెగల సంస్కారవాదులకూ ప్రతిస్పర్ధి కొవడంవలనూ, ఇందుకు సనాతనధర్మపక్షానికే అర్హత వుంది. పూచీ కూడా వుంది.

నిజమే అయితే యేమిటి చెయ్యడం? ఇప్పుడు సనాతనధర్మవాది నెదురుకుంటూ వున్న సమస్య యిది.

“సనాతనధర్మం గొప్పది. శాశ్వతమైనది” అంటే లాభం లేదు. సంస్కారవాదులకు దానిలో దోషాలు కనపడుతున్నాయి. అధర్మానికి ఆచరణలో చోటున్నట్లు కనపడడం లేదు. పుస్తకాలలో వున్న సనాతనధర్మానికీ, సనాతనధర్మవాదుల మన చెప్పుకునే వారి నడవడిలో వున్న ధర్మానికీ సంబంధమే కాదు, పోలిక కూడా లేదు. కాని సనాతనధర్మవాదులు సంస్కారపక్షంవానిని దూషిస్తున్నారు. ఇది మానవసహజమైనా యంతమాత్రాన సనాతనధర్మాన్ని గౌరవించినట్టూ, ప్రేమించినట్టూ, అభిమానించినట్టూ, పూజించినట్టూ, ఆచరించినట్టూ కాదు. “వేదశాస్త్రాలు ఏం చెబుతున్నాయి? మన ప్రవర్తన యేలా వుంది?” అని సనాతనధర్మవాదులు అత్తిపరీక్ష చేసుకోవాలి. ఖిలమై పోతూ వున్న ధర్మాన్ని మళ్ళీ ఉద్ధరించాలంటే తూచాలు తప్పకుండా దాన్ని అవలంబించే వారివల్లనే ఆపని సాగుతుంది. ఊరికే కబురు చెప్పేవారివల్ల ఏమీ కాదు.

నిజం చెప్పవలసివస్తే సనాతనధర్మవాదులలో ఉన్నంత దోషం సంస్కారవాదులలో కనపడదు. సంస్కారవాదులకు దానిమీద విశ్వాసం లేదు. అంచేత వారిని దాన్నునుసరించి విమర్శించడానికి వీలు లేదు. సనాతనధర్మవాదులు దాన్ని అభిమానిస్తున్నారు. దాన్ని ఆచరణలో పెట్టాలంటున్నారు. దాన్ని మరిచిపోతూ వుండడంవల్లనే దేశం చెడిపోతోందంటున్నారు. కనక దాన్ని అనుసరించవలసిన పూచీ వారికే వుంది.

ఈదృష్టితో చూస్తే నేడు సనాతనధర్మవాదులు పంక్తిబాహ్యులుగా కనపడుతున్నారు. ఎనిమిదేళ్లు రాకుండానే వారు చాలామంది అడవిల్లికి వెళ్ళి శ్మశానములలో చాచుచున్నారు. మొగిలల్లికి వరుగు చెయ్యడానికి అనవసరంగా యుక్తకాలాన్ని గడిపేస్తున్నారు. నిశ్చింతగానూ, నిర్లజంగానూ వరకుల్లాలు పుచ్చుకుంటున్నారు. కొందరు వితంతువుల విషయంలో సహించడానికి వీలు లేని చురుకైన వారు చేస్తున్నారు. లంచాలు పుచ్చుకుని ఆకృత్యాలను కప్పిపెడుతున్నారు. తీరికూమని సంధ్యవందనం విషయంలో కాలాతిక్రమణం చేస్తున్నారు. అగ్నిహోత్రాలను మరిచిపోయారు. శేషవిక్రయం చేస్తున్నారు. తమ కొడుకులను బుద్ధిపూర్వకంగా హూణవిద్యలో ప్రవేశపెడుతున్నారు. కేవలం డబ్బుకోసం అప్రాచ్యులతో సంబంధాలు చేస్తున్నారు. వడ్డీవ్యాపారాలు, కూటసాక్ష్యాలు, కొంపతీతలు, సనాతనధర్మ వాదులలో గూడా తక్కువగా లేవు. పైగా వారిలో అనేకులు సాగివుండేకూడా హూణులతోనూ మేచ్చులతోనూ, పగల సమానమూ రాసుకుంటూ తిరగవలసిన ఉద్యోగాలు చేస్తున్నారు. అగమ్య గమనాలు, అభివ్యభిజనాలు, అపేయపానాలు, అభోజ్యభోజనాలు—ఇవి సనాతనధర్మవాదులలో పుష్కలంగా వున్నాయి. వారిజీవితాలలో దయా సత్యశౌచాలను విడిచిపెడుతూ వున్న ఘట్టాలనే కాలుంటున్నాయి. “ఇవి తప్పలు. దిద్దుకోవా” అనే జ్ఞానం కూడా వారిలో అనేకులకు లేదు. ఇలాంటి దోషాలను, సహించరాని యాశాస్తాతి క్రమణాలను ఎప్పుడు కావలినై అప్పుడు, ఎక్కడ కావలినై అక్కడ, ఎవరికి కావలినై వారికి ఎన్ని కావాలంటే అన్ని సంస్కారవాదులు చూపించ

గలరు. రుజువు చెయ్యగలరు.

సనాతనవాదులు ముందీ దోషాలు దిద్దికోవాలి. వర్ణాశ్రమ ధర్మాలను వారు తమ నడతలో చూపించాలి. అప్పుడు గాని వారు ఏం చెప్పడానికి ఏం

చెయ్యడానికి, సంస్కారవాదులను చూపించడానికి అర్హులు కారు.

పైగా ఇప్పుడు సనాతనధర్మాన్ని అమలులో పెట్టాలంటే యెలాగ? మన ప్రభువులు విజాతీయులు. వారు మన మతధర్మాల పొంతకి రారు. రావడం వస్తే దిగడం వుడేశంతోపే వుంటారు. కాగా మన ధర్మానికి రాజావలంబం పోయింది. ఇది యిలా వుండగా హూణవిద్యతో మన దేశీయుల దృక్పథం పూర్తిగా మారిపోయింది. స్మృతులను విప్పి చెప్పి యీ ప్రకారం నడవా అంటే యెవరూ వినరు. ఇటీవల మనుస్మృతిని తగలబెట్టాలని కూడా వొక ఆవేశం బయలుదేరింది. అన్ని కులాలవారూ ఎచ్చుతక్కువల నంగీకరించడం లేదు. పంచములుగూడా తిగబడ్డారు, బ్రాహ్మణుల అచార్యత్వాన్ని యెవరూ అంగీకరించడం లేదు. ఇలాగ సనాతనధర్మాన్ని మనవారి మీద విధించడానికి ఏమీ అవకాశాలు కనపడడం లేదు. అసలు విధించే యోగ్యత కలవారే కనపడరు.

మొత్తానికి కిందినూంచి పైకి, యీ వేపునూంచి అవేపుకీ సనాతన ధర్మవాదులలోనే సంస్కారం అవశ్యకంగా కనపడుతోంది; కాని దిద్దుబాటుంటే మాత్రం వారిలో యెవరూ నిలబడరు. చెట్టొక పిట్టగా చెదిరిపోతారు.

ఇంత కార్యం ముందు జరగవలసి వుండగా దీన్ని స్మరించకుండా రామయ్యపంతులుగారి వంటి కేవలలౌక్యల యాజమాన్యం కింద సభలు చేసి, భగవదీత శ్లోకాలు నాలుగు ఏకరువు పెట్టి, కారదాశాసనాదులను రద్దు చేయించా అని, అసెంబ్లీని అక్రమించా అని—ఇలాంటి తీర్మానాలు చేస్తే ఏం లాభమా?

సనాతనధర్మంలో సత్యం వుంది. మానవత్వం లోనుంచి దేశత్వంలోకి మార్చే మహిమ వుంది. సకలమతాలవారికీ—ప్రపంచకాని కంఠటికీ సందేశం యివ్వగల సత్తా వుంది. నిజమే; కాని నాటి

మీద భరించరాని కుళ్లు చాలా పేరుకుని వుండి. ముందు శస్త్రచికిత్స జరగాలి. అవల్లంతా తొలగించివెయ్యాలి. అప్పుడు గాని అది మన దేశీయులకు అకరకం కాదు. పూజ్యం కాదు. సేవ్యం కాదు. ప్రాప్యం కాదు.

వెనకటికి అనేకమాట్లు యీపని జరుగుతూనే వచ్చింది. మన గ్రంథాన్ని అపరిణామాన్ని ప్రదర్శిస్తూనే వున్నాయి.

ఇప్పుడేనా ప్రాతినిధికము కంగం కలిగించని సంస్కారం జరిగింపుమంటేనే అది తక్కువైంది. లేకపోతే ప్రపంచం అంతటా ఉత్తరగీతం అవుతూవున్న సుహృద్రవాహంలో అది బుడుంగు మని మునిగిపోతుంది.

ఇప్పుడంత పని చెయ్యడానికి ఎవరికీ అధికారం లేదంటారా? అట్టి అధికారి యెవరూ లేరంటారా? అయితే మీయిష్టంవచ్చినంత ప్రచారం చేసుకోండి. ఏమీ లాభం లేదు. మీలో వున్న ప్రలోభాలు మిమ్మల్ని వెక్కిరిస్తూనే వుంటాయి. మీలో వున్న దోషాలు మిమ్మల్ని దిగి తీస్తూనే వుంటాయి.

కాంగ్రెస్సాంగ్రధుడు

జూన్ మాసపు ఆంగ్రధుమి యిలా అడుగుతోంది.

“కాంగ్రెస్సు నడిపిన సత్యాగ్రహ, సహాయనిరాకరణోద్యమములందు పాల్గొని విశేషత్యాగమును చేయుటలో ఆంగ్రధులు భారతదేశమందలి ఏరాష్ట్రము వారికిని తీసిపోవలేదు. కాని ఇప్పుడు ఆంగ్రధునకు కాంగ్రెస్సులో ఏమయిన పలుకుబడి కలదా? మొన్న జరిగిన రాంచీ సభలోగాని, నిన్న జరిగిన పాట్నా సభలోగాని ఆంగ్రధుడు తానొనర్చిన త్యాగమునకు సరిపోవు పలుకుబడిని పొంది వినియోగించినాడా? సత్యమూర్తి రాజగోపాలాచారి నామమలే పలుసారులు వినిపించినవి; గాని ఒక్క ఆంగ్రధనాయకుని నామమైన ఆమేడితము కాలేదు. కాంగ్రెస్సులో పలుకుబడి సంపాదించు ఆంగ్రధునకు కాంట్రీ లేదా? శక్తి లేదా?”

కాంగ్రెస్సు పుట్టి యాభై సంవత్సరాలయింది. ఏవొకటి రెండు సంవత్సరాలలో తప్ప ప్రతీ యేడూ కాంగ్రెస్సు సమావేశం జరుగుతూనే వుంది. హిందూదేశంలో వున్న అన్ని పరగణాలవారూ, అన్ని జాతులవారూ, అన్ని భాషలవారూ, అన్ని గౌరవం పొందారు. చివరికి సీమనుంచిన్న అధ్యక్షులు వచ్చారు. కొందరు రాజేసి మూడేసి మాట్లు ఈ గౌరవం పొందారు; కాని వొక్క ఆంగ్రధుడేనా యితవరకూ అధ్యక్ష పదవి పొందలేదు. రాకరాక వచ్చిన కార్యదర్శిపదవి సైతం వొక్క సంవత్సరంలో యెగిరిపోయింది.

అసలు కాంగ్రెస్సు సమావేశాన్నే ఆంధ్రదేశంలో జరగజేయవలసిన మోక్షిలాల్ నెహ్రూ గారు ప్రతిపట్టారు వొకప్పుడు.

ఏం? “కాంగ్రెస్సులో పలుకుబడి సంపాదించు ఆంగ్రధునకు కాంట్రీ లేదా? శక్తి లేదా?” ఆంగ్రధుడు త్యాగం చెయ్యలేదా? గాంధీగారి పాదాలే గతి అని నమ్మి వుండలేదా?

వికాలమైన భారతదేశంలో కాంగ్రెస్సుని చూసుకుని, కాంగ్రెస్సుని నమ్మి, కాంగ్రెస్సే సర్వమూ అని భ్రాంతిపడి ఆంగ్రధు డొక్కడే తన స్వకీయ జాతీయోద్యమాన్ని పూర్తిగా వారదొక్కుకున్నాడు. ఆంగ్రధు డొక్కడే నవనవ లాడుతూ నన్నే చూసుకోమని విజృంభిస్తూ వున్న తన గ్రంథాలయోద్యమాన్ని చంపుకున్నాడు. ఆంగ్రధు డొక్కడే తన భాషని, తన వాఙ్మయాన్ని దిగితుడిచివేసుకున్నాడు. ఆంగ్రధు డొక్కడే స్వరూపనాశం అయినాడు.

కాని ఇంత చేసినా ఆంగ్రధుడు కాంగ్రెస్సు పలయంలో నాయకుడు కాదు. సలహాదారయినా కాదు. స్వతంత్రుడు కూడా కాదు. కేవలమూ అనుచరుడు, భృత్యుడు. అంతే.

ఈస్థితిలో కాంగ్రెస్సులో ఆంగ్రధుడికి గౌరవం యెలా వుంటుంది? అధ్యక్షపదవి యెలా వస్తుంది?

ప్రముఖులలో సానం యెలా లభిస్తుంది? కనకనే అధ్యక్షపదవి రాకపోవడమే కాదు పార్లమెంటు బీజేపీలో నేనా సభ్యుల రాతను, తెనుగుదేశం మీద రాజగోపాలాచారిగారు సర్వాధికారులైనారు.

ఇలాంటి ఆంధ్రుడికి పరమావధి సంపూర్ణ స్వరాజ్యం. ఢిక్క!

పోసీ, ఆంధ్రుని సత్తా యంత మాత్రమే కాబోలు నేనూ అంటే అలా కాదు ఏమంటే? లిబరల్ పక్షంలో ఆంధ్రుడు సమాన్విత శిఖరంమీద వున్నాడు. జస్టిసుపక్షంలో ఆంధ్రుడు సర్వాధికారిగా వున్నాడు. అయితే దోష్యులలో కూడా ఆంధ్రుడికి ఆత్మస్వంత్రపదవి లభించింది. చివరికి కార్మికపక్షంలో కూడా ఆంధ్రుడు ప్రధాన నాయకుడు.

చివరికి తేలిం చేమిటి? కాంగ్రెసులో వున్న ఆంధ్రునిలో ఆంధ్రత్వం లేదు. లేదా సత్తా గల ఆంధ్రు లేవరూ కాంగ్రెసులో లేరు. ఇంతే.

మొగ్గు ఎప్పుడూ అటే

కాంగ్రెసు, బొంబాయి సమావేశంలో ప్రధాన మంత్రి చేసిన సాంఘిక పరిష్కారాన్ని (కమ్యూనిస్ట్ ఆచార్యులు) అంగీకరించా లేకపోయింది. తిరస్కరించా లేకపోయింది.

అంగీకరిస్తే జాతీయతకి ఢంగం వస్తుందిట. తిరస్కరిస్తే మాహమ్మదీయులు తొలిగిపోతారుట. అంచేత దాన్ని గురించి యేమీ చెప్పరుట. శ్వేత పతాన్ని మాత్రం అది నిర్మోగమాటంగా-నిమ్మరగా తిరస్కరించేస్తుందిట.

కాంగ్రెసు పత్రికలు యీ నిర్ణయాన్ని అపూర్వమూ, అనన్యసాధ్యమూ అని పొగడ్చుతున్నాయి. దీల్లో రాజనీతి అంతా ఘనీభవించి వుందిట.

ఆ రాజనీతిమాట దేవు డెరుగును; కాని కొండంత గొప్పదీ, ఏళ్లు గడిపిందీ, పూచీ కలదీ, అచ్చు తమైన త్యాగం చేసిందీ అనిపించుకునే కాంగ్రె

స్సు ప్రధాన మైన వొక వ్యాసభట్టం తటస్థించిన ప్పడు పిళ్ళ నమలింది. వెనక కారదాబిల్లు సందర్భంలో కూడా అది యిలాంటి పెడవాకే తొక్కింది.

అయితే అయింది, పోసీ కాంగ్రెస్సు వెల్లడిస్తూ వున్న తృప్తికి యే మేనా ఆర్థం వుందా అంటే- నిజంగా కాంగ్రెస్సుయొక్క పరమావధి జాతీయతే అయితే అది యిప్పుడే పూర్తిగా నాశనమైపోయింది. ఏమంటే? మాహమ్మదీయులు తమకే సౌకర్యాలు కావా లని ప్రతిపాదించారో, నేటిలో వొక్క అక్షర మేనా తగ్గడానికి వీలు లేదని పట్టు పట్టాకో అవన్న మనం అంగీకరించాము. దీనివల్ల మనకీ, సిక్కులకీ కలిగే అపాయాన్ని వారు తొలగించబూనుకో లేదు. ఇలాగ వొక తెగవారికి కొండంత లాభమూ, వొకటి రెండు తెగలవారికి సమస్త మంత నష్టమూ కలిగించే తీర్మానం చేసి “మేము జాతీయతని కాపాడా” మంటే అర్థం యేమిటి?

వాస్తవంగా యిప్పుడే జాతీయతకి ఢంగం కలిగింది. మాహమ్మదీయులు తొలిగిపోతే జాతీయతకి ఢంగం కలగనే కలగదు. అప్పుడు పైవారు “అది హిందువుల సంస్థ అంటే అనవచ్చు; గాని దాని పరమావధి జాతీయత కాదనడానికి వీలు లేదు.

పోసీ యిప్పుడేనా మాహమ్మదీయులు కాంగ్రెస్సు వలయంలోకి వస్తారా అంటే అది యెప్పుడూ కొనసాగదు. వారు మనచేత తమకు కావలసిన హక్కు లన్ని వొప్పించుకోడానికే చూస్తున్నారు; గాని మనతో కలిసిమెలిసి వుండడానికి కాదు. ఈ ప్రయోజనం వారికి కాంగ్రెస్సులో కొద్దిమంది, పైని చాలా మందే వుంటేనే నెరవేరుతుంది. దీని వల్ల “అపాయం మాత్రమే కలిగించే సిద్ధాంతాలూ, కార్యక్రమాలూ చూపించే గాంధీగారిని వారు అనుసరించ” రనే మెహనతు కూడా వారికి తక్కువైంది.

ఇదంతా గమనించే ఆణే, మాళవ్యాగార్లు కాంగ్రెసులో నుంచి వెల్లిపోతా మన్నారు. దీనితో

కొంగ్రెసు నిశ్చయంలో వుండే అనర్థకాన్ని చాలా మంది గుర్తించారు. కాని కొంగ్రెస్సు వారికి పచ్చిపెలక్కాయ గొంతుకపడ్డ బ్రయింది. ఈరాజీనామాలు ఎంత త్వరగా రద్దయిపోతే వారి కంత మంచిది. లేకపోతే యీ రహస్యం దేశం అంతటా వెల్లడి అయిపోతుంది. అందుకోసం వారు గాంధీగారి నాశ్రయించారు.

గాంధీగారి వశీకరణక్తి గొప్పదా, మాశవ్యాగారి మొగమోటం పెద్దదా అనేది చాలా పెద్ద సమస్య; కాని దాన్ని చర్చించడానికి కాదు సలం. చివరికి మాశవ్యాగారు తమ రాజీనామాన్ని ఉపసంహరించుకున్నారు. వారు ఈసందర్భంలో చాలా — వెక్కిరి వెక్కిరి దుఃఖించారుట కూడానూ. దానితో ఆణేగారు కూడా తమ రాజీనామాని ఉపసంహరించేసుకున్నారు. కానైతే వారిద్దరూ “మేమింకా కొంగ్రెస్సు నిశ్చయాన్ని పూరిగా శిరసా వహించలేదు; కాని” అన్నారు గాని — యెంచుకు తుంటుంది.

కొంగ్రెస్సువారు మళ్ళీ సీమితపడ్డారు. ఈగంజం తప్పించినందుకు గాంధీగారికి ధన్యవాదాలు సమర్పించారు. కొంగ్రెస్సు పత్రీకలు “గాంధీగారి వశీకరణక్తి అసాధారణం, అలౌకికం, అనన్య లభ్యం” అని పొగిడాయి.

స్వీకారము

౧౬ స్వదేశసంస్థానాలు

ఇది ౧౦౬ పుటల గ్రంథం. క్రాకొనైజ్. అంటిక్స్ కాగితాలు. చక్కని అచ్చు పెలం. ౧౦౦౦. గ్రంథకర్త నార్ల వేంకటేశ్వరరావుగారు. ఇది కొవలసినవారు “నార్లవారు” కవుతరం. కృష్ణా జిల్లా అని రాసుకోవాలి.

పుస్తకం చిన్నదే; గాని వొక పెద్ద రత్నం అని చెప్పవచ్చు. అధునికాంధ్ర వాఙ్మయాని కిది

అయితే: గాంధీగారి వశీకరణక్తి అలాంటి— అలాంటి మహామహా యిచ్చైనదే అయితే అది, మాహమ్మదీయుల దగ్గర యేమీ పని చెయ్యలేక పోతోందే!

కొవలసింది కానా అయిపోయింది. ప్రధాన మంత్రి చేసిన సాంఘికపరిష్కారమే సిరపడింది. మాహమ్మదీయులను చేపట్టడం ద్వారా కొంగ్రెస్సుకి బలం కలిగినే తరవాత వారిని (మాహమ్మదీయులను) వస్త్రజెప్పవచ్చు నని కొంగ్రెస్సు హిందువుల అభిప్రాయ మేమో—అది యెప్పుడూ కొనసాగను. ఎప్పుడీ ప్రయత్నం జరిగితే అప్పుడే వారు దూరంగా వుంటూ మంటారు. ఇంతవరకూ వారి పేరాసలను తప్పించలేనివారు, ప్రధానమంత్రి దాకా జైళ్లకుండా యీవిషయం పరిష్కరించుకోలేనివారు, మహామంత్రి పరిష్కారాన్ని బాహుటంగా అరస్కరించలేనివారు, తుద కీవిధంగా దానికి తల ఒగ్గినవారు “చూడు యిక ముందేం చేస్తామో” అంటే ఆమాటని నమ్మే వారిది పొరపాటు గాని అనేవారిది కాదు.

ఇలాగ గాంధీగారి నిర్ణయం యెప్పుడూ మాహమ్మదీయులకే అనుకూలంగా వుంటోంది; గాని మనకి కాదు. జాతీయతకి అనలే కాదు.

ఆమూల్యమూ, అపూర్వమూ అయిన ఆధరణం. ఈపుస్తకం చదివినవారు నిజంగా ఉత్తీకృతమండానూ, సిగ్గుపడకుండానూ, జలదరించుకోకుండానూ, క్రోధమూర్తులు కాకుండానూ, గగ్గోలు పడకుండానూ—చివరికి వివేకమండానూ ఉండలేరు. హృదయ మేమో యీపుస్తకం చదవగూడదని చెబుతుంది; గాని విషయవివరణపద్ధతీ, శైలి అపని చెయ్యనియ్యవు. తెనుగువారిలో, తమ

ప్రస్తుతసితికి విచారమూ, బాగుపడా అనే ఆవేదనా, సంఘసంస్కారం విషయంలో పట్టుదలా కలగా అంటే యిలాంటి పుస్తకాలే యిష్టమౌతాయి. కనక తెనుగువారు, వేంకటేశ్వరరావు గారు ఇలాంటి యీ గ్రంథం రాసి ప్రకటించి నందుకు సంబరపడుతూ వారికి తమ కృతజ్ఞతను తెలుపుకోవలసి వుంది.

౧౭ చంద్రిక లోన్ స్కేర్ మదరాసు ఇది ఆనందముద్రాక్షరశాలాధిపతులు ఆర్. వేంకటేశ్వర్ ఆంధ్రు కంపెనీవారి వే ప్రకటించబడుతూ వున్న సచిత్రమౌసప్రతిక. సంపాదకులు వి.వి. కేషప్ చంద్రగారు. డబుల్ క్రాను పైజాన ౮౦ పుటలు గలది. గ్లేజు కౌగితాలు. ప్రతి సంచికలోనూ రంగుల చిత్రం వొకటి, సాధారణచిత్రా అనే కాలూ ప్రకటించబడు తున్నాయి. సంవత్సర చందా ౪-౦-౦.

ఆనందముద్రాక్షరశాలా, వేంకటేశ్వర కంపెనీ—యీరెండూ తెనుగువారిలో అక్షరాస్యుల కందరికీ తెలిసినవే. వీరు ప్రకటించిన ఆంధ్రమహా భారతమూ, ఆంధ్రమహా భాగవతమూ, మనుచరిత్రా మొదలైన గ్రంథాలన్నీ సర్వాంగసందర్భాలు కావడంవల్ల దేశంలో మంచి ఆదరణ పొందుతున్నాయి. ఇలాంటి ఈకంపెనీవారే యీప్రతిక ప్రకటిస్తూ రంటే ఇది కూడా వాటిలాగే సర్వాంగ సుందరంగా వుంటుందని అశంకాము; కాని ఆకృతి మచ్చటగానే వున్నా, గ్రంథం నాలుగు రూపాయల చందాకు గాని, ప్రకౌశకుల పేరు ప్రతిష్ఠలకు గాని ఆనురూపంగా లేదు.

ప్రతికౌసంపాదకు లందరూ మాలాగే పద్య వాఙ్మయానికి తమ పత్రికల్లో చోటివ్వకుండా వుంటారని మే మెప్పుడూ అనుకోడం లేదు;

కాని చంద్రిక స్వీకరించిన పద్యవాఙ్మయాలలో అనేకాలు చిల్లరపత్రికలుగూడా ప్రకటించ తగివిగా లేవు. వాటిలో నవీనకవిత్వమూ లేదు, ప్రాచీన కవిత్వమూ లేదు. వాటి విషయంలో చంద్రికా సంపాదకులు తమ ధర్మం తప్పారని చెప్పుక తప్పదు.

వచన వ్యాసాలలో గూడా గుణవత్తరాలు తక్కువే. ఇలాంటి పత్రికలు వాఙ్మయానికి పుష్టి కలిగించని రచనలను ప్రకటించడం చాలా సాహస మైన పని. ఈకాలంలో గూడా సమస్యాపూర్వులు ప్రకటించడం వింతగా వుంది. “వార్తలు—విశేషములు” వీటిలో కొన్ని దినపత్రికలకు గూడా అనవసరం లున్నవి. హస్తాస్త్రాలు చంద్రిక గౌరవానికి పూర్తిగా భంగకరాలు.

ఇలాంటి స్వల్పవిషయాలు ప్రకటించడానికి యింత పెద్దయెత్తున పత్రికలు నడపనక్కర లేదు. ప్రకౌశకులు ఈపత్రికద్వారా వొక వున్నతఫలాన్ని సాధించదలచితే ఆసాధనా ప్రణాళిక యింతవరకేమీ కనపడం లేదు. ప్రకౌశకులు ధనికులు, అనేక పరికరాలు పుష్కలంగా కలవారు, పైగా సాహస వంతులు. ద్రవ్యం సంపాదించా అనే సంకల్పం యీసందర్భంలో వారికి కలదని మేమే కాదు ఎవ్వరూ చెప్పలేరు; గాని చేసే ఖర్చుకు సద్వినియోగం వుండాలి. ప్రయత్నానికి విశిష్ట మైన ప్రాప్త్యం వుండాలి. కార్యక్రమంలో ఔదార్యమూ, వున్నతాశయమూ వుండాలి. ఇంతవరకూ ప్రకటించబడ్డ నాలుగు సంచికలూ కూడా దీని పేరుకేనా తగినట్టున్నాయని చెప్పలేము.

ప్రకౌశకులు సంగతు లన్నీ యోచించి తమ గ్రంథాలలాగే చంద్రికను గూడా రసికసేవ్యంగా వుండేట్టు చేస్తారని నమ్ముతున్నాము.

ప్రబుద్ధాంధ్ర

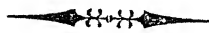
కలాభివృద్ధినిపరిషత్తుపక్షమున ప్రకటించబడు మాసపత్రిక

సంపాదకుడు :- శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

సంపుటము ౫ } రాజమహేంద్రవరము ఆగష్టు ౧౯౩౩ { సంచిక ౮

కాళిదాసుని అపకీర్తి

విశ్వనాథ సత్యనారాయణగారు ఎం. ఏ

నైమిత్తికప్రళయం అయిపోవటం తోనే మారిన బ్రహ్మనిశ్వాసాలు బయలుదేరినై. ధర్మదేవత తన మూర్తి తాను చూచుకుంది. నిత్యమై సహజ మైన తన సృష్టిని ఒక కాలంలో మూర్తులు గ్రధితమను కొంటూ రని తెలిచింది. అభావంలో స్వకీయతేజో వికార మయినదిన్ని భావివ్యత్మ మయినదిన్ని అయిన కవితామూర్తి మీద ఆమె మనస్సు సారిం ది. ఆమూర్తి తన చుట్టూ ఒక దివ్యతేజస్సు ఒక దివ్యలోకము కల్పించుకుంది. అలోకంలో ఒక తేజోరాశి భాసించాడు. ఆయన కాళిదాసు. అతని వాక్కులోనుండి యొక యశోరేఖ బయలుదేరి మూడులోకాలని తన శుభ్రజ్యోత్స్నలో ముంచి యెత్తుతోంది. ధర్మదేవత పరకాయించి చూచింది. అంతటి ప్రభారాశిలో ఒక నవ్వుగిజంత నలుపు కనిపించింది. దాని మూర్తి ఏకదేశమందు ఏకకాల మందే కనిపించింది.

బ్రహ్మనిశ్వాసాలు నుల్లంతిగి ఋక్కు లైనాయి. యజుస్సు లైనాయి, సామ లైనాయి.

త్రేతాదిలో వాల్మీకిఋషి ముఖకమలంలోనుండి మాతనచ్చుందోఽనతారం కలిగింది. నిత్య మైన

తన నిశ్వాసాలలో కొంత సారూప్యం తెచ్చు కొన్న యీ మరువ్యూలలో ప్రథమ మైన శబ్దబ్రహ్మ వివరాన్ని చూస్తే బ్రహ్మాకి మళ్ళీ కాళిదాసుని యశోమూర్తి జ్ఞాపకం వచ్చింది. బ్రహ్మవాల్మీకుల ఆర్ష మైన చతుస్సులు రెండూ పరిశీలించినై. ఆ నల్లని మచ్చ ఆల్పాగే వుంది.

సమమధురోపనతారాభివాక్యబద్ధ మైన రామచరి తం సాగింది.

ద్వాపరాంతంలో వ్యాసులు అవతరించారు. ఆ యన రచనలకి అంతూ పంతూ లేకపోయింది. వేదాలు విభాగించాడు. పద్దెనిమిది పురాణాలు వ్రాశాడు. బ్రహ్మనూత్రాలు వ్రాశాడు. భారతం కావ్యం కట్టాడు. ఇంత చేస్తే తన కవితాశక్తి యనంపూర్ణ మనుకొని భవిష్యత్తులో చూశాడు. మహాకవి కాళిదాసు గోచరించాడు. ఆయన యశ స్సు త్రీలోకాలల్లో త్రికాలాలల్లో గేదీప్యమానం గా వెలిగిపోతూంది. కాని ఏదో యొక చిన్న మచ్చ మాత్రం కనిపిస్తునే వుంది.

పుడతాడు పుడతాడు అనుకొన్న మహాకవి కలి ప్రవేశించిన మూడువేల యేళ్లకు గాని పుట్టలేదు. ఆ

ప్రభువు పుట్టటంతోనే వ్యంగ్యలోకాల్లో ధ్వనిలో
కాల్లో మోట్నాయితాలు కలిగినై.

ఆకవి పుట్టిన అగ్రహారంలో ఇంధనాలకి యజ్ఞ
స్సులు వచ్చు. నాసాలకి సామలు వచ్చు. గోడ
లకూ దూలాలకూ తర్కం వచ్చు. ఇళ్లలో ఈగ
లకు ధర్మశాస్త్రాలు తెలుసు. రజ్జువులకు వేదాం
తాలు తెలుసు.

శిల్ప మన్న పేరు పెట్టుకొని కవిత్వం ధర్మో
ల్లంఘన చేయలే దప్పటి కింకా. ఆరు శాస్త్రాలు
చదివినా నాలు వేదాలు చదివినా ఆచరించినా
ఋగ్యజుస్సామలకు కదిలే శిరస్సులు కాళిదాసు
ఋతుసంహారలోకాలకు కదలలేదు, సరికదా కడు
లుతై అని కూడా అనిపించలేదు. కుమారసంభవం
వచ్చింది. కాశ్మీరంలో పరివృత్తులు పులకరించిన్నై.
దక్షిణాపథంలో పంచవన్నెల చిలకలు కంకతా
పట్టినై. రసప్రపంచకాలల్లో రాపి శృంగులై పిం
పిళ్ళ కూసిన్నై.

కాని అగ్రహారం తొణకలేదు. బెణకలేదు.

మేఘమాతం వచ్చింది. అదివరకు దారి తెన్ను
తెలియని మొగిలుతొండ్లు సుఖంగా దారి తెలుసుక
బయలుదేరారు. దాని దివ్యసంచారాలకు దిక్సా
గులు తొలగి దారి యిచ్చారు. మధురభారతి
ఓయ్యారాలు పోయి సిగ్గు లోలికించుకుంది. ఆసేతు
సీతాచలం రసమేఘం రంగురంగుల నడకలు నడచి,
సమార్ద్రము కాని త్రేతమే లేకపోయింది.

కాని అగ్రహారమీద బొట్టు పడలేదు. వాన
వస్తుం దన్నెనా ఒక్క దర్దర మంటే ఒక్క దర్ద
రమైనా కూసిందా? కూయలేదు. రఘువంశం
వచ్చింది. అది వర కల్లా నేను కావ్యాన్ని నేను
కావ్యాన్ని అన్న సంస్కృతరామాయణం బ్రహ్మ
సూత్రాలకి మల్లేశునివత్తులకి మల్లేశువులు రామ
చంద్రులకు దోవ యిచ్చినట్లు యిచ్చింది.

మహాకవి విక్రమార్కుని సభలో అర్ధసింహాస
నార్హాధు డైనాడు. మాళవిక నృత్యం చేసింది.

చేస్తే అవిడ శరీరావయవా లన్ని నక్షత్రాలల్లే మెరి
సిన్నై. మహాకవికి పాతికేళ్లు నిండలేదు. అయిన ముగ
భావంలో మాళవిక సర్వావయవసుందరి అయింది.
భాసుని యాత్మ అనుకుంది. “ఇతను పుట్టాడు.
నాకు త్రవ్వ బయటకు తియ్యాలనిన యవస్థ పట్టి
స్తాడు.”

రాజాంతఃపురము తెరల చాటున కిలకిలా
నవ్వింది. విక్రమార్కుడు చగురాంతఃపురవహూ
ప్రసాదనరసికు డైనాడు.

మహాకవి బంగారు నేలువవాడు, సింహతలా
టాల మురుగులవాడు. రత్న హరములవాడు, బో
యిలు మోచిన పల్లకి మీద నగ్రహారము చూడ
బోయినాడు.

అగ్రహారము నిత్యకర్మలయందు నిమగ్నమై
యున్నది. మహాకవి వైభవమునకు అగ్రహారము
ని క్షృణుకూడ భజించలేదు.

కవి ప్రాధు డైనాడు. అతని కూర్వకి కనిపిం
చినది. ఆమె సౌందర్య మంతయు నామె యురో
జకాంత్యమునందే కనిపించినది. ఆమె వియోగ
కటునిశ్వాసాలవల్ల ఆమె యెదుటొమ్మై లేచుచు
పడుచు నున్నది. కాళిదాసుకి సౌందర్యపిసాసవేత
నున్నాడ మెక్కింది. ఏమి యున్నాడము? ఉన్నా
దావస్థలో నాట్యము నృత్య మైనది.

ధ్వనిలోకాలలో పరిణాహము చాల లేదు.
రసవిధులలో విస్తృతి పట్టలేదు.

మహాకవి తన జన్మస్థల మైన యగ్రహారమువంక
దిరిగి చూడలేదు. అగ్రహారము మహాకవికి వంది
మాగధప్రాయ మైన లోకమును అపగతబుది
యన్నది. ఖద్యోతుని లింగభేదముతోడి మెరు
గుడుపురు వన్నది.

మహాకవి కేబదియేళ్ళు వచ్చిన్నై. కవి శకుంతలా
రూపమును ధ్యానించాడు. భాషాదేవివంక చూ
చాడు ఆమె తన శబ్దస్వరూపాన్ని కుంచించుకు
వచ్చింది. ఆమె శరీరము చుట్టును కనపడీ కనపడని

జ్యోతిస్సులు వెలిగినై. ఆయన మూర్తి శబ్దాన్ని దాటి వ్యంగ్యాన్ని దాటి ధ్వనిని దాటి, రసాన్ని దాటి యానందవీధుల్లో భాసాభాస మైన బ్రహ్మ పదార్థ మల్లే గోచరించింది. ప్రభువు శకుంతలను చూచాడు. మగ యైన మాళవికలో మల్లే ఆమె యందు ప్రత్యయవయవకోభ చూడలేదు. ప్రాధ యైన యూర్వశియందు మల్లే వక్షోజకౌకిన్యం చూడలేదు. సర్వసంసారముయొక్క సారము భావ మొకటి యామె కన్నులయందు చూశాడు. ఆమె శ్రీగా లేదు. అఖండి మైన పుణ్యముల ఫలముగా మాత్రమే గోచరించింది.

దానితో వేదాలకు పాదవ్యం పోయింది. ఉప నిషతులలో క్షిప్రత్వం తగ్గింది. ఋక్సంధస్సులు వచ్చి ఆర్యులతో చేతుడుగా వాదోడుగా మెలిగినై.

అనందభాష్యములు కురిసినై.

సాత్త్వికోదయం నిత్య మైనవిషయం ఆయింది.

అగ్రహారం యథావిధి తన కర్మలు తాను చేసుకుంది. సులభంగా సాధించే అనందాన్ని బహుజన్మలచేత సాధిస్తా నంది.

కాళిదాసు దివ్యశరీరంతో వాఙ్మయలోకాల్లో తిరుగుతున్నాడు. మూడు లోకాల్లో మూడుకొలాల్లో ఆతని కీర్తి తెల్లగా వెలుగుతోంది, మచ్చు వాడిపోయింది. కాని అక్కడే వుంది. అది అగ్ర హారమల్లే చాయగా కనిపించింది. అగ్నిహోత్రపు పాగ లేత మల్లే అల్లా అల్లా తోచింది. ఈర్ష్యాగ్ర సమై అవిచారమై మూఢమై ఆరసజ్జ మైన బుద్ధికి మల్లే కళావిహీనమై కనిపించింది.

జగన్నాథు డైన కాళిదాసు అత్యు బ్రహ్మరథ మెక్కి తిరుగుతోంది.

బ్రహ్మ, వాల్మీకి, వ్యాసుడు, కాళిదాసు నలువురు నాల్గు యుగాలకు వాఙ్మయలోకాలకు బ్రహ్మలైనారు. భవభూతి వారున్నయెడకు వెళ్ళాడు. వాల్మీకి కాళిదాసులు తమలో ఆయన్ని కలుపుకున్నారు.

మూడు లోకాలమీదా నాల్గు యుగాలు మళ్ళీ తిరిగినై. మళ్ళీ తిరిగినై. వెలుగుతో నిండిపోయినై లోకాలు కాలాలు. మచ్చు మచ్చుగానే వుంది.

ఓం. తత్సత్

అ దృష్ట మం లే ?

భావరాజు వేంకటకృష్ణరావుగారు. బి. ఏ., బి. ఎల్

ఇది జరిగి నూటముప్పయ్యేండ్లు ఆయింది. అది సిద్ధాధి సంవత్సరము. టిప్పుసుల్తానును జయించడానికి జనరలు హరిసు బందరునుంచి యింగ్లీషు సైన్యం తోడుపంపవలసిన దని మార్రినుదొరకు తాళిను పంపినాడు. పదిహేను వందల మంది సోలరు, నాలుగువేల మంది సిఫాయీలు గల పెద్ద పటాలం యిరవై ఫిరంగులతో బయలుదేరింది. ఈదండుకు భోజనపదార్థములు, మందుగుండు

సామానులు, ఫిరంగులు, తుపాకులు తర్లించుకొని వెళ్ళడానికి మామూలు పరివారం చాలింది కాదు. బందరుకోట గవర్నరు చుట్టుప్రక్కల గ్రామాలకు జనంకోసం కబురులు పంపించి, దండోరా కొట్టించినాడు.

సుంకర గురవయ్య క్రైష్టి ఆరోజులలో బందరు కోటలో కాపురమున్న పెద్దవర్తకులలో గొప్ప వాడు. అతడు యింగ్లీషువారికి దుబాసి.

ఆకిడు బరాతం పంపిస్తే హైదరాబాదు వర్తకులు, చెన్నపట్నం వర్తకులు, కలకత్తా వర్తకులు కూడా కన్నుల నదుకొని అత్తలకొద్దీ రూపాయలు చెల్లి చేవారు. ఇంగ్లీషువారికి ఏదైనా ఆవసరం వస్తే ఆతని సలహా లేనిదే బందరుకోట గవర్నరు ఏమని చేసేవాడు కాదు!

గుఃవయ్యశ్రేష్ఠికి కార్యకర్త రావిపాటి బ్రహ్మన్న. ఆయన జటాంతస్యాధ్యయి. జ్యోతిషుడు. కవి. రసజ్ఞుడు. బందరు పరగణాలో కాదుగదా చెన్నపట్నంలో నైనా యింగ్లీషు వ్రాయడంలో అయినంతటి మనస్థి లేడని ఆలోచనలో ఆయనచాలా ప్రఖ్యాతి సంపాదించాడు. బ్రహ్మన్న వ్రాసిన నివేదికలు, ఆర్జీలు మొదలయినవి యిప్పటికీ చెన్నపట్నం సెయింటుబార్జీ కోటలో కనబడతాయి.

బ్రహ్మన్న సేవకుడు నాగన్న. నాగన్న అంటే బ్రహ్మన్నకు యింత అంతా అభిమానం అని వర్ణించడానికి అలవి గాదు. పుత్రప్రేమ.

“ఒకే నాగన్నా! నిపు ఒకనాడు చాలా అదృష్టవంతుడవు అవుతావురా” అని అంటూవుండేవాడు బ్రహ్మన్న పంతులు.

“చిత్రం! చిత్రం! దేవర చల్లగా ఉండి, దేవర కటాక్షం మాకు పూర్తిగా ఉంటే, అంతే కాన, సామీ” అని అంటూవుండేవాడు నాగన్న.

ఇంగ్లీషువారి పటాలమనకు భోజనసామగ్రి మొదలయినవి సరఫరా చేయించాలని సుంకర గుఃవయ్యశ్రేష్ఠికి వర్తమానం వచ్చింది. ఇదెంత పని అని, బ్రహ్మన్నతో అలాచించినాడు.

ఆలోచనలో రైళ్లు లేవు. మహాపథాలు మంచి సిటిలో వున్నా బళ్లమీద సామానులు తర్లించుకొని జ్వలం బహు ప్రయాణకరంగా ఉండేది. ఏళ్ళూ, నదులు, కొండలు గుట్టలు చాటి బండ్లు జ్వలంలేక పోయేవి. కాబట్టి సామగ్రి బండ్లమీద జ్వలం

ఉంచామంటేను, ఆలోచనలో లంబాడీల గిత్తలను గుత్తెను తీసుకొని వాటిపైన సరుకు వేసుకొని వర్తకులు వెళ్తుతూ ఉండేవారు. నల్లముల, ఎర్రముల కొండలలో పుట్టి, పెరిగి తిరగడం అలవాటు ఆవదంపేతి లంబాడీగిత్తులు, కొండలు గుట్టలు సులభంగా ఎక్కి వడిగా నడవగలవు. ఏళ్ళూ, ఏళ్ళూ అన్నా వాటికి భయం లేదు.

గుఃవయ్యశ్రేష్ఠికి పెనుంచి అంటే-అటు హైదరాబాదు, నల్లగొండ, ఓరుగల్లు జగయ్యపేట, బెజవాడలనుంచి, వచ్చే సరకు లన్ని యిజారాదార్లు లంబాడీగిత్తలమీదనే వేసుకొని పట్టుకొని కన్నా ఉండేవారు. అప్పుడప్పుడు అటు విశాఖపట్నం, నాగపురం, కటకంనుంచి యిటు నెల్లూరు, బల్లారి, గుత్తి, మైసూరు మొదలయిన పట్నాలనుంచి కూడా సరకులు యీ లంబాడీగిత్తలమీదనే మోయించుకొని వచ్చేవారు.

వానలు వెనుకపట్టి, శీతాకాలం జొరబడేవిటను లంబాడీల దండు గిత్తలను దీసుకొని బయలుదేరుదు. కాని వరాకాలం గడవకుండా యింగ్లీషువారి పటాలానికి ప్రయాణం తగిలింది. సామగ్రి తగ్గించడానికి పెద్ద సిబ్బంది కావలసివచ్చింది.

బ్రహ్మన్న అప్పుడు ఆలోచన చెప్పినాడు. దీవిలో లంబాడీల దండు ఒకటి విడిసి ఉన్నది. దానికి వెంటనే కబురు సంపాదించాడు. కాని అలంబాడీలు వరాకాలం గడిస్తేనే కాని కాలు కదప మన్నారు. పోనీ మీలంబాడీగిత్తలను మాకు తోలిపెట్టండి ఖరీదు ఇస్తామన్నాడు బ్రహ్మన్న. పదిపాను వందల గిత్తులు, మూడువేల వరహాలకు బేరం నిర్ణయించుకొని వైకానికి బరాతం యిచ్చి గిత్తలను తోలుకొని వచ్చారు.

పప్పు, ఉప్పు, బెల్లం, బియ్యం, బట్టలు, తుపాకులు, మందుగుండు మొదలయిన సామగ్రి అంతా గిత్తలపైన సందులు కట్టి యెక్కించినారు. కొన్ని పెద్ద గిత్తలను ఏరి వాటికి ఫిరంగులు కట్టినారు.

చాకళ్లను, మంగళ్లను, చూలమాదిగలను జీతాలిచ్చి రప్పించారు పరివారంతోకి. సిబ్బంది, గిత్తలదండు కదిలించి. దానికి నాగన్న నాయకు డైనాడు. ముందు పటాలము, వెనుక నాగన్న గిత్తలదండు నడిచాయి.

* * * *

టిప్పుసుల్తానుతోడి యుద్ధం చెందేందు సాగింది. నాగన్న ఆతని గిత్తలు పరివారం కూడా సిసాయిలతో సాటు విరిగి సున్న మైనారు. పది హేనువందల గిత్తలకు చివరకు నాలుగువందల గిత్తలు మాత్రం నిలిచాయి. గురవయ్య శ్రేష్ఠికి ఈ వ్యాపారంలో మొత్తంమీద పాతకవేల వరహాలు నికరపు లాభం వచ్చింది. గిత్తలు చాలాభాగం నశించిపోయినాయి అని వర్తమానం వచ్చినపుడు ఆయన “పోనలే మా నాగన్నకు డేమమా? యిప్పు డెక్కడ ఉన్నాడు? ఇంటి కెప్పుడు వస్తాడు?” అని ఆడరంతో అడిగినాడు.

యుద్ధం ముగిసింది. టిప్పు యుద్ధం చేస్తూ కత్తె చేతిలో ఉంటూ ఉండగా ప్రాణాలు విడిచి వీరస్వర్గం జూజుగొన్నాడు. అంగేయులను జయ లక్ష్మీ యుద్ధరంగములోనికి ఎదురువచ్చి వరించింది. అంగేయులను ఎదిరించే మొనగాడు అంతరించి నాడు. ఆతని క్రిరంగపట్నం వల్లకొడుగు మారి పోయింది. ఒక నెలక్రితం లక్ష్మీ కలకలలాడుతూ నృత్యం చేసిన చోటు కాలవశమున గ్రద్దలకు రా బందులకు నిలయ మైపోయింది.

దుర్గంధం కొట్టుతూ పాడువారి ఉన్న ఆపట్నం లోనికి మానవు డెవడూ ప్రాణాలతో వెళ్ళి రాలేక పోయేవాడు. అట్టి చునీతిలో వున్నా, భయపడి పారిపోయిన భాగ్యవంతుల యిండ్లు దోచుకోవడానికి ముష్కరులు వెనుదీయడం లేదు. చేతికందిన దాని నల్లా సోల్లగ్గ. సిసాయిలు యిదివఱకే కొల్ల కొట్టుకొనిపోయినారు. కోట, పేట, అంతా యిప్పుడు పాడువారి ఉన్నది. వరాలు బాగా కురి

యడంవేత ఒక నెలకోడాలకు, కుళ్ళిపోయిన చెత్త, శవాలు మొదలయిన వన్న కొట్టుకొనిపోయి కావే రిలో కలిసిపోయినవి. పాడువారి ఆకుహానగరం లో యిటికరాళ్ళు తప్ప యేమీ దొరకపోయినా ఆశపున్న మానవు లందరూ ఘనంలేకుండా పగలంతా ఆక్కడే వెదకుకుంటూ మసకతూ ఉండే వారు.

క్రిరంగపట్నం చూస్తూ మని మన నాగన్నకు కూడా కోరిక పుట్టింది. ఒకనాడు కోటలో తిరుగు తున్న అశృష్టవంతులకు మారుమూలంయి యింటి గోడలందులలో వున్న కమాన్యపు అలలలో వర హాల సంఘలు, రత్నాలు దొరికిన వని విన్నాడు. ఆమాట విన్నప్పుటినుంచి అతనికి కూడా ఆశ ఎక్కువ అయింది. పొద్దుట బయటదేరి కోటలో ప్రవేశించాడు. పగలంతా అరికొళ్ళు అరికిపోయే టట్టు తెరిగినాడు. సాయుక్తాల మయింది. ప్రాద్దు వాలుటకు సిద్దముగా ఉన్నది. హాపం నాగన్నకు ఒక్క చిల్లిగవైనా దొరకలేదు. ఆతడు విసిగి వేసారి నాడు. ప్రాణములు ఉన్నారు మనుచున్నవి.

“ఏమి వెదకుతావు దొరా! ఆకలి నుండుతున్నది కడుపులో. ప్రాద్దుట త్రాగిన గంజినెళ్ళు ఉప్పు గల! పోదాం! రా సామి!” అని అన్నాడు వెంట నున్న చాకలి చుక్కయ్య.

నాగన్నకు తెలివి తీరలేదు. అసేపాయినా, ఆశ తీగలు సాగుతున్నది. ఇంకా ఎక్కడ నైనా, ఏమయినా దొరుకుతుం దేమో అని ఆశ!

కోటలో ఒక శైవున కొన్ని కొట్లు ఉన్నవి. వాటిలో పూర్వం ధాన్యపురాసులు ఉండేవి. అవి అన్ని యిప్పుడు ఖాళీ అవడంవేత, ఆప్రాంత మంతా నిర్మూలవ్యం అవడంవేత వాటిలో దయాలు కాపురం చేస్తున్నట్లు భీతిగొలుపుతు ఉన్నవి. నాగన్న సంపెనీకటిలో ఆక్కడ వెదకడం ప్రా రంభించినాడు. ఆసమాపంలో కుళ్ళిపోతూ ఉన్న ఉల్లిపాయల వాసన ముక్కు బ్రద్దలుగొట్టి, ప్రేవులు తొడేనేటట్టు కొట్టుతున్నది.

“అక్కడకు వెళ్ళుదాము. పదండి” అని అన్నాడు నాగన్న.

“అక్కడేమంది దొరా చీకటిలో!” అని అన్నాడు చుక్కయ్య.

“ఒకే చుక్క! ఈ ఉల్లిపాయలైనా వేసుకొని పోదామురా. వీటి నైనా పట్టు తీసుకెళ్ళి అమ్మకుంటే మూడు సంచుల వరహాలు మిగులుతాయి!” అని నాగన్న అన్నాడు.

అవైపునుంచి యీవైపు కొకసారి చూచి చుక్కయ్య “మూడు సంచులేం దొరా? యింకా వస్తాయి!” అని అన్నాడు.

నాగన్న గిత్తలదండు పిలిపించు మన్నాడు. మంచి ఉల్లిపాయ అంతా ఏరి సంచులలోని కెక్కించి గిత్తలమీదకు ఎత్త మన్నాడు.

అదృష్టం అంటే కనబడనిది. కనబడకుండా వచ్చేది. ఉల్లిపాయలైనా యింటికి పట్టుకొని వెళ్ళి అమ్మకొని సామ్యుచేసుకుందా మని నాగన్న ఊహించినాడు. కాని అతనికి అంతకంటే గొప్ప అదృష్టం చెప్పకుండా వచ్చింది.

కుళ్ళిపోతూ ఉన్న చచ్చు ఉల్లిపాయల రాసుల క్రింద వరహాల సంచులు కుప్పలుగా పడి ఉంటాయి తనకోసం అని నాగన్న కలలోను అనుకోలేదు. అసపడనూ లేదు. అదృష్టం అంటే అలాగున ఉండాలి! సంచులలోనికి ఉల్లిపాయలు ఎక్కిస్తూ న్నార, నాగన్న అతని ప్రతివారం అందరూ కలిసి. అంతలో ఘల్లు మని చప్పుడయింది.

“నాగన్న దొరా! మన అదృష్టం” అంటూ కేకలు పెట్టినాడు చాకలి చుక్కయ్య.

అదేమిటో అని దగ్గరకు వెళ్ళి చూచాడు నాగన్న. అప్పటికి బాగా చీకటి పడింది. చనితి చంద్రుడు క్రుంతుతూ గ్రుడ్డి వెన్నెల కాస్తున్నాడు. అక్కడ కొగడా అయినా లేవు వెలుతురు రంత

కంటే లేదు. అచీకటిలో నాగన్న వరహాల సంచులు పాతిక లెక్క పెట్టినాడు. ఇంకా ఏమిటో రాళ్ళలాగున బరువుగా ఉంటే ప్రొద్దుటనే చూచుకుందాము లెండి, వెన్నెల క్రుంగిపోకుండా సంచులు ఇవలెలకు చేర్చండి అని అన్నాడు.

నాగన్న అప్పుడు గిత్త కొక వరహాల సంచి వేయ మన్నాడు. క్రింద పైనా ఉల్లిపాయలు వేయించి మన్నాడు. సమ్యకమైన వారికి నలభయి మందికి నలభయి గిత్తలను ధనంతో వప్పగించినాడు. కోటలో అధిపతి అక్కడ యిక్కడ దొరకిన పాత తుపాకులను కొన్నింటిని, తన దగ్గర తూటాలు లేకపోయినా కొందరికి భుజాన వేసి రాత్రికి రాత్రి మకాం ఎత్తి ఏగు దాటినాడు.

బందరు చేరేటప్పటికి రావిపాటి బ్రహ్మన్న స్వర్గస్తులయినా డన్, ఆయనతో పాటు గురవయ్య శ్రేష్ఠి కూడా కాలం చేసినా డన్ విన్నాడు. తన అదృష్టాని కంతకు కారణభూతుడైన బ్రహ్మన్నను తలంచుకొంటూ నాగన్న దుఃఖసముద్రంలో మునిగి పోయి పదిరోజులు మంచం పట్టినాడు.

ఒకనాడు నాగన్న దొర భార్య రంగమ్మ ఏడునూ భర్తచెంతకు వచ్చి “బ్రహ్మన్న పంతులు చనిపోతే మనకేం లోటు వచ్చింది? మీగు ఊరికే అలా పసిపిల్లలలాగున వాపోతున్నా రేమిటి? ఆ దేవర బిడ్డలం మనం. ఆయన మనలను రక్షించి కాపాడి యింతవార్లను చేశాడు. ఆయన పేరు మరిచిపోకుండా నిలబెట్టుకుందాం!” అని ఓదార్చింది.

“బ్రహ్మన్న గారి బిడ్డలం అన్నావు గనుక ఆదేవర పేరెట్టుకుందాం.” అని అన్నాడు నాగన్న. అంతటనుంచి నాగన్న దొర యింటిపేరు బ్రహ్మన్న దేవరవారు అయింది. “బ్రహ్మన్న దేవర” “బ్రహ్మ దేవర ఆయి, చివరకు “బమ్మదేవర”, “బామ్మ దేవర” అయింది.

ఇంతలో వల్లారి పరగణాకు శిస్తు చెల్లక వేలానికి వచ్చింది. బందరుకోటనుంచి మార్చినుదొర బొమ్మదేవర నాగన్నదొరకు కబురంపించి “కొంటావా?” అని అడిగినాడు.

“దొరగారి సెల కైతే, అప్యంతరం లేదు.”

అని అన్నాడు నాగన్నదొర. అంతటనుంచి బొమ్మదేవరవారు జమీందారులైనారు.

(ఈ వృత్తాంతం నేను బాల్యంలో బంధులలో ఉంటూ ఉండగా ఒక వృద్ధుడు చెప్పాడు.)

భావనావేశము

జొన్నలగడ్డ సత్యనారాయణమూర్తి ఎం. ఏ., బి. ఎల్

సృష్టిహృదయమున స్రవించునది భావనము. భావన ధునిహృదినుండి ఉష్ణైక్తుగ నుబునునది ఆవేశము. భావనావేశము నిర్దురనుండి జీవశక్తి అను ఎగురజెమ్మును. నిస్త్రుతనుండి గీతకాఠారలను వెడలించును. రసబంధురహృదయమునుండి సౌందర్యమును గురిపించునది భావనావేశము. భావవిద్యూతములను తక్కించుచునది భావనావేశము. ప్రత్యక్షప్రపంచమున దివ్యకార్యములను తాజ్జీమహలు అట్లు నిలుపునది భావనావేశము. కావ్యజగతియందు బృందావనమును పరీమలించునదియు భావనావేశమే. దీని శక్తియందు జగదీశుఁ డదృశ్యుడై యుండును. ఇది బొమ్మరాళ్లను సంపెంగపువ్వులు జేయును. చింతనిష్ఠులను మల్లెలుగావించును. మొద్దులను నిలిపి తాండవనృత్యము చేయించును! నవ్వుపల్లవములచే మొరడులను వికసింపజేయును. పావులను పావనులను గావించును. పందలను పండితులను చేయును. చావును చంపి దివ్యదీప్తుల జల్లుజీవమును ప్రత్యక్ష మొనరించును. సృష్టికి అదియై సృష్టికి ప్రతిసృష్టిని చేయగలుగునది ఈ శక్తియే. దేవునకు మహత్తరమానవరూపు నిచ్చునదియు, మానవుని జగదీశునిఁ జేయునదియు నిదియే. తమమును పిండి వెలుగుకెల్లువలను వెలారించునదియునీ శక్తియే. అసాధ్యములను అశ్రితవందిమాగధుల నొనరించి,

అరిష్టములను చిరజాగృత పరిచారికలఁజేసి దురంత దుఃఖములను ధూత్యవలుంతిత శత్రులఁగావించి, బ్రహ్మాండమును చేతిచెందును చేయునదియు నీ శక్తియే. సంఘనాసంఘములును, జీవమృత్యువులును, భౌతికాధ్యాత్మికశక్తులును, జీవాత్మ పరమాత్మలును. దీని కతననే భేదరహితములై మహాపురుషుల జీవనరంగములందు జూపట్టును. మనుష్యహృదయము నిది ప్రాపుచేసికొనినందున. ఇహపరములు గోపికాగోపాలురై అందనరవతము రాసక్రీడల చేలుమండును. గోపికాగోపాలురఁ గలుపు బంధము అను రాగము. సౌందర్యము, మాధుర్యము, ఆనందము, ఆవేశము, ఈ మిధునానురాగమున, ఈ రాసక్రీడయందు గున్నవి. ఆశయములును ఆదర్శములును ఇందు వోభిలుచున్నవి. కళామయమైన కృష్ణజీవనమునకు హృదయము అటపందిరి యైనపుడు మనుష్యజీవనము కనదురుకాంతు లీను కావ్యజగతి కాదా? కాళక్రార్యముచే వివక్షాలులు క్రక్కించి, భావనావేశమున దానిపై రసబంధురవృత్తము నలిపిన శక్తి అంతరంగజగతియందు వెలసియుండ దానిని గుర్తించిన వానికి గోవర్ధనగిరులు తలగొడుగులు గాక అడుగుకొలుపు ఆపద లగునా? భావనావేశముపై నుజ్జూత లూగువానికి కళ్లు పట్టపురాణు లగును. ఘనకార్యములు చేతిబొమ్మ లగును! ఘనకైల

మలు బొమ్మరాళ్లు అతని కాలికింద అడిగియుండును! వాని జీవితము సౌందర్యోపేతమై, రసబంధురమై, గురుగంభీరమై, ఆశయప్రభాకలితమై యుండును.

ప్రకృతినుండి హృదయము లోనినని, హృదయమునుండి ప్రకృతిలోనికి అదృశ్యమైవలినవలె భావనావేశము ప్రవహించును. దీని వీచికలందే రెండును గలిసికొనును. కావుననే కళోపాసకుడు ప్రకృతిని జూచి తన్మయచిత్తుడైపోవును. కళోపాసకుని కౌచి ప్రకృతియు పులకితశరీరయగును. మాయి జాటుచు ఇద్వరు చిత్రభేలనము నలుపుకొందురు.

కాంతికౌంతులు అరణ్యగగనమున బాలువారు తటిక ఎడద విప్పారక గేలుమొగిచికళోపాసకుడు మధురగీతికలు పాడును. రంగారు కిరణపంక్తులందు బంగారు తలపులను నేలపుటపైరవికవి వ్రాయుటఁ జూచి, తన కల మాతని కిచ్చి, అలని భాగ్యంతలే ఖని దాఁగొన నాతురంపడును! మృదుకరస్పర్శచే ననువు, ననుమతిని పులకితఁజేసి నవ్వలందును పువ్వులందును ప్రభాతమును కడపుచుండ రాగయముమైన వారి చెలిమి గాంచి అవేశభిత్తుడై కళోపాసకుడు శకుంతికౌంతలను గడియ నలతేలితమున కెగయఁడా? భావనావేశముతో నుచ్చలిత మగు పక్షి కూజితములకు నిజహృదయతంత్రుల గీటికారములను అయగా నహకరించి తన్మయనృత్య మొనరించుచు జగన్మోహనుడైన కవికుమారుడు సృష్టికౌంతను హృదయమునక జేర్చుకొనఁడా? మినుకులీను రమభావములను పువ్వు పడుచులు దిగ్మింగులు జూచి కడు కౌంతుతో నాతఁడు వాని దాపలఁజేరి సౌందర్యభిక్షును వేడుకొనఁడా? పూపడంతుల మోములకు కన్ను లప్పగించి అవేశభరమున పరిమళిపూరిమనుకు మానసాధరము నొడ్డును, ఈ సున సమీరుఁ డెల్లకడిలందు గుసగుసలు నల్పుటఁ దలకించి, సిగ్గున పొదరిండ్ల మఱుగున కరిగి కవి

యువకుఁ డెందు కులుకుమందఁడా? అపరంజి మరచికి మన సిచ్చిన మంచుతుంపురు మణికౌంతులను నగుచుండ, బిందునుండిరి హృదయము జొచ్చి, పరకకుండై కౌంతరానులను నల్పుటాలు గానియు కొనఁడా! ఈ గుట్టుఁ చూసి తన కేమిని యూకొనక కుసుమాధరముఁ గ్రోలుచు మందనమున ప్రణయినికి ధ్రువనవనఁడు దానిని తె నపుటఁగాంచి కినిసి, కవి తుమ్మెద నెల్లపాడుచుచు పాటలు పాడఁడా? గూళ్లమీఁది పచ్చందనపు పూతపై పైడి రంగులు తల్మొత్తనంతన, అనుగముల మాటున దాగి కళోపాసకుడు పిట్టబిడ్డల తిమ్మని మహాలకు వీనువోసి ఖగ్గి మోయినందఁడా? రస పూరితఫలములు నిండురూపముల హృదయములపై నొప్పారక, దీప్యల్లాంధ్రు లోచివంతన, రస పిపాసు చైన కవి ఆతురపాటున దొంగమాపుల నాడెన సారింపఁడా? అదికౌంచి, ఈసున రవికవి వాని తలఁపులను క్రొందర్కొలందుఁ బట్టచులు కావింపఁడా? నిశీధిని సుతయంచును, నీ రంధ్ర నీరదములందును తన తలఁపులను ముంచుచుఁ దేల్చుచు, అఁడుచు పాడుచు, నవ్వులు రువ్వులు అనంద ప్రతుఁడు నాకమును, నందనమును హృదయమున నింపుకొనఁడా? చెద్రుకెరటాల దేలుచు, కామదీ పూరమున మునుగుచు పకనువలన నుడుపతికి ప్రేమసందేశ మంపుచు, పులకదన లై న కుముద్వతులఁ గాంచి పులకితచిత్తుడై సహోవరచరమునకు పర్విడి, వలిపుట్టువున తాను కల్పయై పుట్టువలె నని కవి తపసు చేయఁడా? వరుని జూచి మోహిత యగు వధువువలె కవిని కౌంచి ప్రకృతి నీపంతిని హృదయము విప్పి తన సౌందర్యము నాతని వశ మొనరింపదా? భావనావేశమున కవి అనందమునం దీడులాడఁడా? పాలకరళ్లందు ఈయ సృష్టికర్తవలె అనందవీచికలం దీడులాడు కవి ఎన్న యద్భుతములను సృష్టింపఁడు? భావనావేశమున నడుచువాని కలము తరళకౌంతులను విరఁజిమ్ముదా? మనోహర

రూపులఁ గనులెనుటఁ బెట్టవా! సాహితీయము మన కమనము కళాబదనికలను నాటివేయదా? వసుమతిని రసనాహినులం దోలలాడింపదా? స్వీత్యైక కళావిన్యాసములు భావనావేశమునఁ గదా తలనూపును! రాతని కూడ రసమయము చేయునది, కట్టికట్టికట్టిని కూడ కళాసందీప్తము గావించునది, కంకాళమున జీవకళలు నింపునది, హృదయమును మీటి విశ్వసంగీతము జెడలించునది, సచ్చిదానందములను మూడుగ్రుక్కల ఆపోశనముఁ జేయించునది భావనావేశము కాక మఱేది?

సాహితీ సామ్రాజ్యమందును, మనుష్య జీవనమందును విశేషప్రశస్తిఁ గన్న “రసములకు రాజు” శృంగారరసము భావనావేశమున నుబుకునదే! ప్రాచీనకవులు జడలే దాల్చినను తమ హృదయములందు నుధాబంధురవల్లరులనే పెరుఁగనిచ్చి గాని దొంకలఁబోలు జడలను గారు. కెంపుతలపులు చిప్పలు ఆలరు విరులను దురిమి తమ జడలను నురభీకరించిరి గాని అందు వత్రికములను పెరుఁగనియ్యలేదు. నిహితప్రకృతినుండి కూడ సౌందర్యమును కొల్లగొట్టువారు కావున మునిష్టుచ్చు లని వరూధిని వారిని గేలిచేసినది. శోకధారలను జాలువార్చునపుడు కూడ నా కళావ్రతులు కలస్వనమున రాగాలాపన మొనరించునా రని పితాతంత్రుల బోలి తీపితుంపురులు రాల్యు వారి రచనపంతులే తెలుపుచున్నవి. దుఃఖమున దోలుకొడు ఘట్టములకు గల శృంగారరసనాహినులు స్రవించుచుండునని రామాయణమున తెలుచినవా రెఱుఁగుదురు. వాల్మీకి హృదయము రసపూర్ణమేఘమని ఎఱిగియే నానకొయిలయై కాళిదాసు దాని నాశ్రయించినాడు; పిదప దన హృదినుండి మెఱపుల వరము గురిపించినాడు. శృంగారమును ఆనందమును, సౌందర్యమును కవిహృదయమున నూరించు ఆదృత శక్తియేది? భావనావేశము కాదా?

కవితావేశము వికృలఁదిమంది హృదయములందు మందాకినీపీచికల నుప్పొంగించును. సంగీ మట్టిదికాదు. “రహిమీర యంత్రీకాత్రముల రాల్ గరగించునది” విమలగాంధర్వము. మానవులకు న్ముగములకును దేవతలకును దానవులకును నొకే భాష యైనది గానము. అనురాగము అనందము, సంఘీభావము సంగీతమున నుప్పొంగు భావనాబుద్బుదములు. గీతకళలు స్వరమునకు మెట్టు అని రవీంద్రుఁడు వాకొనెను. సామగానము జేయుచు ప్రాచీనులు నృత్యము సలిపిరి. నారదతుంబురుల నాట్యకౌశలము పురాణప్రసిద్ధము. కృష్ణుఁడు నృత్య మొనరించి వైవంతమును భూతలమున నిలిపినాడు. విశ్వమోహననృత్యము సలిపి నటరాజు స్పృశిచుచుత్తమును తేటపఱచినాడు.

కవిత్వనృత్యములందు వలెనే తక్కువగల కళలందును భావనావేశము చూపట్టును. శిల్పకౌశల్యమును చిత్రలేఖనానైపుణ్యమును దీనివలననే తేటపడును. ప్రాచీనప్రతీచీ జీవనముల నుప్పొంగు భావములను రవివర్ణ రాఘేలులు తమ చిత్రములందు చిత్రించిరి. రామారావు రామమోహనులును ఆనందమోహననందలాలులును, అవనింద్రరవీంద్రనాథులును అధునాతన మానవహృదయములందు పొంగిపొరలుతలఁపుకరళను తమ రంగులందు చిమ్మి పృథ్వికెంటేని ఆనందభిక్షనొసగిరి. గతభారతమహాత్మ్యమున గొండొక వడివరింపఁదలంచువారు అజంతా ఎల్లారా గుహలందును బృందానభవనేశ్వరమందిరములందును బుద్ధగయదాక్షిణాత్యదేవాలయములందును బ్రవేశింపవలెను. తక్షశిల మెహెంజోరా జింటారా సారనాథములందు నేఁడు జెల్వడు శిల్పభాగ్యమును గాంచి ఆదృతప్రాచీనయుగమున మనల గలిగితిని. స్థలకాలపరిమితులను ధిక్కరించి ఆనంతశోభననంతకౌలమునకు ధారవోయు తాజ్ మహాను చూచి భావనావేశమున గంతులిడినివా రెవరు? ధూయదేశము కతన అదృ

శృభావములు దివ్యదృశ్యము లగుచున్నవి. కళా జగతి యందును. ప్రత్యక్షవసుమతియందును ఆవతరింపఁ గలుగు చున్నవి. మృత్యువునఁ గూలిన సంఘటనములకు సౌజీవి నిచ్చి చిరంజీవములు చేయుచున్నవి. బాహ్యంతరజగతులకును త్రికాలములకును వియ్యమును నెయ్యమును గూర్చు కళకు ఆయువు భావనావేశము.

వక్తృత్వమును కళలలోనిచే. కళాహృదయుఁడు కాని వక్త మాటలు వట్టి గొడ్డు ఆర్పుల ట్లుండును. కళోపాసకుని పల్కులు శ్రోతృ హృదయములను పరమహంసలను చేయును. ఉపన్యసించు సరోజినిని సదృశంకులందు పరుగు లిడు సరోజినిని భేదములేదు. మధుమదుమైన సరోజిని హృదయ మావేగముతో రివ్వరివ్వ మనుచుండును. భరతిపక్షిని గూడి పెల్లి కపింధ్రుఁ డెగినట్లును, కోకిలవెన్నంటి మహాకవి కీట్లు అడవికొమ్మలందు (On the viewless wings of Poesy) ఎగినట్లును, శబ్దపక్షవిక్షేపమున సరోజిని ఎగసి శ్రోతలను గూడ నందనవనమునకు గొంపోవును. నురేంద్రుఁ డుపన్యసించుచు మేఘములతో మద్దెలలు మ్రోగించువాఁడు. శబ్దదోలికలందు భవనములనుర్రాత లూగించు జగధాత్రి బీసెంటుసతి యని సభ్యప్రపంచ మెఱుంగును. నారాయణదేవు హృదయమునుండి ఆంధ్రమేఘములు సలుపు గర్జనలను మనరాష్ట్రీయు లెఱుంగుదురు.

కళోపాసనమునకు వలెనే ఆధ్యాత్మికజీవనమునకును ఆవేగ మవసరము. కళ అనురాగమయమైనది. ఆధ్యాత్మికజీవనము భక్తిపూరిత మైనది. అనురాగము నుండియే భక్తి జనించును. చెప్పనేల? అనురాగమే భక్తి యగును. భక్తియే అనురాగ మగును. కృష్ణు నెడ ననురక్త యైన రాధకంటె నెక్కుడు భక్తు రాం ద్రున్నారా? రాగవల్లరులందు బంధింపబడిన గోపికలు భక్తికి మేలుబంటులు కారా? శకిరణములట్లును, గీతకళలట్లును,

కవిభావములట్లును అనురాగలతికలు సౌందర్యసందీప్తములై ఆవేగభరములై యుండును. కృష్ణుచైతన్యండు “నాథా! నాథా!!” యని శ్యామసుందరుని సంబోధించుచు, ఆత్మవిస్మృతుఁడై నదియాలో నృత్యము సలుపుచుండువాఁడు. ఛక్తిపూరిత హృదయుఁడై “మాతా! మాతా!!” యని దక్షిణేశ్వరమున రామకృష్ణుఁడు గంతులు వేయువాఁడు. అనందావేశుఁడై రక్తాదణపూర్వదిక్కును చూచి అడవిజాతి వాఁడు నృత్యము సలుపువాఁడు. కళా సౌందర్యమునుకొంచి జర్మనీ షేక్స్పియరు గంతులువేసినాడు. ప్రేమికులకును, కవులకును, ధర్మలకును, గాయకులకును, చిత్రలేఖకులకు, వక్తలకును, వీరులకును, శిల్పులకును, ఆవేశమును ఉద్రేకమును లేకున్నయెడల, బ్రదుకే లేదు. అనురాగమునకు ఆయువు ఆవేగము. భక్తికి ప్రాణము ఆవేశము.

గురుకార్యములు, చరికిలపడి యోచనాని మగ్నులైన వారికి, గాక ముందంజవేయువారికి సాధ్యమగును. మతగ్రంథములను తెరువుఁడు—చరిత్రలను చూడుఁడు. వీనియందలి మహానియులును, వానియందలి మహాత్ములును ఎట్టివారో పరికింపుఁడు. ప్రజాసమూహములను వాగలల నూగించి, కటికి రాళ్లచే నయితము ఘనకార్యములు చేయించిన మహాపురుషులు ఆవేగపూరితులు కారా? కృషికకుల మునఁ బుట్టిన మార్టిన్ లూథర్ పరుసేనన శతాబ్దమున, పాపభూయిష్టమైన యూరపుఖండమును తలక్రిందులు చేసి ఆవేశమయుండు మతమహత్త్వమును పునరుద్ధరింప లేదా? రసపుత్రవీరులును రసపుత్రరమణులును అద్భుతక్రియలను నెఱపి, భావనావేగము కతనఁ గదా శతాబ్దాలపై గీరిచంద్రికలు తెదఁజల్లిరి! ధెమిస్ట్రీస్, ఎపమినన్ డెస్, లియని డెస్, హేనిబల్, నీజరు, అలెగ్జాండరు లాది మహావీరులు భావోద్రేకమువలనఁ గదా ఆసాధ్యములను పడఁదన్ని, నింగి చుక్కలను వెన్నముద్దలట్లు నంజుకొనిరి! మనుష్యమాత్రు లెక్కి చూడని ఇటలీకుసా

రాద్రిపై (Vide: Abbot's 'Life of Napoleon') లేడిదండు లట్లు తన దండులను దుమికించి, నిఘంటువునుండియు, ప్రత్యక్ష ప్రపంచమునుండియు అసాధ్యమును పొందోలి, తీక్షణదృక్కులచే నింగి చుక్కలను వడకించి, (Vide: Byron's famous Poem on Nopolean Bonaparte) ఎల్బాదీవినుండి మహాదధియం దుటికి హుమ్మని ఉత్తాలతరంగములను పిడికిటఁ బట్టి, ఒక్క తన్నున యూరపుడేశమును అట్టిటు లాడించి సింహసేనల కడలు పుట్టించి, వీరులందు వీరుడై మనుష్యులందు మనుష్యుడైన నెపోలియనును నెపోలియనుఁ జేసినది భావనావేశము కాదా? సన్యాసి యైన సవ్య సాచి హృదయమున భావోద్రేకమును పురికొల్పియే గదా గీతాచార్యుఁ డాతనిచే గాండీవ మెత్తించి కర్మక్షేత్రమున వాని నగ్రనరుఁ గావించినాడు! కమలకాసారమున లంఘించు రాజహంస వడుపున, (Vide: Sakka's Palijataka) శిశువును రక్షింప భయదజ్వాలలందు దుముకు జనయితికి

ఉత్సాహ వేగము లిచ్చునది భావనావేశము కాదా? ఇది మేధాశిఖరములందుఁ బుట్టినది కాదు. హృదయ ఉదధియందు ఉత్తుంగతరంగములై పొంగునది. కళను తనువు భావోద్రేకమును, పరమ హంసను తనృయచిత్తుఁ జేయు భావనావేశమును, ఘనకార్యములను ఆరచేతఁ బట్టించు భావనావేగమును హెచ్చుతగ్గులు కలవి గాని వేర్వేరునవి కావు. కవితారసమున నుప్పొంగునవి మృదువీచికలు. వీరరసమున నుప్పొంగు అలలు కొండలవంటివి. భక్తిరసమున దొల్క కరటాలు మలయ హిల్లోల వాక్కులఁ బోబునవి. చెప్పవేల!—రసము లన్నిటికిని ఆశయము లన్నిటికిని మూల విరాట్టు భావనావేశము! కళాకాశలమునకును, ఆత్మకైకల్యమునకును కన్నతల్లి భావనావేశము. పురుషారములకును, పరమార్థమునకును ఆధారము భావనావేశము. కూరుని సృష్టికిని, సంయమిం ద్రుని సృష్టికిని, అనందవ్రతుని సృష్టికిని, సృష్టికర్త సృష్టికిని ఆయువు భావనావేశము.

కంట్రాక్టు డ్రామా* అనంపూర్ణ రామాయణం

మల్లాది అవధాని గారు

(ఈప్రహసనం మొదటి సారి ౧౯౩౩ లో విజయ నగరం మహారాజావారి కాలేజీ వారి కోత్నవనంద ర్భంలో బి. ఏ. క్లాసు విద్యార్థులచే ప్రదర్శింపబడింది. తరువాత నిది బరంపురం గ్రాడ్యుయేట్లచేత శ్రీ గిడుగు రామమూర్తిపంతులవారి సప్తమిహోత్సవనందర్భంలో రాజమండ్రిలో ప్రదర్శింపబడింది. వారిచేతనే వైజాగు, విజయనగరం, బరంపురం

యింకా యెన్నో చోట్ల ప్రదర్శింపబడింది. ౧౯౩౩ లో వైజాగులో విశ్వకళాపరిషద్వారి కోత్నవనంద ర్భంలో బి. ఏ. ఆనర్సు విద్యార్థులు కొందరు ప్రదర్శించారు.)

* * *

(తెర యెత్తగా వుత్త సేజీ కనబడుతుంది. దాని మీద రెండు యినపకుర్చీలు మాత్రం వుంటాయి.

* అన్ని హక్కులూ అవధానివి.

జనక అడవి నీనూ స్తంభాల బొమ్మలు గల సెడ్డలైసలూ, దశరథుడు మెల్లగా నడుస్తూ వస్తాడు. మనిషి సన్నంగా ఆరడుగుల ఎత్తుగా వుంటాడు. మొహానికి మాత్రం సఫేరు పూసు కున్నాడు. మెడకి చెవులకి చేతులకి రంగు లేదు. నెత్తిని తెల్ల చిరిపి జుట్టు విగ్గుంటుంది. అది మాటి మాటికి అతని ముగుటిమీదకి వొరుగుతూ వుంటే అతను దాన్ని సరువంటూ వుంటాడు. నల్లని మీస మూ తెల్లని గొడ్డమూను, చాలీచాలని దొక చింకి 'సేరాయి. పైచి చెమ్మి వూడిపోయిన మొహ ములకొంటూను. చెవులకి లింగులింగ మంటున్న లోలూపలూ చెవులలో కర్రక తీ వున్నాయి. మెల్లో వొక రుగ్రాక్షుల కేరూ గన్నేరు పూల దండా వున్నాయి. దశరథుడు స్టేజి నడుమ వొక నిమిషం నిలుచుని 'ఆర' అని రాగంతీయడ ప్రారంభిస్తాడు. ఆరాగం పాటలోకి దిగుతుంది. పాట పాడు తున్నపుడు కర్రక తీతో అడవినినను చూపుతూ వుంటాడు.)

దశ—(పాట)

వారే వారే శయ్యాగార మెంతో కడు వింత గొల్పే నాహా!

(పాట ఆయిపోయిన తరవాత)

నేను దశరథుం డను నృపశ్రేష్ఠుండను. నా రాజ్యంబు గోసల యనునది. దాని ముఖ్యపట్నంబు అయోధ్య యనంబడు. నాకు మువ్వరు భార్యలు కలరు. పెద్దభార్య పేరు కవుసల్య-రెండో భార్య పేరు సుమిత్ర మూడవ భార్య యొక్క నామంబు కైక. కైక నాచిన్న భార్యయును ముద్దు భార్య యును వి యున్నది. ఇట్లండగా పాపము నాకు చాలాకాలము వరకును పిల్లలు లేకపోయిరి. అపుడు నేను యొక యాగము చేసితిని. దానినే పుత్రకా మేష్ఠి యని పెద్దలు వాక్రుచ్చుచుండురు. అందుచే నాభార్యలు ముగ్గురును అనగా కౌసల్య, సుమిత్ర కైకయును గర్భమును ధరించిరి. తొమ్మిది నెలలును నిండిన వెనుక సదరు భార్యలు మువ్వరునూ నలు

గురు పుత్రులను కనెను. అనలపురు పుత్రులును మొగ వారలే. వారే రామలక్ష్మణభరతశత్రుజ్ఞులు. ఇట్లు దశరథుండ నగు నేను నామానాన నా కొమాళ్లతో కలిసి ముఖంబుగా ముదం బొప్పు నా ప్రజలను కన్న బిడ్డల వలె పాలించుకొంటూ యు న్నాను. ఈకోజున నేను కొలువు తీర్చి యున్నాను గనుకనూ, యీ అయోధ్యకు నేనే మహారాజును గనుకనూ నేనిపుడు పోయి అనవరత్తు భవితసింహాస నంబున చేతోమోదరహితంబుగ కూర్చునెద గాక. (పోయి యనవరత్తులో కూచుంటాడు.)

(పాట వాడుతూ, పాటకు లయగా చిప్పట్లు చరుస్తూ కళ్ళు మూసుకుని మంత్రి వొస్తాడు. తెలను విగ్గు లేదు గాని వొక చెమ్మ వుంది. శ్రేణించికట్టు మీసం. గిల్లుశ్రేము కళ్ళదాలు. చెయ్యిసుకొంటు. నెను లాల్చి. దెరాగి మల్లుపంచె గుండారు. కాళ్ళకి కల్లెటూ సిప్పయూను. ఇతను మాట్లాడేటప్పు డల్లా యెడమచేతిని పై కెగురవేస్తూ వుంటాడు.)

మంత్రి—(పాట)

మేరే మాలా బలాలో మదీన మజే || మే ||

ధనము చేతుల చుముకుచుంటే

దగ్గరా చుట్టాల మంగురు

ధనము కాస్త నశించి నంతనె

తరలిపోవును యెల్లవారలు || మే ||

(పోయి రెండో యనవరత్తులో కూచుంటాడు)

దశ—ఇపుడు సభామధ్యంబున తస్యంబుగా

సింహాసనంబున కూర్చున్న దశరథమహారాజులుం

గారి నగు నే నేమి చేయవలసియున్నది? త్తణము

అలోచింపవలయును. (అలోచించి) ఆర. మంచి

యూహా ంటాలున నుగ్గరించినది. ఇపుడు నేనితనిని

మంత్రి యని చక్కగా పిల్చెదను గాక. మంత్రి!

సరియే! అనుకొని నట్టితనిని మంత్రి యని పిలిచితిని.

ఇంక యిపు డేమి చేయవలసియున్నది? మంచి

యూహా! (స్టేజి మధ్యకు వచ్చి సభ్యులను ప్రశ్నించే

టటు చేయి తిప్పుతూ—)

(డైలాగు)

సెలకు మూడు వర మూలు కురియుచున్నవా?

మంత్రి! కురియుచున్నవా!

మంత్రి—సెలకు మూడు వర మూలు కురియు

చున్నవీ రాజా కురియుచున్నవీ!

దశ—నేను ప్రజల బిడ్డలట్లు యేలుచుంటినా?

మంత్రి యేలుచుంటినా?

మంత్రి—నీవు ప్రజల బిడ్డలట్లు యేలుచుంటివీ

రాజా యేలుచుంటివీ!

రాజు—చందమామ లాగు రాము డెరుగుచుం

డెనా? మంత్రి యెరుగుచుండెనా!

మంత్రి—చందమామ లాగు రాము డెరుగుచుం

డెనూ రాజా యెరుగుచుండెనా?

దశ—మంత్రినూర్యమా! మన రాజ్య మెట్లు
న్నదో చెప్పమా!మంత్రి—ఓయీ రాజా! యేమి చెప్పం గల
వాడ? చెప్పట కేమి యున్నయిది? చెప్పటకు
నోరు రాక యున్నది.

దశ—వర్యా! అది యెందుచేతనో గదా?

మంత్రి—రాజేంద్రుడా! నిన్ను వర్ణింప నా
కెంతయో కోలాహలముగా నున్నది. నిన్ను వర్ణింప
నాడెందంబు అందోళనాకందలితం బగుచున్నది.
గాని నిన్ను వర్ణింప నాగు చేతులు గల అవిష్ట
మూర్తి కెనను దరము కొదు సుమా!దశ—మంత్రివుంగా! అలాగునా? పోనిమ్ము
యథాశక్తిగా వర్ణింపగదవే. చవితిచంద్రువకు నూలు
పోగు.మంత్రి—భూసురగ్రామణీ! ఆయన శ్రద్ధాధస్త
లతో నాలకింప గదవే:దశ—మనమా! యేల నీకి యారాటము?
ఏల నీకి తొందర? ఇతడు యిపుడు సంశయించు
చున్నాడే? ఇతడు నిజము బల్కునా? బల్కు
ననుకొందము. కీడెంచి గదా మేలెంచవలయును?
ఇతడు నిజమును బల్కు డనుకొందము. అపుడుమన మేమి చేయవలయును? మంచి యాలోచన
స్ఫురించినది. ఇతనిని నిజమునే బల్కు మనెద
గాక. అట్లు చేసిన ఇతడు నిజంబునే బల్కుగలడు.
మదించి చెట్లను పెల్లగించు చున్నటువంటిన్ని గబ
గబ పరుగెత్తగలిగినటువంటిన్ని మాంచి తొండము
కలిగినటువంటిన్ని చేటలవంటి చెవులతో వుండు
కున్నటువంటి యేళుగువంటి మనిషి వయన
యోమంత్రి! నీవిపుడు దయయుంచి నిజమునే
బల్కుము. అబద్ధంబు బల్కుజనదు. సత్య మేన
జయతి నానృతం!మంత్రి—(చటాల్ను లేని నిల్చుని యెడం
చెయ్యొకేస్తూ నీర మైన నడవడీ జనుల కందరకు
నూ వలయునే రాజ్యచాపల్యముననూ” అనే
పద్యాన్ని వుద్రేకంతో చదివిన వెనుక—)
గనుకనే నీబద్ధమాడెదనా? ఎంతమాట నంటివిరా?
అవురా! వినుము.

గీ॥ దశరథుడైన రాజేంద్ర విశదముగను

అలరు బల్కుల్కలను నీకు తెలియజేతు

విశ్వమందున నీకీరి వెలయుచుండె

అందముగ నెల్లచోటల అహహ యరయ

(పైపద్యాన్ని విచారకరమైన రాగంతో పాడి
యేడుస్తూ దశరథుడి పాదాలమీద పడిపోతాడు)దశ—మెచ్చితిని. మెచ్చితిని. ఓయి సచ్చరిత్రా!
నీవిచ్చకము బల్కుక అచ్చసచ్చమునే వాత్రుచ్చి
నాయిచ్చు నచ్చచెప్పితివి గావున నీకిదే అచ్చర
లచ్చలిచ్చుచున్నాను బుచ్చుకొనుము.(అని తన మెల్లోని రుద్రాక్షుల పేరు అతని
మెల్లో వేసి నమస్కారం చేస్తాడు.)

మంత్రి—ఓకీరికేమిదా మరియు—

గీ॥ ధరను నీకును కౌసల్య ధర్మపత్ని—ఓయీకీరికే
మదా మరియు
కిన్నుగముహూర్తమున నొక్క కొడుకుబుట్టె
దశ—(తలవూపుతూ) అలాగునా!

మంత్రి—

గీ. వాడె శ్రీరామచంద్రుడన్నాడు వాని
 త్తిరి నీ త్తిరి—ఏమి రాజా వినుచుంటివా లేదా?
 నీకు చెముడేమో మరల చెప్పుచుంటిని వినుము
 గీ. త్తిరి నీ త్తిరి త్తణములో గెలిచె నరయ
 దశ—హా! నెంత గోర మెంత గోరము!
 (దుభాలున మూర్ఛిల్లుతాడు)

మంత్రి—

ఉ॥ చచ్చిరి సోదరు ల్గుతులు చచ్చిరి.....
 .....చిచ్చెద జీవితేచ్ఛ కల దేని బయల్పడు
 మయ్య గ్రక్కనన్
 కావున కష్టములు మానవులకు గాక జంతువులకు
 వచ్చునొక్కొక్క? పూరడిలుము. పూరడిలుము.

దశ—ఇంకేమి పూరడిలుట? నాబ్రతు కంత
 యు తుద కిట్లాక త్తణంబున దగ్గ మగు నని
 మంట పాలగు నని కలయైం దయిన దలంప నయి
 తినే. కట్టా! ఒక్క కొడుకు—హా!

మంత్రి—ప్రియా! దశరథా! ఎంత యేడ్చిన
 నేమి లాభము? ఏడ్చి నంత మాత్రమున చనిపో
 యిన వారు తిరిగి వత్తురె యెంచి చూడగక్క.
 మనకు కష్టకాలము వచ్చినది భరింపక దప్పనొక్కొ
 యీభూమిపాలిన్.

ఉ. చల్లనివై శ్రమం బుడుప జాలిన తామరపాకు
 వీవనల్

.....ఓపల్లవపాణి—

దశ—(సిగ్గు నభినయించుతూ) చాలును రెండు
 (లేచిపోవీ) కూచుని) మంత్రిగ్రామణి యేమి
 విశేషములు?

మంత్రి—మన దేశమునందు ప్రజలు మిమ్మే తిండి
 తిప్పలూ మానుకుని యెల్లవేళలా హృదయంబు
 లందు ధ్యానించుచున్నారు.

దశ—ఇట్టి శుభకరులు తెచ్చినందులకీ హారంబు
 గొకొనుము (అని తన మెల్లోని పూలదండను తీసి
 తన మెల్లో వేస్తాడు.)

మంత్రి—రామలవారి త్తిరి మీకేరికంటె నూ
 రామడలకు ముందున్నయని నుండీ!

దశ—ఇట్టి అశుభకరులు తెచ్చినందులకు నాఅ
 చ్చరలచ్చలన్న నాహారంబును నాకిచ్చివేయుము.
 (అని తానే మంత్రి మెల్లోనుంచి రుద్రాక్షలవేరూ
 పూలదండా తీసుకుని తన మెల్లో వేసుకుంటాడు)

(గడియ నిశ్చిబ్బము)

(చరచర లోపల్నుంచి సేవకుడు వస్తాడు.
 వలంగా వుంటాడు. బొద్దుమీసాలు. చెతిలో
 లాఠీకర.)

సేవ—(పాట)

ఈశ్వరా సంకల్ప మెవ్వారెరుంగుదురా?

... ..

హా దైవమా! హా హతవిధి! హా లోకమా! భరత
 మాతా! నాకు. నాకేది గతి? యెటుల బ్రతుకు
 వాడ? ఇప్పుడీ ఘోరవార్త వీరి కెట్లెరిగింతు?
 ఆయ్యో! ఈవార్త వినిన వీరు గుండెపగిలి చావరా?
 చచ్చిన చావనిమ్ము. నావిధి, నాపనిని నేను చేసె
 దను. నేను సేవకుడనగు నేనే నానాలుకతోనే
 చెప్పివేసెదను. ఓహృదయమా పిరికితనమును
 పారద్రోలుము. ఓదిగ్గజములారా! మీరును ధైర్య
 ముతో నిలువుడు. ఓభూమి! నీవును ధైర్యముతో
 కంపింపరాదు. ఓసర్వేశ్వరా! యీవార్త నెరింగిం
 చుటకు నానాలుకయం దింత బలమును ప్రసాదింపే.
 హా! నే నిపు డీతనిని యేమని బిలువగలను? దశర
 థా! యిటురా. (దశరథుడువచ్చి సేవకుని దగ్గర విన
 యంగా నిలుచుంటాడు) నానోరు బెరడుకట్టుచు
 న్నుది. నాకళ్ళు గిరుగిరున తిరుగుచున్నవి. ఆహా!
 కాలగతి దాటిన నేరి తరము? హా భరతమాతా!
 సీకెట్టి గతి పట్టినది! (వలవల యేడుస్తాడు) హా!
 చెప్పుచున్నాను. నానాలుకతోనే నానోటితోనే
 చెప్పివేసెదను. దశరథా! నాయనా! కుమారా!
 యిటురా! నీవు బాలుడవు. భయపడకుమా. నేను
 చెప్పబోవు ఘోరవార్త విని చచ్చిపోకుమా!

ధైర్యము తెచ్చుకొనుము. ఏల యేడ్చెను? నీకొక భీషణవార్త నెరింగించెదనులే.

దశ—నేవకోత్తంసమా! విశేషంబు లెఱుఁగితివి?

సేవ—(తన తలను చెండువేతులతోను పట్టుకుని) విశేషములు—విశేషంబులు—పిడుగు—పిడుగువార్త. ఈ నాగుండెలలో కనికరము లేదుగదా. వినుము—హా మనమా! ధైర్యము ధైర్యము! వచ్చు... చు... చు ధైర్యము! వచ్చుచున్నాడు—హా—విశ్వా—మిత్రుడు (వొక్క యెగు రెగిరి తెరలోపలికి పోతాడు)

(తెరలో పాట)

ధశరథా! ధశరథా ధశరథా

ఓరి మూర! ఓరి శుంత! ధశరథా!

దశ—(పైపాటను వినుట నభినయించి ముత్రితో) పాట.

సలలితమురళీనినాదమే అది సందేహ మేలా?

లలితాలాప మదిగో—అదిగో విను సఖీ—మురళి గను సఖీ॥స॥

మంత్రి—రాజేంద్రమా!! మనిచంద్రముం డగు విశ్వామిత్రుని మురళిపై హరినామకీర్తనాహార పానము లుండ వాటిని దినుచు వచ్చుచున్నవాడు.

దశ—

గీ. అయిన నీవిప్పుడే పోయి అతని దీను

కొంచు రాగదవే వోయి మంచివాడ

మంత్రి—

గీ. ఏల వాతండె యిచటకు నేగుచెంచు

చుండె ననవసరం బది పుండరీక

(లోపట్నుంచి “ధశరథా” అన్న పాటను పాడుతూ వొక్కపరుగున విశ్వామిత్రుడు వస్తాడు. నల్లని బిగ్గా తెల్లని మీసమూ గెడ్డమూనూ. మొహానికి యెర్ర రంగు. ఒకయెర్ర బనియను తొడుగుతున్నాడు. ఒక బైరాగిమల్లు పంచి సైకిలు కట్టా. ఎర్రనిల్లు వాణీ మెల్లీ వల్లెవాటు, మొలను నగం కనబడుతున్న పొడుండొక్కూ. చంకలో

పంచాంగమూ ఒక చేతిలో వారి యింకో చేతిలో తీగలు లేని తంబురాను.)

విశ్వా—(పాట)

ధశరథా! ధశరథా! ధశరథా

ఇంతవాడ వని తెలియగ నైతిని

పంతు నాతో పంతులు ధశరథ!

బద్ధ మాడక నబద్ధ మాడితిని

సుదులు లేవా ఛీ ఛీ ఛీ ॥శశ॥

దశ—(విశ్వామిత్రునికొళ్ళపైబడి)

శ్లో. శుక్లాంబరధరం విష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజం
ప్రసన్నవదనం ధ్యాయే సర్వవిఘ్నోపశాంతయే

మంత్రి—(విశ్వామిత్రుని కొళ్ళపైబడి)

శ్లో. సరస్వతీ నమస్తుభ్యం వరదే కామరూపిణీ
విద్యారంభం కరిష్యామి సిద్ధి ర్భవతు మే సదా

విశ్వా—ఏమిరా మంకా నాదగ్గర నటరా నిన కక్కు వినయములు. ఛీ వామ్మో.

దశ—(పాట)

తప్పు త్నమియింపు మా ఘోరతాపనేంద్రమ నా
తప్పు అన్నీ వొప్పులుగా తప్పుపండా తలచిమదిని

కప్పు వలే శమింపక యిప్పుడె న ప్రోవుమా ॥త॥

మంత్రి—(పాట)

మునివరా తుడ కీటూ ననూ మోసగింతువా!

॥ము॥

దశ—నన్ను త్నమియింపం గదే

విశ్వా—మంకా! భడవా! వాచాలా! ద్రోహీ!

మాతృహంతకా! సకలలోక భీకరాకారండు నగు నే నటరా నిన్ను త్నమింతును.

మంత్రి—విశ్వామిత్రమా! అగ్రహణము బొంద నేల? మరియు—(పాట)

శాంతమూ లేక సప్రభ్యమూ లేదూ సారసాదళా
నయనా ॥శా॥ దాంతునీ కై నా వేదాంతుని
కై నా... ॥శా॥

విశ్వా—ఛీ! నీవును ప్రేలుచుంటివిగా, శుంకా! ఆన్ని పాములను తలయెత్తుగా లేడి పామును తలయెత్తిన దట.

దశ—బాగున్నది ఓయీ విశ్వామిత్ర! నీవు నన్ను క్షమించని పక్షమందు నే నెట్లు బ్రతుకుటోయి?

విశ్వా—అరె ఉల్లా! యేమిరా ప్రేలుచుంటివి? మాతృహంతకా! పుత్రహంతకా! పితృహంతకా! గురుహంతకా! మునిహంతకా! (దశరథుని తలను తన కాలో తంతాడు)

దశ—నేడు గదా ముదీయతల ధన్యం బయి యొప్పారు చున్నయది! ఆయ్యో దేవా కనిపెనైన తమ పాదంబు మృదువైన నాశిరంబును దాకి గాయపడిన దేమా? యద్దానిని నాతాలాకు కన్నుల్లోచే కడుగనిండు.

విశ్వా—ఓరి నటనమాత్రధారి! ఓరి ముసలి పీనుగా నీవు నాకాలు విరిచివేయుచున్నావుగా! నీవు నాకాలు విరిచివేయుచున్నావుగా! ఈ తంబూరాతో యిదిగో తృదీయతలను బద్దలుచేయుచున్నవాడ. (తాంబూరాతో తంతాడు)

మంత్రి—విశ్వామిత్రమా! రాజేంద్రముండగు దశరథ నృపాలు నేల దన్నెదవు?

విశ్వా—ఏమీ పిట్ట మాతి పట్టినదే? గుంట భుజివా! నీకును యాయొక్క తంబూరతో తన్నులు గావలయునా యేమి? ఇదే నీయొక్క వీపు దురదను తీర్చివేయుచుంటి. (మంత్రిని నాలుగు తన్ని, దశరథుణ్ణి చావగొట్టి) మూర్ఖా నిన్ను క్షమించితినిరా.

దశ—(అనందంతో లేస్తూ) హా హతోస్మి హతోస్మి.

విశ్వా—(వేలు గిరున ద్రిప్పి) బంపవా?

దశ—నేను వచ్చెను—

విశ్వా—(కమండలంబో నల్లన్న దశరథుడి నెత్తిమీద పోసి) గీ|| నేనె కునికుని తనయుడ నేని—

దశ—అరె! అరె! శపింపవలదు.

మంత్రి—చూడమీమాటికి శపించు నని భయపెట్టెద నేల నోయీ?

విశ్వా—ఏమిరా శుంకా! నీకు కూడ నాబు కాసాలు కావలెనా యేమి? (దశరథుని బుగ్గి పొడిచి) ఏమి మాటాడ—వేమిరా పశువా!

దశ—దశరథరాజేంద్రముండ నగు నేను ఆరణ్య నేల యేండ్లు చక్కగా రాజ్యంబు చేసితిని. అందు వలన యిప్పుడు ముసలివాడ నై యున్నాడను గనుక—

విశ్వా—ఓరి ముసలి పీనుగా! (కమండలం అతని తలమీద పోర్చింది)

గీ|| నేనె కునికుని తనయుడ నేని—

మంత్రి—అరె! శపింపవలదు. దశరథనృపాలా! విశ్వామిత్రుడు బన్నుపాటను చాలా బాగా పాడగలడని వినియున్నవాడ. గనుక అద్దాని నతనిచే పాడింపుమా!

దశ—విశ్వామిత్రా! బన్నుపాట పాడి మమ్ములను ఆనందాగ్నిలో కాల్చివేయుమా!

విశ్వా—ఓరి శుంకా! నేను అందరివలె గ్రామ ఘోషపాటలను సబుపూసందర్భమూ లేక పాడతా ననుకొంటివా? ఏమిరా మూర్ఖా! అసలు సంగతి యేమి చెప్పితివి?

దశ—పంపజాల! పంపజాల.

విశ్వా—గీ|| నేనె—

మంత్రి—పంపుము రాజేంద్రా కాపములు తిన నేల?

విశ్వా—(అనందంతో మంత్రితో) మా మంచి మాటాడితివిరా శుంకా! (దశరథునితో) ఓరి ముసలి గాడిదా! లోకంబున అరుమార్గంబులు సామభేద ధన దండోపాయంబు లని వున్నయవి. అందు మొదటి అయిదును నీయందును ప్రయోగించి తిని గాని లాభంబు లేకపోయె గాన నీవై నిశ్చే

ఆరవ వుపాయంబగు దండంబును ప్రయోగించు చున్నాడను కాచుకొను (రెండు చేతుల్లోను తంబూరా పట్టుకుని దాన్ని దశరథుని తన్నడానికి పైకెత్తుతాడు.)

మంత్రి—(చటాల్ని అతంబూరాను పట్టుకొని) శాంతింపు, శాంతింపుము. నీవు దశరథుని అట్లు శపింపరాదు. అతనిని నీవు తన్ను రాదు. అతనిని నీవు ముసలిగాడిదా యని బిలవరాదు. నీవు మాత్రము యావనుడవా యేమి?

విశ్వా—ఓరి భ్రష్ట ముష్టితుకునే జెష్ట! నీతో నాకేల యిట్టగోషి? (దశరథునితో) క్కూరా! రఘువంశ సుధాకరా! నిస్సారా! సదాచారా! ఘోరాకారా! రిపుభీకరా! నీకుమారా! ఎందుకు రాబంపవురా?

దశ—విశ్వామిత్రా! కునికసగోత్రా! ఆరంభ నూత్రా! అపాత్రా! ఘోరజవిత్రా! దుర్భర చారిత్రా! బంప నాదు పుత్రా! మనసు లేదు మిత్రా!

విశ్వా—గీ|| నేనె కునికుని తనయుండ నేని—

మంత్రి—విశ్వామిత్రా నీవు కునికుని తనయుడ వగుట కేదేని సందేహ ముండియుండవలయును. లేనినో పదేపదే అట్లెల యందువు?

విశ్వా—కాచుకో! కాచుకో!

దశ—శాపము వలదు, ఓరి మంత్రి అమృతమును విషము చేయక (అలస్యా దమృతం విషం) రామలక్ష్మణుల గొనిరమ్ము పొమ్ము.

మంత్రి—చిత్తము దేవరా (వెళ్ళాడు)

(పటాష్ట్రాయశబ్దము. లైటు లారిపోతాయి. ఫోకసింగు రాముడు భూమిలోనుంచి పైకి లేస్తాడు. వలంకి వ్రుంటాడు, పెద్దబాజా, ఒంటి నిండా సిలిరంగూ, బొడ్డుమీసాలూ, తలను అట్ట కిరీటం. చేతులో దసరా బాణం. కాళ్ళకి మువ్వలూను)

రామ—(పాట)

అమ్మ నాకూ బంగారు బండి కొని యియ్యవే! బండి నేను యెక్కడ న్నెల్చెల్చె త్రొక్కడన్||అ

నేనే గదా సర్వేశ్వరుండను. నన్నే కొందరు మాధులు విష్ణు వనియు, రాము డనియు, శివు డనియు అట్లా అనియు అట్లాటప్పయ్య అనియు యిత్యాది చాలా నామంబులతో పిలచుచుందురు. ఈమాయానాటకమునకు నూత్రధారుండను నేనే గదా. నేను త్రాగుచుందును. నేను త్రాగెడివి బ్రాండీ విస్కీలు గావు గోపికాగృహంబులందలి పాలు. నేనొకప్పుడు శయనించుచుందును; నేశ్యా గృహంబుల కాదు, గోపికాగృహంబుల. నామాయల నెవ రెవంగుదురు? కంట్రాక్టరు యేభైయేని మిది రూనాయలూ కక్కకపోతే మొహానికి కోటా అయినా వెయ్యని పీరాధిపరుడను నేనే గదా! ప్రస్తుతము నేను బాలకునివలె మెలగవలయును. అందునను పసిబాలునివలె మెలగవలయును. సాపము వృద్ధు డగు యీదశరథుండు నన్ను తన కుమారు డనియే నమ్ముకొనుచున్నాడు (దశరథునితో) నాన్నా! నన్నేమో నువ్వేమో! మరి మరి అమ్మన్నావుతగా.

దశ—అవును రా నాకును కొసల్యకును బుట్టిన కొడకా!

రామ—(మీసం దువ్వుకుంటూ) అయితే మరి, నన్ను నన్నెంచుకు అమ్మన్నావు? నాకు బండి కొని త్రావు? ఏం నాన్నా? ఎంచక్కా నేనాడుకుంటాను? నేనూ తిమ్మలూ బండెక్కుతాం. పూలి కెళతాం. ఏం నాన్నా? అయితే మలేమో నువ్వేమో మిటాయుండ కొనియ్యవు?

మంత్రి—అహా పల్కు లెంత చక్కగా నున్నవి. అవి కని విని తిని ఆనందింపవలసినవే గాని వర్ణింపవలసినవి కావు.

దశ—ఇంత అమాయకుని యింత పసిపాపను నేను ఎటుల బంపగలను. ఘోరఆరణ్యాలలో ము

శ్శుండవా! అముశ్శు యితని కాళ్లలో నుచ్చుకోవా!
అముశ్శును తీయుటకు అరణ్యాలలో మంగ ధ్వంసు
రా! హా! విశ్వామిత్రా నీకు నాపై నేల దయ
కలుగదురా?

విశ్వా—ఏల యేడ్చెను? ఇందాక నన్నడిగితినే
బస్సుపాట పాడమని. సమయమువచ్చినది యిపుడు.
నువ్వు నన్ను శ్రీరాముని అరణ్యాలకు యెట్లు తీసుకు
వెళ్లెద వని అడుగుము.

దశ—నీవు శ్రీరాము నడవుల కెట్లు తీసుకు
వెళ్లెదవు?

విశ్వా—మూర్ఖా వినుము—

(పాట)

బస్సు పుట్టిందొయి బాబూ బస్సు పుట్టిందీ

అబస్సు పుట్టి బళ్లవాళ్ల కడుపు కొట్టిందీ ||బ||

అటువంటి మహాబస్సు నెక్కించి నీకుమారుని
తీసుకుని వెళ్లెదను. రామా నీవు నాతో అర్యంబుల
కరుగుచెంచంగ వలయు. అక్కతమున నీవు త్వదీయ
తండ్రియొద్ద నెలవుం గయికొమ్ము.

రాము—(తండ్రి దగ్గరగా జరిగి) నాకు బయ
మే తుంది.

విశ్వా—అది మధ్యానంతరరహితా! నీకా
భయంబు. గనుక జాగ్రత్తరింపక దశరథుని యొద్ద
అజ్ఞ బొంది విశ్వామిత్రమహాముని నగు నాశెంట
రమ్ము.

రాము—ఆహా! వీరందరును వోతి మూర్ఖులను
శుంకలను. యెందుకూ పనికిరానివారలే గదా!
లేకున్న యెడల రాముండ నగు నేనాజ్ఞ బొంద
వలయునా?

సీ. భద్రాద్రిరఘురాము భజనకు జనుచుండ

బంధుమిత్రుల యాజ్ఞ బడియ నేల?

.....

జనకశ్రేష్ఠమా! నేను ఘోరకీకారణములకు
అరుగుచుంటిని. తిరిగి మరలి వత్తునో రానో. మరల
నిన్ను దర్శించు భాగ్యము నాకు కలుగునో కల

గదో కదా? ఇవే నాకడపటి నమస్కారములు!
(వలవల యేడ్చుస్తాడు.)

విశ్వా—(రాముడి వేపు కోపంగా చూస్తూ)
శుంతా! ఎంత అలస్యంబును చేయుచుంటివిరా
(కమండవులొనికి తన చేతిని పోనిచ్చి)

గీ॥ నేనె కునికుని తనయుడ నేని—

దశ—హా! శ్రీరామచంద్రా! రఘుకులాబ్ధి
సూర్యా! రామణంపరకా! జానకీనాథా! పాహి
మాం! పాహిమాం! (వలవల యేడ్చుస్తాడు)

మంత్రి—హా తనయా రామా! (యేడ్చుస్తాడు)

విశ్వా—ఓరీ రామా యీతంబూరాను పట్టుకో.
ఇప్పుడే మన ప్రయాణమునకు ముహూర్తమును
పెట్టెదను. (తంబూరాను రాముని కందిస్తాడు.
ఒక్క పాడుం చితా పీల్చి చంకలోని పంచాంగం
తీసి విప్పి, వొక పాత సులోచాలజోడు—కళ్లదా
లు—తీసి కళ్లకు తగుల్చుకుని పంచాంగంలో నాలుగు
కొగితాలు తిప్పి) ఆఁ. అమావాస్య, మంగళ
వారం త్రిసాది నక్షత్రం, మధ్యాహ్నం వొంటి
గంట స్వరకి వర్జం, అనగా యిపుడు వర్జ మన్న
మాట. బ్రహ్మసృష్టికి ప్రతిసృష్టి యొనర్చిన నాకు
వర్జముతో పని యేమి? ముహూర్తము చాలా బా
గున్నది. ఇక పద రామా!

దశ—విశ్వామిత్రా! వర్జముతో నా కుమారుని
తీసుకు పోయెదవా?

విశ్వా—అవునురా మూర్ఖా. అయిన నీవే మం
దువు? మారు మాటాడిన శపించివేసెదను. (తెర
లోనికి చూస్తూ కుడిచేయి పైకెత్తి గట్టిగా—)
ఓపాగులారా! వినుడు వినుడు!

(పాట)

బలే మాంచి చవుక బేరమా!•

.....

(పాటంతా పాడి రాగం తీస్తూ తెరలోనికి
నడుస్తాడు.)

రాము—నేను తప్పు యీలోకంబున అందఱును మూర్ఖులై గదా (అతను కూడా లోపలికి పోతాడు.)

(మంత్రి. రాజు, పోక రొక్కర గట్టిగా కాగ లిండుకుంటారు.)

మంత్రి—నాయొక్క బ్రతుకు బండ్ల లయి పోయినది.

దశ—నాయొక్క బ్రతుకు నీ రయిపోయినది.

(మంత్రి 'పోవు చున్నాడే నావిభుని జీవము లనూ గొని' అన్న పాటను పాడుతూ తెరలోనికి పరుగిడతాడు. రాజు 'పోయె నయ్యో' యిప్పుడు

నన్ను కాసి ఆపాతల మిన్నా' అన్న పాటను సాంతంగా విరహాన్ని నటిస్తూ పాడి 'హూ!' అని పెద్ద బొబ్బ పెట్టి దుభాలను మూర్ఛిల్లుతాడు తెర చుట్టూ కుని పడుతుంది.)

* * *

ఈవిషాదాంతప్రహసనాన్ని, నేటి కంట్రాక్టు లకూ కంట్రాక్టునటకులకూ, ఆనాటకాలను చూచి పొంగిపోయే ప్రేక్షకజనానికీ, భక్తిపూర్వకంగా అంకితం చేసుకొంటున్నాను.

వేయి స్తంభాల గుడి శాసనము

పరిష్కర్త:—విద్యాన్ కంభంపాటి అప్పన్న శాస్త్రిగారు

మధ్యయుగంనాటి ఆంధ్రదేశపు చరిత్ర కీగ్రంథం చాలాముఖ్యమయినది. కాకతీయరాజుల పూర్వ చరిత్రకు మూలస్తంభమైన హనుమకొండ వేయి స్తంభాలగుడిలోని శాసనం ఇందులో సర్వతోమ ఖంగా చర్చించబడింది. హనుమకొండలో ఒక పరిశోధకమండలిని స్థాపించి నైజాంరాష్ట్రంలో గల చారిత్రక సామగ్రిని బయల్పెడలించడానికి కృషిచేస్తూన్న శ్రీ అప్పన్న శాస్త్రిగారు దీనికి పరిష్కర్తలు. ఈగ్రంథంలో పీఠిక, శాసనోపక్రమ జిక్, చరిత్రాంశములు, శాసనమూలము, అనువాదము, అనుబంధము అని ఆరుభాగా లున్నాయి. ఇంతేకాక దీనిలో చక్కని పదిహేను చిత్ర పటాలూ, మూడు దేశపటాలూ కూడా ఉన్నాయి.

ముద్రణము:—ఈగ్రంథం మేజురకం కాగితాలమీద ముద్రించబడింది. అయినా దీనిలో ప్రమాదాలూ, సాహిత్యాలూ ఎక్కువగా వున్నాయి.

శుద్ధపత్రం యొక్క పరిమితి ఐదు పేజీలు. ఇదిగాక పీఠికలో మరొకొన్ని సవరణ లున్నాయి. అయినప్పటికీ అనేకాలైన తప్పు లింకామిగిలి వున్నాయి. శుద్ధపత్రంలో పుస్తకం చదువుకొనేవారు కొన్ని భాగాలు చదవటం మానివెయ్యాలనీ, కొన్ని చోట్ల కొన్ని పంక్తులు మార్చి చదువుకోవా లనీ నూచించారు పరిష్కర్తగారు. ఇది పాఠకులకు చితాకుకలిగిస్తుంది. (చూ. కా. ప, పే ౧, ౨, 3, ౪) కొన్ని పేరాగ్రాఫులకు శీర్షికలు వేయబడలేదు. ఇందువల్ల ఒక విషయం ఇంకొక విషయం కలిసిపోవటం జరుగుతుంది. ఒక్కొక్కప్పుడు ఆనవసరంగా పాఠకులకి చిక్క కలుగుతుంది. ఉదా. ౪౨ పేజీలో 3 వ పేరాలో “రుద్రదేవుడు తన తండ్రిని జంపె ననుట నిజమా?” అనే శీర్షికతో రెండవ ప్రోలరాజు మరణాన్ని చర్చించారు. తుదకు శలనాటి రెండవ చోడరాజు ఇతన్ని చంపి

వుంటాడనే నా ఆభిప్రాయాన్ని అంగీకరించారు. వెంటనే ౪౩ పేజీలో రెండవ పేరాను “ఇతని చావునకు గారణము దేవగిరిరాజ్యాధీశుడైన జైత్ర పాలుడు” అని మొదలుపెట్టారు. ఈ పేరాలో చర్చింపబడే అసలు విషయం ప్రోలరాజు కొడుకు రుద్రదేవుడి మరణం. చదివే వారికి మాత్రం పైపేరాలో ప్రోలుడి మరణాన్ని గురించి ఒక నిర్ణయం సి తిరిగి దాన్ని గురించి ఇంకొక విధంగా ఎందుకు వ్రాశారా? అని సందేహం కలుగుతుంది. దీనికి కొరణం యీరెండో పేరాకి “రుద్రదేవుని మరణము” అనే పేరాపెట్టింగు లేకపోవటమే. ఇట్లాంటి పొరబాటులు ౬ మొదలయిన పేజీల్లో కూడా వున్నాయి.

అనుక్రమణిక:—ఈశానసంఘా వచ్చే వ్యక్తుల యొక్క, స్థలాలయొక్క చర్చ గల భాగానికి, శాసనమూలానికి కలిపి ఒకటే అనుక్రమణిక తయారుచేయబడింది. దీనివల్ల కూడా కొంత చికాకు పారవలసి కలుగుతుంది. కొన్నిచోట్ల ఒకే అక్షరం క్రింద వ్యక్తుల పేర్లు, స్థలాల పేర్లు, శాసనారంభ పదాలూ, శాసనాల మధ్యలో వచ్చే మాటలూ వస్తాయి. (చూ. “ఆ” లో “అనుమకొండ” ౧, ౧౦, ౧౩. ఇది చారిత్రక భాగంలోని మాటకు సూచన. “అనుమకొండ నామ నగరీ” ౬౦ శా. ప ౩౭, ౭౬ ఇది శాసనస్థానకారంభ మధ్యాంత్యాలలో ఎక్కడైనా సరే వచ్చే మాటకు సూచన.) ఇంత కంటే శాసనమూలాని కొకటిన్నీ, చారిత్రక భాగాని కొకటిన్నీ వేర్వేరు అనుక్రమణికలు చేర్చితే బాగుండేది.

చిత్రపటాలు:—ఈగ్రంథంలోని చిత్రపటాలు కాకతీయుల కాలపు కళాపరిణామాన్ని తెలుసుకోవడానికి మిక్కిలి తోడ్పడగలవు. అయినా వీటిని గూర్చి ఒక మాట చెప్పవలసి వుంది.

ఇందులో ౪, ౫, ౮, ౯, ౧౦, ౧౧, ౧౪ సంఖ్యలు గల చిత్రాలు ఏకశిలానగరానికి సంబంధించినవి. ప్రకృతశాసనంలో యీనగరం ప్రశంస యేమీ లేదు. పైపటాలు చేర్చడం అనవసర మేమో. వీటిలో ౧౧౯ పేజీ కురుగా వున్న చిత్రానికి ఇంగ్లీషులో “supposed Head of Prataparudra” అని రాసి కూడా తెనుగులో “...ప్రతాపరుద్రుని శిరస్సు” అని నామకరణం చేశారు పరిష్కర్తగారు. ఇట్లా అనటానికి అధారాలు శాసనాల్లో గాని, వాఙ్మయంలో గాని ఏమీ కనపడవు. ఈశిల్పం పక్కనే వున్న ఒక లింగంమీద చెక్కబడి వున్న దేవతల ముఖాలతో పోల్చి చూస్తే యీశిల్పం ఒక మనుష్యుని దనీ, బహుశః ఒక రాజు దనీ తెలుస్తుంది. అంతే కాని ప్రతాపరుద్రుని శిరస్సిది అని అనటాని కాధారం లేదు. (ఈశిల్పపుచిత్రాన్ని ౧౯౩౨ ఏప్రిల్ భారతిలో నేను ప్రకటించిన “రాజు తల” అని వ్రాశాను.) అంతే కాకుండా యీగ్రంథంలో వుండే యీశిల్పం యొక్క బ్లాకు పారవలసి ఒక తప్పు భ్రమ కలగజేస్తోంది. సరిగా కంటంమొదటికి విరగగొట్టి బడ్డ యీశిల్పఖండాన్ని ఫోటోగ్రాఫు తీసిన వారు ఒక రాతి కట్టపైన పెట్టి ఫోటో తీశారు. అందువల్ల యీకట్ట శిరస్సుక్రిందవుండే భుజాలు విరగగొట్టడంవల్ల కన్పించే మొండెంవలె కనపడుతోంది. వాస్తవంగా యీశిల్పాన్ని చూడని వారు ఇది రోమనుల శిల్పంలో వుండే Bust వలె ఉన్న దని భ్రమిస్తారు. ఈగ్రంథంలో వున్న చిత్రపటాలని గురించి ఇంకో మాట చెప్పవలసివుంది. ఇది ౬౨ పేజీ తర్వాత “పద్మాక్షిగుడిలోని మఠి యొక్క స్త్రీవిగ్రహము” అనే చిత్రాన్ని గురించి. ఇది పురుషవిగ్రహం కాని స్త్రీవిగ్రహం కాదు. పద్మాక్షి గుడిలో ఎడమవైపున ఒక రాతిమీద ఒక జైనతీర్థంకరుడు అతని కడమవైపున ఒక స్త్రీ విగ్రహం, కుడి వైపున ఒక పురుషవిగ్రహం చెక్క

బడి ఉన్నాయి. ఈరెండున్నూ ఈతీరంకరుడి యక్షిణీయక్షులవి. పరిష్కర్తగారు పైయక్షుడి విగ్రహాన్ని స్త్రీమూర్తి అని పారబాటుగా పేర్కొన్నారు. ఈగ్రంథంలో ముఖ్యంగా వ్రుండతగినది వేయి స్తంభాల గుడి శాసనపు ప్రతిబింబం. ఎన్నో యితరచిత్రాలను యీగ్రంథంలోచేర్చిన పరిష్కర్తగారు యీవిషయాన్ని గమనించి వ్రుండవలసినది. డాక్టరు ఫ్లీటయొక్క ఇతర పండితులయొక్క పాఠాలను సవరింపబూనుకున్న పరిష్కర్తగారు శాసనప్రతిబింబాలను కూడా ప్రకటించివుండవలసింది. అప్పుడు కాని వారి స్వతంత్రపాఠాలను విమర్శించడానికి వీలు కారు.

తప్పుపేర్లు:—ఈగ్రంథంలో కొన్ని ముఖ్యమైన పేర్లు అనేకస్థాల్లో తప్పుగా వున్నాయి. ౧ ఇండియన్ అంటిక్వారియన్, Indian Antiquarian, (చూ. పే. IX, ౩, ౧౧.౧౬), ౨ Deccan History by Dr. R. Bhandarkar (పే. ౨౧), ౩ List of Antiquaries, (పే. ౩౫), ౪ బిజ్జన (పే. ౨౫, ౫౯) ౫ కడలాలయ (పే. ౨౬, ౫౦) ౬ హాల్ టుప్రభువు (పే. ౩౧) ౭ దొమ్మరాజు (పే. ౩౫). మొదలగునవి ఇందుకు కొన్ని నిదర్శనాలు.

అనుబంధము:—పరిష్కర్తగారు అనుబంధము లో నాలుగు శాసనాలు ప్రకటించారు. అందులోని రెండు మూడు నంబర్లు గలవాటికీ వేయి స్తంభాల గుడి శాసనానికి ప్రత్యక్షసంబంధం లేదు. నాల్గో శాసనం చాలా ముఖ్యమయినదే కాని దానిలో తప్పులు చాలా వున్నాయి. మూడో స్లోకంలో నాల్గో పాదం గా వ్రాయబడినది మొదటి పాదం. నాలుగో స్లోకం పరిష్కర్తగారివలె విభజిస్తే ఛందోభంగం కలుగుతుంది. ఈస్లోకాలను వారు నేను చదవగా వ్రాసికొన్నా మని నారు. నావద్ద

నున్నది నేను వారికి చూపించినది అయిన ప్రతిలో యీతప్పు లేమీ లేవు. ముద్రణకు పంపేటప్పుడే నా పరిష్కర్తగారు వీనిని సవరింపకొని వ్రుండే బాగుండేది. ముఖ్యంగా అనుబంధంలో చేర్చవలసిన కొన్ని శాసనాలు బున్నాయి. వాటివల్లనే మనకు వేయి స్తంభాల గుడి శాసనంలో చెప్పబడ్డ స్థలాల నూ కాకతీయప్రత్యర్థలనూ నిర్ణయించడానికి వీలవుతుంది. నైజాంరాష్ట్రములోని జటచర్ల నే కొండె నగునూరు మొదల అయిన గ్రామాలలోని శాసనాలు లిట్టాంటివి. ఇవన్నీ కూడా సుబాత పత్రికలో ప్రకటించబడి వున్నాయి. సుప్రసిద్ధచారిత్రకపరిశోధలకు అయిన శ్రీశేషాద్రి రమణకవులు భారతి ౭ సంపుట ౬ సంచికలో వీటిని గురించి ఒక చక్కని వ్యాసం వ్రాశారు. నేను కూడా నా 'కాకతీయుల చరిత్ర'లో వీటిని ఉదహరించాను. పరిష్కర్తగారు వీటి నన్నిటిని చూచే వున్నారని వారి గ్రంథం తెలుపుతుంది. అయినప్పటికీ వారు యీశాసనాలను అనుబంధంలో చేర్చక పోవడం వింతగా వుంది.

చారిత్రకవిషయాలు:—ఫ్లీటు, కృష్ణశాస్త్రి రామయ్యపంతులు, వీరభద్రరావు, సోమశేఖరశర్మ గార్లున్ను, ఇటీవల శేషాద్రిరమణకవులున్ను నేనున్ను చర్చించిన చారిత్రకవిషయా లనేకాలు యీగ్రంథంలో వున్నాయి. సందర్భాంతరాలలో వ్రాయబడ్డ అభిప్రాయాలనూ సమన్వయాలనూ ఒకచోట కేంద్రీకరించి పరిష్కర్తగారు వాటి కోనూతనత్వాన్ని ఇచ్చారు. వీరి అభిప్రాయాలు చాలావరకు నేను నా కాకతీయులచరిత్రము లో జరిపించిన అభిప్రాయాలతో సరిపోతున్నాయి. అయినా మరికొన్ని సందర్భాలలో పరిష్కర్తగారి ఊహలు విమర్శార్థాలుగా వున్నాయి. వాని సక్రింద వివరిస్తున్నాను.

౧ ఇండియన్ అంటిక్వరీ. Indian Antiquary, ౨ Early History of the Deccan by R. G. Bhandarkar, ౩ List of Antiquities, ౪ బిజ్జనడు, ౫ కడలాలయ, ౬ హాల్ టు పండితుడు, ౭ దొమ్మరాజు.

(౧) “ఈశానమునందలి తేనుగు గద్యను బట్టి అచింతేంద్రవరు దుష్టుభాషాప్రవీణు డని మనము విశ్వసించుచున్నాము. ఈయన వ్రాసిన తేనుగు వచనం సలక్షణమైన జాల్మియభాషలో నున్నందున...” అని వ్రాశారు పరిష్కర్తగారు. (చూ. పే. ౧౯, ౨౦). ఈ ఊహకి వాడు చూసిన కొరణం చాలదు. పై తేనుగు గద్య మన దస్తావేజుల మతలబులవలె స్రుతిశాసనంలోను, మొదటనో, చిగురునో వుండేదే. దీనిని చెర్చడం కేవలం ఒక లాంఛనం. దీన్ని బట్టి కవియొక్క భాషాజ్ఞానం గాని, కవితా నైపుణ్యం గాని ఎంతమాత్రం తెలియవు. అట్లయితే శాసనరచయిత లందరూ కూడా భాషావేత్త అనిన్ని మన దస్తావేజులు మొదలయినవి వ్రాసేవా రంతా అంగ్రహించితు లని చెప్పవలసి వస్తుంది.

(౨) వేయిస్తంభాల గుడి శాసనంలో రెండవ బేతరాజు “నృగుభృతీకృతనాయకః” అని వర్ణించబడ్డాడు. (శ్లో. ౬) పాశ్చాత్యచాళుక్యచక్రవర్తి అరవ విక్రమాదిత్యుడి యొక్క ‘త్రిభువనము’ అనే బిరుదు రెండవ బేతరాజు క్కూడా వుండి. ఈరెండు విషయాలనూ పురస్కరించుకొని పరిష్కర్తగారు నృగుభృతీకృతనాయకః=తిరస్కరింపబడిన ప్రభువు అని అర్థం చెప్పి అప్రభువు అలో విక్రమాదిత్యు డని సమన్వయించారు. “అట్లగుట చేతనే యతని బిరుదమును బేతరాజు ధరించినా” డని వారి ఊహ. ఈ అర్థమూ, ఊహా కూడా చరిత్రకి విరుద్ధంగా వున్నాయి. బేతరాజు విక్రమాదిత్యుడికి సామంతు డని ఆశ్రితు డని “తత్పాదపద్యోపశబ్ది, పతిహితచరిత” మొదలయిన హనుమ కొండకన్నడశాసనంలో యితని బిరుదులున్నూ, ఇతని మంత్రి ఇతనిచేత విక్రమాదిత్యుడి పాదాలకు మొక్కించూ డనే విషయమూ స్పష్టపరుస్తున్నాయి. అంతే కాకుండా ఒక వ్యక్తి ఇంకొకడి బిరుదులు తాను ధరించా డంటే అతని యెడల తన కుండే భక్తిగౌరవాన్ని చూపించడమే ఉద్దేశ్యం. అనేక

మంది సామంతులు తమ యేలికల బిరుదున్న యిలా ధరించారు. (ఉ. పల్లవరాజైన మొదటి మహేంద్ర వర్మకుండే “మదనవిలాస, మూర్ధావవితా” డి బిరుదులు రేనాటిరాజయిన పుణ్యమహాగుడు ధరించాడు.) సశ్చిమచాళుక్యరాజుల బిరుదులైన “బ్రహ్మననముల్ల, త్రైలోక్యముల్ల” మొదలయిన బిరుదులు అంగ్రహించసామంతు లెందరికో ఉండేవి. ఒక రాజును ధిక్కరించి ఇంకొక రాజు వహించే బిరుదు లింకో విధంగా వుంటాయి. (ఉ. కంపిలమువరాజైన కుమారరాముడు కాకతీయప్రతాపరుద్రుణ్ణి ధిక్కరించి “వీరరుద్రనగండ్” అనే బిరుదు ధరించాడు.) కనుక రెండో (కాకతీయ) బేతరాజు విక్రమాదిత్యుణ్ణి తిరస్కరించా డనే పరిష్కర్తగారి ఊహ సరియైనది కా దని స్పష్టమిది.

(౩) అనుబంధంలో వారు ప్రకటించింది కాక ఖాజీపేటలో దొరికిన మరి రెండు శాసనాలని గురించి ప్రశంసిస్తూ పరిష్కర్తగారు ఇవి రెండూ ఒకటే శాసన మని, అది రెండవ బేతరాజు దని ఊహించారు. (చూ. పే. ౨౦, ౧౧, ౨౪). ఇది సరికాదు. ఇందొకదాంట్లో విక్రమాదిత్యుడి సామంతుడైన బేతరాజు, అతని తండ్రి ప్రోలరస పేర్కొనబడ్డారు. ఈ బేతరాజు రెండో బేతరాజే. రెండో శాసనం దుర్జయపంశీకుడైన బేతరాజున, అతని కొడుకు ప్రోలరాజున పేర్కొని యీప్రోలరాజు ప్రతాపాన్ని వర్ణిస్తుంది. ఇది రెండవ ప్రోలరాజు నాటిది. ఈవిధంగా ప్రత్యేకంగా వున్న యీరెండు శాసనాలూ ఒకటే అనటానికి ప్రమాణం ఏమీ లేదు.

(౪) రెండో ప్రోలరాజు రాజ్యాంత్యసంపత్తురాన్ని గురించి పరిష్కర్తగారు కొంత సిద్ధాంతం చేశారు. ఈకాలం క్రీ. శ. ౧౧౫౦ అయినటుం దని నే నిదివరలో వ్రాశాను. క్రీ.చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు క్రీ. శ. ౧౧౪౦ అని ఊహించారు. పరిష్కర్తగారిరెండు తేదీలనూ త్రోసి

పుచ్చి ప్రోలరాజు క్రీ. శ. ౧౧౮౫ లో మరణించాడని వ్రాశారు. (చూ. పే. ౨౫-౨౬, ౩౪-౩౫) వీరికి ప్రమాణం రాజరాజు ౨ (౩) వ సంవత్సరం లో కాకతిరుద్రుడి భార్య చేసిన ధర్మాన్ని తెలిపే ద్రాక్షారామశాసనం. దీన్ని శ్రీసోమశేఖరశర్మ గారు ఉడహరిస్తూ ద్రాక్షారామలోనే రుద్రదేవుడి మంత్రి రాజరాజు ౧౩ వ సంవత్సరం నాటిది మరొక శాసనం కూడా వుందని వ్రాశారు. ఈ రాజరాజు ౧౩ వ రాజ్యసంవత్సరం. క్రీ. శ. ౧౧౫౫ కి సరి అవుతుందని పరిష్కర్తగారే అంగీకరించారు. దాన్ని బట్టి వారు ప్రమాణంగా గ్రహించిన రాజరాజు ౨౩ వ సంవత్సరపు శాసనం క్రీ. శ. ౧౧౬౫ అవుతుంది. 'కొని పరిష్కర్తగా రనుకొన్నట్లు క్రీ. శ. ౧౧౮౫ కానేరదు. కలింగసంచిక (పే. ౧౭౫) లో శ్రీశర్మగారు వ్రాసిన దానిని పరిష్కర్తగారు సరిగా అర్థం చేసుకోలేదు. గ్రంథంలో ఇట్లా వ్రాసి వారు శుద్ధపత్రంలో యాభాగం ఎక్కడో వచ్చినా వదలివెయ్యాలన్నారు. దీనికి కారణ మేమో తెలియదు. ఇట్లాంటి వ్రాతలు పాఠమలని పెడదారి తొక్కిస్తాయి.

(౫) కాకతిరుద్రుడి అంత్యసంవత్సరాన్ని గురించి కూడా పరిష్కర్తగారు నూతనసిద్ధాంతం ఒకటి చేశారు. పిల్లలమట్టి గ్రామంలో శాసనం ఒకటి ఆధారంగా కాకతిరుద్రుడు క్రీ. శ. ౧౧౯౫ లో మరణించి వుంటాడని నేను వ్రాశాను. కొని పరిష్కర్తగారు Sewell పండితుడు List of Antiquities లో కుంకలగుంటగ్రామంలో క్రీ. శ. ౧౧౯౭ నాటి శాసనం ఒకటి కలదన్నాడని, ఈ శాసనసంవత్సరమే రుద్రుడి అంత్యసంవత్సరమని వ్రాశారు. కొని ఈ శాసనం విశ్వసనీయం కాదు. Sewell గారే యిది చాలా అరిగిపోయిందని, జాగ్రత్తగా పరిశీలించతగినదని, ఇందులో ప్రతాప రుద్రుడి పేరు కనపడుతుందని, దీనికొలం శా. శ. ౧౧౧౯ (క్రీ. శ. ౧౧౬౭) కావచ్చునని

వ్రాశారు. Dr. Burnell గారు దీని కొలం క్రీ. శ. ౧౨౨౫ అన్నారు. ప్రతాపరుద్రుడి పేరిందులో వుంటే Sewell గారిచ్చిన కొలం తప్పు. వారిచ్చిన కొలం సరి అయితే ప్రతాపరుద్రుడొకొలం లో ఉండటం అసంభవం. వివాదాస్పదమయిన యాశాసనంమీద ఆధారపడిన పరిష్కర్తగారి సిద్ధాంతం సమంజసం కాదు.

(౬) పరిష్కర్తగారు తమ పీఠిక II వ పుటలో “స్వయముగా యతియునై... క్రీమత్పాకలి రుద్ర దేవునికి బరమగురు వగుటవలన గూడ మన కీయన కావలసిన చాడు” అని వేయి స్తంభాల గుడి శాసనాన్ని రచించిన అచింతేంద్రవరుణ్ణి గూర్చి వ్రాసారు. ఈకవి కాకతిరుద్రుడికి గురువని చెప్పడానికి ప్రమాణ మేమీ లేదు.

(౭) హనుమకొండ కన్నడ శాసనంలో చెప్పబడ్డ ‘కడలాలయ’ ఇప్పటి పద్మాక్షి కొదన, కడలాలయ లేక పద్మావతికి ఉండవలసిన లక్షణాలు పద్మాక్షిగుండెం దగ్గర దొరకిన ఒక భిన్న విగ్రహాని కున్నాయని, ఇప్పటి పద్మాక్షి ఆమె గుడిలో చెక్కబడి వున్న జైనతీర్థంకరుడి శాసన దేవి అనినై. కాకతీయత్వ సందర్భంలో నేను న్నూ, డాక్టరు నారాయణరావుగారున్నూ అభిప్రాయపడినాము. అంతే కొని పరిష్కర్తగారు వ్రాసినట్లు (చూ. పే. ౫౧) “ఇప్పుడు పద్మాక్షి గుడిలో గలది జైనవిగ్రహము గాదనియు, దానిని తీసి గౌరదేవి బొమ్మ నచ్చట యుంచి యుండు రనియు” మేము చెప్పలేదు. మాభిప్రాయాలు హిందూ, ఆంధ్రపత్రికలలో ప్రకటించబడ్డాయి. వాటిని పరిష్కర్తగారు మాడలే దేమో.

వేయి స్తంభాలగుడి శాసనానికి సంబంధించిన యీ గ్రంథాన్ని గురించి ఇంకొక మాట చెప్పవలసి వుంది. ఈ శాసనం లోని వ్యక్తులను నిరూపించడానికి నైజాంరాష్ట్రంలోని శాసనాలే ముఖ్యధారం. ఈ శాసనాల్ని బయల్పెడలించిన వారు

శ్రీశేషాద్రిరమణకవులు. వారు ప్రకటించిన వ్యాఖ్యానాలే పండితుల్ని ఈశాననాల జైపు ఆకర్షించాయి. 'అనుమకొండ శాసనము' అనే శీరి కతో వారు భారతి 2 సంపుటం ౬ సంచికలో ప్రకటించిన వ్యాసం వేయి స్తంభాల గుడి శాసనానికి తాళం వంటిది. పరిష్కర్తగారు పైవ్యాసాన్ని, సుజాతపత్రికలో పడ్డ కవుల వ్యాఖ్యానాలని చూచి నట్టు వారి గ్రంథమే తెలుపుతుంది. అట్లాంటప్పడు ఈగ్రంథంలో ఒక చోట నైనా నైజాం రాష్ట్రంలో చరిత్రపరిశోధనకి మార్గదర్శకులుగా వున్న శ్రీశేషాద్రిరమణకవుల ప్రశంశ చేయబడక పోడం చాలా వింతగా వుంది.

మొత్తంమీద ఈగ్రంథం చాలా అమూల్యమయినది. పరిష్కర్తగారు మిక్కిలి కృషిచేసి వ్రాసిన శాసనశోకాల అర్థాన్ని, చారిత్రికాది విషయాలు గల వారి వ్యాఖ్యానాన్ని చదివిన ప్రతి

వారికీ కాకతీయుల చరిత్రయందే గాక చరిత్ర పరిశోధనయందు కూడా ప్రబలమైన ఆభిరుచి కలగగలదు. ఈగ్రంథంలో అనేక పండితులు అనేక సందర్భాల్లో వ్రాసిన అమూల్యవిషయాల్ని త్రోడీకరించబడ్డాయి. శైలి మనోహరంగా వుంది. ప్రకృతశాసనంవలెనే అంధ్రదేశపు చరిత్రకి మూల స్తంభాలైన శాసనాలు చాలా వున్నాయి. వాటిని గురించి కూడా ఈవిధంగా ప్రత్యేక గ్రంథాలు రచించడం ముఖ్యవసరం. విద్వాన్ శ్రీ అప్పన్న శాస్త్రిగా రీవిషయంలో మార్గదర్శకులయ్యారు. వీరు ఇంకా చక్కని కృషి చేసి, చారిత్రికసామగ్రికి ఖని యైన నైజాంరాష్ట్రంలో వుండే యితర శాసనాది సామగ్రిని బయల్పరచి దేశానికి అమూల్యమైన సేవ చేస్తారుగాక. ఆంధ్రులు వీరి గ్రంథాన్ని, ఉద్యమాన్ని ఆదరించి ప్రోత్సానం ఇస్తారని నేను విశ్వసిస్తున్నాను. * మాచేమండ రామారావు

హిందీవల్ల తెనుక్కి జరుగుతూ వున్న అపకారం

ఈశీరి కతో జూలై సంచికలో కొన్ని లేఖలు ప్రకటించి వున్నాము. ఇప్పుడిది ప్రకటిస్తున్నాము. ఇంకా మిగిలి వున్నవీ, వచ్చేవీ వరసగా ప్రకటిస్తాము. అయితే హిందీయొక్క దురాక్రమణాన్ని గురించినవారు మనలో చాలా తక్కువగా వున్నారు, కొందరికి ఈవిషయం యింత దూరం వెళ్ళిందా అని అనుమానం కూడా వుంది. జూలై సంచికలో ప్రకటించబడ్డ లేఖలూ వ్యాసమూచూసి గూడా కొందరు "అవునా?" అని తొక్కిళ్ళాడుతున్నారు. సామాన్యభాషగా అంగీకరించబడ్డ హిందీ మన తెనుగు దేశంలో తన స్థానం విడిచిపెట్టి తెనుగు స్థానం ఆక్రమించుకొంటోంది. మేము చేసే ఆక్షేపణ యిదీ. ఇందులోనూ, * వెనకటి సంచికలోనూ చూపించబడ్డ వుదాహరణలు ఈసంగతి రుజువుచేయ్యగలవు.

* ఇది ౯ X ౧౧౯ X ౧౬ పేజీల గ్రంథం. క్రాస్ సైజు. గ్లజ్ కాగితాలు. చక్కని అచ్చు, బైండింగునూ. అర్ధకాగితంమీద ముద్రించబడ్డ చిత్రపటాలు ౧౫ దేశపటాలు 3 ఉన్నవి. వెల ౨-౦-౦. కలయువారు కలాభివర్ధన పరిషత్తురాజమహేంద్రవరం అని రాయాలి.

* "పాలకొల్లు జూలై ౮:—పశ్చిమగోదావరిమండల మండలి సుప్రసిద్ధహిందీప్రచారకులు ఈపుర మండలి శ్రీయుత అద్దేపల్లి గంగరాజుగారి సత్ప్రమున దక్షిణభారతహిందీప్రచారసభాఅంధ్రకాఖాసంచా అను లైన శ్రీ పీఠపాటి వెంకటసుబ్బారావుగారి యధ్యక్షతన సమావేశమై.....అపిమ్మట అధ్యక్షులు

ఏకవచన మంటేనూ, బహువచన మంటేనూ. యేమిటో తెలవని తెనుగుయువయువతులకు హిందీప్రచారకులు హిందీని నూరిపోస్తున్నారు. ఇది తప్పు కాదా అంటే హిందీవ్యాకరణం ద్వారా తెనుగువ్యాకరణం గూడా మేము చెప్పనం లేదా అంటున్నారు. అయితే తెనుగువాళ్ళు హిందీద్వారా తెనుగువ్యాకరణం నేర్చుకోవలసిందేనా? ఇది సక్రమపద్ధతేనా? ఏకవచనబహువచనా లెరగని తెనుగుమనిషికి సామాన్యభాషయొక్క అవసరం యెప్పుడేనా కలుగుతుందా? పైగా హిందీ నేర్చేటప్పుడు ప్రచారకులు తెనుగులో వాడబడే అనేకసంస్కృతపదాలకు అర్థం చెబుతున్నారట. తెనుగులో సంస్కృతపదాలు వాడేవారు వాటి అర్థం-అధవా భావం తెలవకుండానే వాడుతున్నారా? కాకపోయినా హిందీప్రచారకులు: “అగ్రహం”, “ప్రబంధకర్త”, మొదలైన పదాలకు ఏం అర్థం చెబుతారా? హిందీ నేర్చుకున్నా కే అనేకమంది తెనుగువారు భారతభాగవతాలు చదువుతున్నారంటే అది సుతోషించితగ్గదా సిగుపడతగదా? ఆంధ్రసాహిత్యమూ ఆంధ్రజాతీయమూ హిందీద్వారా ప్రపంచకాని కంఠటికి వ్యాపింపచెయ్యవచ్చునంటే హిందీకి యెప్పటికీనా అంత యోగ్యత కలుగుతుందా? అసలు ఆంధ్రసాహిత్యమూ, ఆంధ్రజాతీయతా ఆంధ్రుల కేనా యిదివరకు బాగా కాకపోతే మానే కొంతవరకేనా తెలిసిందా? తులనీదాను తెనుగునందలి ఆజంతశబ్దాల మాధుర్యం చూసే తన రామాయణంలో ఆజంతశబ్దాలను వాడే డన్న సంగతి సుబ్బారావుగారు హిందూస్థానీలకు చెబితే బాగుంటుంది; కాని మనకి కాదు. అయితే వొకవిశేషం కూడా వుంది. సుబ్బారావుగారు హిందీ తెనుగంత మధుర మైనది కాదని చెబుతున్నారు. సంతోషమే. అయితే యిక తాము హిందీ అంటే అంత ఉక్కిరిబిక్కిరి కావడం యెందుకూ? హిందీ మనకి

ఈక్రింది విధముగ నుపన్యసించిరి. “.....హిందీ తెనుగుభాషను నశింపజేయుచున్నదను ప్రబుద్ధాంధ్రపత్రిక వారి వ్రాతలు చూచిన నాకు ఆశ్చర్యము కలుగుచున్నది. హిందీప్రచారమువలన ఆంధ్రభాష వృద్ధి పొందుచున్నది. ఏకవచనము, బహువచనము అన నేమో, తెలియని వారలకు హిందీ చదువుచున్నప్పుడది యేమో చెప్పి ఆంధ్రవ్యాకరణము సహితము హిందీప్రచారకులు ప్రచారము చేయుచున్నారు. తెనుగులో వాడబడు అనేకసంస్కృతశబ్దముల కర్థము హిందీభాష నేర్చుకొని చాలమంది విద్యార్థులు తెలుసుకొనగలుగుచున్నారు. హిందీ నేర్చుకొన్నయవలన కొంతమంది సాహిత్యాభిరుచి కలిగి ఆంధ్రమునందును భారతభాగవతములు చదువువారల నే నెరుంగుదును. ఆంధ్రసాహిత్యమును ఆంధ్రజాతీయమును హిందీభాషద్వారా మనము చాల సులభముగా భారతదేశమునకే గాక ప్రపంచమున కంతటికిని తెలియజేయుటకు వీలగుదును. ఆంధ్రభాష పరిపూర్ణ మైనది. మృదువైనది. ఇందలి ఆజంతశబ్దముల మాధుర్యమును గ్రహించియే తులనీదాను తన రామాయణమునందు విరివిగా ఆజంతశబ్దములనే ప్రయోగించెను.... హిందీప్రచారకు లగు మీరలు ఆంధ్రదేశమునందలి ప్రతివారికిని హిందీ నేర్పి భారతీయులుగా తయారు చేయుదు. మీ రందరు హిందీభాషాప్రచారము ద్వారా భారతదేశకల్యాణమునకు తోడ్పడుదు. (ఈసమావేశంలో నిశ్చయించబడ్డ కొన్ని తీర్మానాలు) 3 ఈమండల మందలి సభ్యుల జిల్లాయం దంతటను విరిగి హిందీప్రేమిమండలలు, వాగ్వర్ధనసభలు స్థాపించి హిందీనాటకముల ద్వారా కూడ హిందీప్రచారము చేయవలెను. 4 వ్యాసారులు, రైల్వే అధికారులు, ప్లీడరులు మున్నగువారు తమతమ ప్రకటన బల్లలమీద తెలుగుతోబాటు దేవనాగరిలిపిని గూడ వాడవలయును. 5 ఈజిల్లాలో రాష్ట్రభాషావికారదళకొర కొక మహావిద్యాలయము స్థాపించబడవలయును”

౧౧-2-౧౯౩౪, ఆంధ్రపత్రిక అయిదోపేజీ, నాలుగో కాలం.

సామాన్యభాష అంటే అది అవసరమైనవారు అదియెలాంటిదైనా నేర్చుకుంటారు. అలాంటప్పుడు వారీ మతబోధ చెయ్యడమూ, తెనుగువారి తెనుగుతనాన్ని చంపడమూ యెందుకూ? హిందీప్రచారకులు ఆంధ్రులను హిందీ నేర్చి భారతీయులుగా తయారుచెయ్యాలిట. అయితే మనం యిదివరకు భారతీయులం కామా" పశ్చిమగోదావరీమండలహిందీప్రచారకులు జిల్లా అంతటా హిందీప్రేమిమండలాలూ, వాగ్విర్ధి సభిలూ యేర్పరచాలిట. హిందీనాటకాలు కూడా ఆడాలి-అడించాలిట. అయితే తెనుగుదేశంలో తెనుగుకంటేనూ హిందీకి ఎక్కువ ప్రచారం కావా అనడం అత్యగౌరవంలో చేరుతుందా? స్తీడర్లు, వర్తకులూ మొదలయినవారు తమ ప్రకటనబల్లలమీద దేవనాగరిలిపి కూడా వాడాలిట. ఎందుకో? "మేము హిందీదాసులం" అని చెప్పకోడానికా? లేకపోతే హిందూస్థానీలు వీధిలో వెళ్ళేటప్పుడు తమ ప్రతాపంయొక్క ప్రగమనశీలతను సులభంగా తెలుసుకోడానికా? పశ్చిమగోదావరీజిల్లాలో హిందీప్రచారాని కొక మహావిద్యాలయం స్థాపించాలిట. తెనుగుదేశం మొత్తంమీదేనా తెనుగు, దాని కవసరమైన సంస్కృతమూ నేర్పడాని కొక మహావిద్యాలయం లేదు. అలాంటి దేశంలో హిందీ నేర్పడానికి జిల్లా కొక మహావిద్యాలయమా? ఇంతవరకూ యింగ్లీషువిద్యాలయాలతోపే తెనుగు కొంపలు గుల్లలై పోతున్నాయి. తెనుగు భాష పెనకపడుతోంది. తెనుగుకవులు, తెనుగు గ్రంథకర్తలు కూలబడిపోతున్నారు. తెనుగుపత్రికలు గుంటపువ్వులు పూస్తున్నాయి తెనుగుజాతి వొక విధంగా అత్యగౌరవానికి దూరమవుతోంది. ఈస్థితిలో హిందీమహావిద్యాలయాలు కూడానా? సంపాదకుడు

౧

జూను సంచిక "ప్రబుద్ధాంధ్ర"లో సంపాదకులు "హిందీభాషవల్ల తెలుక్కి జరుగుతున్న అపకారం" గురించి పేజీ మించని అభిప్రాయాలు కోరుతూ హిందీప్రచారకులను హద్దులో ఉంచటమే తమ అభిప్రాయమని చెబితే హిందీభాషవల్ల తెలుక్కి జరుగుతున్న అపకారమేమిటో నాకు తెలికపోయినా, తెలుగువాళ్లు దేన్నో జొరబడ్డా వేలంజెర్రే నని తెలుసుకొబట్టి హిందీప్రచారంలో అంత వేలంజెర్రే అవసరం లేదని ఉదోహిధిస్తారేమో కదా అనుకున్నాను. కాని జూలై సంచిక చూచిన మీదట వ్యవహారం చాలా ముదిరినట్టు కనిపిస్తున్నది. కేతుమల్ల కామేశ్వరరావుగారు అనేకపేజీలు రాయటమే కాకుండా హిందీఉద్యమానికి ప్రతిఉద్యమం ఒకటి బయల్పెరదయ్యా అని కూడా స్పష్టంగా చెబుతున్నారు. వారి అభిప్రాయం కేవలం హిందీప్రచారకులను హద్దులో ఉంచటంగా కనపడదు.

అభిప్రాయాలు వెలిబుచ్చినవారు ఈక్రిందివిషయాలను గురించి పొరపాటు పడ్డారని నాకు తోచింది.

(౧) హిందీభాష తెలుక్కి ఏ మపకారం చెయ్యగలను?

ఏమీ అపకారం చెయ్యలేదు. మనకు సంబంధించినంత వరకు హిందీచచ్చిన భాషతో సమానం. దానికి మనం జీవం ఇవ్వలేం. అది మన మాతృభాష కాదు. ఇంగ్లీషునా అంతే. ఈరొండు భాషలూ చెయ్యలేని అపకారం చచ్చి శిథిలమైన గ్రాంధిక భాష తాలూకు జీవం లేని ఎముకలు బతికున్న తెలుగుకు చెస్తున్నై. సజీవమైన మాతృభాషను తొక్కి పట్టేటందుకు బంధుకోటిలో చేరిన సంస్కృతం, గ్రాంధికభాష లైతే నేం. ఇరుగు పొరుగు హిందీ ఇంగ్లీషు భాష లైతే నేం? గ్రాంధికభాష మన తెలుగుమీద పెట్టిన మోపు హిందీ కాని ఇంగ్లీషు కాని ఎన్నడూ పెట్టలేదు. అయితే ఈభాషలను చూస్తే వ్యామోహమెందుకు? ఎవరికీ సజీవంగా

ఉండని గ్రాంథికాంధ్రమే మనవాళ్ల నింత వ్యామోహపెడతూంటే, ఒకరి కైనా సజీవంగా ఉన్న హిందీ ఇంగ్లీషులను చూస్తే వ్యామోహం ఎందుకుండదు? స్వదేశకస్తువులంతా కొనాలంటే దేశభక్తి ఆనటం కన్న మంచి తర్కం ఏమిటంటే స్వదేశకస్తువులు విదేశకస్తువులతో సమాన మైనవిగా చెయ్యటమే. అంతవరకూ కొంత శ్రమ తప్పదు. ఇప్పుడిప్పుడే సజీవమైన తెలుగుకు బంధమివ్వకలుగుతున్నది. నలుగురు పెద్దలూ చేరి దాని అస్పృశ్యత తొలగించారు. తన భాషలో భావాన్ని చక్కగా ప్రకటించగలవాడు తనది కాని ఇతర భాషకు పోతాడని ఎన్నడూ తలచవద్దు. పొరుగింటి పుల్లకూర ఆనవటమే కాని, ఎప్పుడూ రుచి కాదు. అనేకవందలమంది కాశీహిందూవిశ్వవిద్యాలయానికి పోయి హిందీ అక్షరాలు కూడా తెలుసుకోకుండా ప్రతిసంవత్సరం కొంప చేరుకుంటున్నారు.

(౨) మనకు హిందీ ఎంతవరకు అవశ్యకం?

హిందీభాష నేర్చుకోవటం, రాయకలగటం, మాట్లాడకలగటం - అరవలు తెలుగు మాట్లాడినట్టుగా నైనా సరే - చాలా అవసరం - మనకే కాదు - ప్రతి హిందువుడికీ! భాషాబాంధవ్యం ఎంతదూరం జరుగుతుందో అందరం గమనించాలి. ఒక్క భాష నాగరికతను, మతాన్ని, ఆచారాలను అద్భుతంగా కలుపుతుంది. రాజకీయంగా హిందూదేశం యావత్తూ ఒక్క మెట్టుమీద నిలబడాల్సిన రోజు వచ్చింది. ఈరోజున ఎవరి భాషకోసం వాళ్లు పోట్లాడి దేశంలో ఎన్ని భాషలున్నవో అన్ని పెళ్లలుగా దేశాన్ని విరగదీయటం ఘోరమైన పని. అంతా ఒకటే కుటుంబం. ఇందులో పిన్నలకూ పెద్దలకూ ఒక భాష కాక మధ్య దుబాసి లచ్చన్న లేదుకు? కాశీనాథుని నాగేశ్వర్రావుపంతులుగారు దేశమం

తా ఒక్క హిందీభాషయితే సంతోషిస్తాననటం నా కెంతో ముచ్చటగా ఉంది. అది చాలా గొప్ప ఆశయం. శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు ఆసమృతి మాపటాని క్కారణం కనపడును. దేశమంతా ఒకటే భాష అయిన తర్వాత అది హిందీ అయినా తెలుగైనా ఒకటే. అప్పుడు డక్కడ మరో భాష ఉండదు, ఎవ రాగ్రహించటాని కైనా. దేశమంతా ఒకటే భాష కావటానికి తెలుగుకు కన్న హిందీ కెక్కువ అవకాశం ఉంది కాని మరేమీ లేదు. అయితే అటువంటిది సంభవమా అంటే కాదు. మంచి ఆశయమనా కాదా అంటే కాదనటాని కెవరికి ఎట్లా నోరు వస్తుంది? దేశమంతా ఒక భాష కావటంవల్ల ప్రయోజనము చాలా వందల సంవత్సరాల క్రితం రోముదేశమే ఎరుగును, ఇప్పుడు ఇంగ్లీషువారే ఎరుగుదురు!

అంతకన్న మనకు హిందీ భాషతో పని లేదు. నాక్కొవలిసింది చెంతవరకంటే హిందూదేశంలో ఏమూలకు పోయినా నాహిందూసోదరులు మాట్లాడేది నేనరం చేసుకుని నేను నామాటలు వారికి తెలపగలగాలి. హిందూదేశంలో ఏమూలకు పోయినా “ఇది నాది!” అనిపించాలి. మన పూర్వులు హిమాలయపర్వతాలకూ కన్యాకుమారికి మధ్య ఉన్న ప్రతివస్తువు తమ సొంతంగా భావించి అట్లా రాయగలిగారు. నేను మొదటిసారి కాశీ విశ్వేశ్వరుడి గుడి ప్రవేశించి “ఇది నాది!” అనుకోవా లని ప్రయత్నం చేసి ఓడాను.

హిందీ సారస్వతంతో నాకు పని లేదు. ఏ తెలుగు వాణ్ణి కూడా ఒక్క హిందీపుస్తకం చదవమని చెప్పను, హిందీలో పుస్తకాలు రాయమని చెప్పను, హిందీ పత్రికలు సారస్వతాభివృద్ధికి నడవమని చెప్పను. *

* కుటుంబరావుగారిలా చెబుతున్నారు; కాని హిందీప్రచారకు లేం చెబున్నారో వారికి తెలవడం లేదు. ఇది చూస్తే తెలుస్తుంది. “భీమవరం, జూలై ౨:—.....శ్రీరామకృష్ణ హిందీసాహిత్య తరపున కోలమూరు ఉప్పులూరు గ్రామములయందు రెండు హిందీప్రేమిసంఘములను స్థాపించిరి. ప్రతిది

హిందీభాషకొసం ఏహిందువుడు కూడా ఒక్క సంవత్సరం కన్న ఎక్కువ కాలం వ్యయం చెయ్యటం వ్యర్థం. అట్లు సంవత్సరం ఎంతమాత్రం వృధా కాదు.

కామేశ్వరప్రభుగారు కూడా భాషానేవ అంటూ మాట్లాడటం చాలా విచారకరం. భాషచేత స్వేచ్ఛ చేయించుకుంటాం. ఎన్ని భాషలు మాట్లాడగలిగితే అంత నాని సని కామేశ్వరప్రభుగారి ఆభిప్రాయం కాదనుకుంటాను!

(3) హిందీ, తెలుగు పత్రికలు

తెలుగులో మంచి పత్రిక లింకా ప్రారంభం కాలే దనే చెప్పాలి. ఇంకా కొత్త. మన పత్రికలు అప్పుడే హిందీపత్రికలతో పోటీకి రాలేవు. పత్రికాసంపాదకులకూ వ్యాసరచయితలకూ జర్నలిజం అంటే ఏమిటో తెలియదు. మంచి ప్రింటింగు తెలియదు. పత్రికయొక్క విజనెస్ సెడ్ తెలియదు. నలభై సంవత్సరాలనించీ నడుస్తున్న పత్రికలతో మన పత్రికలు పోటీ ఏమిటి? తెలుగు రాతలో కొమ్ములు తిరిగిన వాడికి జెట్టివాడి వేతనం కూడా అభించటం లేదు. ధైర్యం చేసి వ్యాసరచన కేవలం జీవితం అర్పిస్తాడు! అట్లా కొంతమంది చొరబడక పోతే తెలుగు పత్రిక లెట్లా పెక్కొస్తే? తెలుగు దేశంలో భారతి సంచికల కన్న మాధురి సంచిక తెక్కువ అమ్ముడుపోతున్న వనే అనకపోతే తెలుగుదేశంలో భారతి అమ్మినదాని కన్న మాధురి హిందీదేశంలో ఎక్కువ పర్సంటేజి అమ్ముతున్న దని గమనించరాదా? ఆలోపం భారతిలోనే ఉండనుకోరాదా?

హిందీపత్రికలు కనక హిందీప్రచారాన్ని దూషించాం. మైమాగజాన్ నలభైవే అమ్ముతున్నది.

వారము రోజున వాగ్దర్శినిసభ జరుగుచున్నది. రాష్ట్రభాషావిశారద విద్యార్థులచే నొక హస్తలిఖిత హిందీ మాసపత్రిక జెలవడుచున్నది. పాఠశాల తరపున హిందీగ్రంథాలయము గూడ స్థాపించబడినది. వానర, విశ్వమిత్ర, సరస్వతి, హిందీప్రచారక మొదలగు హిందీసాహిత్యక మాసపత్రికలను తెప్పించి బాలురచే చదివించుచున్నారు.....పాఠశాలయందు విద్యార్థులచే హిందీనాటకములు గూడ ప్రదర్శింపమనవి చేయుచున్నారు” ౪-2-3౪ ఆంధ్రపత్రిక, రెండో పేజీ అయిదో కాలం.

దానో పడే వ్యాసాలు మూలబోతే ఎట్లా ఉండాలో అట్లాగే ఉన్నై. దాదాపు ఆపక్కిగానే నడుస్తున్న వినివినీకి అంత అవ్యక్తం కనిపించదు. ఇంగ్లీషు పత్రిక కొనవద్దని కాని ఈ తెలుగు పత్రిక కొనవద్దని కాని ఎవరు టుకుటకూ వెయ్యగలరు? తెలుగు పత్రిక కన్న ఇంగ్లీషు పత్రిక ఎక్కువమందిని తృప్తిపరుస్తున్న దని గ్రహించి ఊరుకోవలసిందే. నేనట్లే గమనిస్తున్నాను. ప్రబుద్ధాంధ్రను మూలబోవాడు లేడు. తెలుగులో అటువంటి అమాల్మ్య మైన వ్యాసా, లిస్సా; రాయల్ సైజులో, ఇంగ్లీషుబాడీలో ప్రింటు చేసిన రూపేజీలతో చక్కని ప్రింటింగుతో రూపాయి సంవత్సర చందాను వచ్చే పత్రిక కన్న కారుచాక ఏదో నాకు తెలియండా ఉంది. వేలకు వేలు అమ్ముటం లేదంటే అని కావలసినవాళ్లు చాలా కొద్దిమందే నన్ను మాట! ఆమాటని ఊరుకోవటం కన్న చేసేదేమింది? హిందీప్రచారక అమ్ముతున్న దంటే భాష నేర్చుకోవా అని ఉన్న ప్రతివాడికి దాంతో పనుంది.

(౪) ఆభిప్రాయాలు :

“ఈ హిందీ ఆరాటంతో తెనుగువారిలోని రవంత తెనుగుతనమున్నూ రాలిపోతున్నది,” అని హనుమచ్ఛాస్త్రిగారి ఆభిప్రాయం. ఈ హిందీ ప్రచారం రాకమునుపు మనలో ఉండి ఇప్పుడు పోయిన తెనుగుతన మేమిటి? శాస్త్రిగారి రీతిషయం స్పష్టంగా చెప్పలేను.

“ఒక భాష అభివృద్ధి ధయిందంటే మరో భాష జీణించిందన్న మాటే” నన్నార వామిత్రులు శ్రీపాద గోపాలకృష్ణమూర్తిగారు. ఒకరి కిద్దరు

హిందీ నేర్చుకోటం అభివృద్ధి కాదు. అసలహిందీ ఏంతిని బతుకుతుందో మనకు తెలీదు. ఇంగ్లీషు మన దేశంలో ఎంత అభివృద్ధియిందో హిందీ కూడా అంతే. (ఒక తెలుగు హిందీ పండితుడు హిందీలో రాసిన ఒకానొక ఉపోదాతం చూసి హిందీవాళ్లు నవ్వుతుండగా నేనక్కడ ఉండటం జరిగింది. ఆయనకు మంచి హిందీ రాదంటే అమాంతం మీదపడి కరుసారు!)

“చంద్రిక” కూడా హిందీప్రచారానికి అగ్ర హించడం చూస్తే నాకు నవ్వాలో చింతించాలో తెలీటం లేదు. “చంద్రిక” ధక్తితో పూజిస్తున్న తెలుగు ఎముకల కిక్ చలనం లేదే! ఏమైనా ప్రమాదం జరిగితే మేమంతా సాణపడంగా పట్టు కొస్తున్న వాడుకభాష పండాలి కానీ. “చంద్రిక” వారి గ్రాంథికభాష మార్పుకూ చావుకూ అతీత మెపోయింది. లేక జీవభాష నేనన మేం కాలు పెట్టి ఉండగా మధ్య ఈహిందీ ఎక్కణ్ణి చొచ్చిందని అనూయ! మా కే రాయితే నేం తల పగల గొట్టుకోటానికి. గ్రాంథికభాష చెయ్యగల ప నేమిటో తెలీపోయింది. ఒక్కసారి బయటి కెళ్లి మళ్లి లోపలి కొచ్చి వీధిలో గమనించి దంతా రాయలంటే కవిత్వయం, వా రెక్కడా ఉపయోగించని మాటలు రొండు డబ్బు కావాలి. మాత్రం అన్నీ ఇంకా పసికూనగా ఉన్న వాడుకభాషమీదనే ఉన్నై కనక “చంద్రిక” హిందీని చూసి అట్టే అగ్రహిస్తే హాస్యాస్పదంగా ఉంటుందని మనవి చేస్తున్నాను.

కొడవటిగంటి కుటుంబరావు

(కుటుంబరావుగారి క్కూడా హిందీవ్యాపారం యింత ముమ్మరంగా వుంటుందని మే మెప్పుడూ అనుకోలేను. అయితే వారి రాత మాత్రం తెనుగువారు తమ భాషనీ, వాళ్ళయ్యాన్నీ చక్క బయలుపరిచి దాకా హిందీని ముట్టుకోగూడదనడానికి చాలా బలకరంగా వుంది. ఏమంటే? తెను

గంటే మన కిప్పుడు నిరసం. తెనుగుమీద మనవాడికింకా ఉండవలసినంత అభిమానం కలగలేదు. ఈ సమయంలో మనం హిందీని నెత్తెక్కించుకుంటే తెనుగు జనక బడిపోతుంది. దీనికి కుటుంబరావుగారి భావాలే నిదర్శనం. అసల్లో మేము హిందీని సామాన్యభాషగా గ్రహించడం అక్షేపించలేము. అయితే అది హద్దు మీరి వస్తోందన్నాము. అంతే. అందుకు వుదాహరణగా చూపించాము. కుటుంబరావుగారు వాటిని తాకలేదు. .... కుటుంబరావుగారు గ్రాంథికాంధం మనకి అపకారం చేస్తోందన్నారు. నిజమే. కనకనే దేశం యిప్పుడు దాని మీద తిరగబడుతోంది. ఎక్కడో సాహిత్యపరిషత్పత్రిక మాత్రమే దాల్లో పడి మునకలు పెడుతోంది. దానివల్ల మన కేమీ ఆపాయం లేదు. చంద్రిక కూడా కొంతవరకూ ఆదారే తొక్కుతోందంటే అక్కవనట్లు అదే అనుభవిస్తుంది. చంద్రిక హిందీ ప్రచారానికి అగ్రహించడం తన సొంతానికి హాస్యాస్పదం కావచ్చు; గాని ఆంధ్రభాషకీ, ఆంధ్రవాళ్ళయినకీ. ఆంధ్రభాషకీ ఉపకారమే కాదు!..... “హిందీభాషనేర్చుకోవటం, రాయకలగటం, మాట్లాడకలగడం ఆరవలు తెనుగు మాట్లాడినట్లుగా నైనా సరే చాలా అవసరం— మనకే కాదు ప్రతిహిందువుడికీ” అన్నారు కుటుంబరావుగారు. సంతోషమే. అయితే ప్రచారంపలు హిందీని తెనుగువారు వ్యావహారికంగా వాడుకోవాలని చెబుతున్నారు. అప్రచారోపన్యాసభాగాలు గత సంచికలో మేము చూపిస్తున్నాము. కుటుంబరావుగారు దాని కేమీ మాట్లాడడం లేదు. ఏ? ..... కాశీనాధుని నాగేశ్వరరావుపంతులుగారు దేశం అంతా ఒక్క హిందీభాషయితే సంతోషిస్తాననటం కుటుంబరావుగారి కెంతో ముచ్చటగా వుందిట. అది చాలా గొప్ప ఆశయముట. “అయితే అటువంటిది సంభవమా అంటే కాదు”ట. ఇంకెందుకూ ముచ్చట? కష్టమైనా సుఖమైనా అసలది వ్రాప్యమైతే యెంత ముచ్చటయినా చూపించవచ్చు. ఇప్పుడెందుకూ? పైగా “ఉప్పు లేకుం

డానే ముప్పంచుం” అన్నట్లు యేమీ ఆవసరం లేండే హిందీలో మనసిపోతూ వున్న మనవారు ఇలాంటి మాటల వల్ల మరింత దూరమైపోతూ తెనుగుతనానికీ?.....కుటుంబరావుగారు “కామేశ్వరరావుగారిని, గోపాలకృష్ణమూర్తిగారిని, హనుమచ్ఛాస్త్రిగారిని విమర్శించారు. కామేశ్వరరావుగారి జాబు ఇంకోమాటు చదివితే దాల్లోనే వున్నాయి కుటుంబరావుగారికి జవాబులు. “ఈ హిందీ ఆరాటంతో తెనుగువారిలోని రవంత తెనుగు తనమున్ను రాలిపోతున్న”దని హనుమచ్ఛాస్త్రిగారంటు, “ఈహిందీప్రచారం రాకమునుపు మనకు ఉండి ఇప్పుడు పోయిన తెనుగుతన మేమిటి?” అని అడిగారు కుటుంబరావుగారు. నిజమే. ఇదివరకే తెనుగుతనం తక్కువ కనక ముందు మనం అదే సంపాదించుకోవాలి. అది లేని మనకి హిందీ యెందుకు? తెనుగువాడు తాను తెనుగువాడుగా నెగ్గలేనప్పుడు హిందీని ఏంచేసుకుంటాడు? దాని దురాక్రమణాన్ని యేం అడ్డుకోగలదూ? మనకి తెనుగుతనం తక్కువ కనకనే ఆరవలలాగా, కన్నడులలాగా, ఇంకా తక్కిన వారిలాగా కాకుండా హిందీ అంటే ఆత్మహత్యకి కూడా సిద్ధపడుతున్నాం.....“తెలుగులో మంచి పత్రక లింకా ప్రారంభం కాలేదనే చెప్పాలి” సందేహం లేదు. కాని మంచివి యెలా ప్రారంభం అవుతాయో? ఇంగ్లీషు బాగా అర్థం కాని తెనుగువారు ఇంగ్లీషుపత్రకలు కొనడం లేదు, కాని హిందీ నేర్చుకుంటూ వున్న తెనుగువారు ప్రారంభంలోనే హిందీపత్రకలు కొంటున్నారు. అహిందీపత్రకలను వారు సరిగా చదవనేనా చదవలేరు. ఇక అర్థం తెలవడం దాకా యెందుకూ? అలాగ ప్రారంభ సితిలో గూడా పెద్దపెద్ద చందా లిచ్చి వారు హిందీపత్రకలు తెప్పించుకుంటారు గాని తెనుగు పత్రకల కేసి చూడరు. తెనుగుపత్రకలనే చదవవలసినవారంతా యిలాగ హిందీపత్రకల కొనమే తమ పర్సలు కాళీ చేసుకుంటూ వుంటే యిక తెను

గుపత్రకలకు ఆర్థికపుష్టి యెలా కలుగుతుంది? అది లేండే పత్రకలకు స్వాంగసౌందర్యం యెలా వస్తుంది? “తెనుగురాత్రులో కొమ్మలు తిగినవాడికి వెట్టివాడి వేతనం కూడాల భించడం లే “దని విచారిస్తూనే కుటుంబరావుగారు “అలోపం భారతిలోనే ఉండనుకోరాదూ?” అనడం యేం బాగుంది? ఆర్థికపుష్టి లేక భారతి కొత్తమార్గాలు తొక్కిలేక పోతోంది. అక్కడికీ రచయితలకు యే తెనుగు పత్రకా ప్రారంభించని సత్కారం ప్రారంభించి కూడా భారతి మంచి రాతలు సంపాదించలేక పోతోంది. ఈసితిలో మనవారు హిందీపత్రకల కెగబాకితే తెనుగుపత్రక లింకా కూలిపోవూ? ప్రబుద్ధాంధ్రను మూచానేవాడు లేకపోతే అది మూలోపం అని కూడా వొప్పుకుంటాం. అయితే వున్నంతమట్టుకేనా తెనుగుపత్రకలను చూడక వాటికి చెయ్యవలసిన ఆర్థికసాహాయ్యాన్ని హిందీపత్రకలకు చెయ్యడం తెనుగువారికి గౌరవం గాని, అదరం కాని కలిగిస్తుందా? పోనీ, తెనుగుపత్రకలు మంచి సితిలో లేవు కనక తెనుగువారు వాటిని మూచాడ్డం లేదు. హిందీపత్రకలు స్వాంగసుందరాలయితే అవి చదువుతూ వున్న తెనుగువారికి “అయ్యో, మన కిలాంటి పత్రకలు లేవే!” అన్న విచారం కలగడం లేదేమీ? హిందీపత్రకలవంటి పత్రకలు తెనుగులో బయలుదేరడానికి వారు సాహాయ్యం—ప్రయత్నాలు చెయ్యడం లేదేమీ? ...ఇంతకీ తెనుగువాడికి “నేను బాగుపడాలి” అనే ఆవేదన కలగలేదు. కలగవలసిన సమయంలో హిందీవెలుగు వచ్చి తెనుగుజాతిమీద యినకమేటలు వేస్తోంది. ఇది కా దంటే లాభం లేదు. కుటుంబరావుగారి లేఖ కూడా యిందుకు నిదర్శనంగానే వుంది.....అయితే కుటుంబరావుగారు పేరు పేరు వరసల్ని ప్రబుద్ధాంధ్ర విలేఖరుల నందర్నీ విమర్శించారు. ప్రబుద్ధాంధ్రని చంద్రికనీ, యీవాదంతో సంబంధం లేని భారతీని ప్రస్తావించారు. కాని ఆంధ్రభూమి ప్రస్తావన చేశారు కారు. ఏం? సంపాదకుడు

౨

“నిజానికి తెనుగు భాష సంగతి తలుచుకుంటే సిగ్గుకాదు, దుఃఖం వస్తున్నది. మొదటినుండీ అన్య భాషాభిమానులైన కొందరి చేతుల్లో పడి తెనుగు తన వ్యక్తిత్వమే గోల్పోయింది, చాలవరకు”

“అలాడు సంస్కృతమును దేవభాషగా కొలిచే మన పండితులూ, కవులూ ప్రభువుల అధికార బలంతో స్వచ్ఛమైన తెనుగును శల్వావశిష్టముగా చేశారు. తెనుగు నుడికారం కంటే మన పురాణాల లోనూ, ప్రబంధాలలోనూ సంస్కృతనుడికారమే రాజ్యం చేసింది. సంప్రదాయాలు, కవిసమయాలు, వర్ణనలు, లోకోక్తులు, వృత్తాలు ఒక టేబుటి అన్న సంస్కృతంనుండే దిగుచుటి. తుదకు సంస్కృతమే తెనుగుకు తల్లిభాష అనీ, తెనుగు స్వతంత్రభాష కాదనీ, తెనుగుకు ఉత్పత్తే లేదనీ, ఆనడానికి కూడా వెనుదీయలేదు. తెనుగు స్థితి యెంతవరకూ వచ్చిందంటే? తెనుగువ్యాకరణం చదువుకోవా అంటే సంస్కృతం రాకపోతే వీల్లేదు. ఇలాంటి దౌర్భాగ్యం యే భాషకీ ఉండదు. తెనుగువాడికి తెనుగుదేశంలో గీర్వాణం వస్తేనే గాని చెలామణీ లేదు.—ఇలా వుండగా ఇంగ్లీషు వచ్చింది. దానితో మరొక డెబ్బ తగిలింది తెనుగుకు”

“మనవారు పట్టభద్రులవుతారు. అమాంతంగా యింగ్లీషులో గంభీరోపన్యాసాలిస్తారు; కాని యీపట్టభద్రులలో నూటికి తొంబదిమందికి తెనుగు వర్ణక్రమం సహా సరిగా రాదు. తెనుగుపత్రిక చదివితే అర్థం కాదు. ఉపన్యాసాలకు తెనుగులో నోరు తిరగదు. ఇదీ తెనుగువారి స్థితి. తెనుగు చదువుకుంటే తెనుగుదేశంలో పొట్టుకు కూడు దొరకదు. అంగ్లపండితుల నౌకరులకు దొరికేటంత జీతమైనా దొరకదు, మన తెనుగు పండితులకు”

“ఇది కొంత తగ్గదల చూపిందని అనుకొంటూ వుండగా తుదక బెర్బరా—అన్నట్లు హిందీ ఉద్య

మం వచ్చింది. ఇది మరొక డెబ్బగా ఉన్న దిప్పుడు. స్పష్టంగా తెనుగు మాట్లాడడమైనా రానివారు కూడా హిందీవంక తిరిగారు. దానితో ఉన్న కాస్త తెనుగు అభిమానం కూడా నున్న అవుతున్నది. హిందీప్రచారకుల మితిమీరిన ప్రచారమువల్ల తెనుగుభాషకు కలుగుతున్న అవకారం ప్రత్యక్షంగా కనపడుతున్నది. సంస్కృతంవల్లా, ఇంగ్లీషువల్లా మనం కొంత విజ్ఞానం సంపాదించాము కాని తెనుగుకంటే ఏవిధంగానూ సారస్వతంలో గాని, విజ్ఞానంలో గాని అధికస్థానం లేని హిందీవల్ల మనం నేర్చుకోతగిన దేదీ లేదు. అయినా మనను ముంచెత్తుతున్నది. ఈప్రవాహం యిలానే సాగితే ముందు ముందు తెనుగుభాషకు తెనుగుదేశంలో దిక్కుకొండ దనిపిస్తోంది.”

“కాంగ్రెస్సు వారూ, గాంధీమహాత్ముడూ హిందీ నేర్చుకోవా అవడంలో వారి అభిప్రాయం తెనుగును విస్మరించ మని కాదు. అలాగు ఎవరైనా భావిస్తున్నారంటే అది పొరపాటే అవుతుంది. బెంగాలీవారూ, అరవలూ మొకలైన వారు సహా అవసరమైనంతవట్టుకు హిందీ నేర్చుకుంటున్నారు. కాని మనవారివలె మాతృభాషను త్రోసిరా జని హిందీని స్వీకరించడం లేదు”

“హిందీలో పట్టాలు పొందుతూ, తెనుగు సరిగా చదవడము కూడా రానివారున్నారంటే తెనుగు మూలపడుతున్న దన్నమాటే కదా?”

“దేశమందరికీ తెలిసే భాష ఒకటి ఉండడం అవసరమే. అదెవరూ కాదనరు. కాని యెంతవరకు అవసరమో అంతవరకే నేర్చుకోవాలి. కాని నిత్యవ్యవహారమంతా హిందీలోనే జరగా అంటే తెనుగుదా రేమిటి అంటాము. తెనుగుదేశంలో గ్రంథాలయాలు మూలపడి నామమాత్రాలుగా ఉంటే వాటిని మరిచి హిందీగ్రంథాలయాలతోసంసర్వశక్తులూ వినియోగిస్తున్నారు. తెనుగు పత్రికలు

కొన ఊపిరితో బ్రతుకతూ, చిన్నా ఉంటే హిందీ పుత్రికలు వేలకొద్దీ డిగుమతీ చేస్తున్నారు. తెనుగు గ్రంథకర్తలు ప్రోత్సాహం లేక మూలమూలం మాడిపోతూ వుంటే హిందీకోసం కలకొలిచి రూపాయలు ధారపోస్తున్నారు. తెనుగు మందా హిందీ మందా తెనుగువారికి? ఆంధ్రప్రదేశ్ వంటి వారాప్రదేశ్ లలో హిందీ ప్రచురించడం సంగతి అటుంచండి. కేవలం వాళ్ళయినేవకోసం పుట్టిన భారతీయ కూడా హిందీవ్యాసాలు వేశారు. అవీ విజ్ఞానివిషయాలు కాదు, కేవలం ఉపన్యాసాలు”

“తెనుగులో సంపూర్ణ మైన వ్యాకరణము లేదు, నిఘంటువు లేదు, అక్షరగ్రంథం లేదు, చరిత్ర లేదు, భాషాశాస్త్రం లేదు. ఇంకా యెన్నో లేవు. అమూల్యగ్రంథాలు చెదపురుగుల కాహర మవుతూ కుప్పలు కుప్పలు నశిస్తున్నాయి; కాని మనం ఆన్య భాషకోసం ప్రాకులాడుతున్నాము. మాతృభాషను ఉపేక్షించి పొరుగింటికి చేతులు చాపుతున్నాము. ఇదీ మన తెనుగునే”

“ఈ సమయంలోనే తెనుగు యువకులు, తెనుగు నాయకులు జాగ్రత్తపడకపోతే ముందు ముందు తెనుగువారి చరిత్ర యింకో విధంగా పరిణమిస్తుంది. గతక తెనుగు కేమాత్రమూ నష్టం కలగని విధంగా హిందీప్రచారం సాగించడానికి ఒక ప్రణాళిక యేర్పరచడం అవసర మని మాతృభిప్రాయం. అలాంటి ప్రణాళిక తయారు చెయ్యడానికి హిందీ ప్రచారకులూ తెనుగు విద్యార్థకులూ సమావేశమై కావా అని కోరుతున్నాము. అట్టి సమావేశం యేర్పాటు చేసే బాధ్యత మాఖ్యంగా తెనుగునాయకుల మీదా ఆంధ్రసభలవంటి మహాసభలమీదా ఉన్న దని మనవి చేస్తున్నాము”

సత్యవాణి 20—2—38

3

కాంగ్రెస్ వ్యవహారాల్లో జోక్యంలేని ప్రతి ఆంధ్రుడికి ఏదో కొంత సంస్కారవాసన తగులుతోంది. అవాసనలు వక చిక్కగాలేక భిన్నభిన్నాలుగా వున్నాయి. ఏదట్లా మున్నాయి. ఆంగ్లేషానికి, ఆంధ్రభాషకు ముప్పురాకుండావుంటే యే చిక్కులేదు. కాంగ్రెస్ లో చిక్కుబడి, ఆంధ్రులు చేరువకువచ్చిన ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రాన్ని అధోలోకం లోకి నెట్టేశారు. ఈమాటంటే ఆంధ్ర కాంగ్రెస్ వాలాలు చెబ్బలాటకొస్తారు. కాంగ్రెస్ వాలాల మెప్పుకోసం కొందరు, తదితర వృద్ధనాయకులు వీరిని మొఖమూటానికైనా బలపరస్తున్నట్లు మాట్లాడుతున్నారు. కాంగ్రెస్ జెల్లువవచ్చి ఆంధ్ర రాష్ట్రాన్ని వెనక్కి నెట్టేసిందంటే తప్పులేదని వాదిస్తారు. ఆవిషయం మరోమారు ప్రత్యేకంగా వివరిస్తాను. ఆంధ్ర కాంగ్రెస్ వాలాలకు అన్ని సంస్కారాల తో పాటు “హిందీ” నేర్చుకోవమనేదికూడా అలవాటు ఉంది. అలవాటుగాదు, తల్లినింటే మట్టికొట్టి పెండ్లామును నెత్తె కెక్కించు కన్నట్లుగా వుంది ఆంధ్రులు హిందీ నేర్చుకోవడం. అసలు ఆంధ్రులు హిందీ నేర్చుకోవడానికి అలవాటు పడ్డది కారాగృహాల్లో నని నాయనభవం. 1930-31 సంవత్సరము లలో కాంగ్రెస్ సత్యాగ్రహంలో జైలుకుబోయిన వారిలో హెచ్చుమంది హిందీని ప్రారంభించారు. జైలు ముద్రతనటం హిందీ బుక్కు చేపట్టడంగా జైళ్ళలో కొలం గడపారు ఆంధ్రులు. హిందీ చదివితే గొప్పవాడని, చదవని వాడు శుంఠనేవరకు కూడా ఆంధ్రులు జైళ్ళలో తేల్చారు. నిజంగా ఆంధ్రులలో చాలా మందికి హిందీని నేర్పడం ప్రారంభించింది పీసపాటి శంకట సుబ్బారావు గారని చెప్పవచ్చు. వారికి గల శాంతం, నేర్పు, బోధనాశక్తి, విసుకులేక పోవడం వ్రాయడానికి సాధ్యం కాదు. బళ్ళారి, ఆలీపూరు జైల్లో 1930 నవంబరు ప్రాంతాల్లో అమాంబా

పతు ౧౬౦౦ మంది కాంగ్రెస్ వైదీబుండేవారు. వీరిలో ఆన్ని తరగతుల వారుండేవారు. ఆరవలు కేరళంవారుకూడా అతిపూరు జైలులోవున్నా ఆంధ్రులంత క్షేత్రతనంగా ఆరవలు వగైరాలు హిందీని చింపలేదు (?) జాతీయగీతాలు పాడాలంటే ఆంధ్రులు హిందీలో పాడితే ఆరవలు తమిళంలోనే విశేషంగా పాడేవారు. ఆంధ్రులు ప్రత్యేకంగా ఆంధ్రభాషను నేర్చుకోవడానికి ప్రయత్నం యెక్కువ చేయలేదుగాని ఆరవలు మాత్రం తమిళ భాష తరగతులుగా నేర్చుకుంటూ నేర్చేవారు. ఆంధ్రభాషను నేర్చుకుందామని నాబోటి వారెవరయినా మొదలు పెట్టితే, మన ఆంధ్రసోదరులు హిందీ నేర్చుకోలేమని యెగతాళికూడా చేశారు. అన్నప్పటికీ, ఆంధ్ర పండితులగు శ్రీగణేశాచారి మల్లావధానిగారి వద్ద కొంత మందిమి తెలుగు కౌశ్యమే చెప్పుకున్నాం. రెండో పని అతీపూరు జైల్లో లేకపోవడంవల్లను, వినుగు విరామం లేకుండా సుబ్బారావుగారు వుదయం నుంచిరాత్రి గంటలవరకు శాంతంగా చెప్పడంచేత నున్నా చాలామందికి హిందీమీద ప్రేమపుట్టి బంగీలకు బంగీలు హిందీవుస్తకాలుతెప్పించి, హిందీని ముంచేశారు. చాలామంది జైళ్ళలోనే హిందీలో తయారైనారు. జైళ్ళకువచ్చినవారిలో చాలామంది పల్లెవాసులే గనుక జైళ్ళనుంచి బయటికి రాగానే ప్రతివారు హిందీ వ్యాప్తిచేశారు. చెస్తున్నారు. ఆంధ్రనాయకులంతా “హిందీ” “హిందీ” అని వేదికలలో వ్రపన్యాసాలు చెప్పడం, జోరయిపోయింది. మగాళ్ళను అంటిన యీవాసన స్త్రీలకూడా సోకింది. స్త్రీలుకూడా హిందీని బాగా ప్రేమించి వ్యాప్తిచేశారు. హిందీభాష నేర్చుకుంటున్నా, ఆంధ్రభాష చదివి, తర్వాత హిందీ చెప్పకుంటే అసలు తగాదాలేదు. తెలుగులో మాట్లాడడం, వ్రాయడం రాని ప్రతి ఆంధ్రుడు హిందీని నేర్చుకొని తల్లిభాష

ఆంధ్రమునకు స్వస్తి చెప్పినారు. ఇప్పుడు హిందీ భాష ఆంధ్ర దేశంలో పల్లెపల్లెలో తాండవమాడు తూంది. అనేక మంది కాంగ్రెస్ యువకులు హిందీ నేర్పడానికి పల్లెల్లో ప్రయత్నాలు బళ్ళపెట్టుకుని జీవనం చేస్తున్నారు. హిందీపత్రికలు పూర్తిగా ఆంధ్రభూమికి దిగుమతి అవుతున్నాయి. బెజవాడలో పెద్ద హిందీ విద్యాలయం స్థాపన అయింది. ఇతర రాష్ట్రాలవారికంటే ఆంధ్రులు అతి వేగంగా హిందీని నేర్చుకుంటున్నారు. ఇందువల్ల ఆంధ్రులకు వచ్చే ఫలితం ఏమికనబడదు. బ్రిటిష్ బాప్టూనిగురుత్వాన్నింత వరకు యింగ్లీషు చదివిన వారిని కొదని హిందీ చదివిన వారికి గొప్ప వుద్యోగాలు రావు, ఉన్నత గౌరవాలురావు. అసలు హిందీ మాతృభాషగా గెలిగిన ఉత్తరదేశస్థులకే యేమీ లేనప్పుడు ఆంధ్రులు హిందీ చదువుకుంటే వచ్చేది కనుబడదు. ఇక కాంగ్రెస్ లో గాంధీగారు హిందీమాట్లాడితే అర్థంకాదంటారా? అభాగ్యానికి యిప్పుడు మన ఆంధ్రులు చదువుతున్న వాయువేగమనోవేగంగా ఆంధ్రభాషకు స్వస్తి చెప్పి హిందీనే నేర్చుకోవాలినిన జరుగులేదు. స్వరాజ్యంవస్తే హిందీఅవసరం అంటారా-భగవంతునిదయవల అదేజరగాలిగాని అప్పటికి హిందీ రాకపోదు. ఇంతకు ఆంధ్రభూమిలో హిందీని భుజాలమీద యెక్కించుకొని ఆంధ్రభాషను దిగ తొక్కుతూవున్నది యెవరంటే ఆంధ్ర కాంగ్రెస్ వాలాలని నామనవి. ఇతరరాష్ట్రాలవారు కాంగ్రెస్ లోవుండికూడా వారి రాష్ట్రములను, మాతృభాషలను పూజించి, అదరించి, తర్వాతనే కాంగ్రెస్ ను కొలుస్తున్నారు. ఇక మన ఆంధ్రులో కాంగ్రెస్ సముద్రంలో మునిగి యిదిగో అదిగో గావున్న ఆంధ్రరాష్ట్రాన్ని నామరూపాలు లేకుండా చేసుకున్నారు. ఇప్పుడు హిందీశెల్లువలో మునిగి తల్లి భాష అయిన ఆంధ్రభాషకు కళంకం గలుగజేస్తున్నారు. దేశభాషలందు తెనుగు

తెన్న అనేమాట మన ఆంధ్రులు, ముఖ్యంగా కాం గ్రేస్ వారులు గుర్తించాలి. హిందీని తగినంతవరకే గౌరవించాలి. మాతృభాషను ముందు గౌరవం చేయాలి. నూతనాలంకారాలతో ఆంధ్రభాషను తల్లికి అడుగులూతాలి. ఆంధ్రులలోవున్న అన్ని రకాల భేదాలు పోగొట్టాలి. ఆంధ్రమూర్తిత్వం వకటేనని బెంగాలువారివలె కనపర్చాలి. ఇప్పటి వలె హిందీని ఆంధ్రభూమిలో పరువెత్తినట్లే ఆంధ్ర భాష గౌరవం తగ్గదల కాకపోయినా ఆంధ్రుల ఆశక్తి బయటపడుతుంది. ప్రజామిత్ర, సమదర్శిని, త్రిలింగ, చిత్రగుప్త, ఆంధ్రభూమి, కృష్ణాపత్ర, మల్లెల శ్రీరామమూర్తి (ప్రజామిత్ర)

మన్నగు తెలుగు పత్రికలన్ని యీవిషయాన్ని గుర్తించి ప్రచారం చేయాలి. “ప్రబుద్ధాంధ్ర” యీవిషయంలో తీవ్రంగా పనిచేయటానికి నడుం కట్టింది. సమకాలిక పత్రికలు, ఆంధ్రభాషాభిమానులగు ఆంధ్రులు ప్రబుద్ధాంధ్రకు చేయూతనిచ్చి తెలుగుభాష గౌరవాన్ని నిలపెట్టి హిందీపెట్టువ లోనుంచి ఆంధ్రులను బయటికిలాగి, ఆంధ్రులంతా కలిసి ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రాన్ని సాధించటానికి పూనుకోవాలని పత్రికాధిపతులను, యువకులను ప్రార్థిస్తూ విరమిస్తాను.

రెండు జాబులు

“అర్యా, ఇప్పుడు నేనోరచయిత వ్రాతను బట్టి ఒక వ్యాసం వ్రాస్తే ఎంతవరకు అతనికి ఋణపడ్డానో చెప్పాలా వద్దా? సరే. అనువాదమే చేశానను కోండి; అభోగట్టా లోకానికి తెలియజేయాలా వద్దా? ఇది ఫలానా వ్రాతకు ప్రతికృతి అని చెప్ప నంతకాలం ఇది మనదేఅని లోకం అనుకుంటుంది కదా—ఎందు కనుకోనియ్యాలి? సారస్వతంలో నిజాయితీ గొప్ప నుగుణం కాదా? ఇట్టి నిజాయితీని అతిక్రమించిన వ్యాసం ఒకటి మీ ప్రబుద్ధాంధ్ర జూలై సంచికలో ఉన్నది. “చంటిపిల్లలు చనిపోవడం” అని అవ్యాసం పేరు. అది స్వతంత్ర రచనకాదు. దానికి అంగ్ల వ్యాసకర్త Leigh Hunt వ్రాసిన “On the death of little children” అన్నది మాతృక. ఈ సంగతి ఎందుకు చెప్పబడలేదో? నేటికాలంలో చాలామంది తాము తరుమాలుచేసినావాటికిఫలానా పూర్వరచన ఉన్నదని చెప్పడంలేదు. ఇప్పుడు వాఙ్మయంలో ఈ సంప్రదాయం అంతరించినదా ఏమిటి? దీనికి మీ అనుమోదం కూడా ఉన్నదా ఏమిటి? క్రింగం శ్రీనివాసరావు

(తెనుగులో స్వతంత్రంగా రాయబడ్డ రచనలు ప్రకటించడమే మా సంకల్పం; కాని యెవ రేనా యితరభాషలలో వున్న గొప్పరచనలు అనువదించి పంపినే “ప్రకటించకూడ” దని మేము వ్రతం పూనలేదు. అయితే శ్రీనివాసరావుగారు చూపిన వ్యాసం అలాంటి దనే పూహతో ప్రకటించబడిది కాదు. అసలది స్వతంత్రం కా దని మాకు తెలివనే తెలవదు. వ్యాసకర్త యొక్కదా, యేవిధం గానూ అసంగతి నూచించలేదు. అలా నూచించక పోవడంలో వ్యాసకర్త వృద్ధేకం యేమిటో మాకు తెలవదు; గాని అది మేము తప్పనే నమ్ముతాము. అయితే శ్రీనివాసరావుగారు చెప్పినట్టు ఇతరభాష లోవున్న రచనకు అనువాదం చేసే—లేక దాన్ని అనుసరించి రాసి అసంగతి చెప్పకపోవడం మనలో కొందరికి పిత్రాచారంగా వుంది. ఇది మంచి దని మేము చెప్పలేము. ఇలాంటి రహస్యాలను కని పెట్టడం అన్ని సందర్భాల్లోనూ, అందరి విషయా ల్లోనూ సంపాదకులకు—విశేషించి మాకు సాధ్యం కాదు. వ్యాసకర్త తన ధర్మం నెరవేర్చుకోడం

చాలా మంచి పని. ఈ ధర్మాన్ని గమనించి వ్యాస కర్త చెప్పక, సంపాదకుడు గమనించలేక యీలాగ జరగడం తటస్థిస్తే అక్కడ పశ్చాత్తాపపడడం తప్ప వేరు గతి లేదు. సంపాదకుడు)

౨

“నమస్కారములు— మీపత్రికలో వచనవ్యాసాలే గాని పద్యవ్యాసాలు ప్రకటించ మని నీమం పూనివారు. దీన్ని పురస్కరించుకొని ప్రబుద్ధాంధ్రను ప్రశంసించే వారిలో కొందరు గతానుగతికంగా ఆధునిక పద్యవాఙ్మయ్యాన్ని తీవ్రంగా నిరసించినారు. గద్యవ్యాసాలు మాత్రమే ప్రకటిస్తామంటే మీరు గద్యవాఙ్మయశాఖను ఆభివృద్ధి చేయడం కోసమే అనిమం పూనినా రనుకున్నాను; కాని పద్యవాఙ్మయనిరసనమే మీఆభిప్రాయమేమో అనుకోవడానికి ఆవకాశ మిస్తున్నది మీ పత్రికలోని వ్యాసాలు. మనము ఒక వాఙ్మయశాఖను ఆభివృద్ధి చేయడం కోసం ఇంకో శాఖను నిరసించడం కేవలం సాహసం. ఇంగ్లీషు మొదలైన ఇతరభాషల్లో కూడ కథల పత్రికలూ, పద్యాల పత్రికలూ మొదలైనవి ఆయా శాఖలను ప్రత్యేకం ఆభివృద్ధిపరిచే ఆభిప్రాయందో నెలకొల్పినారు. కాని అంత మాత్రాన ఇతరశాఖలను వారెవరూ నిరసించడం లేదు. ఈ విషయంలో మీఆభిప్రాయం ఇదమితమని ప్రకటించడం భావ్యమేమో అని తలంచుచున్నాను.

ఉన్నతాదర్శాలు గల మీపత్రిక ఉత్తమస్థానం అధిష్టించి వాఙ్మయనేవ చేయగల దని ఆశిస్తున్నాను.”

పురిపండా అప్పలస్వామి

(మా మిత్రులు అప్పలస్వామిగారు ఈవిషయం యీలాగ లేఖారూపంగా అడగడం చాలా మంచి దయింది. ఏమంటే? అయిదారుగురు మిత్రులు ఈవిషయంలో మమ్మిలాగే ప్రశ్నించారు. “ప్రబుద్ధాంధ్రలో పద్యవ్యాసాలు ప్రకటించబడవు. ఎందుకంటే? ప్రతీభాషలోనూ అపారంగా వుండవలసిన వచనవాఙ్మయం తెనుగులో బొత్తిగా లేదు. కనకదేశీయులకు ఈవిషయంలో శ్రద్ధ వహించాలనే సంగతి స్ఫురించడానికి” ఇదీ మా వృద్దేశం. ఇంతే కాని పద్యవాఙ్మయాన్ని మేమే సందర్భంలోనూ నిరసించం. కళాదృష్టితో చూస్తే వచనానికీ, పద్యానికీ తారతమ్యం చూపించడానికి ఆవకాశం లేదు. కానయి చరణం అయితే కవిత్వయొక్క నిస్సర్గమాధుర్యమే ఆనుభవంలోకి వస్తుంది. పద్యం అయితే కవిత్వమూ సంగీతమూ మిళితమై విలక్షణమైన రుచి కలుగుతుంది. ఇది గమనించలేక కొందరు కవిత్వం పద్యమయం గానే వుంటుందని ప్రతిపాదారు. కవిత్వం మాటల కూర్పుదలలో పాట మునుంది; కాని ఛందస్సులో కాదు. అయితే ప్రతీదేశంలోనూ అదిలో పద్యవాఙ్మయమే ప్రారంభమయింది. (ఇక్కడ పద్యం అంటే గేయాలకు కూడా గ్రహణం) పద్యవాఙ్మయం కూలంకషం అయిన తరువాతనే వచనవాఙ్మయం బాడచూపుతూ వచ్చింది. ఛాన్డితిలో కవిత్వం వల్ల ఆనందం అనుభవించగలవాడు పద్యాన్ని గాని, వచనాన్ని గాని యెలా నిరసించగలడూ? అయితే: వొకటి మాత్రం వుంది. పద్యవాఙ్మయానికి జనుల సందర్భీ సంస్కృతచిత్తులుగా చేసే శక్తి లేదు. వచనవాఙ్మయానికి ఈశక్తి వుంది. మేము ప్రబుద్ధాంధ్రలో పద్యవాఙ్మయాన్ని మాని వచనవాఙ్మయాన్నే స్వీకరించడానికి యిది వొక కారణమే. సంపాదకుడు)

వ్యాఖ్యానములు

ఆంధ్రమహాసభ

ఇది గుంటూరు జిల్లాలో జరుగుతుం దని మొదట కబురు వచ్చింది. తరువాత రాయలసీమలో—అనంత పురంలో అన్నారు. మరికొన్ని సభలు కూడా దీనికి జత చెయ్యా లని ఆలోచనలు జరిగాయి కనకనూ, అప్పట్లో ఓడ్రుల దురాక్రమణవాంఛ మనలో కొంచెం—మాట మట్టు కేనా కనింత చురుకు పుట్టించి వుండి కనకనూ, కాంగ్రెస్సు సంబంధ మైన అడావిడి యేమీ లేకుండా దేశం అంతా ని సరంగసముద్రం లాగ నిశ్శబ్దంగా వుండి కనకనూ వొక నెల యెప్పు తక్కువగా నేనా సభ తప్ప కుండా జరుగుతుం దని, అజరగడం రాయలసీమలో కావడంవల్ల అడ్డొక్కం సిద్ధించే కార్యక్రమం నడుస్తుం దని ఆశపడ్డాం.

కాని యిక యిప్పుడా ఆశకి యెడం లేదు.

ఏమంటే? కాంగ్రెస్సుకి కట్టుబట్ట తప్పిపోయామి. పైగా అది అనెంట్ల యెన్ని కలలో పోటీ చెయ్య డానికి నిశ్చయించుకుని చాలా ముమ్మరం గానూ, చురుగ్గానూ సన్నాహాలు చేసుకుంటోంది. జప్తిను పక్షం కూడా యెన్నికల ప్రవాహంలో వురికి చాలా తీవ్రంగా పని చేస్తోంది. అపైని ఆంధ్ర రాష్ట్రం అంటే కాంగ్రెస్సుకి నీరసమూ, జప్తిస్సు పక్షానికి అనిష్టమనూ.

సరే, యిక మితవాదులకు ఆంధ్రోద్యమం యె ప్పడూ సవతి బిడ్డగానే వుంది.

ఇలాగ ఆంధ్రమహాసభ మళ్ళీ యింకో మాటు వెనకబడిపోయింది.

ఏం? కాంగ్రెస్సు పెదవి విరిచినంత మాత్రా నా, జప్తిస్సుపక్షం వ్యతిరేకించినంత మాత్రానా, మితవాదులు యీ వేపుకే చూడనంత మాత్రానా ఆంధ్రోద్యమం చప్పుబడిపోవలసిం దేనా?

ఆంధ్రజాతి అంటే శుష్కరాజకీయప్రచారకుల యీ ముఠాలు మాత్రమే కాదు. ఈ కాంగ్రెస్సు, ఈ జప్తిసుపక్షమూ, యీ మితవాదివర్గమూ, కల్లో లాలు పెంచి వున్న రవంత శక్తికి చిన్నాభిన్నాలు చేసేవే గాని ఆంధ్రజాతికి పుష్టి కలిగించేవి కావు. మరిన్ని భావదాస్యమూ, అనుకరణపరాయణతా, స్పృహ పెంచి చీలికలు కలిగించేవే కాని నవశక్తి సంఘటించి, దృక్పథాన్ని కాలానుగుణ్యంగా మార్చి, విలక్షణమైన వికాసం కలిగించతగ్గవి కావు.

ఆంధ్రజాతికి ఇవి ప్రాతినిధ్యం వహించ తగ్గవి కానే కావు,

ఆంధ్రదేశంలో యిప్పటికి గూడా యెలాంటి ప్రతికూలశక్తులు ముట్టడించినా సంప్రదాయాన్ని చిరసంచిత మైన జాతీయధర్మాన్ని ప్రాణపదంగా కాపాడుకుంటూ వస్తూవున్న గృహస్థులు, పండి తులు, స్త్రీలు, వ్యవసాయదారులు. శిల్పులు, కవు లు, గాయకులు, వారిశ్రామికలు, వర్తకులు, సంపన్నులు, జమీందారులు ఉన్నారు. సమయం వస్తే ఆంధ్రజాతియొక్క పూర్వోన్నతికి స్పృహిచిహ్నాలు గా నిలవగలవారు వీరే గాని ఆరాజకీయపక్షాల క, చ, ట, త, పలు కావు. పరవశులు కాని పత్రికాసంపాదకులూ, నవీనవిజ్ఞాన భరితులై వున్న ఆంగ్లవిద్యాపారంగతులూ, పూనుకుని సంప్రదాయాన్ని భంగపరచని నవీనమార్గాలు చూపించి నడిపిస్తే మళ్ళీ ఆంధ్రజాతికి జవనత్వాలు కలిగించ గలవారు వీరే గాని మ రెవరూ కారు.

కనక మన రాజకీయప్రచారకులు ఆంధ్రోద్య మాన్ని చిన్న చూపు చూస్తున్నారంటే మనం ఆనం దించతిగ్గదే; గాని విచారించనక్కరలేదు.

అయితే యిప్పుడు కర్మవీరుల యీవారసులకు ఉత్తేజం కలిగించాలి. ఇదీ యిప్పుడు ఆత్యవసరంగా

చెయ్యతగ్గపని. ఈపని చెయ్యాలంటే రాజకీయాలలో యే మాత్రమూ సంబంధం లేనివారు ఆంధ్ర మహాసభని స్వాధీనం చేసుకోవాలి. ఆసందర్భాన్ని అన్నాయంటే యిప్పుడు ఆంధ్రరాష్ట్ర ప్రస్తావన కూడా విడిచిపెట్టివెయ్యవచ్చు. ఏమంటే ఆంధ్రరాష్ట్రం ప్రభుత్వంవారు నిర్మించవలసింది; కాని మన చేతిలో పని కాదు. రాజకీయాల అనేక విధాల కలుషితం లైపోయి వున్న యీ సమయంలో దొరతనంవారు ఆంధ్రరాష్ట్రం నిర్మిస్తారని తోచదు. దీనికోసం చుర జాతీయపురస్కారాణం నిలుపు చెయ్యడానికి వీలు లేదు. ముందు ఆంధ్రజాతీయంలే ఇరుగుపొరుగువారు “ఇలాంటిదా?” అని నివ్వెర పడేటట్టు చెయ్యాలి. ఈపని లభించాలంటే ఆంధ్రమహాసభ యొక్క సుప్టాంగాలు చేపించి నూత్నరూపం యివ్వాలి.

అడంబరం లేని యీ జాతీయనేవ చెయ్యడానికి నడుం కట్టుకునే వారెవరు?

వినిపించుకోండి. కులంకపా లైన గోదావరి, కృష్ణ, తుంగభద్ర, పినాకిని మొదలైన మహానదులకు తుంగభద్రంగాల కలకలనినాదంతో ఆంధ్ర మాత యిలా అడుగుతోంది.

మన జాతి నిర్వీర్యురై

ఏరోజు కాలోజే మాహమ్మదీయులు హిందూ స్త్రీలను చెరబడుతూ వున్నట్టు ఉత్తరహిందూ స్థానం నుంచి వార్తమీద వార్త వస్తోంది. తరుణ వయస్కురాలైన హిందూ స్త్రీ బయటికి వచ్చిందంటే మల్లీ యింటికి చేరుకుంటుందా లేదా అన్న అలజడి అక్కడ ఊణఊణమూ పెరిగిపోతోంది. ఎవరు దీనికి జవాబుదారీ?

హిందువు అయినవాడెవరూ దీన్ని అడ్డుకోలేక పోతున్నాడు. ఉపాయం కూడా యేమీ కనపడడం లేదు. హిందూ స్త్రీల మానం రక్షించవలసిందని, మాహమ్మదీయుల స్వాధీనంలో వున్న తమ స్త్రీ

లను చెరవిడిపించవలసిందని అక్కడి హిందువుల నేతలు దొరతనంవారిని ప్రార్థిస్తున్నారు. అయితే యెంత బలవంతమైనా కేవలం దొరతనానికి ఇది సాధ్యమా? హిందూ స్త్రీలను హరించడానికి మాహమ్మదీయుల కుండే దైర్యసాహసాలు తమ స్త్రీలను రక్షించుకోడానికి చెరవిడిపించుకోడానికి హిందువులకు లేనప్పుడు భగవంతుడు మాత్రం యీ సందర్భంలో యేం చెయ్యగలమా?

మన వేదాంతం అర్చనాత్మకవివేకం కలిగించడంలో అద్వితీయమే కావచ్చు; కాని అది పూర్తిగా మన కొంప తీసింది. అది మనకు మానవ సహజమైన ఆశ లేకుండా చేసింది. అభిలాషను చంపేసింది. తెంపు, అభిమానము, పౌరుషము, తృప్తియు, దైర్యము — వీటిని బుగ్గి చేసేసింది. “ఏమీ లేదు. అంతా మాయ” అని సుశ్లోధ చేసి మన బుద్ధి కాల్చి చేసేసింది. హిందువుడి కంటే చలిచీమ నయం అనిపించింది.

నిజంగా మన మిప్పుడు కడుపునిండా తినలేము, మనసారా యేమీ ఆనుభవించలేము. కాలికొద్దీ నడవలేము. చేతికొద్దీ యేమీ చెయ్యలేము. కళ్లారా చూడలేము. అలోచించలేము. ఎత్తులు వెయ్యలేము. ముందుకి నుమకలేము. అంతే కాదు, వెక్కిరిస్తూ చూడాలంటే. ఏం చెయ్యతలుచుకున్నా నవనాడులూ కుంగిపోతాయి. అసలు తలుచుకోడా నిక్కూడా శక్తి లేదు. జీవచ్ఛనం యేలాంటిదీ అంటే హిందూజాతినీ ఉదాహరించవచ్చు.

మన జాతిని నిర్వీర్యం చేసింది. ఇంగ్లీషు ప్రభువుల ఆయుధశాసనం కాదు, మన వైరాగ్యం.

మన జాతిని సకలవిధాలా నేలబెట్టి కొట్టెన్ని ఇలాంటి అధమాధమసితికి తెచ్చింది మన వైరాగ్యమే కాని మరేమీ కాదు.

అయితే: మన వైరాగ్యం యీ సంగతి కూడా మనకి బోధపడనివ్వడం లేదు. లేకపోతే వెయ్యేళ్ల నుంచి మాహమ్మదీయుల ప్రవృత్తి చూస్తూ, రెండు

వందల సంవత్సరాలనుండి సాశ్చాత్యుల ప్రగమన శీలతని చూస్తూ, తెలుసుకుంటూ మన మింకా పూర్వ సిద్ధిలోనే — ఆ వైరాగ్యాన్ని పట్టుకునే వేలాడుతున్నా మంటే అర్థం యేమిటి?

హిందూజాతి బాగుపడా లంటే యిప్పుడు రాజ కీయాలపల్ల ప్రయోజనం లేదు, సంఘాచారాలను దిద్దడంవల్ల లాభం లేదు. కావలసిన అన్ని వస్తువులూ మనమే తయారు చేసుకున్నా మనం బాగు పడము. బయటినుంచి వచ్చిన ప్రతికూలకర్త లేమీ మనల్ని సాధుచెయ్యలేదు. మన వైరాగ్యమే మనల్ని చెరిచింది, చెరుస్తోంది. ఇంకా చెరుపు తుంది.

హిందూజాతిని బాగుచెయ్యగల మగవా డెవ్వడూ అంటే యీ వైరాగ్యాన్ని చంపగలవాడే. జాతి అంతా యిప్పుడు అలాంటి వ్యక్తికోసం నిరీక్షిస్తోంది.

ప్రతిష్ఠా పిశాచం

క=కామేశ్వరరావు అనే వారు (౨౦-2-3౪ కృష్ణాపత్రికలో) “హిందీవ్యాప్తి ఉపద్రవకరమా?” అని అడుగుతున్నారు.

ఇంకా సందేహమా?

హిందీ తెనుగు భాషకు యెలాంటి వుపద్రవాన్ని కలిగిస్తోందో ప్రబుద్ధాంధ్ర జాతి సంచికలో మేము చాలా వివరాల్తో చూపించాము. (ఈసంచిక లోనూ మరికొన్ని వివరాలు ఇచ్చాము) కామేశ్వర రావుగారు వాటి నన్నిటిని బాగా పరిశీలించే వారు. వారు అక్షరం అక్షరానికి వాటిని స్మరిస్తూనే కృష్ణాపత్రికలోని వ్యాసం రాకారు. కాని ప్రబుద్ధాంధ్ర అనే పేరు పలకడానికి వారికి నోరు తిరగలేదు. రాయడానికి కలమున్ను ఆడలేదు.

“తెనుగు చచ్చిపోయి తెనుగువారి సత్వవ్యవహారాలలోనూ హిందీ ప్రవేశిస్తుందా?” అని కాదు ప్రశ్న. “హిందీప్రచారకుల ఉద్దేశం

యేమిటి? దక్షిణదేశభాషల నన్నిటిని చంపేసి హిందీనే స్వీకరించేటట్లు చెయ్యాలని వారు భావంలాగా చెబుతూ వున్నప్పుడు ఆశ్రుచారాన్ని మందలించడమా, బలపరపరచడమా?” “నేను తెనుగు వాణ్ణి” అని సగర్వంగా అనుకోగలవాణ్ణి కిప్పుడిదీ సమస్య.

“తెనుగును నాశనము చేసి హిందీయే తెనుగు దేశములో పట్టుము గట్టుకొంటుంది” దని నూ కేమీ ధీయం లేదు. హిందీప్రచారకుల వుద్దేశం కొంతవరకూ నెగ్గవచ్చు గాని చివరికి నిర్మూలమే అయి పోతుంది. నిజమే. కాని యిప్పు డీకంగాళీ అంతా యేమిటి? తెనుగు భాషకు పుష్టి కలిగించవలసిన కొంత కాలాన్ని దుర్వినియోగం యెందుకు చెయ్యాలి? తెనుగువారే చెన్నున్న దుష్ప్రచారం తగ్గించనక్కర్లే లేదా?

గాంధీగారు గుజరాతీలో చాలా చాలా పని చేసి వుండవచ్చు; కాని వారు ఎక్కడికి వచ్చినా “హిందీ నేర్చుకోండి” అని నిర్బంధిస్తున్నారు. వారు దేశభాషల ప్రస్తావన ప్రతిహేతూ చెయ్యడం లేదు. దీనితో ప్రచారకులు ఆవేశం పొందుతున్నారు. సదసద్విచారమూ, లాభనష్టాలూ యెరగని దేశీయులు ప్రచారకుల దుర్బోధలో పడి పోతున్నారు. లేకపోతే తెనుగులో వర్ణక్రమ మేనా సరిగా రానివారు కూడా హిందీలో పట్ట భద్రు లవుతున్నారంటే అర్థం యేమిటి? పుస్తకం చేతబట్టింది మొదలుకుని హిందీలో గిడసబారి పోయిన తెనుగువారు ఇంగ్లీషులో గిడసబారి పోయినవారి లాగే తెనుగుకు దూర మైపోదాని కేమేనా అడుగుదా?

“మాతృభాషాగౌరవమును చాటడానికి తెనుగునాడులో సరి యైన ఉద్యమము లేకపోవటే ప్రజలు తెనుగునకు ఆశ్రద్ధ చేయడము తలపించినది కాని తెనుగునందు ఏవగింపు పుట్టిన్నీ, హిందీ యందు మోజు పుట్టిన్నీ కాదు”ట, అయితే మాతృ

భాషా గౌరవాన్ని చాలాదానికి తమ దేశంలో సరియైన ఉద్యమం నడపలేని తెనుగువారు హిందీ ప్రచారోద్యమాన్ని శక్తికి మించి కూడా చేస్తున్నారంటే యేమన్న మాట? ఏభాష కెలాంటి గౌరవం చెయ్యాలో తెనుగువాంకి తెలవ దన్న మాటే కదా? అలాంటి తెనుగువారు స్వానికి హిందీనే ఉపయోగించడానికేమీనా అన్యంతరం వుందా? ఇంగ్లీషే చదువుకున్నవారిలో ఇప్పుడు చాలామంది చేస్తూ వున్న పనే కాదూ యిదీ! ఈసన్నివేశం చూసేనా హిందీ విషయంలో మనం జాగ్రత్త పడకదూ?.

“పోసి, హిందీప్రచారానికి పూర్వ మైనా తెనుగు నభివృద్ధిపరుద్దామనే సంచలనము పల్లెటూళ్లలో కలిగించా? అప్పు డవి నిద్ర పోతున్నవి”ట. తెనుగు దేశపు పరిస్థితులు తెలిసిన వారిలా ఆనలేదు. ఏమంటే? కృష్ణాపుత్రక, ఆంధ్రపుత్రక చేసిన విజ్ఞానవ్యాపనమూ, ఉద్యోగధనమూ ఇంతా అంతా అని చెప్పడానికైతిగాదు. తరవాత విజ్ఞానచంద్రికా మండలిద్వారా కే. వి. లక్ష్మణరావుపంతులుగారు మంచి నికరమైన ప్రబోధం కలిగించారు. తరవాత ఆంధ్రప్రచారిణిగూడా అపారమైన పతనతృష్ణ కలిగించింది. ప్రారంభంలో అయిదారు సంవత్సరాలు ఆంధ్రమహాసభ చేసిన ప్రబోధం కూడా ఆనంతంగావుంది; కాని తరవాత కాంగ్రెస్సూ, హిందీప్రచారమూ వచ్చాక మన తెనుగువారు ఆంధ్రత్వాన్ని మరచిపోయారు. ఇది తెలవకుండా యేదోరాసెయ్యడం చాలా సాహసం అనిపించుకుంటుంది. పోసి వారి మాటే వొప్పుకుందాం. “వాటిని (పల్లెలను) కాంగ్రెస్సూ తన్నూరికంగా హిందీ మేల్కొల్పివినవి”ట. ఇది మాట. ఈముక్తాయింపుకోసం కామేశ్వరరావుగారు ఎత్తిన ఎత్తిది. అయినా వారి వాదాన్ని అంగీకరించినా హిందీ ఆంధ్రులను మేల్కొల్పివిన దంటే తన జంబెంలోకి యీడ్చుకుపోయిందన్నమాటే కాదూ?

లేకపోతే: హిందీద్వారా తెనుగు నేర్చుకుంటున్నామంటారా? తెనుగువారికి ఇంతకంటే దౌర్భాగ్యం లేదు. ఇది సిగ్గుపడవలసిన విషయం.

“ఆంధ్రులకిప్పుడు తల్లిభాషయెడల వారు నిర్వర్తింపవలసిన విధిని హెచ్చరించవలసియున్నది. ఆ భాషాసౌందర్యమును వారికి హృద్గతము చేయవలసియున్నది”ట. ఈసంగతి తెలిసే వున్నప్పు డింకెందుకూ హిందీ అంటే అంత అభిమానమూ? మాతృభాషలో ప్రజ్ఞ సంపాదించుకోకుండా పరభాషలో పని చెయ్యడానికెవరికీ అధికారం లేదు. అలాంటి ప్రజ్ఞ వున్నవారికి పరభాషలవల్ల యేమీ అపాయం కలగదు. తెనుగువారికి ముందు తెనుగు బాగా నేర్చి తరవాత హిందీ నేర్చుతామంటే యెవరేమంటారూ? “స్వతస్సిద్ధముగా అప్పుడే తెనుగుకు లభించే స్థానము తెనుగుకీ, హిందీకి లభించే స్థానము హిందీకీ, లభిస్తుం” దన్నారు కామేశ్వరరావుగారు. ఈమాట కోట్లు జలచేస్తుంది.

తరవాత కామేశ్వరరావుగారు రమీంద్రనాథతామారుగారి ప్రస్తావన చేశారు. ఎందుకో బోధపడలేదు. అలాంటి కవులు లేని భాషలనా రంతా హిందీలో మునిగిపోవలసిందనా వారి వుద్దేశం? శతావధాని వెంటటకాశ్రిగారిని గూడా ప్రస్తావించి కామేశ్వరరావుగారు వారిని గౌరవించబోయారు; గాని చివరికి గౌరవస్థితిలోనిలవలేదు. ఏమో అన్నారు. కొండ యెక్కించబోయి చివరికి శాశ్రిగారిని లోయలో కూలబోశారు. సాహసం.

ఇలాగ ఇప్పుడు జరుగుతూ వున్న హిందీప్రచారాన్ని ఎంత సమర్థించబోయినా కామేశ్వరరావుగారికి “కాని హిందీప్రచారకులు ఆంధ్రదేశంలో తెనుగు ఉన్న దనే గుర్తు కొంచెము ఉంచుకునే ప్రచారము చేయవలసి ఉంటుంది”అని “కాని ఈలోగా మాతృభాషాభిమానము వదలకు డని దేశీయులను హెచ్చరించడం మాత్రం మానడానికి వీలు లేదు” అని చివరికి వొప్పుకోక తప్పింది కాదు;

అయితే యీసంగతి వొప్పును లోపున వారిని ప్రతిష్ఠ యెంతైనా యిబ్బంది పెట్టింది. కాదు! పరభాషావ్యామోహం సుఖసుఖాల పోనిస్తుందా మరి?

అగ్నిపరీక్షయిది

అనుకున్నంత పని జరిగింది.

“మాహమ్మదీయుల్నా బలపరచడం, హిందువుల్నా?” అని అయినా కొంత ఆరంభం వుండును; కాని “మాహమ్మదీయుల ప్రధానం, జాతీయతా?” అని కచ్చితమైన ప్రశ్న.

కొంగ్రెస్సు జీవితంలో యిలాంటి సందేహస్థితి యెప్పుడూ తలచించలేదు. బాధ్యతను గుర్తించే వారికి గుండెలు తవ్వుతవ్వు మనిషిచే ప్రశ్నయిది; కాని నమరూ బెదురూ లేకుండా కొంగ్రెస్సు మాహమ్మదీయుల పక్షం ఆవలంబించింది. మల్లీ చూడబోతే ఆమహాసభ పేరు భారతజాతీయ మహాసభ!

అణే, మాలవ్యాగార్లకు కొంగ్రెస్సులో వుండి దానికి అస్కారం లేకపోయినందుకు కొందరు ప్రముఖులు విచారించారు; కాని గాంధీగారి కాదెంతేదు. వొక్క సత్యమూర్తిగా రుంజే చాలు ననుకున్నారు వారు. నిజమే. కొంగ్రెస్సుకి ఇన్నాళ్ళకి దొరికింది దిగజలలాంటి అవలంబం!

అయితే కొంగ్రెస్సు పక్షంగా చూస్తే యిది చాలా పక డైన సన్నివేశం. ఏమంటే? ఇప్పటి దాకా కొంగ్రెస్సుకి దొరతనంతో పోరాడడం వొక్కటే కార్యక్రమం. పర్యవసానం యెటు లేలినా దానికి విచారం లేదు. జయాపజయాలకు పూచీ అంతా దేశీయులదే.

ఇప్పుడు దదంతా మారిపోయింది. కొంగ్రెస్సే సొంతంగా మార్చుకుంది. జాతీయదృష్టితో పరిశీలించే అన్ని తెగల వారికీ, అన్ని మతాల వాళ్ళకీ అన్ని జాతుల వారికీ, ప్రపంచకల్యాణాన్ని ఆశించే

అన్ని దేశాలవారికీ దానిమీద ఆజమాయిషీ చెయ్యడానికి అధికారం వుట్టింది.

నిజంగా కొంగ్రెస్సుకి ఎప్పుడో కలిగివుండకలసిన సీతి యిది.

గాంధీగారి ప్రతిభకి వంపిడి యిదివరకి కాదు, యిక ముందు.

అయితే అణే, మాలవ్యాగార్లు మాత్రం తొందాక్కుండా—మేరువులాగ నిశ్చలంగా నిలవబడి వుండాలి. లేకపోతే అంతా బూడిదలో పోసిన పన్ను రయిపోతుంది.

రాజా, ప్రజలూనూ

పాదరాబాదు రాజ్యంలో యిక ముందు ఆరాజ్యం వారికే వుద్యోగాలు. ఇదివరకే అక్కడ వుద్యోగాలు సరపాదించుకుని వున్నవారికి వుద్యోగభంగం చెయ్యరు; కాని కొత్తవాని చేర్చుకోరు.

సూలదృష్టికి “ఏమిటీ యీ సంకుచిత నిశ్చయం?” అనిపిస్తుంది. చాలా మందికి కష్టం కూడా కలుగుతుంది; కాని కొనియాడవలసిన సిద్ధాంతం యిది. అందరూ ఆవలంబించవలసింది కూడానూ.

ఉద్యోగం దొరకడంవల దొరికిన వారికి నిర్విచారంగా సంసారం నిర్వహించుకోవానికి తగిన సిరమైన ఆదాయం కలుగుతుంది. ఈవిధంగా కొంత డబ్బు నైజామురాజ్యంలోనే వుండి పోతుంది.

నిజమే; కాని యిక్కడ గమనించవలసిన సంగతి యిది కాదు. దీనివల దేశీయులకే ముట్టవలసిన డబ్బు పాపార తన్నుకుపోరు. దేశీయులు అసంతృప్తులు కానక్కర లేదు. పొట్ట చేతబబుకుని అగమ్యుకాశులాగ అక్కడికి, అక్కడికి పరిగెత్తవలసిన బాధకూడా వుండదు.

ఇందులో ప్రధానమైన ప్రయోజనం యిది ఏమిటంటే?

“రాజనకుం బ్రజ శరీరము. రాజా ప్రజకు నాత్మ” అని నీతిచననం. ఇప్పుడు పైరారాబాదు రాజ్యంలో యీనీతి సర్వవిధాలా అనుష్ఠానంలోకి వస్తుంది.

నైజాముగారి యీ ఫర్మానాకు మా అభినందనాలు తెలుపుతున్నాం.

ప్రబుద్ధాంధ్ర

కలాభివృద్ధిపరిషత్తు వారు ప్రకటింపబడు మాసపత్రిక

సంపాదకుడు :- శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

సంపుటము ౫ } గాజనహస్తసంపుటము సెప్టెంబరు ౧౯౩౪ { సంచిక ౯

పెళ్లాడ తగ్గ మొగాడేడి?

సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి—సంపాదకుడు

తూర్పు తెలంగాణలో దనగా జకరయ్య. యెలిజ బెత్తూరైలు కోసం ఆనపర్తి స్త్రీపనుకి బయలుదేరాడు. స్త్రీపను రాయవరానికి బిగిసి నాలుగు మైళ్లుంది; కనక యెండ తగలకుండా వెళ్లా అని వారు కోరి చెందరునుగానే నడుస్తున్నారు. జకరయ్య చేతిలో చిన్నమాట తప్ప మరేమీ లేదు. యెలిజబెత్తు కులాసాగా కళ్ళు చెబుతూ పక్కపక్కనే నడుస్తోంది. ధవళేశ్వరంలో మిస్సమ్మ దగ్గర గుమాస్తాగా వున్న తమ కుమారుడు కృపానందాన్ని గురించి వారిద్దరూ చాలా వుత్సాహంగా మాట్లాడుతుంటున్నారు.

ఆశపువారి తోట సమీపించా టప్పటికి మహేంద్రవాడలో టీచరుగా వున్న సామియేలు రామచంద్రపురం వెడుతూ వారి కెదురుపడ్డాడు. మొదట అతను భక్తితో వారికి సలాములు చెప్పడమూ, అదంపతులు ప్రేమతో అతగాణ్ణి దీవించడమూ, తరవాత కుశలప్రశ్నాదికమూ—ఇదంతా సక్రమంగా జరిగిపోయింది. అప్పుడు సామియేలు కృపానందం సంగతి యెత్తుకున్నాడు, “కృపానందం నాకు ప్రియమైన సోదరుని కంటేనూ

యెక్కువ. అతణ్ణి చూసే నాకు అనందం పొంగి పోతుంది. నిన్న రాత్రే నేను ధవళేశ్వరంనుంచి వచ్చాను, అతను మీకు వెయ్యి సలాములు చెప్పమన్నాడు. మిస్సమ్మగారికి అతనిమీద వుండే ప్రేమ మరెవరి మీదా లేదు. మీరు చాలా పుణ్యం చేసుకున్నారు. మీ కుమారుని కోసం గొప్ప అదృష్టం కనిపెట్టుకుని వుంది” అని అతను చెప్పగా వారికి బ్రహ్మానందం అయింది. “యేనుప్రభువు నిన్ను కాపాడుగాక. ప్రియమైన సామియేలూ! నవ్వు నాకు చల్లని కబురు చెప్పావు. నాకు కృపానందం యెలాంటి వాడో నువ్వు అలాంటివాడవే” అని దానికి యెలిజబెత్తు బదులు చెప్పగా, జకరయ్య “యిప్పుడు నవ్వు మాపాలిటి దేవదూత వైనావు. ఇవాళ మా కృపానందం పుట్టిన రోజు. క్షమండుగు కోసం మా అబ్బాయి యేటా యింటికి వచ్చేవాడు; కాని యీ సంవత్సరం యీ వుత్సవం తమ బంధువులలో జరగా అని మిస్సమ్మగారు చాలా పట్టు పట్టారు. అందుకోసం మేమే ధవళేశ్వరం వెడుతున్నాము” అని చెబుతూ సామియేలుని కాగిలించుకున్నాడు.

తరవాత ప్రచితముకావలయు చేసుకుని వా రెవరి వారిని వారు వెళ్లిపోయారు.

౨

ఈసంభాషణవల్ల ఆదంపతుల ముఖపద్మాలు చక్కగా వికసించాయి; కాని ఆత్మస్థం అయింది. భక్తన తెల్లవారిపోయింది. అందుకు కంగారు పడుతూ జకాయ్య వడిగా ముంగుకి అడుగు వేరాడు. “బిడ్డమీద ఆందరికీ చాలా ప్రేమగా వుంది. ఈ సంతోషంతో నాకు చాలా బలం వచ్చింది; కనక సత్యో సరిగా నేనూ నడుచుకొను పద్ధతి అంటూ ఆమె అతని అడుగుల్లో అడుగు వేసింది.

సరిహద్దు పుంతలోకి వచ్చాటప్పటికి ఆదంపతు లిద్దరూ పులికి పడి నుంచునిపోయారు. చూడగా రోడ్డు పక్కని యాత రుష్టు చాటున వొక యువతి మాలుగుతూ పడివుంది. కట్టుకున్న మల్లపంచె చాలా తెల్లగానే వుంది; గాని అక్కడక్కడ రోడ్డు బూడిద మరకలతోటి, నెత్తురు మరకల తోటి నానా భీభత్సంగానూ వుంది. దగ్గరికి వెళ్లి చూడగా వొంటినిండా అరిటికాయల్లాగ కడు ములూ, తాండ్ర బెత్తెల్లాగ బొబ్బలూ వున్నాయి. నెత్తిమీదా, నడిభుజంమీదా, యెడమ మోకాల్ మీదా గాయాలు పడి నెత్తురు అట్టకట్టి వుంది.

ఆసతి చూశాటప్పటికి వారిద్దరి హృదయాలూ కరిగిపోయాయి. వెంటనే యెలిజబెత్త “ప్రభువా! ఈబిడ్డని రక్షించు” అంటూ దగ్గరికి వెళ్లి మామని ఆమె శిరస్సు తన వొట్లోకి తీసుకుంది. జకరయ్య “గాయూ! గాయూ!” అంటూ ఆశ్రపడుతూ దగ్గర కూచున్నాడు. కమిలిపోయిన ఆపన్నని శరీరం చూడగా వారికి వొళ్ళు జలదరించింది. యెలిజబెత్తు యువతి మొగమీద కమ్మిన జాట్లు సవరిస్తూ “నీళ్ళు తీసుకుర” మృగగా, జకరయ్య మూట విప్పి చెంబు తీసి బోదినుంది నీళ్లు తెచ్చి అందించాడు. వెంటనే ఆమె చెంబు నోటి కందించబోయింది;

గాని యువతి తల వూపి చెయ్యి పట్టుకుని “మీ రెవ?” రని అడిగింది.

“మేము క్రైస్తవులం”

“అయితే నన్నెందుకు పట్టుకున్నారా?”

“నీ స్థితి చూడలేదా?”

“.....”

“నువ్విక్కడ యిలాగ యెందుకు పడి వున్నావూ?”

“కొట్టి యిచ్చి సారేశారు”

“యెవరూ?”

“.....”

“నీ నైవరూ చూడలేదా?”

“మహేంద్రహాడ బాస్ట్రా లిద్దరు చూశారు”

“చూసి — నిన్ను యిక్కడే అట్టపెట్టేశారేం?”

“అయ్యో.....”

“పలకరించారా?”

“పులిని చూసినట్టు పారిపోయాను”

“ఏం?”

“అవి మా జాతి లక్షణం”

“అయితే యిది మా జాతి లక్షణం”

“.....”

“కష్టంలో వున్నవారికి సాయమూ, సేవాచెయ్యవలసిందని యేసుప్రభువు ఆజ్ఞ. ప్రజలకి దేవుని రాజ్యం చూపించి—జనులను నిజమైన మనుష్యులుగా చెయ్యడానికి మిషనువారు మమ్మల్ని రాయవకంబో నిలిపారు”

“.....”

“మా సేవ పొందడానికి నీ కిష్టం లేకపోతే మీ వాల్లక్కడ వున్నారో చెప్పు తీసుకువస్తాము”

“యమదూతలనా?”

“మీ వాళ్లు యమదూతలా?”

“అంతకంటే అన్యాయం”

“అంటే??”

“యమమాతల అయ్య మూడితే గాని యెవ
ర్నీ తీసుకుపోరు, మా వాళ్లు బతికి వస్తామనే”

“అయితే మే మెలాకనపడుతున్నామా
నీకు??”

“దేవమానల్లాగ??”

దంపతులిద్దరూ చికికు లై నాట. అమె భోగిణి
వారికి బోధపడలేదు.

“అయితే మేము నీకు నేవ చెయ్యడాని కింక
అడెందుమా??”

“నేను మీ కెవర్నీ??”

“ప్రాణికోటిలో మాకు సాటిదానవు. దేవుని
రాజ్యంలో మాతో సమానంగా హక్కులు గల
దానవు. ఇప్పుడు శువ్ర కష్టము వున్నపుకనుక.
నీకు నేవ చెస్తే దేవుడు మానానాలు మన్నించి
మాకు మోక్షం యిస్తాడు. ఇది యేసుక్రీస్తు
మాకు—అందరికీ చేసిన మహోపదేశం”

యువతికి వ్యధితహృదయమైన ఆన్మతం
చిలికినట్లయింది. అమె రెండు చేతులూ అక్షయ
త్నంగా అంజలిముద్ర వహించాయి. కళ్లు
మూతలపడ్డాయి. పెదములు రాచిరేకల్లాగ కదిలి
పోయాయి.

వొక్క నిమిషం అయిన తరవాత యువతి
మళ్ళీ కళ్లు విప్పి చూసింది.

“ఈశ్వరసంకల్పం యిలా వుంది కామాసు.
దాన్ని అడ్డుపెట్టడానికి నే నెంతటిదాన్ని? నా
కింకా బతికొలనే ఆశగా వుంది. దేవు డిచ్చిన
ఆయుర్దాయం కష్టమూ సుఖమూ నలుగురితో పాటు
అనుభవించకుండా మధ్యకొలలో యెందుకు తుం
చేసుకోవాలి? అలా చెస్తే మాత్రం శాంతి లభి
స్తుందా? తుంచేసుకోవడం యీశ్వరతిరస్కారం
కాదా? నాకు చావు వస్తే యిదివరకే ఏచ్చివుండ
వలసింది. ఇంత పని జరిగాక కూడా నేను బతికి
వుండడం చూస్తే నన్నింకా బతికి వుండ మనే
యీశ్వరు డాజ్ఞాపించినట్లు తోస్తోంది—”

“ని కి సత్యం??”

“రాత్రి పన్నెండు గంటలు వాటాకి మా
నాన్నా, మా అన్నలూ కొట్టి వర్షిస్తున్నట్లాకి
యీ డేవకారు. అంగంట కిందటే నాకు చైతన్య
మో, మెతుకువో వచ్చింది”

“మీ వాళ్లే ని న్నెందుకు కొట్టారు??”

“.....నేను పూర్వజన్మలో యెన్నో
పాపాలు చేశాను. లేకపోతే నాకి జన్మ వచ్చి
వుండదు.....మీరు చూపినా వున్న వాత్సల్యం
చూస్తే నాకు ప్రాణాలు లేచివస్తున్నాయి”

“యేసు క్రీస్తు నిన్ను రక్షించుగాక”

“నా కిప్పుడు యేసు క్రీస్తునే గతి అయినాడు
.....గొంతుకు యెండిపోతోంది.....మాటాట
లేను”

“కనీన్ని మంచిపట్ల ప్రయ్యోగ ఆమోద”

“తెల్లవారింది. మొగం కడుక్కోకుండా నే
నిప్పుడు మంచిపట్ల ప్రయ్యోగను”

ఈదీక్షకి ఆశ్చర్యపడుతూ యెలిజబెత్తూ, జక
రయ్యా అమెని భద్రంగాలేవదీసి, నెమ్మదిగా నడి
పించుకుజెల్లి కోడ్డు పక్కని కూచోబెట్టారు.
పుత్రరక్షణలలో అమె దంతధావనం చెసుకుని
చెంబెడు నీళ్లు తాగి మళ్ళీ పడుకుంది. అది చూసి
“వుండు. వుం” అంటూ యెలిజబెత్తు మళ్ళీ అమె
శిరస్సు తన వొడిలోకి తీసుకుంది.

3

యువతి నాలుగు నిమిషాలు కళ్లు మూసుకుంది.
ఇంతలో ఆచెంబెడు నీళ్లూ అమెకి కొంచెం పుష్టి
కలిగించాయి. జెంటనే అమె మెలిగా లేచి
కూచుంది. “పడిపోతావు పడిపోతావు” అంటూ
యెలిజబెత్తు అమె రెక్క పట్టుకుని ఆపింది; గాని
లేలిపోతూ వున్న కళ్లతో అమె కమికిపోయిన తన
శరీరాన్ని వొకమాటు చూసుకుని వొక్క పెద్ద
నిట్టూర్పు విడిచి కళ్లు మూసుకుని యెలిజబెత్తు వొడి
లోకి పడిపోయింది. అది చూసి యెలిజబెత్తు

“బిడ్డ తన గాయాలు చూసుకుని మూర్ఛపోయింది” అంటూ ఆత్రపడగా జకరయ్య గబగబ వెళ్లి మళ్ళీ సళ్లు తెచ్చి ఆమె మొగమ్మీద చిలికాడు. యెలిజ బెత్తు తన పమిటచెంగుతో మెల్లిగా మొగంతాడి చింది.

మరో నాలుగు నిమిషాలకి ఆమె మళ్ళీ కళ్లు పిప్పి లేచి కూచుంది.

“మీ రిద్దరూ భార్యాభర్తలా?”

“.....”

“అవును” అన్నాడు జకరయ్య.

“మీకు బిడ్డ లేందరూ?”

“వొక్క కొడుకు” అంది యెలిజబెత్తు

“కూతుళ్లు లేరూ?”

“అయ్యో! ప్రభువా!”

“నన్ను కన్నవాళ్ళకి నేను తొమ్మిదో యేటనే గర్భశత్రువు నేపోయాను. వా రిద్దరూ యిప్పటికీ బతికే వున్నారు; గాని జ్ఞానం వచ్చాక నేను మాతృప్రేమనీ, పితృవాత్సల్యాన్ని రుచేనా చూసి యెరగను. నా మొగం కనపడితే మానాన్నకి కళ్లు చినుచినులాడిపోతాయి. మా అమ్మ చేతులారా చంపలేక తప్పించుకు తిరుగుతోంది. నా మొగు డన్న పిల్లాడు చచ్చిపోయినందుకు అవిడ దుఃఖి న్నూనే వుంది; కాని నాకు సుఖం కలిగించడం— కష్టాలు తప్పించడం తన విధి అని అవిడ కూడా భావించలేదు. “అనుభవించు” ఇదే పష్టిగడి యలా అవిడ బోధన”

“ఇప్పు డా గొడవ అన్న యెంచుకు తల్లీ?”

“ఇది వొక కెరటం. సముద్రంలో కెరటా లేందుకు వస్తాయా? నా బతుకు సముద్రం అయి పోయింది. నన్ను మా వాళ్లే వితంతువుగా చేశారు; కాని కష్టాలు నేను అనుభవించాలి. జుట్టు తీయించకపోవడం వొకటే మావాళ్లు నాకు చెయ్యని అపకారం. నాలు గేళ్లనుంచి దానికోసం కూడా మా నాన్న రగడ పెంచుతూనే వున్నాడు; కాని

నేను తరుచు కూ చెల్లెలి దగ్గర కాకినాడలో వుంటూ వుండడం వల్ల అది మాత్రం యింకా జరగ లేదు”

“ఆచూసం కనుబడి, అదంతా తరవాత చెబు చువు గాని లే అయ్యో”

“నా హృదయంలో నుంచి యీ దుఃఖం వుబుకుతోంది. దీనికి మీరు చూపుతూ వున్న ప్రేమే కారణం. మా బాతిపల్ల లాగ మీ దారిని మీరూ పోయి వుంటే నాకీ వుండేకం కలక్కపోవును. ఆధారం—“అయ్యో” అని సానుభూతి చూ పించే వారు అరుదున్నారు; కనక పూర్వపు కష్టా లన్న జ్ఞాపకం వచ్చాయి. ....మీకు మాతుళ్లు లేరన్నారు, నా కిప్పుడు నన్ను కడుపులో పెట్టు కునే తల్లిదండ్రులు కావాలి. మీరు నన్ను కూతు రుగా ప్రేమిస్తారా?”

ఈ మాట అనేటప్పటి కామె కంఠం గద్గదిక మై నేత్రా అశ్రుపూరితా అయిపోయాయి. ఆసన్ని వేశం చూశాటప్పటికి ఆదంపతులుకీ కూడా అలాగే తటస్థులై పండి పెంటనే యెలిజబెత్తు ఆమెని పొదివి పట్టుకుని “తల్లీ! నువ్వు నా మాతురువు. నేను నికు తల్లిని” అంది. జకరయ్య కూడా పుత్రికా వాత్సల్యంతో వోదార్చాడు. దీనితో యువతికి యేనుగు కున్నంత సత్తువ వచ్చింది. పెంటనే ఆమె యెలిజబెత్తుని గట్టిగా కాగలించుకుని అత్యుప నయనాలతో ఆమె మొగం కేసి చూసింది. అప్పుడు యెలిజబెత్తు వుద్రిక్తహృదయంతో ఆమెని తన వక్ష స్థలాని కడుముకుని, ఆమె కళ్లలో అమృతం వరించి, మాతృత్వానికి గుర్తుగా ఆమె నొసట వొక్క ముద్దు వుంచింది. తరవాత యువతి జక రయ్యమీదకి చేతులు చాపగా అతనా చేతులు గట్టిగా పట్టుకుని “తల్లీ! నిన్ను యేసుప్రభువు మాకు దయచేశాడు. ఆప్రభువునికన్న మేరీ అమ్మ. నిన్ను రక్షించుగాక” అని డగ్గు త్రికతో చెప్పాడు.

“అయితే నన్ను మీయింటికి తీసుకువెళ్ళండి. ఇక్కడ నన్ను కేమీ అవ్వకద్దు” అని ఆమె కోరగా వారిద్దరూ “సరే” అన్నారు.

౪

ఇంతలో మహేంద్రవాడ రైతులు ముగ్గు రక్కడికి వచ్చారు. అంపరూ శిలాగ్రహాల్లాగ నుంచున్నారు; గాని అందులో వొకడు కొంతనేపటికి “యేమిటి గొడవ?” అని అడిగాడు. జకరయ్య దానికి తనకి తెలిసినంతవరకూ చెప్పి “రాయవరం వెళ్లి వోక బండి తెచ్చిపెడతారా?” అని అడగా వాడు ముగ్గురూ మారు చెప్పకుండా బోడి దాటి అంటిలోటతో మాయమైపోయారు. అందుకు దంపతు లాశ్చర్యపడుతూ వుండగా “మమ్మల్ని సాక్ష్యం పెయ్యడానికే? మేం తిరిగితేం బాబూ పని మానుకుని” అని తోటలోనుంచి వినపడింది.

“నేను చెప్పలేదా? మా పదతి యింతే” అని యువతి చెప్పగా యెలిజబెత్తు “యే మనుష్యులమ్మా” అని తెల్లపోయింది. జకరయ్య “దయా దాక్షిణ్యాలున్న బాప తెత్తే మీరు బండి తేవడం దాకా యెందుకూ? వాయ కొట్టి జొంకల్లాకి యీడ్చేయ్యడం యెందుకు వస్తుందీ!” అన్నాడు.

దానిమీద యువతి “యిక యిక్కడ షణ మేనా వుండడం మంచిది కాదు. నేను నడవగలను, సింపాదిగా పడండి” అంటూ తూలుతూ తూలు తూనే లేచి నుంచుంది. “వదు వద్దంటూనే యెలిజబెత్తు కూడా లేచింది; గాని యువతి అంత లో రెండుడుగులే వేసింది. ఇక చేసేది లేక జకరయ్య కూడా వెంట బయలుదేరగా యువతి యెలిజబెత్తు భుజంమీద తల ఆనుకుని నడుస్తూ “షణం. ఆర మైలే కాదా మనం వెళ్ళడం? బాధ లేదు, పడండి” అంది.

వారి వాడుగునా యెదురుపడ్డవా రంతా “యేమిటి సంగ” అని అడుగుతూ రాగా జకరయ్య

“ప్రంతలో వడి వుంది. ఆసుపత్రికి తీసుకువెళ్ళు తున్నాం” అని మాత్రమే జవాబు చెబుతూ వచ్చాడు.

పావుగంటలో వారు రాయవరం చేరుకున్నారు. మహా పావుగంటలో ఆసుపత్రిలో యువతికి కట్టు కడడమూ, చుం దిక్కుకమూ జరిగిపోయింది. మొత్తానికి యెండుమంది బావు అయోబుష్టుటికి దంపతులు యువతని వెంటబెట్టుకుని యింటికి చేరుకున్నారు.

ఆనె చాలా చిన్నయిల్లు. పూరిల్లు కూడానూ. వొక గది, వొక వంటగది, వొక హాలు, చూడు వేపున వసారాలు. ఇంతే అయిల్లు; కాని అది చూపుటికి చాలా మున్నటగా వుంది. ఎటు మానినా చాలా పరిశుభ్రమై గాలికి వెలుతుడికి లోటు లేకుండా వాసమోగ్యంగా వుంది. ఇంటి చుట్టూ పువ్వుల మొక్కలూ, తీగలూ—అవి వుద్యాన వనంలో వున్న బంగాళా లా వుంది. అచక్కడనాని మూడా యువతి చప్పున తేరుకుంది.

యెలిజబెత్తు నిమిషాలమీద వంట చేసేసింది. అప్పటి కప్పుడే జకరయ్య స్నానం చేసి బట్టలు మార్చుకున్నాడు. యెలిజబెత్తు యువతికి చాకింటి మదిత కట్టబెట్టి ఆమెకి, జకరయ్యకి పింగాణిపళ్లె లలో అన్ని మూ, కూర వగైరా కట్టించింది.

యువతి వొక్క షణం భ్రాంతురాలై వుండి, వుత్తరషణంలో ఆకాశంకేసి చూస్తూ అంజలిబంధంతో “ఈశ్వరా! అంతా నీకు తెలుసు. నువ్వే నాకు దిక్కు” అని మొక్కి భోజనం ప్రారంభించింది.

౫

ఇదంతా ముగిశాటప్పటికి పది అయింది. జకరయ్య యెలిజబెత్తుకేసి చూసి “ఇది మనం ధనశేఖరం చేరుకునే సమయం. అబ్బాయి రాజమండ్రి నేషనులో నిరుత్సాహపడి, కారణం తెలవని అనేక దనతో బంగాళాకి వెళ్ళిపోయి వుంటాడు” అన్నా

డు. దానికి యెలిజబెత్తు “బిడ్డ నిరుత్సాహపడిడం నిజమే; కాని ప్రభువు మన కీ పని పెట్టాడు. అబ్బాయి పుట్టిన రోజు వ్రత్యవంలా మనం అక్కడ అనుభవించే అనందం కంటే యిక్కడ యాబిడ్డకి నేన చెయ్యించవల కలిగే అనందం గొప్పదిర్ని, కాళ్ళంత మెనదిర్ని. అక్కడ మిస్సమ్మగారి దమ వల్ల బిడ్డ కే లోటూ జరగదు. అకౌరణంవల్ల కూడా మన అనందానికి కొరత లే”దని మాతృహృద యాన్ని వెల్లడించింది.

ఇది విని యువతి “సంగతి యేమి?”టని అడిగి జకరయ్య అంతా చెప్పగా “అయ్యో! నామూ లంగా మీ అనందాని కెంత విఘాతం కలిగిందీ?” అని విచారించింది; కాని యెలిజబెత్తు “బిడ్డా! దానికోసం మాకు విచారం లేదు. నా కొడుకు పుట్టిన రోజున నాకు రత్నం వంటి మాతురు దొరికింది. మా మీద యేసుప్రభువుకి కటాక్షం వుందనడానికి ఇంతకంటే యేం నిదర్శనం కావాలి?” అని చెప్పి అమెని ఓదార్చింది.

దానిమీద యువతి యిలా చెప్పింది.

“నిజమే. నాకూ యివాళ ఆమ్మా!” అని పిలవతగిన తల్లి, ‘బాబయ్యా’ అని పిలవతగ తండ్రీ దొరికారు. ఈ సౌభాగ్యానికి సోపానంగానే నన్న రాత్రి నేను పరమదార్భాగ్యం అనుభవించవలసి వచ్చింది. వాళ్ళ క్రోధం దేవుని దయవల్ల నాకు అదృష్టంగా పరిణమించింది. ఇక నా సంగతి చెబుతా వినండి. నాపేరు సుభద్రమ్మ. మా కుటుంబం పాలమూరు నూరిళ్ళ బ్రాహ్మణాగ్రహారంలోనూ చాలా యెన్నిక అయింది. బ్రాహ్మ అంతా మా కుటుంబం అంటే యెంతో గౌరవంగా చూస్తారు. బ్రాహ్మణమాత్రు లెవరూ మాయింట్లో ఆగలేరు. అంటే మాయింట్లో అందరూ నిప్పు నిరూ కడుగుతారు. అలాంటి కుటుంబంలో నేనూ మా చెల్లెలూ మాత్రమే మారిపోయాం. నాకు ముగ్గురు అక్కలూ, వొక చెల్లెలూ, యిద్ద రన్నలూ

వున్నారు. నేను తరుచు కాకినాడలో మాచెల్లెలి దగ్గర వుంటున్నాను. మా మరిది కాలేజీలో మేష్టరు. అతనికి బ్రహ్మసమాజం అంటే అభిమానం. తల్లి యింకా బతికివుండడంవల్ల అత నింకా ప్రత్యక్షంగా అమతంలో కలవలేదు; గాని కలిసి నట్టే లెక. ఆమెకి యెనభైయేళ్లున్నాయి. నేడో రోపో అంటూ వుంది. “నన్ను కాస్త బూడిద చేనేసి తరవాత నియిస్తా” అంది అవిడ. మా మరిది మూలంగా మాచెల్లెలూ, ఆయిద్దరి మాలానా నేనూ పూర్తిగా మారిపోయాం. మామరిది కాలేజీ నుంచి రాగానే మా కిద్దరికీ చదువు చెప్పడమూ, ఈకాలపు మర్యాదలూ, పద్ధతులూ నేర్పడమూ— పాపం అతగాడికి విసు గంటూ లేదు. ఇరుగు పొరుగు అంతా అమతనులే కావడంవల్ల తరుచు నేను వారి యిళ్లకు వెడుతూ వారి ఆచారవ్యవహారాలు చూస్తూ నేర్చుకుంటూ వుంటాను. ఆస్త్రీల పరిచయంవల్ల, మామరిది బోధనలవల్ల బ్రాహ్మణ జాతి అంటే రాక్షసజాతి అని బోధపడింది. వొక దయ లేదు. దాక్షిణ్యం లేదు. వేదాలూ, కాస్త్రాలూ చదవడమే; గాని అసత్యానికీ, హింసకీ జంకడం లేదు. నిప్పు, నిల్లూ కడగడం— యిలాంటివే బ్రాహ్మణలక్షణాలని వాళ్ల నమ్మకం. ....మా చెల్లెల్ని విడిచి వుండలేకపోవడం వొకటి, పాలమూరు నరకంలో పడి బాధ పడ లేకపోవడం వొకటి—ఈరెండు కారణాలవల్ల నేను తరుచు కాకినాడలో వుంటున్నాను. నాకు మళ్ళీ పెళ్లి చెసుకోవాలని బుద్ధి పుట్టింది. ఈబుద్ధి పుట్టాటప్పటికి నామనస్సు పాలమూరిలో వొక బ్రాహ్మణిమీద పడింది. కానైతే అతగాడు పెద్ద చదువు లేమీ చదవ లేదు. అస్తి గూడా సామాన్యమే. కాని చిన్నప్పు డిద్దరమూ అడుకునేవాళ్లం. మాలో మేము అతను మొగు డని, నేను పెళ్లాన్నని అనుకునివాళ్లం. సరిగా సమయానికి, తరుమా

సాల క్రిందట అతని పెల్లాం కాపరానికి రాకుండానే కలరా వచ్చి చచ్చిపోయింది కూడానూ. మా మరది కాకినాడలో యెన్నో సమృంధాల చూపించాడు: గాని నామనస్సు అలా పోలేదు. మా చెల్లెలు “సాలమూరు బ్రాహ్మణుడు అంతపని చెయ్యలేడు నుమా” అంది. పాలమూరు పిల్లని నేను చెయ్యగలిగింపజేసాడు అతను మాత్రం యెందుకు చెయ్యలేదు? అన్నాను నేను. కాకినాడలో వుండడంవల్లే నాలో మార్పు కలగడం నిజమే. పాలమూరిలోనే వుండిపోడంవల్ల అతనిలో మార్పు కలగడాని కవకాశం లేకపోవడం గూడా వాస్తవమే; కాని నాఅళ అలా అనిపించింది..... ఈ ఆశతో పాలమూరు వెళ్లాను. అతను పెల్లి ప్రయత్నంలోనే వున్నాడు; గాని యింకా సిగ్గు పడలేదు. అతని యిల్లు మాయంటిపక్క సందు లోనే వుండడంవల్ల యెలాగో వీలు చేసుకుని వెళ్లి మొదట పరామర్శ చేసి, తరవాత సమృంధాల సంగతి యెత్తి చివరికి ఆతికష్టమీద “వితంతువుని పెల్లి చేసికోరాకుటోయీ?” అన్నాను. దానితో అతను ప్రకృతిలో పడ్డాడు. నాకేసి కొత్త చూపులు చూపించడం మొదలుపెట్టాడు. కొంచెం పరియాచకం—హాస్యం—వేళాకోళాలు—వెక్కిరింతలు—తుదకి ప్రేమభిక్ష; కాని పెల్లి చేసుకోవా లనే వుద్దేశం మాత్రం లేదు. కాలం గడుపుకోవడం—వీలయినపుడు మంచి పిల్లని చూసి పెల్లి చేసుకోవడం—ఇదీ యెత్తు; కాని యాడుగుదేళం నాకు తెలిసినప్పట్లుంచీ నేనతని యింటికి వెళ్లడం మానేశాను. దానీదానిచేత కభుర్లు వచ్చాయి. దారి కాని బతిమాలుడం—ఏమేమో వంకలు పన్ని మాయంటికి రావడం—ఇలాంటి వన్న సాగించాడు. ఆయితే; ఎన్ని బిడ్డతీలు చేసినా నేను లొంగలేదు. “పెల్లి చేసుకుందాం. లేకపోలే దూరంగా వుండు” అని నేను కచ్చితంగా చెప్పేశాను. ఇదంతా అయోబుష్పటికి పదిహేను రోజులయింది.

.....తరవాత యేం జరిగిందో తెలవదు: గాని వొకనాడు సాయంత్రం దానీది వొక బాబు తెచ్చి యిచ్చింది. “ఓ నెలవు ప్రకారం నిన్ను పెల్లి చేసుకోకడానికి నిశ్చయించుకున్నాను. నువ్వెప్పుడు ఎక్కడికి రమ్మంటే అక్కడి సిగ్గు” అని వుంది అబాబులో. మొదట కొంచెం అనుమానపడ్డాను; గాని చివరికి పొంగిపోయాను. ఈ వయస్సులో కొడుకున్న ధర్మ లభించడం కంటే అడదాని కిక కావలసిందేమిటి? కాని బాబు వచ్చిన యంతో గంటకి ప్రళయం మంచుకు వస్తోన్నట్టు తెలిసింది. మారచాస్య వ్యాపారం కొందరు విద్యార్థులు కనిపెట్టారు. అది ఆనోటూ. ఆనోటూ పాకింది. చివరికి మా ఆమ్మకి తెలిసింది. మా ఆమ్మ మాపెద్ద క్కతో చెప్పింది. అది వచ్చి “యేం తలుచుకున్నావే మొండి పీనుగా” అంటూ నన్నొక్క మొట్టు మొట్టి అడిగింది. అంతట్లో మా ఆమ్మ వచ్చి “వూరుకో. వూరుకో రేపు మీనాన్నతో చెబుదాం బుద్ధి మల్లించుకోకపోతే” అంటూ మా అక్కని లాక్కపోయింది; కాని నాపై ప్రాణాలు పై కెగిరిపోయాయి. “యిది యెలా పొక్కింది! ఏమవుతుంది? ఇది మొగాల్లోకి తెలిస్తే పెల్లి మాట దేవు డెరుగును. ఇంకనన్ను కాకినాడ వెళ్లి నిస్తారా? బుర్ర గొరిగించకుండా వుంటారా? ఈ సరకంలో పది బతకడ మెలాగా?” ఇలాగ నా మనస్సు అనేకవిధాల పోయింది. నిజంగా కంగా రైపోయింది నాకు..... ఆ వేళ సాయంత్రం దానీది మరో చీటి తెచ్చి యిచ్చింది. చూడగా దాల్లో “మన సంగతి బట్టబయలు పోయేటట్టుంది. ఇక యిక్కడ వుంటే మనకి ప్రాణాలు తక్కువు. తక్కినా నువ్విక తల యెత్తుకుని తిరగడానికి వీలండదు. అంతా అయోమయం అయిపోతుంది. కనక రాత్రి పన్నెండు గంటల వేళ నువ్వెలాగేనా చెరువు దగ్గరికి వస్తే నేను కలుసుకుని మారు దారిని తెల్లవారేప్పటికి నిన్ను కాకి

నాడలో మీ చెల్లిలిగారి యింటో వస్తున్నాను. శెంటనే—రేపే మనం పెళ్లి చేసేసుకోవచ్చు”నని వుంది.....నాకు మళ్ళీ ఆ కలిగింది. విరుచుకు పడిపోయే అపక తప్పిపోయినట్లు తోచి మనస్సు కొంచెం కుదుటపడింది: కాని గాత్ర పన్నెండు గంటలవేళ చెరువు గట్టుకు వెళ్ళాలి. యెలాగా? రాత్రి మా పెద్దక్క కాస్తే యేమిటి కయ్యడం?.....అప్పటి స్థితి యెలా వుంటుందో? వెళ్ళాలి. తప్పదు” అని నిశ్చయించుకున్నాను... నాకు నిద్ర రాలేదు ముహూన—గాలిమాడా ప్రవేశించడానికి బిలు లేనట్లు బిగించాను: కాని వేయి కళ్ళతో చూచున్నట్లు అంతా కనిపించునే వుంది. అక్ష చెవులతో వింటున్నట్లు అంతా వినపడుతునే వుంది.....పక్కయింటో గడియారం పన్నెండు కొట్టింది.....మెల్లిగా ముసుగు తీసేశాను. అది కీతాకాలం కనక అందరూ గాఢనిద్రలో వున్నారు. లేచి, ముంగాళ్ళమీద నడిచి, మెల్లిగా తలుపులు తీసుకుని—క్షణంలో చెరువుగట్టుమీద పడాను. ....అప్పటి కప్పుడే అత నక్కడ కనిపెట్టుకుని వున్నాడు..... “ఇప్పుడు పదవర్షి వెడితే తప్పకుండా మీ వాళ్ళు వెళ్తుంటూ వచ్చి పట్టుకుంటారు. రాయవరం వెళ్ళి జట్కూమీద రామచంద్రపురం చేరుకున్నా మంటే ప్రత్యేకంగా మోటారు చేసుకుని తూర్పు తెల్లవారకుండా కాకి నాడ వెళ్ళిపోతాం. ఏమంటా?” వన్నాడతను. నాకూ అది బాగానే కనపడింది. “నరే” అంటే “నరే” అనుకున్నాం.....బయలుదేరాం. మాకు చీకటి అడ్డురాలేదు. చలిమాడా కనపడలేదు. ఇద్దరూ వొక మాటా మంత్రీ మాడా లేదు. ఉరుకుల తోటి, పరుగులతోటి వెనక్కొల ముక్కులైవో తరుముకు వస్తూన్నట్లు మేఘాలమీద యెగిరిపోతున్నాం.....కాని మావాళ్ళు మా వెనక్కోలే వస్తున్నారు. మే మది కనిపెట్టే లేకపోయాం. నేను పడివున్నచోటికి వచ్చాటప్పటికి మా చిన్న

న్నయ్య వచ్చి “మాదిగిరూండా! యెక్కడికి వెళ్తా?” వంటూ చెయ్యి పట్టుకున్నాడు.....దాంతో నేను కెవ్వన కేక వేసి కూలబడ్డాను. శెంటనే మా నాన్న చెబ్బమీద చెబ్బకొట్టసాగాడు. మరో నిమిషానికి మా అన్నలు కూడా సాయపడ్డారు.... అందరూ నన్ను గొడుగు వాదినట్లు బాదేశారు. చివరికి కర్రదెబ్బ నెమ్మిద పండింది. అంతే. దాంతో నాకు కళ్ళు తిరిగిపోయాయి. తరవాత యేం జరిగిందో? ఎవ శ్రేయస్విపోయారో?..... తెల్లవారేక—అంతా మీకు తెలిసిందే”

ఇది పూర్తి అయాటప్పటికి సుఖద్ర హృదయం తేలికపడింది.

ఇక విని దంపతు లిద్దరూ “యేసుప్రభువా!” అంటూ సెట్టూర్పులు విడిచారు.

౬

“అమ్మా! డాక్టరుగారి నడిగి స్ట్రఫికెట్టు తెప్పంటావా?” అని జకరయ్య అడగగా “బాబయ్యా! యేసుప్రభువుకి గూడా స్ట్రఫికెట్టు కావాలా?” అని సుఖద్ర బదులిచ్చింది.

“కోర్టుకి వెడితే సాక్ష్యం యెలా వస్తుందీ—?” అని యింతవరకూ తొక్కిళ్ళాడుతూ వున్న జకరయ్య యిది విని గతుక్కు మన్నాడు.

అక్కడ, పాలమూడిలో ప్రజలందరూ రాత్రి వీరావధాని చేసి చేయించిన దారుణకృత్యం విని ఆశ్చర్యపోతూ వుండగా సుఖద్రయ్య కిరస్తానీలలో కలిసినట్లు వార్త వచ్చింది. దీనితో వూరంతా గుబ్బు మని పోయింది.

వీరావధాని, పెద్ద కొడుకూ నిర్విచారంగానూ, సావకాశంగానూ దేవతార్చనా భోజనమూ చేసి లోపలి అరుగుమీద కూచని “ఏం జరిగిందో?” అని అలోచిస్తూ వుండగా మాని రావడానికి వెళ్ళిన రైతు వచ్చి తెల్లవారింది మొదలు జరిగిందంతా చెప్పాడు. అది విని లోపలనుంచి వచ్చి పెద్ద మాతూరు

“అని చచ్చిపోయిందనుకుందాం. ఏం?” అంది; కాని యీ మాట వినిపించుకోకుండా అవధాని “నా పిల్లని లేవతీసుకుపోయా రని కిరస్తాని వాళ్ళ మీద ఛార్జీ తగిలించా” అంటూ బుర్రబుగలాడు తూ గట్టి మని లేచినుంచుని నడుం విగించాడు ఆ వృద్ధుతం చూసి రైతు తెల్లపోతూ వుండగా పెద్ద కొడుకు “శుప్టు తొందరపడకు నాన్నా!” అని కాంతపడిచి “పేరిశాస్త్రిని తీసుకు రా” అంటూ తమ్ముణ్ణి పంపించాడు.

“ఏం నాన్నా! ఇదంతా చేసింది రామకర్మ గాడు కదా. వాణ్ణి విడిచిపెట్టి కిరస్తానిల మీద యివ్వడం యెందుకూ ఛార్జీ? ఇలాంటి పెదాలు పూళ్ళో వుంటే తక్కిన పెదవపిల్ల అంతా చడిపో తారు” అని పెద్దకూతు రంది; కాని అవధాని దా నికి జవా బివ్వలేదు.

పేరిశాస్త్రి వచ్చాడు. అత నా పూల్లో ఏకేంట్లలో ప్రముఖుడు. చూస్తూ వుండగా తల మార్చి తల పెట్టడంలో చాలా తెలి వైనవాడు.

శాస్త్రి అంతా విని పక్కా పావుగంటనేపు ఆలోచించాడు. ఈ లోపుగా అవధాని “రెండు వేల రూపాయల నగలతో గూడా లేవతీసుకుపో యినట్టు ఛార్జీలో చేర్పించా” అని ధృవపరుచు కున్నాడు.

“కిరస్తానిల మీద ఛార్జీ యివ్వా లంటారా?”

“అవును”

“మీ అమ్మయిన వాళ్ళే జేవతీసుకుపోతే మరి దాని వొంటిమీద చెబ్బ లేలా వచ్చాయా?”

“.....”

“కిరస్తానిల ప్రోత్సాహంతో సుభద్రే మీ మీద ఛార్జీ యిస్తే!”

అవధానికి మాట రాలేదు. కొడుకు లిద్దరూ శాస్త్రికేసి చూస్తూ కూచున్నారు. అప్పుడు పెద్ద కూతురు “వంశంలో యిలాంటి పెదవపీనుగులు వుడితే అన్ని చిక్కులే కాకపోతే మరే మాతుంది?

నాలుగేళ్లనుంచి పోతుకున్నాను దాని మూడా బుర్ర గొరిగించెయ్యి మని. విన్నారాయెవరేనా?” అని టుకొయించి ఆడిగింది. ఆమె యిలా అంటూ వుండగా “యేమి టేమిటి?” అంటూ ముసలావిడ వచ్చింది; కాని యెవరూ సమాధానం చెప్పలేదు.

“కిరస్తానిలమీద మీరు ఛార్జీ యిచ్చినా, మీ మీద సుభద్ర ఛార్జీ పెట్టినా మీ పని కడుపు చింపుకుంటే కాళ్ళమీద పడ్డట్టువుతుంది. మీరు కొట్టిక చెబ్బలు చాలా దారుణంగా వున్నాయిట. అవి చూస్తే యెలాంటి వాళ్ళూ కూడా మీపక్షంగా మాట్లాడలేరుట. పైగా “ఫలానా కిరస్తానిని పెళ్ళాడడానికి స్వయంగా నేనే వెళ్ళిపోయా” నంటుంది మీ అమ్మయి. అదిమీకు మరే ఆపకీరికరం?”

“.....”

“కనక, మీ రిప్పుడు కానుకోవడంలోనే వుండాది. ఇంతకీ: అక్కడి వృద్ధేబాలూ, ప్రయత్నాలూ యెలా వున్నాయో తెలుసుకోవాలి. వీలు తప్పితే పది రూపాయలు పారేసేనా కేసు రాకుండా చేసుకోవాలి; గాని మనకి మరో దారి కనపడదు. ఈసీతీలో రామకర్మమీద ఛార్జీ పెట్టినా మనకి చిక్కే ఏమంటే? సిటి యెలాగా విషమించింది కదా అని వాడు కిరస్తానిలతో లాలోచి అయితే?”

“.....”

“ఎన్ని విధాల చూసినా నాకు, మీకు అనుకూలించే సాధనా లేమీ కనపడ్డం లేదు. ఏమీ ఆలోచించకుండా దారుణ మైన పని చేసేశారు. ఇప్పు డది విషమించుకూర్చుంది”

అప్పుడు ముసలావిడ అందుకుంది.

“కూచోదా? కూచోదా అంట. అది యిల్లు దాటిం దని తెలికాటప్పటికి ముగ్గురూ కర్రలు పుచ్చుకుని యములాళ్ళలాగ బయలుదేరారు. జనక్కాల నే నెంత మొత్తుకుంటూ వున్నా విన్నారా? యీ పెద్ద పీనుగు కూడా వాళ్ళని యెగనం దో

నీంది; గాని వెనక్కి తియ్యలేకపోయింది. ఇక వెనకా ముందూ చూడకుండా దూది యేకినట్లు—”

“మొండిపీనుగా! పోరి, దాన్ని కాకినాడ పంపించినదానవు నువ్వు? ఆ బ్రహ్మసమాజంగాడు దాని బుద్ధి మార్చేశాడు. వాడిక నాగుమ్మంలా అడుగుపెట్టగలడా? అసలు నీబుర్ర పగలగొట్ట వలసింది. అలా చేస్తే దానికి బుద్ధి వచ్చును”

అవిడ, ముసలాయనకి జవాబు చెప్పబోగా కొడుకులూ, పెద్దకూతురూ కౌటకుక్కల్లాగ ధాముధాములు చేశారు; గాని అమె వెనక్కి తగలేదు. “వారే పేరన్నా! వీళ్లెంత గింజుకున్నా నాది కన్నకడుపురా నాయనా! కిరస్తానీది కావడం కంటే మళ్ళీ పెళ్ళిచేసుకోవడం పుంచిది కాదుట్రా! ఏమాదిగాడికో కట్టబెడతారు; గాని కిరస్తానీలు మాత్రం దానికి పెళ్ళి చెయ్యకుండా పూరుకుంటా రుట్రా! వీళ్లెంత యెగిపెగిసి పడ్డా లోకులు వాణ్ణి చూసి “పెద్దావధానులుగారి నాలుగో అల్లు” డని చెప్పుకోరుట్రా! నా కడుపు తరుక్కుపోతోందిరా నాయనా! రాత్రి తెల్లవార్లు డొంకల్లా అది యేం బాధపడిందో? వీళ్ళు కొట్టిన దెబ్బలతో పాటు ముల్లే గుచ్చుకున్నాయో, తేల్లే కుట్టాయో, పాములే కరిచాయో, నక్కలే పీకేయో—జెర్రి పిల్ల యెంత కందిపోయిందో? ఎన్ని గాయాలు తగిలాయో? (గుండెలు బాచుకుంటూ) “అమ్మా” అని నన్నెంత తలుచుకుందోరా తండ్రి! మనస్సు విరిగిపోబట్టిగాని అది కిరస్తానీలలో కలిసే మనిషి ట్రా! మళ్ళీ జన్మకి నీకడుపున పుడతాను గాని అది కాకినాడలో చెల్లెలిదగ్గరికి చేరుకుని వ్రపాయం చేస్తూ తండ్రి” అని బతిమాలుతూ ఆమె బారు మంది.

పేరికాశ్రి మాట్లాడలేకపోయాడు; గాని తతిమౌగ్ అందరూ ఆమెని దులిచేశారు. దాని మీద అవిడ యిక చేసేది లేక “దాన్నేడిపించిన

వాళ్ళు ముందుకు రా” రంటూ గిరుక్కున యింటోకి చక్కోపోయింది.

“కిరస్తానీలు ఛార్జీ యిస్తా రంటావా?”

“ఇవ్వడానికి మార్గా లున్నాయి. ఇస్తే మీష నరీ దొరలు వచ్చి స్వయంగా పని చేస్తారు. దొరలు పని చేస్తే కేసు బిగవక జూనదు”

“.....”

“పైగా ఇప్పుడు మన మేస్రీటు తురక కూడానూ. అగ్గికి గాలి—”

“ఏమిటి దారి?”

అవధానికి శరీరం స్వాధీనం తప్పిపోయింది. మాటకూడా తడబడడం మొదలుపెట్టింది.

“పూరుకుంటా వేమిరా?”

“ఏం చెయ్యి మంటావు?”

“వ్రపాయం లే దంటావా?”

“అత్త వున్నాయి; కాని మాటలతో—”

“పారేద్దాం. ఏమాత్రం అవుతుం దంటావు?”

“అక్కడి సంగతు లేమీ తెలవకుండా యేం చెప్పగలనూ?

“అయితే జెల్లిరా”

“నాచేత నైనంత పని చేస్తాను”

“ముం దేమాత్రం కావా లంటావు?”

పెద్ద కొడు కొలా అడగ్గా అవధాని “వో కాగి తం యివ్వరా. పేరన్న మీంగేస్తాడా యేమిటి?” అన్నాడు. వెంటనే పెద్దాతను మూరు రూపాయల నోటు తెచ్చి కాశ్రి కిచ్చాడు.

కాశ్రి తప్పుని సరి వచ్చినట్లు నటిస్తూ దాన్ని పుచ్చుకుని పై కెత్తిపట్టి “యిది ఆగ్నిహోత్రం. కనక అతి జాగ్రత్తగా వాడతాను ఇది యిలా వుండగానే పని జరిగిపోవచ్చు, లేక దీనితోనే సరి పోవచ్చు. చాలకపోవడంకూడా రావచ్చు; అయితే యిప్పు డేమీ చెప్పలేను. మీ రేమీ బెంగపెట్టు కోవద్దు; కాని కొంచెం—పాత్ర్యం తయారు చెయ్యడం మాత్రం మరచిపోకండి” అని చెబుతూ

అతను లేచి నుంచున్నాడు. తండ్రి కొడుకులా భారం అంతా నీదీ” అని చెబుతూ అతన్ని వీధి గుమ్మం దాకా సాగనంపారు.

2

కామ్రై రాయవరం జైల్ల అనేకవిధాల చాళువు చేశాడు; గాని సుభద్ర జకరయ్య యింటికి చేరుకుం దనీ, అతని యింటో భోజనం చేసిం దనీ మాత్రమే తెలిసింది. డాక్టరు గావిల్ల కొన్ని సంగతులు తెలుసుకోవచ్చు నని అనుభుతికి జైల్లాగా అయిన వూళ్లలో లే రని తెలిసింది. మంత్రసాని జటకారంగా చూట్టాడింది. “ఛార్జీలో యెవ రవర్సి చేరుస్తారు బాబూ?” అంటూ కంపాండురు తలకాయ అడిస్తూ అడిగాడు.

కామ్రై నిరుత్సాహపడి మరో వీధికి బయలుదేరగా యిలాంటి వాడే రాయవరం కాపురస్థు డొకడు తారసపడ్డాడు.

“జకరయ్య చార్జీ యిప్పించకమానడు”

“ఊహూ!”

“మిషనరీలు వచ్చి పని చేస్తారు”

“అలాగా?”

“డాక్టరు గారు, కంపాండిరు, మంత్రసాని— అక్షమంది సాక్ష్యం చెబుతారు”

“.....”

“అవిణ్ణి తండ్రి, అన్నలూ కొడుకూ వుండగా మా అచ్చిరెడ్డి రాజమండ్రీనుంచి రైలు దిగి వస్తూ చూశాడు కూడానూ?”

“.....”

“అసలు అవిణ్ణి లేవదీసిన కుర్రాయన రామ చంద్రపురం లో బోలెడు ప్రయత్నాలు చేస్తున్నాడు అప్పుడే?”

“సరే”

“చివరకి జకరయ్య అవిణ్ణి తన కొడుక్కి పెళ్ళి చేసుకుంటాడు”

“తాగుంది?”

“అయితే యిదేమీ జరక్కుండా దంటే మనం చక్రం అడ్డువేసేయ్యగలం”

“దొరలు మాననిస్తారా?”

“జకరయ్య కోర్టు కెక్కితే గదా దొరలు రావడం?”

“అతను మానడం యెందుకు వస్తుంది?”

“అదంతా మన చేతిలో వుం దని చెప్పాడు కొదూ? నన్ను తప్పించి యీవూళ్ళో క్రిమినల్ గాని, సివిలు గాని జరగడం మీ రెరుగురా?”

“.....”

“పైగా జకరయ్య నేను గీసిన గీటు దాటడు. దాటలేడు.”

“ఏం?”

“అతనికి మాకూ యిచ్చి పుచ్చుకోడా లున్నాయి. అత నివూళ్ళో సుఖంగా వుండడానికి నేనే ఆధారం”

“అయితే యే మాత్రం?”

“మన సంగతి మీకు తెలిసిందే. మన దగిర చిల్లదూ, బేరాలూ లేవు. మనం కలగజేసుకున్నా మంటే అన్న ప్రకారం—యే మంటారు?”

“చెప్పండి”

“కష్టసుఖా లన్నీ ఆలోచించి మీరు చెబితే కా దంటానా?”

“అయినా, చల్లకి వచ్చి మంత దాచడం యెందుకూ?”

“నా కొక్క కొగితం చాలు”

“.....”

“వులిక్కిపడ్డా రేం?”

“లేదు లేదు. ఇంకా కవ రవరీ?”

“జకరయ్యని కూడా మనం కూడగట్టుకోవాలి. అంతటికీ అతనే—తెలిసిందా?”

“అంక చెప్పండి”

“అయినా—పెళ్ళిఖర్చు లిస్తే గాని అతను రాజీకి రాడు”

కాశ్రీ జవాబు చెప్పలేదు. నుంచోలేదు కూడానూ.

౮

రాత్రి తొమ్మిది వర ఆయింది. అప్పటి దాకా సుభద్ర పక్కలో కూచుని అకబురూ, యీ కబురూ అడుగుతూ, చెబుతూ వున్న యెలిజబెత్తు “యిక పడుకోమూ” అంటూ తన పక్కమీదకి వెళ్ళి కూచుంది. సరిగా యీసమయంలో గేటు గుంజుతూ యెవరో పిలిచారు. జకరయ్య హాల్లోనే పడుకుని వున్నాడు; కనక వెళ్ళి తలుపు తియ్యగా “సుభద్రయ్యమ్మగోరున్నారా బాబూ” అంటూ వొక స్త్రీ లోపలికి వచ్చి నెత్తిమీది తట్ట కింద పెట్టింది. దానిమీద జకరయ్య “నీ దేవురూ? నువ్వెవరి మనిషివి? అదిదేవో నీ కేం పని?” అని అడిగాడు. అందు కా శ్రీ “మాది పాలమూరు. నేనప్పలమ్మని. నన్ను వెంతుసోదమ్మగో రం పారు” అని చెప్పగా అమాట విని ముందు సుభద్రా, అ దేమిటో తెలుసుకోడానికి తరవాత యెలిజబెత్తు యివతలికి వచ్చారు.

అప్పలమ్మ యేమి టేమిటో అడగా సుభద్ర కొన్నిటికే జవాబు చెప్పి “నేను చచ్చిపోయానో లేదో చూసిన ముందా మా అమ్మ!” అని అడిగింది. “తండ్రి అన్నలూ సుభద్రమ్మగారిని కుళ్ళ బాడిచి కుప్పల్లోకి యీడ్చెయ్యడం అవిడికి తెలిసిందా?” అని జకరయ్య అడిగాడు; గాని అప్పలమ్మ అది వినిపించుకోకుండా తట్టులోనుంచి వొక మూట తీసి సుభద్ర నుంచి “యీ మూట మీ అమ్మగారు పంపారని తెలిసినా, నేను తెచ్చానని తెలిసినా మాబుర లెగిరిపోతాయి. ఇక నేను వెళ్ళిపోవాలి. మానాయడు నాకోసం రోడ్డుమీద నుంచున్నా” అని చెబుతూ లేచి నుంచుని, “మమ్మ లైలా గేనా కాకినాడ

వేరుకో మన్నార మీ అమ్మగారు” అంటూనే జావ్వూగ వెళ్ళిపోయింది.

తరవాత సుభద్ర యింగితం కనిపెట్టి యెలిజబెత్తు మూట విప్పి చూడగా అందులో సుభద్ర నగలు — మువ్వ—పుడకల దగ్గిర్నుంచీ వున్నాయి. అది చూసి అమె “కన్న కడుపు. పాపం యెంత విచారిస్తున్నారో ఆయమ్మగారు” అనగా, జకరయ్య “స్త్రీల ప్రేమ యింతటి దని యెవరూ పరిమితి చెప్పలేదు. అందులోనూ మాతృప్రేమ యెలాంటి సందర్భాల్లోనూ స్ఫుటంగా కనబడుతూనే వుంటుంది. దాన్ని అణచివెయ్యగల ప్రతి కూలశక్తులు ప్రపంచకంలో యెక్కడా లేవు” అన్నాడు.

సుభద్ర చెండు కళ్ళూ చెమ్మగిల్లాయి. పెదమలు రావిచేకల్లాగ వణికిపోయాయి. వెంటనే అమె యేమీ మాట్లాడకుండా గదిలోకి వెళ్ళి తన పక్కమీద గోడవేపుకి తిరిగి పడుకుని కుమిలి కుమిలి దుఃఖింపసాగింది.

తరవాత యెలిజబెత్తు నగలమూట జాగ్రత్త చేసి పడుకుంది. జకరయ్య జరిగిన దాని కాళ్ళర్యపడుతూ అరుబెట పచారు మొదలుపెట్టాడు.

౯

అప్పుడే సూర్యోదయం అయింది. గానుగు చెట్టు చిగురుటాకులు బాలభానుని లేత కిరణాలు పడి జిగిజిగ్గా మెరుస్తున్నాయి. పదహారు వన్నె బంగారాన్ని నడించే పొద్దుతిరుగుడు పువ్వులు విప్పి తిన మొగలతో కలకల్లాడుతూ సూర్యదేవునికి స్వాగతం యిస్తున్నాయి. అరవిచ్చి వున్న గులాబీ మొగలు పిల్లగారికి సుతారంగా వూగిన లాడుతూ కమ్మని సువాసనలు విరజిమ్ము తున్నాయి. విరగబూసి వున్న నైలుకీళ్ళు తెల్లవార్లు సౌరభవిలాసాలు ప్రదర్శించి అప్పుడే నృత్యం చాలించి బసకి వెడుతూ వున్న బోగంపిల్ల లాగ దయనీయ మైన విలక్షణసౌందర్యంతో దర్శనీయంగా వుంది.

వొక మాదిగ యువతి హాలు తుడుస్తోంది. యె లిజబెత్తు పొగడచెట్టు కింద కూచుని కొఫీకోసా నిల్లు కోస్తోంది. మల్లిపందిరి దగ్గర యీజీచెయ్యరు లో కూచుని సుధద్ర యోవనావ్యగ్రయై వుంది. నిన్న పేరికామ్రితో రాయబారం నడిపిన నూటే జంటు చేమంతిపడి బాగుచెయ్యడం మానిపించి జక రయ్య కోడో నచ్చజెప్పా అని తాపత్రయపడుతు న్నాడు.

సరిగా యిలాంటి సుకుయంలో భోజనం మంటూ వొక కారు వచ్చి గేటుదగ్గర ఆగింది. జ్ఞానప్రకాశం వెంటనే కారు దిగి “వచ్చా” రని యెదట వున్న యెలిజబెత్తుతో చెప్పి అక్కడికి కనపడు తూనే వున్న జకరయ్య కోడి మళ్ళాడు. హాన్ విని సుధద్ర లేచి నుంచుంది.

చూడగా చెల్లెలూ మరిదీరి. ఆమె రుఖిం ఆపు కోలేకపోయింది. కామేశ్వరమ్మ రెప్పపాటులో వచ్చి మీద వాలి “బతి కున్నావుటే బుల్లక్కయ్యా?” అంటూ బేరు మంది. నుందరం వదిన గారి శరీరం మీద వున్న తట్లూ, కట్లూ చూసి నిర్విణు డైపోయాడు.

ఇంతలో జకరయ్య అక్కడికి వచ్చాడు. జ్ఞాన ప్రకాశం పరిచయం చెయ్యగా జకరయ్యా, నుంద రమూ మంజుషాసంతో పరస్పరమూ వందనాలు చేసు కుని చెయ్యా చెయ్యా పట్టుకుని మర్యాద నెరుపు కున్నారు. యెలిజబెత్తు కూడా వచ్చి నమస్కరిం చగా జ్ఞానప్రకాశం వల్ల ఆమె ఫలానా అని తెలు సుకుని నుందరం ప్రతివందనం చేసి “మీ దంపతుల కరుణవల్ల మా వదినగారు బతికి మాకు తక్కారు. ఏం చేసినా మేము మీ రుణం తీర్చుకోలేము. మీ వుధియుల యోగ్యతా విని మేము చాలా సంతోషించాము. మునిదంపతులవంటి మిమ్మల్ని చూసిన యీ దినం చాలా సుదినం” అని ప్రశంస చేశాడు. వారు గూడా అతని సౌజన్యాన్ని, హృదయశైశవా ల్యాన్ని చాలా చాలా మెచ్చుకుని తమ సంతోషాన్ని తెలిపారు.

వీ లిలా మాట్లాడుకుంటూ వుండగా తలచుకుని తలచుకుని సుధద్రమ్మా, వినలేక వినలేక కామేశ్వ రమ్మా పదినిమిషాల కాక యేడ్చారు. తరవాత నూటేజంటు జ్ఞానప్రకాశాన్ని చాటుకు పిలిచాడు.

“వీ రెవరు ?”

“చెల్లెలూ మరిదీరి”

“ఎందుకు వచ్చామా?”

“తీసుకు వెళ్లడానికి”

“ఏమిటి —?”

“ఇంకో అరగంటలో వెళ్ళిపోతారు”

“ఇంత తెలివి తక్కువవా యిపోతున్నా డే మిటి జకరయ్యా?”

“ఏం?”

“అయిదు వందన — కరుణ — క్షణంలోనో, క్షణంలోనో చెప్పిలో పడిపోతాయి. ఎంతో కష్టపడి నేని పదకం పన్నాను ఏమేనా తెలవాలా వద్దా?”

“ఏం చెయ్యి మంటామా?”

“వెళ్ళనివ్వకండి. దొర కోప్పడతా ఉని చెప్పండి. భయపెట్టండి”

“మా కెందుకూ ఆగొడవ అన్నీ?”

“మాంచి ముమ్మరంలో వుండి పిల్ల. కృపానందానికి పెళ్ళి చేసుకోవచ్చు. సమయానికి పిలిచినట్టు వచ్చింది. దేవుడే పంపించాడు. ఎందుకు చెడతారా?”

“మనకి వద్దండి”

“ఏం?...ప్రవాస్తా అంటే భయమా?”

“ఎందుకూ?”

“ఇంకేం పురి?”

“అవిడ అవతులలో వున్నారు. నమ్మి మన యింటికి వచ్చారు. చెడు తలంపు తెలిచా మంటే యేసు ప్రభువు మమ్మల్ని శిక్షిస్తాడు”

“కొడతాడా యేమిటి?”

“.....”

“ఏం, నవ్వుతా వేం?”

“ఇలా పోనివ్వండి”

“నేను మీ కోసమే చెబుతున్నాను”

“సలాం”

“వినరా? జకరయ్యకి చెప్పవూ?”

“.....”

“నాకు వచ్చింది కూడా చెడగొడుతున్నారు. బాగా ఆలోచించుకోండి”

“అలా నేకారా యెత్తు? త్నమించండి”

“ఏ మంటావు?”

“సలాం, సలాం”

ఏజంకికి చాలా కోపం వచ్చింది. జ్ఞానప్రకాశం తిరిగి చూడకుండా చక్కోపోయాడు.

౧౦

ఎనిమిదయింది. ఇక బయలుదేరకపోతే సుందరం వేళకి కాలేజీకి వెళ్లలేడు. అతని పప్పుడూ వొక్క నిమిష మేనా వేళదాటి వెళ్ళి యెరగడు. ప్రతి విషయంలోనూ అతను చాలా నియమంగా వుంటాడు. ఈసంగతి కామేశ్వరమ్మకీ, సుభద్రమ్మకీ గూడా బాగా తెలుసు.

అయితే ప్రయాణం ప్రస్తావన యెలా చెయ్యాలి? సుందరానికి తోచలేదు. చివరి కతను కామేశ్వరమ్మ కేసి గంభీరంగా చూశాడు; కాని ఆమె కూడా యేమీ పాలుపోక అలాగే సుభద్ర కేసి చూసింది.

ఆమామలలో సుభద్రమ్మకి కూడా ఆసంగతి స్పష్టంగానే బోధపడింది. అయితే: ఆమె తనదే తరవాయి అని గ్రహించింది. అంత వుపకారం—సాజాలు నిలిపిన—తల్లిని తండ్రినీ వెంటనే విడిచి వెళ్లడం యెలా గని అందోళపడుతూ తానుగూడా చెల్లెలి కేసీ, మరిది కేసీ అలాగే గంభీరంగా చూసి, చివరికి యెంతో సంకోచపడుతూ మొదట జకరయ్య కేసీ, తరవాత యెలిజబెత్తు కేసీ బెదురుతూ బెదురుతూ చూసింది:

అదంపతులు కూడా వీరంతా ప్రయాణం కోసం తొందరపడుతున్నారని గ్రహించారు; కాని యెలిజబెత్తు చుట్టూ తోచక జకరయ్య కేసీ చూడగా జకరయ్య అందుకున్నాడు.

“మీ వుద్దేశం తెలిసింది. మా స్వాగ్ధీనంలోకి వచ్చిన ప్రతివాంకి మత దీక్ష యివ్వాలని మాకు మిషనరీలు చేసిన ఆజ్ఞ. దాన్ని సరించి యిప్పుడు అమ్మాయికి మతదీక్ష యివ్వడానికి మా కేమీ ఆక్షేపణ లేదు; కాని మాకా సంకల్పం కలగలేదు. ఫక్తు పూర్వచారపరాయణులైన వైదిక బ్రాహ్మణ యింటి విఠంతుయువతి మాయింటికి రావడమూ, మాయింటో భోజనం చెయ్యడమూ—యివి సామాన్య విషయాలు కావు. ఇంత జరిగిన తరవాత నిజానికి క్రైస్తవ మతదీక్ష పుచ్చుకున్నా వొకటే, లేకపోయినా వొకటే. పైగా మీరు బ్రహ్మమతం మీద అభిమానం—”

“ఇదివరకే అభిమానం. ఇక అమతదీక్ష పుచ్చుకోకుండా త్నణం వుండను. నిర్దోషురాలైన స్త్రీ విషయంలో యింతింత దారుణాలు తలవడానికి అవకాశ లిచ్చే యీ జర్జరితమతంలో యిక త్నణ మేనా వుండలేను నేను. బ్రాహ్మణమతంలో మా వదినగాకి చోటు చాలదు. ఆమెని విడిచి మేముండలేము. పైగా: నా బోధనల వల్లనే ఆమెకి దృష్టి మారింది. కొత్త ఆశలూ, కొత్త సంకల్పాలూ కలిగాయి. అందేతనే ఆమె యింతింత బాధలనుభవించవలసినవచ్చింది. నిర్దోషురాలి కిలాంటి అవసర కలిగించినందుకు ప్రాయశ్చిత్తంగా కూడా నేను వెంటనే బ్రహ్మమతదీక్ష పుచ్చుకోవలసి వుంది”

“అయితే మరి సంతోషం. సత్యం బోధపడిన తరవాత మీ వంటి విద్యాధికులు చెయ్యవలసిన పనే చెయ్యబోతున్నారు మీరు. మిమ్మల్ని అదర్భంగా పెట్టుకుని మాతోటివా రంతా ప్రవర్తన యెంత బాగుండును?...ఇక అలస్యం చెయ్యను.

అమ్మాయి ఆకోగ్యం విషయంలో చాలా శ్రద్ధ వహిస్తా రని నమ్ముతున్నాను. తరుచు వుత్తరాలు రాస్తూ వుండండి. తీరిక అయినప్పు డ్లా—సెల వయితే మే మిద్దరమూ వచ్చి—”

“ఎంత మాటా! మాయింటికి రావడానికి మీకు సెలవు కావాలా?”

“మీరు విద్యార్థులు, పెద్ద పదవిలో వున్నారు. నేను మీయెడట—”

“మనిషికి వున్న తి కలిగించేవీ, గౌరవం కలి గించేవీ చదువూ పదవీ యెంత మాత్రమూ కావు. మంచి చెడలు గ్రహించే శ కి యెవరి కుంటుందో, ఆ నివేచనని తమ నడతల్లో యెవరు చూపిస్తారో వారూ పెద్ద లంటే. ఈదృష్టితో చూస్తే మీరు గురువులూ, నేను శిష్యుణ్ణి—”

“తమ రలా సెల విషయవద్దు. మీతో వాదించి నేను నెగలేను.....అమ్మాయికి శీఘ్రంగానే సంపూర్ణాకోగ్యం కలుగుతుం దనీ, తరవాత పెంటనే యోగ్యు డైన వరుణ్ణి చూసి పెల్లి—”

“బాబయ్యా! ఇక అప్రస్తావన వద్దు. పెల్లి మీద ఆశ నాకు పూర్తిగా మళ్ళిపోయింది. మళ్ళీ అది కలుగుతుం దని గాని, కలిగినా ఇంతలో కలుగుతుం దని గాని చెప్పలేను. తన్నే నమ్మి వచ్చిన నన్ను యమలాళ కప్పగించి పిరికిపంద— అపిల్లాడు పారిపోయినప్పుడే నాకు పెళ్లంటే అనవ్యం వుట్టింది. స్త్రీల మానం కాపాడలేనిజాతి యిది. స్త్రీల జీవితలక్ష్యాన్ని అర్థంచేసుకోలేనిమతం ఇది. స్త్రీకియుక్తవయస్సు రాకుండానే పెళ్ళిచేసేయ్యా లనే నిర్బంధాన్ని సృష్టించడానికి ముఖ్యకారణం యేమిటో నాకిప్పుడు స్పష్టంగా బోధపడింది. జాతి కనుగుణ మైన విద్య నేర్చిన బాలిక నిజంగా స్త్రీ రత్నం అవుతుంది. అలాంటి ధృత్వాన్ని సంపాదించా లంటే పురుషుడు పురుషకారాన్ని చూపించాలి. అది చూపించలేనివాడు కాశ్యతబ్రహ్మచారిగా వుండి పోవలసిందే; గాని మరి దారి లేదు. అప్పుడు స్త్రీ ప్రాణిణిటికి సహజ మైన సౌఖ్యమూ, అనం

దమూ అనుభవించడానికి జాత్యంతరుణ్ణి కూడా కోరితే కోరకచ్చు. ఇదే తటస్థితే దేశానికి వొక విధ మైన దౌర్భాగ్యం కలుగుతుం దంటే నిజమే: ఇలాంటి నేమీ తటస్థించకుండా వుండా లనే మన పూర్వలు స్త్రీని పశువుగా తయారు చేసే సన్నివేశాలు కల్పించారు. అయితే వారు స్త్రీ పశు వయి పోతే ఆ స్త్రీల చేతుల్లో పెరిగే మొగపిల్లలు పశుపతు లయిపోతా రని గ్రహించలేకపోయారు. ఇలాంటి అవిచారితధర్మాల నేర్పరచడంవల్ల తామే పశువు లయిపోవడం కూడా వారుగమనించలేకపోయారు. త్రికోలజ్ఞానసంపన్ను లని పొగడబడే మునులు ఇలాంటి అజ్ఞానదాంతాలు ఏర్పరిస్తే జాతి నిర్వీర్యం అయిపోతుం దనీ, దేశం అన్యాయకౌంతం అయిపో తుం దనీ గ్రహించలేకపోయారు..... ఇంతకీ; మామరిదిగారి బోధనలవల్ల నాకు ప్రపంచకం అంటే యేమిటో, స్త్రీ కర్తవ్యం యేమిటో విశద పడ్డాయి. మీ సౌజన్యాన్ని, మీ కర్తవ్యపరాయణ తనీ చూడడంవల్లా, అనుభవించడంవల్లా నాకు నేను చెయ్యవలసిన పని కూడా తెలిసింది. కనక నే నేప్పుడు పెళ్ళిసంగతి జెనక్కి తీసేస్తూన్నాను. ఆంధ్ర స్త్రీలోకం యిప్పుడు నానాబాధలూ పడు తోంది. నాజీవితా న్నంతా స్త్రీలకూ పిల్లలకూ సేవచెయ్యడంలో గడిపేస్తాను. నేనలో వుండే సౌఖ్యమూ, అనందమూ మరి దేనివల్ల కలిగే వాటికీ తీసిపోవు. మీరంతా నాకు ఈ సేవాదీక్షలూ విజయం కలిగేటట్టు ఆశీర్వదించండి?”

ఈమాటలు విని అంతా చకిత లైనారు. చూడగా సుధద్ర మొగమీద విలక్షణ మైన లేజస్సు ధగధగ మెరసిపోతోంది.

* * * *

విడిపోవలసిన క్షణం వచ్చింది. అందరూ కూడా మాట్లాడలేక మిడుతూ మిడుతూ చూసుకు న్నారు. ద్రౌపదికి కూడా మాంద్యం వచ్చింది. మేఘాల మీద యెగిరిపోయే మోటారు కూడా మకుపు దాటి దాకా కాళ్ళిడ్చుకుంటూనే వెళ్ళింది.

ఏ. వి. సీతారామయ్యగారు ఎం. ఏ. ఎల్. ఎస్. బి

(అది టూకీ లైనా, మూకీ (silent) లైనా ఏమిటా ఫిలుములను గురించి యిలాంటి వ్యాసాలు రాయడానికి శీతారామయ్య పంతులు గారికి ప్రత్యేకమైన వుంది. వీరి చాలా కాలముంచి నాటకాలను చదువుతూ, ప్రదర్శనాలను చూస్తూ ఆకళవిషయంలో చాలా పరిశ్రమ చేస్తున్నారు. ఇటీవల అంటే ౧-౧-౩౨ తేదీని ఆంధ్రనాట్యపరిశోధకమండలి అన్న శీర్షికతో వొక సంగ్రహ సారాంశించి దానికి తామే సెక్రటరీగా వుంటూ పంతులుగారు చాలా పని చేస్తున్నారు. ఈ సందర్భంలో అసంఖ్య అదర్బాల ననుసరించి వీరు, ప్రబుధించబడుతూ వున్న నాటకాలను విమర్శిస్తూ, అవడానికి యోగ్యమైన వాటిని సూచిస్తూ, ప్రదర్శనాలను విమర్శిస్తూ కృష్ణాపత్రిక, స్రజామిత్ర, సమదర్శిని మొదలైన పత్రికలలో తరుచు అనేక వ్యాసాలు ప్రకటిస్తూ మంచి ప్రచారం చేస్తున్నారు. ఇటీవల వీరు ఫిలము పరిశ్రమవిషయంలో పరిశోధనలు చేయడానికి కలకత్తా వెళ్ళి రెండు మాసాలుండి అక్కడి స్టూడియోలన్ని చూసి, పెద్దల నందర్నీ కలుసుకుని మాట్లాడి వచ్చి వున్నారు. చాలాకాలముంచి sound and shadow మొదలైన ఇంగ్లీషుపత్రికలలో ఈవిషయం మీద యెన్నో వ్యాసాలు ప్రకటించారు. ఇంకా ప్రకటిస్తున్నారు. కొద్ది రోజుల్లోనే వీరు వేల్ పిక్చర్స్ స్టూడియో చూసిరావడానికి మద్రాసు వెళ్ళబోతున్నారు. ఈవిషయంలో యిలాగ ప్రత్యేకపరిశ్రమ చేసి—చేస్తూ వున్న పంతులుగారు సినిమాలను గురించి భావబంధురాలైన వ్యాసాలను ప్రబుద్ధాండ్రలో ప్రకటించడానికి పూనుకున్నారు. ఈ చిన్న లేఖ వాటికి ప్రోవాతరూప మయింది. మా సాతకమహాశయులు పంతులుగారి వ్యాసాలు జాగ్రత్తగా చదివి అదరిస్తూ రని ఆశిస్తున్నాం.

సంపాదకుడు)

ప్రస్తుతం మన దేశంలో బాగా లాభకారిగా వున్న పరిశ్రమ ఫిలిం పరిశ్రమ. అందులో దేశంలోకి టూకీ లాచ్చిం తర్వాత యాపరిశ్రమ మరి విజృంభించి రెండు మూడు సంవత్సరాలలో యిదివరకు కంటే పది పదిహేను రెట్లు అధికంగా ఫిలిం స్టూడియోలు తయారయాయి. ఉత్తర హిందూస్థానం బొంబాయి రాష్ట్రాలలోని ధనవంతులు దీంట్లో వున్న లాభాలు గుర్తించి వివిధాధనం పెట్టుబడి పెట్టి అసారంగా ధనమార్జనం చేయవలెనని మనవాండ్లు గుడ్లు మిటకరించి చూస్తూ ముచ్చని తమ మున్న ధనం ఎంతకనులకూ వగైరాలకూ తగలేమకుంటున్నారు. అఖిరికి ఇతరరాష్ట్రాల పెట్టుబడిదారులు తమ వ్యాపారాన్ని మన రాష్ట్రంలోకి గూడా వ్యాప్తి చెందించి మన కళ్ళను తమ ధనార్జనకు తార్చి నాశనం చేసి మన ధనాన్ని పీల్చిచేస్తున్నామనవాళ్ళు మేల్కొలేదు. ఇప్పుడిప్పుడే మద్రా

సులో వొక స్టూడియో పెట్టారుట మనవాళ్ళు. అది ఎంతవరకు నికొల్పయిన తెలుగు స్టూడియో అని చెప్పకోటానికి వీలవుతుందో నేను చెప్పలేను.

టూకీ పరిశ్రమ విషయమై కొంచె మైనా పరిశ్రమ చేసినవాడికి ప్రస్తుతం మన తెలుగుటూకీల పరిస్థితులు గమనించి చూస్తే విచారించ కలుగుతుంది. ఈవ్యాపారం విషయం బాగా తేలిక కేవలం కళాదృష్టితో చూచే వాడికి కొపం కూడా కలుగుతుంది. తెలుగు టూకీల ప్రస్తుతస్థితి గనక టూకీగా చెప్పాలంటే—స్వంత ఖర్చుల మీద నైనా సరే తయారవటానికి సిద్ధంగా వున్న నటులు. తెలుగు నటులను గురించి ఏమాత్రం తెలియని ఫిలిం కంపెనీ ఏజెంట్లు; వీళ్ళ తీయబోయే ఫిలింకు కొవలసిన నటుల్ని ఏరి దీసుకుపోయేవారు. చవక బారు నటులతో లాభాలమీదనే దృష్టి వుంచి ఫిలిములు తీశే పెట్టుబడిదారులు. తీశే కథ

యొక్క భాష అయినా తెలియని డైరెక్టరులు, ఇదీ ప్రస్తుత తెలుగుటాకీల చరిత్ర. ఈ పరిస్థితులలో తెలుగుటాకీలు బాగా తగ్గుతే ఆకస్మాత్తు మేముంటుందీ? ఉదాహరణగా: ఇంతవరకు తీయబడిన తెలుగుటాకీలలో చొకటి, నిరక్షులకుమీ పైన నటులు, వాళ్లని ఏర్పాటు చేసుకున్నది తమిళ సోదరుడు. ఫీలిం తీయించి కళారాధీ, డైరెక్టరు సాహెబు, కథ మన రాష్ట్రానికి ప్రత్యేకంగా సంబంధించినది. తీశేవి బెంగాలులో!!!

కొని మన తెలుగు టాకీలకు డబ్బు రావడం లేదా అని అడగొచ్చు యెవరైనా, నిజంగా రాదగిన దాని కంటే చాలా యెక్కువగా వస్తోంది, కారణం తక్కిన జీకభాషలలోని టాకీల మాదిరే మనవాళ్లకి భగవంతుడి చేరు చెప్పి ఏం చేసినా వూరుకుంటారు. అందువలననే మన టాకీలన్నీ పౌరాణిక గాథలు తప్ప సాంఘిక విషయాలు వుండవు, టాకీలు రాకముందే పౌరాణిక గాథలలో విసిగి వున్న ప్రేక్షకులకు టాకీలో విచిత్రంగా తెరమీద మాట్లాడే బొమ్మలుగా వచ్చినై గనక గాని లేకపోతే యింత హడావిడి వుండదు. ఎన్నార్లు నిలుస్తుంది అవినోద భావము? అవంత! సరిగా గనక తీస్తే యీపురాణగాథల్లోనే యింకా చాలాకాలం గడపొచ్చు తెలుగులో. కొని యింతవరకు తీసిన వాటిని బట్టి తెలుగు టాకీల ముందుగతి ఆలోచిస్తే పరిస్థితులు ఆకాపురి తాలుగా లేవు.

మొదటికారణం సామ్రాజ్యధారులు, ఇంతవరకు మన తెలుగు నటుల్ని ఏమాత్రమూ యెరగని వాళ్లు నటునిర్ణయం చేయడం. అందువల్ల మన నాటకాలలో వ్యాప్తి చెందివున్న కంట్రాప్టు పద్ధతే ఆక్కడ కూడా జొరబడింది. ఫీలిం కంపెనీ యజమాని చేత పంపబడిన ఏజంటు మన దేశంలోని పరిస్థితులు తెలియని కారణం వల్ల ఏ ఏజంటుకోలోబడిపోతాడు. ఏజంటు ఆఫీలింకు కావసిన

'సెట్టు' నంతా తీసుకు రావడానికి కొంత మొత్తానికి వొడ్డునంటాడు. కంట్రాప్టుయొక్క సెట్టు ఫీలింకంపెనీ యజమాని వొడ్డునండేము చేయడానికి ఏజంటు కంట్రాప్టురు వద్దనుంచి కొంత కమీషను వుచ్చుకోవడం కూడా కద్దు. సెట్టు యెంత చక్కగా తయారైతే అంత లాభం కాబట్టి కంట్రాప్టురు అతడుతమ్మాయిజగ్గాయాలనందర్నీ పోగు చేసుకొని ముఖ్యమైన ఏ చక్కర్దరికొ కాస్త పారేసి ఫీలిం కంపెనీకి సీనుకుపోతాడు. ఈఫీలిం సీయడంలో కంపెనీ యజమానికి హిందీ ఫీలిము మీద నున్న ఆభీమానం దీనిమీద వుండదు. కారణం ఇది చొక చిన్న రాష్ట్రానికి సంబంధించినదే గాబట్టి. అందువల్ల తెలుగు ఫీలిం తీసేటప్పుడు నూడియో అందరికీ నిరక్షులే.

సెట్టు నూడియో ఛేరంగానే డైరెక్టరు ఛార్జిలో పడుతుంది. ఇంతవరకు మన ఫీలిములు డైరెక్టు చేసిన వాళ్లకి తెలుగు భాషే రాదు, ఫీలిము తయారవడానికి డైరెక్టరు యొక్క బాధ్యతను గురించి వ్రాస్తే ప్రత్యేకవ్యాసమే రాయల్సి వస్తుంది. అది మరో మారు ముచ్చటిస్తా. నటులు చెప్పే పోరను తెలిసే గద వాళ్ల యాకను సరిగా వుంది గదా అని తెలిసేది! సాడే కీర్తనలు పద్యాలూ సమయోచితంగా వుండి సందర్భానుసారంగా సాడబడుతున్నయ్య అంటే భాష తెలియాలి గద. భాషే తెలియని డైరెక్టరు డైరెక్టు నేమిటి అంటే మాకు చాలా అనుభవముందంటూ కన్ను మంటారు. ఇంతకీ పెట్టుబడి వాళ్ల చేతులో వుంది. వాళ్లు ఇష్ట మొచ్చి నట్లు అడుతున్నారు.

తరువాత నాటకం ఫీలింకు తగినట్లుగా రాయడం కథను కావాలైన ముస్తులూ, వాతావరణం మొదలైనవి ఏర్పరచడానికి ప్రత్యేకనిపుణులు గావాలి. వాళ్లందరికీ కథ తెలిసి వుండాలి. నాటకాన్ని ఫీలింకు సరిపరచడం ఆదో ప్రత్యేకకళ. మన తెలుగు టాకీలలో ఈ విషయా లన్ని గాలికి

వదిలేసి ఫిలిం యివ్వడానికి పోయిన నటశ్రేష్ఠుల సలహాల మీద అన్ని తయారీని ఏసాహాయి చేతనో డైరెక్టరుకు జరిపిస్తాడు. తొన్ని ఫిలిమాలు పెద్ద నటులుండి కూడా సాడేస్తే, దానికి కొరతం కలిపేసాగు తమకి యిష్టమైతేనే వేసాను నేయిసే నాటికి వాళ్ళు తగకపోయినా యిప్పు కమ్మరిని నేయడం మూలాన, పేరుకు గదా అని యడవల్లి సూర్యనారాయణగారే నీతాకల్పానిం లో రాముడి పాత్ర నేయించారు. ఫలితం మనం చూచాం.

ఫిలిములు యితర రాష్ట్రాలలో నీయడం వలన చిన్న వేసాలు వాత పరిణానికి గావల్సిన కష్టం జనం తెలుగువాళ్ళు కాక ఏ తెంగానీ జనమో తయారవడం. ఇటువంటి పరిస్థితులలో తయారయే ఫిలిములు యావిధంగా గాక తదన్వయంగా యెట్లా వుంటే?

వీటి నన్నిటిని సరి యివ్వడం వలన నోవలూ గనక నిర్దుశాకపోలే తియబోయే ఫిలిములకు యిది పరికొచ్చిన చాణ్సాలు. ప్రతేద నటాలు కూడా వస్తే, అప్పుడు స్వదేశిఫిలిం లని అభిమాన మైతేనే మనవాళ్ళ కని పరితపిస్తే ఏం లాభ ముంటుంది కంటెనెనెన్సు? ఇప్పటికే తెలుగు టాకీల తన్నా పొంది టాకీలకే యెక్కువ అభిమానం చూపుతున్నారు జనం. ఈతప్పు అన్నిటిని దిద్ది తెలుగు వాళ్ళతో మానుకొని వున్న దని చెప్ప బడుతున్న “మద్రాసు వేల్ పిక్చర్సు” వారు తీసే ఫిలిములు నికా అయిన తెలుగు ఫిలిములుగా తయారుకాని అని అనున్నా. ఈసీనులు అదే విధంగా వుంటే జనం తెలుగు టాకీల ముందుగతి వేరే చెప్పాలా?

కలియుగధర్మం

“చలం”

కృతయుగంలో ఒకటో పాదంబో దుండుభి నామ సంవత్సర కార్తిక శుద్ధ త్రయోదశి ఉదయాన సుఖ పూర్తమందు శౌనకాదిమహర్షి లందరూ నిత్య కృత్యాలు తీర్చుకుని స్నానాలు చేసి వీధుడి ధరించి దర్శనసాల మీద మాతమహరి చుట్టూ చేరి కూరున్నారు. అప్పుడు శౌనకమహర్షి యే మన్నాడంటే?

“గురువార్య, కలికాలము, కలికాలము అంటారు. అప్పుడు ధర్మము ఒక పాదం మీదే నడుస్తుందంటారు. ఎంత ఆలోచించినా మాదృష్టికి అవిషయం గోచరం కావటం లేదు. అంతు లేనదీ, అత్యానంకకర మైనదీ సమస్తసౌభాగ్యకర మైనదీ ఐన యీ అధ్యాత్మిక సంపదను వొదిలి ప్రజలు విషయలోలూ, ధర్మ విచ్ఛేదనలూ ఎలా కాగలరో

మామరస్సులకు గోచరము కావడము లేదు. తమరు మాకు విదిత మయ్యేట్లు బోధ చెయ్యవలె నని కోరు చుంటున్నాము” అన్నారు.

అప్పుడు మాతమహర్షి యేమన్నాడంటే—
“నే నీవరకు మీరు చేప్పిన దానికన్న యేమి చెప్పగలను? కాని వొకటి చేస్తాను. నాయోగ దృష్టివల్ల భవిష్యత్తును చూసి పరిజ్ఞానము. అప్పుడు మీకు అవిషయం సులభంగా క్లృప్త మౌతుంది” అని కళ్ళు మూసుకుని యోగ నేత్రాన్ని తెరిచాడు. పూజిరి బిగబట్టి తన్మయులై అందరూ జడధారులూ ఆయన వదనారవిందము జెప్పు చూస్తూన్నారు. మెల్లిగా చెదనులు కదిలి యీమాటలు ఆయన వాక్కునించి వినిపించాయి.

త్రేతాయుగము — ఊ — ద్వాపరం — అ — కలి — మొదటి పాదం. రక్తాక్షి నామ సంవత్సరం

శ్రావణమాసం—కృష్ణపక్షం—ద్వాదశి—గంధ
వాసం—జంబూద్వీపం—భరతవరం—భరతవం
డం—కృష్ణాకాశే మృగశిరశ్చైతేనాతి అ
గ్రామం—గ్రామంకాదు—బట్టలకాదు—ఉద
యం—అరుణోదయ మయింది—పట్టణం నిక్కబం
గా ఉన్నది—ఏమిటిది? ఒకయా లేవలేదు—
సంధ్యానుష్ఠానాదులు లేవు—వేదవాచం వినపట్టమే
లేదు—ఉ—ఉత్తరపువేపున ఒక యిల్లా—
కొన్ని బోడిని—చీకటి—ఒక యింటిమీద యిం
కోటి—గృహశాస్త్రనిబంధనను అన్నిటిని ధ్వం
సం చేశారు, ఆమూల దీక్షం దగ్గర ఒక వటువు
చదువుతున్నాడు—ఏ మంటున్నాడు—

అక్కర్—వజ్—ఏ గ్రేట్ హాలర్, అంటే?
ఏం భాష అది?

అవగ్రాడి జుట్టెమటి అట్లా వుంది? ముంగు
జెంట్రుకలూ—జెనక పొట్టి—ఛీ, ఛీ, దంతభావన
మన్నా చేయలేదు, ఉండు, ఏమిటా శబ్దం? ఎదో
ఇనపకమ్మలమీద దొడ్లతో పొడుగా రాక్షసివలె
నల్లని పొగలు చిమ్ముతో వస్తోంది, ఎదో పాపం!
ఈపట్టణంమీదికి వచ్చింది, పొడుగా పోయిందే
వుంది, కీమ మని కూసింది, అంత పెద్ద జంతువుకి
అంత సన్నని కంఠ మేమిటి? బ్రహ్మకి ఆనాటికి
వైరెత్తుతుంది గావున? దాని పొట్టలో మనుషులు,
తలలో తోకలో—రామ, రామ, ఎందర్ని మిం
గిందో! నిప్పులు కమ్మతోంది, ఆ పొట్టలో తోక
లో అన్ని మంటలే—అరే—మనుషులు బలకే
వున్నారయ్యో దానిపొట్టకి కిటికీలు—చూస్తు
న్నారు బైటికి, ఆగిండ్—దూకుతున్నారు, పొట్ట
చించుకొని దూకుతున్నారు, పెట్టెలు—పరుపులు
ఎట్లాంటి మృగం? సాధువు—మచ్చి కయింది,
పాపం—అరే! అరే! తెల వూడి దూరముగా
పోతోంది—సామాన్లు పట్టుకొని వొంటెన దాటి
పోతున్నారు, అక్కడ రథాలూ—బహూ—ఇ
దేమిటి బళ్లు అట్లా వున్నాయి? ఒకడు రథంలో

యెక్కుతున్నాడు, చాడి బట్టలు పింతగా వున్నా
యి, అన్ని వేరుగా వున్నాయి, నెత్తిమీద పళ్ళె
సుండు తెలవాగా పెట్టాడు, మెళ్ళో ఒక పీలికి
కట్టుకున్నాడు, రథంలో కూచుని ఒక పెట్టెలోంచి
ఒక పుల్ల గీతే అన్నిని పుట్టింది—నోట్లో అదేమిటి?
ఒక గొట్టం దాన్ని వెలిగించి పొగ వాదులు
తున్నాడు, ఎందుకు? పిడేకొలు, చాలమందికి
వున్నాయి అట్లా, కొందరికి నల్లటి పుల్లలు, కొం
దరికి తెల్లవలి, అన్ని తొలుతున్నాయి—పొగలు
వొస్తున్నాయి, ఏం ఆచారమో అది? ఆరథం
అట్లా వుండే! సరాలు లేవు ఏమీ లేవు—పెద్ద
అరుపు ఆరిచి ఘోర్లులుతోంది, సాగింది ముందుకు,
అరే! అరే! మృగం భూతం, జెనక ధూమాలు
జెనకమ్మతోంది, పోయింది, దూరంగా వీళ్ళలో
కొందరు ఒక యింటో దూరుతున్నారు, బలల
మీద గిన్నెలున్నాయి, తింటున్నారు, విస్తళ్ళలో
మడుములు గిన్నెల్లో ఏదో పానీయము—వేడిగా
పొగలు వస్తోంది, తెల్లవారకముండే—సానం
సంధ్య—కర్మ—అగ్నిహోత్రం ఏమీ లేవే—
అబ్రాహ్మలే ఆవిడించేవాళ్లు, అన్నికులాలూ—
తింటున్నారు, ఆమేమ్మడు—ఆహూతుడు—అం
దరూ ఒకచోటే ఒక పాత్రలోనే, ఛీ—ఛీ—
ఇంక చూసే నరకము వస్తుంది పోనీ—

సాయంకాలం చూద్దాము—ఆ...సాయింత్రం
...పెద్ద పీఠిలో గుంపు, ఒకడు ఉపన్యాస మిస్తు
న్నాడు, చాలా పెద్ద గుంపు—అదేమిటి? ఇంకో
రథం, చాల పెద్దది ఆగింది, గుంపులో కలవరం,
గుంపులో చాలమంది ముతకబట్టలు వేసుకున్నారు,
తెల్లటి టోపీలు—పీఠిలో యెదో ఆశ్రమంవా
లేమో! యెదన్నా క్రొత్త మహిమో! పాపం పాపం
ఆరథంలోంచి ఆయుధపాణులై దిగారు శత్రురా
జు లేమో! లేక రాజభిలూ! కొడుకున్నారు,
కర్రతో మోగుతున్నారు, చాలమంది పరిగెత్తారు;
కొని ఆ తెల్లటోపీల చాళ్ళు చుంచునే యున్నారు,
రామజన వేస్తున్నారు, బెబ్బలు తింటోనే—ఒకడి

చతులః జేండా వుంది. దాన్ని వొదలకు—హరి హరి! ఎట్టా కొట్టారో! జండా వలకుండా అట్టానే పడిపోయినాడు కింక. తిరిగి కొట్టారే! ఆయ్యో! యెంత దుర్గతికి వచ్చాడు—తొంపి ఎంత నశించింది! పరస్పరస్థలనించి పక్షింపాకోరే! భారతి గంపతి యెంత హీనదశకు వచ్చింది! 'అదయ్యో! వుండు. కాదయ్యో! లేదు. ఒక్కడూ పరగె తలెను. రామ! రామ!' అంటున్నాడు. ఆకళ్ళలో శాంతం దయ ఏమి? భీతి లేదు. ఎంత అహింస! ఎంత త్నమ! ఆహా! పరంపర తాడును అయ్యో! కలికాలపు ఋషులు, యావేషాలలో వున్నారు.

అయిగో సన్యాసి వొస్తున్నాడు ఒకడు. ఇంక యీ యుద్ధాన్ని మాన్పుతాడు. లేను—ఒక్కడు నమస్కరించడే! తోనేస్తున్నారు. ఏమి అయ్యో యీకాలం?

కొని యెంత ధర్మం వుందయ్యో! ఒక్క పాద మేమిటి? వర్షాలు అశ్రమములు నశించాయి సర్వకర్మలూ అచారాలూ విధ్వంస మైనాయి—కొని యెంత త్నమ! యెంత శాంతం! యీకర్మలు యీశులూ పోతే నేమయ్యో అట్లాంటి కగ్రయోగు లున్న తరవాత!

టోపీలవాళ్ళని లాక్కుపోతున్నారు. మరి వీళ్ళు పరరాజభటులయితే యీపట్టణమున రాజభటులు లేరే? కాదు వీళ్ళు రాజభటులు. ఈ తెల్ల టోపీల పురుషులు ఈరాజుకు వ్యతిరేక మైన మత ప్రచారం చెయ్యడం చేత వారిని హింసిస్తున్నారు. అదండనాధికారి దగ్గరికి తీసుకు వెళ్ళారు. ఆటోపీలు లాగేసి పొమ్మన్నాడు. గాయాలు తగిలిన వాళ్ళని తీసుకెళ్ళారు. అది జైద్యాలయం గావును కట్టు కడుతున్నాడు—అక్కడే పడుకోపెట్టాడు ఎంత శుభ్రముగా వున్నదో యీ ఆలయము! ఎన్ని మందులు ఎందరు రోగులూ అబ్బా! ఎటువంటి రోగాలూ! ఎంత పాపం పెరిగింది! మనుష్యులూ అచారమూ శుచీ నశించి రోగా తెక్కు జైనాయి. ఈపట్టణం యెంత అశుభముగా వుందని; కొని

యీపైయ్యు తెంత మంచినాళ్ళో! రాజనిరోధుల్ని యెంత అదరిస్తున్నారో! సాపం యీరాజభటులూ అప్పుడు కోట్లారే గాని యెంత దయగా మాట్లాడు లున్నాడు. యెంత చంచి ప్రభుత్వ మయ్యో! మనకాలంలో నితే ఒక్క నిమిషములో తలలు తీసేస్తారు కద! విరోధుల్ని హడా యింత దయ గా అదరణ పుస్తాడే యీ ప్రభువు! ధర్మం లేక పోతే దయా!

మిగిలి తెల్లటోపీల శృంగుల పోతున్నా రు. రా శ్రయించి, పిసాలు పెరిగించారు. తెల్లగా వెన్నుబుద్ధిపడులే వెళ్ళుతున్నాయి. అదీసాలేమిటి? యెంత చురుగో! పిడచడో నల్లటి వాడు పెద్ద మీసాల వాడు తెల్లటోపీగాడు యిట్లానే వెళ్ళుతు న్నాడు యిట్టికి—మాదాం—అమె భార్య గావును. పిల్ల నెత్తును వొచ్చింది. భర్తకు నమస్కరించనన్నా నమస్కరించను. భక్తి లేదే! మాటల్లో చూపులలో శృంగీకరిస్తోంది. తిడుతోంది. భర్తనే కొట్టాడు. అమెను బైటికి యీడ్చాడు. అబ్బితో సహా. యిందాక అరక్షకభటుల ముందు ఆశాంత మేమిటి? నిజమైన శాంతిభావ ముబ్బలే దయా! అసహన మంత అవిరూరంగనభిలోనే! ఆ ఆబలను స్త్రీని అశిశువుతో హడా గెంటి తలుపు వేశాడు. లోపల భోజనం వొడ్డించుకున్నాడు. పాదాలన్నా కడుక్కోలేను. స్నానం—అర్చనం—అగ్నిపూజ—పూ పాడుగృహం—ఎక్కడా ఒక దేవతాపట మైనా లేను. సాప మామె వీధులలోనే నిలుచొని యేడుస్తోంది. తోవ బార్యేవాళ్ళు యెవ్వరు విచారించరు. బిడ్డ యేడుస్తోంది. వాడి భోజన మయింది. అంతా అట్లానే వొదిలి తలుపు తీసి వెడుతున్నాడు విధివెండి. పాపం అమె భయంతో లోపలకు వచ్చింది. వెదుకుతూంది. బిడ్డ కైనా యేమీ లేదు తినడానికి. అంతా తిన్నాడు. పడుకుంటోంది యేడుస్తో. వాడో అతెల్లటిపుల్లుల కొని వెలిగించి పొగ వూతో పోతున్నాడు—ఇదయ్యో కలియుగం. చాలునా?

మెద్రాసు యెట్టేట్టు ల్యాండు ఆక్టు సవరణబిల్లున్నూ

శ్రీ గండ్లకోట సత్యనారాయణమూర్తిగారు. ఎం. ఏ

గతసంవత్సరము ఇనాందార్ల సాగు హక్కులను నష్టము కలిగేటట్లు మన చెన్నపురి శాసనసభవారు మెద్రాసు ఎట్టేట్టు ల్యాండాట్టు సవరణ బిల్లు ప్యాసుచేయగా రాజధాని ఇనాందార్లు పెద్ద ఆందోళనము చేసినందున గవర్నరుగారు ఆసులను అపహరించే స్వభావముల ఈ సవరణ బిల్లుము ఇనాందార్లకు నోటీసు లేచి అంగీకరింపబడకుండునని అనినది, ఇనాముల గురించి ప్రత్యేకముగా ఒక బిల్లు కొలది కాలములో పెట్టబడు ననినది చెప్పి ఆప్పటికి ఆగండిము తప్పించెరు. ఈసంవత్సరము జూలై ౧౪ వ తేదీని లోగడ ఇనాందార్లు కూడ దన్న శైక్యము కల కొత్త యెట్టేట్టు ల్యాండాట్టు సవరణబిల్లు గవర్నరు జేనరల్ గారి అనుమతితో కూడా గెజెటులో ప్రచురణ అయింది. తే ౩౧-౭-౩౪ దీని, ప్రెసిడెన్సీ ఇనాందార్ల గవర్నరుగారు బాడీ సభ్యులు వేర్వేరు జిల్లాలనుండి రాయబారముగా వెడలి శ్రీ రెవిన్యూమెంబరుయన సర్. ఆర్చిబాల్డు కేంపుబెల్ దొరగారికి ఈ కొత్తబిల్లు వలన ఇనాందార్లకు కలిగే నష్టములను విశేషంగా వివరించి చెప్పి, ఇదివరకు ఇనాందార్లు చెన్నపట్నం గవర్నరుగారికి సమర్పించిన వివరములలోని ముఖ్యాంశము లె చెప్పి, ఈబిల్లు విషయమై ఏర్పడబోయే శైల్య కమిటీలో న్యాయముగా చేయబడవలసిన సవరణలను కొన్నిటిని సూచించి, ఇనాముల విషయమై ప్రతిజిల్లాలోను జిల్లా అధికార్ల మూలమున గాని శైల్య కమిటీ సభ్యుల మూలమున గాని క్రమమైన విమర్శనము సాక్షిచారణ చేయకుండా ఈబిల్లు శాసనసభలో ప్రవేశపెట్ట కూడ దని విన్నవించిరి తే ౨-౮-౩౪ దీని ఈబిల్లు గా|| రెవెన్యూ మెంబరుగారి వలన ప్రవేశపెట్టబడి ౨౧

మంది సభ్యులు కల శైల్య కమిటీకి పంపబడెను. శైల్య కమిటీవారి తేమా రాజధానియం చంటు ప్రచారము చేసి ఇనాందార్ల వద్ద సాక్ష్యము పుచ్చుకొన లినినది, ప్రత్యేకముగా మేమి చేయ రనినది, ఈ రెండు మాసములలోపుగా ఎవరైన లిఖితపూర్వక మైన విన్నపములు పంపితే ఆలోచించి తొందరగా వారి పేషక తయారుచేసి ఆక్టోబరు మాసములో శాసనసభలో బిల్లు చిర్రుకు తీసి కొనిరచ్చెద రనినది తెలియబడుచున్నది. వ్యవధి విశేషం లేకుండా కొత్త ఇనాందార్లకు ఈ కొత్త బిల్లువలన కలిగెడు కష్టపక్షములను వానిని సంస్కరింపవలసిన మార్గములను, వీటినిగురించి ఇనాందార్ల వ్యక్తిగతంగా గాని తమ తాలూకా లేక జిల్లా ఇనాందార్ల సంఘముల మూలముగా గాని, ప్రెసిడెన్సీ ఇనాందార్ల సంఘము శైక్యబీగారికిన్ని ప్రధానముత్రి శ్రీ బొబ్బిలి రాజావారికిన్ని, ఎట్టేట్టు ల్యాండాట్టు రెండవ సవరణబిల్లు శైల్య కమిటీ శైక్యబీగారికిన్ని (ఈమధ్యటి విలాసము చెన్నపట్నం) లిఖితపూర్వక మైన విన్నపములను అతి తొందరగా పంపవలె నని ఇనాందార్లను హెచ్చరిస్తూ ఏతద్విషయమై నా ఆభిప్రాయములు సలహాలు కొన్నిటి నివహన పొందుపరుస్తున్నాను:—

ఎట్టేట్టు ల్యాండాట్టు ౩-వ సెక్షన్ క్లాజ్ ౨ (డీ) కి బదులుగా కొత్తబిల్లులో పెర్మనెంట్లైన “ఎట్టేట్టు” పదనిర్వచనము అందులోనికి వస్తే ఇనాందార్లకు చిరకాలపుధిమ మైన సాగుహక్కు లేక వుడివరము హక్కు అంతరిస్తుంది. అది తాత్కాలికముగా ఇనాంధూమి సాగుచేసే రైతువానికి వస్తుంది; అంటే ఇనాందారుల ఇష్టము లేకుండా రైతువాడు ఇనాంధూమిని జమీందారీ జిరాయితి

భూమి లాగున అమ్మి నేయవచ్చును. తనకొక పెట్ట వచ్చును. ఇతరత్రా అన్యాయక్రొంతము చేసుకొనన వచ్చును. ఇనాందారునకు మేల్వరము లేక శిస్తు పుచ్చుకొనే హక్కు మాత్రం ఉంటుంది. అహక్కు ఇనాందారుడు అమ్మినా కుడివరము హక్కునకు వచ్చే ఖరీదు రాదు. రూ 3000 లు ఖరీదు చేసే ఇనాంభూమి ఇకమిదట ఇనాందారుడు అమ్మితే సుమారు రూ 1000 లు మాత్రమే వస్తాయి. ఇనాం రైతువాడు అమ్మితే సుమారు రూ 2000 లు వస్తాయి. లేకపోతే సుమారు రూ 1000 లు ఇనాందారున కున్న రూ 1000 లు రైతువాసికిన్ని రావచ్చును. మేల్వరము, కుడివరము హక్కులకు అంత వ్యత్యాస ముంది. ౫0 మెద్రాసు 30౬ తీర్పు ప్రకారము మన చెన్నపట్నం హైకోర్టువారు కుడివరము దారునికి 3 వంతులలో ౨ వంతులను మేల్వర ము దారునికి 3 వంతులలో ౧ వంతును పరిహారము ముట్టచెప్పేరు; 3౬ మెద్రాసు 3౯౫ తీర్పు ప్రకారము కుడివరందారునికి ౫ వంతులలో 3 వంతులు న్ను మేల్వరందారునికి ౫ వంతులలో ౨ వంతులు న్ను ముట్టచెప్పే రట. నా ఉదాహరణమునకు ఈ హైకోర్టు తీర్పుల నూత్రము ఒక విధ మగు ప్రమాణము. ఈ బిల్లు ముందు న్యాయవృత్తుం దన్న రూమరు వల్లనే అప్పుడే ఇనాంభూముల జెలలు మందగించాయి. ఇంకా మందగిస్తాయి; ఇనాందారు ఇనాంభూముల కొనుక్కొన్నప్పుడు ఈ హక్కులు తమకు ఉంటా యన్న నమ్మకముతో కొనుక్కొన్నార కదా! ఇప్పుడు కొత్త పద్ధతి పెట్టి వారి కొంప తియ్యడం న్యాయం గాదు. ఇంతహా, నష్ట పరిహారము ఇవ్వకుండా అధికులను అపహరింప వచ్చునా? గవర్న మెంటువారు హక్కులను అధికులను తప్పక కాపాడువారు అనే సామాన్యపు నమ్మకమునకు ఈ బిల్లు భంగము కాదా! తప్పని సరిగా ఈ కొత్త బిల్లు చట్టము కావలెనంటే ఇనాం దారునకు భూమివలన వచ్చే భాగమునకు ౨0 ఇం తలో 30 యంతలో నష్టపరిహారము వచ్చేటట్లు

చట్టబిల్లును చేస్తే గుడ్డిబో మెల్ల ఆననట్లు ఒకలా గున ఉంటుంది. అట్టి చట్టబిల్లును కష్టము అయితే పూర్వము లాగునే ఎట్టిట్లు చేసే పద్ధతునకు న్యాయ భ్యాసం ఉంటుంది; ఇనాములు “యెస్టేట్లు” అయేటట్లు సవరణ పెట్టకండి.

(౨) ఇనాంభూముల గురించి దావాలు వస్తే అభూకామందుకు మేల్వరము కుడివరము హక్కులు రెండున్నా ఉన్నాయో లేక ఒక్క మేల్వరము హక్కు మాత్రము ఉన్నదా? అనే సారాంశము విశదపరచవలసినచేట్ట పప్పుడు భూమియందు కుడి వరం హక్కు వున్న దని రుజువు చేయవలసిన భారము రైతువానిదని మన హైకోర్టువారు కొన్ని తీర్పులు చేసి యుండిరి; కొన్ని దావాలు ప్రివీ కౌన్సిలు వరకు వెళ్ళినప్పుడు అట్టి రుజువు భారము భూకామందుయందు గాని, రైతువానియందు కాని ఉన్న దని ఖచితముగా తీర్మానించుటకు వీలులే దనిన్ని ఆయా దావాల వివరణాంశములను అనుస రింప తీర్మానింపబడవలె ననిన్ని కొన్ని తీర్పులు చెప్పేరు. భాగ్యవంతు డగు ఇనాందారునితో, బీదవా డగు రైతు బోరాడలేక నష్టపోతున్నాడని ఈ కొత్త బిల్లు పెట్టవలసినట్నించు దని కొంద రంటు న్నారు. అదే కొత్త బిల్లు యొక్క వాస్తవోద్దేశ మేలే, అట్టి తగాయిదాలు వచ్చినప్పుడు రుజువు భారము కొన్ని కొన్ని అవస్థలలో ఇనాందారుని యందున్న మిగిలిన అవస్థలలో రైతువానియం దున్న ఉండవలసిందని న్యాయవిచారను లగు మన శాసనసభవారు ఒక ప్రత్యేక సవరణ చేస్తే ఈ అంబో శనమే ఉండదే! శైలప్ర కమిటీలో వున్న న్యాయ శాస్త్రజ్ఞులు ఈ విషయమై ఉభయవాదులకు అంతగా నష్టము లేని సవరణ ఒకటి కల్పించి పూర్వపు అట్టలో వున్న “ఎస్టేట్లు” పదవ్యాఖ్యానము మార్పు లేకుండా ఉంచితే తగాయిదాలన్ని అంతరిస్తాయి.

(3) ఇనాందార్లను జమీందార్లతో సమానం చేసే ఉద్దేశముతో ఈ కొత్త బిల్లు పెట్టవలసినట్నించు దని

కొంద గంటున్నాడు. ఇదెక్కడి మాట! ఈసా
వ్యము కుడరను. చరిత్రాత్మకముగా చూచినా
ఆధికారత్యాచూచినా న్యాయరీత్యా చూచినా వారి
అంతస్తులు సంతలు వేర్వేరు. పెద్ద జమిందారీ
భూముల విషయమై నిర్మింపబడ్డ చట్టము అల్ప
భూస్వాములైన ఇనాందార్ల విషయంలో వర్తించే
టట్లు చెయ్యబూనడము సాహసము. “ల్యాండు
శిప్టును ఆఫ్ బ్రిటిష్ ఇండియా” అనే గ్రంథరాజము
౪వ సంపుటములో జేమ్స్ కవల్ దొరగారు
“జమిందారీ ఎన్నేట్లో ఇనాములు చేర వని”
స్పష్టముగా వ్రాసేరు. ౧౯౧౨ లో ఎన్నేట్సు
ల్యాండాట్టు ప్యాసైనప్పుడు ఈ ఇనాముల విషయమై
చర్చ జరిగింది. అప్పుడు బి. యన్ శర్మగారు, వి.
శృష్టిస్వామి ఆయ్యరు గారు, జి. ఫోర్బస్సు దొర
గారు మేల్వరము కుడివరము హక్కులు రెండున్న
కల ఇనాం భూములు ఎన్నేట్లగా పరిగణించబడ
కూడ దని తీర్మానించి ౧౯౧౨వ సంవత్సరపు ౧వ
ఆక్టు ౩వ శేక్సు అవ క్లాజు (డీ) ఏర్పరచేరు. వారి
ఉద్దేశాల వికృతపు సంగతి. సందర్భాలు వేరు అని
వాదించే వారు అప్పటి శాసనసభ ప్రాసీడింగ్సు
జాగ్రత్తగా చదవవలసి ఉంటుంది. ఏ యినాం
భూముల విషయములో ఒక్క మేల్వరము హక్కు
మాత్రము ఇనాందారునకు యివ్వబడెనో అభూము
లను “ఎన్నేటు” అనియే వ్యవహరించవచ్చును.
ప్రస్తుతము అములులో వున్న పద్ధతియే యిది. ఇనాం
కమిషన్ వారు ఇనాందారునకు ఒక్క మేల్వరం
హక్కు వున్నదా లేక మేల్వరం కుడివరం హక్కు
లు రెండూ ఉన్నాయా అనే సమస్య తీర్మానించ
లేదు. న్యాయస్థానములలోనే అది తీర్మానింపబడ
వలె నని ఆభిప్రాయపడ్డారు.

౪ “ఇనాం భూములను దున్ని సాగు చేసే రైతు
వానికే భూమి హక్కు ఉండాలి గాని ఇనాందా
రునకు హక్కు లేదు; పూర్వపు పద్ధతి యిలాగే
వుండేది; ధనవంతులు బలవంతులు అయిన ఇనాం

దార్లు ఈ హక్కు తమ దని చెప్పి ఇటీవల అన్యాయముగా ఆక్రమించుకొన్నారు; ఇనాం రైతు
నాయకులను మే మిప్పుడు బయటదేరి చట్టరూప
కముగా కుడివరం హక్కు రైతువాని కిప్పిస్తాము”
ని ప్రగల్భాలు పలికే జస్టిసు పక్ష నాయకుల వాద
ము నిరాధార మైనది; అన్యాయవాదము; చరిత్రా
త్మక సాక్ష్యములకు విరుద్ధము. గతసంవత్సరము
వరకు, అనగా ఎన్నేట్సు ల్యాండాట్టు ప్యాసుకొబ
డిన ౧౯౧౨ లో గాని తరువాత సవరణబిల్లులు
ఉపసాదించబడినప్పుడు గాని ఈ అసందర్భవాదము
లేనే లేదు. జమిందార్లకు ౧౯౧౨ వ సంవత్సరపు
౧ వ ఆక్టు ప్రకారము జమిందారీ జిరాయితీ భూ
ముల విషయములో అధికరకు రైతులకు ఉండి
యున్న సాగుహక్కులు చట్టబిట్టము అయినాయి.
ఇనాముల విషయమై ౧౯౧౨ కి తత్పూర్వము
గాని తదనంతరము గాని ఇనాం రైతుకు సాగు
హక్కు అసలే లేదే! అట్టి సందర్భములో ఇట్టి
విచిత్రపు వాదము చేయడము చాలా శోచనీయము
గా వుంది. కొన్ని జమిందారీలలో జిరాయితీ
రైతుల పట్ల జమిందార్లు చేయుచున్న అత్యాచార
ములను బయటపెట్టి కొందరు ఇనాందార్లు అండ్
శన చేస్తున్నారు; కొవున, ఇనాందార్ల కొంప తీసి
వాళ్ల సాగుహక్కులు నాశనము చేసి పగ తీర్చు
కొందా మని శాసనసభలో పలుకుబడిన్ని తాత్కా
లికపు మెజారిటీయున్నా కల జమిందార్ల పన్ను
గడ ఫలితమే ఈబిల్లు; ఈజమిందారులలో కూడ
కొందరికి ఇనాం గ్రామాలు ఉన్నాయి; ఇనాముల
విషయము వచ్చే నష్టము భరించి అయినా ఈబిల్లు
ప్యాసుచేయించా అని సంకల్పించుకున్నట్లు కొన
వసుంది.

౫ “ఈసవరణబిల్లు ప్యాసుయితే ఇనాందారు
నకు వచ్చే నష్ట మేమి లేదు; సాగు హక్కు రైతు
వానికి వచ్చినా ఫరవాలేదు; ఇప్పటి లాగే ఇనాం
దారు ఎవడు రై తయితే వానివద్ద భూమి పంటలో

ని భాగము పుచ్చుకొవచ్చును గదా? అనే నాదన కొందరు చేస్తారు. ఈవాదనలలో చాలా ప్రమాదాలున్నాయి : గమనించండి:—

ప్రస్తుతము కాలు ముచ్చికలతోనైనా కొంట్రాప్టు పరతుల ప్రకారము ఇనాందారునకున్నా వాని రైతునకున్నా ఉన్న సుబంధము అంతరించి పోతుంది. పరతాఖరున భూమి పడలిచేయాలి అనే నిబంధన ఇక మీదట రైతువానికి వర్తించదు. రైతు నాదే భూమి అంటాడు: కాళ్ళపై మైన సాగు హక్కు నాకు వచ్చిందంటాడు; అంచనా లేక కైలుపడలేని రైతువాడిక మీదట ఫలసాయము భుక్తికొవ్వడు; దరిని యున్న జూయితీ భూముల పద్ధతయే కావాలి అంటాడు; చూస్తూ లు మీ వని అనుకొండి గాని ధాన్యాలు మావే అనిన్ని ముండభరణం లాగు నగడుశిస్తులు జిరాయితీ భూములలో లాగు “రికార్డాఫ్ రైట్సు, శేటిల్మెంటు” ప్రకారమే కడతా మనిన్ని ఇనారైతు లికమీదట అగ్రహారం భుక్తులతో వాదిస్తారు. ఇదంతా యినాందార్ల కేంత నష్టమో ఊహించుకోవాలి గాని వ్రాయడానికి అలవి కాదు. ఈసందర్భములో శైశ్వుకమిటీవారికి మనవి చేసిన దేమంటే ఈబిల్లు తప్పని సరి అయితే ఇప్పటి లాగున కాలు ముచ్చికల కొంట్రాప్టు పరతుల ప్రకారము రైతువల్ల ధాన్యరూపక మైన భాగాలు చెలామణి అవాలి అనే సవరణ అయినా చెయ్యండి.

(౬) “శిస్తులు వసూలు చేయుటకు ల్యాండ్ ట్యాక్స్ ప్రకారము జమీందారునకు ఉన్న అధికారాలు (అనగా, రెవిన్యూకోర్టులో దావా చేసి రైతువాని భూమి అమ్మించుట, రైతువాని చిరస్థి జప్తు చేయించి అమ్మించుట) ఇనాందారునకు కూడా వస్తాయి మంచిది కాదా” అని అంటారు కొందరు. ఎక్కువ భూములు, పెద్ద సిబ్బంది, ఉద్యోగ వర్గము, పలుకుబడి కలిగివున్న జమీందారునకే ఈ అధికారాలు సరిగా చెలాయించడము ఎంతో

కష్టంగా ఉంది; అల్పభూస్వామి అయిన ఇనాందారు డీ అధికారాలు చెలాయించలేడు. పస్తుతు ఇనాందారునకు రైతునకు ఉన్న స్నేహభావాలు అంతరించి వైశమ్యాలు రెవిన్యూదావాని పెరుగుతాయి శివిల్కోర్టులలో వలె రెవిన్యూకోర్టులలో క్రమ మైన న్యాయపద్ధతున విచారణ ఉండదు. ఎక్స్ పార్ట్ సమ్మెరీ డిక్రీలు, గాటి అమలు సందర్భంలో చెబ్బలాటలు, ఆపైని క్రిమినల్ దావాలు— ఇవి జానీ కాక మానవు.

(౭) మేల్వంతు కుడివరము హక్కులు రెండున్ను ఉంటాయి అనే సంపూర్ణ నమ్మకముతో బోలెడు డబ్బు పోసి ఇనాం భూములు కొనుక్కున్న వాళ్ళు, తణకొని పట్టిన వాళ్ళు, ఇష్టదా యినాంభూముల గురించి దావాలు తంటాలు శివిల్కోర్టులలో పడుతూ ఉన్నవాళ్ళు—ఈకోర్టు బిల్లు అమలులోనికి వస్తే వీళ్ళకి చాలా నష్టం వస్తుంది. వీరి హక్కులకు భంగము రాకుండా శైలక్ కమిటీవారు చట్టదిట్టం చెయ్యాలి.

(౮) ఈబిల్లు అట్ట కాగానే భూమిని సాగు చేయించుకొని ఇరునాయగ అనుభవించగల అధికారము చాలా మంది ఇనాందార్లకు పోతుంది. నిరుద్యోగసమస్య అధికమాంద్యము జాతీగా వున్న ఈకోజలలో ఇట్టి బిల్లు వెంటనే అమలులోనికి వస్తే చాలామంది ఇనాందార్లు దినాలా తీస్తారు. ఈబిల్లే తప్పని సరి అయితే, “మలబారు టెనెన్సీ లా”లో వున్నట్లు కొన్ని చట్టనిట్టాలు చేసి ౧౨ సంవత్సరాల తరవాత ఈబిల్లు అమలు అయేట్లు సవరణ పెట్టాలి.

(౯) ఎంతో ధనవ్యయం చేసి శివిల్కోర్టులలో ఈభూములు “ఎస్టేటు” కావు. రైతులకు కుడివరం హక్కులు లేవు అని తీర్పులు పొందిన ఇనాం భూముల విషయంలో ఈసవరణ చట్టం వర్తించ కూడ దన్న నిబంధన సెలక్టు కమిటీవారు పెట్టాలి. కొంతమంది ఇనాందార్లు ప్రివీకౌన్సిల్వరకు వెళ్లి

తీర్పులు సంపాదించేటప్పుడు ల్యాండు అట్ట సమస్య బిల్లు కూలగదా బోర్డులు ఏర్పాటు చేయాలి.

(౧౦) “ఇనాందార్లు ఇనాందారులను చాలా బాధిస్తున్నారు; గాని కల నష్టం కలిగించే వస్తుంది ఇనాం రైతుల గతి. ఈ బిల్లు బ్యారా ఇనాం రైతులకు ఆర్థిక విమోచనం కలిగిస్తా అనినే కొందరి కాసనసభ్యుల వాదన నిరాకరిస్తూది. మౌని ఓరిక ఆర్థిక విమర్శన చేసి ఇట్ట ప్రతిపక్షాలు చేతులతో బాంధులుండి గాని కట్టి పట్టు చెప్పడం ల్యాండు కొడు. మొన్న మా కాంగ్రెసులో జరిగిన పక్షం అయిన ఒక రన్నూరు “..... మానవుల తరతరాలు ముసందు ప్రమాణము గా దనియు, ముసస్యత ననుసరించినచో శ్రీశంకర్రామయ్యర్ గారు వీరు ఇనాందార్ల పక్షము మాట్లాడిన కాసనసభ్యుడు) పురోహితుడై యుండవలసినదే గాని ప్రియై కాసన సభలో ఉండరాదు, ...” ఈ చెడ్డ మాటలు చెప్పిన ఆయన వంశం వారు మొదట ఇనాంధూములు సాగుచేసే వారే; ఇప్పుడేల ప్రియై కాసనసభలో నికి వచ్చేరో! ఇనాందార్ల బానిసత్వము పడ లేకనా! తామూ ఇనాందార్లే! ఈ కథ ఇలాంటి సవరణబిల్లు కాసనసభలో చట్టించబడ్డప్పుడు, ఒక సభ్యు డీ డిగువ ప్రశ్నలకు గవర్న మెంటువారిని జవాబు చెప్ప నుని కోరేడు:—

ల్యాండాట్టు ౩వ కెక్సన్ క్రింద వచ్చే ఇనాం భూములు కల గ్రామాల జాబితా యేదీ? ఏయే యినాంగ్రామాలలో భూము లప్పు పంటకము అయినాయి? ఎన్ని యినాం గ్రామాలలో ౧౦ మం దికి మించిన ఆంకమంతులు వున్నారు? ఒక్కొక్కరికి ఎంత విస్తీర్ణం గల భూమి ఉందీ? మేల్వ రము కడివరము రెండు హక్కులూ కల ఇనాందార్లెంద రున్నారు? ఏయే యినాం గ్రామాల విషయంలో ఇనాందారులను కుడివరం హక్కు వున్నట్లు యిదివరకు కోర్టు తీర్పు లైనాయి? ౧౯౦౮ కి

పూర్వము ౧౯౦౮ కి తదనంతరము ఎన్ని యినాం గ్రామాల గాని గ్రామభాగాలు గాని క్రయస్థులై వున్నాయి? ఇనాందారులను రైతులను కల ఆర్థిక సంబంధ మేలా వుండీ? జిరాయిత్ రైతులను జమీం దారులకు కల సంబంధానికి దీనికి తేడా యేలాగున వుండీ?—ఇట్టి ప్రశ్నలకు ఉత్తరములు చెప్పటకు కెక్సన్ భోగట్టా నావద్ద లేదని గౌ|| రెవెన్యూ మంత్రి గారే ఒప్పుతున్నారు. మొన్న ౩౧-౩-౩౪ న తేదీన నేను మహారాష్ట్రకు రాయబారముగా వెళ్ళి ఇనాముల సమస్యను గురించి గౌ|| రెవెన్యూ మంత్రి గారితో సప్రతినిధిత్వము కూడా ఇనాముల గురించి ఆర్థిక విమర్శనము చేయించం దని కోరేము, ఆలోచిస్తా మన్నారు. ఇప్పుడేనా ముని ప్రశ్నలకు జవాబులు చెప్పడానికి తోవలసిన భోగట్టా అంతా సంపాదించేరో లేదో తెలియదు. ౨-౪-౩౪ తేదీని ఈ సవరణ బిల్లు గురించి మాట్లాడుతూ ఒక కాసనసభ్యు డన్నాడూ—ఇలాంటి భోగట్టా ఇనాందార్లే సంపాదించా అని. మంచి మాటే గాని చిక్కు ఎలా వుందంటే—కొవలసిన భోగట్టా లేకుండానే, ఈ వివరీతపు చట్టం ప్యాసు చెయ్యడానికి ఆలోచిస్తున్న వారు కాసనసభ్యులే. మీరు విమర్శనము చెయ్యండి మాకు అోచిన సాయము మేము చేస్తా మని ఇనాందార్లు అంటే విమర్శన చెయ్యడానికి వారికి బద్ధక మో తీరుబడి లేదో, తెలపకమిటీనా రైనా రాజధానియందం తలా ప్రచారం చేసియో, లేక, జిల్లాకలక్టరు తహశీల్దార్లు మొదలైన రచిన్యూ అధికార్లుకు వ్రాసియో మీది ప్రశ్నలకు సరియైన జవాబులు లేక్కలతో సహా సంపాదించి సంగతి సందర్భాలు బాగా ఆలోచించి వారి సలహాలు కాసనసభవారికి నివేదించవలసి వుంటుంది. తనన విమర్శన చెయ్యకుండా వట్టి దురభిప్రాయాలు మనసులో పెట్టుకొని ఈ అసంబద్ధపు ఇనాముల బిల్లు ప్యాసుచేయకం దని కాసనసభ్యులను కోరుతున్నాను.

(౧౧) ౧౯౦౨ వ సంవత్సరపు ౧ వ అట్ట ౧౫ వ కేకకాకు “ప్రయవేటు ల్యాండు” విషయంలో క్షణిగ్న బిల్లులో చేయబడిన సవరణ అన్యాయమైనది. ౧౯౦౨ వ సంవత్సరమునకు పూర్వము ఇనాందారుడు “ప్రయవేటు ల్యాండు”గా కాలి కీచ్చిన భూమి ఇనాందారుని భూమిగా పరిగణింపబడు నని సదరు సవరణ యొక్క భావము, అయితే దీనిలో చాలా అసందర్భం వుంది: “ప్రయవేటు ల్యాండు” అనే మాటల పోగు “జిరాయిటీ ల్యాండు” నకు స్వతీతకంగా ల్యాండాప్టులో వాడబడుతూ వచ్చింది. అట్టి విచక్షణ ఇనాం భూములకు వర్తించదు. మేల్వరము కుడివరము హక్కులు రెండు కల ఇనాం భూమి యావత్తూ ఇనాందారుని స్వంత అస్తియే. దానిని “ప్రయవేటు ప్రొఫర్టీ” అనాలి. ఈసవరణ పూర్తిగా సంస్కరించి “ప్రయవేటు ల్యాండు” నిర్వచనము సరిగా పూర్వమువలె కేలట్టు కమిటీవారు చెయ్యాలి.

(౧౨) భూమిని సాగుచేసే వ్యవసాయదారునకే సాగు హక్కు లేక కుడివరం హక్కు వుండాలి; చాలా మంది ఇనాందార్లు రైతులచేత తమ భూములు సాగుచేయిస్తున్నారు కాబట్టి కుడివరం హక్కులు ఇనాం రైతులకే చెందజేయవలసింది; ఈ విషయంలో రైతు లందరూ ఇనాం రైతుల పక్షం వుండి ఆందోళన చెయ్యాలి” అని కొందరు రైతునాయకులు ప్రబోధము చేస్తున్నారు. ఈవాదనలోని అసందర్భము కొంచెం జాగ్రత్తగా చూస్తే విశద మవుతుంది. — జిరాయిటీ రైతులలో కూడా కొంతమంది భూమి స్వయంగా సాగుచేయక వేరే రైతులను నియమించి సాగుచేయించుకుంటున్నారు. ఈమీది నూత్రము జిరాయిటీ రైతుల క్రింద భూమిని సాగు చేసే రైతులకు కూడా వర్తించడం న్యాయం కదా! అనిగా, జిరాయిటీ రైతులకు కుడివరం హక్కులు పోయి వాళ్ల చేతిక్రింద దున్ను

కొనే రైతులకు సంక్రమించాలి. ఈరైతు నాయకుల మాటలు విని తమ సాగుహక్కులను వ్యవసాయకొనుటకు ఒప్పుకునే జిరాయిటీ రైతు లెంతమంది వుంటారో చెప్పడం కష్టము! ఎక్కడూ బుద్ధిమంతులై లే ఉండి గనే చెప్పగలను. అయితే రైతు నాయకు లిప్పుడు జిరాయిటీ రైతుల సాయంతో ఆందోళన చేసి మొదట ఇనాందార్ల సాగు హక్కులు తీయించి వేసి తరువాత తమకు సాయం చేసిన జిరాయిటీ రైతుల సాగు హక్కులు ఊడ బీకిస్తారు కాబోలు! ఈనాయకులు చెప్పే నూత్ర స్వభావము శాపం జిరాయిటీ రైతులు గ్రహించక పోవడము వారి చౌర్యాగ్య మనే చెప్పవచ్చును. మాటవరుసకు, జిరాయిటీ రైతులకు కూడా కుడి వరం హక్కులు పోయి వారి చేతిక్రింద వుండి దున్నుకునే రైతులకు వస్తవి అనుకుందాము. అప్పు టో, జిరాయిటీ రైతులకు మేల్వరం హక్కునా యిస్తారా? లేక ఏహక్కు యివ్వరా? న్యాయ రీత్యే కుడివరం హక్కు పోయినప్పుడు, మేల్వరం హక్కునా ఇవ్వాలి. జిరాయిటీ రైతులకు మేల్వరము, వారి చేతిక్రింద సాగు చేసే రైతులకు కుడి వరం హక్కు వస్తే జమీందారుని కేమి ఉంటుంది? ఈజమీందార్ల సంస్థకే స్వస్థి చెప్పించేసి వారికి మన రైతునాయకుల పింగిస్తు “రికమెండు” చేస్తారా యేమిటి? ఇంతమా, ప్రస్తుతపు శాసనసభలో పలుకుబడి కల జమీందార్లు ఒప్పుకుంటారా ఈ న్యాయానికి? ఇక రైత్యార్ల భూస్వాముల క్రింద భూమి దున్ని సాగు చేసే రైతులకు కూడా పై నూత్రాన్ని బట్టి కుడివరం హక్కు వస్తుంది; గవర్న మెంటుకు ఉన్న మేల్వరం హక్కునా రైతు భూస్వామి కిస్తారా? లేక వంతులు వేసు కుంటారా? దేశాన్ని ఏలే గవర్న మెంటుకు ఏహక్కు యివ్వకుండా వ్యాఖ్యానాలు చేస్తారా? “నోటో”, అనగా దేశాన్ని ఏలే గవ

ర్నమెంటు. దానికి ప్రసంగం భూస్వామియ్యం వర్తింపనేని అయిన తెలియ. మాటలు చెప్పాలి. ఇదే “స్టేటుల్యాండులాండ్” సిద్ధాంతము. మన రైతునాయకులు చెప్పిన నూత్రాలు జరిగినవచ్చును గాని ఆముఠాలో పెడితే అల్లకల్లోలం, కలకరిం, విప్లవం దేశంలో పుట్టక మానదు. ఇంతమాత్రా, ఈ ఇనాముల బిల్లు అప్పటి ఇనాందార్ల ఆస్తులు

చూక్కలను నశిస్తాయి; ఒకటికి వున్న ఆస్తియందు కల హక్కు కొద్దీ పట్టం పెట్టి గవర్నమెంటు ఇంగ పెడితే. గవర్నమెంటు వారి యందు ప్రజలకు వుండే నష్టము, విశ్వాసము తీరించుమా! ఇట్టి రాజకీయమగుట, రాబోయే క్లిష్టమౌనములూ అన్ని రాజ్యాంగవేత్తలైన మనకాననసభవారు ఆలోచించాలి.

—

హిందీవల్ల తెలుక్కి జరుగుతూ వున్న అపకారం

దీన్ని గురించిన లేఖలు శరపరంపరగా వస్తున్నాయి. ఇందులో కొన్ని మాత్రమే ప్రకటించగలిగాము. చాలా పత్రికలు కూడా మా మాటాన్ని బలపరుస్తూ సంపాదకీయాలు ప్రకటించాయి. అంధ్రపత్రిక కూడా యీ విషయాన్ని తాకింది; గాని చాలా ముభావంగా మాట్లాడింది. పత్రికాసంపాదకీయాలు గూడా కొన్ని యిక్కడ చూపిస్తున్నాయి. తెక్కినవి క్రమంగా ప్రకటిస్తాము. గృహలక్ష్మి మా మాటాన్నింగీకరించి దనే చెప్పవచ్చు; అయితే ఆమె హిందీ వ్యాపనవల్ల తెనుక్కి నష్టం లేదంటుంది. మేము తెనుగుభాషని ప్రచారకులు తొక్కియ్యా అని చూస్తున్నారన్నాము; గాని హిందీ తొక్కిస్తాం దనలేదు. జూలై సంచికలో మేము ప్రచారకుల దృఢసంకల్పాలను చూపే వున్నాము. హిందీ మనం నేర్చుకోవాలంటే సరే; కాని అది బహుభాషగా మాత్రమే వుండాలి. తెనుగు యిల్లల్లో దానికి ప్రవేశం వుండడానికి విలు లేదు. ఆ క్రొత్తప్రయోజనం కోసం యింత అడాపడి యెందుకూ? జిల్లా కోర్ హిందీప్రచారక సభని యేర్పరిచినా—రాత్రుంబగళ్ళు యెడతెడపి లేకుండా పని చేసినా ఇంగ్లీషు వడి మల్లి దాకా హిందీ యాప్రాంతంలో పనిచేసినా వుపకరిస్తుంది. ఇంగ్లీషు వ్యాపక స్థాయి నా యీహిందీ తగ్గించలేదు. ఇక వున్న దల్లా యేమిటంటే? వొక కారణంవల్ల హిందూసాసలు తమ హిందీని గురించి యింతి శ్రద్ధా, తపాతపా చూపిస్తున్నారు. “హిందూదేశానికి సామాన్యభాష యెని? దానికి వాడవలసిన లిపి యేమిటి?” ఇది అసలు ప్రశ్న. మా మామూదీయులు తమ ఉర్దూభాషే సామాన్య భాషగా వుండా అంటున్నారు. దానికి సాధ్యమే వాడా అంటున్నారు. హిందీని, దేవనాగరిలిపిని వా రెప్పుడూ వాళ్ళుకోలేదు. కాకినాడ నగరంలో కొంగ్రెస్సు సమావేశానికి వొకటి రెండు రోజులు జనక జరిగిన హిందీసాహిత్య పరిషత్తుయొక్క అవసర సమావేశంలో డాక్టరు కిడ్నూ, చాలానా మా మామూ దాల్ ప్రభుత్వ మా మామూదీయులు ఉర్దూపక్షంగా చాలా పట్టుపట్టారు. నెహ్రూపటుంబం కూడా ఆవాదా న్నంగీకరించింది. చివరికి అది సెగ్గింది. తదనుగుణంగా కొంగ్రెస్సులో నెహ్రూద్యయమా, సరోజినీదేవి కూడా శుద్ధపుర్దూలోనే మాట్లాడారు. కిడ్నూగారు ఇంగ్లీషు హిందీ వొక్క ముక్కయినా ఉచ్చరించలేదు. మా మామూదాల్ గాయా, మోతాల్ గాయా ఇంగ్లీషుఉర్దూలలో మాట్లాడారు. ఇది యిలా వుండగా అలహాబాదు, లక్నో, కాన్పూరు మొదలైన శుద్ధ హిందూసాస సభాల్లో కూడా కొద్దిభాష ఉర్దూ కాని హిందీ కాదు. డిల్లీప్రాంతంలోనూ అంతే. పంజాబులో కూడా అంతే అని తెలుస్తోంది.

పులిమీద పుట్ర అన్నట్టు సైకరాబామరాజ్యంలో వోక స్వప్రచిక్తనిద్యాలయం లన వ్యవహారం అంతా కేవలమూ వృద్ధులూ నడిసిస్తోంది. ఇలాగ ఉద్దూకి, హిందీకి నువ్వు నేనా అని దారుణ మైన పోటీ వచ్చింది. ఈ సీతలో దక్షిణభారతదేశాన్ని తాము ఆక్రమించిస్తే ఏమి హిందీకి బలం వస్తుందని హిందూస్థానీలు యోయెత్తు యెత్తారు. కాంగ్రెసు హిందీకి సామాన్యభాషగా చాడా అంటోం దంటే దాని వుద్దేశం వేరు. కానైతే అరబ్బీ, స్పానిష్ త మొక మైన వృద్ధు కంటే సంస్కృతమొక మైన హిందీయే మనకి సులభసాధ్యం అవుతుంది; కాని హిందూస్థానీల ప్రచురణ యెంతో తేలుతున్నాండా మనకి కంకా రెండుమా? స్వరాజ్యం వచ్చి, ఆ హిందీనే అంగీకరిచినా యీ దక్షిణప్రాంతాలూ యొక్కడా అది కొద్దుభావగా వుండదు. కాననసలలూ గూడా దానికి ప్రవేశం వుండదు. ఏప్రాంతాని కాప్రాంతపు భాషలోనే సర్వవ్యవహారాలూ నడుస్తాయి. వొక్క అభిణభారత వ్యవహారాలకు సంబంధించినంతవరకే సామాన్యభాష వాడబడుతుంది. అప్పుడు కాంగ్రెసు కేంద్రప్రభుత్వసంస్థ అయిపో తుంది; కనక దాని వ్యవహారాలు నైతిక ఆసామాన్య భాషలోనే ఉంటాయి ఇలాగ యేది సామాన్య భాష అయినా పరిపాలనాధికారం మనకి స్వాధీన మయిందా ము సామాన్య భాషకి ఉండవలసిన దానికంటే చాలా తక్కువ ప్రచారం మాత్రమే వుంటుంది. కాంగ్రెసు వ్యవహారాలు ఇప్పుడు కూడా కేవలమూ హిందీలో జరగడానికి వీలులేదు. ఇంగ్లీషే ఆక్కడ ప్రాధాన్యం పొందిన వుంటుంది. ఇన్ని సంకతు లుండగా మా ఆంధ్రసాధరులు దుడుంగు మంటే గేలం వేసి యిలాగ హిందీని పట్టుకుని పాను లాడడం అత్యహత్య తప్ప మరేమీ కాదు.

(సంపాదకుడు)

౧

“అయ్యా, ఆగస్టు సంచిక “ప్రబుద్ధాంధ్ర” ఇప్పుడే అందింది. చూశాను. నావ్యాసం నేను కోరిన ప్రకారం ఈసంచికలో చేర్చినందుకు కృతజ్ఞుణ్ణి. మీరు నావ్యాసాన్ని గురించి రాసిన దానిమీద ఒక్క ముక్క రాయదలచుకున్నాను. ప్రచురణార్థం కాదు. చేస్తే వద్దనను.

ఒక్క విషయం గమనించిండి. ఒక్క నాగే శ్వరావుగారి అదర్శం తప్ప మిగిలిన విషయాలను గురించి మీతో నాకు పేచీలేదు. మీరు తూకంగా చెప్పే ముక్కలకూ అభిప్రాయా లిచ్చేవాళ్ళ గొర్రె దాటుకూ ఏమీ సంబంధం లేకుండా ఉంటున్నది. హిందీప్రచారకుల్ని నేను వద్దలో ఉంచవద్ద న్నానా? మీరు చెప్పిన ఉదాహరణలను తాక్క పోకటానికి నానమ్మతే కారణం. నాకు హిందీ వ్యాపారం నువ్వరంగా వుం దని ఎట్లా గహించాలో తెలీదు. నాకు హిందీ అక్షరాల్లా

వచ్చునని ఎవరికీ తెలీదు. హిందీ అరం చేసుకోవటం నుమారుగా మాట్లాడగి అగటంతో, నావని అయిపో యిం దిల కూడా స్వప్రంగా చెప్పాను. ఇక నాగే శ్వరావుగారు చెప్పిన ముక్క నాకు ముచ్చటగా ఉంటూని తొరణం బయట చెప్పేని సంభవ మని కొను. చాలా ఆశయాలు గొంతెన్ను కోరిక లుగానే ఉంటే. కాని నేను ముచ్చటపడ్డది నాగే శ్వరావుగారు తెలుగుసారస్వతానికి శరీరద్రవ్యా లన్నమా కూడా భాషను రాజకీయంతో గల సం బంధం ప్రహించినందుకు. నాగేశ్వరావుపంతు లుగా రెంత అజ్ఞాని అని భావించుకున్నా హిందూ దేశంలో హిందీ తప్ప మిగిలిన భాష లన్ని నశిస్త వని నమ్ముతా రనుకోటానికి కారణం లేదు. అటు వంటి నమ్మకం ఏరోజున కలిగితే ఆరోజునించీ భారతీ ఆంధ్రప్రదేశ్ హిందీలోనే వచ్చేవి. వాటి సర్వత్రలేమను కూడా పెరిగే ఉండేదేమా!— పరిస్థితులు చూస్తే.

పత్రికల విషయం మీరు చెప్పింది చూడండి. ఇంగ్లీషు పత్రిక కొనేవాడు భాష అభివృద్ధిచేసుకోటానికి కొనడు. హిందీ వచ్చి రానివాడు కూడా భాషకోసం హిందీ పత్రిక కొంటాడు. ఇక ఇంగ్లీషు తెలుగు పత్రికల్లో ఒక తారతమ్యం ఉంది. ఇంగ్లీషు అర్థమైన వాళ్లలో కూడా సగం మంది ఇది పిచ్చి ఇంగ్లీషు. ఇది మంచి ఇంగ్లీషు అని చెప్పలేరు. తెలుగు గట్టా కాదే! తెలుగు పత్రికలు బాగుపడా అంటే తెలుగుపత్రికలు బాగుపడటమే మూలం కాని ఇతర పత్రికలు పదిహేనులం కానే కాదు. మీరూ పోయింటున్నారని వలిసిందే కాని వాదన లాభం లేదు. ఆంధ్రుల్లో పదిహేను వీసాలు ఇతర భాషల వెంట పరిగెత్తితూ మనం ఆరుద్రాపడిపోయిన అపకారం లే దంటున్నారు. కాని మీరు ఒక్కటి రుజువు చెయ్యగలిగితే నేను దానిన వ్యాసం వృద్ధ మాతుం దని ఒప్పుకుంటాను. హిందీ నేర్చుకునే వాడు తెలుక్కు సహాయం చెయ్యటం అసంభవ మా? అయితే హిందీ పోతే గాని తెలుగు నిల వదు. నామట్టుకు నాకా అనుమానం లేదు. ప్రతి ఆంధ్రుడూ హిందీ నేర్చుకుంటూ కూడా తెలుగు అభివృద్ధికి అడ్డం లేకుండా ఉండవచ్చును. తెలుగు వనిలి హిందీ ఎక్కువగా ఉంది అని ఎవ డైనా ప్రచారం చేస్తే వాళ్లవల్ల తెలుగుకు కలిగే లాభం లేదు. ఇంకొకటి గమనించండి. వీధి పక్కన మురుగు కాలువలు లేవు. జైలుకు పోయిన వాళ్లలో ఎటు వంటి వాళ్లున్నారో చూడండి. ప్రచారములు— హిందీ ప్రచారములు కూడా అంతే. వాళ్లకోసం ఎదురు ప్రచారం ఎదురుకు చెయ్యాలి నా కర్ధం కాలేదు.

మీరు చెప్పే దానికి ఇతరులు చెప్పే దానికి సంబంధం లేకుండా ఉంది. వాళ్లను మీరు వెనకేసుకొస్తే లాభం లేదు.

నావ్యాసం చిత్తు రాసి తిరిగి రాయటంలో “ఆంధ్రభూమి” పేరు ఎట్లా పదిలేశానో వదిలే

శాను. కాని నేను దానిన దాన్లో ఆంధ్రభూమికి సమాధానం “హిందీ, తెలుగుపత్రికలు” అనే ఘట్టంలో ఉంది. గమనిస్తారు గాక! నెలవు”

—కొంచెవటిగంటి కుటుంబరావు

(ఆంధ్రభాషలో ప్రాపిణ్యమూ, ఆంధ్రరచనలో చాతుర్యమూ, ఆంధ్రత్వాన్ని గురించి గర్వమూ వుండే ఆంధ్రు డెలా రాయాలో కుటుంబరావుగా రలా రాశారు. చాలా సంతోషం. ఇక మేము జవాబు చెప్పవలసిందల్లా వొక్కటే ప్రశ్న. “హిందీ నేర్చుకునే వాడు తెలుక్కు సహాయం చెయ్యడం అసంభవమా?” ఎంత మాత్రమూ కాదు; కాని అసంభవమే వుండాలి. “మనం పరిభాషలు నేర్చుకున్నందుకు ఆభాషలలో వున్న మహిమంభా లున్న, ఉత్తమవాఙ్మయం అంతా మన భాషలో వుండా” అనే ఆశ వుండాలి. “మన వాఙ్మయం సర్వాంగ సుందరంగానూ, ఇతరకా లోభం వుట్టించేదిగానూ వుండా” అనే ఆవేదన వుండాలి. ఇది వున్నవాడు హిందీ వొక్కటే కాదు ఎన్ని భాషలు నేర్చుకున్నా అక్షేపణ వుండు. నేర్చుకుంటే లాభం కూడాను. నేర్చుకోవడం ఆవసర మున్నూ. అయితే యిప్పటి హిందీ ప్రచారం యింకా కనుకూపంగా జరుగుతోందా? వృత్తివిద్యలు కూడా హిందీలోనే చెప్పాలన్న ఆప్తేగారి వుద్దేశమూ, హిందీని మనం వ్యావహారికంగా వాడుకోవా అనే వీరున్నాటి సుబ్బారావు గారి అభిప్రాయమూ, గమనిస్తే దక్షిణభారత దేశంలో యీ హిందీ ప్రచారం యెందుకోసం జరుగుతోందో వేరే చెప్పవక్కర లేదు. ఈ సంచికలో వొక రాష్ట్రభాషావిశారమని లేఖ కూడా వుంది. దాన్ని చూస్తే హిందీమానసభుక్తుల ప్రయత్నాలు ఆంధ్రభాషని అడుక్కి తొక్కేయ్యడానికే అని స్పష్టంగానే బోధపడుతుంది. అయితే యీ ప్రయత్నాలు నెరవేరి తెలుగు నిజంగా చచ్చే

పోతుందా అని కుటుంబరావుగారి సందేహం. మే మీ ప్రచారకుల మాటల నెందు కుగావాలిం చామో కుటుంబరావుగారు బాగా యోచించవలసి వుంది. గృహలక్ష్మీ మాడాయీ సంగతి గమనించ వుండా యేమిటో రాసింది. ఏదో వొక ప్రయోజనం కోరి మన వారు నేర్పుకుంటూ వున్న ఇంగ్లీషు సకలవిషయాలలోనూ మన తెలులా ఆక్ర మించుస్తోందో తెలుసుకుంటే, ప్రారంభంలోనే ఆత్మగౌరవాన్ని చింపిన హిందీ ముందు మందు వన కింకా యెలాంటి స్థితి కలిగిస్తుందో బోధపడు తుంది. సంపాదకుడు

౨

“అయ్యా! ఆంధ్రదేశంలో హిందీప్రచారం విష యంలో తాము ఒక్కసారి ఆంధ్రుల దృష్టిని అంత దృఢం చేసినందుకు పండు్యలు. మీరు పూరించిన భయంకరనాదం దాదాపు అన్ని తెలుగుపత్రిక ల్లోను మారుమోగింది. అనుకూల ప్రతికూలము లైన చిర్రులు జరిగినాయి. వీటిని బట్టి మనం కొన్ని సారాంశాలు తేల్చుకోగలిగి ఉన్నాము. ఈవిష యం నిజానికి నన్ను కూడా కొంత కలచించే అవడంచేత ఒక్క నూచన చేస్తున్నాను.

ఇంతవరకు సాధారణంగా అంతా అంగీక రించిన సారాంశా లేమంటే (౧) భారతవనం యొక్క రాజకీయ పురోభివృద్ధికి ఒక సామాన్య భాష అత్యవసరం. (౨) హిందీ మాత్రమే అనేక హేతువులచేత అస్థానం ఆక్రమించుకోగలుగుతుంది. (౩) అందుచే హిందీప్రచారం ఆవశ్యంగా జరగ వలసిందే. ఇంక వివాదాంశ మేదంటే ఈప్రచార విధానాన్ని గురించి నిజమే; కొంతమంది ప్రచార కుల అమితోత్సాహవేళాలు మాతృభాషాభివృద్ధికి ప్రతిబంధకంగా కూడా పరిణమిస్తూన్న వన్నమాట కొదవడానికి వీలేదు. ఇందుకు మీరు కష్టించి ఆంధ్రపత్రికలోనుంచి ఎత్త వ్రాసిన హిందీప్రచార కుల ప్రసంగాలే తార్కాణం. ఈస్థితిలో హిందీ

ఆవేశంలో ఆత్మవిస్మృతికి లోనై కొట్టుకు పోయే ప్రచారకుల దృష్టిని ఒక్కసారి అట్రిశోధన వంకిత తీపుడు అవ్వరేమీ అని నేనున్నూ తలస్తాను. చాలా మంది హిందీప్రచారకులు దేశసామాన్యభాష అయిన హిందీకిన్ని మాతృభాష అయిన తెనుగు కున్నూ గల తారతమ్యం సరిగా గుర్తించినట్లు తోచదు. కారణం వారిలో తెనుగు సంస్కార లోపమే. తెలుగు బాగా నేర్చుకుందానే హిందీ అభ్యాసం చెయ్యడంవల్ల ఈలాటి విపర్యాసం కలుగుతూన్నది. నిజానికి, శివన్నకాశ్రమిగారి లాగు తెలుగు హిందీత్యం గడించి కాని అధవా, కొంత యైనా తెలుగు పరిజ్ఞానం అలవర్చుకొని కాని హిందీ నేర్చుకొని ప్రచారకులుగా పని చేసే వారు నేటి ప్రచారకుల్లో ఎంద రిన్నాడు? తెలుగు చదియే గని హిందీప్రచారకులనుంచి ఇంతకంటే యెక్కువ. అకించడం కూడా పొరపాటే. అందుచే మాతృ దేశాభివృద్ధికి ముందుగా మాతృభాష, ఆతర్వాత రాష్ట్రభాష ముఖ్యమని గ్రహించి ఉభయభాషా విషయాలైన హిందీప్రచారకులను తయారుచేస్తే మీగు భయపడే అసంభవము తావు లేమరదా పోతుంది. అప్పుడు హిందీప్రచారకులు ఆంధ్రభాషాభిమానం తోటి, ఆంధ్రభాషాజ్ఞానంతోటి నిండి హిందీప్రచారానికి మట్టుకే కాక ఆంధ్రాభ్యుదయానికి కూడా తోడ్పడగలుగుతారు. అందుచే హిందీప్రచారకులుగా పని చేసుకోలే వారంతా ముందుగా తమ దృక్ప థాన్ని మార్చుకోవలెమున్నూ తమ తెలుగు జ్ఞానం విస్తరింపజేసుకోవలెమున్నూ మంచి దని నానుట. ఈలా గయితే వీరి తెలుగు వేసబాసలు ఏమాత్ర మున్నూ వికృతి పొందవు. వీరు హిందీని మరింత సులువు పడతుల్లో బోధింపగలుగుతారు. వీరు తాము ప్రచారం చేసే పత్రపటకాల్లో కొణుగారు తూన్న తెలుగు దీపానికి కొంచెం తెలం పోసినవారవు తారు. వీరివద్ద తరిఫీయకు అయే విద్యార్థుల్లో తెలుగు అభిమానం చిగిరింప చేస్తారు. వారి దృష్టిని తెలుగు

పత్రికలమీదికి, పుస్తకాల మీదికి కూడా ప్రసరించ చేస్తారు. ఇంతే కాక తాము నేర్చిన హిందీలోని నద్యిషయాల్ని తెలుగులోకి మార్చి తెలుగువాణ్ణి యాన్ని వికాలపరుస్తారు.

హిందీ ప్రచారకలారా! ఈ అలవాడి కేవలం హిందీమీది ఆనూయచేతనే పుట్టిందని అనుకో కండి. దీని పరమార్థం మీరు బాగా గ్రహించి హిందీ దేశభాషలకు నైదోడు మాత్రమే కాని శత్రువు కాదనినీ, హిందీకి తెలుగు యిళ్లలో తావు ఇవ్వడం కొంపకు ముప్పు తెచ్చుకోవడం యే మాత్రం కాదనినీ, భారతవాతీయత ఆంధ్రత్వ నిధికి నిరుద్ధం కాదనినీ మీరు మీనడవడిచేతను, ప్రచారపద్ధతులచేతను నిరూపించవలసియున్నారు.

—మంగిపూడి పురుషోత్తమశర్మ

(మా మిత్రులు పురుషోత్తమశర్మగారు మే మీ ప్రచారం మొదలుపెట్టక మునుపే హిందీవల్ల తెనుక్కి జరుగుతూ వున్న అపకారాన్ని గుర్తించి వున్నారు. వారప్పుడప్పుడు కాంగ్రెసు గుడారాల్లో హిందీ దురాక్రమణం విషయమై తమ ఆనమ్మతిని దృఢంగా వెల్లడిస్తూనే వచ్చారుట; అయితే తాము గ్రహించిన అపత్తును పత్రికల ద్వారా వారప్పుడే దేశీయులకు తెలియపరిచి వుండకలసింది. వారప్పుడలా చేసే వుంటే హిందీ ముగల దుస్ప్రచారం యింత ముదిరిపోయి వుండక పోవును. అస్సదామ లిప్య డింత నీక్కిచ్చిగా ప్రతిపూత్రప్రచారం చెయ్యవలసిన అవసరమూ లేక పోయి వుండును; కాని యేదో వాకానాక ప్రతిష్ఠ వారి నప్పుడీ పనికి పూనుకోకుండా అటంకపరిచి వుంటుంది. అయినా యిప్పుడేనా వారంత సరళంగా—యింత వివరంగా—యింత నిర్మోగమాటంగా హిందీప్రచారకుల వివాళకరస్రయత్నాలను బహిరంగపరిచి. యిది తప్పనీ, మాతృద్రోహ మనీ ముక్తకంఠంతో చెప్పడం చాలా మంచి పని...

శర్మగారు ఆంధ్రభాషలో ప్రావీణ్యం లేని ఆంధ్రులు తమ వారిలో హిందీ పచారం చెయ్యడం చాలా తప్పని ఖండితంగా చెబుతున్నారు. తమ దేశాన్ని తమకి తామై ప్రేమించ గలిగే వారూ, తమ భావయంత్రం యెప్పుడూ మాతృభాషలోనే పని చేస్తుందని గ్రహించుకో గలవారూ, తనకు నూలిన ధర్మానికి సిద్ధపడడం ఆత్మహత్య అని యెరిగి వున్నవారూ చెప్పవలసిన మాటే యిది,

సంపాదకుడు)

3

“శాస్త్రిగారూ! హిందీప్రచారము పట్ల మీరు వ్యతిరేకాభిప్రాయములు ఏల చూపుచున్నారు? ఏదియో యొక పక్షమానం దుండుట ప్రతి పత్రికయొక్క స్వభావము. హిందీ ప్రచారము కావలయు ననెడి పత్రికలు కొన్ని. హిందీప్రచారము చేయకూడ దను పత్రికలు కొన్ని. ఆంధ్రభాషి చంద్రిక. ప్రబుద్ధాంధ్ర, భారతి హిందీప్రచారమును ఎదుర్కొనుచున్నను, ఆంధ్రదేశములో హిందీప్రచారము తగ్గ నని మాత్రము తాము కలలో నైనను తలువ నుండురు గాక.

మీరు ఆంధ్రదేశములో స్థాపించబడిన హిందీ మహావిద్యాలయములను గూర్చియే వ్రాయుచున్నారు గాని ప్రతి పట్టణములోను, ప్రతి పెద్ద గ్రామములోను స్థాపించబడిన ఆంగ్లపాఠశాలలను గూర్చి వ్రాయరైరి. ఆంధ్రదేశములో నున్న హిందీవాగ్వర్ధిమండలలలోను సభలలోను హిందీభాషయందే మాట్లాడవలె నన్న వారిని దూషించుచుండిరి. కాని ఆంగ్లపాఠశాలలో నుండు ‘Debating society’ లను గూర్చి మాటయైనను ఎత్తరైరి. కారణము ఏమియో తెలియకున్నది. మీకు వాస్తవ మగు ప్రేమ ఆంధ్రభాషయందే యున్నచో ఆంగ్లభాష ప్రచారము పట్ల గూడ వ్యతిరేకాభిప్రాయము చూపుట మంచిది. హిందీ—తెలుగు’ హిందీవెల్లవ

అనే వ్రాయుచుందురు గాని అంగ్లము తెలుగు. అని కూడ వ్రాసిన చాల బాగుండును. కాశ్రి గారూ! మీరు నాగేశ్వరరావు గారిని కూడా నిందించుచున్నారు. శ్రీ నాగేశ్వరరావు గారికి అంగ్లము యందు కల ప్రేమతో మీరు ఉన్న ప్రేమ ఎన్నడు వంతో మీకే ఎరుక.

నిజమును గుర్తెగి వ్రాసిన వారిపై మీరు కోపమును వెల్లెచుచున్నారు. హిందీ రాష్ట్రభాష. హిందీభాషాభివృద్ధికై ప్రతి అంగ్లమును పాటు పడవలె నని నాయకులు ఇంకను బోధించుచున్నారు.

హిందీ విదిన చూడవలసిన అంగ్లమును ద్వేషము కలవాడగుట లేదు. మీరు క్షుపించిన హిందీభాషాప్రచారము పట్ల ద్వేషము చూపించుచుండురు గాక. కాశ్రి గారూ! హిందీప్రచారము అనునది పొంగి అంగ్లదేశ మంతటను వ్యాపించినది. దాని నాప మీతరమా? గృహతక్కి సంపాదకులు నిజమును గుర్తెగి తమ పత్రికయందు మీబోట్లు వ్రాసిన వ్రాతలను ఖండించినారు. ఆ ధ్రువదరు ప్రత్యేక హిందీప్రచారసభను ఏర్పరచవలె నని తలచుచున్న సమయమున మీవ్రాతలు చూచిన చాల నవ్వుకొనెదరు.

అసలు వ్యతిరేకభావమును చూపినది మీరు. తరువాత చంద్రిక అంగ్లభూమి మొదలగు పత్రికలు ప్రారంభించినాయి. దక్షిణభారతహిందీ ప్రచారసభయొక్క ఉపాధ్యక్షులగు శ్రీ కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావుగారి అధిపత్యమున ప్రచురింపబడుచున్న భారతి పత్రికకు కూడా మీవాసన తగిలినది. ఏది ఎటులున్నను అంగ్లదేశమందు హిందీప్రచారము తగ్గదు.

మీవ్రాతలను సమర్థించు శ్రీ పేకుమళ్ల కామేశ్వరరావుగారు కూడా పైసంగతులన్నియు గ్రహించి

ఈమైన హిందీప్రచారము పట్ల వ్యతిరేక అభిప్రాయము చూపకుండురు గాక.

—మల్లా సుబ్బియ్య సోమయాజి
(రాష్ట్రపతి సాక్షిగా నున్న)

(అంగ్లవాద్యయం నువ కట్టు తేరిచింది. అయినా దేశజ్ఞానాన్ని కోరేవా రంభా దాని ప్రచారాన్ని తగ్గించాలనే చెబుతున్నారు. హిందీప్రచారం కూడా యందు కోసం వుట్టిందే. అయితే “నిర్మల” చెయ్యి లియ్యి. నాలొట్ట చెయ్యి పెంచా” నన్నట్టు ఇంగ్లీషు చెయ్యాలి అనికాం కూడా హిందీ ప్రోంది ఇంగ్లీషులో బ్రవర్తించి మైన వాద్యయం వుంది; కనక అది అనుకారంతో పాటు ఉపకారం కూడా ఎక్కడగానే స్తోమ. నువ వాద్యయాన్ని వృద్ధి చేసుకోవా లంటే యిప్పుడు ఇంగ్లీషు నాశ్రయించడం మనకి తప్పదు. హిందీపల్ల మన కేమీ లాభం లేదు. హిందీలో సరి యైన వాద్యయం యేమీ లేదు. హిందూభాషల్లో కూలంకషమైన వాద్యయం వున్న భాష వొక్కబంగాళీ మాత్రమే. హిందీ నేర్చుకునే విద్యార్థులకు పాఠ్యాంశగా నిర్ణయించబడుతూ వున్న గ్రంథాలు యే బంగాళీనుంచో అనువదించబడ్డవే కాని హిందీలో. అందుకు తగిన స్వతంత్ర గ్రంథాలు లేవు. హిందీయొక్క తానాతుని ఈవిషయమే చక్కగా చెబుతోంది. కాకపోయినా అభిమానుల విడిచి మనవారు యిలాంటి భావాలు ప్రకటిస్తూ దుష్ప్రచారం ప్రారంభించడంవల్లనే మే మిలాక హిందీకి ప్రతిహత కనబడుచువలసివచ్చింది. మా ప్రచారంలో వున్న ధర్మమూ, బలమూ దక్షిణ భారతి హిందీ ప్రచారసభయొక్క ఉపాధ్యక్షులైన శ్రీ నాగేశ్వరరావు పంతులుగారికి కూడా తెలిసినవే.

సంపాదకుడు)

౪

“మహాశయా, అభినందనములు మీ హిందీ దాడికి. తెలుగు మిసిమికి పస నిడ్డ తిక్కవ మొదలుకొని మన తెలుగు భాషకి అన్ని అవాంతరాలే. నేను కలిగిన హిందీ ఉపద్రవంనుండి ఆంధ్రభాషను మీరు తప్పించుటకు ప్రయత్నించడం బహుశంగా ఆంధ్రదేశీయుల్ని ఆకరించింది. ‘గృహలక్ష్మి’ మాత్రం హిందీవల్ల మన భాషకి ఉపద్రవం ఆట్టే కలగనేర దని గోడమీద పిల్లివాటంగా చెప్పినా, అన్ని పత్రికలూ మీ వాదాన్ని బలపరిచాయి. హాస్యరసపత్రికైన వినోదినీ కూడా మీ యీ వాదాన్ని బలపరిచింది సంపాదకీయవ్యాసంతో. ఆంధ్రభాషకు మీ రీవిధంగా చేస్తున్న నేవ జూసి భళి! అంటోంది ఆంధ్రమాత! మీరు ధన్య లయారు. అందుకు నా ధన్యవాదాలు అందుకోండి.

నేను కూడా మీ వాదాన్ని బలపరుస్తూ ఒక హిందీ లేఖను పంపాను ప్రకటనార్థం: మీ వాదాన్ని యథాశక్తిగా నేను బలపరిచాను. హిందీవల్ల ఆంధ్రభాష మీద మేట వేయ వుండా, మీరు కడుతూ ఉన్న చెలియలి కట్టకు ఉడుతాభక్తిగా నేనూ సాయం చేస్తున్నాను.

కాని, ఒక అంశం:

స్వర్ణీయ నైహూగారి ప్రతిభ జాతీయవీరుడుగా సమరంలో నేనానిగా ఉండడంచేతనే గాక ఒక రాజకీయప్రణాళికను సిద్ధపరచడంతో కనపడింది. అట్లాగే మీరు యీ హిందీప్రచారం యొక్క హద్దు మీరడాన్ని ఖండించడమే గావుండా, యిక ముందు హిందీప్రచారం ఆంధ్రభాషకి హాని కల వుండా నడపే విధానాన్ని సూచిస్తో ఒక ప్రణాళికను తయారు జేసి ద. భా. హిందీప్రచారకసభకి పంపితే బాగుంటుందని నా అభిప్రాయం. సమాధానమార్గంగా మనం సంచరిస్తే ప్రచారకులు

కూడా తల ఒక్క మానరు. ఉభయత్రా యిట్టి సామరస్యం ప్రయోజనకర మనే నేను తలుస్తాను.”

దేవగుప్తాపు విశ్వేశ్వరరావు

౫

“తెలుగువారి హిందీ చదువు” వలన తెలుగున కపకారము జరుగుచున్న మాట వాస్తవము. ఇదివఱ కింగ్లీషాక్కటియే తెలుగున కపకరించుచుండు నది. ఇప్పుడు హిందీ దానికి శత గుణముగా నపక రించుచున్నది. ఈయపకార మాభాషలవలన నగు చున్నది కాదు. వానిని జదివిన తెలుగువారి వల లనే సంప్రాప్త మగుచున్నది.

తెలుగువారిది వివేచన లేని ఉత్సాహము; అత్యపితము దెలియని అనేకము. దీనివలన వారికి పానగు ననధము లనేకములు.

తెలుగువారు హిందీ రాష్ట్రభాష కావలె నను నిర్ణయము విన్నారు; హిందీప్రచార ప్రారంభ మును గన్నార? అంతే, హిందీ చదువ ప్రారం భించినారు. ఇప్పటికి దక్షిణభారతమున హిందీ చదివిన, చదువుచున్న వారిలో సగము మందికి పైగా వారు తయారైనారు. తెలుగు కూడ చూని వేసి హిందీని చదివిన వారు వీరిలో ననేకులు. నిన్ని భాషలు వచ్చినను మాతృభాషనే మాటాడ వలయునన్న నియమము తదితరులక; హిందీ వచ్చిన వారు హిందీలోనే సంభాషింపవలె నను నియమము తెలుగువారికి, తెలుగే వలదు; హిందీనే చదువు డనియు ప్రబోధించువారు కూడ పలువురు. ఊరూర హిందీ పాఠశాలలు వెలసినవి తెలుగు నాట. ప్రచారకులు ననేకులు. ఇది యంతయు తెలుగువారి నిరుపమదేశోద్ధరణవాంఛను ప్రక టించుచున్నది. ఇది యంతవేషకు సఫలము కాగల దో ఊహించుట కిప్పుడు సాధ్యము కాదు; కాని,

దీని వలన ప్రకృతము వారి మాతృభాషకు మాత్రము మహోప్పద్రవము కలుగుచుండుట నిక్కము.

హిందీ చదివిన తెలుగువారు ఏది మాట్లాడినను ఏది వ్రాసినను అంతయును హిందీ సంప్రదాయములతో నింపివేయుచున్నారు. ఇందువలన వికృతస్వరూపము, విపరీతస్వభావము తెలుగునకు ఏరుపడినవి. దాని తీయదనము దిగజారిపోయినది; దాని వ్యక్తిత్వమునకే హాని యగుచున్నది. 'దేశభాషలందు తెన్నుఁబడి' యను ఖ్యాతి గనిన తెలుగునకు 'నేటి కీ తీరున చెటు వాటిలి'నది. దాని తీరుతీయముల మేలితనమును తెలిసిన సమృద్ధులు కిది దుస్సహము. కావుననే దేశమున నలజడి పుట్టినది. తెలుగు తెలుగు దనమును కాపాడుకొనవలె నను హెచ్చరికలు నలుమూలల మారుమోయుచున్నవి. ఈప్రబోధము న్యాయ్యుతరము కానట్టి కర్తవ్యము.

హిందీ రాష్ట్రభాష యగుట కన్నరికిని విప్రతిపత్తి యుండ బనిలేదు—దేశక్షేమము కొరని దేశీయు లుండరు కాన. హిందీ గొడ ద్వేషము నుండ బని లేదు. కాని ప్రతివారికిని మాతృభాష యెడ నాదరము బరమావశ్యకము; తదుద్ధరణము ప్రథమకర్తవ్యము. నాయకులు నిఖిలభారతదేశమున కొక రాష్ట్రభాష కావలయు నన్నారు దేశవ్యవహారముల నడుపుకొనుటకు. వా రెవ్వరు నెన్నడు మాతృభాషలకు స్వస్థి చెప్పు డని శాసింపలేదు. తామును అట్లు చేయలేదు.

ఆరవలు, కన్నడులు, మలయాళులు, ఇతరులు హిందీని నేర్చుకొనుచున్నారు. కాని వా రెవ్వరును తెలుగువారి వలె మాతృభాషను పాడుచేసి కొనలేదు. వివేకులు స్వవిషయములయం దెప్పుడును జాగ్రత్త గలిగియుండురు.

తెలుగువారి యజాగ్రత్త, యవివేకము వారి భాషకు నీ తీరున చెరువును కలిగించుటయే కాక

దేశనాయకులకును అపక్తిరికశృంగమును పెట్టి పెట్టినవి. ఇక నయినను ప్రబుధు లయి తెలుగువారి రెంటిని దూరముగ పోదెట్టుదురు గాక!

భారతి (ఆగష్టు)

—

“మైనూరులో శ్రీమతి సరోజినీదేవి హిందీ ప్రచారసభ్యుల పుపదేశించుచు నిటుల ప్రసంగించెను :

“మీరు చాల మంచి పని చేయుచున్నారు. ఒక ప్రాంతమునుండి మరొక ప్రాంతమునకు బోవువా రొకరి భాషముల నొకరు చెలుసుకొనుటకు సాధారణ మగు జాతీయభాష యొక టుండవలయును. ఉత్తరదేశపు శ్రీపురుషులు వచ్చి నపుడు వారితో సంజ్ఞలతో మాట్లాడెదము. అంత కన్న వారి భాషము లేమో తెలుసుకొనజాలము. అందుచేతనే గాంధీమహాత్ముడు హిందీ జాతీయ భాషగ నుండవలె నని నిర్బంధముగ నాదేశించెను. కాని మీరు యెంతవర కందు ప్రవేశ ముండవలెనో యోచించుకొని హద్దులను చెలుసుకొనవలెను. ఈసంపాదనమునందు కన్నడమే దేశభాష. కన్నడ భాషనే యిచటి పౌరుడు పెంపొందించవలెను. ఈహద్దులను చెలుసుకొని మీరు చేయుచున్న చిక్కిని ప్రచారమును జేయవచ్చును. కబీరు మహాత్ముని సుందరహిందీ నాగవృత్తము గ్రోలి భారతదేశమందన్ని జాతులకును సన్నివేశము సమకూర్పవచ్చును.”

“ఈవాక్యము (లు) అను ఆంధ్రమాతృభాషాభిమాను లందరును గమనింపదగినవై యున్నవి. హిందీప్రచారము జేయు నాంధ్రు లందరును యోచింపదగును”

—౩—౩౪ ఆంధ్రపత్రిక

మారేమండ రామారావుగారు. ఎం. ఏ. బి. ఇశీ

రాజమహేంద్రవరమునకు ఏడున్నర మైళ్ల దూరమున గోకవరం రోడ్డుకు ఆర మైలు దూరములో మధురపూడి గ్రామము గలదు. అయ్యారి చెరువులో నేదియో వ్రాత గల యొక పెద్ద రాయి గల దని కొంతమారు వాస్తవ్యులైన శ్రీయుత నేదారి గంగాధరంగారు నాకు తెల్పిరి. అంతట నేను నామిత్రులగు శ్రీయుత టేకుమళ్ల కామేశ్వరరావుగారును పోయి యారాతని పరిశీలించితిమి. రాయి సుమారు రెండు గజముల పొడవును, అడుగున్నర వెడల్పును, అడుగు యెత్తును గలది. నీటిలో నుండి దీనిని బయటికి దీయుటకు ౨౦ మంది మనుష్యుల సహాయము కావలసి వచ్చినది. ఈరాతిపై నొక చైపు గరుత్మంతుడును, సూర్య చంద్రులును చెక్కబడి యున్నారు. నాల్గవ చైపున ౧౬ పంక్తులలో తెలుగు భాషలో నీక్రింది శాసనము చెక్కబడి యున్నది. ఇందు మొదట 'కొటయవేముని ప్రశంసించు నొక సంస్కృత శ్లోకము మాత్రము గలదు.

మూలము

౧. నస్తా కొటయశారే పాత్రో మా
౨. రస్య కొటన్యపమానుః (౧) వీరాంసహో
౩. తన్యపతే రామాతా జయతు వేమ
౪. భూపాలః (౨) స్వస్తిశ్రీ శకవరుషంబు
౫. లు ౧౩౨౬ లగు నేంటి తారణసంవ
౬. త్వర పుష్య సు ౧౦ గు నాంటి మకర
౭. సంక్రాంతి పుణ్యకాల మందూను
౮. కొటయరెడ్డి వేమారెడ్డింగారు తమ
౯. స్వామి అవన కొమరగిరిరెడ్డింగా
౧౦. రికి ఆశ్చయనుగృతము లవునట్లు
౧౧. గాను మదురుపూండి కొమరగిరి పు
౧౨. ర మని.....శ్రీ గౌతమీ తీరమం
౧౩. దున్న వేదాద్రి శ్రీవరాహ దేవరికు

౧౪. అచంద్రార్కస్థాయిగాను ధార వో
౧౫. సి మహాపుణ్యం నేశిరి. మంగళ మహా
౧౬. శ్రీ శ్రీ జేయున్.

దాత

ఈశాసనమును వేయించిన వాడు రాజమహేంద్రవర రెడ్డిరాజ్య సామకు డగు కొటయవేమారెడ్డి. ఇతఁడు కొండవీటిని పాలించిన రెడ్డిరాజులలో ప్రోలయవేమారెడ్డికి పౌత్రీపతి. అనపోతారెడ్డికి అల్లుడు. కుమారగిరిరెడ్డికి చెల్లెలి భర్త, మేనమరది.

కాలము

కొటయవేముడు శా. శ. ౧౩౨౬ తారణ సంవత్సర పుష్య శుద్ధ దశమి గురువారమునాడు ఈశాసనములో చెప్పబడిన దానమును చేసెను. ఇందలి శకసంఖ్యాదికము క్రీ. శ. ౧౪౦౫ వ సంవత్సరము, మార్చి ౧౮ వ తేదీ యగుచున్నది.

విశేషాంశములు

రెడ్డి చరిత్రమున కీ శాసనము మిక్కిలి ముఖ్యమైనది. కుమారగిరిరెడ్డి రాజధాని యగు కొండవీటిలో విద్యావినోదములతో కాలము బుచ్చుచుండ నతని మరదియు మంత్రియు నగు కొటయవేముడు రాజకార్యముల చక్కబెట్టుచు నుండి, గోదావరీనదీ మొదలు సింహాచలము వరకును గల దేశమును జయించెను. అందువలననే యీ శాసనమున 'కొటయవేముడు కుమారగిరిని తన 'స్వామి' యని పేర్కొనినాడు. ఇప్పటి మధురపూడికి కొటయవేమునిచే కుమారగిరిపుర మను పేరు పెట్టబడెనని యీశాసనము తెల్పుచున్నది. ఈ గ్రామమునే గాక కొటయవేమారెడ్డి యనేక స్థలముల కుమారగిరి పురము లను దానముచేసెను. ఇట్టి కొన్ని గ్రామముల సమూహమున కాతడు కుమారగిరిమండల మని కూడ పేరిడెను. (E. R. ౧౯౧౫ P. ౧౧౫ Para ౫.)

సమస్యలు

ఈకాసనమువలన కొన్ని సమస్య లేర్పడుచున్నవి. అందు మొదటిది శ్రీ. శ. ౧౪౦౫ నాటి యాకాసన సంవత్సరమున కుమారగిరిరాజు జీవించియుండెనా యనునది. శ్రీ. శ. ౧౪౦౦ ప్రాంతమున ఆరెడ్డిరాజు తన రాజ్యమును రెండుగ విభజించి, యందలి తూర్పు భాగమునకు రాజమహేంద్రవరమును రాజధానిగా చేసి కొటయవేమారెడ్డి కొంగుగెలు. శ్రీ. శ. ౧౪౦౪ నుండియు పెదకోమటి వేమారెడ్డి కొండపీటిని పరిపాలించె నని కాసనములు తెల్పుచున్నవి.

దీనిని బట్టి కుమారగిరి యాసంవత్సరముననో, అంతకు బూర్వమో మరణించె నని తోచుచున్నది. కాని కుమారగిరిరాజు జీవించియుండగనే యతనిని రాజ్యమ్యుతుని జేసి పెదకోమటివేముడు కొండపీటి సింహాసనము నధిష్టించె నని శ్రీయుత చిలుకూరి పీఠభద్రరావుగారును (ఆం. చ. ౩ భా. పే. ౧౯౭) “కుమారగిరి ౧౪౦౩ వరకును రాజ్యమేలెను. అతడటు తర్వాత గూడ నాలయి దేండు జీవించి యున్నట్లున్నాడు.” అని శ్రీయుత వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు (శృ. శ్రీ. పే. ౨౧) నభిప్రాయపడియున్నారు. శ్రీ. శ. ౧౪౦౦ లోనే కొటయవేముడు రాజమహేంద్రవరరాజ్యమునకు వచ్చి యుండును. శ్రీ. శ. ౧౪౦౪ లో కుమారగిరి మరణించి యుండిననో, మరుసటి సంవత్సరము కొటయవేముడు కుమారగిరిని తన ‘స్వామి’ యని పేర్కొని, యతని కక్షయనుకృతముగా మధురపూడిని దానము చేయుట పొసగ నేరదు. కాన పైన చెప్పబడిన శ్రీప్రభాకరశాస్త్రిగారి యూహ నకునరించి, యాకాసనకాల మగు శ్రీ. శ. ౧౪౦౫ వరకును అనగా పెదకోమటి వేముని రెండవ రాజ్యసంవత్సరమున గూడ కుమారగిరిరాజు జీవించి యుండె నని తోచుచున్నది. ఈకాసనమునుండి బయల్పడలు రెండవ ప్రశ్న గౌతమీతీరమున దున్న వేదాద్రి యేది? యనునది. శ్రీనాథుడు తన కవితా సంపదకు కమలాచలముపై నుండు మార్కండే

యుడును, వేదాద్రిపై నుండు నరసింహస్వామియు గారణము అని కాశీఖండమున జెప్పి యున్నాడు. దీనిని బట్టి యీవేదాద్రి రాజమహేంద్రవరమునందుండెడి దనియు దానిపై నృసింహస్వామి యుండెడివా డనియు స్పష్ట మగుచున్నది. ఈగిరియు నాలయమును గూడ నేడవృశ్యము లైనవి. కంభంవారి సత్రము పెనుక నున్న నాలయములోని దేవుడు వేదనరసింహస్వామి యనియు, నతనికి వరాహనరసింహస్వామి యని కూడ మరియొక పేరు పూర్వ ముండెడి దనియు, రా సంవత్సరములు జీవించి రెండేడ్లు క్రితము మరణించిన మాతాతగారు చెప్పచుండెరి. దీనిని బట్టి మధురపూడి కాసనములోని వేదాద్రి వరాహదేవర నేడు కంభంవారి సత్రము పెనుక నున్న గుడిలోని నరసింహస్వామి యగుట కవకాశ మేర్పడుచున్నది. రైల్వే వంతెన వద్ద పుష్పగిరియు, నేటి మార్కండేయాలయము వద్ద కమలాద్రియు, కంభంవారి సత్రము వద్ద వేదాద్రియు గౌతమీతీరమున పూర్వ ముండెడి వేదా! మధురపూడి గ్రామము కోరుకొండకు విడుమెల్ల దూరములో నున్నది. అచ్చట నొక నాయక వంశీయులు రాజ్యము చేయుచుండెరి. అట్టి సందర్భమున గాటయవేమారెడ్డి కోరుకొండకు మిక్కిలి సమీపమునందున్న మధురపూడి నెట్లు దానము చేసెనను మూడవసమస్య ప్రకృతకాసనమూలమున బయల్పడెనుచున్నది. కోరుకొండ కెఫీయతులొ రెండవ ముమ్మిడి నాయకుడు కోరుకొండలో శ్రీ. శ. ౧౩౮౫ వరకును రాజ్యము చేసె ననియు నటుపై కొటయవేమారెడ్డి యీరాజ్యమును జయించి, కోరుకొండ గుర్రములో కొంత సైన్యము నుంచె ననియు చెప్పబడి యున్నది. శ్రీ. శ. ౧౪౦౦ నాటికే యీరెడ్డిరాజు రాజమహేంద్రవరమున కేతెంచె నని యిదివరలో చెప్పి యుంటిమి. కోరుకొండకు సమీపమున నున్న మధురపూడిలోని ప్రకృతకాసనము కొటయవేముడు ౧౪౦౦ ప్రాంతముననే కోరుకొండను జయించె నను కోరుకొండ కెఫీయతులొని యభిప్రాయమును బలపరచుచున్నది.

వ్యాఖ్యానములు

ఆంధ్రమహాసభ

“దీన్నెందుకు బరిగించాలి? దీనివల్ల లాభం యేమిటి?” అని శ్రీసాధన పత్రకలో వాక ఆంధ్రుని ప్రశ్న.

మంచిదే. ఇందులో రహస్యసందర్భా లేమీ లేవు. ఆంధ్రు డిలా అదనగలగిన నితిలో వుండడమే యీ సభని సమావేశపరిచి తీరా లని గొంతెత్త చెబుతోంది.

ఇది సంపూర్ణస్వరాజ్యాన్ని సాధించడం కోసం బయలుదేరి లేదు. దొమినియన్ టేబుల్స్ను సంపాదించడానికి పూనుకోలేదు. దొరతనం చివరి కేమిటిస్తే దానితోటే తృప్తిపడడానికిన్ని యిది సిద్ధపడ లేదు.

ఆంధ్రమహాసభకి ఇవి ప్రాప్యాల కావు. పర మావధులున్నూ కావు.

ఆంధ్రమహాసభకి రాజకీయకల్లోలాలతో సం బంధంలేదు. దేశముల నందర్నీ యేకతాటిమీద నడపించడమే దీని వుద్దేశం; కాని నలుదిక్కులా చెదరకొట్టడం కాదు.

భిన్న ప్రభుత్వాలను చెంది వున్నా. భిన్నవాతా వరణంలో వుండినా జాతిని బట్టి, భాషని బట్టి, సం ప్రదాయాన్ని బట్టి ఆంధ్రుడైన ప్రతివాని రక్తమా వ్గా చోట పుట్టిందే అని బోధపరిచి, వుడుకెత్తించి ఆంధ్రునికి హిందూసభ్యతలో ఉన్నత మైన పదవి భుక్తపడేటట్లు చెయ్యడమే ఆంధ్రమహాసభ పని.

దీనికి ముందు,

“ఆంధ్రు డంటే యెలాంటి వాడు? ఆంధ్రజాతి యొక్క ప్రత్యేకత యేమిటి? ఆంధ్రుని పూర్వో న్నత్యం యొక్క పరిమితి యెంత? అది పూర్వ

పక్షం అయి పోడానికి కారణం యేమిటి?”

ఆంధ్రుని హృదయంలో ఈజిజ్జాసని రాజబెట్టాలి.

“ఆంధ్రుని ప్రస్తుతస్థితి యేమిటి? మళ్ళీ సాధించ తగిన ఫలం ఏమిటి?” ఆంధ్రుని బుద్ధికి యీ వారపిడి కలిగించాలి.

“దిగ్గజు కలిగించే అనేక కర్తవ్యాలు గల యీ సమయంలో ఆంధ్రునికి ముఖ్యకర్తవ్యం యేమిటి? దానికి సాఫల్యం కలిగించే కార్యక్రమం యెట్టిది?” ఆంధ్రుని మస్తిష్కంలో యిలాంటి యోచన రేకెత్తించాలి.

“తోటివా రంతా ముందుకి పోతుండగా నే నింకా వెనకనే వుండిపోయానే! సాటివా రంతా తమ మౌలికత్వాన్ని నిలుపుకుంటూ వుండగా—బల పరుచుకుంటూ వుండగా నేనింకా వొకరి అడుగుల లోనే అడుగులు వేస్తూ—వొకరి ఆజ్ఞల కోసమే చెవులొరజేసుకూర్చుంటూ, దాస్యం చెప్పన్నానే! మౌలికత లేలి వా డని నవ్వులాట సాలవుతున్నా నే!” అని ఆంధ్రునికి ఆవేదన పుట్టించాలి.

“భారతదేశం అంతా విహారరంగంగా చేసుకుని, మహాసామ్రాజ్యాలు నిర్మించి, అనేక ప్రాంతాల వారిని పరిపాలించి—అయ్యో! నేడు భృత్యునిగా అనుచరునిగా—మట్టితలకాయవానిగా యీసడించబడుతున్నానే!” అని ఆంధ్రునికి ఆవేదన కలిగించాలి.

ఇంత పని జరగా లంటే, ఇంత ఫలం కలగా లంటే యేమిటి దార?

తోసిపారేస్తే పోదు. బూకరిస్తే చెల్లదు. కప్పెడిలే అగదు.

మనకిప్పుడు ఆంధ్రమహాసభ వొక్కటే అధారం. ఆంధ్రమహాసభ వొక్కటే మళ్ళీ మనకి చైతన్యం కలిగించేది.

హైదరాబాదురాజ్యంలో ౧౦ సంవత్సరాల యామధ్యకాలంలో తోటి మహారాష్ట్రాదుల వొక్కడేనా కలవకపోయినా ౧౨ లక్షల ఆంధ్రులు మాహమ్మదీయమతంలో కలిసిపోయా రన్నా, బళ్లారిజిల్లాలో కన్నడుల బౌద్ధత్వాన్ని ఎదిరించ లేక తొమ్మిదిలక్షల ఆంధ్రులొక్క తరంలో కన్నడులైపోయా రన్నా, మూడు మూర్తుల ఆంధ్రులైన చిత్తూరు మాండలికలు అయితేంగా ఆరవలై పోతున్నారన్నా—కారణం యేమిటి? ఈసంగతులు మనలో అనేకవలె తెలవలేదంటే యేమన్నమాట! తెలిసినవా రేనా మక్కిన శేలరాగ కిక్కురు ముసుండా పూరుకున్నారంటే యేమన్నమాట?

వోధులు వొక పెద్ద ఆంధ్రభూఖండాన్ని సాయంపట్టేస్తున్నారు. అక్కడి మనవారు మొదట కొంచెం అందోళనం సాగించారు; గాని యిటీవల మళ్ళీ ఆత్మవిస్మృతి పొందారు. తమ హృదయంలో కల్గిస్తూ వున్న భావ కంటే వారికి ఎక్కువగా వినపడ మాటలు చురుకుపట్టిస్తున్నాయి. కారణం?

మన ఆంధ్రత్వం విరిగిపోయింది. మనలో మన పూర్వుల రక్తం యింకీపోతోంది.

కాని యింకా పూర్తిగా మరపు కలగలేదు. పునర్వికాసానికి అవసరం లైన సన్నివేశా లింకా పూర్తిగా నశించలేదు.

ఆంధ్రమహాసభని మళ్ళీ సమావేశపరచండి. ఆంధ్రునిలో ఆంధ్రరక్తం మళ్ళీ పురుగుతుంది. ఆంధ్ర తేజస్సు మళ్ళీ విజృంభిస్తుంది. ఆంధ్రుడంటే సింహ ప్పిల్ల అని భారతదేశం అంతటా ప్రతిధ్వనింప చేస్తుంది.

మరిచిపోయారా? వొకప్పుడు ఆంధ్రమహాసభ మళ్ళీ మనకి ఈఆశ పుట్టించలేదా? ఈమూలనుంచి ఆమూలకీ, ఆచివరినుంచి ఈచివరికీ వొక్క ఆవేశ తరంగాన్ని పురికించలేదా?

రాయలసీమలో ఆంధ్రమహాసభ జరగా లని అక్కడివారి కేవలకీ కోరిక లేదంటాడు “ఆంధ్రుడు” వెర్రి మాట యిది. మూరురాయరగండ దైన శ్రీకృష్ణదేవరాయ సార్వభౌముని సింగపురం కంటే ఆంధ్రమహాసభకి తగిన స్థలం యేం వుందీ? మాకు తెలుసు. “ఆంధ్రుని” మనస్సులో ద్వేషం లేదు. అది వొకానొక సన్నివేశంవల్ల కలిగిన అసంతృప్తి గాని ద్వేషం కాదు ఆంధ్రులంతా త్రికరణశుద్ధిగా—ఎడతెగకుండా ఆంధ్రమహాసభని నేనించుకుంటూ వుంటే ఆ “వొకానొక సన్నివేశం” తటస్థించక పోవును.

ఇప్పుడేనా మించిపోయింది లేదు. అనంత పురం మూడలివలూ, మళ్ళీ నూత్నా వేశంతో ప్రారంభమైన శ్రీసాగరపత్రాకా, యేర్పించు కోలేని జైకల్యంతో ఊభవడుతూ వున్న “ఆంధ్రుడూ” పెంటనే నడుములు కట్టి నిశ్చితమైన ఆంధ్రమహాసభని జరిపి ఆంధ్రజాతీయభావానికి మళ్ళీ దృఢమైన పునాది వేస్తారు గాక.

పొరబాటా? వుద్దేశమే యిదా?

“హిందీప్రవాహమునకై ఆనకట్ట నిమిత్తము ఆంధ్రరాష్ట్రమునం దక్కడక్కడ ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. ఆ ఆనకట్ట మంచిదే. హిందీప్రచారక శిక్షణను బడయవచ్చిన మీ రందరు హిందీతో బాటు ఆంధ్రభాషాజ్ఞానమును సైతము సంపాదించవలయును.”

౨౯-౩-౩౬ ఆంధ్రపత్రిక. పేజీ ౪. కాలం. ౫

బెజవాడలో ఆంధ్రప్రాంతీయహిందీమహావిద్యాలయంలో జరిగిన ప్రచారక తరగతి ప్రారంభోత్సవంలో విద్యార్థుల్ని దీవిస్తూ మాగంటి బాపినిడుగారన్నమాట లివి.

బాపినిడుగారు శుద్ధహిందూస్థానీ పెద్దమనిషి. మాట్లాడకలసినట్లు మాట్లాడారు.

బాపినిడుగానికి హిందీప్రచారం చేసే తెనుగు వారికి తెనుగుభాషలో పాండిత్యం వుండా అన్న సంగతి తెలుగు అయితే వారు తెనుగులో పాండిత్యం సంపాదించి తరువాత హిందీ నేర్చుకోవడమూ, లేక హిందీ నేర్చుకుంటూనే తెనుగు నేర్చుకోవడమూ

ఇదీ ప్రశ్న. ఇది చాలా సున్నితమైనది. విషయం కూడా సూక్ష్మవిచారణ చేస్తే గాని బోధపడంది.

అసలు భాషాప్రచారం అంటేనే పాండిత్యంతో సంబంధించిన పని. హిందీప్రచారం చెయ్యడానికి తెనుగువాడు హిందీపాండిత్యం సంపాదించాలంటే మొదట తన తెనుగులో పండితుడైతే గాని అతను హిందీ నేర్చుకోవడం జాతీయతకి విరుద్ధం. అదీకాక, తనమాతృభాషలో పాండిత్యం కుదిరితే గాని తెనుగువాడు హిందీలో పాండిత్యం సంపాదించడమూ, ఆహిందీని తెనుగు వారికి నేర్పడమూ కొనసాగవు. ఇలాగ రెండు భాషలలోనూ ప్రవీణుడైతే గాని అతనికి హిందీ ప్రచారకర్తయ్యోగ్యత సిద్ధించదు.

అయితే బాపినిడుగారంత దూరం ఆలోచించలేదు. నిజానికి వారు ఆంధ్రభాషలో పండితులుకారు. హిందీలోనేనా పండితులని వారికి పేరులేదు; వారు హిందీప్రచారకవిద్యార్థులకి హితోపదేశం చేశారు.

చేసిన ఉపదేశం యిలా వుంది.

కాశ్యేర్వరావుపంతులుగారుకూడా, ప్రారంభోత్సవం నిర్వహిస్తూ జాతీయవిద్యని గురించి చాలా దూరం మాట్లాడారు; కానీ వారు కూడా జాతీ

యతకి సరియైన నిర్వచనం గ్రహించినట్లు లేదు. వారు మన జాతీయవిద్యకి హిందీముఖ్యాంగం అన్నారు. ఇది చాలా తప్పు సిద్ధాంతం. హిందీ మనకి సామాన్యభాష మాత్రమే. విద్య వేరూ భాష వేరూనూ. జాతీయవిద్య మనకీ, అరవలకీ కన్నడులకీ, మహారాష్ట్రలకీ, బంగాళీలకీ, హిందూస్థానీలకీ—అందరికీ వొకటే. అయితే యేప్రాంతంవారి కౌప్రాంతీయభాషలో అది నేర్చుబడుతుంది. ఆలా నేర్చబడితేనే అది జాతీయవిద్య అవుతుంది.

సంగతి యిలా వుండగా మనవారిలో కొందరు హిందీ మనకి జాతీయభాష అని చెబుతున్నారు. జాతీయభాషకీ, సామాన్యభాషకీ వుండే అంతరం వారు గ్రహించలేదు. హిందీ అందరూ నేర్చుకు తీరాలనే సిద్ధాంతాన్ని ఆచరణలో పెట్టించడానికి వారిలా చెబుతున్నారు గాని వేరు కాదు. దక్షిణభారత దేశీయులకు చివరికి హిందీనే మాతృభాషగా చేసే ఉద్దేశమానికది ప్రాతిపదిక. నిజంగా వీరు ఏప్రాంతంవారా ప్రాంతీయభాషలో—తెనుగువారు తెనుగులోనే చదువుకోవాల్సి, అప్పుడే విద్యార్థులు సులభంగా విజ్ఞానాన్ని సంపాదించుకోగలుగుతారని గ్రహించలేక పోయేయెడల జాతీయవిద్యని గురించి వీరు మాట్లాడగూడదు. మన యునివర్సిటీలలో ఇంగ్లీషు ప్రధానభాషగా వున్నందుకు మన మందరమూ ఆక్షేపిస్తున్నాము. మన జాతీయవిద్యకి హిందీని ముఖ్యభాషగా అంగీకరించేయెడల యిక యింగ్లీషుని బహిష్కరించడం యెందుకూ?

మొత్తానికి తెనుగుదేశంలో జరుగుతూ వున్న హిందీప్రచారం గోముఖవ్యాప్రసంగానే వుంది.

(రివ్యూతోసం పుస్తకాలు పంపేవారు చెండ్లపి ప్రతులు పంపాలి. వొకటి పత్రికాభాండాగారానికి, వొకటి రివ్యూ చేసేవారికి. అలా పంపేవారి పుస్తకాలమీదే రివ్యూ త్వరగా ప్రకటన అవుతుంది. వొక్కొక్క ప్రతీ వచ్చే పుస్తకాల మీద రివ్యూ ఆలస్యం అవుతుంది. అంతే. రివ్యూలు గ్రంథాన్ని బట్టి తద్వజాలచేతనే రాయినాయి. వున్న చుట్టూ రాసేవారిచేతనే రాయినాయి. కనక పుస్తకాలు పంపేవారు ఆరివ్యూలతోనే సంతుష్టి పడాలి. వాటిమీద పునర్విమర్శనలకు మా పత్రికలో తావియ్యలేము.)

౧౮ నేనూ, మాకాంతం

కాంతంకథలతో మునిమాణిక్యం నరసింహారావు గారు తెనుగు కథకుల్లో ఒక స్థానం సంపాదించారు. 'నేనూ, మాకాంతం' ఆస్థానాన్నే బలపరిచింది. ఇందులో సామాన్య సాంసారిక విషయాలు కొన్ని తీసికొని చిత్రించారు. 'నీతమొగడు' 'నిలికొండలూ' తప్పినే లెక్కిన వాటిలో చక్కని గోరు వెచ్చని హాస్యం పోషింపబడింది. 'నిలికొండలూ' కమల పరివరనానికి కారణం ఏమీ నిరూపించ బడలేదు. ఆమెమార్పుకు కథకునివలెనే మనం కూడా "అది చిత్రమైన దైవసంఘటన" అని అనవలసి వస్తున్నది. కాంతంపాత్ర మొదటినుండి చివరవరకు ఒక విధంగానే పోషింపబడింది. కాంతం అమాయకమైన ఇల్లాలు. ఆమె సాంసారిక హృదయం చాలాచోట్ల స్వయంక్రమంగా చిత్రించి చూపారు మునిమాణిక్యంగారు. అయితే ఈపుస్తకం కథలసంపుటము అనడంకంటే ఇదంతా ఒక కథాభాగం అనడం సమంజసంగా కనపడుతుంది. తదనుగుణ్యంగా పేరుకూడా స్థానం గానే ఉంది.....మిత్రులు మునిమాణిక్యంగారు కథకులుగా ఇచ్చుతున్న స్థానంలోనే ఉండిపోక ఇంకో మొట్టకూడా వెళ్లాలంటాను.

—పురిపండా

(ప్రేమతత్వము

౧౯

బ్రహ్మశ్రీ మల్లాది నూర్యనారాయణశాస్త్రిలు గారుకవిగాకంటెపండితుడుగా ఎక్కువపరిచితులు. ఆంధ్రదేశానికి.

వీరు ఈపుస్తకపు వీరికంటే "నాజీతములో" సంఘటిల్లిన యాకస్మిక విపరీతామమునక దన్య యమై తదే కాగ్రమైన నాచిత్రత్వప్రియే ఈగ్రంథ ముగాఁ బరిణమించినది" అని వ్రాయుటచేత ఇది యొక శాస్త్రగ్రంథముగా పరిణమించినది.

ప్రేమతత్వమును నిర్వచించుటకు కొండను తవ్వినారు. ఎలుకదొరక లేదు.

ప్రేమ అంటే వీరి దృష్టిలో మన కందరికి యాసాయిలమీద సినిమాల మీద పుస్తకాల మీద కుప్పీలమీద ఉండే మమకారమువంటిదిలాగ కని పిస్తుంది. ప్రేమకు పర్యాయపదములుగ కూరిమి, వాంఛ, తమకము, ఇచ్చ అని శాస్త్రులుగారు, వాడినారు.

"కామ స్సంకల్పా, విచికిత్సా, శ్రదా, శ్రద్ధాభృతి, రధృతి, రీ, క్షీ, స్థి, శ్రేయంస్వంపనః" ప్రేమకు ఈమనస్సు ఆశ్రయమట. ఈప్రేమవలన నవనరములు పుట్టునట. ఈఅనుగమము అప్రసి దము. ప్రేమను సాయిగానుంచి రసములను సాధిం పచూచినారు. కాని బీభత్సమునంగును, భయానకము నందును, అద్భుతము నందును, ముఖ్యముగా నీయను గమము కుదరదు. మొత్తముపై ఇందలి ప్రేమతత్వ నిర్వచనం దధిప్రహీన్యాయగాఉంది

ఇందులో ప్రాబంధికపు టను గమము సిద్ధింప చేయాలని చాలా ఉబలాటపడారు. అటలవర్ణన ఆంధ్ర సంస్కృత కవులనుతీ, మొదలయినవి ఈ పుస్తక విన్యాసానికి ఆరోపేలు. యతిప్రాసలకు పాలుపదాలు వాడడం' నీసపద్యాలలో పొడుగు సమాసాలు కట్టటం ప్రాచీన వాసనకు లక్ష్యములు. ఏమైన శాస్త్రుగారు శ్రమించి వ్రాసిన ఈపుస్తకం ఏవిచక్షణుణ్ణి కదిపినా కృతార్థమే అవుతుంది. హనుమదింద్రకంటి

ప్రబుద్ధాంధ్ర

కలాభివర్ధనీవరిషత్తుపక్షమున ప్రకటింపబడు మాసపత్రిక

సంపాదకుడు : శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

సంపుటము ౫ } గాజముపేంద్రవరము అక్టోబరు ౧౯౩౪ { సంచిక ౧౦

అన్నంత వనీ జరిగింది

సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి—సంపాదకుడు

“కట్టినవి నీరుకావి బట్టలూ, దిద్దింది క్రొపింగు జాట్టానూ. ఎవ రయ్యా నువ్వు?”

“అన్నార్లుల్లో వొకణ్ణండి”

“ఇది వరకే రోజుకి ముగ్గురు చొప్పున వున్నారు పారాల విద్యార్థులు. వొక్క శనివారం మాత్రమే యిద్దరున్నారు. నువ్వు మూడో వాడవు తప్ప కుండా రావచ్చు”

“నా మనవి—”

“ఇంకా యేమిటి? కొర్రుకి తొరగా వెల్లిపో వాలే నేను?”

“నా సంగతి నిమిషాల్లో—”

“గంటకి అరకై నిమిషాలు”

“అయిదు చాలండి నా విన్నపానికి, తమ సెలవు కూనూ”

“హెటా రెక్కబోతూ వుండగా—”

“నాలుగు—”

“అదీ యెక్కువే”

“మూడు—”

“కానియ్యి”

“నేను తమ సాయం—నే నిప్పు డున్న స్థితిలో అది సాయంలానే చేరుతుం దండి”

“కానియ్య మన్నాను”

“నే నిప్పుడు వారం కోసం రాలే దండి”

“డబ్బు కావా లంటావా? :

“సరిగా అంతే నండి; కాని దానికి జీతం అని పేరు పెట్టా అని మనవి”

“కవిత్వం కడుతున్నావే! చమత్కార మైన వాడవే, అయితే యేం పని చేస్తావు నాదగ్గిర?”

“తమ కేం అనసర మైతే అదీ, తమ కేం చెయ్య మంటే అదీ నండి”

“గుమాస్తాగిరీ”

“చెయ్యగల నండి”

“అట్టెండరీ”

“అభ్యంతరం లే దండి”

“మహానసం మీద నూపర్చెజరీ”

“అక్షేపణ లే దండి”

“అవసరం తటస్థిస్తే యెప్పు డేనా—పొరు గూరు వెళ్లివచ్చుడు నుమా! అధ్వర్యం?”

“సంఘాతం నక్కర లేదండి”

“అయితే యిక ఏమి చేత గాని పనేమి టయ్యో?”

“ఏదో వొక ప్రయోజనం తీర్చుకుండా డబ్బు అడగడం”

“సెబాస్! దిట్ట మైనవాడవే. చూడతగ్గ వాడవు కూడానూ. అయితే వుండిపో తరవాత మాట్లాడుకో వచ్చు”

“చిత్తం ఇన్నాళ్లకి నాకు అవలంబం”

“ఏమిటి?”

“ఎన్ని విధాల ప్రయత్నాల్లో చేశాను. ఎంద రోనీ ఆశ్రయించాను; కాని యీమాత్రం మాట అన గలిగిన వారు కనబడ లేదండి”

“దాని కేం లే? మరి నేను జెల్లిపో వచ్చునా?”

“సెల వయితే కోర్టుకి వస్తా నండి”

“అక్కర లేదు”

“అయితే నాకు సెలవు దయచెయ్యండి”

“ఎక్కడికీ?”

“నాళంవారి సత్తంలో బస చేశా నండి”

“భోజనం యిక్కడే, తెలిసిందా?”

“తెలిసిందండి”

“ఎప్పుడూ?”

“ఇందాకా నూచన గానూ, ఇప్పుడు స్పృష్టం గానూ నండి”

“బాగుంది. అయితే తొందరగా జెల్లా!?”

“మూడు నిమిషాలూ ముగిసిపోయా యండి. అక్కడ తమకి తొందర పనులు”

“అయితే లే, ను వ్వేం చదివావు?”

“లోవరు సెకండరీ సర్టిఫికేట్లు సంపాదించాను, మేఘసంఘం కూడా పూర్తి చేశా నండి”

“అందులోనూ యింకాలోనూ కూడా త్రయమే అన్న మాట”

“చిత్తం”

“మరి జెల్లిరా”

“.....”

“సేవే రెవరూ?”

“రామచంద్రశాస్త్రి”

“ఇంటి పేరు?”

“వేమూరి వారండి”

“వూరు?”

“మహేంద్రవాడ”

“సరే”

“తమరు కోర్టునుంచి వచ్చాటప్పటికి మల్లీ దర్శనం చేసుకుంటా నండి”

“మా వొంట్లెదు బండి తీసుకు జెల్లి సామాను పట్టించుకు వచ్చి, అదిగో,—ఆగదిలో ప్రవేశించు”

“సామా నల్లా చిన్న రైలు సంచి మాత్రమే, బండి పని లేదండి”

“జెల్లిరా”

—

పంతులయ్య, రామచంద్రమూ మల్లీ రాత్రి భోజనాల దగ్గర కలుసుకున్నారు. అత్రాట వారాల విద్యార్థులు ముగ్గురూ కాక మరో నలుగురు అభ్యాస గతులు కూడా వున్నారు. చిన్న గుమాస్తా లిద్దరూ సరే సరి, మొత్తానికి బంతి బాగా పూటుగానే వుంది.

పడ్డన వాయువేగమనోవేగాలమీద పూర్తి చేసి బానకమ్మ నేతిగిన్ని పట్టుకుని వంటింటి గుమ్మంలో నుంచుంది.

అలవాటు చొప్పున పంతులయ్య యెడటి బంతి తన బంతి కూడా పారచూశాడు, మెగుపు దీపాలు మూడూ రూపొన్న జెలుగుతున్నాయి; కనక హారితా నల్లపూస కూడా కనపడే టంత ప్రకాశ మానంగా వుంది. ఆ జెలుగులో పంతులయ్యకి రామ చంద్రశాస్త్రి మొగమ్మీద యేదో విలక్షణతేజస్సు కనపడింది.

“వచ్చావా?”

“చిత్రం, నేను చిన్న గుమాస్తా గారితో మాట్లాడుతూ వుండడంవల్ల తమరు కోర్టునుంచి రావడమూ, పిక్కారు వెళ్లడమూ గమనించలేకపోయానండి”

“కోర్టులో ఏక గంట వూరికే మాచోవలసి వచ్చింది. నిన్నక్కడికి తీసుకువెళ్లనందుకు చాలా విచారించాను”

“తమ రతా సెల విస్తే—”

“తప్పేమీ? అది అక్షరాలా నిజం. నిజం చెప్పడం తప్పా?”

అప్పుడొక అభ్యాగతు డిందుకున్నాడు.

“వాస్తవం అన్నది, చూచారూ? సత్యం హృదయానికి ఉత్తేజనం కలిగిస్తుంది. అసత్యం దాన్ని కుంగదీసేస్తుంది”

“మీ ప్రసక్తి లేదిప్పుడు. చూస్తూ వింటూ వుండండి”

“చిత్రం, చిత్రం. తమ సెలవూ. సందర్భం వచ్చింది కనక—”

“కాదు కనక వూరుకో మంటున్నాను”

“.....”

“రామచంద్రం!”

“ఎమి సెలవు?”

“నువ్వని వచ్చేస్తోంది మాట. ఎవర్నీ కూడా ‘మీ’ రనడమే మంచిది కాని—”

“భృత్యుణ్ణి ‘ను’ వ్వని పిలవడమే ధర్మమండి.

“అయితే నువ్వక్కడ కాదు, నాయెడటికిరా”

ఇది విని యెడటి బంతిలో మొదట కూచుని వున్న మాడో గుమాస్తా చివరికి వెళ్లాడు. రామచంద్రం పైకి వచ్చాడు. గుమాస్తాల కిద్దరికీ అన్నార్తుణ్ణంటూ ప్రాధేయపడి వచ్చినవాడి కిలాంటి అదరణ కలగడం చాలా యిబ్బందిగానే వుంది? కాని—కుక్కిన పేలగా—చూపులు విస్తరించుకొని తిప్పేసుకున్నారు.

“ఇతగాళ్లెరుగుదువా జానీ?”

“యెరగను”

“ఎప్పుడేనా చూశావా?”

“లేదు”

“అయితే యింటో మనిషిని చూసినట్టు చూస్తూ వుండు”

“అలాగే”

ఈమాటలు విని చకితురాలై వంటింటో చూచు అన్నమా తింటూ వున్న సుభద్రమ్మ రామచంద్రాన్ని తొంగి చూసింది.

తరవాత పంతులయ్య వృద్ధరిణితో నీళ్ళు చేతిలో పోసుకుని “ఇక కానిదామా? ఏమండీ అవధానులు గారూ! పరిష్కేచన చేద్దామా?” అంటూ విస్తరిమీద చల్లాడు.

3

పంతులయ్య వుయ్యాలా మంచంమీద కూచుని వుండగా సుభద్రమ్మ తాంబూలపు పళ్లెం తెచ్చి అందించి పక్కని కూచుంది.

“ఏం తల్లీ?”

“మళ్ళీ ఏక కథ రానేకాను నాన్నారూ!”

“అయితే సాపు రాయించా అన్న మాట”

“అవు నండీ”

“పొద్దున్న—పోనీ రామచంద్రం రాయగలడేమో?”

“కనుక్కొండి నాన్నారూ! నూరయ్యగారు రానే నేను మళ్ళీ దినుకోవలసినస్తోందండీ”

“నాయణ్ణి పిలు”

సుభద్రమ్మ పిలవగా పోతునాయడు గబగబా పైకి రావడమూ, పంతులయ్య చెప్పడమూ, నాయడు కిందికి వెళ్ళి పిలవడమూ, రామచంద్రం రావడమూ వెంట వెంటనే జరిగిపోయాయి. సుభద్ర లేచి పక్కనున్న మంచంమీద కూచుంది. పంతులయ్య వుయ్యాలా మంచంమీద చోటు చూపించి కూచో మన్నాడు; కాని రామచంద్రం అలాగే నుంచున్నాడు.

“ఏం?”

“నా కిదే తగిన పదతండి?”

“ఏమీ?”

“తమరు త్నమించాలి. నేను భృత్యుణ్ణి”

“సరే. మర్యాదల సంగతి తరవాత తేల్చుకుంటాం; కాని మా ఆమ్రాయి తరుచు చిన్నకథలు రాస్తూ వుంటుంది. నువ్వు సాపు రాయగలవా?”

“రాయగల నండి”

“నువ్వు తెనుగులో రచన చెయ్యగలవా?”

“కొంచెం చేత నవునండి. అయితే: వ్యావహారికంలో వెళ్ళినట్టు గ్రాంథికంలో వెళ్ళదండి కలం ముందుకి”

“అదే నోయ్! వ్యావహారికం అప్పుడే దేశం అంతా పాకిపోయింది కాదూ? మహా దిట్ట మైననా డోయ్ గిడుగు రామమూర్తి పంతులూ! నవీనవాఙ్మయనిర్మాత లైన యువకుల నందరీని లోపుచేసుకున్నాడు పంతులు. ముసలి తలకాయలు గ్రాంథికమో అంటూ గోలపెడితే మాత్రం ఆవాదం యింకెన్నాళ్లు నిలుస్తుందీ? ..... మా ఆమ్రాయి కూడా రామమూర్తి పంతులు వాడమే నచ్చింది. నువ్వు మా ఆమ్రాయి చివరికి వొక జట్టులోనే చేరారు. బాగుండి కనక నువ్వు సాపు రాయడమే మంచి దన్ను మాట”

“తను ఆమ్రాయిగారి లాంటి యువతీమణులు వ్యావహారికంలో చిన్న కథలు రాయడం అధునికాంధ్రవాఙ్మయచరిత్రలో వొక ప్రత్యేకప్రకరణం ప్రారంభించడం అన్నమాటండి, చాలా సంతోషం”

“ఇదివరకి నాలుగో గుమాస్తా సాపు రాస్తున్నాడు, కాని అతను రాసిన సాపు కంటే మా ఆమ్రాయి రాసిన చిత్తే నయం”

“నా శక్తికొద్దీ రాసి దాఖలు చేసుకుంటా నండి”

“వొక కథ రాస్తే యెలా వుంటుందో తెలుసుకుందండి నాన్నారూ!”

“విన్నావుటోయ్?”

“రాశి చూపిస్తాను. దస్తూరీవిషయంలో మాత్రం వెంటనే మెప్పు పొందగల నండి”

“సరే. కథ యిదేనా తల్లీ?”

“అదే నండి”

“ఇదిగో నోయ్!”

రామచంద్రం వాన్ని పుచ్చుకుని “యెన్నాళ్లకి పూర్తి చెయ్య గల వని పంతులయ్య అడిగా జేజీలు లెక్క చూసి “రేపిపాటికి దాఖలు చేసుకుంటా నం” డిన్నాడు. అది విని తండ్రి కూతురూ కూడా చాలా అనందించారు. నూరయ్య యెప్పుడూ పది రోజులు కాకుండా రాసి యివ్వలేదు. “ఏమోయ్?” అంటే, “అఖీను. పని తెమలడం లేదండి” అంటూ వుంటాడు”

“మందు వొక మాటు కథ చివరిదాకా చదివి తేజాని రాత మొదలు పెట్టగూడ దండి నాన్నారూ”

“వినపడింది టోయ్?”

“వినపడిం దండి”

“సరి వెళ్ళు. నూరయ్య నడిగితే కలమూ కాగితాలూ యిస్తాడు పుచ్చుకో”

రామచంద్రం సెలవు పుచ్చుకుని కిందకి వెళ్లి పోయాడు. తరవాత రెండు నిమిషాలకి జానకమ్మ వెండిచెంబుతో మంచినీళ్ళు తెచ్చి, కడిపరాతి బల్లమీద వుంచి, హాటలోకి వెళ్లి, వొక సోఫాలో చదికిలబడింది. తండ్రికి వార్తాపత్రిక అందించి సుభద్రమ్మ తన గదిలోకి వెళ్ళిపోయింది.

౪

పొద్దున్న అరున్నరి అయింది. హోతి గొట్టంలో నుంచి పొగ దూకుతు వచ్చి టట్టు చలిగాలి రివ్వన విసురుతోంది. నూర్యకిరణాలు మోటుకుతూ మోటుకుతూ అడుగు లేస్తున్నాయి. పట్నం అంతా జ్వాలనలోనే వుంది కాని అగర్భశ్రీకుంతుల్లో కొండ రింకా మంచాలు దిగలేదు.

అంత చలిలోనూ గూడా గోదావరి గట్టు పొడుగునా అన్ని రేవులలోనూ చాలా మంది స్త్రీపురుషులు సావకాశంగా స్నానాలు చేస్తున్నారు.

రామచంద్రశాస్త్రి అప్పుడే స్నానం చేసి వచ్చాడు; కనక కండువా కప్పుకున్నా కొంచెం వొణుకుతూనే, పొగడచెట్టుకింద కూచుని సాపు గాసిన కథలో అక్షరసాలిత్వాలు సవరిస్తున్నాడు. నాలుగో గుమాస్తా ఆవేశ చూడవలసిన కాగితా అన్నీ ఆఫీసులో బల్లమీద సవరిస్తున్నాడు. పెద్ద గుమాస్తా సారిజాత చెట్టుకింద నుంచుని కక్షీ దారు తెచ్చిన కొత్త కాగితాలు చదువుతూ చెట్టుకింద స్టిడరులాగ మధ్యమధ్య యేమిటేమిటో ప్రశ్నలు వేస్తూ లాయరు దర్జా అనుభవిస్తున్నాడు. బానకమ్మ “కాఫీకి పాడైక్కిపోయిందారా” అంటూ పాలికాపు మీద చిరాకు పడి అప్పుడే లోపలికి వెళ్ళిపోయింది.

సరిగా యిలాంటి సమయంలో పంతు అయ్యా, సుభద్రమ్మా గేటు తెరుచుకుంటూ లోపలికి వచ్చారు. ఇద్దరూ తలకి వూలు ముక్కులూ, కాలికిరబ్బగు కోళ్ళూ తోడుకున్నీ వున్నారు. కొత్తవాళ్ళు చూస్తే అయిదరూ యెగరో అభ్యాగతు అనుకుంటారు; కాని యింటి యజమానులే అనుకోరు.

ముందు పెద్ద గుమాస్తా, తరవాత కక్షీ దారు సమీపించి సమస్కారాలు చేసి నుంచోగా రామచంద్రం సమస్కారం అయిన తరవాత పంతులయ్య చేతికి కాగితా అందించాడు.

“ఏమిటోయ్?”

“తమ రిచ్చిన కథ సాపు రానేకా నండి”

“అప్పుడే?”

“రాత్రి పదకొండు గంటలకే రాత అయిపోయిందండి”

“ఏం చుసుకూ! చూశావు టమ్మా?”

“నూరయ్యగారి చేతిలో నుంచి కాగితాలు వచ్చాబప్పుటికి విసు పొచ్చి దండీ”

“అక్షరాలు కావిది ముత్యాలు. చూడు తల్లీ!”

“ఇంచక్క వుంది నాన్నారూ దస్తూరీ. ముద్దొస్తాం దండీ”

“చాలా మరుగ్గా కూడా రాస్తాడు. మంచి ప్రజ్ఞే”

“మధ్యమధ్య యేవో కొత్త మాటలు—ఇవేమిటండీ నాన్నారూ?”

“ఏమేనా చేర్చావా యేమిటోయ్?”

“తమ అమూల్యిగారు నన్ను ట్టుమించక మానరనే ధైర్యంతో ఆపని చేశాను. అక్కడక్కడ కొన్ని మాటలు—తెక్కకి నాలుగు మాత్రమే—కొంచెం పేలవంగా వున్నా యనుకుని ఆవి ఆలాగే వుంచి అక్కడ వుండతగ్గ వని నాకు తోచిన మాటలు పైని చేర్చా నండి. ఇలా యిస్తే కొట్టేస్తాను”

“ఏమంటా వమ్మా?”

“చాలా బాగున్నా యండీ వారు చేర్చినవీ”

“అయితే యిక కొట్టెయ్యడం మెండుకూ?”

“జెనకటి కథలు కూడా యిలా సవరిస్తే—”

“నాకంత తాహతు లే దండి. ఏదో ఘుణాక్షరన్యాయంగా ఈమాటలు వచ్చాయండి”

“పోనీ, తాహతు వున్నంత వరకే సవరించు. ఏం తల్లీ?”

“ఘుణాక్షరన్యాయం అప్పుడు మాత్రం యెందుకు పట్ట దండీ నాన్నారూ?”

“విన్నావు టోయ్?”

రామచంద్రం మాట్లాడలేకపోయాడు. సుభద్ర మాటలు ఆకెణ్ణి పరవశుణ్ణి చేశాయి.

రామచంద్రం చేసిన దిద్దుబాటుపట్ల తన రచనకి వచ్చిన విశిష్టతను తెలుసుకుంటూ, మధ్యమధ్య ఆపని మీద అపొంగవీక్షణాలు పరుపుతూ సుభద్ర కూడా పరవశురూ అయింది.

“సరే. తోటలో కూడా యే మేనా సవరణలు చేయించాలేమో బాగాపరకొయిస్తూవుండు. నేను కూడా స్నానం చేసి నిన్ను పిలుస్తాను, కాఫీ పుచ్చుకుందాం” అని చెబుతూ సంతులయ్యా. అతని జెనక్మల—పదడుగుల కోమాటు రాసు చంద్రం కేసి తిరిగి తిరిగి చూస్తూ, సుభద్రమ్మ యింటోకి వెళ్లిపోయారు.

౫

జయంతి చంద్రమాళి పంతులంటే రాజసు హేంద్రవరం వకీళ్లలో కిరీటం లేని రాజుని ప్రసిద్ధి. నెలనెలకీ యే లాయరుకి లేని రాబడి, యెన్ని కరువులు వచ్చినా తరగని గానుటు. ఇంద్రభవనం లాంటి మేడ, చుట్టూ నందనవనం వంటి విశాల మైన వుద్యానవనం. మోరంపూడి రోడ్డున పాతిక యకరాల తోట, నడిబజారులో పెద్దపెద్ద కొట్లు, ఆత్మట్టు తోటలో వొక పెద్ద నివేశనం, వొక మోటారు, వొక బ్రూహం, వొక వాంపెద్దు బండ, పుష్కల మైన పాడి. వొక టేమిటి—అన్నింటికీ తోడు అతను మంచి భోగీ త్యాగీ. చుట్టూ, అతి భులు, అభ్యాగతులు—యెవరో వొకరు యెప్పుడూ యింటో వుంటూ నే వుంటారు. రాజసుహేంద్రవరంలో సానాసానికీ బౌదార్యానికీ అతనిది మొదటి పద్దు. అతని సలహా, అతని సాయం, అతని సమ్మతి లేంజే ఆపట్నంలో యే ప్రద్యుమనూ యేకార్యమూ జరగవు. వకీళ్లంతా అతని దగ్గర జూనియర్లుగా మనుసుకుంటారు, అతను తప్పుడు కేసులు పట్టడని న్యాయసానంలో యెంతో నమ్మకం. సర్కారు కే నేదేనా వచ్చిందంటే అతని దగ్గర అల్లికపనులు చెయ్యడానికి పోలీసులు జడకుతారు.

ఏవిధంగా చూసినా ఆపట్నంలో అతని యిష్టమే చట్టం.

కాని ముప్పయి తొమ్మిదో యేట—అంటే యిప్పటికి ఆరేళ్ల కిందట అతని భార్య చనిపోయింది. పరాశుర్య చెయ్యడానికి వచ్చి మల్లీ పెల్లి చేసుకోవలసిందని యెందరో రోజుల్లోనే సలహా చెప్పారు. అనేమంది మాతుళ్ల తండ్రులు రాయబారాలు పంపారు. వితంతునివాహనం చేసుకుంటూ డేమో నని తగుద్యమావలంబకులు కూడా కొంచెం ప్రయత్నించారు; కాని అత నండు కింగీకరించలేదు. “రోజు తెలా గేనా వెల్లిపోతాయి. సుభద్ర చల్లగా వుంటేనా కదే సౌఖ్యం. అదే అనందం” ఇది వొక్కటే అతని సమాధానం.

అతనికి సుభద్ర వొక్కటే సంతానం. మరి కలగా లేదూ, కలగలే దని అతనికి బెంగా లేదూ. కొడుక్కూడా లేనందుకు భార్య తల్లిడించి పోయింది; కాని అతను “ఆడపిల్ల చేదా?” అని వాడు. రోజు లిలా గడిచిపోతూ వుండగా ఆమె, జబ్బు వసి పదిమాసాలు తీసుకుని, యెన్ని వైద్యాలు చేయించినా ప్రయోజనం లేక చివరికి కాలం చేసింది. అయితే జబ్బు ముదిరిందని తోచగానే ఆమె “పిల్ల పెళ్లనా నా కళ్ల బెట్టండి” అంటూ ప్రార్థయిపడింది. కాస్తే సుభద్ర అప్పటి కనిమి దళ్ల పిల్లే. మాతుడికి అంత చిన్నతనంలో పెల్లి చెయ్యడం అతనికి సుతగామూ యిష్టమూ లేదూ. అయినా యిది భార్య తుది కోరిక అని తాను కూడా గ్రహించి వున్నాడు; కనకనూ, స్వతిహాగా ఆమె చెప్పిన పని చెయ్యకుండా వుండలేడు; కనకనూ ఆమె చెప్పిన వరణ్ణి తెచ్చి సుభద్రకి దేవదుండుభులు మోగే బట్టు పెల్లి చేశాడు.

అదివరకి యింటో నేనా సరిగా మనలేని ఆమె యీ వ్రతాహంకల్ల ఆనాటగు రోజుల్లా పెల్లి వారిని భోజనాలకి పిలవడానికీ, వారికి లాంఛనాలు తీర్చడానికీ—యింకా—యింకా యిలాంటి వాటికీ విడిదిలోకి కూడా వెళ్లి వచ్చింది. “మోటా

గులా! వెళ్ళి మని అత ననేకవిధాల నచ్చజెప్ప బోయావాడు : కాని “నాశంవాది సత్రంలోకి— యే మంత దూర మండీ? కొకపోయినా నాకు జబ్బు మళ్ళిపోయిం దండీ” అని ఆగుంటలు పడ కళ్ళు తిప్పుకుంటూ ఆమె, మరదల్లనీ, చెల్లెళ్లనీ, మేనగోడల్లనీ వెంట వేసుకుని గుడుగు గుడుగుగా తిరిగింది.

మనుగుడువులు కొగానే ఆమె ప్రోత్సాహం వల్ల అతను అల్లణ్ణి యిల్లరికం తీసుకువచ్చాడు.

అనేక రాత్రి పంతులయ్య వొట్లో కూచుని అతని నోటికి తమల పాకుల చిలక్కొట్టు అందిస్తూ ఆమె “నా కోరికలన్నీ తీర్చా రండీ” అని మెడ చుట్టూ చేతులు చుట్టేసి, బుగ్గికి బుగ్గి అనిస్తూ కొత్త పెళ్ళికూతురు లాగ కనిపిం తేవు గునిసింది.

అంతే. తరవాత వారం రోజులకే రోగం తిరగబెట్టి ఆమె గుటుక్కుమంది.

మరో రెండేళ్ళకి గోదావరిలో యీతా లాడు తూ పడహారేళ్ల అల్లుడు కూడా దగా చేశాడు.

పాపం, వైధవ్యం వచ్చాటప్పటికి సుభద్రకి తొమ్మిదో యేడు వెడుతూ వెడుతూ వుంది.

ఇలాగ భార్యా పోవడం, కూతురు మూలపడ్డం వేరే సంతానం లేకపోవడం—కొన్నాళ్లదాకా పంతులయ్య పంతులయ్యలాగ తిరగ లేదు; కాని మరికొన్నాళ్లకి మనస్సు రాయి చేసుకుని ప్రాక్టీసులో మునిగిపోయాడు.

గారంగా పెరిగింది కనక సుభద్ర ప్రతి రోజునా సరిగా బడికి వెళ్లి యేరగదు. కొగా మొగుడు పోయాటప్పటికి ఆమె రెండో తరగతి చదువు తోంది. అప్పటికొమె భర్తని గురించిన దుఃఖం అట్టే యేరక్కపోయినా అత నామెని బడికి పంపించడాని కిష్టపడలేదు. తీరిక అయినప్పు డల్లా యింటికి వచ్చి వాతాలు చెబుతూ వుండిడానికి బాలికాపాఠశాలలో పని చేస్తూ వున్న వొక వుపాధ్యాయురాలి నేర్పరిది అతను సుభద్ర విషయంలో

తల్లిగూడా చూపవలసిన శ్రద్ధ అంతా తానే చూపినూ ఆమె ధనిష్టుకు పునాదులు వెయ్యి పాగాడు

౬

ఇది యిలా వుండగా :

జానకమ్మ కూడా చిన్నతనంలోనే వితంతు వయిపోయింది. పుట్టింటికి వెళ్లి కుళ్ళు మాటలు పడుతూ చాకిరీ చేస్తూవుంటే రోజు లెలాగో వెళ్లి పోయి వుండును ; కాని ఆమె మిషనరీల బాలికా పాఠశాలలో యేడో తరగతి చదివి వుంది ; కనక అస్వతంత్రపు బతుకు ఇవ్వం లేక అడపిల్లలికి ప్రయి వేట్లు చెబుతూ రాజమహేంద్రవరంలోనే వుండి పోయింది. ఈవృత్తిలో ఆమెకి నెలకి పది రూపాయలు దొరికివి. ఏ శిఖసుఅయిపోయిందో వొక చిన్న కొంప సొంతంగా వుండి కనక అద్దె బాధ లేకపోవడంవల్ల ఆనంపాదనతో ఆమెకి రోజులు రాజాంగంగా వెళ్లిపోయాయి.

ఇలాగ నాలుగు నెలలు గడిచాటప్పటికి జానకమ్మకీ, సుభద్రకీ పదిదయం కలిగింది. తరవాత సుభద్ర కొరగా పంతులయ్య నెల కనిమిది రూపాయ లివ్వడానికి అంగీకరించి రోజూ వొక గంట చదువు చెప్పడానికి జానకమ్మని కూడా యేర్పరిచాడు.

ఆమె తొమ్మిదింటికి వచ్చింది. ఇక్కడ తొమ్మిదిన్నరకి తండ్రికీ సుభద్రకీ భోజనసమయం. అంచేత జానకి ఆ అరగంటా పాఠం చెప్పి, మళ్ళీ సాయంత్రం వచ్చి యింకో గంట చెప్పింది. వొక్కొక్కప్పుడు సుభద్ర భోజనం అయిదాకా కనిపెట్టుకుని వుండి తరవాత పాఠం పూర్తి చేసి వెళ్ళి పోయింది. మరొక్కొక్కప్పుడు సుభద్ర పట్టుపట్టగా యిక్కడే భోజనం చేసి మరోగంట నేవు యెక్కువ కూచుని వెళ్ళిపోయింది.

కొని పడెనిమిది రూపాయల అదాయానికి సంతోషించినంత తొలం పట్టలేదు, జానకి ఆరవ జ్ఞానం దరు మొగరాజులకి కళ్ళు కట్టింది. వారు కుటుంబ సభ్యులు. అందుకు ఫలితంగా “సుభద్ర నే ప్రధానంగా చూడటంకంటూ మాపిల్లలకి సరిగా చెప్పడం లేదు” దని వంకలు పన్ని ముగ్గురు పిల్లల్ని తల్లిదండ్రులు పంపడం మానేశారు. మరో పిల్ల “మా నాన్న నాకు కూడా మరో మేట్టున్నా కుదురుస్తాడుట” అంటూ పాట మొదలుపెట్టింది. అయిదో పిల్ల తండ్రి “జీతం తగ్గించుకుంటే గాని నావల్ల కాదు” దని కబురంపాడు.

ఏమిటీ చెయ్యడం? ఇంకో యెనిమిది రూపాయలకి ఆశపడితే అసలు పదీ యెగిరిపోతున్నాయి. జానకమ్మకి సంతోషం పోయి యేడుపు వచ్చింది. ధైర్యం పోయి భయం పట్టుకుంది.

కొని పంతులయ్య యిదంతా విని “మాయింట్లో వుండిపోరాదా? నే నిదివర కిస్తూవున్న టైనిమిది రూపాయలూ యిచ్చేస్తూనే వుంటాను. మాలో పాటు భోజనం చెయ్యవచ్చు సుభద్ర మీ కెలాగా బహుమతీ యిస్తూ వుండాలి కనక బట్టలికి లోటుండదు. పైగా యింటిమీద ఆయిదారు రూపాయలు ఆర్డె కూడా వస్తుంది. ఆలోచించుకోండి” అనగా అమె కష్టసుఖాలు బేరీజు వేసుకుని “వాళ్ళని కుళ్ళి చావని” అనుకుని పంతులయ్య మేడలో ప్రవేశించింది.

అయితే లోకాని కవనరం లేని సంగతి లేదు కదూ? అమె యిగవై నాలుగేళ్ళ వికంతువు కావడం. అశకు నలభై అయిదేళ్ళ విధురుడు కావడం. ఇంట్లో చిన్నపిల్ల సుభద్ర తప్ప మరో అడవి లేక పోవడం. పైగా సొంత యిల్లు వుండిన్నీ జానకమ్మ పంతులయ్య మేడ యొక్కడం. ఇంకేమీ? స్వామి అంతా గుసగుసలు పోయారు. యుక్తులమీద యుక్తులు పన్నారు. చర్చలు చేశారు. చివరకి అమె పంతుల్ని అలముకుం దని సిద్ధాంతం చేశారు.

అమె అదినాకే పంతులమ్మ కనక ఆతనిది పంతులయ్య అని పేరు కూడా పెట్టారు.

లోకం యిలాగ ధర్మసంస్థాపనం చేస్తూవుంటే గా మొదట “మేస్తారూ!” తనవాత “జానకమ్మ గారూ!” అపైని “పిన్ని గారూ!” అయి చివరకి జానకమ్మ సుభద్రకి “నానీ, పిప్పి!” అయిపోయింది, పంతులకి “జానీ” అయిపోయింది.

జానకమ్మకి కూడా అయింట్లో సర్వస్వాతం త్రొక్కి వచ్చాయి. వంటలక్క మూలం గా నెలకి నాలుగు రోజులు వంట చెయ్యడం తప్ప అమెకి మరే కష్టమూ లేదు.

సుభద్రకి తల్లి లేదు. అంతే; కొని ముద్దుకీ మురిపానికి యేమీ లోటు లేదు. ఇది చూసి పంతులయ్య సంఘానికి బలాదురు చెప్పాడు.

2

రామచంద్రం సాపు రాసిన సుభద్ర కథ భారతిలో పడింది. అచ్చులో చూశాక అతను చేర్చిన మాటలవల్ల వచ్చిన మాధుర్యం అమెకి మరీ కనపడింది. దానితో అమె బ్రహ్మానందపడి గబగబ జెళ్ళి తండ్రికి చూపించింది.

“తిక్కిన కథలు కూడా దిద్దించిపెట్టరు టండీ నాన్నారూ?”

“అలాగే నమ్మా”

“నిజంగా?... ఏమండీ నాన్నారూ? నిజంగానే?”

“సందేహ మెంగుతు కలిగిం దమ్మా?”

“అయితే మ రెప్పుడు చెప్పండి?”

“ను జ్వెప్పడు కొనా అంటే అప్పుడే”

“నిజంగా?”

“అదేమీ టమ్మా?”

“మరీ—ఇవాళే చెప్పేయ్యండి రామచంద్రం గారోట్టి”

“అలాగే తే”

“.....”

“ఇంకా యేమిటి?”

“ఏ మండీ నాన్నారూ?”

“ఏం తల్లీ?”

“.....”

“చెప్ప వమ్మా!”

“నేను రాసిన కథలన్నీ సాఫు రాయించి—”

“రాయించి?...ఏమిటి తరవాతా?”

“.....”

“అ దేమి టమ్మా?”

“మీరు కోప్పడతా రేమో బాబూ?”

“.....”

“చెప్పేయ్యి మంటారా?”

“ఊ!”

“అమ్మకూడా—”

“అమాట చెప్పడాని కింత అలోచన యెందు కమ్మా?”

“భయ మేసిందండీ”

“ఏకంటే నా కింకేం వుంది తల్లీ? ఏ కడ్డేమి టమ్మా?”

“అమ్మ కూడా రామచంద్రంగారే—”

“అతనే చేయించా లా పని. నాకు తీరుపడి లేదు కదా? నీకు వల్లకాదు కదా? మ రెవరు చేస్తారూ?”

“.....”

“ఇంకా యేమిటి?”

“.....”

“ఇదేమి టమ్మా యివాళ యిలా...”

“చెప్పేస్తాను”

“.....”

“నాన్నారండి”

“ఎందు కమ్మా?”

“చెన్నాపట్టంలో.....”

“మరీ సంతోషం. రామచంద్రాన్ని వెళ్లమం దాం”

సుదీర్ఘకాల ప్రాణాలు లేచినప్పటికీ పట్టయింది. ఆ సంతోషంతో ఆమె అలాగా యిలాగా చూడగా తోటలో కొళ్ళాయి దగ్గర పంచెకి సబ్బు పట్టినూ రామచంద్రం కనిపించాడు.

“అలా చూడండి నాన్నారూ”

“రామచంద్ర మేనా అతనూ?”

“అవు నండీ”

“ఏం చేస్తు—బట్టలు ఉ తు క్కుం టున్న ట్టున్నాడు.

“రెండు రోజుల కోమాటు సబ్బు పట్టిస్తా రండీ ఆయనా. రెండు పంచెలే వున్నట్టున్నాయి పాపం”

“వొట్టి మొగమాటం మనిషీలా వున్నాడు రామచంద్రం. నిన్న రాత్రి విన్నావా జీతం యెంత కావాలో తేల్చి మంటే యే మన్నాడోనూ?”

“మందు బట్టలు కొనిపెట్టండి పాపం!”

“అయితే బజారుకి వెళ్లి నీకు నచ్చినవి వట్టుకురా”

“.....”

“హాస్యం కాదు. నీకథలు అతను దిద్దిపెడుతు న్నాడు. అతనికి నువ్వు బహుమతి చెయ్యాలి”

“.....”

“సియిష్టం వచ్చినంత సొమ్ము పుచ్చుకుని బజారుకి—జానీ కూడా వస్తుంది వెళ్లు”

“.....”

“నుంవోకు మరి. అతను ఆపంచె పుతుక్కుని ఆరేకాటప్పటికి నువ్వు బట్టలు తెచ్చి అతని కివ్వాలి. వెళ్లు మరి”

“.....”

అబట్టలతో నాతో కూడా మోటారులో కూవోడానికి బిడియపడుతున్నా డతను. నేలం చాపులు తేవాలి నుమా?”

“పిన్నితో కూడా చెప్పండి”

“చెబుతాను లే, నువ్వు సొమ్మ తీసుకురా?”

“.....”

“నీయిష్టం అన్నాను కాదా?”

“.....”

“చొక్కాలు కూడా కట్టించాలి శుమా?”

“.....”

“అవు నండీ పాపం?”

“ఇప్పుడు తెలిసిందా యెంత సొమ్మ పట్టుకు
వ్వాలో?”

“.....”

“చేసిన పని శుభంగా—మళ్ళీ కక్కుర్తి
వుండకుండదు. రెండు వందలు పట్టుకు వెళ్ళు”

శుభద్ర మాట్లాడకుండా తాళాలు పుచ్చుకుని
యినప్పటికీ వున్న గదిలోకి వెళ్ళింది “ద్రౌపది పిల
వరా నాయదూ” అంటూ పంతులయ్య కిందికి
వెళ్ళాడు.

* * * * *

“పదిహేను రోజుల్లో పుస్తకా లన్నీ పట్టిం
చుకు రావాలి”

“చిత్తం”

“గడువు దాటగూడదు. పని తరవాయి వుండ
కూడదు”

“అలాగే నండీ”

“ఇవాళ మెయిలుకే వెళ్ళు”

“వెడతా నండీ”.

“సాఫు రాయడానికి, అచ్చు వేయించడానికి,
తెండు చేయించడానికి పదిహేను రోజులు
చాలా?”

“నాలుగు కథలే కాదండీ ప్రస్తుతం వేసేవీ ?
అగడువు చాలింది”

“ఇవేనా తల్లీ కథలూ?”

“అవునండీ నాన్నారూ”

“.....”

“.....”

“నూరయ్యగారి నడిగి కాగితాలు పుచ్చుకో”

“చిత్తం”

“వంటయిందా జానీ?”

“చారు పొగుస్తోంది కామప్ప”

“అయితే రామచంద్రానికి ముందు పెట్టిం
చెయ్యి, అతన్ని మెయి లెక్కించి వచ్చి మనం
తరవాత భోంచేద్దామేం తల్లీ?”

“అలాగే నండీ”

“.....”

“మరి చూస్తూ మేమమ్మా?”

“.....”

“నీచేత్తోటే యివ్వాలి. తొరగా కానియ్య
వమ్మా”

“.....”

“అవి పుచ్చుకోవోయ్”

“వాటి నేం చెయ్యి మంటా రండి?”

“అవి నీకు బహుమతి. నువ్వు కట్టుకోడానికి
బట్టలు లేక—ఇందాకా నువ్వు పంచెకి సబ్బు
పెట్టడం మా అమ్మాయి చూసింది. అదీ జానీ
బజారుకి వెళ్ళి నీకు బట్టలూ, చొక్కాగూడ్డలూ
తెచ్చారు. పుచ్చుకో”

“.....”

“ఎం, చూస్తూ వేం?”

“నాతాహతు—”

“మోటారులో నాపక్కనీ కూచోవా అంటే
అలాంటి బట్టలే కట్టుకోవాలి”

“.....”

“ఇక సందేహించకు. పుచ్చుకో”

“నాతల విలవ నాకు తెలుసునండీ. ఇలాంటి
బట్టలు కట్టడానికి నాకు గుండెలు తాళవండీ”

నీతల విలవ నీకంటే నాకు బాగా తెలుసు.
పుచ్చుకో”

“.....”

“నా మాట విను”

“.....”

రామచంద్రం మాట్లాడలేదు. అతని కళ్ళల్లో ఆనందబాష్పాలు గిర్రున తిరిగాయి. ఇక నుంచో లేక పంతులయ్య కౌళ్ళమీద పడ్డాడు. అతని ఆమాయికొనంగాన్ని చూశాటప్పటికి పంతులయ్యకి కూడా సంతోషం కలిగింది.

తరవాత పంతులయ్య చేయూత యిచ్చి లేవ తియ్యగా రామచంద్రం అప్పుడు కూడా కొంచెం సందేహిస్తూనే ఆటట్ల లంఘనమైనాడు.

ఇచ్చాటప్పడు సుభద్రకీ, పుచ్చుకునేటప్పడు రామచంద్రానికీ, వొకరి చెయ్యి వొకరికి తగిలింది. దానితో రామచంద్రానికి శరీరం వణికింది. సుభద్రకి వొళ్లు జల్లు మంది.

౮

“ఈపాటికి కథలు సాఫు రాసెయ్యడం కాదు టండీ నాన్నారూ?”

“అయిపోవచ్చు”

“ఇవాళో లేపో అప్పు మొదలుపెడతా రన్న మాట. కాదుటండీ?”

“అలా యెందుకూ? సాఫు రాసిందల్లా అప్పు వేసేస్తూ వుండకూడదూ?”

“అవును నాన్నారూ? రామచంద్రంగారికి రాయండీ అలా చేయించ మనీ”

“అతనికి తెలవదు టమ్మా అదీ?”

“రాస్తే యేమండీ?”

“మన మేమీ రాయవదు. గడ్డుపులోపున లేగలడో లేలేడో చూద్దాం.”

ఈమాట వినేటప్పటికి ఆమె హృదయం కక్కు మంది. “ఈపరీక్షలో నెగ్గలడో లేడో పాపం” అని ఆమెకి అతనిమీద జాలికలిగింది.

* * * * *

“అరవభోజనం—రామరామా! విధిలేక తిని వారుట నాన్నారూ. పాపం రామచంద్రంగా రేం చేసున్నారో?”

“పదిహేను రోజులేకాదూ? కాకపోయినా భోజనం సయించకపోతే కాఫీ వుండనే వుంది. ముద్దినును పిండివంటలూ—”

“అసలు ఆవకాయ పట్టుకు జెళ్ళమనవలసింది, తోచిందికాదు. నువ్వేనా జ్ఞాపకం చేశావు కాదే మిచే పిన్ని?”

“ఇప్పుడయితే యేం, పోనీ పంపించకూడదూ?”

“అవునవును. బాగానే వుంది నీ ఆలోచన. నాన్నారితో చెప్పవే”

“నువ్వే చెప్పు”

“నువ్వు చెప్పకూడదా. యేమి టమ్మా?”

“అయితే యింకా యేమేం పంపించాలా ఆలోచించు, నేనే చెబుతాను”.

ఇది విని సుభద్ర “యింకే మున్నాయా? ఇంకే మున్నాయా?” అని ఆలోచన మొదలు పెట్టింది.

* * * * *

“మరిపాటి కాయలుట, బత్తాయి కాయలు తెచ్చిందండి నాన్నా కూ అప్పలమ్మ”

“ఏమంటుంది?”

“ఇవ్వకుండా జెళ్ళదుట”

“ఏమాత్రం తెచ్చిందీ?”

“గంపెడు”

“రెండు డజన్లు పుచ్చుకో యివాళకీ. రేపు మళ్ళీ తెమ్మను”

“.....”

“.....”

“ఈపాటికి చెన్నాపట్టం చేరుతుంది టండీ ఆవకాయ నాన్నారూ?”

“నిన్ననే అందుతుందమ్మా అతనికి”

“.....”

“.....”

“అవేపు బత్తాయి కాయ లింత బాగుండవు కాదుటండీ నాన్నారూ?”

“మనకి నచ్చవు. అక్కడి వాళ్ల కవే ఆమృతం”

“నిజమే.....ఇక్కడి వాళ్లక్కడికి వెడితే వాట్లని చూసినప్పు డల్లా యిక్కడి పట్ల తలచు కంటూ తాట్లు వేసుకోవలసిందే”

“.....”

“.....”

“ఏమండీ నాన్నారూ! ఇక్కణ్ణుంచి వెళ్ళిన వాళ్లకోసం అక్కడి వర్తకులు యిక్కణ్ణుంచి తీసుకువెళ్ళి ఆమృతాడను టండీ?”

“ఆమృతమన్న.....పోనీ రామచంద్రాని కేమే నా పంపిద్దామా తల్లీ?”

“పంపించండి నాన్నారూ! సాపు రాయ డమా, పూవులు దిద్దడమా, ఆపెని అరవభోజ నమా—వేడి చేస్తుం దేమా నండి పాపం వారికి?”

“అయితే తెచ్చిన వన్నె యిచ్చేసి పామృత అప్పలమన్న”

“పాపం వారి మూలన నాకథలు ఇంచక్క రయీ రవుతాయి. పుస్తకం కూడా ముద్దులు మాట కడుతూ వుంటుంది. కదు టండీ నాన్నారూ?”

“మరే”

“.....”

“.....”

“అయితే పళ్లెన్నె పుచ్చుకోనా నాన్నారూ?”

“వండేనా వుంటాయా?”

“తప్ప వయితే తెప్పంటాను. ఏం?”

“ఊ”

“మనకి రెండు డజన్లు చాలు. మళ్ళీ రేపు తెనుంది కాదూ?”

“అవును”

“నూరయ్యగారి నిక్కడికి పంపించవా?”

“పంపించు”

నుభద్ర మెట్లకేసి నింపాదిగానే నడిచింది; కాని ఆమె హృదయం పురకలు వేసింది.

**

**

**

“మొన్న మనం కొన్నామా, కోటగుడ్డా? అది నిగనిగ మెరిసిపోతోంది కాదుటే పిన్ని?... ”

“నేవీ బ్లా” అంటారు దాన్ని.....చెన్నాపట్టం లోవాట్ల కుడితే చొక్కాలు వొంటికి పూసినట్లు; సరిపోతాయిట. నాన్నారి కోట్లన్న అక్కడ కుట్టించినవే”

“.....”

“అనేలం పంచెలు తెలుపుచేస్తే పాము మీసం లాగ మెరిసిపోతాయి కాదుటే పిన్ని?”

“అవును”

“పుప్పాడ కండువలు కూడా రెండు కొన వలసింది. మరిచిపోయాం”

“మరే నీవ్”

“అసలు సొమ్ము కూడా తప్పువ పట్టుకువెళ్ళాం. మిగిలితే ఆకండువల మాట తోచునేమా”

“పోనీ, అత నింటికి వచ్చాక కొని యివ్వ రాదూ?”

“.....”

“మీనాన్న మాత్రం వొద్దంటారా యేమిటి?”

“ఆవేళ వారు పంచెకి నబ్బు పెడుతూ వుంటే నాకు జాలేసింది పాపం!”

“.....”

“వారికి బట్టలు కొనిపెట్ట మని తీరా నోరు జారి వచ్చేసింది. మాట కొని నాన్న గా రేమం టారో— ఏమనుకంటారో అని నాగుండెలు వీచుపీచు మంటూ—దేజా రైపోయా నేవ్ పిన్నోయ్”

“ఊహా”

“ఇప్పుడు పుప్పాడ కండువల మాట చెబితే మాత్రం—నాన్న గారికి కోపం వస్తుండే. చెప్పాడే. ఏమే పిన్ని?”

“నికు య మైతే నేను చెబుతాలే పోనీ!”

“నువ్వు చెప్పు. నువ్వు చెబితే నాన్నారే తెప్పించి చెన్నాపట్నం పంపేస్తారు కూడానూ. అది అక్కడ యిశ్రీ చేయస్తే మరీ బాగుంటాయి. కదుటే?”

“అవును”

“రామచంద్రంగారి మూలానే నాకథలు పుస్తకంగా అచ్చయిపోతున్నాయి. ఆవేశ అకథ వారు సవరించకపోతే నాకీ వూనా తోచకపోను...వారి మేలు మరిచిపోగూడదు. ఈపుస్తకం వచ్చేళాక యీమాటు తక్కిన కథలు కూడా అచ్చు చేయించెయ్యి మని అడగాలి నాన్నారీ. ఈమాటు చెన్నాపట్నం వెళ్లితప్పదు వారిని అక్కడ రిస్కు వాచీ కొనుక్కో మంటారు నాన్నారే. ఔనా పిన్నీ?”

“మీ నాన్న అలాంటివారే పాపం. చూశావు కాదూ” నాకు వద్ద మొర్రో “అంటూంటే యీ రవ్వల వుంగరం కొనిపెట్టారు వేలకీ?”

“అవునువును.....రిస్కువాచీ కంటే—ఏ మంటావే నువ్వు?”

“పోనీ చెండా యిప్పించూ నువ్వు”

“బాబోయ్!”

రామచంద్రం చెన్నపట్నం వెళ్ళాక రోజులు గడిచిన కొద్దీ ముఖద మనస్సు యేమిటో గజిబిజి పడిపోసాగింది. అదివర కామె యేం చేసినా యేకాగ్రచిత్తంతో చేసేది. అలాంటి మనిషి కిప్పుడు మనస్సు కాస్తనే పేనా నిలవదు. ఎంత మంచి పుస్తకం తీసినా నాలుగు బంతులు చదివాటప్పటికీ చప్పబడిపోతుంది. ఎంత చక్కని పత్రిక పుచ్చుకున్నా అదేదో అలుముకుపోయినట్టు తోస్తుంది. హాస్యనియం మీడితే ఆపశ్రుతి కనపడుతుంది. తోటలోకి వెడితే వొక చెట్టులోనూ, వొక తీగలోనూ, వొక పువ్వులోనూ లావణ్యమూ,

నాజూకూ కనపడవు. ఫలహారంలో యేదో రుచి తక్కువయినట్టు తోస్తుంది. కాఫీలో ఘాటూ, నువాననా పోయినట్టుంటుంది. భోజనం దగిర కూచుంటే మాటలే కానీ లోపలి కేమీ పోదు. మూ డామలతో తాంబూలం చెల్లిపోతుంది. ఇంతే కాకుండా యేపని మొదలు పెట్టినా దృష్టి అతని మీదికే పరిగెడుతుంది. ఎంతసేరూ ఆమె అతని ఆకారాన్ని రూపించుకుంటుంది. చేష్టలు మననం చేసుకుంటుంది. మాటలు జ్ఞాపకం చేసుకుంటుంది. పంచెకి సబ్బు పెడుతూ వుండడం జ్ఞాపకం వచ్చి మనస్సు చివుక్కు మనిపించుకుంటుంది. చప్పన నిద్ర పట్టదు. పెందరాజే మెళుకువ వస్తుంది. స్నానం చేసేటప్పుడు వొక్కొక్కప్పుడు సబ్బుమాట మరిచిపోతుంది. వొక్కొక్కప్పుడు తడిబట్ట విడిచెయ్యకుండానే తల దిద్దుకుంటుంది. ఏమీ టేమిటో చేస్తుంది.

ఏం? తన సిథిలో ఎదో మార్పు వచ్చిందని ఆమెకి తెలుసు. తన మనస్సులో యేదో పురి కొంటోందని తెలుసు. ఏం? ఎందుకు జరగాలీ యిలాగా? అప్పుడప్పు డామె కీ ప్రశ్న తోచడం కూడా కద్దు. కానీ అలాంటప్పు డల్లా “కథ లిం చక్క దిద్దతారు” ఆమెకి స్ఫుటంగా కనపడి విషయం యిది.

వొకనాడు పొద్దున్న ఆమె యేదో యాదాలా భంగా రామచంద్రం గది కేసి వెళ్లింది. అది కనపడేటప్పటికి తాళం తియ్యా అని తోచింది. తాళం తీశాటప్పటికి గది తుడిపించా అని—ఇక సంచుంటే వొట్టు. వొకటే గంతు. సమయానికి తండ్రి కచ్చీరిలో వుండడం, జానకమ్మ గోదావరికి వెళ్ళడం. దొడ్లో పాలికాపుతో కజ్జాపడుతూ వున్న ఆప్పలమ్మ మాటలు వినపడుతూనే వున్నాయి; కానీ ఆమె దాన్ని పిలవలేదు. పిలవా అని అనుకోలేదు. స్వయంగా వెళ్లి చీపురు తీసుకు వచ్చి తనే తుడిచింది.

మేజా తుడిచింది. పక్క దులిపింది. కుర్చీ సరిగా సద్దింది.

ఇదంతా అయినాక, “ఎందుకీలా చెయ్యడం?” అని యెవరో అడిగినట్టయింది. ఎందుకూ? అందుకే కథలు సవరించి పెడుతున్నాడు కనక.

ప్రతీదానికీ ఆమె యీ కారణమే వ్రాహించు కుంది; కాని యిందులో వ్రాతం చాలిన టుండేది కాదు. ఏదో లోటుగా వున్నట్టూ, ఏమో అతక నట్టూ కనపడేది; కాని అసలేమిటో బోధపడేది కాదు.

వొకనాడు ఆమెకి హఠాత్తుగా ఆతని ఫోటో చూడా అని తోచింది. కాని యేదీ! మొదట ఉనూరు మనిపోయింది; కాని తరవాత లేకపోవడమే మంచి దనుకుంది. ఏమంటే? వుండడమే వస్తే అదిరకావి బట్టలతో తీయించుకున్నదే కాదా?

అపాత వేషం బాగుంది కాదు. నిజమే; కాని కొత్త వేషం యేదీ? బట్టలు పుచ్చుకునేటప్పుడు కలిగిన వణుకుతోనే ఆతను మెయిలెక్కాడు. కట్టుకున్న దేదీ? చెన్నాపట్టంలో కుట్టిన కోట్లు పూసిన టుండడానికి కుట్టడం అయినాక కదా? నేలంఛాపు కూడా పాముమీసలలా వుండడానికి చలవచేయించాక కదా? అసలేతను మడలే విప్పలేదు. కోటు గుడ్డ నకేసరి; కాని ఆమెకి అతనాబట్టలు ధరించి మిలమిల మెరిసిపోతూ కనపడుతున్నాడు.

ఆతను సాయంత్రం బీచికి వెళుతున్నాడో లేదో. ఎప్పుడేనా మెరుపు రైలూ, లైటుహౌసూ యెక్కుతున్నాడో లేదో. ఇంచక్కటి చేపలు—అదేదీ? అక్వీరియం—నుకే, అందులోకి వెళుతున్నాడో లేదో? ఆఆడయారు, ఆబిసెంటు నగరం, ఆచెద్దమర్రిచెట్టు, ఆమూజియం, ఆపీపిల్లుపార్కు, ఆహాంటుకోడ్డు సాపులు, ఆథియేబర్ల, ఆహార్లరు, ఆపైపుల చెరువు—అవన్నీ చూస్తున్నాడో లేదో? పాపం చూడవలసిన దేమిటో తెలుసుకో లేలవదో?

ఉబ్బు సరిపోతుందో లేదో! ఎక్కువ ఖర్చుచేశావనిపోతా లేమో నని యేం పొడుదుడుకులు పడుతున్నాడో?

సుశ్రదకి మనస్సు మనస్సులో లేదు. పోనీ, ఆవున్నచోటేనా నిలకడగా వుండేమో అంటే ఆదీలేదు.

౧౦

ఎనిమిది న్నర అయింది. మూడో అంతస్తు పెనివున్న గుమ్మా యెక్కి సుశ్రద కొంతనేపు వీధి పొడూగునా చూసింది. వొక పావుగంట అయ్యాక మొదటి అంతస్తు వీధినసారాలో పచారు చేసింది. తొమ్మిదయ్యాక తోటలోకి వెళ్లి ద్వారం దగ్గరగా తిచ్చాడేమి మొదలుపెట్టింది.

గుమ్మంలో మొదట వొక వొంటెదు బండి అగింది; కాని రామచంద్రం చచ్చు వొంటెదు బండెక్కడా! పైగా అలస్యం అయిపోయా?... తరవాత వొక ఫీటర్ వచ్చి నిలిచింది; కాని ముసీలి పండెవడో దిగి దగ్గుకుంటూ పంతులయ్య అఫీసులోకి వెళ్లిపోయాడు. తరవాత వొక మోటారు వచ్చింది; కాని యింటిదగ్గరనుంచి స్టేషనుకి మోటారు వెళ్లేదుగా?

సరిగా తొమ్మిదిం బా వయింది. వొక జట్కూ వచ్చి అగింది. ఎవరో పిల్లాడే. కట్టింది నేలం పంచే. తొడిగింది కేవీల్లూ—అకండునా—రామచంద్రమే. తోటంతా వొక్కమాటు తిళుక్కు మనిపోయింది. చూడగా ఆతనూ ఆమె గేటులో వున్నారు.

“పుస్తకాలు తెచ్చా—నం—డి” అన్నాడతను; గాని తానిచ్చాడో ఆమె పుకాక్కుందో అనుంచలేకపోయాడు. చూడగా సుశ్రద అప్పుడే మేడ మెట్లెక్కుతోంది. నడకే; కాని ఆసల మంతా క్లుప్తమైపోయింది.

పంతులయ్య మేడమీద వొక జమీందారీ కేసులో యిద్దరు దాసీలను యేం చెప్పగలరో పరీ

క్షిస్తున్నాడు. జమిందారు ఆప్రశ్నలు వింటూ భిన్నుడై దగ్గరే వున్నాడు. దివాను కూడా నాలుగు గజాల దూరంలో నుంచునే వున్నాడు; కాని సుభద్ర యిదేమీ చూడలేదు. ఏమీ జంకనూ లేదు. ఔస్కార్లే వెళ్ళి, యెడం చెయ్యి తండ్రి మెడ మీద ఆనించి, మొగానికి మొగం తగిలేటట్టు ముందుకి వంగి “పుస్తకాలు వచ్చాయి నాన్నా రోయ్” అంటూ గిట్ట అక్షరాలతో మిలమిల మెరిసిపోతూ వున్న పుస్తకాలు చేతిలో పెట్టింది.

సుభద్ర వుత్సాహమూ, అపుస్తకాలూ చూశాటప్పటి కతనికి కూడా బ్రహ్మానందం ఆయింది. అతను కేసు సంగతి మరిచిపోయాడు. “ఆప్పడే వచ్చాడు టమ్మా రామచంద్ర?” అన్నాడు. అంతే. మరేమీ—అధరస్పంద మేనా చెయ్యి లేదు. దానీలకి—దివానుకి—చివరికి జమిందారుకి కూడా యేమీ చెప్పలేదు. గభీ మని లేచి కిందికి చిక్కాపోయాడు. “గిట్ట అక్షరాలు—మనం చెప్పలేదు కాదుటండీ నాన్నారూ! ఎంత ముద్దుగా వున్నాయో!” అంటూ సుభద్ర కూడా శెంబడించింది.

* * *

“అనకూడదు కాని నూరయ్యగారే సాఫురాయడం వస్తే—”

“అయినే సాఫు రాయడం వస్తే చెన్నాపట్టం శెల్లడమూ, అచ్చు వేయించడమూ, నువ్వు ఆయనికి పళ్ళూ అప్పీ పంపడమూ—యివన్నీ యెందుకు వస్తాయో?”

“అవునేవ్!...కాని నూరయ్యగారికి పళ్ళు పంపిస్తునే? నాన్నారు ఆలాంటి బట్ట లిస్తురే?”

“అయన్ని చూస్తే నాకు వొళ్ళు మండిపోతుంది—”

“నాకూనూ. వొక కథ రాయడానికి పది రోజులు పట్టింది, “ఆఫీసు పనులు లేలడం లే” దని నాతోనూ, “అమ్మాయిగారి కథలు రాయడంతో

సరిపోతో” దని నాన్నారితోనూ చెబుతూ యింటో కూచుని—”

“అంత మేలు చేశాడు కదా మరి రామచంద్రానికి ను వ్వేం బహుమతీ చేస్తావు?”

“అవునే పిన్నోయ్! నాకు తోచిందే కాదు చూశావా?...ఏం చెయ్యి మంటావే?”

“నా కేం తెలుసునే!”

“పులకం?”

“కా కే మమ్మా? నువ్వు కథలు రాయడమూ, అతను దిద్దడమూ, యిద్దరి వుద్దేశాలూ కలవడమూ...”

“బహుమతీ మాట చెప్పి మంటే దండకం విడేస్తా వేమిటే?”

“నే నేం చెప్పగలనే! నీ మనస్సులో యేం వుందో—”

“అసలు నాకు తోచండే లే”

“కథల్లో కేం లే? నిజంగా యేమీ తేకపోతే కోరి ఆలాంటి బట్టలు నీ చేతుల్లో యివ్వగలవా? చెన్నాపట్టం శెడితే పదిరోజుల్లో తిరిగి వచ్చివాడికి పూరగాయీ, బత్తాయీలూ పంపించగలవా? పైగా వుప్పాడ కండువాల కోసమూ, రిబ్బువాచీ కోసమూ, రవ్వల వుంగరం—”

“అమాట నువ్వు తెచ్చావు”

“నేను తెస్తే మాత్రం, నువ్వు విడిచిపెట్టావా యేమిటి?”

“.....”

“పైగా ఆతనింటికి వచ్చిదాకా నీకు నిద్రా హారాలు సయించాయో!...నే నెరగ ననుకున్నావే?”

సుభద్ర మాట్లాడలేదు. మొగం కూడా పైకెత్తలేదు. ఆవంచి వున్న మొగమ్మీద ఆనందమూ, ఆనందం మీద సిగ్గు, సిగ్గుమీద మాన్యాటూ ఇటిపే అలుముకు పోయాయి.

౧౧

పంతులయ్య మేడమీద దక్షిణపు వసారాలో పచారు చేస్తూ పత్రిక చదువుకుంటూ వుండగా

మునీమునీ నవ్వులు నవ్వుతూ వచ్చి జానకమ్మ పత్రిక వుకొక్కుంది.

“ఏం కథా?”

“అమ్మాయికి సమ్మంధం చూడండి”

“ఎంచేత?”

“ఈడు వచ్చింది కాదా?”

“అయితే నువ్వే చూడరాదా?”

“అన్నట్లు—మన మేమీ కష్టపడనక్కర్లే దా విషయంలోను”

“అంటే?”

“నా రండి తెలుసుడి?”

ఇద్దరూ వుత్తరపు వసారాలోకి బయలుదేరారు. పంతులయ్యకి జానకమ్మ చూపించబోయింది అరం అయింది; కాని వరు డెలాంటివాడో అని కంగారు పట్టుకుంది మధ్యదాలో జానకమ్మ “మీ రేమీ మాట్లాడకండి” అంటూ చేతో కూడా నిషేధించింది; కాని అత నంతకి ముందే నిరపు డయి పోయాడు. చివరి కిద్దరూ వసారా గదిలోకి వెళ్లి కిటికీ దగ్గర నుంచున్నారు.

కిందికి చూడగా తోటలో పొగడచెట్టుకింది ఆరుగుమీద తువ్వలు పరుచుకు పడుకుని రాసు చంద్రం యేదో పునకం చూసుకుంటున్నాడు. నుభుర్ర నీమచింత కట్టవ చాటున నక్కి వుండి అతన్ని తొంగి తొంగి చూస్తూ వుబలాటపడి పోతోంది.

పంతులయ్య పెద నిట్టూర్పు విడిచాడు.

“ఏ మంటావ్?”

“అతను చెన్నాపట్టం వెళ్లింది మొదలు అమ్మాయికి నిద్ర లేదు. హారం లేదు. మరి ప్రపంచకం కూడా లేదు”

“అతనికి తెలుసునా?”

“వో! అమాయకుడు. ఏమీ యెరగడు సాపం!”

“ఏమిటి చెయ్యడం?”

“ఈడూ జోడూనూ. ఆపైని అమ్మాయి తల్లి డించి పోతోంది; కాని—”

“ఇంకా యేమిటి?”

“మీ దర్జాకి—”

“నిజమే. మనం విశ్వర్యవంతులమే; కాని అతని భావోన్మతి యెదట మన దర్జా యేపాటిదీ? అమ్మాయికి తగిన వరుడు అతను తప్ప భూమ్మీద మరొకడు లేడు. ఈశ్వరు డత నిండుకోసమే మన యింటికి తీసుకువచ్చాడు. అతన్ని పెళ్లి చెయ్యడం కంటే అమ్మాయికి నేను చెయ గలది ను రేమీ లేదు”

“.....”

“నే నీ పని చెయ్యకపోతే అమ్మాయికి అపకారమూ, దాని తల్లికి ద్రోహమూ, చేసిన సాపాన పోతాను”

“.....”

“అమ్మాయికి పెళ్లియ్యాడు వచ్చిందని. అదొక యింటిది కావడం కోసం అటువంటిచిపోతూ వుంటుందని యెరుగుదును. అయితే: అమ్మాయి దృష్టి యెలా పోతుందో, యెలాంటి వాడు నా సంపత్తి వ్యవహార అవుతాడో అని నేను చాలా బెంగపెట్టుకున్నాను; కాని నా బెంగ తీరడమే కాదు; తపస్సు ఫలించింది”

జానకమ్మ మాట్లాడలేదు. రెప్పకూడా వెయ్యలేదు. పంతులయ్య మొగమీద వొకటే చూపు—

“ఏ మంటావ్?”

“.....”

“ఏమిటి చూసున్నావు?”

“దేవతాకళి”

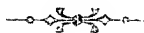
“ఎక్కడా?”

“మీ మొగమీద”

పంతులయ్య ఆత్మనందంతో ఆమె యెడమ బుగమీద యిట్టే ఆన్నాడు.

“మీరు వేసే ప్రతి అడుగులోనూ, చేసే ప్రతి పనిలోనూ,—వుచ్చరించే ప్రతి అక్షరంలోనూ అంతు లేని ఔచార్యం కనపడుతూనే వుంది. మీ స్వరూప మంతా వా కిప్పుడు బోధపడ్డ టైప్పుడూ బోధపడలేదు. లోకంలో యే సంపన్నడూ, యే పండితుడూ, యే భోగీ, యే దాతా, యే తండ్రి కూడా మీ కాలి గోటి కయినా పోలరు” అని చెబుతూ ఆమె అతని వత్తులమీద తన మొగం ఆనించుకుని పరవశురూ లయిపోయింది.

కోమాండూరి శతకోపాచార్యులుగారు ఎం. ఏ. బి. ఎల్.

హరిజనులు హిందువులగుటయే గాక చాతుర్వర్ణములో నాలుగవవర్ణమందలివారగుట నిష్పక్షపాతినారని తోచుచున్నది. * వారి అస్పృశ్యత యొప్పు డేరీతిగా నారంభించినదో స్పష్టముగా తెలియుట లేదు. మహమ్మదీయులు క్రైస్తవులు మొదలగు అన్యజాతీయులు హరిజనుల నస్పృశ్యులుగా నెంచుట లేదు. హిందువులలోనే మిగిలినవారు వీరి నంటరానివారుగా నెంచుచున్నారు. అంతే గాక మన రాష్ట్రపు గ్రామాదులయందు పెక్కు చోట్ల మనవారు హరిజనులను సమీపించరానివారుగాను, చెప్పరానివారుగా నెంచుచున్నారు. ఆర్థికముగను, సాంఘికముగను గూడ వీరి దుస్థితి వర్ణనాతీతము. ఇందుకు చాల వఱకు వీరి అస్పృశ్యత కారణము. జన్మచే అనువంశికముగ నేజాతిన అస్పృశ్యముగా నెంచుటకు వేదములు భగవద్గీత మొదలగు మన మూలగ్రంథములలో నాధారము కనబడదు. ఈ హరిజనులే హిందూమతమును వదలి తురకలో క్రైస్తవులలో అయినచో, మన హిందువులందరము వారి నస్పృశ్యులుగాను, తీంద్రులుగాను చూడక మిగిలిన మహమ్మదీయులతోను, క్రైస్తవులతోను సమముగ గౌరవింతుము. అందుచే వారి ఆర్థికస్థితిగూడ బాగుపడుచున్నది. హిందూజాతి భద్రత గోరువారందరూ హరిజనులను వారి ప్రస్తుతస్థితినినొంది యుద్ధరింప బూనుటవసరము. వారి నన్యజాతీయుల కన్నను, మృగముల కన్నను గూడ మిక్కిలి సేవముగ జూచుట మిక్కిలి అన్యాయ మని మన

పెద్దలు చాలమంది అంగీకరించుచున్నారు. చిరకాలమునుంచి మహానీయులగు అనేక హిందూమత సంస్కర్తలందుకై ప్రయత్నించిరి. ఇటీవల గాంధీ గారు కౌంగ్రెసు కార్యక్రమములో రాజకీయముల కన్న గూడ దీనికి ప్రాధాన్య మిచ్చిరి. అందుపైన రాజకీయముగ జాతీయవాదులై కౌంగ్రెసు అభిమానులుగా నుండిన వారిలో గూడ చాలమంది సహాతులు దీనికి వ్యతిరేకులై, అందుకు గాంధీజీ మొదలగువారి ననేకవిధముల దూషించిరి. అందుచే ప్రబలిన ద్వేషోద్రేకమే గాంధీజీపై ఇటీవల బాంబు లేయబడుటకు కారణ మయ్యె నని చాలమంది యూహించుచున్నారు. హరిజనుల నుద్ధరించుట, కొంతవరక స్పృశ్యతా నివారణము మంచిదే గాని అది ప్రస్తుతావసరము కాదని గాంధీగారు మొదలగు కౌంగ్రెసునాయకులు కేవలరాజకీయకార్యక్రమమే యిప్పుడు బాగుగా నడిపించవలెనని అంచుచేతనే స్వరాజ్యము లభించగలదని ఆపైన హరి జనోద్ధరణము సావకాశముగ వీలగునంతవఱకు జరుపకుచ్చు నని తీవ్రసూతనుల నాయకులు కూడ చెప్పుచున్నారు. అఖిలభారతవర్ణాశ్రమధర్మసభా ద్యక్షులకు అవధానిశిరోమణి శ్రీ కాశీ కృష్ణాచార్యులవారును యిట్టి అభిప్రాయమునే తెల్పిరి. కాని విమర్శించుచో ఈ అభిప్రాయము పొరబాటుని తోచును.

హరిజనోద్ధరణము వెంటనే జరుగనిచో జాతీయవాదులు గోరు నిర్మాణకార్యక్రమము అన

* ప్రబుద్ధాంధ్ర యీ సాబు జూనునెల సంచికలో “హరిజనులజాతి” అను శీర్షిక వ్యాసముచూడుదు.
 † ఈ బాంబు ప్రయోగమునకు తీవ్రముగా గాయపడిన శ్రీ ఎల్. బి. భోషెత్కరుగారు ఈ ప్రయోగము గాంధీగారి నిమిత్తము ఉద్దేశింపబడలేదని మాలవ్యాగారితో చాల దృఢముగా చెప్పినట్లు యిటీవలి పత్రికావార్తలు చెబుతున్నవి. (సంపాదకుడు).
 శ్రీ
 కం

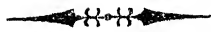
గా ఖద్దరువ్యాపి, త్రాగుడునివారణ, హిందూము సల్మానుమైత్రి, స్వదేశి మొదలగునవి సరిగా నెరవేరువా? ఖద్దరు జనసామాన్యమున వ్యాపించక పోవుటకు మాలకౌరణము అవి మిట్టబట్టలకన్న చాల ప్రിയముగ నుండుటయే. ఉన్నతజాతివారు నూలు తీసి బట్టలు నేయుటకు వారు సంపాదించు కూలి లేటు కిట్టుబాటు గాదు. నిరాధారు లగు ఆది హిందువులకు మాత్రము గిట్టును. పూర్వకాలమందు అన్నిప్రాంతములందును హరిజనులు చాల ప్రశస్త మగు నూలు తీసి నేయుచుండిరి. ఇప్పటికిని గుంటూరుజిల్లాలోను పశ్చిమాంధ్రమందును కొన్ని యితరస్థలములందును కూడ మాలలు నేసిన బట్టలను తక్కిన జాతులలో చాలమంది ఉపయోగించుచున్నారు. శోజుకజా కూలి కూడ దొరుకక గుడిసెలలో దిక్కులేక యున్న వీరికి ఆయా గ్రామములు దూది నిచ్చినచో వీరును వీరి పిల్లలును కౌవలి నినంత నూలు బట్టలు మిట్టనూలు బట్టలకన్న చవుకగా తయారుచేయుదురు. అందుచే వారికి కౌవల నిన గంజి అన్నము దొరికి సంతోషించి కృతజ్ఞులగుదురు. మఱియు చెప్పలు మొదలగు తోలు పనులు, వడ్రము, కప్పురము మొదలగు పనులు హరిజనులే పూర్వము చాల చవుకగాను, అతి నిపుణతతోడను చేయుచుండిరి. కాలక్రమమున వారి తో సంపర్కము మనకు పూర్తిగ వదలిపోయి వారు కూడు లేక మలమల మాడుచుండ మన మన్యదేశకస్తువులపవాడుచున్నాము. హరిజాతిలోముఖ్యులగు హరిజనులను దగ్గర దీసి విద్య గరపి వారిచే చవుకగా మనకు వలయు బట్టలను, చెప్పలను, యింకను యితరవస్తువులను మనము తయారుచేయించుకొనవచ్చును. ఇందు కస్తుకృత తోలగి హరిజనులలో పరిశుభ్రత ప్రాధమికవిద్య వ్యాపించుటయే గాక వారికి మిగిలిన హిందువులందు విశ్వాసము కలుగుట చాల అవసరము. వారిని దూరములోనే యుంచి వారి బ్రతుకును గూర్చి మనము

కేవల మశ్రద్ధగా నుండు నంత కాలము హరిజనుల పరిశుభ్రత, వృత్తీనులై దిక్కు లేక యుందురు. గ్రామపుసర్పిర్మొదలునకును హరిజనోద్ధరణ మవసరమని సైసంగతుల వల్లనే స్పష్టము కాగలదు. కోట్లకొలది నిరాధారులుగ నున్న హరిజనుల చవుక కూలివలన మిగిలిన వాటి పారిశ్రామికులుకూడ యితరవస్తువులను చవుకగా చేయుకలుగుదురు. అందుచే గ్రామములందు నశించిన వృత్తులన్నియు తిరిగి యేర్పడును. మద్యపాన నిషేధము జరుగద మగుటకు అజ్ఞానాంధులై కేవలము మూఢులగు నీ అస్పృశ్యుల మనవద్దకు రానిచ్చియు గూడెములకు బోయియు వారికి తగు బోధ చేసి వారి నట్టి మూఢత్వమునుండి మరలించుటవసరము. త్రాగుడందరి కన్న మాలమాదిగలలోనే యెక్కువగా వ్యాపించి యున్నది. వారు శుభాశుభ కార్యములందును, కులసభలందును, అమ్మవారి ఉత్సవములందును విశేషముగ త్రాగుదురు. త్రాగుడు అమ్మవారికి ప్రీతికరమనియు, మధుసేన జరుగనిచో గ్రామదేవత కాగ్రహము కలుగు ననియు వారి నమ్మిక. మఠాచారి సంబంధము లగు యీ మూఢ విశ్వాసములను అజ్ఞానమును తొలగించుటకు హిందూధర్మము మద్యపానమును గాక తన్నిషేధమునే బోధించు ననియు త్పద్రదేవతారాధనము, మృతజంతు మాంసబత్తణము, గోమాంసాశనము కూడ దనియు వారికి బోధింపవలసి యున్నది. మతపీఠాధిపతులును, హిందూసాతన ధర్మనాయకులును, ఇట్లు చేయుచో హరిజనులలోనే గాక వీరితో కలిసి త్రాగు చాకట్ల మొదలగు వారిని గూడ బాగుచేసి హిందూమతము నుదరింప కలుగుదురు. కాని వారి బాధ్యత నెంతమాత్రము నెరవేర్చుటలేదు. విశేషముగ త్రాగు ఆరుకోట్ల హరిజనుల గూడెములపై పైసను చూడక వారి సంస్కర్షణ విషతుల్యముగ జూచుచు మనలో మనము త్రాగుడు కూడదని యెంత ప్రచారము చేసినను మద్యపాన

నిషేధ మెన్నటికిని ఇయ్యవలదు కానేరదు. ఈ అదిహిందువుల త్రాగుడు, అమ్మవారి జాతరిలు మొదలగు దురాచారములు వారినే గాక హిందూ జాతి సంతను గూడ గుల్లచేయుచున్నది. బ్రాహ్మణులుగూడ ఇందుకు లోనగుచుండుట శోచనీయము. పునాది దుర్బలమై గుల్లయగుచుండ దాని నశ్రద్ధ చేసి భవనమును ప్రైత్యములు గట్టి అలంకరించుటచే లాభమేమి? ఎప్పుడో ఒక సారి అభవన మంతయు కూలక తప్పదు. అరికముగను, సాంఘికముగను (కొందరు నమ్మకపోయినను రాజకీయముగను గూడ) ఏ అదిహిందువులే హిందూసంఘపు పునాది. వారు నశించినచో హిందూసంఘ మంతకు హాని కలుగును. మరియొక విషయము, ఈ అదిహిందువులను మహమ్మదీయులతో క్రైస్తవులతో తమ మతము నందు చేర్చుకొనుటకు ప్రచారము చేయుట, ఆ మాలమాదిగలు తమకు అందుచే నస్పృశ్యతానివారణ కలిగి అరిక సాంఘికలాభములును కలుగు నని అమతములలో కలియుట, అంతట నాక్రైస్తవమునల్పానుప్రచారకులకు మన ప్రచారకులకు ఘర్షణ విరోధములు కలుగుట పరిపాటి అయినది. హిందూసంఘము మన దేశమున ప్రస్తుత మధిక సంఖ్యాకము. హరిజను లామతములలో చేర్చుకొనబడినచో హిందువు లల్పసంఖ్యాకులై దేశమున ఇష్టమున్న పలుకుబడి కూడ లేకుండ పోవుదురు. హిందూదేశములోనే హిందూమతము క్రమముగా క్షీణించిపోవును. ఈవిషయము రాకుండుట కైనను హరిజనుల అస్పృశ్యత తొలగించి కలమాలీజ మగు మతాంతరప్రాప్తి వారింపనిచో వారు నిరాశులై

హిందూమతము వీడుటయు, యితరమతములు మనము “మాపిల్లంటే మాపిల్ల” అని వారికై తగువు పడుటయు తప్పదు. అందుచే హిందూసంఘటన మునకే గాక హిందూమునల్పానుక్రైస్తవసఖ్యతకు కూడ అస్పృశ్యతానివారణ మవసరము. మన దేశపు యితరులతో పాటు హిందువులలో గూడ నూటికి ౯౩ రు నిరక్షరకుడులు. మన దేశము చైనా తప్ప తదితరదేశము లందగు సాధారణముగా నూటికి ౯౦ మందివరకు విద్యావంతులే. మన జన సామాన్యమునకు ప్రాథమికవిద్య అయినను లేనందున సంఘము క్షీణదశలో నున్నది. జనుల ఆరోగ్యము, గ్రామపారిశుధ్యము పత్రికల ప్రచారాధిక్యము, గ్రంథాలయవ్యాప్తి, దురాచారనివారణము, యిట్టి దేశహితకరోద్యమముల కన్నిటికి పామరజనులలో ప్రాథమికవిద్యావ్యాప్తి అత్యవసరము. హిందువులలో వివిధకులము లన్నిటికన్న హరిజనులే అధికసంఖ్యాకులు. వారిలోనే విద్య బొత్తగా కూన్యము. మాలపల్లెల వైపు చూడక మన పాలకాలల లోనికి వారి పిల్లలు వచ్చిన కంట గించుకొనుచు వారి విద్యకై మనము శ్రద్ధ వహించ నంతవరకు జనసామాన్యపు నిరక్షరత అజ్ఞానము పోవు. ఈమాలమాదిగల దురాచారములు, మౌఢ్యము నివారణ చేయనందున తక్కిన జాతులకు గూడ నిది వ్యాపించుచున్నది. ఇట్లు గ్రామపునర్నిర్మాణము సాంఘికాభివృద్ధియే గాక రాజకీయనిర్మాణ కార్యక్రమము గూడ జయప్రద మగుటకు ముందుగా ఏ అదిహిందువుల నుద్ధరించి వారి నభోగతిపాలు కాకుండ కాపాడుట అవసర మని తోచుచున్నది.

కొడవటిగంటి కుటుంబరావుగారు.

ఇది నాజీవితంలో విపరీత మైన సంఘటన. ఇందులో నా తప్పేమీ లేకపోయినప్పటికీ, ఇది నా జీవితానికి కళంకం తెచ్చింది. ఇది జరిగి ఇప్పటికీ పది సవత్సరాల లయింది: దీని ఫలితం ఇంకా నన్ను బెంటాడే, నాకు నిద్రాహారాల లందూ ఇతర విహికవాంఛలందూ విముఖత్వం కలిగిస్తున్నది అన్నిటికన్నా నన్ను బాధిస్తున్నది శ్రీశ్రీ ముఖ్యం. నన్ను ప్రకృతి బ్రహ్మచర్యానికి నిర్దేశించలేదు, కాని ఇంతకాలం నించీ చేస్తున్న పనే ఆది. దాపరికం ఎందుకు? నేను అడదాన్ని చూసి పూర్తిగా చెదిరిపోయానా! నా బెదురు పోగొట్టాల శ్రీబాతి లేకపోలేదు; కాని ఆసందుల్లో అడుగు పెట్టటాని కైనా నాకు నైతిక మైన గుండె నిబ్బరం లేదు. నేనట్లా పుట్ట లేదు.

ఈ అనుభవం పగవాడి కైనా వద్దు!

నేనిది మొదటి సారి కాదు రాయబూనటం విడియం విడిచి నా సంగతి నేను రాసుకోగలగటానికి శక్తి ఇచ్చాడు కాదు భగవంతుడు. అట్లా రాసి సంతోషించే మనస్తత్వం ఆభావకపులకే అవగతం కావాలి. కాని జరిగిందంత ఒక్కసారి లోకానికి తెల్లడి చేసేస్తే నామనస్సు చాలా తేలికవుతుందని అంతరాత్మ చెబుతున్నది. చేస్తున్నాను నా పదమూడో ప్రయత్నం! తగిన మనోబలం ఇవ్వ మని భగవంతుణ్ణి ప్రార్థిస్తున్నాను.

నేనింకా బాల్యదశలో ఉండిగానే, నాకింకా పాతీతత్వ మంటే ఏమిటో తెలిక మునుపే, నాభార్య పతివ్రత కాబోతుందని ఎరుగుదును. నాజాతకం రాసినాయన ఆముక్క రాకాడు! ఆపుటి కింకా పుట్టని పిల్ల నప్పుడే పవిత్రంగా భావించుకోటం మొదలుపెట్టాను!

మానాన్ని దేసిం అనాత్రిప్పనుల్లో నావివాహం ఒకటి. అతి స్వల్పవిషయాల కోసం ఉభయపార్టీల వారూ అతీదారుణంగా దెబ్బలాడుకున్నారు. ఆపుటికి మానాన్ని ఇంచుమించుగా నాకు రెట్టంపు వయసువాడు, మామామగారు నాకు మూడింతల వయసు, సరింతల అనుభవమూ కలవాడు? అనుభవం వల్ల కూడా అజ్ఞానమూ అవివేకమూ నశించ వేమో ననుకున్నాను.

ఈతగాదాలు వైరంగా సరిణమించి నా మనసును అందోళనపెట్టినై. వివాహానింతరం అరొండు మూడు సంవత్సరాల కాలం అచ్చట్లూ ముచ్చట్లూ లేకుండా పోవటమే కాక, నాపతివ్రతను నేను ఏపండగ మిషనూడనో చూసుకోటం లేకపోగా, అరొండు మూడు సంవత్సరాల గడువును అతీగతి లేకుండా పోయేట్లుట్టా, నేనేకైనా తెగబడి చేసే దాకా, నలుగు రయిన నాళ్లకూ ఎదురుతిరిగే దాకా నాకూ నాభార్యకూ ఎడబాటు తప్పనట్లు కనిపించింది. పూర్వమల్లే నే ఇక ముందు కూడా నలుగురి చేతా బుద్ధి మంతు డనిపించుకోవా లంటే చచ్చుకావగా ఉండటం కూడా తప్ప కని కూడా లేలిపోయింది. ఈ విధంగా నా అభిప్రాయాలు మారిపోతున్నప్పటికీ, అదివరకు మంచిగా కనపడేదిన్నాడు చెడుగా నిరారణ అవుతున్నప్పటికీ నాప్రవర్తనలో ఎటువంటి మార్పు చేసుకోలేకపోయిన ఆనమరుణ్ణి నేను. అనే పనిగా పెట్టుకుని ఇంతకాలం నించీ నావంటి ఆనమరులను ప్రతిరోజూ లెక్క లేనంతమందిని కనిపెడుతున్నాను. మన సంఘం యావత్తూ నావంటి ఆనమరులతో నిండినట్టు కనిపిస్తుంది. మన అభిప్రాయాలకు అనుగుణ్యంగా ప్రవర్తన మార్పుకని ఆనమరుల దులిపేసుకోటం మాటలతో సులభంగానే అవుతుంది కాని

అచరణలో పెట్టటానికి ఎంతో బుద్ధిబలమూ అత్త గౌరవమూ కావాలి. అంతే చెప్పటానికీ చెయ్యటానికీ భేదం. చెప్పటం బాగా చాతుర్యవంతుల వకారణంవలనో బుద్ధిబలానికీ అత్తగౌరవానికీ ప్రాముఖ్యత ఇవ్వకుండా ఉంటున్నారు. బాగా అలోచించగా మన జాతి వెనకపడి ఉండటం ఇతరజాతులకన్న మనం తక్కువ తెలుసుకున్న వాళ్లం కావటం కాదని తోస్తున్నది. మన జాతికి ముఖ్యంగా అత్తగౌరవం ఏనాడు పూర్తిగా కలుగుతుందో ఆనాడు మనం ఇతరజాతు లన్నిటిని మించి మంచి పోతాం అంత దాకా మనకు కాకలిసిన వాళ్లు చెప్పగలవాళ్లు కానే కాదు; చెయ్యగలవాళ్లు! ఈలోపుగా మన సారస్వతం ఎంత అభివృద్ధి చేసుకున్నా అది ఇతరజాతుల మెప్పు సందాహిస్తుంది కాని మన కేమీ ఉపకరించదు!

నాకు సార్వభౌమంలో పరిచయం కలిగింది గుంటూరులో. నా కక్కడ తాలూకా ఆఫీసులో ఆరునెల్లు అక్టోగ్ గుమాస్తాగిరి ఒక పెద్దమనిషి సిఫారసు మూలన లభించింది. ఆఫీసుకూ హోటలుకూ కూడా దగిరలోనే ఉండే టట్టు అరండలో పేట పోస్టాఫీసు చుట్టుపక్కల గది కోసం వెతకిటం ప్రారంభించాను. నాకు నచ్చిన గది ఒకటి కనపడింది. గది చాలా విశాలంగా ఉండటమే కాక అద్దె నాలుగు రూపాయలే కావటం ఒకటి, ఇంట్లో ఒక వృద్ధురాలూ అవిడ పుమారుడూ (కాలేజీలో చదువుకుంటున్నాడప్పుడు) మాత్రమే ఉండటం వల్ల బావికి దొడ్డికి స్వేచ్ఛగా వెళ్లుతుండటానికి అటంకం లేకపోవటం ఒకటి, గది వాకిలి ఇంటివారితో సంబంధం లేకుండా వీధిమీదికి ఉండటం ఒకటి నాకు చాలా తృప్తికరంగా ఉన్నై. కాని ఇంటావిడ ఒక కండిషను పెట్టింది.

“రే పుడయం ఏమాటా చెబుతా న్నాయనా! పది పన్నెండు రోజుల కింద ఇంకో అబ్బాయి

వచ్చి ఈరోజు సాయంత్రం లోపలే ఏమాటా చెబుతాను; అంత దాకా ఎవరికి మాట ఇవ్వనవసరం చాలాచాలా చెప్పి పోయినాడు. మళ్ళీ కనిపించలేను. బహుశా రాడనే తోస్తుంది. ముఠా అగడువు లోపల ఏకటా మాట ఇవ్వను?” అన్న దానిడ. “సరే తెండి! ఫరవా లేను!” అని నేను నిశ్చింతగా వెళ్ళిపోయినాను. అనుభవాడు మళ్ళీ రావచ్చుదా అని నాదృశ్యం. మర్నాడు నేను వెళ్లేటప్పుటికి గది అక్కమించబడి ఉంది!

నాకు పూర్తిగా అకాఫంగమయింది. పాటు ఫారంమీద అడుగు పెడుతుండగా రైలు సాగి పోయినవాడు పోతున్న రైలువంక నిర్ధరకంగా చూస్తూ నిలబడటం నేను నిశ్చయోజనంగా కొంచెం నేపు ఆ గదిమందు తారట్లాడాను. ఇంతలో అతను నన్ను చూసి లోపలికి ఆహ్వానించి సంభాషణలో దించి జరిగిందంతా తెలుసుకున్నాడు. అక్కడ సంభాషణలోనే నా కతని మీద మంచి అభిప్రాయం ఏర్పడింది. మొదటి సంగతి అతను నేను సామ్రాటుడు. ఎక్కడికి పోయినా ఎక్కువ ప్రయత్నం అవసరం లేకుండా గౌరవం పొందగలవాడల్లే కనిపించాడు. అతని వయస్సు అప్పటికి ఇరవై రోండు దాటి ఉండదు. నాంటై రోండు సంవత్సరాలు పెద్ద. అంతే! అయినా అతని ముందు నాకు నేనే వృద్ధుని పిలిచాను. అతను ఆరోగ్యంతోనూ బలంతోనూ పొంగిపోతున్నాడు. అతని మెడ చాలా బలిష్ఠంగా ఉంది. అతను నేనుకున్న మల్లు లాల్చీ అతని దండలనూ ఛాతీని దాదలేకుండా ఉం దన్న మాట. అతని నడుము ఇరవై నాలుగు గంగుళాలు మించి ఉండదు. అసలిన్ని బాహ్యలక్షణాలు వర్ణించటం అనవసరం. ఇద్దరు మరువ్యలకు పరస్పరాకర్షణ కలగటానికి భావతీత మొస విషయా లనేకం ఉంటే.

ఒక్క నిమిషం లోపలే మా సంభాషణ అయి పోయింది. పైన మరో అరనిమిషం అనవసరంగా

మార్పుని ఒక నిట్టూర్పు విడిచి లేచాను. గది వెతుక్కోవలసిన పని అట్టే ఉంది మరి. నేను కళ్ళిట్టు కంటూ గుమ్మంవాకా పోయిన తరువాత అతను నన్ను పిలిచి అనుమానిస్తూ ఇద్దరం ఒక గదిలో ఉండటం ఆసంభవ మాత్రమే అన్నాడు. నాకా ఆలోచన తట్టనే లేదా! లోపల ఉత్సాహం అణచుకుని ఎందు కవుతుం దన్నాను. ఒకరి తరవాత ఒకరు లాభాలు కూడా కనిపెట్టాం.

“అదే రొండు రొండు రూపాయలే అవుతుందీ!”

“అవును. ఒకళ్ళ కొకళ్లు లోడుగా ఉంటాం!”

“అవును. కంపెనీగా ఉంటాం—ఒంటరిగా బిక్కు బిక్కు మంటూ ఉండే కన్న!”

“గది ఒకళ్ళకే చాలా ఎక్కువ కూడానూ!”

ఆసాయంత్రం నేను కూడా ఆగదిలో ప్రవేశించాను.

పార్వతీశం నాకు కొత్తరకం మనిషి. కొత్త ఆనుభవం కూడానూ!

అటువంటి మనిషిని నే నంతకు పూర్వం గాని తరువాత కాని చూడలేదు. ఆతనితో పరిచయం కలుగుతున్న కొద్దీ అతనిలో నా వంటివాడు నేర్పుకోవలసిన విషయాలు చాలా కనపడ్డాయి. ఈవిధంగా ఆతని మీద నా కళిమానం ఎక్కువవుతుండగా ఆతనిని గురించి దారుణ మైన సంగతి తెలిసింది. తెలిసిందేమిటి? ఆతనే చెప్పాడు—తనకు చుట్టూ పక్కల నలుగు రైతుగు రాజవాళ్ళతో ఇలాకా ఉందని!

నే నంతకు పూర్వం వ్యభిచారం చాలా చెడ్డదనే నమ్మకంతో ఉండి, అంత చెడ్డది కాకపోవచ్చును దేశకాలపాత్రాలను బట్టి అని అనుమానమైనా లేకపోవటంవల్ల, దాన్ని గురించి ఆలోచించిన వాపాన పోయిన వాణ్ణి కాను. ఇప్పుడిక తప్పకపోయింది. ఎందుచేతంటే, నేను త్వరగా

అభిప్రాయం మార్చుకునే వాణ్ణి కాను మరి. రంకుతనం చెడ్డదనే అభిప్రాయం మార్చుకోటం ఎంత ఇష్టం లేదో, అతను పెద్ద మనిషి అన్న అభిప్రాయం మార్చుకోటం అంతకన్న ఇష్టం లేదు. నిజం విచారిస్తే మొదటి అభిప్రాయం నాది కాదు. రొండోది నా సొంతం. అత్తగౌరవాన్ని గురించి ఉపన్యాసం ఇన్నిసార్లు నాకు నేనే ఇచ్చుకున్న నేను ఇంత స్వల్పవిషయంలోనే దా న్నెందుకు పోగొట్టుకోవాలి? నాది కాని అభిప్రాయంమీద గౌరవంచేత నాసొంత అభిప్రాయాన్ని ఎందుకు మార్చుకోవాలనిపించింది.

ఆలోచించగా ఆలోచించగా రంకుతనానికి మూడవ్యంతరాలు కనపడ్తినై. ఒకటి, రంకుతనం అవినీతి అందుచేత ఆపని సేసే పురుషుడి భార్య మనస్సు స్త్రీ భర్త మనస్సు వ్యధపొందుతై. దానికి తగిన కారణం ఉన్నా లేకపోయినా, వ్యధ పొందటం నిజమే కనుక అవినీతి అనటానికి సందేహం లేదు. రొండు, రంకుతనం కల్ల ఒకరు కన్న పిల్లలు మరొకరి పాల పడటాని కనకాశం ఉంది. ఇది ఆలోచించిన కొద్దీ దారుణంగా కనపడ్చింది. మూడు, ఒకరి నిందిత మరొకరికి వ్యాధులూ అవీ పంపకం కావటం. దాన్ని గురించి ఆలోచించబుడయినా పుట్టలేదు. పార్వతీశాన్ని వాదనలోకి దింపితే ఈ మూడు కారణాలూ ఎట్లా తోస్తేస్తాడో అర్థం కాలేదు. అంత వరకూ ఆతని పెద్దమనిషి తనానికి భంగం కలుగుతున్న దనే భావించవలసి సాచ్చింది తప్పని సరిగా.

కాని తీరా ఈవిషయం తెచ్చింతరువాత పార్వతీశం నాకు ఊపిరి తిరగమందా మాట్లాడాడు.

“ఒకరకం స్త్రీపురుషసంయోగం తీసుకుని అదే రంకుతన మని నమ్ముతున్నావు! నే నది అంగీకరించను. యాభై యేళ్ల వాడు మూడో పెళ్ళి చేసుకుని ఆపిల్ల ఇష్టాయిష్టాలు విచారించకుండా ఆపివో సంసారసుఖం విరంకుతనం కన్నా ఘోరంగా

కనిపిస్తుంది నాకు అది చెరచటమే నంటాను అది నిత్యమే నే నాగరించేది అంతకన్నా వెయ్యిరెట్లు భగ్గుం. నా రంకుతనంలో—నువ్వు మామే అంగీకరిస్తాను—అనేక భార్యాభర్తల కలయికలో లేని సౌందర్యం ఉంది. నాకు శ్రీ అవసరం లేచి ఇల్లు బయలుదేరను. అప్పుడు కూడా నాకోసం కని పెట్టుకుని ఉన్న ఆకదాని దగ్గరికే పోతాను. నా రంకుతనంలో కమ్మరి లేదు. నాగో వెల్లి లేదు. నానుఖ, వెంట పశ్చాత్తాపం గాని, అనూయ గాని, ఏ ఇతర మనోభావ్యం గాని లేదు. మనస్సుకు కాని శరీరానికి కాని జబ్బు చెయ్యని అనందం. దాన్లో ప్రేమ కూడా ఉంది. ఒక్క భార్య ఎగురుగా కూర్చుని ప్రేమ ఎక్కడందా అని తలపగిలేటట్లు అలోచించే వాడికన్న నే నెంత నయం! నన్ను ప్రేమ అనేక రూపాలతో ఎదుర్కుంటుంది!

“నువ్వు చెప్పే నీతి అడవాన్ని మగవాణ్ణి అజన్మాంతం కట్టేసి చెప్పరాని బాధ తెస్తుంది. ఏ శ్రీని ఎప్పుడు వదిలెయ్యాలో నాకు తెలుసును. అట్లా వదిలెయ్యటం నీకు భయంకరంగా ఉంటుంది. కాని అది మా ఇద్దరికీ మంచి దని తెలిసినప్పుడే నే నటువంటి పని చేస్తాను.

“అదీ కాకుండా ఈవిషయం నీతి యావత్తూ విశదంగా తెలుసుకునే దాకా ఇది నీతి ఇది కాదని చెప్పరాదు. రోగాలున్న వాడి భార్య వాడితో కూపరం చెయ్యకపోవడం నీతా కాదా? నువ్వా అలోచించ లేదు! శ్రీపురుషులు అన్యోన్యంగా ప్రేమించుకుని మూడో కంటినాడికి తెలిసేండా రంకుతనం చెయ్యటం నీతా కాదా? అలోచించ లేదు! రహస్యంగా పిల్లలను కని ఇంకోరి భారం మీద వదిలిపెట్టటం నీతి కాదు! సరే, మూడు జన్మల దరిద్రుడు సాటుకో పిల్లను కనటం నీతా అనినీతా? అలోచించ లేదు!

“నువ్వు ఒక్క విషయం అలోచించ లేదోయి! నీతి ఒక్కడి వల్ల ఆచరణలోకి వచ్చేది కాదు. అది సంఘమీద ప్రసరించి నాగరికతనూ సంఘాన్ని వృద్ధి చెయ్యాలి. ఈలోపల నేను రోగాలు తగలకుండా, నావల్ల ఇతరులకు గర్భాలు రాకుండా నా చాతనైన జాగ్రత్త పడటం లేదనుకోను!”

“ఇదంతా నాకు పట్టలేదు. నా కల్లా ఒక్కటే దిగులు! ఈనాటివరకూ నాకు దొరికే అడవాళ్ళ విషయంలో నేను పారపాటు పడటం లేదు. మరేం లేదు. తాత్కాలికంగా కలుసుకున్న కాన్సేపూ అవతల మనిషికి నామీద పూర్తయిన ప్రేమ ఉండాలి. అటువంటి మనిషి కాదని మొదటి చూపులోనే తోచిందా అవిడ రంభ గానీ తిరిగి అటు చూడను. ఇంతవరకూ నా ఇన్ స్టింక్ట్ సరిగానే పని చేస్తున్నది. పారపాటు నా మీద ఇష్టంలేని మనిషిని సమీపించి ఒకసారి చివాట్లు పడ్డా ననుకో! ఇక నన్ను నేను త్రిమించుకోగలనా? తరవాత ఆత్మహత్య చేసుకోటం తప్ప గతి లేదు. నాకంత అభిమానం ఉంది. ఇంతవరకటువంటి పరాధవం జరగలేదు. ఏక్షణం జరిగినా జరగవచ్చును! ఒకడు నా చెయ్యి చూసి నిన్ను శ్రీ మోసగిస్తుం దని చెప్పాడు. తనకు పామిస్త్రీ బాగా రాదని కూడా ఒప్పుకున్నాడు. కాని నన్నామాట మధ్యమధ్య బాధిస్తూంటుంది, బ్రదర్ !”

నే నతని ధోరణికి దిగ్భ్రమ చెందాను. ఇటువంటి ఉపన్యాసం నే నెన్నడూ వివలేదు.

“అయితే ప్రేమను గురించి నీ అభిప్రాయం లోకాభిప్రాయానికి భిన్నంగా ఉన్నట్టు కనిపిస్తుండే!” అన్నాను.

“లోకం ఊహించుకునే ప్రేమ పద్యా లల్లటానికీ రైల్వే వలలలు రాయటానికీ మాత్రమే పనికొస్తుంది. నేను ప్రేమ అనేది నా అపరిపూర్ణత్వానికి

పరిపూర్ణమైనది. అది ఎక్కువ భాగం శరీరసంబంధమైనది. నాతో సంబంధమున్న ఆడవాళ్లను గురించి నేను పూర్తిగా తెలుసుకోను. తెలుసుకున్న ఉత్తరక్షణం ప్రేమ పలాయనం అవుతుంది. ఈ తెలుసు కోవటం మనిషి లోపాలకే కాక ఒక్కొక్క సారి మంచి గుణాల క్షూడా వర్తిస్తుంది. ఒకప్పుడు నాతో సంబంధం గల ఆమ్మాయి నా ఎడట తన ఆవిరితిని దూషించుకుంది. వెంటనే నేను ఆమెను వదిలిపెట్టి వచ్చేశాను. నా కామెను మాస్తే కోపం రాలేను కాని ఇక మా ఇద్దరికీ తాత్కాలికంగా నైనా పరిపూర్ణమైన ప్రేమ కలగ దని నే నెరుగుదును !”

ఉత్త ఉపన్యాసం వినటం ఆట్టే కష్టమనిపించలేదు కాని చంకు పురాణం ఎత్తగానే నాకు వికారం ప్రారంభమైంది నామొహంలో ఆత్ర నేదో మార్పు గ్రహించి ఉండాలి; వెంటనే విషయం మార్చాడు.

“మరో ముఖ్యమైన విషయం,” అన్నాడతను. “అనేకమంది ఈవిషయంలో శిలవంతులనిపించుకునే వాళ్లు తమ కీలాన్ని (స్త్రీ) సంపర్కమనేది జీవితంలో లేకుండా చేసుకుని ఆడదానికి మెలు దూరంలో నైనా ఉండక దక్కించుకుంటారు. వాళ్లకు మాతృత్వం ఏమిటో ఎన్నటికైనా తెలుస్తుందా? ఆసంభవం. నేను నాతల్లి మాదిరిగా ప్రేమించగల స్త్రీ కనిపించక ఆ ఉంది. నాకన్న రొండేళ్లు చిన్నది. నమ్మతావా? అవిడ నామనస్సుకు పైనుంచి కిందకి చదవగలదు. నా మంచి చెడ్డలు అవిడ దగ్గర దాచలేను. అవిడ నాకన్న ఎంతో అబల, అవిడ దగ్గర ఉంటే నాకు కొండ ఉన్నట్టుంటుంది! మనస్సుకు అందోళన కలిగినప్పుడల్లా వెళ్లి వాళ్ళింటో పదిరోజు లుండి వసుంటాను!”

ఈవిషయమే ఆతని దగ్గర మళ్లీ సంభాషణ తాలేదు నేను. అతను చెప్పిన ముక్కలు హరించుకుంటూ చాలా రోజులు గడిపాను.

నా ఉద్యోగం ఇంకా నెలరోజులతో ఆఖరపు తుండనగా జరిగిందా ఘోరం!

అరోజుల్లో పార్వతీశంలా మార్పు గ్రహించాను. అతను యధాప్రకారం వారాని కోరాత్రి ఇల్లు వదిలిపోవటం మానుకున్నాడు దానికి బదులు ప్రతిరోజూ సూర్యాస్తమయం వేళ ఎక్కడికో వెళ్లి దీపాలు పెట్టగానే రావటం మొదలు పెట్టాడు.

ఒకరోజు ఆత్ర నింటికి రాగానే “కొత్తపదా!” అని అడిగాను.

ఆతను కాస్తేపు నావైపు పరిధ్యానంగా చూసి “నాలో ముసలివాడి లక్షణాలు కనిపిస్తున్నాయి!” అని అడిగాడు.

ఏమట్లా అడుగుతున్నా వన్నాను. “మరేం లేదు. కొంచెం ఉటోపియ నయిపోతున్నా నేమో అని భయం వేస్తున్నది. అది తప్పకుండా వార్ధక్య లక్షణమే!”

“ఏం?” “ఎవరో పిల్లను చూసి నాకీ పిల్ల లభిస్తే ప్రపంచకమే అక్కర్లే ననుకోటా నేమంటావు? నా కిటువంటి దింతనరకూ ఎన్నిమా జరగలేదు.”

“ఇప్పుడు జరిగిందా?” ఆతను కాస్తేపు గంభీరంగా ఉన్నాడు. కాని చూస్తుండగానే అతనిలో నే నెన్నమా గమనించని ఉద్రేకం వచ్చింది. “అపిల్లకోసం గుండె కోసేను కుంటా నోయి! నాకు మాసలితనం లేదూ ఏమీ లేదూ! అపిల్ల నాభార్య అయి ఉంటే నేను పగ (స్త్రీ) వంక చూడక పోయి ఉండును! ఛీ! ఏం బతు కిది?... (నవ్వుతూ) కీ కుడికి ద్రాపదని చూడగానే ఇట్లాగే అనిపించిందేమో!”

నేను అప్రమత్తంగా “అదేం పోలిక?” అన్నాను

అతరవాత ప్రతిరోజూ ఆతనిలో మార్పు గమనిస్తూ వచ్చాను. ఒకరోజు ఉత్సాహంగా పొంగి

పోతూండేవాడు. అది చూసి పంకిరినే కళ్ళవల్ల పగ్గరితలం అయేటట్టు చేశాడు. “స్త్రీ స్వస్థమయింది. ఉన్నానని తల కెక్కింది!” అనుకున్నాను. అతన్ని ఏవిధమైన ప్రశ్నలూ వెయ్యలేదు నేను.

గురువారం నాడు సాయంకాలం అతను నాతో “ఇది దుర్భరం అవుతున్నది. మా నీతమ్మను చూసి రావాలి!” అని ఇల్లు వదిలిపెట్టి పోయినాడు. ఆరాత్రి అతను ఆమెగదిలోకి వెళ్ళి ఉన్నాడు—పెన్నిధి దొరికినవాడల్లా! ఆమె అడిగాను. దొరకనే దొరికిందన్నాడు.

మర్నాడు సాయంకాలం అతను వెళ్ళిన సాఫు గంటకే తిరిగి వచ్చాడు. అతని అనందం వర్ణనాతీతం!

ఆరాత్రి అతను పెళ్ళికొడుకల్లా ముస్తా బయినాడు. గడియారం చూసుకుంటూ కాలు నిలవకనేమో అటూ ఇటూ బోనులో మృగమల్లా పచారు చెయ్యటం మొదలుపెట్టి పది కాగానే బోనులో నించి వదిలిపెట్టిన ఎలికల్లా బయటికి జారుకున్నాడు.

పదకొండు అయింది. నాకు నిద్ర పట్టలేదు. అతను వచ్చేవరకూ మేలుకుని ఉండటం మర్యాదగా ఉండదు. నేనతనికి ఉత్సాహభంగం ఏవిధంగానూ కలిగించలేదు అంతవరకూ. అతను వచ్చే వరకూ నేను మేలుకుని ఉండటం కూడా అతని మనస్సుకు కష్టం కలిగించవచ్చును. పదకొండున్నర అయింది. కళ్ళ మండుతూన్నా నిద్రర మాత్రం వచ్చేటట్టు లేదు. నా ఆలోచనకు దారి లేన్నూ లేదు. పన్నెండు!

బయట అడుగుల చప్పుడు. నేను నిద్రలో ఉన్నట్టు పడుకున్నాను.

“ఎవ రండీ లోపల?”

“ఎవరది?” అంటూ నేను పక్కమీద లేచి కూర్చున్నాను.

“నేను డాక్టరుగారి నౌక క్కు. మీ పార్వతీశం గారు పాతకేట్టు లేదండి. మిమ్మల్ని డాక్టరుగారు బిబ్బిన కి మున్నారు.”

ఈమానవక్రకృతి కొన్నికొన్ని నిషయాల్లో మార దేమా ననిపిస్తుంది. నాడు స్పష్టంగా పార్వతీశం మని చెబుతూంటే నేను పార్వతీశం కాదని నాకునమ్మను రొండు నిమిషాల నమ్మించాను. అప్పుడు ఒక్కసారిగా దడ పుట్టుకొచ్చింది. వణుకుతూ లేచి తలుపు దగ్గరిగా వెళ్ళి వాడి వెంట రొప్పుతూ నిడుస్తూ సంగతికనుక్కున్నాను. బ్రాడీ పేటలో గుడికి సమీపంలో ఎవరో పడి ఉన్నట్టు చూసి పక్కనే ఉన్న బండీమీద డాక్టరుగారింటికి చేర్చాడుట ఒక పెద్దమనిషి. ఎవరో పార్వతీశాన్ని గట్టి కర్రతో వెనకనించి బలంగా కొట్టారు. తల అడుమకు పోయింది. బతకటం అసంభవం! నాకు చెబుటతో బట్టలు తడిసిపోయినై.

నేను వెళ్లేటప్పటికి అంతా మించిపోయింది. డాక్టరుగారు కాగితంమీద పార్వతీశం నోటివెంట వచ్చిన మాటలు రాసి పెట్టి చూపించాడు. “అనుకున్నంత పని అయింది. బతకటం అనవసరం. మా నీతమ్మను చూస్తే—” ఇంకా ఏమిటో గొణిగాడట, డాక్టరుగారికి స్పష్టంగా తెలీలేదు.

డాక్టరుగారి కుర్రవాడు శవం మీది గుడ్డ తీశాడు. అదృశ్యం చూడగానే నాకు మూర్ఛ వచ్చేటట్టు అయింది. కళ్ళలోకి నీళ్ళు దిగి అదృష్టవశాత్తూ చూపు చెడ్డది. నేను తల పక్కను తిప్పుకొగానే వాడు మళ్ళీ గుడ్డ కప్పేశాడు.

అంత సాహసం ఎవరు చేశారో తెలీనే లేదు! అరం లేకుండా నేను వెక్రివాడల్లా గుడిచుట్టూ తారట్లాడటం మొదలుపెట్టాను ప్రతిసాయంత్రమూ. ఒక రోజున ఎక్కడో చూసిన టున్న మొహం కనపడ్డది గుళ్ళోకి పోతూ. తరవాత జ్ఞాపకం వచ్చింది నాభార్య! చాలా అందగత్తె అయింది! నాభావమరిది!! తాగుబోతు జెధన!!

నారక్తం వేడెక్కి వేడి చెవులవెంట రావటం మొదలుపెట్టింది. సార్వత్రికం చావును పెద్దమనిషిలే పగతీర్చుకోగలనా?

బయట నాభార్య కోసరం కనిపెట్టుకుని ఉండి తరవాత ఆమెను వాల్చింటి దాకా వెంబడించాను. నన్ను చూడగానే నాభార్య మొహం మూడురం గలు మారింది.

ఎవరూ నన్ను మర్యాద చెయ్యకుండానే నేను లోపలికి పోయి సావిట్రి నాభార్యను చెక్కపట్టి నిలవేశాను.

“నాన్నే హితుణ్ణి చంపించింది నువ్వేనా?”

మాట లేదు. మొహం మరో రంగు మారింది.

“నువ్వతని వంక ప్రేమతో చూడకపోతే అత నంత పరవశుడు కాదు. ఏ అన్నతో నువ్వెందు కీ విషయం చెప్పాలిసాచ్చింది? అతనే కనుక్కున్నాడా?”

మాట లేదు. కాని నాపట్టు నాకు తెలియకుండానే దిగిసి ఉండాలి. నాభార్య చిన్న కేక పెట్టి చెయ్యి వదిలించుకోవా లని చూసింది. నేను పట్టు మరింత గట్టిగా పట్టాను.

“అబ్బబ్బ! నన్నడిగా డాయన! అందు కని చెప్పాను! అమ్మమ్మమ్మ!”

“అంత మాత్రానికే నీ సాత్విక్త్యానికి భంగం కలిగిందా? అంత పతివ్రతవు మీనాళ్లను పాటించకుండా నాదగిరి కందుకు రాలేను? అత న్నెందుకు ప్రోత్సహించావు? ఏకం ప్రోత్సాహం లేకుండా ఆతను నిన్ను అడిగే స్థితి కొచ్చాడా?...నీమీద పగ తీర్చుకుంటాను! నిన్ను నేను అదివరకు వదలక పోయినా ఇప్పుడు వదిలేస్తున్నాను. నువ్వెక్కడున్నా నేను వెయ్యి కళ్లతో చూస్తుంటాను. నువ్వే రోజు ఇంకోడితో పోతే ఆరోజు నీకు నాకేతులో చావు తప్పదు! నిన్ను బహిరంగంగా చిత్రవధ చేస్తాను....మగవాడికి ఇంకో మగవాడి మీద ఎంత ప్రేమ ఉండవచ్చునో అంత ఉంది నాకతనిమీద! మమ్మల్ని ద్విద్వర్షి ధ్వంసం చేశావు ఒక్కచెబ్బతో” నా కళ్ల వెంట నీకు కారటం మొదలుపెట్టినై. నేను వెంటనే ఆచోటు వదిలి పెట్టి ఇంటి దారి పట్టాను. దారి వెంట నాభుజం మీద చెయ్యి వేసి సార్వత్రికం నడుస్తున్నట్టయింది! నావేడి తక్షణం దిగిపోయింది.

నోట్లో నువ్వుగింజ

కొల్లూరు ధర్మారావుగారు, బి. ఏ.

— ఉదయం ఆరు గంటలవేళ —

(యింట్రో)

“ఓకేవ్, యివాళ్ల వంట కాస్త త్వరగా కాన్”

“చేసి వుద్యోగ మేమిటి ఇప్పుడంత తొందరకీ?”

“ఉందిలే, వేరే ఒక...”

“చెబుదురూ కాన్?”

“యీ అడవాళ్లతో యిదే బాధ; అది వేరే ఒక రహస్యం; నీతో చెబితే అడగకరేదు. నీ నోట్లో నువ్వుగింజ నానదు.”

“ఒట్టూ, యెవరితో చెప్పినా. చెప్పండి.”

“చిన్న ఉద్యోగం వోటి కలిస్తే లాగుంది. కొటలో గుమాస్తాగిరి ఓ అర్జులు అకింగు ఉమేజువారి తటనపడే లాగుంది”

“ఉమేజువారి అంటే?”

“నీ కక్కడలేని భోగట్టాలూ కావాలి— ఉమేజువారి అంటే జీతం యివ్వరు. అయితే నేం లే, తర్వాత లాభిస్తుంది.”

“జీతం బతెం లేని నాభరికి అర్జులే అని నిర్ణయ మెందుకూ?”

“నీతో చెప్పడం పొరపాటు. వంట చేస్తావా. కొసామా కబురేనా?”

* * * *

— ఉదయం ఏడు గంటలవేళ —

(చెరువుగట్టన)

“నూరమ్మత్తా, మీది మడిబట్టలే యీ బిందె కొంచెం యెత్తుకురా.”

“అప్పుడే వంట మడి కట్టుకున్నావులే, నువ్వు మ్మా, యేమిటి విశేషం?”

“యేమిలేదో, పూరకేనే”

“ఓస్, నవ్వుతున్నావు, యేదోవుంది. చెబుదా?”

“.....”

“నీమొగు డామధ్యనీ కలకత్తావో యొక్కడికో నాఖరీ కొసాన్ని వెంతానన్నా ఉసుకున్నావు, వెళ్ళలేదే?”

“మీ రెళ్ళతోటీ అన నంటే చెప్తాను.”

“ఒట్టా. నాకేం గావాలమ్మా అందరితో చెప్పడానికి?”

“మా ఆయనకి దివాణంలోనే నాఖరీ అయింది. అందుకే యీ తొందరి”

“నుఖపడ్డావమ్మా, జీతం యెంత?”

“.....ప.....పాతక”

“యేదో, వేస్తేళ్ళకి చిన్నట్లు. ఉన్న వూళ్ళో అదిమాత్రం యెంత గారు”

“ఎక్కడా ఆనకండేం, యింకా?”

“ఛెస్, యెంతమాట!”

* * * *

— ఉదయం తొమ్మిది గంటలవేళ —

(బజారులో)

“ఏమికో, పులయ్యూ. యీమధ్య నెక్కడా ఏవ్యం అయిపోయేవు?”

“ఏ మడుగుతా వచ్చి! ఇది మాడో మాటూ విశాఖపట్నం వెళ్ళడం. కాళ్ళరిగిపోయి ఉబ్బెపో తూంది కాని నాఖరీ యొక్కడా పుట్టలేదురా.”

“మెట్టు ప్యాసె నువ్వే యిలా గంటావేం ఒరే? కొటలో చాలా ఖాళీ లున్నాయిట్రా, ప్రయత్నించవో లేదో.”

“ఖాళీ లెక్కడోరే, ఖజానా పెట్టెల్లో తప్ప”

“సరిపోయింది! నీతో చదూకున్న రంగడికి

ముప్పై రూపాయలమీద వేసేరుటా?”

“ఎప్పుడూ?”

“అదేమో, నీలాటిరేవు నంతా అనుకుంటున్నా చని మాఅమ్మ చెప్పింది ఇందాకా?”

“పోస్, నే న్నమ్మను. తరుడుఫారం వాడి కేమిటి...”

“అలా కొట్టి పారెయ్య కబ్బీ! అదృష్టానికి చదువుకీ నమ్మంఘం యేమిటి?”

* * * *

— ఉదయం పదకొండు గంటలవేళ —

(వాల్తేరు స్టేషనులో)

“ఇదుగో, విజయనగరం నుంచేనా యేమిటి రావడం?”

“అవును, మీరేమిటిలా దయచేసేరు?”

“మీవూరడదామనే, మరేమిటి వింతలు?”

“యేసున్నాయి?”

“మామేనల్లు డెప్పడేనా కనిపిస్తూంటాడా? మా రంగరావు.”

“వారం రోజులకిందట చూసేను. కులాసాగా వున్నాడు. వాడికి కొటలో ఖల్లేదారీ ఉద్యోగం అయిందిట?”

“నాకేం తెలిలేదే. మీకెవరు చెప్పేరు?”

“ఏమో, విజయనగరం స్టేషనులో కాఫీతాగు తూండగా యెనల్లో పదిమంది అనుకుంటూన్న మాటలు నాచెవిని పడ్డాయి. అయినా తరుడు ఫారం వాడికంత ఉద్యోగం...”

“చెప్పలేం లెండి. అయితే కామాడదూ? వాళ్ళతండ్రి ప్రభువులదగ్గర విశ్వాసంగా మెసేలిన నాఖరు.”

“మీ కుత్తరం రాయలేదా?”

“అదే ఆశ్చర్యంగా వుంది?”

* * * *

—మధ్యాహ్నం మూడు గంటలవేళ—

(కంటోన్ మెంటు బంగాళావద్)

“ఏమాయ్, దివాన్ గారు నిద్రలేచారేమో చూడూ.”

“ఇక్కడ గలభాచెయ్యకండి, కోప్పడతారు, గేటు అవతల వుండండి.”

“పదిగంటలనుంచీ కనిపెట్టుకున్నాను, ఇంకా నిద్రపోతున్నారా?”

“నేరమ్మన్నటుయ్య...యేమిటీయన ధావ త్తూ...వెళ్లండవతలకి!”

“హోయ్ చూడూ...(చేతిలోకి వోఅరరూసా యి జారవిడిచి)...కొంచెం కనిపెట్టాలి కానీ...”

“పేరయ్య సాస్తుడుగా రబ్బాయిలా, మీరు!”

“నువ్వెరగం చేసుంది?”

“ఆ బెంచీమీద కూర్చోండి, దివానుగారిలాగే వాస్తారు.”

* * * *

“చిత్తం”

“ఎవరోయి ఆతవలా?”

“చిత్తం. ఏలినవారి దర్శనానికి వచ్చినను. దరఖాస్తు దాఖలుచేసు...”

“ఎందుకండీ?...మీపేరు?”

“రంగారావు”

“దరఖాస్తుందుకు, మీకేం గావాలి?”

“తమ అశీను ఇలాకాని ఓ అక్కింగు ఉమేజా వారీ ఖాళీ వచ్చిందని”

“లాభంలేదండీ, ఇవాళ పదిగంటలప్పుడొకర్ని ఎపాయింటు చేసినను.”

“చిత్తం చిత్తం, తమరు తలినే...”

“ఘోరి మీ పన్నెంది, వెళ్లండికను.”

“అన్నం పెట్టించాలంటే...”

“వోయ్ డిఫెండర్, మీరి నవతలకి పంపించెయ్.”

* * * *

—సాయంత్రం అయిన గంటలవేళ—

(బజారు రోడ్డున)

“ఏమిరో రంగా, యిలా గొస్తున్నావు? బండీ గుట్టం సెల్లె తేవేమిటి?”

“నీకింత హాస్యంగావుంది. ఇహను జట్కూ తోచుకుంటేనే బాగుండే లాగుంది.”

“నాఖిరిలో ప్రవేశించకే పోవాలికాని. బ్రదర్, ప్రవేశించాక జట్కూవాడి పుత్తే బాగున్నట్టని పిస్తుందిలే. ఇంతకూ కొట్టేవు మంచిఛాన్సు. బాలెప్ప డేమిటి?”

“పోనిదూ వోరే యేడిపించకా?”

“కోటలో సాగావేసి యెడుపేం నీకూ? నువ్వెంత బాలు ఎగరెయ్యడానికి దాచినానాకు తెలీ లేదనుకున్నావు కాబోలు. మీమామ వాల్తే రులో కనిపించి చెప్పేదులే.”

“మధ్య మా మామేచిటి చెప్పేడు?”

“నీకు ఖిలేదారీ అయిన భోగట్టా!”

“హరీ, దీని తస్సాగొయ్యా!”

* * * *

రాత్రి యెనిమిది గంటలవేళ

(ఇంటో)

“ఈ గమతుమానేవే.”

“ఏమిటండీ యి?”

“నాకు ఖిలేదారీ అయిందని మామామ అన్నాట్ట వికాఖపట్నంలా! దిక్కుమాలిన గుమాస్తాగిరి కోసం ప్రయత్నం ఆరంభించి పన్నెండు గంటలైనా కాలేదు. యీ బుకారేమిటి చెప్పా?”

“హాశ్చర్యం!”

“నేను రెండోకంటికి తెలీకుండా అవసపడితే, యిదేమిటో?”

“.....”

“నువ్వెవళ్ళతోటీ అనలేదుకద?”

“ఒట్టూ.....ఒక్కనూరమ్మత్తో మాత్రం ఎవళ్ళతోటీ చెప్పనని వాట్టేయించుకు చెప్పేను పొదుట.”

“నువ్వేం? చెదవీదాటింది. పుధివీదాటింది!”

(శేషాదీరమణకవులు.)

వాఙ్మయవేత్తలును బరిశోధక వతంసులును నగు బ్రహ్మశ్రీ జయంతి రామయ్యపంతులువారు ప్రచురించిన శాసనపద్యమంజరి జూబి మిగుల నానందించితిమి. శాసనములలోఁ బద్యవాఙ్మయ మెంత విరివిగ వ్యాపించెనో అప్పటి లిపి తేఖనక్రమము వాఙ్మయవికాసము నూత్నదృష్టితో గమనింపఁదలంపవారల కీగ్రంథ మెంతయు నుపకారము జేయును. గ్రంథము రాయలు సైజులో ౧౧౩ పుటలు గలిగి నాలుగు శాసనపటములతోడను ౨౨ శాసన పాతములతోడను నలరారుచున్న ఈయుత్తమ గ్రంథమును స్వల్ప మగు వెలకు ఒసంగుట యొక విశేషము. నిజము రాష్ట్రమునకు సంబంధించిన పద్యశాసనము లిందు రెండుమాత్రమే గలవు. ఒకటి కరీమునగరము శాసనము. ఇది గంగాధరుఁ డను రుద్రదేవుని మంత్రి నెలకొల్పినది. అందుండి రెండు పద్యములును ఒక పద్యార్థము మాత్రమే యుదాహరింపఁబడినది. మిగిలిన భాగము వారికి లభించియుండదు. కాననే శతాబ్దము నూహించియు అసంపూర్ణ మనియు నుదాహరించిరి. ఈశాసనముఁ గాక తీయఁచిత్రమునకుఁ జాల విలువగల సాధనము. దీనిపయి నొక అఘువిమర్శము మార్చినెలలో వెలువడిన ప్రబుద్ధాంధ్ర యందుఁ గాంచ నగును. రెండవది ఉప్పరపల్లి శాసనము. దీని ప్రతిబింబము విమర్శము భాషాంతరీకరణము నిజము దొరతనమువారి శాసనశోధక సంఘమువారు ప్రకటించిరి. దీనిలోని చివరఁ గల యొక పెద్ద వచనము తొలగింపఁబడినది. అది యుంచినచో నానాటి వచనస్వరూపము గూడ గుర్తింప వీలయ్యెడిది. ఇంకను గొన్ని పద్యశాసనములు నిజము రాష్ట్రమునకు సంబంధించినవి ప్రచురింపఁబడినచో నెంతయో బాగుండెడిది.

ఈసంపుటమునఁ గల పద్యశాసనములలో నన్నయ్యభట్టారకునకు ముందు బుట్టిన పద్యశాసనములు రెండు గలవు. ఇందొకటి శ్రీ. శ. ౧౪౪ నాఁటి గణగవిజయాదిత్యుని మంత్రి యగు పండురంగనిది. ఈశాసనము మంజరిద్విపదలో నుండి యాకాలపు వాఙ్మయచ్ఛందోవిశేషములఁ జేర్చుచున్నది. దీని యందలి విశేషములు కే. వి. లక్ష్మణరావు పంతులవారి చిత్రాడ ఆంధ్రపరిశోధక మహామండలి యన్యతోపన్యాసమునఁ జర్చింపఁబడినది. లక్ష్మణరావుపంతులువారు సరి యగు ప్రతిబింబమునకుఁ బ్రయత్నించు నాటికే శాసనశిల మాయ మైవది. సరి యగు ప్రతిబింబముతో శ్రీ. జ. రామయ్యపంతులువారు ప్రకటించి మనకు మహోపకృతి గావించిరి. రెండవది యుద్దమల్లుని బెజవాడశాసనము. ఇదియు నన్నయభట్టారకునకు బూర్వపుదే. పద్యములు మధ్యాహ్నరణ. ఇందు ద్రవిడకర్నాటభాషలలో నుండి ప్రకృతవాఙ్మయమునఁ గనిపింపని యొక వింత యక్షరపు టునికి శ్రీ లక్ష్మణరావు పంతులవారు గమనించి యాచర్చ నంతయుఁ బ్రకటించిరి. శ్రీరామయ్యపంతులువారు, ఈసిద్ధాంతము నామోదించి యావర్ణము కాలక్రమమున “డ” గా మారుట నూచించిరి. ఈరెండుశాసనము లీగ్రంథమునకు అలంకారము అనవచ్చును.

దీరానీ, దాక్షారామ పద్యశాసనములు రెండును నన్నయ్యభట్టారకుని నాఁటివి. ఈరెంటివలన నన్నయ్యభట్టు కాలమున బలువు రాంధ్రకవులు గలరనియు నన్నయ్యభట్టారకుఁడు ప్రథమాంధ్రకవి యను కొనుట భ్రాంతి యని తేలును. ఈరెండు పద్యశాసనములవలన నన్నయ్య నాటి వాఙ్మయవిశేషములు కొన్ని తెలియును. అనునాసకములుగ

నుచ్చరింపఁ బడుటకుఁ గాబోలు అరసున్న రాఁద గిన తావులం దెల్ల నిండునున్న వాడఁబడినది. ఇంతి యకాక ప్రాసనలము దీర ముమీఁది యరసున్న నిండునున్నగ “హంతు సరయ పోల్పం గాంత లెందు” అని ప్రయోగింపబడినది. ద్రాక్షారామశా సనములోని సీసపద్యమునందలి ఎత్తుగీతలో నొక తావున మాత్రము యతియు మిగిలిన తావులం దెల్లఁ బ్రాసలును గలవు. దీరాసి శాసనమునందు సీసపాదములం దంతటను బ్రాములును గీతము నందు యతుఁడును గలవు. ఇంతియ గాక గిడిసింగి యనుచో ఛందోధంగము గల గమండుటకు రీఘ లేలబలుకుటయు శసలప బ్రాసము ఏండ్లు అనుచో ఏండ్లు అను వ్యస్తరూపము విశేషించి గమనింపఁ దగినది. దీరాసి ఛాతతి + దేవి యనుచో వ్రాస పదలి యతి వేయఁబడుటచే నాకాలమున నియ మము బాధకముగా దనియు దలంపవచ్చును. శాస నములలో గల పేరులు గొన్ని యిపుడు వాడుకలో లేవు. ఈ దేశ్యనామములలో రేవలదేవి, పొన్నరాంబ, బాదమ్మ, గడియమదేవి, వెన్నమ్మ, విల్లమ్మ, దం డ్యమ్మ, దోరమ్మ, కబ్బలదేవి, జన్నమ్మ, రకమాంబ బెజ్జమ బెజయితదేవఁడు, గొంకరాజు, కన్నాజు, మండరాజు, బంగెన, పెండ్రిడి, పండయ్య, గంటఁడు, దేవన, నల్లరాజు, గోరండ్లప్రభువు, విద్దయ్య, చింత మనాయఁడు, బల్లరాజు, పెఱుకువగోయన, లోన గునవి యిపుడు వాడుకలో లేనివి. ప్రాచీన శబ్ద ముల పట్టికవలె మనుష్యులయు గ్రామములయు నామముల పట్టిక నీదము చేయుటయు వాఙ్మయ సేవిలో నొక భాగము కావచ్చును. గోయిన అను నది గోవిందశబ్దమునకు దద్దవ మని విశ్వసీంప వచ్చును. ఇటులే శాసనములందు గ్రామముల యొక్కయు మనుజుల యొక్కయుఁ బేరులు ప్రాచీనవాఙ్మయస్వరూపమును బోధించుచున్నవి.

వర్ణక్రమసంబంధములు, వ్రాతకు ఉచ్చారణము లకు గల భేదములు శబ్దలక్షణమునకు సంబంధించిన

ప్రయోగవిశేషములు ఛందోవిషయము అను శీర్షికల క్రిందఁ బంతులువారు గావించిన విమర్శము వారి పరిశోధనసాటవమునకుఁ బ్రాచీనాంధ్రస్వ రూపనిరూపణమునకు లక్ష్యముగ నున్నది.

శాసనపద్యములు గొన్ని మాత్రము కేలవముగ నున్నను జాల భాగము కవితాప్రాధికారఁ బ్రాచీన ప్రబంధకవిత్వము దీసిపోవకున్నవి. శాసనగ్రంథక రల పేరులు స్థాపకు లుదాహరించినచోఁ గొందఱు కవులు మనకుఁ బరిచితులయ్యెడి వారగానితఱుదుగ నాయాచారియు మున్నున్నటులఁ దెలియరు. శ. స. ౧౦౪౦ నాటి పల్లవీలు శాసనమున విశ్వ కర్మమంశజాఁ డగు మూరఁడు సోదరసహితఁడై సంగరములలోఁ బ్రత్యర్థుల నడచి విజయము బడసి ఎఱుముడ జనవిభుని నాదరణ సత్కారా దులు బడసిన యంశము ప్రత్యేకించి గమనింపఁ దగినది. వృత్తి జీవనమునఁ గాక రాజకీయమునఁ గూడ విశ్వకర్మమంశజులు పేరొంది రనుట కీశాస నము ప్రధానాధారము. ౧౬ నెం శ. స. ౧౦౬౨ నాటి నాదిండ్ల శాసనమున పోతన సోమయాజి ప్రశంస గలదు. ఈ సోమయాజి శైదికాచార రతుఁడు. మహాజ్ఞాని. అతని వంశజులు సుగ్రామైక జీవను లగు మంత్రులు. బ్రాహ్మణు లాకాలమున నియోగి శైదికి భేదము సాటింపక లౌక్యరాజకీయ ములలోఁ బాల్గొని రనుట కీశాసన మాధారము కాఁగలదు. శ. స. ౧౦౬౩ నాటి పల్లవీలు శాస నమువలన చతుర్థవంశజుఁడును భీమరాజు కుమారుఁడు నగు పండఁడు మనకుఁ బరిచితుఁ డగుదు న్నాఁడు. ఈపండఁడు దేవటి విశేషణము వలనఁ బుటరెడ్డి కులజుఁడు కానోఁపు నని తోఁచును. ఇతఁడు సర్వకలాప్రవీణుఁ డట. అంతియ గాక కవి యని స్త్రోత మాశాసనమున నుక్రింది పద్యమునఁ జెప్పబడినది.

చ. తలఁపు సదగ్గజాచూనఁ దదతనూతులఁ గూడ
 బర్ణనలో
 గొఱునుగొనఁగ వ్రావనులు గోరెన యంగిక వచ్చి
 ముట్టఁ గో
 మలగతి దేశమార్గములు మట్టుపడన్ గటనంబు
 లొప్పు నా
 ద్యుల క్రియఁ జెప్ప నేర్చె నృపహరజి భీమయ
 పండఁ డిమ్మహిన్.

ఈకవిరాజు గ్రంథము చేరైన మన కెఱుంగ
 రాదు. సర్వలక్షణగుప్తు మగు నతని కావ్య
 మెట సడిపోయినదో! శ. స. ౧౦౮౦ నాటి అమ
 రావతి కావనమగు ఎల్లమఃత్రి పదమూడవ యేట
 మంత్రిపదవి నొంది ప్రసిద్ధి నొందె నట. ఈతని
 చరిత్రము నాటి రాజు కాలము గూడ గ్రహింపఁ
 దగిన యవకాశములు లభింపమి సంతాపకరము.
 శ. స. ౧౦౮౩ నాటి తిమ్మాపురము కావనమువలన,
 చందవోలులోని పండిత్యరాలయములో నరక్తియు
 వేశ్యయు నగు చొక్కమపుత్రి కామదేవి కులో
 తుంగచోడ గొంకరాజునకు దేవి యట. ఈమె
 యన్న కాకతీయగణపతిదేవుఁడు వెలనాటిని మట్ట
 డిందినపుడు గొంకరాజు పక్షమునఁ బోరి రణరంగ
 మున నిహతుఁడైన యంశము ఈశాననమనం
 దీ క్రింది విధమునఁ జెప్పబడినది.

క. అని గంచెఱువుల కోటను
 గణపతి సైన్యంబు నొడిచి ఘను గొంకమహీ
 (మానిజు) మెచ్చించి సురాం
 గనలకుఁ గామఁ డయి సనియెఁ గామండు
 మహిన్.

దాక్షరామకావనమువలన ప్రకాశభారతి యో
 గియుఁ గొండవీటి కావనములవలన శ్రీనాథకవియు
 కావనగ్రంథకర్తలుగా మనకుఁ బరిచితు లైరి. ఇరు
 వరు సమకాలికులే గాని మొదట వాని కవిత
 యంత మేలైనది కాదు. అతని వివరములను, చరి
 యవు. కావనపద్యములలోఁ గొన్ని తావులఁ బ్రస్తా

వనోచితములు ధర్మబోధకములు వర్ణనాభూయిష్ట
 ములు నగు పద్యములు కలవు. ప్రబంధముగము
 నాటి అనుకరణము గూడ కావనకవులలోఁ గొం
 దటి యొక గోచరించుచున్నది. దృష్టాంతము.

జాహ్నివీ యమానాది సకల పావననదీ
 విమల తీర్థాంధః పవిత్రతంబు
 (పిరంగిపురము కావనము)

చతుర జనానీత సప్త పావననదీ
 తీర్థ పవిత్రతాధిక జలంబు.
 (పంకాయలనాటి కావనము.)

ఇటులే యింకఁ గొన్ని యనుకరణములు జూప
 వచ్చును. ఈకావనములు నందిగామతాలూక వేదా
 ద్రి చెంత గల శా. శ. ౧౩౩౮ నాటి యీజదిములక
 పద్యకావనములు ప్రత్యేకించి యాదరింపఁ దగినది.
 శరణుములక జైనది ఒడయబనకుఁ బ్రతినిధిగఁ
 గృహాతీరమునకుఁ బాలకుఁ డగు ఈజదీములకు వేదా
 ద్రితీరమునఁ గృష్ణకు సోపానములు గట్టించియు
 మగుసలములలోఁ జలివేందరలు బెట్టించియు
 బీదలకుఁ బెండ్లి పేరంటములు జేయించియు ఆర్య
 ధర్మముల నుద్ధరించెను. మహమ్మదీయులు ఆంధ్ర
 దేశమునకు గావించిన మహాపాపకారములు ధైర్యపు
 కావనము లొక సంపుటముగా వేసిన హిందూ
 మహమ్మదీయ మైత్రికి సాధనము గాఁగలను.

మొత్తము మీఁద సగము వఱకు కావనములు
 భిన్నభిన్న మైనవి. బుద్ధిపూర్వకముగఁ జెఱుపఁ
 బడినవే. చాలకావనములు సానభిప్రాయలై ప్రత్యే
 కించి యన్వేషింపఁదగిన. విధముగా సందులలో
 గొందులలోఁ బడి దుర్వినియోగము గావింపఁబడు
 టచే కావనపాఠములనుగ్ర మగుట యుఁ జరి
 త్రాంశము అనుమగ్రము లగుట యుఁ దటస్థిం
 చున్నది. కావనముల విలువయు వానికి వాఙ్మయ
 మునఁ గల సానము ప్రజాసామాన్యము నకు బోధ
 యగువఱకు కావనములు నశించుచునే యుండును.
 కావ సానికలు కావనరక్షణమునందు మిగుల

బట్టదల జూపియుఁ బ్రజల యుపేక్షాభావముచే
శాసనములు నశింపకుంటును దొరితినమువారి సహాయము
కొరియు విద్యాధికులు శాసనరక్షణ మొనరించుట కర్హము.

వ్యాసము పెరిగియుపోయినఁ బోవుగాక. స్రక్వ
తగ్రంథమునుండి రసవత్తరము లగు కొన్ని పద్యము
లుదాహరించి గాని వ్యాసము ముగింప హృదయ
మియ్యకొనుట లేదు. ఆంధ్రకావ్యములందుఁ గని
పించు కవితావిలాసము లన్నియు శాసనకవిత
యందు సైతము గల వనుట కవుడైన పద్యములు
కొలదిగ నుదాహరించి గ్రంథప్రకాశకు లగు
శ్రీజయంతి రామయ్యపంతులవారి యమోఘకృషి
ప్రశంసించి ఇంతతో నీ వ్యాసమును ముగించు
చున్నారము.

చ. ఇల జగతాపిఖడ్గమున నీలిన పీరుని రంభ పున్న
దలఁచినఁ దూర్పు దిక్కున ఘృతాచి గినుక్కు
పలఁ జనుదెంచె వాని కులభామిని నింగి పథం
బునందు ని
ష్ఫులతకు రంభయున్ జెలఱువారిన నవ్వరి తోడి
కామినుల్.

నీ. తురగచర్మంబునఁ గర మొప్ప నెఱికిఁ గా
బసరించి దానన మునుంగు బెట్టి
తెలుపెక్కఁ గఱిపోవ లేకగిన పునుక మిం.
చిన జెండి కొరగాఁ జేతఁ బట్టి
ఏనుగు తలలలో నెనఁగిన ముత్తయం
బులు కుంకుమాక్షతంబులుగఁ బోసి
చేతాశ్ధాకి భూతంబు లార మీ
కును మంజుకం బని కుడువఁ జెప్పి
యొక పితాచవధూటి తా నుత్సహించె
రాయ జగతపగం భూరమణుఁ డాజి

నమరఁ బెండిలికొడుకు మల్లననీశుఁ
జెలఁగి నుంకొంతతోఁ బెండ్లి నేయు నపుఁడు.

[కావ్యము లేని కవిశుగుండలము
సాదుటూరు శాసనము.

మ॥ ప్రతిపక్షక్షితిసాలకుంజరమద
ప్రారంభసంరంభ ము
ద్ధతబాహునిహితప్రచండనిశితో
దృతదేహారానఖా
హతి భేదించి యఖర్వగర్వబలశౌర్య
నూర్తి గంకిరవా
కృతి యై (సన్నత) వృత్తి దాల్చి జెలసెన్
రేచెర్ల రుద్రుం డిలన్॥
(శ ౧౧౫౩ నాటి ఉప్పురపల్లి శాసనము)

నీ॥ కపటనూకర మైన కైటభాసుఁడైరి
ఖురపుటంచులఁ బరిత్యజి మయ్యె
రఘువల్గద్వహధనుర్యంతముక్తము తైన
చిచ్చురమ్ముల వేడిఁ జేవఁ దటిఁగ
కుంభసంభవుని హస్తాంభోరుహంబున
నాపోసనం బయి ప్రాస మొండె
బాహుముల నచ్చుట్లగోలాంగూల
కపియూధములనేతఁ గట్టువడియె
వనధి యేధింగి సరివచ్చు ననఁగ వచ్చు
నారసాతలగంభీరవారి యగుదు
నపగతాపాయ మగుదు శోభాధ్యమగుదు
ననుపమం బైన సంతానవనధితోడ॥

(శ్రీ నాధుని శాసనకవిత)

శాసనములు కాలక్రమమునఁ బ్రదురింపఁబడినవి
గాన ఆంధ్రకవితాపరిణామము లేఖనక్రమమునఁ
బొందిన మార్పులు గుర్తింప వీలు కలుగుచున్నది.
స్వల్పక్రయమున లభించు శాసనపద్యమఁజరి గొని
గ్రంథకర్త గారి మహోద్యమము క్లాఘింప భాషాభి
మాను లగు నాంధ్రసోదరు లర్హులు.

అని యెందుకు బయలుదేరెదాడు చదువరి! ఆశలేని యీ దుఃఖమువల్ల దృత్యము విషాదాంత మెందుకై పోలేదని ప్రశ్నించండి. అంతేకాని యిది అయోమయమా? ఆశ అంశురించడము కవి వ్రాయలేదు. అందువల్ల నిది ఖండమై పోతుంది (fragments) దాని కిచ్చే గౌరవము ముట్టచెప్పండి.

తర్కమూ వ్యాకరణమూ సహృదయత్వాన్ని నశింప జేస్తాయి.

కష్టకోతలేదు గాజుగొట్టములేదు
మాత నెత్తుకోగ నేతలేదు

యొసర ప్రకృతిదేవి యొడిజేరి చనుగోలి
మేనుమబిది నిదుర కాని కవికి.

చదువరి బడిపిల్లవాడు వ్రాసిన వ్యాసాలునిదే
మేష్టరు లాగ బయలుదేర మాడదు. కావ్యము పతిం
చబోయే విద్యార్థిలాగ గౌరవ దృష్టితో చూడాలి.

—కాశిక:

హిందీవల్ల తెనుక్కి జరుగుతూ వున్న అవకారం

(ఈవిషయంలో యిదివరకు చాలా లేఖలు ప్రకటించి వున్నాం. వచ్చినది యింకా చాలా వున్నాయి. విఖ్యాతాంధకవీళ్ళరులు మంగిళూడి వేంకటేశ్వర గారు కూడా సమగ్రంగాచర్చ చేస్తూ వొక వ్యాసం పంపారు. అదీ, మరికొన్ని వచ్చే సంచికలో ప్రకటిస్తాము. మాతృభాషాభిమాను ల నేకులు ఈవాదాన్ని బలపరుస్తూ అనేకస్థలాలలో వ్రసవ్యాసాలు చేస్తున్నారు. పత్రికలకు రాస్తున్నారు. హిందీ ప్రచారకులు కూడా కొందరిందులో వున్న సబబు గ్రహించి ప్రోత్సాహం కలిగిస్తున్నారు. ఇక్కడ వొక సోదరీమణి రాసిన చిన్న లేఖను మాత్రం యీ నెలకు ప్రకటిస్తున్నాము. ఈమె హిందీలో చాలా ప్రవేశం సంపాదించిన్ని మాతృభాషయెడల అభిమానం పోగొట్టుకోకుండా, హిందీమానస పుత్రుల దుష్ప్రచారాన్ని యెదుర్కుంటూ మాతృ నేన చేస్తూ వున్నందుకు మా ప్రశంసలు తెలుపు కుంటున్నాము. సంపాదకుడు)

సోమయాజులగారూ! అంగభాషపట్ల మీరు వ్యతిరేకాభిప్రాయ మేల చూపుచున్నారు? విదేశ భాష యనియా? విదేశీయులగు అంగ్లేయులు మన

యీదేశమును పాలించు చుండునంతవరకును మనకు అంగభాష ముఖ్యావసర మనియే నేకు చెప్పుచు న్నాను. హైందవరాజ్యాంగమునకు సంబంధించిన యాభాష నభ్యసించినవారే రాజ్యాంగవిషయములు తెలుసుకొనగలుగుచున్నారు, కాబట్టి స్త్రీపురుషులు అంగభాష తప్పక చదువవలెను. ఆరిక, రాజకీయ, సాంఘిక, ధార్మిక—ఇత్యాదివిషయములకు సంబంధించిన పుస్తకములు మనము అంగమునందే చూచుచున్నాము. హిందీయందు గాని తెనుగునందు గాని స్వతంత్రముగ రచించబడిన పుస్తకములు మనకుగానించుట లేదు. ఏదేని యొక టుండిన అది అంగమునకు అనువాదమే!

ప్రతి పెద్ద గ్రామములోను స్థాపింపబడిన యాంగ్ల పాఠశాలలను గూర్చి వ్రాయరైతి రని మీరు నుడువుచున్నారు. అంగభాషయందే ప్రేమ యున్నచో అంగభాషాప్రచారముపట్ల వ్యతిరేకాభిప్రాయము చూపుట మంచి దని మీ రన్నారు. కాని అత్యవసరము లగు అంగభాషకు గాని అంగ్ల పాఠశాలలకు గాని వ్యతిరేకాభిప్రాయ మెవరు చూప సమ్మతించెదరు? ఈభాషాప్రచారమునకు

ప్రతిగ్రామములోను ఒక మిడిల్ స్కూలు అయినను ఉండుట ముఖ్యతనరము. కాని మన స్త్రీపురుషుల దౌర్భాగ్యమువలన విదారు గ్రామములకు ఒక స్కూలు ఉన్నది. ఈ స్కూలునం దైనను స్త్రీ పురుషులు తప్పక ఆంగ్లభాష అభ్యసించవలయు ననియే నేను ప్రార్థించుచున్నాను.

మన సుబహృద్భాగ్నిగా రనునట్లు ఆంగ్ల భాష అపకారముతో పాటు వృషకారము కూడ చేయుచున్నది. ఆంగ్లభాషలో గొప్ప వాఙ్మయ మున్నది. ఇటువంటి భాష యెవల వ్యతిరేకకాభి

ప్రాయము చూపుట మంచి దని మీ రెట్లు నుడువ గల్గితిరి? కాని హిందీభాష చదువకూడ దని కాను నేను చెప్పనది. మొదట మాతృభాష స్త్రీపురు షులు చక్కగ అభ్యసించవలెను. అటుపిమ్మట రాజ్యాంగమునకు సంబంధించిన భాషయు, తరు వాత యింకెన్ని భాషల నైనను నేర్చుకొవచ్చును. కాని ఇక నైనను హిందీభాషయు దుండు ప్రేమచే ఆంగ్లభాషయెవల మీరు ఈర్ష్య చూపకుండు రని నేను విశ్వశించుచున్నాను.

—యేర్లగడ్డ చిలకమ్మ

స్వీకారము

బొమ్మల మద్రాసు

ఆకా, సంకల్పమూ వుండే కూడా చాలా మంది మద్రాసు జెళ్ళలేరు; కాని అది చూడ తగ నగరం. విశేషించి మనం పఠకులడి సంపాదించుకోవలసిన స్థలం. మద్రాసులో మనం చెయ్యవలసిన పని చాలా వుంది.

జెళ్ళలేనివారికి మద్రాసు అంటే బోధపడడానికి జెళ్ళిన వారి కేనా సులభంగా పరిచితం కావడానికి మద్రాసుకి సంబంధించిన బొమ్మలు వుండడం చాలా అవసరం.

ఖండాంతరాలలో ప్రతీ పెద్ద నగరానికి ఇలాంటి యేర్పాటులు లుంటాయి.

ఇప్పుడు మద్రాసు విషయంలో యీలాంటి కొంతవరకూ తీరింది.

కోమా ఫోటో సర్వీసు వారు మద్రాసులో వున్న

ప్రసిద్ధ—ప్రధానస్థలాలకు ఫోటోలు తీసి శెట్టు శెట్టుగా ఆందరికీ అందజేస్తున్నారు.

వాటిలో వొక శెట్టు—రెండోది మా కార్య స్థానం అలంకరించింది. ఇందులో ౧ హైకోర్టు, ౨ సెంట్రల్ జైలు, ౩ స్టాంపు డివిజన్, ౪ రామస్వామి మొదలియారు సత్రిము, ౫ ఎగ్జిక్యూటివ్ జైలు, ౬ ఐస్ హానూ, ౭ ప్రిన్సిపల్స్ కాలనీ, ౮ జెట్ రిజర్వ్ కాలనీ, ౯ సెనేటు హానూ, ౧౦ డి. పి. డి. లోయు సెక్రటరీ టు టూ, ౧౧ మర్కెంట్ లెలు బాంక్ ౧౨ జెనరల్ పోస్టాఫీసు, ౧౩ బర్మా సెల్ కంపెనీ భవనమూ—మొత్తం పన్నెండు ఫోటోలు చక్కనివి వున్నాయి. ఈ శెట్లు జెల పోస్టు ఖర్చులు కాక వొక రూపాయి. మనవారు వీటిని సంపాదించి మద్రాసును గురించి కొత్త ఆశలు కల్పించు కుంటా రని నమ్ముతున్నాం *

* కావలసినవారు ఈక్రింది అడ్రసుకు రాసుకోవాలి. “కోమా ఫోటో సర్వీసు, ట్రిప్పికేను మద్రాసు.”

వ్యాఖ్యానములు

ఆంధ్రోద్యమం

నిజమే కావాలా? అయితే కాంగ్రెస్సు మనల్ని తొక్కిసింది; వ్రధరించలేదు.

మన జాతీయతని అది చిన్నాభిన్నం చేసేసింది. అన్ని ప్రాంతాల వారితో పాటు అఖిలభారత వికాసం కోసం పని చెయ్యవలసిన పూచీ మనకి వుంది. అయితే అది పరిమితం. దానికి హద్దు వుంది. ఇప్పుటి లాగ మన శాయశక్తులా దానికోసం వినియోగించవలసిన అవసరం యేమీ లేదు.

ఆసలు మనకి ఆ ఆనకాళమే లేదు. ఏమంటే? మన కిప్పుడు ఆంధ్రత్వమే దృఢంగా—సమగ్రంగా లేదు.

మొదట మనం ఆంధ్రులం. తరవాతే భారతీయులం. మనం సర్వవిధాలా ఆంధ్రులంగా చెలామణీ కాగలిగినప్పుడే భారతీయతలో మన ఆంశ ప్రకాశమానంగా వుండగలుగుతుంది.

భారతీయత అంటే, యీ భిన్నప్రాంతాల వారి కలయికవల్ల సుస్థిరంచే భావమే; కాని దానికి విజ్ఞప్తరూపం లేదు.

కాలు సరిగా లేకపోతే మనిషి కుంటివాడయినట్టే—కన్ను కనపడకపోతే గుడ్డివాడయినట్టే—చెవి వినపడకపోతే చెవిటివాడయినట్టే యీ భిన్నప్రాంతాలవారిలో యెవరూ నీరసంగా వుండినా ఆ భారతీయతకి కుంటితిసరేమో, గుడ్డితనమో—యేవో వొక జ్ఞకల్యం యేర్పడుతుంది.

భారతీయతకి సంపాదించవలసిన వికాసం చేరు. అది వొక్కొక్క ప్రాంతం వారిలోనుంచి వొక్కొక్క ఆంశ—వొక్కొక్క కిరణం వెడితే రాశిగా ఏర్పడి తగుముఖ మనదే కాని మరో విధంగా సాగ్యపడితే కాదు.

ఈ సరమారం బోధపరుచుకుని చూస్తే మన సిద్ధి బోధపడుతుంది.

వొక స్వదేశీ విషయం చూద్దాం. ప్రతీ వస్తువూ మన కిదివరకే ఖండాంతరాలనుంచి వచ్చింది. అగ్ని పుల్ల, సబ్బుబిళ్ల, కలంపుల్ల—చివరికి ఏదేనీ పిల్లల చేతిలో పెట్టడానికి బిస్కెట్లు కూడా ఏస్తోడనో, యే జర్మనో, యే యింగ్లండ్లో పంపితే కాని మనకి దిమ్మ లేకపోయింది. ఇప్పుడిదన్నీ హిందూదేశంలానే తయారవుతున్నాయి. నిజమే. అయితే మన ఆంధ్రత్వాన్ని స్మరింపకుంటూ చూడండి. అగ్నిపుల్ల మనకి రంగూన్నుంచి రావాలి. సబ్బుబిళ్ల బొంబాయినుంచి రావాలి, కలంపుల్ల కలకత్తా నుంచి రావాలి. బిస్కెట్లు పునహానుంచి రావాలి. చివరికి కూడుగుడ్డలలో గుడ్డలు కూడా అహమ్మదాబాదునుంచి రావాలి. మన కేమీ లేదు. ఇతరప్రాంతాలకి యెగుమతీ చెయ్యడం దాకా వదు, సొంతానికి వాడుకోడానికే మన దగ్గర యేమీ లేదు. అన్నీ పైనుంచి వూడిపడాలి.

వానలు కురవకపోతే కూడా మనం బతగలం; గాని యీదిగుమతీలు అగిపోతే మనకి వ్రాసి రాడదు. వొక్క డబ్బు మాత్రమే మనం ధారాళంగా యెగుమతీ చెయ్యగలం. చెయ్యగలుగుతున్నాం. చేసున్నాం.

అంటే, మనం యిదివర కలాంటి సీతీలో వున్నామో యిప్పుడూ అలాంటి సీతీలో నే వున్నాం.

ఇప్పుడు కాంగ్రెస్సు దృష్టి యేమిటో పరిశీలించండి. “ఈ చిల్లర వస్తువు లేనా మనం ఖండాంతరాలనుంచి దిగుమతి చేసుకోవలసిన అవసరం తప్పిపోయింది. కనక అందరూ యివ్వే వాడండి. విదేశాలనుంచి వచ్చి వాటిని ముట్టకండి” ఇదీ కాంగ్రెస్సు బోధ.

కాంగ్రెస్సుకింద అడిగిపోయి వున్న ఆంధ్రుని స్వదేశీ ఆభిమానం అంటే యిదీ.

ఈ సీతీలో—ఇలాంటి సమయంలో భారతీయతకి మనం యేమి పుష్టి కలిగించగలమా!

మనం బాగుపడాలంటే—యిరుగుపొరుగు వారితో మనం సమానభాయాగా వుండాలంటే—తుదకి కాంగ్రెసులో కూడా మనం తగినంత ప్రయోజకత్వం చూపించాలంటే మొట్టమొదట మనం మనంగా తయారుకొనాలి. ఆంగ్ల డంటే రక్తమాంసాలు లేని కంకాళం అని కాక శూద్రునింగం' అని తక్కిన ప్రాంతాలవారు గుర్తించేట్లు తయారుకొనాలి.

ఈఫలం లభించాలంటే ఆంగ్లోద్యమమే మనకి గతి. ఆంగ్లమహాసభే మనకి ఆధారం.

వాకప్ప డివి రెండూ “నాయనా! నువ్వు ఆంగ్లం వోయా!” అని మనల్ని తట్టి రేపాయి. “లే. ఎవరేం చేస్తున్నారో చూడు” అని మనకళ్ళు తెరిచాయి. “పురుషు, వెనకపడిపోతున్నావు. సాటివారు తోక్కిస్తారు నుమా” అని వ్రతానూం కలిగించాయి. నిజంగా మనకి అప్పుడు ప్రబోధం కలిగింది. ప్రత్యభిజ్ఞానం కలిగింది. స్వస్వరూపం కూడా బోధపడింది. రక్తనాళాల్లో వేడివేడి కొత్త రక్తం పురకలు వేసింది; కాని మంచి రసకందాయపు పట్టులో నడమంత్రపు కాంగ్రెసు వచ్చి వీటిమీద బెట్టి కొట్టింది.

ఇంతే కాదు. స్వార్థపరులైన కంపెనీయేజుట్టు మనవాళ్ళని కూలీలుగా ఖండాంతరాలకి తీసుకుపోతున్నట్లు గుజరాతీలకీ, హిందూస్థానీలకీ మనల్ని భృత్యులుగా తయారు చేసింది కాంగ్రెసు. మన ఆంగ్లోద్యమాన్ని ఆడి వేసింది. మన ఆంగ్ల మహాసభని నేలమట్టం చేసింది. మన రాష్ట్రవాంఛని తునాతునకలు చేసింది. కాంగ్రెసు ఆంగ్లజాతి మీద వొక్క మునుగు పెట్టింది.

“సంపూర్ణ స్వరాజ్యమే మనకి లక్ష్యం. తెనుగు జిల్లాలను విడదీసి వొక ప్రత్యేక రాష్ట్రంగా నిర్మించవలసిందని దొరతనం వారిని కోరడం సహాయ నిరాకణ ప్రతిపక్షమైన మనకి నామోషీ పని. అది మన ఆత్మగౌరవానికి భంగకరం” ఇదీ మనకి కాంగ్రెసు చెసిన ప్రవచనం.

మనం యీ ప్రవచనాన్ని పూర్తిగా తలకెక్కించుకున్నాం. దీనితో మనకి ఆంగ్లత్వం మరుపువచ్చింది సైబాము రాజ్యంలో మన ఆంగ్లంబు మాహమ్మదీయులయిపోతూవుంటే మనకి తెలివలేదు. బళ్లారి ప్రాంతంలో మన జాతి పిల్లలకు మన తల్లి, తెనుగుభాష దూరమయిపోతూవుంటే మనకి కనపడలేదు. చిత్తూరు జిల్లామీద ఘాటయిన ఆరవ ముద్ర పడిపోతూవుంటే మనకి బోధకాలేదు. మద్రాసులో వాకరోజుకంటే వాకరోజు మన నీతి అధ్వాన్నమయిపోతూవుంటే మనకి చీమకుట్టినట్లు లేదు. చివరికి గంజాం జిల్లా వోధదేశంలో కలిసిపోతూవుంటే కూడా మనకి నొప్పికలగలేదు. ఇప్పటికీ మనకి ఆసులూర్ల స్వరాజ్యమే లక్ష్యం.

అయితే; యిప్పుడు ధర్మాతిక్రమణం చెయ్యడానికి జంకని యీ సరిహద్దులవారు అప్పుడు మాత్రం మన హక్కులు గమనిస్తారా? విడిచిపెడతారా?

ఇదంతా యెందుకు వచ్చింది?

తనకు మాలిన ధర్మం లేదు. లేవండి. నడుం కట్టండి. ఇప్పుడేనా యింకా మింగిపోయింది లేదు. ఆంగ్ల రాష్ట్ర నిర్మాణపు టాకయింకా కనుమరిసిపోలేదు. మన ముక్తి మన చేతుల్లోనే వుంది. మన కాళ్ళమీద మనం నిలవకలిగింపుడే అఖిల భారతోద్యమంలో మనకి అవాహనవున్నా విసర్జనవున్నానూ.

కనక మనం యిప్పుడేనా కూడవలుక్కుని, ఆంగ్లోద్యమానికి, మళ్ళీ ప్రాణప్రతిష్ఠ చేసుకుని, ఆంగ్లమహాసభని మళ్ళీ సమావేశపరుచుకుని ఆంగ్ల వికాసానికి అత్యవసరమైన—ప్రధానసాధనమైన ప్రత్యేక రాష్ట్రాన్ని సాధించుకోవాలి.

ఇదే మన కిప్పుడు ధ్యేయం. ఇదే ప్రాప్త్యం. ఇదే పరమావధి.

జాతీయత కల ప్రిన్సిపల్

“వ్యవహారాని కొంత కాలాలో అంతే హిందీ నేర్చుకోవాలి; కాని అందులో పండితులు కొనడానికీ, పుస్తకాలు రచించడానికీ ప్రయత్నించకూడదు. అంత హిందీభాషాపరిజ్ఞానం మనకి అనసరం లేదు. బొడ్డుాడని పిల్లలు కూడా హిందీ అక్షరాలు, అ, ఆ, ఇ, ఈలు నేర్చుకోవడం చాలా విచారకరం. హిందీలో పరీక్షలుండకూడదు”

ఆంధ్రజాతీయ కళాశాల ప్రిన్సిపల్లు కోలజెన్ను రామకోటేశ్వరరావుగారు, హిందీపరీక్షాసిద్ధులకు యోగ్యతాపత్రా లిచ్చిన బందరు సభలో చెప్పిన మాట లిది.

విద్యార్థుల నవజీవితాలకు జాతీయతాసంస్కారం కలిగించవలసిన అచార్యదేవుని బాధ్యత యీ మాటల్లో ప్రతీ అక్షరంలోనూ ఆటిజటిలంగా కనపడుతోంది. సామాన్యభాషగా అంగీకరించబడ్డ హిందీకి అనాదరం చూపకుండానూ, మాతృభాష అయిన తెనుక్కి చెబ్బి తగలకుండానూ ఇలాగ తూచినట్లు మాట్లాడడం నిజంగా కొనియాడతగినంతి. దేశాభిమానం చూపించడంలోనూ, నాయకులుగా చెలామణీ అవుతూ వున్న వారి ఆజ్ఞలను అనుసరించడంలోనూ విశేషం లేదు; కాని తన బుద్ధిని వినియోగించి పెద్దల సందేశాలకు చక్కని వ్యవస్థ చూపించడంలోనే ప్రజ్ఞ వుంది.

రామకోటేశ్వరరావుగారు ఇంగ్లీషులో ఎం. ఏ. పరీక్షలో ఆరితేరినవారు. ప్రఖ్యాతి పొందిన అంగ మాసపత్రిక (త్రివేణి) కి సంపాదకులు. ఆంధ్రవాఙ్మయానికి వారు కలిగించిన పుష్టి యేమీ లేకపోయినా వారు మాతృభాషయొక్క అప్రతిద్వంద్వపదవిని గుర్తించి వున్నారు. ఆంధ్రవాఙ్మయం యొక్క నవీనవికాసావశ్యకాన్ని బాగా గ్రహించి వున్నారు. కనకనే వారు హిందీయొక్క దురాక్రమణాన్ని యిలాగ నిక్కచ్చిగా ప్రతిఘటించకలిగారు.

జాతి అంతా అనుకరణపరాయత్వంతో మళ్ళి పోతూ వున్న యీ సమయంలో రామకోటేశ్వర రావుగారివంటి, తమ్ము తాము తెలిసిన ప్రతిభావంతులు కొందరేనా వుండడం ఆశావహంగా వుంది.

జాతీయ కాదూ, సామాన్య

రామకోటేశ్వరరావుగారు మన ఆంధ్రదేశంలో హిందీకి నిలిచివుండ తగిన సలం చూపించిన సభలో నేడాక్టరు భోగరాజు పట్టాభినీతారామయ్యగారిలా మాట్లాడారు.

“పిల్లలూ వయసువారూ, వృద్ధులూ కూడా తప్పకుండా హిందీ నేర్చుకోవాలి... ప్రతీవారూ హిందీ నేర్చుకుంటే ఆంధ్రపత్రిక, కృష్ణాపత్రిక వంటి మాతృభాషాపత్రికల వ్యాపకం తగ్గిపోతుందనడం హాస్యాస్పదంగా వుంటుంది... హిందూ దేశంలో ౧౨౦ కోట్లమంది హిందీ మాట్లాడేవారున్నప్పుడు ఎప్పటికైనా అభాషే జాతీయభాషగా పరిగణింపబడుతుంది; గాని మిగిలిన భాషల కెప్పుడూ ప్రాముఖ్యం వుండదు. వైగా కాంగ్రెసు ప్రతివారిని హిందీ నేర్చుకోమని అజ్ఞాపించినప్పుడు ఎవరికీ ఎలాంటి శంకలూ, అనుమానాలూ వుండడానికి తావు లేదు”

పట్టాభినీతారామయ్యగారు “ప్రతీవారూ హిందీ నేర్చుకుంటే ఆంధ్రపత్రిక, కృష్ణాపత్రిక వంటి మాతృభాషాపత్రికల వ్యాపకం తగ్గిపోతుందనడం హాస్యాస్పదంగా వుంటుంది” దంటే అపత్రికలకు తెనుగుదేశంలో యెంత వ్యాపకం వుండాలో, ఇప్పుడెంత వుందో వారి కేమీ తెలవదని స్పష్టమే. “కాంగ్రెసు ప్రతివారిని హిందీ నేర్చుకోమని అజ్ఞాపించింది” దంటే వారు ఆ అజ్ఞాకి పరిమితి గ్రహించలేదని కూడా విశదమే. కనక యీ విషయాల మీద చర్చ అవసరం లేదు.

ఇక వున్న దల్లా యేమి టంటే?

“హిందూదేశంలో ౧౨౦ కోట్లమంది హిందీ మాట్లాడేవారున్నప్పుడు ఎప్పటికైనా ఆభాష జాతీయభాషగా సరిగణించబడుతుంది; గాని మిగిలిన భాషల కప్పుడూ ప్రాచుర్యం వుండే” వంటున్నారు వారు.

‘జాతీయత’ అంటే యేమిటో బాగా విచారణ చేసే అంటున్నారా సీతారామయ్యగారీమాట?

భాషాజ్ఞాన్ని సామాన్యపూర్వం చేసినప్పుడూ, జాతీయపూర్వం చేసినప్పుడూ కలిగే ఆరభేదానికి తూర్పుకీ పడమటికీ వున్నంత వార వుంది. ఏమాత్రం భాషాజ్ఞానం వున్నవారి కేనా యీభేదం సులభంగానే బోధపడుతుంది. అయితే: సీతారామయ్యగారి భేదం తెలవకుండా మాట్లాడుతున్నారని కొదు. ప్రకృతియొక్క నిరంకుశత మీద వారికి నిర్లక్ష్యభావం వున్నట్లుంది.

నేతువు మొదలు శితాచలం దాకా వున్న ప్రదేశం అంతా భారతదేశమని పిలవబడుతూ వుండడం సత్యమే. ఈభారతదేశం మాతృభూమిగా గల ప్రజాసమూహం అంతా భారతజాతి అని అనిపించుకుంటూ వుండడం కూడా నిజమే.

కాని యీ భారతదేశాని కంతటికీ—యీ భారతజాతి కంతటికీ భారతభాష అని వొక భాష లేదు. ఏం?

చిత్రవిచిత్రాలైన శిరోవృక్షితులు గల యీ విశాలదేశంలో, సహజసిద్ధాలైన ప్రత్యేకవలయాలు గల యీ అనంత జనసముద్రంలో వొకటే భాష వుండడానికి తగిన సన్నివేశా లేమీ లేవు.

“భారతదేశం” “భారతజాతి” అనే యీ మాటలు వ్యవహక్కులైన మత ప్రవక్తల నిర్మాణ చాతుర్యవల్లా, అవక్రపరాక్రమవంతులైన చక్రవర్తుల రాజ్యాంగ విధానవల్లా వ్యవహారంలోకి వచ్చినవే; కాని సహజంగా పుట్టినవి కావు.

విజ్ఞానయుత సంపర్కం యొగని ఆరోజుల్లో, వారు గీర్వాణభాష అనే వొక ప్రత్యేకభాష ద్వారా అనుబంధం కలిగించుకుని సామూహిక వ్యవహారాల కొనసాగించుకున్నారు.

ఆప్పుడేనా వారు దానికి ‘దేశభాష’ అని యెవరికీ తెగదా లేని పేరు పెట్టగన్నార; గాని ‘జాతీయభాష’ అని గాని పట్టం కట్టలేక పోయారు.

తరవాత వచ్చి దేశాన్నంతా కలిపిన వున్నా భాషకీ, యిప్పుడు ముల్లో వున్న యింగ్లీషుభాషకీ కూడా ‘రాజభాష’ అని మరో పేరు వచ్చింది; కాని ‘జాతీయభాష’ అని నిలచి.

ఇక ముందు కూడా యీ సుర్వార్థం గులా జరిగి పోవలసిందే; కాని మరోలాగ సాగ దానికిపిలులేదు.

కాదు కూడ దని గాంధీగారూ, గాంధీగారిని అంగవిశ్వాసంతో అనుసరించే వానూ కౌంగ్రెసు ద్వారా పట్టు పడితే కౌంగ్రెసు క్షుణ్ణం కొవడాని కిదే ప్రధానకారణం అయిపోతుంది.

తమ తమ మాతృభాషల్లో నవీనవిజ్ఞానాన్ని నేకరించుకుంటూ వాఙ్మయాలకు సంపూర్ణత సంపాదించుకుంటూ వున్న హిందూదేశపుభిన్నప్రాంతాల వారెవరూ కూడా హిందీకి జాతీయభాషాన్ని ఆశక నివ్వరు.

పెగా మాహమ్మదీయులు హిందీని సామాన్య భాషగానే అంగీకరించడం లేదు. జాతీయభాష అని పేరు పెడితే దాన్ని వారు ఆసలే తిరస్కరిస్తారు.

ఆసలు మనవారు మాహమ్మదీయుల హిందీ ప్రతిఘటనం బాగా గుచి చూసే వుండలేదు.

సత్యం యిదీ. ముందు ముందు జరిగింది కూడా యిదే. ఏమిటంటే?

అంగ్లాలకు అంగ్లమే జాతీయభాష. ఇలాగే ద్రావిడులకీ, కర్నాటకులకీ, మహారాష్ట్రీలకీ, వంగీయులకీ—తక్కినవారికీనీ. హిందీ జాతీయభాష అంటే అది హిందూసాహిత్యకు మాత్రమే. తక్కినవారి కది వొక ప్రాంతీయభాష. దేవుడు మేలు చేసే హిందూదేశానికి సామాన్యభాష. అంటే బహుళ భాష మాత్రమే.

ఇంతకంటే దాని తన రెలాంటి విశేషజాలు కూర్చినా అది జాతీయతకు దూరమైన—యొరగని ప్రసంగం అయిపోతుంది.

ప్రబుద్ధాంధ్ర

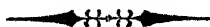
కలాభివర్ధనీపరివత్తుపక్షమున ప్రకటింపబడు మాసపత్రిక

సంపాదకుడు :- శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

సంపుటము ౫ } రాజమహేంద్రవరము నవంబరు ౧౯౩౪ { సంచిక ౧౧

ఇలాంటి తవ్వాయి వచ్చి నట్టయితే.....?

సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి-సంపాదకుడు

“పక్కనే అంత గట్టుండగా యేం పని సాయీ బూ అదీ ? నిక్షేపం లాంటి చెక్కునే పుక్కిలించి వు మ్మేసుకోవాలా ? మీకు మాత్రం యెంగిలితప్పు కాదూ ? కాండించి కూడా—చెప్పిన కొద్దీ, మరీసి, పోసి, సి యివ్వం వచ్చినట్టు చేసుకో. ఎవల్లెంత చేసుకుంటే అంతా వాళ్లే అనుభవిస్తారు. నాకేం?”

“నీ బుద్ధి వుందీ లేదూ పోస్ట్ యాజుల్ ? ధుమ్మా ధుమ్మా పీడీ పీడీ, చెర్వూ హంతా గరీబ్ చేషీ, హింకా మాకీ హచ్చేపన్ చేస్తావ్, భాన్ నూ?”

రామప్పసోమయాజులు మరి మాట్లాడలేకపోయాడు. “బుద్ధి గడ్డి తినడంవల్ల నిన్ను పలకరించా”నని మనస్సులోనే పశ్చాత్తాపపడ్డాడు. “అంతటివో చాలించి యిక వెళ్ళిపో మహాప్రభూ” అని కళ్ళతో ప్రార్థించాడు.

నలాంటి కళ్ళని వున్నాడో సాయిబు కూడా యిక మాట్లాడలేదు ; కాని అతను వొడ్డెక్కుతూ వుండగా యాజులు ఖడగహతురుయైతే లెక్కాళ్ళను కంటూ యెదురు వచ్చి, మొగం చిట్టించుకుంటూ వొక వోరకి తప్పుకుంది. కా నేలే సాయిబు

కూడా వొక పక్కగానే వున్నాడు. అక్కణ్ణించి కదలడం కూడా అతని కిష్టం లేదు. అయితే ఆమె వాలకం చూడగా అతనికి కొంచెం కోపం వచ్చింది. మొదట మొగం అయిమూలగా వంచి, మూతి బిగించుకు తీక్షణంగా చూశాడు. తరవాత లోపల్లో పల యేమిటో గొణుక్కున్నాడు. చివరికి “బూ మ్మన్ నై తాన్కి గడ్డి యేస్తాం మాకీ” అని తుబు హతుబుకూ సావంచాల మీద కూడా వుమ్మేస్తూ గబగబా చక్కాపోయాడు.

“ఎవర్ని నాన్నా సాయిబు తిడుతున్నాడూ?”

“ఇంకెవర్నీ ? ఎవళ్ల కేనా బ్రహ్మిగాళ్ళే కదా లోకువ ? కానీ—తిట్టుకోసి—ఈశ్వరుడు లేడూ?”

“అస లెందుకు వచ్చిందీ ?”

“కాండించి చెల్లో వుమ్మేస్తావా ?” అన్నాను. అదీ అపరాధం. ఇక వొక టేమిటి, నానా మాటలూ—హరోం హర.....”

యాజులు వొక్క ములుగు ములిగి, పిలక జాడించుకుని, ఆచమానం చేస్తూ యాదాలాభంగా పక్కకి చూడగా, కుండలు కొండరూ, చిండెలు కొండరూ వుచ్చుకుని, సాతికమంది మాదిగ స్త్రీలు

యెడను వేపు గట్టు పొడుగునా వరసాగా నుంచుని వున్నారు.

అసలే యాజులికి బహు చిరాకుగా వుండి, ఆ పైన యెండెక్కిపోవడం దానిమీద వైశాఖమాసపు కారెండ నైతి మాడ్చేస్తూ వుండెడం. ప్రేమెప్పు యిదీ.

అది చూశాటప్పటికి యాజులికి ఖేదీ మని వొక్క మెరుపు దెబ్బ తగిలిన ట్టయింది. తా నెక్కడ వున్నదీ, యేం చేస్తూ వున్నదీ, యేం జరుగుతూ వున్నదీ అతని కేమీ బోధపడలేదు. పైగా యెవరో కాళ్ళకింద మంటలు పెడుతూ వున్నట్టు వొళ్లు రణకంపర మెరిపిపోయింది. దాంతో అతను నిప్పులు తొక్కిన కోతి లాగ యెగి రెగిరిపడుతూ వొక్క పాలికేక పెట్టాడు.

కాని వాళ్ళక్కణ్ణించి కద లేదు. ఆపెడ బొబ్బ కూడా వినిపించుకోలేదు.

“పోరేం? !.....మాదిగ పీనుగులారా !.. పోతారా పోరా ?”

“మంచినీళ్ళకి వచ్చా మండి”

“మీ చెరు వే మయిపోయిందీ?”

“కుప్పకోగపు అచ్చిగాడు. దాల్లో పడి చచ్చి పోయాడరదీ”

“అయితే మాత్రం.....”

“అని ధైలా తాగ మండి దొరగారా ?”

“కల్లకంటే చెడిపోయాడా ?”

“.....”

“పొండి పొండి, మున్నబు కరణాలకి తెలిస్తే పాతేస్తారు మిమ్మల్ని... తొరగా—యింకా నుంచుంటారేం ?”

“సిక్కు మంచుకోకుండా కల్లి యేం చెయ్య మంటారండి బాబయ్యా ?”

“చెల్లో దిగా రంటే మహమ్మాయి వండించేస్తాను మిమ్మల్ని, కనక్కి మళ్ళరేం ?”

“మేం దూరంగా పోతాం, మా కుండల్లో సిక్కు పోసి వేల్చిపోండి కానుందులు?”

“అలాగేం? అబ్బో! ఎంత చుదిరిందీ మీకు పొగరూ? .....పోతారా వొడ్డెక్కనా?”

“మాటకి మాట యెలా అందిస్తున్నారో చూశావా? స్తానం కూడా చేశావు నువ్వు వాళ్ళతో మాట్లాడకు నాన్నా! అనిగో రామినీడుగారి అబ్బులు కామోను బిందె పట్టుకు వస్తున్నాడు వాళ్ళకి సిక్కు పొయ్యడానికి. అతను వాళ్ళ కుండల్లో పోశాటప్పడు కొన్ని సిక్కు కింద పడి చెల్లోకి దారి తీస్తాయి, నువ్వు తొరగా తెలుల్చుకో”

ఈ మాట చెవిని పడేటప్పటికి యాజులికి కరిగిన సీసం కాళ్ళకిందికి పాకి వచ్చిన ట్టయింది.

ఇక వొక జంధ్యాలు తోముకోడం లేదు. వొళ్లు తోముకోడం అసలే లేదు, సంగల్ప మేనా ప్రారంభం కాలేదు, చివరికి తడి బట్టేనా విప్పేసుకోలేదు; పక్కా గంట పట్టే స్నానం మూడు నిమిషాల్లో తేల్చుకుని, గభీ మని వొడ్డెక్కి, పెద్ద పెద్ద అంగలు వేసుకుంటూ—దూకుతూ యింటికి వేల్చిపోయాడు యాజులు.

“నిక్కేపం—గంగాళం లాంటి చెరువు తగులడి పోతుంది కామోను. దిక్కుమాలిన కర్మం కాల వలు కూడా కట్టేశా రేం గతి యింకా?” అని సాగతీనుకుంటూ ఆమె కూడా అతని కనక్కాలే యెగిరిపోయింది.

౨

ఎన్ని తరాలనుంచో, మాదిగల కొక చిన్నదీ, తక్కిన అన్ని కులాలవారికీ వొక పెద్దదీ, ఆవూల్లో రెండు చెరువు లొక దానితో వొకటి కలిసే వున్నాయి. పెద్ద చెరువులో వున్న నిలవ నీరు పోవా లంటే చిన్న చెరువే దారి. చిన్న చెరువు లోకి కొత్త నీరు రావా లంటే పెద్ద చెరువే దారి. ఇలాగ ఆరెండింటికీ అదికాలనుంచి యెడతెగని

సంబంధం వుంది. పైగా వాటిని రెండింటినీ కలిపే తూము తరుచు తెరిచే వుంటుంది. ఆతూము దగ్గిరిగా మాదిగ లప్పు డప్పుడు మావులు కట్టుకోవడం కూడా వుంటూనే వుంటుంది,

ఆవూళ్లో అరవై యిళ్ల బ్రాహ్మ లున్నారు. మున్నబూ కరణమూ కూడా అక్కడ బ్రాహ్మలే. రయితాంగం—కమ్మవారు పాతిక యిళ్లవారున్నారు; కాని ఆట్టే మోతుబర్ల కారు. పాట కపుజనం కూడా చాలా కొద్దే అయితే మాదిగి పిల్లిలో మాత్రం యాభై అరవై కొంప లున్నాయి.

అదియెప్పు డెలా తటస్థించిందో కాని, ఆవూళ్లో ముప్పయి తొమ్మిది దిళ్ల తురకలు కూడా వున్నారు. వారిలో చాలామంది బీదలే: గాని తోళ్వరకు లాక రిద్దరు సంపన్నులే వున్నారు. చిన్న మసీదు—కమ్మపీఠి నానుకునే వుంది.

పదేళ్లకిందట మిషనరీలు వచ్చి మాదిగిపిల్లిలో వొక పాఠశాల లేవదీశారు. ఏడేనిమిది కుటుంబాల మాదిగల్ని మతంలో కూడా కలిపారు. అయిదారుగురు మొగపిల్లలు ప్రయిమరీలో లేలారు. పాఠశాలలో పాతికమంది పిల్లల పేర్లున్నాయి. పది పదిహేను క్రొపింగులు వెలిశాయి. అంతే. మాదిగలతో పాటు కిరస్తానీ పంతులు కూడా అక్కడే—అలాగే కావరం వున్నాడు. కాని మొత్తానికి మిషనరీలవల్ల మాదిగలకి వూళ్లో కొత్త పరపతి యేమీ కలగ లేదు. మతంలో కలిసినవాళ్లేనా మామూలు వృత్తుల్లోనే వున్నారు.

సంతవృరం కిందట బదిలీ అయి వచ్చిన కిరస్తానీ పంతులు మాత్రం కొంచెం ఖుటకుడు

* * * * *

పోలీసులు శహాన్ని దహనం చెయ్యడానికి సెల విచ్చి వెలిపోయారు.

* * * * *

అతికష్టం మీద రెండు రోజు లెలాగో గడిచి పోయాయి. కిరస్తానీపంతులు గాంధీగారి మాట చెప్పి మాదిగిపిల్లిలో కొంచెం పు రెక్కించాడు.

అవేళ సాయంత్రం నాలుగు గంటలవేళ పెద్ద మాదిగ లిద్దరు కిరస్తానీ పంతుల్ని వెంటపెట్టుకు వచ్చి నడిపిధిలో కూచుని వున్న మున్నబుకరణా లనీ, బ్రాహ్మణప్రముఖుల్నీ, కమ్మదొరల్నీ సంబోధించి “మా మాట యేం చెప్పా రండి” అని అడిగారు.

“మాట్లాడ రేమండి కామందుబి!”

“ఈరెండు రోజుల్నుంచీ యేం చేస్తున్నా గురా?”

“వో పూట వొకరూ, యింకోపూట యింకో రూ కమ్మదొరలు పోస్తున్నా రండి గట్టుమీద మా మండల్లో నీళ్లు”

“ఇక ముందుకూడా—కాలవలు తెరిచి, చెరు వుల్లో కొత్తనీరు పెట్టుకుని దాకా అలాగే కాల డ్డేపం చెయ్యండి”

“చెయ్యలే మండి”

“ఏం చేస్తారు మరీ?”

“చెరువులో దిగి నీళ్లు ముంచుకోడానికి మాకు సెలవిప్పించండి”

అందరూ గతుక్కు మని వొకరికేసి వొకరు చూసుకున్నారు.

“ఇదంతా ఆకిరస్తానీ పంతులు చేస్తున్నాడు” అన్నాడు వొక కమ్మదొర తల వూపుతూ, మెల్లిగా. మాదిగిపిల్లిలో కిరస్తానీలు ప్రవేశించాక మాదిగలు చెప్పిన మాట వినడం మానేశా రని కమ్మవారికి కొంచెం గుర్రగా వుంది.

“ఇప్పుడు మనం కొంచెం దిగించా మంటే యీ కిరస్తానీలను వెళ్లకొట్టిచెయ్యవచ్చు చులా గ్గా” అన్నాడు యాజులు కల్లెగర వేసుకుంటూ నూ ఆచాదరితోటి. అందరూ కొద్దిగానో గొప్ప గానో తలలు వూపారు.

కిరస్తానీపంతులు వారి ముఖలక్షణాలను బట్టి సంకతులు గ్రహిస్తూ యెత్తులు వేస్తున్నాడు.

“వల్లకాదు. మీ తండ్రులనాడు—మీ తాతల

నాడు—మీ మత్తాతలనాడు—ఎప్పుడోనా యెరుగుదురా మీరు అవాజిబీ?”

కల్లెరజేసి వురుముతూ యిలా అడిగాడు కరిణం.
“లేకపోలే మా చెరువులోకి నిండా నీరు విడిచి పెట్టించండి”

“అదీ వల్లకాదు. వున్న కనీత నీరూ మీకిచ్చేసి మేము మట్టి తాగమా?”

“మరి మా మాటో దొరగారూ?”

“అమాట దేవుడి కొడుకు నడగండి”

మన్నబు చటుక్కున యిలా అనేకాడు; కాని జెంటునే నాలిక కరుచుకున్నాడు. అది చూసి కొందరు “ఫరవా లే” దన్నారు. కొందరు “మాటలు విడిచిపెట్టండి” అన్నారు.

అప్పుడొక చౌదరి అందుకున్నాడు.

“ఎవరికీ యిబ్బంది లేకుండా కాలం జెల్లిపోవాలంటే యిదివరకి నడిచిందే పద్ధతి. అయితే, అసమానూ మీ కందరికీ నీళ్లు పోస్తూ కూచోడానికి యెవరికీ సాగుతుంది? కనక మా వాళ్లలో యెవరేనా రాయితీగా కుదురుస్తాను జీతం మీ రిచ్చుకోండి”

“జేవుడిచ్చిన నీరు మీ రంతా వూరికే వాడుకుంటూ వుండగా డబ్బిచ్చి మేము కొనుక్కోవాలా అది?”

“అలాంటివి లేకపోలే యేం చేస్తారూ?”

“బాగా అలాంటివి చదివే కామందులు”

“అలాంటివే చేప్పాం. కాకపోయినా యింకా అలాంటివి చదివాలనిం తెమీ లేదు”

“మేము లేకపోలే మీ కొక్కోరికా గడకు. మనకప్పుడు మీరే వూచీ. బాగా మరకాయలతోండి బాబయ్య”

“ఇప్పటివట్టుకు మీ కొంపల్లో కొక చెలమ తీసుకోండిరా”

కాకాల వున్న వొక కామ్రాలు యిలా అనగా “అవు నవును, ఫాదిరిదొరలు నుయ్యి వట్టినిపెట్ట

రాదూ మీరూ? వూరికే మతింలా? కలుపుకోగానే తీరిందా” అన్నాడు చౌదరి.

“ఎక్కణ్ణుంచో వచ్చిన ఫాదిరిలు మమ్మల్ని చూస్తారా బాబయ్య?”

“అయితే యెన్ని తరాలనుంచో వున్న మతం యెందుకు వాదిలిపెట్టాను మీరూ?”

ఈమాట మీద “అలా నిలవతీసి అడగం” డని వొకడూ, “ఇన్నాము నేలమట్టం చెయ్యాలంటే యిదే సమయం” అని మరొకడూ, “ముందు క్రొపింగులు గొంగిం చెయ్యాలి” అని యింకొకడూ —తలో మాటా కొంచెం గట్టిగానే అన్నారు.

ఇ వన్ని పంతులు చెవిలో పడ్డాయి. గిర్రన తల తిరిగిపోయిందతనికి. జెంటునే సరళ మైన అతని స్వరానికి కరకుతనం వచ్చింది.

“ఏ మంటారు?”

“మీరే చెప్పండి”

“రాజీ కుదరదు”

“కనపడుతూనే వుంది”

“మన వూచీ కదిలిపోయింది. జారికి వారే రాజీకి వస్తే అలాంటిదాం”

“.....”

“జెల్లిపోదాం పదండి”

వొక్క క్షణం అయినాక “యేం బాబయ్య, యేం సెలవూ?” అని వొక పెద్దమాదిగ అడిగ్గా, “నాలుగు పూటలు కల్లు మూసుకుంటే జెల్లిపోయాదానికి తగువు పెంచా లేమిటా?” అంటూ చౌదరి జెలకొరం చేశాడు.

పంతులు వూపిరి బిగపట్టి మాదిగల కేసి దృఢ నిశ్చయంతో చూశాడు. “ఇక యెందు కేనా తయారే” అన్నట్టు తల లూసి “పదండి” అంటూ మాదిగలు దారి తీశారు.

* * * * *

“మనం మన బాగ్ర త్తే మీద వుండడం మంచిదీ” అని అలా బాల్ల చెప్పిన సలహా మీద పెద్ద కండ్లమా

అలాగేంచి, రాత్రి పగలూ కూడా సరిహద్దు గట్టు మీద కొవలా వుండడానికి మెరిక్ లాంటి యిద్దరు కమ్మ యువకుల్ని జీతానికి పెట్టారు.

3

పంతులు తల చించుకున్నాడు. కాని వుపాయం తోచలేదు. అయితే, పెద్ద చెరువులో దిగి తీరా లన్న పట్టుదల మాత్రం. అతని కెంత మాత్రమూ తగ్గలేదు, సరికదా పెనవేసుకుపోతూనే వుంది.

“ప్రయోజనం కలగను” అని నిశ్చయం చేసు కునే అతను రామచంద్రపురం వెళ్లి యీసంగతు లన్న హరిజనసంఘాధ్యక్షునితో చెప్పి సాయం చెయ్యి మని కోరాడు. దానిమీద “తప్పకుండా నూ” అంటూ ప్రారంభించాడు అత్యాగమూర్తి “మీ వృద్దకం చాలా మంచిది. మీ దీక్ష నాకు పారవశ్యం కలిగిస్తోంది. హరిజనసోదరుల చిక్కలకు నేను మిక్కిలీ పరితపిస్తున్నాను. కాంగ్రెసు దృష్టి అంతా యిప్పుడు హరిజనుల పక్షంగానే వుంది. అయితే—మీరు కొంచెం విశాలభావం తోటి, విశ్వమానవసాగ్రాత్రంతోటి, లోకకల్యాణ దృష్టితోటి యీ సమస్యని సమన్వయించాలని కోరుతున్నాను. ఇది చాలా సందిగ్ధి. పైగా మీ పూరి పరిస్థితులు వేరు. ఇంతకీ: ఇప్పుడు కాంగ్రెసు సాంఘికపరిష్కారాన్ని దూరంగా పెట్ట మని చెప్పి ఆసెంట్ల యెన్నికలలో పురికింది. మీ ప్రాజ్ఞో డెట్లయి తొమ్మిది వోట్లున్నాయి. అన్నీ అగ్రజాతువారిలోనే వున్నాయి. మీ మిప్పు డీస్వల్పవిషయంలో కలగ చేసుకున్నా మంటే విశ్వవ్యాప్తమైన హిందూసానభివితవ్యానికి అపాయం సంభవించ గలదు. కనక మీ రిప్పు డీసంకుచిత దృష్టి విడిచి పెట్టి రాట్లం చేపట్టండి. హిందీ నేర్చుకోండి. గ్రామపునర్నిర్మాణానికి బలం కలిగించండి. కాంగ్రెసువాని మీ రంతా కలిసి ఆసెంట్లకి సంపకలి గారంటే అప్పుడు మీ పని చక్కగా—చూడం

డీ! అంద్రరాష్ట్రీయకాంగ్రెసు కమిటీ అధ్యక్ష పదవిని మీ వంటి హరిజనసోదరునికి ఇవ్వా అని నేను ఘోరంగా వాదించబోతున్నాను. మరి దయ చెయ్యండి”

పంతులు తుళ్ళిపడ్డాడు. మరి అక్కడ నుంచో లేచి.

*** ** *

రాత్రి యేనిమిది గంట అయింది. అప్పుడే భోజనం చేసేవచ్చి పంతులు ఆరుబైట పడక్కుర్చీలో కూచున్నాడు. అంటించిన చుట్ట పూర్తి అయ్యాట ప్పటికి మాదిగకులపెద్దలు నలుగురు వచ్చి చుట్టా కూచున్నారు.

“అప్పుడే వారం రోజులు గడిచిపోయాయి. దారితెన్నూ యేమీ కనపడం లేదు. పెద్ద కులాల వారికి మనకి తగువు మాత్రం పెరిగిపోయింది”

“నిజమే. ఎప్పటి కేనా మన కిదే దారి. వారూ మనమూ యిష్టంగా వున్నంత కాలమూ మన కేమీ లాభం కలుగదు. మనం వారి చుట్టూ—మాబతుకు మీ దయాధర్మవిచ్ఛాలమీదే వుం దని మనం దేవు భావించంత కాలమూ మన చిక్కలూ, ఇబ్బందు లూ వారికి బోధపడవు. “వీళ్ళని చెందనాడుకుంటే మన పని బండినున్నా ఆవుతుం” దని వారికి శెష్ట తోచేటట్టు మనం చెయ్యగలిగినప్పుడే వారు మన ల్ని మనుష్యులని భావించి రాజీకి వస్తారు”

“కాలవలు తెరిచారంటే—”

“తరవాత మనకి మన్నే. ఈలోపునే కావా లేమయినానూ. ఆయినా యింకా యిరవై మూడు రోజులు మనకి గడువుంది. ఏలాకు దగి కేనా మరామత్తు పూర్తి కాక అధికార్లు మరో పది రోజులు గడువు పెంచడం కూడా వుంటూ వుంటుంది. కంగారు పడకండి. నేను నౌకరకీ నెలవు పెట్టి యీ పనిలోనే మునిగి వుండడం మీరు చూస్తూనే—”

“పోనీ, మనం కట్టు కట్టి వారి పనులు మానేసే ?”

“మనమే చెడిపోతాం. మీ చేత ఆపని చేయిస్తే నాకు పేరు రావచ్చు. పత్రికలు “వోహోహో” అని పొడవచ్చు. కాని నేగించుకోలేక మీరు మాడిపోతారు. చివరికి వారి కాళ్ళూ కడుపు పట్టుకోవలసివస్తుంది”

“.....”

“.....”

“ఏరాత్రో పెద్ద చెరువు నీరు కూడా మరుక్కాలవలూకి కొట్టేసే ?”

“.....”

“.....”

“పెద్ద కులం వారిని యుద్ధానికి కివ్వించామన్న మాట”

“రయతులు మనకంటే తక్కువ వున్నారు. కర్ర పుచ్చుకున్నా మంటే బాపనోరు తలుపులు బిగించుకుని—”

“మట్టుపట్ల వూళ్లు లేతూ ?”

“మాదిగిపిల్లలు మాత్రం—అవును లేండి”

“నిదానించండి. మనం పెద్ద చెరువులో దిగి తీరాలి. ఇది తప్పదు. మీ రీ పట్టు మాత్రం విడవ కూడదు. మంచి వ్రపాయం—”

సరిగా యీ సమయంలో “నాకు దొరికిం దం డోయి !” అంటూ విస్పన్న వగర్చుకుంటూ వచ్చాడు. కుల పెద్దలు “పరుగు పరుగు వచ్చాడు. ఆయాసం తీర్చుకోనివ్వండి పాపం” అన్నారు.

“మరిచిపిళ్ళ పుచ్చుకుంటావా ?” అన్నాడు పంతులు. దానికి వద్దని బుర్ర పూపుతూ వగర్చుకుంటూనే “నేను తురక మతం పుచ్చుకుంటా” నన్నాడు విస్పన్న. అది విని కుల పెద్దలు “ఛా, ఛా! ఏం పనిరా అదీ ?” అని మూతి విరిచారు; కాని “వుండం” డంటూ పంతులు వొక్క నిట్టూర్పు విడిచాడు.

పంతులుకి నిజంగా చెరువులో దిగి సావకాశం గా స్నానం చేసినంత వ్రత్యానం కలిగింది. చాలా నిదాన మైన బుద్ధి కలవా డతడు. తాను మాల వెంకడుగా వుండటప్పటికంటే యిప్పుటి తన స్థితి అన్ని విధాల బాగానే వుంది. చిరువుకి చిరువు, వుద్యోగానికి వుద్యోగం, డబ్బుకి డబ్బు, పలుకుబడికి పలుకుబడి, గౌరవానికి గౌరవం—యేమీ లోటు లేదు. కాని మతంలో కలసినా తాను వూళ్లో కాపరం చెయ్యడానికి వల్ల కాదు. చెరువు ముట్టుకోడానికి వీలులేదు. ఇక కిరిస్తానమతంవల్ల మాదిగల కం లాభిమూ ?

బాగా ఆలోచించాడు పంతులు. “తురక మతం లో కలిస్తే స్వేచ్ఛ. ఎవరూ దేవత ఆట్యుకోరు. పూళ్ళో అందరి యిళ్ళలోకి వెళ్లవచ్చు తురక అంటే యెవరూ నో రె తరు” ఈలాభాలు స్పష్టంగా కనపడాయి అతనికి”

“నీకే తోచిందా ?”

“రామచంద్రపురం నుంచి వస్తూ కరీం సాయీ బుగారు చెప్పారు”

“అందరూ కలవా లన్నారా ?”

“ఇష్టం వున్న వాళ్లు—పెద్ద చెరువులో దిగా లనీ, పూళ్ళో అందరి యిళ్ళలోకి వెళ్ళాలని ఆత పున్న వాళ్లందరూ రావచ్చు నన్నారు.”

“నెచాన” అని యోగిరి గంతు వేశాడు పంతులు; కాని కుల పెద్దలికి మొదలూ తుదా యేమీ కనపడలేదు.

“ను వేవ్వు మన్నావు ?”

“నా మట్టుకి నేను సిద్ధం అన్నాను”

“మరి నీకు కులం ?”

“కులంకోసం కులం విడిచిపెట్టినాను నేను”

“తక్కిన వాళ్లకన్నా కలవకపోతేనో ?”

“వాళ్ళ కర్మం”

“.....”

“బర్మాలో నేర్చుకున్నాను కనక హిందూస్థానీ నా కిదివరకే వచ్చును ఏడు కొండల వాడి మొక్కుంది కనక గడ్డం—మానుకోండి”

“.....”

“నేను గ్రామనాకర్ని కనక కరీం సాయిబుగారి తోటి కరణంగారి యింటోకి, ముప్పిబుగారి యింటోకి—బాపనోరి యిల్లన్న దూరేస్తాను. రోజూ చెల్లొనే తావ మాడతాను”

“అంతటితో వూరుకో”

ఇలా అంటూ పంతులు వాళ్ల నందర్నీ యిన్కూలు వాళ్లకి తీసుకువెళ్లి రహస్యాలోచన సాగించాడు.

౪

“సలామ్ మహరాజ్!”

“ఏ వూరు—విస్సీగా!”

“అయ్యో! మీకీ యింకా అస్సంటి మాటా పన్నీ రాద్: యిస్సన్న నిన్నట్కి యిస్లామ్ మతంలో కల్పిపోయాడ్. పేరూ సెప్పాం, యిస్లామిల్ సాబ్! ఆయా మీకీ సలాం చెప్పి వుండాడ్ కన్నా మీకీ మల్లి బదుల్ సలామ్ చెప్పాలండీ”

“ఏమిటీ, యేమిటి!” అంటూ కరణం పడక్కుర్చిలోనుంచి లేవబోయాడు; కాని సాగింది కాదు. అమాట వినడం తోటే నడుము విరిగిపోయి దతగాడికి. అయితే, పెంటనే రెండు చేతుల తోటి కళ్లు మూసుకుని లోపల్లోపలే “రామా, రామా” అనుకుంటూ అలాగే వుండిపోయాడు.

కరణం సితి యిలా వుండగా, సరిగా యీ సమయంలోనే ఇన్కటాక్సు నోటిసు చేత్తో పుచ్చుకుని “నిద్రా యేమిపోయి?” అంటూ రామప్ప సోమయాజులు వచ్చాడు. కరీముని, ఇస్లామిల్ని విధిగుమ్మంలో నుంచే చూశాడతను; కాని యిద్దరికీ గుడ్డా లుండడంవల్ల యిద్దరూ తురకలే అయి వుంటారనుకున్నాడు! కాని పరకాయించి చూడ

లేదు. దగ్గరికి వచ్చాకనే అతని కళ్లు కరణంమీదే పడ్డాయి. ఇంతే కాక, అసలతనికి అనుమానవలసిన అవసరం యేం వచ్చిందీ?

అప్పుడు కరీము వొక కుర్చీ కరణానికి దగ్గరగా వేసి “మామోండి మహరాజ్!” అని యాజులతో చెప్పి పక్కకి తిరిగి కన్ను గీటాడు. పెంటనే యిస్లామిలు “సలామ్ యాజుల్ మహరాజ్!” అన్నాడు. యాజులు కుర్చీమీద కూచుంటూ, “అభీప్రసిద్ధి—” అని ఆశీర్వాచనం చెస్తూ యాదాలాభంగా కన్నెత్తి చూస్తాడు కదా మడిచెయ్యి అలాగే నొసట వుంచుకొని, చిరునవ్వు నవ్వుతూ, వంగి విస్సీగాడు—

యాజులు వుల్కిపడ్డాడు. అకంగారులో కుర్చీ వెనక్కి పడిపోయింది. మడిచేతిలో వున్న నోటిసు వొక వేపుకీ ఎడమచేత్తో వున్న పాడుకుతాయ వొక వేపుకీ పడిపోగా యాజులు జెల్లితలా పడి వొక్క ట్రానానికి పక్కకి దొర్లి లేచి, తూల్తూ తూల్తూ దూరంగా వెళ్లిపోయి “పోరి మాదిగి పీనుగా” అని యిక మాట్లాడలేకపోయాడు.

ఇదంతా వేళ్ల సందుల్లో నుంచి చూస్తూనే వున్న కరణం యిక లాభం లే దని నిశ్చయించుకుని యెత్తుపడిపోయినవాడిలాగ మెల్లిగా లేచి కూచున్నాడు.

“ఈదురంతం యేమిపోయ్ కరణం?”

“తురకల్లో కలిశాడు విస్సీగాడు—”

“అద్దో, అద్దో. అస్సంటి మాటా—చెప్పామా లేదూ మహరాజ్! యిస్సన్నా జాంతే నై. యిస్ గాదూ మరయ అనోండి. యిస్లామిల్ సాబ్ చెప్పండి. లేకపోతే బడా తంటాల్—చూతా మీకీ యెరుదుర్”

“ఏమిపోయ్ యీ పుట్టిమనకా!”

“మనకర్తం. ఇంకేం చేస్తామా? రండి, మాచోండి”

“ఛా, ఛా! తన్ని తగిలెయ్యక వాణ్ణింకా—”

“ఖబర్దారీ యాజుల్ సాబ్! మాకీ మసల్మాన్!
హూ, హిక్తా మీకీ పప్పు—”

“కరీం! పూరుకో, వారు పెద్దలు—”

“పెద్దల్నీ, చిన్నల్నీ తేడా వుండవాలా.
ఘన్నుఘన్ను మాటల్ పెట్టే—మహారాజ్!
మాకీ ఘరవం కావాలా, మీకీ ఘరవం చేస్తాను.
బరాబర్”

ఈసందర్భో యాజులు మేఘాల మీద యెగిరి
పోయాడు.

కరణం వొక్క క్షణం అలోచించాడు, కాని
యెఱుఱా పాలుపోలేదు. చివరి కతను “యీ చె
య్యలు వొదిలిపోతే చాలు” నని నిశ్చయించుకుని
“నాకు దొడ్డో పనుంది, మీ రిప్పటికి వెళ్లిపొండి”
అని నౌకర్లకి చెబుతూ మాట వినిపించుకోకుండా
లేచి చక్కాపోయాడు.

ఇదంతా చూశాటప్పటికి యిస్మాయిలుకి చీక
టోనుంచి గట్టి మని వెలుగులో పడ్డట్టయింది.
యుగయుగాలనుంచి వున్న పుట్టుగుడ్డితనం పోయి
వున్నట్టుండగా అతనికిత మైన చూపు వచ్చిన
ట్టయింది. ఇప్పుడే తల్లి కడుపులోనుంచి పుట్టి,
పుట్టిన వెంటనే ప్రాజ్ఞత వచ్చినట్టున్నా అయింది.
దీనితో అతనికి బ్రహ్మానందం కలిగింది. చూస్తూ
వుండగా కళ్లలోనుంచి బాష్పప్రవాహం వురకలు
వేసుకుంటూ అరిగిపోయింది. ఇది యిలా వుండగా:
మాదిగపిల్లిలో మట్టుకే గడప దాటి లోపలికి వెళ్ల
గల తనకి అందరి యిళ్లలోనూ సంచరించడాని
కిలాంట్టి అధికారం యిచ్చిన యిస్లాము. మీద
అతనికి పార మైన భక్తి, విశ్వాసమూ కలిగాయి.
ఇదంతా కరీము సులహావల్లనే తనకి సంభవించడం
కూడా అతనికి జ్ఞాపకం వచ్చింది. వెంటనే అతను
కరీం పాదాలమీద పడి “భాయీ! నీరసం నేను
తీర్చుకోలేను. నే నిదివరకి పురుగుకంటే అన్యాయంగా
బతికాను. నేనూ మనిషి నే అని తల యెత్తు
కుని తిరగ్గల అదృష్టం నా కిప్పుటికి కలిగింది. ఇస్లాం

మతం రాజామతం. భాయీ! నేను యిస్లాము
మతాన్ని నిందించిన వాడి నానికే పెరికేస్తాను.
ఇస్లాముమీద పగ బట్టినవాణ్ణి సా తేస్తాను. ఇస్లాం
మతం కోసం నేను ప్రాణా లిచ్చేస్తాను” అని
యిక మాట్లాడలేకపోయాడు.

దీంతో కరీముకి ముందు గంభీర మైన ఆనం
దమూ, తరవాత అత్యున్నత మైన గర్వమూ కలి
గాయి. అతనికి మహమ్మదువారు వచ్చి తన శిరస్సు
మీద చెయ్యి వుంచి దీవించిన ట్టయింది. వెంటనే
అతను యిస్మాయిల్ని లేవదీసి, గడ్డం సగరించు
కుంటూ యెగురొమ్మూ విగుచుకు నిలిచి “యిస్మాయిల్!
భాయీ! మతం అంటే యిస్లాం వొట్టి
మతం. మనీ అంటే ముసల్మాన్ వొట్టా మనీ.
దేవు అంటే అల్లా వొట్టా దేవు. గుర్హు అంటే
మహమద్ వార్ వొట్టా గుర్హు. తెల్పిందీ భాయీ!
మమ్మ మతంలో మనీకి మనీకి యెక్వా తక్వా
లేవ్. నవాబ్, గులామ్ వొట్టి కంచంలో వాషు
పడ్డార్. ప్యారీ యిస్మాయిల్! యిదీ వొట్టి
యిస్కో. అల్లా క తాచ్చం సల్లంగా వుండే ముగు
ల్మాన్నూ లుక్మాన్ లేను, మ సల్మాన్నూ గుల్ఫం
లేను. ముసల్మాన్నూ బయ్యం లేను. ముగు
ల్మాన్నూ పక్రుల్ లేను. మ సల్మాన్నూ అషాబెం
లేను. నమ్మ భాయీ!” అని అతన్ని కాగిలించు
కుని పరవశుడైపోయాడు.

౫

పదిన్నర అయింది. పావంఢాబా, చెరువూ
బ్రాహ్మణమొగ్గలో నిండిపోయి వున్నాయి.
చెంబులు లోమివాళ్లు కొందరు, బట్ట లుతివాళ్లు
కొందరు, ప్లానం చేసీవాళ్లు కొందరు, కభుర్లు
చెప్పేవాళ్లు, కొందరు. బారేపాలు పన్నీవాళ్లు
కొందరు. వొకచోట సంభావనల గొడవ. వొక
చోట, వరకట్నాల తేరం. ఇంకోచోట వొంగ
సాక్ష్యాల పన్నాగం. మరోచోట వడ్డితెక్కలు.

వేరొక చోట మనోవర్తి వాచాల అలాచనలు. మధ్యమధ్యా, అక్కడక్కడా వేళ్ళాప్రశంసలు. సంగీతాలు. చాటుధారపద్యాలు ప్రాస్తావిక స్లోకాలు. ఇంగ్లీషు టిప్పాలు. అసావాదిత్యో బ్రహ్మలు. అర్చ్యప్రదానాలు. గాయత్రీజపాలు. పూతపదాలు. వో! వొక టేమిటి, రేవంతా సుహా కోలాహలంగా వుంది.

ఇలాంటి సిఠిలో:

అటు మాడిగిసిల్లిలో నుంచి పిన్నలూ, పెద్దలూ — స్త్రీ పురుషులు యెన్నఁదై తొండ్రి మంది బిల బిల్లాడుతూ వచ్చి సరిహద్దు గట్టుమీద వరసలు తీరి కూచున్నారు.

ఇటు తురకపేటలో నుంచి జమాజెట్టిలాంటి యువకులు పాతక ముప్పయిమంది లాఠీకర్రలు పుచ్చుకు వచ్చి దక్షిణపు గట్టుమీద మీసాలు దువ్వుకుంటూ, వంకరచూపులు చూసుకుంటూ బారులు తీరి నుంచున్నారు.

బ్రాహ్మలందరూ అదీ యిదీ కూడా చూశారు. అయితే, అ దేమిటో, యి చెందుకో యేమీ బోధ పడకపోయినా తురకలూ, మాదిగలూ గూడుపు తాటి చేస్తున్నారనీ, యిప్పుడేదో వొక సాహస కార్యం జరిగిస్తా రనీ మాత్రం తట్టింది. పెంటనే ఆరణగొంధస్థని అంతా చప్పగా చల్లారిపోయింది. పైగా వా రందరికీ యొక్కడ లేని చురుకూ వచ్చింది. అట్టే తరళతగాయత్రీకి సంకల్పించిన వారు అప్పటి కయినంత సంఖ్యతో చాలించి ఆచ మానం చేశారు. పూర్తిగా సంధ్యావందనం చెయ్యి బూనినవారు అర్చ్యప్రదానంతో పూర్తి చేసేశారు. సజ్జు పుషయోగించదలచినవారు వొట్టి చేతులతో నేనా తోముకోవడా స్నానం ముగించేశారు. కట్టుకున్న బట్టలు పుతుక్కుందా మని నిశ్చయించు కున్నవారు ఆబట్టలు విప్ప నేనా విప్పకుండా చెంబులతో నీళ్లు ముంచుకో సాగారు.

ఇలాగ వొక్క నిమిషం గడిచింది. రెండో నిమిషం ప్రారంభం అయింది; 'కొని అది పూర్తి కాకుండా కరీమా, యిస్కాయిలూ యేనుగు గున్న లలాగ వచ్చి చికిరి సావంచామీద నుంచున్నారు.

కరీమా కరీమే. ఇక రెండో మనిషా? కనురెప్ప లు రెండుమాట్లు అడేటప్పటికి ఆతను మాదిగి విసిగ్గి గా డని అందరికీ తెలిసిపోయింది. పెంటనే అంద రికి శరీరాలు గరిపాడిచాయి. చెవులు గల్లుపడ్డాయి. మనస్సులు చెదిరిపోయాయి.

అయితే వా రింకా సరిగా తేరుకోకుండానే దక్షిణపు గట్టుమీద నుంచి చెవులు గింగురు మనే టట్టు వొక యాల వినవచ్చింది. అది పూర్తి కావ డం తరవాయిగా కరీము యిస్కాయిలు కేసి చూ న్నూ “అల్లాహ్ అక్బర్” అని గొంతుతెచ్చి అన్నా డు. తరవాత యిస్కాయిలు బ్రాహ్మల కేసి చూ న్నూ అంత కంటేనూ గట్టిగా “అల్లాహ్ అక్బర్” అని రెండు చేతులూ పైకెగరవేశాడు.

అంతే. పెంటనే యిద్దరూ గభీ మని గభీ మని బ్రాహ్మల మధ్య వురికారు.

దాంతో అగాధ మైన సమాద్రంలో పెద్ద కొం డలు విరుచుకు పడ్డట్టయింది. చేటలతో కొట్టి నట్టు బ్రాహ్మలందరిమీదా నీళ్లు చించాయి. కొం దరికి పూపి రాడక వుక్కిరిబిక్కి రయింది. కొం దరు హఠాత్తుగా యెగసిన కెరటాలకు తట్టుకోలేక పూగీస లాడారు.

కొని యెవరూ కోప్పడలేదు. “ఏం పని యిదీ?” అనేనా అనలేదు. నోళ్లలో నైనా గొణుక్కో లేదు. దురాయి కట్టి ట్టందరూ కిమ్మరు మనలేదు. కొందరు కొయ్యయిపోయారు కూడానూ.

బ్రాహ్మ లిలాగ కిలావిగ్రహం లయిపోగా కరీ మా, యిస్కాయిలూ “వొల్లా సల్లపడిందీ భాయీ” అంటే, “ప్రాణాలు తేరుకున్నాయి భాయీ” అని వొళ్లు తోముకోవడం మొదలుపెట్టారు.

బ్రాహ్మికి సముద్రంలో వుండన్న బడబాస లం యిప్పుడు ఆచెరువులో ప్రత్యక్షం అయింది. వారిలో వొక్కరూ కూడా యిక ట్టణ మేనా వుండలేకపోయారు. ఎలా వున్నా రలాగ— యొక్కడున్నా వారక్కణ్ణుంచి వొడ్డెక్కి, పెనక్కి తిరిగి, మాడవండా—నింపాదిగా కాదు—వురకలూ పరుగులూ పెడుతూ మాయ మైపోయారు.

ఇది చూసి మాదిగ అందరూ దిక్కులు బద్దలాసి పోయే టట్టు చుప్పట్టు చరిచారు, తురకయువకులు ఆకాశం లిలులు పడిపోయే టట్టు యీలలు వేళారు.

కఠిమూ, యిస్మాయిలూ విరగబడి నవ్వారు.

“.....”

?

నిజాము రాజ్యములోని తెనుగువారి స్థితి

సురవరము ప్రతాపరెడ్డిగారు బి. ఏ., బి. ఎల్

ప్రబుద్ధాంధ్ర సంపాదకులు “నిజాంరాజ్యంలోని తెనుగువారి స్థితి అని రాస్తే చాల సంతోషిస్తాను” అని నాకోక జాబు వ్రాసినారు. వారి కోరిక అనుల్లంఘనీయము. ఏదేని విషయమును గురించి వ్రాయు మనిన నా కాందోళన కలిగి యుండెడిది. వారే వస్తునిర్దేశము చేసి వ్రాసినందున శ్రమ తప్పినది. నాకును నిదే విషయమును గురించి బ్రటిషిండియాలో నుండు ఆంగ్లసోదరులకు తెలుపుకొనవలెనని బహుకాలమునుండి కోరిక యున్నది. ఏమి గ్రహచారమో యేమో నిజామాంధ్రులన్న నిజాములో వలెనే బయటను నిరాదరణమే కనిపించుచున్నది. ఇచ్చట లక్షల కొలది యాంగ్లుల వండు కష్టముఖములను గురించి కావలసినంతగా వ్రాయు వారే లేరు. మహారాష్ట్రుల వండు నభిమానములో దేశాంశము కూడ నాంగ్లులలో లేదనవచ్చును. నిజాము రాష్ట్రములోని హిందువులకు అందు ముఖ్యముగా మహారాష్ట్రులకు కష్టములు కలిగిన బొంబాయి రాష్ట్రపు పత్రిక లేమి, నాయకు లేమి తీవ్రచర్యలు చేయుచుండురు. కాని మన ఆంగ్లసోదరులలో

నిట్టివి కాంచుట లేదు. ఏ తాలూకా మూలయందో యేచిన్న సభయో జరిగిన దానికి ముఖ్యస్థాన మిత్తురు కాని అఖిలనిజామురాష్ట్రాంధ్రులకు సంబంధించిన ప్రథమద్వితీయమహాసభలు (Conferences) జరిగిన వాటికి దగు స్థాన మిచ్చు పత్రిక లేకపోయెను. కావున మా కథ కొంత యైనను నాకు తెలిసినంత మాకు ప్రమాదము లేకుండు నట్లుగా వ్రాయ గలిగినంత బ్రటిషాంధ్రసోదరులకు తెలుపుకొనిన నిక మందైనను మమ్ము వలసపోయిన వారినిగా, లేక ఆనాగరికులనుగా తలపక మాయందు సానుభూతి చూపి మా కే కష్టములు వచ్చినను అవి తమ కష్టములుగా భావించి సర్వవిధముల సాయ వడుదు రని యాశతో వ్రాయుచున్నాను.

నిజాము రాష్ట్రము యొక్క మొత్తము వైశాల్యము ౨౨౬౯౦ చదురపు మైళ్లు. దీనిలో ఆంధ్ర ప్రాంతముయొక్క విస్తీర్ణము ౪౦౩౪౦ చదురపు మైళ్లు. (అనగా నిజాము రాష్ట్రములో సగము భాగము). ఈరాష్ట్రములో ౧౬ జిల్లాలు కలవు. అందు తెనుగు జిల్లాలు ౮.

- (౧) వరంగల్ (ప్రాచీనపు ఓరుగల్లు)
- (౨) కరీంనగరు.
- (౩) అదిలాబాదు.
- (౪) అత్రాపుబద్దా (ఆనగా "బద్దా" నగరము చుట్టు నుండు భాగము)
- (౫) మెదక్.
- (౬) నిజామాబాదు (దీనిని పూర్వము "ఇందూరు" అనుచుండిరి)
- (౭) మహిబూబునగరు (దీనిని పూర్వము "పాలమూరు" అనుచుండిరి)
- (౮) నల్లగొండ.

ఇటీవల "బాగాల్" అను బిల్లా ఒకటి ప్రత్యేకముగా విధిజరిపబడినది. ఇవి గాక కర్ణాటకములో నేరన రాయచూరు జిల్లాలో నిక్షేపింపి భాగములు ఆంధ్రులవే.

(౧) అలంపూరు తాలూకా.

(౨) గద్వాలసంస్థానము.

జనసంఖ్య.

ఈరాష్ట్రముయొక్క మొత్తము జనసంఖ్య

౧౪,౪౩౬,౧౪౪

అందు ఆంధ్రులు

౬,౯౩౨,౫౩౪

మహారాష్ట్రులు

౩,౭౮౬,౮౩౮

కర్ణాటకులు

౧,౬౨౦,౦౯౪

ఉర్దూ మాతృభాషగా

౧,౫౦౭,౨౭౨

గలవారు

౧,౫౦౭,౨౭౨

మహమ్మదీయులు

౧,౫౩౪,౬౬౬

ఇతరులు

౫౪౯,౪౧౦

తెలంగానా, అనియు, మరాట్టాదా అనియు నిజాం రాష్ట్రము రెండు భాగములుగా విభజింపబడినది. రెండవదానిలో కర్ణాటకులును చేరియున్నారు.

విద్య-భాష

నిజాము రాష్ట్రములో అక్షరాస్యులు ౫ యేండ్లు అంతకు పైబడిన వయస్సు గలవారిలో నూటికి

౫ సురు. కొవున నాంధ్రులలోను నిరక్షరాస్యుల సంఖ్య అపారము. దీనికి తోడుగా నిచ్చట ప్రత్యేకపరిసితులు కొన్ని ఆంధ్రుల విద్యాభివృద్ధి కొరతములు కలిగించుచున్నవి బ్రిటిషిండియా రాజకీయభాష యగు ఇంగ్లీషును మాతృభాష యగు ఆంధ్రమును ఆంధ్రులు నేర్చుకొందురు; కాని యచ్చట బహుభాషలతో ప్రవీణత నొందవలసి యున్నది. సార్వభౌమభాష కొవునను పాఠశాలలో పాఠ్యమగునట్టిది గావునను ఇంగ్లీషు తప్పని దయ్యె. ప్రభుత్వభాష కొవున ఉర్దూ నిర్బంధ మయ్యె. ఉర్దూలో ప్రావీణ్యత నొందవలెనన్న ఆరబీ చదువకున్నను ఘోరీ మాత్రము తప్పక చదువవలసినదే. ఇక అభిమానభాష ఆంధ్రము. అది విచ్చుకము, లాభిరహితము. ఎవరు చదువుదురు? కొవున ఆంధ్రభాష యచ్చట దినదినము క్షీణించుచున్నది. భాషలో ఉర్దూసాంకర్య ముండుట సహజమే. బ్రిటిషిండియాలో ఇంగ్లీషు కల్పి యెట్లుండునో అదే విధముగా మాభాషలోను ఉర్దూ సమ్మేళనము బాగుగా కలదు. ముఖ్యముగా ఆపచారము చేయువారు రెడ్లు, వెలములు, గోలకొండవ్యాపారులు, నియోగులు. మున్నూరుకొవులు. వీరు ఈ రాష్ట్రములో గణనీయులు. అయినను వీరికి ఉర్దూభాషయే ఉగ్రపాలతో నేర్చు విద్య. అనేకులకు తెలుగులో మాట్లాడుట కన్న ఉర్దూలో విసరివేయుట చాల సులభము. మరియు గౌరవప్రదమనియు తలతురు.

వేషములు

"స్వస్థానవేషభాషాభిమతా స్సంతో రసప్రతిబంధియః" అన్న నన్నయ్యభట్టు వాక్యములు మాయందు నిరర్ధకములే. భాషకు తోడు వేషము. బ్రిటిషిండియాలోను (ఇప్పుడు తగ్గుచున్నను) ఇంగ్లీషు వేషములు యువకులలో కలవు. మారాష్ట్రముందును తురక వేషములు బహుళములు. ఇంగ్లీషు వేషములు వేయువారిని,

“ఏనుగు తోలు చెచ్చి ఏడాది యుతికిన

నలుపు నలుపే కాని తెలుపు కాదు”

అన్నట్లు తమ కంఠను మార్చుకొనజాలనందున మన వారే యని పోల్చుకొనగలము కాని తురకజేషములు వేసిన వారిని హిందువు లని కాని ఆంధ్రులని కాని నిర్ణయించుట కెవ్వరికిని సాధ్యము కాదు. కొందఱు హజీల వలె మావ్యాల వలె వదలు లాగులను కొందఱు అప్పుడే పంజాబునుండి దిగవచ్చిన పఠానులవలె బిట్టు పైజామాలను ధరించి షేర్షాని తుర్కీటోపీ ధరించి కల్తీ లేని ముసల్మానులవలె నుండురు. ఇంతటితో తృప్తి నొందక కొందరు (వారు రెడ్లు) గడ్డములు పెంతురు. అగడ్డములను గూడ ఇరుపాయలుగా పాపట తీసి నువ్వి పెంచుచుండురు. కొందఱు (వారు ను రెడ్ల) మహమ్మదీయ తీరస్థాన మగు ఆజమారు (షరీఫ్)కు యాత్ర కేగి వత్తురు. రెడ్లలో జలమలలో రెండు ఉర్దూ ముక్కల డిప్లోమ తది యైనవారెల్లను తురకజేషములలో నుండురు. (ఇప్పు డిప్పుడు నూటికి నగము వంతు ఈ వేషములు తగ్గిపోయిన వని చెప్పగలము.)

విద్యాభివృద్ధి కాటంకములు

విద్యాభివృద్ధియు చెప్పదు వేషములోనికి దిగి తిని. విద్యకు అటంకములలో నొకటి రాజకీయ భాష యగు ఉర్దూ అని చెప్పితిని. సుమారు ౧౨ సంవత్సరములనుండి ఉర్దూనియావిద్యాపీఠము స్థాపితమైన నాటినుండి ఉర్దూ ప్రధానభాష యగుట జేసి యితరభాషలు మూల బడిపోయినవి. పైగా గెరెరె ఫసలీలో అనగా ౧౧ ఏండ్ల క్రిందట భాగ్న బడుల కాసనము బయలుదేరెను. దాని మూలమున ప్రభుత్వాజ్ఞ లేనిది ప్రైవేటు బళ్ళు ఎవరును స్థాపించ గూడదు. స్థాపించిన బలవంతముగా మూయింపబడును. ఈ పరిస్థితులను గమనించుచు మహారాష్ట్రులు తమ భాషాభివృద్ధికై “విచేకవర్ధిపాఠశాల”ను స్థాపించినారు. ఆంధ్రుల కిట్టిది లేదు. కాని మహారాష్ట్రలే స్థాపించి వదలుకొనిన బాలి

కాపాకశాలను ఆంధ్రులేయిప్పుడు నడుపుచున్నారు. అందు ఇంగ్లీషు ఆంధ్రము మైటినవరకు చెదిరింతురు. ప్రకృతిగా ౧౨౧౦ వరకు జాతికలు చున్నవమన్నారు. విద్య యుచితము. కాని స్రుభుత్వము సహాయము సంపూర్ణముగా నున్నది. ఎన్ని మారులు యెరి పెట్టుకొనినను దమ్ముడి సహాయము మాడ చేడువండుట ఆంధ్రుల మురకృష్టమే లేనన్ని బ్రిటిషిండియాలో నే కాక నిడేశములందును విద్యకై వేలు కాదు కదా అక్ష లేటేట దానము చేయుచుండిన మాప్రభుత్వమువారికి స్థానిక విద్యాసంస్థ అంగు దానికల విద్యకై యెప్పుడైనట్టిదానికి సహాయము చేయు మన్న సనేచిరా అని హాష్కరించుకొని మార్పుండుట యేమి? ఏది యెట్లున్నను ఈశాశకాలను పట్టుదలతో ప్రశంసనీయుముగా చందాలెల్ల నడిపించుమన్న మాడపాటి హనుమంతరావు ప్రభువులు ప్రశంసనీయులు.

ప్రజాహిత సంస్థలు.

అంతగా పేర్కొన దగినవి లేవు. ఉన్నవానిలో నిజారాష్ట్రాంధ్రజనకేంద్రసంఘము హైద్రాబాదు నగరాంధ్రజనసంఘము మధ్య మైనవి. మొదటిదానికి అదినుండియు. మాడపాటి హనుమంతరావు గారు కార్యదర్శులు. ఈ సంఘపక్షమున ననేక ఫలములలో గ్రంథాలయాదిసంఘలు జగుపబడినవి. రెండు మహాసభలు జరిగినవి. సుమారు ౨౦ లక్షులు సకములు ముద్రింపబడినవి. ఇక్కడి ఆంధ్రుల పరిస్థితుల నెరుగ గోరువారు ఈ ఆంధ్రములను పైమాడపాటి హనుమంతరావుగారి వద్దనుండి తెప్పించికొని చూచిన విషయగ్రహణ మగును. ఈ రాష్ట్రములో సుమారు వందవరకు ఆంధ్ర గ్రంథాలయములు స్థాపింపబడినవి. కాని యందు నగము పైగా అంతరించినవి. (ఇది ఆంధ్రుల కుండు లక్షణమే) మిగత నగములో కొన్ని మిణుకు మిణుకు మనుచున్నవి. దీనికి తోడు ప్రభుత్వము యొక్క అనాదరము. బోధాలో ప్రజాస్థాపిత

గ్రంథాలయములకు ప్రభుత్వసహాయ ముండగా నీ రాష్ట్ర గ్రంథాలయములపై పోలీసువారొక కన్నుంచుటలే నని అజ్ఞ యున్నది. ఇప్పుడున్న గ్రంథాలయములో దినదినాభివృద్ధి పొందుచున్నది. శ. ౧౯౦౫ లో స్థాపింపబడిన నగరమండలి శ్రీకృష్ణదేవరాయాంధ్ర గ్రంథాలయము. ఇందు సుమారు ౫౦౦౦ సంస్కృతాంధ్రాది గ్రంథములును అముద్రితతాళపత్ర గ్రంథములును, అముద్రితకావన ప్రతిబింబములును కలవు.

రెడ్డి హాస్టల్

హైద్రాబాదునగరమును చూడవచ్చు నాంధ్రుడు తప్పక హాస్టలును తిలకించి పోవలసినదే. ఇంతటి ప్రపంచ మైన ప్రజాహితసంధి బ్రిటిషాంధ్ర భాగమును అధిపత్యము. సుమారు మూడు లక్షల విలువ గల భవనములు, సుమారు ౧౨౦౦౦ గ్రంథములు, వీరి భాగదాగారము రమారమి ౧౫౦ విద్యార్థులును కల సమయిది. ఈ సమయేర్పడిన తర్వాతనే రెడ్ల వేషభాషలందు చూపులు కలిగిన వన వచ్చును.

ఆచారములు

నిజాము రాష్ట్రములో రెడ్లు తక్కువ. అందు తెలంగాణాలో మఱీ తక్కువ. నల్లగొండ, కరీం నగరు, అత్రాపురబద్లా, జిల్లాలకు రైలు మార్గమే లేదు. తక్కిన జిల్లాలలకును బాదరాయణిసంబంధముగా జిల్లాలో నొక మూలన పోవుచున్నది. విద్యావ్యాపకము కున్నది. ఆటివో జనులు పూర్వాచారపరాయణులు; మాధవీశ్వాసములు పెండు. సనాతనులకు పెట్టని కోట. రెడ్లలో వెలమలలో, గోలకొండవ్యాపారులలో జనానా పదతి పెండుగా నున్నది. రెడ్లలో మూడు తెగలు. దేశముఖు (దొరల) తెగ మొదటిది. రెండవది పటేండ్ల తెగ (గ్రామమున్నిపులు) మూడవది కాపులు. ఒకరి కన్న నొకరు పెచ్చని తలతురు. దేశముఖులలో పూర్వముగా, పటేండ్లలో సంపత్తు ముదిరిన చోట గోషా

పదతి కలదు. వెలమలలో ధనికులందే కాక బీదసాదలందును సుపూర్ణముగా గోషా కలదు. తురకల కన్న పెచ్చుగా విపరీతపదతులపై నీ “భుగోష” వీరి యంద కలదు. గోలకొండ వ్యాపారులలోను “దేశపాండ్యాలు” (దొరలు) కరణములు అని రెండు శాఖలు. అందు మొదటి శాఖలో గోషా కలదు.

రెడ్లకు గోలకొండ వ్యాపారులకును మతమందు పట్టుదల తక్కువ. ఇస్లాం మత విశ్వాసములు కొందఱికి కలవు. ౯-౧౦ ఏండ్ల క్రిందట పెద్దపల్ల జాగీదారులగు రాజేశ్వరరావు జీవించిన కాలములో ముసల్మాను విశ్వాసములు కలిగి చనిపోవునప్పుడు తన శవమును ముసల్మానుల కిచ్చి గోరీ కట్టించుటకై యేర్పాట్లు చేసికొని చనిపోయెను. అతని యధీనములో సుమారు ౨౦౦-౩౦౦ గోలకొండ వ్యాపారి కుటుంబము లుండెను. వారిపై వీరి యభిప్రాయములు చలామణి యగుచుండెను.

ఆదిహిందువుల కేలాటి సౌకర్యములు సవర్ణులు కలిగింపనందున అనేకసలములలో క్రైస్తవమందుకు పునామృదీయమతమందుకు వీరు చేరిపోవుచున్నారు. ఈ యుభయమతముల పక్షమునుండి మిషనులు పని చేయుచున్నవి.

ఆంధ్రసంస్థానములు

మారాష్ట్రములో ముఖ్యమైన యాంధ్రసంస్థానము లివి.

- ౧ గద్వాల్.
- ౨ వనపర్తి
- ౩ కొల్హాపురము
- ౪ ఆమరచింత
- ౫ గోపాలపేట
- ౬ దోమకొండ
- ౭ నీర్నపల్లి
- ౮ సురపురము

ఇవి గాక దొంతి, చింబోడు వంటి చిన్నచిన్న జాగీరులు చాల గలవు. నారాయణపురము అను నొక గొప్ప రెడ్డి సంస్థాన ముండెను. ఆ రెడ్డి దొర

వారు లీలావిలాసుడై ముసల్మాను స్త్రీని సీకాదేసి కొని ఇస్తాం మత స్వీకార మొంది సంతానహీనుడై చనిపోయెను. సంస్థానము భాల్సా (జప్ర) అయ్యెను. ఆయిదారు చిన్న జాగీరులు మాత్ర మతని సంబంధులైన ముసల్మాను స్త్రీల వశమన నిష్పాదమైనవి.

పై ఎనిమిది సంస్థానములు ఆంధ్రసంస్థానములు. కాని వీనిలో భాల్సా యిలాకా (అనగా నేరుగా శ్రీ నిజాంప్రభువు పరిపాలనమం దుండు భాగము) లోవలె సాకర్వములు తక్కువ. పన్నులు హెచ్చు. విద్య భాల్సా కన్న హీనము. సంస్థానముఖ్యపట్టణమం దేవో యొకటి రండు సర్కారీ బళ్లు తప్ప తక్కిన గ్రామములలో సర్కారీ బళ్లు లేనే లేవనిన పొరపాటు కానేరదు. రైతులు (ఏలూకో!) సాధారణముగా నందజులు దరిద్రులే! టపా సాకర్వములు భాల్సాలోనే సరిగా లేనందునను సంస్థానములకు దానితో సంబంధము లేనందునను తప్పుపట్టుట తప్పే యగును. ఇట్లుండియు గద్వాల వనపర్తి సంస్థానములలో ప్రాచీనమునుండియు కవిపండితుల సమ్రాజము జరుగుదుంటుందే నిప్పటికిని నాసంస్థానములలో పండితుల నిలువ కొంత మిగిలి యున్నది. ఈ సంస్థానముల అధిపతులు మన స్కూర్తిగా తలపెట్టిన నిజాం రాష్ట్రాంధ్రులందఱిని నచిరకాలములోపలనే యుద్ధరించగలరు. కాని ప్రకృతిమతమ సంస్థానప్రజల నైన నుద్ధరించిన నదియే పది వేల.

ఆర్థికస్థితి

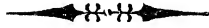
తెలంగానా రైతులు మరాట్వాడా రైతుల కన్న బీదవారు. మరాట్వాడా భూములు సారవంత మైనవి. తెలంగానా భూములు చాలపట్టుచెలకలు (ఇసుక నేలలు) వ్యవసాయము కూడి చాల మోటుగ నున్నది. కొన్ని తావుల విత్తనము భూమి దున్ని చుట్టుటయో లేక చేతితో విత్తనములు నాటుటయో యై యున్నది. రైతులు విశేషముగా అప్పుల పాలై యున్నారు.

హైద్రాబాదునగరము ఆంధ్రుల స్థానమే. నగరమందు ఆంధ్రులు సుమారు రెండు లక్షలున్నారు. మహారాష్ట్రలు ౩౦౦౦౦ మాత్రమే యున్నను ఉద్యోగులు, వకీళ్లు, ఇతర గౌరవస్థులు కలవారు మహాగాష్ట్రలే. ఆంధ్రులలో వకీళ్లు మాత్ర ౩౦ మంది కన్న హెచ్చుగా లేరు. వారును పేరు ప్రతిష్ఠ కలవాలు కాదు. ఉద్యోగములందు గొప్ప యుద్యోగులు లేనే లేరనవచ్చును.

మొత్తమున

నిజాము రాష్ట్రాంధ్రుల స్థితి చాల హేయమై యున్నది. విద్యావ్యాపకము లేదు. గ్రామజనుల స్థితి చాల తోచనీయము. సాక్షర్యములు చాల తక్కువ. విచారించువారు గాని సానభూతిచూపువారు గాని లేరు. గవ్వ సేవాన్ గిరి ఆరునది ప్రజల వాక్స్వతంత్ర్యమును నిరోధించుచున్నది. ఇది చాల విపరీత మైన గవ్వ. అగ్ర్యతూని పసందు, ప్రభుత్వమునకు కావలెను. పది దినములకు ముందే జిల్లాకలెక్టరు ఆనుమతి సన్నికె పొందవలెను. ఉపన్యాసకు లేవకో వా రేమి మాట్లాడుదురా? తలుపవలెను. రాజకీయముల వాసనయే కూడును. రాజకీయేతరముల కీ పై కట్టుబాట్లు, ఇట్లు కొన్ని యిబ్బందులున్నను మారాష్ట్రము ఇతరదేశీయరాష్ట్రముల కన్న చాల మేలే. రైతుల కష్టములను అప్పుడప్పుడు పన్నులు మాపు చేయుచు తొలగింతురు. పత్రికలకు కొంత స్వాతంత్ర్యమున్న దనకలసినదే. ఈరాష్ట్రములోని పత్రికావ్రాయునట్లు తీవ్రముగా నితరసంస్థానములలో ద్రాసిన పత్రికలు చాలకాలముజీవించి యుండవు. న్యాయ మైన గత్య మైన విమర్శనమును ప్రభుత్వమువారు నిరసించరు. ఏది యెట్లున్నను ఆంధ్రులు తమ సంఖ్యను బట్టి ప్రభుత్వద్యోగములందు గాని, స్వతంత్రస్వత్తులందు గాని, వ్యాపారవ్యవసాయములందు గాని చాల జనుకబడి హీనస్థితియం దున్నారనుట నిర్వివాదాంశము.

శ్రీ జమ్మలమడుక మాధవరామశర్మగారు

సాహిత్యశబ్దానికి “సహితానాం భావః సాహిత్యం” అనేది శబ్దవ్యుత్పత్తి ననుసరించిన సామాన్య నిర్వచనం. సాహిత్యసామ్రాజ్యంలో గోచరించే ప్రాతిస్థికరూపాలు సాహిత్యరూపాన్ని సంపాదించుకొని ప్రతిష్ఠను పొందుతవి.

అంగముల అనందకత్వం ప్రధానానుసారి. ఈ సాహిత్యం లలనాలావణ్యప్రభుత్వం. వనితాశరీరంలో ప్రత్యేకావయవాలకంటె భిన్నపదార్థం గోచరించుతుంది. అదే సృష్టినిర్మాణచాతుర్యం. అనందప్రదమైన లావణ్యం.

సాహిత్యానికి లావణ్యసాదృశ్యం విశిష్ట ధర్మాన్ని సంపాదన చేస్తుంది. సాహిత్యం విశేష రూపాలకంటె భిన్నమైన విశిష్టధర్మం. అఖండోపాధి. విశేషరూపాలు విశిష్టధర్మాన్ని విడిచి పెడితే స్వారస్యసంపాదన చేయలేవు. అవయవాలు అవయవినీ విడిచితే స్వరసములు కావు. విశిష్ట ధర్మం జీవనప్రదం.

అనేక విజాతీయాల విశేషసంబంధం సమరసమైన అఖండధర్మాన్ని సంపాదించుతుంది. ఈ ప్రధానసామ్రాజ్యసారంగా అమణులు సితిని పొందుతవి. అవికీర్ణతేజోలేఖలకు సాహిత్యం నిత్య ప్రకాశకల కేంద్రసానము.

విడివిడిగా భిన్నధర్మాలతో కూడుకొన్న మౌలికద్రవ్యాల్ని సంబంధం మదశక్తిని కలుగజేస్తుంది. అకుక్షు సున్నముల కూడిక రక్తిమను సంపాదించుతుంది. శాస్త్రముల యోగ్యబంధంలో సాహిత్యవీధి ఖలుగుతుంది.

వాఙ్మయగతమైన సాహిత్యం అనందప్రదమైన అఖండశక్తి, లక్ష్యస్వరూపసాన్నిధ్యప్రాప్తి సాహిత్యంలో మిళితమై ఉంది. సాహిత్యవేత్తకు అనందసామ్రాజ్యములో నీ లక్ష్యశుద్ధి ఉంటుంది.

ప్రకృతిశరీరంలో శాస్త్రాలు అవయవాలు. ఇవి బాహిరాకారాన్ని నిరూపించుతవి. భిత్తిచిత్రం మాదిరి ప్రకృతిశరీరం ఇందులో గోచరించుతుంది. కాని ప్రధానజీవం పొడగట్టును. సమస్తశాస్త్ర సమ్మేళనంలో అనందనిఃహాసనం మీద సాహిత్య శక్తి తేజోరూపంగా భాసించుతూ కళాప్రచారం చేస్తుంది. శాస్త్రీయరహస్యమే సాహిత్యంలో ఇమిడి ఉంటుంది. అయినా ఇందులో చైతన్య స్ఫూర్తి ఉంది.

ప్రతిపాదానికి జీవితలక్ష్యం అనందమే. ఈ అనందమే సాహిత్యరహస్యం. సమస్తశాస్త్రాలు అనందాన్వేషణం చేసినవి. వీటి సామగ్త్యంతో ముందుగా అనాయాసంగా సాహిత్యతత్వం అనందచుంబనం చేసింది.

అఖండజగత్తులోని తేజోధామము సాహిత్య తత్వవేద్యము. సాహిత్యము సమగ్రసము. సాహిత్యోపాసన సంవిత్సామ్రాజ్యసార్వభౌమత్వం సంపాదించుతుంది.

తత్వనిరూపణమునకై బయలుదేరిన శాస్త్రాల్ని ప్రకృతి ప్రత్యేకరూపం తెలియజేసినవి. చివరకు ఇందులోనే పర్యాప్తిని పొంది తరువాతి వారికి పూర్వప్రక్షకోటిలో చేరినవి.

కేవలం కాయకౌడికర్మలకు ప్రాధాన్యం అంగీకరించి పాశ్చాత్యవృద్ధితో ప్రపంచతత్వానుసారంగా ఫలనిర్ణయం చేయటానికి మిమాంస ప్రయత్నించింది.

ఒకవాచికధర్మం లక్ష్యంగా సమస్తజగత్తునూ సమన్వయం చేస్తూ పరా, పశ్యంతీ, మన్యమా, జైఖరీ రూపమైన శబ్దబ్రహ్మధ్యానమే ప్రధానమని వ్యాకరణం ప్రతిపాదించుతోంది. ఇందులో పరావృత్తి పరానందము.

సమస్తప్రపంచరహస్యాన్ని మాత్రురూపంగా
 ధ్యానించి అణుతత్వం వ్యక్తం చేసి దీనికి కారణం
 ఏమిటో ఊహించ మని న్యాయం వైశేషికం బుద్ధి
 సమున్మీలనం చేస్తున్నది.

సృష్టికర్తను స్పందరహస్యం దగ్గరనుంచీ
 స్పష్టం చేసి బుద్ధి వికసించితే బంధత్రయచ్ఛేదం
 చేసుకో మని సాంఖ్యం తెల విచ్చించి.

అంతటా సాంఖ్యాన్ని అనుసరించుతూ బంధ
 చేదనసాధనాలు నిరూపించి సహసారసుధాసా
 గరంలోని పీయూషమార్గాన్ని యోగం చూపిం
 చుతోంది.

ఇవి ఏమీ పరమార్థసాధనంలో బాగా ఉపయో
 గించ వని బాదరాయణమూని బాబా వాయించాడు.
 కర్మల చిత్తశుద్ధితో తర్కప్రతిభలోని బుద్ధి సము
 న్మీలనంతో సాంఖ్యబుద్ధివికాసంతో, వ్యాకృతి
 లోని అంతర్ముఖ మైన పరానుసంధానంతో
 పీయూషలవరీమార్గం చూపించుటయే కాక,
 అత్యైతం, పరబ్రహ్మజ్యోతిని దర్శింపచేసి ఆనంద
 మయం చేసింది.

వీటి సమ్యేశనస్వరూపం సాహిత్యం. కాస్త్రా
 నుసంధానఫలాన్ని అనుసరించుతూ అంతరంగిక
 మైన అంతర్ముఖానర్జ్యోతిని దీపింపచేసి అనుకూల
 మార్గాన్వేషణం చేయించుతూ ఆనందరసం
 చేర్చేది సాహిత్యమే.

సాహిత్యం తను సమరసం కాబట్టి కాస్త్రాలకు
 సామరస్యం సంపాదించింది. దుష్ప్రవేశం, దుర
 మం, కర్కశం, అయిన రీతిని విడిచి, అందరిపై
 సమబుద్ధితో ఆనందం వర్షించింది. విశ్వమోహన
 గానంతో సాహిత్యం ప్రపంచపాపాణం కరిగించి
 ఆనందరసప్రవాహం జరిగొలిపింది.

చారిత్రకంగా చూస్తే కాస్త్రాలు బయలుదేరిన
 తరువాత సాహిత్యమూర్తి విలసిల్లినట్లు స్పష్టం.
 సాహిత్యవికల్పరూపం కాస్త్రతత్వాలతో కలిసి
 ఉండటం అర్పాచీనతాపాతువాదాన్ని దృఢం
 చేస్తుంది.

సాహిత్యం ఆనందగ్రంథి. అపత్యరూపం. అప
 త్యం తల్లికీ, తండ్రికీ సమానంగా ఉన్నారనందం
 ఇచ్చి తాగమై ఆభివృద్ధి పాతు చేస్తున్నది. సాహిత్యం
 కాస్త్రాలకు విరుద్ధం కాక వాటి అనంద (లక్ష్య)
 రూపంగా ఉండి లోకంలో సన్మాన ప్రవర్తకం
 అవుతుంది

అలంకారకాస్త్రం సాహిత్యం కాదు. సాహి
 త్యవిజ్ఞానానికి సంబంధించి సర్వకాస్త్రముల ఏకో
 మ్యుఖ మైతే అత్యం అలంకారం కాస్త్రసాహినిలో
 ప్రవహించి సాహిత్యసాగరం చేరుతుంది. ఇది
 సాహిత్యానికి సన్నిహితమార్గం.

ఇక్కడ యోగ సామన్వయం నుకునుకుంది.

యనుయయమానన ప్రాణాదానం తత్సాహర
 ధ్యానసాదృశ్యం కాస్త్రసమాధానానికి సమన్వ
 యించుకోవచ్చు. ఈ అవసరం భేద్యం స్పష్ట
 మయింది కాబట్టి లక్ష్యసిద్ధి జరిగి, ధారణా
 సాదృశ్యం అలంకారకాస్త్రానికి రూఢం చేయ్య
 వచ్చు. ధారణలోని నైరత్యం సంప్రజ్ఞాతనమాధి
 లోని జౌన్మన్యం సంపాదించుతుంది. అలంకార
 కాస్త్రానుసంధానం సాహిత్యప్రవణ మైన జౌన్మ
 న్యం సంపాదించుతుంది. అసంప్రజ్ఞాత సమాధిలోని
 ఆఖండికకళ్యాణానందరసం సాహిత్యతత్వం.

అలంకారకాస్త్రపతనమాత్రాన సాహిత్యవిత్వం
 రాదు. ఈకాస్త్రం “మార్గదర్శిమూర్తి :”

సాహిత్యతత్వంపరాపరహస్యం. సాహిత్యసన్ని
 హిత మైన అలంకారకాస్త్రం వస్త్రవలంకారరసము
 అనే వ్యంగ్యత్రయంతో ఉంటుంది కాబట్టి అక్షర
 తత్వం కూడుకొన్నది. ఇది ఆకళ్యాణాత్మకం. సర్వ
 సిద్ధిప్రదం. ఆతిరహస్యం. మిగిలిన వాటితో ఇతర
 కాస్త్రాల కన్న సంబంధాన్ని ఈ చక్రతత్వం తెలు
 సుకున్నవాళ్లు గ్రహించుతారు.

సాహిత్యం నిరసం కాదు. నవరసముల సమష్టి
 రూపం. సృష్టిసర్వస్వం సాహిత్యంలో నుండి బయ

లుచేరింది. సంహారక్రమాన్ని అనుసరించి తే సాహిత్యం అవధి. కాస్త్రసమదాయానికి సాహిత్యం కేంద్రస్థానముగానూ గమ్యస్థానముగానూ ఉంది. ప్రపంచసారం సాహిత్యం. సాహిత్యానికి ప్రధానమైన అవయవం అలంకారకాస్త్రం. ఇది కాస్త్రాల నన్నిటిని వడబోసి నిగ్గు తేల్చుతుంది. చాలినిస్థాయం దీనికే సమన్వయించాలి. గుణదోషవివేకం సౌందర్యనిర్ణయం, సారనిరూపణం చేసేది ఈ కాస్త్రమే. సారస్వతోపాసకుడైన సాధకుడు అలంకారం చదువకపోతే వ్యర్థమై వంచితమైపోతాడు. కుచకచోరుశ్రోణీసాభాగ్యాదులే ఇందులో వర్ణన విషయం, అందువల్ల అనుసాదేయం అని అపవాద చూపాదన చేసిన అకామహతు లున్నారు. అది కేవలం శుద్ధశ్రోత్రియం మాట. అనుకూలమైన అనందం ఇందులోనే ఉంది. ప్రకృతి యదార్థస్థితిని సృష్టించేది ఊర్ధ్వదృష్టిని ఉన్నతసాభాగ్యాన్ని ఉచ్చైఃపదవిని సంపాదించేది ఇదే. సమస్తోపాసనా పద్ధతుల్లో ప్రకృతిరూపమే భేదముపదార్థం. ప్రకృతితత్వం తెలుసుకొంటేనే గాని బ్రహ్మసాయజ్ఞం రాదు. పిల్లవాడు ముందుగా తల్లిని తెలుసుకొని తద్వారా తండ్రి నెరుగుతాడు. సాధకుడు ప్రకృతి తత్వం తెలుసుకొంటే తద్వారా బ్రహ్మపదార్థం తెలుసుకుంటాడు. సమస్తపదార్థాల్లోను బ్రహ్మ అనున్మాత మనే కాస్త్రకారులు చెప్పారు కాని సృష్టంగా నిరూపణం చెయ్యలేకపోయినారు. అసలు బ్రహ్మ “నేతి నేతి” విజ్ఞేయం అయినా సృష్టివర్తస్వంలో ఎట్లా ఇమిడి ఉన్నదో నిరూపించింది అలంకారకాస్త్రమే.

దమణీయత్వం ఎక్కడ స్ఫురించుతుందో అది అనంగరూపమైన బ్రహ్మం. సారభూతమైన సాహిత్యం, అలంకారకాస్త్రప్రధానాశయము చమత్కారనిరూపణము. అలంకారప్రపంచం లోని ప్రతి అణుపూ చమత్కారంగా ఉండాలని నిరూపించారు. ఈ కాస్త్రీయాంశంలో అంతటా చణుకు తిరుగు, మెరుపు గోచరించుతుంది.

కాస్త్రరచన సిగసం. సద్యఃఫలదం కాదు. అభ్యాసయోగంలో నిష్ణాతుడైన వాడికి ఫలం లభిస్తుందేమో. ఎంత వఱకూ అనందాభిలాషికి కాస్త్రం బాధాకరం. అలంకారకాస్త్రం ఉన్నది భావం మాదిరి సాహిత్యలీనత్వం సంపాదించుతుంది. ఇతిరీకాస్త్రాల సారం పండినవకతం సంపాదించి ఇస్తుంది. దాన్ని అనుభవించటానికి సహృదయత్వం కావాలి. “హృదిమదిమభాజికావ్యామృతైః” సాత్విక సాత్విక భావం అతిశయించితే సాహిత్యప్రవణత కలుగుతుంది. అలంకారస్వర్ణవేదికపై కూర్చుని శాంతంగా సాహిత్యోపాస్తి చేస్తే ధన్యులౌతారు.

ప్రవృత్తి కుపకరించేవి కాస్త్రాలు. అనందసాహిత్యాని కుపకరించేది అలంకారకాస్త్రం. దీనిలోని వర్ణనావిశేషాలతో అనందించడమే కాని ప్రవర్తనలో సమన్వయించుకోరాదు. “కావ్యవిషయే చ వ్యంగ్యప్రవృత్తీనాం సత్యాసత్యత్వపరీక్షా కేవలముపహాసాయైవ ప్రకల్పతే” అని అనందవాక్యము.

సాహిత్యం కళ. చంద్రుడు పోడికళాపూర్ణుడు ఆకళల్లో సాహిత్యం సాదాకళ, ధృవకళ. సర్వోపాశ్యం.

గన్న నరపు నుట్టు రామయ్యగారు

నేడు కవిత్వ మనేకవిధములు. అందులో వేలము వెట్టి కవిత్వ మొక విధము. కొంత కాలము నుండియు నీవేలము వెట్టి కవిత్వము ఉప్పెనవలె దేశమును మంచివేయుచున్నది. కలమును పట్టగలవారందరు కవివాసుధారు అగుదురు. కలమును పట్టుటను కవిత్వము చెప్పుటను ప్రారంభ మొక్కమారే యనుట యధార్థకథనము. పత్రికాప్రకటనాంతము ఈకవిత్వము. ఇది గద్యపద్యోద్ధయాత్మకము; కాని పద్యాత్మకముదే వైచేయి. దీనికి భాషాపాండిత్యమే కాదు తత్పరిచయమును ప్రయాసమే కాదు ప్రయత్నమును పని లేదు. అద్యవస్థయైన అక్కర లేనిది; కేవలము అయత్న సిద్ధము.

పదము లేరుడు కాయలు. అవియు నొక యేట దిని మించవు. వానిలో సంస్కృతపదములది మేలు పాలు; శతావధానుల కూతగ్రలలు కొన్ని; మారు మూలవి కొన్ని; అలౌకికము లగు లౌకికములు కొన్ని; అవైదికము లగు వైదికములు కొన్ని; భావార్థముల నెక్కించుకొని లుప్తభావార్థకములయిన భావార్థకములు కొన్ని; 'ఇంచు'ల మాటున దగుల్కొని పొంచి చూచునవి కొన్ని; నేత్ర పయి 'ఇల్లు' గట్టుకొని కూరుచున్నవి కొన్ని; ఇట్టిది ఆసంస్కృతపదముల తీరు. అవి ఆన్యోన్య భీకరము లగు 'బిల్లిభల్లుల'లాయక భిల్లుకథణి. ఖడ్గ గవయబలిముఖ చమరీర్పులీమరిశరభాదు' లగు వన్య మృగములను బోలినవి.

'శెరిపువకయలు, ఉమేతకయలు, అమవసనిసలు' కొన్ని; పిప్పలు కొన్ని, పుప్పలు కొన్ని; బిగినినవి కొన్ని, సడలినవి కొన్ని; నిడునిడుదలు కొన్ని, గిడ్డగిడ్డసలు కొన్ని. ఇట్టిది మిగిలిన తెలుగు పదముల సౌరు. అవి ఒండొంటిని మచ్చరికించు గృహ

గ్రామసంచారం లగు ఇంతువులను బోలినవి. అవి గ్రామావాళిలే కావు. దేశము లీలు కూడ. ఏవంవిధ శబ్దాత్మకజంతుసమూహముల నీవేలము వెట్టికవిత్వము పొలికలను. వీని సమర ముడిసంకులము; సడకరము. వీని యార్భాటము కర్ణారంతుదము. తిగినిది పోరు. ఏనాటికిని పొత్తు కలియచోడు.

ఏవంగుణ విశేషణ విశిష్ట శబ్దసమంచిత మగు కవిత్వము నిర్మాణము, స్వభావము విదేశభాషా సంప్రదాయ సాధనసంపన్నములు. పట్టపగలింటి దొంగతనము దాన కొంత; కొండొక్కచో నంత యును. ఈ వేలము వెట్టి కవిత్వమున పదములు, భావములు అతుకవు. ధార కలమున నుండి స్రవించు 'సిరా' యందే కాని కవిత్వమున కనుపించదు. అక్షరముల పొందిక పదములకు కుసురుదు. బంతుల తిన్నదనము రచనమున మృగ్యము. ఛందస్సు స్వచ్ఛందము. యతికి సత్త్వము, ప్రాసకు వాసి లేవు. పాదములకు తడబాటు అధికము. తరచునవి యీవలావల బడుచుండును. అనిర్వాహ్య మగు అఖండత గిట్టదు. వస్త్రాశ్రయము నొల్లని శైరాగ్యము, అర్థదారిద్ర్యమువలన భావార్థసంపాదన మసాధ్యము. ఏవంరూప మగు నీకవిత్వము పండితులకు అపండితులకు ఒక్క తీరుననే వెట్టి నెక్కించును. దీనివలన సహృదయులు విగతహృదయులు, అభవా, విపరీతహృదయులు కాక తప్పదు.

పత్రికల పంపి నీవేలము వెట్టి కవిత్వము బ్రదుకుచున్నది. దీనివలన కవితాగౌరవము కడమునకు చున్నది. ఇది బ్రదికి యుండునంత దనుక సహృదయులు కవిత్వతత్త్వ విషయమున నస్తివాసి విదికిత్వా బీభత్స హృదయులయి యటముటించుచుందురు.

విశ్వనాథ కవిరాజుగారు

(రాత్రి ౧౦-౩౦ గం. రాజ్యం తమల హక్కు చిలకలు చుడుతుంది. ౨౨ సం॥ కొంచెం పెద్ద నుదురు. సోగకళ్లు. చిటుతవాటు మొఖం తెలివితేటలున్నట్లే కనబడుతుంది. ప్రకాశం ౩౦ సం॥ బడ్డా పొడివూ మంచి బందోబస్తూ గల మనిషి. మాట కూడా గంభీరంగానే వుంటుంది. నిక్కరూ స్వెట్టరూ వేసుకొన్నాడు. షేల్ డ్రెస్సు పెప్సీ కిల్ని. రిప్టు వాచీ. ధర్మోష్టాస్సు మెల్లో తగిలించుకొన్నాడు. చేతులో బేటరీ లైటు. స్లిప్పర్లు వదలి జోళ్లు తొడుగుతూ)

ప్రకా—అప్పుడు పంపు కొట్టాడా నైకిలోకి.

రాజ్య—అ.

ప్రకా—కేసులో పెట్టావా నిగరెట్టు.

రాజ్య—లేదు.

ప్రకా—ఇంకా కిల్లిలు కట్టలేదు కదూ!

రాజ్య—ఎన్ని?

ప్రకా—రోజూ చెప్పవలె నేమో! అర డజను. అప్పుడే ౧౦-౪౦.

రాజ్య—అంటే యీవారే కూడా దొంగాటకానికి బయలుదేరుతున్నారన్న మాట.

ప్రకా—అ. వాడీ వూళ్ళో గలాటా చేస్తూండే వరకూ లేకుంటే వాడు పట్టుపడే వరకూ మన కీ పని తప్పదు.

రాజ్య—ఈ ౧౦-౧౨ రాత్రులూ కళ్ళకు నెత్తురు దిగేటట్టు పూరంతా తిరిగేరు గాని కొనకీ ఆ దొంగను పట్టగలేరా?

ప్రకా—ప్రయత్నం మన చేతుల్లో వుంది గాని ఫలితం ఎవరు చెప్పగలరు? ఈవేళ కాకుంటే రేపు దొరుకుతాడు.

రాజ్యం—ఏం? పోలీసులు లేరూ నెలకు

బోలెడేసి జీతం తీస్తూ? మీ రెండు కింత శ్రమ పడడం?

ప్రకా—వాళ్లు దొంగ దొరికిన తర్వాతనే కనబడతారు. పట్టివ్వడం మన బాధ్యతే. కొట్టులో పెట్టడం మాత్రం వాళ్ల పని.

రాజ్యం—మరి వూళ్ళో యిందరు వస్తాదులూ తాలెంఖానావాళ్లు వున్నారు—

ప్రకా—వున్నారు. వాళ్లు మరో వస్తాదు వచ్చి బస్తీ మీద సవాలు కొడితేనే పైకి వస్తారు. రాజ్యం! ఎంతో ధైర్యసాహసా అంటేనే కాని మనిషి ఇంత పనికి పూనుకో లే డనుకో. దొంగ తనానికి వచ్చినవాడు అన్నిటికీ సమస్తతెగ తెంపులూ చేసుకొనే వస్తాడు. వాణ్ని ఎదిరించడం మంటే సామాన్య మైన పని గారు—మనమూ ప్రాణాలకి తెగించాలి.

రాజ్యం—అయితే యెవ్వరికీ లేనిదీ మన కెందు కీఘోరసాహసం? పుణ్యమా పురుషారమా?

ప్రకా—కీర్తి! పేరు ప్రతిష్ఠలు! ఇప్పుటికే వూళ్ళో నాపేరు ఆదొంగ పేరు కంటే యెక్కువగా మ్రోగిపోతున్నది. ఇదివరకు నాతో పరిచయం లేని పెద్దమనుష్యులెందరో నాకీ మూలన నేపిహితులైనారు. ఎంతో మంది బియ్యే, స్టూడెంట్లు మొదలైన వాళ్లు కూడా నాకెంటు వస్తూ నాచెప్పు చేతలలో తిరుగుతున్నారు. ఇంకేం కావలె చెప్పు?

రాజ్య—బాగానే వుంది గాని మన కేదైనా ప్రమాదం వస్తే ఈసేపేలు రక్షిస్తావా?

ప్రకా—నా కే ప్రమాదం రాదనే ధీమా నా

కున్నది. నా బాకు నాదగ్గర వుంటే చాలు.

* వూళ్ళో వొక యింటోనే వోరీ జరిగితే దొంగతనం అంటారు. వొక వూళ్ళో రోజూ రోజూ అనేక చోట్ల చోరీలు జరుగుతూవుంటే దాన్ని దొంగాటకం అంటారు. ఇది విశాఖపట్నం జిల్లాలో చాడకంలోవున్న మాట.

రాజ్య—అదొంగ రివాల్వురు పట్టుకొని వుంటాడేమో!

ప్రకా—రివాల్వుర్ ఎదురుగుండా వుంటేనే పేలుతుంది. బాప పానకనుంచి పొడుస్తుంది.

రాజ్య—ఒకరి ప్రాణం తీసివేస్తే గవర్న మెంటు పూరుకుంటారా?

ప్రకా—అత్యున్నత జాతీయం నుంచే ముగిసే తప్పకుండా పూరుకొంటారు, అందులో ఇటువంటి గజదొంగను చంపే మంటే ప్రజలంటు కూడా యిస్తారు, అసలు ఇటువంటి సాహసం చేసిన వాళ్ళనే డిటెక్టివులుగా వేస్తారు.

రాజ్య—ఎది యేలాగైనా మీరు పెట్రోలింగుకు వెళ్ళడం నాకిష్టం లేదు.

ప్రకా—ఇది బాగుంది! రామాయణ మంత్రాన్ని రాముడికి సేత యే మువ్వుతుం దని అడిగిందట. ఏమిటి నీకు భయం!

రాజ్య—నా కంతా భయమే. మిమ్మల్ని గురించినన్న గురించీ కూడా. అదొంగ జెధవ యొకడో—పెళ్ళాం పిల్లలూ లేని దిక్కుమాలిన ముండాకొడుకు—అన్నిటికీ తెలియి వసాడు—వాడి చేతిలో మీరు దొరుక్కుంటే యింకేమీనా వుందీ! మీరు పూర్ణో పెట్రోలింగుకు వెళ్ళిన తర్వాత వాడు మనయింట్లోనే ప్రవేశిస్తే—నా ప్రాణాలు ఉన్న వున్నట్లు లేచిపోవు! మన కిప్పుడున్న కీర్తి చాలు. మీరు వెళ్ళనే వద్దు.

ప్రకా—నేను వెళ్ళకుండా ఇంట్లో కూర్చుంటే లెక్కైనా క్షోదరూ వచ్చి మన యింటి మీద పడి నన్ను బయటకు లాగుతారు.

రాజ్య—జ్వరం వచ్చిందని చెప్పి కప్పకొని పండుకొండి.

ప్రకా—ఎన్నాళ్ళని పండుకొంటాడు? నాకీ అసలాలా పిరికిచేష్టలూ నచ్చవు సుమా! దేవుడు నన్ను మగాణ్ణి చేశాడు. నేను మగాడుగా వుండవలె.

రాజ్య—కొని దేవుడు నా న్నాడదానిగా వేశాడు గానూ—నాపిరికితన మేలాగు పోతుంది!

తన్ను చూసిన ధర్మం మొదలు చెడ్డ బేరం వుండవు. ఇంటి గెల్చి రిచ్చి గెలవ మన్నాడు. మొదట స్వవిషయం చూసుకోండి.

ప్రకా—వీలు లేదు. నాకు స్వవిషయం కంటే లోకవిషయమే ముఖ్యం. ౧౦-౧౧ ఇంక వెళ్ళాలి. అకిల్లూ బాపూ అందుకో.

రాజ్య—మీరు లక్ష చెప్పండి—నేను వప్పును. అడేమో ఏరోజుకంటే యీవేళ నాకు మరి ియంగా వుంది. మీరు సిగ్గుపానుంచి ఒక గంట రావడం అలస్యం అయేసరికి నేను వెళ్తుతిపోయి నాను.

ప్రకా—ఇంక నీ కింటి దగ్గర కాపలా కూర్చుని నే నపకీర్తి పాలు కావరెనా?

రాజ్య—కీర్తి అపకీర్తి. అర్ధరాత్రివేళ నేనొక్కరైనా ఇంట్లో వుండలేను.

ప్రకా—ఇల్లు యివపపెట్టే లా గుంది.

రాజ్య—కొని నామనస్సు! అవేనీ మంత్రా విప్పండి ఇవుగో రుడు కిల్లిం కట్టాను. ఇవి చాలు లెండి. గడచిన ౧౦-౧౧ రాత్రులూ నిద్ర లేనే లేదు. ఈరాత్రి అయినా సుఖంగా నిద్రపోండి.

ప్రకా—అదొంగ జెధవ యీపూర్ణో తిరుగుతూ న్నింతవరకూ నాకు ఇంట్లో పండుకొన్నా నిద్ర పట్టదు.

రాజ్య—లేమంటే జబ్బు చేస్తుంది.

ప్రకా—సిగ్గుమా అని అదిమాత్రం తెచ్చి పెట్టకు. దైవకృపవల్ల నాకీరం వ్రుక్కు సునక—వజ్రపు ముక్క.

రాజ్య—కొని మానవశరీరం—విధిగా విశ్రాంతి కావలె.

ప్రకా—జూను, ఏవో మాటలలో పెట్టి నన్ను లాగు నిలబెట్టేస్తే యెట్లా ?

రాజ్య—మీరీ రాత్రి గడప దాటి ఆవలకు వెళ్తే నేను వచ్చనండి. కావలిస్తే తేలి పుడయం నన్ను మాపుట్టింటికి పంపించివేసి మీరు—

ప్రకా—జూను గాని యేమిటి మొండితనం ! ఏమాటే ఏదా ?

రాజ్య—మొండితన మనండి—గయ్యాలితన మనండి. నాధీయం తీర్చమని నేను నాభర్తను కోరడం తప్పు కాదుగదా. నామనస్సు భయంచేత యేలాగు గడ్డ కట్టి పోయి వుందో మీకేం తెలుసు? మీనున్న ధైర్యసాహసాలు లోకంలో అందరికీ—స్త్రీలకీ బాలురకీ సహా వుంటా యనుకోవడం మీ తప్ప.

(లోపలనుండి)

మిస్టర్ షెల్లాక్ హోమ్స్ !

ప్రకా—రైట్—కమింగ్.

రాజ్య—మీరు మాత్రం వెళితే నేను వచ్చనుమనండి. తర్వాత నన్ను లాభం లేదు. వాళ్ళ నేనో చెప్పి పంపించేసి రండి. ఈవేష మంతా విప్పండి (తానేవిప్పి) ఈకాలువు కప్పుకొని వెళ్లి జ్వరమని యేనో చెప్పి చక్కారండి (తానేకాలువు కప్పుతు)

ప్రకా—మన నేకంలో పురుషుల ధైర్యసాహసాలు చావడానికి స్త్రీలే కారణ మని యిప్పుడు తెలిసింది. షేకు షేకు. (వెళ్లును)

రాజ్య—(వస్తువులు సగ్గి ప్రక్కలు రెండు మంచి చాలపై పలచి నడుచు ఈజీచైర్ వేసి యింకేమేమో సవరించుచుండును)

ప్రకా—(నిచ్చి) చా చా చా ! నావుత్సాహ మంతా ధ్వంసం చేశావు. నాచేత అబద్ధ మాడించేవు.

వాళ్ళను పంపించేకాను. ఇంకేమి చేసేది? (మంచము మీద కూలబడును)

రాజ్య—అపాప మంతా నాదే తొండి కాని వాళ్లు వెళ్లి పోయారా ?

ప్రకా—ఆ. ఏమైనా అంత అవసరం మేలే సైకిల్మీద కలు రెట్ట మన్నా.

రాజ్య—నిన్న రాత్రి యేమీ లేదట గదా !

ప్రకా—లేకపోవడం మేం ? నిన్నరాత్రే ఘోరం జరిగింది. నిన్న ౧౨ గంటలకీ కోమటి వీధిలో పడ్డాట్ట. ఒక కోమటి—తన కొడుకూ—ఇంకా యెవరో ముగ్గు రొక గదులో గడిచు వేసుకొని పండుకొన్నా రట. ఏలా గొచ్చాడో అగనులో కొచ్చి కోమటి తలకాయ మీది కైతాళా లేవన్నాట్ట. దానితో అకోమటి గగ్గోల్త పోయి నోట మాట రాక—దేత కొని నుండా కొడు కై పోయినాడు—లేకుంటే తాళాలు కావా లిరా స్క్వాండ్రల్ అని గూబ పగలేయ వల్సింది.

• రాజ్య—అయితే యే మయింది తుదకీ ?

ప్రకా—వేటకాడు మెత నైతే లేడి మూడు కాళ్ళలో నడుస్తుంది. దానితో అదొంగ వాడు పీక పట్టుకొని—నోట్లో గుడ్డలు మక్కి—

రాజ్య—అబ్బా—చెప్పకండి—నాకు భయం వేస్తూంది. ఈవాళ్ళ సినిమా కథ చెప్పండి.

ప్రకా—“ముసుగుదొంగ”—అదీదొంగ కథే.

రాజ్య—అకభావోద్ధు సినిమాలోనూదొంగ లే. పూల్లోనూ దొంగలే. మరేదైనా నుంచి కథ చెప్పండి.

ప్రకా—౧౧-౩౦ అయింది. ఇప్పుడు కథేమిటి గాని పెరటి తలుపు లన్ని దిట్టంగా వేశావా ?

రాజ్య—వేశాను. నా కంత కంటే భయం. మీరా దొంగ నెప్పు డైనా చూశారు ?

ప్రకా—మాస్తే విడిచిపెడతానూ ? చూపక పోయినా విన్నదాన్ని బట్టి పోల్చగలను లే.

వీడంతా వొక సీసూ వొంగలాగు తయారవు
తాట్లు, తలమీద పెద్ద విగ్గోహటి. యెవడో ఆజాట్లు
పట్టుకొనేసరికి అది వాడిచేతులో వుండిపోయిం
దట—వీడు సారిపోయినాట్లు. వీడు లోపల యిన
పతిగల బసవ తొడుక్కుంటాట్లు. నేనూ వొకటి
కొందా మని చూస్తున్నా. ఒక పోలీసువాడు
కత్తితో పాడుస్తే—చెబ్బ తగలలే దట—వాడు
సారిపోయినాట్లు. చేతిలో టార్పెలై టాకటీ—
వొక చేతిలో రివాల్వరు—మామూలుగా కత్తి
మొలలో వుంటుందిట—బా కొకటి ట—మెల్లో
నాలాగే కాఫీతో ధర్మోష్లా స్క్రుంటుంది ట—

రాజ్య—నురి అసంగతి చెప్పకండి. నేనొక్క
టడుగుతాను—చెప్తారూ?

ప్రకా—ఏమిటి కథా?

రాజ్య—మీరు పండుకోవడమే నిద్ర వస్తుంది.
నాకు రాదు. అంచేత నేను ముందర పండుకుం
టాను. మీ రెవ్వరూ చదువుతూ వుండండి. నేను
నిద్రపోతాను. తర్వాత మీరు నిద్ర పోదురు గాని.

ప్రకా—ఏం చదివేది? ఇంగ్లీషు పుస్తకాలు
సికరం కావు. కృష్ణ తెలు గంటే నాకసహ్యం.

రాజ్య—పోనీ ఇంగ్లీషు పుస్తకమే చదివి
తెనుగన చెబుదురూ.

ప్రకా—(లేచి క్షణి పుస్తకం తెచ్చి) ఇదిగో
'మార్క్స్ డేయా' అని ఇది చాలా మంచి పుస్తకం.
దీన్ని నానడిత్తుంటారు (చదివి చెప్పుతూ)
అప్పుడే నిద్ర పట్టింది (పుస్తకం మూసి యాజీచై
రెత్తిపెట్టి తానూ పండుకొనును)

రాజ్య—దీపం తగ్గించేస్తురు అమ్మమ్మ!

ప్రకా—ఇంకా నిద్ర పట్టలేదా? (తగ్గించి
పండుకొనును)

(పెరిటిలో పెద్ద చప్పుడు)

రాజ్య—(దిగ్గున లేచి) అమ్మా! ఏమి టది!
నింత చప్పుడో!

ప్రకా—ఏమిటి చెప్పా!

రాజ్య—వొంగ! తప్పకుండా వొంగ! నిస్సం
దేహం.

ప్రకా—ఉండు త్వర ముందు (జాగ్రత్తగా
విని) ఇప్పుడేం చెయ్యడం?

రాజ్య—కేకలు పెడదాం—దొంగో అని
గట్టిగా?

ప్రకా—నలుగురూ ముగి చూసిన తర్వాత
ఏదొంగా లేకపోతే నాకు కమ్మ కట్టివేయరూ?
చెప్తా. (ఏదీ గతి నాకు—గ్రామపోను రికార్డు
వేయును)

రాజ్య—(సగిలలో అపి) అవతలనుంచి కొంప
ములిగిపోతూ వుంటే ఈ గ్రామపోను వాద్య మేమిటి?
(తీసి వేయును)

ప్రకా—వాడే దొంగయితే వాడికి మనం
మేలుకొని వున్నట్లు తెలుస్తుంది.

రాజ్య—అయితే ఈలాగు తెల్లవార్లు గ్రామ
పోనుతో కూర్చుందా మంటారా యేమిటి?
చాచా! పెరట్లో ఓమారు చూచి గిండి.

ప్రకా—తలుపు తెగచే సరికి వాడు లోపల
ప్రవేశిస్తే?

రాజ్య—అప్పుడే కంటనే కేకలు పెడదాం.

ప్రకా—ఉండు. ముందర కిటికీ తెరచి చూదాం
(తెరచును. పిల్లి లోపలకు వెళును) పిల్లి! కృష్ణ
గొడ్డు!

రాజ్య—బ్రతికేం. భగవంతుడా! నాస్రాజాలు
మీద కెగిరిపోయినాయి.

ప్రకా—రా. ఆయినా ఓమారు పెరిడు
చూదాం.

రాజ్య—అమ్మా! నేను రావడమే! నేను
రాలేను నుమండి!

ప్రకా—దొంగా మనిషివంటి వాడే! దొంగ
న్నా యింత ధయ మైతే యేలాగే! ఏదీ అటార్చి
తైటూ బామా ఈలా గియ్యి నే చూసివస్తా!
(తలుపు తెరచి వెళ్లును. రాజ్యం మునుగు కప్పు
కొని పండుకొనును. దొంగ మెల్లగా ప్రాకుకొని
వచ్చి మంచము క్రిందికి పోవును. ప్రకా—తిగిరి
వచ్చి తలుపు గడియ వేసుకొని) అప్పుడే మునుగు
తన్నేవా! ఏమి ధయమే! అడవాళ్ల కింతలేసి
దైర్యనాహసాలు! పిళ్లకు పురుషులతో సమాన
స్వాతంత్ర్యం కావలె నట! లేలే. ఏదొంగా లేదు.

రాజ్య—(మునుగు తీసి మంచంపై కూర్చుని)
లేమా లేమా! బ్రతికేం!

ప్రకా—మనం కాదు వాడు బ్రతికాడు ఏమం
డాకొడుక్కి గుండె అన్నాయి మన యింటికి
రావడానికి?

(దొంగ గప్పున ఇద్దరి యెదుటా నిల్చును)

ఇద్దరూ—ఓఓఓ...దొ-దొ-దొ—

దొంగ—వటవ! (రివాల్యూరు చూపి) తల పే
అస్తా నోరు విప్పితే.

ప్రకా—(ఒక వేలితో తన నోరు మూసికొని
చిండున చీతితో గట్టిగా అమె నోరు మూయును)

దొంగ—నోరు మూసుకొని కప్పుకొని అమెను
పండుకో మని చెప్పా.

ప్రకా—పండుకో పండుకో. మాటాడితే
గట్టిగా వూపిరి తీస్తే ఈయన తల పేర్చేస్తానం
టున్నాడు. లేకుంటే యేమీ అన రట. పండుకో
(బలవంతముగా పండుకో బెట్టికాలువు నిండా
కప్పును)

రాజ్య—అమ్మో దొంగ! దొంగ! (మునుగులో
మూలుచుండును)

ప్రకా—ఎవరు దొంగ! ఆయన దొంగ అని
అప్పుడే నీకేం తెలుసు!

రాజ్య—ధయం ధయం. హ హ హ హ.
(వణకిపోవుచుండును)

దొంగ—నోట్లో గుడ్డ క్రుక్కి ఈమె నోరు
కట్టివేయి. కదలకూడదు.

ప్రకా—ఈమె మలేరియల్ జ్వరంతో బాధ
పడుతుంది. అంతేతనే యీవణమా పలవరింతలా.
మాటాడకు రాజ్యం! (చెవిలో మెల్లగా) ధయం
లేదు. నేనున్నాను. నువ్వు హాయిగా పండుకో.
పండుకుం దండి.

దొంగ—అరాకింగ్ చెరు ఈలాగు వెయ్యి.

ప్రకా—తొందరలో గమనించలేదు. పాపం
ఇంతసేపూ నిలబడిపోయినారు. (చెరు వేసి) దయ
చేయండి.

దొంగ—(కూర్చుండి నోటుబుక్కు తీసి వ్రాసు
కొనుచూ) మీపేరు? మీ సంగతులు?

ప్రకా—నాపేరు రాజ్యలక్ష్మి. దీనిపేరు ప్రకా
శరావు. వయసులు 30-౨౫. భార్యాధర్మం.
కేసు హింధూన్. బ్రాహమిన్సు. నేను మేల్.
ఇది ఫీమే లండి. అన్నట్లు మాయింటిపేరు ద్వివే
దులవా రండి.

దొంగ—నీయింటి దగ్గర యేమే మాయుధా
లున్నవి?

ప్రకా—మేమేం రాజులం గనుకనా? సంసా
రులం—బ్రాహ్మలం. యే మాయుధా లుంటవి!
కత్తిపీటా—కోరాం—పారా—బారిగా—గున
పాం.

దొంగ—అవి కావు.

ప్రకా—అయితే నాదగ్గర పెన్నెలు—నీళ్ళీ
రేజరు—నెల్లు—షేవింగుకు ఎడోనిస్ బ్లేడ్సు ఒక
డజను—అంతే—నాకైఫ్ దగ్గర కొన్ని హెయిర్
పిన్సు—చిన్న కత్తెర—

దొంగ—(విషపు నవ్వుతో) లేమామ! ఆయు
ధము లేదా?

ప్రకా—అన్నట్లు మరచిపోయినాను. ఒక్క చిన్న బాక్సుని. (ఇచ్చి) పనసకాయ కొట్టుకొందుకు మెన్ననే కొన్నాను. అట్టే చాలుగా లేదు. ఉండి నివ్వండి.

దొంగ—ఈయిల్లు నీ దేనా?

ప్రకా—కాదండీ. అద్దెకొంప. నెలకు రూ. ౨౨ లు అద్దె. తమవంటి తగు మనుష్యులు వస్తే కూర్చోపెట్టడానికి మంచి గృహనా లేదండీ.

దొంగ—నీకు సంకల్పరానికి రాబడి యెంత?

ప్రకా—ఏదో ౫ వందల అంటే. అదైనా కాగితం మీదనే. మెరికభూమిలు నిరుడు వరదలవచ్చి భూమిలు వంపు డైపోయినాయి. రైతువారీ గడుసుమీరి పోయింది. భూభామందు భాతరే లేదు. పోనీ దానాలు వేదామంటే మన్నలు ముందాకొడుకు నాన్ బ్రామిన్సు అయిపోయినాడు (నాల్కొకరుకుకొని) తమరు నాన్ బ్రామిన్సా యేమి టండి లేకుంటే బ్రామి న్నేనా?

దొంగ—ఊ—నీదగ్గర నగ దేమాత్ర ముంది?

ప్రకా—ఏ మంటుం దండీ? ఉన్న నాల్గ్ మిద్దరం గాని ఖర్చు చాలా జాస్తీ అండీ. అందులో నాభార్య జూబరా మనిషండీ—జెట్టి పీరు.

దొంగ—సొమ్ము—నగదు—నీదగ్గర యేమాత్ర ముంది?

ప్రకా—చిత్తం చిత్తం. ఏదో దినవచ్చానికి ౫-౬ వుంటుంది.

దొంగ—చూపించు తీసి చూపించు.

రాజ్య—అమ్మో అమ్మో!

దొంగ—పోరు చూసుకో నువ్వు. రెచ్చాడో వుమన్.

ప్రకా—అలాగే నండివట్టి చార్జ్ గ్యం మనిషి. మే మేదో వ్యవహారం చూట్టాడుమంటూంటే నీమూలు గేమిటి? ఏమిటి కొంప ములిగ

పోయింది? ఆయ నేదో అడుగుతున్నాను— నే నేదో చెప్తున్నాను—

రాజ్య—అసంగుగ పెట్టె చూపించింది. ఇదుగో తాళం (తీసి యిచ్చును)

దొంగ—(బాకెట్టు) నువ్వు మాటాడే వంటే ఇది గుండెలలోకి విసరేస్తాను.

ప్రకా—క్షమించండి క్షమించండి. నువ్వుగూ కో. (చెవులో మెల్లగా) కానీ కానీ. భయం లేకులే. ఈవేష మంతా చూసి చేయవలసిన పని ఆఖర్ని చేసివేస్తాను. నువ్వు పండుకో—మరి మాటాడ దండీ. అసంగుగ పెట్టె తెస్తునా?

దొంగ—ఆ అయిం నేఫ్ తీయ వోయ్.

ప్రకా—కొంప ములిగిపోయింది రాజ్యం! ఇనపపెట్టె కొననోయి కొననోయి అంటే కొనే దాకా ప్రాణం బుచ్చుకొన్నావు. సరదా తీరిందా?

దొంగ—ఏమి?

రాజ్య—తాళాలు పోయినా యండి.

దొంగ—(అమార్కం డేయపు స్తక మామె మొగముపై కొట్టును)

ప్రకా—ఉన్నా యండి ఉన్నా యండి. కానీ సరిగా తిరగటం లేదండీ. అసలు పూల్లో దొంగాటకంగా వుందని పెట్టె మూసేసి తాళాలు నూతు లోకి విసరేకా నండి—తర్వాత తీయించుకోవచ్చు నని.

దొంగ—(లేచి వాని రక్క పట్టుకొని) రా. దిగు. దిగి తీయవలె. పద.

రాజ్య—(దిగ్గన లేచి నమస్కరిస్తూ) మీధర్మ మాయె అయినను దింపకండి. ఆయన కీత రాదు. కావలిస్తే నన్ను తోసివేయండి నూతులోకి— తాళం పెడక తీసి నేను పైకి విసరేస్తాను.

దొంగ—ను వ్యతిరేకం కంటే నట్టి పేచీమనిషిలా గున్నావే!

ప్రకా—పేచీమనిషా యింకా పేచీ మనిషా !
ఈమెతో ప్రతిరోజూ నే నెంత బాధ పడిపోతున్నానో అపరమేశ్వరుడికి తెలుసును. మహా మూఢురాలు!

దొంగ—సరే. నప్పుడు కాకుండా పెట్టె బద్దలుకొట్టే సాధనం నా దగ్గర వుంది. నేను చూస్తా. మరి మీకీ పెట్టె మాత్రం ఎందుకూ పనికిరాదు.

రాజ్య—బంగారం లాంటి పెట్టె—మొన్న నే కొన్నాం. విరచే నివ్వకండి.

ప్రకా—విరచకండి సార్! నాదగ్గర చూపి కేటు కీను వున్న దండి. తీస్తా.

దొంగ—తాళాలు దగ్గర పెట్టుకొనేనా యిన్ని వేసాలు వేళావు దగుల్బాజీ. తీయి గం గుంజీలు తీయి ముందు.

రాజ్య—మొదట పిల్లకాయ లాగు గుంజీలు తియ్యడ మేమిటి! తీయవద్దు.

ప్రకా—అయిన నోరు మూసుకో నోరుమూసుకో అని చెప్తూ వుంటే ఏమ కాదా? తీస్తా నండి సర్. మును గేసుకో అయినకి కోపం రాగల్గు.—(తీయును)

దొంగ—ఇదిగో నేను తగు మనిషితరహా చూపించేటప్పుడు మీరు అట్లే వుండవలె. తెలిసిందా? మీరు పశువుల లాగు ప్రవర్తిస్తే మిమ్మ వేటాడే మార్గం నాకూ తెలుసును. ఇది ౨౦-వ శతాబ్దం. ఎటువంటి ఘోర మైనా సాప మైనా కూడా నా జాతుగా జరగవలె. నేను ౨౦-వ శతాబ్దపు మనిషిని. సజావుగా వ్యవహారం నడిపిస్తే నాలాభంలో నూటికి ౫ చొప్పున కమిష నిస్తాను. మీరు బైకు లాగు గగ్గోలెత్తితే మిప్రాణం పుచ్చుకొంటా. తెలిసిందా? పెట్టె తియ్యి. ఒక్క యింట యింత నేపు కూర్చుంటే యేలా గాను?

ప్రకా—చిత్తం చిత్తం. (తీసి) దయచేయండి. దొంగ—(వెళ్ళిచూచి) ఏం? ౫-౬ వుందన్నావు.

ప్రకా—అవునండి. ౫-౬ అంటే ౫-౬ వందలన్న మాట.

దొంగ—అలాగా?...అవి ఒక కవరులో పెట్టు.

ప్రకా—చిత్తం.

దొంగ—అవిల్లర రూసాయి తెన్ని?

ప్రకా—గి-గి

దొంగ—అవి ఏపైఖర్చు కుండుకో—తెల్లవారడమే డబ్బుకోసం ఎక్కడికి పోతావు కనుక. ఆసామాస్లు తియ్యి—ఆ వెండి సామాన్లన్నీ.

రాజ్య—అయ్యయ్యా! ఎంతో ముచ్చటపడితే మొన్న మొన్న నే మాఅన్నయ్య వీటిని బొంబాయి నుంచి పంపించే డండి.

ప్రకా—ఆ కవ్వపడిపోయినాడు సాపం మీ అన్నయ్య. ౨౦౦ నేను పంపితే ఖర్చు పెట్టేసు కొన్నాడు కాబోలు మరి నెల్లాళ్ళకు పంపేడు—ఎంత కమిషన్ తీసేడో!

దొంగ—మిథావమరదీ మిథార్యలాగే పరమ దగుల్బాజీ లాగున్నాడే.

ప్రకా—ఇంకా మెల్లిగా నెలవిస్తున్నారు—రొండుకు రొండే.

దొంగ—సరే. వెండిసామాస్లు ఇల్లడిసామాస్లు ఎవరు మోసుకుపోతారు—నా కక్కర లేదు. నేని వ్యభోయే గంం కి ౫ కమిషన్ కిందా అని మీరే వుంచుకోండి.

రాజ్య—మంచాలు కుంచాలు బిండెలు చెంబులూ కూడా వదలివేస్తున్నారు కనుక అవీ కలిపి వేయండి గంం కి గంం కమిష నిచ్చిన గొప్ప మీ కంటుంది.

ప్రకా—ఇదే యిబ్బం దండి—ఏమి తెచ్చి యివ్వండి సంతృప్తి అవునీ లేదు ఈ ప్రాణికి.

దొంగ—బంగారపు నగలు కనబడవే?

ప్రకా—ఉన్న వేవో మై వైపు వొంటిమీదనే వున్న వండి. నిద్రపోతున్నప్పు డైనా వాటిని తీయ వండి.

రాజ్య—అవే మాత్రం వున్నా యండి—కంటే వొడ్డాణం గొలుసు నిరు డమ్మివేళా రండి.

ప్రకా—మరి యిల్లు కట్టడానికి సొమ్ము చాల కపోతే అమ్మివేళా నండి.

దొంగ—కట్టించి కట్టించి అడ్డయిల్లు కట్టించే రేమి టండి!

ప్రకా—చిత్తం చిత్తం. అమ్మివేయడమే మేలైంది, అదైనా దక్కింది—లేకుంటే—

దొంగ—లేకుంటే?

ప్రకా—మరేం లేదు—తమ రొస్తా రని తెలియక అమ్మివేళాను. తెలిస్తే ఉంచినేదును. ఏదో అదీ యిది కలిస్తే తమకు కొంత అడనుకు పనికి వచ్చు నంటున్నా.

దొంగ—అవిడ వంటిమిది వస్తువు లన్నీ తీయించి తీసుకు రండి.

రాజ్య—శయ్య చెప్పండి లక్ష చెప్పండి. పోతే నా ప్రాణ మైనా పోనివ్వండి. నేనివ్వను.

ప్రకా—చూడు. ఆయన మాట కా దనకు. ఆయన మనస్సు కరిగి—‘ఈ స్వల్పవస్తువులు ఇవి మన కేమాత్రం’ అని తోచి ఆయనే వదలేయ వచ్చును. ఈయన సామాన్యడు కాదు. ౨౦-వ శతాబ్దం మనిషి ఈకాలంలో ఈయన వొక్కడే.

రాజ్య—నన్ను చిత్రవధ చేసినా సరే నేనివ్వను గాక యివ్వను.

ప్రకా—ఏమండీ సార్! మానా ల్లివ్వ మంటున్నా రండి. ఫీమేల్ ఎంతో మంచి పత్రికత అయితేనే కాని తన వొంటిమీద చెయ్యి శయ్య నివ్వ వండి. తమకు పెళ్లయిందండీ సార్!

రాజ్య—అయితే అవిడ యెవరో మహా అదృష్టవంతురాలైయుంటుంది. దొంగ పెళ్లా మైనా

కావలె దొర పెళ్లా మైనా కావలె అని.

దొంగ—ఏమిటి అలస్యం—మొదట అవస్తువు లందుకో.

ప్రకా—ఏలాగు నండి? మీకో సారి చెప్పి చూడండి.

దొంగ—నాప్రాల్భం. నేను అడదాన్ని నగ లివ్వని యాచిస్తానా—లేకుంటే బాధిస్తానా?

ప్రకా—నేను సిగ్గుమాలి యాచించినా లాభం లేకపోయింది. పోనీ కొంచెం బాధించనా అండి—నొక్కక పోతే మామిడిపండులోనుంచి రసం రాదు.

దొంగ—(తైముచూచి) ౧-౫ ఇంక నేను లేవ వలె. వేగం కా నివ్వండి.

ప్రకా—రాజ్యం! ఆయన్ని ఎంతవేగం పంపి వేస్తే మన కంత మేలు. ఇవ్వక తీరదు. లే.

రాజ్య—ఇంక పోవడమే! ఏదో చేయవలసిన పని వీడి కాఖర్నూ చేస్తా మన్నారు. మరచిపోయి నారా యేమిటి?

ప్రకా—సమయం చూస్తున్నా! ఇంకా వీడు పోయేసరకూ వేళ వుందిగా. మంచి వ్రసాయం అలాగిస్తున్నా. ముందు సరకులు తీసి వీడి మొఘం మీద పారవేయి.

రాజ్య—నే నేం జెర్రిదాన్ని అనుకున్నారా యేమిటి? నే నివ్వ నండి.

ప్రకా—ఇవ్వకపోతే నీ గుడ్డేం పోయింది. ‘అడవాల్లిని బాధిస్తానా’ అని ఇత డనడం చేత నిన్నేమీ అనడన్న ధీమా నీ కున్నది. ఇంక నేనెలాగు గుస్తే నీకేం! ఇవి నేను చేయించి పెట్టిన వస్తువులు కాని నీయత్నా నీ తాతా చేయించినవి కావు—

రాజ్యం—(ఏడుస్తూ) తీసుకొండి. మీవస్తువులు మీరు తీసుకోండి. నా కక్కర లేదు. (ఇచ్చును)

ప్రకా—(తెచ్చి యిచ్చి) ఇవి యే మాత్రం లెండి తమ వంటివారి కంటికి—శృంగం.

దొంగ—నా జ్ఞాపకార్థం అవిడని ఈ జడబిళ్ల ఉంచుకో మనండి.

ప్రకా—చిత్తం. తమ జ్ఞాపకార్థం వేరే కను పెంచు కండి—తమరే చాలు. తమర్ని ఈజన్మలో మరవగలమా అండి?

దొంగ—అలాగు కాదు. మరి ౪ రోజులు పోయిన తర్వాత మరో దొంగ మీయింటిమీద పడతా డెనుకోండి. అప్పుడు మీరు నన్ను మెచ్చు కోవలె. ఇం దండి.

రాజ్య—చాలు చాలు. ఇంకా మాకొంప మీదికి దొంగల్లు తెచ్చి పెట్టకు.

ప్రకా—విమేవ? ఊహించు! స్నేహం దగ్గర నిరోధం తెచ్చే బట్టున్నావు. జాగ్రత్త.

దొంగ—అయితే నాపని పూర్తి అయినట్లేనా?

ప్రకా—చిత్తం. ఇం కేముంది.

దొంగ—అదే అడుగుతున్నా (నవ్వుతూ) ఇం కేముం దని?

రాజ్య—అదిగో ఆరున వున్నారు—కావలిస్తే తీసుకపోండి.

దొంగ—మంచిది వెళ్ళవస్తాను—నాకు తాం బూల మిప్పించివేయండి.

రాజ్య—ఇంకా అది కూడా మిగిలిపోయిందా? (అనన్యంతో కొరకొర చూచును)

ప్రకా—రా పిల్లా! శిష్టన రం డాకులు చుట్టు.

రాజ్య—నావీత కాదు. అనుగో ఆహా వక్కొ యివ్వండి. చాలు.

ప్రకా—(మెల్లగా) ఆహా వక్కొ యిచ్చేస్తే పెంటనే పెల్లిపోతాడు. మూక్కో ట్టుం కూర్చో పెట్టి బాతాఖానలో పెడితే అప్పుడు నా తడాఖా తెలిపిస్తాను. (గట్టిగా) చుట్టు. బాగా చితకలు చుట్టు.

రాజ్య—(తల వంచుకొని ఆసలు చుట్టుచుండును)

దొంగ—(కూర్చుండి) కాసిండి. అయిన అలస్యం ఏలాగు కానే అయింది. (రిమ్మవాచీ చూచి) ౧-౨౩. అబ్బా! (సిగరెట్టు కేసులోనుండి తీసి అతని కొక టిచ్చి తా నొకటి పట్టి అగ్గిపుల్ల వెలిగించి తొలుత అతని కందించును)

రాజ్య—ఇ దేమిటి? ఈ యగ్గమిటి? చేసింది చాలక కొంప కగ్గి పెడుతున్నావా?

ప్రకా—దొంగగారూ నేనూ సిగరెట్లు కాల్చుకుంటూంటే మధ్య సిగగ్లో లేమిటి? నీవని నువ్వు చూసుకో. చిత్తం చిత్తం. తమకు చాలా ఆలస్యమైపోయిందిక్కడ.

దొంగ—అయిపోయిం దండీ. ౧-౩౦. ఇంక మరోపోటుకు వెళ్లడానికి వేళ లేదు. ఓపిక కూడా లే దండి. అబ్బబ్బా! ౨౩ రోజు లయింది నిద్ర అన్నది లేనే లే దనుకోండి. శరీరం సుద్రంగా చెడిపోయింది.

ప్రకా—శెడవది నైటు డ్యూటీ కష్టమే నండి.

రాజ్య—పాపం. ఎందు కింత కష్టపడిపోతున్నా వేమిటి?

ప్రకా—నువ్వు నోరు చూసుకో—మగాళ్లం మేమూ మేమూ మాటాడుకొంటూ వుంటే పానకంలో పుడకలాగ మధ్య దూరతావు—

దొంగ—మాటాడనివ్వండి—నేను వచ్చిన పని అయిపోయింది కనుక ఇంక నన్ను ఒక పరిచితుడు గాను స్నేహితుడుగాను మీరు భావించవచ్చును.

రాజ్య—అయితే అడుగుతాను—ఈపాడువృత్తి కావంటే ఇంతకంటే మంచివృత్తి మీ కేమీ కనబడ లేదా?

దొంగ—ఎంతేత నమ్మా ఇది పాడువృత్తి అంటున్నావు?

రాజ్య—ఒకరి సొత్తు బలాత్కారంగా ఆపహరించడం పాపం కాదా?

దొంగ—ఒకరి సొత్తేమి టమ్మా? తాను వచ్చేటప్పుడు తెచ్చాడా? పోయేటప్పుడు పట్టుకో

పోతాడా? అది మనసాజ్ఞలేనే మన దగ్గరకు వస్తుంది. ఋణం లేదీ తృణమైనా ముట్టదంటారు. ఈవూళ్లో ఇందరు ధనవంతులుండగా నే నీక్కడకే యెంచుకు వచ్చాను? నా సొమ్ము ఇక్కడ వుంది గనుక.

రాజ్య—అ! నీమట్టు నీతాతా గడించి ముల్లె యిక్కడ దాచపెట్టెడు.

ప్రకా—ఇదిగో చెప్తున్నా—నోరు మూసికో. తమరు సెలవిచ్చింది సత్యం.

దొంగ—ఈమట్టుపట్ల మీకు తెలిసిన వాళ్లలో ఎక్కువగా నగదు వ్యాపారం చేస్తూ పినరూ పిప్పి బాగా వున్న వాళ్లవల్ల నా వున్నారా?

ప్రకా—చిత్తం ఇక్కడికి రా మైళ్ల దూరంలో శాంపురంలో జయంతి వారని వున్నారు. ఆరగారా త్రినేళ అయినా ౫-౬ సంఘలు కానా లంటే అక్కడే దొరుకుతుంది.

రాజ్య—ఇక్కడికి కింతటితో చాలు. మీ ధర్మ మా అని వాళ్లకు కూడా సుడిపెట్టకండి.

ప్రకా—వాళ్లు మన అత్తవారు లేండి. పుట్టింటి ఆభిమానం కొద్దీ ఇది యీలాగు కేవులాడుతుంది. సత్యం చెప్పవలసినవచ్చేటప్పుడు మనిషి తన పర ఆన్న భేదం చూపించకూడదు. ఏమండీ?

దొంగ—సరే రానుకుంటా— శాంపురమా? ఇంటిపేరేమన్నారు;

రాజ్య—జోన్ములవారు.

దొంగ—(వ్రాసికొని) మీరు చెప్పినవోట నాకు దొరికే లాభంలో ౧౦౦ కి ౫ చొప్పున మీకు కమిషన్ నిస్తాను.

ప్రకా—భేష్. అయితే నా నష్టం. యిందులో కొంత కలిపినవస్తుంది. పోయిన డబ్బు పోయింది గాని తమరు మాయొంటికి దయచేయడం నిజంగా నా అదృష్టం. ఇంక నేను మీకింద కమిషన్ ఏజంటుగా పని చేస్తాను.

రాజ్య—ఇంక ఈయన కింద ఉద్యోగ మొక్కటి తరవాయి. ఇదిగో తాంబూలం. ఇంక ఆయన్ని ఆంపకం పెట్టి రండి.

దొంగ—(తాంబూలం పుచ్చుకొని) అబ్బా! తల రింగురింగు మని తిరిగిపోతున్నది. కాఫీ ఏస్పరిక్ గాని వుందా?

రాజ్య—ఏమిటీ హిరణ్యాక్షవరాలు? తెగూ తెంపూ లేకుండా వుంది—ఇది వుందా అది వుందా అని. ఇంట్లో యింకేమేమి మిగిలివున్నవో వరాసగా చెప్పివేస్తాను. తినవలసినవి తినేసి త్రాగవలసినవి త్రాగేసి పట్టుకపోవలసినవి పట్టుకపో. అటకమీద అవకాయ వుంది; కుండలో చల్లి అన్న ముంది—

ప్రకా—చాలు చాలు వూరుకో. దాని మాటలకేమండీ. పట్టి ఫీమేల్... కాఫీ ఏస్పరిక్ లేదు గాని ధర్మోష్లానున్నాలో తయారైన కాఫీ వుంది. ఓనల్ టెన్ కావలిస్తే ౨ నిముషాల్లో ప్లామీద తయారు చేయించేస్తాను.

రాజ్య—చేయించెస్తారు! నేను చేయను. కావలిస్తే మీరే చేసుకోండి.

ప్రకా—అన్నిట్లు స్పిరిట్ లేదు కదూ?

రాజ్య—అది వుంటే యీ స్రాల్ఫు మేమి?

దొంగ—శ్రమెందుకు లేండి— అకాఫీ యే అందుకోండి (త్రాగి తాంబూలం నేనుకొని) అబ్బా! లాభం లేదండీ. మహా బాధగా వుంది. అమృతాంజనం వుందా?

ప్రకా—లేదు. నేను కొంచెం అయ్యుర్వేద జెడ్యుల్లీ—ఒక్క మోతాదు మందిస్తాను బుచ్చుకోండి. (లూని కేగును)

రాజ్య—(కొంచెం దూరంగా నిల్చి) నీకింతటితో నైనా మమ్మల్ని అనుగ్రహించి విడిచిపోవాలనుంటే పో—ఇదా నైనా తలు పేసుకొని పండు కొంటాం. లేకుంటే నీకూ ఇక్కడ శాంపుకోటు వేసేస్తాను—ఇద్దరూ కబుర్లు చెప్పకుంటూ పండు

కోండి—అబ్బబ్బ! దొంగవాడుకూడా మాటల పోగూ బాతాఖాసరాయడూ అయితే మహా బాధ.

(లోపల నుండి) రాజ్యం!

రాజ్య—ఆ వస్తున్నా (లోనికిను)

దొంగ—(తలదించుకొనే) ఎవ్వ రేమంటూన్నదీ నాకు తల కెక్కడం లేదు. మందు తెప్పించండి. (క్షణ మూరకుండి తల కొట్టుకొని బాధపడుతూ) ఏమండీ! నిద్రపోతున్నారా? ఇంకా తేరేం?

(తెత్తురు)

[ప్రకా—ఇది కళ్లు మూసుకొని గుటక్కున మింగేయండి—కంటనే గుణ మిస్తుంది.

దొంగ—ఊహూ! మీరు కొంత బుచ్చుకోండి ముందు.

ప్రకా—ఇది ఒక్క మోతాదే నండి.

దొంగ—ఈమోతాదు మీరు ముందు బుచ్చేసు కోండి—తర్వాత నాకిత్తురు గాని.

ప్రకా—ఇదితలనొప్పి లేకుంటే వికటిస్తుందండి.

దొంగ—(ప్రకాశం చెయ్యి పట్టుకొని) నిజం చెప్పు—ఏమిటీ మందు?

ప్రకా—క్షమించాలి—నేను వద్దవ ద్దంటూ వుంటే నాభార్య బలవంతపడిచి యీమందు కలిపించిందండి.

దొంగ—ఏమిటీ మందు?

ప్రకా—మరేం లేదు. మత్తుమందు. ఇది బుచ్చుకొంటే రోపీవేళకే తెలివి వస్తుంది.

దొంగ—ఛీఛీ. ఈలోకంలో నమ్మదగినవాడొక్కడు లేడు.

రాజ్య—చాచా—లోకంలో నమ్మకస్తులక్కడున్నారు—ఒక్క దొంగలు తప్ప.

దొంగ—ఇంచా కొడుకు విడిచిపెట్టిన రూపాయిలిచ్చివేయి—అపరాధానికి రూ ౧౫ లు జరిమానా.

రాజ్య—నువ్వు నిజంగా జడ్జిలా గున్నావు కాని దొంగలాగు లేవు.

ప్రకా—నువ్వు ప్లీడరులాగ లేవు? చాలాలే పూరుకో. (సా మ్మిచ్చును)

రాజ్య—నాప్లీడరీ మాట కేం గాని మీరున్నార నేరమడు లాగు.

ప్రకా—ఇదే నండి అల్లర. అసలు హన్ బెండు అంటే గౌరవం లేదండి. నువ్వంటే నువ్వు.

దొంగ—తలనొప్పి దుర్భరంగా వుంది. ఒక ఘంట నిద్రపోతే సర్దుకొంటుంది. పండుకొంటాను. ౧౫౦. సరిగా ౩౫౦కి నన్ను లేపివేయండి. ఎలారం టైంపీ నుందా?

రాజ్య—శ్రీరామచంద్రా! ఇది ౫౦౦ల గొడ్డి ఆపరేషన్ లా గుంది—చిత్రకథ.

ప్రకా—(తెచ్చి) ౩౫౦లకు ఎలారం పెట్టనా?

దొంగ—పెట్టండి—ఇదిగో అంతవఱకూ మీరూ మేలుకొని వుండండి.

ప్రకా—(ప్రక్క సర్దుతూ) మీరూ అంటే నేనొక్కడ నేనా? ఈమె కూడానా?

దొంగ—మీ రొక్కరే. (పండుకొని) మళ్లీ యీసారి యేమి ద్రోహం తలపెట్టినా చాలా చిక్కు పడిపోతా రన్న సంగతి నేను చెప్పకుండా నే మీరు తెలుసుకోవలసి వుంది.

(క్షణం నిశ్శబ్దం)

రాజ్య—అయితే యీశవజాగరం మీకు తెల్ల వాడూ వుం దన్న మాటే!

ప్రకా—(మెల్లగా) మాటాడక మధ్య గదు లోకి వెళ్ళి పండుకో.

రాజ్య—మీకంత సరదాగా వుంటే నాకేం కా నివ్వండి—ఏమిటీ భాగవతం? వీడి వ్యవహారం మానే ఇల్లరికం వుండిపోయే బట్టుంది.

ప్రకా—ఈయన ౨౦-వ శతాబ్దపు మనిషి.

రాజ్య—అంటే ?

ప్రకా— అంటే అడవివాళ్ళూ చదువులేని వాళ్ళూ మీకేం తెలుస్తుంది? మంచి మంచి ఘరానా మనిషన్న మాట.

రాజ్య—వీడెవడో నోవల్సులో దొంగలా గున్నాడు కాని—

ప్రకా—గట్టిగా మాట్లాడుకు—నిద్ర పట్టినట్లుంది. నిజంగా ఈనోవల్సు వల్లా నీసిమాల వల్లా దొంగతనం మోస్తరు మారిపోయి యెంత నాజుకుగా తేలిందో చూశావు?

రాజ్య—మోస్తరు మారితే నేం—ఫలితం వకటే. ౧౨౦౦కి నుడిపెట్టడు కదూ?

ప్రకా—మెల్లిగా—మెల్లిగా నిద్ర పట్టినట్లుంది.

రాజ్య—ఇదిగో నా మాట విని—ఈలాగుండి (హారముగా గొనిపోవును)

ప్రకా—మరి చెప్పుకు, నీ మాట నేను వినను— అది వినబట్టేయిం తెంది.

రాజ్య—పోయిన ౧౨౦౦కి లేండి ఈ జరిమానా ౧౫ రూ॥లకేనా విచారం?

ప్రకా—అక్ష పోతే విచారం లేదు, కాని మగవాడన్న వాడికి ఒక కాణీ జరిమానా పడితే యెంత పరువు నవ్వు!

రాజ్య—మగతన మడగక్కర లేను. ఈలాటి మగవాళ్ళంటే రామనహాయం! పెట్రోలింగుకు జైల్దారట! దొంగల్ని పడతారట. ఇదంతా ఒక సరదా అట కాని యింకేం కాదు. మీరింతమనిషి వున్నార—వీడు చూస్తే అర్థమడు—టక్కున నిలబెట్టెనే! కోమటి అవి పెట్టి ఓ లెంపకాయ కొట్టలేకపోయినా డన్నార—మీ రేంచాకారు. కొనక గుంజీలు కూడా తీకారు సిగ్గు సిగ్గు.

ప్రకా—వేళాను, ప్లాను వేళాను. సమయం చిక్కని—ఏం చేస్తానో—

రాజ్య—మొదటనుంచీ అదే పాట పాడుతున్నారు కాని చెయ్యవమే కనబడదు. బాగా నిద్ర పట్టింది. నామాట విని ఇప్పుడు వీణ్ణి ఈమంచానికి కట్టివేయండి. మరి నీళ్లు నమలక లేండి సాహసించండి.

ప్రకా—సాహసం లేక కాదు. దొంగ యొక్క నిద్ర దొంగనిద్ర. మన మేమైనా తొందర పడితే ప్రమాదిస్తుంది.

రాజ్య—ఇంతకంటే యింకా ప్రమాద మేమిటి. కావలసిందేమో కానే అయింది. దొంగ మనిషి ఎంటివాడే. వెచ్చగా కాఫీ త్రాగేడు—చల్లగా నిద్ర వచ్చింది. వాడికి సిద్రాహారాలు కావలె. మనిద్దరం వట్టి సుసవల మున్న సంగతి వాడికి బాగా తెలిసింది. హాయిగా నిర్బుచ్చుచీగా పండుకొన్నాడు.

ప్రకా—నసవల మేమిటి—అసందర్భంగా మాట్లాడుతున్నావు?

రాజ్య—కాకుంటే మ రేమిటి? గుంజీలు తియ్యమంటే గుంజీలు తీసేసి. జరిమానాలు కట్టమంటే జరిమానాలు కట్టివేసి. స్వామలవారికి నేనడవి నట్లు—అడుగులకు మడుగు లొత్తుతూ—చాచా మీరింత నాదారు మనుషులనుకో లేను నేను.

ప్రకా—ఈచాద సమంతా యెందుకు? అయితే యేం చెయ్యి మన్నావు?

రాజ్య—నేను ముందర సాహసిస్తా చూపండి. (వాని దగ్గర నుండి బాకు తీసి) దొంగను చంపితే గవర్న మెంటు ప్రైజు టిస్తా రని చెప్పేరు—ఒక్క నరకు నరకండి.

ప్రకా—నువ్వే చూడలే నన్నావు?

రాజ్య—అప్పుడాలా గనిపించింది కాని—ఇప్పుడు చిత్రపథ చేసినా నాకు సంతోషమే. ఏం పాపం లేదు. మరి నీళ్లు నమలక నరకండి (బా కిచ్చును)

ప్రకా—((కింద పెట్టి) అమ్మా వద్దు వద్దు, నిద్ర పోతున్నావు నరకమాడను—లేస్తున్నాను.

రాజ్య—లేను. ఇటునుంచి అటు తిరిగి పండు కొన్నాడు. పోనీ ఈతాడుతో మంచానికి కట్టివేయండి (తాడు తెచ్చి) ఈమాత్రం చేయలేరా?

ప్రకా—(అలాచించి) నే నొకటి చెప్తా— నువ్వు కట్ట. తెలిసింది. నాడు లేచి నిన్నే మైనా అంటే నేను మధ్య పడతాను.

రాజ్య—ఏం మగతన మండీ! ఏం మగతన మండీ! పోనీ పోతే నాస్రాణం కదా పోతుంది. (మంచాని కొక కొన కట్టి) నేను కడితే గట్టిగా వుండను—వెంటనే వసుల్పేసికొంటాడు. మీరు కట్టండి—ఈమాత్రం చేస్తే తప్పు లేదు.

ప్రకా—ఈలాగు లే. (తాడు పుచ్చుకొని దొంగ గుండెలపై ఎత్తి వేయును)

దొంగ—(దిగ్గన లేచి)దగుల్పాజీ—దగుల్పాజీ!

ప్రకా—(గజగజ హాకిపోతూ) త్నమించాలి త్నమించాలి. (చప్పున పోయి భార్య రక్క పట్టుకొని కొనివచ్చి) 'శ్రీబుద్ధి: ప్రళయాంతకా' అని దీని మాట విని ఈఅపరాధం చేశాను. చుట్టుకొని తిరిగిపోతా వేం? నిలబడు.

దొంగ—ఒక గ్రుద్దు రాజ్యానికి గ్రుద్ది ఏమి నీకిటుసంటి సాడుబుద్ధి వుట్టింది?

రాజ్య—(ఏడుస్తూ) నీచేతులు పడిపోను. నువ్వు నన్ను కొడతా వట్రా? నీకు తల్లిలేదూ? అక్క—చెల్లెళ్లు లేరూ? పెళ్లొం లేదూ? వాళ్ల నెవరై నాయీలాగు—

ప్రకా—నీకంటే కావాలి. నోరు మూసుకో. పెద్దన పని చేయించి మళ్లీ యేడుస్తావు!

రాజ్య—అమ్మ అమ్మ! ఏమిటి ఘోరకలి? లోకంలో యింత చేతకానితనం కూడా వుంటుంది! మగవా డీమాత్రం కూడా పొరుషం లేని ససర అయిపోతే ఇంక మొగు డనిమొద్దు అనీ పెళ్లనీ పెడతాను అనీ ఎందుకీ తంతు అంతా?

ప్రకా—అయ్యా! ఊరుకుంటుందా ఓ చెంప కాదు కొట్టకుండా. ఏమిటా పేలాపన?

దొంగ—(రాజ్యంతో) పోలోపలికి పో. ఇంక నువ్వు నాకంటి కకపడితే చూడు—పో.

రాజ్య—(ఏడుస్తూ లోనికి పోవును)

దొంగ—నువ్వు చేసిన నేరానికి నిన్నేమి చేస్తే తగిన కిత్తు అవుతుంది?

ప్రకా—నిలువుగా చీరేస్తే తప్పులేదు. ఇదుగో చెంపలు వేసుకొంటున్నా (వేసికొని) త్నమించండి. కావలిస్తే ౧౦ కాదు ౧౦౦ గుంజీలు తీసేస్తాను తీయబోవును)

దొంగ—గుంజీలు! గుంజీలు! నీకు ౧౦౦౦ రూ. జరిమానా వేశాను.

ప్రకా—అమ్మా అమ్మా! ఎక్కడ తెస్తును?

దొంగ—కొంప వున్నది గా—పత్రం రాయి.

ప్రకా—ఇంటిమీద ఇదిగంటే అత్తెసరుగా అప్పున్నది.

దొంగ—బా కిటులే (పుచ్చుకొని అది గుండెలపై పెట్టి) వ్రాస్తావా!

ప్రకా—రాస్తాను రాస్తాను. కాని ఇప్పుడు స్టాం పెక్కడనుంచి వస్తుంది?

దొంగ—నాదగ్గం వుంది. ఇంద కాగితం. కలం. ఇంకా మోసం చేస్తే ప్రాణానికే మోసం వొస్తుంది. జాగ్రతగా రాయి.

ప్రకా—(రాసి) ౧౯౩౪ అక్టోబరు నెల లే ౧౫ దిని విజయనగరం కాపురముడు లేటు ద్వితీయ చలమయ్యకాశ్రీగారి కుమారుడు ద్వితీయ ప్రకాశరావు. తర్వాత ఏం వ్రాయమన్నారు?

దొంగ—రాయి. కాంపురం కాపురములు.

ప్రకా—కాంపురం! కాంపురం!

దొంగ—రాయి. జయంతి కృష్ణావధాని. గారి కుమారుడు జయంతి కుటుంబకాశ్రీ ఉరఫ్ మాస్టరు కట్టూ—రాయ వోయ్.

ప్రకా—(చూసి చూసి దిగ్గన లేచి) అరె నీసిగా తరగా—నువ్వే నటోయ్, రాజ్యం! రావే రావే. మీయన్నే కట్టాడు!

రాజ్యం—(నవ్వుతు చప్పున వచ్చి) అవునా అన్నయ్యా. అయితే నువ్వేనా? బ్రతుకు దేవుడా! అయితే యీవేష మంతా యేమిటి?

ప్రకా—అదే నేనూ అడుగుతున్నా—అయితే యీహాయి కాల మేమిటా! (ఒక్క గ్రద్దు గ్రద్ది) ప్రాణంపుచ్చుకొన్నావు. అయితే బొంబాయి యిసుంచి యెప్పుడు వచ్చేవు? ముందు ఒక ఉత్తరం లేదు. పత్రం లేదు.

దొంగ—ఇదిగో పత్రం—రాయి రాయి.

ప్రకా—ఆ! రాస్తాను రూగింంలూ వొమ్మక పోదు గాని (పత్రం చించి వేయును)

దొంగ—అవును అయినవాళ్ళ కిస్తావా—పరాయివాళ్ళకు చేపుతావు కాని.

ప్రకా—నరే నిసంగ లేమిటి చెప్పు కూర్చోవే (ముగ్గురు మంచముపై కూర్చుందురు)

దొంగ—ఏమంది? ఇప్పుడు సాగర్ మువ్వతో నునుంచి—నియో ఇంపీరియల్ లోకి మార్చేసు కొన్నా. నికా సంగతి పెండిసామాన్లు పంపినప్పుడు రానేను గా!

ప్రకా—అవును—ఇప్పుడేం ఫిల్ము తీస్తున్నార?

దొంగ—'కాలిగోర్' అను ఫిల్ముమాటింగులో వుండగా 'డిరెక్టరు' చనిపోయినాడు. ౧౫ రోజులు నెలవు తీసుకొని యింటికి వచ్చేను. ౩ రోజుల క్రిందట—ఓమారు మాచెల్లిని చూసి పోదా మని వచ్చేను సాయంకాలం.

ప్రకా—అయితే అఫిల్ము తీస్తూ ఆడ్రెస్సుతోనే వచ్చేకావా యేమిటి? లేకుంటే అది యిక్కడ ప్రాక్టీసు చేసుకోవలె ననుకొన్నావా?

దొంగ—లేదు లేదు. రావడమే మాచెల్లి చెప్పింది—దొంగల్ని పట్టడానికి నువ్వు ప్రతిరోజూ

ప్రాక్టీసు చేస్తున్నా వని— పెట్రోలింగ్ గని రాత్రి తెల్లవాల్సూ ఫ్లాష్ లో తెగ—అరుగు తున్నావని— ఇంటిదగ్గర కూడా అవేకబుల్లు చెప్తూ ప్రాణంపుచ్చుకొంటున్నా వని—అది విని నిర్ధార్యసాహసా లేమిటో మా చెల్లిలికి చూపిస్తా మని—

ప్రకా—అంటే నివేష మంతా దీనికి ముందే తెలుసు నన్న మాట! ఇద్దరూ కోడించుకొని చేసిందే యీ పసంతా! ఆరె మీసాహసం ముందా!

రాజ్య—పెళ్లయిన యిన్నాళ్ళ కైనా మీదైర్య సాహసాలు నాకు తెలియవద్దా మరి. ఈయన ఆంధ్రా షెల్లాకుహూ మ్మట అన్నయ్యా—అంటే యేమిటి?

దొంగ—ఆంధ్రా అంటే ఇమిటేషన్ అన్న మాట ఆతర్వాత ఎంత గొప్ప పేరున్నా ఫర్వా లేదు. దాని కక్కిని ఇది ఆర్జేస్తుంది.

ప్రకా—మహంకాళీ! నిచాకచక్రం నిరుపమానం. ఒక్కచోట ఒక్కచోట తొణికిస్తే కొవుగదా! ఆళ్ళర్థం! నువ్వు చేసిందంతా నటనైలే వీడికంటే నివే పైవేయి. బావా! ఇది సంసారిగా కంటే నీసమా నటిగా బాగా రాణిస్తుంది. దీన్ని కూడా నితో తీసుకపోయి యేసాగర్ లోనో త్రొక్కివేయ.

దొంగ—నువ్వు కూడా రావా లోయ—ఆ మహారాష్ట్రపు భోజనం ఏమీ సరిపడకుండా వుంది.

ప్రకా—(అట్టే చూచి) మాగొప్ప ఆట ఆడే నేవు కదూ. ఏదీ షేక్ చేయకుండు ఈలాగు సారేయ—(చేయి పట్టుకొని) హల్లో, మాస్టర్ కుటూ!

దొంగ—(పంజా గట్టిగా నొక్కి) వెల్. ఆంధ్రా షెల్లాక్ హోమ్సు!

రాజ్య—ఆ! ఆ! వదలీ వదలీ—(ఇద్దరి చేతులూ పట్టి నవ్వుతూ విడిపించును)

మల్లాది రామకృష్ణశాస్త్రిగారు

‘చెప్పండి... మరి!’

‘ఏమిటి?’

‘నందితూమను చంద్రగడ్డి, మామ అని ఎందుకు సిగ్గుపడె?’

‘ఏమో’

‘ఓన్... ఇంతేనా...’

‘ఐతే, చెప్పనా...’

‘అ...’

‘నిన్న ఒప్పుకుంటావా?’

‘ముందు చెప్పండి. గెలవలేక...’

‘నిలాటి చక్కని చుక్కలు కూతుళ్లుంటుంటే... చేత...’

‘సంతోషించారు తెలిపికి, తమ చెకో అప్పుడు...?’

‘మేం... లక్ష్మీపుత్రులం!’

‘ఓహో... అదా సంగతి! రోజూ, లోటలో పూ లన్నీ మాయ మాతూంటే... ఏమైపోతున్నాయో ఆనకుంటున్నా. ఎవరి మీద ప్రయోగించడానికేం బాణసంచం?’

‘అది కా దండి నాకు తెలుసులే. దేవిగారికి తలజార, దండెలు ఆమరదం లేదని గుసుపు’

‘పోనీ తీసుకోండిమీ క్రాపింగు...లో...కి...’

‘నవ్వు... అలాగే...నవ్వుతే నే నూరుకోను...’

‘ఐతే కోపం తెప్పించుకుంటా...ఇదుగో, బుంగమాతి పెడుతున్నా...వచ్చేసింది...ఉహ్...’

‘ఇదిగో...ఓయ్! ...ఊ! ...చలకపూ! ఏమిటి నిజంగా కోపం వచ్చినట్లేనా? ఉహు! అలా ఐతే నేను వప్పుకోను. అన్నింటికీ ఓమాదిరిగానే తల ఊగిస్తే ఏలా? కోపం రాలేదా? వచ్చిందా? వచ్చిందీ! సై. ఇక కాదుకో, చక్కిలిగింత పెట్టి నా—నవ్వుకూడను—ఏం. సరేనా?’

* * * * *

‘ఏమిటా కిచిచలు? ఇంకా మేలుకునే ఉన్నారా?..’

‘.....’

‘వినబడతూనే ఉంది లే నవ్వు. మీరు మాట్లాడకపోయినా—’

‘ఇక చాలించండి, ప్రాద్దు పోయింది. అమ్మాయి! ఇక పడుకో అమ్మా! ఓసలేని పిల్లవు. ఒళ్లు భారకిస్తుంది. వాడికేం లేం? అలవాటేగా తెల్ల వారూ మేలుకోడం?’

* * * * *

‘చెప్తుంటే విననేర్చు లే దేం చేతునమ్మా? వాడు వాడే; అది అదే....ఇదుగోసర్రా! ఇక నే నూరుకోను’

‘...మరే...అమ్మమ్మా...’

‘కాదండి...అమ్మమ్మగారూ...ఈయనే...’

‘చూడవే...న...వ్వి...స్తూం...ది...నే...ను...’

* * * * *

‘మీయిట్టం మీది నాయనా...ఉండండి, మెట్ల గదిలోకి వెళ్లి పెద్ద మీట వేస్తేస్తా...దీసా లున్నంతవరకూ—’

* * * * *

‘అమ్మమ్మా! వెన్నెల్లో నీమనుమరాలే...’

‘ఊ! అఘోరించండి...మీయిల్లు బంగారం గానూ’

౨

‘చూడండి...’

—మిమ్మల్నే...’

—అక్కడ కాదు...ఈలా రండి...’

—అబ్బ! రండి...ఇంతలో మరేం అరిగి పోయి...’

—ఓం! పిలిచిన కొద్దీ బిగింపు ఎక్కువౌ తూం దేం? మిమ్మల్ని ఎవరూ కొరవ్వు తనకు లెండి రదురూ...'

.....

ఎందుకూ?'

...అలా చూడరేం. పాపపిలుస్తూన్నాడు...'

అ...నీ అంత వాడే...తక్కువ వా?'

'కాదండీ...మీ అంతవాడు. మీ గుణా అన్ని అప్పుడే అబ్బినాయ్. అనుక్షణం అనుసరించి ఉండాలి కదా...ఓం! లేదమ్మ! మా నాన్న! మా బంగారు తండ్రి! నిన్ను కాదమ్మ! అబ్బ! ఎంతరోష మొచ్చిందో! ఒక్క మారు తీసుకోండి. ఏలా చేతులు చాస్తున్నాడో.....'

—కే.అ.పు...కే...పు...కే...పుం...గాత...—

పోనీ లెండి. తెలియడం లా? వాడి భాషలో నెన్నుతుకోవు...నన్నెత్తుకోవు? ...అని...ఏలా పిలుస్తూన్నాడో...'

...ఇంత మాత్రం కవిత్వం నాకూ చేతనవు. నీవు పనికిరావు...అమ్మవు కావు...అంటున్నాడు సరేనా...'

'మహా నేర్పూరు లెండి మాటలు...'

'మాట...'

.....

'పాపని...అమ్మమ్మకు యిచ్చి—'

—ఏం'

—వినిపించలా?'

—ఏమిటి?'

'నాకు తెలియదు బాబూ!. అవిడ కిస్తే వా డూరుకోడు...పని నేకప్పుడు—'

'అలా గైతే...'

'వాణ్ని చూడండి...ఉహూ అంటున్నాడు. వల్లకాదు...'

'ఉహూ...నేను అంటా వల్లకా దని...'

'మీ అమ్మమ్మ దగ్గర పోయి కూర్చుంటా!!'

3

'అమ్మాయ్!...అదేమిటే? అలా మాటిమాటికి తొట్టె నగుపుతూంటే మళ్లా మేలుకుంటున్నాడు? అసలే కొంటె కొంటి. పోనీ కాస్తీపు కాళ్లమీద వేసుకుని చిచ్చిగొట్టు...అందరి ఎగతేయకు, ఉలికి పడతాడు...ఒక్క సాపు గంట అడించు. నేను మడి విడిచి ఇవలెలకు వచ్చి తీసుకుంటా—...'

* * * * *

'ఇంకా. పడుకోలా వాడు?'

'ఉహూ.ఎ.వి. బిగ్గరగా అనకండి...ఇప్పుడే కాస్త వసుకుతున్నాడు. మళ్లా లేస్తే నన్ను వేపుకు తింటాడు...'

'వీడొకడు...దొంగడు...'

.....

'నిజంగానే. వెన్నెల రానుల్లో...ఎంత హాయి గా ఉండేవాళ్లం? ఇప్పుడు—'

'అ...మీకు ఎప్పుడూ అదే రంధి...'

'అవును...నా ఆనందానికి—నా అనుభవానికి అడ్డం గొట్టడానికి పుట్టాడు. నీడు...'

'ఏమిటా మాటలు!—'

'ఏమిటా...నీతో మాట్లాడటాని కై నా నాకు ఇప్పుడు 'స్వతంత్రం' లేదు. బిగ్గరగా పిలవకూడదు. అబ్బాయి ఉలికిపడతాడు. బిగ్గరగా నడవకూడదు. ఆయన మేలుకుంటాడు. నీవు నాతో కాస్తీపు తీరికగా ఉండకూడదు. అమహారాజాధిరాజు పోరు మొదలెడుతాడు. ఏలే నేను, ఇక ఇంట్లోనూ ఉం డకూడదు. అలా గైతే!'

'ఎక్కడ నేర్చుకున్నాడు ఈ పాఠ మంతా? మీకే ఉన్నారా మహా పిల్లలు? గాలికి తిరిగివచ్చి కబుర్లు చెప్పడానికే మీకు యింత కష్ట మైతే అ స్తమానం కనిపెట్టుకుని కూర్చునే దానికి నాకు ఏలా ఉంటుంది?...నినా మన పిల్లవాడికి మనం చేసుకోవడం అబ్బరమా? ఒకరికి మెప్పా? వాడు మాత్రం అందరి పిల్లల లాగా విసిగిస్తాడా?'

‘వెనుక వేసుకు వస్తున్నావ్. ఆవును, నీకు వాడి తొనే లోకం. నామాట—’

‘అ...మీ మాట...మీరు చెప్పే మాట ఏమిటో నాకు తెలుసు. కొత్తా’

‘ఊ...వీడిమూలానే నాకు నీవు దూరమాటున్నావ్. నివావు. ఎందుకు పుట్టాలి...వీడు?’

* * * *

‘వింటున్నా మీ చిలకపంతులు, మహా లక్షణంగా ఉన్నాయ్...’

‘కాదే అమ్మమ్మ!...’

‘చూడండి! నాళ్ల అబ్బాయితో యుద్ధం చేస్తున్నారు...’

‘ఆవును...వాడు ఎందుకు పుట్టాలి...’

‘అలాగే! నాన్నా! నీవు ఎందుకు పుట్టావు?’

‘మా అమ్మ కన్నది...’

‘మీ అమ్మ కంటే మాత్రం. నవ్వు ఎందుకు పుట్టడానికి ఒప్పుకున్నావు! నిన్ను కాకపోతే ఇంకొకడ్ని కనేది, కడుపుతూన్నమ్మ కనక మాను

తుందా? వండుకున్నమ్మ తినక మానుతుందా!... ఏం...’

‘.....’

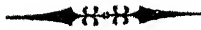
‘జవాబు చెప్పవే! ఇందాకన్నుంచి, నోరులేని పసికుంక వాడిమీద ఎగిరావ్. చెప్ప మరి?’

* * * *

‘మీరూ...మీవేమాలానూ. ఎత్తుకో. ఓమారు ఎత్తుకు తిప్పు. ఎందుకు ఎత్తుకోందీ ఇంతవాడై నావ్? నేనూ. బతికుంటే చూడకపోతానుటలే!’

వాడూ రేపు ఈ పాటికి బతికి బట్టకడిలే వాడి పెళ్లాం దగ్గిరా ఈలాగే ధిమాకులు చేస్తాడు. అప్పుడు మనవల్లికి నీవే ఎత్తుకు మోయాలి. చాలే. ఇక ఈలా తే. ఈ నిమిషానికి పండులండ్రిని పిసిగేశావ్. ఈ కా లం వాళ్లకు...ఏదీ తెలియదు. అదేం లోక మో? పోలే నాయనా? నీవు నాదగ్గిరే పడుకుందువు కాని. మీ అమ్మని నాయన్న గంతు లేసుకోమను. ఇవ్వగోనే ఆమ్మాయి...! నవ్వుస్తే అవుకోవాలి కాని—విరగబడుతూ, పరిగెత్తలే ఏలాగే! ఒక్కమారు వీల్చి తీసుకో...’

హిందీవల్ల తెనుక్కి జరుగుతూవున్న అవకారం

ఈసంచిలో మంగిలూడి వేంకటేశ్వర గారి లేఖ ప్రకటిస్తా మని చెప్పి వున్నాం. అయితే దొంగటక మనే రూపకం అనుకున్నంత కంటే ౫ పేజీలు పెరిగిపోవడంవల్ల వీలయింది కాదు. వచ్చేసంచిలో తప్పకుండా—మున్నంగి శర్మగారి లేఖనూడా ప్రకటిస్తాం. సంపాదకుడు

“గ్రంథి ఆశేళంతో బయలుదేరిన కృతక దేశాభిమానంతో రాష్ట్రవంత నకింపజేసే సిథిలోకి మనల్ని హిందీ తెచ్చే సరికి మీ శంఖధ్వం నాలుగు దెసలా మారుమ్రోగింది. ఇందుకు మా అభినందనాలు. హిందీ మిషనరీలు క్రైస్తవమిషనరీల కన్న మనల్ని ప్రమాదస్థితిలోకి తేగలరు మీ రీ జెండా లేవనెత్తక చూడే!”

కొల్లూరి ధర్మారావు కవి బి. ఏ

వ్యాఖ్యానములు

సత్యమూర్తిగారికి వోటు?

కాంగ్రెసు అసెంబ్లీలో ప్రవేశిస్తూ వుండంటే మా కేమీ ప్రసక్తి లేదు. అపక్షంలో యేదైనా సాగినా మాకు అక్షేపణ కూడా లేవు; కాని కాంగ్రెసు మదరాసులో సత్యమూర్తిగారిని నిలిపింది. నిజంగా యిది మనమీద సవాలు!

మదరాసులో సగానికి పైగా మనవాళ్లున్నారు. మనలో వోటర్లు కూడా ఎక్కువే. మన వోటిచ్చి సత్యమూర్తిగారిని సెగించడం అంటే మన వేలితోపే మన కన్ను పాడుచుకోవడం అన్నమాట. అసలు సత్యమూర్తిగారికి వోటు చేయడమే మనకి మనం పరాభవం చేసుకోవడం.

ఇలాంటి సందర్భంలో మరో జాతివాళ్లయితే యీ నిర్ణయాన్ని దృఢంగా అక్షేపించి వుండుదు. మొన్న మొన్న — మైదరాబాదుకి సంబంధించిన కాంగ్రెసు వ్యవహారంలో వాక ఆంగ్లండు కాంగ్రెసు అఫీసులో (కీతపు) సెక్రటరీగా వుండడాన్ని వామనరావుచంద్రనాయకుగారు తీవ్రంగా అక్షేపించారు; కాని సత్యమూర్తిగారిని నిర్ణయించి నందుకు మనవాళ్లేమీ మాట్లాడలేదు. పైగా మన వాళ్లే — మన ఆంధ్రపత్రికే సత్యమూర్తిగారికి జయం కలిగించాలని తాపత్రయం — చెప్పవంటే సిగ్గు.

సత్యమూర్తిగారి వాగాటీవల్లా, యెత్తులవల్లా ప్రజలలో తనమీద భక్తివిశ్వాసాలే ప్రబలుతాయో, నిరసనభావమే కలుగుతుందో చూసుకోవలసిన పూచీ కాంగ్రెసుదే; కాని సత్యమూర్తిగారు, అసెంబ్లీలోకి వెడితే ఆంధ్రజాతీయతకి తీరని అపకారం చేస్తారు. ఇది ముమ్మాటికీ నిశ్చయం. అసలు, వారి దీక్షే యిది.

అవైల్లడంలోనూ తెనుగువారి సాయంవల్లనే వైల్లడం. ఢిక్క!

ఇంతకీ: సత్యమూర్తిగారు మనకి చేసే అపకారం యేమిటంటే? దానికి వా రిదివరకే పునాదులు వేశారు. మొన్నటి ఏప్రిల్ లో బరంపురంలో జరిగిన ఓడ్రాయువజనుల రెండో సమావేశపు కార్యక్రమం వాకమాటు చూస్తే యీ సంగతి బాగా బోధపడుతుంది.

అసలు శ్వేతపత్రమే కొంత తెనుగుభూభాగాన్ని ఓ ధరాస్వ్యంలో కలుపుతోంది. ఇలాంటి సందర్భంలో శ్వేతపత్రంలో నూదించబడ్డ సరిహద్దులతో ఓ ధరాస్వ్యం లాభకరం కాదని, అందులో చేర్చబడని జయపురం, పల్లాకిమిడిపట్టణం, తత్సంస్థానం, మాళువాలు, మందసా, టెక్కలి, జలత్రా, బుడారిసింగి, సింగభూమి, ఫుల్జారు మొదలయిన స్థలా లన్ని ఓ ధరాస్వ్యంలో కలిపించుకుని తీరా లని సత్యమూర్తిగారు ఓడ్రాయువకు లకు పురకొంచారు. ఈ మాటలతో వారు అసభలో తీర్మానాన్ని సెగించారు. అసలీ తీర్మానాన్ని సత్యమూర్తిగారే ప్రతిపాదించారు కూడానూ.

ఏవంగుణవిశేషవిశిష్ట లయిన సత్యమూర్తిగారికి మనవాళ్లు ఓటు చేయవలసిందేనా?

మన ప్రముఖులు కాంగ్రెసులో చేరి త్యాగం చేస్తున్నారంటే “అది యేమిటి చెప్పా?” అనుకున్నాం. ఇప్పుడు బోధపడింది.

ఇప్పటికీ, యెప్పటికీ, కూడా

“మీకు చేతి నైతే యెడట నిలవబడింది. మేము హిందీప్రచారం మానం. ఇంకా అధికంగా కూడా చేస్తాం. మాకు వెంకటాచల పెద్ద ఆసరా — పెద్ద పెద్ద జీతాలిస్తే ఏర్పాటులున్నాయి. జటిల మైన

కార్యక్రమం వుంది. మీ రాతల వల్ల మాహిందీ ప్రచారాని కేమీ అడ్డు రాదు” హిందీప్రచారం చేస్తూ వున్న ఆంగ్లసోదరు లిలా సవాల్ చేస్తున్నారు.

ఈ సవాలుకి మేము హృదయపూర్వకంగా స్వాగతం యిస్తున్నాము.

అయితే: మే మిప్పు డేవరికి జీతా లివ్వడం లేదు. ఇవ్వాలేదు; కాని మాకూ కార్యక్రమం వుంది.

సామాన్యభాషకోసం మనం యిప్పు డింత హైరా నయిపోవడం యెంత అనవసరమో, హిందీ వల్ల తెనుక్కి యెంత అవకారం జరుగుతోందో, వీధిలో నిలకబడిప్రండవలసిన హిందీ తెనుగులోగిళ్లలోకి చొరుకురావడం తెనుగువారి కంత సిగ్గుల చేటో, తెనుగువారే యెలాగ తెనుగుమీద దండెత్తుతున్నారో బోధపరిచి, తెనుగువారిలో కొందరి నేనా మాతృభాషారక్షణకోసం పరభాషల నెదిరించేటంతటి అభిమానవంతులు గానూ, శూరులు గానూ, ధీరులు గానూ, నిజమైన తెనుగుతనం కల వారిని గానూ తయారు చేసుకోవడమే యిప్పటికి మా కార్యక్రమం.

మా శక్తికొద్దీ దీన్నే మే మిప్పు డాదరణలో పెడుతున్నాం.

అయితే: సాగినా సాగకపోయినా హిందూస్థానికు వచ్చి, తెనుగుని చంపేసి, తెనుగు యిళ్లలో తమ హిందీని ప్రవేశపెట్టడానికి ప్రయత్నించడంలో కొంత అర్థం వుంది. వారి నెరుగుకోడానికి కూడా మేము నిశ్చింతగానూ, నిష్క్రు గానూ సిద్ధపడగలం; కాని వారి విరాళాలవల్లా, వారి పర్యవేక్షణం కిందా సంహారకార్యక్రమం ఆములులో పెడుతూ వున్న సంస్థలో జీతాలు తింటూ తెనుగు మీద దండెత్తే తెనుగువారి నే మే మిప్పు డెదురుకోవలసినవచ్చింది.

దీన్ని బట్టి తెనుగు జాతి యిప్పు డేలాంటి సీతిలో వుందో, ఇలాంటి పరిస్థితుల్లో కార్యసాఫల్యం దాకా అక్కర్లేదు, జనానుమాదాన్ని పొందడం యెంత కష్టమో, యిది యెంత దౌర్భాగ్యస్థితిలో హిందీప్రచారకులు కొంచెం యోచించవలసి వుంది.

కాని, మా మీద వారిలాగే నిశ్చింతగా సవాలు చేస్తూ వుండవచ్చు. తమకి గల వెనక ఆసరాని వారు పూర్తిగానే వినియోగపరు మకోవచ్చు. వారిని మే మేమీ ఆక్షేపించం.

ఏ జీతమూ, నాతమూ లేని సినేటు, సిండికేటు సభ్యులే తెనుగులో విద్యావిధానం యేర్పరిస్తే దేశం ధ్వంసం అయిపోతుందని, జాతి అజ్ఞానాంధకారంలో కూలిపోతుందని, గోల చేసేటప్పుడు బోలెడనే జీతాలు వుచ్చుకునే యీ హిందీ ప్రచారకులు ఇలాగ సవాల్ చెయ్యడంలో వింత యేమీ లేదు.

మంచిదే. ఈ పోరాటాల్లో ఇప్పటికీ ఎప్పటికీ గూడా మేము కటిబుధులమే. మా మాతృభాష మీద విరుచుకు పడే అపతు నెదురుకోవడంలో యేమి తటస్థడినా మా కానందమే.

మిగిలిపోవు, రెట్టింపు తెలుస్తాము

“.....అయితే ఈ గ్రంథాలకు పాఠశాలలలో ప్రవేశం కలిగించవలసిందనే వారిలో నేను చేరను. ఏమంటే? ఈభాష సులభమే; కనుక గురువుల బోధతో దీనికి అనవసరం వుండదు. విద్యార్థి దళ కాస్తా దీని పఠనంతో సరిపోతే యిరుక్కుతూనే చేసి తెలిసికొనే విషయాలు మిగిలిపోతాయి. కాబట్టి గ్రాంథికభాషనే వాడుక చేయడమిక్కొలీ అవసరం.....”

కృష్ణాపత్రిక (౬-౧౦-౩౪)

సామ్యగ్రంథాలు గ్రాంథికంలోనే వుండాలని ప్రతిపాదినూ శతావధాన చల్లపిళ్ల వేంకటేశాస్త్రి గారిలా అన్నారు.

ఏవిషయంలో నేనా సరే గ్రంథాలు రాయ తగ్గది గ్రాంథికమా, వ్యావహారికమా అనే తగువు చాలా రోజుల క్రిందటే తేలిపోయింది. ఇప్పుడు వ్యావహారికంలోనే అనేక గ్రంథాలు ప్రకటించ బడుతున్నాయి. 'మాలవక్షి' వంటి ఉద్గ్రంథాలు పాఠశాలలలోనే కాదు, కళాశాలలలోకూడా నిరాపూటంగా ప్రవేశిస్తున్నాయి. ఇది యిలా వుండగా, మొదట గ్రాంథికమో అని పాకులాడి నవా రనేను లిప్పుడు వ్యావహారికంలోకి బదిలీ అయిపోతున్నాను. పైగా వ్యావహారికంలో రచన సాగించినవా రచనా గ్రాంథికంలోకి దిగిపోవడం లేదు. కనక యిప్పుడు వ్యావహారికాన్ని కించపరచ పోతే సాగిందీ లేదు, గ్రాంథికాన్ని గొప్ప చెయ్యి పోతే వాటికీదీ లేదు.

ఇక వున్న దల్లా యేమి టంటే?

వ్యావహారికం సులభమే; కాని దాల్లో వున్నది సౌలభ్యం వొక్కటే కాదు. అందులో జీవం వుంది. చౌదయాన్ని తాకించే శక్తి వుంది. యుగయుగాల నుంచి సంచితం అవుతూ వుండే జాతీయత వుంది. రసానుభవం కలిగించే రీతి వుంది. అంచేత విషయం గంభీర మయిన కొద్దీ వ్యావహారికమున్నూ జటిలం అవుతూనే వుంటుంది. తరగతుల వరసని విద్యార్థికి భాషాపరిచయం క్రమాభివృద్ధి పొందుతూనే వుంటుంది; కాని గ్రంథకర్త యొక్క పాండిత్యాన్ని పట్టి గురువు బోధించవలసిన మెరుకువలు వ్యావ హారికంలో అనేకా లంటూనే వుంటాయి.

ఇంతే కాకుండా, గ్రాంథికం బోధించినకొద్దీ శిష్యుడి బుద్ధి గమనిగొయ్యి అయిపోతుంది. అసలు గురువునే అడుగడుక్కి సంశయాలు పిక్కు తింటూ వుంటాయి.

వ్యావహారికం బోధిస్తూ వుంటే గురువుబుద్ధి పండు వెన్నెల లాగా, పిల్లగాలి లాగా ప్రసన్న భావం తాళుస్తూ వుంటుంది. శిష్యుడి బుద్ధి గులాబీ పువ్వులాగ వికసిస్తూ, గుబాళిస్తూ వుంటుంది.

కనక, వ్యావహారికానికి గురువుల బోధతో ఆవ సరం వుండ దనడానికి మీరు లేను.

ఇక విషయాల సంగతి. హాసందర్భంలో వేం కటకాస్త్రీగా రింకో మాటు అలాచిస్తే బాగుం టుంది. ఏమంటే? విషయం కోసం భాష; కాని భాష కోసం విషయం కాదు. ఇంతే కాక; విద్యార్థికి స్రవణం మైనది విషయపరిజ్ఞానం; కాని భాషా పాండిత్యం కాదు. అసలు నూడితో దారం వచ్చే టట్టు విషయంతో భాష వస్తూనే వుంటుంది. కాగా, వ్యావహారికం సులభమే; కనక, విద్యార్థికి భాషకోసం గడపవలసిన కాలం కూడా విషయ బోధకే వినియోగపడుతుంది. అంటే, భాష కఠిన మయినప్పుడు తెలిసే విషయాల కంటే భాష సులభ మయినప్పుడు చెట్టింపు విషయాలు తెలుస్తాయి. ఇది మంచిదే కాదా? కావలసిందే కాదా? విద్యా విధానంలో ఆవశ్యకమూ అవలంబించవలసిన పద్ధతే కాదా?

నమ్మండి. చివరికి వుస్తూ

హిందూదేశానికి సామాన్యభాష హిందీ అని, దానికి లిపి దేవనాగరి అని కాంగ్రెస్సు చెబు తోంది. దక్షిణ భారతదేశంలో దీన్ని గుర్తించి బ్రహ్మాండ మైనంత ప్రచారం జరుగుతోంది. మన ఆంధ్రులు కొందరు హిందీ తమ సొంత భాష అన్నంత ఆవేశంతో ఆప్రచారంలో సాల్గొంటు న్నారు.

కాని మామామ్మదీయలు ఈహిందీని, దేవనాగ రిలిపిని అంగీకరించడం లేదు 'మామ వుర్దూభాషని సామాన్యభాషగా వాడా అని; దానికి లిపిగా పార్సీ వాడా అని, చెబుతున్నారు.

దక్షిణభారతదేశీయులకు మామామ్మదీయల ఈప్రతిభటనం తెలకదు.

కాని యిది జాగ్రత్తగా ఆలోచించ తగ విష యం. "హిందూదేశానికి సామాన్యభాష యేదీ?"

అనేతగు వింకా పరిష్కారం కాలేదు. ఇది తీవ్ర రూపం తాల్చే వోజులు మందే వున్నాయి.

నిజానికి వుర్దూ మూర్ఖాడేవాడంటే హిందీ మాట్లాడేవారే యెక్కువ వున్నారు; కాని ఉత్తర దేశం అంతటా—హిందీ యెక్కుడే పుట్టిందో, యెక్కుడే నాడుకలో వుందో, యెక్కుడనుంచి మన తెనుగుదేశానికి పురకలు వేసుకుంటూ వస్తోందో అక్కడ కూడా కోర్టుభాష వుర్దూ కాని, హిందీ కాదు.

దొరతనంవారు సైన్యానికి సంబంధించిన వ్యవహారాల్లో వాడేది కూడా వుర్దూ కాని హిందీ కాదు.

ఇది యిలా వుండగా, మాటిమాటికీ—ప్రస్తుత చిన్నప్పటికీ—సందర్భం కానప్పుడు కూడా దక్షిణభారతదేశీయులకు “హిందీ నేర్చుకోండి” అని నిక్కచ్చిగా హితబోధ చేస్తూ వున్న గాంధీ గారు కాంగ్రెసులోనుంచి జెల్లీపోతూ జెల్లీపోతూ, కాంగ్రెసు సభ్యతను కోరే దరఖాస్తులలో హిందీలో గాని వుర్దూలోగాని సంతకాలు చెయ్యా అని శాసించారు. మొన్న బొంబాయిలో జరిగిన కాంగ్రెసులో కొందరు వుర్దూలో సంతకం చెయ్యడం నేర్చుకున్నారుట కూడానూ.

ఏం?

అసలు, భాషైక రాష్ట్రానిధాంతాన్ని అంగీకరించి అచరణలో పెడుతోందన్న కాంగ్రెసు ప్రాంతీయ భాషలలో కాక అన్ని ప్రాంతాలవారిని హిందీలో సంతకాలు చెయ్యమనడమే స్వపచనవ్యాపూతం. అందులోనూ వుర్దూలో కూడా సంతకాలు చెయ్యవచ్చు ననడం మరీ తప్ప.

దీనివల్ల గాంధీగారు కూడా మాహమ్మదీయుల ప్రతిఘటనాన్ని ఎదురుకోలేకపోయా రని స్పష్టమే.

హిందీను గురికిది మంచి గుణపాతం. ఎరగనేర్చుకుంటే హిందీకోసం ఖర్చుపెట్టే డబ్బా, గడిపే కాలమూ అంతా బూడిదలో పోసిన పన్నీ రయి పోతుందని వారికి వేరే చెప్పనక్కర లేదు.

ఇంకొకటి కూడా వారు గ్రహించవలసి వుంది. ఏమిటంటే? సామాన్యభాషను గురించి మాహమ్మదీయులు ఏమీ శ్రద్ధ చెయ్యడం లేదంటే యేమన్నమాట! ప్రస్తుతం సామాన్యభాషగా చెలామణీ అవుతూ వున్న ఇంగ్లీషుని తప్పించేసి అస్థానంలో మహాభాషని ప్రవేశపెట్టడానికి మందు సంపాదించుకోవలసిన హక్కులు చాలా వున్నాయి. వాటికి సాధనంగా బలపరచుకోవలసిన—గడించుకోవలసిన యోగ్యత చాలా వుంది.

కచ్చితంగా చెప్పండి

హిందీ మనకి ‘సామాన్యభాష’ అని కొందరూ, ‘జాతీయభాష’ అని కొందరూ అంటున్నారు. ఈ రెండింటికీ అర్థంలోనూ, వినియోగంలోనూ చాలా భేదం వుంది. ఇవి కాక: దక్షిణభారతహిందీ ప్రచారసభవారూ, హిందీమహావిద్యాలయవారూ, వారికి అజ్ఞులు సాయించివారూ, వారి ననుసరించీ వారూ చేస్తూ వున్న ప్రచారం చూస్తే వారందరి వుద్దేశమూ దక్షిణదేశభాషలకు చంపేసి, వాటి సానంలో పూర్తిగా హిందీని ప్రవేశపెట్టడంగా స్పష్టంగా కనపడుతోంది. అవునా కాదా? ఈ విషయం ప్రజలకి స్పష్టంగా తెలవాలి.

ఈ సంగతి తెలా అంటే దక్షిణభారతహిందీ ప్రచారసభవారూ, హిందీమహావిద్యాలయవారూ ఈక్రింది ప్రశ్నలకు కచ్చితంగా జవాబులు చెప్పాలి. వారు దేశభాషలవిషయంలో తమకి దుశ్చింత లేదని మాత్రమే అంటే చాలదు.

స్వరాజ్యం వచ్చాక

౧. హిందూదేశాన్ని భాషైక రాష్ట్రంగా విభజించడం వారి కార్యక్రమంలో వుందా లేదా?

౨. అలా విభజించినప్పుడు అయా రాష్ట్రాల శాసనసభలలోనూ, సకల న్యాయస్థానాలలోనూ, కార్యస్థానాలలోనూ, సకలవ్యవహారాలూ అయా రాష్ట్రాల భాషలలోనే జరపాలా, హిందీలో జరపాలా?

2. ఆయా రాష్ట్రాలలో సాధమిక పాఠశాలలు మొదలు కళాశాలలవరకూ— నిత్యకళాపరిషత్తులలో కూడా విద్యావిధానకూ, వ్యవహారకూ అంతా ఆయా రాష్ట్రాల భాషలలోనే జరపాలా హిందీలోనా?

౪. మన విద్యావిధానంలో ఇంగ్లీషుకి స్థానం వుండాలా అక్కర లేదా? వుంటే ఏ తరగతి మొదలును?

౫. స్కూలు ఫయనలు తప్ప మరే కింది తరగతిలోనూ హిందీని ప్రవేశపెట్టడండా వుంటారా కాదా?

౬. స్కూలు ఫయనలు మొదలు పైతరగతులలో నేనా కేవలమూ వ్యవహారం నడిపించుకోవడానికి తగినంత మాత్రమే తప్ప సాహిత్యం కోసమూ, పుస్తకాలు రాయడానికీ, పత్రికలు నడపడానికీ, ఆవసరం అయేటంత హిందీని నేర్చే విధానం యేర్పరచరు కాదా?

౭. సామాన్యభాషని వాడవలసిన సమయాలు ఆయా రాష్ట్రాల వారికి ఇతరరాష్ట్రాల వారితో సంబంధం కలిగినప్పుడే తటస్థస్థాయి కాదా?

౮. ఆయా రాష్ట్రాలవారు తమలో తమకి పని కలిగినప్పుడు రాతలలోనూ, సంభాషణలలోనూ, చిన్నదాలలోనూ— సకలసందర్భాలయందూ మాతృభాషని తప్ప మరో భాషని వాడడం దేశద్రోహమూ, మాతృద్రోహమూ అనిపించుకుంటాయి కాదా?

౯. సామాన్యభాషయొక్క ప్రయోజనం కేంద్ర ప్రభుత్వంలోనూ, కేంద్రశాసనసభలోనూ, కేంద్ర న్యాయస్థానంలోనూ, భిన్నభాషలు వాడుకలో వుండే పట్నాల— నగరాల బజారులలోనూ మాత్రమే కాదా?

౧౦. ఆయా రాష్ట్రాల ప్రభుత్వవ్యవహారాలకూ, ప్రజల వ్యవహారాలకూ సంబంధించిన యావత్తు కాగితాలూ కేంద్రప్రభుత్వానికీ, కేంద్రశాసనసభకీ, కేంద్రన్యాయస్థానానికీ పంపవలసినవై వాటిని

సామాన్యభాషలోకి అనువదించి మాత్రమే పంపాలి కాదా?

౧౧. ఆయా రాష్ట్రాలవారు— అంటే హిందూ సానిలు తప్ప తతిమూర్తి అన్ని రాష్ట్రాలవారూ కేంద్రప్రభుత్వనిర్వహణానికి సంబంధించినంతవరకే గాని లిక్కిన హిందీగాజ్యయానికి ఏవిధ మైన పోషణా చెయ్యవలసిన పని లేదు కాదా?

౧౨. ఇతరరాష్ట్రాల ప్రభుత్వాలతోనూ, కేంద్ర ప్రభుత్వంతోనూ అధికారికత్యా ఉత్తరప్రభుత్వాలూ జరపవలసిన పూచీగల ఉద్యోగులకు తప్ప తతిమూర్తి యేవుద్యోగులకీ హిందీలో సాండిత్యం వుండవలసిన నిర్బంధం లేదు కాదా?

౧౩. హిందీటాకీలకల్ల ఆయా రాష్ట్రాల భాషల టాకీలకీ, హిందీగ్రామోఫోన్ స్టేట్లకల్ల ఆయా రాష్ట్రాల భాషల స్టేట్లకీ నష్టం రాకుండా వుండేటంత చిగువుగా నిబంధనలు చెయ్యాలి కాదా?

౧౪. పైని కేర్వోన్న రెండు సథలవారూ నడిపే విద్యావిధానంలో హిందీలో సాహిత్యజ్ఞానం కలగడానికీ; కాని వ్యవహారజ్ఞానం కలగడానికి తగిన పాఠ్యక్రమం యేమీ లేదు కాదా?

౧౫. ఇప్పుడు ఇంగ్లీషుని విడిచిపెట్టి హిందీతో నెరవేర్చుకోతగిన పను లేమీ లేవు కాదా?

౧౬. హిందీని పైకి తెచ్చిన కాంగ్రెసులో కూడా ఇప్పుడు హిందీకి తగిన స్థానం లేదు కాదా?

౧౭. తెనుగు గ్రంథకర్తలు నిరుత్సాహపడిపోతూవుండగా, తెనుగు గ్రంథప్రకాశకులు నిగనారిపోతూవుండగా తెనుగు గ్రంథాలయాలు హిందీ గ్రంథాలతో నిండిపోతూ వుండడం దౌర్భాగ్యానికి నూచిన కాదా?

౧౮. తమ మాతృభాష పాఠశాలలో వుండగా దాన్ని స్మరించక ప్రభావనాలకు లోబడి హిందీ ప్రచారం చెయ్యడమే కాకుండా తెనుగు యువకులు మాతృభాషాసేవకలమీద సవాళ్లు చెయ్యడం అసభ్యం కాదా?

ప్రబుద్ధాంధ్ర

కలాభిగ్ధనీపరివర్తనాత్ మాన ప్రకటింపబడు మాసపత్రిక

సంపాదకడు :- శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి

సంపుటము ౫ } రాజనూపేంద్రవరచింత దేశంబందు ౧౯౩౪ { సంచిక ౧౨

ప్రదోషం

కాశీసోమయాజుల శ్రీనివాసమ్మగారు.

—శాస్త్రాంశం—

(చిరంజీవిని శ్రీనివాసమ్మ విజయనగరం, సుహారాజావారి కాలేజీలో ఛీఫ్ లెక్చరరు బ్రహ్మశ్రీ కాశీసోమయాజుల రామమూర్తిపంతులు ఎం. ఏ గారి కుసుమరాలు. ప్యారికంపెరి ఇన్ స్పెక్టరు బ్రహ్మశ్రీ కాశీసోమయాజుల వేంకటరవణరావుగారి కొమార్త. ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయులు బ్రహ్మశ్రీ మల్లాది విశ్వనాథకవిరాజుగారి శిష్యురాలు. వయస్సు పదిహే నేళ్ళే; కాని వర్ధమానచంద్రకళ. నికతప్రతిభా వంతురాలు. కాశీనగరమనందలి హిందూ యూనివర్సిటీవారి మెట్రీక్యులేషను పరీక్షకు చదువుతున్నది. ఈమె భవిష్యజీవితం తేజస్వంతమై అంధనాగరిలోకానికి విశిష్టత సంపాదించబోతుందని నమ్ముడానికి బలమైన నూచనలున్నాయి. సరిగ్గ మైన భావనాబలనూ, మధుర మైన కవిత్వాభారా, శ క్తివంత మైన తన్మయీ భవనయోగ్యతా కల శ్రీనివాసమ్మ రచన సంపాదించగలిగినందుకు మేము మిక్కిలి గర్విస్తున్నాము.

సంపాదకడు)

ప్రాగ్ధికాకాంతకు భాను డేమికావలనో—అత్య ప్రకటిస్తూ ఒరులకు కానరాకుండా ప్రాగ్ధిక యొడ డరుణదృష్టులతో కొఱకొఱ చూస్తూ దవు లారనికొని పరుగిడుతున్నాడు ప్రభంజనకుమా రుడు. అనూర్యుణ్ణి, ఈచంద్రుణ్ణి నడుమ వచ్చిన యీ ప్రభంజనుణ్ణి చూచి తాను తన సంతూర్ణ కుటుంబము నడుమ నున్నట్లు మరెసిపోతూ వుండి తూర్పుదిక్కు.

మంతా తన కొఱకే అని భావించుకొని రాగ ఈ విచిత్రనాటకములు చూస్తూ తన్ను తాను రసంతో వుచ్చిపోయి దోబూచు లాడుతున్నాడు మరచిపోయింది కళ.

చంద్రుడు. చిరకాలమిత్రుడికి మల్లే చంద్రుడికి కళ వొక దేవీస్వరూప మని వాడుక. అపల్లె స్వాగత మిస్తూ వుండి తూర్పుదిక్కు. తన మృద లోని వృద్ధులు మొదలు కొని పసిబిడ్డల వరకు య మెట్టున్నా కలుపలికి మాత్రం చల్లదనమనే అందరూ ఆమెను మృదయపూర్వకంగా ఆరా

ధిస్తారు.....ఎందుకంటే—అమె వచ్చిన తర్వాత ఆవూల్లో పాడివంటలు చాలా హెచ్చయిన వట. ఒకడు చంద్రుని చూచి ఆ మొఘం చూచినాడట —అనెలలో ౬౦౦ లాభం వచ్చిందట వాడికి. ఇంక అందరూ మంచులమీద నుంచి లేచి...

కళ ప్రకృతికి మద్దబిడ్డ. ప్రకృతి వొల్లో అడు కొంటూ అమె వొక్కొక్కప్పుడు తన్నే మరచి పోతూ వుంటుంది. ఒక్కొక్కప్పుడు మెలకువతో ఈవిచిత్రనాటకం చూస్తూ దీనికి నాయకౌనా యకు లేవరా అనుకొంటుంది. ఒక్కొక్కప్పుడు స్వప్న సామ్రాజ్యంలో సంచరిస్తూ ఛాయాశ్శక్తి లను పలకరిస్తూన్నట్లు పలవరిస్తుంది. ఇప్పు డీ అవ స్థలో వుంది కళ.

ఇంతలో కళకు కండ్లు మూసే రొకరు—

‘శ్యామం!’

‘చతుర్దశలోకాలూ ఒక్క రీటులోనే తిరిగిపో తున్న వేమో యీ మాటిని పెర్షియన్ మెన్సులో?’

‘రోజంతా తలపు మానుకొనే కూర్చున్నా వేం గదిలో?’

‘కళాదేవి నుపాసిస్తున్నా.’

‘సుగీతం పాడుతూన్నట్లు లేదు—కవిత్వం కడు తున్నావా?’

‘కవిత్వానికి దశ మల్లిపోయింది...చిత్రకళ...’

‘అబ్బో! పైమెట్టే! ఏదీ ఏదీ’

కళ ముఖం వికసించింది; శ్యామం హృదయం త్రుళ్ళింత లాడింది. కళ పెదవి విరిచింది; శ్యామం ముఖంలో నెత్తురు విరిగిపోయింది.

‘రచన చాలా బాగానే వున్నది గాని మల్లి పురాణఫక్కిలో పడ్డావేం!’

‘సుభద్రాదునులు—వారు పురాణదంపతు లైనా వారి ప్రేమ నిత్యయవ్వనం గలది. అయితే నీ కిది నచ్చలే దన్న మాట!’

‘నువ్వు వ్రాసేవు గనుక నాకు చాలా చాలా నచ్చింది’

అతని పెదవులపై చిరునవ్వు తళుక్కున మెరిసి వెన్నెలను వెక్కిరించింది.

‘కళా! నిబంధా నిమ నామీద ఇంత ప్రేమ వుందీ!’

‘బాగుంది! చాలా చక్కగా అడిగేవు! నిన్ను కావంటే ఇంకెవరిని నేను ప్రేమించనలె?’

‘అయితే నా యింగ్లాండు ప్రయాణం నిమ బాధగానే వుంటుందేమో!’

‘బా థెందుమా? నువ్వు ఐ. సి. యస్ పట్టా బుచ్చుకొని కలకత్తరుగా వచ్చి యిండియా అంతా వుదరిస్తూ వుంటే చూడడానికి నాకు అనందం గామా? కాని ఐస్టిట్యూడు ఒక పట్టాతోనే రా వలె నని నాకోర్కె.’

ఇరువైపులనుండి తరుకు బడుతూ వున్న చెవుల పిల్లి లాగున్నాడు శ్యామం.

... ..

‘నిన్నటి కథ పూర్తి గా చెప్పివేయి. ఉమాబాల యెవర్ని వేసటింది? బాలచంద్రుడు గతియే మైంది?’ అంది కళ.

‘తెల్లవారుద్దూమున బయలుదేరి నేను దూర దేశం వెళ్ళిపోతూవుంటే ఇప్పుడు ఆత్మకథ కావం డా పైకథ లడుగుతావేం?’

‘ఆత్మకథల కేసుంది? ఎవరికి తెలియంది గనుక? ఇంతకీ ఆత్మవిషయం విస్తరించినప్పుడే అనందం. చెబుదూ—ఉమాబాల యెవర్ని పెండ్లాడింది? బాలచంద్రుడు—’

‘తన్ను పెండ్లాడకపోయిన తర్వాత యింకెవరిని పెండ్లాడితే నేం? బాలచంద్రుడికి మాత్రం తన డీవిటంలోని సౌఖ్యం అంతరించిపోయింది. లోక మంటే అతని కగ్నిహోత్రం లాగు కనబడ్డది—’

‘సరే. కెర్రెత్తిపోయి దిక్కుమాలి దేశాల వెంబడి తిరుగుతున్నా డిసో సన్యాసం బుచ్చుకొని లోకం విడిచి ఏకాకిగా యేమూలనో వున్నాడనో లేవంటే దుఃఖభారం సహించలేక ఆత్మహత్య

చేసుకున్నా దనో కవిశేఖరుడు కథ ముగించి వుంటాడు.'

'లేకుంటే యింకెట్లా ముగించవలె?'

'సురో మార్గం లేదా? ఔనాను. ఉన్న దేమో లోకసహజ మైన మార్గం—ఉత్తమమార్గం. అది కౌవ్యాలలో పనికిరాదాయ.'

'ఏమిది? చెబుదూ'

'ఉమాబాల ఒకడిని పెండ్లాడి యేలాగు సుఖంగా వుండో అలాగే బాలచంద్రుడు కూడా యింకొకతెను పెండ్లాడి సుఖంగా వుండటం రెండు కుటుంబాలూ ఆనోన్యంగా వుండటం—కథలకి కవిశ్వులు ఇటువంటి పరిసమాప్తి యివ్వ రేం?'

'చా చా! ఇందులో కల్పన యేమింది? రస మేమింది? కవిత్వ మేమింది?'

'ఔనాను. బాలచంద్రు డభోగతి పాలైపో యినా డంటే లోకానికి ఉమాబాలమీద వొల్ల మాలిన అగ్రహం వస్తుంది. అదే కాబోలు రస మంటే?'

'పోనీ గాని అంత ప్రేమించిన బాలచంద్రుణ్ణి'

'బాగుంది. తనకు ప్రేమ లేనప్పుడు అమె యింకేమి చేస్తుంది? ప్రేమించిన వాళ్ల నందరినీ ప్రేమించడం స్త్రీకి వశమా? అది విధా? అలాగు చేయక పోవడం తప్పా? ఏమిటి క్యామం—ఇంగ్లీషులో మమమమ గ్రంథా లన్నీ చదివే నంటావు—ఇదే నా నీకు గల్గిన లోకజ్ఞానం?'

'పోనీ—ఉమది తప్పు కాదు. కాని బాలనం ద్రుడు మాత్రం అమెపై ప్రేమచేత జీవితం త్యజించడం—'

'చాలా నింద్యం. అసహ్యం. నిజంగా నా కత గాడి మీద కనికారం కూడా కలుగదు. అతడి భీరుత్వాన్ని చూచి నవ్వుతాను. అంతే. తాను పురుషుడై వుండిన్ని అకస్మాత్తు నతిక్రమించలేక—ఎదురుకోలేక తుదకు తట్టుకోలేక మేకపిల్లలాగు అన

నకు లొంగిపోవడం కంటే లజ్జావహ మైన కృత్యం మరొకటి లేదు.'

'ఇది నీశాకుంతలం చెప్తున్నా దేమా?'

'శాకుంతలం—ఉత్తరరామచరిత్ర మాత్రమే కాదు భారతీయవాఙ్మయ మంతా కూడా. అది వీరపద్ధతి. కావలసిన అడవి దొరకలేదని చచ్చిన వాడు కావలసిన కోటుగుడ్డ దొరకలేదని యెందుకు చావకూడదు? వాడికి లోక మెందుకు చంద్ర శిలావ్రతిమ నిర్మించకూడదు?'

'పురుషుల హృదయతత్వాన్ని స్త్రీలు నిరూపిస్తే—'

'స్త్రీల హృదయతత్వాన్ని పురుషులు నిరూపించిన టుండ దేమా?'

'నువ్వు చెప్పిందీ నిజమే లే. అదో పద్ధతి. అదీ కొందరికి నచ్చవచ్చు'

'అకొంద రెవరో చెప్పనా? నీవీదణ్ణి మెచ్చుకొనే వాడు—ఇప్పుటివారు—అనగా అతడి సమకాలికులు. నావీదణ్ణి మెచ్చుకొనే వారు. పుట్టిబోయేవారు. అనగా అతణ్ణి గాక అతని చర్యనే తెలిసినవారు—'

'నిజమే. ఒప్పుకొన్నాను—కాని నిన్నునిచ్చిన శశిరేఖాపరిణయం చదివేవా.'

'ఈరో జంతా నువ్వు సుభద్రావసులతో కూర్చుంటే మరి నేను చేసే దేమిటి? శశిరేఖాభిమన్యులతో ముచ్చటిస్తున్నా!'

'ఏలా వుంది గ్రంథం?'

'పద్యా లెంత మధురంగా వున్నవి!'

'భావములు?'

'అనుగుణ్యంగానే వున్నవి. రసం అదే పద్ధతి. కల్పనలు అవే'

'నాయికానాయకులు సంబంధం?'

'ఏమింది? లోకంలో చెలామణి అవుతూన్న సంబంధమే'

వినువు పుట్టింది క్యామానికి. ఎప్పుటికీ తన భావం తెలుసుకోకుండా వున్నదే—అంత ముగ్ధా! కొంటెతనమా?

‘ఇంతవరకూ పైకథలు ప్రస్తావించేము గనుక ఇంక అత్యంత వస్తాం.’

‘నువ్వు మహాశుద్ధివి కాబోతున్నావు కనుక సియాత్మకథ వినదగ్గే వుంటుంది. నాకు చెప్పడానికేముంది? నువ్వు చెప్పే నేను ఊహిస్తా.’

‘నేను రేపు దూరదేశం వెళ్తున్నాను కదా నీ మనస్సు భారంగా లేదా?’

‘భరించలేనంత భారంగా వుంది.’

‘అలాగు కనబడనే.’

‘కనబడాల నని లేదు. కనుకనే అభావాన్ని బలవంతంగా తప్పించుకొంటున్నా.’

‘రేపు నాతో విజయనగరం దాకా వస్తావు కదూ?’

‘వస్తా. వారైదు దాకా కూడా వస్తునా అని అలాంటివిన్నా.’

‘అక్కడనుంచి మళ్లీటప్పుడు నీమనస్సు చెల్లాచెద రయిపోదూ?’

‘నీమనస్సే?’

‘నేనుట్రైనాలోనుంచి క్రిందికురికి వస్తా నేమో!’

‘చెప్పినానే. ఆభీడుత్వమే నే ననవ్వించింది. అరైల్వే ప్లాటుఫారమును సువ్యోక నాటకరంగం చెయ్యడలంచుకొంటే నేను రానే రాను!’

‘లోక మంతా నీలాగే కిలాప్రతిములు కావరే నంటావు నువ్వు?’

‘నేను కిలాప్రతిమును గాను. మానవకౌంతసు. అంతే.’

‘అయితే నీహృదయంలో ప్రేమ వుందీ?’

‘రామకోటిలాగు ప్రేమకోటి వ్రాసి కద్రాది రాముడికి మల్లే నీకర్పించవలె నేమో!’

‘అయితే నేను భన్యాత్ముణ్ణి. నేను తిరిగి దేశం వచ్చేసరికి ౪ ఏండ్లవును. ఇంతకాలం నువ్వు పెండ్లి లేకుండా నాకొరకు నిరీక్షించి వుంటావు?’

‘కలిసివస్తే యీగడుసు పెండ్లాడతా ననుకో— అయినా నీ సెలవులు చూచుకొనే పెండ్లాడతా. డబ్బు మొఘు చూచుకోక నామొఘుం చూచి నువ్వు పెండ్లికి తప్పకుండా వచ్చి తీరాలి. త్వమా పావుతరాయి పనికిరావు. తెలిసిందా? కావలిస్తే ఆపెండ్లి ముహూర్తం నావ్వే యేర్పాటు చేయి.’

‘క్యామం ఆ తోటలోని చెట్లలో తా నొక చెట్టయి పోయినాడు.’

“ఏం క్యామం! ఏమది? ప్రాణంతోనే వున్నావా?”

“ఎంత నవ్వులాట అయినా అంత మోటుమాట కూడదు.”

అతని కళ్లు వింత భావాలను వెలిగ్రక్కుతున్నాయి. అతని ముగంలో అశ్రుత తాండవిస్తూ వుంది. కావ్యభాషలో లతలలో ఆమె వక లత అయిపోయింది.

‘సరే. రేపు ప్రయాణం లేను కొద్దిరోజులలో నిన్ను పెండ్లాడి మరి నేను వెళ్తాను—అప్పు డైనా వెళ్లా అని బుద్ధివుడిలే.’

ఈతుది మాట విందో లేదో చెవులు మూసుకొంది కళ. వొళ్లంతా ముచ్చెమటలు పోసింది. గుండె డడడడ కొట్టుకొంది. కాళ్లు చేతులు గజ గజ లాడిపోగినాయి—

‘క్యామం! మనం పశువులమా!’ అంది కళ. అతని అకాదీపిక చుట్టుకున్న ఆరిపోయింది. నిరాశతో ‘ఏమి’ అని కాబోలన్నా డతడు.

‘అన్నదమ్ములా అప్పుచెల్లెం ద్రునే భేదం లేకుండా—’

‘నువ్వు నాచెల్లెలివా? నేను నీ యన్ననా?’

‘అత్త మగవాడైనా నాన్న అడదైనా మని ద్దర మేమై వుండును!’

‘అయితే యింతకాలం నువ్వు వల్లించిన ప్రేమ పాతాని కర్థమేమిటి?’

‘ఇదా నీకు పాడకట్టిన ఆర్థం! జెట్టినాడా! పవిత్రమైన ప్రేమకూ తుచ్చమైన మోహమునకూ సఖ్యం కల్పిస్తున్నావు. బుద్ధిమంతుడవే! భార్య భర్తలకు సంబంధించిన దేనా ప్రేమ అంటారు? మనం ప్రకృతిని, తల్లిదండ్రులను, సహోదరులను, మిత్రులను, దేవదేవుని ప్రేమించలేదా? దానికి ప్రేమ అనే పేరు తగదా?’

‘శ్యామం! నిన్ను సోదరుడవని భావించి ప్రేమిస్తున్నాను. తుమించు.’

అతనికి పర్యతాగ్రంతుంచి పాతాళానికి పడిపోయినట్లయింది. కళ్లు చీకట్లు కమ్మాయి, ఏదో పురుగు తలలోని నరాలను కొరికివేస్తూ వుంది. ఓర్పుకొన్నాడు. నవ్వుగలిగినాడు—మాటాడగలిగినాడు!

‘అమ్మా! నువ్వు చెప్పింది నిజం. మనం అటు మగలం కావడం కంటే అన్నా చెల్లెలూ కావడం ఎంత యుక్తం! దూర మాలోచించినావు. మంచి చెప్పి విచారిస్తావే? లే. ఏడవకు’ అన్నాడు శ్యామం.

కళ్లకు చీకటిలోనుంచి వెలుగులోకి వచ్చినట్లయింది. శ్యామం ఇంతకు ముందే వెలుగులోనుంచి చీకటిలో పడ్డాడు. పట్టరాని సంతోషంతో ఒక కేక వేసి కళ్ల అతట్టి కాగలించుకొంది. శ్యామం చిన్న బిడ్డను తీసుకొన్నట్లు ఆమెను గట్టిగా కప్పుకొన్నాడు.....కొని వేళ్ల వుండగానే కొడిమీతకు ముందే శ్యామం బయలుదేరి వెళ్లిపోయినాడు. ప్రక్కమీదనుంచి లేవడమే కళ్ల కంటికి ౪ ఏండ్ల కాలం కాలరూపంతో సాక్షాత్కరించింది.

జె సూ టు వృ త్తాంతములు

మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు

క్రైస్తవమతమునందలి రోమను క్యాథలిక్కు శాఖాచారిశ్రమను క్రీస్తు శకము పనునాటిన శతాబ్ది ప్రథమపాదము ఒక స్మరణీయమయిన ఘట్టము. ఆకాలమున ఒక వంక జర్మనీదేశమున మార్టిను లూథరు అమాయకులగు ప్రజల మూఢవిశ్వాసములను లోకువగా గొని రోమను క్యాథలిక్కు పీఠాధిపతులగు పోపులు చెలాయించు నిరంకుశకపటాధికారమునకు దన యనుమతిని దెలుపుచు, కొన్నికొన్ని విషయములందు వారిని ధిక్కరించి విప్లవస్వభావమున లేవనెత్తుచుండ వేటొక వంక స్పెయిను దేశమున వారి యధికారము నింకను దృఢముగ బాదుకొల్పి

మఱింత ప్రోది నేసి వారికి దివ్యసిరాజనముల నర్పించుటకు పెయంటు ఇగ్నేషియస్ మతాభినివేశముతో తీవ్రప్రయత్నములు సలపుచుండెను. ఈ రీతిని రోమను క్యాథలిక్కుమత ప్రపంచ మంతయు నల్లకల్లల మయిన కాలమది.

ఆకాలమున క్రీ.శ. ౧౫౩౯వ సంవత్సరమున తమయొక్క, తమ యిరుగు పొరుగు వారియొక్క ఆధ్యాత్మికాభివృద్ధికి పాటుపడు నిమిత్తము లయోలా పెయంటు ఇగ్నేషియస్ అను స్పెయిను దేశ గుడు ‘యేసుక్రీస్తు సంఘము’ అను పేర వొక సంఘమును స్థాపించెను. ఈసంఘసభ్యులెల్లరు

దారిద్ర్యమును వరించి, బ్రహ్మచర్యమును పాటించి, తమ సంఘాధ్యక్షునికి పరిమాణానువర్తలయి మెలంగవలెను. ఇవి వారి శపథములు. వీనికి దోడు, మతాంతరులను, మతద్రోహులను ఉత్తమమార్గమునకు దిప్పి వారికి బోధ చేసి 'సత్య మత' మిష్టించుటకు మతబోధకులుగా గాని, లేదా తమకు దోచిన మఱి యేవిధమున నైన క్రైస్తవమతమునకు సేవ చేయుటకు గాని ప్రధానమతాచార్యుడగు పోపు తమ నెక్కడకు బంపిన నక్కడకు వెళ్లవలెనను మఱియొక విధి కూడ గలదు. పూర్వోక్తశపథముల ననుసరించియే వా రొక విధముగ సన్యాసులని తేటతెల్ల మగుచున్నది. ఇక్కని కట్టుబాటుల మీదను, నిశిత మయిన శిక్షణపద్ధతుల మీదను ఏర్పడిన యీవ్యవస్థను క్రీ.శ. ౧౫౪౦వ సంవత్సరమున పోపు తన యామోదమును దెలుపుటయే కాక, మార్టిను లూథరు వలననుండి రోమను క్యాథలిక్కుమతమున కుపద్రవము సంభవించుచుండిన కాలమున తన్మతమున కండగ నుండుట కేర్పడిన దగుటచేత ఈసంఘసభ్యుల కంతవఱకు తన క్రింది మతాచార్యుల కెవ్వరికి నొసంగని మర్యాదలను గౌరవప్రపత్తులను కూడ నిచ్చి వారి వాశీర్వదించెను.

సంఘము కోసము వ్యక్తి కాని వ్యక్తికోసము సంఘముకా దన్నది వీరి లక్ష్యము. సెయింట్ ఇగ్నేషియస్ ఈసంఘసంప్రదాయమునకు ౧౫౪౧ మొదలు ౧౫౫౬ వఱకు నధిపతిగా నుండెను. సంఘమున జేరిన వార లెల్లరు బాగుగ చదివిన విద్యార్థులు లగుటవలనను, పట్టదలతో తమ కార్యక్రమమునకు పూనుకొని పని చేసినందువలనను అతి శీఘ్రకాలముననే యీసంఘ మాకాలమున పేరు మ్రోగిన సంస్థలలో నొక్కటి యయినది. ఈసంఘమునందలి సభ్యులనే పృజలు 'జెనూ' ట్లని, 'జెనూట్ ఫాదరు' లని వ్యవహరించుచు వచ్చిరి.

జెనూట్లు యూరోపునందలి యున్నతరగతుల వారి కుపాధ్యాయు లయి, అప్పటికి వాడుకలో

నుండిన విద్యాశిక్షణపద్ధతియందు పెక్కు మార్పులు తెచ్చిపెట్టి విద్య నెంతయు నభివృద్ధి నొందించిరి. పెద్దపెద్ద జమీన్ దారులును, చిన్నచిన్న సంస్థానికులును కూడ తమ పిల్లలను చదువు నిమిత్తము వీరి కడకే పంపుచువచ్చిరి. ఈరీతిని ప్రజలలోను, పెద్దపెద్ద సంస్థానములలోను చిన్నచిన్న సంస్థానములలోను కూడ వీ రెక్కువ పలుకుబడిని సంపాదించిరి. తుద కౌత్సల్యాభిము కొఱుప పర నష్టము కొఱుప అతిపి సరిల్లిపోయిన తమ పలుకుబడి నెక్కడ వారు వినియోగింతురో యని పూర్వపు మతగురువులును, విద్యార్థులును కూడ భీతనిత్తులైరి. తుదకు విశ్వవిద్యాలయములు కూడ వారి పలుకుబడికి భయవిహ్వలము లయినవి.

పోపు ప్రసాదించిన పక్షిగౌరవమర్యాదల వలనను విద్యామాలమున సంస్థానములందు తమకు చేకూరిన విశేషము పలుకుబడి వలనను వారికి అతిశయాహంకారగర్వములు ప్రబలినవి. తుదకు తమకు నియత మయిన కార్యరంగము నతిక్రమించి వారు ఎచ్చట నున్న నచ్చటి రాజకీయములందు కూడ అనవసరముగను, అనుష్ఠితముగను జోక్యము కలిగించుకొనుచువచ్చిరి. ఈకారణమున వీరికిని, రాజకార్యధురంధరు లగు వారికిని నడుమ ఈర్యానుమానద్వేషములు మొలక లెత్తి క్రమముగా పెరిగినవి. మొట్టమొదట అత్యున్నతభావములతో సేర్పడిన యీసంఘము కొన్ని కొన్ని దిశలయందుములు శిథిలము లగుటవలనను, పూర్వోక్తాది ఇతరకారణములవలనను అప్రప్రథకు బాల్కుడి తుదకు ప్రజల యాగ్రహవాదరములకు గుఱియై చాల అవాంతరములకు లో నయినది. తుద కేతత్సభ్యుల చిర్యుల వలన ఈసంఘము నణచివేయవలసినంత వఱకు వచ్చినది. ౧౭౫౯ లో ఈసంఘమువారిని పోర్చుగులు దేశముననుండి వెళ్లగొట్టిరి. ఫ్రాన్సుదేశమున ౧౭౬౪ లో దీనిసంఘ ముచి వేయబడినది. ౧౭౬౭ లో స్పెయినునుండి, తరువాత పర్షా, మాల్దాల నుండి

జేనూటును దరిమివేసిరి. వీటి అన్నిటికంటే పిట్ట పిడుగువలె వచ్చి పడినది పోవు శాసనక్రిముఖము. గరిగి లో పోవు గరవ క్షేమెంటు ఈసంఘమును రద్దుపఱచుచు నొక శాసనము కావించెను. తరువాత మరల సంఘమును పునరుద్ధరించుటకు చాల ప్రయత్నములు జరిగినవి. తత్ఫలముగ గౌరవ సంవత్సరమున సంఘమునకు పౌరాణపృథివ జరిగినది కాని దానికి పూర్వపు దార్శ్నము కాని, శక్తి కాని, చురుకుదనము కాని కలుగలేదు. ఎట్టెట్లో జీవితము గడుపుకొనుచు సంఘ మిప్పటికిని ప్రధానముగ విద్యావిషయమున గృహీ చేయుచున్నది.

ఆధునిక కాలమున మతబోధ నిమిత్తము క్రైస్తవులు యూరోపు విడిచి దేశాంతరముల కరుగుట పదునాఱవ శతాబ్దితో నారంభ మయినది. ఈకాలముననే యూరోపియనులకు అమెరికాఖండ మొకటియున్నట్టును, 'గుడ్ హోపు' అగ్రము ధారిని హిందూదేశమునకు బోవుటకు మార్గాంతర మున్నట్టును తెలిసినది. అంతటితో తమ పొరుగున నున్న మహమ్మదీయులతో నొక మూల గ్రద్దులాడుచు గూర్చుండక తమ మతమును విస్తరింపజేసికొనుటకు విశాలప్రపంచ మింకను గల దని తెలిసి వారు తత్ప్రయత్నములకు గడంగిరి. ముందుగ రంగమున కనతరించినవారు రోమనుక్యాథలిక్కులు. వీరు మతాంతరమును బోధించి వారిని దమ మతమున గలుపుకొనుట పోర్చుగల్, స్పెయిను దేశపు కలస రాజ్యములలో నారంభ మయినది. అప్పటికే వర్తక వ్యాపారమున కని వచ్చి పోర్చుగీసువారు హిందూదేశమున రాజ్యసంపాదనమునకు బ్రయత్నించుచుండిరి. గౌరవ నాటికి హిందూదేశపు పచ్చిను తీరమున నున్న గోవా రేవు పోర్చుగీసువారి యధీనముననే యుండెను.

గౌరవ లో ఫ్రాన్సిస్ జేవియర్ హిందూదేశమునకు వచ్చుటతో మతబోధ నిమిత్తము క్రైస్తవులు దేశాంతరములకు బోవుట ఆరంభ మయినది. ఫ్రాన్సిస్ జేవియరు గౌరవ వ సంవత్సరము మేనెల ౬-వ తేదీని గోవారేవున దిగి అధునిక కాలమున మతబోధ నిమిత్తము దేశాంతరములకు బయలుదేరిన మొట్టమొదటి క్రైస్తవమతబోధకుడే కాక హిందూదేశమునకు వచ్చిన మొదటి జేనూటు షాదరు కూడ నితడే. ఇగ్నెషియస్ సాహచర్య ప్రభావములవలన అతడు నూతనముగ స్థాపించిన యేసుక్రీస్తుసంఘమున జేరిన మొదటి సభ్యులలో ౪ జేవియ రొకడు.

ఫ్రాన్సిస్ జేవియరు హిందూదేశమునకు వచ్చి గోవా చుట్టుపట్టులను, ఇంకను దక్షిణమండలములందును పూనికతో పని చేసి చాలమంది తక్కువ తరగతుల వారికి క్రైస్తవమత మిప్పించెను. పిదప ఈ షాదరు సింహళము, మలాకా, మొలక్కునులలో తాను వచ్చిన కార్యమును గొంతవలన స్థాధించి పిదప జపానుదేశమున కరిగి యచ్చట నొక 'మిషను' స్థాపించెను. అటు వెనుక, ప్రచారము చేసి చీనాదేశములకు గూడ రోమనుకాథలిక్కు మత మిప్పించు తలంపుతో నతడు చీనాదేశమునకు వెళ్లుచుండ, కొంటన్ నగరమునకు సమీపమున క్రీ. శ. ౧౫౫౨ లో చనిపోయెను.

అటుతరువాత జేనూటు షాదరు లొకరి తరువాత నొకరుగ అనేకులు హిందూదేశమునకు వచ్చిరి. అనతికాలముననే మధురయందు వారి 'మిషను' ఒకటి యేర్పడినది.

జేనూటు షాదరులు తాము క్రైస్తవమత మిచ్చిన వారిలో నుత్తములయిన దేశీయులనే మతబోధకులుగ నేర్పాటు చేసి వారివేతనే తమ దేశీయుల మతమును ఖండింపజేయుచువచ్చిరి. మఱికొందఱు

జెనూట్ ఫాదరులు, రాబర్ట్ డి నోబిలి వంటివాడు బ్రాహ్మణులలో బ్రాహ్మణులుగ నటించి బ్రాహ్మణులనుండియే హిందూమత సిద్ధాంతములను దెలిసికొని తస్మత్తమ పయి దండెత్తి పరమతనింప, స్వమత స్తమముల మూలమున స్వమతాభివృద్ధి కొవించుకొనుచువచ్చిరి. స్వమతాభివృద్ధికి పరమతఖండిన మొక సాధనము కాబోలు.

ఏ దేశమునకు వెళ్లిన నక్కడ ఈ జెనూట్ ఫాదరులు అక్కడి ప్రజలతో గలసిమెలసి తరుగుచు, తమ పని సాగించుచు. అచ్చటి రాజకీయవ్యవహారములు, ప్రజల మతాచారవ్యవహారములు మొదలయినవి వారినుండి తాము విన్న వానిని గుఱించి కొని, తాము స్వయముగ కన్న వానిని గుఱించి కొని తమ యధికారల యాజ్ఞ ననుసరించి వ్రాసి పంపుచుండువారు. వీటికి జెనూటువృత్తాంతము అని నేటి వ్యవహారము. హిందూదేశమునకు క్రీస్తు శకము పదునాఱవ, పదునేడవ శతాబ్దులలో వచ్చిన జెనూట్ ఫాదరులు ఇచ్చటి దేశభాషలను గూడ నేర్చుకొని తరువాత వచ్చు ఫాదరుల, ఇతర క్రైస్తవ మతముల యుపయోగార్థము దేశభాషావ్యాకరణములను, నిఘంటువులను గూడ రచించియున్నారు. దేశభాషలను బాగుగ నభ్యసించి, వ్రాయను చదువను ధారాళముగ ప్రసంగింపను నేర్చి వ్రాసిన వృత్తాంతము లగుటచేత జెనూటుఫాదరులు మన దేశమును గుఱించి వ్రాసిన విషయములు కొంత వఱకు అసంబద్ధము లయిన అతిశయోక్తులతోను, మతవిషయములందనత్యములతోను నిండియున్నను రాజకీయముగ నవి సుతరామూ కొట్టివేయదగినవి

కొఱు. శాసనములవలన గాని, సాజెములవలన గాని, వాఙ్మయమువలన గాని విడిచి కొన్ని కొన్ని చిన్నులు ఈ జెనూట్ వృత్తాంతముల వల్ల విడుచున్నవి; అందు కాక లోపించి పోయిన కొన్ని కొన్ని చరిత్రభాగముల నీ విషయమును దెలిపి పూరింపజేయుటయు గలదు. అందుకలన పను నాఱవ శతాబ్దినుండి మన దేశ చరిత్ర రచనమునకు గల ప్రధానాకరములలో ఈ 'జెనూటువృత్తాంతము' లొకటి. ఇవి యన్నియు పోర్చుగీసు భాష యందున్నవి. వీటిలో జాల వఱ కిదికను ఇంగ్లీషు భాషలోని కయిన ననువాదము కాలేదు. విజయ నగర చరిత్రరచనమునకును, తంజావూరు మధుర నాయక రాజ్య చరిత్రరచనమునకును ఈ జెనూటు వృత్తాంతములు చాల ముఖ్యము. ఈ వృత్తాంతములలోని కొన్ని కొన్ని భాగములను బొంబాయి చరిత్రపత్రికయందు ఫాదరు హేరాసుగారును మధుర నాయక రాజ్యచరిత్రమున స్వామివాఢ్యుర గారును ఇంగ్లీషులోని కనువదించి ప్రకటించి యున్నారు. ఆంధ్రనరత్రి పరిశోధకులలో ఏకొందఱయిన పోర్చుగీసుభాష నేర్చుకొని మన దేశచరిత్రమునకు సంబంధించినంత వఱ కయినను ఆ వృత్తాంతములను తెలుగులోనికి, ఇంగ్లీషులోనికి అనువదించుట అవశ్యకము.

తెలుగుదేశమునకు వచ్చిన మొట్టమొదటి క్రైస్తవ మతబోధకులు జెనూట్ ఫాదరులే. అందువలననే తెలుగున క్రైస్తవమతబోధకునికి పాదిరి (ఫాదరు—Father—బద్ధధనము) అని, వారి 'చర్చి'కి 'పాదిరిగుడి' అని వ్యవహారము వచ్చినది.

కొడివటగంటి ఊటుంబ గావుగాను.

మనవాళ్లు పతివ్రత అనే పదం చెవికి కంటకింపు అయే వరకు అమ్మలో ఉంచారు ఇప్పుటి కాలపు వాళ్లను పతివ్రతాత్వాన్ని గురించి ఎటువంటి ఆభిప్రాయా లున్నవో గమనించి ఆమీద పూర్వ కాలపు పతివ్రత తెటువ టివారో అలోచిద్దాం. ఒక హరివాసు గారు చెబుతూ ఉన్నా విన్నాను—పతి వ్రతలు మూడు రకం లు. మొదటి తరగతి పతి వ్రత ప్రపంచంలో తన భర్త తప్పు మతి మగవాడు లే దని భావిస్తుం దట. రొండో రకం ఆనిన ఇతర పురుషు లుండర్నీ అన్య ల గ నూ తండ్రులు గానూ భావిస్తుం దట. మూడో రకం పతివ్రత పరపురు షులమీద మనస్సు పోయినా ఆపును తన భర్త తోనే కాలం జెల్లబుచ్చుతుం దట! పతివ్రతాత్వ మంటే ఏమిటో బిగద మాతూనే ఉంది—రంకు తనం చెయ్యని మనిషి పతివ్రత!

ఇక ఆనలు పతివ్రతలను చూడండి! ద్రాపది నీతా, దమయంతీ, చంద్రకాంతి మొదలైన వాళ్లను తీసుకోండి. అందరూ తమ భర్తలను స్వయంచరం చేసుకున్నారు, అందరూ కష్టాలను అనుభవించారు. చాలా మంది భర్తలనించి ఎడబాటు కూడా పొం దారు. కష్టాలకు తట్టుకున్నారు. తమ భారం యా వత్తూ భర్తల మీద పెట్టి “నువ్వే నా దైవం! ఏం చెయ్యి మంటే అది చేస్తాను!” అనకుండా తమ ఆలోచనాశక్తి వినియోగించారు. విపరీత మైన ధైర్యం చూపించారు. వాళ్లను భర్తలయొక్క నీచ అనటం అమర్యాద అంటారు. రాజాజునుల్లి అంతకాలం ఒంటరిగా ఎదిరించిన నీత రాముడి నీడ ఎట్లా ఆవుతుంది? ద్రాపది తన గొప్పతనం సత్యభామకు తెలుపుకునేటప్పుడు “ఏమో నమ్మ! వాళ్లనే దేవులుగా నమ్మి ఉన్నాను!” అని ఊరు కోలేను. ద్రాపది చెప్పకున్న గుణాలన్నీ పతివ్రతకు

అవసరమే. ఆ అయిదుగురు భర్తల భార్యను మించిన పతివ్రతలు పూర్వాశాలో ఎక్కడా కని పించరు. ప్రతియందు వ్రతం కలది పతివ్రత అనే ఉద్దేశంతో ప్రపంచ వాడటం లేదు; అధర్మ స్త్రీకి ఇది పర్యాయపదంగా వాడుతున్నాను.)

చిత్రాంగిని తీసుకుందాం. మాటవరకు చిత్రాంగిని సారంగధరుడి కిచ్చా రమకుందాం. అప్పుడు చిత్రాంగి మిగిలిన మగవాళ్ల నందర్నీ అడ వాళ్లుగా చూస్తుం దమకుందాం (అనుకోటాని క్కూడా కోతిగానే ఉంది!) అప్పుడు చిత్రాంగి ఉత్తమబాతి పతివ్రత అవుతుందా? కా దని నా వాదన. చిత్రాంగికి పతివ్రత కుండవలసిన స్థైర్యం, స్వతంత్రంగా ఆలోచించే శక్తి రంమా లేవు. జనక మహారాజు మొండికెత్త నీతను రాముణ్ణి వరించిన నీతను—మరోడి కిచ్చా డనుకుందాం. అప్పుడు నీత పతివ్రత అవుతుందా? అవుతుం దనే నా నమ్మకం. రాముడి మీది ప్రేమ అనిన పతివ్రతా త్వాన్ని ఒకటో మెట్టు మీదినించి మూడో మెట్టుకు తోస్తుందా? ఎప్పటికీ తోయ్యరు!

ఈకథకీ ఉపోదాతం చాలు.

* * * *

నీత కొత్తగా కాపరాని కొచ్చింది. ఆమె కింకా తన మామగారు చిటికిపోయిన సంగతి తెలియ; ఇంకా ఎకరాల మాగాని భూమి, పది వేల రూపాయల కిమ్మతు ఇల్లా మార్వాడీ అప్పు కింద తాకట్టులో ఉన్నట్టు తెలియ. ముందు ఇంటి కొచ్చింది ఎవరు. నేటుగాడు రొండువేలకు ఇల్లు కొట్టేయిందుకున్నాడు. నీత మామగారి సహోదరుడు తెలిసి కూడా వచ్చి అనుకోకుండా ఊరు కున్నాడు!

“ఏమండీ! అట్లా ఉన్నారేం?” అంది నీత మొగుణ్ణి. నీత మొగుడు నిట్టూర్చి జవాబు చెప్ప

లేను. అఇంటిలిపాతీ ఊరందరూ ఎరిగిన విషయం — నీతకు వారిం పది రోజుల్లో ఎటూగో తెలియ బోయే విషయం— నీతకు తెలియజేయుటం నామ ర్థంగా భావించారు! మర్నాడు నీత తోడివోడలు కుండ పగలేసి “బంగార మంటి కొంప పోయిన దో!” అని యాడవటం మొదలు పెట్టినది. అందరూ కళ్ళ నీళ్లు పెట్టుకున్నారు. అరాత్రి మొగుడి దగ్గర్నించి నీత సంగ తుల లాగింది.

తొలిరోజి కూసే వరకూ నీత నిద్ర పోలేను. మతి చెడకుండా అలోచించి గలిగితేనే ఫలం ఉంది. గురికి బారెడు ఎడంగా ఆనేక అలోచనలు తట్టినై. అన్ని తోసేసి ఒక తీర్మానాని కొచ్చింది. జంటనే గాధనుపు పి అమెను అవరించించి.

మర్నాడు అందర్నీ చేర్చి నీత అలోచన ప్రారంభించింది. వాళ్లచేత కూడా అలోచింపజేద్దామని అమె ప్రయత్నం. కాని అందరూ మతిపడి ఉన్నారు. అప్పు డందరితోనూ తన అలోచన చెప్పింది.

“నేను ఉద్యోగం చెయ్యబోతున్నాను!” అంది నీత. కల్లాలం బయలుదేరింది. ఒకరు నామర్థా అన్నారు. అడవి ఉద్యోగం చేసి పెట్టే కన్ను మాడి చస్తా మన్నాడు నీత బావగారు. ఉద్యోగం చెయ్యటం కన్నా చాటుగా లంజరికమే మెరుగన్నాడు మామగారు. నీత మొగుడు విడుగ్గా అందర్ని నోరు మూసుకోమన్నాడు.

“ఎందుకు మాటలు చూసి బెరుగుతారు?” అంది నీత.

నీత పెట్టె తీసుకుని మేనమామ దగ్గరికి పోయి ఉద్యోగం కావా అంది. నీతకు క్లెక్కురైటింగ్ చాత్రపును. పదిహేను రూపాయలకు దమ్మిడీ ఎక్కువ వ్వ నన్నాడు. ఆయన దోరకం మనిషి. సరే నంది నీత. నీత ఉత్తరం అడగానే మొగుడు వచ్చేశాడు. అతనికి కూడా నీత మేనమామ ఆ ఇన్స్యూరెన్స్ కంపెనీ తరపున కాన్వనర్ గా ఉండటానికి అనుజ్ఞ ఇచ్చాడు. ఇద్దరి సంపాదనతో కూడా

గడవటం బహు కష్టమయింది. ప్రతికలను నీత వ్యాసాలు రాసి ధనాశ్చర చెయ్యాలని చూసింది. కాని అది ఎక్కువ కాలం కాలేదు.

మరనాత నీత అన్యాయో ఒక నాటక సమాజం ఉంటే దాన్లో చేసాలు వెయ్యటానికి పూనుకుంది. కొంతకాలం ఆది చాలా బాటించింది కాని నీత చినువుగా మాట్లాడటం మరొవిధంగా తీసుకుని కంపెనీ ప్రాప్రముటరు గారు కొంత కండిషనులు మాట్లాడబోయినాడు. నీత నన్ని “క్షమించండి! నేను చాలా పూర్వకాలపు దాన్ని!” అంది. ఆ రోజుతో అఉద్యోగం అయిపోయింది.

డబ్బు సంపాదించటానికి నీత చాలా ప్రయత్నాలు చేసింది కాని ఎక్కడికి పోయినా మగవాళ్ళు ఒకటే యానగా కనిపించింది. ప్రసవించలూ ఇంత మంది బారెన్స్ లేని మగవాళ్ళున్నారని నీత ఎరిగింది.

అనుకొని అదృష్టంగా నీతకు టాక్సీ నడించే అవకాశం గ్రామఫోను కంపెనీ వాడికి రికార్డు లిచ్చే అవకాశం ఒక్క సారి వచ్చినై.

“నాకు పాడటం గాని నడించటం కాని చాత్రపు నని నా కింతవనిమా తెలిదోయ్—వాళ్లు పిలిచే దాకా!” అన్నది నీత నవ్వుతూ నేను మొన్న అమెకు కలుసుకుని మాట్లాడినప్పుడు. “మగవాళ్లకు అలోచనాశక్తి లేదబ్బాయి. నన్ను నేకమంది మగవాళ్లు జంటాడారు. అటువంటివి ఇష్టం లేనప్పుడు అప్రతే జయిపోయి మూర్ఖపోవటం అనివేకం. ఎవడో దార్ని పోయే కొక్కిరాయి కన్ను కొట్టటానికి మన మంచితనంతో ఏమీ సంబంధం కనిపించదు! అటువంటి వాటికి నా కంటి అడవి సంసిధురాలై ఉండటమే కాక ఇంకొక సహాయం కోరకుండా తట్టుకు రావాలి!”

నీతనూ మొగుణ్ణి అత్తవారు చాలా కాలం కిందటే వెలేశారు! నీత మామగారు గౌరవంగా బతకగలందులకు ఒకటి తరవాత ఒకటి దొంగతులు వేస్తూన్నట్టు తెలుస్తుంది!

ఉభయభాషా ప్రవీణ—గుప్తాచారి సూర్యనారాయణమూర్తిగారు

నేటి కాలంలో చాలామంది నాటకాలే రాస్తున్నారు. ఇప్పుడు చాలా మంది దృష్టి “నాటక రచనాంతం పొండిత్యం” అనే దారిలో పడింది. అన్నిటికంటే రాయడంలో కష్టం గలిగించేది నాటకమే అని మన పెద్దల నమ్మకం. కాని నాటక నియమా లన్న మాసిపోవడం తమన్ను, ఆ నియమాలమీద ప్రేక్షకలోకానికి ఆదరం తగ్గడంవల్లను ఇప్పుడు నాటకం రాయడం మంత సుఖం చేల్లోనూ కనపడుతుంది.

ఈనాటకాలని మూడు రకాలుగా విభజించొచ్చు. పాగాణికాలు, చరిత్రాత్మకాలు, సాంఘికాలు, అని. ఈమూడు రకాల్లోనూ సాంఘికాల వస్తుంత చలామణీ ఈరోజుల్లో వేటికీ లేదు. ఏరోజు కారోజు చక్కని పేర్లతో ఈరకం నాటకాలు బయలుదేరుతున్నాయి. ఓమూల “రంగూన్ రాడీ” బయల్దేరితే మరోమూల “రాడీలకి రంకు మొగుడు” అనేది బయటబడుతోంది. ఓమూల “కాలేజీ గరల్” అని ఒకరు రాస్తే దాన్ని ఆది గతొక్కడానికి “కాలేజీ స్కాండల్” అని మరోటి చలాయిస్తోంది. తాత్కాలికంగా నట ప్రేక్షకలోకంలో దేనికేనా “సస్కుబాయి” లా కాస్త పే రొచ్చిందంటే దాని కనేక ఫోటోలు మర్రాటికే తీసేస్తున్నారు మారు పేరులతోటి.

ఇప్పటి లోకంలో చాలామందికి దేవుళ్ళమీదా పురాణాల మీదా నమ్మకం తగ్గడంవల్ల, అల్లాటి నాటకాలెంతటి మంచి వైనా జరగజేస్తున్నాయి. అందువల్లే సావిత్రి లాటి పతివ్రత మొగుడి ప్రాణాలతోసం “యముడి దగ్గర నా మూడు రాత్తులు పడుకున్నాను ముచ్చం మూడు ముచ్చు లిస్తాను” అన్న దానిని, వేదకాలంలోంచి ప్రసిద్ధిలో వున్న హరి

శ్చంద్రుణ్ణి కొడుకు “ఏమిటి పెద్దవ నాన్నా! అమ్మని నిష్ఠ మంటాల్లో దిగ మంటావు? నువ్వు దిగు కళ్లు మూసుకుని మేం ఇంకో నాన్నని తెచ్చు గుంటాం” అని హాక లేసినట్టున్నూ రానే ప్రబుధుల్ని చూసేం గదా! ఈరకంగా కంకాళీలు బయల్దేరుతున్నాయి. నానాటికి ప్రజల నమ్మకాలు అంత రించి ఇల్లాటి వాటి మీదే ఎక్కువ నమ్మకం ఆదరం కలుగుతోంది. ఇంకా యీ కళ్ళలం చాలక కొన్ని బూతుల సంచికలు పట్టిపగా బయల్దేరిన కూడా మూస్తున్నాం. ఎక్కువమంది చందా దార్లు కూడా దీనికే. జమే మటి. “మధుసేన” మీద ఉండే ఆప్యాయం మరో కావంతల మీద వుండరు. “చింతామణి” మీద వుండే కాతుకం శ్రీరామాయణం మీద కలగదు గదా! ఇల్లా వుండి లోకానికి నాటకీయాభిరుచి.....

సంస్కృతం వాళ్లు నాటకం రాయాలంటే దానికి బోలెడు నియమాలు చెప్పేరు. అంకాలు ఎక్కు వుండకూడదని, సంధులుండాలని, నాందీ నూత్రధారులుండాలని, విష్కంభాదులు తప్పవని బిగించేరు. ఇంకా యిల్లాగే, కథ మాత్రం ఎల్లా వున్నా తగదా లే దన్నారు. వాళ్లని పట్టే మన తెనుగువాళ్లు కూడా ఈనియమాలని పాటిం చేరు పెద్దలు. రాను రాను వాటిలో కొన్నింటికి ప్రాచికట్టు చేసేరు. ఇహ రానే వాళ్లే యిలా వుంటే ప్రదర్శించి వాళ్ల విషయం చెప్పే దేమిటి? ఇప్పుటి నటులు కొందరు తమకు కావలసిన చోట పద్యాలని తీసి ఇష్టం వచ్చిన వాటిని జేరుస్తున్నారు. “నాన్నెన్ను, ఇది చాలా ఎఫ్లెట్టగా వుంది” అని దాన్ని వొమెట్ చేసి కొత్త సాంస్కృ నడుమ నడుమ “అసంపూర్ణరామాయణంలా”

అతడం. ఇల్లాగే విషదాంతాలు సుఖాంతాలు గాను సుఖాంతాలు విషదాంతాలు గాను మార్చి శృంగారంలో భీష్మం, వేదాంతం, భక్తి, వీటిల్లో లాస్టోను జేర్చి ఎవరి యిష్టం వచ్చినట్లు వాగు చేసి నాటకాలకి చేరు బలవంతాన్ని లాక్కొస్తున్నారు. కొనకి గంటలూనూ గంటన్నరలూనూ ఆడెయ్యడానికి తిగ్గట నాటకం లండాలని ప్లెషర్ గా కవుల చెయి పట్టి రాయించుకుంటున్నారు. ఇల్లాటి పరివర్తనం నాటక కళని ఉధృఢం చేడమంటూలో నట్టేట్లో దిగపడు మంటూలో సహృదయులు నిర్వయించండి.....

ఇంక సాత్రధారణాల విషయం చూస్తే గంపిడు రాయవలసి వుంది. ఈ విషయాలు చాలామంది ఎప్పుటి కప్పుడే రాస్తున్నారు. వినా చెండు మాటలు. పిలకజాట్లతోనూ పిడికెడు జంఝాల తోనూ గోచీతోనూ పిణబుట్ట పట్టుకుని పురాణాల్లో తిరిగే నారదమునింద్రుడు ఉంగరాలు తీరి చెవులమీద పడే కటింగ్ జాట్లతోనూ పైకిల్ కట్లతోనూ నాభిపర్యంతం వేలాడే రకరకం మూల దండలతోనూ ప్రవేశం సుసారకళా, పతివ్రతా తత్వం నివదించే సావిత్రి చంద్రమతి సాత్రల్లో కంకర పాపిల్లు, బోసికాళ్లు జబ్బలు తెగ్గొట్టిన రవికలు, పవిత్ర పిమ్మిలు, నాజూకైన డాలర్ గోతునులు, బాధా సిగలతోటి, కలకటా సిప్పర్ల తోటి ప్రత్యక్షం. అశ్వసుపాడురు మిహానికి బాటుండరు. ఇల్లా వుంటే ఆమె పతివ్రతతో పచ్చి బోగండో ఆలోచించండి. ఐతే యాచిక్క పౌరాణికనాటకాల్లోనే గాని సాంఘికాల్లో ఎల్లా వేసినా ఎంత శేషనబుల్ గా వున్నా చిక్క లేదనుకోకండి. సర్వసామాన్యంగా నటు లందరికీ శ్రైంఛికట్టింగు, క్రొత్తు, తప్పని తద్దినా అవడం చేతనూ, పైన చీరకట్టినా లోపున తొడిగే లాగో యాజులో సగం సగం కనిపిస్తుండడం చేతనూ, అక్కడా యాబాధ తప్పలేదు. ఆభినయించేది

తునకి సాత్రానా గెడ్డిం నున్న గా వుండక తీరదు. కొత్త గేడ్డలు కట్టిన అవహానం ఏదా? “చింతాహణి”లో విజ్ఞానాంధుడు లాటి పండితుడే గూడా పురాణాంధుడు. నూనూగుమీ సాల మోతులు గాలిని నింపుతున్నాయి. మగ్గులు తేనె క్రొత్తు, నడుస్తోంటే రోడ్లపై బాంబువేస్తానోచ్చి. కి రిస్తున్నావీ. తులో న్యూసు చేతు. కాలిక నిర్వస్తు, ప్రేమిద గడ్డు తేనెవోవడం, మొగ్గులైన అవహానం వాద్య అవుతున్నాయి. ఇల్లా వున్నాయి న ప్రాభవయా....

ఇంక భావనిశ్చయంలో కవులు మాడా సాత్రల్ని ఎల్లా బోషిస్తున్నారో కొంత అనుకుందాం. ఆచార్యుల సంగం సంస్కృతంలోంచి తీసుకోవలి సుంద అంగులూ

“సాకృతం సాగేసి న నిచసాత్రస్య చ శ్రీయః
పైశాచం మాగధ, వా స్యాత్ పితాచాత్యన్న
నిచయోః
యద్దేష్ఠం నిచసాత్రం స్యాత్తదేష్ఠం తస్య
భాషితం
భాషా తు సంస్కృతం ప్రోక్తం అనిచానాం
కృతాత్మనాం”

అని ఆయా సాత్రాలకి ఆ భాషలు వాడా అని చెప్పగున్నారు. కాలిదాసాదు లల్లాగే వాడేరు. ఇది తెనుగు వారిలో మాత్రం గాగా అంటలేరు. గ్రామ్యం గాని వ్యావహారికం గాని వింటేనే తప్పు రకంలో చాలా మంది మన నాటక కర్తలున్నారు. ఇది సంస్కృతం పెద్దలు

“ఆపశబ్దం ప్రముంజానో రారవం నరకం భవత్
ఏక శృబ్ద స్సమ్యక్ జ్ఞాత్వా స్వర్గే లోకే
కామధు గృహతి”

అని మళ్ళి చెప్పినదే. కనకనే చాలా మంది పాత్రయొక్క పాత్రాపాత్రత తెలియకుండా నాటకాల్లో ముట్టాడించి స్వభావం చెప్పి గొట్టేరు. వీరిలో మఖ్యులు వీరేశలింగం పంతులు గారు. వీరి శాకుంతలంలో ద్వైస్తవాని పాత్ర అర్రోజుల్లో అధికం “విద్యావం” స్వామిని నునిషిలా ముట్టాడేను. కాలివాడు మాత్రం అవిషయం బాగ్రత్తగా వున్నా ఆపరిణామంలోకి వీరు దిక్కుపోడానికి కారణం మన పెద్దల మాననే అనడంబాను.

రెండో వారు చిత్రనటీయకర్తలు కృష్ణమూచా ర్యులవారు. వీరు ప్రధితులైన నాటకీప్రవ్వలు. ఈ నాటకాలలో అరణ్యంలో రెండు ఎలకలవాళ్ళు దానదానీజనాలని నుంచి యమకంగా గ్రాంధికంలా ముట్టాడించేరు. వాడికి కవిత్వపరిమయం కూడా వుందని తెలియడానికి ఒకటి రెండు పద్యాలు కూడా చెప్పించేరు ఇంకా వంటిట్లో భావమునిచేత ఒక్కొక్క మాటగా ౨౦-౨౦ పద్యాలు వరసకూ ఉదివించేరు. ఇదంత యిబ్బంది చెయ్యడం గాని దీనివల్ల ప్రదర్శనానుకూలగృహీత కవిగారికి తేదినొచ్చు. మొత్తం మీద గ్రాంధికం గానే అన్న పాత్రలని ముట్టాడించేరు.

ఇహ విడ్డూదివారి నాటకాలని పరిశీలిస్తే వీరి “చండకాశికం”లోని చండాలురు కూడా కవులు గ్రాంధికవాదులూ అయ్యేరు. ఇల్లాగే వీరి “వేణీ సంతారం” “మల్లికార్జునరథం”లూ నూను. ఇట దానీదాసుల కైవా గ్రామ్యం లేదు.

జయంతి భావనారాయణగారి రచనలు కూడా యింతే. వీరి “సంగీతసభ” లో ప్రాణిగామిన్ని “సౌందర్యసతీమణి” లో నేడెలున్న “ప్రత్యక్ష నారసింహం” లో రాక్షసచాగులున్నా వ్యాకరణ శుద్ధంగా భాష పరిచినవారే.

కన్నూరి శివశంకరకవిగారి “జలజాసౌధగ్రీ యం” లో కరిమిడు కింకరుడు అనే రాక్షసులు కూడా గ్రాంధికభాషలోనే మురిగి లేతరు.

ఇంకా చూపించాలంటే తొప్పలి వెంకటరమణ గారి “శ్రీరామవిజయం” లోని కంఠుకీ, త్రిజట ఒన్ను, పానుగంటి వారి “సారంగధరం” లోని లలితా కంటపలు తటారులున్ను, పేరి కాశీవిశ్వ నాథవిద్యత్కవిగారి “పూర్వశాకుంతలం” లోని సఖి, ఢిటారులున్ను, ద్వివేదివారి ప్రహ్వమృతం దంతాను, పాశాళభేని సుబ్రహ్మణ్యకవిగారి “శ్రీరామరట్టాశ్శేకం” లోని కూర్పభాగవీర నానలున్ను, బులుసువారి “శోనలసామాజ్యం” లోని బాలుకు, కూర్పభారాక్ష నానులున్ను, పుర్రే ఆలీషాగారి “చంద్రగుప్త” లోని చేటి సామాన్యులున్ను, శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యకాశ్మీగారి “సాహసిక రాజపుత్రం” లోని తురకసైనికులు, ఢిటారులున్ను, గూడ పాత్రోచితభాషల్లో ముట్టా డలేరు. ఇంకా శ్రీనివాసరావుగారు “హరిశ్చంద్ర” లో కాటికాపరి వీరభామని నోట గ్రాంధికంగా పలికించేరు. అందువల్ల కొంపలు ములగ లేరు గాని, వాడు మాస్తే మాలాడు. వేషభాషలు మాస్తే విదారు నెల్ల దాకా అన్నహితవు తప్పకుంది. శృశానం, శవాలూనూ, వాడు మానే ప్రకృతి. అలాటి వాడు తెగతాగి మండలు బుజాన్నేసుగుని వచ్చేటప్పడు. గ్రాంధికంగా ముట్టాడితే ఏమేనా సహజంగా వుంటుందా? అప్పుడు శ్రీలక్ష్మీకాంత కవిగారు పోషించిన వీరభావములూ వుండాలి చూడండి.

“తొలిగిపో నిండయ్య! దొరలు పెద్దింటోన్నీ
తెలిసి నెన్నపోతే! పట వాపొమ్మంతారు|| తొ||
పలులు మీనుక్కల | కట్టి యేస్కోం డయ్య
గభగాభ భౌభామని | కరవనత్తుం డయ్య || తొ||
వాచనం తారూ మా | దోచ మంతారు నే
కాచెంత సరుకేన్ను | కాటి కల్తా వుంటె|| తొ||”
ఈ పాట పాడుతూ జానెను చుట్ట నోట్లో
పెట్టుగుని తూటూ రంగం మీది కొచ్చిన వీరభా
మడే అందంగా వుటాడో పెవారి వాడే న

మృనిపిస్తాడో చూసీ వాళ్లకే తెలుసు—కన్నూరి నరి
సింహంగారు కూడా తమ “నవహరిశ్చంద్ర”లో
చక్కగా వీరబాహుడివేత నటించివేరు. ఇల్లాటి
దృష్టి వుండి ఏసాత్రని ఎల్లా నడపాలో తెలిసిన
వారు కూడా వున్నారు. వీరిలో పెద్దలు గురజాడ
ఆప్పారావుగారు. వీరు “కన్యాశుల్కం” రాసేరు.
ఇందులో కథావత్సం జరిగే మనుష్యసంసర్గ మైన
సాంసారిక గాధ లాటిదేకనక అన్ని పాత్రలూ వ్యా
వహరికాన్నే మాట్లాడతాయి. ఇప్పటి కున్న నాట
కాల్లో దీని కొచ్చినంత పేరు దేసిన లేదు గదా!

రెండో వారు వేదం వేంకట్రాయశాస్త్రిగారు.
వీరు “శాకుంతలం” బెనవాసివేత.

“బెన్ను నొట్టారాసిన బువ్వదో” బెమిసి హోరు
గదా

దమెమె గాసి కమెమె గాసి. తప్పరాదుగేండా
మేకలు మింగే బేపన రొయ్యకి. మెత్త మణుసు
గండా!

ఏకలి నేసిన ఆకలి కోసం. యీగ్రు దొప్పగం
దా? ”

ఈ రీతిగా నడిపించేరు. ఇది నిజంగా వివేచనకి
ఎంతో జాలిగా వుంటుంది.

మాట్నూరి మంగిపూడి వార్ల “పుష్పవేణి” నా
టకంలో భీమడు అనే దొంగ గ్రామ్యంగా గజ
దొంగలా మాట్లాడేడు. భాషకి తగ భావాలు.
కొచ్చేరకొటవారి “అపనాదతరంగిణి” లోని నేప
కులు దానీలు కూడా గ్రామ్యంగానే మాట్లాడేరు.

కాళ్లకూరి నారాయణరావుగారి “చింతామణి”
లో నివసాత్రలు గ్రామ్యంగానే మాట్లాడేయి.
ఇది కూడా ప్రసిద్ధి వున్న నాటకమే అని అం
దరికీ తెలుసు.

ఇంకా ఇల్లాటిది బలిజేపల్లివారి “బుదిమతీ
విలాసం” లోనూ కనిపిస్తుంది. కేశవదాసుగారి
“కనకతార” లోనూ వుంది.

బితే పాత్రోచితభాష వుండా అంటే ఏవేనా
కథల్లో సాయీబుసాత్ర వస్తే తురకంలోనూ

ఇంగ్లీషుసాత్ర వస్తే అసాత్రలని ఆభాషలలోనే
మాట్లాడించా అనిన్ని ఇవన్ని ఆర్థం చేసుకుని
పాండిత్యం లోతుల కందటికి నటులకీ కూడా
ఉండా అన్న గూటా? అని ఎవ రేనా అనొచ్చు.
అయితే యిప్పుడున్న గ్రాంధికభాష. పద్యాలు,
సంపూర్ణగా తూచా తప్పకుండా మననా శృంధ
టికీ ఆర్థం అవుతోందని ప్రేమా రచనలరా? ఇప్పు
డెందుల్లోనూ పాటలలో రాగాలు కళలు, సంగ
తులు చూసి సంతోషించివాళ్ళే గాని ఆరం సరి
సంగా గ్రహించి సామాజిక తరి? అలా అగం
గ్రహించినారే సామాజిక త్రేణి “ధిమిడిపాటి
కామేశ్వరావు” గా రన్నులు ఓమూల హరిశ్చంద్రు
డేడుస్తారంటే శ్రీరాగా లెంతుకు కాంభోజి లెం
దుకు? అరునొక్కో రాగం ఎత్తక. అప్రస్నుతో
వున్న శకుంతల మోకాళ్లు మణిచి కూచుని సడన్
గా నాటకం నడుపు అవూలపాట లెందుకు?
అప్రసక్తాలైన గ్రామభాసురికా రెండుకు? ఇంకా
యిల్లాగే పెద్దపెద్ద ఫీలింగు చూపించి నాయకా
నాయికలు ముచ్చటమొట్టవ్వమా “దశమ
శయ్యెదలో నడింగియు” అనే పద్యం అభర
చిది హరిశ్చంద్రుడు చంద్రమతీ తాము
భార్యాభరత మని తెలుసుకుని దభాలుని ప్లేజ
మీద పడేటప్పుడూ గొంగుకు చించుకుని ఆ
“నన్నుమారు” ఎంగుకు బాబూ? ఇదంతా అగం
చేసుకునే అడే భాగోతమే బితే నటులు కూడా
“నాత శమున కేగి బ్రతుకవచ్చు నటన్న”

అనే పద్యం చదివేటప్పుడు రెండు పేతులు పెక్కి
చాపి ఆకాశాన్ని చూపించి “యాకాక్షన్” చేయ
డం గూడా అరణానంతో కూడిందే అనొచ్చు.
కనక తెనుగులో ఏసాయీబు సాత్రేనా పెట్ట
దలుచుకుంటే వాళ్ళ భాషలో వున్న పదాలనేమన
తెనుగు పదాలతో కలుపుతూ తెనుగు ప్రత్యయాల
వేరునూ మాట్లాడినే అందం, ఇహ నివసాత్ర లేక
నా పేట్టా అంటే ఏవాదికా యాన, మాటలో
వచ్చిలా గ్రామ్యంగా నడిపిస్తే సాంప్ర అడే అడే

టప్పుడు అద్భుతానందాన్ని ముంచి చూడండి కవి రాజుగారి “బాబ్బిలియుద్ధం” అందులో హైదరు జంగు గారి ప్రసంగం కళ్ళున్న వేదంవాని “ప్రతాపరుద్రీయములో” సుల్తాన్ హాను మాటలు చూస్తే సందర్భం గోచరిస్తుంది. ఎంతో నవ్వు.

“భావా యే ఉత్తమానాం తు నతా న్నిర్దేషు యోజయేత్”

యే భావా శ్చైవ మధ్యానాం నతా న్నిర్దేషు యోజయేత్”

అన్నాడు కనక. ఇల్లాగే ఉత్తమభావా లుత్తములకి సచభావాలు సచపాత్రలకి పెరుతూ సచభావాలకి సాయం భాష కూడా ఉత్తమం కానిదాన్ని పెడితే అప్పుడు మటీ బాగుందొచ్చుకాదు! ఎంకి నాటలు ఈవృద్ధిశంతోనే బయల్దేరేయి. మరిన్ని

“యో దేశభాషారహితం కావ్యం ప్రయోజయేత్”

దుష్టం తస్య పృథిలేఖ్యః స్యాత్ ఘాత సత్క్షేపాదోషశ్చైవ”

అన్నట్లు దేశభాష అనగా సార్వజనినంగా వాడబడుచున్న వ్యావహారికభాష, అది లేని కావ్యము దుష్టమని గదా పెదాని భావము. కనక పాత్రోచితభాష నాటకాలకి అందం తెస్తుంది.

ఇల్లా అయితే రాసే నాటకమే మేచ్చులదిగాని ఇంగ్లీషు పాత్రలతో ఇంగ్లీషు నాటకంగాని అవుతుంది. అప్పుడు మొదటి నించీ తురకభాషతోటి ఇంగ్లీషుతోటి రాయా అన్న మాటే. లేకపోతే ఉచితభాష కాక పోతుంది. అలా రాస్తే అది ప్రదర్శించడంలో అందమెల్లా వుంటుంది? అప్పుడు అనువాదాలకి ఫలితం ఉండడే! అన కూడదు. అగాధలోనే ప్రధానపాత్రల విషయానికి గ్రాంథికాంధ్రం రాసి తక్కువ పాత్రలకి మాతృకభాషలో వుండే యానకలిగిలా రాయడమే మంచిది. ఇల్లా రాసిన నాట

కాల్లో “ఖల్జీరాజ్యపతనం, దుర్గాదాసు” మొదలైన వున్నాయి. ఇందులో మొదటిది మేచ్చుగాధ. రెండోది హిందీ గాధ. ఈరెంటిలోనూ నేను చెప్పినట్లే పాత్రలు నిర్వహించబడ్డాయి. అధులకి కూడా అరం అయే లాగ నీచపాత్ర భాష వుంది. ఇల్లా రాసినందుకల్లా నాటకం స్వభావసిద్ధంగా వుండి సామాజికతకు సంబంధించి చెప్పుకోవడానికి అర్హతరంలేదు. “బాబ్బిలియుద్ధం”లో బున్నీదొర యింగ్లీషు మాటలు విసురుతూ చక్కగా మాట్లాడేడు. కనక నాటకకర్త అందరూ భాషలో పాప్రపోషణం మాచుకుంటూ ప్రవర్తనానుకూలంగా ఏగాధలు రాసినా అందము తప్పి ఉండవని నావనవి—

ఇంకో మాట. మన లక్షణకర్తల్లో సరసులు కూడా గ్రామ్యాన్ని పాత్రోచితంగా వాడవచ్చని చెప్పేరు.

“అధమప్రకృతిషు గ్రామ్యా కి రుణః”

“గ్రామ్యం తత్తద్విధౌ సాధు”

“గ్రామ్యంబు తత్తజాతీవర్ణంబులం బ్రయోగార్హంబగు” పెవాటిని పెట్టి కిష్టప్రయోగాలు లేనిదే నా రల్లా చెప్పున గదా? అనూత్రాలకింద ఉదహరించిన ప్రయోగాలు కూడా పెద్దవాళ్ళవే. చూడండి.

“నూసినా మేలు బాగము, నేసినాము”

ఇది యయాతీ చరిత్రలోది. గ్రామ్యజనం రాజుగారి దర్శనం చేద్దాం మనే సందర్భంలో అనుకుని మాట లివి. ఇల్లాగే మనుచరిత్రలోనూ వెంకటాచలమాహాత్మ్యంలోనూ సారంగధరచరిత్రలోనూ కూడా ఈపాత్రోచితభాషే వాడబడింది. నారు రాస్తే రనే కాకుండా ఏపాత్రని నాటకాల్లో ఎల్లా మాట్లాడిన బాగుంటుందో ఎవరికి వారే అలాచించొచ్చు. దానితో నాటు కాలపరిస్థితిని జనులరుచిని అనుసరించి అందులో అనుచితాన్ని బహిష్కరించి నాటకాలు రాస్తే అవి లోకంలో ప్రసిద్ధి కెక్కి ప్రదర్శింపబడి నాటకత్వానికి సార్వకర్మ్యం సంపాదిస్తాయి. ఇంతే నా వృద్ధకం—

మల్లాది అపహాసిగారు

ఆ పదిహేనేళ్ళ ఆమ్మాయి ప్రతి రోజూ సాయంత్రం వేళ నూర్పుడు పెట్టిపోయిన వెంకట్రామ్మకునే మనకచీకట్లలో మెల్లమెల్లగా తిడబడే అడుగులతో సంగానదీతీరానికి వొస్తుంది తీరాన యిసుకలో కూచుని మానవహృదయం మీదకు బెంగవలె నదిమీదకు వారుగుతున్న చీకటిలోనికి, వొడ్డున అంగర వేసి వున్న పరివలవేళూ అదేసరిగా చూస్తూ కూచుని యేమో యేమో అలోచిస్తూ వుంటుంది. అలానే అనమాధ్యక్షాలో యే నడిరేయి దాకానో వుండి వొక్కిసాటగా నిద్రనుంచి వలె తట్టిపడి లేచి తన చుట్టూ అకాశం వేళూ చూసి తొందర తొందరగా యింటికి వెళుతుంది.

ఆమెను అనదీతీరం రోజూ సాయంత్రం వేళ యెందుకు ఆకలిస్తుంది? ఆ దంతా వొక కథ—

అన్నెల్ల కిండిటి నుచ్చట.

అన్నట్టు—ఆ ఆమ్మాయి పేరు కుంతి. మొన్న క్రావడానికి పద్దాలుగు పెళ్ళి పదిహేనో యేడు వచ్చింది. కుంతి కన్యక. ఎర్రగా వుండవలసిన ఆమె బుగ్గలూ పెదవులూ పాలిపోయి తెల్లగా వున్నాయి. వెన్నెల మెరుగును గలిగి వుండవలసిన ఆమె కన్నులు మబ్బు పడిన ఆకసం వలె వున్నాయి. ఆమె నున్నది దేహానికి వుండవలసిన నిగనిగలు లేవు—అందుకు కారణభూత మైనదే యీ కథ—

ఆ సాయంత్రము, యీ సాయంత్రము లాగునే వుండి చల్లని గాలిలో 'గంగ' కడులుతూంది. నది మీదకు...ఆది శుక్లపక్ష మైనా...నువచీకటి వారుగుతూంది. వొడ్డున అంగర వేసిన పడవలు యిలాగునే వున్నాయి. విసిలాకాశం వొక చుక్కను కన్నది.

ఆ ఆమ్మాయి.. కుంతి అనుకో ఆక్కడనే ఆయుసుకలో అదే విధంగా కూచుంది. కాని యిప్పుటివలె అప్పుడు ఆమె మొహంలో అలోచనా,

గంభీర లా లేవు. అప్పుడు ఆమె మొహం వికారం చివ నులాలివలె వుంది. ఆమె కన్నులు వాగాకక నిండునాడు. పెదవులు చిరునవ్వులకు యెరుపెక్కినాయి. అలాగే కాణం ఆమె వొళ్లో వొక బిడ్డ వున్నాడు.

ఆమె ఆధీనత నాని వేపు చూస్తూ కిలకిల నవ్వు తూంది. ఆలేతనానిని లెవ పిల్లలలో యెగుర వేస్తూనా; తన కాగిలిలో నలిసివేస్తూంది. తన వక్షానికి అడుముంటూంది. అతని పాలబుగ్గలు యెర్రగా కంఠిరోయేకున నుద్దాడింది. అతని అరి తులపో తన కన్నులను కప్పుతుంది. కిలకిల నవ్వింది. ఆ అబ్బాయిని బిగువుగా కాగిలించుకుని అతని దేహాన్ని ముద్దుపెట్టుకుంటూంది. ఆ అబ్బాయి వుక్కిరిచిక్కిరియిపోయి వూపిరితోసంకలతి చెంగుతున్నాడు. ఆమె గుండె చటాల్లు పడిరింది. అబ్బాయి నేడ దేరాడు. “అమ్మ!?” అంది ఆమె. అతని వేపు అనే పనిగా చూసింది. ఘమ్మన నవ్వింది. ఆమె కళ్ళలో ఘమ్మ గిరున తరిగాయి.

అప్పుడే ఆకాశానికి గుండమామవునయించాడు. ఆకాశ మంతా వెన్నెలతో నిండిపోయింది. ఒక్క ఆకాశమే కాదు—గంగనదీ...యిసుకదిబ్బలూ...పట్టా...అన్నది.

అయినా ఆమె అందరూమను చూడలేదు. ఆ వెన్నెలను చూడలేదు. అంగనది...అ...ఆ వేటిని చూడలేదు. తన కాగిలిలోని పసికంఠు వేపు చూస్తూంది. “నాచిటి! నాచిటి!” అంటూ నవ్వు తూంది. “నా చందమామా!” అవును. అతను తన చందమామే. తన రక్తి...తన అత్త...తన హృదయం...తన సర్వమూను. అనందాన్ని పట్టలేక వలవల యేడ్చింది. ఆమె కన్నుటితో అపసీకంఠు మోము తడిసిపోయింది. ఆమె గుండె ఝల్లు

మంది! అయ్యో! తన చిట్టితండ్రీకి...అప్పుడు పుట్టి న పసికందుకి యిదా నీళ్ళపోత? తన కన్నీళ్ళతో నీళ్ళపోత! “నాన్నా! నాతండ్రీ! కుంతి కడుపున యెందుకు పుట్టావు?”

అమె తన పయ్యెదను తొలగించి స్తనాన్ని అపసీవాని నోట్లో పెట్టింది. ఆ యెర్రని చిన్ని పేదవులు మెత్తగా పుగువుగా చీయగా తన స్తనాన్ని పీచిస్తుంటే—! ఎంత హాయి!—తానెంత అదృష్టవంతురాలు!

“కుంతి సువ్రస! కన్యకావు! అసంగతి మరిచిపోకు” అని యెర్రో తన మనస్సు పాలిమేరల్లో నిలిచి చెప్పినట్లయింది. అమె గుండె రుబ్బు మంది.

లోకం!—తాను కన్యక...తనకు బిడ్డడు...!—లోకం!

అకౌశ మనే నదిలో చందమామ కొట్టుకుపోతున్నాడు. చాలా రాత్రయింది.

అమె లేచి నిలుచుంది. తన బిడ్డను రొమ్మునకు మల్లా మల్లా అడుముకుంది. మెల్లగా పడవల దగ్గరకు నడిచింది. బిడ్డను వొక సారి ముద్దుపెట్టుకుంది. “నాన్నా! నాన్నా!” అని వొణీకే గొంతుకతో ఆ అబ్బాయిని పిలుస్తూ కన్నీళ్లు విడిచింది. ఆ అబ్బాయి “అమ్మా!” అంటూ యేడ్చాడు. “అమ్మా! అమ్మా!” యెంత తీసుగా వుంది ఆ మాట. అమె వెక్కిరించి యేడ్చింది. ఆ అబ్బాయిని ఒక పడవలో వుంచింది. మల్లా అతన్ని తీసి యెత్తుకుని మల్లా పడవలో వుంచింది. పడవ లంగరు వొదిలివేసింది.

గంగానదిలో అపడవ యిటు అటు వూగుతూ మెల్లగా వెదురుతుంది...జోరు...పడవ పరిగెడు తూంది. పడవ కొనరాదు. దూరాన నదిలో వొక వల్లని చుక్క... అదీ మాయ మయింది.

అయినా అమె అటువేపే అలాగున చూస్తూ నిలుచుంది. పది నిమిషాలు—యిటు అటు చూసింది. “నాన్నా! నా చిట్టితండ్రీ!” అని అయిసుకలో

పడి బోరున యేడ్చింది ఆ కన్నె.

చాలా రాత్రయింది అమె యిల్లు కేరుకునే పడికి.

అమె గాత్రము—

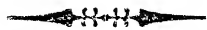
అమె నడిరాత్రి వాకొ యేమో అలోచిస్తూ కూచుంటుంది. అపు డామెకు చిన్న కూక్క పడు తుంది. ఆ మాయనిద్రలోనూ అమె తన పక్కను దేసి కోసమో తిణువుకుంటుంది. “నాన్నా! నా చిన్ని తండ్రీ!” అని పలకరిస్తూ లేచి పోతుంది. నిద్రలేచి తన చిన్నితండ్రీ కానాకపోగానే వెక్కిరించి యేడుస్తుంది ఆ కన్నె.

ఒక రాత్రి నడికేయిని యిదే విధంగా అమె నిద్ర నుంచి లేచింది. “నాన్నా! నాచిన్ని తండ్రీ!” అంటూ కిటికీదగ్గరకు వెళ్ళి అవతలకు చూస్తూ “నాన్నా నాచిన్ని తండ్రీ!” అని కేక వేసింది. అవతల కటిక చీకటి. బోరు మని వాన. ఆ చీకట్లో అవానలో తన చిన్నితండ్రీ...పొట్టిగా...లేకకాళ్ళతో నడుస్తూ...చిట్టి చేతుల్తో చుట్టలు చరుస్తూ...మధు నోరుతో “అమ్మా!” అని పిలుస్తూ... వానలో తడిసిపోతూ జుట్టులోంచి నీళ్లు కారుతున్నా లక్ష్యపెట్టక అప్పు దగ్గర “బాయి” తాగడం కోసం వొస్తున్నట్లు పిలిచింది కొబోలు నామెకు. అమె కిటికీలోనుంచి బయటకు గెంతివేసింది. అమె తల్లిదండ్రులు అమెను లేవనెత్తి యింట్లోకి తీసుకు వచ్చి పడుకోబెట్టారు. ఆరాత్రి అమెకు చాలా జ్వరం వచ్చింది. ఆజ్వరంలో “నాన్నా! నాచిన్ని తండ్రీ! ఇంత చీకట్లో యింత వానలో భయం వేస్తున్నా అమ్మకోసం మని వొస్తున్నావా?” అని పలకరించింది ఆ కన్నె.

జ్వరం పోయింది.

ఆ పదిహేనేళ్ళ అమ్మాయి ప్రతిరోజూ సాయంత్రం వేళ నూర్యుకు వెళ్ళిపోయిన వెనక క్రమ్ముకునే మనుకచీకట్లలో మెల్లమెల్లగా తడవడే అడుగులతో గంగానదీతీరానికి వొస్తుంది.

(రాజా వెంకటాచల రామకృష్ణ పతి వర్ణన గారు)

ప్రబుద్ధాంధ్రపత్రికలో హిందీని గురించి అదినుండి యు ప్రాయబడుచున్న విషయములు చేయబడుచున్న ప్రబోధము కమనింప నా కంతో విషాదము కలుగుచున్నది. 'దేశభాషలందు తెలుగు లెస్స' అను కీర్తి నొందిన ఆంధ్రభాషను తమ బిడ్డలకు నేర్పుటమాని అలల నుండియు హిందీ నేర్ప బూనిన ఆంధ్రుల దాగ్ధ్యభీషమును విచారించని ఆంధ్రు డుండిబోడని నా నమ్మకము. వేలంపెల్లకి చాసానుదాసు లగు నేటి ఆంధ్రులలో గల లోపముల వెనుగుటయే మన శనిగ పెట్టుకొంటి' మేని ఎన్ని యేని లోపముల జూపింపవచ్చును. ఆవ్యక్తతలో సంచరించు వారి తప్పిదములను వెల్లడించి మందలించి మన పని మనము చేసుకొనుట న్యాయము గాని చాదస్తముగ రాయుట ధర్మము కా దని పత్రికాధిపతులు గమనింప ప్రార్థన. ఇక హిందీ ఎంత వరకు అవసర మనునది కూడ ఆలోచింపవలసిన విషయము.

వివిధభాషలతోను వివిధజాతిమతభేదములతోను నిండి యున్న భారతదేశముకు యిప్పుడు అంగ్లేయ పరిపాలనావిజృంభణ వలన ఇంగ్లీషు భాష రాజభాష యైనటులనే కొంతకాలమున కయిన దేశము నకు స్వాతంత్ర్యము లభించునెడల ఏది యైన దేశభాష రాజభాష కాదగిన అవసర మున్నది గాని లేకపోలేదు. మహమ్మదీయపరిపాలనలో హిందూస్తానీ రాజభాష యై నిలసిట్లుటవలన దానితో దగ్గరి సంబంధము గల్గి మన ఆదిభాష యగు సంస్కృత పదమిళితమై యుండు హిందీకి రాజభాష అగుటకు ఎక్కువ వారసత్వ మున్న మాట వాస్తవము. అంత మాత్రముచేత దేశభాషలను వదిలి ప్రవర్తించుట మూర్ఖత. ఇంగ్లీషు రాజభాషగ నున్నంత మాత్రమున దానినే నేర్చుకొనవలెను గాని తెలుగును త్యజింపవలె ననుట ఎంత అవ్యక్తతయో కొం

చును హెచ్చుతక్కుగ ఇదియు అంత ఆవ్యక్తతయే. ఇంతకును దేశము నను పారితోత్త్యము పోయిన పిమ్మట కొదగిన విషయమున కిప్పుడు మాతృభాషను మాత్రమున నుచుటకు ప్రయత్నించుట ఆవ్యక్తత అనాలయునో నూర్భృత అనవలయునో మరే మనవలయునో ఆలోచించదగు గాక! ఇట్టి ఆనంద భృషు దూరాలోచనలకు లోనై ఆంధ్రులు తమ పూర్వజానమును గోల్పోయి కౌట్లాటలతోనుకలుగ్గితోను పీరావేశములతోను కాలము వెళ్లబుచ్చుచుండుట జూచి తోడి బాగులు ఆంధ్రులను నీచముగ జూచుటలో వింత యే మున్నది?

ఇక నైన యీ అనవగరపు వాదప్రతివాదములను చొటిచ్చుట మాని పత్రికాధిపతులు తమ విలువగల పత్రికలో ఆంధ్రాభ్యుదయమున నుపకరించు విషయములను మాత్రమే తాటియవలె నని కోరుచున్నాను.

ఆంధ్రాభ్యుదయముకు కాంగ్రెసు అడ్డు వచ్చినదనుట గాని "కాంగ్రెసు మనల్ని తొక్కినీంది. వుద్ధరించలేదు" అనుట గాని మహ్మాటికిని అన్యాయము. ఏమందురా? కాంగ్రెసు మన కోసం పుట్టలేదు. అది భారతదేశము యొక్క దాస్యవిముక్తి కోసంపుట్టింది. పెరిగింది. నెమ్మది నెమ్మదిగా పెంచాలి! పెద్దదానిని పేళాం, పెద్ద కయిన తరువాత మన యిష్టం వచ్చినట్టు వింటుందా! ఆనేకమాగులు వచ్చాయి! రాక తప్పదు. కాలవక్రం కోజుకు కోజు మారిపోవుచున్నది. వాయుకోగమనోవేగములతో మారిపోతున్నది. మారిపోవడం మంచిది కాదని నే నంగీకరింపను. పెరుగుట విరుగుట కొరకే! అయితే ఆంధ్రులు కాంగ్రెసుమహోద్యమంలో కాను మహాబ్యాలలో పడిపోయి తమ ఆభ్యుదయాభివృద్ధులకు పాటుపడుట మరచిపోయిన

మాట వాస్తవం. యాదోషం ఆంధ్రులది లేదా ఆంధ్రనాయకులది గాని కాంగ్రెస్సుది కాదు కాంగ్రెస్సు నేతీయులలో ఎంతో ప్రబోధాన్ని కలిగించింది. జనసామాన్యములో ఎంతో కలకలము లేవచీసింది. అంతే కాదు. స్వర్గాన్ని అచ్చటిలో పిపిలకొంది బ్రహ్మపర్యంతం ఆశ్చర్యపడేటట్టు, కన్పింపజేసింది! అయితే అస్వర్గం కవుల గర్విం నిష్ఠ అయిపోవుటకు కారణం మనం గాని కాంగ్రెస్సు కాదు! కాదు!! కాదు!!!

కొబ్బికి కాంగ్రెస్సులో పనిచేయువలసిన వారు త్యాగప్రధానులు, స్వస్వసంగపరిత్యాగులు, సన్యాసులు, గాని గృహస్థాశ్రమమున నుండి అబద్ధతలతో సంసారకాలక్షేపము చేసుకొనువారు అయిపోయినట్లంటే పనిచేయుట కిష్టం లేదు. కాగా ఆంధ్రనాయకులలో చాలమంది తమ జాత్యభివృద్ధికి పూర్వము కంటే ఎక్కువ పట్టుదలతో, మంచి విశ్వాసంతో దేశములతో, పని చేయు గల్గుటకు తగిన సమయము వచ్చినది! ఇదివరకు కాంగ్రెస్సులో నైతే నేమి ఆంగ్లోద్యమంలో అయితే నేమి చేసుకొనరు, దాటుకొనరు, వాచాలత్వమును చూపుచు పనిచేసిన దేశద్రోహులు చాలమంది బతులు దేరి ఆంధ్రుల కప్రదిష్ట తచ్చిపెట్టెయున్నారు. అట్టి వారు మన కిప్పు డివసరము లేదు. ముమ్మాటికిని వలదు.

మన కిప్పుడు కావలసినది మన జాత్యభివృద్ధి. వెంటనే మేల్కొని తోటి భారతజాతులతో

సమాన మైన స్థితికైన మన ఆంగ్రజాలిని తీసుకు వచ్చుట! ఇందుకు కర్తవ్య మేమి! మనోవాక్యము కర్మలతో జాత్యభివృద్ధికి పాటుబడు యువకులు, నాయకులు, కూడా మనలో గలరు. వారిపుడు తమ దృష్టి ఆంగ్లోద్యమములో పాల్గొనుటకు మార్పు నటుల మనము ప్రయత్నింపవలెను. ఇందుకు పరమావధి తో నిమిత్తము లేని షరతులు మన కెంతో తోర్పవలెవు. అంతే గాక కొందరు లక్ష్యపుత్రులు ముందుకు రావలెను. అలక్ష్యపుత్రులను ముందుకు రప్పించ గలిగిన వారు కార్యకూరులైన దరిద్రు లగు యువకులు!

ఆంధ్రయువకులారా! లెండు, నడుములు దిగింపుడు! మీజాతి ఆఫోగితి పాలగుచున్నది. మీరు మీజాతిని మేల్కొల్పి తగిన స్థితికి తీసుకురావలసిన సమర్థులు, ముందు మీజాత్యభివృద్ధి చూచుకొని పిమ్మట అఖిలభారతజాత్యభివృద్ధికి ప్రాకులాడవలెను గాని తనకు చాలిన ధర్మము మీకు తగదు. వెంటనే ఒక ఆంధ్రమనోసభను రాజమహేంద్రవరములోనో బెజవాడలోనో జరిపి తగిన కార్యక్రమమును నిర్వహింపుడు. ఇందుకు మన దేశోద్ధారకాదులు తోడ్పడక మానరు. పితాపురం, వెంకటగిరి, బొబ్బిలి యువరాజులు, మోతే వారు, పైదావారు, ముత్తావారు, నాళంవారు మున్నగు లక్ష్యపుత్రులు, ఆంధ్రకేసరి వంటి కార్యనిపుణులు తిప్పక ముందుకు రాగలరు. కావున జాగు నేయవల దని ఆంధ్రయువకుల నందరిని హెచ్చరించుచున్నాను.

కవులకూ వ్యాసకర్తలకూ విన్నపం

ప్రబుద్ధాంధ్రలో ప్రకటించడానికి ఎవరూ పధ్యాలు పంపవద్దు. ఆంగ్లోద్యమమూ, చరిత్రా, సంఘాచారాలూ, మతాలూ, కళలూ, పరిశ్రమలూ, గొప్పవారి జీవితాలూ, ప్రపంచకృత్తమూ వగైరాలకు సంబంధించిన వ్యాసాలూ, కథలూ, ఏకాంకనాటకాలూ, విమర్శనాలూ వగనలూనే కావాలి. ప్రకటించబడని రచనలు పోస్టుబిల్లుల పంపిన గాని తిరిగి పంపలేము. కర్తలకు వారరచన పడిన సంచిక మొదలు ౧౨ సంచికలు పంపుకుంటారు. తరుచు రాసేవారికి ఎప్పుడూ పంపుతూ వుంటాము. రెవ్రూ కోసం పుస్తకాలు పంపేవారు రెండేసి ప్రతులు పంపాలి. రెవ్రూలమీద పునర్విమర్శలు ప్రకటించము.

హిందీవల్ల తెలుక్కి అవకారం జరుగుతో దన్నుంచు కినిసి, అకేపరులై హిందీప్రచారకులు నేను రాయనిది రాసిపట్టా, చెప్పనిది చెప్పిపట్టా ప్రచారం చేస్తూ తమ వాదాన్ని బలపరుచుకుంటున్నారు.

౧. ప్రస్తుతం హిందీప్రచారం చేస్తూవున్న ఆంధ్రుల వల్ల జాతీకి కళంకం కలుగుతోంది. హిందీవల్ల తెలుక్కి వల్లయిన అవకారం జరుగుతోంది. ఉత్కర్షణలూ సాధించవలసిన ప్రజల శ్రద్ధాదీక్షలూ, అంధ్రవాద్యులూనికీ పుష్టి కలిగించవలసిన తెనుగువారి డబ్బూ వ్యర్థమై పోవడమే కాకుండా ప్రధాన విషయానికి యెసరు పెడుతున్నాయి.

౨. అనేక జాతులూ, అసంఖ్యభాషలూ కల హిందూదేశానికి వొక సామాన్యభాష అవసరమే. హిందీకి సామాన్యభాష కాదగిన అన్న త వుండెడిమూ నిజమే.

౩. కాని, “హిందూదేశానికి సామాన్యభాష యేదీ!” అనే విషయం యింకా పరిష్కారం కాలేదు మాహమ్మదీయులు హిందీని అంగీకరించడం లేదు. అయితే సమయం వచ్చి వాకా వారి ప్రతిఘటనం మరకీ స్పష్టంగా కనపడదు. వారు తమ శక్తి నంతా మరొక ప్రధానవిషయమైన కేంద్రీకరించివున్నారు. నిజంగా సామాన్యభాష యేదో లేవలసిన సమయంలో వారు భిల్లాకప్పట్టు పడతారు. అప్పుడే ఏదో లేబుతుంది. ఇప్పుడు జరుగుతూ వున్న హిందీప్రచారం హిందూసానిలు తమ భాష కింకా మెజారిటీ సంపాదించుకోడానికి చేసేదే; కాని మరొకటి కాదు. నిజంగా మాహమ్మదీయులు తలుచుకుంటే యీ పరిస్థితుల్లో మన దేశంలో మెజారిటీ, మైనారిటీలను బట్టి యేవిషయమూ పరిష్కారం కాదు.

౪. అయినా హిందీప్రచారం యిప్పుడు జరుగుతూ వున్న విధంగా అవసరం లేదు. ఇంత యెక్కువ అక్కరలేదు. ఇప్పుడసలే పని లేదు.

ఇంతే.

స. పాదకుడు.

౧

“మనమిదికి హిందీ చాడి వెడలిం దన్నప్పటి నుండి మీరు యెత్తిన జెండా అకాశాని కంటి, అన్ని దిశలను యెగురుతున్నది. భలు లందరు కళ్లు దెరిచారు. మీ ప్రయత్నాలను తగిన ఫలితం తప్పకుండా వుంటుం దని నా నమ్మకము. హిందీ ప్రచారకుల కృషి అంతా స్వార్థమతో కూడుకొన్నది కాని హిందీమీద ప్రేమ వుండి గా దని తెనుగునాడు గ్రహించింది. ముందు యిలా జరుగుతుం దని గ్రహించాడు కాబోలు, మహానుభావుడు “అంధరత్నము” అంధ్రాన్ని గూర్చి వ్రాస్తూ “గాంధీ కోమటి వచ్చి హిందీవే వెట్టింది, బంచెలో బెట్టింప.....” అని అన్నాడు.

కర్లపాలెం కృష్ణారావు.

౨

భారతవాదీయతకి భారతీయు లంతా ఒక్క భాష మాట్లాడడం అవసర మనిన్ని యిదివరకే యెక్కువ మంది మాట్లాడుతూన్న హిందీనే వ్యవహారభాష చేయడం సులభమనిన్ని చాలామంది అంగీకరించిన సంగతి. ఈ విషయంలో గాంధీ మహాత్ముడు కూడా పట్టుదల చేయడంవల్ల మరింత తీవ్రంగా యీప్రచారం సాగుతుంది. దీనికి అంతా సంతోషించవలసిందే.

కాని హిందీప్రచారం అతివ్యాప్తి పొందుతూ అంధ్రభాషకి అడ్డం వస్తూం దని ప్రబుద్ధాంధ్రపక్షిక భాష చేస్తూంది. ప్రబుద్ధాంధ్ర సంపాదకులు కూడా హిందీభాష అందరికీ తెలియడం అవసరమే నని ఒప్పుకోకపోయి. అయితే హిందీ నేర్చుకునే

వారిలో చాలామంది తెలుగు నేర్చుకోవడం లేదని హిందీమీద చూపేటంత మమ్మ వైనా తెనుగుమీద చూపడం లేదని అందువల్ల తెనుగుకి అవకారం జరుగుతూ దనిన్ని ఆపత్రికవారి అభిప్రాయ మని నే ననుకుంటాను.

అయితే నిజంగా హిందీ ప్రచారంవల్ల తెలుగుకి నష్టం కలుగుతుందా! హిందీ ప్రచారకులు తప్పు తోవలలో పడ్డారా! ఇప్పటి పదతులతో నేయికొంతకాలం హిందీ ప్రచారం నాగినట్లుంటే తెలుగుభాషకి తీరని నష్టం కలుగుతుందా! ఈ గంగతులన్ని అలోచించవలసివుంది. అందరికీ హిందీ తెలియడం అనసర మన్న విషయంలో తగులే లేదు. కనుక ఎన్నువ బాధ లేదు. హిందీ ప్రచారంలో తప్పుదారులుంటే మంచి దానికి మళ్ళించడానికి ప్రయత్నించవచ్చు. శాంతంతో టీ దూరదృష్టితో టీ పని చేస్తే యీ తగువు సులభంగానే తీరిపోతుంది. కొని ప్రబుద్ధాంధ్రవారికి హిందీ ప్రచార మంటే నేయిష్టం లేదని ప్రచారకులున్నా హిందీ ప్రచారకులంతా తెలుగుకి శత్రువులే అయిపోతున్నారని ప్రబుద్ధాంధ్రవాదులన్నా ఆవేశపడి పని చేస్తే యిద్దరి కోరికలూ నెరవేరవు. కలతలకి కారణాలవుతాయి. దానివల్ల దేశానికి గొప్ప నష్టం రావడానికి అడ్డం లేదు.

ఆంగ్లం లంటే ఆవేశమవు లని వ్యక్తీకృతమవు లని అర్థం చెప్పవచ్చు అత్రు హెచ్చుగావుంటుంది. కనుక దూరదృష్టి వుండదని వేరే చెప్పక్కర్లేవు కదా! ఒకప్పుడు ఇంగ్లీషు దేశభాషగా మారి తే బాగుంటుందని కొందరు నాయకులు కొనే వారు అభిప్రాయంపడ్డారు. అందులో ప్రసిద్ధి కెక్కిన వారి సర్వోత్తమ రావుగారు తెలుగువారిలో ముఖ్యులు. ఆప్పుడు వారు ఆంగ్లపత్రికకు ప్రధాన సంపాదకులుగా వుండేవారు కూడాను. ఆప్పుడు వారు తమ బంగారపు కలంతో రత్నాల భావాలలో యింగ్లీషు భాష వ్యవహారభాష యింటి భాష

కూడా అయితే గాని మన దేశానికి మక్కి లేదని గట్టిగా నొక్కి వ్రాశారు. భగవంతుడి దయగల్గితే, చాలామందికి యొక్కలేదు. అయితే ఉద్యోగాంతముతో అగోడవ కూడా అంత మైపోయింది.

ఇంగ్లీషు రాజభాష అవడంచేత దానితో కొద్ది లలోనూ కచ్చేరీలలోనూ అవసరం కలిగింది. ముఖ్యముగా గవర్నమెంటు ఉద్యోగాలు జీవనోపాధులుగా కొంతకాలం వుండడంచేత చాలామంది ఆవ్యామోహంలో పడి యింగ్లీషు నేర్చుకున్నారు. ఉద్యోగాలు అవసరం లేని కొద్దిమంది వ్యవహారాలకి గౌరవాలకి నేర్చుకున్నారు. ఉద్యోగలబ్ధి లేకపోయినా యిప్పుడు కూడా చాలామంది ఆడియా సలతో నేర్చుకుంటున్నారు. కొత్తగా యింగ్లీషు నేర్చుకోవడం ఆరంభించిన మొదటి రోజులలో కొంత కాలం బాగానే నడిచింది వ్యవహారం. అంతకంతకు వారి సంఖ్య యెప్పువ కాగానే అట్టివారంతా ఒక శాఖగా మారిపోయారు. క్రమంగా వారికి తెనుగుంటే రోత పుట్టింది. ఇంగ్లీషు రాని చుట్టూల కయినా తెలుగుతో వృత్తాలు వ్రాయడమూ, తెలుగు పుస్తకాలు చదవడమూ తెలుగు పత్రికలు చూడడమూ చివరికి తల్లితోటి పెళ్లాము పిల్లలతోటి కూడా తెలుగు మాట్లాడడమూ తెలుగు వారితో కలిసి మెలిసి వుండడమూ చిన్నతనంగా కనిపించి తమ సంఘముతో తమామూ వేరైపోవడం తలపించింది. తమ దేశీయులకు వారు క్రమముగా చేరి చూడరాని వింతవారై వారు. ఈలాగు జనాభా లెక్కలలో చదవుతున్న వారని చెప్పబడే చాలామంది తెలుగు దేశానికి తెలుగు బాస కూ కొరగాని వారైపోయినారు. ఇందువల్ల తెలుగుకి యెంత నష్టం వచ్చిందో లెక్క పెట్టుడానికి యెవరికి తర మవుతుంది! తెలుగు జనసంఖ్యకంటే మించని జనసంఖ్యమాత్రమే గల బంగాళాభాష పత్రికలలో దినపత్రికలలో కూడా ౨౦, ౩౦, ౪౦ వేల మంది చందాదారులు గల పత్రిక లుండగా

అదేశంలో యింగ్లీషు చదువుకొన్న విద్యార్థుల లో వేలకొలది మంది స్వభాషలో దినదినమూ దేశోపయోగకరములైన గ్రంథాల వ్రాసే ప్రతీకలకు విజ్ఞాప్రపరములైన వ్యాసాలు వ్రాసి భాష కూడేశానికి తోడ్పడుతూ వుండగా ఆభాషలో జాతీయభావాలుతో నిండిన పుస్తకాలు వేలకొలది నిత్యమూ బయలుదేరుతూ లక్షలకొలది ప్రతులు ఖర్చుపడుతూ ప్రజలను విజ్ఞానసంపన్నులుగానూ దేశాభిమానులుగానూ మార్చుతూ వుండగా చెండు వేలకు మించిన చందాదారు గల పత్రికలు గాని సంవత్సరములో వేయి ప్రతులు విక్రయం కాగల పాటి భాగ్యమైనా పట్టిన పుస్తకాలు గాని తెలుగులో వుండకపోవడానికి కారణ మేమిటి? ఇంతటి అరిష్టానికి ఇంతటి మహోపద్రవానికి యింగ్లీషు నేర్చుకున్న మన ప్రబుద్ధులే హేతు వని తెలుసుకున్నప్పుడు ఏకొత్తభాషన్నా అంగ్లీషు భయపడడం సహజమే అనుకుంటాను. అదీ సహజభోరణిలో ఆక్రమణం చెయ్యకపోవడం మరీ క్షయకారణం ఆవడం కూడా సహజమే అనుకుంటాను.

అయితే హిందీ ప్రచారం కూడా యింగ్లీషు లాగే అధ్యభాషాభివృద్ధిని ఆరికట్టే లాగు వుందా? అట్టి చిన్న లేమైనా కనిపడుతున్నాయా? అని అలా చించి చూడవలసి వుంది. ఇప్పుడు హిందీ నేర్చుకుంటూన్న వారంతా ఏకభాషావ్యవహారం ఆవసరమని గ్రహించి దేశాభివృద్ధి నేలత్వంలో వుండుమని దేశాభిమానంతోనే నేర్చుకుంటూన్నారా అంటే లేదని గట్టిగా చెప్పవచ్చును. స్వరాజ్యోన్మేషమాన్ని గురించి అదివరకే తెలుసుకున్న వారు స్వరాజ్యం కోసరం అదివరకే పాటుపడుతున్న వారు వీరిలో లేనే లేరని కాదు. అట్టి వారు చాలా కొద్ది మంది వున్నారని తక్కిన వారిలో ఎక్కువ మంది సరదా కని కొంతమంది నలుగురితోటి పాటూ వుండడాని కని నేర్చుకుంటూన్నారంటే నిజానికి దగ్గర కాకపోదు. హిందీ నేర్చుకునే

వారిలో దేశవిషయాలు తెలుసుకునే వారు దేశాభిమానం గలవారు ఖద్దరు కట్టేవారు లేక పోయినా యేవిధంగా నైనా సరే దేశోపయోగానికి తక్కి కొద్ది పాటుపడేవారు ఎందరుంటారో చూడమని తక్కి వేసే వారికి సంప్రార్థిగా ఆకాభంగం అయి తీరుతుంది. అన్నిటికంటే తెలుగు కూడా నేర్చుకుందా మనుకునే వారు కాని తెలుగు నేర్చి హిందీ నేర్చుకోవడమే ధగ్గు మనుకునేవారు గాని ఎందరున్నారన్న మాట తలపెట్టుకున్న వారికి తలమంపు తిప్పును. ఇదివరకు ఇంగ్లీషు తెలుగును బాగా కుంగదీసింది. ఇప్పుడు హిందీ చదివే వారికి అంటే వారిలో చాలామందికి అనగా నూటికి ౯౯౦ మందికి పైగా తెలుగంటే ఆభిమానం లేదు వారు తెలుగు వారా పత్రికలు చూడరు, తెలుగు పుస్తకాలు చదవరు. వారికి తెలుగు పుస్తకాలు తెలియవు. దాని తియ్యదనమూ దాని మెత్తదనమూ దాని జానుతనమూ తెలుసుకుని ఆనందింపగల మహాభాగ్యము పొవము! వారికి ప్రాప్తము లేదు! కాని వారివల్ల తెలుగు పొందవలసిన పుష్టి పొందడం లేదు. దానికి కలగవలసిన ఫలం కలగడం లేదు. తెలుగుత్తి తన కన్న బిడ్డలు తన పట్ల మామే నిరాదరణం చూచే తన పిల్లల హిమత్వము చూచే సిగ్గుపడుతుంది. విచారమీరింది. సంతుష్టపడుతుంది పయి సంగతులు తెలుసుకున్న వారికి పొదీర్లల కూడా తెలుగుకి చెప్పు తగులుతూం దని తోచడం తిప్పుకొదు. తెలుగును గట్టిగా ప్రేమించే వారు హిందీ అంటే భయపడడం కూడా ఆసహజంకొదు.

అయితే ఏప్రదేశ్యంతో నేర్చుకుంటే యేమి? ఎవరు నేర్చుకుంటే యేమి? ఏమీ నేర్చుకోకుండా పృథాగా వుండేవారు హిందీ అయినా నేర్చుకోవడం మంచిదే కాదా? వారివల్ల తెలుగు కేమి అడ్డం వస్తుందీ? వారు అడలు తెలుగు చదవని వారే కదా! తెలుగు మీద ఆభిమానం లేని వారే కదా! తెలుగుపత్రికలకి పుస్తకాలకి వారివల్ల అప్పు

దూయిప్పుమా కూడా లాభం లేనే లేదు కదా! దీని కింత రథం చెయ్యడం యెందుకూ! అని కొంతమంది అడగవచ్చును. ఈ ప్రశ్న పైకి బాగానే కనపడుతుంది. ఈ సంగతి నిజం లాగే తోస్తుంది. కాని అలాంటిది చూస్తే దీన్ని కూడా స్వభావాభిమాని స్వదేశాభిమాని అయిన తెలుగువాడు సహించి వలసిందీ ఉండేదేనవలసిందీ కూడా కాదు.

ఏమంటారా! తెలుగు బాసలో ప్రవేశం లేని వాణ్ణి దాని ఘనం తెలియని వాణ్ణి గొప్ప తనమూ దాని సౌమమార్గమూ దాని సౌందర్యమూ దాని సారస్వతమూ తెలవక పోవడం చేత దాని మీద ఎన్నటికీ వాణ్ణి మక్కువ పుట్టదు. మోజు కల గదు, అభిమానం వుండదు. అందువల్ల తమ సంతానానికీ తమ ఆదుపాజ్ఞలలో వున్న వాణ్ణి తమ సలహాలు వినే వాణ్ణి తమ చుట్టపక్కలకీ తమ చుట్ట పక్కల వాణ్ణి కూడా హిందీ నేర్చుకో మని చెప్పడం నేర్పించడం తప్ప తల్లిభాషమీద శ్రద్ధ తీసుకోవడం తటస్థం. అందువల్ల అట్టి వారి యిట్లు క్రమంగా హిందీలోగిల్లే అయిపోతాయి. అప్పుడు వారి యిట్లు తెలుగు బాసకి యెరువయి పోతాయి. కొన్నాళ్ళకి స్వభాషయిన తెలుగు పరాయిభాషగా మారిపోతుం దంటే ఆశ్చర్యపడవలసిన పని లేదు. ఇది భవిష్యత్తులో మాట గాని యిప్పటిది కాదు గనుక వేరొకటి వు మాటగా కనపడతుంది.

ఇంకో సంగతి. తెలుగులో బాగా ప్రవేశం లేని వారు గాని తెలుగులో హిందీత్యం లేని వారు గాని హిందీలో గాని యితరభాషలలో గాని పండితులూ కవులూ గ్రంథకర్తలూ కాగూడదా అల్లా అవడం తప్ప! అంటే అట్టివారు స్వభాషలో

కృషి చేసి కృతార్థులు కాక యితరభాషలలో సులభంగా ప్రవేశం పొందగలిగితే అందులో పాండిత్యం సంపాదించడం తప్ప లేదు గాని భిష్మించి గట్టు, తెలుగు నేను విదవనే విదవను అని ఒట్టు పెట్టుకున్నట్టు స్వభాషను అంటరాని వా రని తన వానినే అలుసుగా చూస్తూన్నట్టు చూడడం ఆరంభిస్తే అది గొప్ప తప్పే ఆవుతుంది. అంటరాని వారని దూరంగా తోసివేసిన వానిని చిగిరికి చేరదీస్తే నే గాని గతి లేదని పశ్చాత్తాపపడతూన్నట్టు స్వభాషను ప్రేమిస్తేనే గాని మోక్షం లేదని తెలుసుకుని పరితాపపడే రోజులు తెలుగువాణ్ణి రాకపోవు.

మరో మాట! హిందీ ప్రచారకులు కూడా ముఖ్యంగా గమనించ దగ్గది, ఏమిటంటే! హిందీ ప్రచారకులలో గాని హిందీ వ్రాసాధ్యాయులలో గాని పెక్కుమందికి అంటే నూటికి తొంభై మందికి పైగా తెలుగులో తగిన ప్రవేశం లేదు. అందువల్ల ప్రచారం కూడా సరిగా జరగ దని ఇది హిందీ అభివృద్ధికి అడ్డంకి అని నిజం కప్పిపుచ్చ లేని అనుభవజ్ఞు లంతా ఒప్పుకునే సంగతే. చాలమంది యింగ్లీషు పండితులు తెలుగులో ప్రవేశం లేకపోవడం చేత శిష్యులకు బాగా తెలిసేటట్లు చెప్పడం చేత 'కాక పోవడమూ శిష్యులు తెలిసిన దానితోటే సంతుష్టి పొందడమూ అనేకచోట్ల చూస్తూన్నాము. అల్లాగే హిందీ ప్రచారకులు కూడా తాము తమ భాషలో ప్రవేశం లేని వారవడంవల్ల కొన్ని కొన్ని ఘట్టాలలో సరిగా అర్థం చెప్పలేకపోవడమూ నిఘంటు చూచినా తెలియకపోవడమూ, కూడా కలుగుతుంది. కాబట్టి హిందీ ప్రచారం బాగా సాగవలె నన్నా తెలుగువారు ముందుగా తెలుగు

నేర్చుకొవడం అవసరం అని తేలుతూంది. పరభాషయిన (ఇక్కడ పరభాషంటే యిదివరకు పఠించిన లేని భాష కొత్త భాష అని మా అభిప్రాయం గాని వ్యవహారభాషగా దేశమంతా వ్యాపించి వలసిందని నమ్మిన హిందీని పరాయిదానిగానూ అగత్యం లేని దానిగానూ భావించి చెప్పడంకాదు) హిందీ నేర్చుకొవడంలో గల దీక్షలో పదోవంతు దీక్ష వుంటే మాతృభాషైన తెలుగు హిందీకంటే పదిరెట్లు త్వరగా పట్టుపడుతుంది. హిందీ నేర్చుకుంటూన్నారంటే వచ్చే గౌరవం తెలుగు కూడా నేర్చుకుంటూన్నారంటే తగ్గిపోదు. తెలుగు సంస్కృతాలనలె తెలుగు హిందీలు నేర్చుకుని ఉభయ భాషాప్రవీణులనిపించుకోవడం గౌరవం మాత్రమే కాకుండా ఉభయతారకం కూడా అవుతుంది గనుక హిందీవిద్యార్థులయిన ఆంధ్రులంతా తెలుగు ముఖ్యంగా నేర్చుకుని తమ భాషాజననికి న్యాయం చేసి ఆకీస్సులు పొందడం ధర్మమని హెచ్చరిస్తూన్నాను.

ఇక్కడ, ప్రచారకుల ముఖ్యధర్మం అవశ్యకరణీయం కూడా ఒకటి వున్నది. అది యేదంటే! ఇదివరకు తెలుగు రానివారు అనగా తెలుగుభాషలో అర్థజ్ఞానం లేనివారూ తెలుగుంటే సరదా లేనివారూ దాని మీద మక్కువ లేనివారూ హిందీ నేర్చుకొవడానికి వస్తే చెప్పకుంటారా వద్దంటారా? తెనుగు కూడా చదువుకోమంటే వారు వినికపోతే ఏమి చేసేది? అని పూరుకోక వారికి తెలుగులో అభిరుచి పుట్టించడానికి శక్తికొద్దీ ప్రయత్నించాలి.

దేశభాష అన్నంటిలోనూ తెలుగు భాష మృదువైనది మధురమైనది. అందమైనది. దీనిని అనేక భాషలు తెలిసిన వండితులు చాలామంది సిద్ధాంతం చేశారు. దేశభాష అందు తెలుగు లెస్స అని ఆంధ్రవిప్లువు కలలో చెప్పినట్లు సంస్కృతకర్ణాట ఆంధ్రాది అనేక భాషలలో గొప్పపండితుడై కవియై గ్రంథనియితయైన కృష్ణదేవరాయలే గొంతెత్తి చెప్పినాడు. తూర్పుఖండములలోని భాషలలో కల్ల ఇటాలియను భాష వంటిది తెలు గని అనేక భాషల రుచులు గ్రహించిన పార్శ్వశ్యంపం డితు ఒదోపిస్తున్నారు. తెలు గంత మధురమైన భాష వేరొకటి లేదు. తెలుగుదేశంలో పుట్టి తెలుగుసుధను తాగక పోవడం కంటే దురదృష్టమూ దార్భాగ్యమూ లేదు. అయ్యో! సోదరులారా! తెలుగుతల్లిని ప్రేమించి ఆమెను నేమించి పూజించి ధన్యులు కందు అని బోధించి మరల్చుకు!

తెనుగుభాషను నేర్చుకొనుదు తెనుగు రుచిని గ్రహించుదు అని తెనుగు బిడ్డలకు నేటికీ బోధించవలసిన దుర్గతి కలిగినది గదా అని వాపోవుచు మిన్నకుండక హిందీప్రచారకులకూ అభ్యాసకులకూ యితరులకూ కూడా తెనుగుయొక్క గొప్పతనము తెలిసేట్లు తెలుగుపత్రికల ద్వారానూ హిందీ పత్రికల ద్వారానూ గూడా ప్రబోధించి తెలుగు వెలుగుచే కన్నులు మిరుమిట్లు గొలిపి దాని తేజస్సును చూచి నిష్వరపడి లోక మెల్ల దాసోహమనునట్లు కృషి చేయుచు గాక యని ప్రబుద్ధాంధ్రువారిని కూడా కోరుతున్నాడు. స్వస్తి!

—మంగిపూడి వేంకటకర్మ.

౧

నా మిత్రులగు మారేకుండ రామారావుగారు “ప్రబుద్ధాంధ్ర” పెట్టెంబరు సంవత్సరమున పై శాసనమును ప్రకటించియున్నారు. చారి వ్రాతల బట్టి చూడ నీశాసనమును గురించి యిదివరకు వారికి తెలియనటుల కన్పించుచున్నది. కాని యీమధురపూడి శాసనము యొక్క మూలము కలనల్ మె కంజీ దొరవారిచే సంపాదించబడి నీ. పి. శ్రామ దొరవారిచే పునరుద్ధరింపబడిన స్థానిక చరిత్రలయందుండి చరిత్రకారు లనేవలన తెలిసియే యున్నది.

రామారావుగారు వ్రాసినట్లు శాసన మంగున్న పనునారు పంతులును తెలుగు భాషలో లేవు. ఇందలి మొదటి మూడున్నర పంతులును సంస్కృత శ్లోకరూపకముగను, మిగిలిన పన్నెండున్నర పంతులును తెలుగు వచనమందును. ఉండి, శాసన మంతయు తెలుగు లిపియందును చెక్కబడి యున్నది.

పైశాసనమున చెప్పబడిన దానమును కాటయ వేముడు శా. శ. ౧౩౨౬ తారణసంవత్సర పుష్య శుద్ధ దశమి గురువారమునాడు చేసి యుండె నని శ్రీరామారావుగారు వ్రాసి యున్నారు. ఇది తప్పు. శా. శ. ౧౩౨౬ తారణపుష్య శుద్ధ దశమి పైశాసనమున చెప్పబడి యున్న ప్రకారము మకరసంక్రమణపుణ్యదినము కాదు. పుష్యపూర్ణదశమి నాడు మకరసంక్రమణమై యున్నది. స్థానిక చరిత్రలయందు దాహ్యుత మైన మధురపూడి శాసనమందు “స్వస్తి శ్రీ శకవరుషంబులు ౧౩౨౬ అగు నేటి తారణ సంవత్సర పుష్య బ ౧౦ గు నేటి మకరసంక్రాంతి పుణ్యకాలము నంగు అని యున్నది. ఇదియే సరియైన పాఠము కాని రామారావుగా రిచ్చిన పాఠము కాదు. శాసనమందు “మ” అని శ్రీరామారావుగా రిచ్చిన యక్షరము “బ” అని చదువుకొనవలెను. ఈ విషయమందే గాక వీరు వేరొక విషయమును గూడ పొరబడిరి. శా. శ. ౧౩౨౬ తారణ

సంవత్సర పుష్య శుద్ధ దశమి గురువారము శ్రీ. శ. ౧౪౦౫ వ సంవత్సరము మార్చి ౧౨ వ తేదీ యగుచున్న దని గుఱించిరి. ఇది తప్పు. శా. శ. ౧౩౨౬ తారణ పుష్య శుద్ధ దశమి శనివారమునకు సరియగు హుళిమానము శ్రీ. శ. ౧౪౦౪ వ సంవత్సరము డిశంబరు ౧౩ వ తేదీ యగుచున్నది గాని రామారావుగా రనునటుల శ్రీ. శ. ౧౪౦౫ వ సంవత్సరము మార్చి ౧౨ వ తేదీ యగుట లేదు. మన శాసనకాలము శుద్ధ దశమి కాక బహుళ దశమి యగుటచే శ్రీ. శ. ౧౪౦౪ సంవత్సరము డిశంబరు ౨౩ వ తేదీ యగుచున్నది.

ఈశాసనమువలన కొన్ని సమస్య లేర్పడుచున్నవి రామారావుగారు వ్రాసి యున్నారు. శ్రీ. శ. ౧౪౦౫ నాటి కీ కుమారగిరిరెడ్డి జీవించి యుండెనా యనున దొకటి కుట! గౌతమీతీరమున నున్న వేదాద్రి యెన్ని యనునది రెండవ సమస్య యట! కొంచుకొండకు సమీపమం దున్న మధురపూడిని కాటయవేము డెట్లు దానము చేసె ననునది మూడవ సమస్య యట! ఈశాసనమువలననే యీసమస్య లేర్పడలేదు. ఈవిషయము లిదివరకే చర్చింపబడినవి. అయినను ఇందలి మొదటి సమస్య విషయమై రామారావుగారు “యీశాసనకాల మగు శ్రీ. శ. ౧౪౦౫ వరకును అనగా పెద్దకోమటి వేముని రెండవ రాజ్యసంవత్సరమునకూడ కుమారగిరిరెడ్డి జీవించియుండె” నని యొక వివరిత సిద్ధాంతమును చేసి, యద్దానిని సమర్థించుకొనుటకై ఎన్నియో యనందగ్భృత పనులను చేసి యున్నారు. అందు మొదటిది “కుమారగిరి జీవించియుండగనే యతనిని రాజ్యచ్యుతుని జేసి పెద్దకోమటి వేముడు కొండపీటి సింహాసనము నధిష్టించె నని శ్రీయుత చిలుకూరి వీరభద్రరావుగా రభిప్రాయపడియున్నారని యసత్య మాడుట. చరిత్రచతురాననులును, పరమపూజ్యులును అగు శ్రీవీరభద్రరావుగారు వ్రాయని వ్రాతలను సృష్టించి వారి పేరున ప్రజ

అను మోసగింప సాహసించినందులకు రామా రావుగారి ధైర్యము నెంతయు గొనియాడవలసి యున్నది. శ్రీవీరభద్రరావుగారు తమ యాంధ్రుల చరిత్ర మూడవభాగమందు ౧౯౭ పుటయందు పై జెప్పిన యభిప్రాయమును వెల్లడించినటుల రామారావుగారు వాయించున్నారు. కాని ఆపుట యందలి ప్రతి యక్షరమును నేను చూచియున్నను శ్రీవీరభద్రరావుగారు పైయభిప్రాయమును వెలిబుచ్చినటుల కొన్నించలేదు. సరి గదా, ఆగ్రంథమందే ౧౯౭ పుటయందు “కుమారగిరిరెడ్డి కొక కుమారరత్న ముండినను, ప్రోలయమాచారెడ్డి మనుమడు పెదకోమటి వేమభూపాలుడు, సింహాసనారూఢుడగుటయు, కాలయవేమారెడ్డికిని పెదకోమటి వేమభూపాలునకును మనస్ఫుర్త గలుగుటయుఁ జూడ కోమటివేమభూపాలుడు కొండవీటిరాజ్యమును బలాత్కారముగా గ్రహించె నని విశ్వసింపవలసి వచ్చుచున్నది.” అని జీవించియున్న కుమారగిరిరెడ్డి దగ్గరనుండి గాక యాతని పుత్రుని యొద్దనుండి కోమటివేమారెడ్డి రాజ్యమును గ్రహించియుండు నని శ్రీవీరభద్రరావుగారు రభిప్రాయపడియున్నారు. మరియు “కుమారగిరిరెడ్డి భూపాలుడు క్రీ. శ. ౧౪౦౦ వఱకును బరిపాలనము చేసియున్నట్లు గన్పట్టుచున్నది. ఇతనితో వేమని వంశ మంతరించినట్లు గన్పట్టుచున్నది. కుమారగిరిరెడ్డి కొక కుమారుడున్నట్లుకాటి రెండు శాసనములవలన దెలియవచ్చినను ఆతని యనంతరము పెదతాత మనుమడు కోమటివేమారెడ్డి ప్రభుత్వభారము వహించెను.” అని ౧౯౩వ పుటయందును, “కుమారగిరిరెడ్డి యనంతర మక్రమముగాఁ బెదకోమటివేమభూపాలుడు కొండవీటి రాజ్యము నాక్రమించెను” అని ౨౧౧వ పుటయందును, “కుమారగిరిరెడ్డి మరణానంతరము అనంతరెడ్డి రాజ్యమును బొందవలసినవాడై యుండిగా పెద

కోమటివేమారెడ్డిరాజ్య మాక్రమించుకొని పరిపాలనము చేసినట్లు గానంబడుచున్నది” అనియు, “కొండవీటి సామ్రాజ్యము కుమారగిరి మరణముతో రెండుగా జీలిపోయిన దనుట వాస్తవికము.” అనియు శ్రీవీరభద్రరావుగారు తమ “శ్రీవాఙ్మయ” అను గ్రంథమందును కుమారగిరిరెడ్డి మరణానంతరమే పెదకోమటివేమభూపాలుడు రాజ్యమునకు వచ్చె నని స్పష్టముగా వ్రాసియుండిగా రామారావుగారు కల్పితవ్రాతలు వ్రాసి చరిత్రకారుల కండ్లయందు ముగ్గుగొట్ట జూచుట మిక్కిలి శోచనీయము. సుప్రసిద్ధ చరిత్రకారుని వ్రాతల నిష్ఠము వచ్చినట్లు మార్పుట అతి సాహసము.

రామారావుగారి సాహస మింతతో నాగలేదు. బ్రహ్మశ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారి “శృంగారశ్రీనాథ” మను గ్రంథమందలి ౭౧ పుటనుండి “కుమారగిరి ౧౪౦౩ వరకు రాజ్య మేలెను.” అని ఉదాహరించి యున్నారు. నిజమునకు ప్రభాకరశాస్త్రిగారు రా పుటయందు “కొమరగిరి క్రీ. ౧౪౦౦, ౧౪౦౩ వరకు రాజ్య మేలెను” అని వ్రాసియున్నారు. తమ యసంబద్ధ వ్యాఖ్యానమును సమర్థించుకొనుటకు పైవాక్యమందలి “౧౪౦౦” అను సంఖ్యను రామారావుగారు దిగమింగిరి. శ్రీప్రభాకరశాస్త్రిగారు తమ గ్రంథమును రచించు సమయమున కుమారగిరి రాజ్యము చేసిన యాఖరు సంవత్సరము క్రీ. శ. ౧౪౦౦ లైనను, లేక క్రీ. శ. ౧౪౦౩ అయిన నైయుండు నని సందియమును జెలిబుచ్చిరే గాని క్రీ. శ. ౧౪౦౩ అని నిశ్చయముగ చెప్పలేదు. మరియు “కుమారగిరి చనిపోయిన తరువాతనే పెదకోమటి వేమారెడ్డి రాజ్యమునకు వచ్చెను గాని ఆతడు జీవించియుండిగా మాత్రము కాదు” అని యీమధ్య చెన్నపురియందు శ్రీప్రభాకరశాస్త్రిగారు నాతో చెప్పి యున్నారు.

ఇంకొక చిత్ర మేమనగా క్రీ. శ. ౧౪౦౪ లో కుమారగిరి మరణించియుండినచో మరుసటి సంవత్సరము

రము కాటయవేముడు కుమారగిరిని తన “స్వామి” యని పేర్కొని యతని కక్షయనుకృతముగా మధురపూడిని దానము చేయుట పొసగ నేర దట! అహ! చరిత్రపరిశోధకు లగు రామారావుగారి పోకట లెట్లున్నవో చూచితరా! కుమారగిరి మరణానంతర మాతని కాటయవేముడు తన “స్వామి” యని పేర్కొనకూడదా? ఇటు లే కాస్త్రమం దున్నది? మరణించిన వాని కక్షయనుకృతముగా దానము చేయుట పొసగదా! పొసగ దని రామారావుగారి దయచే చరిత్రపరిశోధకు లిక తెలిసికొనవలయును గాబోలు. ఎవరి కక్షయనుకృతముగా దాన మిచ్చెనో రామారావుగారి కైన సరిగా తెలిసికొని వ్రాసెదరు గాక! క్రీ. శ. ౧౮౧౦ లో కూడ కాటయవేముడు కుమారగిరిరెడ్డి కక్షయనుకృతముగా కలువచేరు అను గ్రామమును కుమారగిరి పురమును పేరుతో దానము చేయలేదా? రామారావుగారి యూహాప్రకారము కుమారగిరిరెడ్డి యప్పటివరకు జీవించి యున్నట్లులేనా? కాని పైకలవచేరు గ్రామమును దానము చేసినట్లుచెప్పుచున్న ఆహోబలశాసనమందే కాటయవేమున కొక కుమారిగిరి యను పుత్రుడున్నట్లును, మరణించిన కుమారగిరిరెడ్డి యొక్క ఆపరాధ తారమే యాకుమారగిరి యనియు చెప్పుచున్నదే!

ఇవి యన్నియు వీరి యూహలు. ఈయూహలకు కొరణము కుమారగిరిరెడ్డి పెదకోమటివేమారెడ్డి రాజ్యమునకు వచ్చిన తరువాత కూడ జీవించి యుండెనని విపరీతసిద్ధాంతమును చేయుట కొరకే! చరిత్రవిషయములను చక్కగాపరిశీలించి విమర్శించు వారవరకు వీరివలె ఆ విశ్వాసమునకు బాత్రులు కాబాలరు.

మరియు కుమారగిరిరెడ్డి జీవించియుండగ నే కోమటివేమారెడ్డి యాని రాజ్యమ్యుక్తుని జేసి రాజ్య మాక్రమించినపుడు కాటయవేము డేమి చేయుచుండెనో రామారావుగారు చెప్పి యుండ

లేదు. ఎవని ప్రాపు చూచుకొని కుమారగిరిరెడ్డి రాజ్యనిర్వహణభార మంతయు విడచివుచ్చి వసంతోత్సవాది భోగముల దేలియాడుచుండెనో, ఎవడు బంధువై, మిత్రయై, నేనానియై కొండవీటి రెడ్డి రాజ్యలక్ష్మిని తన యవక్రపరాక్రమముచేత పరుల హస్తగతము గాకుండ రక్షించెనో అట్టి కాటయవేముడు కుమారగిరి రాజ్యమ్యుక్తు డగుట చూచుచు చేతులు నలుపుకొనుచు కూర్చుండి యుండెనా? పోసి, రాజ్యమ్యుక్తుడైన తన స్వామికి తన రాజ్యమున నివసించుట కింత యాశ్రయ మైన నిచ్చి యుండదా? అందుల కేదేని నిదర్శన మున్నదా? లేక కోమటివేముడు రాజ్యమును బలాత్కారముగా గ్రహించెనటను ప్రమాణ మేమైన గలదా? లేదే! అట్టివో రామారావుగారి టిటి విపరీతసిద్ధాంతమును చేయుట ఔంసులకో!

ఇక రెండవ సమస్య వేదాద్రి యెన్ని? అని. “కమలాద్రియు, వేదాద్రియు, పుష్పగిరియు రాజమహేంద్రపురములో తీరస్థములై యున్న మిట్టలకు నామములు?” అని శ్రీయుత చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారును, పై యభిప్రాయతో నేకీభవించుచు శ్రీయుత ప్రభాకరశాస్త్రిగారు ఎన్నియో సంవత్సరములకు పూర్వమే నిర్ణయించి యుండ మధురపూడిశాసనము వలన నీసమస్య యొందుల కేర్పడివలెనో, అర మగుట లేదు. మరియు శ్రీభావరాజు పెంకట కృష్ణరావు గారు ఆంధ్రేతిహాసపరిశోధక మండలి పత్రికయందు రాజమహేంద్రవరచరిత్ర వ్రాయుచు నీకమలాద్రి, వేదాద్రి, పుష్పగిరి మున్నగువానిని గూర్చి ఆంగ్లమున వ్రాసిన వ్రాతను చిలుకపలికినటుల తెలుగున వ్రాయుచు నీ సందర్భమున శ్రీకృష్ణరావుగారి పేరైన నెత్తిక స్వంతభావములవలె వ్యాసమున వ్రాయుట మిక్కిలి శోచనీయము.

ఇక మూడవ సమస్య. కోయిలొండలో నాయక వంశీయులు రాజ్యము చేయుచుండగా మధురపూడి నెట్లు రామము చేసె నని. రెండవ ముమ్మడి నాయ

కుడు కోరుకొండలో క్రీ. శ. ౧౩౨౫ వరకును రాజ్యము చేసె నని నట్లుపై కాటయ వేమారెడ్డి యారాజ్యము నాక్రమించి కోరుకొండ దుర్గములో కొంత సైన్యము నుంచె ననియు, రామారావు గారే వ్రాయునట్లు, కోరుకొండ కైఫీయతు వేయి నోళ్ల భూషించుచుండ క్రీ. శ. ౧౪౦౪ లో వేసిన మధురపూడిశాసనమును గురించి ఎందులకీ సమస్య యేర్పడవలెనో తెలియుట లేదు.

—గుండపునీడి జానకిరామయ్య
వి. ఏ. (ఆనర్లు)

౨

కెట్టెంబరు ప్రబుద్ధాంధ్ర సంచికలోని శ్రీహరే మండ రామారావుగారి మధురపూడి శాసనము అనే వ్యాసంలో కొంచెం సుదేహాలు కలగడంచేత తన్నివృత్తికోసం నా అభిప్రాయాన్ని వ్రాస్తున్నాను. శాసనములో “స్వస్తిశ్రీ శకవరుషంబులు ౧౩౨౩ లగు నేటి తారణసంవత్సర పుష్య ను గంగు నాంటి మకరసంక్రాంతి పుణ్యకాల మందూసు” అని ఉంది. దీనికి సరియైన యింగ్లీషు లేదీగా ౧౩-3-౧౪౦౫ శ్రీరామారావుగారి రచ్చి వారు. ఇది పొరబాటున పడినట్లు తోస్తుంది. ఆరోజులలో మేషరాశికి ౨౦వ రోజు మార్చి ౨౩ వ లేదీని జరుగుచుండెడిది. దానిని బట్టి చూస్తే మార్చి ౧౩వ తేదీ మీసమాసంలో పడింది గాని ఆరోజున మకరసంక్రాంతి కాలేదు. ౧౩౨౩ శకసంవత్సరం పుష్య శు గం నాడు ౧౪౦౪ క్రీస్తు శకసంవత్సరం డిశంబరు ౧౧వ తేదీ లక్ష్మీవారం అవుతుందని తోస్తుంది. స్వామికన్నపిళ్లే గారి ఇండియన్ కొనాలజీ ఆసంవత్సరం మార్గశిర బహు డిశంబరు ౨ వ తేదీ మంగళవారము నాడు పడి

నట్లు చెప్తుంది. అయితే పుష్య శు గం లక్ష్మీవారం నాడు మకరసంక్రాంతి అయి యుంటుందా అని, ఆరోజుల్లో డిశంబరు ౨౫, ౨౬ తేదీలలో మకర సంక్రాంతి అవుతూ వుండేది. కాబట్టి లక్ష్మీవారానికి సరిపోయేట్లు ౨౫-౧౨-౧౪౦౪ తీసుకున్నట్లయితే ఆరోజున పుష్య బ గం అవుటకు అవకాశం వుంది. అలా గయితే శాసనములోని “సుగంగు” అన్నది “సుగంగు” అనడానికి బదులు తప్పగా అచ్చు పడ్డా దేమా అనిపిస్తుంది. “మకర సంక్రాంతి పుణ్యకాలమందూసు” అన్న యిన్ని అక్షరాలు పొరబాటుపడ్డా యన్న కన్న “సు” కి బదులు “సు” అని యున్నా దేమా అనడం సబబుగా తోస్తుంది. అదీ శీక దానధర్మాలు చేయడానికి ఉత్తరాయణపవేళపుణ్యకాలం చాలా తగి ఉంటుంది మాదాను.

మరి యొక చిన్న సందేహం. కుమారగిరిరెడ్డి మరణించిన తరువాతనే అతని అత్తశాంతి కొరకు “అత్యయస్కృతంబు లప్పునట్లుగాను” కొటయ రెడ్డి, వేమారెడ్డి యీ మధురపూడిని కుమారగిరిరెడ్డి నామ మోక్షలదాని-స్థాయిగా ఉండేటందుకు కుమారగిరిపుర మను పేరుతో శ్రీవరదానం చేసి యుండొచ్చును. ఎవరైనా మృతులైతే గం రోజులు అయిన తర్వాత దానాలు ధర్మాలు చేయ్యడం ఆచారం ఉంది. ఇలా ఊహించినట్లయితే కుమారగిరిరెడ్డి ౧౪౦౪ డిశంబరులోనో, అంతకు ముందో మరణించి యుండు నని సందేహించవలసివస్తుంది. చారిత్రకులు విమర్శించి నిర్ణయంప ప్రార్థకులు.

—శ్రీపాద లక్ష్మీనారాయణమూర్తి
వి. ఏ.

నారు. కొక్కొండ వేంకటరత్నంపంతులుగారును భాషాసంజీవీ పత్రికకు నిర్వహించి వాఙ్మయ విషయములను ప్రచురించియుండిరి. తరువాత సులభమైన భాషలో కవిజీవితములను వ్రాసి భాషాసేవ చేసిన వారు శ్రీగురుజాడ శ్రీరామమూర్తిపంతులుగారు. తరువాత ఆంధ్ర కవుల చరిత్ర నిర్వహించు వ్రాసి ఆంధ్రలోకమునకు ఆర్పించిన వారు పీఠేశ లింగంపంతులుగారు పీఠ, గద్యమున కవుల చరిత్రనే గాక స్వీయచరిత్రలను వ్యాసవాఙ్మయమును నకలను జెలయించి 'గద్యతిక్కన' అను బిరుదు నందిరి. పీఠికన్న మున్ను "శ్రీరంగరాజు చరిత్ర" అను పేరుగల వచనప్రబంధమును వెలయించి తెలుగు తోటలో నకలాంకురమును నాటినవారు నగవారి గోపాలకృష్ణమూర్తిశెట్టిగారు.

హేమలత, ఆహల్యాబాయి మున్నగు నవలలను వ్రాసి శ్రీచిలకమూర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు మొదలయిన పలువురాంధ్ర రచయితలు వచనకృష్ణములను

వ్యాసములను జెలయించుచు, భాషామౌష నలంకరించుచున్నారు.

వచనరచనవలననే గాని భాష ఆభివృద్ధినందజాల దనియు మనుజులు జ్ఞానయుక్తులు కాజాలరనియు, శాస్త్రములు విరివిగా వ్యాపింపజాలవనియు గ్రహించినవా రరుదు. అన్యభాషల నుండి విషయమును సంగ్రహించి వానిని దేశములో వ్యాప్తము చేయుటకు సాధన మైనది వచనమే! మన దేశమునందు చదివినవారు అల్పసంఖ్యాకులు. వారి కడకే రసజ్ఞులును, కవులును, పండితులు, తమ జ్ఞానజ్యోతిని తేనెలయును గాని జనసామాన్యము కడ కరుగజాలదు. వచనరచనముల ద్వారా వారిని విద్యార్థులకుల నొనర్చవచ్చును. అట్టి రచనములు సరళములై యుండవలెను. సరళము లగు ఉత్తమవచనగ్రంథము లింకను బయలుదేరుట ఆవశ్యకమై యున్నది. అట్టి కొఱతను తీర్చుటకు బుద్ధిమంతులు యత్నించి దేశము నుద్ధరించి వాఙ్మయమునకు వైభవము నాపాదింతురు గాక!

ద న రా వి న వి న లు

పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్యగారు

పదేళ్ళ క్రిందటి దాకా అవోలా గుండేవి దనరా నందళ్ళు. ఇప్పుడోలా గున్నాయి దనరా సరదాలు. అప్పుడు చెమ్మి పనులు చేసిన మొఖములు దుస్తులూ, చెవులను మదికాయలూ చేతుల్లో రంగుల బాజాలూ, జేబులలో విడ్డ పూవులూ, చిన్నారి పెదవులలో శ్రీమద్రామాయణమో చిన్ని గోపాలపదాలో దనరావరసలతో, ధీమాగా కొంతసేపూ, దడదడా కొంతసేపూ, చదువుతూ,

సరిగ్గులైన బిడ్డల తండ్రులపై పూలబాజాలు వేస్తూ తమ ఆయుధాలను నివేదన తెమ్మంటూ పప్పుబెల్లా లిమ్మంటూ తమ్ము విద్యార్థులకుగా చేసినగురువులకు కట్నా లిమ్మంటూ, అదే పాటగా అదే అటగా, గ్రామం అంతా కలకలా విరిసే చిన్న బాట్లెల నందడితో పలు పలుకులు పలుకుతూ ఉండేది. ఎక్కడ విన్నా చిటుక్కు చిటుక్కు నున్న బాజాల చప్పుడులే. ఎక్కడ విన్నా పసి

పాపల పాటలే. ఎక్కడ విన్నా జయజయధ్వానాలే. ఇవి ఆత్మీయమైన పాద్యమి మొదలు విజయదశమిదాకా వినిపించేవి.

అప్పుడాపిల్లల అట పాటలు విని ఆనందించిన తల్లి దండ్రుల హృదయాలు హృదయాలు. ఆపిల్లల చురుకుడనం ప్రదర్శించి చొక్కిపోయిన గురువుల హృదయాలు హృదయాలు. బాలర శిక్షలో స్వేచ్ఛ—విరోధంలో విద్య—అడకువలో అట! ఏమి సందడి! ఏమి సరదా! క్రొత్త జిలా! క్రొత్త కళా! అప్పుడు చిన్నపిల్లలకు అక్షరాభ్యాసం చేసి, అరవతరగతి వరకూ చదువు చెప్పిన బడిపంతులే అబాలర విషయమయి సర్వభాగ్యతలూ వహించేవాడు. అచదువు పునాదిమీదనే సబుజజ్జీ, సాహిత్యచక్రవర్తి కూడా నిలబడేవారు. బడి పంతులు జీవితం బాగుండేది. వానికి గ్రామంలో చాలా గౌరవ ముండేది.

క్రమక్రమంగా మన విద్యాధనం బోర్డుఖజానాలో పడిపోయింది. ప్రెసిడెంట్లకు క్రొత్త పేర్లు వాలు వచ్చేయి. బడిపంతుళ్ళ నోళ్ళకు తాళాలు పడ్డాయి. “మీకు తెలిసిన విద్య పిల్లలకు నేర్పడానికి వీలు లేదు; మా నూత్రాల మీదనే జైర్వర్క్ చేయండి”న్నారు. అందుకు పంతుళ్ళు జిడబడ్డారు. “మీరు సంవత్సర మంతా చెప్పిన చదువును డిక్షనరీలో తక్కువ పెట్టి తూచేసి దానికి తగిన గ్రాం టిస్తా ము”న్నారు గవర్నమెంటు వారు. “మాకు వచ్చే చదువు చెప్పితేనే మీబడిని బడిగా అంగీకరిస్తా ము”న్నారు. అన్నిటికీ తల యూచే డా గురువు. గురువులకు గురు వీ బోర్డు. పులిమీద పుట్ర. ఇంతవరకూ బాగుం దండే. ఇలాంటి కంట్రీలులో ఏవేనా కొన్ని లాభాలుంటా యేమో దానితో ఇప్పుడు మనకు తగవు లేదు.

మున్నుం డీ దసరాసగదాలకు గవర్నమెంటు బళ్ళలో కట్టడి చేశారు. వారి సదచివత్తులలో బోయేరు బోర్డువారు. ఇది ఆపీవలసిందని నల్ల చుక్కల రెక్కలు గల తెల్లపావురాలలా గెగిరేయి ఎగరవూ మరి? యుద్ధపు రోజులలో పావురాల వార లెగిరే యట కాదు? ఇదీ యుద్ధ సన్నాహమే. యూనిఫారములూ ఆయుధధారణమూ, పూహనిర్మాణమూ, బాణప్రయోగమూ, పీఠపురుషస్మరణమూ ఇవే గదా బాలురకు నేర్పేవి దసరాలో వాని నట్లు బాహుటంగా నేర్పారారు. ఇక నే ముంది! కళ అంతా బోర్డువారి కలం మొనలో నిమిడిపోయింది. బాలర దసరా సగదాలు ధయంకరణంగాలుగా తోచేయి కాబోలు లైసెన్సు లేండే ఆయుధధారణను వీలు లేదు కాబోలు. పోనీ అలాటి యేర్పా లేదేనా ఉంటే పిల్లలముద్దూ ముచ్చటకూ మాడ లైసెన్సు కట్టుకుంటారు తల్లిదండ్రులు ఈ అవకాశ మేనా కలుగజేయండిని బోర్డువారిని ప్రార్థించవలసి ఉంది మనం.

ఎప్పు డయినా సరే అడుపిల్ల మగాడి కంటే గడుసుదీ. గవర్నమెంటు గర్భున్నాళ్ళలో దసరా అంక్ష మొదలు పెట్టింది. చాలాకాలం క్రిందటనే. పిల్లలు తిల్లలతో చెప్పకొని యేడ్చేరు. “ఎందుకమ్మా నీకా తిరగడం, బాణాలు విరవడమాను? సత్యభామ లాగు సంగ్రామానికి వెళతావా యేమిటి? ఏదో విధంగా కళను పోషించరాదూ! భావికళల సాభాగ్యం బాలికల చేతుల్లో ఉంది. నేను నీకా ఉపాయం చెబుతాను విను. చిత్రకళ ఉండే అది మీకు తెలిసినట్టు మగపిల్లలకు తెలీదు. బొమ్మలతో మీ రాడుకున్నట్టు వాళ్ళాడుకోలేరు. అలాటి వాళ్ళందరూ చిత్రకళోపాసన శిల్పకళోపాసన కనబరచు మన దేశంలో ఇప్పుడిప్పుడు చిత్రనిర్మాణకళలం చిగురిస్తూంది. ఈ సమయంలో నీవు దానిని ముచ్చరించి ఆయా ప్రతి

మూరేమంగళ దా సూర్యారూపు యం. ఏ. బి. యిడి

దక్షిణహిందూదేశ భాగనందపుటలలోని శ్రీ మాన్వలీనామాలకాననములలో గొన్నిటినుండి శ్రీ. శ. ౧౩, ౧౪ భక్తబద్ధులలో కలిగిన దేశమున వైష్ణవ మతము వ్యాపించినవిధము తెలియనగుచున్నది. ఈ మతమును ప్రచారము చేసిన వారిలో శ్రీ నరసింహ భారతి మున్నగు శ్రీవైష్ణవ గురువులును, శ్రీనర హరి తీర్థులను మాన్వలీగురువులు ముఖ్యులు.

శ్రీయుత రాళ్ళుండి సుబ్బారావు ఎం. ఏ. ఎల్. టి. గారు తమ “కలింగ దేశ చరిత్ర” పుట. ౧౯౧౧. లో ‘నరహరితీర్థులు: కలింగము’ అను శీర్షిక క్రింద వ్రాయుచు శక. ౧౧౫౨ నరసింహ మహామునిని నరసింహభారతిని, నరహరితీర్థులను ప్రశంసించుకాననములను పేర్కొనినాగు. పైగ్రంథము ౧౯౨ పుటలో “వైశానమలనుబట్టి, ఈ క్రింది మాన్వలీగురుపరంపర కలిగిన దేశమున వైష్ణవ మతమును వ్యాపింపజేసినట్లు తెలియుచున్నది” అని వ్రాయుచు పేర్కొను నరసింహమహాముని, నరహరి తీర్థులు, జగన్నాథతీర్థులు, వాసుదేవభారతి, రాఘవ భారతీయునువారి నామములు చెప్పుచున్నది. ఇతే యభిప్రాయమును J. A. H. R.S VIII-i pp. ౪౧-౪౩. లోని వారి వ్యాసమును గాంచినగు చున్నది. ఇందువలన ౧ నరహరితీర్థులును నరసిం హభారతీయు నొక్కరే ౨ వైష్ణవగురువులం దరును మాన్వలీ ౩ శ్రీ. శ. ౧౨౩౦ నుండియు

నరసింహమునినే మాన్వలీ మతము ప్రచారము చేయ బడినది. అను మాటలు గలగుచున్నవి. ఈయనాహు నమంజనములు కొవు. నరసింహ భారతీయు, నరహరితీర్థులు నొక్కరుకాదు. మొద టివారు శ్రీరామానుజాచార్యులవారి సాంప్రదాయ ములోని శ్రీవైష్ణవగురువులు. శ్రీనరహరితీర్థులు ద్వైతగురువులు శ్రీసుధాచార్యులవారి ప్రత్యేక శిష్యులు. ద్వైతగురువులకు ‘భారతి’ యను విరుద మండమ ద్వైతగురుపరంపరలో నెచ్చటను శ్రీ సుబ్బారావుగారు పేర్కొనిన నరసింహభా: తము న్నగువారి ప్రశంస లేదు. అట్లే శ్రీ. శ. ౧౨౩౦ నుండి ద్వైతమతప్రచారము జరిగిననటయు సరి కాదు. ఆమతమును స్థాపించిన శ్రీసుధాచార్యుల వారే శ్రీ. శ. ౧౨౩౦ లో జన్మించిరి.

వాస్తవమేమన. శ్రీ. శ. ౧౨౩౦ నుండియు శ్రీవైష్ణవగురువులు కొందరు కలింగ దేశమున శ్రీ రామానుజులమతమును వ్యాపింపజేయుచుండిరి. శ్రీసుధాచార్యులవారివలన ద్వైతసిద్ధాంతమును తెలిసికొని శ్రీనరహరితీర్థులు శ్రీ. శ. ౧౨౬౪-౯౩ నడుమ దాని నిదేశమున ప్రచారముజేసిరి. ఈరెండు మతములకును విశేషసామ్యముండుటచే నన్యోన్య సాహాయ్యముతో సుధయమతగురువులను వైష్ణవ మతమును వృద్ధిచేసిరి. పండితు లీవిషయమును గమనింతురుగాక!

మలనూ పటాలనూ నేకరించి నయింటనే లిత్రకళా ప్రదర్శనం చెయ్యి. తోడి బాలిక లందరనూ ఈ దసరాదినాలలో పిలచి సవ్వ బెల్లా లిచ్చి కళా తత్వం బోధపరచు. నృత్యగీతలతో ఆ కళాదేవత వారాధించు. ఇది మంచి పనేనా? బాగుందా? మనోజ్ఞ కళకు తోడ్పడుతున్నావా? మరి యేడు వమా! కన్ను రొల్తుకో!” అంది ఆతల్లి. కన్ను కలి.

సరే. బాగుంది అడుపిల్ల. కవ్వల పరికిడి.

పువ్వుల లాల్చీ మిలచిలా మెరిసే కట్నా తళతళా మెరిసే నగలా, చేతిలో కుంకుమధరితా, చెప్ప పెళుతుండి కళాతత్వం తోడి బాలికలకు. ఇక ఆమ్మక చిక్కిన మేక మగపిల్లవాడలా నిలబడిపోయాడు. బాణం లేదా—గానం లేదా—ప్రతిమా లేదా—పాట లేదు. దసరా అంత విసవిసలతో సంతోషున్నాడు.

తల్లిదండ్రు లిక న కలులకొర కేదేనా కళా వ్యాప్తి కనిపెట్టవలసి ఉంది కాదు దసరాలా!

వ్యాఖ్యానము

సింహావలోకనం

మల్లి ప్రారంభించాక ప్రబుద్ధాంధ్రుడు ఈసంచికతో
వొక సంపుటమూ, యీ నెలతో వొక సంవత్సరము
మాఫూర్తి అయినాయి.

“తెనుగు దేశంలో తెనుగువారికి తెనుగు
జాతిని మల్లి నిర్మించుకోవడానికి తగిన కార్యక్రమం
యేమీ లేదు. తెనుగు జాతిని నడిపించ గల తెనుగు
రాయడు లేడు”. ఈపన్నిండు మాసాల అనుభవం
వల్లా “అవునా, కాదా?” అని వూగులాడుతూ
వుండిన నా యీ నిశ్చయం దృఢపడింది.

మన ప్రముఖులకు చురుకు పుట్టాలంటే యితర
పరగణాల నుంచి తాళీదులు రావాలి. మన యువ
కులూ, యువకులూ నడుములు బిగించి ముందుకి
పురకొంటే మన ప్రముఖులకు అడ్డంకు సాయించే
వారు తప్పకుండా వైవారై వుండాలి.

ప్రస్తుతస్థితి యిది.

పెద్ద కళ్ళురు చెబితే లాభం లేదు. ఇలాంటి
అవేదనతో, ఇది పోగొట్టా అన్న అవేకంతో పని
చేసేవారు వేలకొద్దీ తయారయితే గాని యీజాతికి
మల్లి నామయాసాలు కలగవు.

ప్రబుద్ధాంధ్ర చిన్న పత్రిక. ఈడుకి తగిన శక్తి
న్నీ లేదు; కాని అవేదన కూలంకషంగానూ,
అవేకం అతీవేలంగానూ వుంది. జాతికి దీనివల్ల
యత్కించి తేనా లాభమే; గాని నష్టం లేదు.

ఈసంగతి చాలామంది పెద్దలు అంగీకరించారు.

ప్రబుద్ధాంధ్రను నడపడంలో నేను నిమిత్తమూ
త్రుణ్ణి, కొమ్ములు తిరిగిన వ్యాసకర్తలు ప్రబుద్ధాం
ధ్రను నిర్వహిస్తున్నారు.

ఏవిధ మైన సత్కారమూ చెయ్యలేకపోవడం,
చందా తక్కువ కావడంవల్ల పేజీలు పరిమితంగా
వుండిపోవడం, గ్లాజాకాగితాలూ, చిత్రపటాలూ

మొదలైన అలంకారాలు లేకపోవడం. పులిమిద
పుట అన్నట్టు ఇన్నింటికీ సాయం, నేను “పద్య
వ్యాసాలు ప్రకటించు”నని భీష్మించుకూర్చోడం
—యింకా యెన్నో యిలాంటి కౌంజాఅవల్ల
పురస్కారానకంగా లేకపోయినా వారందరూ తమ
విశిష్టతలతో ప్రబుద్ధాంధ్రను ప్రత్యేకత సంపా
దించి పెట్టారు.

ఇంకొక్క కౌంజంవల్ల కూడా ప్రబుద్ధాంధ్రుడు
గర్వంనతగ్గ పడవి లభించింది. అదేమి
టంటే? అధునికాంధ్రవాద్యుల నిర్మాత
లయిన యువకపుల కందరికీ నూత్నచైతన్యం సంఘ
టించిన వాగమతాసనులు, రావుసాహేబు, మహా
సాధ్యులు గిడుగు వెంకటరామమూర్తిసంతులు
గారు అంధ్రపత్రికల సంపాదకులకు ప్రబుద్ధాంధ్ర
ద్వారా వొక దివ్యసందేశం వినిపించారు. ప్రతివ్యను
విడవలేక కొన్ని పత్రికల సంపాదకులు దాన్ని
గుర్తించలేకపోయినా వొక సత్యాన్ని పల్లడి
చేసిన శోధనజ్యోతి అని అంధ్రవాద్యులచరిత్రలో
అది కీర్తించబడుతుంది. దాన్ని పురస్కరించుకునే
వరమానచంద్రులు గూడవిల్లి రామబ్రహ్మంపాదరి
గారు తమ ప్రజామిత్ర పత్రికలో సంపాదకీయాలు
వ్యావహారికంలో ప్రకటిస్తూ తమ నేపాదీక్ష సత్య
ధర్మప్రేమానుబంధం అని ధృవపరుచుకున్నారు.

ప్రబుద్ధాంధ్ర చెయ్యకలసిన పని చాలా వుంది.
సంకల్పమూ, ప్రయత్నమూ కూడా తక్కువగా
లేవు; కాని అనుకూల్యాలు తక్కువ. సముద్రం
యీదారి, అదే చేస్తున్నాను.

ఈసంవత్సరం అంతటికీ “నేను చేశా” నని
చెప్పకో తగ్గ పని హిందీ సురాక్రమణాన్ని అడ్డు
కోడం వొక్కటే. “హిందూదేశానికి సామాన్య
భావగా వుండతగ్గని హిందీ” అంటే ముందు

ఎప్పుడో ఆచరణలో పెట్టబడిన అనుచనకే నేనూ తల వొగ్గుకొనుచున్నాను. కాని అది యిప్పుడు మన ఆంధ్రులకు “హితీయభాష” నంటూ చొరమకు వస్తోంది. ఈవిషయంలో యిప్పటికే చాలా ఆశ్రద్ధ జరిగింది. దీన్నికొంత ముదరనివ్వడం ఆత్మహత్య చేసుకోవడమే. ఈవిషయం గురించి భారతి, చంద్రిక, ఆంధ్రభూమి, గోల్కొండపత్రిక, ప్రజామిత్ర, ఉపస్థు, చిత్రగుప్త, రెడ్డి, సత్యవాణి, వినోదిని— ఈ పత్రికలు పూర్తిగానూ, ఆంధ్రపత్రిక, గృహలక్ష్మి—ఇవి కొంతవరకూనూ నానాదాన్ని నిలపరిచాయి. అధునికాంధ్రవాద్యులకాశంమీద భృవతారల లాగ ప్రకాశించగల అచ్చమైన తెనుగు బిడ్డల నేను యీవిషయంలో నాకంటె యెక్కువ ఆవేశంతో నడుములు బిగించుకుని యుద్ధరంగానికి మునుకారు. హిందీకి ప్రతిహతులగా వారు చేస్తూ వున్న ఆందోళనం హిందీప్రచారకులను నన్ను తట్టి వెనక్కి తీప్పింది. మరిన్ని విజయనగరం, వాల్తేరు (ఆంధ్రయునివర్సిటీ హాస్టలు), విశాఖ పట్టణం, అనకాపల్లి, బాపట్ల, ఒంగోలు, మదరాసు...ఈస్థానాల్లో నా హేతువాదం విని ఆసక్తులు తల లూపారు వొక్క సమదర్శిని, కృష్ణా పత్రిక మాత్రం యీ విషయంలో ముఖావంగా వుండిపోయాయి. అయితే; అవి రెండు నాతరపు నాదానికి కూడా అవకాశం యిచ్చి—యీ రూపంగా నేనా పూర్తిగా తోడుపడ్డాను; కాని యీ సందర్భంలో జరగవలసిన పని అంతా ముందే వుంది. ఈహిందీ వ్యామోహం మనవారు కోరి తలకెక్కించుకుంటూ వున్నది; కనక దీన్ని తగ్గించడానికి చాలామంది చాలా శ్రమపడవలసి వుంది.

ప్రబుద్ధాంధ్రులు మళ్ళీ ప్రారంభించే టప్పుటికి దేశీయులందరూ ఆర్థికసంకటంలో యిరుక్కొని వున్నారు. ఇప్పటికి కూడా అది యేమీ తగ్గలేదు. అయినా నేనే పన్నిండు మాసాలలోనూ కేయ

మందికి పైగా చందాదారులను సంపాదించగలిగాను.

మీరు కాక, ఈసాహసకార్యంలో యెంతో మంది బిద్వాంసులూ, జమిందార్లూ, వర్తకులూ, భూస్వాములూ—వారిలో చాలామంది నాజ్ఞయం మీద ప్రీతీ, కొందరు నాయెడల మైత్రీ, అందరూ ప్రబుద్ధాంధ్ర మీద అదరాభిమానాలూ చూపించి, వున్నావాపరిమితం లైన పరాకాష్ఠలు దయచేసి నాకెంతో సాయపడ్డారు. వారిలో ఆంధ్రయునివర్సిటీ వైస్ ఛాన్సలరు సర్. సత్యపల్లి రాధాకృష్ణయ్య పంతులుగారు విరాళం దయచెయ్యడమే కాకుండా నాప్రయత్నం విని ఈకొత్తరూపంలో ప్రబుద్ధాంధ్ర ఆశక్తకొన్ని నిర్దేశిస్తూ శుభచింతతో ఆశీర్వాదించిన స్నేహిత్రో ప్రోత్సహించారు.

ఇది యిలా వుండగా: ఉత్తరసర్కారులలో గొప్ప ముద్రాపకులై వున్న సరస్వతీ పరమ ముద్రాకాలాధిపతులు ఆదేశపల్లి లక్ష్మణస్వామి నాయుడు గారున్నూ, కాగితాల వ్యాపారంలో ప్రముఖులై వున్న మాదేటి సన్యాసయ్య అండు సన్న్యవారున్నూ ప్రబుద్ధాంధ్ర బాధ్యత అంతా తమదిగా భావించి రెండు మాడు సందర్భాల్లో యెప్పుడూ మరుపురాని సాహాయ్యం చేశారు. నిజంగా వారు ఉభయుల ఆవలంబనమూ లభించి వుండకపోతే ఈ పన్నిండు సంచికలూ నేనింత సక్రమంగా ప్రకటించలేకపోయి వుండును.

మొత్తానికి ఈ సంపత్సరం అంతా నేను నెలకీ నెలా చొప్పున తిరిగిన్నీ చేతి సొమ్మ తగలకుండా దీన్ని నిర్వహించే లేకపోయాను, అయితే ఎలాంటి పరిస్థితుల్లోనూ కూడా పురుషకారాన్ని దిగదీసే నిరుత్సాహం మాత్రం నన్ను మునురుకోలేదు, పైగా కనీ యెక్కువయింది!

అగ్గి గాలి కలిసినట్టు ఇంగ్లీషూ దాని కంటేనూ హెచ్చుగా హిందీ యేకమై తెనుగు దేశంలో నిలబడితాండనం చేస్తూ వున్న యీ రోజుల్లో తెను

గులా పత్రికా ప్రకటన—వాఙ్మయ సేవ చెయ్యబూనినవాడు ఈ మాత్రం బొప్పిలో బయటపడ్డం సామాన్యవిషయం కాదు.

చందాలూ, విరాళాలూ, ఇప్పుడుదండంలో నాచి త్రులనేమటు చూపించిన త్రిద శాకు శోమాంధం కలిగిస్తోంది.

ఇలాగ సర్వవిధాలా నాకు సాయపడినరా రుదరికే నాకృతజ్ఞతను విన్నవించుకుంటున్నాను.

నా మిత్రులందరూ మంచి సంగత్యం కూడా యితాగే నన్ను తృప్తిపెట్టే వస్తా రని ఆశించి వున్నాను.

ఇంకా దీనిం ఆరిపోలేను

బాయంటు పొద్దు మంటరి కమిటి నాం నివేదికను మనస్ఫూర్తిగా స్వాగతం చెప్పుకుంటున్నాను.

కర్జను ప్రభువు చేసిన బంగాళా విభజన బంగాళీలకు అత్య సాక్షాత్కారం కలిగించింది. అలాగే యీ నివేదిక మన కర్జు విప్లవం దని నమ్ముతున్నాను.

అయితే: బంగాళీలు, అప్పటి కప్పుడే కొంత నవీనవాఙ్మయం సృష్టించుకోవడం ద్వారా అత్యగౌరవం అంటే యేమిటో తెలుసుకుని వున్నారు; కనక ఆనన్ని చేశానికి సరిగా వారు తాళం జతపర్చగలిగారు.

మన కలాంటి దేమీ లేదు. అసలు మనకు ప్రత్యేకత అవసరమని కూడా వొకరు చెప్పువలసినట్లంది.

ఈ కొరడాదెబ్బకి కూడా మేలుకోకపోతే ప్రపంచంలో మన కిక తావు లేదన్నమాట.

కర్జను ప్రభువు బంగాళీలను విడదీశాడు; కాని కొందర్ని తీసుకుపోయి మరో జాతివారి కాళ్ళ కింద పడేయ్యలేదు. అంత మాత్రానికే వారు మిన్ను మన్ను యేకం చేసేశారు.

ఈ వివేదిక అలా కాకుండా, తెనుగు దేశంలో మంచి వొక పెద్ద నాయకుని ప్రాతిగా తెగొట్టి మరో అల్లురొద్దానికి అంకితమిచ్చి, కొన్ని లక్షల అంధుల్ని సమూహంగా నింపిసి మరొక చిన్న జాతివారికి అంబుగడుతోంది.

అయితే: మహానాన యీలాంటిదా?

మన ప్రభువుల స్పృహ గురించి వాటిమీద లేదు. నాకు సంప్రదించుకొంటుంటే పర్యవ్యాన్ని ప్రోత్సహిస్తున్నప్పుడూ మన నియంత్రులు చేస్తున్నారు. ఇప్పుడు వోధులతో తెగువులు పెట్టుకుంటే అఖిలభాగం జాతీయ సుబ్బలమై పోతుందిని వారి భయం: కాని వోధులు మన్నాన్న దేదో అని వారికి భోధమందిం లేదు.

వోక్కా వోధులకి కాదు, తెలుమూ అందరికీ ప్రత్యేక జాతీయత ప్రధానమున్నూ, అఖిలభారతీయత అవధానమున్నూ. అసలు ప్రత్యేక వ్యక్తిత్వం గృహపడితే గాని భారతీయత అనేది ప్రత్యేకత అని వారికి తెలుసును.

మనకా? మనకి అత్యుజ్జ్వలం వుంటే కామాయా సంగతి తెలరడం!

ఓధ్రాప్రాంతికి బరంపురం రాజధాని ట. సంప్రదించుకొంటుంటే రావడం వస్తే అప్పటి కప్పుడే అధివనాలూ అవ్వ ప్రాతిగా తయారయిపోయి బిగుసుకుపోతుంది. సంప్రదించుకొంటుంటే కాదు, దానికి పైది వచ్చినా అప్పుడు చెయ్యతగ్గది— “ఏం చేస్తాం మరి? ఇప్పుడేలా విడదీస్తామా? ఈభవనాలూ ఏర్పాట్లూ తల్లకిందులు చెయ్యడం ధర్మమా? ” అని ధర్మపన్నాలు ఏకరువు పెట్టడం తప్పు మ రేమీ వుండదు.

ఇంతకీ: సంప్రదించుకొంటుంటే రావడం అంటూ వుంటే అప్పుడు మన కంటే హక్కులు వోధులకు మాత్రం వుండవు; అది లేనప్పుడే ప్రగమనశీలురై పరభూమిలు అక్రమించుకో గలిగిన వోధులు అప్పుడు మాత్రం మనకంటే హెచ్చు స్థితిలో వుండరా?

ఏతావతా. మనకి అహంకారమనుకొరాలు ఎప్పుడో చచ్చిపోయాయి. కాంగ్రెసు ధర్మమా అని వైరాగ్యం కూడా ముడిపోతోంది.

క్షేత్రం యెంతి మంచి దయనా, వరాలు కూడా అదునులోనే పడినా, విత్తనం అంటూ వుంటే కదా అక్కడ అంతురం యేర్పడడానికి?

ఆలోచించి మరీ చెప్పండి

“ఎవరికి వారు దమ మాతృభాషను గూడ ఇతర భాషలను నేర్చు కొనునంతటి యుత్సాహముతో నేర్చుకొనగోరదము”.

ఆంధ్రపత్రిక (౧౬-౧౧-౩౪)

“అం గా దం గా త్స్పృహసి” అని చెప్పకో తగ్గ తిండి కూడా తల్లి యెరుట లిగాడు. సృష్టిలో తల్లికి గల పదవి మరే వస్తువుకీ లేదు.

ఎవ రేనా దేవుణ్ణి, అమ్మని యెరుట నుంచో బెట్టి “నీ కవరు కావా?” అని అడిగితే నేను “అమ్మే” అని నిక్కచ్చిగా చెబుతాను.

తల్లియొక్క మాతృత్వం తెలుసు తగ్గ శక్తి యెవరికీ లేదు. తల్లి రు.౧౦ తీర్పుకో గలిగే సామర్థ్యమున్ను లేదు.

బిడ్డని చూసుకుని తల్లి పొందే సంబరం యెలాంటిదో నిర్విచించడానికి, యెంతటిదో పరిమితి చెప్పడానికి యేమీ సాధనాలు లేవు. అది అవాఙ్మాన సగోచరం.

అనందో స్నేహంతో కలకల లాడే తల్లి మొగం చూడగలవారికే రుణమిస్తు. దాని కంత కంటే మరో దారి లేదు.

“జనని, జన్మభూమి శ్చ” అన్న మాక్తి గత్యాన్ని ఉపదేశించడం లేదు. హృదయానికి ఉత్తేజమున్నూ కలిగించడం లేదు. ఏమంటే! అది అసమగ్రం. దాన్ని మార్చిన కవి ఆవర్గంలో తల్లి భాషను చేర్చలేక పోయాడు.

అతను తన తల్లి భాషను విడిచిపెట్టి సంస్కృత భాషలో చునిగిపోయాడు. అంచేత అతగాడికి తల్లిభాషతోనలేదు.

అతిను మాతృదూరుడు. ఇంటే కొడు. ఇంకొనూ.

చంటపూటమ్మ అమ్మ అవుతుందా? అసలామెని అమ్మతో పోల్చడాని కేనా వీలుందా? ప్రతీవాడికీ ఇతరభాష అలాంటిదే.

తల్లి భాష విడిచి ఇతరభాష నేర్చుకుని వాడు, తల్లి భాషతో కాక ఇతరభాషతో మాట్లాడి వాడూ, తల్లి భాషలో కాక ఇతరభాషలో అనందించీ వాడూ తల్లి లేని బిడ్డ.

ఇంటో తల్లి ఆకలితో మాడిపోతూ వుండగా వీధిలో బిచ్చకత్తెలకు ముష్టి చెయ్యడం యెలాంటిదో, తల్లి భాష పోషణ లేక బిక్కు బిక్కు నంటూ వుండగా పరభాష ప్రచారం చెయ్యడం అలాంటిది.

తల్లి భాష నేర్చుకునే టంతటి వుత్సాహంతో పంభాష నేర్చుకో మనడం కూడా తప్పే. అలాంటప్పుడు ఇతర భాషలను నేర్చుకునే టంతటి వుత్సాహంతో మాతృభాష నేర్చుకోమనడమా?

చెప్పలేదూ ఉద్దేశం అదే

ఉన్నవ రాజగోపాలకృష్ణయ్యగారు ఇప్పుడు మన దేశంలో జరుగుతూ వున్న హిందీప్రచారంపల్ల మన తెనుగుభాషకి అపకారం జరగడం లేదంటున్నారు.

నిజంగా, వారిలా అనకపోతేనే మనం అశ్చర్యపడాలి. ఏమంటే? మన దేశంలో హిందీప్రచారోద్యమం సాగిస్తూ వున్న ప్రముఖుల్లో వారికగుగా వున్న టుంది. దీనికి సాయం, మొన్న మొన్ననే వుత్తరదేశయాత్ర చేసి, హిందూస్థానలకు తమ హిందీవేసలు నివేదించుకుని, వారి బుజ్జగింపులు గడించుకుని వచ్చి వున్నారు వారు.

వినికి వాటిలా రాతారు.

“హిందీభాషాప్రచారమువలన మాతృభాషాభివృద్ధికి నిరోధము కలుగుచున్నదను విమర్శ బహుముద్రాసనమునకు హిందీప్రచారాభివృద్ధి విమర్శింపదగినంత స్థితికి రాలేదు. ఇంకను విడివిగా అన్వేషణమును ప్రచారము గావలసి యున్నది. ఇప్పటికిని ధారాళముగా హిందీ మాట్లాడువాడు, ఉపన్యాసము లివ్వగలవాడు చాల కొలదినుండి మాత్రమే కలరు. రాష్ట్రభాషాపరిక్షయందు ప్రతిష్ఠలయిన వారు సహితము పుస్తకములను జదివి అర్థము చేసికొనగలరే గాని మాట్లాడుతారున్నారు. ఇందులకు కారణము హిందీవాతావరణము లేకుండుటయే గనుక అన్వేషణమునందు హిందీవాతావరణమును గల్పించిననే గాని భాష స్థాయిగా ప్రచారము కాజాలదు. ఈవాతావరణమును గల్పించుటకు వాగ్యరహితభలు, నాటకసమాజములు, వార్తాపత్రికలు తోడ్పడగలవు. ఈసాధనమునే హిందీప్రచారము భాషాభివృద్ధికి ద్వ్యుపాధిలోత్సాహముతో కృషి చేయుదురు గాక”

కృష్ణాపత్రిక (౧౦-౧౧-౩౪)

హిందీప్రచారం విషయంలో యిలాంటి సరాకాష్ట హిందూస్థానీలకు గూడా వుంటుందని తోచదు. ఏమంటే? తెలుగు దేశంలో హిందీవాతావరణం వుండకపోవడమే సహజ మని వారు తెలుసుకోగలిగి వుంటారు. ఇంకే కాక: తమ దేశంలో హిందీవాతావరణం లేకుండుట వొక్క తెలుగువారు తప్ప మరెవ్వరూ వాపోరని గూడా వారు తెలుసుకుని వుంటారు. కనక వారేనా యిలాంటి రాతలు రాసుడానికి సాహసించలేరు.

దక్షిణభారతానికి, పుత్తరభారతానికి సంబంధం, వుందా లేదా అన్నంతే. దక్షిణదేశభాషల కుటుంబం వేరూ, పుత్తరదేశభాషల కుటుంబం వేరూనూ, పైగా మాహమ్మదీయు లీఖండంలో లేనే లేరన్నంత తక్కువగా వున్నారు. ఉన్నవా రేనా

ప్రాంతీయభాషలు నేర్చుకోవలసిందే; కాని తమ వురుమాలో బయట వెలుగుచీ కాలేదు. మదరాసు బెంగళూరువంటి మైత్రాళిలాల్లో ప్రజలక్కడి ప్రధానభాషల పరిజ్ఞానం నానందియకొనే వున్నాయ. అన్నిటికీ పైకి భిన్నప్రాంతీయుల సంకర్షణ యింగ్లీషు స్వతంత్రముగా కలలుపుతోంది. దానితో సకలస్వభావాలూ నిరాలంకంగా సరిగిపోతున్నాయి.

ఇలాగ—ఇన్ని కౌంజాలల్లో దక్షిణభారతంలో హిందీప్రసక్తి లవలేకమా లేదు.

ఇలాంటి సీతల్లో యిక్కడి—తెలుగు దేశంలో హిందీవాతావరణం కలిగిఉండి ఉంటే యే మన్నన వంటు?

ఇంగ్లీషు స్థానే హిందీని ప్రవేశపెడతా మని హిందీప్రచారము ప్రజలకి ముఖపథానం చేస్తున్నారు. మా ప్రయత్నాలు కూడా ఇంగ్లీషుని తగ్గించడానికి; కాని యిప్పు డింగ్లీషు అనుభవిస్తూ వున్న దవి హిందీకి భక్తపరచడానికి వల్లకొదు. ఇద్దరు తెలుగువాళ్లు ఇంగ్లీషు మాట్లాడుకోడం తప్పుంటే యీ నిషేధం హిందీకి కూడా తగిలిచే గాదు! కాకనసగిలలోనూ, న్యాయస్థానాలలోనూ, పాఠశాలలలోనూ, కళాశాలలలోనూ, కార్యస్థానాలలోనూ రాష్ట్రీయప్రభుత్వాల వ్యవహారాలన్ని రాష్ట్రీయభాషల్లో జరగవలసినవే, ఇప్పు డివన్న ఇంగ్లీషులో జరుగుతూ వుండడం అజ్ఞేపించి హిందీలో జరగడం ఆమోదిస్తామని యెవరూ అనుకోలేనక్కరలేదు. హిందూదేశానికి సామాన్యభాష హిందీ అయినా, మరొకటి అయినా అది కేంద్రప్రభుత్వానికి మాత్రమే భాషగా వుండాలి.

ఇక బజార్లు, ఇప్పు డీ దేశపు బజార్లలో యెవరూ మూగలై వుండడం లేదు.

హిందీప్రచారము మాపగలిగి దల్లా యిక వొక్క కౌగిలన్ను అయితే యిప్పుడు హిందీ

నేర్చుకుంటూ వున్న శ్రీపురుషులందరూ కాం
గ్రాసును నడిపేవా రేనా?

హిందీప్రచారకులు ఇక్కడ హిందీనాతావరణం
కలిగిస్తా మంటే తెనుగును చుంపితేనే అది నెర
వేరుతుంది. మీరు ఇంగ్లీషుని తాకడానికి కూడా—
అదలా వుద్దేశమే వీరికి లేదు. వుండడమే మనీ మీరు
ఇంగ్లీషుని తగించడానికి, అపదని దేశభాషలకి
సంక్రమింపజేయడానికి పూనుకుని వుండురు.
కాంగ్రెసుప్రభులు, హిందీప్రచారకులూ
చేస్తూ వున్న హిందీ ప్రచారం దక్షిణదేశభాషలకు
యెసరు పెట్టడానికి, అనేక ప్రతీష్ఠానలు నడిపడానికి
వినియోగపడవలసిన డబ్బులతో మర్యాదం కావ
డానికి తప్ప రాజకీయప్రయత్నాల కొత్త మాత్ర
మూ సాయపడదు.

అడుగు, ముందుకి కాదు కిందికి

అస లాండ్రవిశ్వకళాపరిషత్తు గ్రంథరచనకి పోటీ
యొర్పరచడమే బాగా లేదు. ఏమంటే? కవిత్వం
ప్రోత్సహించు తగ్గది; కాని పోటీ పెట్టు తగ్గది
కాదు. అనుభవించ తగ్గది; కాని పరిక్షించ తగ్గది
కాదు. వొకరికి నచ్చిన కథాసరణి మరొకరికి
నచ్చదు. వొకరికి జటిలంగా కనపడే కథానిర్వహ
ణం వేరొకరికి వదులు వదులుగా కనపడుతుంది.
వొకరికి మృదువుగా తోచిన కైలి యింకొకరికి
కటువుగా తోస్తుంది. వొకరికి మధురమధురంగా
వున్న వర్ణనలు మరొకరికి చప్పచప్పగా వుంటాయి.
కవిత్వం వున్న ప్రతీభాషలనూ మొదట్నుంచీ
వున్నదే యిదీ అంతేత యిది యిలా కాక,
“తెనుగు భాషలూ” ఫలానా ఫలానా తేదీలమధ్య
ప్రకటించబడిన, ఫలానా ఫలానా రకాల గ్రంథాల
లలో మా దృష్టికి వుత్తమంగా తోచినవాటికి
యింతింతేసి సారితోషికాలిస్తామని ప్రకటించి
వుంటే నిరాశపడియంగా వుండేది. నోబుల్

బహుమానం పద్ధతి తెలిసివుండీ కూడా పరిషత్తు
యీ పద్ధతి ఆవలంబించడం యే నుంచి సరసంగా
లేదు

అయినా, దేశంలో కొంతకొంత ప్రారంభమే
వుంది కనక యీ పోటీపద్ధతి పక్షాంతరంగా అంగీక
రించినా చివరికి పరిషత్తు తేల్చి పర్యవసానం
పెదవి విరవతగ్గ ట్టుయిపోయింది.

తా నివ్వ తలచుకున్న డబ్బుంతా వొక్కమా
టుగా నుండేయిచ్చేసినా అది నవలల మాట యెలా
వుండినా శాస్త్రీయగ్రంథాల అమృతస్ఫులకు
చాలదు. అలాంటప్పుడు అందులో సగంసగమే
యివ్వడం—ఇంతే కాకుండా అసాధ్యనియమం
వొకటి కల్పించి అది నెరవేరిస్తేనే తక్కిన సగమూ
యిస్తాననడం గ్రంథకర్తలను బహూకరించడమూ
కాదు. గౌరవించడమూ కాదు. విశ్వసించడం
కానే కాదు.

పోనీ, సగం డబ్బు లిగపడితే గాని కర్తలు తమ
గ్రంథాలను అమ్మవేయించి ప్రకటించ రని అను
మానించిన పరిషత్తు అయిచ్చిన సగ మేనా నారు
అమ్మవేయించడానికి వినియోగిస్తా రని యెలా
నమ్మగలిగిందీ? కర్తలు ఆగ్రంథాలు అమ్మవేయించి
తనకి ఆరేసి ప్రతులు పంపితే గాని పరిషత్తు తలిమా
సగమూ యివ్వదు. సరే. అయితే యిచ్చిన
సగమూ నష్టమే కాదా!

అలాటి ఉద్దగ్రంథాలు ప్రకటించబడకపోవడం
వాఙ్మయశికి, జాతికి కూడా నష్టమే—అపకారం
కూడా కాదా!

ఏవో కొన్ని పుస్తకాలను ప్రకటించునే పరిషత్తు
తానే పోటీ యొర్పరిచి, తానే ప్రోత్సహించి,
తానే రాయించి, తానే పరిశీలించి, తానే ఉత్త
మాధమత్వలు నిర్ణయించి, తానే యోగ్యతాపత్రాల
లిచ్చి, తానే బహూకరించిన గ్రంథాలు తాను
సొంతంగా ప్రకటించకపోవడం ప్రశంసాపాత్రం
అవుతుందా!

మొత్తానికి గొప్ప అశయంతో యీ పనికి పూనుకున్న పరిశ్రమ సంఘానికి ఇంతతో కాదు; గాని దూరాలోచన చెయ్యక చివరికి విఫలమయిపోయింది.

అయిదేదో అయిపోయింది అయితే యీ సంగతి ప్రజల కింకా బాగా వెల్లడి కావేను. కనక శెంటనే యంతో మాటు బాగా ఆలోచించి, ఆ గ్రంథాలను అతిశీఘ్రంగా—సొంతంగా ప్రకటించి గ్రంథకర్తల మనశ్శాంతిని, సారస్వతప్రియుల అసంతృప్తిని తొలగించడం చాలా మంచిది.

దీని కేం చెబుతారు?

“హిందీని రాష్ట్రోత్తరకన్యకారాలలోనే వాడతారు” మన “దానికల్ల తెనుక్కి అపకారం జరుగుతుందనడం హాస్యాస్పదం” అని కాంగ్రెస్సువారు, హిందీప్రచారకులూ చెబుతూ వుంటారు. ఈమధ్య గాంధీగారు కూడా హిందీ ప్రయోజనం అంటే అని నెల విచ్చారుట.

అయితే: ౨౪-౧౧-౩౪ తేదీని బందరు నగరీయసంఘసభలో “ఇక ముందు కాన్ఫిస్ మిడియం గులో జరిగే చర్చలు తెనుగులో జరుపవలసినదిగా” అధ్యక్షులు ప్రతిపాదించగా, “తెనుమర్రి లక్ష్మీరాజు కాశ్మీరీగారు “హిందీభాషలో కాంగ్రెస్ కమిటీ జరిపించవలసినదిగా” సవరణ తెచ్చారు.

ఇక్కడ “ఫలితం యేమిటి?” అని కాసు ప్రశ్న. తెనుగు దేశంలో, తెనుగు నగరంలో, తెనుగు వారు చేసే చర్చలు “తెనుగులో పనికిరాదు. హిందీలో జరిగించా” అని వొక అక్షరాలా తెనుగు పెద్దమనిషి సవరణ పెట్టడం యేమన్న మాట?

కాంగ్రెస్సువారు, హిందీప్రచారకులూ ముఖపిఠానం చెయ్యబోలేలాధం లేదు. తెనుగువాడిలో తెనుగుతనం యింకా దృఢపడలేదు. ఇప్పుడు హిందీని నేతమీద పెట్టుకుంటే తెనుక్కి నాశనం తప్పదు.

తెనుగువాడు అనుకోవలసిందే.....?

ఈమధ్య వివిధ ప్రవాహాలుగానూ, మతరాసు వచ్చినప్పుడు స్త్రీలూ పురుషులూ కూడా అక్కడోనూ యిక్కడోనూ వాళ్ళ విశేషత్రాలు సజ్జించారు.

తెనుగులో నమ్మించడానికి మాత్రం యేమనా ముందుకి రాలేదు.

ఏం?

ఇటీవల అనెంట్ల ఎన్నికల్లో సత్యనూరిగారిని నెగ్గించడానికి మనగామూల వుండే తెనుగువారు చాలాక. “కొరివాడ మొగ అయితే అచ్చతెనుగు పట్నాలనని కూడా కొందరు ఇల్లి వున్నా”; కాని అప్పుడెవరూ అలాంటి సరి చెయ్యలేదు?

అసలు టాగురుగారిని నమ్మించాలని చెప్పిన వారూ, పూనుకున్న వారూ తెనుగువారే? చెబ్బు కూడా తెనుగువారే యెప్పుడూ నడిచిందే? విదేశీ పుస్తాల్లో తెనుగుభాషకి చోటు లేకపోయిందే?

తెనుగు భాష టాగురుగారిని విమర్శించడానికి వదిలిరాదా? తెనుగువారి కీవిషయంలో యితోసరిగ జాలనా చిరకాల బాధలు పడలేదా?

మనరాసులో బంగారీలు కొద్దిమంది మాత్రమే వున్నారు. అయినా వారు తమ ప్రత్యేకతను ఇల్లడించుకున్నారు. అరవలు కూడా యింకాగో యెక్కడ వున్నా తమ కృత్రిత్వాన్ని నిలుపుకుంటారు. మదరాసులో తిరిమాళ్ళ అందరికంటే తెనుగువారే యెక్కువ; కాని వారికి తెనుగు తనం.....?

అదిగక్కర్లేదు. “నేను, నాది” అనే భావాలే లేవు తెనుగువారికి.

అవును మరి. తెనుగువారు హిందీకోసం కొండలు పిండి కొడుకున్నారుగా? ఇక తెనుగుంబుకూ?

భిక్! తెనుగు ఎంత దక్కమాలిన స్థితిలో వుందీ!

